LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՅՈՒԼԻՍ 1 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3461

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՀՕԿ"Ի ՆՈՐ ՈՒՂԵԳԻԾԸ

»»»» o ««««

Երկար ամիսներու ձգձգումներէն ետք, վերջապէս Փարիզի մէջ գումարուեցաւ, յունիս 25 - 27, Հօկի Զ. պատգամաւորական ժողովը :

Ինչպէս կը յիշուի, այս ժողովը պիտի գումարուէր անցեալ աշնան, նախագահութեամբ քաղաքացի Արսէն Եսայեանի, որ այն ատեն Հօկի գլխաւոր վարչութեան (Երեւան) նախագահն էր: Օրն ու վայրն ալ որոշուած էին, նոյնիսկ հեռու տեղերէ քանի մը պատգամաւորներ ալ եկած էին:

Հայաստանի մէջ պատահած դէպքերը — Աղասի Խանջեանի «անձնասպանութենէն» սկսեալ մինչեւ մտաւորականներու եւ քաղաքական գործիչներու չհոգեւոր-կուռը — այնպիսի չփոթ կացութիւն մը ստեղծած էին Երեւանէն Փարիզ, որ Հօկի Ֆրանսայի կեդր. վարչութիւնը չէր կրցած բոլոր շրջաններուն տեղեկագրել Պատգամաւորական ժողովին անորոշ ժամանակով յետաձգուած ըլլալը :

Անկէ ի վեր բաւական ջուրեր անցան Երեւանի կամուրջին տակէն: Արսէն Եսայեան, որուն անունով կ'երդուէին բոլոր Հօկականները, չհոգեւորկուեցաւ, «մերկացուեցաւ ու ջախջախուեցաւ»: Ահա՛ թէ եւ ընկերներուն մասին տրուած վերջին վկայութիւնը՝ Երեւանի բոլշեւիկներու 15րդ Կոնֆերանսին մէջ.

« Զարմանալի նշանակալից է Երեւանի կուսակցական կազմակերպութեան՝ որպէս Հայաստանի Կ(բ) կուսակցութեան առաջատար ջոկատի դերը հակայեղափոխական խանջեանի եւ նրա հովանաւորութեամբ գործող գերման – ճապոնական ֆաշիզմի տրոցկիստ - դաշնակցական գործակալներ Արամայիս Երզնկեանի, Արսէն Եսայեանի, Ն. Ստեփանեանի, Դր. Սիմոնեանի, Դ. Շահվերդեանի եւ Ա. փիրումովի մերկացման ու ջախջախման գործում»: (*Խորհ. Հայաստան*, 17 մայիս 1937):

Արսէն Եսայեանին յաջորդեց Ա. Մանուչարեան, զոր 10 փետրուար 1937 թուակիր նամակով մը Փարիզ հրաւիրեց Հօկի Կեդր. վարչութիւնը, նախագահելու Զ. Պատգ. ժողովին, չհոգեւորկուած Արսէն Եսայեանի փոխարէն: Սակայն Ա. Մանուչարեանը Փարիզ ղրկելու «ոչ մի հնարաւորութիւն» գտնուած ըլլալով, պատգամաւորական ժողովը ո եւ է ներկայացուցիչ չունեցաւ Երեւանէն:

Անոր փոխարէն, սակայն, Երեւանի Հօկի գլխաւոր վարչութիւնը 21 մայիս 1937 թուակիր եւ համար 09 «պաշտօնագիր» մը ուղղած է Ֆրանսայի Հօկի Կեդր. վարչութեան, պատգամաւորական ժողովի առթիւ տալով իր «խորհուրդներն ու հրահանգները»:

Անդրադառնալով ՀՕԿի եւ «Խ. Հայաստանի բարեկամ» կազմակերպութիւններու համագործակցութեան, Գլխ. Վարչութիւնը կը գրէ.

« ՀՕԿը եւ հասարակական - վերաշինաց կազմակերպութիւնները, ինչպէս առաջ, այնպէս եւ այժմ ու այսուհետեւ էլ ներկայացնում են մեր աշխատանքի ամենաարգասաբեր եւ կարեւոր ասպարէզը: Պիտի կապը խորացնել Խ. Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութիւնների շրջանում, իսկ ամէն ջանք թափել ազատագրելու համար աշխատաւորներին, վերաշինացներն ու հայրենակցական միութիւնները ֆաշիստ դաշնակների ու այլ ազգայնական տէրորիստական կուսակցութիւնների խնամակալութիւնից՝ ներգրաւելով նրանց Խ. Հայաստանի օրհէնտացիան :

« Հայ աշխատաւորական լայն մասսաներով ՀՕԿը պիտի շրջապատուի: ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՈՒԺԵՂԱՑՆԵԼ ՊԱՅՔԱՐԸ ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՈԽԵՐԻՄ ԹՇՆԱՄԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՄԵԶ ՈՉ ԲԱՐԵԿԱՄ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԴԷՄ»:

(Խմբ. — *Ստորագծումները մերն են*) :

Ուրեմն, Զ. Պատգամաւորական ժողովը գումարուած է Երեւանէն եկած այս պատգամին ազդեցութեան տակ :

Այս ձեւով, Հօկը նոր կոչում եւ նոր դեր մը կը ստանայ: Կամաւ կը ճիշդը, վեր կ'առնէ քօղը՝ որ ցարդ ծածկած էր իր երեսը:

Որքան գիտենք, ցարդ՝ իրենց ըսածով՝ Հօկ կը նշանակէր Հայրենիքի կամ Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէ, որուն նպատակն է զարկ տալ Խ. Հայաստանի վերելքին ու շինարարութեան, նիւթական աջակցութեամբ: Իր ծրագրէն դուրս կը մնար քաղաքական գործունէութիւնը, որ վերապահուած է տարբեր անուն կրող կազմակերպութեանց: Հօկի Կեդրոնական Վարչութիւնը քանիցս յայտնած է թէ քաղաքական գործունէութիւն չունի ինք :

Երբոր գաւառներու մէջ Հօկերը կ'երթային խանգարելու Դաշնակցական հաւաքոյթներ, պատճառ դառնալով արիւնհեղութեանց, Հօկի կեդրոնը կը ժխտէր, յայտնելով որ ինք շրջաբերականներ կը ղրկէ չարունակ եւ կը պատուիրէ որ բնաւ չերթան Դաշնակցական հանդէսներու, որպէսզի խանգարումի առիթներ չստեղծուին :

Իսկ հիմա ի՞նչ պիտի ընէ : Երեւանի պատգամը շատ բացորոշ է: Ծրբնտիր Կեդր. Վարչութիւնը կրնա՞յ այդ պատգամին հակառակ գործել: Բնականաբար ո՛չ: Այդ պարագային, նոր ուղեգիծ մը պիտի ընդգրկէ, «ուժեղացնելու համար պայքարը հայ աշխատաւորութեան ոխերիմ թշնամի Դաշնակցութեան եւն.-ի դէմ»:

«Պայքարի ուժեղացման» մասին եղած ակնարկութիւնը ինքնին խոստովանութիւն մըն է, որ այդ պայքարը առաջ կար արդէն, իսկ հիմա պիտի ուժեղացնեն :

Ի՞նչ է Հօկի կոչումը: Ա՞յս է Երեւանի պատգամը հայ Սփիւռքին: Ա՞յս ձեւով պիտի վերաշինեն հայրենիքը :

Փոխանակ միութեան եւ համերաշխութեան պատգամներ ուղղելու Երեւան պառակտումի եւ թշնամութեան սերմեր կը ցանէ արտասահմանի կտորակուած հայութեան մէջ, որ արդէն ձուլումի եւ այլասերման ճամբան բռնած է: Երեւան չըմբռներ, որ Սփիւռքի հայութիւնը պետական տարր պէտք է դառնայ, վաղը չէնցնելու համար հայրենիքը, որ զօրանալու համար պէտք ունի իր տարագիր զաւակներուն :

Ներգաղթը Հօկի գործունէութեան գլխաւոր առարկան պէտք է ըլլայ: Մինչդեռ հաւաքական հպատակութիւնն ու օտար բանակի մէջ զինուորագրութիւնը կարծես աւելի կը զբաղեցնեն զայն: Ի՞նչպէս կարելի է հաշտեցնել մէկը միւսին հետ :

Ցետոյ ո՞ր միամիտը կը հաւատայ այն ձուլածոյ խօսքերուն թէ «Դաշնակցութիւնը հայ աշխատաւորութեան ոխերիմ թշնամին է»: Դաշնակցութեան շարքերը լեցնողը աշխատաւորութիւնն է, բազուկի, միտքի եւ մտքի աշխատաւորներ, որոնց սրտին մէջ հայրենիքի ու Հայաստանի սէրը պղատոնական չէ, այլ անկեղծ ու իրական :

Ֆրանսայի մէջ Հօկի հիմը դրուեցաւ Դաշնակցական գործիչներու ջանքերով, իբրեւ հայրենասիրական ձեռնարկ, Պոլսոյ Հօմին նման :

Դժբախտաբար Հօկը չմնաց իր կոչման բարձրութեան վրայ: Փոխանակ դառնալու համազգային, եղաւ հատուածական, քողարկեալ ձեւերով: Իսկ այսօր, Երեւան կը հրամայէ քօղը վերցնել եւ առարկայ իջնել իր իսկական դիմագիծով, որովհետեւ «անհրաժեշտ է ուժեղացնել պայքարը հայ աշխատաւորութեան ոխերիմ թշնամի Դաշնակցութեան եւ ուրիշ մեզ ոչ - բարեկամ կազմակերպութիւնների դէմ»:

Ի՞նչ հեռանկարներ կը վերապահէ մեզ «Հօկ»ի նոր ուղեգիծը :

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՇՈԹԱՆԻ ԴԱՀԼԻՃԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

»»»» o ««««

Խորհրդարանը վստահութիւն յայտնեց 142ի դէմ 393 քուէով

»»»» o ««««

Լիազօրութիւն տրուեցաւ 206ի դէմ 374 քուէով

»»»» o ««««

7-8 միլիար նոր տուրքեր պիտի դրուին

Երեքշաբթի կէսօրէ վերջ Շօթանի դահլիճը ներկայացաւ Երեսփ. ժողովին ջերմ ու խանդավառ ընդունելութեան մը արժանանալով: Վարչապետը կարդաց կառավարական յայտարարութիւնը —

«Նախարարական տագնապը լուծուեցաւ արագ եւ խաղաղ պայմաններու մէջ, ինչ որ փաստ մը կը կազմէ Ֆրանսացի ժողովուրդին իմաստութեան եւ մեր ժողովրդապետութեան քաղաքական հաստատութեան :

Նոր կառավարութիւնը պիտի աշխատի համերաշխութեան եղբ մը գտնել Երեսփ. ժողովին եւ Ծերակոյտին միջեւ, հաւատարիմ մնալով Ժող. Ճակատին, որ արտայայտութիւնն է ժողովուրդին վեհապետական կամքին: Տարիէ մը ի վեր հանրապետականներուն միակ մտահոգութիւնը կը կազմեն երկու հիմնական գաղափարներ, — Խաղաղութիւն եւ Ընկերային յառաջդիմութիւն: Մեր կառավարութիւնը ինքզինք կը դնէ ի սպաս մէկուն եւ միւսին՝ հաւատարապէս :

Իբրեւ թարգմանը Ֆրանսացի ժողովուրդին միահամուռ զգացումներուն, պիտի վարենք արտաքին քաղաքականութիւն մը, որ ուրիշ նպատակ չունի՝ բայց եթէ ապրիլ խաղաղութեան մէջ բոլոր ժողովուրդներուն հետ, խաղաղութիւնը ընդունելով արդարութեան մէջ, ինչպէս եւ բոլորին անկախութեան յարգանքին մէջ :

Ֆրանսա չուզեր սպառնալ ոչ ոքի, ինչպէս չուզեր կրել սպառնալիք մը որ եւ է ժողովուրդի կողմէ: Խաղաղութիւնը չի գնուիր իրաւահրաժարումներով, որոնք պիտի առաջնորդէին գերութեան եւ պատերազմի: Խաղաղութիւնը կու գայ այն ժողովուրդներէն, որոնք որոշած են պաշտպանել զայն: Սրտագին կոչ կ'ուղղենք բոլոր ժողովուրդներուն, որ անկեղծօրէն միանան՝ տնտեսական իրերօգնութեան եւ սպառազինութեանց կրճատման համար :

Երկրին ներքին ճակատին վրայ, ընկերային օրէնքները կերպարանափոխեցին մարդկային աշխատանքի պայմանները, աշխատաւորներուն պարգեւելով բարեկեցութիւն, անկախութիւն եւ արժանապատուութիւն: Մեր կառավարութիւնը պիտի թոյլ չտայ որ վնասուին այդ նուաճումները, ընդհակառակն խաղաղ միջոցներով եւ փոխադարձ համաձայնութեամբ պիտի փորձուի զարգացնել այդ նուաճումները : Այդ նպատակով կոչ կ'ուղղէ գործաւորին ու գործատէրին, որպէսզի աշխատանքի փոխադարձ ճիգերով աճի արդիւնաբերութիւնը, երկիրը նպաստաւորուի բարգաւաճումով մը, որ անհրաժեշտ պայմանը կը հանդիսանայ ընկերային յառաջդիմութեանց արժեւորումին եւ պահպանումին: Պէտք է որ ամէն մարդ համոզուի թէ անկարելի է անհատական բարօրութիւնը ընդհանուր թշուառութեան մէջ:

Մեր կառավարութեան դերը պիտի չկայանայ միայն ընդունուած նուաճումներուն պաշտպանութեան մէջ, այլ եւ այդ նուաճումներուն շարքը երկարելուն մէջ: Այդ նպատակով, այսօրուընէ ժողովին օրակարգի սեղանին վրայ կը դնենք կարգ մը կարեւոր եւ ստիպողական օրինագիծներ, որոնք անհրաժեշտ են երկրին վարչական բարեկարգութեան, աշխատանքի հաւաքական պայմանագիրներու ծաւալման, ինչպէս նաեւ օրինագիծներ առեւտրական պարտքերու եւ բնակարանային վարձքերու մասին: Շուտով պիտի ներկայացուին օրինագիծներ մամուլի, կրթական բարեփոխութեան, ընդհ. ներման մասին: Միջոցներ ձեռք պիտի առնենք օժանդակելու համար մեր կորովի գիւղացիներուն, որոնք կը կազմեն Ֆրանսայի ընկերային եւ տնտեսական ուժին կարեւոր տարրերէն մին :

Անշուշտ այս ամէնը կը պահանջեն ելմտական ծանր զոհողութիւններ : Ազատ եւ չափահաս ժողովուրդի մը առջեւ պէտք է խօսիլ ճշմարտութեան առնական լեզուով, անվախ յայտնելով այն վտանգները, որոնց դէմ յանդիման կը գտնուի, իրեն առաջարկելով միաժամանակ բոլոր այն միջոցները, որոնք կը պաշտպանեն զինք,— առիթ չի նշանակեր զաւածանել ժողովրդապետութեան, այլ ընդհակառակն ծառայել ժողովրդապետութեան, որովհետեւ ելմտական անկարգութիւնը կրնայ մահացու հարուած մը տալ հանրային ազատութեան: Մեր առաջին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ անյապաղ վերջ դնել շահադիտութեանց, պաշտպանել Ֆրանսայի ոսկիի պահեստը, նպաստել պետական գանձին, հսկել գիներուն վրայ, աշխուժութիւն տալ ազգային տնտեսութեան :

Այս նպատակով, ելմտական նախարարը հիմա ձեզի պիտի ներկայացնէ օրինագիծ մը, ստանալու համար անհրաժեշտ լիազօրութիւնը»:

Կառավարական այս յայտարարութենէն վերջ, վարչապետը պահանջեց յետաձգել հարցապնդումները եւ վստահութեան հարց դրաւ: 142ի դէմ 393 քուէով վստահութիւն յայտնուեցաւ կառավարութեան: Ցետոյ բեմ բարձրացաւ ելմտական նախարարը, Ժորժ Պօնէ, որ ներկայացուց իր օրինագիծը, պահանջելով անմիջապէս վիճաբանութեան դնել: Ելմտական յանձնախումբը սկսաւ օրինագծին քննութեան :

**** Կառավարական յայտարարութիւնը Ծերակոյտին առջեւ կարդաց Ալպէր Սարօ: Ըստ աւանդութեան, այդ յայտարարութիւնը պէտք է կարդար Լէօն Պլում, սակայն երբ Ծերակոյտին նիստը սկսաւ, նախագահը յայտարարեց թէ նոր կառավարութեան անդամներէն մին, Լըպա, դաւառին մէջ ճառ մը խօսելով արտայայտած է նաեւ իր տեսակէտները Ծերակոյտին դէմ, թէ այդ կարծիքները, ինչպէս Շօթան կը հաւաստէ, սխալ արտայայտուած են մամուլին մէջ: Լէօն Պլում, պաշտպան կանգնելով իր ընկերոջ, մերժեց կառավարական յայտարարութիւնը կարդալ Ծերակոյտին առջեւ:*

Ելմտական կացութիւնը եւ երեսփոխաններուն զզուրցը...

»»»» o ««««

Երեսփ. Ժողովը, գիշերը նոր նիստ մը գումարելով սպասեցաւ ելմտական յանձնախումբին զեկոյցով :

Տեղեկաբերը, Ժաքմի - Շմիտ, իր զեկոյցը սկսաւ յայտարարելով որ «պահեր կան, երբ հայրենիքին փրկութեան հարցը կը դառնայ գերագոյն օրէնք»: Կառավարութիւնը կը գտնուի բացառիկ կացութեան մը առջեւ: Արդէն ձեռնարկած է կարգ մը միջոցներու,— փակուած են սակարանները, Լոնտոնի եւ Նիւ Եորքի մէջ առժամաբար վերջ դրուած է Ֆրանքի վրայ գործողութիւններու: Այս միջոցները անշուշտ բաւական չեն երկրին ելմտական կացութիւնը վերականգնելու: Ու ելմտական նախարարը կ'առաջարկէ նոր միջոցներ,— խստիւ պատժել շահաշահութիւնը, զեղծումները, զգուշանալ նոր ծախքերէ, բարձրացնել շահատուրքը եւ անուղղակի տուրքերու սակը, երկաթուղիներու սակագինը, փոխատուութիւն կնքել Պանք տը Ֆրանսէն, հակակշռել զինուորական ծախքերը :

Տեղեկաբերը, որքան ալ ծանր գտնէր այս միջոցները, առաջարկեց ընդունիլ յանուն հանրապետութեան փրկութեան: Անմիջապէս սկսան վիճաբանութիւնները: Քասիմէ Վալլա խստիւ քննադատեց Ժող. Ճակատը, որ մէկ տարուան մէջ երկիրը առաջնորդեց սնանկութեան անդունդին եզերքը: Մարսէլ Հէրօ բսաւ թէ պարկեշտ միջոցներ չեն առնուր: Իսկ Փօլ Ռէյնօ յայտարարեց թէ կառավարութիւնը նոր արժեզրկում մըն է որ կը պատրաստէ: Քննադատեց կառավարութիւնը, ըսելով որ ձախողած է «հարուստներուն քսակով վճարել տալու» քաղաքականութիւնը: Հետզհետէ խիստ շեշտ մը ստացան քննադատութիւնները, այնպէս որ քանիցս միջադէպեր ստեղծուեցան, նախագահը ստիպուեցաւ 3 - 4 անգամ ընդհատել նիստերը: Երբ այսպէս ընդհատուած էր նիստը եւ խումբ մը երեսփոխաններ բեմպարան դացած էին մէկ մէկ գաւաթ պարպելու, աջակողմեան երեսփոխան Տէ զ'Ինար «սրիկայ» կ'անուանէ համայնավար երեսփոխանները: Քորնավէն բռունցք մը կ'իջեցնէ երեսփոխան մարքիզին ճիշդ աչքին: Տէ զ'Ինար մարքիզեան արդուզարդով էր եւ ձեռքի գաւաթին մէջ կը խաղար կարմիր գինին,— ամբողջ գինին կարմիր ներկեց հագուստները: Մէջ մտան ընկերները եւ բաժնեցին կռուարարները: Երբ նիստը վերսկսաւ, վիճաբանութիւններուն ընթացքին, համայնավարները յարձակողական լեզուով մը կ'ընդմիջէին աջակողմեան երեսփոխաններու խօսքերը : Պահ մը Ռամէթ կանգնեցաւ եւ բսաւ.— «Մենք չենք կրնար թոյլ տալ, որ մեզ «սրիկայ» անուանեն այստեղ: Մենք բանուորներ ենք: Եւ մաքուր են մեր ձեռքերը: Երբ մենք գործածենք այս ձեռքերը, աշխարհիկ սալոններու մէջ ցոյց տալու համար չէ, այլ պաշտպանելու համար աշխատաւորներու շահերը»: Ցանկարծ աջակողմեան երեսփոխան մը, Վինետեքուր, պոռաց.— «Մէկի դէմ տասնըհինգ հոգի»: Մորիս Թորէզ ցատկեց առաջ իր նստարանէն.— «Հո՛ս եկուր, եկո՛ւր մինակդ, եկո՛ւր որ ցոյց տամ քեզի»: Թորէզի ոստումին վրայ, թէեւ մօտիկ երեսփոխաններ արգիլեց եղան, միւսը իր նստարանին տակ մտաւ, կը գրէ «Էօվր»: Իսկ չարունակ զանգակը կը հնչեցնէր: Երբ կարելի չեղաւ խաղաղութիւն հաստատել, ընդհատեց նիստը :

Վերջապէս բեմ ելաւ Ժորժ Պօնէ, եւ պաշտպանեց իր ելմտական ծրագիրը.— Երբ երկրին տնտեսական առողջութիւնը խանգարուի, հարկ է ոսկիով կատարել գնումները արտասահմանի մէջ: Անկէ՝ երկրին դրամը վտանգի տակ կ'իյնայ: Իսկ երբ երկրին Գանձը կը ստիպուի փոխառութիւն կնքել կամ նոր թղթադրամ շրջաբերութեան հանել, վտանգի կ'ենթարկուի դարձեալ դրամը: Շահադէտներուն համար առարկայ կը բացուի նման պարագաներու մէջ : 7 միլիար 800 միլիոն Ֆրանք ոսկի դուրս հանուած է Պանք տը Ֆրանսէն: Այս կացութեան մէջ ինչ կարելի է ընել,— նախ կատաղի պայքար շահադիտութեան դէմ, յետոյ կրճատել ծախքերը: Երկրին գանձը պէտք է ապահովութիւն մը կազմէ ազգ. պաշտպանութեան համար,— երկիրը պէտք ունի օդային, ցամաքային եւ ծովային զօրաւոր բանակներու: Ասով հանդերձ երկիրը պէտք ունի ելմտական առողջ ուժի մը,— ոսկիի հսկայ պահեստի մը: Հարկ է աշխատիլ երկիր վերադարձնելու փախստական դրամագլուխները: Մինչ այդ, սակայն, պէտք է վճարել Պետ. Գանձին պարտքը, որ քսան միլիոնի կը հասնի: Ահա թէ ինչո՛ւ մեր կառավարութիւնը լիազօրութիւն կ'ուզէ, վերականգնելու համար երկրին ելմտական կացութիւնը: Պելճիքայի մէջ, ազգ. միութեան ստեղծած կառավարութեան օրով, դրամագլուխը փախաւ երկրէն, սակայն ընկերվարական կառավարութիւն մը հաստատուելէ վերջ՝ այնպիսի միջոցներ ձեռք առնուեցան, որ փախստական դրամագլուխը վերադարձաւ երկիր: 1933ին, Ֆրանսա եւս տեսաւ որ 17 միլիար Ֆրանք վերադարձաւ երկիր: Կառավարութիւնը վստահ է թէ իր ծրագիրով պիտի յաջողի վերահաստատել ելմտական կացութիւնը:

Բովանդակ աշխարհ իր աչքերը յառած է Ֆրանսայի վրայ: Ամէնուն կարծիքն ալ այն է որ եթէ Ֆրանսայի ուժերը լքեն զինք, խաղաղութիւնն է որ պիտի վտանգուի: Ես անկեղծ կը խօսիմ: Վստահ եմ որ Ֆրանսայի ժողովուր-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԵՐԻՀԵԹ ՁԻ ԱՆՑԱԳՈՒՐԴ

Արդարութեան դար կոչեցին 20րդ դարը։ Բայց, ներկայ դարը իր «արդարութիւնը» ոչ մէկ բանով այնքան լաւ կը յատկանշէ, որքան իր սպառազինումի թափովը։

Ամէնքը կ'աճապարեն։ Կ'աճապարեն «լրացնելու համար» իրենց սպառազինումը։ Բայց, իրականին մէջ, բոլորն ալ չդանդաղելու մտահոգութիւնը ունին։ Ու բոլորը, անխտիր, կը խորհին գոնէ «նուազագոյն չափով ապահովուիլ»։ Աշխարհը, պահելով համեմատութիւնները, երբեք այսքան միահամուռ ու այսքան մտահոգ ձեւով զինուած չէր ինքզինքը։ Պետութեանց պիւտճէներուն կէսէն աւելին յատկացուած է եղեռնական նպատակներու։ Նոյն իսկ խաղաղասէր Մեծն Բրիտանիան պիւտճէներուն մեծագոյնը յատկացուց մէկ գրիչով՝ կանխելու համար որ եւ է անախորժ անակնկալ։

Ի՞նչ բան զանոնք կը մղէ «մինչեւ ակռաները» զինուելու։ Երկու պատճառ։ Ոմանք ենթադրելի յարձակումներու վախը ունին։ Ուրիշներ՝ հետապնդուած նպատակներ։

Ու բոլորը կը պատրաստուին, — այսպէս կոչուած «հեղինակաւոր պետութիւններէն» մինչեւ ժողովրդապետական վարչաձեւ ունեցողները, նոյն իսկ ... «միակ ընկերվար հայրենիքը»։

Զինուիլ՝ սխալիլ կը նշանակէ, այժմու ըմբռնումով։ Այս տեսակէտը կը բաժնեն ե՛ւ աջատականը, եւ բանւորականը, եւ համայնավարը։ Անգլիոյ մէջ, օրինակ, պահպանողականէն մինչեւ աշխատաւորականը համաձայն եղան թէ սխալ մը գործած էին սպառազինումի գետնին վրայ՝ Անգլիան «այդքան ետ թողլով»։ Եւ որովհետեւ այդ սխալը կրնայ վտանգի մը վերածուիլ, ամէնէն առաջ անցնելու որոշում տուին։ Ժամանակի ոգին ու տրամադրութիւնը ընորոշելու տեսակէտէն որքան ուշագրաւ էր Անգլիոյ պահպանողական կուսակցութեան համագումարը Մարկէյթի մէջ, ուր «մեծ ոգեւորութեամբ» լսած էին Սամուէլ Հորի եւ Նէվիլ Չէմպըրլէյնի յայտարարութիւնները թէ «Մեծն Բրիտանիոյ ապահովութիւնը, ազդեցութիւնն ու իրաւարարի դերը միայն մէկ միջոցաւ կրնան երաշխաւորուիլ, — անոր ծովային, օդային եւ ցամաքային ուժերուն զօրացումովը»։ Շատ հազուադէպ է եղած, կը գրէին այն ատեն անգլիական թերթերը, որ Անգլիոյ մէջ նախարարի մը յայտարարութիւնները այնքան յաճախ ու այնքան բուռն կերպով ծափահարուին ... Այդ խանդավառութիւնը իր գագաթնակէտին էր հասած երբ Սամուէլ Հոր աւելցուցած էր թէ «սպառազինումի թափը արագացած է եւ յոյս ունի որ աւելի պիտի արագանայ» ...

Ամիսներ անցան անկէ ի վեր։ Կասկած չկայ, որ Սամուէլ Հորի յոյսը իրականացած է։ Արագ, աւելի արագ, — օդին մէջ, ծովուն վրայ, ցամաքը։ Արագ՝ արտադրական քանակի կրկնապատկումին կամ եռապատկումին համար։ Արագ՝ բան մը աւելի ունենալու համար միւսէն։

Այնքան, որ զինաթափութիւնը պատրանք դարձեր է այլ եւս։ «Զինաթափութիւն կը նշանակէ մշտնջենաւորել մեր յարաբերական տկարութիւնները», կ'աւելցնէ Հոր։ «Ո՛չ ապագային ընդհանուր զինաթափութիւն մը կարելի է միայն այն ատեն, երբ մեր ծրագիրը վերջանայ»։

Միամիտ պէտք է ըլլալ յուսալու համար թէ այդ օրը կուգայ։ Վասնզի սպառազինումի ծրագիրները պիտի յաջորդեն իրարու։ Այսօր այլ եւս կարելի չէ ըսել «զօրաւոր եմ ու զինուելու պէտք չունիմ»։ Մեծն Բրիտանիան ատոր ապացոյցը տեսաւ, երբ իր քուէարկուած պիւտճէին Մուսոլինի անմիջապէս պատասխանեց նոր պիւտճէով մը ... Սպառազինումը պիտի չունենայ իր «օրամարանական ելքը»։ Քաղաքական պայմանները այնպէս մըն են դասաւորուած, եւ պետութիւնները առաջնորդուած են թաքուն թէ բացայայտ այնպիսի նպատակներով, որոնք ուշ կամ կանուխ պիտի յանգին զինական բախումի։ Կը թուի թէ դատարկ խօսք մըն է դարձած նաեւ «խաղաղութի՞ւն կ'ուզես, պատրաստուէ՛»։ Վասնզի, դատարկ բացատրութիւն մըն է, այլ եւս, եւ «խաղաղութիւն»։ Հաշտութիւնը չպարգեւեց բաղձացուած եւ յուսացուած խաղաղութիւնը։ Ու կարելի է ըսել՝ ընդհանրապէս աշխարհը ու մասնաւորապէս Եւրոպան պատերազմի ելած է արդէն։ Ելած է՝ նախ քաղաքականօրէն։ Դիւանագիտական անօրինակ եռուզեռ մը, ախոյեաններ եւ դաշինքներ։ Ճակատներու կամ խարիխներու բաժանուած քաղաքական գետնի վրայ, ու ճակատներու ստեղծում կամ խորտակում՝ երկիրներէ ներս։ «Նախ ճակատներու եւ աջ հոսանքներու անխնայ բախումներ»։ «Մաքրագործում» Ռուսաստանի մէջ եւ գերմանական հակումի դրոյցներ։ Ընդդիմութիւն Պելճիքայի մէջ եւ գերմանական մատ կամ օժանդակութիւն։ Աւստրիոյ վարչաձեւի հարց եւ անվերջ բանակցութիւններ։ Հունգարիոյ կանոնաւոր բանակի խնդիր։ Լեհաստանէն կաղ։ Միջերկրականեան վէճ։ Եւ վերջապէս Սպանիոյ ներքին կռիւը, որ միջազգային ապագայ փոխյարաբերութեանց հետ սերտ կապ ունի, եւ որուն ելքը կոչուած է հիմնապէս փոխելու պետութեանց ներկայ հաւասարակշռութիւնը ...

Այս պայմաններուն մէջ, երբ քաղաքական պատերազմը՝ ծախուած հաշտութեան ու վիժած խաղաղութեան կռնակին վրայ, կրնայ ամէն վայրկեան վերածուիլ զինական պատերազմի մը, անմիտ բան է ակնկալել որ սպառազինումի թափը կը նուազի։ Ատոր հիմնական պատճառներէն մին ալ այն է, որ պետութիւններէն ոչ մէկը «բաւարար չափով զինուած» պիտի նկատէ ինքզինքը։ Բոլոր ծրագիրները առաձգական եւ ուժական պիտի ըլլան, բայց երբեք՝ բաւարար։ Որովհետեւ, նոյնքան արագ թափով կ'ընթանայ նաեւ գիտութիւնը։ «Թէքնիք կատարելագործում» — ահա ուրիշ բացատրութիւն մը, որ երբեք իմաստ չունի այլ եւս։ Գիտութեան այս արագ յառաջդիմութեան եւ թէքնիքի յարատեւ ու արբենաց զարգացման մէջ, երբ ամէն մէկ արեւածագի հետ սպառազինական նորութիւն մը կը գրուի մէջտեղ, անհնարին բան է որ որ եւ է պետութիւն կարենայ խորհիլ թէ իր սպառական պահանջները բաւարարուած են։

Այս ճեպընթաց սպառազինումի կարգին երբեք հանդարտեցուցիչ ըրնոյթ չունին անշուշտ գրեթէ բոլոր մայրաքաղաքներէն տրուած այն հաւաստիքները թէ «նախայարձակ պիտի չըլլան»։

Այս բառն ալ — յարձակող կամ նախայարձակող — այնքան առաձգական է դարձեր, որ զինակիցներն անգամ իրենց յանձնառութիւնները դրժելու համար անոր յարաբերական մեկնաբանումին կը դիմեն։ Եթովպական արշաւանքը մազ մնաց որ իրարու դէմ հանէր Իտալիան ու Անգլիան, ատոնց երբեք մէկը միւսին վրայ յարձակած ըլլալու։ Սպանիան բախումի վայր մըն է ու կրնայ վաղը իր արդէն իսկ միջազգային կռուի ճակատը տարածել։ Ո՞վ պիտի ըլլայ «նախայարձակը» եւ ո՞վ՝ յարձակեալը ...

Զինեալ խաղաղութիւն, — կը նշանակէ ապահով խաղաղութիւն։ Աւելին, — վտանգուած խաղաղութիւն։

Ու այդ խաղաղութիւնը այնքան աւելի վտանգուած է, որքան աւելի արագ է սպառազինումի թափը։

Անակնկալի բերել եւ անակնկալի չենթարկուիլ, — ահա մտահոգութիւնները արագ սպառազինումին։

Զրկանքները ձեռք ձգել եւ ձեռք ձգուածներէն չզրկուիլ, — ահա նպատակները սպառազինումին։

Ապահովել բոլոր անհրաժեշտ ու կարելի նեցուկները, — ահա յաջողումին պատճառը բախումին։

Իսկ այդ բախո՞ւմը։

Բաղէի խնդիր է։ Յարմարագոյն բաղէի մը ...

ՎԱՀՐԻՃ

«ԱՅՐՈՂ ԵՐԿՐԻ ՄԸ ՄԷՋԷՆ»

ԹԻՖԼԻԶ, ԲԱԳՈՒ ԵՒ ՀԱՅ - ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Գ.

Այնքան խոր եւ ծանր քունով քնացեր էր, որ արթնցած ատեն ամբողջ կացութիւնը հիմնովին փոխուած գտաւ։ Արեւին ճառագայթները կը մտնէին կոտրած պատուհաններէն ներս։ Հինգ - վեց վայրենի մարդիկ, թաթարական գլխանոցներով, նեղ խցիկին մէջ սեղմուած, ոմանք ոտքի, ոմանք ծալապատիկ գետինը նստած։ Ամէնքն ալ լաւ զինուած, հրացանէ եւ ատրճանակէ զատ կովկասեան սուրը կախած իրենց բարակ գօտիէն։ Այս հրոսակները իր արթննալուն սպասեր էին։ Ամէնքը կը նայէին իրեն, զգուշութիւնով կը թքնէին, կը ծխէին, բայց լուռ էին։ Տէր Աստուած, արդեօք հայ ուղեկիցը պահկա՞ծ էր դեռ վաղը, այնքան մօտիկ Թաթարներուն։ Գլանիկ մը բերանը կը դնէ եւ կը ծռի վար, կրակ ուզելու համար Թաթարներէն։ Ակնարկ մը նետելով հայ քահանային նստարանին, կը տեսնէ որ պարապ էր ...

«Քրքիջ։ Բարձրագոյն խնդուք մը կը տոփէ զինք եւ քաշուիլ։ Այս վայրկեանին սպասած ըլլալ կ'երեւէին։ Դերախութեամբ կը համակուէին, իրենց սրունքներուն կը զարնէին, կը կակաչէին եւ ինքնագոհ տրամադրութիւն մը ցոյց կուտային։ Մատներով իրարու ցոյց կուտային զինք, իբր թէ աշխարհի ամէնէն ծիծաղելի արարածը ըլլար։ Վերջապէս դուրս կ'ելլեն կառախումբէն եւ կը մնայ դրան մէջ կարճահասակ տարէց Թաթար մը, ձախ աչքը սեւ լաթով կապած, որ կռթնած սուսերէնով եւ խորտահայնով կ'ըսէ. «Լաւ եւ խորունկ քուն մը քաշեցիր։ Բնաւ բան չլսեցի՞ր։ Երբ աչք մը նետեցիր Հայուն ... ատոր կը սպասէինք, որ լաւ մը խնդայինք ... »։

Ցնոյ գրպանէն կը հանէ հայ քահանային ծանօթ ծխատուփը եւ մէջէն գլանիկ մը կ'առնէ։ Միախմոնք չէր կրնար ըլլալ, հաստ ոսկեզօծ սկզբնատառերը կը վկայէին։

— Ի՞նչպէս եղաւ որ այդ ծխատուփին տէր դարձար, Թաթար։ Ատիկա կը պատկանի ...

— Կը պատկանէր, չէ՞ս հասկնար։ Ան որ ունէր զայն, այլ եւս պէտք չունի անոր։ Հիմա պատերազմ կայ եւ ոչ մէկ Հայ կ'ապրի Թաթարներուն մէջ։ Աստուծոյ շնորհիւ շուտով Հայ մը պիտի չմնայ նաեւ Բագուի մէջ։

— Ի՞նչպէս։ Ձեր պատերազմը դեռ չէ սկսած։ Մեր կառախումբը վերջինն էր որ Բագուէն մեկնեցաւ եւ աւելի արագ լուր չէիք կրնար առնել, վասնզի հեռագիրը շաբաթներէ ի վեր չի բանիր։ Բայց ինչ ըրիք Հայը ... ատիկա պարզապէս ...

— Թէ պատերազմը սկսած է, քեզմէ առաջ գիտենք մենք, կէս գիշերին Հայերը սկսած են յարձակումը եւ շա՜տ շա՜տ Մահմետականներ մեռած են։ Իսկ Հա՞յը, տխմա՞ր ես, ինքզինքդ խորհէ։

Այս խօսակցութենէն վերջ Թաթարը կը հեռանայ։ Այլ եւս կասկած չըկար թէ հայ քահանան չէր ապրեր, որովհետեւ այս տեսակ պարագաներու մէջ Թաթարները երբեք սուտ չեն ըսեր։ Թէ ջարդերը Բագուի մէջ իրապէս սկսած էին, կը հաւատար հիմա ինքն ալ, որովհետեւ «Թաթարները ամէնէն քիչ պատճառ ունէին կախ սկսելու, հակառակորդները աւելի զօրաւոր էին։ Յաճախ լսած էի թէ արեւելքի մէջ լուրը անըմբռնելի արագութեամբ կը տարածուի, բայց գերմարդկային ուժ մը կ'ենթադրէր։ Այժմ համոզիչ օրինակը տեսանք։ Իրաւ ալ նոյն գիշերը ջարդերը սկսած էին եւ բազմահազար այր, կին եւ երեխաներ սպաննուած էին»։

Եւ կը շարունակէ.—

«Ուրիշ նպաստ մըն ալ արեւելեան հոգեբանութեան մասին։ Թաթարները ժամերով իմ կառախումբիս մէջ ճամբորդած էին, որպէսզի խնդան իմ զարմացումիս վրայ, վասնզի կառախումբին խուզարկութիւնը տեղի ունեցած էր նոյն գիշերն իսկ, իմ արթննալէս շատ ժամեր առաջ, ինչպէս վերջը իմացայ ուղեկիցներէս։

— «... Գտայ, ճշդ խեղճ Հայը, երբ փոքր կայարանին մայթին վրայ քաշկռտեցին՝ այնպէս մը որ անկարելի էր ականջ դնել, քաւ ոտս կինները մէկը։ Բայց ինչպէս կ'ըլլայ որ այս ամէնէն բան մը չլսեցի, մեռել մը պիտի կրնար արթննալ։ Արդարեւ, պոռչտուք, կռիւ, նեղ կառախումբիս մէջ, ցնցումները, որոնք անշուշտ իմ մահճակալին ալ զգած էին, այս ամէնը չէի՞ն կրցած իմ քունս խանգարել։ Իսկ ես ամենափոքր շշուքէն կամ ամենաթեթեւ հպումէն արթնցող եմ։ Քոնեակը ... ուրիշ բան չէր կրնար ըլլալ պատճառը։ Հայը զօրաւոր արբեցութեան թմրեցուցիչ մը խառնած էր անոր մէջ։ Ուրիշ բացատրութիւն չեմ կրնար գտնել։ Բայց ինչո՞ւ։ Կը վախնա՞ր դաւաճանութենէ մը, իմ կողմէս։ Ի՞նչ խորհած էր արդեօք։ Չեմ գիտեր, բայց բնականաբար երբեք ալ պիտի չգիտնամ։ Սոսկալի է այս արեւելքը. ծայր աստիճան խառնակութիւն։ Շոգեկառքը կեցաւ, դէպ կծրացին դաշտերը։ Տեղս հասած էի»։

Գուղխյար, տասներորդ գլուխին անդին շահեկան տեղեկութիւններ տալէ վերջ Վրաստանի վայելած գերմանական օժանդակութեանց մասին, կը շարունակէ իր յուշերը. —

Չեմ կրնար ըսել թէ այդ ագարակին մէջ զիս մասնաւոր հաճոյքով ընդունեցին։ Ընդհակառակն ագարակին վարիչը խոժոռ դէմք մը ցուցուց, երբ թուղթերս ներկայացուցի։ Կարճահասակ այս մարդը Վոլկայի գերման գաղթականներէն էր, բայց արդէն աւելի Ռուս քան Գերման։ Կը նմանէր քիչ անուշ ասած վակի մը։ Երկար եւ տխրագին կախուած էր բարակ պեխը, մելամաղձոտ աչքեր եւ ճաղատ, կլոր գանկ մը, որ դեղին մոմի գոյն ունէր։ Կառավարութեան ուժը գաղթէլէն ի վեր ամէն ինչ յանձնած էր հովին։ Բացարձակ անփութութիւն։ Անդադար վախը շրջակայքի Թաթարներէն՝ կաշկանդած էր այս մարդը։

Ագարակին շէնքը կայարանին ճիշդ քովն էր եւ իմ պատուհանէս կրնայի դիտել մայթը։ Շատ հետաքրքրական բաներ կային տեսնելիք։ Ժամէ ժամ կը մեկնէր խումբ զինուած Թաթարներուն, որոնք կը գնդերէին եւ կարծես բանի մը կը սպասէին։

Բախս կանչեցի քիչ մը ռուսերէն գիտցող Թաթար սպասաւորը եւ հարցուցի թէ ի՞նչ է պատճառը կայարանի շարժումներուն։ Չէր ուզեր շատ բան ըսել, բայց վերջ ի վերջոյ խոստացաւ կարեւորը, — ամբողջ առտուան ատենը որ Պելճիքայի եւ Հոլանտայի մեծութիւնը ունի, յեղափոխութեան մէջ էր։ Պատերազմ երկու ժողովուրդներու միջեւ։ Բագուն ապստամբական էր ուր Հայերը աւելի զօրաւոր էին։ Ուրիշ տեղերուն Թաթարները ամէն կողմէ շոգեկառքի գիծը կը փութային, կը հաւաքէին կայարաններուն մէջ, կը գրաւէին կառախումբերը եւ կը մեկնէին դէպի կռուի դաշտ։ Թաթարին ըսի որ ինծի ընկերանայ եւ գացի կայարան, խառնուեցայ իրապէս խայտաճամուկ այս վայրագ խումբին, առանց աչքի իյնալու։ Արեւելցին իր զարմացումը ցոյց տալ չուզեր, ընդհանրապէս ոչ մէկ ներքին ապրում կը ցուցադրէ։

Արդէն քանի մը հարիւր հոգի խռնուած էին կայարանին մէջ։ Ամէնքն ալ թուխ դէմքով, նիհար, սեւ նշաձեւ աչքով, Թաթարի ազգային գալփաքով, տեսակ մը ֆէս, առանց ծոպի, կամ թուխ եւ գոտեւ գառան մորթէ շինուած գլխանոցներով։ Հագուստները ընդհանրապէս սեւ մոխրագոյն Չէրքէզի վրանոցներէ կը բաղկանային — շատ անգամ քուրջեր էին անոնք։ Հետաքրքրական էր զէնքերու հաւաքածոն ալ։ Նորագոյն մաւզէրներէն զատ, ռուսական, թրքական, նոյն իսկ ճափոնական հրացաններ, ինչպէս նաեւ երկփողեան եւ միափողեան որսի հրացաններ տեսայ անոնց մէջ։ Շատեր կը կրէին ատրճանակ եւ առանց բացառութեան կովկասեան խանչէր (սուր)։

Երկու հոգիի հետ սկսայ ռուսերէն խօսիլ, որովհետեւ ինծի ընկերացող Թաթարը ծանօթի մը հետ խօսքի բռնուած էր։ Զիս չյանելու եկան եւ կոնակ դարձուցին։ Ուրիշ տեղ մըն ալ փորձեցի, բայց նոյն յաջողութիւնը ունեցայ։ Այդ միջոցին Թաթար սպասաւորը քովս եկաւ եւ խնդրեց ամփոփաբար որ ագարակ քաշուիմ, կարելի եղածին չափ շուտ, վասնզի Թուրքերը այստեղ գործ չունին հիմա եւ ինք պատասխանատուութիւն չի վերցներ իմ անձիս մասին։ Կիրքերը այնքան յարուցած են եղեր որ ...

— Բայց ո՞վ կ'ըսէ որ ես Թուրք եմ, իրաւ է որ իբր զինուորական ծառայած եմ թուրքական բանակին մէջ, բայց ազգով Գերման եմ, այնպէս որ — Լէմա, լէմա, գոչեցին մէկ քանի ձայներ եւ վայրկեանապէս ինքզինքս գտայ խիտ շրջանակի մը մէջ։ Ամէնքը զարմացումով կը դիտէին զիս, նոյն իսկ քանի մը մազոտ, թուխ թաթեր կը շօշէին թեւերս ու ուսերս, կարծես կ'ուզէին հաստատել թէ իրա՞ւ միս եւ արիւնէ էի։ Իսկ մէկ քանին սկսան ռուսերէն խօսիլ, ձեռքս թօթուել։ Անհասկնալի էր թէ ինչպէս իբր թովչական կ'ազդէր գերման անունը բորբոքելի մահմետականի վրայ։ Ինչեր չէին ուզեր իմանալ այս մարդիկը ինծմէ։

— Արդեօք գերման զօրաւորներու հետ միասնաբար շուտով պիտի մաքրէի՞ն վերջին Հայերը։

— Արդեօք Վիլհէլմ կայսրը — Դավլին — միասին պիտի գա՞յ ...

— Արդեօք Թուրքերը վերջնապէս հեռացա՞ծ էին Կովկասէն, եւ Աստուած գիտէ, դեռ որքան ուրիշ բաներ ....

Բայց ես այս հարցումներուն պատասխան տալու ժամանակ չունեցայ։ Կառախումբ մը արեւմուտքէն ճչալէն եկաւ կեցաւ։ Ակնթարթի մը մէջ խումբը տեղաւորուեցաւ անոր մէջ։ Ծառանակ պոռչտուքով եւ կերտելով՝ Թաթարներով խճողուած կառքը յառաջ գնաց։ Խեղճ Հայեր, այս աղրաբերքններուն հետ դժուար է գլուխ ելլել ...

ԱՐՄԷՆ ՏՕՀՄԻ

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Անհրաժեշտ բոլոր քայլերը առնելէ վերջ Միքայէլ անխոհեմութիւնն ունեցաւ գիւղացի կնոջ մը կարծիքին դիմելու։

— Գիտե՞ս, Մ ... քուրիկ, մօտ ատենէն ձեզի դրացի ըլլալէ պիտի դադրինք։

Թէեւ Մ ... քուրիկ ամէն ինչ գիտէր, բայց ինքզինքը ապշած ձեւացուց այս յայտնութեան առջեւ։

— Ո՞ւր պիտի երթաս, տղայ։

— Օտար աշխարհ։

— Օտար աշխա՞րհ։

— Այո՛։

— Ո՞ր կողմն է այդ օտար աշխարհը։

— Եփրատի միւս կողմը։

— Տէրսի՞մ պիտի երթաք։

— Անանկ կ'երեւի։

— Ես տղայ, Տէրսիմի Քիւրտերուն մէջ ի՞նչ պիտի ընէք, դուք հոն չէք կրնար ապրիլ։

— Ատիկա ալ մեր բախտին կը ձգենք, միայն թէ ...

— Միայն թէ ի՞նչ ...

— Երեխաս ... եւ աչքերը լեցուեցան։

— Երեխադ մեռաւ, հիմա աւելի թեթեւ էք, ալ խորհելու ի՞նչ կայ, գալ տարի նոր մը կ'ունենաք։

— Եթէ իր մահովը մեռնէր, ըսելիք չունէի, բայց երեխայիս մահը Կիւլիւք աղայի շատ սուղի պիտի նստի..

— Կիւլիւք աղային ի՞նչ պիտի ընես։

— Ես գիտեմ ընելիքս, Թող չկարծէ որ ամէն ատեն անպատիժ կը մնայ։

Տիկին Մ. մինչեւ այդ ատեն միշտ կատակով կը վերջացնէր խօսքը, բայց Միքայէլի յայտնութիւնը փոխեց թէ իր կերպարանքը եւ թէ խօսելու եղանակը։ Փորձեց խոհեմութեան քանի մը յորդորներ կարդալ, ըսելով որ դուք կրնաք մէկ օրէն միւսը Կիւլիւք աղան անհետացնել ու հեռանալ, դուք ձեր կեանքը ապահովելէ վերջ մեզ կրակի մէջ կը ձգէք, կառավարութիւնը մեզի պէտքէն օձիքէն պիտի բռնէ եւ հաշիւ պահանջէ։

— Կառավարութիւնը ի՞նչ ըսելով ձեր օձիքէն բռնելով հաշիւ պիտի պահանջէ, երբ Կիւլիւք աղայի հետ ունենալիք հանդիպումս երկու օրուան հեռաւորութեամբ տեղ մը պիտի ըլլայ։ Այդ մարդէն օգուտ մը ունի՞ք, ձեզի օգուտ մը ըրած ունի՞։

— Այո, գիտեմ, մեր գլխուն պատուհաս է, կեղեքիչ է, փորձանք է մեր գլխուն, բայց ...

— Այլ եւս, բայց պէտք չկայ, մնաք բարով ... ։

Միքայէլ ծղուռած դուրս ելաւ։ Տիկին Մ. ուրիշներու խորհուրդ առնելու փափաքութիւն մը ունէր, ամէն խնդրի մէջ, կ'ուզէր որ իրաւունքը իրեն տրուէր։ Քեզի հետ խօսած ժամանակ քեզի բարեկամ կը կարծէիր, մինչդեռ նոյն վերաբերմունքը ցոյց կուտար քեզի հակառակորդ մէկուն։ Այնպէս որ բոլոր հետը խօսողները կը կարծէին որ Տիկին Մ.ի կարծիքը իրենց նպաստաւոր է։

Միքայէլ երբ բաժնուեցաւ Տիկին Մ.ի քովէն, այս վերջինը այն պատասխանութիւնը թողուց որ իբր թէ բոլորովին համամիտ է Միքայէլի առնելիք քայլին։

Իսկ երբ Միքայէլ մեկնեցաւ ատոնց ժամանակ կորսնցնելու, հագաւ կօշիկները ու թրքական գիւղին ճամբան բռնեց։ Կիւլիւք աղա այդ օրը շատ նեղուած վիճակ մը ունէր, ընթին պատճառներով սկսած էր նեղել տան անդամները։

Դուռը զարնուեցաւ այն պահուն, երբ սենեակը նստած «հարկիլէ» կը քաշէր։ Եկողը տիկին Մ. էր։

— Բարեւ, աղա, ի՞նչպէս էք, ըսելով մտերմօրէն տեղ մը գրաւեց քովը, ու մէկ աչքը կամաց մը խփեց հասկցնելով որ կարեւոր ըսելիք ունի։

Կիւլիւք աղա սուրճ մը պատրաստեց Տիկ. Մ.ին, ինչպէս նաեւ սիկար մը։

— Աղա, այսօր քեզի շատ կարեւոր ըսելիք մը ունիմ, միայն թէ պիտի խնդրեմ որ իմ անունս մէջտեղ չըխառնուի եւ խնդիրը գաղտնի մնայ։

— Ըսէ տեսնենք։

— Եկայ քեզ զգուշացնելու, որ դուն քեզի հոգ տանիս։

— Ինչո՞ւ համար։

— Որովհետեւ կեանքիդ դէմ դաւ մը կայ։

Կիւլիւք աղայի գոյնը վայրկենական նետեց։

— Ո՞վ է կեանքիս դէմ դաւողը, եւ նստելու ձեւն ալ փոխեց։

— Քովդ աշխատող Միքան է։ Որոշած է այս օրերս Տէրսիմ անցնիլ։ Բայց Տէրսիմ անցնելէ առաջ նպատակ մը ունի, ամայի տեղ մը քեզ հետապնդելով սպաննել։ Իրեն շատ յորդոր կարդացի ըսելով, որ Կիւլիւք աղան մեր պաշտպանն է, մենք առանց անոր չենք կրնար ապրիլ, բայց բոլոր խորհուրդներս անցան ապարդիւն։ Երբ քովէս հեռացաւ, եկայ քեզի լուր տալու, որ պէտք եղած զգուշութիւնը ընես։

Այս լուրը որ լսեց Կիւլիւք աղա, ձին պատրաստել տուաւ եւ անմիջապէս գնաց լուր տալու իր տղուն, որ ուրիշ գիւղի մը մէջ տասնապետի պաշտօնով զինուորութիւն կ'ընէր։

Յաջորդ առաւօտ շատ կանուխէն պաշարուած էր տասնեակ մը զինուորներով այն տունը, ուր պատսպարուած էր Միքայէլ։

Զինուորները կ'ուզէին յանկարծակիի բերել ու բռնել իրենց որսը, բնաւ չկասկածելով որ Միքայէլ տունի պաշարումը արդէն զգացած էր։

Ամէն հաւանականութեան առջեւ պատրաստ գտնուելու համար, ատրճանակը ձեռքը բռնած՝ աննկատելի յառաջացաւ տանիքին մէկ մասին վրայ, բայց զինուորները կարելիութիւն չտալով, պահակ չէին կեցած։

Ցատկեց տանիքէն փախչելու եւ ազատելու զինուորական շղթայէն։ Դժբախտաբար պատէն վար ցատկելը առանց աղմուկի չանցաւ, զինուորները շուտ նշմարեցին եւ սկսան վազել ու մինչեւ այն ատեն կրակել Միքայէլի փախած ուղղութեամբ։

Միքայէլ բաւական հեռացաւ, սակայն զինուորները առանց կանգ առնելու հետեւէն կը վազէին։

Անընդհատ երկու ժամ վազելէ մը վերջ Միքայէլ յաջողեցաւ հասնիլ Եփրատի եզերքը։

Եփրատը լողալով պէտք էր անցնիլ։ Իսկ այդ պարագային թշնամին դիւրութեամբ պիտի կրնար զինքը սպաննել ջուրին մէջ։ Ուրեմն Եփրատէն անցնէր կամ ոչ՝ մահը այլ եւս անխուսափելի էր, ուրիշ փախելու տեղ մը չունէր, չորս կողմէն պաշարուած ըլլալով։

Ծոցը քարի մը ետեւ դիրք բռնեց եւ ատրճանակը ուղղեց զինուորներուն։ Նշմարելով այդ պարագան զինուորները անընդհատ սկսան կրակել դիրքին վրայ, առանց որ եւ է արդիւնք ձեռք ձգելու։ Միքայէլի փամփուշտները սկսան սպառիլ, որքան ալ խնայողութեամբ գործածած ըլլար։ Ի՞նչ փոյթ թէ զինուոր մըն ալ վիրաւորուէր եւ սկսէր շան պէս ոռնալ եւ սպաննական կանչեր արձակել։ Քիչ վերջ ինքն ալ պիտի անշնչանար, առանց իրականացած տեսնելու իր ծրագիրները։

Մէկ փամփուշտ մնաց ատրճանակին մէջ։ Ի՞նչ ընէր այդ փամփուշտով, թշնամիի՞ն վրա՞յ արձակէր։ Ոչ, յետոյ ի՞նչը, ի՞նչ պիտի ըլլար ինք, բոլորովին անպաշտպան։

— Թշնամիին պէտք չէ ձգեմ այդ պատիւը ... ես ... կրնամ ...

Վերջին փամփուշտը պարպեց իր քունքին, մահը վայրկենական եղաւ։

Թուրքերը Միքայէլի մահը տեսնելով խոյացան վրան եւ սկսան անշնչացած դիակին լուծել իրենց վրէժը։

Սիրելի Միքայէլ, այդ վերջին բոպէին ատրճանակին ըլթակին քաշելէ առաջ մտաբերեցի՞ր արդեօք Նազելիին վերջին խօսքերը — «Եթէ ողջ մնաս մեր վրէժը չմոռնաս»։

Դուն ալ մեռար, բայց մենք չենք մոռնար քու եւ բոլոր Նազելիներու վրէժը։

(Վերջ) ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԲԺԻՇԿ ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԹԱՒՐԻԶ, 17 Յունիս.— Բժիշկ Ռուբէն Տէր Ստեփանեան ոչ եւս է: Տակաւին երեք շաբաթ առաջ ուրախ զուարթ կենաց բաժակներ էր առաջարկում ընկերական հաւաքոյթի ժամանակ, ուր նա սովորականից աւելի էր տրամադրուած եւ ասաց, որ այդ օրը ուրիշ տեղ էր հրաւիրուած, բայց ձեր խումբի շրջան, սակայն գերադասեց լինել զղարաչուխալցիների մօտ, իր գաղափարակիցների կողքին եւ նրանց ուրախ էր որ այդպէս էր վարուել: Գրաւիչ ժպիտը դէմքին՝ Ռուբէնն այդ օրը կարծես հանաք էր զարմել եւ սովորականից աւելի շատ էր խօսում: Արդեօք նա նախզգո՞ւմ էր գալիք օրհասը, գիտակցո՞ւմ էր այս աշխարհի ունայնութիւնը եւ ամարդութիւնը, չգիտեմ այդ, բայց, յամենայն դէպս նա այդ օրը շատ անկեղծ խօսքեր արտասանեց եւ բոլորին ուշադրութիւնը գրաւեց: Ինչպէս կ'ասեն, այդ օրը նա երգեց իր կարապի երգը, որից յետոյ աւա՜ղ, այլ եւս նրան պիտի չհանդիպէինք ոչ մի հաւաքոյթում: Ռուբէնը ծնել է Խարբերդում (Մազրա) 1887ին: Նրա հայրը դեղագործ էր: Ինքը նախ ուսել է Խարբերդի վարժարանում, ապա Կարնոյ Սանասարեանում, յետոյ Պէյրութի Ֆրանսական համալսարանում, իսկ 1907ին Պոլսոյ զինուորական-բժշկական համալսարանում, ուր նրա դասընկերներից էր Թաւրիզում այժմ հաստատուած դեղագործ Միքայէլ Էնէջեանը: Միւս դասընկերներից պէտք է յիշել բժ. Պօնապարթեանին եւ Միրզա Քէթէճեանին:

Այնուհետեւ Ռուբէնն անցել է Ամերիկա, ուր հետեւել է դարձեալ դեղագործական եւ բժշկական դասընթացներին: Համաշխարհային պատերազմի երկրորդ տարում, 1915ին, Ամերիկայից կովկասեան ճակատ մեկնած կամաւորների հետ Արխանգելսկի վրայով ամառը նա էլ անցաւ Թիֆլիս, որտեղից շտապեց մտնել կամաւորական բանակի շարքերը եւ գործել մինչեւ 1919ի գարունը, նա միշտ եղաւ ազգային հերոս Անդրանիկի մօտ, նախ նրա կամաւորական խմբում, ապա Հայրենադարձ զօրաբանակում ռազմաճակատներում, յետոյ 1918—19ին Զանգեզուր-Ղարաբաղում: Նա Անդրանիկի սիրած բժիշկ Ռուբէնն էր եւ մնաց այդպիսին մինչեւ վերջը, ուստի Ռուբէնն Անդրանիկի ուղեկցից մինչեւ Անգլիա, Մանչեսթըր, ապա վերադարձաւ Հանրապետական Հայաստան, ուր Ամերիկեան որբանոցներում բարձր պաշտօններ էր վարում իբր բժիշկ եւ սիրով գուրգուրում էր հայ որբերին:

1921ին Ռուբէնն ալ ընդհանուր գաղթականութեան հետ անցաւ ասպնջական Իրան, Թաւրիզ, ուր 17 տարի նա ապրեց ու գործեց իբր մարդ եւ իբր բժիշկ, պարտաճանաչ զինուորի պէս ինկաւ իր դիրքում, [illegible] ժամանակով վարակուեց մի Թուրք հիւանդից, որին ըստ իր սովորութեան՝ մեծ խնամքով բուժում էր: Հիւանդն այժմ առողջ է: Իսկ նրան բժշկողը մեռաւ յիսուն տարեկան հասակում՝ յունիս 5ի երեկոյեան: Վերջին երկու օրը նրա լեզուն փակ էր, նա [illegible] անխօս հեռացաւ այս վէրան աշխարհից: Բժշկական-ընտանեկան եւ ընկերական ամէն տեսակի գուրգուրոտ վերաբերմունք եւ խնամք անզօր հանդիսացան փրկելու հասուն եւ կենսունակ այդ կեանքը, որ մէկէն փշրուեց իբր շանթահար մի ուռենի:

Ռազմաճակատներում եւ մեր լեռներում շատ նեղութիւնների ու զրկանքների դիմացած Ռուբէնը չկարողացաւ յաղթահարել բծաւոր [illegible] ախտին, որովհետեւ բաւական — նաչափ հիւծուած էր: Նրա Թոքերը Թոյլ էին: Ոտների երակների լայնացում եւս ունէր: Տառապում էր վերջերը խիստ յոգնածութիւնից, որ հետեւանք էր բժշկական լարուած աշխատանքի: Ֆիզիքապէս տկար, բայց նա զերծ էր հոգեկան արատներից, այլ մարդու կատարելատիպ էր, գաղափարական իմաստով: Բարի էր անսահման, ազնիւ, [illegible], անշահասէր, զոհաբերող, ժիր, քրիստոնեայ հաւատացեալ, միշտ ժպտուն, գեղեցկատեսիլ եւ դեղերից աւելի ներշնչումով եւ բարի խորհուրդներով բուժող, կարիքաւորներին օգնող, ազնիւ ամուսին եւ պարտաճանաչ հայր, լաւ Հայ եւ լաւ մարդ:

Գոնէ այսպէս էին ճանաչում նրան Թաւրիզում ամէնքը, Հայ, Թուրք, Պարսիկ, Ֆրանսացի, Ամերիկացի, Ռուս եւն.: Թաղման օրը չնայած երկուշաբթի էր, լուր օր յուղարկաւորութեան մասնակցեցան բազմահազար մարդիկ բոլոր ազգերից անխտիր: Դագաղը տանում էին բարեկամներն ու ընկերները ուսերի վրայ: Քաղաքի ոստիկանութիւնը կարգը պահպանեց գլխաւոր պողոտաներում եւ փողոցներում, մինչեւ գերեզմանատուն: Թաղումը Թաւրիզում աննախընթաց էր, որովհետեւ բարի Ռուբէնը մեծ ժողովրդականութիւն էր վայելում: Եկեղեցում հանգուցեալին դրուատեց Ներսէս արք. Մելիք-Թանգեանը, բանում նրա կենսագրականը տուեց Հայկ Աճէմեանը, եւ կարդաց բազմաթիւ հեռագիրներից երկու տասնեակ, իսկ գերեզմանատանը՝ Ռուբէնի մտերիմ ընկեր Դաւիթ Փափազեանը բնորոշեց հանգուցեալին իբր տիպար Հայ եւ տիպար մարդ եւ ափսոսաց որ Ռուբէնների հայրենիքը Խարբերդը՝ դատարկ է հիմա: Նա չմոռացաւ որ Ռուբէնը ջերմօրէն պաշտպանում էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ կազմակերպութեան ծոցում ստացած իր չիսաւոր գաղափարականութիւնը պահեց անաղարտ:

Ծաղկեպսակների եւ ծաղկեփնջերի կոյտերով ծանրաբեռնուած նրա դագաղը դրուեց հողի մէջ: Նրա Ռիմման եւ Օշինը երբ հասակ կը նետեն, կը վերյիշեն իրենց բարի հօրը եւ նրա յիշատակով ապրող իրենց բարեկիրթ մօր գուրգուրանքով կը մեծանան եւ կ'երթան հօր ճամբով:

Ռուբէնին յարգողները եւ բարեկամները փոխան ծաղկեպսակի նուիրաբերութիւն արին յօգուտ «Հայ-մագրային»ի եւ այլ նպատակների:

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

— o —

Էնկիւրիի մէջ կը պատրաստուի ոստիկանական նոր օրէնք մը: Առոր դրդապատճառը հետեւեալն է.—

Համաձայն Ներքին գործավարութեան՝ «ոստիկանական ներկայ օրէնքի հիմքն ու ոստիկաններու թիւը բաւարար չեն ժամանակին պարտադրած ապահովութեան պարտականութիւնը բաւարար ձեւով կատարելու համար»: Գոյութիւն ունեցող կազմը այժմ աւելի պակաս է քան տասը տարի առաջուանը:

«Այսօր, կը գրէ Թուրքերէն «Թան», մեր բոլոր կուսակալութիւններուն մէջ ոստիկանական կազմը պէտք եղածէն չափազանց քիչ է: Կուսակալները միշտ կը պնդեն զանոնք աւելցնելու մասին: Աղէկ զատ, մեծ սպայակոյտը եւս առանձին զինուորական կարեւորութիւն ունեցող կարգ մը ուղղութեանց եւ վայրերու համար ոստիկանական կազմակերպութիւն կը պահանջէ: Մինչդեռ, ընդհանուր ապահովութեան տնօրէնութիւնը այս պահանջներուն փոխարէն հետեւեալ կազմերը ունի.

«Աֆիոն Գարահիսար՝ 17 ոստիկան, Ամասիա՝ 10, Այտըն՝ 21, Արարատ՝ 16, Պիլէճիկ՝ 10, Պոլու՝ 10, Պուրտուր՝ 12, Չանգըրը՝ 10, Չորում՝ 10, Տէնիզլի՝ 10, Էլազիզ՝ 15, Երզնկա՝ 15, Կիրասոն՝ 17, Կիւմիւշխանէ՝ 13, Սպարտա՝ 12, Քըրքշէհիր՝ 10, Մալաթիա՝ 18, Մարաշ՝ 14, Մուշ՝ 10, Օրտու՝ 10, Րիզէ՝ 15, Սղերդ՝ 10, Սինոպ, 13, Թոքատ՝ 14, Վան՝ 6, Եոզկատ՝ 13 ... Միւս կուսակալութեանց ոստիկաններու թիւը 15—60ի միջեւ է: Նոյն իսկ Էնկիւրի, Պոլիս, Իզմիր, որոնք ամէնէն աւելի պէտք ունին ոստիկանի, պահանջէն շատ պակաս ոստիկան ունին:

«Ներկայիս ոստիկան կ'ըլլան մարդիկ որոնք նախակրթարաններու մէջ հազիւ գրել-կարդալ մըն են սորված: Նախակրթութիւն ստացողներն իսկ ոստիկան կ'ըլլան, երբ ուրիշ ասպարէզներու մէջ չեն յաջողիր: Մեր ոստիկանները շատ խեղճ ռոճիկ մը ունին: Այդ պատճառաւ, ոստիկաններ իրենց տրուած պարտականութիւնները չեն կրնար մարել եւ նոյն իսկ քաղաքային պարտականութեանց մէջ [illegible] ձախողութեանց կամ ինայներու պատճառ կ'ըլլան: Հարկ է, ուրեմն, երկրորդական կրթութեամբ ոստիկաններ ունենալ: Բայց, կը պարզուի որ այդ նպատակը կրնայ իրականանալ հազիւ Հանրապետութեան երրորդ տասնամեակին: Այժմ Թուրքիոյ մէջ գտնուի թէ համեմատաբար 6000 ոստիկաններ կան: Դժուար է խոստովանիլ որ ատոնց հազիւ մէկ տասներորդը նախակրթարան մըն է աւարտած»:

Նոր օրէնքով, երկրին ամբողջ ապահովութիւնը եւ այդ ապահովութեան ծառայող իշխանութիւններն ու տարրերը կ'ենթարկուին Ներքին նախարարութեան: Ներքին գործավարը ապահովութեան համար պիտի օգտուի ոստիկան զօրաց եւ ապահովութեան տնօրէնութենէն: Ի հարկին՝ շատ մը օրկաններէ եւս»: Այս ձեւով, բանակն ու ոստիկանութիւնը սերտ շփման մը մէջ կը դրուին: «Եթէ Ներքին գործավարը երկրին շահերուն համար հարկ տեսնէ՝ գործավարներու խորհուրդին հաւանութեամբը՝ կրնայ բանակային ուժերով զօրացնել ոստիկանական ուժերը»: Ներքին գործավարին նախագահութեամբ պիտի գումարուի ապահովութեան յանձնախումբ մը: Անոր մաս պիտի կազմեն ոստիկանական հրամանատարը, ապահովութեան տնօրէնը եւ Մեծ Սպայակոյտի եւ մաքսային հսկողութենէ մէյմէկ ներկայացուցիչներ: Յանձնախումբի ժողովներէն զատ, տարեկան նիստեր պիտի ըլլան, ընդհ. քննչութեանց եւ կուսակալներու մասնակցութեամբ: Յանձնախումբը պիտի զբաղի երկրին ընդհանուր ապահովութեան եւ անդորրութեան գործերով: Յանձնախումբի տեղեկագիրը պիտի ըլլայ ընդհ. ապահովութեան տնօրէնը: Ի հարկին, Ներքին Նախարարը կրնայ ներկայացուցիչներ ուղել նաեւ միւս գործավարութիւններէն:

ԹՈՒՐՔԻԱ-ԻՐԱՆ ԹՐԱՆԶԻԹԻ ՃԱՄԲԱՆ

— • —

Ճումհուրիէթի խմբագրապետ Եօ-նուս Նատի, նոյն թերթին մէջ, իբրեւ խմբագրական կը գրէ ի մէջ այլոց.—

Այդ ճամբան պիտի չբաւարարուի միայն Իրանի արտածումին ու ներածումին բարգաւաճումին ծառայելով: Արեւելեան մեր նահանգներուն մարզը առատօրէն պիտի օգտուի անկէ:

Մեր նախկին դեսպան Ճէմալ Հիւսնիի նախագահութեան տակ գտնուող մարմինը Թէհրանի մէջ բաւական երկար տեւող ու օգտակար պարտականութիւն մը լրացուց: Այդ մարմինն Իրանի հետ կնքած համաձայնութիւններէն մին Տրապիզոն-Էրզրումի վրայով դէպի Իրան թրանզիթ առեւտրական գործողութեանց կը վերաբերի: Թուրքիոյ արեւելեան նահանգները երկարող երկաթուղին յառաջիկային պիտի միանայ դրացի երկրին գիծերուն եւ, անկասկած, երկու երկիրներու առեւտուրի գործը պիտի ընթանայ երկաթ գիծերու վրայէն: Իսկ մինչեւ այդ գործին երջանիկ իրականացումը երկու կողմերը՝ ամենակարճ ճամբով մը թրանզիթի առեւտուրի մասին համաձայնութիւն մը ունին: Մինչ մեր հանր. շին. գործավարութիւնը [illegible] երկաթուղին երկու կողմէն կ'աշխատի լրացնել, անդին հազար սաչափ քիլոմեթրնոց Տրապիզոն-Իրան սահմանային ճամբան կը կանոնաւորէ այնպէս մը որ համապատասխանէ օթոպիւսի եւ ինքնաշարժի սպասարկութեան: Ճամբուն մեծ մասը շինուած է, մնացեալ մասին լրացումին համար մեծ ճիգ կը թափուի, եւ այս ամռան վերջաւորութեան կը լրանայ: Մենք այժմէն կրնանք վստահօրէն ըսել թէ Տրապիզոն-Իրան թրանզիթի ճամբան հանրապետութեան ամենագեղեցիկ գործերէն մին պիտի ըլլայ: Գործ մը որ զբաղի ու եղբայր երկիրը Եւրոպայի հետ հաղորդակցութեան հնարաւորութիւնը իր նուազագոյն սահմանին կ'իջեցնէ: Իրապէս, ուրիշ ոչ մէկ ճամբայ Տրապիզոն-Կարին-Իրան Թրանզիթի ճամբուն չափ չի մօտեցներ Եւրոպան: Կարմիր ծովի շրջանառութեամբ Իրանի ծովային սպասարկութիւնը ամիսներու երկար ժամանակի կը կարօտի: Արաբիոյ անապատներէն դէպի Միջերկրական էջքը եւս տարածութեան տեսակէտէ երկար եւ ծախքի տեսակէտէ շատ սուղ կ'արժէ: Թրանզիթի ճամբան պիտի զարգացնէ նաեւ երկու երկիրներու առեւտուրը: Այս բոլորը նկատի ունենալով է որ մեր հանր. շին. գործավարութիւնը կը ջանայ այդ ճամբան շատ ամուր եւ շատ լաւ շինել: Կրնանք ըսել որ այդ ճամբան մեր Արեւելեան Նահանգներուն վրայ եւս կազդուրիչ ազդեցութիւն մը պիտի ընէ եւ քիչ ատենէն անոնց դիմագիծը պիտի փոխուի: Այդ ճամբու շինութեամբ՝ երկու երկիրները միջոցով կը գտնեն կատարելապէս արդիական եւ քաղաքակրթական գործ մը: Այդ ճամբուն շինութեամբ կ'իրականանայ ընդհ. քննիչ Թահսին Ուզէրի երկար ատենուան երազը: Այժմ աչքերը աւելի մեծ կարեւորութեամբ ուղղուած են Տրապիզոնի նաւահանգիստին շինութեան:

ՄԱՄՈՒԼ

Սլաւէյքով

— • —

«Յուսաբեր», այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (19 Յունիս).

— «Վերջերս Պուլկարիա [illegible] հանդիսաւորութեամբ տօնեց մահուան 25ամեայ տարեդարձը իր լաւագոյն զաւակներէն մէկուն եւ մեծագոյն բանաստեղծին՝ Փենչօյ Սլաւէյքովի, որ իր «Արիւնոտ երգերը» գիւցազներգութեամբ անմահացաւ ինք եւ անմահացուց պուլկար ժողովուրդին ծոցէն ելած եւ անոր ազատութեան նուիրուած հայդուքը:

Եթէ զմայլելի հերոսութիւններով թաթաւուն Հայ ազատագրական շարժումը մինչեւ օրս ալ տակաւին չունի իր համազգական քերթուածը, եւ միայն իր առանձին դրուագները իրենց բանաստեղծական կերպաւորումը գտած են մէկ կամ միւս — թող թէ տաղանդաւոր — գրագէտին գրով, Պուլկարիոյ բազմամեայ պայքարը Թուրք բռնութեան դէմ՝ իր բոլոր վերելքներով ու անկումներով եւ իր վերջնական յաղթանակով՝ աւելի քան քառորդ դար առաջ իր հզօր երգիչը ունեցաւ յանձին Սլաւէյքովի: Այդ իմաստով՝ մեր նոր բանաստեղծական գրականութեան ներկայացուցիչներէն ոչ մէկը, հակառակ [illegible] ճակատագրի նոյնութեան, կրնայ բաղդատութեան գրուիլ Սլաւէյքովի հետ:

Սլաւէյքովի տաղանդը չէ միայն, իր քիչ մը կոշտ քնարերգականութեամբ եւ հուժկու գիւցազնականութեամբ, որ բացառիկ տեղ ապահոված է «Արիւնոտ երգերին» պուլկար գրականութեան մէջ: Այդ գործի մեծութեան եւ անօրինակ ժողովրդականութեան գաղտնիքը հոն է, որ Սլաւէյքովի ստեղծագործութիւնը խորապէս արմատացած է պուլկար ազգային ոգիի յատկանշական աղբիւրներուն մէջ:

Չափազանցութիւն պիտի չըլլար, եթէ Սլաւէյքովը անուանէինք հիմնադիրը պուլկարական նոր քերթողութեան: Եւ իրապէս, ան Պուլկարիոյ աշխարհայեցօրէն կազմուած առաջին գրագէտն է, որուն ազգայնութիւնը, առոր շնորհիւ, գրականութեան սահմաններէն շատ աւելի հեռուն կը տարածուի: Իր փիլիսոփայութիւնը աստուածացումն է ազգայնօրէն եւ ճակատագրօրէն ինքզինք սահմանող մարդուն: Եւ իր աշխարհայեացքին հիմնական ուժերն են, ինչպէս կ'ըսէ իր հայրենակիցներէն Եանքօյ Եանէֆ՝ ազգային ոգին եւ անձնական պատասխանատուութիւնը: Սլաւէյքով ամէնէն բնազանցական երազատեսն է Պուլկարիոյ նորագոյն պատմութեան մէջ: Մարդկայինը ան կը լուծէր, կը բաժնէր իր բաղկացուցիչ մասերուն, որպէսզի յետոյ՝ ինքնահաստատման եւ ինքնակատարելագործման միջոցով՝ նոր կերպաւորում տայ անոր: Այս ստեղծագործ անհատականութեան մէջ, սակայն, թաքնուած են նաեւ ժողովրդական հոգիի տարրեր, անհատը պէտք է ճանչնայ ու սիրէ այդ հոգին:

Սլաւէյքով զաւակն էր նախնի ժողովուրդի մը եւ չէր կրնար մոռնալ անոր զրոյցներն ու երգերը: Բանաստեղծը ունէր, կ'ըսէ նոյն Եանէֆ, ժողովուրդի առասպելային ուժերը զգալու զգայարանը եւ գիտէր, որ ի սկզբանէ էր ժողովուրդը: Ան ինքզինքը ժառանգը կը նկատէր — իր իսկ խօսքով — «հեթանոսական գիւղացի ժողովուրդի մը», որ «ամբողջ երկինքը, Աստուծոյ հետ միասին, քաշած իջեցուցած է երկրի վրայ»: Քրիստոնէութիւնը ան «եղծումի տարր մը» կ'անուանէր, վասնզի այդ կրօնքը բռնադրուած էր պուլկար ժողովուրդին իր իշխաններուն կամքով, այլ ոչ թէ ընդունուած էր իր կողմէն իբրեւ բարոյական պէտք: Թէեւ Սլաւէյքով քրիստոնէութիւնն ալ կ'ուզէր հաշտեցնել հեթանոսական բարւոյ գաղափարին հետ, բայց ի վերջոյ ինք հաւատարիմ մնաց նախնեաց հաւատքին, եւ «Արիւնոտ Երգը» իր գաղափարականութեամբ մեծ յայտնութիւնը հանդիսացաւ պուլկար գիւղացիին: Հոմերական ձեւի հոյակապ քերթուած մըն է այդ, ուր գիւղացիները երբեւ կուգան այլեւս ոչ թէ իբրեւ օտար բռնակալներու ստրուկներ ու գործիքներ, այլ իբրեւ ժողովուրդի պահակներ, եւ ուր աստուածները եւս անոնց հետ հայդուկներու արիւնոտ երգը կ'երգեն:

Սլաւէյքով հինգ տարի ուսած է Լայփցիգի համալսարանը եւ անկէ ետքն ալ բաւական երկար ապրած Գերմանիոյ մէջ: Իր վրայ մեծ ազդեցութիւն գործած են գերման գրականութիւնն ու փիլիսոփայութիւնը, ի մասնաւորի Կէօթէ եւ Նիցշէ: Սլաւէյքով մէկն էր այն սակաւաթիւ օտարներէն, որ կրցած էր տեսնել Կէօթէի «ողիմպական» եւ «փաուսթային» էութիւնը, եւ միակն էր, որ ըմբռնած էր «արիստոկրատական» Նիցշէի «հերձուածական» պաթոսը, որ նաեւ իրենն էր: Եւ Կէօթէ ու Նիցշէ, թէեւ ազգօրէն օտար, բայց հոգեպէս հարազատ Սլաւէյքովին, եղան ուղեցոյց անոր ամբողջ կեանքի ընթացքին:

Հակառակ ատոր, Փենչօյ Սլաւէյքով է որ կը սկսի «արեւմտեան քաղաքակրթութեան» յաղթահարումը Պուլկարիոյ մէջ եւ նոր պուլկար մարդու ոգեկան կերպաւորումը»:

ՃՇԴՈՒՄ ՄԸ

— • —

«Յառաջ»ի երէկուան թիւին «Առասփաղարցին պատասխան նամակը»ին մէջ ընկ. Սիրունին՝ Հայրը՝ Ուստա Առաքելը «որ զարկին յետոյ» ... կը ներկայացուի: Զարհուրածը՝ Ուստա Առաքելին բնական մահէն տարիներ յետոյ՝ ուրիշ Առաքել մըն էր, [illegible] պահապան «պէյքճի Առաքելը», որ բնիկ Առասփաղարցի չէր:

Ա. Գիւլէսեան
(Ներկարարեան)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (396)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

>>>> o <<<<

Նախօրօք համաձայնութեան եկած էին իրարու հետ, որ դէպքի մը պատահելուն Տաճատը կամ ընկերը, եթէ կարենային ազատուիլ, պիտի թաքնըւէին Սաթենիկենց մօտ: Ուրեմն, բոլորի մտածեց Լեւոնը, եթէ Տաճատը կրցեր է ազատուիլ, անշուշտ հիմա Սաթենիկի մօտ կը լինի: Պէտք է այդտեղ մէջ թափուած ապրանքը տեղափոխել վերջ հոն երթալ:

Սկսաւ մթնել: Հմայեակի ընկերները, որոնց ընթերցողը հանդիպեցաւ Սաթենիկենց տանը, հետըհետէ եկան: Ամէնքն ալ միեւնոյն պատմութիւնը կը պատմէին մասնաւոր ոգեւորութեամբ, միաժամանակ հպարտ զգալով, որ Տաճատը իրենց խմբի ընկերներէն էր: Բոլորն ալ միեւնոյն լուրը կը հաստատէին, թէ դաւաճանը մեռած է:

Ուշ եկողներէն մէկը եղաւ Տէրտէրի Վահանը: Քաղաքամէջ, ոսկերիչի մը մօտ աշկերտութիւն կ'ընէր այդ պատանին: Զարմանալի կերպով [illegible], ինքնամփոփ տղայ մըն էր, միշտ ալ կարծես ծանր հոգերով մտամոլուած: Երբ ներս մտաւ, անմիջապէս աչքի զարկաւ գունաթափ դէմքը: Խոշոր խոշոր բացուած աչքերուն մէջ անհնարին սարսափ կար:

— Ի՞նչ կայ, Վահան, ի՞նչ պատահած է, Վահան,— ձայնելով ընկերները շրջապատեցին զայն:

— Հէչ, բան չկայ,— ու Վահանը քիւրսիին մօտ նստաւ՝ աջ ձեռքով ծածկելով աչքերը:

— Ի՞նչ է պատահած,— մեղմօրէն հարցուց Լեւոնը՝ տղու շարժուձեւերէն զգալով, որ ան դեռ զօրաւոր սարսափի մը ազդեցութեան տակը կը գտնուի:

— Քաղաքէն կուգայի,— ըսաւ Վահանը,— մէկ ալ ...

— Հա, մէկ ալ ... շարունակէ՛, Վահան,— քաջալերեց Լեւոնը:

— Արեւը մարը չմտած՝ խանութը գոցեցինք,— սկսաւ պատմել Վահանը, ինքզինքը տիրապետելու ներքին ճիգ մը ընելով,— ամէն իրիկուն [illegible] քալելով կ'երթամ կուգամ քաղաքամէջ: Խանութը գոցեցինք ու խուրճինը ուսս նետած՝ ճամբայ ելայ: Հանդարտ քայլուածքով մը կ'անցնէի Փրանս. հիւպատոսարանին առջեւէն, մէկ ալ Խաչ Փողանի կողմէն հրացանի պայթիւն մը լսուեցաւ: Կարեւորութիւն չտուի: Քանի մը վայրկեան վերջ, բազմաթիւ պայթիւններ լսուեցան միեւնոյն ուղղութեան վրայ: Քայլերս արագացուցի: Քաղաքամէջէն եկող բազմութիւնը, որոնք մեծամասնաբար հայ խանութպաններ էին, ինչպէս նաեւ այդտեղ գտնուող խանութպանները եւ փողոցի անցորդ Թուրքերը ինձ նման շշմած էին անսպասելի հրացանաձգութեան պատճառով: Մէկ ալ Թուրք մը Խաչ Փողանի կողմէն վազելով եկաւ, պոռալով իր ազգակիցներուն. «Ի՞նչ կեցեր էք, կեավուրները Դաւօն խփեցին քաղաքի առջեւ: Մուհամմէտի սուրբ հաւատքին հետեւողներ, պիտի ձգէ՞ք, որ խոյամը վերջանայ»:

Վահանի շրթները դողացին, աչքերու ճերմկուցը տարապայման կերպով մեծցաւ, կարծես քիչ առաջ ապրած սարսափը կը վերակենդանանար աչքին առջեւ:

— Փողոցի մէջ իրարանցում մը սկսաւ: Ես անդիտակցաբար սկսայ վազել,— շարունակեց Վահանը,— յանկարծ խանութպան Թուրքերը կացինով, հաստ փայտերով զինուած՝ ամէն կողմէ վրայ տուին: Հայ վաճառականներէն շատեր կաղքերով սըրընթաց անցան: [illegible] ամէն մէկը իր գլխուն ճարը տեսնելու ետեւէ էր: Ինձմէ քանի քայլ մը առջեւ Հայ մշակ մը կը վազէր: Թուրքերը ճամբան կտրեցին ու շրջապատեցին զայն: Հաստոցը հարուած մը իջեցուց խեղճին գլխուն: Մէկ երկու վայրկեանէն մշակը անճանաչելի արիւնով շաղախուած՝ գետին ինկաւ: Թուրքերը, անոր գործը վերջացնելէ վերջ, ինկան ուրիշներու ետեւէն: Կացինով զինուած երկու Թուրքեր ալ գիս տեսնելով, դէպի իմ կողմը վազեցին: Ոտքերս դողացին, սիրտս արագ արագ սկսաւ զարնել, ինքզինքս կորսուած համարեցի:

Սենեակին մէջ ճանճի պզզոց մը կրնար լսուիլ: Ներկաները համրացած՝ մտիկ կ'ընէին:

— Թուրքեր մօտեցեր էին ինծի: Ուսիս խուրճինը վար նետեցի ու, որքան որ արագ կրնայի, սկսայ վազել դէպի Խաչ Փողան: Ճամբուս վըրայ վեց եօթը դիակներ փռուած էին: Թուրքերը հանդիպող Հայը կը սպաննէին: Ինչս ալ չեմ գիտեր, թէ ի՛նչպէս կրցայ այդ խուժանի մէջէն անցնելով ազատիլ ...

Այդ պահուն դուռը բացուեցաւ եւ խմբի անդամներէն Արմենակը ուշ մնացողի մը վարանքով ներս մտաւ: Ամէն նոր եկող իր պատմութիւնն ունէր: Մինչեւ այդ եկողները բոլորն ալ կը հաստատէին Դաւօյի սպանութիւնը: Արմենակը Ամերիկեան [illegible] դեղարանին մէջ կ'աշխատէր: Ըստ անոր պատմածին, Դաւօն [illegible] վիճակի մէջ էր, բայց դեռ չէր մեռած:

— Ծօ, չըլլա՞յ առողջանայ,— սարսափած խօսեցաւ Արսէնը,— վայ թէ շունը նորէն ոտքի ելլէ ...

— Չէ այդ մասին մտահոգուելու պէտք չկայ,— ծիծաղելով հանգստացուց Արմենակը,— գնդակը վզի վերի կողմէն անցած՝ խրուեր է ուղեղին մէջ. ոչ կրնայ շարժիլ, ոչ լսել, ոչ ալ խօսիլ: Մեր բժիշկն ալ կանչուած էր քննելու: Վերադարձին յայտնեց, որ փրկութիւն չունի, ժամերու խնդիր է միայն շան սատկիլը ...

— Տղաք, չուշանանք,— տեղէն բարձրանալով Լեւոնը,— երթանք ապրանքը փոխադրելու:

X

— Աղջի Սաթենիկ,— Թոնիրի վըրայ ծռած՝ Թանապուրի պտուկի խուփը բանալով խօսեցաւ մայրը,— աղջի Սաթենիկ ...

— Ի՞նչ է մարէ,— լսուեցաւ կողքի սենեակէն աղջկան հնչեղ ձայնը — ի՞նչ կ'ուզես ...

— Գետինը չանցնիս, նորէն Թանապուրի աղը մոռցեր ես ... Տանը կը նստի՞ս որ ... Խելքդ միտքդ [illegible] է: Հա՛, էն ի՞նչ հրացանի ձէներ էին, ... Սեղանը շտկէ, հացը եւ [illegible] եմ: Պատառ մը բան ուտենք, կէս օրը անցեր է ... սիրտս մարեցաւ:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

գը պիտի գիտնայ պաշտպանել անոնք որ կըպայքարին իր ամբողջականկախութեան համար, որովհետեւ այդ պայքարը կը կատարուի յանուն խաղաղութեան պաշտպանութեան։

Այս յայտարարութենէն եւ յուզիչ կոչերէ վերջ, քուէարկութիւն կատարուեցաւ։ Ներկայ. ժողովը 206ի դէմ 374 քուէով «վստահութիւն» տուաւ կառավարութեան։

Գերմանիա եւ Իտալիա կ'ընդդիմանան

Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին նիստը Լոնտոնի մէջ նոր դժուարութեան մը բախեցաւ։ Մինչ կը կարծուէր թէ Իտալիա եւ Գերմանիա պիտի քաշուէին ժողովէն, ընդհակառակն անոնց պատուիրակները չընդունեցին ու ընդդիմացան հակակշռի այն ձեւին որ ծրագրուած էր Լոնտոնի ու Փարիզի կողմէ։ Անոնք հակակշռի հաւասարակշռութեան հակառակ կը գտնեն երկու երկիրներու կողմէ միայն անոր գործադրութիւնը, այսինքն տեսակ մը անվստահութիւն կը յայտնեն անոնց անկողմնակալութեան մասին։ Այս պատճառով, ուրբաթի յետաձգուեցաւ նոր նիստը, ստանալու համար նոր հրահանգներ իրենց կառավարութիւններէն։

Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ այս ռազմախաղը կը կարծուի թէ նպատակ ունի դիւանագիտական ձեւափոխութիւն մը ձեռք բերելու Լոնտոնի եւ Փարիզի ընթացքին մէջ՝ հանդէպ Սպանիոյ ազգայնականներուն։ Այսինքն ստիպել որ Անգլիա ու Ֆրանսա ճանչնան Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը ինչ որ պիտի բարոյալքէ հանրապետական Սպանիոյ կառավարութիւնը։ Գերմանիա եւ Իտալիա եթէ յաջողին շեղեցնել միւս երկու երկիրները իրենց բացարձակ չէզոքութենէն, կը յուսան այս յաղթութեամբ ապահովել Ֆրանքոյի կողմէ իրենց խոստացուած կարգ մը շահեր Սպանիոյ մէջ։

Ճափոնի սպառնալիքը Ռուսիոյ

Ռուսիոյ եւ Ճափոնի միջեւ ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ Ամուր գետին վրայ գտնուած կղզիներու սովետական զօրքերու կողմէ գրաւման հետեւանքով։

Ճափոնի կառավարութիւնը վճռական հրահանգներ ղրկեց իր Մոսկուայի դեսպանին, որպէսզի պահանջէ ռուսական զօրքերուն ետ քաշուիլը։

Հակառակ պարագային, ճափոնական զօրքերը պիտի շարժին։

Պանդոկապետներ միջեւ կը սպառնան

Պանդոկներու, սրճարաններու եւ ճաշարաններու փակման սպառնալիքը կայ ու կը մնայ տակաւին։ Գործատէրերը ամէն պատրաստութիւն կը տեսնեն Շաբաթ օր գործադրելու իրենց սպառնալիքը։ Այս բանին համար ոեւէ բացառութիւն չպիտի ըլլայ ոչ Անժէի մէջ ուր պիտի երթայ հանրապետութեան նախագահը, ոչ Պէլֆորի մէջ ուր կը հասնի Թուռ տը Ֆրանսի հեծելամրցումը եւ ոչ Փարի-Փլաժ ուր պիտի երթան Անգլիացի զբօսաշրջիկներ։

Փոքր առեւտրականներն ու գործարանատէրներն ալ միացած են պանդոկապետներուն, որով, շաբաթ օր Ֆրանսա պիտի ունենայ աննախընթաց տեսարան մը, եթէ երբեք վարչապետ Շօթան չյաջողի համաձայնութեան մը բերել վիճող կողմերը։ Մեծ յոյս կայ որ այս փակումին առաջքը առնուի։

ՔՐՏԱՍՏԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ
(ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ)

»»»» o ««««

ԷԼ ԱԶԻԶ, 24 Յունիս — Գուեթուակէրէն կատարեալ պաշարման մը տակ առնող մեր զօրքերը հետզհետէ կը նեղցնեն այդ շղթան։ Շարժումը կը շարունակուի՝ յառաջացած նոր պահականոցներ հաստատելով եւ ճամբայ շինելով։ Որոշ է որ ի մօտոյ 300 ապստամբներն ալ պիտի յանձնուին։ Վերջապէս օրուան խնդիր է Տէրսիմի փրկութիւնը այս յաւիտենական ցաւէն։

ԷԼ ԱԶԻԶ, 24 Յունիս — Թունճէլիի չէյուղակներուն դատը շատ մօտերս հոս պիտի սկսի։ Մեծ սրահ մը պատրաստուած է ժողովուրդին համար, որ պիտի ուզէ ունկնդիր ըլլալ դատին։ Դատարանին պաշտօնէից թիւն ալ աւելցած է։ Ամբաստանեալներուն մէջ կը յիշուին ցլխաւորաբար Գօղնաքցի Գամէր, Տէմէնանցի Ճէպրայիլ, Եուսուֆխանցի Գամէր, Սինան Հիսօ եւ Գախթիյար Շաքիր, բոլորն ալ ներկայիս վար դրուած էլ Ալիզ։ Հանդարտութիւն կը տիրէ բոլորովին՝ Բլումէր, Զմչկածագ, Բէրթէկ եւ Օվաճըգ։ Թեթեւ ապրստամբութիւն մը կը տիրէ դեռ Հօզըան, Մաճկուտ եւ Սին, ուր սակայն նոր անձնատուութիւններ կ'ըլլան ամէն օր։ Լեռները քաշուած են կարգ մը ապստամբներ։ Դեռ անձնատուր չեղածներն են Գախթիար Գըրկան, Հարիպլի, Սէյիտ Րիզա, Ալի Շիրին, Գամէր եւ Շահին։ Այս վերջինը Գախթիարներու պետն է, որոնք անձնատուր եղած են։ Իրեն հետ կը գտնուին միայն հիմա 12 հոգի։ Անձնատուր չեղողներուն թիւը 400ի կը յանգի։ Դեռ անձնատուր չէ եղած Սէյիտ Րիզա։ Մեր զօրքերը կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացումը։ Մնձուրի կամուրջը որ քանդուած էր, նորոգուած է։

Ապստամբներու որջերը ամբողջութեամբ գրաւուած են։ Սէյիտ Րիզա եւ հետեւորդները երկու որջերու մէջ են դեռ։ Ճամբաներէ զատ կամուրջներ կը շինուին, լեռներ ու ժայռեր խորտակուելով խճուղիներ կը կառուցուին։ Վիչիի ջուրին առտիճանով ջուրեր երեւան հանուած են։ Անձնատուր եղողները կ'աշխատին իրենց ցոյց տրուած գործերուն մէջ։

Սէյիտ Րիզայի պզտիկ տղան Հիւսէյին ծանրապէս վիրաւորուած է։ Մեծ տղան Հասան ալ հօրմէն բաժնուելու վրայ է։

*** «Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ թէ Ըսմէթ Ինէօնիւ, Էլ-Ազիզէն էնկիւրի վերադառնալէն վերջ, նխատի հրաւիրած է գործավարներու խորհուրդը, ուր զեկոյց մը տուած է Տէրսիմի զին. գործողութիւններուն մասին։ Շատ կարեւոր որոշումներ տրուեցան։ Կ'ենթադրուի որ կառավարութիւնը յանձնուելու առիթ պիտի ընծայէ ապստամբներուն։ Ցետոյ զարմանք յայտնուած է Պոլսոյ Թուրքերէն թերթի մը տուած լուրին առթիւ, որ իբր թէ ամբողջ Տէրսիմի քրտութիւնը պիտի պարպուի, եւ ոչինչ պիտի բնակեցուի այնտեղ, առանց գործավարներու խորհուրդին արտօնութեան։ (ՅՄԲ — Հետաքրքրական է Տէրսիմի Քիւրտերուն ընդհանուր տարագրութիւնը հերքելու այս միտքը, ինչպէս եւ այն որ կառավարութիւնը պիտի աշխատի, փոխանակ զին. գործողութիւնները շարունակելու, ապստամբներուն առիթ ընծայելու զէնքերը վար դնելու։ Քռնա՛ Թուրքիա, նորէն սկսար հին խաղեր կանչել)։

X

Թուրքիոյ եւ Քիւրտիստանի գործերուն խիստ մօտէն ծանօթ անձնաւորութիւն մը քրտական ապստամբութեան մասին հետեւեալը կը գրէ «Ազդակ»ի մէջ (23 Յունիս) —

Տէրսիմ ունի իր շրջակայքով մօտ 10,000 քառ. տարածութիւն, ծիչդ Լիբանանի չափ։ 110.000 զուտ քիւրտ բնակչութիւն, որոնցմէ 15,000 զինուած մարդիկ, որոնք, տասնեակ տարիներով մեծ քանակութեամբ զէնք եւ ռազմամթերք կուտակած են այդ լեռներուն մէջ։ Լեռները ընդարձակ են, ձորերը անանցանելի եւ անտառները անծայրածիր, որոնք ցրուած ապստամբութեան մը համար յաւագոյն ապաստանարաններ կը հանդիսանան։

Թուրքիա Տէրսիմի շարժումը զսպելու համար 50 — 60,000 զինուորներու եւ առնուազն 6 ամիս տեւող ժամանակի մը պէտք ունի։ Թրքական աղբիւրներէ հաղորդուած լուրերը ինչ ալ ըլլան, իրականութիւնը այն է որ այսօր քրտական ընդհ. ապստամբութեան մը դէմ յանդիման կը գտնուի եւ շատ հեռու է կացութեան տէր դառնալէ։ Անկէ մէկ եւ կէս տարի առաջ ալ Թուրքերը յայտարարեցին թէ՝ Տէրսիմը գրաւած են եւ կացութեան տիրացած։ Մինչդեռ իրականութիւնը բոլորովին տարբեր էր։

Փարիզ

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՆՏԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը, այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։

Կը խօսի՝ ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. Հայդուկային կռիւները։

Գաւառ

ՏԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 2 Յուլիս, ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Լա Վիսթ սովորական ճաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները, 4 Յուլիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին։

Դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ՄԻՐՅԻՉ ԵՕԹՆԵՂԱՅԲԵԱՆ» խումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «ԷԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ

4 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

Ռօպէնսօնի Grand Arbre Maison Fiquuteի օդաւաւէտ պարտէզը

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

կը նախագահէ ԱՇՈՏ ԽՍՄՀԱԿԵԱՆ

կը խօսին ընկերներ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ եւ ՏՔԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին օրիորդներ Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ (կովկասեան պար) Հ. ԿՆԵԶԵԱՆ (երգ) Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), կը նուագէ Թառիստ Գարեգին։

Եւրոպական պար ղեկավարութեամբ Carie Cantiի նուագախումբին

պիւֆէ Դիւրամատչելի գիներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ. — Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Թէրմինիւս։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 6էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8

Սէն Փէրէ անտառին մէջ

Ներկայ կըլլայ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը։

Հրապարակային բանախօսութիւն

Կազմակերպուած ՎԻԷՆՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԷ կողմէ

3 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին պետական Թատերասրահին մէջ

Կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Վ. ԽԱՉԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻ

11 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբին մէջ

Խմբերգ, արտասանութիւն, պար եւ ներկայացում աշակերտութեան կողմէ

Հրապարակային քննութիւն եւ մրցանակաբաշխութիւն

Մուտք մեծերու 2 ֆրանք, փոքրիկներու՝ ձրի։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 22րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ

կիրակի, 4 Յուլ. առա. ամբողջ օրը, Հայրենակից Լ. ԽՕՋՆԵԱՆ ՊԱՅԵԱՆԻ պարտէզին մէջ, Թրավերս Շվալիէ, Սէն-Լու Կրան-Բէն։

«Յուսաբեր»ի թղթակիցը կուտայ հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները (21 յունիս) —

Արտակարգօրէն լուրջ կերպարանք կ'առնեն կռիւները Սասնոյ եւ Տէրսիմի շրջաններուն մէջ։

Թուրք կառավարութիւնը արեւելեան նահանգներու մէջ ընդհանուր զօրակոչ յայտարարած է, 19էն մինչեւ 38 տարեկաններու համար։

Արեւելեան նահանգներու մէջ գտնուող թրքական բանակներու մէկ մասը ղրկուած է Տէրսիմ։ Քրտական այս անառիկ լեռնաշխարհը իսկական պատերազմի մէջ է։ Թրքական զօրքերու մէկ մասը ջարդուած է Տէրսիմի շուրջ եղած կռիւներու ընթացքին։

Վստահելի աղբիւրէ կը տեղեկանամ, որ Տիգրանակերտի մէջ 37 քիւրտ աղաներ կախաղան հանուած են։ Ապստամբ Սասունի ղեկավարներն են Ալ-տիւլ Ռահման իր եղբօրը՝ Ռաչիտի հետ։

Սասնոյ ապստամբ աշիրէթներն են՝ Գելեքլի, Շեկօ, Կոռէ, Ալէ, Խիանքի Հուսէյն Աղան, Բաթկան, Բաքրան եւ ուրիշներ։

Մաս մը այս աշիրէթներէն հայախօս Քիւրտեր են։

*** Անկեալուած դիւրութեամբ Թուրքերը չկրցան խորտակել Սասնոյ դիմադրութիւնը։ Ըմբոստները լեռները ապաւինած՝ հերոսաբար կռուած են Թուրք զօրքերու դէմ եւ զանոնք ետ մղած ծեծամեծ կորուստներով։ Սասնոյ լեռներուն վրայ Քիւրտը ոչ տուն ունի, ոչ տնտեսութիւն։ Քարանձաւները իրեն ապաստան կը ծառայեն, իսկ անակնկալ յարձակումներով ձեռք բերած աւարը՝ կերակուր։ Այս բացառիկ պայմանները նկատի առնելով՝ կառավարութիւնը որոշած է ռոժամարար հանգիստ ձգել Սասնոյ ճակատը եւ զօրքերը տեղափոխել Տէրսիմ։ Սասնոյ լերան չորս կողմի Քիւրտերը միացած են Ապտիւլ Ռահմանին։ Անհաւատարիմ Քիւրտերը, որոնք կաշառուած էին կառավարութենէն, ոչնչացուած են ըմբոստներու կողմէ։ Ստոյգ աղբիւրէ կը տեղեկանամ, որ դաւաճան Քիւրտերու պլխաւորները — Ալիկ Ռամազան, Հասանի Կինճօ եւ իր եղբայրը — անարգելումի ենթարկուած են ըմբոստներու կողմէ։ «Մենք բնաջինջ կ'ըլլանք, սակայն մեր լեռները Թուրքերուն չենք ձգեր» — կ'ըսեն Քիւրտերը։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dameame, PARIS (13°) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 2 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 2 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3462 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՇՈՒՐՋ

>>>> o <<<<

Ֆրանսայի նախարարական տագնապը կարելի եղաւ շուտով լուծել, սակայն մեծ դժուարութիւններ կան լուծելու համար ելմտական տագնապը։

Նոր դահլիճը Խորհրդարանին առջեւ ներկայանալով, պարզեց պետական Գանձին վիճակը, որ հեռու է նախանձելի ըլլալէ։

Քսան միլիոն Ֆրանք միայն մնացած էր գանձին մէջ, երբ իշխանութեան գլուխ եկաւ Շօթանի դահլիճը։ Այս գումարը բաւական էր միայն երկու ժամուան ծախքերուն համար։ Ուստի կառավարութիւնը ստիպուեցաւ անմիջական ծախքերուն հանելու համար 400 միլիոն Ֆրանքի փոխառութիւն մը կնքել պահեստներու սնտուկէն։

Նոր ելմտական նախարարը 7 – 8 միլիառ Ֆրանք կը հաշուէ սովորական ելմտացոյցին բացը մինչեւ այսօր։ Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել 8ուկէս միլիառ Ֆրանք արտակարգ ծախքերը եւ փոխառութեանց համար վճարուելիք տոկոսները, գումար 17ուկէս միլիառ Ֆրանք։ Անկէ զատ մինչեւ տարւոյն վերջը անհրաժեշտ պիտի ըլլայ ճարել 10ուկէս միլիառ Ֆրանք։ Որով ընդհանուր բացը կը հաշուէ 27 – 28 միլիառ Ֆրանք։

Միւս կողմէ Պանք տը Ֆրանսի ոսկիի պահեստը, որ անցեալ տարուան յունիսին 55 միլիառ Ֆրանք էր (Փուանքարէի Ֆրանք բառածը, որ 65 միլիկրամ 85 ծանրութեամբ ոսկիի համարժէք էր), անցեալ սեպտեմբերի վերջը, Ֆրանքի արժեզրկման նախօրեակին 50 միլիառի իջած էր։ Իսկ ներկայիս 40 միլիառ միայն մնացած է, որմէ պէտք է զեղչել անգլիական դրամատուներէն փոխ առնուած երեք միլիառ Ֆրանքը։

Վերջին ամսուան ընթացքին շուրջ 8 միլիառ Ֆրանք դուրս հանուած է Ֆրանսայէն։ Յունիս 23 — 28 հինգ օրուան ընթացքին երկուքուկէս միլիառ Ֆրանք փախուստ տուած է արտասահման, այսինքն օրական կէս միլիառ։

Կասեցնելու համար այս խուճապը, որ իրական աղէտի մը կը նար յանգիլ, կառավարութիւնը մէկ կողմէ ստիպողաբար փակել տուաւ Սակարանները, միւս կողմէ Լոնտոնի եւ Նիւ Եորքի մէջ Ֆրանքի վրայ կատարուելիք գործողութիւնները կասեցուց։ Անգլիականի եւ տոլարի ոսկը՝ ցնոր անօրինութիւն՝ երկուշաբթի օրուան գինին վրայ պիտի մնայ, արգիլելու համար ամէն շահագիտութիւն։

Մէկ օրէն միւսը Ֆրանսայի ելմտական կացութեան այս ոչ-փայլուն վիճակը յուզում առաջ բերաւ երկրէն ներս թէ դուրս։

Բացառիկ ծախքերը, մանաւանդ ազգային պաշտպանութեան համար քուէարկուած արտակարգ վարկերը բնականաբար ծանր պիտի ճնշէին երկրին վրայ։

Հոկտեմբեր 1ին, երբ Ֆրանքը արժեզրկուեցաւ, յոյս կար թէ գործերը պիտի բացուին, եւ Ֆրանսա, շնորհիւ իր արտածումներուն, բարգաւաճման շրջան մը պիտի ունենայ։

Ընկերային նոր օրէնքները, որոնք կը ձգտէին բանուորներուն կացութիւնը բարելաւելու, անհրաժեշտօրէն աւելցուցին ապրանքներու արտադրութեան գինը, նախանիւթերը բարձրացան։ Աշխատավարձքերը աւելցան։ Տուրքերը՝ նոյնպէս։ Հետեւանքն այն եղաւ, որ գիներու բարձրացման պատճառաւ արտասահմանի մէջ նոր շուկաներ չճարուեցան։ Ու առեւտրական կշիռը մնաց ի վնաս Ֆրանսայի, այսինքն ներածումները արտածումներէն աւելի եղան։

Ժողովրդական ճակատի կառավարութեան դէմ առաջին օրէն իսկ հակառակորդ դիրքին մէջ գտնուող դրամատէրներ յուսադրուած սկսեցին իրենց դրամագլուխը արտասահման փոխադրել։ Ֆրանք ունեցողները ոսկի գնեցին, անվստահութեան մթնոլորտ մը ստեղծելով, մինչեւ որ Պլումի կառավարութիւնը անելի մը առջեւ գտնուեցաւ եւ լիազօրութիւն պահանջեց՝ կացութիւնը բարելաւելու համար։

Նոր կառավարութիւնը իր կարգին լիազօրութիւն կը պահանջէ, կռուելու համար շահադիտութեան դէմ։ Կասկած չկայ որ շահադէտները պատասխանատուութեան գլխաւոր բաժին մը ունին ելմտական ներկայ տագնապին մէջ, որ շատ կը յիշեցնէ 1926 յուլիսի աննախընթաց խուճապը՝ երբ անգլիականը 250, տոլարը 40 Ֆրանքի բարձրացած էր։

Հասոյթի անմիջական աղբիւրներ հայթայթելու համար չկարենալով նոր փոխառութիւններ կնքել, ծրագրած է յաւելում կատարել ուղղակի եւ անուղղակի տուրքերուն վրայ։ Ուղղակի տուրքերէն մասնաւորապէս պիտի աւելցուի եկամուտի վրայ դրուած տուրքին սակը։ 12 –15 միլիառ Ֆրանքի կանխավճար պիտի պահանջէ Պանք տը Ֆրանսէն։

Երկաթուղիներու փոխադրողէքը պիտի բարձրացնէ՝ թէ՛ ճամբորդներու եւ թէ ապրանքներու համար։

Ծախքերը պիտի կրճատէ կարելիութեան սահմանին մէջ եւ նոր ծախքերու դուռ չպիտի բանայ առանց փոխարէնը հասոյթ ապահովելու։

Իսկ ամէնէն կարեւորը՝ մէկ տարուան ընթացքին երկրորդ անգամ ըլլալով Ֆրանքը պիտի արժեզրկէ, ազատելով զայն հոկտեմբեր 1ի օրէնքով սահմանուած ոսկիի նուազագոյն չափանիշէն։ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի հետ համաձայնութեամբ մը կապուած ըլլալով, Ֆրանսա անոնց հետ պիտի խորհրդակցի՝ ճշդելու համար Ֆրանքի վերջնական գինը։ Կը կարծուի թէ անգլիականը պիտի արժէ 125 Ֆրանք, ինչպէս 1931 սեպտեմբերէն առաջ եւ տոլարը՝ 25·50 Ֆրանք ինչպէս 1933ին։

Նոր կառավարութիւնը պաշտօնի կը ձեռնարկէ դժուարին պայմաններու մէջ։ Ֆրանսայի շահը կը պահանջէ որ ելմտական տագնապը փարատի շուտով։

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԵՐԱԿՈՅՏՆ ԱԼ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ՏՈՒԱՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

>>>> o <<<<

Զորեքշաբթի կէսօրէ վերջ Ծերակոյտը նիստ գումարեց եւ անմիջապէս սկսաւ կառավարութեան ելմտական լիազօրութեանց քննութեան։

Ծերակոյտի ելմտական յանձնախումբը արդէն, առանց որ եւ է փոփոխութեան, իր քննութիւնը կատարած եւ ընդունած էր կառավարութեան ծրագիրը 3ի դէմ 20 քուէով (ձեռնպահ կը մնային 13 հոգի)։

Ելմտական յանձնաժողովին զեկուցաբերը, Աբէլ Կարտէ, նախ պատմական բրաւ այն տրամադրութիւններուն, որոնց մէջ Ծերակոյտը մերժեց լիազօրութիւն տալ Լէոն Պլումի կառավարութեան։ Յետոյ անցաւ ընկերային օրէնքներու քաղաքականութեան, քննադատելով նախորդ կառավարութիւնը, որ այդ օրէնքներով շատ աւելի ծանր բեռան մը տակ դրաւ միջին դասակարգը քան գործատէրերը։

Ի վերջոյ անցնելով Շօթանի կառավարութեան պահանջած ելմտական լիազօրութեան, առաջարկեց չմերժել։

Այս ճառը Ծերակոյտին հաւանութեան արժանացած ըլլալով, քուէի դրուեցաւ զայն հրատարակելու եւ պատերու վրայ փակցնելու առաջարկ մը։ Միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ այդ առաջարկը։ Առիկա ուղղակի պատասխան մըն էր Վէնսան Օրիոլի, որ անմիջապէս ոտքի ելաւ եւ հնոացաւ ծերակոյտէն։ Այն կարծիքը կը տիրէր թէ Օրիոլ պիտի հրաժարի կառավարութենէն, ինչ որ ծանր պիտի ազդէր ընկերվարական շրջանակներուն վրայ։ Բարեկամական խօսակցութեամբ, արագ բանակցութիւն մը կատարուեցաւ եւ քիչ վերջ Վէնսան Օրիոլ վերադարձաւ իր տեղը։ Երբ Աբէլ Կարտէ բեմ բարձրացաւ անգամ մը եւս, խնդրելով որ իր ճառը չհրատարակուի եւ պատերու վրայ չփակցուի, տորպէտզի Երեսփ. Ժողովն ու Ծերակոյտը թշնամական դիրք չբռնեն իրարու դէմ, հասկցուեցաւ թէ ինչ գնով գնուած էր հաշտութիւնը Աբէլ Կարտէի եւ Վէնսան Օրիոլի միջեւ։ Ծերակոյտը եւս բմբռնեց նրբութիւնը եւ նոր քուէարկութեամբ մը, զեկուցաբերին խնդրանքով, ետ առնուեցաւ հրատարակութեան որոշումը։

Ծերակոյտը, անցնելով կառավարական լիազօրութեան պահանջին, 160 քուէով ընդդէմ 78ի, ընդունեց ներկայացուած օրինագիծը։

Կառավարութիւնը սկսաւ գործել

>>>> o <<<<

Ընդհանուր տրամադրութիւնը, Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ, այն է թէ պէտք է ուժ տալ Շօթանի կառավարութեան, — դահլիճի տագնապ մը, կ՚ըսեն դրեթէ բոլոր թերթերը, կրնայ մեծ աղէտի մը ենթարկել ոչ միայն Ֆրանքը, երկրին քաղաքացիներուն ապատութիւնը, այլեւ ընդհ. խաղաղութիւնը։

Այս տրամադրութենէն ուժ առած, իրեն շնորհուած լիազօրութենէն քաջալերուած՝ Շօթանի կառավարութիւնը անմիջապէս ձեռնարկեց գործի, ու տուաւ հետեւեալ որոշումները.—

Յուլիս 1էն սկսեալ կը վերաբացուի արժեթուղթերու սակարանը։

Ֆրանքին մետաղային բաղադրութեան չափը պիտի ճշդուի յառաջիկային, — Փուանքարէի Ֆրանքը կը պարունակէր 65,5 միլիկրամ, Օրիոլի՝ Ֆրանքը կը խաղար 43էն 49 միլիկրամի միջեւ։ Այս կարգադրութեամբ, Պանք տը Ֆրանսի թղթադրամներուն ոսկիի վերածումը կարելի կը դառնայ այն ատեն միայն, երբ Ֆրանքին մետաղային «ծփուն» բաղադրութիւնը ճշդուի վերջնապէս։

Մինչ այդ, սակարանային հաւասարեցումի հիմնադրամով պիտի հաստատուին Ֆրանքին եւ օտար թղթադրամներուն յարաբերութիւնները։

Դահլիճը վաւերացուց նաեւ համաձայնութիւն մը, որ կնքուած է ելմտական նախարարին եւ Պանք տը Ֆրանսին միջեւ,— այդ համաձայնութեամբ՝ Պանք տը Ֆրանսը կը յօժարի առժամեայ նոր նախահաշիւ մը բանալ, առաւելագոյն 15 միլիար Ֆրանք վճարելու համար կառավարութեան։

Բնակարանային վարձերու հարցը

>>>> o <<<<

Ընկերվարական եւ համայնավար երեսփոխանները ամէն ճիգ թափեցին, որ Երեսփ. Ժողովը վաւերացնէ բնակարանային վարձքերու վրայ դրուած օրէնքին երկարաձգումը մինչեւ յունուար, սակաւին յուլիսի վճարումները չկատարուած։

Սակայն Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը աւելի արագ քալեց եւ վաւերացուց օրինագիծ մը, որով կը ջնջուին բնակարանային վարձքերու վրայ հարիւրին 10 համեմատութեամբ կատարուած կրճատումները։ Յանձնաժողովին այս որոշումը սակաւին պիտի անցնի ծերակոյտին քննութենէն։

Ռուսաճափոնական միջադէպը ծանր հանգամանքներ կը ստանայ

>>>> o <<<<

Երէկ գրած էինք թէ Ամուր գետին վրայ Ռուսերը գրաւեցին երկու կղզիներ։ Ճափոնական կառավարութիւնը խիստ ծանուցագրով մը պահանջեց անմիջապէս քաշել ռուս զինուորները եւ պարպել կղզիները։ Եւ սկսաւ դիւանագիտական բանակցութիւններու շարք մը,— Մոսկուայի ճափոն դեսպանը, Շիկէմիցու, քանիցս խօսակցութիւններ ունեցաւ Լիթվինովի հետ, որ կ՚առաջարկէր կղզիները պարպել՝ քաշելով ռուսական եւ ճափոնական զինուորները, եւ վէճը տանիլ յատկապէս կազմուած յանձնախումբի մը քննութեան, երկու կողմերու ներկայացուցիչներուն միջեւ։ Թոքիոյէն ստացուած հեռագրի մը համաձայն, Մոսկուա ի վերջոյ ընդունեց ետ քաշել զինուորները առանց պայմանի։

Այսպէս էր կացութիւնը մինչեւ Երեքշաբթի, երբ Զորեքշաբթի հեռագիրները կը հաղորդէին թէ ճափոնական զինուորները կրակեցին ռուսական երեք նաւերուն վրայ, որոնք խարիսխ նետած էին կղզիներուն առջեւ։ Նաւերէն մէկը ընկղմեցաւ, միւսը մեծ վնասներ կրեց, իսկ երրորդը կծիկը գրաւ։ Սպաննուած են բազմաթիւ նաւազներ։

Ճափոնական զեկոյցը կը պնդէ թէ նախայարձակը ռուսական նաւերն են։ Թէ ճափոնական զօրքը փոխադարձութեան համար կրակած ատեն ընկղմած է ռուսական նաւերէն մին, եւ ասոր համար ալ ճափոն կառավարութիւնը բողոքած է սովետական կառավարութեան՝ Խարպինի սովետ հիւպատոսին յանձնելով խիստ ծանուցագիր մը, որով կը խնդրէ սովետ կառավարութենէն աւելի եւս չծանրացնել միջադէպը։

Ճափոնական շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ ռուսական նաւերու վրայ կատարուած յարձակումը պատժական պատասխան մըն է ռուսեւ-ճափոնական սահմանագլուխի սովորական միջադէպերուն, այնպէս ինչպէս Գերմանացիները կատարեցին Ալմերիա քաղաքին վրայ։ Ճափոնական այս պատժական քաղաքականութիւնը, միւս կողմէ կ՚ըսուի թէ, կը կատարուի գոհացում տալու համար ճափոնի զինապաշտ հոսանքներուն, որոնք կը քննադատեն Թոքիոյի կառավարութիւնը՝ զայն գտնելով մեղմ եւ թոյլ, ինքզինք դիւանագիտութեան տուած։

Թէ ինչ հետեւանք պիտի ունենայ այս ծանր միջադէպը, ստոյգ չէ, թէեւ բաւական մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Ռուսական գետային նաւատորմ մը, որ կը բաղկանայ աւելի քան 10 թնդանօթակիր նաւերէ, ստիպողաբար ճամբայ ելած եւ հասած է Ամուր գետին վրայ հոն ուր պատահեցաւ միջադէպը։

Փորթուկալ եւս կը խուսի

>>>> o <<<<

Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը կը գտնուի ներկայիս նոր դժուարութեան մը առջեւ։ Գրեցինք թէ գերմանական եւ իտալական պատուիրակները մերժեցին առաջարկը, զոր Ֆրանսա եւ Անգլիա կը բերէին՝ երկուքով ստանձնելու համար Սպանիոյ ծովեզրներուն հսկողութիւնը։

Անգլօ-ֆրանսական առաջարկին ուժ կուտային Խորհ. Միութիւնը, Չեխիա, Պելճիքա, Չեխոսլովաքիա, սակայն գերմանական եւ իտալական ճակատը կը պնդէր թէ կարելի չէ ընդունիլ այդ առաջարկը, որովհետեւ միակողմանի պիտի ըլլար հսկողութիւնը, քանի որ Անգլիա եւ Ֆրանսա չեն ճանչցած Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութիւնը։ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները կը պնդէին որ իրենց անկողմնակալութեան փաստն այն էր, որ իրենց մարտանաւերուն մէջ ընդունած էին ներկայութիւնը 37 գերմանացի եւ 37 իտալացի դիտողներու։

Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները գոհացուցիչ չգտան անկողմնակալութեան այդ փաստը եւ առաջարկեցին բոլորովին վերցնել հսկողութիւնը։ Յոյց արուած ընդդիմութեան վրայ, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչները խնդրեցին ժամանակ տալ հրահանգ ստանալու համար իրենց կառավարութիւններէն,— այսպէս է որ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին նիստը յետաձգուեցաւ այսօրուան։

Այս կացութենէն մեկնելով, Փորթուկալի կառավարութիւնը յարմար դատաւ դադրեցնել այն դիւրութիւնները, զորս կուտար անգլիացի դիտողներուն՝ կատարելու համար իրենց հսկողութիւնը սպանեւփորթուկալեան սահմաններուն վրայ։ Լիզպոնի անգլիական դեսպանին միջոցաւ Զորեքշաբթի հաղորդուեցաւ Իտընի թէ Փորթուկալի կառավարութիւնը վերջ կը դնէ անգլիացի դիտողներու հսկողութեան, Փորթուկալի եւ Սպանիոյ սահմանագլուխին վրայ, հետեւելով Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ կառավարութեանց, որոնք քաշուած են հսկողութեան կոմիտէէն։ Եւ այս՝ մինչեւ որ որոշուի ոչ-միջամտութեան վերջնական ընթացքը։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

>>>> o <<<<

Սանթանտէրի ճակատին վրայ, Զօր. Ֆրանքոյի բանակը կը շարունակէ իր յառաջխաղացութիւնը։ Վալմասետա քաղաքը պաշտպման փառքէն խուսափելու համար երկար չդիմադրեց,— ազգայնականները գրաւելէ վերջ այդ քաղաքը, յառաջացան դէպի Սանթանտէր։ Գրաւուած է նաեւ Քասթրօ Ուրտիալէս քաղաքը։ Զօր. Ֆրանքոյի բանակը Պիլպաօ-Սանթանտէր ճամբուն վրայ յառաջացած է մինչեւ 36 քիլոմեթր։ Եթէ եղանակը լաւ երթայ, 15 օր չանցած՝ ազգայնականները պիտի կանգնին Սանթանտէրի դռներուն առջեւ։

*** Վալէնցիայէն կը հեռագրեն թէ անծանօթ նաւատորմ մը համախմբուած է Պալէարեան կղզիներուն առջեւ։ Եօթը մարտանաւեր ցոյց մը կատարեցին Լա Մանա ամրոցին դէմ։

Ռուսական խաղախական տագնապը

>>>> o <<<<

Վորոշիլով պիտի հրաժարի

Տակաւին կը շարունակեն այս կամ այն ձեւով մեկնել Թուխաչեւսքիի դըսդակահարութեան պատճառները։ Նոր մեկնութեան մը համաձայն, իբր թէ մարաջախտ Թուխաչեւսքի կողմնակից էր ռուսեւճափոնական պատերազմի մը, վստահ՝ ռուսական յաղթանակին վրայ։ Թուխաչեւսքի այս պատերազմով Ռուսիան միանգամընդմիշտ ապատել կ՚ուզէր ճափոնական վտանգէն։

Հավաս հեռագրական գործակալութեան Մոսկուայի թղթակիցը արձագանգ տալով կարգ մը զրոյցներու, կը հեռագրէ թէ մարաջախտ Վորոշիլով պիտի հրաժարի ի մօտոյ եւ իր տեղը պիտի անցնի մարաջախտ Պլիւխէր, որ ներկայիս ընդհ. հրամանատարն է Ծայր. Արեւելքի բանակներուն։

Արտասահմանի հետ մշակութային յարաբերութեանց ընկերութեան անօրէնը, Արոսեւ, ո՞ւր կը գտնուի ներկայիս, ոչ ոք գիտէ։ Ձերբակալուա՞ծ է արդեօք։

Խարբարովսկէն կը հեռագրեն թէ 37 բարձր պաշտօնատարներ գնդակահարուեցան այն ամբաստանութեամբ թէ Սիպերիոյ մէջ փոխադրութեան գործը ձախողեցնելու կ՚աշխատէին։ Այս գնդակահարութիւններով, 131ի կը հասնի թիւը անոնց որ «վաքքրագործուեցան» մէկ ամիսէ ի վեր, այս նահանգին մէջ։

Փակել թէ ոչ

Պանդոկապետներու, սրճարանատէրներու եւ ճաշարանատէրներու պատանիլիքը կայ ու կը մնայ տակաւին։

Բանակցութիւնները որ եւ է արդիւնքի չեն յանգած։ Գործատիրական ճակատը կը հաւանի շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի ծրագիրը գործադրել տարւոյն վերջը միայն։ Ընդհակառակն աշխատաւորական ճակատը որ եւ է

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ»

(ՏԷՐՍԻՄԻ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Ինկիւրի վերջապէս խոստովանեցաւ թէ ծանր հոգ մը կ'ապրի: Բայց, իր սովորութեան համաձայն, խօսեցաւ այն ատեն, երբ «ռազմական զօրքերն ու իշխանութիւնը տէրն են կացութեան»:

Հիմա, այլ եւս, Թուրք մամուլը, առանց բացառութեան, լի է Տէրսիմի յատուկ մանրամասնութիւններով: Անցեալը, ներկան, երկիրը, բնակչութիւնը, ծագումն ու կենցաղը մանրամասնօրէն կը նկարագրուին: Մամուլը լայն տեղ կուտայ նաեւ Թխածոյ ու Թրքավարի թղթակցութիւններուն:

Մաղելով ու քամելով այդ բոլորը, կը մնայ թանձր իրականութիւն մը, որ, կ'երեւի, այնպէս չէ ինչպէս Ինկիւրին կ'ուզէ ներկայացնել:

Նախ՝ նոր դէպք չէ ասիկա: Ոչ ալ «մարտի վերջաւորութեան» է կապուած, ինչպէս արագ ձեւով մը կը յայտնէր Իսմէթ Ինէօնիւ: Ինկիւրի - Տէրսիմ պայքարը սկսաւ տարիներ առաջ: Այսինքն՝ այն օրէն, երբ, հարուածելէ վերջ Արարատի ըմբոստութիւնը, Թուրք կառավարութիւնը վճռական որոշում մը տուաւ, — միանգամընդմիշտ քանդել բոլոր քրտական բոյները եւ ցրուել այդ դանդուածը:

Բայց, այս ծրագրին գործադրութիւնը այնքան ալ դիւրին չէր: Մանաւանդ որ Շէյխ Սայիտն ու Արարատը բաւական ծանր էին արժած, — նիւթական թէ մարդկային տեսակէտով: Ինկիւրի քրտական մարքապարծումին կապած էր կարգ մը լուրջ ու հիմնական մտահոգութիւններ:

Այսպէս, — Թուրք ու քիւրտ տարրերու միջեւ անկամրջելի անջրպետ մը կար այլ եւս: Քիւրտը Թուրք պետական տարր չէր ու չէր կրնար ըլլալ: Ան, իր ապրելակերպով ու դարաւոր առանձնաշնորհումներով երբեք հանդուրժելի չէր հանրապետական փորձանքին համար: Վտանգաւոր էր երկու տեսակէտով, — կրնար օգտագործուիլ ներքին յետադիմական շարժումի մը ատեն: Կրնար օգտագործուիլ նաեւ արտաքին ուժերէ: Կար եւ Ինկիւրիի հիմնական ծրագիրը, — ամբողջովին Թրքացնել երկիրը:

Այս ծրագիրը կրնար իրականանալ երկու կերպով, — բռնի ուժով կամ խաղաղօրէն ու տարիճամական թափանցումով:

Ինկիւրի նախընտրեց երկրորդը:

Իսկ իր այդ նախընտրութիւնը կը թելադրուէր հետեւեալ պատճառներէն:

Քիւրտը դիւրաւ ընկճելի տարր չէ: Մանաւանդ Տէրսիմը: Բռնի ու զինական ճնշում մը կրնար ստեղծել շարք մը անպատեհութիւններ: Առաջին հերթին՝ մեծ կորուստներ պիտի պատճառէր: Ահագին ծրագիրներ կան, որոնք դրամի ու անդորրութեան կը կարօտին: Զինական արշաւ մը հարիւրաւոր միլիոններ պիտի խլէր՝ արգելք ըլլալով այլ ծրագիրներու: Ցետոյ, նման շարժում մը, որ անխուսափելիօրէն ուժգին ընդդիմութեան մը պիտի հանդիպէր, կրնար ստեղծել երկրին մէջ մեծ մտահոգութիւն մը եւ երկրէն դուրս մեծ շահագրգռութիւն մը՝ օտարի մէջ ձգելով հեղինակութիւնը եւ վարկաձեւեն՝ յաչս ժողովուրդին, եւ Թուրքիան յաչս արտասահմանի:

Այս բոլորը նկատի ունենալով, Ինկիւրի նախընտրեց, կ'ըսէինք, երկրորդ միջոցը:

Առաջին քայլն էր թիւ 2510 օրէնքը, որ տարիներ առաջ հրատարակուեցաւ եւ որ կը նախատեսէր ոչ - Թուրք բնակչութեան տեղափոխումը եւ չէյխ - պետերուն իրաւունքներու ջնջումը: Ու Ինկիւրի, հիմք ունենալով այդ օրէնքը, սկսաւ գործադրութեան: Այդ նպատակը քօղարկուեցաւ, սակայն, «բարենորոգումի» առաջադրութեամբ: Ու մէջտեղ դրուեցաւ երեւութական ծրագիր մը, — Տէրսիմը կ'ապրի նախնական կեանք մը: Զրկուած է միւս կուսակալութեանց հետ յարաբերելու հնարաւորութենէն: Աղքատ ու թշուառ: Հարկ է ... փրկել: Այսինքն՝ շինել ճամբայ, կամուրջ, զօրանոց ու դպրոց:

Առոր յաջորդեց ուրիշ որոշում մը, — զինուորական իշխանութեանց տալ լայն իրաւասութիւններ: Ու զօրավար Ալփտողան — ինչպէս Արարատի ջարդի ատեն՝ Սալիհը — գործի սկսաւ: Զօրացուց շրջակայքը: Ցետոյ, ճամբաներ շինելու պատրուակով, բազմաթիւ Քիւրտեր ջանաց հեռացնել եւ աքսորել: Բայց, քանի միջոցները խստացան, Տէրսիմ այնքան պրկեց ինքզինքը: Կ'երեւի Քիւրտերը եւս չուզեցին անպատրաստ ու անապաւէնքով դուրս գալ: Մանաւանդ որ կը գիտակցէին թէ օղակը, շատելով, լայն ծաւալով կազմուած էր իրենց շուրջ: Սահմանային յարձակումները, եղուրէն մէկ քանի սէյիտներու թափանցումը, մէկուն ու միւսին ձերբակալումը, բախումներ եւն., — որոնց մասին, ամիսներ առաջ, ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայա խօսեցաւ Ազգ. Ժողովին մէջ, — փաստերն էին սաղմնային շարժումին եւ հակաշարժումին, որոնց սկզբնական դէպքերը երկարեցան կամ արձագանգ գտան մինչեւ հարաւային սահմանները, այն տեղերու Քիւրտերուն մօտ:

Այն փաստը, որ Ինկիւրիի իսկ խոստովանութեամբ, Քիւրտերը պահանջներ են ներկայացուցած, կը վկայէ թէ ամիսներէ ի վեր նետուած էր ձեռնոցը: Ինկիւրիէն Թուրքերէն «Թան»ի ուղարկուած թղթակցութիւն մը կը վկայէր արդէն թէ «Տէրսիմի վերջին ամիսներու կեանքը լի է այս տեսակ դէպքերով»: Դէպքեր, որոնց մանրամասնութիւնները ծանօթ չեն, որովհետեւ Ինկիւրի կը ծածկէր, իսկ Քիւրտերը միջոցներ չունէին հաղորդելու, եւ որոնց մասին, արտասահմանեան օտար մամուլին մէջ, միայն դաշնակցական թերթերն էին, որ, ամիսներ առաջ, որպէս ճիշդ տեղեկութիւն հաղորդեցին «Քրտական ըմբոստութիւն» խորագրին տակ ...

Ինկիւրիի երկրորդ ճիգն է շարունակելով վարագոյրը, կը ճգնի այնպէս մը ցոյց տալ թէ մէկ երկու տասնեակ կորուստներ միայն ունեցած են Թուրքերը: Մինչ նոյն Իսմէթ Ինէօնիւն, իր նոյն ճառին մէջ, ժխտելով կը խոստովանի մեծ կորուստները, երբ կ'ըսէ — «Լսեցի թէ մեծ բախումներու եւ մեծ կորուստներու լուրեր շրջան կ'ընեն» ... Այո, — Թուրքիոյ ու մանաւորապէս Ինկիւրիի մէջ, անշուշտ, քանի որ «սուտ» է ... Իսկ երբ այդ լուրերը շրջան կ'ընեն Ինկիւրիի մէջ կամ Թուրքերու միջեւ, կը նշանակէ ճիշդ են, քանի որ, բոլոր դիկտատուրաներու ներքեւ, «բերնի մամուլը» աւելի իրական ու վստահելի է, քան թելադրանքներով խմբագրուած տպագրեալ մամուլը ..

Ինկիւրիի երկրորդ ճիգն է շարժումը արդէն իսկ վերջացած եւ զսպումը յաջողած ցոյց տալ:

Անհիմն է եւ այս: Շիւքրիւ Գայա, ներքին գործավարը, վերջերս շրջագայեցաւ Տէրսիմի շուրջ: Վերադարձին տուաւ գաղտնի տեղեկագիր մը: Այդ տեղեկագրին մէջ կ'ըսէր բառ առ բառ — «Հօն (Տէրսիմ) վճռական ու վտանգաւոր կացութիւն մը կայ: Կարելի չէ յետաձգել վերջնական վիճակի մը տանելիք միջոցներու գործադրութիւնը: Շրջակայ վայրերու 150,000 բնակչութիւնը կը գանգատի: Տէրսիմ ամէն օր շրջակայքը կ'ոտնակոխէ: Ժողովուրդը իր ինչքերու մասին ապահով չէ: Քաղաքացիութիւնն ու դիմադրականութիւնը կորսնցուցած է: Տէրսիմի ներսը եւս նուազ դաժան չէ: Խեղճ Թուրք տարրը, որ իր ապրուստը կը ճգնի, աշիրէթներու տեւական ահաբեկումին ներքեւ է: Որովհետեւ ամէն բարք կողոպտուելու վտանգին տակ են, Քիւրտերուն տուրք կը վճարեն: Հակառակ անոր որ գոյութիւն ունի կառավարական կանոնաւոր կազմակերպութիւն, անիշխանութիւնը կը շարունակուի: Վտանգը կը կայանայ աշիրէթական կեանքի ձեւին, աւանդութեանց եւ աշիրէթներուն զինեալ ըլլալուն մէջ: Հիմնական դարմանումի շարժում մը անհրաժեշտ ու ստիպողական է: Ցետաձգումը վճռական է»:

Ընդգծեցինք, ուրեմն, որ Տէրսիմը «շրջակայքի 150.000 բնակչութիւնը տեւական սարսափի տակ պահող, անոր քաղաքացիութիւնն ու դիմադրականութիւնը կոտրող, նոյն իսկ տուրք հաւաքող ուժ մըն է»:

Թուրքերէն «Թան», իր կարգին, կը խոստովանէր, — ճիշդ այն օրը երբ իր միւս էջին վրայ կը հրատարակէր «արդէն իսկ զսպուած ըլլալու լուրը», — թէ «Գուժուաքէքի մէջ 3000, իսկ Ալթանպաղայի եւ Քըզըլտաղի մէջ 7000» ըմբոստներ կան:

Թուրքերէն «Թան» Տէրսիմի մէջ կ'ենթադրէր 70.000 Քիւրտեր: Ուլուս, Ինկիւրիի պաշտօնաթերթը կը յայտնէր թէ «ըմբոստական շարժումին միացած են Հայտարանի, Քիւրէշյանի, Արըլըի, Սարըլըի, Շամուշաղըի եւ Գախթիարի աշիրէթները»: Պաշտօնական գրութիւն մը կը տեղեկացնէր թէ պաշարման գօտիին ծաւալը 7000 քիլոմեթր է: Իսկ Իսմէթ 30.000 զօրքերու շարժումէն կը խօսէր: Ինչո՞ւ այդքան լայն գօտի՝ եթէ քիչ է թշնամին:

Արդ, նկատի ունենալով որ Ինկիւրի, ըստ իր սովորութեան, թշնամին նուազեցնել կը ջանայ, ու, միւս կողմէ, «70.000 Քիւրտերը» մեծով պզտիկով գիտեն զէնք շարժել, հարկ է եզրակացնել որ, Ինկիւրի շատ մեծ ուժեր կեդրոնացնելու ստիպուած է, իսկ տրուած տեղեկութիւնները երբեք իրականութեան չեն համապատասխաներ:

«Ճումհուրիէթ» կը գրէ թէ «Տէրսիմի մէջ չկայ տուն մը, որ մէկ քանի մարթին հրացան, մէկ քանի մաւզէր չունենայ: Զէնքերու այս առատութիւնը արդիւնք է պատերազմի ընթացքին զէնքերու փոխադրութեան, ռուսական նահանջին եւ Տէրսիմցիներու ձեռք անթիւ զէնքերու կեդրոնացումին»:

Բարդեցէք այս բոլորին վրայ Տէրսիմի դիրքը, որ «զայն կը դարձնէ բնական ամրոց մը», ճամբաներու չգոյութիւնը, Տէրսիմցիներու խիզախ ու ռազմունակ ոգին, իրենց վայրերուն կատարեալ ծանօթութիւնը, ու պարզ կը դառնայ թէ Ինկիւրի իրեն յատուկ սուտերով կը ջանայ ներքին հանրային կարծիքը հանդարտեցնել եւ արտասահմանի մէջ անհեթեթ տպաւորութիւններ ստեղծել: Այս անթիւ, ուշադրութեան յանձնենք փոքրիկ պարագայ մը որ շատ խօսուն է:

Շաբաթներ առաջ «Թուրք առաջին օդանաւորդուհին» մէտալ ստացաւ, բայց պատճառը չյայտնեցաւ: Թայմզի թղթակիցը, «Քանի որ Իսմէթ Ինէօնիւ խօսած էր քրտական շարժման մասին» լուրը տուաւ իր թերթին եւ աւելցուց թէ «օդանաւորդուհին վարձատրուած էր որովհետեւ ըմբոստները ցրուող վերջին ռումբը արձակած էր»:

Բայց, այդ «զսպում»էն վերջ, ամէն տասն օր առաջ, վարչապետը, Ինկիւրիի պաշտօնական ցեկոյցին համաձայն, գնաց շարժումին վայրը անձամբ տալու համար անհրաժեշտ հրահանգները: Իսմէթ, չմոռնանք, զինուորական է: Ու գնաց, անշուշտ, շարունակուող կռիւին ուղղութիւն տալու համար ...

Բայց, Ինկիւրիի Պոլսոյ բերանը, Ահմէտ Էմին Եալմանն եւս կը խոստովանի թէ «Տէրսիմը Թուրք բանակին համար ամէնէն դժուարին եւ մեծ քննութիւնը պիտի ըլլայ»:

Ինչ պիտի արժէ այդ քննութիւնը եւ ե՞րբ պիտի վերջանայ, — պիտի պարզուի բաւական ուշ, ինչպէս Շէյխ Սայիտի ըմբոստութեան պարագային: Սոյնչ է որ Տէրսիմը «Թուրքիոյ մարմնոյն վրայ բացուած մեծ վէրք մըն է», զոր Ինկիւրի փորձեց նշդրակի դարմել ու հանդիպեցաւ հակահարուածի: Թուրքիա ներքին միջոցներ ու արտաքին օժանդակութիւններ ունի՝ ի վերջոյ ջախջախելու համար եւ այս բոյնը: Ան գիտէ նաեւ թէ հարիւր տարիներէ ի վեր Օսմ. կայսրութիւնը կիսամիջոցներ միայն կըրցած է ի գործ դնել ու միշտ ալ անզօր եղած է այդ ըմբոստ հողամասը իրեն ենթարկելու: Իսկ Տէրսիմցիք՝ Հայերու եւ Քիւրտերու ճակատագրէն գիտեն թէ կռուելէ զատ ուրիշ միջոց չկայ: Եւ կը կռուին արդէն ...

«Տէրսիմը մերը, մեզմէ, մեր հարազատը պիտի ըլլայ» — ահա Ինկիւրիի ծրագիրը: Քամալական վարչաձեւը, 15 տարիներէ ի վեր, չկրցաւ «իրը» ընել զայն: Այսօր կը ձգտի «Տէրսիմը այնքան անդորր ու ապահով դարձնել՝ որքան Ինկիւրիի փողոցները»: Կամ՝ մրցակից մը Ուլուտաղի (Պրուսայի Թաւրիզմի վայրը), — երկրին ներքին թուրիզմին յատուկ գեղեցիկ լեռնավայր մը»...

Եւ ասիկա, անշուշտ, ամբողջովին ջնջել տեղահանելէ վերջ տեղւոյն խիզախ բնակչութիւնը:

Իրապէս «ամէնէն դժուարինը եւ մեծագոյն քննութիւնը», զոր քամալական բանակը անցուցած ըլլայ ...:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ.

«ԱՅՐՈՂ ԵՐԿՐԻ ՄԸ ՄԷՋԷՆ»

ԹԻՖԼԻԶ, ՊԱԳՈՒ ԵՒ ՀԱՅ - ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆՆԵՐԸ

»»»» o ««««

Դ.

Հանդարտած վերադարձայ տեղս: Ցաջորդ առտուն տեղին մեծաւորը, աւելի ճիշդ մօտակայ Թաթար գիւղին պետը քովս եկաւ: Կը նմանէր ճիշդ ու ճիշդ պաշտօնի անցնելու այցելութեան մը, վասնզի շատ շուտ լուր տարածուած էր թէ ագարակին մէջ գերմանացի զօրավար մը կը նստի, — զօրավարի աստիճանին բարձրացուած էի: Եուսուֆ պէկ, այս էր անունը այդ իշխանաւորին, պաշտօնական ճառով մը յայտնեց իր եւ իր շրջանի բնակչութեան համակրանքը ինծի հանդէպ եւ խնդրեց որ իր անշուք յարկը եւ իր երկրային ամբողջ ստացուածքը իբր իմ սեփականութիւնս նկատեմ եւ կ'ուզէր գիտնալ թէ ե՞րբ պիտի գային իմ վաշտերս, որպէսզի Թաթար հերոսներու խմբերուն հետ միասնաբար դուրս վռնտէին Հայերն ու համայնավարները:

— Լաւ՛, Եուսուֆ բէկ, լուսաբանեմ սխալ հասկցողութիւն մը: Ճիշդ է որ Գերմանացի եմ եւ զինուորական եմ, բայց ոչ գերմանական, այլ ռուսական բանակին մէջ: Հասկցա՞ր, ուրեմն, որ ազգով Գերմանացի եմ, Ռուս չեմ:

Գլուխը խոնարհեց եւ ձեռքը սրտին տանելով ըսաւ. — Եուսուֆ պէկը քեզ շատ լաւ կը հասկնայ, էֆէնտիս, դուն իմաստուն ես եւ իմաստունը միշտ զգոյշ է: Դուն կրնաս հանգիստ ըլլալ հոս, մենք պահապան պիտի կենանք քեզի, մինչեւ որ գերմանական եւ թրքական վաշտերը հասնին: Ալլահ եւ Վիլհէլմ — ձեր մեծ Ղայզն եւ Շահնշահը — պիտի վարձատրեն քեզ քու ծառայութիւններուդ համար:

Համբերութիւնս հատաւ: Այս մարդուկը համոզուած էր որ ես գերմանացի լրտես մըն էի: Բայց ես այլեւս յոգնած էի ջուրը ծեծել ... ինչ կ'ուզէր ըլլար:

Եուսուֆ պէկ մեկնեցաւ պաշտօնական ձեւակերպութիւններով, երբ ես իրեն խոստացայ փոխադարձ այցելութիւնս:

— «Իմ խեղճ ու կրակ խրճիթս այս մեծ պատիւին լեռան տակ պիտի կքի, իմ տղաքս եւ անոնց զաւակները պիտի փառաբանեն այն օրը, որ դուն...» եւ այսպէս շարունակաբար:

Ուրեմն ամէն ինչ կարգին էր: Ոչ մէկ Թաթար կը համարձակէր նեղել զիս: Քանի մը օր ետք, լսեցինք որ Թաթարները պարտութիւն մը կրեր էն Պագուի առջեւ: Հայերն ու համայնավարները ձեռք ձեռքի կ'աշխատէին: Ճակատը կը մօտենար մեր շրջանին, բայց ի վերջոյ Աճի - Կաբուլ կայարանին մօտ ճակատը անշարժ մնաց: Իսկ երկու շաբաթ ետք դէպի արեւելք վերստին յառաջացաւ: [illegible] թրքական կանոնաւոր զօրաբաժիններ հարաւ - արեւմուտքէն դէպի Աճի Կաբուլ եկած էին եւ Թուրք ազաները վայրերէն Թուրք հողերուն հրամանատարութիւնը ստանձնած էին:

×

Ապրիլի վերջին օրերուն էր, երբ ամբողջ թրքական զօրաբաժին մը մասնակցեցաւ կռիւին ընդդէմ Հայերուն եւ համայնավարներուն: Վերջիններս մինչեւ Պագուի առջեւ ետ մղուեցան եւ ստիպեցին ամբողջ քաղաքի այր բնակիչները մասնակցելու ինքնապաշտպանութեան: Թէ քաղաքը վերջի վերջոյ պիտի իյնար, կասկածէ դուրս էր: Հարց էր միայն թէ ո՞րքան պիտի դիմանար, վասնզի համայնավարները նաւեր փնտռած էին Աստրախանէն իրենք զիրենք ազատելու համար:

Բան մը կը մղէր զիս դէպի Արեւմուտք: Անհանգիստ էի եւ դժգոհ: Միշտ նոյն մտածումը կ'ունենայի թէ «Ազատ ես այլեւս, զինուորական երդումդ պէտք չունիս պահելու, դասալիք չես համարուիր եթէ ...: Հիմա պարտականութիւնդ չէ՞ քու գնդիդ վերադառնալու: Բայց ի՞նչպէս ձեռնարկել ատոր: Ի՞նչպէս գտնել ուղիղ ճամբան»:

Օրին մէկը հանդիպեցայ վրացի առեւտրականի մը, կայարանին մէջ, որ շաբաթը մէկ անգամ մինչեւ Աճի - Կաբուլ երթեւեկող փոքրիկ կառախումբով Թիֆլիսէն կուգար եւ կ'ուզէր երթալ իր ազգականներուն մօտ, որոնք կը բնակէին աւելի հիւսիս, լեռնային գիւղերու մէջ: Ես լուր կ'ուզէի թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ աշխարհի մէջ: Եւ իմացայ որ Թիֆլիս կը սպասուին գերման վաշտեր: Երկու ժամ վերջ նոյն շոգեկառքը վերադարձաւ, զիս ալ միասին տանելով..

Թիֆլիս, նախկին մայրաքաղաքը ամբողջ կովկասեան շրջանին, ուր կը նստէր ցարին փոխարքան, կը գտնուի ձորադաշտի մը մէջ, կովկասեան լեռներու ստորոտը: Քաղաքին կեդրոնը ճիշդ եւրոպական ձեւ ունի իր գեղեցիկ, արդիական, լայն փողոցներով, մեծ քաղաքի յատուկ շէնքերով, հանրակառքով, պետական օփերայով, բազմաթիւ լիւքս պանդոկներով, ճաշարաններով եւ սինէմաներով: Բայց աղէկ անդին անմիջապէս կը սկսի արեւելքը, կարճ ու նեղ փողոցներ, հին ու ցած արեւելեան տուներ, մութ անցքեր, բարակ մինարէներ: Փողոցները այնքան նեղլիկ են, որ անոնց մէջէն հետիոտն միայն կ'անցնուի կամ շատ շատ էշեր կրնան անցնիլ: Խանութները այնքան փոքր են, որ ամբողջ առեւտուրը խանութներուն առջեւը տեղի կ'ունենայ:

Թիֆլիսի մէջ կառավարական ոյժ մը կար, այսինքն Անդրկովկասեան Հանրապետութիւնը, որ իրեն հովեր կուտար ամբողջ Անդրկովկասի օրինական միակ կառավարութիւնը ըլլալու, որուն իշխանութիւնը սակայն կառավարական շէնքէն անդին չէր անցներ: Ոչ ոք ուշադրութիւն կը դարձնէր 20—25 նախարարներուն վրայ, որոնք համեմատականօրէն ընտրուած էին երեք մեծ ազգութիւններէն՝ Թաթարներէն, Վրացիներէն եւ Հայերէն:

Այն օրէն ի վեր որ Թաթարներն ու Հայերը իրարու դէմ ելած էին, բնականաբար վերջ գտած էին այս երկու ազգութիւններու նախարարներուն յարաբերութիւնները եւ Վրացիները տակաւ առ կը դառնային արդէն գոյութիւն ունեցող կազմակերպութեան եւ այդ կերպով կը ձգտէին անկախ Վրաստանի մը հաստատումին:

Թիֆլիսի մէջ ամէն ինչ ուրախ էր: Ցերեկին խանութները բաց էին, ապրանքներու մնացորդները կը ծախուէին ամէն տեսակ կարելի եւ անկարելի դրամներով: Ուտելիք մանաւանդ խմելիք չափէն աւելի կար, վասնզի Վրաստան իսկական եդեմի պարտէզն է գանձելի պտուղներով, ցորենով եւ շատ ու շատ գինիով: Գլխաւոր փողոցներուն վրայ արդուզարդով պճնուած բազմութիւն մը կը սիրաբանէր, կը կատակէր եւ կ'ըմբոշխնէր այս բացարձակ անիշխանութիւնը:

Օր մը այս ուրախ խաչուղին մէջ հրապարակ եկաւ աշխոյժ եւ զօրաւոր պարոն մը, (ԹՄԲ. — Քրէս Ֆոն Քրէսէնշթայն), գերման բանակի ընդհ. սպայակոյտէն, որ ռուսական գերութենէն Սիպերիայէն մինչեւ այս տեղերը նետած էր ինքզինք եւ ամբողջ կացութիւնը սրատեսութեամբ ըմբռնած: Շատ մը կարելիութիւններ եւ հաւանականութիւններ կային հոս: Վրաստանը, ինչու չէ, նաեւ ամբողջ Կովկասը հասած պտուղի մը պէս պիտի իյնար Թուրքերուն ձեռքը: Կարելի էր սակայն գեղեցիկ եւ հարուստ Վրաստանը գերման կայսրութեան ենթարկել եւ այդ կերպով տնտեսական օգուտներ ապահովել պաշտպանին համար, եթէ յարմար վայրկեանին յաջողուէր գործնական գետնի վրայ գերմանական հովանաւորութիւնը իրականացնել նոր կազմուելիք վրացական հանրապետութեան վրայ: Որով Թուրքերուն ձեռքէն աւարը փրցուած պիտի ըլլար: Բայց այդ պաշտպանութիւնը միայն այն ատեն անվիճելի եւ ազդու պիտի ըլլար, եթէ գործնապէս, այսինքն գերմանական վաշտերով, Վրաստանի մէջ զէնքով, դէմ դրուէր մօտալուտ թրքական խուժումին:

Հարիւրապետ պարոնը երկար չըտատամսեցաւ, այլ գործի ձեռնարկեց: Քանի մը գիշերային գաղտնի բանակցութիւններ Վրացիներուն հետ եւ ... օր մըն ալ Թիֆլիզ անցաւ իբրեւ մայրաքաղաքը Վրաստանի անկախ հանրապետութեան: Ծնունդը տեղի ունեցած էր գիշերուան մէջ անձայն: Իսկ օրօրոցին քով, որ կը հանդիսանար կառավարական շէնքը, նախկին պալատը փոխարքային, կեցած էին իսկ եւ իսկ գերման կրկնակ պահակներ: Կարծէք հրաշք պատահած ըլլար: Ամբողջ Թիֆլիսի բնակչութիւնը կ'երթար ու կը տեսնէր կրկնակ այդ պահակները, այդ հրաշքը, իրենց աչքերը տնկած՝ բացատրութիւն կ'ուզէին, կը վիճէին եւ տուն կ'երթային սովորական գաւաթը ճնկելու ...

ԱՐՄԷՆ ՑՈՀՄԻԿ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Հարցուցի Հայկին.— Ինչո՞ւ ըսուած է ուղղական: Պատասխանեց Հայկ.— Որովհետեւ բուն բառն է, ուղիղ բառը առանց դեռ ոեւէ փոփոխութեան, այնպէս որ սխալ կ'ըլլայ ըսել՝ ուղղական հոլով, քանի որ հոլով կը նշանակէ դարձուածք, փոփոխութիւն, եւ ուղղական բառ մը չէ ենթարկուած ոեւէ դարձուածքի կամ փոփոխութեան: Այսպէս՝ բոլոր հայերէն բառերը իրենց արտասանուած ձեւովը ուղղական են:

Հարցուցի Համազասպին.— Ուղղականը ի՞նչ պաշտօն կ'ունենայ հատուածի մը կամ նախադասութեան մը մէջ: Պատասխանեց Համազասպ.— Էութեամբ, իսկութեամբ՝ հատուածին կամ նախադասութեան տէրը, ենթական է ուղղականը, տէր բայի ըսուածը, որ բնականաբար բային հետ կապուած է եւ անոր թիւը (եզակի կամ յոգնակի) կ'առնէ, կամ երկուքն ալ միեւնոյն թիւը կ'ունենան, անշուշտ: Ուրիշ տարբեր պաշտօն ալ կրնա՞յ ունենալ ուղղականը, հարցուցի Հմայեակին: Պատասխանեց Հմայեակ.— Եթէ մէկ հատուածի կամ նախադասութեան մէջ երկու ուղղական գտնուին, միեւնոյն բային պատկանող, մէկը կ'ըլլայ տէր բայի, միւսը՝ ստորոգելի: Այսպէս՝ խաղողը օգտակար պտուղ մըն է: Հոս ահա երկու ուղղական՝ խաղող եւ պտուղ, իրարմէ անբաժան ձեւով, այսինքն, հետեւաբար, նոյն բային (է) պատկանող: Խաղող տէր բայի կամ ենթակայ, պտուղ՝ ստորոգելի, որ խաղողը կը ստորոգէ, այսինքն անոր յատկութիւնը, ինչ, ինչպէս ըլլալը կը ցուցնէ, գրեթէ տեսակ մը ածական, զոր օր. օգտակարը ինչ կերպով որ կը ստորոգէ պտուղը, բայց ստորոգելի չենք ըսեր, այլ ածական: Որովհետեւ տէր բային ստորոգողին կ'ըսուի միայն ստորոգելի, իսկ միւսներուն ածական, ինչպէս օգտակար՝ ածական է պտուղին: Ուրիշ օրինակ մը միեւնոյն գոյականով, մին՝ տէր բայի, միւսը՝ ստորոգելի. — խօսքս խօսք է: Ուրիշ օրինակ մը յատուկ անունով.— Լօզանը, իր կարգին, Սէվրը պիտի ըլլայ: Լօզանը տէր բայի, Սէվրը՝ ստորոգելի: Ստորոգելին դիւրին է գտնել. «Ի՞նչ» հարցումը կ'ընես, պատասխանողը ստորոգելի կ'ըլլայ. Լօզանը ի՞նչ պիտի ըլլայ — Սէվր.— Խաղողը ի՞նչ է — պտուղ: — Խօսքս ի՞նչ է ... — խօսք:

Շատ կարեւոր պարագայ մըն է գիտնալ, թէ բայերուն աներեւոյթներ կամ անորոշ դերբայ բայածները յաճախ իբրեւ գոյական կը գործածուին եւ իբրեւ ուղղական կ'ըլլան, պարզ գոյականներուն պէս, տէր բայի եւ ստորոգելի Օրինակ՝ խոստանալը կատարել է: Ահա հոս երկու աներեւոյթ. խոստանալ՝ տէր բայի, կատարել՝ ստորոգելի՝ չէ՞, ուշիմ աշակերտս: Հարցումին դիմէ.— Խոստանալը ի՞նչ է — կատարել: — Խօսքին կամ խոստումին դրժելը վատանալ է.— դրժելը՝ տէր բայի, վատանալ՝ ստորոգելի:

Հարցուցի Վահագնին.— Աներեւոյթէն զատ բայերէն ձեւացած ուրիշ գոյական կա՞յ արդեօք: Պատասխանեց Վահագն.— Այո՛: Բայերուն աներեւոյթէն ձեւացած գոյականներ կան, ինչպէս տեսած, տուած, առած, խօսած, այլովքն հանդերձ: Այս ձեւերէն ալ գոյական բառ կը կազմուի եւ ոեւէ ուրիշ գոյականի պէս այս ձեւերն ալ ուղղականէն զատ ամէն տեսակ հոլովի տեղ կրնան բռնել: Այսպէս՝ «Տուածս՝ տուած է»: Հոս «տուածս» ուղղական տէր բայի է, իսկ միւսը՝ «տուած», ուղղական ստորոգելի: Բոլոր այս ձեւով կազմուած գոյականներն ալ վերի օրինակին պէս կը վերլուծուին: Բայց որպէսզի պատասխանը աւելի գոհացուցիչ ըլլայ, պէտք է աւելցնել սա ծանօթութիւնը ի պէտս զարգացելոց.— «Տուածս» բովանդակիչ կամ խտացուցիչ գոյական մըն է, բայէ շինուած, ինչպէս ըսուեցաւ: Նախ մի մոռնաք բնաւ, թէ բայերուն աներեւոյթը եւ անով կազմուած ձեւերը (ած) այս կերպով իբրեւ գոյական կը գործածուին, իրենց մէջ ամբողջ նախադասութիւն մը խտացնելով: Այսպէս՝ «տուածս» բառը կը խտացնէ սա հատուածը.— այն՝ զոր տուի, ինչ որ ես տուի: Այնպէս որ ահա «տուածս» պարզ ձեւը իր կարգին ինքն ալ վերլուծելի հատուած մը կ'ըլլայ: Առաջին ձեւին կ'ըսենք համադրական (տուածս), իսկ երկրորդ ձեւին՝ վերլուծական (այն զոր ես տուի): Քանի որ ամէն ատեն կը հանդիպինք Ֆրանսերէնին, անցողակի ըսենք որ Ֆրանսերէնի մէջ շատ քիչ է, կամ գրեթէ չկայ, վեր-

ԱՅՑ Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

—•—

Թէեւ հեռու կ'ապրինք Դաշնակցութեան սեփական շէնքերէն, սակայն Պուա Գոլոմպի «Արամ» ենթակոմիտէէն մեզի առիթ ստեղծեց, որպէսզի մօտ 35 ընկեր-ընկերուհիներով տեսակ մը ուխտագնացութիւն կատարենք դէպի մեր սեփական Թանգարանը,— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Համեստ Պանթէոնը:

Հ.Յ.Դ. Դիւանի եւ Թանգարանի սեմին մեզ կը դիմաւորէ Ննգր. Դիւանի եւ Թանգարանի վարիչ ընկ. Գ. Բալայեան, իր ուրախութիւնն յայտնելով մեր այցելութեան առթիւ: Իր հրաւէրով պահ մը շունչ կ'առնենք եւ կը հանգստանանք Դիւանի ընդունարանին մէջ:

Յետոյ կը պտտինք Դիւանի շէնքին սենեակները, ուր ընկ. Բալայեան մեզի բացատրութիւններ կու տայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան վերաբերեալ հարցերու շուրջ: Դիւանի շէնքէն վերջ կ'անցնինք Թանգարանին շէնքը, որ կից է դիւանի շէնքին, տարբեր մուտքով, փողոցին վրայ:

Երկիւղածութեամբ կը մտնենք Թանգարանը: Նախ կը տեսնենք այն Երկաթեայ պահարանները, ուր կը պահուին 50—60 տարիներու մեր ազատագրական պայքարին վերաբերեալ գրութիւնները, ժամանակաւորապէս Հ. Յ. Դ. գործունէութեան վերաբերեալ:

Յետոյ լռութեան մէջ կը բարձրանանք առաջին յարկին վրայ գտնուող գլխաւոր սրահը, ուր կարծես կը մտնենք հինաւուրց սրբատեղի մը ու մէկիկ մէկիկ կը դիտենք նկարները եւ պատկերները շրջանակներու եւ ապակիներու մէջ, մեր քաջարի եւ գաղափարական մարտիկները, անխոնջ եւ անձնուէր գործիչները, որոնք ստեղծեցին Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարական շէնքը, իրենց արիւնով եւ իրենց ոսկորներով: Թանգարանի ընկեր վարիչը մանրամասն ծանօթութիւն եւ տեղեկութիւն կու տայ նկարներու մասին: Այս սրահէն ծանր մտքերով օրօրուն կը բարձրանանք Բ. յարկը, ուր երեք սենեակներու դրան վրայ առանձին գրուած է Քրիստափոր, Ռոստոմ, Զաւարեան: Ամէն մէկ սենեակ մկրտուած է մեր երրորդութենէն մէկուն անունով:

Կը մտնենք Քրիստափոր սենեակը: Ընկ. Բալայեան կը բանայ պահարանները, ուր թուագրուած են բոլոր իրերը եւ նիւթերը, որ յիշատակներն են մեր նահատակ մեծ ընկերներուն, անոնց թողած յաջորդ սերունդներուն: Մեզի ցոյց կու տայ թանկարժէք յիշատակներ, ներկայացնելով ամէն մէկ իրի եւ նիւթի պատմութիւնը, թէ որո՞ւ կը պատկանի եւ ո՞րկէ կու գայ: Այսպէս մեծ հետաքրքրութեամբ շրջելով բոլոր սենեակները, այնքան հետաքրքրական իրեր եւ նիւթեր տեսանք, որոնք սրբութեան մը պէս կը թրթռացնէին մեր հոգին: Օրինակ՝ Վարդգէսի, Ակնունիի եւ Եփրեմ Խանի ժամացոյցները, Քրիստափորի, Վարդանի, Վարդգէսի, Վազգէնի, Պապազեանի յուշատետրերը, Րաֆֆիի եւ Բարկէն Սիւնիի ժամացոյցի շղթաները, Յովնանի, Յուսուֆեանի, Եգիպտացիի մատանիները, Անդրանիկի, Զուլումաթի եւ այլոց կեռ խանչալները, Կիլիկիոյ եւ Արարատ բանտերուն մէջ մեր նահատակ ընկերներուն ձեռքով գործուած ուլունքէ քսակներ, դրօշներ, ալպոմներ, եւն.:

Ի՜նչ մեծ մխիթարութիւն մեզի համար գէթ տեսնել մեր անմահ ընկերներու յիշատակները: Երկիւղած կ'ըլլանք զարմանալ մեծ սրահը եւ ընկ. Բալայեան մեզ կը հիւրասիրէ թէյով եւ միրգով: Յետոյ կ'երգեն ընկերները, կ'արտասանեն եւ կը խօսին: Ներկայ բոլոր ընկերներու կողմէ կը խօսի ընկ. Գրիգոր Մերջանով, «Արամ» ենթակոմիտէի կողմէ շնորհակալութիւն կը յայտնէ ընկ. Ճանկէօզեան, Թանգարանի վարիչին ընկերական այս հիւրասիրութեան համար: Ի վերջոյ ընկ. Բալայեան յուզիչ խօսքերով կը թելադրէ ընկերներուն՝ նահատակներու կէս ձգած ճամբով քալել, այն գաղափարական ճամբով, ուրկէ անցան մեր մեծ ընկերները որոնց նկարները այսօր կը զարդարեն Թանգարանը: Յետոյ, կ'առաջարկէ յանկարծ երգել «Մեր Հայրենիք»ը:

Մեր յուզումով կ'երգենք ու քիչ վերջ կը մեկնինք մեր Պանթէոնէն, 300 ֆրանք նուիրատուութիւն մը ընելով ընկերներու կողմէ, Թանգարանի պէտքերուն համար:

ԱՍԼԱՆԵԱՆ

լուծական ձեւ, կարգ մը դատական, ոստիկանական բացատրութիւններէ զատ, իսկ հայերէնը լիովին վերլուծական ըլլալով հանդերձ, լիովին ալ համադրական է, ինչպէս գերմաներէնը, որ սակայն յաճախ դանդաղօրէն ու դժուարալոյծ համադրական է: Հայերէնը խաղալով կը խայտայ երկու ջուրերուն միացումի կէտին վրայ:

Դասախօսութեան այս էութիւնը այն է՝ որ կը կոչուի դասական, եւ ընդհանուր մեթոդը՝ դասականութիւն է: Հին ոսկեդարերու գրական հունձքը, մինչեւ տասներեներորդ դարուն սկիզբը կամ մինչեւ վերջերը, այս մեթոդով է որ կը փայլի տպաւորութեամբ, արմատական գիտելիքներու հետազօտութեամբ, որուն ծայրագոյն պատմութիւնը ստոյգ է թէ տաղտկալի կ'ըլլայ անհմուտներու ձեռքով, որոնք չեն ներածուած դասական սրբութիւն սրբոցին կամ գաբրիային ներքնակողմը: Եւ, արդարեւ, այսպիսի դասականութեան ծաւալուած գետինին վրայ օրհնութիւն մը եղաւ վիպականութեան անձրեւը, որ զովագին ցօղեց գրական սերին վրայ, բեղնաւորելով զայն առոյգ սերմերով բնութեան ծոցին մէջ իսկ արդասաւորուած երիտասարդութեան:

Սիրելի Արամ, տղաքը վերի ցածրութեան անախորժ տաքէն աղատելու համար նշխարուած աւիւն մը թէկուզ խուսափուկ յուզումը գէշ չէր թար երբեմն:

ՏԱՐԱԶ

ԿՈՉ ՖՐԱՆՍԱՅԻ «ՀՕԿ»Ի ԲՈԼՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ

ԽՄԲ.— Նոյնութեամբ կը հրատարակենք այս կոչը տպուած է Ակօսի մէջ ալ: Ցոյց կու տայ Հօկին ներքին բարքերը, այլապէս շահեկան ուրիշ բաներ ալ կ'ըսէ եւ կոչին վերջաւորութեան կը հարցնէ.— Տօքթ. Հ. Գայենեան Երեւան կանչուած է, ինչո՞ւ կը խուսափի մեկնելէ: Մենք մեր ներքին պատրաստ ենք մեկնելու...»:

Ընկերներ,

Ձեզ բոլորիդ ծանօթ են, արդէն, կազմալուծող աշխատանքի այն մեթոդները, որոնց միջոցով Ֆրանսայի Շրջանի Հօկի Կեդր. Վարչութեան ծոցին մէջ բոյն դրած քլիքը անխափան հակամարտութիւններու քաոս մը ստեղծելով մեր կազմակերպութեան մէջ, փչացնել անոր ողնայարը՝ անարիւն ու անկերպարան մարմինի մը վերածելով զայն:

Ֆրանսայի Հօկի առողջ ու կենսունակ էութիւնը խորտակող այս քլիքը,— իր սանձարձակ կամայականութիւններու, մեքենայ ցուցմունքներու, աֆերիստ-պիւրոկրատական գործելակերպին դէմ ցցուող մեր բողոքի արդար շարժումը իր սաղմին մէջ խեղդելու համար,— ամենաստոր արարքներով սեւացուց մեզ՝ գիտակցաբար անտեսելով մեր մեծ կազմակերպութեան՝ Հօկին մէջ կ'իրարկուող ինքնաքննադատութեան առողջ սկզբունքը:

Քողարկելու համար իր դաւադրական եւ քանդիչ աշխատանքին իսկական դէմքը, քլիքը չվարանեցաւ «հակախորհրդային եւ հակահօկեան», նոյն իսկ «թրոցքիստական» որակումներ տեղալ բողոքի շարժման հասցէին, որակումներ՝ զորս արհամարհական քմծիծաղով միայն կրնային ընդունիլ Հօկի դերին ու կոչումին գիտակցութիւնն ունեցող բոլոր անդամները:

Հօկի գերագոյն շահերէն առաջնորդուած մեր լռութիւնը տկարութիւն նշանակող երեւոյթ մը նկատուեցաւ քլիքին կողմէ որ, քաջալերուած այս պարագայէն, յետագային աւելի եւս սաստկացուց իր շանթաժի եւ սպառնալիքի քաղաքականութիւնը՝ ներգաղթէ զրկել սպառնալով բոլոր բողոքողները, ահուսարսափ ստեղծելով մասնաճիւղերուն մէջ:

Առաջնորդուելով մեր երկրի սգաստ ու աչալուրջ ղեկավարութեան անխոնջ քննադատութեան եւ մերկացումի լուսարձակէն (Հայկոմկուսի Գլխ. Քարտուղար ընկ. Ա. Ամատունիի զեկուցումը, «Ակօս», թիւ 22, 1937), մեզ համար անհերքելի իրողութիւն է այլ եւս, որ քլիքը իր այս աւերիչ գործունէութեան խրախուսանքն ու անունը կը ստանար Գր. Վարդանեաններէ, Դ. Շահվերդեաններէ, Ա. Երզնկեաններէ, Ա. Եսայեաններէ, Դ. Սիմոնեաններէ եւ ուրիշներէ՝ ղեկավարող Երեւանի Հօկի Գլխ. Վարչութենէն, որ իր կարգին կը հովանաւորուէր Ա. Խանջեանի կողմէ:

Անոր արբանեակները պաշտօնազրկուեցան մէկը միւսին ետեւէ, դատապարտուեցան եւ բանտարկուեցան՝ իբր ժողովուրդի թշնամիներ եւ իբր հակայեղափոխականներ:

Մենք, բողոքող Հօկեաններս, անվերապահօրէն կը բաժնենք ճշմարիտ էութիւնը կատարուող արմատական մաքրագործման եւ անխախտ համոզումով կը հաւատանք, որ ան, շուտով, իր շինիչ դերը պիտի կատարէ նաեւ Ֆրանսայի Շրջանի Հօկին մէջ՝ զայն ձերբազատելով յայտնաբերուած դաւադրական խմբակի փարիզեան մեղսակիցներու չարաշուք ազդեցութենէն:

Այսքանը, սակայն, մեր երախտագիտութեան զգացականն է միայն հանդէպ Խորհ. Հայաստանի հերոս աշխատաւորութեան: Կը մնայ մեզ՝ մեր պարտականութիւնը զոր պատուով ի կատար ածելու վճռական ժամը հնչած է այսօր, մանաւանդաբար Զ. Համագումարի նախօրեակին:

Երեւանէն մինչեւ Փարիզ երկարող՝ շահագիտական կապերով իրարու զօդուած դաւադրական շղթայի փարիզեան օղակը տակաւին կը շարունակէ իր կազմալուծող աշխատանքը: Ան ոչ մէկ կերպով կ'ուզէ անդրադառնալ ու պիտի չուզէ անդրադառնալ մեր Խորհ. Հայրենիքին մէջ կատարուող արմատական ու հիմնական կարգադրութիւններուն, որովհետեւ այդ անդրադարձումն իսկ իր դատապարտութիւնը պիտի նշանակէր:

Այս տեսակէտէն՝ յատկանշական ապացոյց մը. դեռ վերջերս, մայիս 2-ին, Վիէնի մէջ, քլիքին կարկառուն դէմքերէն վարիչ-քարտուղար թժ. Հ. Գալճեան, ի պատասխան ընկերոջ մը հետեւեալ հարցումին. «Ի՞նչ բանի համար Շահվերդեան վտարուած է Հայաստանի Խորհուրդներու Ցրդ. արտակարգ համագումարէն՝ իբր ժողովուրդի թշնամի եւ հակայեղափոխական», կը յայտարարէ բառացիօրէն.

— «Հիմակուհիմա բան մը յայտնի չէ տակաւին. դատավարութիւն տեղի պիտի ունենայ. կարելի է՝ մաքուր դուրս գայ եւ տիրանայ իր նախկին դիրքին»:

Արդ, պիտի թոյլ տա՞նք, որ այս տխրահռչակ քլիքը սանձարձակօրէն շարունակէ խաղալ մեր կազմակերպութեան ճակատագրին հետ. ո՛չ: Պէտք է այլ եւս վերջ դնել անոր անպէտ գոյութեան շրջանը եւ գամուի նշաւակութեան ու դատապարտութեան սիւնին: Այո, ընկերնե՛ր, Ֆրանսայի Շրջանի Հօկը պէտք է մաքրագործուի իր ծոցին մէջ բոյն դրած անհարազատ տարրերէն եւ դառնայ ճշմարտապէս զանգուածային կազմակերպութիւն մը՝ Խորհ. Հայաստանին նիւթապէս եւ բարոյապէս սատարելու իրական առաջադրութեամբ:

Ահա թէ ինչո՞ւ համար առանց վարանումի եւ առանց վախի, մէկ մարդու պէս պէտք է ցցուիլ յամպէտս մախումներու, չայլութիւններու, նիւթական ու բարոյական շահատակութիւններու, հակահայաստանեան եւ հակահօկեան բախտախնդիր քլիքի դաւադրական գործելակերպին դէմ:

Կոչ կ'ընենք, մեր արդար պայքարի գիտակցութեան անունով, Հօկի բոլոր շարքային ընկերներուն չընկրկիլ շանթաժներու եւ սպառնալիքներու առջեւ, ճակատաբացօրէն դուրս գալ մասնաճիւղերու ընդհանուր անդամական եւ վարչական ժողովներուն մէջ եւ, յենած առողջ ինքնաքննադատութեան սկզբունքներուն, մերկացնել քլիքի դիւային ու դաւաճանական դէմքը, մատնանշել որ ան տարբերութեանց ծնունդ է եւ՝ ամբաստանութեան տակ գտնուող ներկայ Կեդր. Վարչութեան հետ՝ կրկին ելած է համագումար կազմելու, խլրդային աղտոտ աշխատանքներով նոյնը գործելու համար իր կատարած սխալագործութիւնները:

Մենք, բողոքող Հօկեաններս, կոչ կ'ընենք մեր բոլոր ընկերներուն՝ չմասնակցիլ այդ համագումարի աշխատանքներուն՝ առանց Գլխ. Վարչութեան լիազօր ներկայացուցչի ներկայութեան:

Ընկերներ, Ֆրանսայի Շրջանի բողոքող Հօկեաններու Կեդր. Մարմինը (որուն հասցէն է՝ Massisian, 11, Place de l'Europe, Alfortville (Seine).

Ձեր տրամադրութեան տակն է՝ առանձին լուսաբանութիւններու, բացատրութիւններու եւ մեր վճռական պայքարին գործօն աջակցութիւն բերելու համար՝ իրեն հետ յարաբերութեան մէջ մտնելու:

Կեցցէ՛ Խորհ. Հայաստան,

Կեցցէ՛ Ֆրանսայի Շրջանի բիւրեղացած Հօկը:

Ֆրանս. Շրջանի Բ. Հօկ. Կեդր. Մարմին

Բ. Հ. Փարիզի Շրջ. Մարմին

Բ. Հ. Շրջ. Լիոնի Մարմին

Բ. Հ. Մարսէյլի Շրջ. Մարմին

Հաւատարիմ տարրերէ ի վեր իր ընդդիմեան սիստեմաթիկ վտարումի եւ կախակայումի քաղաքականութեան,— որուն պաշտպանը հանդիսացաւ «ժողովուրդի թշնամի եւ հակայեղափոխական» Դ. Շահվերդեան,— քլիքը որոշած է անպայման հրաւիրել, ամսոյս վերջը, Զ. համագումարը, եւ օգտուելով մեր Խորհրդային Հայրենիքէն լիազօր ներկայացուցիչի մը բացակայութենէն, բացառապէս քլիքային պատգամաւորներու մասնակցութեամբ մեծամասնութեամբ մը նուիրագործել եւ վաւերացնել կ'ուզէ տալ, համագումարէն, իր հատուածական քաղաքականութիւնը, ամէն գնով արգիլել մուտքը Հօկեան կազմակերպութեան մէջ, արտաքսուած ընկերներուն, որոնք եղած են Ֆրանսայի Հօկի հիմնադիրները, որոնց միակ մեղքը եղած է ինքնաքննադատութիւնը, եւ որոնց մեծ մասը վտարուած է մանաւանդ Ներգաղթի երբեմնի լիազօրին գիտութեամբ եւ հաւանութեամբ:

Քլիքի ծանօթ քարանեն պերճախօս ապացոյցը կը հանդիսանայ հետեւեալ գրութիւնը, (որմէ երկու օրինակ ղրկուած է Խորհ. Հայաստան, ընկ. Ա. Ամատունիի եւ Գլխ. Վարչութեան) զոր Ֆրանսայի Շրջանի Բողոքող Հօկեաններու Կեդր. Մարմինը, ամսոյս 4ին, ուղարկեց Կեդր. Վարչութեան որ պարզապէս զայն վերադարձնելով՝ մերժեց ընթացք տալ:

ՖՐԱՆՍ. ՇՐՋԱՆԻ ՀՕԿԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսայի Շրջանի Բողոքող Հօկեաններու Կեդր. Մարմինս՝ խորապէս համոզուած ըլլալով որ ներկայիս գոյութիւն ունեցող ներհօկեան պայքարին արմատական եւ արդար լուծումը Հօկի Երեւանի Գլխ. Վարչութիւնը — մեր կազմակերպութեան այդ Գերագոյն Մարմինը — միայն կրնայ տալ եւ ի նկատի ունենալով յառաջիկայ Զ. Համագումարին երկրէն լիազօր ներկայացուցիչի մը բացակայութիւնը՝ իր բոլոր անպատեհութիւններով, կ'առաջարկէ Ֆրանսայի Հօկի Կեդրոնին՝

1.— Կեդր. Վարչութեան եւ Բողոքողներու կողմէ պատգամաւորութիւն մը ուղարկել Խորհ. Հայաստան, ուր տրուած վճիռը պարտադիր պիտի ըլլայ երկու կողմերուն համար:

2.— Յետաձգել, հետեւաբար, Համագումարը, մինչեւ պատգամաւորութեան վերադարձը:

3.— Գումարել, պատգամաւորութեան վերադարձէն անմիջապէս յետոյ, Փարիզի, Լիոնի եւ Մարսէյլի շրջաններուն մէջ, միջմասնաճիւղային ընդհ. ժողովներ՝ անխտիր բոլոր Հօկեաններու ներկայութեան, վտարուած թէ կախակայուած:

Արդ, Կեդր. Մարմինս կ'առաջարկէ Կեդր. Վարչութեանդ փութացնել իր պատասխանը ամենաուշը՝ մինչեւ յառաջիկայ ուրբաթ օր, յունիս 11, հետեւեալ հասցէին — Մասիսեան, 11 Փլաս տը լ'Էօռոփ, Ալֆորվիլ:

Ի դիմաց Ֆրանսայի Շրջանի Բողոքող Հօկեաններու ԿԵԴՐ. ՄԱՐՄՆԻ

Քարտուղար Նախագահ

(Ստորագրութիւններ)

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յունիս 10ին, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ Գ. Ս. Վրացեանի դասախօսութեամբ Հ. Ե. Ա.ը փակեց իր Գ. տարեշրջանը:

Ակումբի գործունէութիւնը ներկայ տարուան ընթացքին եղաւ շատ արդիւնաւոր: Իր անդամներուն ծանօթացուց Հայոց պատմութիւն եւ գրականութիւն եւ ստեղծեց հոգեկան ընդհանուր կապ: Այս ձեւով Ակումբը արժանացաւ հայ հանրային լայն խաւերուն ջերմ համակրութեան:

Ակումբը այս տարուան ընթացքին ունեցած է 26 դասախօսութիւն նուիրուած հայ գրականութեան եւ պատմութեան ու արուեստին, դասախօս ունենալով փրոֆ. Ադոնց, Ս. Վրացեան, Զօպանեան, Խոնդկարեան, Շահխաթունի եւ Հ. Զարդարեան, որոնք սիրայօժար տրամադրուեցան Ակումբին:

Յաջող էր մանաւանդ Ա. Իսահակեանի 60ամեայ յոբելեանին նուիրուած գրական ցերեկոյթը, ուր հանդէս եկան բացառապէս Ակումբին անդամ-անդամուհիները՝ արժանանալով ներկայ ընտիր հասարակութեան բացարձակ խրախուսանքին:

Դասախօսները ցոյց տուին որ Հ. Երիտ. Ակումբը ունի իր մէջ հասունցող կարող ուժեր, որոնք ի վիճակի կ'ըլլան, սերունդներու յաջորդականութեան աստիճանակարգով վաղը գրաւել հայ կեանքին մէջ իրենց պատկանող տեղը:

Առ այդ Ակումբը իր դասախօսութեանց համընթաց մերթ ընդ մերթ կազմակերպած է նաեւ հաճելի ժամանցներ, որոնց միշտ ներկայ գտնուած են Ակումբի անդամներուն կողքին՝ նաեւ համակիրներ:

Անդամներուն թիւը այս տարի 50ը անց է: Նոր վարչութեան ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ հոկտեմբերին: Դ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (397)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

>>>> o <<<<

Սաթենիկը 15—16 տարեկան միջահասակ, թխլիկ աղջիկ մըն էր՝ կարմիր այտերով, որ Վանեցի աղջիկներուն այնքան յատուկ է: Մզօտներէ հիւսուած սեղանը երկու ձեռքով բռնած՝ ան ներս մտաւ թոնրատունը ու թոնիրի կուշտին գունաւոր սփռոց մը փռելով՝ աղքատիկ սեղանը յարդարեց:

— Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ ...— Հա՛, աղջի, էն ի՞նչ հրացանի ձայներ էին: Նորէ՞ն շները կապկեցան ... գետնին տակը մտնեն... Հոգւոյն Սրբոյ, ամէն ... Կերակուրը պաղեցաւ:

Պառաւը քանի մը պատառ ուտելէ վերջ, մէկ ալ դարձաւ աղջկանը.

— Հա, աղջի՛կ, չըսիր թէ էն ի՞նչ հրացանի ձայներ էին ...

— Մայրի՛կ, չեմ գիտեր ... ես դրկիցի տունն էի ... ո՞վ գիտէ ի՞նչ էր ...

— Սաթէ՛ն, լեզուիդ տակը բան մը կայ:

— Մարէ, ժամ պատարագ, բան չկայ ... ես ալ լսողաց լսեր եմ: Կ'ըսեն թէ Այգեստանի Ջաղացի վրայէն թուրք զինուորներ սել մը ապրանք տարած ատեննին՝ մեր յեղափոխականները յարձակեր են վրանին ու ամբողջ ապրանքը փախցուցեր ...

— Ո՞ւ ...

— Կ'ըսեն քանի մը հատ ալ սպաներ սատկեր է: Մեր տղաքը պատուհանէն ռումբեր նետեր են ...

— Քէօֆքէրնին չորնայ էնոնց, քէօքերնին ... Ա՜խ, որ իմ ասլան տղաս խփեցին ...

Պառաւի ձայնը կտրուեցաւ, եւ արցունքի խոշոր կաթիլներ ինկան դողդողացող ձեռքին վրայ ...

Սաթենիկը չտեսնելու զարկաւ մօր արցունքը: Ամէն անգամ, որ դէպք մը պատահէր, կամ կռիւ մը տեղի ունենար, մօր սրտի հին ցաւերը կը նորոգուէին: Մեծ տղան կռուի մը մէջ սպաննուած էր Կուռուպաշ գիւղի մէջ: Տարիներ անցած էին այդ օրէն, բայց պառաւը չէր կրնար մոռնալ այն սեւ օրը, երբ սայլի մը վրայ նետած՝ քաղաք բերած էին իր ասլան զաւակի դիակը:

— Տէ՛ մարէ բաւական է ...,— սեղանը հաւաքելով ըսաւ Սաթենիկը,— հա՛, ես քիչ մը դուրս պիտի ելլեմ ..

— Աղջիկ, նորէն ո՞ւր կ'երթաս,— հոգւոց հանելով հարցուց մայրը,— էս քանի օրս տանը նստած չունիս, քեզի հետ ի՞նչ է պատահած:

— Ծամրմ, ո՞ւր պիտի երթամ որ, դուն ալ շարունակ կը հարցնես: Մէկ մը մեր Համասփիւռին հանդիպիմ. շաբաթ մը եղաւ չեմ տեսած ...

— Աղջիկ, տասն երկու օր առաջ էր, Համասփիւռը քեզի տեսնելու եկաւ ...

Բայց Սաթենիկը չլսեց մօր վերջին խօսքերը: Շալը գլխուն նետելով՝ կողքի սենեակէն բակը ելաւ ու անկէ ալ փողոց:

Պառաւը տնքտնքալով թոնրատունը աւլեց, ամանները լուաց եւ գործերը վերջացնելով քիւրսիի տակ նստած՝ սկսաւ գուլպայ գործել: Կամաց կամաց աչքերը փակուեցան, գուլպան ձեռքէն ինկաւ ու ան եղանակաւոր խռոյով մը սկսաւ մրափել:

Երեկոյեան կողմ, ժամու կոչնակի ժամանակ միայն Սաթենիկը վերադարձաւ տուն, ձեռքը գիրք մը բռնած: Հաւատացնելով մօրը, որ ինք ամբողջ ժամանակ Համասփիւռենց տունն էր, Սաթենիկը քիւրսիի վերմակը քաշեց վրան եւ գլուխը բարձին դնելով՝ աչքերը փակեց: Մայրը քունը առած՝ շարունակեց գուլպայ հիւսել, երբեմն հառաչները փախցնելով, որ զինք տառապանք կը նեղացնէին:

— Անուշ մնայ, աչքերս ալ չեն տեսներ,— քթի տակէն մրթմրթաց պառաւը,— ինչ ալ կանուխ մթնցաւ. մէկ ճրագը կպցնեմ:

Հազիւ թէ ճրագը աթոռակին վրայ դրած էր, երբ յանկարծ հեռաւոր հրացանաձգութեան մը թմբիւնները մինչեւ թոնրատուն խուժեցին:

— Մեղայ քեզ Աստուած,— երեսը խաչակնքելով ըսաւ պառաւը՝ ամբողջովին լռութիւն կորած,— նորէն շուները կապկեր են ... Աղջիկ Սաթենի՛կ, մէկ աչքդ բաց՝ տեսնեմ ... դուրսը աշխարհը աւերուէրայ եղաւ ...

— Ի՞նչ է, մարէ,— աչքերը տրորելով պառկած տեղը նստաւ Սաթենիկը.— չես ձգեր որ աչքերս խփեմ ...

— Աղջիկ, մէկ մտիկ ըրէ, նորէն կռիւը փրթաւ, հրացանի ձէները կարծես Թուրքերու կողմերէն կու գայ:

— Հա՛, տեղէն ցատկելով թոնրատան դուռը բացաւ Սաթենիկը,— զարթ մարէ՛, կռիւ կայ, տեսնեմ ո՞ր կողմն է, ի՞նչ է պատահեր նորէն:

Դուռ դրացի փողոցի դռներու վրայ հաւաքուեցան:

— Քա՛, հարս,— քովի դրացի կնոջ կը ձայնէր պառաւ կին մը, որու ականջները լաւ չէին լսեր,— հա՛րս, նորէն ի՞նչ կայ, կ'ըսեն կռիւ է. զարթ որ կռիւ է:

— Հա, խաթուն նէնէ, Խաչ Փողանի կողմէն ձայները կու գան:

— Քաղաքամէջէն գալու կ'երեւի է,— ձեռքերը տրորելով լացակումած կ'ըսէր երիտասարդ կին մը տարեկից կնոջ մը,— մարդս դեռ տուն չեկաւ:

Այդպէս, դուռ դրկից հաւաքուած, հազար ու մէկ ենթադրութիւններ կ'ընէին հրացաններու ձայներու մասին, երբ կրկին խաղաղութիւն տիրեց:

Կամաց կամաց մթնցաւ:

— Աղջի Սաթէն, ներս երթանք,— ըսաւ մայրը,— վաղը առտու յայտնի կը լինի թէ ի՞նչ կռիւ էր:

Մայր ու աղջիկ ներս քաշուեցան: Սաթենիկը, փողոցի ու այգիի դռները գոցելէ վերջ ներս մտաւ թոնրատունը ու մօրը կողքին, քիւրսիի տակ նստելով՝ ճրագի աղօտ լոյսի օգնութեամբ կարդալ սկսաւ ցերեկով հետը բերած գիրքը:

Թերեւս կէս ժամ մը անցած լինէր կամ ժամ մը, երբ Սաթենիկը յանկարծ ձեռքի գիրքը քիւրսիի վրայ նետեց եւ ականջները սրած՝ թոնրատան դրան կողմը գլուխը ուղղեց:

— Մարէ՛, կարծես բակին մէջ մարդ կայ:

— Ականջիդ ձէ՞ն եկաւ,— ձեռքի գուլպան վար դնելով՝ պառաւն ալ ուշադրութեամբ սկսաւ մտիկ ընել:

Իրօք, տան բակին մէջ ոչ թէ մէկը կար, այլ այդ մէկը կը փորձէր թոնրատան դուռը առանց աղմուկի բանալ: Երկու կիները վախցած՝ իրարու նայեցան: Գիշերուան այդ պահուն ո՞վ կրնար լինել:

— Էն վո՞վ ի,— ամբողջ քաջութիւնը հաւաքելով հարցուց պառաւը, որու ձեռքն ու ոտքը անորոշ սարսափի ազդեցութեան տակ կը դողային:

— Մարէ, բաց ես եմ ...

Դուն վո՞վ ես:

— Մարէ ... ես, ես Տաճատն եմ: Սաթենիկը տո՞ւնն է ...

— Աղջի ...

Բայց արդէն Սաթենիկը ոտքի ցատկած՝ դուռը բացաւ: Դրան սեմին վրայ երեւցաւ Տաճատը, վարանոտ դէմքով, հէյպէ մը նետած ուսին: Հազիւ թէ նկատելի փոփոխութիւն մը կը նշմարուէր անոր արտաքին երեւոյթին մէջ, թերեւս քիչ մը գունաթափ կ'երեւար, քիչ մըն ալ շփոթած:

— Տաճա՛տ,— ակամայ բացագանչեց Սաթենիկը՝ մէկէն քաշուելով, որ տղան կիսաբաց դռնէն ներս մտնէ,— ի՞նչ կայ, Տաճատ:

— Բան չկայ, Սաթենիկ,— որպէս թէ բոլորովին անհոգ, Տաճատը ներս մտնելով՝ դուռը գոցեց ու հէյպէն ուսէն վար դնելով քիւրսիին մօտեցաւ,— բարի իրիկուն մարէ, ցուրտ է:

— Բարի եկար, տղաս ... ինչ լինի:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

գիլիում չընդունիր : Նոյնպէս կը սպառնայ ընդհանուր գործադուլ յայտարարել բովանդակ Ֆրանսայի մէջ :

Վարչապետ Շօթան իր մօտ հրաւիրեց երկու ճակատներու ներկայացուցիչները, վերջնական համաձայնութեան գալու համար՝ տակաւին սպառնալիքը չգործադրուած :

Ալեքսանտրէթի սանճաքին դատը

»»»» o ««««

Հալէպէն կը հեռագրեն թէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մարզպան կոմս տը Մարթէլ, ընկերակցութեամբ Սուրիոյ կառավարութեան պետին, Ճէմալ Մարտամի, Թուրքիոյ վրայով Հալէպ հասան եւ կարգ մը յայտարարութիւններ ըրին : Ճէմալ Մարտամ ըսաւ թէ Փարիզ մեկնած էր պաշտպանելու համար արաբական սանճաքին դատը եւ կը վերադառնայ իր առաքելութեան մէջ յաջողած :

Ցետոյ պատասխանելով այն ամբաստանութիւններուն թէ Ճէմալ Մարտամ գրժած է ազգայնական կուսակցութեան հանգանակը, Սուրիոյ կառավարութեան պետը յայտարարեց թէ կատարելապէս համերաշխ կը մնայ ազգայնական ճակատին հետ :

« Թան »ի թղթակիցը կը գրէ թէ բազմաթիւ երեսփոխաններ հանրագրութիւն մը պատրաստելով ստորագրութիւն կը հաւաքեն, արտակարգ նիստի հրաւիրելու համար խորհրդարանը, որպէսզի քննութեան ենթարկուի ժընեւի համաձայնութիւնը Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մասին :

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՕՐ. ՊԼՈՄՊԼԸՐԿ, Գերմանիոյ պատերազմական նախարարը, Պուտափեշթ գնաց :

ԹԷՀՐԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ Իրաքի արտաքին նախարարը Իրանի մայրաքաղաքը հրաւիրուեցաւ, խորհրդակցելու համար Իրանի եւ Իրաքի սահմանային խնդիրներու մասին :

ԳԱՀԻՐԷԷՆ կը հեռագրեն թէ Թուրքեւիրաքեան բանակցութիւնները ոչ մէկ կապ ունին Եգիպտական դաշինքին հետ, գէթ առայժմ, նկատելով որ երկու երկիրներն ալ ներկայիս զբաղած են ներքին ապստամբութիւններու զսպումով :

ՔՐՏԱԿԱՆ ապստամբութեան մասին խօսելով, «Թանո»ի թղթակիցը կը գրէ թէ Քիւրտերը վար ձգած են Թրքական 5 օդանաւեր :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ երկաթուղիներու վարչութիւնը, պիւտճէի բացը գոցելու համար, առ այժմ, 5 սանթիմ աւելցուց բոլոր կարգի գիները իւրաքանչիւր քիլոմեթրի վրայ :

Դաշտապարահանդէս

Նախաձեռնութեամբ Ն. Տ. տը Փօնսօլասիոնի Հ. Կ. Խաչի անդամուհիներու

եւ հովանաւորութեամբ Սէն ժէռօմի ենթամասնաճիւղին

տեղի կ'ունենայ 4 Յուլիս կիրակի ամբողջ օրը. ՊԱՐ ՇԱՄԲԷԹՐԻ պարտէզին մէջ

(Շաթօ կոնպէր չի հասած, հանրակառքի գծին վրայ):

Բանախօսութիւն, արեւելեան եւ եւրոպական պարեր, զաւեշտ, նուագ եւն.

փափաքողները կրնան առաւօտէն գալ իրենց ճաշերով

Մուտք եւ վիճակախաղ 2 Ֆր.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

4 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուան ժամը 9

ԼԱ ՄՈՒՇԻ դաշտին մէջ

Ուրախ ժամանց, ընտանեկան մթնոլորտ

Ճոխ պիւֆէ: Նրթուղարձի տոմս 4 Ֆր.

Ընծրեւի սպարագային կը յետաձգուի:

ՔԷՄԱՆՋԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ նուագահանդէսը, ընկերակցութեամբ ՏԻԿԻՆ ՌՈՒԲԷՆԻ, տեղի կ'ունենայ 4 Յուլիս ժամը 2.30ին, Սալ տէ Ֆէթ (Քրուա Ռուժ, Կրբնոպլը):

Մուտք՝ 5 եւ 7 Ֆրանք:

Փարիզ

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԷՅՕ ՔԱՇԱՆԻ « Արծիւ » ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը, այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Ակումբին մէջ :

Կը խօսի՝ ՂԵՒՈՆԴ ՄԽԼՈՅԵԱՆ

Նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. Հայդուկային կախումը :

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 3 Յուլիս, ուրբաթ երեկոյեան ժամը 6ին, Լա Վիսթ սովորական ճաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները, 4 Յուլիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին:

ՊՕՄՕՆի (Մարսէյլ) Ջաւաբեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական ճաւաքատեղին:

կարեւոր օրակարգ, Զեկոյց ներկայացուցչական ժողովի: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի վռամեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 4 Յուլիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին.

կարեւոր օրակարգ: Զեկոյց ներկայացուցչական ժողովի, ներկայանալ անդամատետրներով:

ՍԷՆ-ՇԱՄՕՆի Վարուժան խումբին ընկերական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին. ծանօթ վայրը:

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ Ակնունի ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ:

կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով,

Դաշտապարահանդէս

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ՄԿՐՏԻՉ ԽՕԹՆԵՂԵԱՅՐԵԱՆ» խումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ

4 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

Ռօպէնսօնի Grand Arbre Maison Fiquetի օդասուն պարտէզը

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ եւ ՏՔԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին օրիորդներ. Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ (կովկասեան պար) Հ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ) Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), կը նուագէ Թառիստ Գարեգին:

Եւրոպական պար ղեկավարութեամբ Carie Cantiի նուագախումբին

պիւֆէ Դիւրամատչելի գիներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՃԱՄ. ՄԻՋ.— փորթ տ'օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել թերմինիւս:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

3 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին պետական թատերասրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ 1. Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Խորհրդային Միութեան եւ Հայաստանի մէջ: 2. Դաշնակցութիւնը եւ իրենց հոգերը:

Գեղարուեստական բաժին՝ արտասանութիւն, մեներգ, նուագ :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8

ՍԷՆ ԲԷՐԷ անտառին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԻՄԱՍՏԸ

Գեղարուեստական բաժին՝ արտասանութիւն, մեներգ, նուագ

Մասնակցութեան համար 1 Ֆր.

ՃԱՄ. ՄԻՋ.— Champs de Marsէն հանրակառքը կը բանի ժամը անգամ մը. Երթուդարձ 2 Ֆր.

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

—•—

Շավիլի եւ շրջակայից եկեղեցական վարչութիւնը իգիտութիւն ազգայիններու կը ծանուցանէ թէ կիրակի, 4 Յուլիս, Վարդավառի տօնին առթիւ, գաղութին հոգեւոր հովիւ Տ. Հմայեակ վրդ. Պալտասարեան հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցանել ու քարոզել:

Այս առթիւ Ս. Լուսաւորիչ Մատրան բարերարներէն Աղբիւ. ապուլ-ակցի Գ Գարբիէլ Փափազեանի նուիրած Ս. Պատարագի ծանրագին զգեստին օրհնութիւնը կը կատարուի: Հոգեհանգիստ կը կատարուի Գ. Փափազեանի զերդաստանի ննջեցեալներու յիշատակին:

Գ. Փէշկեան եւ իր խումբը պիտի երգեն Կոմիտասի բազմաձայն պատարագը: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9ին, Ս. Պատարագ 10.30ին:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Պանիէօ-Քաշանի Մասնաճիւղի վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—

1, 64, 179, 286, 266, 297, 27 255, 241, 59, 196, 90, 230, 20, 203, 280, 66, 251, 151, 208.

Իրերը առնելու համար դիմել՝ A. Kontchégulian, 43, Rue Mme Curie, Bagneux, (Seine).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն-Ժէռոմի (Մարսէյլ) Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆր. Գ. Մաքսուտ Կատուճեանէ իր կնոջ Տիկ. ԿԻՒԼԻՒՍԱՐ ԿՑՈՒՃԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՇԱՎԻԼ, Մ. Ս.—50: Կարգադրեցինք:
ՓԱՐԻԶ (2), Տիար. 50:
ՍԷՆ ՄՈՐԻՍ, Ֆարչ.— 50:
ՖՈՆԹԷՆ, Վ. Փափ.— 140:
ԿԱՐՏԱՆ, Խ. Ա.— 175:
ՓԻՒԺԷ ՍԻՒԹ ԱՐԺԱՆ, Կէր.— 70
ՔԱԼՎԱՏՈՍ, Ա. Ա.— 35:
ԼԻՈՆ, Գործ.— 775:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 800:
ՓԱՐԻԶ (8), Շ. Ս.— 70:
ՄԱԼՎՈՒԱԶԷՆ, Շ. Բ.— 70:
ՆԻՍ, Իշխ. Ա.— 35:
ՊԵԼՖՈՐ, Պ. Տ.— 140:
ՎԻԷՆ, Մկր.— 140:
ԼԻՈՆ, Ե. Փափ.— 140:
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ, Գործ.— 530:
ՓԱՐԻԶ (8), Տիկին Բ.— 70:
ՕՐԼԷԱՆ, Թ. Մավ.— 70:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գործ.— 98.75:
ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Համ.— 71:
19 — 29 յունիս
ՊՕՄՈՆ, Գործ.— 206:
ՍԷՆ ԺԷՐՎԷ, Իշխ. Ա.— 35:
ՎԻԷՆ, Ն. Խ.— 350:
ՔԱՆ, Օր. Ան.— 35:
ՖՈՆԹԷՆ, Համ.— 100:
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 400:
ՎԷՐՏԷՕՆ, Քըր.— 280:
ԱՆԻԷԹ, Տիկ. Եկա.— 100:
ՎԻԷՆ, Սուք.— 140:
ԼԻՈՆ, Գ. Պապ.— 50:

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին

8, rue Bossuet Բարեգործականի տան մէջ

Տոմսեր ունեցող անդամուհիներէն կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները մինչեւ Յուլիս 9, դիմելով ամէն օր ժամը 5էն վերջ Տիկին Թորոսեանի, 26, Rue d'Enghien, Paris (2):

ՊԱՏԱՐԱԳ

—•—

Նախաձեռնութեամբ Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին, այս կիրակի, Վարդավառի տօնին առթիւ տեղի կ'ունենայ Պատարագ-Հոգեհանգիստ Պուլվար Օտտօի եկեղեցիին մէջ ի յիշատակ Տարօնի նահատակներուն եւ վերջերս մեռած հայր. Խաչիկ Դաւիթեանի:

Կը հրաւիրուին հայրենակիցները, Միութիւնները եւ կազմակերպութիւնները:

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 3 ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI 3 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3463 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՀԱՅ ՃԵՄԱՐԱՆ

»»»» o ««««

Յունիս 20ին կիրակի օր Պէյրութի մէջ տեղի ունեցած է Հայ Ճեմարանին ամավերջի հանդէսը: Ներկայ եղած են աշակերտնե-րու ծնողները եւ Համազգայինի անդամներն ու համակիրները:

Ճեմարանի տեսուչ Լեւոն Շանթ կարդացած է Հայ Ճեմարանի 8րդ տարեշրջանի մանրամասն տեղեկագիրը, խնամքով պատրաս-տուած, ներկայացնելով աշակերտութեան վիճակագրութիւնը, ընդունակութեան եւ ջանասիրութեան պատկերը, ուսուցիչները, ուսումնական ծրագրին մէջ մտցուած բարեփոխումները, ճեմա-րանի նիւթացոյցը եւ այս տարուան նոր շրջանաւարտները:

«Հուսկ բանք»ը խօսած է Ն. Աղբալեան, յանձնարարելով շրջանաւարտներուն նուիրուիլ հանրային գործին, հետապնդել ազգային իտէալը եւ այդպէսով արդարացնել Ճեմարանին վրայ դրուած յոյսերը:

Ահա՛ գործ մը, որ ջերմ գնահատանքի եւ անկեղծ շնորհաւո-րութեան արժանի է:

1928 մայիս 28ին էր որ Գահիրէի մէջ խումբ մը հայրենասէր մտաւորականներ, գլխաւորութեամբ համակրելի բժիշկ Համօ Օ-հանջանեանի, հիմը դրին «Համազգային»ին, իբրեւ դրամագլուխ ունենալով իրենց հաստատ հաւատքն ու անվհատ կամքը: Իրենց նպատակն էր՝ մտաւոր սնունդ հայթայթել հայ ժողովուրդին՝ հիմնելով կրթական հաստատութիւններ եւ հրատարակելով դա-սագրքեր եւ օգտակար երկեր:

Մեծ յանդգնութիւն էր ճամբայ ելլել այսքան լայն ծրագրով մը, երբ գիտէին թէ՝ իրենց ետեւ չունին ջոջ դրամատէրներ, հա-րուստ ազգայիններ, մեծ կտակարարներ, որոնք դրամ տրամադ-րէին՝ այդ ծրագրի իրագործման համար:

Բայց անոնք վստահ էին թէ իրենց հետ է հայ ժողովուրդը, խոնարհ, աշխատաւոր եւ հայրենասէր դասակարգը, որ ընդունակ է հրաշքներ գործելու:

Ու սխալած չէին:

«Համազգային»ը առաջին օրերէն իսկ ծրագիր յղացաւ հայ-կական մշակոյթի վառարան մը հիմնել հայաշատ կեդրոնի մը մէջ: Ու խօսքէն անմիջապէս գործի անցնելով, Պէյրութի մէջ հի-մը դրաւ «Հայ Ճեմարան»ին, որ 1928-29 բոլորեց իր առաջին տարեշրջանը համեստ պայմաններու մէջ, առանց յախուռն եւ ան-հաշիւ ձեռնարկներու:

Ճեմարանի ղեկը յանձնուեցաւ երկու արժանաւոր հայ մտա-ւորականներու, Լեւոն Շանթի եւ Նիկոլ Աղբալեանի, որոնք իբրեւ փորձառու եւ հմուտ կրթական մշակներ, իրենց ամբողջ հոգիով փարեցան գործին, ու շնորհիւ իրենց լուրջ եւ անվհատ աշխատան-քին, յաջողեցան հաստատ հիմերու վրայ դնել իրենց վստահուած այդ հաստատութիւնը:

Պէյրութը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ բացառիկ դիրք մը կը գրաւէ իբրեւ կրթութեան եւ լուսաւորութեան ոստան մը: Դեռ պատերազմէն առաջ հոն հաստատուած էին ամերիկեան եւ ֆրան-սական բժշկական համալսարաններ եւ քոլէժներ, որոնք Թուր-քիոյ, Սուրիոյ, Իրաքի, Պաղեստինի, նոյնիսկ Եգիպտոսի կը հայ-թայթէին բժիշկներ ու կրթական մշակներ:

Մեծ է թիւը մեր հայրենակիցներուն, որոնք 1914էն առաջ Ա-նատոլուի եւ Կիլիկիոյ զանազան քաղաքներէն կը փութային Լի-բանանի այսօրուան մայրաքաղաքը, բժշկութիւն ուսանելու եւ իբր ուսուցիչ պատրաստուելու համար: Պէյրութի ուսանողու-թիւնը այն ժամանակ միշտ հայրենասիրական առողջ զգացումնե-րով տոգորուած է, բոլորուելով ազատագրական շարժման վարիչ կազմակերպութեան շուրջ: Ու տակաւ այն օրերուն, երբ համիտեան բռնակալութիւնը պարտադրած էր գաղտնի գործել:

Այսօր ալ Պէյրութը կը մնայ միջազգային կրթական ոստան մը, ուր կ'ապրին ստուար թիւով Հայեր եւ «Համազգային»ը իզուր չէ որ այդ քաղաքն էր ընտրած՝ իր անդրանիկ Ճեմարանին հա-մար:

Այսօր ահա Ճեմարանը բոլորած է արդէն իր ութերորդ տարե-շրջանը, հայ ժողովուրդին տալով նոր մտաւորական ուժեր: Անկէ առաջ տուած էր 17 շրջանաւարտներ: Ի պատիւ Ճեմարանի զոյգ վարիչներուն, պէտք է ըսել թէ շրջանաւարտները մեծ մասամբ ընդգրկած են ուսուցչական ասպարէզը եւ ներկայիս կը պաշտօ-նավարեն Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայ դպրոցներուն մէջ:

Առաջին տարիներուն Ճեմարանը ունէր 65 երկսեռ աշակերտ: Այդ թիւը այժմ բարձրացած է 105ի, բաժնուած 8 դասարաններու մէջ:

Ուրեմն, յամր բայց յաման ու հաստատ քայլերով կը յառաջ-դիմէ Ճեմարանը, մեզի խոստանալով աւելի փայլուն ապագայ: Տեսչութեան տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ դպրոցին նիւթացոյցը լիուլի գոցուած է այս տարի: Ուրախալի է այս երեւոյթը եւ ապա-ցոյց մը՝ թէ հետզհետէ կ'աւելնայ հետաքրքրութիւնը այս հիմ-նարկութեան շուրջ, քաղաքի մը մէջ՝ ուր եւրոպական եւ ամե-րիկեան երկրորդական վարժարանները իրենց արտաքին փայլով եւ շքեղ կարգուսարքով կը հրապուրեն հայ ուսանողութիւնը:

«Համազգային»ի հիմնադիրները ուրախ են այսօր, տեսնե-լով որ իրենք չէին սխալած՝ երբ յոյս կը դնէին ժողովուրդին վը-րայ: Հայ աշխատաւոր ու հաւատաւոր ժողովուրդն է՝ որ բոլոր-ուած Համազգայինի շուրջ, կանգուն կը պահէ Հայ Ճեմարանը:

«Համազգային»ի գոյութեան իրաւունքը լիուլի արդարացնե-լու համար բաւական է միայն Ճեմարանի փաստը:

Բայց «Համազգային»ը ուրիշ աշխատանքներ ալ կը կատարէ, որոնք նոյնքան կ'արդարացնեն իր գոյութիւնը:

Խօսելով միայն Ֆրանսայի շրջանին մասին, ըսենք թէ չորս տարուան կեանք միայն ունի անիկա այս հողին վրայ: Անոր տա-րածման հոգեւին նուիրուած էր մեր անզուգական Աւետիս Ահա-րոնեանը, որուն դիւթական լեզուն խապառ փակուեցաւ 1934 փե-տրուար 10ին, երբ Մարսիլիոյ մէջ «Համազգային»ի կազմակեր-պած մեծ հանդէսին ընթացքին հայ ցեղի մշակոյթին ու անցեալ փառքին խանդավառ դրուատիքը կ'ընէր:

«Համազգային»ը ամէն տարի հոս կը տօնէ «Մշակոյթի Օրը»: Հայերէնի դասընթացքներ կը պահէ երկու տարիէ ի վեր Ի-թալիի Թաղամասին մէջ (110 աշակերտ, ամսական ծախք 250 Ֆր. չէնքի վարձք՝ 1000 Ֆր.): Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ (35-40 աշա-կերտ), Շավիլի մէջ՝ Ֆր. Կապոյտ Խաչի հետ (40 աշակերտ): Լիո-նի մէջ ունի երկու դասընթացք 40 եւ 45 աշակերտներով:

Րաֆֆիկի ծննդեան հարիւրամեակի հանդէսին նախաձեռ-նութիւնը առանձնեց:

Վերջին տարուան ընթացքին կազմակերպեց 20 դասախօսու-թիւններ, հայկ. մշակոյթի զանազան ճիւղերուն մասին:

Եւ դեռ շատ ընելիքներ ունի: Կը բաւէ որ ժողովուրդին քա-ջալերութեան արժանանայ:

Հայ Սփիւռքի տխուր իրականութեան մէջ լուսաւոր կէտ մըն է «Համազգային»ը իր «Հայ Ճեմարան»ով: Գուրգուրանք անոր վրայ:

Հ. Ս.

ՎՐԻՊԱԿ.— Չորեքշաբթի մեր խմբագրականին մէջ, 26րդ տող «Իրան, որ Անգլիոյ հոգատարութեան տակ դրուած էր», կարդալ Իրաք ...:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՉ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ ԱՆԵԼԻ ՄԷՋ

»»»» o ««««

Մուսոլինի.— «Վերջին խօսք կը պատկանի թնդանօթին»

Որոշուած էր Ուրբաթ օր գումարել ոչ-միջամտութեան խախտրոչ նիս-տը, ուր պիտի գային Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչները ըսել ի-րենց կառավարութեան վերջին խօսքը անգլօ-ֆրանսական առաջարկին մասին (երկուքով կամաւորապէս կատարել Սպանիոյ ծովեզերքներուն հսկողութի-նը, եւ բոլոր կառավարութիւններէն խնդրել որ ետ կանչեն իրենց քաղաքացի-ները սպանիական բանակէն):

Եւ ահա Հռոմի օրաթերթերէն մին, փոփոլօ տ'Իթալիա կը հրատարակէ պայթուցիկ յօդուած մը, որուն հեղինակն է, կ'ըսեն, Մուսոլինի: Ահաւա-սիկ քանի մը հատուածներ, ամէնէն կարեւոր մասը.—

«Ո՞վ կը յաւակնի հեղինակութիւն ունենալ տարագիր կամ հայրենադուրկ խաժամուժին վրայ, որ կը բաղկանայ Իտալացիներէ, Ֆրանսացիներէ, Զուի-ցերիացիներէ, Հրեաներէ,— որ եւ է կառավարութիւն ուժ չունի անոնց վը-րայ: Գալով իտալացի կամաւորներուն, անոնք ղրկուած չեն իտալական կա-ռավարութեան կողմէ, հետեւաբար իտալական կառավարութիւնը չի կրնար զանոնք վերադարձնել երկիր: Այն օրը երբ անոնք ոտք դրին Սպանիոյ հողին վրայ եւ մտան ազգայնական բանակին մէջ, անոնք իրենքզիրենք դրին Ֆրան-քոյի տրամադրութեան տակ, ուրեմն Ֆրանքոյի կը պատկանի զանոնք արձա-կելու կամքը, իր յաղթանակէն առաջ կամ վերջը: Իտալական կառավարութիւ-նը բան մըն ալ չի կրնար ընել, եւ ներկայ պարագաներուն մէջ միտք ալ չունի բան մը ընելու:

Կը կրկնենք,— ինչ որ անգլօ-ֆրանսական ճակատը կրնար ընել ի նպաստ Վալենցիոյ պոլշեւիկներուն՝ բրաւ: Ու կ'աւելցնենք,— ինչոր իտալօ-գերմանա-կան ճակատը կրնար ընել՝ սահմանափակելու համար սպանիական հրդեհը, կատարուեցաւ:

Հիմա, վերջին խօսքը կը պատկանի թնդանօթին»:

Այս յօդուածը կուգայ պարզել գերմանօ-իտալական տեսակէտը սա բանաձեւին մէջ.— ճանչնալ Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը՝ փոխանակ տակաւին ապառամ մը նկատելու զայն, եւ չէզոքութիւն յայտա-րարել՝ առանց միջազգային հսկողութեան,— թող կռուին երկու կողմերը եւ թնդանօթը որոշէ յաղթականը:

Այս յօդուածը ծանր տպաւորութիւն գործեց Լոնտոնի մէջ: Ուրբաթ օր-ուան նիստէն առաջ, փրկելու համար ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին գոյութիւնը եւ չէզոքութեան քաղաքականութիւնը, Իտըն իր դիւանագիտա-կան մեքենան լարեց եւ յամառօրէն աշխատեցաւ Հռոմն ու Իտալիան մտեցնել Լոնտոնի ծանօթ կոմիտէի սեղանին: Այսուհանդերձ յոռետեսութիւնը կը տի-րէր քաղաքական շրջանակներու մէջ: Բրիտանական դահլիճը նիստ գումարե-լով քննեց այն հարցը թէ ինչ դիրք պիտի բռնէր, երբ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը քայքայուէր գերմանօ-իտալական անհաշտ քաղաքականու-թեան հետեւանքով: Ոչ եւ է վճռական որոշում չտրուեցաւ, արձանագրուե-ցաւ միայն, որ «բրիտանական կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ իրա-ւունքը իր դիրքը փոփոխելու՝ երբ քայքայուի ոչ-միջամտութեան յանձնաժո-վը»: Ցեռոյ Իտըն այս մասք տեղեկութիւն տուաւ ֆրանսական դեսպանին, որ յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը եւս կը մտածէ նոյն ձեւով:

«Տէյլի Մէյլ»ի քաղած տեղեկութեանց համաձայն, բրիտանական կառա-վարութիւնը կը պատրաստուի լքել ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւ-նը, ճանչնալ պատերազմիկի իրաւունքները Սպանիոյ կռուող երկու կողմե-րուն, եւ կատարեալ չէզոքութիւն յայտարարելով մնալ հանդիսատեսի դերին մէջ:

«Էօվրը»ի խմբագիրներէն Տիկին Ժընըվիեւ Թապուիի կարծիքն ալ այդ կը թուի, երբ կ'աշխատի պարզել բրիտանական եւ ֆրանսական կառավարու-թեանց այն յայտարարութիւնը թէ սպանիական հարցը պիտի վերադնահատ-ուի, երբ իտալական ու գերմանական կառավարութիւնները շարունակեն ի-րենց անհաշտ ընթացքը հանդէպ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին: Վե-րադնահատութեան հետեւանքը այն պիտի ըլլայ որ Անգլիա եւ Ֆրանսա ձեռք քաշեն Սպանիայէն,— այդ պարագային, կ'ըսէ «Էօվրը»ի խմբագրուհին, կացութիւնը կը ստանայ բոլորովին աննպաստ հանգամանք մը Ֆրանսական շահերու տեսակէտով, որովհետեւ Ֆրանքօ արդէն գրաւած է Սպանիոյ երկու երրորդը: Կացութեան միակ նպաստաւոր կողմն այն է որ անգլօ-ֆրանսական համերաշխութիւնը կատարելութեան հասած է: Նոյն թերթին խմբագիրնե-րէն Ալպէր Պայեէ կը թելադրէ, այդ համերաշխութեան հետ, քիչ մը աւելի կարեւորութիւն տալ ռուսօ-ֆրանսական զինակցութեան, որ շուքի մէջ ինկաւ վերջերս: Այսպէս միայն կարելի է դիմաւորել խաղաղութեան սպառնացող տրամադրութիւնները:

Ռուս-ճափոնական միջադէպը

»»»» o ««««

Հակասական լուրեր կը հասնին ռուսօ-ճափոնական միջադէպին մասին: Մոսկուայէն հասած հեռագրի մը համաձայն գետային պատերազմ մը տեղի ունեցած է Ամուրի ջուրերուն վրայ: 29 Յունիսին, մանչու-ճափոն թնդանօ-թակիր նաւ մը կրակ բացած է սովետականսահմանապահ դիրքի մը դէմ: Ռուս-սերը փոխադարձած են կրակին, որուն ի պատասխան՝ մանչու հրետանին, գետեզերքէն, սկսած է ռմբակոծել սովետական նաւ մը որ կը շրջէր գետեզեր-քը,— սպաննուած են երկու նաւաստ եւ վիրաւորուած երկու հոգի:

Իսկ Լոնտոնէն հասած հեռագրի մը համաձայն, կատաղի կռիւներ տեղի ունեցած են Ամուր գետին վրայ Ռուսերու եւ ճափոնացիներու միջեւ:

Ընդհակառակն այլ աղբիւրէ նոր հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ այդ կռիւ-ները արձագանգն են առաջին կռիւներուն, թէ նոր միջադէպ չկայ: Մոսկուա եւ Թոքիօ համաձայնած են դիւանագիտական խողովակով կարգադրել վէճը: «Ժուռնալ»ի խմբագիրը, խօսելով այս միջադէպերուն մասին, կ'ըսէ թէ երկու կողմերն ալ չափաւորութիւն ցոյց տուին՝ հաշտարար ընթացքի մը հետեւելով եւ միջադէպը սահմանափակելով: Ուրիշ պահերու մէջ, վերջնագիրէ մը ետքը երբ թնդանօթը որոտար, պատերազմը կը սկսէր այլեւս,— բայց Մոսկուա եւ Թոքիօ խոհեմ շարժեցան, անոր համար որ Մոսկուա պարտաւոր է նկատի առ-նել իր գլխաւոր բանակին վէրքերը,— տակաւին ժամանակ կ'ուզէ բուժե-լու համար այդ վէրքերը, որպէսզի ռուսական բանակը վերահաստատէ իր հե-ղինակութիւնը: Միւս կողմէ Թոքիօ ստիպուած է խորհիլ որ 80 միլիոննոց իր բնակչութենէն պատրաստ ունի միայն 300,000 զինուոր, ու պատերազմի ձեռնարկելէ առաջ անհրաժեշտ է աւարտել իր բանակին վերակազմութիւնը եւ Մանչուքուոյի մարսողութիւնը:

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

»»»» o ««««

Տէրսիմի կառավարութիւնը կազմուած

»»»» o ««««

Բալուի նահանգապետը սպաննուած

ՊԷՅՐՈՒԹ, 24 Յունիս.— Արժանահաւատ աղբիւրէ, բունիսկ կռուի վայ-րէն ստացուած, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը փութամ հասցնել «Յառաջ»ի.

— Տէրսիմի քրտական ընդհանուր կառավարիչ նշանակուած է Սէյիտ Րի-զա: Սէյիտ Րիզան է որ կը կառավարէ Տէրսիմի կռիւները: Այս անգամ Տէրսիմ գիտակցաբար շարժեցաւ եւ կը կռուի հերոսաբար: Անոնց բարոյական կո-րովը շատ բարձր է: Մահու կենաց խնդիր է: Ամբողջ լեռնաշխարհին մասերը իրարու հետ կապուած են: Ահա կռուի մանրամասնութիւնները.—

Մայիս 30ին թրքական բանակէն սպաննուած են 350 հոգի եւ վիրաւոր-ուած 162 հոգի, Յունիս 1ին սպաննուած 75, վիրաւոր 125 հոգի, 3ին սպան-նուած 48, վիրաւոր 125 հոգի, 6ին սպաննուած 238, վիրաւոր 350 հոգի, 9ին սպաննուած 148, վիրաւոր 27 հոգի, 10ին սպաննուած 64, վիրաւոր 217 հոգի, 12ին սպաննուած 17, վիրաւոր 111 հոգի, 14ին սպաննուած 9, վիրաւոր 33 հո-գի, 16ին սպաննուած 479, վիրաւոր 28 հոգի: Իսկ Քիւրտերէն 650 զոհ, 378ը սպաննուած: Քիւրտերու այս վնասին պատճառը իրենք են,— թրքական բա-նակին վրայ յարձակում գործեցին եւ այսքան մարդ զոհ տուին: Վերջը Սէյիտ Րիզա հրաման տուաւ, որ յարձակում չգործեն եւ ամէն մարդ իր տեղը մնայ եւ ինքնապաշտպանութեան դիմէ: Երբ թրքական բանակը տեսաւ որ Քիւրտերը յարձակում չեն գործեր, այս անգամ իրենք սկսան յարձակումի եւ անոնք են որ վնասի կ'ենթարկուին: Տէրսիմի լեռը ետ ու զէնքի մէջ է: Տղամարդ, կին ու պատանի բոլորը միասին, ամէն մարդ իր պարտականութեան գլուխը կեցած, աշխատանք կը կատարէ: Տէրսիմի քրտութիւնը կրնայ հինգ տարի դիմադրել թրքական բանակին՝ առանց ընկճուելու եւ առանց դրսէն մարտական ուժերու օժանդակութեան: Փամփուշտի խնայողութիւն կը կատարուի Սէյիտ Րիզայի հրամանաւ: Շատ չեն կրակեր: Թրքական խաղեր եւ կաշառքներ պարապի ան-ցան: Քիւրտերը չխաբուեցան եւ ետ դարձուցին այն անձերը, որոնք իրենց հետ բերած էին քիչ մը դրամ եւ Կապիին բարեւները Սէյիտ Րիզային:

Թրքական կառավարութեան մութ աշխատանքները ձախողած են: Բայց Խարբերդ, Բալուի շրջակայքի մէջ գտնուած քիւրտ պէկերն ու աղաները ա-մէն օր կը ձերբակալուին ու կ'աքսորուին անծանօթ ուղղութեամբ: Քիւրտ երիտասարդները բռնակիր դարձուցած են Տէրսիմի զօրքին պաշարը կրելու պարտադրելով: Սակայն գացող երիտասարդները ետ չեն դառնար: Ինչ բախ-տի կ'արժանանան, մարդ չի գիտեր:

Քիւրտերու կողմէ Բալուի կառավարիչը ոչ չարի ենթարկուեցաւ եւ սպան-նուեցաւ: Տէրսիմի վրայ ներկայիս 30,000 թրքական զօրք կը գործէ: Կառա-վարութեան 30 օդանաւերը կը մասնակցին կռիւին: Քիւրտերը գրաւած են մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք եւ 4 գնդացիրներ: Ամէն օր, վիրաւորներ կը փոխադրուին դէպի Խարբերդ: Ներկայիս Խարբերդի 8 հիւանդանոցները լե-ցուն են հիւանդներով:

ՇԱՀՐՈԶ

ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ

»»»» o ««««

ԷԼ ԱԶԻԶ, 25 Յունիս.— Տէրսիմի արկածախնդիրներուն ապաստանած բոլոր լերկ ժայռերը մեր զօրաց ձեռքը անցած են: Մեր երեք օդաօրմիղները Սէյիտ Րիզան իր պահուըտած քարայրէն հանելու համար շարժման ձեռնար-կեցին: Տրուած վճռական հրամանը այս է.

— Սէյիտ Րիզան ողջ կամ մեռեալ վիճակի մէջ պիտի ձերբակալուի:

Այս կացութեան մէջ կը յուսացուի որ աւազակապետը անձնատուր ըլլայ:

ԷԼ ԱԶԻԶ, 25 Յունիս.— Թունճէլիի մէջ մեր ջոկատներուն հետապնդումը կը շարունակուի: Այսօր երեք օդաօրմիղներ մեկնեցան Թունճէլի: Այս ասքեր-ները պաշտօն ունին երեւան հանել յեղուղակներուն որջերը եւ զանոնք հետա-պնդել: Ամբողջ շրջանակին մէջ անդորրութիւնը բնականոն է:

Աւազակապետներէն Ալի Շիր անուն յեղուղակը իր մէկ քանի արբանեակ-ներով մեր հետապնդիչ ջոկատներուն առջեւէն օձիքը փրկելով արեւելեան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԵՔ ԹՌԻՉՔՆԵՐ ԻՐԵՆՑ ՍՏՈՒԵՐՆԵՐՈՎ

Վերջին երեք տարիների ընթացքում խորհ. իշխանութիւնն արտակարգ ջանքեր թափեց սաւառնակաշինութեան ճարտարարուեստի կատարելագործման վրայ: Գերմանիոյ որակով բարձր սպառազինումի ազդեցութեան տակ, նա ոչ մի միջոցի առջեւ կանգ չառաւ հաւասարուելու օդային ուժերի զօրութեամբ իր ենթադրեալ հակառակորդին: Փաստ է, Ստալին եւ Վորոշիլով հասան բաւարար արդիւնքների: Խորհուրդների վերջին ամիսներդ համագումարում Միութեան պաշտպանութեան զործավարը Թոյլ էր տալիս իրեն պառտախօսել, թէ «մենք այնքան ուժեղ ենք, որ որ եւ է դաշնակցի օգնութեան պէտք չունենք. ինչ թշնամիներ եւ ինչ քանակութեամբ էլ մեր դէմ ելլեն, մենք նրանց կը ջարդենք իրենց իսկ հողի վրայ»: Բայց կարմիր բանակի թուի մեծութիւնը, զէնքի կատարելութիւնն ու մանաւանդ օդային ուժերի բազմութիւնը չեն դարձնում նրան անխոցելի. նա դուրկ է, ինչպէս ցոյց տուեցին ութ առաջնակարգ զինուորականների դնդակահարութիւնները, ամենակարեւոր անհրաժեշտ զէնքից,— հրահանգմունքից ու հակամարտական իշխանութեան համար պոռնկելու ցանկութիւնից: Այնուամենայնիւ այդ Աժդահան, թէեւ կաւից Թրծուած ոտքերի վրայ՝ պատկառանք է ազդում աշխարհին. անցեալներ Ֆրանսայի օդային ուժերի նախարարը վերադառնալով Խ. Միութեան մէջ կատարած քննական պտոյտից յայտարարում էր. «Մի ազգ, որ Խ. Միութիւնն ունի իբրեւ դաշնակից — անպարտելի է»: Ֆրանսացի նախարարին այս կարծիքը հիմնուած էր օդային կարմիր ուժերի հզօրութեան վրայ — ասում են 6000 սաւառնակ, որի մէկ հօթնեւրորդը Մայր. Արեւելքում եւ ամալեան սահմանների վրայ, մնացածը եւրոպական Ռուսաստանում եւ Ուկրայնայում: Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւները ցոյց տուին նաեւ խորհրդային սաւառնակների արժէքի մասին տարածուած պէչ կարծիքը: Հանրապետական բանակի կողմից նրանք յաջողութեամբ պայքարեցին Զօր. Ֆրանքոյի գերմանական եւ իտալական սաւառնակների դէմ. իսկ եթէ առդմական այս համեմատութիւններից անցնինք քաղաքական օդանաւորդութեան տուած արդիւնքներին, որմէջին մասին աւելի եւս կը համոզուենք, որ Խորհ. Միութիւնը մօտ ապագայում կարող կը լինի մրցել այդ ասպարէզում բարձր ճարտարարուեստի երկիրների հետ:

Վերջին 12 ամիսներում Խորհ. Միութեան մէջ տեղի ունեցան երեք թռիչքներ, որոնք արժէք են ներկայացնում համաշխարհային մակարդակով:

Անցեալ տարուայ յունիս 20ին ԱՆԹ — 25 սաւառնակը բարձրանալով Մոսկուայի Շչելկով օդակայանից — հրամանատար Չըկալով, օգնականներ Բայդուկով և Բէլիակով,— մի տասըմով թռաւ մինչեւ Խաղաղական Ովկիանոսի ափը՝ ցամաք իջնելով Սախալինի մօտ գտնուող Ուդդ կղզեակում: Աւելի քան 10 հազար քմ. այս թռիչքի տեւողականութիւնը կայանում է նրանում, որ սաւառնակը 9 հազար քմ. սլացաւ անմարդաբնակ տարածութիւնների վրայով. Մոսկուայից ելնելով նա թեքուեց դէպի արեւելք տանող ուղիղ գծից եւ բարձրանալով դէպի հիւսիս մինչեւ Նոր Երկիր կղզին, անցաւ բեւեռային ովկիանոսի ափերով մինչեւ Կամչատկա, Օխոյ հիւսիս արեւմտեան ծայրը, ապա շրջուեց դէպի հարաւ—արեւմուտք եւ իր նպատակակէտը, արեւելեան Սիպերիոյ Չիտա քաղաքը չհասած կանգ առաւ յիշեալ կղզեակում: Իրապէս ան կարել էր Գոտա-Րոսի 9106 քմ. հեռաւոր թռիչքի համաշխարհային մրցանիշը ճանապարհի երկարութեամբ, բայց տեւողականօրէն Մոսկուա — Ուդդ ուղիղ գիծը լինելով մօտ 7000 քմ. գաղղիացի օդանաւորդները մնացին մրցանիշի ախոյեանները: Երեք օդանաւորդները Մոսկուա վերադարձին արժանացան Ստալինի գրկախառնումին, ստացան «Խորհ. Միութեան հերոսի» կոչում եւ դրամական մեծագումար նուէրներ:

Երկրորդ կարեւորագոյն օդային յաղթանակը՝ Մայիս 24—27ին չորս սաւառնակների վարիչներ Վոդոպիանով, Մոլոկով, Ալէքսեեւ եւ Մազուրուկ — թռիչքն էր դէպի հիւսիսային բեւեռ:

Սաւառնակների այդ արշաւախումբը ուսուցչապետ Շմիդտի ընդհանուր ղեկավարութեամբ բեւեռ փոխադրեց մասնագէտների մի խումբ անհրաժեշտ գործիքներով ու ամենաէժան պաշարով, որոնք մի տարի պիտի ապրին բեւեռային ովկիանոսի 4000 մեթր ջրի հաստութիւնը ծածկող սառնադաշտերի վրայ ու պիտի կատարեն ամէն տեսակի ուսումնասիրութիւններ ծովային հոսանքների, սառոյցների տեղափոխութիւն, կենդանիների —եթէ կան— տեսակների եւ որ ամենակարեւորն է օդերեւութաբանական երեւոյթների մասին. Հիւս. Բեւեռը աշխարհի քաղաքակիրթ մասի, հիւսիսային կիսագնդի եղանակի «խոհանոցն» է. այնտեղ են ծնունդ առնում այն օդային հոսանքները, որոնց դառնութեան եւ քաղցրութեան մասին մենք խօսում ենք ամէն հանդիպողի հետ: Բեւեռային մասնագէտների ուսումնասիրութիւնները հսկայական նշանակութիւն կ'ունենան երկրային եւ ոչ երկրային հաղորդակցութեան նոր ճանապարհների բացման եւ հիների անվտանգ օգտագործման համար:

Երրորդ հիացմունքի եւ զարմանքի թռիչքը տեղի ունեցաւ այս օրերս: Յունիսի 18ին, նոյն ԱՆԹ —25 Չըկալով, Բայդուկով եւ Բէլիակով անձնալով իր թեւերի մէջ, բարձրանալով Շչելկովի օդակայանից, մի տասըմով Սպիտակ Ծովի, Ֆրանց Յոզէֆի կղզու, բեւեռի եւ Կանատայի վըրայով 63 ժամ 25 րոպէ թռիչքից յետոյ ցամաք իջաւ Մ. Նահանգների Փորթլենտ քաղաքում: Ամերիկեան մեծ ժողովրդապետութեան բնակչութիւնն ու կառավարութիւնը խանդավառ ընդունելութիւն ցոյց տուին նըրանց: Նախագահ Ռուզվելտ հեռագրած է Փորթլենտում գտնուող խորհ. դեսպանին. «Խորհրդային երեք օդաչուները փայլուն կերպով կատարեցին մի պատմական թռիչք, նըրանց խիզախութիւնն ու հմտութիւնն արժանի է մեծագոյն գովասանքի»:

Խորհ. թերթերը լիքն են չնորհաւորական հեռագիրներով, որոնց մէջ են Հէլ, Ծովակալ Բիրտ — հարաւային բեւեռի հետախոյզ, ամերիկեան օդային ուժերի ընդհ. հրամանատար, նախարար Փիէր Քոթ եւ այլն:

Եթէ ԱՆԹ —25 հասնէր Սան-Ֆրանսիսկօ, ինչպէս ծրագրուած էր, նա կարած կը լինէր հեռաւոր թըռիչքի մրցանիշը: Սակայն Չըկալով սաւառնակի թեւերի վրայ սառոյցի չիրտ կազմուելուց խուսափելու համար ստիպուած է եղել սլանալ 4000—6000 մեթր բարձրութեան վրայ, ամպերից ու խոնաւութիւնից վեր, օդի չոր շերտի մէջ, բայց ուր տիրում է անխախտ պակաս, իսկ անխաթթուի քաղցը զրկում է մարդուն ուժերու ցանկութիւնից: 63 ժամ բաւացիօրէն անանուշ մնացած սաւառնակները անկարող են լինում Փորթլանտից աւելի հեռու գնալ, թէեւ խորհ. մեծ ճարտարապետ Տուպոլեւի կառուցած թռչուն-մեքենան չարունակում էր աշխատիլ անթերի:

Խորհ. Միութիւնը չնորհիւ ցամաքային հաղորդակցութեան միջոցների թուլութեան եւ ընդարձակութեան այն երկիրն է, որ ամէնից աւելի պէտք ունի զարգացնելու օդանաւորդութեան գործը: Ամէն մի յաջողութիւն այդ մարզում նպաստում է նրա սահմաններում ապրող ժողովուրդների յառաջդիմութեան: Խորհ. օդաչուների հերոսութիւնը որտանց կ'ողջունեն բոլոր նրանք, ովքեր իրենց կապուած են զգում նրանց չարժերենքում արմատող հայրենի երկիրներին: Դժբախտաբար բռնակալական երկիրներում լուսաւոր երեւոյթը միշտ ունի իր մութ ստուերը. այնտեղ կեանքի գնով հրաշք-թռիչք կատարելու համար անպայման մարդիկ նախ պիտի թաչեն իրենց արժանապատուութեան վրայից, գգուանքի ստորին ձանն պիտի փառաբանեն «մեծ առաջնորդին» եւ այդ սարկաւան ապացոյցը տալուց յետոյ է միայն, որ նրանց Թոյլ կը տրուի նուիրուել մի բարձր նպատակի:

Շմիդտ չէր կարող բեւեռ հըրաւէր եւ ոչ էլ Չըկալով նրա վրայից Ամերիկա թռչել, եթէ նախ եւ առաջ հազար դայլայլներով Ստալինի գովքը չհիւսէին: Մեծամօրուք ուսուցչապետի փառաւորութիւնը տարիների պատմութիւն ունի. այս անգամ էլ չորս անձնազոհ օդաչուներ 40 հոգի բեւեռ հասցնելը նա ամբողջովին վերագրեց «անհաւատալի հանճարին ու Մոսկուայում, բեւեռից վերադարձողների սարքուած հանդիպման ժամանակ, այդ բանը կրկնեց տասն անգամ. քիչ է մնում կասկածիս թէ արդեօք Շմիդտն է բեւեռից գալիս ու Ստալինն է նրան հանդիպում, թէ ընդհակառակն:

Չըկալով դեռ Մոսկուայում դիմեց ընթերցողին՝ իր յառաջիկայ թռիչքը դէպի Ամերիկա անուանելով «Ստալինեան թռիչք»: Արդար լինելու համար մենք օդի հերոսին չպիտի մեղադրենք դրա համար, այլ այն «առաջնորդին» որ իր աշխէ սողալու ընդունակութիւն չունեցող մարդու գոյութիւնը համարում է աւելորդ, ով էլ լինի նա: Փորթլանտից նա հեռագրում է. «Փացառիկ յաջողութիւնը մեր մէջ պատիւ բերկել է ժող. առաջնորդ ընկեր Ստալին: Կրկին ու կրկին շընորհակալ ենք ընկ. Ստալինին ուշադրութեան եւ հայրական խնամքի համար: Քեզ, ընկ. Ստալին, մենք երեւակայում էինք մեզ հետ ծանր բոպէներին եւ այդպիսով կարողանում է— ինք յաղթել դժուարութիւններին»: Խորհ. մամուլում անթիւ են ովսաններ ոչ թէ Չըկալով եւ ընկերների հասցէին, այլ «ժողովուրդների առաջնորդին», որ նրանց թռցրեց մինչեւ Ամերիկա:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

«ԱՅՐՈՂ ԵՐԿՐԻ ՄԸ ՄԷՋԷՆ»

ԹԻՖԼԻԶ, ԲԱՔՈՒ ԵՒ ՀԱՅ - ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

»»»» օ ««««

(Ն. եւ վերջին մաս)

Նոյն առտուն տեղակալ մը փոքրաթիւ խումբ մը կ'առաջնորդէր Թիֆլիսի գլխաւոր կայարանը: Ուշադիր դիտողներ այս տեսնելով մեծ զարմանքի մէջ պիտի իյնային, վասնզի պիտի տեսնէին գերման բանակի զինուորներու համազգեստով մարդիկ, որոնց գլխարկներուն վրայ քիչ փոփոխութիւններ կատարուած էին, աչքի զարնելիք տարբերութիւնները թեթեւցնելու համար: Ոմանք զինուորական կօշիկներ, մոյկ ունէին, ոմանք անգլիական կապիչով կօշիկ, մինչեւ ծունկը հասնող գուլպաներով. Նոյն իսկ 3—4 հոգի պարզ տաբատաներ հագած էին: Միայն զէնքերը միածեւ էին ... ռուսական:

Ցեռոյ, անոնց առաջնորդը, պարոն տեղակալը ... Որը այն զարմացած Վրացիներէն, Լեզգիներէն, Թաթարներէն, Աբխազներէն, Հայերէն եւ Աստուած գիտէ դեռ այն հարիւր տասը կովկասեան ցեղերու ներկայացուցիչներէն, որոնք այս տպաւորիչ անցքին ականատեսով կը հետեւէին, կրնար երեւակայել թէ տրուած հըրամանները ապառնելի տղաքներ էին գերման զինուորական կանոնն-բուն եւ թէ հոս բացարձակ անգիտութիւնը կը ծածկուէր եւ կը սրբագրուէր միայն զինուորական կեցուածքով եւ օգնական՝ ենթասպային բրած ուղղումներով: Ո՞վ կը համարձակէր կասկածիլ, որ տեղակալին զինուորական թիկնոցը իրական չէր, այլ զօդ-Թուխ լեզգիական յաթէ: Թէ ուսնոցները ռուսական զինուորական հագուստներու ոչորաթելէ ճարտարօրէն պատրաստուած էին եւ թէ գերման բանակի սովորական բատայի համազգեստ եւ անցեալ զարու առաջին կէսէն մնացած ռուսական չըքեղ սուր մը, որքա՞ն օրինական զէնքեր էին ... (Տաճ.— Այդ տեղակալը ինքը՝ Գուրդեան էր):

Աստուած իմ, ո՞րքէ զանէի աւելի յար, այսքան քիչ ժամանակի մէջ: Եւ ի՞նչպէս անսխալ առիթէլ հրամանները: Ես ... անշուշտ եմ, որ հիմա տեղակալ դարձած էի առանց պաշտօնապրի: Ես որ դեռ երէկ ռուսական հեծելազորաց սպայ էի: Բարեկին—ցա՞ն: Խորէնութի՞ւն: Ոչ երբեք: Ես կարծես տեղակալ էի եւ կը վարէի հաղմեմպայ խրար բերուած վաշտ մը կազմուած նախկին գերիներէ, ճշգիլու համար նորածին հանրապետութեան սահմանը, գերման դրօշը տեղն ու տեղը պարզելու համար հոն եւ առաւ ապրիլելու համար Թրքական բանակներու ներխուժումը:

Այս ամբողջ փարպետութիւնը հետեւեալ կերպով եղած էր — Հարիւրապետ Կ. գործը սահմանած էր եւ մասնաւոր Վրացիներուն ապահոված իր անձնական պատասխանատուութեամբ Գերմանիոյ հովանաւորութիւնը հիմնուելիք հանրապետութեան վրայ:

Կ. Վրացիներէն խրատուութիւն բացատրւ ամէն ուղղութեամբ, գործելու: Ժողվեց Թիֆլիսի մէջ Անգլիովկասէն եւ Սիպերէն փախած գերիները, որոնք անդարձ կը սպասէին: Պէտք էին նաեւ քանի մը սպաներ, վասնզի հովանաւորութեան մը ոչ մէկ Թուրք պիտի հաւատար, եթէ միմիայն հարիւրապետի մը հեղինակութեան վրայ կրթնած ըլլար: Ահա այս նեղ կացութեան մէջ ծանօթացայ հարիւրապետ Կ.ի, ինչպէս երկու ուրիշ ռուսական սպաներու հետ, նոյնպէս Գալթիկցի:

Ինծոյն ըմբռնեցի թէ ո՛ր կողմէն կը պատկանիմ, վասնզի առանց վայրկեան մը խորհրդակցելու համաձայնեցայ եւ լոյս իջաւ կարծես Կ.ի վըրայ: Կ'առաջարկէր մտնել իր խումբին մէջ իբր տեղակալ առանց պաշտօնագրի եւ վերապահութեամբ Գերմանիայէն գալիք հաւանութեան: Զը վարանեցան նաեւ միւս ընկերներս եւ Կ. ուրախացաւ, որ հովանաւորութիւնը իր ներկայացուցիչներն ունէր, որոնք երկիրն ու մարդիկը կը ճանչնային: Փրկուած էր:

Այն առէն, Կ. իր զինուորական հագուստը տրամադրեց, որ, ձեռքէ ձեռք անցաւ իբր օրինակ դերձակի աշխատանոցին մէջ: Ցեռոյ մեր պանդոկն եկաւ գերման ենթասպայ մը, որպէսզի մեր երեք նորագոյն գերման տեղակալներուն սորվեցնէ կարեւոր հրամանները: Համպուրկցի այս տըղան չէր երեւակայած անշուշտ թէ որ մը երեք սպաներ իր հրամաններով պիտի վարզէր ...

Նոյն օրը, իրիկուան հասայ խումբով նշանակուած տեղը, Փոյլի կայարանը: Այստեղ պէտք էր սկսէր Վրաստանի արեւելեան սահմանը, այսինքն միայն այն պարագային երբ Թուրքերը աւելի առաջ անցած չըլլային: Բայց անոնք երեք վաշտով երեւցան յաջորդ առտու եւ զարմացան երբ տեսան գերմանական դրօշը պարզուած կայարանին շէնքին վրայ: Ին, կարելի չէր բան մը ըսել, հովանաւորութիւնը հովանաւորութիւն էր: Զափազանց նեղուած քաշուեցան չորս Թուրք բանակները իրենց գունդերով դէպի արեւելք: Մեծ խումբերով կուգային ամէն կողմէ Վրացիներ, Թաթարներ եւ Լեզգիներ դիտելու գերման գունդերը: Փոյլին ոխոտառեցի մը զարմած էր եւ ամէն տեսակի կոչեր այս մարդիկը իրենց գոյնզգոյն հագուստներով, սովի կամ ծալապատիկ կը տեսնուէին մեր չուրջը եւ լուռ կը նայէին մեր վրայ ժամերով:

Հինգ չաբաթ հոգ, չոգեկառքը կեցաւ փոքրիկ կայարանին մէջ եւ պատերազմական կէս գունդ մը զինուորներ եկան մեր տեղը բռնելու: Փառք Աստուծոյ, վասնզի մենք անգործութենէ կը նեղուէինք: Նոյն իրիկուն իսկ Թիֆլիս հասայ եւ հրաժեշտ առի իմ մարդոցմէս, որոնց այժմ մեծ ուրախութիւնով դէպի երկիր կը վերադառնային, իսկ ես գերման խումբերու հրամանատարին Թարգման նշանակուեցայ: Վերջապէս Բաքուն ենկաւ եւ հրամանատարը Գերմանիայէն հրաման առած Բաքու մեկնելու եւ այնտեղի վերին հրամանատար Նուրի փաշային, որ եղբայրն էր նշանաւոր Էնվէր փաշային, այցելութիւն մը տալու եւ տեսակցել զինուորականներու մարմին մը կազմելու, որոնք պարտականութիւն պիտի ունենային Բաքուի քարիւղը դէպի Գերմանիա ճամբայ հանելու: Բնականաբար պիտի ընկերանայի իմ պետիս:

Ուրեմն այն ճամբէն դարձայ, զոր բոլորովին տարբեր պայմաններու տակ ամիսներու ընդհատումով կըտրած էի: Փոյլիի մէջ Գաւարացի մեր ընկերը խստօրէն կը հայհոյէր այս «խեղկատակութեան» վրայ, որովհետեւ մինակ մնացած էր ինք այդ փոքր բոյնին մէջ եւ ամբողջ իր դըժբախտութեան պատճառը զիս եւ հոգատարութիւնը կը համարէր: Բամպակի ազարակին քով մեր բարեկամ Եուսուֆ բէկը ուրախ կը դիմաւորէր զիս — այսինքն իմաստած եւ խորամանկ Լէժս — գերման զօրավարը իրական համազգեստով, իբրեւ ալ կանոնաւոր համազգեստ ստացած էի այլեւս: Շոգեկառքը հասաւ Բաքու կայարանին մէջ ընդունուեցանք Թուրք հազարապետի մը կողմէ, որ մեզ առաջնորդեց մեզի յատկացուած յարկաբաժինը: Մեծ բնակարան մըն էր ան հարուստ Հայու մը, որ կանուխէն ինքզինքը փրկած էր փախչելով:

Ցաջորդ առտու այցելեցի իմ ծանօթներուս, որոնք դէպքերը ողջ առողջ անցուցած էին եւ պատմել տուի կռիւները:

Սկիզբը, երբ Չարդը ծագեր է, Հայերը ռուսկալի խումբով մը կառուցեր են տեղ թաղի թնակչութեան վըրայ: Հազարաւոր մարդիկ, կիներ եւ տղաք առաջին գիշերն իսկ սպաննըուած էին: Համայնավարներու եւ Հայերու բացայայտ միացումը իրականնացաւ: Ցառաջ խաղալ դէպի արեմուտք: Թրքական միջամտութիւն: Վերջապէս քաղաքի ինքնապաշտպանութիւն: Բայց երբ որոշ երեւաց, որ Բաքուն անկարելի էր պաշտպանել հակառակ, աւելի մեծ սպիէ դէմ, հարուստ հայ դասը ռուսական շոգենաւերուն մէջ տեղերը վարձեց աներեւակայելի գիներով: Ով չէր կընար վճարել, մնաց եւ սարսափ մահուան ենթարկուեցաւ: Ճակատագիր:

Անասնելի տաք գիշեր մը համայնավար գունդերը մեծ դդուշութեամբ ճախարէն քաշուեցան եւ տեղաւորուեցան նաւերուն մէջ, որոնք միշտ պատրաստ կը սպասէին: Ժամ մը ետք հայկական եւ համայնավարական նաւախումբը կը հեռանար, որուն կը հետեւէր յուսահատ նայուածքը եւ անէծքը ետ մնացած ազքատ Հայերուն: Իրենց պաշտպանութեան վճռական ու, վերջին, շատ աւելի լաւ չըլլալ, վասնզի դաշնակիցները, համայնավարները, Ասորական հասած չհասած, ամէն բան զրաւեցին իրենց ձեռքերէն եւ Չէկայի գնտանները նետեցին իբր դրամատէրներ եւ քաղքենիներ:

Երբ արեւը բարձրացաւ, Թաթարները քաղաք խուժեցին եւ սասանան խնդաց ...: Շատ հրապարակներ չլըուեցան յաջորդ երկու օրերուն ընթացքին, որովհետեւ Թուրք հրամանատարները արտօնեցին Թաթարներուն յագեցնել իրենց վրէժխնդրական ծարաւը: Մահմէտականներու բարկութիւնը նախամեծար կը համարէր խանջալը, միկ սուրը, քան զէնքը:

Նոր հանրապետութեան թաթար նախարարներուն հետ յարաբերութեան մասին:

Արտաքին գործոց նախարարը զարգացած եւ քանիմաց մարդ մըն էր, քանի մը խօսք գերմաներէն գիտէր, երկու կամ երեք վեցամսեակ Հայաստաբերկի մէջ ուսանած էր եւ բոլորովին գերմանասէր էր: Ուրկան կրնար ընդառաջ եկաւ մեր բաղձանքներուն: Մեր բանակցութիւնները գլխաւորաբար կը դառնային քարիւղի արտադրութիւնները, ինչպէս փոխելու քարիւղ, բենզին եւայլն արտահանելու չուրջ: Միւս կողմէ նաեւ զինուորական նշանակութիւն ունեցող հարցերու չուրջ: Օրինակի համար խորհեցանք գերմանական սաւառնակներու կայան ստեղծել, որպէսզի այս յենակէտէն մեկնելով Իրանի մէջ նեղենք Անգլիացիները: Նոյնիսկ մտքերնիս աւելի հեռուն սլացաւ, դէպի հարաւ արեւելք, Աֆղանիստանի վրայէն Հնդկաստան:

ԱՐՄԷՆ ՏՕՀՄԻԿ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Բ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄՆԻ ԺՈՂՈՎԸ

Փարիզի մէջ, Յունիս 25—26ին գումարուեցաւ Բ. Միջազգայինի Գործադիր Մարմնի ժողովը:

Նախագահութեան հաւաքական հըրաժարականը անակնկալի մատնած էր անոր յարած ազգային բոլոր հատուածները: Եւ այդ պատճառով ալ բոլոր պատգամաւորները անհամբեր կը սպասէին ժողովի բացման, լայն լուսաբանութիւններ ստանալու համար:

Ներկայ էին Ֆրանսայի ընկերվ. կուսակցութեան կողմէ՝ Պրաք, Լօնկէ, Կրիւմպախ եւ Զիրոմսկի, Անգլիոյ Աշխատաւորական կուսակցութեան կողմէ՝ Կիլիս, Տալաս եւ Ճէկքինսըն, Գերման սոց. դեմոկրատներու կողմէն՝ Վէլս եւ Հիլֆերտինկ, Պելճիոյ կողմէն՝ Վանտըրվէլտ եւ Ժան Տէլվինյը, Հոլանտայի կողմէն՝ Ալպարտա, Չեխօսլովակիոյ երկու կուսակցութեանց՝ Չեխ եւ Գերման ընկերվարականներու կողմէն՝ Սուքուփ, Հէյէր, Կ. Վինթեր, Աթիվէն, Իտալական ընկ. կուսակցութեան կողմէ՝ Մոտիկլիանի եւ Նէննի, Ռուս Սոց. Դեմ. կողմէ՝ Աբրահամովիչ, Սոց. Յեղ. կողմէ՝ Սուխոմլին, Սկանտինաւեան, Զուիցերական, Աւստրիական, Լեհ ընկերվ. եւ Պունտի, ուկրայնական, Տանցիկի, Սպանիոյ, Վրացիներու եւ այլ երկիրներու կողմէն ներկայացուցիչներ: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը ներկայացնէր ընկ. Վահան Համբարձումեան:

Յունիս 24ին, Արհեստ. Դաշնակցութեան եւ Բ. Միջազգայինի Գործադիր Մարմիններու խառն նիստը յոբելով սպանեալ ընկերներու յիշատակը, տուաւ հետեւեալ որոշումը, որ չատ նպաստեց նախագահութեան տագնապի լուսաւոր լուծման:

Այդ բանաձեւը դիտել կուտար թէ՝ «Այն միջազգային քաղաքական ծանր կացութիւնը որ ստեղծուեցաւ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ միջազգային հակողութեան ժխտումէն ի վեր, կը մատնէ ֆաշիզմի վտանգաւոր զինաւորութիւնները Սպանիան նուաճելու:

«Արդ, ժողովը առանց վերապահութեան կ'ընդունի Սպանիոյ Արհ. Դաշնակցութեան եւ ընկերվարական կուսակցութեան ներկայացուցիչներու առաջարկը հանրապետական Սպանիոյ հանդէպ համերաշխաբար գործակցելու, որ արդէն բազմիցս երկու Միջազգայիններու ղեկավար մարմիններու կողմէ ընդունուած է (19 մարտ 1937 Լոնտոն եւ 17 Յունիս 1937 Ժընեւ), եւ կը հաստատէ ներկայիս միջազգային այդ հակաղութեան անակութիւնը՝ պարտադրուելով գործել հետեւեալ հիմերու վըրայ:—

1.— Անյապաղ ճնշում գործ դնել Ազգերու Դաշնակցութեան յարած կառավարութեանց վրայ, որպէսզի Ա. Դ. Ուխտի յանձնառութեան համաձայն, օգնեն Սպանիոյ օրինական կառավարութեան վերատանելու համար իր քաղաքական եւ հողային անկախութիւնը:

2.— Կառավարութիւններուն պարտադրել վերադառնալու առեւտրական նախկին ազատութեան, որպէսզի Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը կարենայ առնել անհրաժեշտ ապրանքները, իր ռազմաններու եւ բնակչութեան պաշտպանութեան համար:

3.— Սպանիոյ հանդէպ երկու Միջազգայիններու բոլոր անդամներուն եւ պատասխանատու կազմակերպութեանց անմիջապէս գործակցութեան պարտադրել»:

Այս որոշումէն յետոյ, յաջորդ օրը՝ Յունիս 25ին, Բ. Միջազգայինի նախագահ Տը Պրուքէր ընդարձակ բացատրութիւններ տուաւ իր հրաժարման պատճառներու մասին: Անկէ վերջ, ընդհ. քարտուղար Ֆ. Ատլէր եւ Ժ. Վան-Ռոզըրուք նոյնպէս պատճառաբանեցին իրենց հրաժարականները:

Ժողովը երկար վիճաբանութիւններէ եւ մանրամասն փոխանակութենէ վերջ, միաձայնութեամբ մերժեց անոնց հրաժարականները եւ քուէարկեց վստահութեան հետեւեալ բանաձեւը:—

«Միջազգայինի Գործադիր Մարմինը համոզուած է որ Միջազգայինի գործունէութիւնը չատ կը վտանգուի, եթէ մեր երեք ընկերները պնդեն իրենց հրաժարականներուն վրայ՝ ուստի, ժողովը իր այս վճռին կուտայ ոչ միայն բացարձակ յարգանքի եւ վստահութեան նշանակութիւն, այլ եւ պարտքով է թէ ոչ ոք աւելի՝ քան այս երեք ընկերները ձեռնհաս են վարելու յարաբերութիւններ զանազան կազմակերպութեանց հետ, Միջազգայինի գծած սահմաններուն մէջ, անոր տեւական չահերուն եւ գործօն փրկութեան համար:

Այս ձեւով, ներկայ տագնապալի օրերուն պիտի խնայուին մեր ուժերը, որ հակադրուած են ֆաշական գործունէութեան եւ Բ. Միջազգայինին լաւագոյն պատահութիւնը կը ներկայացնեն աշխատելու յանուն ժողովրդապետութեան եւ խաղաղութեան պահպանման»:

Տը Պրուքէր, Ատլէր եւ Վան-Ռոզըրուք ենթարկուեցան ժողովի կամքին եւ ետ առին իրենց հրաժարականները:

Այնուհետեւ քննուեցան Տանցիկի, Լեհաստանի հրէական հալածանքներու, Վան-Զէյլանտի առաջնորդութեան եւ Գերմանիոյ ու Իտալիոյ կառավարութեանց Ամերիկայի կողմէ արուելիք փոխառութեանց հետ կապուած զանազան խնդիրներ:

Պատգամաւորներէն ոմանք բողոքեցին Ֆրանսայի ժողովրդ. ճակատի կառավարութեան դէմ, որ Լեհաստանի երկու միլիառ ֆրանք փոխառութիւն ըրած է, երբ անոր արտ. նախարար դնդ. Պէք պաշտօնական հալածանքներ է կազմակերպած Հրէաներու եւ մասնաւորաբար Պունտի ընկերներուն վերաբերմամբ:

Իսկ ուրիշ ընկերներ բողոքեցին Վան-Զէյլանտի առաջնորդութեան դէմ, որ Ամերիկայի մէջ վարկ կը փնտռէ երկու ֆաշական երկիրներու համար: Դիտել տրուեցաւ նաեւ, որ ժողովրդապետական կառավարութիւնները 1933—34ի ընթացքին, քաղաքական առանձնաշնորհներ փորձեցին ընել, իսկ այժմ կը փորձեն տնտեսական առանձնաշնորհներ, խաղաղութիւնը գնելու համար:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԹԵՅԱՍԵՂԱՆԸ

Փարիզի մէջ, անցեալ կիրակի, Վասպուրականցիներու Հայր. Միութիւնը թէյասեղան մը կազմակերպած էր: Հարիւրէ աւելի բազմութիւն մը բոլորուեր էր գաղափարական մտերմիկ մթնոլորտ մը ստեղծելու համար հայրենակցական սեղանին շուրջ: Վաղեր եկեր էին Վանի շրջանէն վերապրողները եւ իրենց զաւակները: Եկեր էին ջերմ կարօտով դէթ իբրեւ շարժապատկերներ իրենց հոգւոյն մէջ՝ ապրելու Վանայ ծովուն, լեռներուն ու ծմակներուն, Աղթամարի կղզեակին, Վարագայ հրաշալի սարին, գեղեցիկ ու խնկաբոյր ծաղիկներուն ու ծառերուն, նուիրական վանքերուն եւ խաչքարերուն հմայքը: Եկեր էին Վանը ապրելու Փարիզի մէջ:

Եւ ապրեցան, երբ Վարչութեան ատենապետ Պ. Մ. Ոսկերչեան բացման խօսքն ըրաւ գեղեցիկ ճառով մը, երբ օրուան բանախօս Պ. Վ. Փափազեան, որուն կեանքը նուիրուած մը եղաւ հայ ազատագրական պայքարին երկար եւ փշալից ճամբուն վրայ, մանաւանդ մեծ եղեռնի զարհուրանքի օրերուն, կուռ ճառով մը իր հեղինակաւոր խօսքն ուղղեց թելադրելով նոր սերունդը հայ պահել օտարութեան մէջ: Նոյն ոգիով եւ պատկերալից կերպով խօսեցան նաեւ Պ. Ա. Թէրզիպաշեան, Պ. Տ. Զիթունի, նեբածական քանի մը խօսքերէ վերջ, կարդաց իր մէկ գեղեցիկ բերթուածը, նուիրուած Վարագայ սարին եւ Վանայ ծովուն: Ցետոյ Պ. Զրուանդեան շեշտեց Վասպուրականի Հայրենակցականին կատարելիք կարեւոր դերը եւ կոչ ըրաւ ամէն կերպով աջակցիլ անոր:

Թէյասեղանին գեղարուեստական բաժնին մէջ Տիկ. Զ. Թէր Թովմասեան գեղեցիկ կտոր մը նուագեց դաշնակի վրայ եւ յետոյ հայերէն սիրուն երգ մը երգեց: Տիկ. Ա. Սարգսեան ազնիւ կերպով արտասանեց Դանիէլ Վարուժանի «Հերոսի մը» եւ Զարենցի «Հայաստանին»ը: Օր. Հ. Գալայեան քաղցրօրէն երգեց հայրենի երգեր: Ոգեւորութիւնն սկսած էր արդէն եւ թառահար Պ. Գաբէլին իր թառով աւելի եւս հրահրեց զայն: Եւ ծայր տուին հայկական պարերն ու շուրջպարերը:

Խնամով պատրաստուած գեղարուեստական բաժնէն վերջ, երաժշտութեամբ, գեղեցիկ երգերով եւ արտասանութիւններով խանդավառուած ներկաները հեռացան. ի յայտ բերին նոր ուժեր, ինչպէս Տիկ. Ա. Զրրաշեան որ գեղեցիկ հայերէն երգեր երգեց, Պ. Գերճ Կարապետեան, պատանի մը՝ «Մայր Հայաստանի» արտասանեց, նորաթիթեր Օր ծիծեռնակներ հայկական աղուոր պար մը պարեցին իրենց մէկ ընկերուհիին հետ:

Հայաստանակարօտ սիրոյ ոգին էր որ կը տարածէր հաւաքոյթին մէջ:

Հաճելի ժամանց մը եղաւ այս թէյասեղանը իր ստեղծած մթնոլորտով: Խանդավառուած՝ երեսունի չափ նոր անդամներ արձանագրուեցան Վասպուրականի Հայր. Միութեան:

ԱՆԱՀԻՏ

Ազգային տօնը

Ազգերու տօ՞ն: Համբուրելի արտայայտութիւն Երանաւէտ գաղափարի փոխադարձ հասկացողութեան, ընդհանուր համերաշխութեան ցնծալի՛ նշանարան. Համամարդկային խաղաղ եղբայրասիրութեան թելադրիչ խորհուրդ: Ահա թէ ինչ մտածումներու պիտի տանէին մեզ եւ գիտ զոյգ մը այդ բառերը:

Ափսո՜ս: Վտանգի այս տարաները մեզ խանդավառելու, մեզ յուսադրելու ամէն կարողութիւն կորսնցուցած են: Վկայ հմայաթափ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ուրկէ կրնային գեռ բաներ մը յուսալ մինչեւ քանի մը տարի առաջ:

Օրին մէկը, սակայն, լսեցինք որ Թուրքիան Ազգերու Պալատն է մտեր: Լսեցինք որ Հապէշիստան ոչ եւս է: Ու կը լսենք որ Սպանիոյ հրդեհը մարելիք չունի:

Հիմա, կը խնդրեմ որ թօթափէք այդ տխուր խորհրդածութիւնները, որովհետեւ հնչած է պահը արուեստի վայելքին:

Ահա պարոն Լէոնս Արմրլիոնէր, ֆրանսական վերածնունդի նախագահ եւ ազգային վերելքի Ֆրանսական մեծ ընկերակցութեանց Միութեան ընդհանուր քօմիսէրը մեզ կը հրաւիրէ ազգերու տօնին:

Օ՛ օ՛, Միւթիւալիթէի պալատին ձիգի ծանօթ սրահը կը յորդի կուտակ կուտակ ազգերով:

Ի յառաջագունէ, կրնաք վստահ ըլլալ թէ, իւրաքանչիւր խմբակ իր հայրենիքն է որ երկարաձիգ եւ ուժգին ծափահարութիւններով պիտի ողջունէ, ազգերու հոյլին մէջ իր կարկառուն պէտքէն մղուած:

Աւստրիացի, Ցոյն, Պուլկար, Չեխօսլովաք, յաջորդաբար կը ներկայանան, ազգային տարազով, տալու համար մեզի՝ նմոյշներ տոհմիկ պարերու եւ երգերու:

Առաջին մասին մէջ, Ֆրանսականը իր գաւառային ֆօլքլօրներով մեծ ուշադրութեան արժանացաւ: Առանց կարմրելու կարելի է ըսել թէ՝ զմայլելի էին անոնք: Խումբին խղճամիտ եւ բառապահանջ պատրաստութեան աշխատանքը ինքնին կը պարտադրէր: Ի՞նչպէս չծափահարել լուրջ եւ բեղուն ճիգը:

— Դրասի կուգամ որ, հիմա, Ֆրանսայէն նոր, մերինները պիտի գան բեմ, ձայնից բարեկամուհինեբուս կրասերը:

Եւ արդարեւ բեմադիրը յայտարարեց

— L'Arménie.

Հայ ուսանողներու եւ հայ օրիորդներու տասնոց խմբակ մը՝ հայկական տարազով: Ազգային պարեր: Օր. Ժամհարեանի ճկուն եւ շնորհալի թռիչումները: Օր. Առաքելեանի անուշ մեներգները: Ու Թաթոսի Արգար: — Ո՜հ, ինչո՞ւ չէք ծափահարեր, որոնհին մէջ քիչ կ'երեւին Հայերը, ծափահարենք եւ երկա՜ր: Օ՛, դուք բաւականաչափ հայրենասէր չէք:

Այսպէս ուրեմն, հայրենասիրութենս կասկածի եւ վտանգի կ'են-թարկուէր, բարեկամուհիներուս երգերին կողմէ:

Ապահովաբար, Ֆրանսականին եւ հայկականին բաղդատական աշխատանքն էր որ գիս գրաւած՝ մոռցուցած էր ինծ մերինները ծափահարելու պարտականութիւնը:

Հայկականէն ստացուած տպաւորութիւնը, մանաւանդ Ֆրանսականէն անմիջապէս վերջ, աւելի դրական էր քան թէ բացասական:

Բայց, այդ տպաւորութիւնը հետզհետէ տկարացաւ, կծկուեցաւ անհշան անկիւն մը, քանի դուք հետ ցաք, երկրորդ մասին մէջ, ուրիշ ազգերու, մասնաւորաբար Լիթուանացիներու, Ուկրայնացիներու եւ Շուէտացիներու ձեռքի բերած աշխատանքին վրայ.

Շնորհակալ ըլլալով հանդերձ մեր ուսանողներուն՝ հրամցուած նուագոյն ճիգին համար, ո՞վ հայ հանդիսատեսներ, մի վարանիք մոռնալու որ, մեսասաներորդ ժամուն եւ հապճեպով պատրաստուած էր հայկականը. Միշտ աւելի խղճամիտ, միշտ աւելի պահանջկոտ, երբ մանաւանդ մեր ցեղն է որ կը ներկայացնենք օտարներուն:

ԱՐՇԱՒԻՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԽԹԹԻՀԱՏԵԱՆ ՄՏԱՑՆՈՒԹԻՒՆԸ»

Այս խորագրով հետեւեալ քրոնիկը ունի Թուրքերէն «Թան».—

Իթթիհատ եւ Թէրագքըի տնտեսական քաղաքականութիւնն էր տասն տասն փոխառութիւններ կնքել եւ այդ պատրաստ դրամներով ապրիլ: Անոնք մտածած իսկ չէին կատարել ձեռնարկներ որոնք տնտեսական բռնոյթ ունենային եւ աւելցնէին երկրին արտադրելիքը. փոխառութեան բաղադրականութիւնը կայսերապաշտ պետութեանց համար եղած էր աղբակ մը որ կը ներածէր անոնց յոյսերը՝ մեր երկրի նկատմամբ:

Նոր վարչաձեւին մեծագոյն յատկութիւնն է փոխառութեան համար Եւրոպայի նիւթական դրամադլուխին դրունս չծռել, եւ, աւելցնելով երկրին արտադրելիք ուժերը, երկիրը իր ինքնիր ապրեցնել:

Հալիլ Մէնթէշ, որ Իթթիհատականներու ատեն նախարար է եղած, անցեալ օր Ազգային Մեծ Ժողովին մէջ առաջարկեց որ կառավարութիւնը մեծ փոխառութիւն մը կնքէ: Հալիլ Մէնթէշի այս առաջարկը արտայայտութիւնն է նախկին մտայնութեան: Եւ կ'ապացուցանէ թէ յարգելի երեսփոխանը ըմբռնած չէ այսօրուան վարչաձեւը: Թէեւ, ներքին գործոց նախարարը անմիջապէս մերժեց այս առաջարկը:

ՆԻԿԱԹ ԵՒ ՔԱՐԻՒՂ

Թուրքերէն «Թան» կը գրէ.—

Մեր երկրին մէջ երկաթի ու քարիւղի գոյութեան մասին կարեւոր լուրեր կը ստանանք: Ստացուած ծանօթութեանց համաձայն, Տիվրիկի երկաթը՝ Շուէտի եւ Օրալայի երկաթի տեսակէն է. իսկ քանակը՝ մեծ:

Քարիւղի մարզին եւս յուսատու լուրեր կ'առնենք: Դեռ չենք կրնար ըսել թէ մեր երկրին մէջ քարիւղ գըտնուած է: Որովհետեւ գտնուած է ըսելու համար հարկ է ձեռք ձգել այնպիսի մեծ քանակով քարիւղ, որ շահագործումի հօրերուն ծախքը յանձն առնել տայ: Աստ հետ մէկտեղ, կատարուած քննութեանց արդիւնքները՝ լաւ կը վկայեն: Երբեմն, մեծագոյն մասնագէտներուն նշանակած տեղերը մեծ ծախքերով անթիւ հօրեր կը բացուին, բայց քարիւղին հետքն իսկ չի գտնուիր:

Երկաթն ու քարիւղը ամենակարեւոր զէնքն են այն պայքարին համար, զոր Թուրք ազգը պիտի մղէ բնութեան դէմ: Մենք բնաւ պէտք չունինք ուրիշ ազգերու վրայ յարձակումի զէնքերուն: Այնքան ատեն որ աշխարհը մնայ անապահով ու ամէն ոք սպառազինուի, մենք լոկ մեր պաշտպանութեան զէնքերը պատրաստ պիտի պահենք: Բայց, բնութեան դէմ ամենէն ուժեղ պայքար մը սկսելու հարկադրուած ենք: Ցարդ մենք ապրեցանք բնութեան գերի վիճակի մը մէջ: Մեր ապրելակերպն ու պահանջք մակարդակը շատ նախնական էին:

Այդ մակարդակը բարձրացնելու համար ծրագրային գործունէութեանց մէջ նետուած ենք: Բայց, առատ ածուխէն, պղինձէն, քրոմէն վերջ առատ ու լաւ երկաթ եւ քարիւղ ալ եթէ գտնենք, մեր պայքարին ձեւը յանկարծ պիտի փոխուի, արագութիւնը պիտի աւելնայ:

Երկաթի ու քարիւղի մասին՝ երկրին երկու տարբեր կէտերէն լուրեր կը ստացուին: Ազգը շատ բնական յուզումով մը կը սպասէ այդ լուրերուն:

ՄԱՐՏԻՆԻ ՄԷՋ ՔԱՐԻՒՂ ԿԱ՞Յ

Պոլսոյ թրքական թերթերը կը գրեն.—

Անցեալ շաբաթ կը հաղորդուէր թէ Մարտինի շրջանին մէջ քարիւղի հանքային խաւեր երեւան հանուած են: Այս լուրէն վերջ այլ եւս ուրիշ մանրամասնութիւններ չհաղորդուեցան եւ լռութիւն մը տիրեց:

Այժմ, ստացուած նոր տեղեկութիւններու համաձայն, կացութիւնը հետեւեալն է.—

Տնտես. գործավարութեան հանքային պրպտումներու ճիւղին տնօրէն Ճէվատ Թաշճէն, Ամերիկայի Քօլամպիա համալսարանէն, որ երկար տարիներ Մ. Նահանգաց ու Մեքսիկայի քարիւղի հանքերուն մէջ աշխատած է, ստանձնած է պէտք եղած փնտռտուքները կատարել:

Ցարդ ձեռք բերուած արդիւնքները յուսադրիչ են, միայն թէ կը կարծուի որ քարիւղի խաւը բաւական խոր կը գտնուի:

ԳՐԻԳՈՐ ՃՕԼՕԼԵԱՆ (Ֆորօ Արաճս) Փարիզի ցուցահանդէսին առթիւ կազմակերպուած միջազգային գեղարուեստական եւ պարի երեկոյթներուն եւ համաժողովներուն իր բերած գնահատելի օժանդակութեան համար, Փարիզի քաղաքապետութեան անունով եւ կազմակերպիչ մարմնին կողմէ պատուոյ վկայական մը եւ արծաթ շքանշան մը ստացաւ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՔԻՐՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ

Պէյրութի Ազդակը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (20 Յունիս).

«Ըմբռնելու համար քրտական նոր ըմբոստութեան պատճառները, պէտք է թափանցել Թուրքիոյ ծրագիրներուն.

Այն ժամանակ երբ Ինկիլիզի արեւոտ մանգաղը կը հնձէր դաշտային մարդերու քրտութիւնը, Տէրսիմ խոհեմութիւն նկատեց չէզոքութիւնը:

Քաղաքական այս սխալը (երբ այսօր գանակը ալ ոսկորին է հասեր), կ'աշխատի սրբագրել ան ապստամբութեամբ մը, որուն վախճանը յայտնի է մտաւորապէս:

Եւ արդէն ամանեան տիրապետութեան ամբողջ շրջանին Թուրքը օգտուած է իր հպատակ ժողովուրդներուն ծայրայեղ քաղաքական տհասութենէն:

Կայսրութիւն մը որ հիմնուած է այլազան ցեղերու եւ տարրերու աշխատանքին ու քրտինքին վրայ, կրցած է յարատեւել իր գոյութիւնը շնորհիւ այն նենգամիտ քաղաքականութեան, որ, բաժնէ որպէսզի կարենաս տիրել, սկզբունքին վրայ է հիմնուած:

Երէկ կ'ապստամբէր Քիւրտիստանի մէկ մասը՝ ու Տէրսիմ կը գործածուէր յուռ. հանդիսատես իր ցեղակից տոհմերու սրածութեան. այսօր, երբ ... եւ բարեկամական դաշինքներով ապահոված է Իրաքի, Պարսկաստանի, Ռուսիոյ, Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ ... Տէրսիմ նետուելով ժամանակավրէպ շարժումի մը մէջ, կը դնէ գերեզմանաքարը իր վրայ:

Ապստամբութիւն մը որ առենին չի պայթիր՝ դատապարտուած է վիժելու:

Տէրսիմը առանձին է:

Թուրքիա գիտցաւ,— ու լաւագոյն, ... ցիչ տարրերուն ներքին թմբիրէն:

... տակ ցեղերու եւ ժողովուրդներու մօտ, գիրենք հասարակաց նպատակի մը շուրջ շաղկապելու եւ ընդհանուր ապստամբութեան մը մղելու համար:

Երբ ապստամբեցաւ Հայը, կը մտափէին Թուրքիոյ արար, յոյն, քիւրտ եւ սասրի ժողովուրդներ:

Երբ ընդվզեցաւ Ցոյնը՝ (չխայ ամբողջ Պոնտոսի յոյն ժողովուրդը, Իզմիրը), արդէն Թուրքիոյ մէջ հայութեան գոյութիւն չունէր գրեթէ, երբ ապստամբեցաւ ղաշտային երկրամասի քրտութիւնը՝ Ասորիները իրենց նոր ցաւերով կը զբաղուէին, ու երբ կ'ապստամբի հիմա Տէրսիմը՝ չկան ոչ Հայերը, ոչ Ցոյները, ոչ Ասորիները, ոչ ալ դաշտաբնակ Քիւրտերը:

Բայց արդէն պատմութեան կը վերապահէր այս դատումներուն մէկ մասը. խրամը բացուած է ալ, ու ինկիւրի պիտի գործադրէ իր նոր ծրագիրը՝ բնաջնջելու համար վերջին հախուռն սարքը իր տիրապետութեան սահմաններուն վրայ:

Ան լրջօրէն ու սիսթեմաթիկ կերպով կը հետապնդէ հին քաղաքականութիւնը, որ է՝ Թուրքիան դարձնել Թուրքերուն:

Փոյթ չէ թէ աւերակ երկրամասերուն վրայ միայն բուեր կը վայեն, ու ոչ մէկ մարդկային ստեղծագործ ձեռք շինարարական ոչինչ չի կատարեր, փոյթ չէ տակաւ, բաւական է որ Թուրքը իր ընդարձակածաւալ երկրին մէջ օտար ոչ մէկ հոծ ազգաբնակչութիւն չի տեսներ, որ վտանգ սպառնայ իրեն

Անիկա չեզաւ բնաւ այն ... թեանց նման որ իրենց վարչական յաջողութեամբ կառավարեցին, դեռ կը շարունակեն կառավարել ու բարեկամ մնալ իրենց հպատակներուն:

Տէրսիմ ... Թուրքիոյ համար անհանդստացնող դէպք մըն է, բայց երբեք պետութեան գոյութեան սպառնացող լուրջ վտանգ:

Երէկ, երբ կար Զմիւռնիոյ ճակատին վրայ յունական յարձակումը՝ Տէրսիմ կրնար նոյն իսկ վերեզմանը դառնալ Թուրքիոյ, բայց այն ատեն քրիստոնէաշարդ տխրժակը թաց— ուած էր այս ցեղին:

Այսպէս կամ այնպէս շղթայազերծուած ապստամբութիւնը պիտի քալէ իր վախճանին, Ինկիլիզի պիտի կրնայ անգամ մըն ալ (ինչուչա որոշ զոհերով), ցոյց տալ իր սուրին ուժը եւ հիացնել պատուս Եւրոպան իր ջարդերու անվիճելի կարողութեամբ:

Ընդունինք որ արեւելքէն թէ արեւմուտքէն, հիւսիսէն թէ հարաւէն Ինկիլիզի ... կը ժպտի, ու Թուրքիոյ բանակները անգամ մը եւս պիտի ունենան յաւագոյն պատեհութիւնը իրենց նոր զէնքերու գործածութեան ապացոյց ընելու:

Զմռնանք սակայն մէկ բան: Տէրսիմի պարտութեամբ չի վերջանար քիւրտ ժողովուրդը, ինչպէս վերջ ... մէկ միլիոն կորուստին:

Զմռնանք որ անարգուած ու արքուած ժողովուրդներու հոգին խորը անթեղուած ատելութիւնը որ մը կրնայ ըլլալ աւելի ահաւոր եւ վրեժխնդիր՝ քան կազմակերպուած թշնամի բանակներու թնդանօթին ռումբը:

Թուրքիա իր գահերը ըկած տեւե, պէտք է հաշուի առնէ եւ այս վերջին իրողութիւնը»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄՈՒՐԱՏ - ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԿՏԱԿՆԵՐԸ. (Զոյգ կրթական հաստատությանց հարյուրամյակի առթիվ), գրեց Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան, տպ. Ս. Ղազար, 1937:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԴԱՐԱԴԱՐՁԻ ՄՈՒՐԱՏ - ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԱՑ (1836 - 1936), — պատկերներ եւ գեղարվեստ հատոր մը, տպ. Ս. Ղազար, 1937

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (398)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» ○ ««««

— Հէչ բան չկայ, ձեր թաղով կ'անցնէի, ըսի, մէկ ներս մտնեմ՝ տեսնեմ ի՞նչ հալի էք:

— Լաւ, լաւ, ի՞նչպէս պիտի ըլլինք, օր մը լաւ, օր մը վատ... Մօտեցիր, նստիր քիւրսիի տակ, մրսած կը լինես ... Հա՛, էն ի՞նչ թուանքի ձէներ էին, Տաճատ: Կասցեր են շըները, նորէն հայ քրիստոնեայի գլխուն փորձանք պիտի բերեն. ա՜խ, մէկ մը ազատէինք էս չներու երեսը տեսնելէ: Թրքերու թաղէն կուգային ձէները

— Հա, մարէ, ես ալ լսեցի ... Ե՛, ո՞վ գիտէ նորէն ի՞նչ է պատահեր...

Սաթենիկը Տաճատի դէմն ու դէմը նստած՝ ուշադրութեամբ կը դիտէր անոր դէմքը: Բացի դէմքի գունատութենէն, Տաճատը կարծես փուշեցու վրայ նստած լինէր: Երբեմն թեթեւ դող մը կ'անցնէր մարմնի մէջէն: Լարուած վիճակ մը ունէր, նապաստակի մը նման, որ տասնց որ տարբեր տեսնելու՝ կը զգայ անոր մօտիկութիւնը:

Տղու այդ անհանգստ վիճակը զարմանալի թուեցաւ Սաթենիկին: Արտակարգ բան մը պատահած լինելու է, մտածեց Սաթենիկը, ինչո՞ւ Տաճատը այնպէս մը նստած է, կարծես ամէն բոպէ ոտքի ցատկելու պատրաստ վիճակի մէջ

Ցանկարծ կասկած մը Սաթենիկի միտքը պղտորեց: Զլինի՞ թէ ... եւ սակայն ուսը թօթվելով՝ հեգնական ծիծաղ մը շրթներուն վրայ Սաթենիկը եւ մղեց մտքի մէջ ծագած կասկածը: Ե՛հ, Տաճատը հազիւ թէ դեռ անփորձ պատանի մը լինէր: Բայց ինչո՞ւ գիշերով եկած էր իրենց տունը, բան մը, որ երբեք պատահած չէր, բացի մէկ երկու անգամէն, երբ պատանեկան խումբերը իրենց տանը հաւաքուած էին:

— Տաճա՛տ, մէկո՞ւն կը սպասես, — փորձելու մտքով հարցուց Սաթենիկը:

Տղան անորոշ իմաստով մը, աջ ուսը բարձրացուց անվճռական ձեւով: Տաճատը ինքն ալ հաստատ չէր գիտեր, թէ Լեւոնը գալո՞ւ էր այդ երեկոյ:

Երբ վերջին անգամ Տաճատը տեսնուեցաւ Լեւոնի հետ, վերջինս որոշ հրահանգներ տալով յայտնեց՝ թէ յաջող կամ անյաջող փորձէ մը վերջ Սաթենիկենց տունը պատսպարուէր: Եթէ դէպք մը պատահելու լինէր, ինք կը լսէր եւ գիշերով կուգար զինք տեսնելու եւ հարկաւոր կարգադրութիւնները ընելու համար:

Որքան ալ որ վստահ Լեւոնի գալուն, Տաճատը շատ անհանգիստ դըրութեան մէջ կը գտնուէր. ախ, եւ բանի մէկ Լեւոնը գար:

— Աղջի, կարծես այգիի դուռը կը թխկացնեն,— ձեռքի գործը ձգած, խօսքը Սաթենիկին ուղղեց պառաւը, ականջները ճակտին վրայ բարձրացնելով,— մէկ եկ բակը, տես ո՞վ է:

Դրսէն կը լսուէր գրկից Սանդրոյ— գործ Սարգսենց հարսին ձայնը . .

— Սաթենի՛կ, ո՛ւ ո՛ւ ... Սաթենիկ ..

Երբ Սաթենիկը տեղէն բարձրանալով՝ կը պատրաստուէր բակը ելլել, Տաճատը անմիջապէս ոտքի ցատկելով հէլլէն շալկեց ու անոր ճամբան կտրեց.

— Աւելի լաւ է, որ այդ կինը գիտնայ չտեսնէ,— քիչ մը շփոթած ըսաւ Տաճատը,— ըսէք ... թող չտեսնէ .. ես ախոռի մէջ կը պահեմ ...

Սաթենիկը զարմացած նայեցաւ տղուն: Տաճատը ի՞նչ պատճառ կրնար ունենալ թաքնուելու, այն ալ դրկից կնոջ մը պատճառով: Բայց Տաճատը ժամանակ չտուաւ անոր հարցում մը ընելու: Սաթենիկի հետ միասին բակը ելլելով՝ կամաց մը անոր ականջին փսփսաց.

— Սաթենի՛կ, յետոյ կ'իմանաս ... Հաս եկայ, պարոն Լեւոնին սպասելու ... Թերեւս այս գիշեր գայ: Անպատճառ կուգայ ... Ես ախոռին մէջ կը սպասեմ,— ու արագ շարժումով մը ախոռի դռնէն ներս սպրդեցաւ:

— Աղջի՛կ, խլացե՞ր էք,— այգիի դուռը շարունակելով ծեծել, պոռաց դրկից հարսը— Սաթենի՛կ, ո՛ւ. Սաթենիկ ...

— Եկայ, եկայ, հիմա դուռը բացի,— եւ Սաթենիկը անճարակ զրան փայտէ լեզուակը ետ քաշել:

— Աղջի, կէս ժամ եղաւ դուռը կը ծեծեմ,— չափազանցելով ըսաւ հարսը,— կարծեցի քնած էք: Խոսք ունեմ, խեղկով թաղայ ժամին չլինեցինք, ըսի քիչ մը մօրքուրին տանիմ մայրդ արթո՞ւն է...

— Էս ժամանակ ալ մօրդ քնի՞, ներս եկուր, դուրսը ցուրտ է:

Սաթենիկն ու դրկից հարսը ներս մտան թոնրատունը: Սաթենիկի մայրը ուվորական բարեւէրը ժպիտով դիմաւորեց երիտասարդ կինը, որու հանդէպ մասնաւոր համակրանք մը ունէր: Հազիւ թէ քիւրսիի տակ տեղաւորուած՝ հարսը արագ արագ ըսկաւ լեզուին տալ, կարծես ձիւսոր մը ետեւէն ինկած, կը հալածէր զինքը:

— Քա՛, մօրքուր, մուժուկս տուր. խորոտ բան մը: Չէ, մինչեւ որ բան մը չասեմ, բերանս պիտի չբանամ. ժամ պատարագ, պիտի չըսեմ: Ու գիտնաք, ուրախութենէս խենթեցեր եմ: Ու իմացայ, ըսի մէկ վազեմ մօրքուրին պատմեմ, սիրտը հովանայ: Մարդս քիչ առաջ պայարէն տուն եկաւ: Երեսը նայեցայ, ամէն օրուան թթու երեսը չէ: Եա՛ Սուրբ Գէորգ կ'ըսեմ մտքէս, էս մարդս ինչո՞ւ կը խնդայ: Քա, դուն մի ըսեր, աչքովը տեսեր է շուն Դուոն գետին փռուած ... Քա, ո՛ւ, ինչպէս ալ բերնէս փախաւ ... որպէս թէ պիտի չըսէի ... Հաղա՞, չան պէս սատկեցուցեր են, բաղնիքի զրան առջեւ ... Թուրքերն ալ քանի մը խեղճ ու կրակ Հայեր մեցուցեր են Դաշ Փողանի մօտ: Ա՜խ, երնէքէն կրակ թափի անոնց գլխուն: Անոնց քէօքը կտրուի Ամէն տան մէջ հիմա հարսնիք է: Դուք ի՞նչպէս չէք լսած ... Քա, ես ալ լեզուիս տաւի ու նստայ: Չէ, մօրքուր, պիտի երթամ, մեր տղամարդիկը սեղանէն նոր ելան, աման չամանը պիտի լուացուի. ... Ըսի, մէկ երթամ մուժուկ տամ մօրքուրին, թող սիրտը փառաւորուի... Օ՜խ, չանատակ եղաւ սաղրայէլը ... Էրնէկ մարը անոր տեղ քար մը ծնէր ... տղութեան տանը կործանեց ... Ես ալ լեզուիս տաւի, հիմա երեխաները ... տէ մօրքուր ես գացի ... Օրհնուի զարնողի ձեռքը ... Քա վույ, քիչ մնաց մոռնայի,— ու հարսը, որ քիչ մը տեղէն բարձրացեր էր երթալու համար, նորէն տեղաւորուեցաւ հաստ նեքնակի վրայ.— Հապա չէ՞ք հարցներ թէ խփողը ո՞վ է ... մարդս հաւատալը չի գար ... Քա, չհարցնէ՞ք թէ ով խփեց էն շունը:

Սաթենիկը արմանք զարմանք կտրած՝ բերանը չէր կրնար բանալ: Արդեօք Համասփիւռը կամ ընկերուհի՞ն, մտածեց Սաթենիկը, որ օրերէ ի վեր այդ երկուքի փնտռտուքին կ'օժանդակէր, հայկական թաղերու մէջ Դաւոյի քայլերը լրտեսելով: Այդ կէս օրէն վերջն ալ, նորէն գացեր էր անոնց հետ, Սպահայի Ջաղացէն: Ինք քան երեսուն քայլ մը առջեւէն կը ... աղջիկներն ալ ետեւէն: Բայց Դաւոյին չէին հանդիպած: Բայց ո՞վ գիտէ, մտածեց Սաթենիկը, թերեւս իր բացակայութեան ժամանակ Համասփիւռ կամ ընկերուհին հանդիպած լինէին շանը:

— Հարս, զա՞րթ կ'ըսես,— ճակատին դրած ակնոցները մինչեւ քթի ծայրը իջեցնելով զուարթացած հարցուց պառաւը,— աղջի հարս, զա՞րթ կ'ըսես: Քեօ բերա՛ն օրհնուի ... Ես արդէն գիտէի որ բան մը պատահելու կոչնակէն վերջ, էն որքա՛ն հրացանի ձէն լսեցի ... Անանկ չէ՞ Սաթեն ...

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

Տէրսիմ անցնելու ձեռնարկած է, բայց չէ յաջողած երկաթէ շղթային մէջէն անցնիլ :

Ցեղուղակներուն արմաւիքը սպառած է, ինչպէս ռազմանիւթը: Որով այլեւս օրուան մը խնդիր է մնացեալ թափթփուքներուն յանձնուիլը :

Աւազակապետ Սէյիտ Րիզա շատ անյոյս վիճակի մէջ է: Այս պատճառով իր ապաստանած որջէն դուրս քայլ մը չի կրնար առնել: Սէյիտ Րիզայի տղաքներէն մին վիրաւորուած է: Միւսն ալ անձնատուր եղած :

Շատ սահմանափակ է հիմա դեռ չյանձնուածներուն թիւը: Միւս կողմէ Թունճէլիի մէջ վերաշինման գործունէութիւնը կը շարունակուի: Սա մէկ քանի օրուան մէջ սեպ լերանց միջեւ քանի մը քիլոմեթր երկարութեամբ ճամբաներ բացուած են :

ԷԼ ԱԶԻԶ, 25 Յունիս — Թունճէլիի շրջանակը մեկնող մեր 3 օդատորմիղները ցեղուղակներուն վերջին ապաստարանները հետապնդելով իրիկուան դէմ դարձան: Զապտիական վերջին շարժման ծրագրին գործադրութեան ձեռնարկուած է: Հիմա վերջին թափթփուքներն են որ կը ժողվուին: Անձնատուր եղած ցեղուղակներուն մօտ ամէնէն շատ 3 փամփուշտ գտնուած է, այնքան սպառած է իրենց ռազմանիւթը: Ալի Շիր, որ Սէյիտ Րիզան այս արկածախնդրութեան մղած է եւ անոր գլխաւոր խորհրդականն է, վերստին Սէյիտ Րիզայի քով դարձած է չկրնալով անցնիլ արեւելեան Տէրսիմ: Հաստատուած է որ Սէյիտ Րիզայի քովինները զէնքը լքած են: Ապստամբութեան բոլոր միւս պարագլուխները ձերբակալուած են: Հաստատուած է որ Սէյիտ Րիզա քարայրի մը մէջ է: Փոքր տղան վիրաւորուած՝ ձեռք անցուած է, իսկ մեծ տղան դիմում ըրած է անձնատուութեան համար :

ԷԼ ԱԶԻԶ, 25 Յունիս — Թունճէլիի շրջանակին մէջ վերաշինման շարժումը սկսած է: Ամէն կողմ ճամբաներ կը բացուին, կամուրջներ կը շինուին եւ այս գործերով կը զբաղին կեդրոնէն եկած զինուորական մարմինները: Նոյն իսկ հանքի հետազօտութիւնները սկսած են եւ այժմէն դրական արդիւնքներ ձեռք բերուած :

ԷԼ ԱԶԻԶ, 26 Յունիս — Արշաւոյսին հետ սկսաւ մեր զօրաց յառաջխաղացումը, մաքրելու համար վերջին թափթփուքները այն ապստամբներուն, որոնք անհնազանդութիւն ցոյց տուած էին պետութեան օրինաց: Ցեղուղակներուն վրայ քալող մեր գիւղացի զինուորները ցեղուղակներու բոլոր գիւղերը գրաւած են :

Քարայրներու մէջ պահուըտած ցեղուղակները կը հետապնդուին: Ասոնցմէ ձեռք անցուածները իսկոյն կը յանձնուին դատական իշխանութեանց: Փախչողներն ալ անդթօրէն կը հետապնդուին :

Գութուսէրէի մէկ թեւին մէջ գտնուող ցեղուղակներուն հետ այսօր տեղի ունեցած ընդհարման հետեւանքով ցեղուղակներէն 32 հոգի սպաննուած են եւ ձեռք ձգուած Տէմէնանի աշիրէթին պարագլուխներէն 2 հոգի: Ասոնք անմիջապէս յանձնուած են դատական իշխանութեան: Բէջիր լերան խիստ լերկ հիւսիսակողմի քարայրները ապաստանած ուրիշ մաս մը ցեղուղակներ ամբողջովին պաշարուած են: Մեր օդանաւերը փախչիլ ուզող ցեղուղակները խառնել կը ռմբակոծեն: 500 տարուան պատմական Գութուսէրէի դաւանքը մեր գիւղացի զօրաց մոյկերուն տակ կը գտնուին: Գործողութիւնները փութով անդութեամբ եւ յաջողութեամբ կը յառաջդիմեն: Շիտ մօտ է վերջին թափթփուքներուն ամբողջովին ձեռք ձգուիլը :

ԽԱԶԻԶ, 26 Յունիս — Սպաննուած ապստամբներուն մէջ է ձերբակալեալ Ճիպրայիլի քեռորդին: Տէմէնանի աշիրէթին պարագլուխներէն ձերբակալեալ երկու անձերն են Քամէր օղլու Քէչիլ եւ Ճէպրայէլի քեռորդին Քէչիլ:

ԽԱԶԻԶ, 26 Յունիս — Այսօրուան ընդհարումէն վերջ սկսաւ տարածուած անձնատուութիւնը: Մեռնող ապստամբի մը կինը ուզած է սպաննել Սէյիտ Րիզան, արիւնահեղ դէպքերու զոհ բռնելուն համար, բայց Սէյիտ Րիզայի արդանեակներէն սպաննուած է: Կ'րասուի թէ Րիզայի վիրաւոր տղան մեռած է:

ՀՕԶԱԹ, 26 Յունիս — Կ'րասուի թէ Սէյիտ Րիզա վիրաւորուած է.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՅԻՆ վարձքերու օրինագիծը, որուն մէջ Ծերակոյտի նշմարելի յանձնաժողովը փոփոխութիւն մտցուցած էր, վաւերացուեցաւ իր անփոփոխ ձեւին մէջ, — որով բնակարանային վարձքերու վրայ կատարուած առժամեայ կրճատումը (10 առհարիւր) պիտի շարունակուի գործադրուիլ մինչեւ յունուար 1:

ՊԱՆԴՈԿԱՊԵՏՆԵՐՈՒ, սրճարանատէրներու եւ ճաշարանատէրներու քսպաննայիքը որոշեց չգործադրել այսօր, կառավարութիւնը ... գծը սաանձնեց՝ աշխատելով համաձայնութեան եզր մը գտնել, դէթ անցընելու համար Ցուցահանդէսի եղանակը :

ԻՒՄԱՆԻԹԷ որ ամիսէ մը ի վեր կը դիմադրէր թերթերու գնոյն յաւելումին, պարտաւած կը յայտարարէ թէ երկուշաբթի օրուընէ պիտի ծախուի համար 40 սանթիմի :

Այրի Տիկին Այտընեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Թէրզեան, Պ. Յարութիւն Թէրզեան, Պ. Խաչիկ Թէրզեան խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ փեսային

ԳՐԻԳՈՐ ԱՅՏԸՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ 30 յունիս, չորեքշաբթի ժամը 7ին իր բնակարանը, 16bis Ave. Ftaisse, Colombes, 35 տարեկան երիտասարդ հասակին :

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 2 յուլիս, ուրբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 1ին եւ հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ տեղւոյն գերեզմանատունը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Պէամբրիա Բէլպաղեան, Այրի Տիկին Մարիամ Ծերունեան, Պ. Յակոբ Քէպապճեան, Տէր եւ Տիկին Եղիշէ Քէպապճեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Քէպապճեան, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Քէպապճեան, Տէր եւ Տիկին Ծերան Եանըքեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Նեռիկեան իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Ալֆորվիլի Զէնիթերցի հայրենակիցներուն, Նիսի հայրենակիցներուն եւ բարեկամներուն, որոնք անձամբ, գրաւոր, մասնակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, եղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆի մահուան առթիւ:

Ալֆորվիլի Կ. Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Նշանեան ընտանիքէն 25 ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին ԿԻՒԼԻՒԶԱՐ ԿՏԱՒՃԵԱՆի մահուան առթիւ :

ՃՈՒՇԱՏԵՏ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը, ամառնային ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր-ընկերուհիները, 4 յուլիս, կիրակի ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբը :

Օրակարգ՝ տարեկան հաշուետուութիւն, ...

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Պուա Քոլոնպի, Անիէռի եւ Քուրպըվուայի հայերէն դասընթացքներու տարեվերջի ... հանդէսը, տեղի կ'ունենայ 4 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Մուլէն տ'Օռժէմոնի անտառին մէջ: Խմբերգ, նուագ, պար, ճառ, ... արշակերտներուն կողմէ:

Ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ:

Հաղորդ. միջոց — Կառ տ'Արժանթէօյէն առնել Անկէնի գծին օթօքարը եւ իջնել Օռժէմոն :

Փառիզ

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԹԷՕՆ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը, այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Ակումբին մէջ :

Կը խօսի՝ ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. Հայդուկային կռիւները :

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները, 4 Յուլիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին:

ՊՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական ճաւաքատեղին:

կարեւոր օրակարգ. Ջեկոյց Ներկայացուցչական ժողովի. Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ Վռամեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 4 Յուլիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին

կարեւոր օրակարգ: Ջեկոյց Ներկայացուցչական ժողովի, Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ Վարուժան խումբին ընկերական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ վայրը

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 5 Յուլիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին «Շաքըրկեան» սրահին մէջ, 5 րիւ տը Լ'էքլիզ, Մարսէյլ:

կարեւոր օրակարգ.

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ՄԿՐՏԻՉ ԽՕԹՆԵՂԵԱՆ» խումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ

4 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

Ռօպէնսոնի Grand Arbre Maison Fiqueti օդասուն պարտէզը

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՂՕԹ ԽՈՍՀՈՎԵԱՆ

կը խօսին ընկերներ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ եւ ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին սիրա օժտ կը մասնակցին օրիորդներ Հ. ԴԱԶԱԶԵԱՆ (կովկասեան պար) Հ. ԿՆԵՉԵԱՆ (երգ) Մ. ՍՈՄՈՒՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ (ժողկ. պար), կը նուագէ ճարիստ ԴԱՐԻՆԻՆ: Ճաշկական շուրջ-պար ղեկավարութեամբ ընկ. ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆի Եւրոպական պար ղեկավարութեամբ Carie Cantzi նուագախումբին

Պիւֆէ, գինի մատչելի գիներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ. — փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Թէրմինիւս:

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

3 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին պետական թատերասրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ 1. Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Խորհրդային Միութեան եւ Հայաստանի մէջ: 2. Գաղութները եւ իրենց հոգերը:

Գեղարուեստական բաժին՝ արտասանութիւն, մեներգ, նուագ :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8

ՍԷՆ ԲԷՐԷ անտառին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԻՄԱՍՏԸ

Գեղարուեստական բաժին՝ արտասանութիւն, մեներգ, նուագ

Տախքերու մասնակցութեան համար 1 Ֆր.

ՀԱՂ. ՄԻՋ. — Champs de Marsէն ինքնաշարժը կը քանի ժամը անգամ մը: Երթուդարձ 2 Ֆր.

ԿԻՆԱԿԱՆԱՔ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին

8, rue Bossuet բարեգործ. կանի տան մէջ

Տամեր ունեցող անդամուհիներէն կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները մինչեւ Յուլիս 9, դիմելով ամէն օր ժամը 5էն վերջ Տիկին Թարոսեանի, 23, Rue d'Enghien. Paris (2):

ՊԱՏԱՐԱԳ

Նախաձեռնութեամբ Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին, այս կիրակի, Վարդավառի տօնին առթիւ տեղի կ'ունենայ Պատարագ Հոգեհանգիստ Պուլվար Օտտոյի եկեղեցիին մէջ ի յիշատակ Տարօնի նահատակներուն եւ վերջերս մեռած հայր. Խաչիկ Դաւիթեանի:

Կը հրաւիրուին հայրենակիցները, Միութիւնները եւ կազմակերպութիւնները:

ԿՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի կօշկակար գործաւոր մը նափօլիթէ քամփէ չինող: Տեղական գործ: Դիմել Մ. Մարկոսեանի, 9 rue dep H golens, Marseille.

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ ... Ցանցի ...

Վ Ա Ր Ժ Ա Ն Ի Կ

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Շավիլի եւ շրջակայից եկեղեցական վարչութիւնը իզմիրեան ազգայիններու կը ծանուցանէ թէ կիրակի, 4 Յուլիս, Վարդավառի տօնին առթիւ, զաւակութիւն հոգեւոր հանգիստ Հայաստանի վրդ. Պատմաարեան հանգիստ է հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցանել եւ քարոզել:

Այս առթիւ Ս. Լուսաւորիչ Մատրան քարերարներէն Աղբիւր. ազնուական Պ. Գաբրիէլ Փափազեանի նուիրած Ս. Պատարագի ծանրագին զգեստին օրհնութիւնը կը կատարուի հոգեհանգիստ կը կատարուի Պ. Փափազեանի ջերմաջան ննջեցեալներու յիշատակին:

Պ. Գէլճեան եւ իր խումբը պիտի երգեն Կոմիտասի բազմաձայն պատարագը: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9ին, Ս. Պատարագ 10.30ին:

ԴԻՏԵՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Près Cours Lafayette angle Garibaldi

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, **48 rue de la République, Marseille**

Tél. Colbert 74—31, 47—22

Օտար դրամներու փոխանակութիւն. չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:

ՀԱՅ ՓԱՍՏԱՏՈՒՆԵՐ.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսանեկան, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով, ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չխնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները:

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻն, **50, Bld. Longechamps, Marseille**

Tél.: National 13-16

«ՇԻՐԱԿ» Արեւելքի միակ խնկական օղին է Անզուգական: Անմրցելի: Ախորժաբեր Առողջապահ. զօրացուցիչ ... ... Հայ ասմ դական սեղանի զարդը

ԾԱԽՈՒ Է Գլիշիի մէջ նպարավաճառի խանութ մը՝ իր բոլոր յարմարութիւններով: Գայլ 6 տարի: Տարեկան վարձք 2250 ֆր. չարժով միասին: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Café Harem, 30, rue de Trévise (9.) Հեռախօս Taitbout 40 68.

ՀԱՑՈՒՍՏՆԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵԼԻՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յանուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, զույգաններու եւայլն համար: Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրամեքենաներ գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներուն կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գինները:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris 9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

Եւրոպայի ամենահին ամենամեծ գրատունը

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն եւայլն ամէն տեսակ գիրքեր

Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:

Աշխարհի բոլոր կողմերէն ղրկուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

51, Rue Mr le Prince. Paris (6), Chèque postal Paris 1278-35. Tél. Danton: 88-65

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԹԷՕՆ-ՔԱՇԱՆԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

կիրակի, 11 Յուլիս առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

ՌՕՊԸՆՍՈՆԻ Grand Arbre Maison Fiqueti պարտէզին մէջ

Կը Նախագահէ Պ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ԶԱՒԵՇՏ ՄԸ

Երգ, արտասանութիւն, պարեր եւն.

Սան-սանուհիներու կողմէ; կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը

ՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ

ԳԻՆ 3 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ. — փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Թէրմինիւս...

Մրցանակաբաշխութեան հանդէս

Ալֆորվիլի Հ. Բ. Ը. Մ. դպրոցին

4 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Թաղապետական սրահին մէջ

148, Rue Villeneuve. Ալֆորվիլ

Ճոխ յայտագիր: Գիներ 5 եւ 3 ֆր., ոչ աշակերտ երախաներու 1.50.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՕՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

4 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուան ժամը 9

ԼԱ ՄՈՒՇԻ դաշտին մէջ

Ուրախ ժամանց. ընտանեկան մթնոլորտ.

Ճոխ պիւֆէ: Երթուդարձի տոմս 4 ֆր.

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

Դաշտապարահանդէս

Նախաձեռնութեամբ Ն. Տ. տը Քոնսօլասիոնի Հ. Կ. Խաչի անդամուհիներու

եւ հովանաւորութեամբ ՍԷՆ ԺԻՌՄԻ ԵՆԹԱՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

տեղի կ'ունենայ 4 Յուլիս կիրակի ամբողջ օրը, ՊԱՐ ՇԱՄՊԷՆԻ պարտէզին մէջ

(Ճամբու կոնպէր չի հասած, ճանրակառքի գծին վրայ):

Բանախօսութիւն, արեւելեան եւ եւրոպական պարեր, զուռնա, նուագ եւն.

Փափաքողները կրնան առաւօտէն գալ իրենց ճաշերով

Մուտք եւ վիճակախաղ 2 Ֆր.

ՔԷՄԱՆՋԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ նուագահանդէսը, ընկերակցութեամբ ՏԻԿԻՆ ՌՈՒԲԷՆԻ, տեղի կ'ունենայ 4 Յուլիս ժամը 2.30ին, Սալ տէ Ֆէթ (Քրուա Ռուժ, Կըընօպլը):

Մուտք՝ 5 եւ 7 Ֆրանք:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 4 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 4 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3464

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԷՐՍԻՄ ԱՄՈՒՐ ԿԱՆԳՆԱԾ ՊԱՅՆԷՇԻՆ ՎՐԱՅ

»»»» o ««««

Շաբաթներ առաջ, Թուրք Խորհրդարանի փակման նիստին մէջ, վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ յանկարծ դղրդացին յայտնութիւն մը ըրաւ։ Պաշտօնապէս խոստովանեցաւ Թուրք ժողովուրդի ներկայացուցիչներուն առջեւ՝ թէ երեք ամիսէ ի վեր Տէրսիմի լեռներուն մէջ ծագած քրտական ապստամբութիւնը վերջ գտած է։ Շարժումին սկզբնաւորութեան մասին նախապէս բան մը ըսած չըլլալով, այս անակնկալ յայտարարութենէն շշմած երեսփոխանները ժամանակ չունեցան իրենց տպաւորութիւնները յայտնելու, Խորհրդարանը փակուեցաւ ծափերու մէջ՝ ողջունելու համար կառավարութեան այս նոր յաջողութիւնը եւ ամէն մարդ իր տունը դարձաւ, հանգիստ սրտով։

Անկէ ի վեր, ամէն օր Թրքական աղբիւրէ կը հաղորդեն ապստամբութեան զսպուած ըլլալը եւ վարիչներուն անձնատուութիւնը կամ սպանութիւնը։ Էնկիւրիի եւ Պոլսոյ թերթերը կը փխտան Թուրք զինուորներու քաջագործութեան լուրերով։ Երբեմն ալ մոռնալով օր մը առաջուան գրածը, հակասական տեղեկութիւններ կը հրատարակեն։

Օրինակ, «Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը, Թրքական աղբիւրէ առնելով, ապստամբութեան լուրը առաջին անգամ տուած ատեն, կը հաղորդէր թէ՝ Սապիհա Կէօքչէն հանըմ օդանաւով վերջին ռումբը նետած է Տէրսիմի մարտիկներուն հրամանատար Սէյիտ Րիզայի տան վրայ, սպաննած է զայն եւ անոր ընտանիքին անդամները, ու այդ քաջագործութեանը համար շքանշան ստացած։

Իսկ հիմա, նոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն թէ Թրքական երեք օդաօրմիղներ չարժման մէջ գրուած են՝ իր պահուըտած քարայրէն դուրս հանելու համար քրտական ապստամբութեան վարիչ նոյն Սէյիտ Րիզան։ Թուրք հրամանատարը վճռական հրաման տըւած է ողջ կամ մեռեալ վիճակի մէջ ձերբակալել այս հերոսը, որուն մահը կ'աւետէին շաբաթներ առաջ։

Ֆրանսերէն «Թան»ի Գահիրէի թղթակիցը կը հեռագրէր քանի մը օր առաջ թէ՝ հակառակ պաշտօնական բոլոր հերքումներուն, քրտական ապստամբութիւնը չէ զսպուած եւ կը շարունակուի թունդ կերպով։ Քիւրտերը յաջողած են հինգ Թրքական օդանաւեր վար առնել։

Գէյրութի մեր թղթակիցն ալ կարեւոր տեղեկութիւններ կուտար երէկ այս շարժման մասին։ Կը հաստատէր թէ Սէյիտ Րիզա ողջ առողջ է եւ ընդհանուր կառավարիչ նշանակուած է Տէրսիմի, Բալուի Թուրք կառավարիչը Քիւրտերու կողմէ առեւանգուած է, Տէրսիմ նոուզերի մէջ է, ողամարդ, կին ու պատանի պարտականութեան թուած են։

Քիւրտերը յարձակողական առաջին փորձերէն վերջ, այժմ պաշտպանողականի վրայ կեցած են եւ այս ընթացքով երկար տարիներ պիտի կրնան դիմադրել։

Թուրք բանակը օժտուած է արդիական բոլոր զէնքերով, մանաւանդ օդանաւերով, որոնց քանակը 30 կը հաշուեն եւ շատ բնական է որ հնարաւորութիւն ունի աւելի ուժգնօրէն գործելու Տէրսիմի մէջ քան ժամանակին ունէր, օրինակ, Եմէնի մէջ, որ գերեզմանոցն եղաւ տասնեակ հազարաւոր Մէհմէտճիքներու։

Սակայն արդիական այդ պատրաստութիւնները իրենց դէմ ունին ո'չ թէ Արաբիոյ անապատները, այլ անառիկ եւ անմատչելի բարձունքներ ու քարայրներ, ինչպէս նաեւ ի ծնէ քաջ ու ռազմիկ լեռնականներ, որոնց սիրական զբաղումն է զէնքն ու կռիւը եւ որոնք երբեք չեն ուզած ճանչնալ Թուրքին գերիշխանութիւնը։

Հին հին դարերէ ի վեր Տէրսիմցին ազատ ու անկախ մնացած է իր լեռներուն մէջ, հնազանդելով իր ցեղապետներուն միայն։ Սուլթանները երբեք չեն կրցած զինուոր եւ տուրք հաւաքել անոնցմէ։

Երբ 1925ին Շէյխ Սայիտ ապստամբեցաւ, Տէրսիմցին իր լեռնէն վար չիջաւ, որովհետեւ կիսանկախ կեանք կը վարէր եւ ոչ ոք կ'անհանգստացնէր զինքը։ Քրտական համատարած կազմակերպութեան մը պակասը ազդեցիկ եղաւ Անատոլուի քիւրտ բնակչութեան համար թէ՛ այդ թուականին եւ թէ 1930ի Արարատի ապստամբութեան օրերուն։

«Հօյպուն»ի վարիչներու դիմումին անոնք կը պատասխանէին. «Ո՞ւր էիք դուք՝ երբ մենք մեր լեռներուն մէջ կը կռուէինք Թուրք ասքեարին եւ զապթիյէին դէմ։ Այդ օրերուն դուք կը սիրաբանէիք Թուրքին հետ։ Հանգիստ թողէ՛ք մեզ հիմա»։

Այսպէսով, երկու անգամին ալ Տէրսիմցին անդրդուելի մնաց դժբախտաբար։ Այսօր կարգը եկած է քրտական արծուեբոյնին։ Թուրքը տարիներով «մաքրագործեց» դաշտաբնակ Քիւրտերը։ Սակայն «քրտական հարց»ին մահացու հարուածը տալու համար անհրաժեշտ էր քանդել Քիւրտերու մեծնաբերդը։

Այդ գործին է որ ձեռնարկած է հիմա Էնկիւրի, սահմանակից բոլոր պետութեանց հետ բարեկամանալէ եւ թիկունքէն զարնուելու վախէն բոլորովին ազատելէ վերջ։

Դիւրին պիտի չըլլայ սակայն յաջողութիւնը։ Մեր ստացած լուրերը կը հաստատեն թէ՝ մայիս 30էն մինչեւ յունիս 16 Թուրք զինուորներուն կորուստն է եղած 1428 սպանեալ, 1178 վիրաւոր եւ 5 օդանաւ։ Ու դեռ կռիւը կը շարունակուի։

Քիւրտերը մեծ պատերազմի ընթացքին իրենց լեռներուն մէջ մթերած էին մեծ քանակութեամբ զէնք ու ռազմանիւթ։ Ներկայիս ալ կռիւներու ընթացքին Թուրքերէն գրաւած են ռազմամթերք ու գնդացիրներ։ Զէնքը չէ որ կը պակսի, ոչ ալ ռազմիկը։

Դժբախտաբար քաղաքական պայմանները այնպէս դասաւորուած են որ Քիւրտերը ո եւ է արտաքին օժանդակութեան յոյսը չունին։ Ո՛չ մէկ պետութիւն պիտի ուզէ շաղանակները կրակէն դուրս հանել՝ Քիւրտերու սեւ աչքին համար։ Բոլորն ալ կը դարպասեն Ջարդարար Թուրքին, որ հայկական մեծ եղեռնը սարքելէ, Թուրքիոյ հայութիւնը արմատախիլ ընելէ եւ այդ բոլորը հանգիստ սրտով մարսելէ վերջ, հիմա կ'ուզէ մաքրել քրդութիւնը, միաձոյլ եւ միատարր Թուրքիա մը կազմելու իր մոլուցքին մէջ։

Ժընեւի մէջ եւ դիւանագիտական կանաչ սեղաններու շուրջ, Թուրքին արիւնոտ ձեռքը թօթվողները վաղը պիտի համբուրեն զայն անշուշտ, երբ քրտական արիւնով ալ թաթաւուի անիկա։

Տէրսիմը տակաւին ամուր կանգնած է պատնէշին վրայ։ Եթէ պարտուի իսկ, Թուրքին համար յաւիտենական մղձաւանջ պիտի դառնայ «Քրտական դատը», ինչպէս «Հայկական Դատը»։

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԷ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՓՈՐՁԷ ՎԵՐԱՊՐԻԼ

»»»» o ««««

Վճռական թախտակի գալ երեկչաբթի

»»»» o ««««

Ուրբաթ առաւօտ, անձկայոյզ մթնոլորտի մը մէջ բացուեցաւ Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան կոմիտէի ժողովը։

Ամէն կողմ այն կարծիքը կը տիրէր թէ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը իր վերջին օրը կ'ապրի։

Նախ քան ժողովը, Իտըն վերջին անգամ մըն ալ տեսակցեցաւ Ֆրանսական դեսպանին հետ։ Գերմանական եւ Իտալական կառավարութեանց ներկայացուցիչները, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ եւ Կրանտի, իրենց կարգին շարունակ կը խորհրդակցէին մէկ ձեւ տալու համար իրենց հակառաջարկներուն։ Իրենց խորհրդականները Պերլին եւ Հռոմ ղրկուած էին՝ հրահանգ խնդրելու Հիթլէրէն եւ Մուսոլինիէն։ Ժողովը բացուած էր արդէն քանի մը վայրկեանէ ի վեր, երբ օդանաւով Լոնտոն հասան խորհրդականները եւ անմիջապէս ժողովի գացին։

Հետեւելով Պերլինի եւ Հռոմի հրահանգներուն, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները մերժեցին անգլօ-ֆրանսական ծրագիրը՝ Սպանիոյ ծովային ու ցամաքային սահմաններուն վրայ հսկողութիւնը երկուքով կատարելու մասին։ Ընդունելով հանդերձ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը պահպանելու անհրաժեշտութիւնը, կ'ըսէին թէ անգլօ-ֆրանսական ծրագիրով կարելի չէր անաչառ հսկողութիւն մը կատարել, քանի որ կռուող երկու կողմերը դրուած չէին հաւասար ատոքնաներու վրայ։ Ուստի կ'առաջարկէին պահպանել ոչ-միջամտութեան սկզբունքը, բայց պատերազմիկի հաւասար իրաւունքներով ճանչնալ կռուող երկու կառավարութիւնները, անոնց թողլով, երկու կռուող կողմերու պատասխանատուութեան տակ, սահմաններուն վրայ հսկողութիւն կատարելու պարտականութիւնը, վստահ թէ երկու կողմերը աւելի լաւ պիտի կատարեն հսկողութիւնը ընդդէմ չէզոք պետութեանց միջամտութեան։

Առով, նախ ուժ կը տանէր ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը, երկրորդ կողմնակալութիւն ցոյց չի տրուիր երկու կռուող կառավարութիւններէն մէկուն կամ միւսին, երրորդ չէզոք պետութիւնները կը պարտաւորուին յարգել միջազգային իրաւունքի սկզբունքները հանդէպ երկու կռուող կողմերուն հաւասարապէս, եւ իբրեւ արդիւնք այս վերջին տրամադրութեան՝ ամէն չէզոք պետութիւն, որ կը փորձէ բռնաբարել միջազգային իրաւունքի սկզբունքները, կ'աշխատի օգնել մէկ կամ միւս կողմին՝ օդային, ցամաքային ու ծովային ճամբով մը անցնելով անոնց հսկողութեան ցանցէն, կ'ենթարկուի պատասխանատուութեան, ինչպէս կռուող կողմերը պիտի ստանձնեն պատասխանատուութիւնը չէզոք պետութեան մը հանդէպ ցոյց տուած իրենց թերացումին։

Ընդունելով այս առաջարկը, չէզոք պետութիւնները կ'ազատին միջազգային ոստիկանութիւն կատարելու իրենց յանձնառութենէն, բան մը որ ձախողեցաւ արդէն։ Կարելի է սակայն միջազգային ոստիկանութիւն կատարելու տեղ՝ հսկողութիւն կատարել ծովու եւ ցամաքի վրայ, յատկապէս դրուած դիտողներով։

Այս հակառաջարկը, որ բարեբախտաբար վիճաբանութեան բաց դուռ կը ձգէր վերջին տրամադրութեամբ մը, բուռն ընդդիմութեան բախեցաւ անգլիական, ֆրանսական եւ ռուսական ներկայացուցիչներուն կողմէ։ Նիստին կը մասնակցէին ինը պետութիւններ (Անգլիա, Պելճիքա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա, Շուէտ, Ռուսիա, Չեխոսլովաքիա, Փորթուկալ)։ Բոլորն ալ որոշ տրամադրութիւն ցոյց կուտային փրկելու ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին գոյութիւնը, հակառակ անոր որ անհաշտ, իրարու բոլորովին հակոտնեայ՝ երկու ծրագիրներն ալ կը պաշտպանուէին անփոփոխ պահելու յամառութեամբ մը։

Ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան բախտն էր որ դրուած էր նժարի մէջ։ Ի վերջոյ ամէն ներկայացուցիչ, իր կառավարութեան վերջնական հրահանգները առնելու համար, փափաք յայտնեց յետաձգել նիստը։

Եւ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը քանի մը օր եւս ապրելու բախտն ունեցաւ։ Յաջորդ նիստը թերեւս գումարուի երեքշաբթի, երբ անդի պիտի ունենայ երկու հակառակ տեսակէտներու վճռական ճակատամարտը։

Առաքինութ պիտի չմնապահնելի սանձածի կառավարութեան

»»»» o ««««

Պէյրութի «Ահրար» արաբական թերթը կը գրէ.—

Անտիոքէն կառավարութեան տեղեկացուեցաւ թէ արաբական մեծ համագումար մը կազմակերպուած է Սանճաքի բոլոր Արաբներուն մասնակցութեամբ եւ որու միջոցին որոշուած է Սանճաքի նոր կանոնադրութենէն բխող կառավարութեան չհնազանդիլ, տուրքեր չվճարել եւ ամէն ձեւով դժուարացնել անոր գործը։ Արաբ բնակչութիւնը իր տուրքերը պիտի ղրկէ ուղղակի սուրիական կառավարութեան։

»»»» o ««««

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ դրամագլուխները, որոնք ամերիկեան դրամատուները ապաստանած են 2 յունուար 1935էն մինչեւ 31 մարտ 1937, կը հասնին 2 միլիար 929,773,000 տոլարի։ Ֆրանսական դրամագլուխն է 308,868,000 տոլար։

Սուրիոյ Քիւրտերը կ'օգնեն Տէրսիմի ապստամբներուն

»»»» o ««««

Պէյրութի «Լը Ժուր» թերթը կը գրէ.—

Թուրքիոյ մէջ ծագած քրտական ապստամբութիւնը կը թուի թէ միայն ներքին խնդիր մը չէ։

Արդարեւ, վերջին անցուդարձերն իմանալով՝ Դամասկոսի Քիւրտերը խորհած են թէ իրենց պարտականութիւնն է աջակցիլ սահմաններէն անդին պայքարող իրենց եղբայրներուն։ Ցեղին արիւնը արթնցած էր։ Եւ ժողով մը գումարեցին իրենց թաղին մէջ։

Երկարօրէն վիճաբանելէ վերջ քրտական ապստամբութեան եւ անոր հետեւող զինուորական զսպման շուրջ, ի վերջոյ որոշեցին իրենց բոլոր կարելի միջոցներով օգնել Թուրքիոյ Քիւրտերուն, ինչպէս քանի մը տարի առաջ օգնած էին Իրաքի Քիւրտերուն։

Կը կարծուի թէ հանգանակութիւն պիտի կազմակերպեն Սուրիոյ բոլոր Քիւրտերուն մօտ, եւ անոնց արդիւնքը պիտի ղրկուի Թուրքիոյ ապստամբ Քիւրտերուն։

Ինչ կը վերաբերի Լիբանանի Քիւրտերուն, որոնք, ի դէպ, շատ փոքրաթիւ են, անոնք տակաւին չեն ճշդած իրենց դիրքը։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Հավաս հեռագրական գործակալութեան թղթակիցը Գիլպաոյէն կը հաղորդէ թէ ազգայնական բանակը կը շարունակէ իր յառաջխաղացութիւնը դէպի Սանթանտէր։ Գրաւուած են Մոնթէլլանօ եւ Լեանօ լեռնային դիրքերը։ Այսպէս Ֆրանքոյի բանակը կը հասնի Սանթանտէրի վրայ տիրապետող դիրքերուն։ Ազգայնականները գրաւեցին նաեւ Թուրչիոսը, ուր բանտարկուած էին 1600 հոգի իբրեւ պատանդ։

Ազգայնական աղբիւրէ կը հաղորդուի թէ հանրապետական բանակը Թոլետոյ կողմնոսմբեր կը գործածէ։ Բազմաթիւ զինուորներ զարկով (արսէնիք) թունաւորումի նշաններ ցոյց տուած են։ Արդէն չպայթած ռումբ մըն ալ գտնուած է, որ թունաւոր կազ կը պարունակէր։

Հանրապետականներու կողմէ դիտել կը տրուի թէ Զօր. Ֆրանքօ յատկապէս այս ամբաստանութիւնը կը նետէ մէջտեղ, որպէսզի վաղը թունաւոր կազ գործածէ հանրապետական բանակին դէմ։

Պարսելոնայէն հասած հեռագրի մը համաձայն, ազգայնականները կատաղի ռմբակոծութեան մը ենթարկեցին Մատրիտը, մինչ հանրապետական օդային տորմիղը յարձակում կը գործէր Սեվիլլայի օդանաւային կայաններուն վրայ։

Վալէնսիայէն առնուած հեռագրի մը համաձայն, հարաւային ճակատին վրայ հանրապետական բանակը շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը մինչեւ՝ 30 քիլոմեթր մօտեցած է Կորտովայի։

ՑԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արտաքին գործավարը, Ռիւշտիւ Արաս, Թէհրանէն մեկնելով հասաւ Մոսկուա։ Իսկ ներքին գործավարը, Շիւքրիւ Քայա, «Պուքրէշի վրայով գնաց միանալու Ռիւշտիւ Արասի։ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ այս այցելութիւնները կուգան ամրացնել ռուսեւթրքական բարեկամութիւնը.

ԳԵՐՄԱՆ կառավարութիւնը սկսաւ դատել այն կրօնաւորները, կաթոլիկ թէ բողոքական, որոնք հաշտ ընթացք մը ցոյց չեն տուած նոր վարչաձեւին։ Ձերբակալուած են բազմաթիւ կրօնաւորներ, որոնք ամբաստանուած են թէ ցոյցեր կազմակերպած էին կառավարութեան դէմ։

ՊՈԼՍՈՅ մէջ ժանտատենդի համաճարակ ծագած է։ Աւելի քան 800 դէպքեր արձանագրուած են։ Կառուցատի կայաններ հաստատուեցան քաղաքին մէջ բազմաթիւ տեղեր։

ՊԱՆԴՈՒԿԱՊԵՏՆԵՐՈՒ, սրճարանատէրներու եւ ճաշարանատէրներու վէճը կարգադրուեցաւ Շօթանի միջամտութեամբ։

ՖՐԱՆՍ. խորհրդարանը կը փակէ իր նստաշրջանը երեքշաբթի երեկոյ։

ԳԻՆԵՐՈՒ չափազանց բարձրացումին դէմ պաշտօնաթերթը հրատարակեց հրովարտակ մը, որ խոստ. կ'արգիլէ շահաչահութիւնը։

ՏԻԿԻՆ ԹՈՒԽԱՉԵՒՍՔԻ, զրոյցի մը համաձայն որուն արձագանգ կուտայ Հավաս, խենթեցած է ամուսնոյն դժբախտութենէն վերջ, իսկ աղջիկն ալ, 12 տարեկան, անձնասպան եղած։ (Մոսկուայի թերթերը անցեալ օրերուն գրեցին թէ Տիկին Թուխաչեւսքի անարգեց իր ամուսնոյն յիշատակը)։

ԱՄՈՒՐ գետին վրայ ծագած ռուսեւճափոնական միջադէպը պիտի փակուի խաղաղ եղանակով մը։ Այսուհանդերձ, ռուսէն կառավարութիւնը ռուսեւճափոնական միջադէպին հետանկարներէն, ինչպէս եւ Ուկրայնիոյ ներքին խռովութիւններէն տագնապեցուած, սկսաւ ամրացնել իր սահմանները, Տնիէսթերի եզերքները, «որպէսզի փախստականներ չանցնին ռումանական հողը»։

ԿԵՂԾ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐ հրապարակ հանուած են Փարիզի մէջ քանի մը շաբաթէ ի վեր։ Այս դրոշմաթուղթերը կը նմանին Փէ Ֆրանս մակագրութեամբ իսկական դրոշմաթուղթերու, 50 սանթիմնոց։ «Ժուռնալ» կ'ըսէ թէ շատ դժուար է կեղծը զատել իսկականէն։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՇԱՀԻ եօթներորդ շերտէն հազար կեղծ տոմսեր ծախուած են կեղծարարի մը կողմէ, որ ձերբակալուեցաւ,— տակաւին հազար տոմս եւս ունէր «տեղաւորելիք»։ Իր ծախած կեղծ տոմսերը չափազանց նման են իսկականին։

ՖՐԱՆՔԻՆ մետաղային (ոսկի) բաղադրութիւնը «ծփուն» կը մնայ տակաւին,— ուրբաթ երեկոյ սթերլինը կ'արժէր 128 ֆր. 84, իսկ տոլարը 26 ֆրանք 06, (երկուշաբթի կ'արժէր սթերլինը 110,55, իսկ տոլարը՝ 22,42)։ Երդիծաթերթ մը սրամտութեամբ կ'ըսէ թէ Պոնէի ֆրանքը պիտի ծփայ եւ օրօրուի տակաւին ժամանակ մըն ալ, որովհետեւ Պոնէ նոր դուրս ելաւ նաւէն։ Պոնէ բնական եւ անհրաժեշտ կը գտնէ այս ելեւէջը, մինչեւ ֆրանքին հաստատականացման պահը։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Խորհ. Միութեան Կեդր. Գործ. Կոմիտէն նիստի հրաւիրուած է 7 յուլիսին, քննելու համար Խորհ. Միութեան ընտրական օրինագիծը (Ը. գլուխ, ԺԲ. յօդուած), մշակուած համաձայն ժողովրդավարական սկզբունքներու,— ընտրելու իրաւունք ունին նաեւ կիները եւ զինուորները։

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

»»»» o ««««

Յառաջիկայ պատերազմը անխուսափելի է, որովհետեւ անոր պատճառները փիլիսոփայական բնոյթ ունին: Երկու մրցակից ուժեր դիրար տասնեակ տարիներով կրնան ծնչել փոխանակութեամբ եւ սակարանային խաղերով՝ պարագային համեմատ, կը սպառնան կամ քաղաքավար վարուելակերպ կ'ունենան՝ երբ խնդիրը կը կայանայ դինումի կամ երեւութական զինաթափութեան շուրջ: Բայց հոն ուր երկու հոգեկան աշխարհներ իրարու ներհակ են, կայծ մը բաւական կ'ըլլայ զանոնք իրարու դէմ լարելու

Այս անգամ հակառակորդ կողմերը զօրաւոր են: Անցեալի կրօնական պատերազմներուն համար զանազան պատճառներ կը յիշուին, բայց իրականին մէջ, Թագաւորները որոնք այդ պատերազմները կը վարէին, իրենց բռնապետական շահերուն եւ երկիրներ գրաւելու համար՝ պէտք ունէին կրօնական շարժառիթներու: Այսօր փոխանակ փոքր ... բանակներու, ամբողջ ժողովուրդներ, կիները ալ մէջն ըլլալով, զօրակոչի կ'ենթարկուին, որուն համար ղեկավարները ամէն ժամանակէ աւելի սոփեստական կերպով գաղափարներու եւ բանաձեւերու պէտք ունին, ամբոխներու մոլեռանդութիւնը գրգռելու եւ իրենց ... քողարկելու համար: Այսպէս ամէն կողմ կը տեսնէք յայտարարութիւններ եւ ճառեր ... Նախապէս, Գերմանիոյ մէջ, օրինակի համար «Հայրենիք» բառը բաւական էր ժողովուրդը պատերազմի մղելու համար ... Այսօր նոյն բանին համար ... [illegible]

Այսօրուան յարձակող պետութիւնները պատերազմի պատրաստ ... իրենց անհրաժեշտ պէտքերն ... երկրորդ, ... ժողովուրդին համար բնակութեան հողի պակասութիւնը եւ երրորդ, ... [illegible]

Յարձակման առաջինը, ... ի նպաստ արդի ղեկավարներուն, թէ ծաւալումը անհրաժեշտ է: Անոնք ... առաջնորդուած են ... [illegible]

Գաղթավայրերու բնական հարստութիւններու շահագործումը երկրագունդի որ եւ է երկրին մէջ, չի կրնար կատարուիլ միայն պատերազմի միջոցով: Աշխարհի ճարտարարուեստը մինչեւ քանի տարուան ընթացքին այնքան կատարելութեան հասաւ ... որ ... ամէն ժամանակ պէտք զգացած հում նիւթերը կրնայ ստանալ եւ ... իր երկրի արտադրութիւնները ... Միջնադարեան գաղափարը միապետութեան մասին այնքան ... չէր թուեր ... որքան այսօր: Ելեկտրականութիւնն ու ... անհետացած են աշխարհի ծաւալը, որ անոր ... մայրիկանի մը մէջ կրնանք ... ու քանի մը օրուան մէջ ալ ... խաւար պատճառներէն մէկը՝ բնական հարստութիւններու պակաս մէջնէն վերցուած է:

Երկիր մը նուաճումը չի նշանակեր այլ եւս թէ այդ երկրին բնական հարստութիւնները, օրինակ քարիւղ կամ երկաթ, դայն գրաւող պետութեան միայն շահերը կ'ըլլան Արդարեւ յաղթական պետութեան համար դժուար թէ անոնք աւելի աժան արժեն: Զուիցերիա, զոր օրինակ, ... ոսկին կը ստանայ այնչափ ... որքան Անգլիա իր գաղթավայրերէն: Որքան առեւտրական աշխարհը իրօք Ազգերու Դաշնակցութիւն կը կազմէ: Անոր եւ չինուող որ եւ է նիւթ չկայ որ մասնաւոր պետութեան մը պատկանի:

Շատ մը գաղթավայրեր կան որոնց ... [illegible]

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՄԱՀԱՑՈՒ ՄԵՂՔ ՄԸ
ԵՒ ԿԵՆՍԱՏՈՒ ԱՆՄԵՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

—o—

Ս. Գիրքը կ'ըսէ — «Մի' գողնար»:

Գողութիւնը մահացու մեղքերէն մէկն է:

Ու աշխարհի բոլոր կրօնքներն ու օրէնքները կ'արգիլեն գողութիւնը՝ պատժելով գողը տուգանքով, բանտարկութեամբ, բարոյական կամ ֆիզիքական մահերով, ինչպէս նաեւ դըժոխքով

Կան սակայն գողութիւններ որոնք ներուած են ու արտօնուած:

Մէկ ֆրանք, տասը - քսան ֆրանք, մինչեւ հարիւր ֆրանք գողնալը արգիլուած է: Միշտ կարելի է սակայն տասը հազար ֆրանք, տասը միլիոն ֆրանք կամ տասը միլիառ ֆրանք գողնալ

Ուրեմն ամէն գողութիւն մեղք չէ: Ու ամէն մարդ, որոշ չափով, գող է ու նոյնպէս, որոշ չափով, կողոպտուող: Խնդիր է գիտնալ թէ ո՛ր չափն է անչափը:

[illegible]

ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

»»»» o ««««

ՄՈՒՐՔ ՀԱՅՀՈՅԱՆՔՆԵՐՈՎ

Կը հայհոյեն ա՛յնքան խորին եւ սրտագին,
Որ համազօր ըլլար կարծես մեր աղօթքին.
Կուրծքերուն տակ նրւագ զարկին մըրըլկալար,
Իբրեւ անսանձ հովերուն տակ անտառ մ'ըլլար:

Կը հայհոյեն եւ կը հեծեն եւ կ'աղօթեն,
Ցօղն ու երնին ողջագուրուած կ'իյնան վարդէն,
Չի հայհոյանքն, անտարակոյս, սաղ մ'էր սուրբի,
Որ կ'ածէր զայն՝ երբ սէրը զար ոտքով քայլքի:

Շուրթերուն վրայ՝ լարախաղա՛ց ծիծաղաշարժ,
Խայտաճամուկ ժապաւէնի անըսպառ կարժ,
Գինովներու լեզուներէն առկախուած զանգ,
Այս իրիկուն կեցցե՛ս նարէն, սո՛ւրբ հայհոյանք:

Զոր դաշտերուն բացուած ծաղիկ միշտ անշապիկ,
Քերթին մութէն ճառագայթող աստղ բացխփիկ,
Աղջիկներուն լանջքը խայթող անգութ պիծակ,
Հարուստներու գլխուն դիզուած ամպ չանբարձակ:

Երկինքներուն կապուտակ փայլն ուտող արծիւ,
Ցանք որ կուտայ մէկի փոխան հատիկ անթիւ,
Ակուաներուն ծիրանի ծով՝ որդան կարմիր,
Աւազ իրկուն մեղուներու պար ժիրաժիր:

Գողի ծեռքով գոհարներու բացուող նրկուղ,
Վայրմով քաշուած ակնեճանչ ձուկ գետայիւղ,
Քեզմով հրզօր եւ քաջալանջ մարդեր կ'ըլլանք,
Դիմախոսրուխ պա՛շ աղբերակ, սո՛ւրբ հայհոյանք:

Կը հայհոյեն ա՛յնքան խորին եւ սրտագին,
Որ լինեն հետ խայտար կարծես մեր ալ հոգին.
Կ'ա գիշերին գինովներու նրւագ զարկին,
Սուրբեր, դեւեր եւ հրեշտակներ գրւարթացին.

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Ա. ՊԱՐՍԵՂԵԱՆԻ
ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

[illegible]

Fête Villageoise [illegible]

Les Bergers à la Montagne [illegible]

Scènes Pittoresques [illegible]

La fileuse [illegible]

ԷՄԻԼ ԼՈՒԴՎԻԿ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

դի մը տպաւորութիւնը կը թողու, մանող հայ կինն է որ կարծես իր գործը աւարտած ըլլալուն՝ գոհ առաւ կը պարէ։ Հայ սրտերուն աւելի խօսող այս կտորը ծափեր խլեց ու կրկնուեցաւ։

Վերջաւորը կը կազմէին Գաբթեւանի Ռէ մինէօռ Հանդիսաւոր Պատարագէն Հատուածներ, երգուած Սիմեան-Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, մասնակցութեամբ սէնֆոնիք օրքէսթրի եւ ընկերակցութեամբ երգեհոնի։

Յաջորդաբար լսեցինք Հայր մերը, Միայն սուրբը, Ամէն հայր սուրբը, Տէր ողորմեան, որուն մեներգին այնքան զգայուն accompagnementը մասնաւորաբար սիրեցի։ Այս բոլորը մինչեւ այժմ մեր գիտցած եղանակներէն տարբեր գոյներով, բայց գեղեցիկ եւ ազնուազուրձ, մանաւանդ Քրիստոս պատարագեալը, հրաշալի օրքէսթրաւորումով, որմէ վերջ կուգային հետզհետէ աւելի վեհութեամբ, հրեշտակային ցնծութեամբ, Գոհանամքը եւ Եղիցին.

[illegible] անթերի չէր թէեւ, սակայն եւ այնպէս կրցան տալ մեզի ազնիւ զգայնութիւններու եւ վերացման պահեր, որոնք, պէտք չէ մոռնալ որ կը պարտինք Գաբթեւանի տաղանդին, անոր յամառ եւ յոգնատանջ աշխատութիւններուն։

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ

Մեր Տօնը

—o—

Հեթանոսական տօ՞ն է այսօր, հեթանոսական տօն յուլիսեան այս օրերուն։

Հրաշափառ տօ՜ն, քեզի կուգամ այսօր, քու մէջդ ապրելու եւ քեզ երգելու, բա՛ց վարդավառ արեգներուդ ոսկեճաճանչ լոյսերը տիեզերական, թող երկինքն հագնի հեթանոս ազատութեան արշալոյսներու պատմուճանը, թող մեր արթուն պահակ՝ ալեհատակ Արարատի բարձունքներէն հնչէ Հայկազանց փառքի չփորը մարտագոռ։

Հեթանոսական ծափ ու ծնծղա՜յ, տօն է այսօր, հայրենի երկրի աւերակներուն լռութեան մէջ անչիրիմ նահատակներու աճիւնները կը կենդանանան հեթանոսական օրերու կանչէն։ Ճիշդ է, այժմ մռայլ ու տխուր է մեր երկինքը, արեւը տօնական այս օրերուն տրտմաթախիծ հայեացքով կը նայի Ցեղասպան մը նման Գողգոթայի կատարէն։ Բայց հոգիներ կան որ մոխիրներու տակէն արժէնական ցեղի այս հեթանոսական տօնը կ'ողջունեն անզուսպ կարօտով մը, լուռ եւ անմխիթար։

Տօ՞ն է այսօր, հեթանոսական տօ՞ն բերկրալի, տօ՞ն խնդութեան։

Այո, աչքիս լոյսը որբ ընկեր, մեր ալ տօնն է։ Տարիներու կորուստէն վերջ, աչքիս առջեւ կանգնած թիկնեղ եւ բարձր հասակովդ՝ հոգւոյս խորը բերկրանքի ճրագը վառեցիր տօնական ճիշդ այս օրերուն։ Այսօր մեր հեթանոս նախահարց տօնն է։ Եկո՛ւր ինծ հետ, որբ ընկեր, եկուր որ շրջինք պաշտամունքի սեղանը, խորանին առջեւ վառենք սրբազան ուխտի մոմը, թող պլպլայ լոյսը մոմին եւ երկուքս անգամ մըն ալ, այս պատմական տօնի օրերուն, երդնունք հաւատաւոր կամքով զինուորներ մնալ ցեղին ազատութեան։

Վե՛ր նայէ, ո՜րբ ընկեր, ջինջ երկինք մը կայ։ Լիալուսին գիշեր, աստղածորան հորիզոնով։ Երբ նազելանեմ լուսնակը կորսուի ամպերուն տակ, բոլեկցուր լապտերը ցեղին ազատութեան քաջ մարտիկը յաւէտ խնկէլի զրմապետին հեթանոս երգերուն եւ երկուքս միասին մեր թախծոտ հոգիներով սաղմոսերգենք այս հեթանոս տօնին առթիւ։

Այժմ հանդիստ տուր ճակտիդ խորշոմներուն, որոնք վեհօրէն կ'ակօսեն տառապանքներուդ բոցեւ վէպերութիւն։ Թող որ, այս պաշտամունքի սեղանին առջեւ, լեցնեմ բաժակը գինիին, մօտեցնեմ չրթներուդ վրէժատենչ։ Ըմպէ զայն հեթանոս երգերու սաղմոսերգութեան պահուն՝ մայր հայրենիքի աւերը ծծելու նպատին։ Ըմպէ այս բաժակէն, վասնզի այսօր այս սեղանին առջեւ իրարու հետ պիտի հաղորդուինք, մեր նայէ աչքերուս մէջ, ո՜վ զուլումի զաւակ, սեւորակ աչքերդ թող դիտեն վրէժի փառքին սատուածը, զինուորեան Վահագնի խանդով ու խիզախութեամբ, եւ թող որ ես օծեմ քեզ վրէժի իւղով, որպէսզի սրբացած, բարձրանաս Արդարութեան Աստուածոյն։ Յուլիսափառ տօնին, իրարու վրայ ջուր նետելով, հին օրերու երջանկութեան կղզուած զուար բանանք եւ տօնենք Վարդավառի քաղցրալուր տօնը հաբրպատ վայելչութեամբ։

Որբ ընկեր, պաշտամունքի սեղանին առջեւ կարմիր գինիի բաժակը մեր ձեռքին՝ թող որ մեր նախահայրերու ոգին համբուրէ յոգնաբեկ մեր ճակատը եւ հաղորդուինք հեթանոսական ուժով եւ զօրութեամբ։

Երկու որբեր, արհաւիրքի եւ մահուան սոսուերներէն մազապուրծ, հայրենի տօնը կատարենք մեր սիրտերուն մէջ կուտակելով վրէժի յորձանքը եւ վա՜յ անհնազանդներուն։

Հեթանոսական տօն է այսօր, լսէ՛ ցեղին կանչը որբերուն չրթներէն, [illegible]

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ՄՏԱՍԵՒԵՌՈՒՄ

— o —

Ինչպէս աստեղազարդ գիշերներուն խաղաղութեան մէջ աչքերս մինչեւ ու բնազդաբար կը սեւեռին համաստեղութեան մը, որ իմ նախահօր Հայկի անունը կը կրէ, այնպէս ալ միտքս, ցերեկներու աշխատութեան թոհ ու բոհին մէջ, սեւեռած է դէպի այն աշխարհը, որ Հայաստան կը կոչուի։

Տեսա՞ծ եմ զայն — ո՛չ։ Ես տեսած չեմ զայն մարմնական աչքերովս, բայց հոգիիս աչքերը կը տեսնեն այդ երազ — աշխարհը այնպէս ինչպէս կը տեսնեմ մայրս, ծնողներս՝ այլ դուրս-դուրոտ, անկարող ու հիւանդ, բայց ինծի համար եռանդի եւ զօրութեան աղբիւր, տեղուանք՝ այլ խաղաղութեան հանգստարան։

Ես կ'ողջունեմ զայն իմ դժբախտ հօրս պատկերին տակ, անոր պէս զոհուած, արեան ճապաղիքներու մէջ իմ անունս արտասանելով, խեղճ՝ այլ բարի, պարզ՝ այլ իմաստուն, անհունապէս տոգորուած նեղրոդամտութեամբ, որ իր հոգիին մեծութեան բխումն իսկ է, հարուստ՝ այլ մուրացկան, ու մե՜ծ ... ու մե՜ծ ..

Ես կը տեսնեմ զայն հոգիիս աչքերով իմ նահատակ եղբօրս սիրական պատկերին առընթեր, երազո՜տ, լռի՛կ, խոհո՜ւն, իմաստասէր ու բանաստեղծ, եռանդուն ու միանգամայն զուսպ. եւ սիրակա՛մ ... սիրառա՜տ ..

Հոգիիս տեսած այդ դժբախտ կոյսը, որուն աստուածային շնորհներէն զրկուած եմ յաւէտ, Տիրամայր Սահակին ու Մեսրոպին, Նարեկացիին, Շնորհալիին, Հայրիկին, Սրուանձտեանցին ու Ալիշանին, այդ դիւցազնածին հայրեր աստուածուհին, որուն տաք ու հրաշագործ արգանդը կրեց Վարդանը, Անդրանիկը եւ հին ու նոր դարերու բիւրաւոր հերոսները, իմաստութեան եւ գիտակցութեան տաճարի այդ գեղանի դիցուհին, որ ներշնչարանն եղաւ հայ մտածումին եւ արուեստին, հոգիիս խորանին միակ պատկերն է այս պահուս եւ մտածումիս խունկը անոր առջեւն է որ կը ծխայ անվերջ...

ՎԱՀԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՏԱՐՕՆ ԵՒ ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Տարօն Տուրուբերանի Նահանգային Հայր. Միութիւնը Վարդավառի առանձնական տօնը շքասօնած հոյակապ, իր պատգամաւորական ժողովին մէջ։

Ի՞նչու չհռչակել «Ուխտի Օր»։ Որպէսզի վերապրող Տարօնցիներուն սրտերը լեցուին վրէժի զգացումով, վարդավառեան օրերու քարոզին՝ 22 տարի առաջ մեր չէն ու լէն հայրենիքը, չենալ Տարօնը աւերակի վերածող Թուրքին դէմ մեր պայքարը երգումը յաւերժացնելու համար։

Գաղափար մը կազմելու համար, արժէ որ միասին մտիկ ընենք Մշոյ Առաջնորդարանի քարտուղար, քարոզին մազապուրծ ազատած Գ. Նազարեթը որ 1918ին, Երեւանէն Գոյիս կը տեղեկագրէր տարաբախտ Գէորգ Տէր Կարապետեանին, (առանց տեղեակ ըլլալու անոր մահուան) Տարօնի ընդհ. ջարդերուն մասին

— Մշոյ դաշտի 2 հարիւր հազար անձէն ազատած են միայն 5 հազար։ Քաղաքէն՝ 75 անձ։ Սասուն Փսանքէն՝ 1000։ Խուլբ-Խոնքէն՝ 13։ Գինճ. Ճապաղջուրէն՝ 3։ Խուլբ-Մոտկանէն՝ 2000։ Ալաշթէն՝ 900։ Խնուսէն՝ 300։ Ներքին Գուլանուխէն՝ 600։

Կարելի՞ բան է որ Տարօնցի մը, աչքի առջեւ բերելով թիւերու այս զարհուրելի տարբերութիւնը, չսարսռայ հոգիին խորքէն։

Վա՜յ է նէեր մեզ, եթէ սգալ միայն գիտենք։ Սգալով, խունկ ու պատարագով, ճառով ու բանախօսով պարտականութիւն կատարած չենք ըլլար մեր նահատակներուն հանդէպ։ Երբ չենք գիտեր յարգել մեր նահատակաց կտակը, արժէք չունին սուգն ու արտասուքը։ Անոնց վերջին ճիչն է իրենց կտակը, զոր դահիճին լսելով հառաչանքն տակ, լափլիզող բոցերու մէջ, անզօր կատաղութեամբ արձակեցին։ Մեր սրտին ամփոփուած է իրենց ցասումն ու անէծքը։ Ճիչ մըն է այն, որ կոտտացնելով կ'արձագանգէ մեր սրտերուն մէջ։

Գուբրէնլի «Արազ»ը կը գրէր վերջերս — «Մեռելները կը հետեւին մեզի, որպէսզի ուժ տան մեզ, երբ ճամբան կ'երթենք, եւ անիծեն, երբ ուխտը ուրանանք»։

Վարդավառ է, քոյր իմ, բայց այս անգամ նուասարդի նոր ուխտաւորները Աշտիշատ ու Գլակայ վանք չէ որ պիտի երթան ուխտի։ Մորմոք ունինք, եւ կսկիծը կը խայթէ մեր սիրտը։ Եկուր բարձրանանք Սալքի Դուռան, հայ ազատագրութեան զոհերու պանթէոնը, հոն մեր ուխտը վերանորոգելու։ Հոն ուր կը հանգչին 99ի եւ Ապրիլ 25ի Ցրօնաց զոհերը, Գուրգէն ու Արամ, Թուրքէն ու Նշան, Մկրտիչ ու Փարսահամ, Սըրգօն, Տիգրան ու Վարդան։

Տարօնի վշտի երգիչ Հրայրն է, որ կը ներրգէ անոնց անմոռաց յիշատակը։

— Անոնք էին հայ ազգի հարազատ զաւակները ու ռոկեփունջ պսակները։ Անոնք էին խաչուած ժողովուրդի մըխիթարիչները յուսահատ բուղներու մէջ։ Անոնք են նաեւ վրէժխնդրութեան բոցբոջիչ կայծերը։ Յարգանք քաջերուն։

Հոն կը հանգչին նաեւ Տարօնի փառքն ու պարծանքը Գէորգ Չաւուշ ու Սէյդօն, Ջաւէնն ու Ջնգօն, Մկրօն ու Մօսոն։

Անհուն քարի մը վրայ կը կարդամ հեռակեաչ արձանագրութիւնը։ —

«Անցորդ, գնա՛ պատմէ Հայաստանին, հոս կը հանգչին իր ազատութեան ախոյեանները»։

Ուխտ ունինք, քոյր իմ։

Սրտով ու հոգիով, մեր ամբողջ էութեամբ, ուխտենք Սասնոյ բարձրաւանդակին վրայ, ուր կը հանգչին հայ ազգի մեծ զաւակները, ազատութեան բանակ Մկրտիչ Սահակեան (Ալպօն), անմոռանալի Սերոբ փաշան, անմահ Հրայրը, անուշառ գատաւոր Վահան Տօղրամաճեանը, անզուգական Կոբինը, վիթխարի Մձօն, հոյակապ Մակարը, կորովի Քեաթիպ Մանուկը, Ցալինճայ յանդուգն Տիգրանը, ու չատե՜ր, չատե՜ր։

Անկարելի է մոռնալ Ալվառինջի ուխտատեղին, քոյր իմ, ուր 72 տեղական զոհերու հետ, հերոսի վայել մահով ինկան Խասգիւղի Տոնեօ Մոսոն, Ալվառինջի Առաուրը, Բերդակցի Մարտօն, Գոմսեցի Լեւոն, Ցուրնցի Իսրօն ու Մուրատ, Մանիկցի Գոզէն, Սասունցի Կամօ Զաթօն, Խիանցի Սարգիս «Փարփաթօղ»։

Սիրտս կը խոցուի, երբ ձեռքս կ'երկարեմ հողէն դուրս ինկած, սեւերմակ ու երկար մարդկային ոսկոր մը անմոռանալի նշխարքին, երբ կ'ուզեմ զգուել ու համբուրել, շրթներս կը պղծուին։

Տարօնի բուրաստաններէն՝ բոլորիդ անմոռաց յիշատակին կը նուիրեմ փունջ մը կարմիր վարդ, փունջ մը կապոյտ մանիշակ, փունջ մը նարնջագոյն անթառամ, ու կայուած կը մնամ ձեր լռակեաց խաչերուն, ո՛վ մեծ նահատակներ։

Ամէն տարի Վարդավառին, վառենք մեր վրէժի խարոյկը, քոյր իմ, յիշելով անդարձ մեկնողներուն վերջին ճիչը. Լա՜ո՛, չմոռնաք զմեր արիւն, զմեր արիւն, զմեր արիւնս։

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐՔԵԱՆ

ՏԱՂ ԳՐԻԳՈՐԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ

Այբն աստ առաքեցար հազար բարի,
Բենն աստ բարի տեսաք հազար բարի,
Գիմն աստ գալուստ խմէ իմ սիրելի.
Այբն աստ առաքեցար հազար բարի։

Դան աստ դու սիրեցեր զմեզ բղձալի
Եչն աստ ելեր եկեր առ մեզ հիմի,
Զան աստ զմեզ սիրեցեր ո՛վ պատուելի
Այբն աստ առաքեցար հազար բարի։

Էն աստ եկայք առ քեզ հոգով ի յի,
Ըթն աստ ընդ քո տեսոյեանդ ուրախալի
Թոն աստ թող դու ապրիս բազում տարի,
Այբն աստ առաքեցար հազար բարի։

Ժէն աստ ժամանակաց դու գովելի,
Լիւն աստ լոյսդ երկնային ի քեզ հանգչի.
Խէն աստ խմէ զկթխայդ թէ քեզ պիտի
Այբն աստ առաքեցար հազար բարի։

Ծան աստ ծառայս խմէ զաւ մ'աւելի,
Կենն աստ կարաս բանալ բերեմ գինի.
Հոն աստ հոգով զքեզ սիրել պիտի,
Այբն աստ առաքեցար հազար բարի։
Ձան աստ ձայնիւ գոչեմ քեզ երանի,
Ղատն աստ ղամբար վառեաց մէջ գիշերի.

Ճէն աստ նորտն ու ծառայ ես գլս արի.
Այբն աստ առաքեցար հազար բարի։

Մէն աստ մեծարեցեր զինչ որ չէի,
Յին աստ յուսով եկեր առ իս հիմի՛.
Նուն աստ նոր կթխայով խմել պիտի
Այբն աստ առաքեցար հազար բարի։

Շան աստ շուշան ի ժեմ ձեռս պիտի
Ոն աստ ուստի ծառայս ուրախ լինի
Չան աստ չար բժշկման ամօթ լինի
Այբն աստ առաքեցար հազար բարի։

Պէն աստ պատիւ պարտիմ իմ պարոնի
Ջէն աստ ջուրն ու գինի շատ կու լինի
Ռան աստ ռուբբին նստուր զքեզ մեզի,
Այբն աստ առաքեցար հազար բարի։

Սէն աստ սուրբ գաւաթով ճաշել պիտի
Վեւն աստ վեց ու վեց քիչ է ինձի,
Տիւն աստ տուր ինձ խմեմ մէկ քանի մի.
Այբն աստ առաքեցար հազար բարի։

Րէն աստ բամեալ մարդիկը սխրալի,
Ցօն աստ ցնծամք ամէնքս ուրախալի,
Փիւրն աստ փառաւորեմք զքեզ ամէնի
Այբն աստ առաքեցար հազար բարի։

Քէն աստ Քեզ գոհութիւն, Աստուած բարի.
Օն աստ օրհնեալ Անունդ անբաւելի,
Ֆէն աստ ֆախիրներիդ գլուխն ապրի.
Այբն աստ հատտ գինին, եկ ու կորի։

ԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ ՅԵՏ ՊԱՏԵՐԱԶՄԵԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ Ընկերակցութիւնը ուրախ է յայտնելու, որ հասած է արդէն իր առաջին հանգրուանը, լոյս ընծայած ըլլալով իր մատենաշարին ՏԱՍԸ հատորները, եւ կը թեւակոխէ նոր շրջան մը։ Այս նոր շրջանին իր գործը պիտի ըլլայ մէկ կողմէ շարունակել նահատակ գրագէտներուն գործերը, նորանոր հատորներով, միւս կողմէ լոյս ընծայել վերապրող եւ հետզհետէ նոր հասնող գրողներու արժէքաւոր երկերը, Հայ գրականութիւնը օժտելով ընտրուած հատորներու շարքով մը։

Նկատի ունենալով որ յետպատերազմեան հայ գրականութիւնը կը հաշուէ նորանոր տաղանդաւոր գրողներ, որոնք իրենց ստեղծագործութիւններով հայ բանաստեղծութեան եւ վիպագրութեան բերած են արդէն թանկագին նպաստ մը, Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ Ընկերակցութիւնը որոշեց իր շարքին 11րդ հատորով կազմել

ԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

մը նուիրուած յետպատերազմեան երիտասարդ գրողներու արձակ եւ տաղաչափուած գործերուն։

Որպէսզի արեւմտահայ նոր գրականութիւնը իր բովանդակ դիմագծով եւ գրական-գեղարուեստական ձգտումներով երեւան գայ, որոշուած է նիւթերու ընտրութեան մէջ գնել մասնաւոր հոգածութիւն եւ խստութիւն։ Այս ծաղկաքաղին մէջ երեւցած նիւթերուն պիտի ընկերացուի իւրաքանչիւր հեղինակին լուսանկարը եւ համառօտ կենսագրականը։ Մասնաւոր ցանկի մը համաձայն, գրողները պիտի հրաւիրուին բերելու իրենց մասնակցութիւնը հայ գրականութեան համար գերազանցապէս [illegible] այս հրատարակութեան, որուն յաջողութեան համար Ն. Գ. Բ. Ընկերակցութիւնը պիտի չխնայէ իր բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը, — առոր շօշափելի ապացոյցը կը կազմէ իր մատենաշարը, բաղկացած հետեւեալ ՏԱՍԸ գեղեցիկ հատորներէն. —

Թիւ 1.— ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, Արծակ էջեր եւ Ներբողներ, (1930), 216 էջ։

Թիւ 2.— ՀՐԱՆԴ (Մելքոն Կիւրճեան) Պանդուխտի կեանքէն (1931), 216 էջ։

Թիւ 3.— ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, Տարօնի Աշխարհ, (1931), 340 էջ։

Թիւ 4.— ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Ամբողջական գործը (1931), 256 էջ։

Թիւ 5.— ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ, Պատմուածքներ ու վիպակներ, (1931), 247 էջ

Թիւ 6.— ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ, Ծանօթ դէմքեր ու պատմուածքներ, (1932), 220 էջ։

Թիւ 7.— ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՕԳԻՒՐԵԱՆ, Վանքը, Հերսէը, (1933), 224 էջ։

Թիւ 8.— ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ, Խրճիթներէն մինչեւ խորհրդարան, (1933), 160 էջ։

Թիւ 9.— ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ, Ընկեր Փանջունի (1935), 208 էջ։

Թիւ 10.— ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, Արձակ էջեր եւ քերթուածներ, (1937), 192 էջ։

3րդ հատորէն զատ, որ 30 ֆրանք կ'արժէ, միւս հատորները կ'արժեն 20ական ֆրանք։

Ամբողջ շարքը գնողին՝ փոխադրութեան ծախքը մեր վրայ, քսան առ հարիւր բացառիկ զեղչ մը պիտի կատարուի։

Փութացէք գնել եւ աչ. կերպով տալ ձեր հետաքրքրութեան գրական ապացոյցը, կենդանի պահելու համար նաեւ երախտագիտութեան հրատարակչական այս ձեռնարկը, որով կը յաւերժանայ նաեւ մեր նահատակ գրողներու յիշատակը։

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

Դիմել՝ M. Barsamian, 121, Rue Marcadet Paris (18).

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (399)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ)

>>>> o <<<<

— Հա՛, կոչնակի կեանք, Թուրքերու բաղնիքի առջեւ ... Տղան զարկեր ու փախեր է,— ոգեւորութեամբ շարունակեց հայրը.— Ետեւէն Թուրք ասկեարներ շատ հրացան բացեր են, բայց Աստուծոյ զօրութեամբ, մազին իսկ չէ դպեր ..

— Թա՛, հայրս, մէկ բան, զարկողը ո՞վ է։

— Ոը բանմ՝ մօրքուր, չես հաւատար ... Արդէն լսողները երեսնին խաչ կը հանեն, արմանք զարմանք կորած ... էն Թերլեմէզենց որբեւորի հարսի ...

— Է՜ ...

— Ճամբամ, էն խլլոտ Տաճատը ... Թեզ մը լակոտ ... մեղա՛յ, մեղա՛յ, անոր ատացը դուրպան եղնիմ, տեղն ու տեղը չան սատակ դարձուցեր է Դաւօն ...

— Աղջիկ, Տաճա՞տը ըսիր,— դրեթէ ճչաց պառաւը՝ քթի ծայրը իջած ակնոցը նորէն ճակտի վրայ հանելով, — քա, հիմա Տաճատը ...

Փայլակի նման Սաթենիկի մէջ ծագած էր ճշմարտութիւնը։ Հիմա կը հասկնար Տաճատի պոռնկութիւն-թեան, ջղայնութեան պատճառը։ Անանց ձգելու, որ մայրը խօսքը շարունակէ, կամաց մը քիւրսին տակէն մէտեց մօրը աղջը եւ խօսքը ուղղելով ճահիլ հարսին՝ ըսաւ.

— Աղջի ի՞նչ կ'ըսես, Տէր Աստուած, չիտակ որ մարդու հաւատալը չի գար։ Ո՞վ կրնար սպասել այդ ապաշխէն ... Հը՞ մարէ, առաջ Տաճատը չուտ չուտ կուգար մեզի, էս ամիս մը եղաւ որ եկած չունի,— ու Սաթենիկը մասնաւոր ցեխ մը դնելով ըսածին՝ մօրը նայեցաւ։

Պառաւը անմիջապէս հասկցաւ աղջկան միտքը ու բերանը փակեց։ Երբ հարսն երթալէն վերջ, մայր ու աղջիկ առանձին մնացին, պառաւը յուզուելէն ամբողջ մարմնով կը դողար։

— Սաթէն, տղան ինչո՞ւ ձգեցիր որ երթայ ... ո՞ւր գնաց խեղճը, ապա որ գլխուն փորձանք մը գայ, հիմա ոստիկանները փողոցները բռնած կը լինին։

— Մարէ, մեր տանը մէջ պահուեցաւ Տաճատը,— մօրը ականջին չշնջաց Սաթենիկը.— հիմա կ'երթամ կը կանչեմ։

Քիչ վերջ Տաճատը Սաթենիկի հետ ներս մտաւ։ Պառաւը մէկ կուլար, մէկ կը համբուրէր քաջը նստած Տաճատը, որ չառեկեկ մը չփաթած կ'երեւէր պառաւի անակնկալ գգուանքէն։

Որքան ալ որ մայր ու աղջիկ փորձեցին, չկրցան Տաճատը խօսեցնել։ Երբ լաւս վրայ կուսային, Տաճատը կաս կարմիր կտրած, յանցաւորի նման գլուխը կը կախէր։

Գիշերը բաւական առաջացեր էր։ Պառաւը գնաց քնելու։ Տղան ու աղջիկը առանձին մնացին։

— Ուրեմն, Տաճատ, կը սպասես որ պարոն Լեւոնը այս գիշեր գայ։

— Այդպէս պատուիրեց։ Ըսաւ թէ եթէ բան մը պատահի, հոս սպասեմ։ Անշուշտ մինչեւ հիմա գէպքի մասին լսած կը լլնի. վստահ եմ որ կուգայ։

— Ինչ որ է, այս գիշեր զայ կամ չգայ, դուն հոս կը մնաս ... Ես վաղը Ցակոբի միջոցով անոր լուր կ'ուղարկեմ։ Այդ մասին մի մտահոգուիր։ Հոս բոլորովին ապահով ես, եթէ մէկը չտեսաւ հոս մտնելդ ...

— Ոչ, ոչ ոք, այգիներով եկայ։

Որքան ալ որ Սաթենիկի խօսքերը հանգստացնող էին, բայց նորէն Տաճատը կարծես ամբողջովին լսողութիւն էր կտրած։ Դրսէն լսուող փոքր շշուկ մը դէմքը տեղէն վեր կը ցատկեցնէր։ Հոգեկան անհանգիստ վիճակ մը, երբ մարդ ենթակայ է լսելու՝ երբ իրօք լսելու ոչինչ կայ։

Ցանկարծ Տաճատը անհանգստութեան չարժում մը ըրաւ ու նապաստակի նման ականջները սրեց։ Այս անգամ կասկած չկար, որ մէկը աւելի մարդիկ բակին մէջ կը քալէին։ Մէկ ձեռքը նետաց հէյլայէն, միւսով անշարժ մնալու չարժում մը ըրաւ Սաթենիկին։ Ամենափոքր շշուկ մը իսկ չէր լսուեր թոնրատան մէջ, երբ դրսէն թոնրատան բարձր պատուհանէն սպառկին նետուած կարծր իրի մը չխկոցը լսուեցաւ։

— Մերոնք են,— ուրախացած քըրջաց Սաթենիկը ու աչխոյժ տեղէն բարձրանալով դրան մօտեցաւ։

— Ըսի, որ կուգայ անպատճառ, — հանգարտած պատասխանեց Տաճատը ու տեղէն բարձրանալով Սաթենիկին հետ մօտեցաւ թոնրատան դրանը։

Իրօք, Լեւոնն ու ընկերներն էին եկողները։ Թերլեմէզենց այգիի քիչուկին մէջ ու գուլբը թափուած ապաքիլը ապահով թաքստոցի մը մէջ պահելէ վերջ, անոնք եկած էին Տաճատը գանելու։ Ներս մտնելուն պէս, Լեւոնը հետաքնու թիւեւոն մէջ գըրկեց Տաճատը եւ հարազատ եղբօր նըման համբուրեց զայն։ Միւսները ձեռքէ ձեռք կ'անցընէին Տաճատը, փայփայելով, համբուրելով զայն, կարծես փոքր երեխայ մը ըլլար։ Երբ վերջացրած գրկընդխառնումներն ու համբոյրները վերջ գտան, բոլորը չարունակին քիւրսիի չուրջը Սաթենիկը քաշուեցաւ կողքի սենեակը, մօրը մօտ։ Մնացին մեր բարեկամները։

— Է՜, Տաճա՛տ, սիրելիս, պատմէ լսենք... ի՞նչպէս հանդիպեցար Դաւօյին,— հարցուց Լեւոնը՝ կանխելով Աւետ Գեւոն, որ պիտի քը արդէն քըլլալով կը պատրաստուէր նման հարցում մը տալու։

— Բաղնիքի առջեւ հանդիպեցայ,— չատադրուած ըսաւ Տաճատը, Աւետ Գեւոյի եւ Թաթոսի Սատտանայի մէջմուկը սեղմուած,— կրակեցի ու փախայ ...

— Ծօ՛, մաշալլահ, ի՛նչ ալ պատմող մըն ես եղեր,— ծանր թաթը արգոււ ուսին դարնելով մռնչաց Աւետ Գեւոն, — քու մէջդ չմեռնիմ, աւելի կարճ չէի՞ր կրնար խօսիլ ..

Ընդհանուր խնդուք մը ծայր առաւ։ Տաճատը չփոթած՝ մէկ մէկուն կը նայէր մէկ միւսին, չհասկնալով պատճառը անոնց այնքան սրտանց ծիծաղին։

— Ուրեմն, այդպէս,— քա՛ւ քա՛ւ ծիծաղելով շարունակեց Աւետ Գեւոն,— կրակեցիր ու փախար ...

— Այո՛, կրակեցի ու փախայ,— Աւետ Գեւոյի հեգնական հարցումը չհասկնալով պատասխանեց Տաճատը, մինչ ղեղզիները ալ աւելի փրթկոցով ծիծաղիլ սկսան։

— Գեւո՛, հանդիստ ձգէ տղան,— մռայլած ասսաեց Լեւոնը մի՛ խանդարեր, ազատ թող որ ուզած ձեւով չարունակէ պատմել։ Պատմէ՛, Տաճատ, ինչպէս որ պատահեցաւ, ո՞ւր հանդիպեցար, ի՞նչպէս մօտեցար Դաւոյին։

— Այսպէս էր,— ինքզինք հաւաքելով սկսաւ պատմել Տաճատը,— քառօրեակ իջած էի։ Երեկոյեան կողմ, երբ պապայը սկսաւ գոցուիլ, չատերու նման, ես ալ Այգեստան կուգայի։ Բոլորովին յոյս չունէի անոր հանդիպելու։ Մէկ ալ աչքս վերցնեմ, որ Դաւօն բաղնիքի դրան առջեւ փոլիս քոմիսէրի մը ընկերակցութեամբ եւ քանի մը զինուորներով շրջապատուած՝ ճամբուն վրայ կանգնած՝ քաղաքէն եկողները աչքէ կ'անցընէ։ Տասհարուածեան մավզէրս ուսիս հէյլէյի մէջ էր, իսկ բրաւնինիկս արտօնակա տաբատիս աջ գրպանին մէջ։ Բնազդօրէն ձեռքս տարի գրպանիս ու ատրճանակի կոթը սեղմեցի ..

— Ղուշղ ազայ ես,— բաւական նուաստ փափախը մէկ կողմի վրայ ծռելով ըսաւ Աւետ Գեւոն,— չիտակը լաւ հալուղի մը պիտի դառնաս, եթէ քանի մը ամիս ձեռքիս տակ մնաս ... Ե՜, սիրտդ կոչնակի նման դարնել սկսաւ ...

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

«Կ. ԽԱՉԻ ԴԵՐԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ»

վաղը՝ երկուշաբթի գիշեր, ժամը 8.30ին

«ՍԻՍՄԱՆԹՕ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մուտքը ազատ է:

Դաշտահանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Սեթանաքի Հայր. Միութեան կողմէ

11 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Երգ, պար, եւ ճաշ,

ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով

Նկատի ունենալ այդ թուականը

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Կ. ԽԱՉԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ

11 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբին մէջ

Խմբերգ, արտասանութիւն, պար եւ ներկայացում աշակերտութեան կողմէ

Հրապարակային քննութիւն եւ մրցանակաբաշխութիւն

Մուտք մեծերու 2 ֆրանք, փոքրիկներու՝ ձրի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Կ. Խաչի Սանուց Միութեան կողմէ

եւ հովանաւորութեամբ Մասնաճիւղի Վարչութեան

10 Յուլիս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ

Կը նախագահէ ՏՕՔԹ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

կը ներկայացուի «ԽԵՆԹԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ»

Խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ հայկական պար

Մուտք մեծերու 3 ֆրանք, փոքրիկներու 1 ֆրանք

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՌԻՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 22րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Ռիրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ

կիրակի, 1 Օգոստոս, ամբողջ օրը, Յայբենակից Լ. ԽՕԹՆԻԿ ԲԱՑՐԵԱՆԻ պարտէզին մէջ, Թրավերս Եվալիէ, Սէն Լու կրան Բէն։

Բացուած է

ՏՕՔԹ. Ս. ՍԵԼԻՓԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ 87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux

Մէթրօ Mairie d'Issyի ճիշդ դիմացը։

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց։ Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ։

կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5–7։

ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԳԱՆԻՒԹԵԱՆ

27 Avenue de Bellevue, Chaville

Աչքի, երախաներու եւ ներքին հիւանդութիւններ։

կ'ընդունի առաւօտները 10—12 եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կը սատնձնեմ յարկաբաժիններու եւ սենեակներու ամէն տեսակ նորոգութիւն եւ փոփոխութիւն (թուղթ, ներկ, ելեկտրական գետեղում), կահկարասիներու նորոգութիւն եւլն.։ Մատչելի գին։ Դիմել Danielի, 49 rue Labat, Փարիզ (18)։ Հեռ. Montmartre 87-82։

ԻՐԱՒԱԳԷՏ — ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ

122 Bld. Murat, Paris (16), Tél. Jasmin 52—69

Մէթրօ Բորթ տը Սէն Գլու, Եւրոպ, Ավոնիւ տը Վէրսայլի կողմէն։

Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, սրկածի, առնելիքի եւ գործի համար։ Գիները չափաւոր։

10—12, 6,30—8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ-առաւօտներէն։

Եւրոպայի մէջ միակ մեծ հայկական գրատունը

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր։ Արդիական կազմատուն։ Տպագրական գործեր։

Աշխարհի բոլոր կողմերէն ծրարտ ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

5, Rue Mr.le Prince, Paris(6). Chèque postal Paris 1278-35. Tél. Danton: 88-65

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Դ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 33 (ՅՈՒՆԻՍ)

Բովանդակութիւն.— ՇՈՎ ԳԱՑԷՔ (Տօքթ. Ա. Աշճեան)։ ՏՈՔԹԷՕՐ, ԻՆՉՈՒ ՉԵՄ ՄԱՐՍԵՐ (Տօքթ. Ի. Պլոնտէլ)։ ՏԱՐԱԽ ԵՄ (Տօքթ. Յ. Գարբիէլեան)։ ՄԱՐԶԱՆՔԻ ՈՐ ՁԵՒԵՐԸ ԸՆՏՐԵԼ (Տօքթ. Գ. Օ. Գալուստեան)։ ՊՏՈՒՂ ԿԵՐԷՔ (Տօքթ. Շ. Այվազեան)։ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— Ֆրանսա 25 ֆրանք, արտասահման՝ 30 եւ 35 ֆրանք։ Դիմել Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris.

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ՄԿՐՏԻՉ ԽՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» խումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ

Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

Ռօպէնսոնի Grand Arbre Maison Fiqueti օդասուն պարտէզը

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ եւ ՏՔԹ. ՔԻՒԹԻԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին օրիորդներ Հ. ԳԱԶԱՁԵԱՆ (կովկասեան պար) Հ. ԿՆԵԱՋԵԱՆ (երգ) Մ. ՈՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր. ՑԼԻՔՕԱՆԵԱՆ (ծայկ. պար), կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ։ Ժայկական շուրջ-պար ղեկավարութեամբ ընկ. ՅԱՀԱԿ ՍՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի Եւրոպական պար ղեկավարութեամբ Garie Cantiի նուագախումբին

Պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ. – Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Թերմինիւս։

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին

8, rue Bossuet Բարեգործականի տան մէջ

Տամսեր ունեցող անդամուհիներէն կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները մինչեւ Յուլիս 9, դիմելով ամէն օր ժամը 5էն վերջ Տիկին Թորոսեանի, 23, Rue d'Enghien, Paris (2)։

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷՔՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42 69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14–20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

կիրակի, 11 Յուլիս առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

ՌՕՊԷՆՍՕՆԻ Grand Arbre Maison Fiqueti պարտէզին մէջ

Կը նախագահէ Պ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՁԱՒԵՏ ՄԸ

Երգ, արտասանութիւն, պարեր եւն

Սան-սանուհիներու կողմէ։ Կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը

ՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ. ԳԻՆ 3 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Թերմինիւս։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 8ի հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին Միութեանս կեդրոնատեղին 8 rue Bossuet, Paris.

Կը դասախօսեն՝ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ եւ Պ. Վ. ՄԱԼԷՋԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ Սիրանոյշ, իր արուեստն ու կեանքը։

(Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ)

ՋԻՕՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊՏՈՅՏ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՀՐԱՇԱԼԻՔՆԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

ԵՒ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎՍԵՄ. ԱՌԱՔԵԼ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐԻ

Գործակցութեամբ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ եւ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ

Ermitage de Longchampի դարաստանը, (Bois de Boulogne)

Կիրակի, 11 Յուլիս, ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր

Ընտիր նուագախումբ, բացօթեայ պար եւ հաճելի անակնկալներ

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ ԵՒ ՊԱՂ ԸՆԹՐԻՔ

ԳԻՆ ՏՈՄՍԱԿԻ 15 ՖՐԱՆՔ,

որ իրաւունք կուտայ նաեւ ցուցահանդէս մտնելու

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահներ)

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Շավիլի եւ շրջակայից Եկեղեցական վարչութիւնը իր հանգուցեալ անդամներուն յիշատակին կը ծանուցանէ թէ կիրակի, 4 Յուլիս, Վարդավառի տօնին առթիւ, զաղութին հոգեւոր հովիւ Տ. Հմայեակ վրդ. Պապազեանի հանդիսապետութեամբ Ս. Պատարագ մատուցանել եւ քարոզել։

Այս առթիւ Ս. Լուսաւորիչ Մատրան բարերարներէն Աղբիւր տպուած Պ. Տօքթոր Փափազեանի նուիրած Ս. Պատարագի ծանրագին զգեստին օրհնութիւնը կը կատարուի։ Հոգեհանգիստ կը կատարուի Պ. Փափազեանի գերդաստանի ննջեցեալներու յիշատակին։

Պ. Քէլէճեան եւ իր խումբը պիտի երգեն Կոմիտասի բազմաձայն պատարագը։ Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9ին, Ս. Պատարագ 10.30ին։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի կօշկակար գործաւոր մը Նափօլիթէ փոմփիշէ չինող։ Տեւական գործ։ Դիմել՝ Մ. Մարկոսեանի, 9 rue dep Hugolens, Marseille.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ոսկի Գըճըրեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Միհրան Պէտրոս եւ Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920 1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային վարժարանները։ Քէմալական շարժման ժամանակ Ամերիկացիներու միջոցաւ փոխադրուած են Պավալայի (Յունաստան) շրջանները, եւ անկէ ի վեր իրենց հետքը կորսուած է։

Ճշգրիտ լուր տուողին մեծ տարուան «Յառաջ» նուէր պիտի տրուի։ Գրել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjirian, née Baharian, 56, rue de Bas Meudon, Issy-les-Moulineaux, France (Seine).

Կը խնդրուի յանուն Մարդ. թերթերէն արտատպել։

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette angle Rue Garibaldi

2 Յուլիս — 8 Յուլիս

Երեկոյները ժամը 8.30

Իսկ Կիրակ. եւ Տօն. ցերեկ եւ գիշեր:

2 grands films

Harry-Baure

dans

"Rotchild"

et au Large de «Singapour»

Գինը՝ 3, 5 եւ 6 ֆրանք։

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 հոգւոյ տեղ մէկ տոմսակ վճարելով։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն Nord 84-04 (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2–7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ԾԱԽՈՒ Է Պէլվիլի մէջ նպարավաճառի խանութ մը՝ իր բոլոր յարմարութիւններով։ Վայր 6 տարի։ Տարեկան վարձք 1350 ֆր. շարժուն միասին։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Café Harem, 30, rue de Trévise (9e) Հեռախօս Taitbout 40-68.

Agence de Voyage et de Tourisme

Paris	OCEANIA	Marseille
4 Rue de Castellane		54 Ruede la République
Tel. Anjou 22-24, 22-25		Tel. Colbert 09-42

Ցամաքային եւ ծովային ճամբորդութեան համար տոմսակներ, ամէն տեղի համար, նպաստաւոր պայմաններով։ Գաղթականական գրասենեակ, վաւերացուած կառավարութենէն։ Կը կատարենք օրինական ձեւակերպութիւնները Հարաւային եւ կեդրոնական Ամերիկայի ճամբորդներու համար։

Maison DARON

Entreprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE-COUVERTURE

Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը։ ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹԷ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ,

դիմել իր արհեստանոցը 32 Rue Menilmontant, Paris (20)

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԵՍԱՅԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50 71

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.։ Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու։ Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ նպաստաւոր գիներով։

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը։

[illegible] եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ [illegible]

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւաբանական ամէն տեսակ խնդիրներու։ Առեւտրի դատեր, ամէն լուծում թղթակցութիւններ։ Նաթիւրալիզասիոն, օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւաբանական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ծառերու եւ գանգատներու խմբագրութիւն։ Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թէլէֆոն Montmartre 69–70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իբրաբանչիւր հագուստի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14։

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ.

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փարձով) սկսեալ 280 400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յաւ է գեղեցիկ մուշտակ մը։ 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր առնել մուշտակ մը Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեան, արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վճարմամբ բաժանորդագրուի Յառաջին։ Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել Յառաջի կտրօնը։ Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բըթունում։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր։

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՅՈՒԼԻՍ MARDI 6 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3465 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ"Ի ՄԸ ԱՌԹԻՒ

»»»» ○ ««««

Վաղը՝ չորեքշաբթի եւ յաջորդ օրը Փարիզի մէջ պիտի գումարուի, Հայ Գաղթականաց Կեդրոնական Յանձնաժողովին հրաւէրով, Համաժողով մը, որուն պիտի մասնակցին «ազգային - եկեղեցական վարչութիւնները բոլոր այն երկիրներուն ուր հայ գաղթականներ կը գտնուին քիչ շատ կարեւոր թիւով եւ որուն իր բարոյական եւ նիւթական համարատուութիւնը կը փափաքի ներկայացնել» յիշեալ մարմինը։

Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովը այս մասին ապրիլ 14ին շրջաբերական մը գրած էր, հրաւիրելով խնդրոյ առարկայ «վարչութիւնները» — որոնց թիւն է 18 — իրենց կողմէ «ղրկել պատուիրակ կամ նշանակել փարիզաբնակ անձնաւորութիւն մը», մասնակցելու Համաժողովի աշխատութեանց։

Շրջաբերականը հարկ տեսած է կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդել Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին մասին, «որուն պաշտօնի կոչուեցաւ Հայ Ազգային Պատուիրակութեան 1924 նոյեմբեր 30 յայտարարութեամբ եւ 1925ի սարեկլիսէն ի վեր անխափան կը շարունակէ իրեն վստահուած գործը, որ էր «դաշնակից պետութեանց, Ազգերու Ընկերութեան, ասոր եւ Հայկ. կառավարութեանց եւ օտար մարդասիրական կազմակերպութեանց մօտ» հայ գաղթականներու եւ որբերու վերաբերեալ խնդիրներուն պաշտպանութիւնը եւ հետապնդումը»։

Յետոյ կ'աւելցնէր թէ ինչ գործեր կատարած է յարգ այդ մարմինը.

(Յանձնաժողովը այդ տասներեք տարուան ընթացքին զբաղած է տասնեակ հազարաւոր հայ գաղթականներ եւ որբեր Խ. Հայաստան փոխադրելու եւ զանոնք տեղաւորելու Նանսէնեան ծրագրով, Թուրքիոյ Հայերուն «լքեալ գոյք»երու եւ օտար դրամատանց մէջ ունեցած աւանդներու գործով, Դաշնակիցներու կողմէ Թուրքիայէն գրաւուած գումարէն Հայերուն հասնելիք բաժնի խնդրով, ապահովագրուած եւ պատերազմի ընթացքին տարագրութեան մէջ մեռած Հայերուն ժառանգութեամբ, Սուրիոյ հայ գաղթականներու տեղաւորման ձեռնարկով, օտար երկիրներու մէջ մնացած գաղթականներու իրաւական դրութեամբ, անոնց մաս առ մաս դէպի Խ. Հայաստան ներգաղթով, եւ, մասնաւորապէս Ֆրանսայի հայ տարագիրներու բարօրութեան վերաբերող ամենօրեայ կենսական գործերով (բնակութեան եւ աշխատանքի իրաւունք), գործազրկութեան նպաստ, վտարումներու եւ արտաքսումներու վճիռներու բարձում, տուրքերու թեթեւացում, եւն.»։

Թէ ո՛ր աստիճան յաջողած է ա՛յսքան բազմատեսակ, բարդ ու կնճռոտ խնդիրներ լուծելու մէջ, ատոր համարատուութիւնը պիտի ընէ կ'երեւի «Համագումար»ին մէջ։

Յայտնի չէ թէ « 18 ազգային — եկեղեցական վարչութիւններէն» քանի՞ն ներկայացուցիչ նշանակած է ցարդ։ Կը տեղեկանանք միայն թէ կարգ մը ներկայացուցիչներ հրաժարական ներկայացուցած են զիրենք նշանակող մարմիններուն։ Իսկ Պելճիքահայ Գաղթային Վարչութիւնը իր յունիս 6ի ընդհ. ժողովին մէջ որոշած է պատգամաւոր չղրկել Փարիզի Համագումարին, կարգ մը պատճառաբանութիւններով, որոնց մէկն այն է թէ՝ Գաղթ. Յանձնաժողովը մինակը չէ որ կը ներկայանայ Ազգաժողովին մօտ գաղութահայութեան ցանկութիւնները յայտնելու եւ իրաւունքները պատճառաբանութիւններով, որոնց մէկն այն է թէ՝ Գաղթ. Յանձկի, Գաղթ. Օֆիսի ներկայացուցիչները։ Արդ Գաղթ. Յանձնաժողովը այս մարզին մէջ գործունէութեան մէկ քառորդին պատասխանատուութիւնը միայն կրնայ վերցնել » (Ապագայ, 26 յունիս։ — Այս առթիւ կարդալ նաեւ Պրիւքսէլի մեր թղթակցին հաղորդած պատճառաբանեալ բանաձեւը այդ մասին, մեր այսօրուան թիւով, Գ. էջ)։

Մամուլին մէջ քննադատութեան առարկայ դարձած ըլլալով այս Համագումարը, եւ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին իրաւասութեանց սահմաններու հարցը, «Ապագայ»ի յուլիս 3ի թիւին մէջ յիշատակութիւնը կ'ըլլայ 10 փետրուար 1925 թուակիր նամակի մը, զոր Ֆրանսայի արտաքին գործերու նախարարութիւնը ուղղած է Հայ Ազգային Պատուիրակութեան, իբրեւ պատասխան անոր 31 յունուար թուակիրին։ Այդ թուականին Ազգ. Պատուիրակութիւնը արդէն քանի մը ամիսէ ի վեր լուծուած ըլլալով, իր ժառանգութիւնը յանձնած էր Հայ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովին եւ կը խնդրէր արտաքին նախարարութենէն, որ հանդէպ նոյն բարեացակամութիւնը շնորհելու անոր, երբ անիկա օժանդակութիւն եւ պաշտպանութիւն խնդրէ «մեծ պատերազմին մեր դժբախտ զոհերուն ի նպաստ »։

Ուրեմն Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը իր գոյութեան իրաւունքը արժեցնելու համար կը կռթնի երկու փաստերու վրայ, Ա. Հայ Ազգ. Պատուիրակութիւնը եւ Բ. Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան 1925 փետրուար 10 թուակիր նամակը։

Տեղը չէ հոս քննելու այս երկու փաստերուն ի՛նչ արժէք ներկայացնելը։ Հայ Ազգային Պատուիրակութիւնը ընտրուած էր Փարիզի Ազգ. Համագումարին կողմէ, 1919 ապրիլ 2ի նիստին մէջ։ Այդ Համագումարին ներկայացուցիչներ ղրկած էին Պոլիս, Կովկաս (արեւմտահայ փախստականներ), Եգիպտոս, Պուլկարիա, Պարսկաստան, Անգլիա, Հնդկաստան եւ Ճավա, Զուիցերիա, Իտալիա, Ռումանիա, Ֆրանսա, Ամերիկա, Իրաք, Յունաստան, Հալէպ - Այնթապ, Վենետիկի Մխիթարեանք, Ամենայն Հայոց Կաթ.ի Փարիզի (Ազգ. Պատուիրակութիւն) եւ Ամերիկայի ներկայացուցիչները։ Ասոնք ամբողջ արեւմտահայութիւնը չէին ներկայացներ անշուշտ եւ պատգամաւորներու քանակն ալ համապատասխան չէր իրենց ներկայացուցած երկիրներու հայութեան թիւին։ Սակայն Մեծ Պատերազմի վաղորդայնին կարելի չէր եղած

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔԻՏՏԻՍՏԱՆԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

(ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ)

»»»» ○ ««««

Հայ մըն ալ ձերբակալուած (?)

ԷԼԱԶԻԶ, 27 Յունիս — Սէյիտ Ռիզա իր շուրջի աւարառուներուն ցրուումին առջի չառնելու համար, կարգ մը շինծու ֆէրմաններ կը հրատարակէ, ուշխարհիկ մորթելով մասնաւոր պաշտամունքներ կատարել կուտայ. Կը հաղորդուի թէ Սէյիտ Ռիզայի կինն ալ շարունակ կը թելադրէ ամուսնոյն՝ չյանձնուիլ, եւ այս մանկամարդ եւ գեղանի կինը, որուն անունն է Պէչի, կը յաջողի ազդել ամուսնոյն վրայ։ Սակայն ապստամբներու անձնատուութիւնը կը շարունակուի։ Մեր զօրաց կողմէ գրաւուած գիւղերու ամբոխները հոս եւ հոն ցրուուած են։ Կը շարունակուի ասոնց հետապնդումը։

Հետապնդման հետեւանքով ձերբակալուած կամ ինքնաբերաբար անձնատուր եղած ամբոխները զատական իշխանութեան կը յանձնուին։ Գործըլքանտանցիները անձնատուր ըլլալու համար 24 ժամ միջոց ուզած են։

12 Հայտարանցի եւ 22 Ալպաս աշիրէթներ ձերբակալուած են։ Ասոնց մէջ Սէյիտներ ալ կան։ Բոլորն ալ յանցաւոր կը համարին Սէյիտ Ռիզան

Սինի մէջ Խորէն անուն հայ մը ձերբակալուած է։

Հետապօտիչ զօրքերը Սէյիտ Ռիզայի հետքին վրայ կը գտնուին։ Երէկ 34 հոգի ձերբակալուած են։

ԷԼԱԶԻԶ, 27 Յունիս — Երէկ ձերբակալուած Քէչիլին հայրը, ձերբակալեալ Ռամազի Գամէր, խնդրագրով մը ներում խնդրած է։

« Ճիւմհուրիյէթ »ի Թղթակիցը կը հեռագրէ իր թերթին, Հօզաթէն.—

Այսօր ստացած արտօնութեամբս, գործողութեանց վայրը եկայ։ Առաջին անգամ [illegible] է թէ Տէրսիմի գէպքը այլեւս ամբողջովին վերջանալու եւ պատմութեան անցնելու վրայ է։

Զինուորական գործողութիւնները կը զարգանան համաձայն կարգադրութեան [illegible] չքթած շարունակ կը նեղնայ։ Հոս հոն ցիրուցան եւ [illegible] մէջ գտնուող յեղուզակներուն մօտ ոչինչ մնացած է իբր բար[illegible]

Ձերբակալուած յեղ[illegible]ներուն խոստովանութեանց համաձայն Սէյիտ Ռիզա ծանրապէս վիրաւորուած է։

ԷԼ ԱԶԻԶ, 28 Յունիս — Թունճէլիի կուսակալութեան մէջ այլեւս բնականոն կացութիւնը հաստատուած է։ Մեր ջոկատներուն գործողութիւններն ու [illegible] կը շարունակուին երկու ճակատով։ Մէկ մասը կը շարունակէ [illegible] ամբաններ կը բանայ, կամուրջներ կը շինէ։ Այսօր վերստին մաս մը յեղուզակներ անձնատուր եղած են եւ ասոնք իսկոյն զատական իշխանութեան յանձնուելով սկսած են հարցաքննուիլ։

Ցեղուզակներու պարագլուխը Սէյիտ Ռիզա շատ անյոյս վիճակի մը մէջ է։ Քովը միայն մէկ քանի արբանեակ ունի։

ՀՕԶԱԹ, 28 Յունիս — Թունճէլիի սար ժայռերուն մէջ յեղուզակութիւն ի գործ դնող ապստամբներուն պարագլուխը Սէյիտ Ռիզա հասկցած է թէ պիտի չկրնայ փրկել օձիքը եւ ապաստանած որջէն փախչիլ ուզած պահուն վիրաւոր ուած է. Սէյիտ Ռիզա վիրաւորուած վիճակի մէջ ձեռք անցնելու վրայ է

Երէկ ձերբակալուած 34 յեղուզակներուն հարցաքննութիւնները կը շարունակուին։ Անձնատուր եղածները ապահովութեամբ կ'աշխատին բացուող ճամբաներու մէջ։

ԷԼԱԶԻԶ, 28 յունիս — Այսօր պաշտօնական իշխանութենէն ստացած տեղեկութեանց համաձայն, Թունճէլիի մէջ կացութիւնը [illegible] բնականոն է եւ կայուն։ Ցեղուզակութեան շրջանակին մէջ աջ, ձախ, հիւսիս եւ հարաւ յառաջացող մեր ջոկատները ամենուրեք խուզարկութիւն կը կատարեն եւ բոլոր քարայրներն ու որջերը կը խուզարկեն։ Ցեղուզակներուն շատերը անձնատուր եղած ըլլալով, այլ եւս շատ քիչեր մնացած են։ Ասոնք ալ կարգ մը քարայրներու մէջ ապաստանած են։ Սպառած են իրենց ռազմանիւթերը, ինչպէս արմտիքները, եւ շատ գէշ վիճակի մը մատնուած են։ Մեր զօրքերը մէկ կողմէ խուզարկութիւն կ'ընեն, միւս կողմէ Թունճէլիի մէջ կը շարունակեն վերջնական գործողութիւնները։

ԷԼ ԱԶԻԶ, 28 Յունիս — Տէրսիմի մաքրագործման շարժումը կը շարունակուի։ Ցեղուզակները ծածկուած են քարայրներու մէջ, որ կը գտնուին ձիւնապատ լեռներու մէջ։ 70նոց Սէյիտ Ռիզայի կիներէն մին, 20 տարու, ձերբակալուած է։

ՀՕԶԱԹ, 29 Յունիս — Ընդհարման մը հետեւանքով է որ Սէյիտ Ռիզա վիրաւորուած է։ Դեռ չձերբակալուած եւ իրենց ապաստանած որջերուն մէջ ծածկուող յեղուզակները չեն կրնար իրենց գլուխը դուրս հանել եւ դէմ դնել։ Վայրի կենդանիներու պէս այդ որջերուն մէջ մնացած յեղուզակները եթէ չյանձնուին, անօթի պիտի մեռնին։

ԷԼ ԱԶԻԶ, 29 Յունիս — Սէյիտ Ռիզա, մեր օդանաւերուն Սիրրաթի մէջ կատարած օդային յաջող մէկ յարձակման միջոցին, ուսէն վիրաւորուած է եւ քամի արբանեակներուն կողմէ փախցուած է դէպի Մնձուրի հիւսիսակողմը։ Նոյն ռմբակոծման միջոցին ընդդիմադիր ապստամբներէն Շահին ալ վիրաւորուած է։ Մեր զօրաց յառաջխաղացումը կը շարունակուի առանց դիմադրութեան եւ յեղուզակները կը փախչին։

Գիշերանց մեր երկու պահակներուն դէմ յարձակող յեղուզակները իրենց պատիժը գտած են։

Լիբանանի հպատակներուն

« Ազդակ »ի մէջ կը կարդանք.—

Այն Հայերը, որոնք 30 օգոստոս 1924ին, Պէյրութ կամ Լիբանանի ո եւ է քաղաքին մէջ գտնուած են, կրնան խնդրագրով մը կառավարութեան դիմել եւ իրենց Լիբանանահպատակութեան իրաւունքը ստանալ։ Եթէ նոյնիսկ գտնուին այնպիսիներ, որոնք այդ թուականին գտնուած են Լիբանան եւ մեկնած արտասահման կամ Սուրիա, ըստ Լօզանի դաշնագրի 34րդ. յօդուածին՝ այդպիսիներն ալ հպատակութեան իրաւունք պիտի կրնան ստանալ։

Նմանապէս բոլոր օտարահպատակ Հայերը, որոնք հինգ տարիներէ ի վեր առանց բացակայելու Լիբանան կը գտնուին եւ լաւ վարք ու բարքի տէր են, ինչ որ պիտի քննուի ոստիկանութեան կողմէ, այդպիսիներն ալ կրնան հպատակ դառնալ։

Այն ծնողքները, որոնք քանի մը տարիէ կամ ամիսներէ ի վեր իրենց ամուսնութիւններն ու նորածինները տակաւին կառավարութեան պաշտօնական տոմարին մէջ չեն արձանագրել տուած, եւ կամ հին նուփուսները նորերու չեն փոխած եւ կամ եթէ անոնց անձնագրերուն մէջ սրբագրելի սխալներ կան, արձանագրուելու եւ սրբագրել տալու համար այժմէն պէտք է կառավարութեան դիմեն։

»»»» ○ ««««

ԼԵՈՆ ՊԼՈՒՄ ԿԸ ԲԱՑԱՏՐԷ ԴԷՊՔԵՐԸ

»»»» ○ ««««

Լէոն Պլում, կիրակի օր, Նարպոն երթալով, միթինկի մը մէջ, յոգնախուռն բազմութեան մը առջեւ երկար ճառ մը խօսեցաւ, պատմականն ընելով այն դէպքերուն, որ տեղի ունեցան վերջին մէկ երկու ամսուան ընթացքին։

Ժող. Ճակատի առաջին դահլիճին անկումը անակնկալ մը եղաւ երկրին համար. [illegible] կը պատմէր ատոր, ահա թէ ինչո՛ւ մեծ էր յուզումը մասնաւորապէս ընկերվարական զանգուածին մէջ։ Առանց երկար խորհրդակցութիւններու, իշխանութեան գլուխ անցաւ նոր դահլիճը, որ դարձեալ կը ներկայացնէ Ժող. Ճակատի կամքը։ Առաջին դահլիճը ընկերվարական ուղղութիւն ունէր, երկրորդը՝ արմատական,— ահա միակ տարբերութիւնը։

Ոմանք այն կարծիքը ունէին թէ ընկերվարականները պիտի չմասնակցին նոր դահլիճին։ Ընկերվարականները, սակայն, յուսախաբութեան մատնեցին անոնք, որ խզում մը կը սպասէին ընկերվարականներու եւ արմատականներու միջեւ։ Ընկերվարականները իրենց օժանդակութիւնը բերին նոր դահլիճին, ինչպէս արմատականները՝ ընկերվարական դահլիճին, որպէսզի անսասան մնայ Ժող. Ճակատը եւ ազգայնական կազմակերպութիւնները բաց չգտնեն դաշտը։

Ներքին այս մտահոգութիւնէն զատ, միջազգային քաղաքական կացութիւնն ալ կը թելադրէր որ Ժող. Ճակատը ներկայանար համերաշխ եւ ամուր։ Եւրոպայի հորիզոնը ծածկուած էր մութ ամպերով։ Ցանուն երկրին շահերուն ընկերվարականները մէկ կողմ դրին ամէն նկատում եւ զօրացուցին նորակազմ կառավարութիւնը, որ թէեւ արմատական գոյն ունի եւ ընկերվարական բարեխառնութիւն, իր ընդհ. ուղղութեան մէջ՝ պիտի հետեւի Ժող. Ճակատի հանգանակին։

Նոր կառավարութիւնը կրցաւ խաղաղեցնել Երեսփ. Ժողովին եւ Ծերակոյտին հակամարտութիւնը։ Ձեռնարկեց ելմտական վերականգնումին՝ ներկայացնելով ծրագիր մը։ Միւս կողմէ կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ արգիլելու համար չահադիտութիւնը, ապրուստի գիներու բարձրացումը։

Լէոն Պլում յոյս յայտնեց որ նոր կառավարութիւնը պիտի յաջողի իր առաջադրութիւններուն մէջ, որովհետեւ վստահութիւնը վերահաստատուած է, համերաշխութեան ոգի ցոյց կը տրուի պատասխանատու անձնաւորութեանց կողմէ։ Ճիշդ է որ Եւրոպայի կացութիւնը տակաւին վախ կը ներշնչէ, բայց Ֆրանսա ուժեղ կը մնայ ներքնապէս իր Ժող. Ճակատի անսասան դիրքով, իսկ արտաքնապէս՝ Անգլիոյ հետ իր լայն գործակցութեամբ։ Եթէ եղան երկիրներ որ պահ մը կարծեցին թէ ներքին խռովութիւններու մատնուելով՝ Ֆրանսա կը դադրի քաղաքական ազդակ մը դառնալէ եւրոպական ընտանիքի մէջ, այժմ սախպուած են ընդունիլ, որ Ֆրանսա կը մնայ կարգապահ եւ համերաշխ՝ արտաքին վտանգին հանդէպ։ Ընկերվարական կուսակցութիւնը պիտի աշխատի պահել կարգապահութիւնը, որովհետեւ պատակտած ու տկարացած Ֆրանսայի գոյութիւնը աւեր պիտի դառնայ որ խաղաղութիւնը խանգարի Եւրոպերու մէջ։

Մոսկուա կը շարունակէ մաքրագործումը

Մոսկուայէն հասած հեռագիրները կը հաստատեն, որ «մաքրագործումը» կը շարունակուի անխնայ, քաղաքականէն վերջ գիտական ու գրական ասպարէզներու մէջ։

Պաշտօնանկ եղան Եակով Ագրանով, ներքին փոխ - գործավար, Ռոզէն - հոլց, արտաքին առեւտուրի գործավար։ Դարձեալ, պաշտօնանկ եղած են բոլոր այն պաշտօնատարները, որոնք աշխատած են արտաքին փոխ - գործավար

Հ. Ս.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՈՍԿԻԻՆ ՄՉԵՂՃՄԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ոսկին կրկին սկսած է անհանգստացնել տնտեսական ու քաղաքական աշխարհները հաւասարապէս: Նոյն իսկ, քիչ էր մնացեր, որ ոսկին ցնցումի ենթարկէր ամբողջ աշխարհը, բաւականին մեծ տագնապ մը: Ոսկին՝ իբրև նյութական ու տնտեսական կեանքերու առանցքը՝ սերտօրէն կապ ունի քաղաքական կեանքին հետ: Այդ պատճառաւ ալ, տնտեսական - ելմտական ընդհանուր տագնապ մը կ'անդրադառնայ, անպայման, քաղաքական կեանքին վրայ:

Ահա թէ ինչու Անգլիա եւ Ամերիկա ամէն ճիգ թափեցին՝ այդ տագնապը լուծումի մը բերելու կամ կանխելու համար:

Եւ սակայն, եթէ կարելի եղաւ ժամանակաւոր հանդարտութիւն մը ստեղծել, դեռ անհնարին դարձաւ վերջնական լուծում մը տալ անոր:

[illegible]

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

>>>> o <<<<

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տասը տարի Եւրոպայի ճակատագիրը նժարի մէջ մնաց. այն իմաստով թէ երկու Գերմանիաներէն ո՞ր մէկը աւելի ուժեղ պիտի ըլլար,— Կէօթէ՞ին թէ Պիզմարքին, Շիլլէրի՞ն թէ Սենթ Թրիւսթին... թէ Հէկէլին Գերմանիան:

Ամբողջ այս տասնամեակի ընթացքին Գերմանները գժբախտ եղան: Դարեր շարունակ հրամանի տակ ապրելէն վերջ՝ հիմա իրենց կը պարտադրուէր քաղաքականօրէն մտածել եւ կը բռնադատուէին ազատութիւնն ընդունիլ: Սարսափահար անոնք բողոքեցին թէ առանց ոչ մէկը կ'ուզեն: Ա[illegible]

[illegible]

յաղթարարութեան օրն իսկ մինչ Ֆրանսա սկսաւ վերադինուիլ, Անգլիա իր զէնքերը կրճատեց: Ան չատ ուշ ըմբռնեց Գերմանիոյ ասիրական հինաւուրց ռազմական ոգին: Թաքուն մինչեւ Հինտէնպուրկի ընտրութիւնը 1924ին, այդ ռազմական ոգին վրէժխնդրութեամբ լեցուն՝ պայթեցաւ Հիթլէրի պետական հարուածէն վերջը: Անգլիա շատ ուշ տեսաւ իր սխալը եւ սարսափահար՝ աշխատեցաւ ամէն գնով կասեցնել պատերազմը մինչեւ 1938, այսինքն մինչեւ ատենը իր պարտասութիւններուն: Այսպէս կը բացատրուի ներկայիս իր [illegible]

[illegible]

բայց կը կարծեն որ առոր ճիշդ հակառակը ճշմարիտ է:

Գերմանական պատերազմը այնքան անխուսափելի է, որքան Սպարտացիներուն պատերազմը Աթէնացիներուն դէմ, բայց պատմութիւնը որքան մեծ յառաջ է յաղթական Սպարտացիներուն համեմատ, նոյնքան աւատ՝ պարտուած Աթէնքի մասին:

Մէկ մարդ միայն կրնայ սակայն արգիլել յառաջիկայ պատերազմը. այդ մարդն է Ֆրանքլին Ռուզվէլթ: Եթէ Ամերիկան չմիջամտէ՝ պատերազմը անխուսափելի է:

ԷՄԻԼ ԼՈՒԴՎԻԿ

Թրգմ. Ա. ՀԱՐԻԼԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵԼԺԻՔԱՅ ՄԷՋ

—o—

[illegible]

... կամքը ներկայացնող եւ քաջէարկութեամբ ընտրուած լիազօրներ, (Պելժիոյ նման), իրենց կարգին ընտրելու եւ լիազօրելու համար իրապէս համապատութային եւ միակ կեդրոնական գործադիր մարմին մը:

Հ. ՏԷՐՈՒՍԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՏԷՐՍԻՄԻ ՄԷՋ

—o—

«Ճումհուրիյէթ»ի թղթակիցը որ ընկերացած էր Ըսմէթ Ինէօնիւի՝ Թունճէլիի ուղեւորութեան. Ցանիս 20 թուով իր թղթակցութեան մէջ կը գրէ ի միջի այլոց — Երբ Մամէքի հասանք, գիմաւորուեցանք Մէհմէտճիկներէն: Բոլորն ալ ուրախ դուարթ կ'ողջունէին վարչապետը: Մնձուրի եւ Հարզիկի գետին միացած կէտէն անցնելով՝ եկանք նոր շինուած կամուրջի մը գլուխը: Վարչապետը քննեց կամուրջը եւ լսեց Զօր. Ալփտոգանի բացատրութիւնները Այս կամուրջը մէկ գլուխ գործած էր Ալփ...

[illegible]

«ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒԺԸ»

—o—

[illegible]

... նութեամբ կ'ապրի: Մեր երեսին կը ժպտին: Բայց, թաքուն յոյս մը ունին,— արդեօք օր մը անձնական վէճերով կը բաժնի՞նք իրարու: Կը խանգարուի՞ մեր միասնականութիւնը: Անձնական ազդեցութեան եւ դիրքի կիրքը կը կուրացնէ՞ մեզմէ ոմանք: Քաղաքական ընդդիմութեանց պատճառաւ երկրին յառաջ բարձր շահերը կը կորսնցնե՞նք:

Մեր հողերը պարապ տեսնողներուն եւ դանոնք դուրսէն լեցնելու մասին դաղափար յօյներ ունեցողներուն եւ պատեհ առիթի սպասողներու դէմ ունինք շատ բնական ազգային կոչում մը,— մեր ներքին միասնականութիւնը պահպանել: Մէկ րոպէ իսկ մեր հայեցողութենէն չհեռացնել ատոր բարձր արժէքը: Մենք վստահ ենք որ մեր զինուորական ուժերը իրենց պարտականութիւնը լիուլի պիտի կատարեն՝ երկիրը պաշտպանելու համար: Բայց, ազգային միասնականութիւնը պաշտպանութեան աւելի ուժեղ եւ ազդեցիկ զէնք մըն է, քան զինուորականը: Այնքան ատեն որ մենք միացած ենք, ոչ ոք կրնայ մեզի ծուռ նայիլ: Ու ոչ ոք Թուրք հողերը պարապ ու դուրսէն լեցուելիք տեսնելու սխալը չի գործեր:

... Ամէն մէկ Թուրքի առաջին պարտականութիւնն է իր չուրջ լաւատես, ինքնավստահ եւ ներշնչող մթնոլորտ մը ստեղծել: Անհատ մը որ այս կամ այն ձեւով վհատակար մտածումներու կ'ենթարկուի, գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար երկրին ու յառաջդիմութեան թշնամի հոսանքներուն գործիք կը դառնայ:

«ՏԷՄԻՐՏԱՂ» ԵՐԿԱԹԻ ՀԱՆՔԸ

—o—

[illegible]

ՌԱՖՖԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Ո՞վ կրնայ խօսիլ աստուածային տուրքին, հրաշք տղեկի մը գերազանց կարողութիւններուն մասին։

Անոր երաժշտութիւնը իր իսկ զգացածն է։ Այս փոքրիկ հանճարին ներշնչումները եօթը նօթերէ կը բխին, ան կը շարադրէ իր հոգիին մէջ կուտակուած ձայներու ներդաշնակութիւններով

Ինչպէս ամէն ազգ ունեցած է Ժան Սեպաստիէն Պախ մը, Պէթհովէն մը, Շոփէն մը, Մոցարթ մը, այնպէս ալ մեր ազգին փառքերէն մէկն ըլլալ կը թուի Ռաֆֆիկ Պետրոսեան, այժմէն նոյնացնելով այդ անմահ երաժիշտներուն պատանեկութիւնները։

Այս երաժշտական հոգիով ծնունդը նոր չէ որ լսենք։ Լուսաշող աստղ մը ըլլալը 4—5 տարի առաջ ցոյց տուաւ, երբ այն ատեն նօթ մը իսկ չէր ճանչնար եւ այնքան ճշգութեամբ նուագեց Շուպէրթ եւ Պէթհովէն։

Ահա անցեալ երեքշաբթի գիշեր Կավոյի սրահին մէջ զարմացած երջանկօրէն ունկնդրեցինք այս զարմացուցիչ դաշնակահարին նոր յայտագիրը, երբ անհաման յիշողութեամբ, նուրբ զգայնութեամբ բոլոր հեղինակները վերարտադրեց, զատումի, դաշնակութեան, երգի, մեղեդիի, թրթռացումի, գմայլելի պատկերացումներով։

Ռաֆֆիկ պարզ ու գրաւիչ դպրոցական մըն է, իսկ օժտուած մասնաւորուն տակ իր մտերմական գործիքով՝ խոհուն երաժիշտ մը։

Իր յաջողութիւններուն ամէնէն մեծը եղան Շոփէնի Շէրցօ ան Սի պէմօլ մինէօր, Շոփէնի էթիւտ թիւ 5ը, Շումանի «Արապէսգ»ը եւ Լիսթի Քօնսէր ան մի պէմօլ մաժէօր։

Երաժշտասէր ունկնդիրները իրենց ջերմ գոհունակութիւնը եւ ուրախութիւնը կ'արտայայտէին անվերջ պրաւօներով եւ ծափահարութեամբ։

Միջնարարներուն քովէս՝ բարի Հայուհիի մը անվերջ աղօթքի մրմունջներ կը լսէի, Ռաֆֆիկի առողջութեան եւ յաղթանակներուն համար։ Եւ կը կարծեմ թէ ներկայ ամէն Հայ «Աստուած պահէ» մաղթանքը բրաւ բարձրաձայն եւ անկեղծօրէն։

ԱՐԱՔՍԻ ՄԵՍՐՈՊ

[illegible] երկրաչափներ արդէն հանքին վայրը մեկնած են։ Գտնուած հանքերէն առնուած կտորի մը վրայ կատարուած քիմիական տարրալուծումի արդիւնքէն հասկցուած է որ հանքը 100էն 68 զուտ երկաթ կը պարունակէ, որով աշխարհիս ամէնէն հարուստ երկաթէ հանքը կրնայ համարուիլ, քանի որ ցարդ ամէնէն հարուստ ճանչցուած Շուէտի ու Ուրալի հանքերը միայն 100էն 65 երկաթ կը պարունակեն։

Նախնական գնահատումները 15 միլիոն թոն զուտ երկաթի տարողութիւն մը կը վերագրեն նորագիւտ հանքերուն։ Ասոնց շահագործումը կրնայ 35 տարի անընդհատ շարունակել։ Երկրին երկաթի տարեկան ներածումը 22 միլիոն ոսկի է, որով այս գումարին երկրէն դուրս ելլելուն առաջքը պիտի առնուի։ Այս հաշիւով հանքին արժէքը մէկ միլիար թրքական ոսկի կը ներկայացնէ։

«Տէմիրտաղ» երկաթուղիի գիծէն հազիւ մէկ քիլոմեթր հեռու է։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

—o—

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 1 Յուլիս (Յառաջ). — Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Անդրանիկ դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի, Մէտոնի պաղ աղբիւրին մօտ։ Առաւօտէն սկսած էին խումբ խումբ հայրենակիցներ դէպի անտառը, ոտքով թէ ինքնաշարժով։ Պաղ աղբիւրի մօտ գտնուած ծառին վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյները որոնց տակ խոշոր տառերով գրուած էր հերոս Անդրանիկի կոչը, «Գործս կէս մնաց»։ Ժամը 4ին ընկ. Ն. Քըչիկեան հանդէսը բացուած յայտարարեց, յետոյ նուագախումբը նուագեց «Մեր Հայրենիք»։ Ընկ. Հ. Հանտոյեան ներկայացուց Կամաւորական Միութեան անհրաժեշտութիւնը եւ բսաւ. «Մեր անմահ Ս. Վարանդեան հայ հերոսի մասին այսպէս կ'արտայայտուի — Մոէք այդ վեհ պանթէոնը, ուր թաղուած են մեր թանկագին մեռելները։ Բայց ո՞ւր է այդ աստուածատաճարը։ Իսկապէս հայ հերոսը չունի պանթէոն, որպէսզի մեր մարտիկները գոնէ տարին անգամ մը այցելեն։ Այսուհանդերձ Կամ. Միութիւնը, այսպէս հաւաքուելով, կ'ուզէ ոգեկոչել եւ յաւերժացնել հայ հերոսներուն յիշատակը։ Այսօր, ահա, այս դաշտահանդէսն, հայ մարտիկը կամ հայ երիտասարդը կուգայ բսելու մեր մեծ մեռելներուն թէ ձեր կիսատ ձգած գործը մենք պիտի շարունակենք։ Այնքան ժամանակ որ հայ եռագոյնը կը մնայ պանդուխտ եւ հայկական հողերը կը մնան մեր դարաւոր թշնամիին ձեռքը, մենք չենք կրնար հայ դատէն հրաժարիլ։ Ես հաւատացած եմ որ օր մը հայ մարտիկը այս եռագոյնը պիտի տանի Հայաստան»։

Երգեցին ընկ. Դ. Զօլաքեան, Գ. Ն. Բաստրմաճեան, Տիկին Զ. Տէր-տէրեան։ Արտասանեցին ընկ. Ս. Գարայեան եւ Ս. Միսաքեան։ Յետոյ խօսք առաւ գնդ. Տ. Բաղդասարեանի, որ նախ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն, յետոյ ողջոյններ բերաւ գաւառի ընկերներէ, որոնց այցելած էր երկու շաբաթ առաջ։ Մուլինոյի մասնաճիւղը, բսաւ, որ հազիւ մէկ տարուան կեանք ունի, արդէն յիսնեակ մը անդամներ կը հաշուէ իր շարքերուն մէջ։ Մեր երկրին մէջ հայ ժողովուրդը սովորութիւն ունէր ամրան այս եղանակին ուխտի երթալու Տարօն, Մշոյ Ս. Կարապետ եւ այլուր, մենք այսօր զրկուած ենք այդ ուխտատեղիներէն եւ եկեր ենք Մէտոնի պաղ աղբիւրին մօտ ոգեկոչելու մեր նահատակները։

Ազգերու մէջ մեծ ու պզտիկ չկայ, յաղթանակը անոնցն է, որ կամք ունին եւ հաւատք։ Գերմանացիները 1871ին գրաւած էին Մէց քաղաքը եւ ամրացուցած։ Մէկ դար վերջ Ֆրանսացիները վերադարձուցած էին։ Մենք տուինք մեր հողերը, եթէ հաւատք եւ կամք ունինք՝ կը վերստանանք, ինչպէս յաղթանակի մեր հաւատքով ու կամքով Սարտարապատի մէջ նահանջի մատնեցինք թշնամին եւ էջմիածնայ զանգակները սկսան ղօղանջել աւետելով Հայոց ազգին փրկութիւնը։ Հայ երիտասարդութիւնը մեծ պարտականութիւններ ունի, զինուորագրուած ժամանակ ֆրանսական բանակին մէջ՝ պարտաւոր է խորհիլ իր սորվածը վաղը ի սպաս դնելու հայ դատին»։

Յետոյ խօսք առաւ ընկ. Հ. Սամուէլի, որ բսաւ. «Հայկ. կազմակերպութիւններու մէջ զուրգուրանքի առարկայ պէտք է դառնայ Հայ Կամ. եւ Մար. Միութիւնը, որովհետեւ այսօրուան Հայաստանը կը պարտինք հայ մարտիկներուն, որոնք իրենց արեան գնով գնեցին անոր սահմանները»։

Յետոյ նուագախումբը նուագեց «Յառաջ Նահատակ» եւ սկսաւ պարը մինչեւ ուշ ատեն. Վիճակահանութեան դրուած էր ոսկի ապարանջան մը եւ շիշ մը շամփանեա, առաջինը շահեցաւ ընկ. Մ. Սէֆէրեան, երկրորդը Գ. Ենկիբեան, որոնք 10ական ֆրանք նուիրեցին Միութեան։

Շրջուն Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Անկախութեան տօնը

—o—

ՌԸՆԱԺ, 3 յուլիս. — (Յառաջ).— Թէեւ քիչ մը ուշ, բայց խանդավառութեամբ մեր գաղութն ալ տօնեց Հայաստանի Հանրապետութեան 19րդ տարեդարձը։ Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր կոկիկ բազմութիւն մը։ Բեմին աջ եւ ձախ կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները, որոնց մէջտեղը զետեղուած էր Արամի մեծադիր նկարը։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով զոր ներկաները երգեցին յոտնկայս։ Նախագահը ընկ. Ա. Թովմասեան փառաբանեց ազատագրական պայքարը եւ հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի կենալ ի յարգանս այն բոլոր յայտնի եւ անյայտ հերոսներուն, որոնք ինկան հայրենիքի եւ հայ ժողովուրդի ազատութեան համար։ Արտասանութիւններէն եւ մեներգներէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ մեր սիրելի Յառաջի խմբագիրը, ընկ. Շ. Միսաքեան, որ կուռ բանախօսութեամբ մը ներկայացուց Մայիս 28ի դէմքերն ու դէպքերը։ Հանդէսը փակուեցաւ Մշակ քառերգով։ Ներկաները մեկնեցան անկախութեան գաղափարով տոգորուած։

Յաջորդ կիրակի տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մը։ Ներկայ էր ամբողջ գաղութը։ Ընկեր դասախօսը նախ ընդհ. ակնարկ մը նետեց Եւրոպայի անստոյգ կացութեան վրայ, յետոյ խօսեցաւ Ռուսիոյ եւ Հայաստանի վերջին ձերբակալութիւններու եւ գնդակահարութիւններու մասին եւ համառօտակի թուեց այն բոլոր դէպքերը, որ տեղի կ'ունենան կարմիր դրախտին մէջ։ Այս շահեկան դասախօսութենէն վերջ եղան հարցումներ, որոնց սիրով պատասխանեց ընկեր խմբագիրը։

Վ. Խաչատուրեան

×

ԿՐԸՆՕՊԼ, 29 Յունիս (Յառաջ). — Հ. Յ. Դաշնակցութեան ենթակոմիտէն գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր դաշտահանդէսով մը տօնելու Անկախութեան տարեդարձը։ 27 Յունիսին, մասնաւոր հանրակառքով, Կրընօպլի հայութիւնը մեծ պատրաստութեամբ, երգ ու նուագով, ամբողջ տեղացիներուն հետաքրքրիր նայուածքին տակ համախմբուեցաւ Սէսինէ։ Գեղեցիկ մարգագետին մը, վարի կողմը՝ հրաշալի մայրիներ։ Հարաւային կողմը ծառախիտ անտառ մը, որու մէջ փոքրիկ առուակ մը։ Աջ կողմը փոքրիկ բլուր մը որուն ստորոտը կը տարածուի Կրընօպլի ամբողջ քաղաքը։

Հոս ու հոն խումբերով տեղաւորուած մեր հայրենակիցները իրենց երգով ու պարով ուրախութեան աղաղակով Հայաստանի կերպարանափոխեցին այս անծանօթ վայրը։

Հանդէսը բացուեցաւ երգչախումբի «Բամ Փորոտանով», ղեկավարութեամբ Գ. Ն. Տէր Կամսեանի։ Օրուան նախագահը հակիրճ կերպով բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը։ Արտասանեցին եւ երգեցին տիկիններ Մուրատեան եւ Թորոսեան, օրիորդներ Տէր Կամսեան, Սալասեան եւ Գ. Մարաշլեան։ Արտասանեցին նաեւ փոքրիկն Գասպարեան եւ Մանուկեան եւ Օր. Ահարոնեան։ Ապա հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ ընկ. Շ. Միսաքեան, որ խօսեցաւ մօտաւորապէս մէկ ժամ, նախ Մայիս 28ի սահմանման, պայմաններու եւ պարագաներուն, յետոյ Հայաստանի նոր կացութեան մասին։ Դժուար պիտի ըլլար հոս երկու տողով ամփոփել այնքան հրապուրիչ եւ ելեկտրականացնող ճառը։ Երգչախումբի «Յառաջ Նահատակ»ով վերջացաւ հանդէսը, բայց կը շարունակուէին երգն ու պարը։ Մենք բաժնուեցանք լեռան լանջին ի վեր։ Ընկ. Շ. Միսաքեան, շրջապատուած ընկերներով, պահ մը ինքն ալ տարուելով ընդհ. խանդավառութենէն սկսաւ երգել մեզի հետ Ձայնը հնչեց Էրզրումի Հայոց լեռներէն։ Վստահ եմ թէ շատերուն սրտին մէջ միշտ վառ պիտի մնայ այս օրուան յիշատակը։

** Այստեղ ունեցանք նաեւ ընկերահամակրական ժողով մը, ուր ընկ. Շ. Միսաքեան խօսեցաւ Հանրութիւնը հետաքրքրող նիւթերու շուրջ։ Յետոյ ընկերական ընդհ. ժողով մը եղաւ, ուր խօսեցաւ մեր կուսակցութեան եւ ընկերները հետաքրքրող նիւթերուն շուրջ։

Տ. Սողոմոնեան

ԹՐԱԿԻՈՅ ՄԷՋ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐ

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ օգոստ. 16ին մեծ ռազմափորձեր պիտի կատարուին Թրակիոյ մէջ, մասնակցութեամբ 7—8 զօրաբաժիններու։

Դիւանագիտական զինուորական կցորդները հրաւիրուած են ներկայ գտնուելու այդ ռազմափորձերուն։

Վեց պետութեանց ընդհ. սպայակոյտի նախագահները, մէջը ըլլալով նաեւ պալքանեան պետութիւնները, նոյնպէս ներկայ պիտի գտնուին։

Ասոնցմէ զատ, հաւանաբար երեսուն չափ օտար դիտողներ ալ ներկայ գտնուին, ինչ որ ցոյց կուտայ այն մեծ հետաքրքրութիւնը, որուն առարկայ հանդիսացած է Թուրք բանակը արտասահմանի մէջ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ԿԱՐԾԻՔԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

—o—

«Հայրենիք» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (17 յունիս).

— «Վրաց սոց.-դեմոկրատ (մենշեւիկ) կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Բրձոլիս Խմա» թերթը հրատարակած է խմբագրական յօդուած մը, որ մեծապէս շահեկան է մեր ընթերցողներուն համար եւս, որովհետեւ կը շօշափէ հայ եւ վրացական յարաբերութիւնները եւ կը պարզէ, թէ ինչո՞ւ այդ յարաբերութիւնները այն չեն, ինչ որ պէտք է ըլլային։

Ցաւալի է նոյնպէս, որ վրաց մենշեւիկները տակաւին չեն կրցած ըմբռնել, թէ Թուրքիան հայ ժողովուրդի համար միայն «հաւանական վըտանգ մը» չէ, ինչպէս որ կը գրէ «Բրձոլիս Խմա», այլ շատ իրական եւ մահացու վտանգ մը։ Դժբախտաբար, մեր քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ դէմ, վրաց թերթի կարծածին պէս, «հողմաղացներու դէմ մղուած պայքար մը» չէ, այլ իրական փաստերու վրայ հիմնուած դաժան հարկադրանք մը։

«Բրձոլիս Խմա» կ'ըսէ.

— «Ռուսաստանը գրաւած է Կովկասը եւ ոչ թէ Թուրքիան։ Մեր նպատակն է ազատել այդ գերին Ռուսաստանի գերիշխանութենէն»

Սակայն, մի՞թէ Կարսի ամբողջ նահանգը, Սուրմալուի շրջանը, Արդահանը եւ Աջարիայի մէկ մասը գրաւուած չե՞ն Թուրքիոյ կողմէ, եւ մի՞թէ այդ հողամասերը Կովկասի մաս չեն կազմեր։

Եթէ նոյն իսկ մէկդի դնելու ըլլանք Թրքահայաստանը, որ կրնայ Կովկասի մաս չնկատուիլ, դարձեալ մէջտեղ կը մնայ Կովկասին պատկանող խոշոր տարածութիւն մը, զոր գրաւած է Թուրքիա։ Եւ եթէ վրաց մենշեւիկները կարող են, մենք՝ Հայերս չենք կրնար իրենց պէս դիւրութեամբ մոռնալ Կովկասի մաս կազմող Կարսի նահանգի, Սուրմալուի եւ Արդահանի շրջանի գրաւումը Թուրքիոյ կողմէ։

Վրաց մենշեւիկներու թերթը կը մոռնայ այն աղաղակող իրողութիւնը, որ մինչ Ռուսաստան, գրաւելով հանդերձ Կովկասի մեծագոյն մասը, չի ձգտիր ֆիզիքապէս ոչնչացնելու կովկասեան ազգերը եւ ոչ ալ կը ձգտի ոչնչացնել անոնց ուրոյն քաղաքական, մշակութային եւ հոգեւոր պահպանման եւ զարգացման կարելիութիւնները ամբողջովին, քեմալական Թուրքիա իր գրաւած հողերու մէջ Ֆիզիքապէս կը փճացնէ ոչ-թուրք ազգերը՝ ձգտելով անկարելի դարձնել ապագային համար իսկ անոնց քաղաքական, մշակութային եւ հոգեւոր ինքնուրոյնութեան պահպանումն ու զարգացումը.

«Բրձոլիս Խմա» կը մոռնայ, որ ներկայ Թուրքիա մոլեռանդ ազգայնական եւ այլամերժօրէն ցեղապաշտ պետութիւն մըն է հիթլէրական Գերմանիոյ նման, որ չի հանդուրժեր եւ չպիտի հանդուրժէ երբեք ոչ-թուրք տարրերու ինքնուրոյն գոյութեան իր գրաւած որեւէ հողամասի մէջ։ Մինչդեռ Ռուսաստան այդպիսի պետութիւն մը չէ եւ, եթէ ուզէ իսկ, չի կրնար ըլլալ։

Հետեւաբար, ներկայացնել Ռուսաստանը իբր կովկասեան ազգերու մահացու թշնամին, այն ալ միակ թշնամին, իսկ Թուրքիան՝ իբրեւ միայն հաւանական, բայց ոչ իրական թշնամի մը՝ կը նշանակէ աչք փակել իրականութեան առջեւ եւ ոչինչ սորվիլ անցեալէն ու ներկայ իրերու տրամաբանութենէն։

«Բրձոլիս Խմա» չափազանց վրդովուած է, որ մենք՝ Հայերս տակաւին հրաժարած չենք Ախալքալաքի գաւառէն, զոր գրաւած են Վրացիները։

Վրաց մենշեւիկներու թերթը կը մոռնայ, որ վրացիք արդարանալի ոչ եւ է հիմ չունին Ախալքալաքը Վրաստանին կցելու համար։ Ախալքալաքի բնակչութեան 85 առ հարիւրը Հայերէ է բաղկացած, եւ անոնք կ'ուզեն միանալ Հայաստանի։ Տարրական արդարութիւնը կը պահանջէ, որ այդպէս ալ ըլլայ։ Արդեւք չի կրնար ըլլալ Վրացիներու այն պատճառաբանութիւնը, որ Ախալքալաք ժամանակին եղած է Վրաստանի մէկ գաւառը. սակայն, ան եղած է նաեւ Հայաստանի մաս՝ կազմելով անոր Ջաւախք կոչուած գաւառը։

Արդ՝ մի՞թէ արդար չէր, որ Ախալքալաքը գոնէ ինքնավար շրջան մը դառնար, ինչպէս որ են, օրինակ, Օսեթիան կամ Աջարիստանը Վրաստանի մէջ կամ Ղարաբաղը Ազրբէջանի մէջ։

Ու եթէ մենք՝ Դաշնակցականներս կը պահանջենք, որ տարրական արդարութիւն լինի մեր դրացի Վրացիներու Ախալքալաքի վերաբերմամբ, մի՞թէ այդ կը նշանակէ, թէ մենք կ'ուզենք անհաշտութիւն սերմանել Վրացիներու եւ Հայերու միջեւ, ինչպէս որ կը փորձէ ներկայացնել «Բրձոլիս Խմա»։ Ընդհակառակն, մենք կ'ուզենք միայն օր առաջ մեր մէջէն վերցնել Ախալքալաքի վէճը անոր արդար լուծումով, որպէսզի աւելի սերտ, աւելի ամուր կերպով կարենանք ձեռք ձեռքի տալ իրար՝ Հայաստանի եւ Վրաստանի անկախութեան պայքարը աւելի արդիւնաւոր կերպով մղելու համար»։

«Բրձոլիս Խմա» միանգամայն կ'անտեսէ նաեւ պատմական հանրածանօթ փաստերը, երբ կ'ըսէ, թէ մենք «ժխտական դիրքերնիս ունեցած միշտ կովկասեան ազգերու միութեան բոլոր ձեռնարկներուն հանդէպ եւ կ'ուզենք «դուրս մնալ կովկասեան ճակատէն»։

Սակայն, վրաց թերթը ինչո՞ւ կը մոռնայ մեր եւ կովկասեան միւս ազգերու միջեւ 1921ին Փարիզի մէջ կայացած համաձայնութիւնը։ Եթէ, «Բրձոլիս Խմա» կոյր չըլլար, շատ դիւրութեամբ մինչեւ այժմ հասկցած պիտի ըլլար, թէ մենք կը մերժենք կովկասեան ընդհանուր միութեան մէջ մտնել այն պատճառով որ մեր հարեւանները չեն ուզեր ճանչնալ 1921ի համաձայնութեան հիմնական պայմանները»։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (400)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Բայց, ինչ որ անհասկնալի է, այն է, որ քեզ ձգեցին անոր մօտենալու,— տարակուսանքով գլուխը շարժեց Լեւոնը,— ընդհանրապէս Թուրքերը զայն շրջապատած, Հայերու պատեհութիւն չէին տար անոր մօտենալու։

— Ես չէի որ մօտեցայ,— շարունակեց Ցաճատը,— Դաւօն, երբ հեռուէն զիս տեսաւ, մօտը կանչեց զիս։ Չեմ կրնար ըսել, որ եթէ ինք զիս չկանչէր, ես պիտի յաջողէի պէտք եղածին չափ մօտենալ իրեն։ «Ծօ՛ Ցաճատ,— զիս տեսնելուն հեռուէն պոռաց, — ... եկուր» Անշուշտ հրաւէրը կրկնել չտուի։ Որքան կրնայի անհեղ դէմք մը չինեցի ու որպէս թէ վախվխելով՝ մօտեցայ իրեն, աջ ձեռքս դրպանս, տարճանակի կոթին վրայ ... «Ծօ, չան լակոտ,— բարկացած պոռաց՝ ձեռքի տարճանակը շարժելով,— այդ նորէն ինչե՞ր գրած էք իմ մասին ձեր թերթին մէջ»։ Ես, թերթի մէջ անոր մասին գրուածներէն բոլորովին լուր չունեցողի նման փորձեցի ուրանալ։ Բայց իմ չգիտնալուս խօսքս սաստիկ բարկացուց զայն, դէմքը աւելի մռայլեցաւ, ու աչքերը կճրտացնելով սպառնաց. «Ես քեզի ալ գիտեմ, քու ընկերներդ ալ. եթէ անգամ մըն ալ իմ մասին տող մը բան գրէք, ձեզ բոլորդ ալ բանտերու մէջ փտեցնել կուտամ։ Ինծի Դ-հերցի Դաւօ կ'ըսեն, կը հասկնա՞ս ...։ Չեմ կրնար ըսել, թէ ինձ հետ խօսած ժամանակ կասկած մը անցա՞ւ իր մտքէն թէ չէ, բայց ամբողջ ժամանակ աչալուրջ ուշադրութեամբ աչքերուս մէջ կը նայէր ... Կը զգայի որ թեթեւ շարժում մը իմ կողմէս, զէն տարճանակս դուրս չբերած՝ առանց այլեւայլի պիտի կըրակէր վրաս ... Բարեբախտաբար, այդ պահուն քաղաքամէջէն եկող կառք մը արագօրէն կ'անցնէր դէպի Խաչ փողան։ Մենք ճամբու մէջտեղը կանգնած էինք։ Կառքը այնքան մօտէն անցաւ, որ Դաւօն բնազդօրէն քայլ մը ընկրկեցաւ ու գլուխը ետ դարձուց կառքի մէջ նստողները տեսնելու համար։ Առիթն էր։ Աջ ձեռքս տարատի գրպանէս հանելս ու կրակելս մէկ եղաւ։ Կարծեմ ուղղակի գլխուն կրակեցի ... Դաւօն չանթահարուածի նման՝ առնալով գետին փռուեցաւ։ Թուրքերը հազիւ թէ գլխի ինկած էին թէ ինչ պատահեցաւ, երբ ես սկսայ դէպի Խաչ Փողանի կողմը փախչիլ, որքան որ ուժ կար ոտքերուս վրայ։

— Իսկ քովը գտնուող ոստիկաններ, ո՞ւր, ո՞ւր էին, մի՞թէ չփորձեցի՞ն արգիլել ...։

— Շիտակը չեմ գիտեր։ Ատրճանակը քաշելս, կրակելս ու փախչիլ ըսկսիլս հազիւ 3—4 երկվայրկեան տեւեց։ Անոնք զէն ինքզինքնին չէին գտած, երբ ես սկսայ փախչիլ։ Որոտ կերպով կը լսէի ետեւէս վազող քայլերու ձայները եւ հրացաններու որոտը ... Այդ պահուն հազիւ թէ մէկը նշմարելու վիճակի մէջ լինէի։ Նալպանտեաններու փողոցը չհասած՝ դէպի աջ նեղ փողոց մը կ'երկարի դէպի Արարուց հրապարակի կողմը։ Փայլակի նման արագ խորհուրդ մը լուսաւորեց միտքս։ Խաչ Փողանով պէտք չէր որ անցնէի։ Այդ նեղ փողոցը մըտայ։ Ետեւէս լսուող ձայները կը շատնային։ Հալածողները կրնկակոխ հասնելու վրայ էին։ Ձեռքս նետեցի ուսիս հէյպէյին ու մավզէր ատրճանակս քաշելով՝ դէպի ետ երեք չորս անգամ կրակեցի, ու անմիջապէս ինքզինքս նետեցի այգիի մը կիսաքանդ պատէն ներս։ Չեմ գիտեր, թէ զիս հալածողները ի՞նչ եղան։ Շունչս բռնուած էր, ոտքերս կը դողային, բայց կը շարունակէի հալածուածի նման օրօրուելով վազել։ Մայրապետականներու անձ մօտէն Նալպանտեաններու փողոցը ցատկեցի։ Տեսնեմ Խաչ Փողանի կողմէն հինգ — վեց ձիաւոր զինուորներ դէպի իմ կողմս կ'արշաւեն։ Քանի մը գնդակ ալ անոնց կողմէ կըրակելէ վերջ, փողոցի դիմացի պատը մագլցելով այգիներու մէջ ինկայ։ Անկէ մըն ալ վազելը շարունակելէ վերջ, բոլորովին յոգնած, քայլերս դանդաղեցուցի։ Այլ եւս ապահով շրջանի մը մէջ էի։ Կամաց կամաց մթնեցաւ։ Ինչպէս որ պատուիրած էիր, այգիէ այգի անցնելով հոս հասայ։

— Ափսոս ըսեմ, մենք ալ ժամանակին բաներ մը ըրած ենք,— սովորական [illegible] սկսաւ Առիւծ Գէւօն, բայց Լեւոնի յօնքերու կիտուիլը տեսնելով, առանց խօսքը շարունակելու, փափախը շտկեց, ու բարեկամաբար Ցաճատի ուսը ծեծելով բաւականացաւ, թէեւ մեծադղորդ ճառ մը ըսելու բուռն ցանկութիւն մը կը զգար իր մէջ։ Եթէ միայն Լեւոնը ներկայ չլինէր, ապահովաբար կը մտածէր Առիւծ Գէւօն, ի՞նչ տեղն էր հունարը ցուցնելու։

— Մեզի հետ պիտի մնաս,— քանի մը վայրկեան մտածելէ վերջ խօսեցաւ Լեւոնը,— մեզի հետ միայն կրնաս ապահով զգալ, մինչեւ որ ձիւնը վերնայ ու ճամբաները բացուին։ Յետոյ քեզ արտասահման կ'ուղարկենք ուսումդ շարունակելու համար։

— Ինչպէս որ կը հրամայես,— դէմքը պայծառացած համաձայնեցաւ Ցաճատը։

— Առ այժմ մավզէր ատրճանակը բաւական է, մինչեւ որ կարճ հրացան մը հանենք պահեստէն ... Գէւօ՛, աչքդ Ցաճատի վրայ պահէ ...

Առիւծ Գէւօն այնպէս ուժով սեղմեց Ցաճատը իր ճլապինդ թեւերուն մէջ, որ խեղճ տղու աչքերը դուրս ինկան։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆՏԸ

Վահէի ձեւական դատավարութիւնը երեք օրէն վերջացաւ։ Թուրքը գիտէ, երբ ուզէ, արտաքին ձեւականութիւնները պահելով իր մտադրածը ընել եւ այն ալ չշլացնող արագութեամբ։

Բնականաբար Վահէի ձերբակալութիւնն ու դատավարութիւնը շատ մեծ իրարանցում առաջ բերաւ ժողովուրդի մէջ։ Նախ որ յեղափոխական յայտնի դէմք մըն էր, եւ որ աւելին է, Վահէն ձերբակալուելու պահուն քանի մը պաշտօնեաներ սպաննած էր. Երբ դատավարութիւնը սկսաւ, ռուսական եւ պարսկական հիւպատոսներու թարգմանները կանոնաւոր կերպով ներկայ գտնուեցան բոլոր նիստերուն։ Այդ պարագան առիթեց կառավարութիւնը աւելի ազատութիւն տալու բանտարկեալին, օտարներու մէջ այն տպաւորութիւնը առաջացնելու համար, թէ Թուրքիոյ մէջ ալ արդարադատութեան ձեւերը կոխկրտուած չեն։ Հակառակ Վահէի կրկնակի մերժումներուն, կառավարութեան կողմէ երկու պաշտպան փաստաբաններ նշանակուած էին, որպէս թէ մեղադրեալի շահերը պաշտպանելու համար։ Մէկը հայ երիտասարդ մըն էր, մտացի ու կարող, բայց որ հասկնալի պատճառներով բերանը չէր կրնար բանալ։ Երկրորդը՝ փաթթոցաւոր Թուրք մըն էր, ազէտ մարդ մը, որ հասարակ արգուհալքինութեամբ՝ կարող փաստաբանի մը համբաւ կը վայելէր, եւ որ անշուշտ պիտի ըսէր ինչ որ ներելի կրնար համարուիլ Սուլթանի հաւատարիմ հպատակի եւ ուղղափառ իսլամի մը։

Դատավարութեան սկզբնական շրջանին, Վահէն առանց այլեւայլի խոստովանեցաւ իր յեղափոխական ղեկավարներէն մէկը լինելը, ընդունեց զէնքով դիմադրելը ու տասը հետեւանքով տեղի ունեցած սպանութիւնները։

Վահէն կարծես ուրախութեամբ ընդառաջ կ'երթար դատախազի ամբաստանութիւնները հաստատելու, առանց ինքզինքը պաշտպանելու որ եւ է փորձ ընելու։ Հազիւ երբեմն ուղղումներ ընելով կը բաւականանար, երբ դատախազը սուտ եւ սխալ վերագրումներ կ'ընէր յեղափոխականներու հասցէին, բայց երբ հարցը եկաւ հայ յեղափոխական շարժումը բնորոշելու, չխօսելու քաղաքականութիւնը Վահէն մէկդի ձգեց եւ յայտնօրէն օգտագործեց այդ պատեհութիւնը, փաստօրէն ապացուցանելով որ միայն Համիտեան կառավարութեան յոռի վարչութիւնն էր պատճառը հայ ժողովուրդի անօրինակ մարտիրոսութեան։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Քրեսթինսկիի հովանաւորութեան տակ,— այսպէս պաշտօնանկ եղած են Միրոնով, արտաքին գործավարութեան մամուլի տնօրէն, Շթէյն, արեւմուտքի քաղաքական բաժնի տնօրէն: Պաշտօնանկ եղան սովխոզներու փոխ - կոմիսարներ Օսարովսքի եւ Սոմս, պետ. դրամատան փոխ-տնօրէնը՝ Բերեզին.

Դրական ասպարէզի մէջ, ձերբակալուեցաւ Կիրշոնը, որ մինչեւ երէկ թորհ. Գրողներու Միութեան ամէնէն ազդեցիկ վարիչներէն մին էր, իսկ պաշտօնանկ եղաւ Լիտովսկի, խորհ. արուեստի վարչութեան պետ, Արկադիեւ, տնօրէն Մոսկուայի գեղարուեստական թատրոնին: Դատի յանձնուեցան ակադեմականներ Դեբորինն եւ Օրեորսկի, այն ամբաստանութեամբ թէ թոյլ տուած են որ տրոցկիստներ իրենց քարոզչութեան գործիքի վերածեն համալսարանը: Իսկ միւս «հիւանդ» է Արոսեւ, տնօրէն արտասահմանի հետ մշակութային յարաբերութեանց (Վոկս):

Սկիզբները այն կարծիքը կը յայտնուէր թէ «մաքրագործում» ուղղուած է յատկապէս Հրեաներուն դէմ, բայց վերջին ձերբակալութիւնները եւ շնորհազրկումները կը հերքեն այդ կարծիքը: Արդարեւ, մեծ թիւ մը կը կազմեն Հրեաները, որոնք կը գտնուէին պետական բարձր պաշտօններու գլուխը.

Մոսկուայի մամուլը կը շարունակէ երգել իր խաղը, — գրամատէր երկիրներու հաշւոյն տրոցկիստները լրտեսութիւն կ՚ընեն Երկրին մէջ: Այս ձեւով, մաքրագործումը պիտի շարունակուի տակաւին:

Պաղեստին միջազգայնացում

»»»» ○ ««««

Ինչպէս Երուսաղէմի մեր թղթակիցը կը գրէր վերջերս, Լոնտոնի արքայական յանձնաժողովը կ՚առաջարկէր Պաղեստինը բաժնել երեք գօտիներու, — արաբական, հրէական եւ բրիտանական:

Այս ծրագիրը խոր դժգոհութիւն մը պատճառած է մասնաւորաբար Արաբներուն:

Արաբները կ՚ըսեն.— «Պաղեստինը կրօնական, առեւտրական եւ ռազմագիտական կեդրոնն է արաբ աշխարհին, եւ մենք թոյլ պիտի չտանք որ օտար պետութիւն մը հակակշռի տակ պահէ պաղեստինեան ծովեզերքը: Եթէ Անգլիա փորձէ Պաղեստինը բաժնել գօտիներու, արաբ պետութիւնները պիտի միջամտեն՝ դիմադրելու համար այդ ծրագրին»:

Միւս կողմէ Հրեաները կ՚ըսեն.— «Մինչեւ մահ պիտի կռուինք պաշտպանելու համար մեր վերջին յոյսը: Տեղի պիտի չտանք սպառնալիքներու: Անգլիոյ կ՚իյնայ կշռել հետեւանքները այն քաղաքականութեան, որ դժգոհութիւն պիտի պատճառէ Պաղեստինի 400,000 հրեայ բնակչութեան եւ աշխարհի 16 միլիոն հրէութեան: Մենք կ՚ուզենք որ հրէական պետութիւն մը հիմնուի Յորդանանի երկու եզերքներուն վրայ: Անգլիա կ՚ուզէ՞ որ մեր նպատակը իրագործենք առանց իր կամքին»:

Կիրակի օր, Երուսաղէմէն կը հեռագրուէր թէ այս ցեղային հակամարտութիւնը յուզիչ վախեր կը պատճառէր բրիտանական իշխանութեան: Ընդհարումներու առաջքն առնելու համար Մայթայէն զրահաւոր մը ճամբայ ելաւ դէպի Հայֆա:

Ոչ-միջամտութեան խորհրդակցութեան շուրջ

Ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը կը գրաւեցնէ ներկայիս եւրոպական դիւանագիտութիւնը: Բանակցութիւնները կը շարունակուին՝ համաձայնութեան եզր մը գտնելու համար երկու առաջարկներուն միջեւ: Ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին անդամ պետութիւններէն շատեր յայտնած են անգլեւֆրանսական տեսակէտին, բայց եւ այնպէս Իտալիա եւ Գերմանիա ամուր կառչած կը մնան իրենց տեսակէտին:

Հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ Իտալ կ՚աշխատի միջին եզր մը գտնել: Հռոմի թերթերն ալ կը հաստատեն որ բոլորովին նոր բանաձեւ մը կը փնտռուի: Ըստ «Վոչէ տ՚Իթալիա» թերթին, նկատելով որ Ֆրանսա կը վախնայ թէ գերմանեւիտալական առանցքը կրնայ կարել Ֆրանսայի եւ Ափրիկէի հաղորդակցութեանց ճամբան, Իտալիա պատրաստ է ամէն ապահովութիւն տալ Միջերկրականի մասին, ճիշդ ինչպէս նոյն ապահովութիւնը տուաւ Անգլիոյ, եւ այս՝ դիւրացնելու համար չորս մեծ պետութեանց գործակցութիւնը Սպանիոյ հարցին մէջ:

Կը թուի թէ, սակայն, բանակցութիւնները որ եւ է արդիւնքի չեն յանգած, այնպէս որ ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովը նիստի պիտի չհրաւիրուի, մինչեւ որ որոշ համաձայնութիւն մը գոյանայ: Լոնտոնէն հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ ոչ – միջամտութեան յանձնաժողովը թերեւս նիստի հրաւիրուի այս Հինգշաբթի:

Մահափորձ Փորթուկալի գինեապետին դէմ

Լիզպոնէն կը հեռագրեն թէ մահափորձ մը կատարուեցաւ Տոքթ. Սալազարի վրայ

Երբ Փորթուկալի գինեապետը, Սալազար, կիրակի առաւօտ եկեղեցի հասաւ եւ ինքնաշարժէն դուրս ելաւ, ռումբ մը պայթեցաւ եկեղեցիի դաւիթին մէջ, — պայթիւնը այնքան սաստիկ էր որ մեծ փոս մը բացուեցաւ եկեղեցիին պատին եւ գետնին մէջ եւ մայթը քանդուեցաւ:

Տոքթ. Սալազար իր հետեւորդներով անվնաս մնաց, նոյնիսկ սպահելով իր պաղարիւնը, մտաւ եկեղեցի եւ կրօնական արարողութիւնները շարունակուեցան:

Գերման եւ ֆրանսացի նախկին պատերազմիկներ

Կիրակի օր, հազար հոգինոց նախկին պատերազմիկներու ֆրանսական պատուիրակութիւն մը այցելութեան գնաց Գերմանիա: Ֆրայպուրկի մէջ, յանուն գերման նախկին պատերազմիկներու, զանոնք դիմաւորեց Օպէրլինտօպեր, որ բարեգալուստ մաղթելէ վերջ ըսաւ.

— Մեր Առաջնորդը, Սարի հանրաքուէէն վերջ յայտարարեց, թէ այլեւս հողային ոչ մէկ պահանջ ունի Ֆրանսայէն. Այս յայտարարութիւնը անշուշտ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Ֆրանսացի ժողովուրդին: Անոնց որոնք նոր անակնկալներու կը սպասեն, կը պատասխանեմ.— Դարերէ ի վեր Ֆրանսա կը հանդիսանայ իբրեւ մեծ պետութիւն մը, մեծ պետութեան մը [illegible] սպարապետ են այնքան մեծանձնութեամբ մտածել ուրիշ պետութեան մը մասին, որքան մեծանձնութեամբ կ՚ուզեն որ մտածուի իրենց մասին.

Ցետոյ գերմանացի եւ ֆրանսացի նախկին պատերազմիկները, իրենց դրօշներով, տողանցք մը կատարեցին ընդհ. [illegible] յանձին առջեւէն, մինչ նուագախումբ մը կը նուագէր Ընկեր մ՚ունէի...:

Տողանցքէն վերջ, գերման անզամանդաւ պատերազմիկներու Միութեան նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց Ֆրանսացի նախկին պատերազմիկներու այցելութեան համար եւ ըսաւ.

— «Գերման ժողովուրդը, որ պատնէշի նման կանգնած է բոլշեւիկեան ներխուժումին դէմ, չունի ուրիշ փափաք, բայց եթէ ապրիլ եղբայրանալ եւ խաղաղ»:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑ ԱՅԻՆ ԿՌԻՒԸ

Ազգայնական պատերազմական դեկոյցներու համաձայն, Սանթանտէրի անկումը օրերու խնդիր է: Հանրապետականներն ալ կը խոստովանին, որ Սանթանտէր չի կրնար երկար դիմադրել,— այդ շրջանը անատնապահութեամբ [illegible], եւ ..խուժ քաղաքը, Սանթանտէր, պաշտպանուած չէ երկաթէ գօտիով:

Արակոնի եւ Քաթալոնիոյ հանրապետական բանակներու հրամանատարին յայտարարութիւններուն համաձայն, տակաւին Պիլպաօ չինկած՝ Վալենսիոյ կառավարութիւնը կ՚որոշէ օգնութեան հասնիլ Պասքերուն, սակայն Պասքե-

յանուի մէջ խառնակութիւններ կը ծագին: Նոյն հրամանատարը կ՚ըսէ թէ Արակոնի ճակատին վրայ հանրապետականները ունին 200,000 զինուոր, սպառազինուած արդիական բոլոր միջոցներով: Քաթալոնիոյ մէջ օրական 3 օդանաւ կը շինեն: Զօրամասերուն մէջ եղբայրական համերաշխութիւն կը տիրէ, քաղաքական բոլոր կուսակցութեանց անդամները նոյն քաջութեամբ կը կռուին, հրամանատարութեան կողմէ սակայն աշխատանք կը տարուի զինուորական կարգապահութեան վարժեցնելու համար զանոնք:

[illegible] կ՚ըսէ, Զօր. Փոցաս, կարելի չէ խօսիլ հաշտութեան մասին: Շուտով պիտի ձեռնարկենք ընդհ. յարձակողականի մը,— առոր համար ոչ զինուորը կը պակսի, ոչ ալ հրասայլը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ոսկի Գրճեան ծնեալ Պանարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները. Մին այր Հէկոր եւ Գարապետ Պանարեան, որոնք 1920 1922ին կը [illegible]

[illegible] Կրցողները [illegible] իրենց հասցէն՝ Voskie Kitjirian, née Banarian 56 rue de Bas Meudon Issy les-Moulineaux France Seine.

Կը խնդրուի յանուն հայ թերթերուն [illegible]

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

30 Յունիս — 3 Յուլիս

ԼԷՎԱՆ, Մ. Պ.— 70:
ՖՐԷՖԻՒՍ, Վ. Գ.— 70:
ԼԷՊՈՍ. Վ. Բ.— 100:
ԷԻՈՆ, Ա. Տ.— 35:
ՊՈՍԹԸՆ, Ս. Մ. Վ.— 222:
ԿՐԷՕԷԼԻ, Հ. Ն. եղբ.— 35:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Գ. Լոր.— 70:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Յ. Օնդ.— 140:
» Կ. Թէօ.— 70:
» Տ. Սող.— 140:
ԼԷՎԱՆ, Թ. Պ.— 35:
ՎԻԼՖՐԱՆՇ, Ն. Զ.— 200:

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ – ԱՁԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Ազեւը գիտէր Բուրցեւի դէմ բացուելիք դատի մասին. Այդ դատը որոշ չափով անհանգստացնում էր նրան. Նա նոյն իսկ այդ դատավարութեան հետ որոշ յոյսեր էր կապում: Եւ իսկապէս, եթէ դատաւորները՝ Թռւսաստանի երեք յայտնի յեղափոխականները (իշխ. Կրապ ոտկին, Գերման Լոպատին, Վերա Ֆիգներ) դատապարտէին Բուրցեւին որպէս բամբասողի, Ազեւի դիրքը երկար ժամանակով կ՚ամրանար կուսակցութեան մէջ: Մեղադրանքի բոլոր տուեալները (բացի Լոպուխինի մահացու վկայութիւնից) նրան յայտնի էին եւ բնաւ երբեւոյթին Ազեւն այս տուեալները շատ վտանգաւոր չէր համարում: Իսկ արդէն մերկացումից յետոյ նա գրում է գնեհրալ Գերասիմովին. «Այս բոլորը կարող էր այնքան վատ կերպով չվերջանալ եւ նոյն իսկ լաւ կարող էր լինել, եթէ ինձ յաջողէր [illegible] տալ իմ ալիբիները: Բայց այդ ինձ չը յաջողուեց»:

Ազեւի անկման վերջին պատճառն իսկապէս նրա անյաջող alibiն էր եւ նաեւ նրա այցելութիւնը Լոպուխինին. Գերասիմովին ուղղած նոյն նամակին մէջ Ազեւը գրում է. «Մի խօսքով հակառակորդական սխալ եղաւ իմ եւ ձեր այցելութիւնը Լ-ին: Երբ Աստուած ուզում է պատժել մէկին, նրա խելքը գլխից հանում է»:

Սոյն նամակը զէն. Գերասիմովին Ազեւը գրել է իր փախուստի յաջորդ օրը: Նա խնդրել էր յանձնել իրեն «Դեկտեմբեր ամսույ ռոճիկը», եթէ կարելի է եւ նպաստ, միաժամանակ հարցնելով, թէ չի՞ կարելի արդեօք մի պաշտօն ստանալ, «աւելի շատ ճարտարապետական գործով ... Ես այնքան էլ վատ ճարտարապետ չեմ»:

Ազեւը նոյնիսկ որոշ կարգադրութիւններ էլ արել էր, մտածելով, որ «գաղչելինները (այն է՝ յեղափոխականները) կը գտնեն իմ հետքը եւ ինձ կը սպանեն»:

Նոյն օրը նա մի նամակ էլ գրեց կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտէին բոլորովին ուրիշ ձեւով եւ խիստ յուզուած տոնով. «Այնպիսի միջոցներ, ինչպիսին դուք ինձ հասցրիք, երբեք չի ներւի եւ չի մոռացուի: Կը գայ ժամանակ, երբ դուք իմ պատճառով հաշիւ կը տաք կուսակցութեան եւ իմ մօտիկներին: Դրա մէջ եմ համոզուած եմ: Ներկայ րոպէին եւ երջանիկ եմ, պարոններ, որովհետեւ զգում եմ ինձ այնքան ուժեղ, որ հաշւեյարդարի չեմ նստում ձեզ հետ: Անցեալում կատարուած իմ աշխատանքներն են տալիս ինձ այդ ոյժը եւ ինձ հեռու են պահում կեղտից եւ զարշահոտութիւնից, որոնցով դուք շրջապատուած էք եւ որոնց մէջ դուք ինձ նետեցիք»:

Թողնելով Փարիզն իր անցանկալի յիշողութիւններով, Ազեւը Գերմանուհու հետ սկսեց ճամբորդել: Նրանք եղան Իտալիայում, Յունաստանում, Եգիպտոսում, երկար ժամանակ ապրեցին Լիւկսորում, ապա վերադարձան Գերմանիա: Ազեւն ունէր ռուսական մի քանի անցագրեր, որոնցից նա փոխնիփոխ օգտւում էր

Բայց ըստ երեւոյթին Ազեւն այնքան էլ երկիւղ չէր կրում կուսակցութեան կողմից հետապնդման: Դէպի յեղափոխականների մարտական աշխատանքը նա բոլորովին արհամարհանքով էր վերաբերւում: Գերասիմովին գրած նոյն նամակի մէջ նա ասում է. «Եթէ նրանք (սոց. յեղ.) գլխի ընկնեն եւ գիմեն մասնաւոր գործակալի, այդ ժամանակ նրանք աւելի շուտ կը գտնեն (իմ) հետքը»: Նրա խօսքերի մէջ զգացւում էր խիտում չար ծաղրը. այսինքն մարտական կազմակերպութիւնը մի մասնաւոր գործակալի նրա համար, որպէսզի գտնի հետքը իր նախկին առաջնորդի...

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԸՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ օտար երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՅՈՒԼԻՍ — MERCREDI 7 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3466

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿԹԻ ԽՕՍՔ

ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

»»»» o ««««

Երէկ բացատրեցինք թէ ի՛նչպէս Գաղթականաց Կեդրոնական Յանձնաժողովը գաղափար յղացած էր կազմակերպելու « Համագումար » մը, որ կը բացուի այս առաւօտ Փարիզի մէջ :

Մեզի համար պարզ չէ մինչեւ հիմա թէ ինչո՛ւ պէտք տեսնուած է գումարել այսպիսի ժողով մը, չորչորուն տիտղոսով :

Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովը 13 տարիէ ի վեր «անխափան շարունակեր է իրեն վստահուած գործը»: Եւ ի՛նչ գործ :

Տեսանք թէ ո՛րքան ծանրաբեռնուեր է այդ մարմինը, իր վրայ վերցնելով բազմաթիւ հոգեր, տասնեակ հազարաւոր հայ գաղթականներ եւ որբեր: Հայաստան փոխադրելէն ու տեղաւորելէն սկսեալ մինչեւ «լքեալ գոյքեր»ու փրկութիւնն ու Ֆրանսահայ տարագիրներու բարօրութեան վերաբերեալ ամէնօրեայ կենսական գործերը, առանց մոռնալու «Դաշնակիցներու կողմէ Թուրքիայէն գրաւուած գումարէն Հայերուն հանուելիք բաժինը, ապահովագրուած եւ պատերազմի ընթացքին տարագրութեան մէջ մեռած Հայերուն ժառանգութիւնը » եւայլն:

Այս բոլորը կատարեր է «անխափան » ամբողջ տասներեք տարի, մինչեւ հիմա մարդու հաշիւ չէ տուեր, ու յանկարծ այսօր միտքն իյներ է «համագումար» մը հրաւիրել :

Եւ որո՞նք են հրաւիրուողները: Հայ երեք յարանուանութեանց՝ լուսաւորչական, կաթոլիկ եւ բողոքական եկեղեցիներու վարչութիւնները, թիւով ընդամէնը 18, որոնց մէկ մասը հրաւէրին չէ ալ պատասխանած :

Բայց ասոնք ի՞նչ հանգամանքով համարատուի պաշտօն կրնան ունենալ :

Հաշիւ կը տրուի մարմնի մը, որ իրաւասու է տրուած հաշիւները քննելու եւ այդ մասին իր լաւ կամ գէշ վճիռն արձակելու : Այսօրուան «համագումար »ը այդ իրաւասու մարմինը չէ, քանի որ անոր մասնակցելու հրաւիրուած ազգային - եկեղեցական 18 վարչութեանց կողմէ չէ որ ընտրուած է Գաղթականաց Կեդրոնական Յանձնաժողովը: Այս վերջինը բնաւ ստիպուած չէ հաշիւ տալու մարմնի մը, որմէ չէ ընտրուած, հետեւաբար եւ որուն առջեւ պատասխանատու չէ երբեք :

Ըսինք թէ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովը իր գոյութեան փրաւունքն արժեցնելու համար, կը կռթնի երկու փաստաթուղթերու վրայ.— Առաջին՝ հանգուցեալ Ազգային Պատուիրակութեան 1924 նոյեմբեր 30ի յայտարարութիւնը, երկրորդ՝ Ֆրանսայի արտաքին գործերու նախարարութեան 1925 փետրուար 10 թուակիր նամակը, ուղղուած նոյն Ազգ. Պատուիրակութեան :

Այս երկրորդ փաստաթուղթը վերջին պահուն միայն մէջտեղ հանուեցաւ, անոր տալու համար կարեւոր արժէք մը, որմէ զուրկ է ըմբռնողապար:

Գալով առաջին փաստարկութեան, անոր արժէքն ալ բոլորովին յարաբերական է :

Ազգային Պատուիրակութիւնը Լօզանի դաշնագրին վաւերացումէն վերջ, երբ տեսաւ թէ ջուրն ինկաւ Հայկ. Դատը, որուն հետապնդման պարտականութիւնն էր ստանձնած, վերջ տուաւ իր պաշտօնին, առանց հրաժարականը ներկայացնելու այն մարմնին որմէ ընտրուած էր, ինչպէս օրէնք է: Պայմանները թոյլատու չէին, նոր Ազգային Համագումար մը հրաւիրելու, որպէսզի այդ համարատու մարմնին առջեւ Ազգային Պատուիրակութիւնը իր բարոյական եւ նիւթական գործունէութեան ընդհանուր հաշիւը ներկայացնէր եւ իր աշխատանքները շարունակելու, դադրեցնելու կամ ուրիշ մարմնի մը փոխանցելու մասին անոր որոշումն ստանար :

Ընդհանուր յուսալքութեան եւ հիասթափութեան մթնոլորտի մը մէջ, Ազգային Պատուիրակութիւնը անփառունակ քաշուեցաւ հրապարակէն եւ հայ տարագիրներու ոչ - քաղաքական գործերու հետապնդումը յանձնեց Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովին :

Կազմալուծուած մարմին մը իրաւունք ունէ՞ր ուրիշի մը ծնունդ տալու: Անոր քննութիւնը շատ հեռուները պիտի տանէր մեզ:

Այսպէս թէ այնպէս, սակայն, փաստ մը կայ այսօր, այն է՝ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովին գոյութիւնը 13 տարիէ ի վեր եւ հայ կեանքին մէջ անոր գործունէութիւնը :

Բայց մի՞թէ այդ յանձնաժողովը նոյնն է՝ ինչ որ էր 13 տարի առաջ: Երբե՛ք: Այդ «նշանակովի» մարմնի սկզբնական անդամներէն երկու հոգի միայն մնացած են այսօր, միւսները քաշուած են այս կամ այն պատճառով, անոնց տեղ նորեր «նշանակուած » են մնացող անդամներուն կողմէ: Այն ատենէն որ 1925ի տարեգլուխին ծնունդ առած այդ յանձնաժողովին դիմագիծը այսօր բոլորովին անճանաչելի դարձած է :

« Նշանակովի» մարմինը տարիներու ընթացքին՝ տնավարի « նշանակումներով» եկած հասած է այսօրուան վիճակին: Ու հիմա «համագումար»ի մը ուժին կ'ուզէ կռթնիլ՝ ինքնիրեն արժէք մը տալու եւ «համագաղթային ընտրովի մարմին » մը դառնալու համար :

Այս պայմաններուն տակ հրաւիրուած «համագումար » մը չի կրնար սակայն ինքզինքը պարտադրել հայկական Սփիւռքին :

Հ. Ս.

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկ մեր խմբագրականին մէջ, ամբողջ տող մը ինկած էր, պակաս ձգելով պարբերութեան իմաստը: Կարդալ.— «Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը միթէ չէ որ կը ներկայանայ Ազգաժողովին՝ գաղթախայութեան իրաւունքները պաշտպանելու համար, այլեւ անոր հետ կան Բարեգործականը, Հօկը, Գաղթ. Օֆիսը »:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՉ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱԽՏԸ

»»»» o ««««

Մինչ բանակցութիւններ կը կատարուին համաձայնութեան եզր մը գտնելու համար ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովի երկու հակադիր տեսակէտներուն միջեւ, եւրոպական թերթերը որոշ մտահոգութեամբ կ'աշխատին մեկնել բանակցութիւններուն ընթացքը:

« Տէյլի Էքսփրէս » կը գրէ թէ ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովի անդամ պետութեանց (27) ջախջախիչ մեծամասնութիւնը բռնացուցած է անգլօ-ֆրանսական տեսակէտը: Այսպէս 23 պետութիւններ պիտի քուէարկեն ի նպաստ անգլօ-ֆրանսական տեսակէտին, իսկ ի նպաստ գերմանօ-իտալական տեսակէտին՝ միայն 4 պետութիւն,— Գերմանիա, Իտալիա, Հունգարիա եւ Փորթուկալ .

Սակայն եւ այնպէս Լոնտոնի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ մեծամասնութեամբ չի լուծուիր այս հարցը, պէտք է անպայման գտնել համաձայնութեան եզր մը, որուն միանան 27 պետութիւնները անխտիր, առանց մեծամասնութեան խօսքը պարտադրել փորձելու փոքրամասնութեան : Անոր համար ալ, երկու կողմերը ստիպուած են որոշ զիջումներ ընել:

« Մորնինկ Փոսթ»ի խմբագիրը կը կարծէ թէ Ալպանիան եւս պիտի քուէարկէ ի նպաստ գերմանօ-իտալական տեսակէտին, այսուհանդերձ քուէարկութեամբ չի լուծուիր հարցը, ոչ ալ մերժելով համաձայնութեան գալ, անոր համար որ ոչ Գերմանիա, ոչ ալ Իտալիա կը փափաքին ստանձնել խզումի մը պատասխանատուութիւնը :

Կացութիւնը միշտ մտահոգութիւն կը պատճառէ, բայց դեռ բոլորովին անյոյս չէ :

« Էօվր » կ'իմանայ թէ Իտըն առաջարկած է Վան Զէլանտի, որ ստանձնէ իրաւախոհական բանաձեւ մը ներկայացնելու դերը, այնպէս մը որ կարելի ըլլայ հաշտեցնել անգլօ-ֆրանսական եւ գերմանօ-իտալական տեսակէտները: Պելճ նախարարը ընդունած է կատարել այդ դերը, սակայն իրաւախոհական բանաձեւն է որ պատրաստ չէ :

Նոյն թերթը կը կարծէ գիտնալ թէ այդ բանաձեւը պիտի ունենայ հետեւեալ կէտերը.— «առաձմանափակ ձեւով ճանչնալ կռուող կողմերու պատերազմիկի իրաւունքները», նաւային հսկողութեան փոխարէն չէզոք դիտողներ դնել որոշ նաւահանգիստներու մէջ, եւ կանչել օտար կամաւորները :

Բրիտանական կառավարութիւնը ուզած է հասկնալ Վալէնցիոյ կառավարութեան կարծիքը թէ համաձա՞յն է, նաւային հսկողութեան փոխարէն, իր նաւահանգիստներուն մէջ ընդունելու իտալացի եւ գերմանացի դիտողներ : Անշուշտ Վալէնցիոյ կառավարութեան համար փափուկ է հարցը: Զօր. Ֆրանքօ պիտի յօժարի իր նաւահանգիստներուն մէջ ընդունիլ անգլիացի եւ ֆրանսացի դիտողներ, որովհետեւ որ եւ է թշնամական զգացում արտայայտուած չէ Ֆրանքոյի եւ ֆրանսական կառավարութիւններուն, Ֆրանքոյի եւ անգլիական կառավարութիւններուն միջեւ, բայց Վալէնցիոյ եւ Հռոմի կամ Պերլինի կառավարութիւններուն յարաբերութիւնները չեն ներկայանար նոյն ձեւով :

Գերմանացիներն ալ իրենց կարգին կ'աշխատին լուծում մը գտնել փրոփականտ կատարելով իրենց տեսակէտին շուրջ: Արդարեւ, լեհ կառավարութիւնը վերջին պահուն կը հաղորդէր Լոնտոնի կառավարութեան թէ այնքան ալ դէմ չէ գերմանօ-իտալական տեսակէտը: Լեհ կառավարութեան կը հետեւէր ռումանական կառավարութիւնը՝ նոյն կարծիքը յայտնելով:

Ճիշդ է որ եթովպիական պատերազմին մէջ եթէ Անգլիան էր որ մտահոգութիւն կը յայտնէր Միջերկրականի ապահովութեան մասին, սպանիական պատերազմին մէջ, այժմ, Ֆրանսան է որ մտահոգութիւն ցոյց կուտայ Միջերկրականի ապահովութեան մասին: Ուստի, ամէնէն աւելի Ֆրանսան է որ կը դիմադրէ գերմանօ-իտալական տեսակէտին: Այնպէս որ իրաւախոհական բանաձեւին մէջ, պատերազմիկի «սահմանափակ» իրաւունքներու ճանաչումն իսկ անընդունելի կը գտնէ :

Հասունցած չըլլալով համաձայնութիւնը, ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին նիստը չի կարծուիր որ գումարուի աւելի առաջ քան շաբթու վերջը:

Օդային յարձակում Վալէնցիոյ վրայ

»»»» o ««««

Վալէնցիայէն կը հեռագրեն թէ կիրակիէն երկուշաբթի լուսնալիք գիշերը, անծանօթ ազգութեան, ապստամբական օդային նաւատորմը յարձակում կատարեց քաղաքին վրայ, սարսափի մատնելով բնակչութիւնը: Մինչ ահազանգին ձայնին հետեւելով՝ բնակչութիւնը կ'ապաստանէր նկուղները, լուսարձակները կը խուզարկէին երկինքը: Շուտով երեւան հանուեցաւ թշնամի օդատորմիղը, որ 3 խումբի բաժնուած էր, եւ թնդանօթները սկսան որոտալ : Օդանաւերը չյամառեցան իրենց յարձակումին մէջ, այնքան ուժգին էր քաղաքին ինքնապաշտպանութիւնը: Ցրնեակ մը ռումբեր ձգեցին ու հեռացան: Ռումբերը ինկան Վալէնցիոյ մերձքաղաքային գաւառներուն մէջ, սարսափելի պայթիւններով ու դղրդացնելով քաղաքը: Վալէնցիոյ վրայ կատարուած օդային յարձակումներուն մէջ մինչեւ հիմա այսքան սարսափելի յարձակում չէր եղած :

Ռումանիոյ նորին խորհրդարանը

»»»» o ««««

Վլատիվոսթոքի մէջ գնդակահարուեցան 23 պաշտօնատարներ երկաթուղիի վարչութենէն, — առօ 17ին կը հանի այստեղ գնդակահարուածներուն թիւը վերջին շաբթուներուն: Քաղաքի քաղաքային խորհուրդի նախագահը Արսենով բանտարկուեցաւ այն ամբաստանութեամբ թէ «ահաբեկային գործունէութիւն» ցոյց տուած է պետութեան դէմ: Մասնաւոր յանձնախումբ մը կազմուած է քննութիւն կատարելու համար Քաղաքի խորհուրդին շուրջ, ուր « ապրած են ժողովուրդի թշնամիներ »:

Ամերիկեան դեսպանը կը սպառնայ

»»»» o ««««

Լոնտոնի ամերիկեան դեսպանը, իր երկրին Անկախութեան Տօնին առթիւ ճառ մը խօսելով դեսպանատան հացկերոյթին մէջ, կանգ առաւ միջազգային բարդ կացութեան վրայ եւ ըսաւ .

— Բռնապետները տեսնելին որ բրիտանական եւ ամերիկեան կառավարութիւնները պատրաստ են: Այսպէս պատրաստուած՝ ապահով ենք թէ յաղթանակը մերն է: Երանի թէ անոնք որ պատերազմ կը փնտռեն՝ ժամ առաջ հասկնան ասիկա, ասկաւին չպայթած աղէտը, այնքան սարսափելի եւ ահաւոր, զոր կարելի չէ երեւակայել, որուն ըլլալով որ կատարելութեան հասած են ռմբաձիգ զէնքերը :

Խոստովանինք որ, թէեւ կացութիւնը բաւական սպառնալից է, պատճառներ կան որոշ լաւատեսութիւն մը արտայայտելու :

Երբ ակնարկ մը նետենք քաղաքական հորիզոնին վրայ, կը տեսնենք որ բարգաւաճ ազգերը անոնք են որ ժողովրդապետութիւն հիմնած են, մինչդեռ թշուառ, դժգոհ եւ սոված ժողովուրդները ենթարկուած են բռնակալական լուծի: Դիկտատուրայի պաշտպանութեան միակ փաստն այն է որ այդ վարչաձեւը յաւագոյն մեթոտ մը կը կազմէ պատերազմ պատրաստելու, սակայն ժողովրդապետութիւնը իր աւանդութիւններով գերադանց կը մնայ դիկտատուրայէն, եւ աւելի զօրաւոր :

Երբ հարկ ըլլայ զէնք բռնել անոնց դէմ որոնք խաղաղութեան եւ բանականութեան խօսքը չեն ուզեր լսել, պէտք է գտնենք խելքի բերել բանի ուժով: Ես տակաւին կը յուսամ որ բռնապետները քիչ մը բանականութիւն ունին՝ գնահատելու համար ուժերու հաւասարութիւնը Բռնավար երկիրներու մէջ ապահովաբար մարդիկ կան, որ կը հասկնան թէ ոչինչ կը շահեցնէ զինարշաւը մրցումի եյլելով ընդդէմ ամերիկեան եւ անգլիական ժողովրդավարութեան: Այդ արշաւին մէջ ոչ մէկ բան մեզի կը զլանայ յաղթանակը :

Սպանիոյ ճակատը եւ մեծերու խորհրդակցութիւնը

»»»» o ««««

Անգամ մը եւս ցոյց կը տրուի որ «քաղաքակիրթ» Եւրոպան մարդկային կեանքէն աւելի կը հետաքրքրուի հանքերով: Արիւն կը հոսի Սպանիոյ մէջ, սակայն «մեծերը» ուրիշ հոգ չունին, բայց եթէ հասկնալ թէ որո՛ւ պիտի տրուին պասքեան շրջանի հանքերը:

Երբ Զօր. Ֆրանքոյի բանակը Պիլպաօ մտաւ, տեղական երկաթի հանքերը շահագործող անգլիական ընկերութիւնը հեռացաւ կառավարական զօրքին հետ: Երբ սկսան բանակցութիւնները պատերազմիկի իրաւունք տալու մասին Զօր. Ֆրանքոյի, անգլիական կառավարութիւնը համաձայնութեան տրամադրութիւն ցոյց տուաւ երկաթի հանքերը շահագործելու իրաւունքը վերստանալով: « Լը Թոմ » իր կարգին կը թելադրէ ֆրանսական կառավարութեան՝ պահանջել սպանիական հրաքարերուն (փիրիթ) շահագործումը, փոխարէն պատերազմիկի իրաւունքներու ճանաչման: Այսինքն, իրար կոտորեցէք, բայց ձեր երկրին հարստութիւնները մեզի ձգեցէք,— ո՛վ մարդկային քաղաքակրթութիւն :

Ռուզվէլթ կը հետաքրքրուի Եւրոպայով

Վան Զէլանտ, որ նոր վերադարձաւ Ամերիկայէն, Լոնտոնի մէջ Իտընի հետ տեսակցութեան մը ընթացքին յայտարարեց թէ, ըստ իր տպաւորութիւններուն, Նախագահ Ռուզվէլթ հետզհետէ աւելի կը հետաքրքրուի Եւրոպայի ճակատագրով: Ռուզվէլթ կը փափաքի որ, կ'ըսէ Վան Զէլանտ, շուտ վերջ գտնեն քաղաքական վէճերը՝ լծուելու համար տնտեսական հարցերու կարգադրութեան :

Մեկնելով այդ տրամադրութիւններէն, Վան Զէլանտ կ'առաջարկէ դրամական եռեակ համաձայնութիւնը, որ կնքուած է Ամերիկայի, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, ընդարձակուի՝ համաձայնութեան կցնելով նաեւ Գերմանիան եւ Իտալիան :

Դրամական այս խաղաղութեան կարգին, Ռուզվէլթ կը փափաքի գետին պատրաստել նաեւ զինաթափութեան, որովհետեւ զինարշաւը ի վերջոյ պիտի յանգի պատերազմի՝ իր հոսանքին մէջ քանդելով բոլոր տեսակի համաձայնութիւնները :

Լոնտոնի մէջ տակաւին վաղահաս կը գտնեն տնտեսական համաշխարհային խորհրդաժողովի մը գումարումը :

Լեհաստանի յարաբերութիւնները

»»»» o ««««

Պելկրատի թերթերէն մէկուն թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցաւ, Վարշաւայի մէջ, գնդ. Պէքի հետ: Լեհ արտաքին նախարարը, խօսելով Վարշաւայի եւ Պուքրէշի խօսակցութեանց մասին, ըսաւ .

— 1921էն ի վեր Ռումանիա եւ Լեհաստան դաշնակիցներ կը մնան եւ մենք շատ գոհ ենք այդ դաշնակցութենէն: Միայն թէ այդ դաշնակցութիւնը մինչեւ այժմ չէր ներկայացուած իր ամբողջական արժէքով, այսինքն այն չափով որ կը ներկայացուի այսօր: Երկու ժողովուրդներն ալ արժանի են այդ դաշնակցութեան :

Յաճախ քննադատած են Լեհաստանը թէ շատ կը սիրէ կնքել երկանդամ համաձայնութիւններ,— ատիկա սակայն աւանդութիւն մը չէ մեզի համար, մենք զայն կ'ընդունինք որովհետեւ ամէնէն պարզ ձեւն է համաձայնութեան: Այսուհանդերձ ատիկա պատճառ մը չէ որ հակառակինք համաձայնութեան տարբեր տարազներու, երբ իրագործելի են եւ արժէք կը ներկայացնեն: Անոր փաստը այն է որ կը գործակցինք ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին :

Զօր. Ֆրանքոյի պնդումը

»»»» o ««««

Զախակողմեան թերթերը կը հրատարակեն կարգ մը տեղեկութիւններ գեկոյցի մը մասին, զոր Զօր. Ֆրանքօ ղրկած ըլլայ Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի :

Այդ զեկոյցով, Զօր. Ֆրանքօ կ'առաջարկէ փութացնել իրենց կատարելիք օժանդակութիւնը, որպէսզի պատերազմը վերջանայ ձմեռը չհասած, որովհետեւ զինուորներուն բարոյական կորովը դժուար թէ դիմանայ ձմրան խըռութիւններուն: Ուստի կը պահանջէ զինուոր եւ ռազմամթերք: Զօր. Ֆրանքօ երբ այդ օժանդակութիւնը ստանայ, ընդհ. յարձակողականի պիտի ձեռնարկէ զուգահեռաբար յառաջանալով թէ Մատրիտի, թէ Թէրրուէլի վրայ: Այս վերջին ուղղութեամբ է, որ Զօր. Ֆրանքօ կը յուսայ հասնիլ Միջերկրական, Սակունթոյի եւ Քասթէլլոնի վրայ, այսպէս անջատելով Պարսելոնան Վալէնցիայէն: Իբրեւ օժանդակութիւն, Զօր. Ֆրանքօ կը պահանջէ 125,000 զինուոր, 500 օդանաւ, 50 մարտկոց եւ հրասայլեր: Այս օժանդակութեամբ, Ֆրանքոյի օդանաւային ուժը մէկի դէմ երեքի գերազանցութիւն կ'ունենայ հանրապետական օդանաւային ուժերու վրայ :

Ֆրանքօ կը պահանջէ նաեւ որ ճանչցուին պատերազմի իր իրաւունքները: Եւ վերջապէս Ֆրանքօ կ'ըսէ թէ մտադիր է հանրաքուէ մը կատարել ամ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

»»»» o ««««

ԽՄԲ. — Պուլկար ծանօթ հրապարակագիր Սիլիանով, Սլովօի մէջ հետեւեալ առաջնորդողը ստորագրած է.—

Այտուհլ Համիտի շրջանին, երբ Թրքական կայսրութիւնը վրէժէ անըսպ հասա կը սարսէր եւ կը ցնցուէր յեղափոխական շարժումներէն եւ ըմբոստութիւններէն՝ Պուլկարներու, Հայերու, Ալպանացիներու, Կրետացիներու, Տիւրզիներու, Արաբներու եւն. Քիւրտերը կը մնային հանդարտ։ Ոչ միայն կը մնային հանդարտ, այլ եւ ամենապործօն կերպով կ'օգնէին սուլթանական իշխանութեան՝ ընդդէմ ըմբոստներուն։ Քիւրտերը կը կազմէին մեծադոյն մասը համիտեան հեծեալ պահակազօրքին, որ կը փայլէր իր կարմիր հրջազգեստով եւ երկար սուրերով։ Քիւրտ բեռնակիրները՝ Եըլտըզէն տրուած նշանի մը վրայ՝ կը կոտորէին Պոլսոյ Հայերը։ Քիւրտերը կը մասնակցէին Հայաստանի մէջ Հայերու կանոնաւոր ջարդերուն։ Այս չարակամ գինակցութիւնը՝ Սուլթային եւ առանձնաշնորհեալ եւ աւատապետ Քիւրտերու միջեւ՝ շարունակուեցաւ մինչեւ վերջ, որովհետեւ երկու կողմերուն համար ալ նըպաստաւոր էր

Միւս բոլոր ժամանակներու ընթացքին — մինչեւ Համիտ ու անկէ վերջ Քիւրտերը ամենախաղաղ ստրուկներն մին էին։ Միայն անցեալ դարու ընթացքին անոնք ըմբոստացան չորս անգամ,— 1824ին, 1838ին, 1843ին եւ ռուսեւթուրք պատերազմին՝ 1877— 1878։

Իրենց այս վերջին ըմբոստութեան նշանաբանն էր ինքնավարութիւնը իրենց շրջանին, բայց իրականին մէջ ալ թելադրուած էր Սուլթան Համիտէն, իբրեւ հարկադրանք անկախ Հայաստան ստեղծելու ռուսական ձգտումներուն։ Ճիշդ այդատեն էր որ սկիզբ առաւ իրենց մտերիմ գործակցութիւնը Եըլտըզի պալատին բռնակալին հետ։

Համիտի գահընկէցութենէն վերջ, Քիւրտերը առաջինը եղան որ ըմբոստացան երիտասարդ Թուրքերուն դէմ եւ սուլթային նոր վարչաձեւը, որ ճանչնայ քիւրտ աւատապետներու առանձնաշնորհումները։ Ընդհանուր պատերազմի վերջաւորութեան մօտ, Քիւրտերը կրկին շարժեցան, այս անգամ քաղաքական կառուցիալ անկախութեան ... ձգտումով։ Հովանաւորուած էին մէկ քանի մեծ պետութիւններէ, ... որ, ... հաշիւներու կարգին, խանդարեց նաեւ Քիւրտերու ...

Վերջին՝ ըսե նոր գրգռուած ըմբոստութիւնը 1924էն ի վեր երրորդն է. Քեմալական վարչաձեւը իր աշխարհիկ եւ կեդրոնաձիգ սկզբունքներով եւ պետութիւնը եւրոպականացնելու իր խոլ ձգտումով ջնջ սկիզբէն ի վեր իր վրայ հրաւիրեց Քիւրտերու ուժեղ ատելութիւնը։ Վտանգուած էին ոչ միայն ցեղային պետերու հին առանձնաշնորհումները, այլ եւ ամբողջ կենցաղը այս ազգին, որ վարժուած է աւատական կեանքին, մոլեռանդօրէն կապուած է դարաւոր բարքերուն, թշնամի է ամէն տեսակ նորութեան, անտարբեր է ու անողոք,—մէկ խօսքով՝ այնպէս ինչպէս զայն կը նըկարագրէ Քսենոփոն եւ ուրիշ հին պատմիչներ։ («Ազգ մը որ կ'ապրուի գողութիւններով» —գրէ Ստրապոն)։ Ծնդեցան նաեւ քիւրտ պետական անկախութեան մը երազները՝ որոնց ծնունդ առած էին ընդհանուր պատերազմի ատեն եւ զորս դեռ կը հետապնդէ պզտիկ, քիւրտ հայրենասէրներու շրջանակ մը։

Քրտական առաջին ըմբոստութիւնը, որ տեղի ունեցաւ 1924ին, կը կըրէր կրօնա-ազգային բնոյթ։ Ան ուղղուած էր միանգամայն քէմալական բարենորոգումներուն դէմ, որոնք կը նկատուէին անպատուել սրբազան մեր իսլամական աւանդներու, ինչպէս նաեւ ընդդէմ թրքական ատելի տիրապետութեան. Շարժումը ընդգրկած էր Հայկական Տաւրոսի ամբողջ բարձրաւանդակը։ Բոլոր ըմբոստները՝ Շէյխ Սայիտի ղեկավարութեան տակ կռուեցին թրքական զօրքերու, ոստիկանութեան պաշտօնեաներու եւ ոստիկաններ, քանդեցին կամուրջներ, հեռախօսներ, հեռագրական հաղորդակցութիւններ։ Հարկ եղաւ ղրկել 40.000 հոգինոց բանակ մը օժտուած չատ մը օդանաւերով։ Ըմբոստութիւնը խեղդուեցաւ արեան մէջ՝ հազիւ 1925ի ամրան։ Ցիսունի չափ քիւրտ ղեկավարներ, որոնց մէջ էր նաեւ Շէյխ Սայիտը, կախաղան բարձրացան Տիգրանակերտի մէջ եւ բոլորը մահը դիմաւորեցին հերոսաբար. Շէյխ Սայիտի վերջին խօսքերը եղան,— «Մենք ձեզի հետ մեր հաշիւը պիտի կարգադրենք աստղ դատաստանի օրը»։

Հինգ տարի վերջ, 1930 մայիսին, Քիւրտերը կրկին ըմբոստացան։ Այդ ըմբոստութիւնը, որ առաջինէն աւելի ... էր, ... պատրաստուած էր քիւրտ ազգային կոմիտէի «Հոյպունի» կողմէն՝ որուն կեդրոնն է Հալէպ (Սուրիա) եւ որ չատ մը ճիւղեր ունի Իրանի քրտական մասին մէջ։ Մինչեւ ընդհ. պատերազմ, Քիւրտերէն մաս մը կը բնակէր Իրան։ Որոշ թիւով Քիւրտեր այժմ կը նկատուին նորաստեղծ պետութեան՝ Իրաքի մէջ. Թուրքիայէն ղուրս քիւրտ յեղափոխական կոմիտէներու գործունէութեան մասին Ենկիւրիի կառավարութիւնը չփուժներ ունեցած էր նախապէ՝ ասիական դրացի պետութեանց հետ։ Ենկիւրիի զանգուածները... կառկածները ուղղուած են գլխաւորաբար Սուրիոյ դէմ, ուր կը գործեն բոլոր հակաքեմալական տարրերը. 1930ի ըմբոստութեան համար քեմալականները մեղադրեցին նաեւ մէկ քանի մեծ պետութիւններ։ Երկրորդ անգամ եւս Քիւրտերը ունեցան որոշ յաջողութիւններ,— գերեցին ասկեր, օդանաւեր ինկցուցին եւն.։ Թուրքերը, սակայն, շարժման մէջ դրին 70 հազարնոց բանակ մը եւ հարիւրաւոր օդանաւեր եւ ըմբոստութիւնը կրկին արիւնով խեղդուեցաւ։

Այժմեան՝ երրորդ հակաքեմալական ըմբոստութիւնը համեմատաբար ամենատկարն է եղած (?)։ Ան սահմանափակուած է Տէրսիմի նահանգին մէջ, խարիսխ ունենալով Քըզըլ Տաղ լեռ

Ըստ թրքական թերթերուն, ըմբոստութենէն առաջ, որ «հարաւէն եկած պաղտնի գործակալներու կողմէ բռնկցուած է», Քիւրտերը տուած են վերջնագիր մը, որով Տէրսիմի բընակիչները, յոյս դնելով տրտաքին օժանդակութեան վրայ, իշխանութեան ներկայացուցած են այսպիսի պահանջներ,— շրջանին մէջ զօրանոցներ չշինել, կամուրջներ չկառուցանել, պահականոցներ չհաստատել, զէնքերը չհաւաքել, տուրքերը ճշդել փոխադարձ համաձայնութեամբ եւն.։ Այս անգամ Ենկիւրիին ժանրամասնութիւններ չտրուեցան։ Ըմբոստութեան ծագման մասին հաղորդուեցաւ ճիշդ այն ատեն, երբ տեղեկացուեցաւ անոր զսպումը։ Զօրքը, որուն թիւը կը հասնի 25.000ի եւ որ հովանաւորուած է բազմաթիւ օդանաւերէ, գործած է մեծ արագութեամբ եւ ցրուած է ըմբոստները։ 5000 Քիւրտեր բըռնուած եւ վիրաւորուած են։ Օգային գործողութեանց մէջ իր անվեհերութեամբ աչքի զարկած է վկայեալ օդանաւորդուհի Սապիհան, որ մէկն է Քէմալ Աթաթիւրքի որդեգիրներէն։ Ի մէջ այլոց, ան ռմբակոծած է քիւրտ առաջին ղեկավար Սէյիտ Ռիզայի տունը։

Ոչ ոք կրնայ ըսել թէ Քիւրտերու երրորդ ըմբոստութիւնը վերջինը պիտի ըլլայ։ Բացայայտ կ'ըլլայ, սակայն, թէ հակառակ Քիւրտիստանի մէջ բնական եւ այլ նպաստաւոր պայմաններուն՝ հայդուկային կռիւներու համար, զինեալ ըմբոստութիւնները այլ եւս չեն կրնար կարեւ միջոցներ ըլլալ լաւ կազմակերպուած պետութեան մը դէմ, ինչպիսին է Թուրքիան։

Ենկիւրի որոշած է իր բարենորոգումները պարտադրել նաեւ Քիւրտերուն, կիրարկելով լայն ծրագիր մը որ կ'ընդգրկէ երկաթուղիներու եւ կամուրջներու կառուցում, եկեղեցականացում, ձայնափիւռ եւն. ։

Այսուհանդերձ, Քիւրտերու բնաշխարհին բարենորոգումը պիտի ըլլայ դժնդակ գործ մը,— անհամեմատ աւելի դժնդակ, քան զանոնք ենթարկելը Ենկիւրիի կառավարութեան։

ՊՈԼՍՈՅ ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԻՆ ԼԱՍԻՆ

—o—

Թուրքիոյ առողջապահական գործավար Տոքթ. Ռէֆիք Սայտամ հետեւեալը յայտարարեց, Պոլսոյ մէջ տիրող ժանտատենդին մասին. —

Վերջերս չատցած են ժանտատենդի դէպքերը։ Ամէն ամառ կը ծագի այս հիւանդութիւնը եւ մինչեւ աշնան հետզհետէ կ'աւելնայ. իսկ ձմրան մօտ կը նուազի

Գործակցութիւնը միշտ մօտէն գրաւած է ժանտատենդով, որ Պոլսոյ մէջ մահ կուղայ ... ի վեր։ Դժբախտաբար ոչ մէկ օգուտ կ'ունենան ձեռք առնուած միջոցները, որքան ատեն որ ջուրի հարցը գիտականօրէն չհարթուի։

Ներկայիս միակ միջոցը այս չարիքին դէմ պատուաստումն է։

Յունիս 1էն մինչեւ 27 պատահած է 274 դէպք։ Ժանտատենդի դէմ պատուաստողներու թիւը մինչեւ հիմա 60 հազարի հասած է։

Քաղաքապետութիւնը կարելի չի գտներ քաղաքամէջի բանջարանոցներուն մէջէն՝ ինչն վերցուիլը մէկ օրէն միւսը, որովհետեւ այս պարագային հազարաւոր մարդիկ պիտի զրկուին իրենց օրապահիկէն եւ միանգամայն քաղաքը դէմ յանդիման պիտի գտնուի պտուղի եւ բանջարեղէնի տագնապի մը։

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

—o—

Սիրելի Արազ.— Անծանօթ հեղինակը «Անցում Աստուածածնի ... եթերգին՝ կոչուեր է ... «խոշորագոյն» բանաստեղծ։ Հարկ կա՞յ կրկնելու, թէ այս ժամանակ վրէպը կը գործուի յաճախ Երեւանեան թերթերով, հոն հետուն, ինչպէս նաեւ հոս մեր մօտ։ Խոշոր, ըլլայ գրականութեան, ըլլայ ռամկօրէն մէջ, կը նշանակէ ձեւով, կազմով քիչ մը կոշտ, կոպիտ, կամ հաստ, կարծր, վերջապէս այն նշանակութեամբ որ գիտենք թէ կը տրուի այդ բառին, բայց ոչ բնաւ մեծանուն, մեծ, հոյակապ, ականաւոր եւն. Խմաստով, որ գիտենք թէ կը պատշաճի նոյն անմահ հեղինակին ... Խոշոր, խոշորագոյն պատշաճ բացատրութիւնը միայն կրնայ ըլլալ այն ձեւերուն՝ որոնցմով կը ծածկուին զայն գործածողները, դժբախտաբար իրենց հետ ծաղրելի ընելով նաեւ մեր հրաշալի լեզուն։ Երեւակայեցէք, գէմքի ինչ ծամածռութիւն պիտի ընէն Ֆրանսացիք, առատօ մը կանուխ կարդալով յանկարծ թերթի մը մէջ Վ. Հիւկոյի համար —le «gros» poète։ Հապա, ո՞ւր մնացին հայ լեզուին Արգոսի աչքերը Երեւանի մէջ։ Իբրեւ բանաստեղ եւ պրպտող հռչակուած հեղինակութիւնները չե՞ն կարող արդեօք խմբագրատուներէն դուրս գալ եւ այպանել այդ գրչակները՝ որ խորչին ղրուչանան այդպիսի սխալ գործածութիւններէ, մանաւանդ այնպիսի լեզուի մը համար, որ առաջած բիւրեղացուցած է իրկայմը եւ յօրինուածութիւնը։ Բայց, ով գիտէ, թերեւս այդ խեղճ հեղինակութիւնները պարտաւորուած են «խմոր» մնալ, անհասաստ, անանուանք եւ անձեւ։

Թողլով Երեւանը, մեր մօտերը կատարուած փոքր ու աննշան հետազօտութեամբ կարելի է շուտով ըմբռնել, թէ լեզուական սխալները աւելի կը շատնան քան կը պակսին հետզհետէ. Գլխաւոր պատճառը նմէ գրողներուն ագիտութիւնն է, բայց կը խորհիմ թէ դործնականին մէջ այլեւայլ ... միւները յանձնառութեամբ, ամբարտաւանութեամբ է որ կը յարատեւեն թիւր գործածութիւններու մէջ։ Եւ առավ ցոյց կուտան թէ հայկական մշակոյթին, հայ լեզուին հանդէպ իրենց յայտնած պաշտելութիւնը որքան անհիմն է։

Օգին մէջէն այսպէս մէկ քանին յիշելով, ահա «քրոնակայլ» փոխանակ «քրոնակայլայիք»։ Նախ թող որ քրոնաթուր գեղեցիկ բառն է, բայց եթէ՝ ստիպուած նոր բառ մը կ'ուզես գործածել, մարդ Աստուծոյ, ըսէ՝ քրոնակայլակ։ Ո՞րկէց ուր սա կայլը։ Ցաւալին այն է որ գտնէ անսովոր բառ մը գործածելէ առաջ՝ փոքրիկ ճիգ մը չեն ըներ հասկնալու համար, թէ կ'ըլլա՞յ այդ ձեւը։ Կայլակ արմատն է կայլակել բային։ Ցենք ըսեր «փայլաձեւ», այլ փայլակնաձեւ։ Մանաւանդ որ «կայլ» չունինք բնաւ, այդ խորամանկը չկայ մեր լեզուին մէջ։ — Ի՞նչ հարկ կայ ըսել «պատմողական» երբ ունինք յարմարագոյնը՝ պատմական։ Աւելորդ է ըսել «քննողական» ոգի, քանի որ կը բաւէ քննական։ Այլապէս կը բաւէ «մերժողական», գիտականին մէջ ալ՝ «տարրողական»։ Հին ու նոր բարբառին մէջ գործածական ձեւերէն դուրս անպէտ նորութիւններ կ'անհրքացնեն քան թէ կը ճոխացնեն լեզուն, ինչպէս՝ պատմողական, քննողական ձեւերը։ Honni soit qui mal y pense!

Այս կարգէն կրնանք նկատել «խանդաղատանալ գործով» ... ձեւը, փոխանակ «սիրուն» խանդակաթ գործովին։ Հնչեցէք «խանդաղատանալ գործով» անսովոր բացատրութիւնը եւ եթէ չհամաձայնիք ինձի, ես համամիտ կ'ըլլամ ձեզի։ Պէտք է գիտել մէյտ, որ ընտիր նոր գրողներու ոճը չնորհ ու թարմութիւն բերաւ լեզուին, եւ «...ճալ»ական այդ դժնդակ ձեւերը կը ծանրաբեռնեն լեզուն, ի զուր կքելով անոր քամակը։ — Տեսէք, սա ձեւը — բուրմունք մ'արձակող — կարելի չէ՞ միթէ լաւագոյն կերպով ըսել — բոյր (մը) արձակող ... Երեւութապէս աննշան այս ձեւի բացատրութիւնները, մանաւանդ վարպետներու կողմէ գործածուած, հետեւելի օրինակ պէտք չէ ըլլան նոր բանիմաց գրողներու։ — Դեռ երէկ կարդացի— «երգուեցան երգեցողութիւններ»

Աստուածներ, դեռ այս կողմերն ենք եղեր, չէի գիտեր, սթափեցայ։ Եթէ անմիտ կամ անդդած տեղեկաբեր մը հանդէսի նկարագրութեան մէջ այս «փախցուցած» կ'ընէ, ուշիմ կամ մըտացի խմբագիրը կը քնանա՞յ այդ պահուն — Ուրեմն կրնանք միայն — բան — ... երգուեցան երգեցողութիւննե՞ր. Ի՞նչ «սիրուն» եւ «գմայլելի» — նշանը պիտի աւելցնէր՝ անմահակա՞ն։— «Ֆրանսախօսք»ը աւելի վարժ, աւելի՞ ճկուն չէ՞ արդեօք քան կանոնաւոր «ֆրանսաբարբառ»ը որ կարծես չաղակրատութիւն կը բուրէ։ — «Երախտաչատ» բառը կրնա՞յ միթէ, սիրելի Արազ, բռնել «բազմերախտ»ին տեղը։ Նախ՝ ածականները բարդութիւններու մէջ ընդհանրապէս առջեւը կը դրուին բարդբառին — մեծագործ, սակաւաձեռն, նկնաձեւ, այլովքն հանդերձ։ Ցետոյ, շատ՝ չատանալ բային արմատը նըկատելով կրնանք աւ առաւելն «գոհացուած, յափրացած, կշտացած» հասկնալ. Հետեւաբար՝ երախտաչատ — երախտիքով կշտացած — գուցէ գործածուի այսպէս, թէեւ անօրինակ է եւ թերի է քերականօրէն։ Մինչեւ իսկ չկայ «հացաչատ», այլ «հացալից» կ'ըսենք, հացով հարուստ, կշտացեց եւն.։ Ուստի երբ կայ բուն բառ բուն տեղը, բազմերախտ, փառաւորաւոր — աւելորդ է, չէ՞, «երախտաչատ» երեւոյթը։ — Հապա կը խորհինք թէ մոռցուած է, բարեբախտաբար, «անմոռ»ը փոխանակ ... անանք զայն, այդ անշնորհք անման յիշատակ ...Արդէն թէ ըսէ — ... (պրակարդաց), «փախուս» (փախուստ), «հաւատալիք» (հաւատուբաց) եւն. եւն.։ Սակայն, վերջ ի վերջոյ ցաւալի է մեր մեծ կամ փոքր գրողներուն այս անտարբերութիւնը, որ չի վայլեր լուրջ մարդոց։ Պէտք է յիշել, թէ պարտականութիւն մը կը կատարեն իրենք, զոր պէտք է կատարեն ... պարկեշտութեամբ, չարչարելով լեզուն եւ ընթերցողները միանգամայն։

ՏԱՐԱՁ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բըթեռնելի եւ մելանով։

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

«ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ»

—o—

Այսպէս կը գրէր «Յառաջ» անցեալ օր իր զոյգ սիւնակներ Ա. օթեակէն՝ զաւակները այրենատուն չղրկող հայ ծնողքներու համար։

Վարդապետները եւ ամուրիները ուսերը վեր նետելէն անցան անշուշտ այդ տողերուն առջեւէն։

Սակայն ես բաւական լուրջ մտահոգուելով, ուզեցի օգտակար ըլլալ իմ ծանօթ ընտանիքներուս եւ գացի հոգածու դէմքով մը մատ տուի դրացիիս կոտաէ դրանը եւ հաղորդեցի ղոյժը

— Հէ՞, բսաւ Դամիանոս քեռին, ո՞վ կը խառնուի ինծի, զաւակները իմս են, ուզեմ կը կարդացնեմ, ուզեմ տղէտ կը պահեմ։

— Պատասխանատու ես, բարեկամ։

— Որո՞ւ։

— Պատմութեան ։

— Գնա գործիդ, տղրար, կ'երեւայ այդ պատմութիւն բառող զաւակ չունին, կ'ուզէ ուրիշին զաւակներուն գործին խառնուիլ։

— Քեռի, պատմութիւնը մարդ չէ, մեծ վարդոց կողմէ դրուած ու կընքուած անախալ գիրք մըն է.

Տես, Թուրքերը ջարդարար կը կարծէին հիմա պատմութիւնը ցոյց տուաւ որ Հայերը իրենք զիրենք ջարդած են, թէ բոլոր մեծ մարդիկը Թուրք են եղած, նոյն իսկ մեր Հայկ Նահապետ եւ Գրիգոր Լուսաւորիչը Թուրք են կ'ըսէ եղեր պատմութիւնը։ Օր մը Թալէաթին Հայ ըլլալը դուրս պիտի գայ այդ պատմութենէն։

— Վայ ես խէրն եմ անիծեր անոր, այն ատեն բնաւ չեմ վախնար անկէ, մենք պատմութիւն կ'ըսէինք մեր գեղին ժամկէններուն պատմածներուն, երբ ձմեռ գիշերները անուշ անուշ մրափի կ'ընէինք մինչեւ քունը տանէր։

— Դրացի. դուն գիս լաւ չհասկցար, մտիկ տուր։ Եթէ զաւակներուդ Հայերէն կը սորվեցնես, պատգային, յետոյ — Հարիւր տարի վերջը, գիրքին մէջ պիտի գրեն որ դուն ազդիդ թշնամին էիր որ զաւակներդ Հայ չըպահեցիր ու ազգը կորսուեցաւ։

Ահա այս է պատմութեան առջեւ պատասխանատու ըլլալը։ Ձե՞ս վախնար ...

— Է, ի՞նչ կ'ըլլէ անկէ, մինչեւ յիսուն տարի թոռանս ոսկորներն իսկ փոշի կը դառնան, անունս իսկ կը մոռնան, ահա տես, ես իմ պապուս անունը չեմ յիշեր, ալ ուր կը մնայ որ օտարը իմ անունս պիտի պահէ ու գրէ գիրքին մէջ։

—Զա՛լ բարեկամ, լաւ չէ կատակել յոգնած մարդու հետ։ Ենկուր նստէ, քանի մը հատ կլլենք քեզի հետ եւ անուշ անուշ զրուցենք։

Լռեցի եւ սկսայ մտածել զօրաւոր փաստով մը աչքերը բանալու, ցնցելու այս մարդը որ հետեւեալ առաւօտուն օճիքէն բռնած չուանը հայ պատրոցին առջեւ առնէ, որ փրկուի պատմութեան սարսափելի վճիռէն ...

— Աղջի՛, երէկ ապուխտի կտոր մը չկա՞ր, սա անիծածը մինակը չերթար, պատրաստեց խօսակիցս։

Սթափեցայ յանկարծ եւ ըսի։

— Դամիանոս քեռի, գիտե՞ս ինչ, եթէ տղաքը Հայերէն չսորվին, ապուխտին եւ օղիին ինչ ըլլալը պիտի ...

ՄՈՍԿՈՒԱ՛ ՏՈՒՆ ԿՈՒՏԱՅ, ԼՄՍՏՈՒՆԻ ԿԸ ՀԱՅՀՈՅԷ

»»»» o ««««

ԽՄԲ.— Անիափոխ կուտանք հատուած մը Հայկոմկուսի Խարտաւգար Ամատունիի զեկոյցէն, կարդացուած՝ կոմկուսի 10րդ համագումարին մէջ, ուր երեկուան իշխանաւորները ցեխէ ցեխ կը նետուին.—

Կուսակցական ... մ ... ստուգման եւ փոխանակման ընթացքում Հայաստանի կուսկազմակերպութիւնները եւ ներքաղործօգկոմասի մարմինները դեռ անցեալ տարուայ մայիս-յունիս ամիսներին բռնեցին մերկացնել ժողովրդի ամենաոխերիմ թշնամիներին՝ տրոցկիստներին, նացիոնալիստներին, որոնք համանաւորում եւ պաշտպանում էին սպեցիֆիզմի-տրոցկիզմի վիժուածք Խանջեանի կողմից։

Խանջեանի դաւաճանական ինքնասպանութիւնից յետոյ, Խանջեանի, և ... իսկական հակայեղափոխական-նացիոնալիստական դէմքը մերկացուած է, երեւան հանեցին եւ մերկացուեցին կուսակցութեան չարքերը սողոսկած զգալի թիւով տրոցկիստներ, նացիոնալիստներ, երկերեսանիներ, վնասարարներ եւ մեր կուսակցութեան ու ժողովրդի այլ ոխերիմ թշնամիներ Հայիւ թէ ... կանգ առնելու իր՝ Խանջեանի — մեր կուսակցութեան եւ ժողովրդի այդ թշնամու վրայ, որ մեր սոցիալիստական հայրենիքի դէմ պայքարելու հարցում համաձայնութեան էր եկել Դաշնակների ու ... Այդ մասին չատ է խօսել Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութիւններում։ Խանջեանի մերկացումն օգնեց Հայաստանի կուսկազմակերպութիւններին ... զգաստութեան բարձրացման հիման վրայ երեւան բերելու Ն. Ստեփանեանի, Դ. Սիմոնեանի, Ա. Բակուրնցի եւ ուրիշների տրոցկիստական — նացիոնալիստական տեռորիստական կենտրոնը, որոնց Խանջեանի աջակցութեամբ ոչ միայն զբաղւում էին վնասարարութեամբ՝ գրականութեան ու արուեստի բնագաւառում, այլ եւ տեռորիստական ակտեր էին նախապատրաստում կուսակցութեան եւ կառավարութեան ղեկավարների դէմ։ Այդ կենտրոնը յատկապէս իր թշնամանքն էր տարածում Անդրկովկասի ժողովուրդների բարեկամութեան եւ մեր կուսակցութեան ղեկավարութեան դէմ։

Մերկացուեց նաեւ Հայաստանի հակայեղափոխական ... տրոցկիստական կենտրոնը, որի անդամներն էին բոլորին յայտնի անձնաւորութիւններ՝ Ա. Երզնկեան, Ա. Եսայեան, Ս. Փիրումովը, Գ. Մակինցեանը եւ ուրիշներ։ Մերկացուեց եւ ձերբակալուեց Դ. Շահվերդեանը, այդ դաւաճանն ու մեր ժողովրդի թշնամին, որ, ինչպէս հաստատուել է քննութիւնը, կապուած է եղել թէ Դաշնակների, եւ թէ օտար պետութիւնների հետախուզական օրկանների հետ։ Շահվերդեան Դանուշը յատեւ է մեր հայրենիքի դաւաճանը։

Վերջին օրերս էլ մերկացուեց հակայեղափոխական-տրոցկիստ Ց. Վարդանեանի եւ Ռաղէնցվէյկի հետ կապուած Ա. Շահվերդովը։ Հայկական հակայեղափոխական տրոցկիստական նացիոնալիստական կենտրոնը կապուած էր մի կողմից, վրացական նոյնանման կենտրոնի, իսկ միւս կողմից էլ Դաշնակների հետ արտասահմանում, եւ աշխատում էր նրանց անմիջական գիրեկտիւներով

Ցէյնալ բոլոր անձերն էլ իրենց ցուցմունքներում խոստովանել են իրենց հակայեղափոխական գործունէութեան մասին. Հաստատուած է, որ այդ դաւաճանները, միանալով Դաշնակների հետ, երկար տարիներ վնասել են Հայաստանի սոցիալիստական շինարարութեան։

Հետեւելով Դաշնակներին, յոյս դընելով Խորհ. Միութեան պարտութեան վրայ յառաջիկայ պատերազմում, այդ տոար թշնամիներն անում էին ամէն բան, որպէսզի թուլացնէին, խարխլէին մեր հայրենիքի հզօրութիւնը նրանք յոյս ունէին անջատել Հայաստանը Անդրկովկասից եւ ամբողջ Խորհ. Միութիւնից եւ հակախորհրդային ուժերի օգնութեամբ ստեղծել «անկախ» հայկական պետութիւն, որ եւ է կապիտալիստական երկրի հովանաւորութեան տակ։ Այդ երեցս անարգ դաւաճաններն ու մարդասպաններն ամէն բան անում էին վերածել ան հայ ժողովուրդին նորից արիւնոտ ... աղէտների մէջ, այս անգամ ֆա. ... ի լծի տակ դցելու համար։

Մեր ծուսակցութիւնն արժանաւոր արեց այդ արիկաների վռհմակը, որ իր արժանի պատիժը կը կրի մեր ժողովրդի դատարանի առաջ։ Բայց, սխալ կը լինէր կարծել, որ հէնց դրանով Հայաստանի կոմկուսակցութիւնն արդէն լուծել է հակայեղափոխական տրոցկիզմի եւ նացիոնալիզմի դէմ մղւող պայքարի բոլոր խնդիրները Թաքնուած թշնամիներ կան դեռ չատ տեղերում եւ նրանց գործերն ու դէմքերը դեռ չեն բացուած մեր կուսակցական կազմակերպութիւնների կողմից. Մենք դեռ լիովին լիկվիդացիայի չենք ենթարկել նաեւ այն վնասարարութեան հետեւանքները, որոնք դեռ մնացել են այդ բանդիտների բացոր աշխատանքների հետեւանքով։

Եթէ այդ հակայեղափոխականները երկար ժամանակ կարողացել են անպատիժ գործել, դրա պատճառն այն է, որ մեր կուսակցական, խորհրդային եւ տնտեսական կազմակերպութիւնները եւ ամէնից առաջ նրանց ղեկավարները բաւականաչափ քաղաք. հեռատեսութիւն եւ զգաստութիւն չեն ունեցել։ Զէ՞ որ մենք հէնց այժմ էլ քիչ պատասխանատու աշխատողներ չունենք, որոնք ժամանակին մօտիկ յարաբերութեան մէջ են եղել ներկայումս մերկացուած թշնամիների հետ։ Զէ՞ որ եթէ այդ ընկերներն աւելի զգաստ լինէին, ապա ժողովրդի այդ թշնամիներն աւելի շուտ կը յայտնաբերուէին եւ նրանք չէին կարողանայ մեզ մեծ վնասներ հասցնել։

Սակայն այդ մարդիկ ոչ միայն այդ չարին, այլ այն ժամանակ, երբ կուսակցութիւնն այդ հակայեղափոխականներին սկսեց մերկացնել, յիշեալ ընկերներն աշխատեցին մի կողմ քաշուել եւ դիտողների դիրք բռնել։ Այդ ընկերները պէտք է այս բոլորից լուրջ դաս առնեն, որպէսզի դոնէ յետագայում այդպիսի անախորժ դրութեան մէջ չընկնեն։

Ինչ վերաբերում է այնպիսի մարդկանց, ինչպիսին են Ս. Մարտիկեանը, Ռ. Դաշտոյեանը, Ռ. Դուրգարեանը, ապա նրանցից ուղղակի պէտք է հալիւ պահանջել, որպէս այժմ մերկացուած թշնամիների աջակիցների, որովհետեւ նախ՝ նրանք այդ մարդկանց մօտիկ բարեկամներ են երկրորդ՝ մի տեսակ կասկածելի լռութիւն են պահում, չեն խօսում իսկ եթէ երբեմն էլ կուսակցական ժողովներում հանդէս են գալիս, իրենց անկեղծ չեն պահում եւ չեն պատմում ներկայումս ձերբակալուած երկերեսանիների հետ ունեցած իրենց կապերի եւ յարաբերութիւնների մասին։

(1)

չհասկնար, եւ երբ դուն պոռաս կանչես «է» ոչ Աստուծոյ չիրաւիկ մը ապուխտ, պատառ մը օդի բերէքն ըսելէն, պիտի պատասխանեն քեզի «էյ օտարական, ինչո՞ւ կը պոռաս, ձայնդ քաշէ»։

Զաւակներդ հոգիդ պիտի հանեն այսպէս, վախ կայ որ բանտարկութիւն եւ դրամական պատիժ ալ նշանակեն այն Հայերուն համար որ իրենց զաւակներուն հայ լեզու չեն սորվեցուցած եւ տակաւին ...

— Կարճ կապէ, խնամի։ Պատմութիւնը ճիւերս։ Հոգիս ջուրը առեր, բանտէն վախցողն ալ Թուրք ըլլայ, բայց եթէ փարայի խնդիր եղէ մէջտեղ՝ տես անոր չեմ կրնար դիմանալ, ոչ, ոչ ...

Կ. ՓԵՏՈՒՇ

Մուսոլինիի բժիշկը

Իտալա-եթովպական պատերազմին հետ կապուած են անունները շատ մը զինուորականներու, քաղաքագէտներու, ցեղերու, Նէկիւսներու եւն., որոնք երկար ատեն պիտի յիշուին։ Շատ չէ, սակայն, թիւը անոնց, որոնք գաղափար ունեցած ըլլան այն դերի մասին, զոր կատարեց Եթովպական արշաւանքին մէջ՝ Տոքթ. Ալտօ Գասթէլանին։

Գասթէլանի ամենամօտիկ բարեկամն է Մուսոլինիին։ Ան ոչ միայն ամէնէն անուանի ու ամէնէն ազդեցիկ փրոֆէսէօրն է, բժշկական ճիւղի մէջ, Իտալիոյ սահմաններէն ներս, այլ եւ առաջին օժանդակներէն մին է Տուչէին՝ Եթովպիան կայսրութեան ստեղծումի գործին մէջ։

Հապէշիստանի ջերմոտ հասարակածային տարածութեանց վրայ կատարած արշաւին յաջողութիւնը եթէ բացառապէս արդիւնք չէ այն ձեւին որով Իտալացիք կրցան պայքարիլ հասարակածային ահաւոր հիւանդութեանց հետ, մեծ մասամբ կը պարտին սակայն։

Եւրոպացիներուն մեծագոյն թշնամին միշտ եղած է ոչ թէ յետամնաց տեղացիներուն սուր նիզակը, այլ ահաւոր հիւանդութիւնները, որոնք այնքան արագ կերպով կը հարուածեն ամէնէն առողջ ու կարգապահ բանակներն իսկ։ Ծանօթ ըլլալով այս իրողութեան, զարմանալի չէ, անշուշտ, որ «Մուսոլինիի համար շատ աւելի մեծ արժէք ունէին Տոքթ. Ալտօ Գասթէլանիի ծանօթութիւններն ու փորձառութիւնը, քան իր հրամանատարներուն զինուորական ծրագիրները»։

«Իտալիոյ հպարտութիւնը» — այսպէս է կոչուած Գասթէլանին անուանի զօրավար Պալպոյին կողմէ։ Եւ, իրապէս, այս մեծանուն մարդուն կենսագրութիւնը ցոյց կուտայ թէ իր անունը մշակութային Իտալիոյ ամէնէն յուսաւոր անուններէն մին է։ Հետաքրքրական է, որ երիտասարդ Գասթէլանին բժշկութեան սկսած է հետեւիլ գաղտնօրէն։ Իր հայրը ուզած է զայն հողագործ ընել եւ ոչ մէկ գինով համաձայնած է իր զաւակը համալսարան ղրկել։ Հակառակ ատոր, սակայն, Գասթէլանի մեծ յաջողութեամբ կ'աւարտէ Ֆլորէնցիայի մէջ, համալսարանը, ու կը մեկնի Պոն, իսկ անկէ Լոնտոն՝ մասնագիտութեան։ Անգլիացի փրոֆէսէօրներ անմիջապէս անոր մէջ կը տեսնեն բացառիկ ընդունակութիւն մը եւ Գասթէլանի, Ցորէյն Օֆիսի ծախքերով կ'երթայ Հնդկաստան, ուսումնասիրելու համար հասարակածային հիւանդութիւնները։

Իր առաջին մեծ յաջողութիւնը եղած է քնախտի պատճառներուն գիւտը։ Գասթէլանիի հեղինակութիւնը կ'աճի այնքան որ 28 տարեկանին կը նշանակուի փրոֆէսէօր՝ Սէյլանի համալսարանին։ Մեծ պատերազմի նախօրէին Գասթէլանի գլխաւոր քննիչ-բժիշկն է համաձայնական ուժերուն։

Պատերազմէն վերջ Գասթէլանի, անգլիացի իր մէկ արուեստակիցին հետ, կը հաստատէ Լոնտոնի Փասթէօր ինսթիթիւն, որ շատ չուշացաւ կը դառնայ համաշխարհային բժշկութեան կեդրոն։ Բրիտանական մայրաքաղաքին մէջ կատարած իր ծառայութեանց համար Գասթէլանի կը ստանայ անգլիական պատուանշաններ եւ «սըր» տիտղոսը, որ շատ հազուադէպօրէն կը շնորհուի օտարականի մը։ Այսօր, մեծանուն փրոֆէսէօրը շատ հարուստ է, բայց եւ այնպէս գրեթէ գիշեր ցերեկ կ'աշխատի։ Եթովպիան ուսումնասիրելու համար բժշկական տեսակէտէ՝ Գասթէլանի գրեթէ գիշերը կ'աշխատէր մինչեւ առաւօտեան երկուքը.

— Իսկ ժամը քանի՞ն կ'արթննաք,— հարց կուտայ իրեն անգլիացի լրագրող մը։

— 6ին կամ 6 ու կէսին, որ ամենայարմար ժամանակն է աշխատելու։ Ազնէ զատ, շատ կը սիրեմ աշխատանքս։ Երբ կը սկսիմ աշխատիլ հիւանդութեան մը վրայ, կը տարուիմ ու չեմ կրնար դադրեցնել։

Փրոֆ. Գասթէլանիի գիտական գործերը անթիւ են։ Ան կ'աշխատակցի աւելի քան 400 թերթերու եւ պարբերականներու, իսկ հասարակածային հիւանդութեանց մասին գիրքը կը նկատուի բժշկութեան աստուածաշունչը։ Զարմանալի՞ է որ, Եթովպիական պատերազմի ծրագրումի ատեն, որ նկատուած է բոլոր զինուորական արշաւանքներու ամենալաւ կանխապատրաստուածը, — Մուսոլինի կը կանչէ Գասթէլանին եւ անոր կը յանձնէ Եթովպիոյ մէջ հիւանդութեանց դէմ պայքարելու ծանր ու ճակատագրական գործը։ Շատեր իրաւամբ դեռ այն ատեն նկատել կուտային թէ Իտալացիներու համեմատաբար քիչ կորուստը արդիւնք է այդ անուանի բժիշկին կարողութիւններուն, որովհետեւ ան էր որ կը պայքարէր նոր կայսրութեան ամէնէն վտանգաւոր թշնամիին՝ հիւանդութեանց դէմ։

Այսօր, Գասթէլանի կը շարունակէ մնալ Իտալիոյ բժշկական ինսթիթիւներուն գլուխը, ու այդ է պատճառը, որ շատերու մէջ մեծ է հաւատքը թէ հռոմէական կայսրութիւնը պիտի ամրանայ հետզհետէ։

Բ.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՔՐՏԱԿ'Ն ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

ՏԷՐԵՊԷՅՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՎԵՐՆԱ՞Յ

Թուրքերէն «Թան» հեռաւոր քրոնիկը կը հրատարակէ —

Տէրէպէյութիւնը տեղ չունի արդի ընկերութեան մը մէջ։ Թուրքիոյ մէջ որ մեծ յեղաշրջումներով կը ջանայ արդիական պետութիւն մը հիմնել, տակաւին միջին դարու տէրէպէյական կեանք մը տեւականացնող տարրեր կան։ Անոնք, իրենց ապրած միջավայրի աշխարհագրական դիրքերը օգտագործելով, յեղափոխութեան բոլոր քայլերէ հեռու մնալ կը ցանկան, նոյն իսկ յառաջդիմութեան եւ զարգացումի դէմ ճակատ կը բռնեն։ Արդ, հետեւ, նոր Թուրքիոյ բռնած ճամբուն հակառակ է տէրէպէյութեան սիստէմի տեւականացումին։ Անոնք զգացած են թէ իրենց կեանքը վտանգուած է։ Յեղափոխական Թուրքիան այլ եւս անոնց ներող աչքերով չէր կրնար նայիլ։ Այս ձեւով Թունճէլիի մէջ (Տէրսիմի նոր անունն է) Միջին Դարն ու 20րդ դարը կը պայքարին։ Այդ բախումը պիտի ապահովէ երկրին մէջ տէրէպէյութեան ջնջումին։ Հանրապետական վարչաձեւը տէրէպէյութեան ջնջումի գործողութեան սկսաւ տարի տարի առաջ՝ Արեւելեան նահանգներու մէջ տէրէպէյները մէջտեղէն վերցնելու ձեռնարկով։ Ջնջումի այս շարժումը Թունճէլիի կուսակալութեան մէջ ազդեցութիւն ըրած չէր։ Կառավարութիւնը այդ ջնջումը ջանաց կատարել վարչական միջոցներով։ Բայց, այդ միջոցները հակառակ արդիւնքներ տուին, ու կառավարութիւնը ստիպուեցաւ խառնութեան դիմել եւ այսօրուան կացութիւնը ստեղծուեցաւ։

Մէջտեղը ըմբոստութիւն մը չկայ։ Խնդրոյ առարկայ է միայն տէրէպէյական դրութեան ջնջումը։ Արդի Թուրք պետութեան ձեռնարկած տնտեսական յեղափոխութեան յաջողումը լոկ այդ սիստեմին երկրին մէջէն վերացումովը հնար կը դառնայ։

Թուրքիոյ մէջ, ուր արդիական պետութիւն մը կը հիմնուի, այլ եւս տեղ չունի տէրէպէյութիւնը։

«ՍՈՎԵՏՆԵՐՆ ՈՒ ԹՈՒՐՔԻԱ»

Այս խորագրով «Ուլուս»ի մէջ Ֆալիհ Րըֆքը կը գրէ —

Սովետական Միութեան նոր դեսպան Գ. Գրաքիէի յայտարարութիւնը խոր շահագրգռութեամբ կարդացուեցաւ։ Յարգելի դեսպանը սովետ-թուրք բարեկամութեան գաղափարաբանութենէն, մեր ազգերու միջեւ տնտեսական ու մշակութային չփումներէն, համաշխարհային խաղաղութեան համար մեր վարած միասնական ճիգերէն առանձին խօսած է։ Կրկնելով այս ճշմարտութիւնները, մենք կ'աւելցնենք մեր համոզքը։ Մենք իրարու միացած ենք ամէնէն դժնդակ ժամանակներուն։ Մեր բարեկամութիւնը կը գտնուի յեղափոխական պատմութեանց առաջին աւանդութիւններուն մէջ։ Լէնին եւ Աթաթիւրք 1921ին Մոսկուա — Էնկիւրի անցողական բարեկամութեանց վրայ չհիմնեցին։ Մեր դաշինքներուն ոգին՝ մեր ժողովրդային զանգուածներուն ազատութիւնն ու իրաւունքները պաշտպանել եւ ազգերու միջեւ խաղաղութեան եւ վստահութեան իրականացումին ծառայել է։ Խաղաղութիւնը զոր մենք կը պաշտպանենք, բնականաբար, աշխարհի քարտէսին ամէնէն փափուկ բաժանումին վրայ, ապահովութիւնն ու տագնապէ զերծ կացութիւն մը։

Այս բարեկամութիւնը միայն մեզի համար չէ, այլ եւ բոլոր խաղաղասէր ժողովուրդներու եւ օրկանիզմներու համար անհրաժեշտ շահ մը եղած է։

Տարիներ սահեցան՝ սովետ-թուրք գործակցութեամբ։ Անոր շուրջ եղող բոլոր կասկածներն ու անվստահութիւնները ի վերջոյ հարթուեցան։ Բոլոր հրձիգութիւնները [illegible] անոր տոկունութեան առջեւ։ Մեր անջատ անջատ կապերն ու դաշինքները ծառայեցին մեր բարեկամութեան պահանջներուն։ Ժընեւի մէջ հետապնդուող դատերը Սովետներուն ու Թուրքերուն քով ամենաջերմ պաշտպանները գտան։ Սովետ-թուրք բարեկամութիւնը, որ ամէն օր կը զօրանայ, միջազգային խաղաղութեան ծառայող իրենց պարտականութիւնները ոչ թեթեւցուց ոչ ալ անոնց արժէքը նուազեցուց։ Մենք ստիպուած ենք սակայն ականջ տալ վտանգի այն բոլոր ձայներուն, որոնք ամէն կողմէ կուգան։ Յարգելի դեսպանին ըսածին պէս՝ «Մենք՝ խաղաղասէրներս որքան ուժեղ ըլլանք, խաղաղութիւնը այն աստիճան աւելի կ'ապահովուի»։

Ն. դեսպանը շարունակելով գործը իր նախորդներուն, որոնք Թուրքիոյ մէջ յարգանքի արժանի յիշատակներ են թողած եւ մեր յեղափոխութեան աւանդութեանց այնքան ծառայած են, հանրապետական կառավարութեան պատասխանատու իշխանութեանց եւ մեր ժողովրդային զանգուածներուն անվերապահ օժանդակութիւնը պիտի գտնէ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. ՍՏԵՓԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ ՄԱՀԸ

ԼԻՈՆ.— 27 Յունիսին, կիրակի առաւօտեան հոգին յանձնեց Լիոնի հայ կաթոլիկ համայնքին ժողովրդապետը, Ստեփան վարդապետ Գալփաքճեան, 58 տարեկան։

Հանգուցեալ վարդապետը բնիկ Պրուսայի Ենիճէ գիւղէն էր, պաշտօնավարած էր Պրուսա, ուր ձեռնադրուած էր Ճամճեան եպիսկ.ի ձեռամբ։ Յետոյ յաջորդաբար օգտակար գործունէութեամբ իբրեւ ժողովրդապետ պաշտօնավարած է Պիլէճիկ, Գէօթահիա, Էսկիշէհիր, Պոլիս, Ենիքէօյ եւ հուսկ ուրեմն Լիոն, 1923էն ի վեր։

Ընդհ. պատերազմին խոշտանգուած է Թուրքերու կողմէ Էսկիշէհիրի մէջ իր խօսած մէկ քարոզին համար, որով կը յանձնարարէր իր ժողովրդին՝ դիմադրաւել համբերութեամբ օրուան դժուարութեանց, ապրելու համար իբրեւ հարազատ Հայու քրիստոնեայի կենցաղով։

Դժբախտաբար կրած այդ տառապանքին հետեւանքով ենթարկուած էր տեսակ մը հիւանդութեան (ինչպէս մեր պաշտելի Կոմիտասը), որ տարիներու ընթացքին սաստկացած էր։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ արժանավայելչապէս Մարսէյլի առաջնորդ Զուխաճեան Մ. վրդ.ի նախագահութեամբ, եւ իրեն կը սպասարկէր Հ. Արիս Վարդանեան (Վիէննէն)։

Առաջնորդ Զուխաճեանի կատարած տպաւորիչ արարողութիւնը եւ մանաւանդ քարոզը խոր տպաւորութիւն ձգեց ներկայ բազմութեան վրայ, հակառակ Ցիպուեան (փրկուած) վարդապետին պաղ վերաբերմունքին։

Յ. ԿԻՒԼԷՍԷՐԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱՆԱՍԷՐԻ ՑՈՒՑԱԳԻՐԸ, Ա. պրակ, գրեց Ն. Աղբալեան, տպ. «Արազ», Պէյրութ, 1937, գին 1 ֆրանք։

ԾԻԾԱՂ

ՄՈՒՐԱՑԻԿԸ.— Տիկին շատ ծարաւ եմ, հաճեցէք ողորմիլ։

— Ձեզի ջուր բերեմ ;

— Տիկին, զիս թաղա՞ր կարծեցիք՝ ջրելու համար, իմ ծարաւս գինիով կ'անցնի։

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ՍԱՅԹԱՔՈՒՄՆԵՐ

«Ասպարէզ» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (11 յունիս).

— Կաթողիկոսական պատուիրակ Գարեգին սրբազանը մեկնեցաւ Գալիֆորնիոյ շրջանէն։ Տէրը հետը ըլլայ եւ երթայ խաղաղութեամբ՝ եթէ հաշտ է իր խղճին հետ։

Դժբախտաբար ստիպուած ենք իրմով զբաղիլ իր մեկնելէն յետոյ ալ, քանի որ այս Առաջ. վիճակին մէջ նոր աւերներ սփռելէ վերջ միայն մեկնեցաւ, թերեւս ... իբրեւ բարի վարուց վկայական։

Ըստ երեւոյթին՝ այս շրջանին մէջ լաւ ըսածները յաւերժացնելու ցանկութեամբ, պատուիրակ սրբազանը իր մեկնելէն յետոյ հրատարակեց շրջաբերական մը, Ֆրէզնոյի Ս. Երրորդ. եկեղեցւոյ հովիւ Մամբրէ քհյ. Մանիկեանի մասին, «ի գիտութիւն հաւատացեալներին», յայտնելով որ յիշեալ քահանան կախակայեալ է։

Հաւատացեալները շատոնց գիտէին թէ զանգուածային կախակայութեանց շարքին մէջ կը գտնուէր նաեւ Հայր Մանիկեանը։ Բայց հաւատացեալները գիտեն նաեւ, որ, համաձայն օրէնքի, նախ կախակայութիւնը կ'ըլլայ բանաւոր ամբաստանութեան վրայ, ինչ որ այս պարագային անտեսուած է եւ գործ դրուած միայն կամայականութիւնը։ Յետոյ, համաձայն օրէնքի, կախակայութեան շրջանը չի կրնար երկարիլ վեց ամիսէն անդին։ Կախակայող իշխանութիւնը այդ ժամանակաշրջանին պարտաւոր է դատել ամբաստանեալները կամ ամբաստանեալը՝ զանոնք դատապարտելու կամ արդարացնելու համար։ Երբ կախակայութիւնը անցնի վեցամսեայ շրջանը, այլ եւս մեքենականօրէն կը կորսնցնէ իր ոյժը։ Հաւատացեալները գիտեն թէ այս կախակայութիւնը չորս տարիներու պատմութիւն ունի եւ դատ ու դատաստան տեղի չունեցաւ։

Հետաքրքիր ենք գիտնալ թէ՝ եկեղեցւոյ այս բարեխնամ հայրը ինչո՞ւ իր ներկայութեան չկանչեց անգամ մը Հայր Մանիկեանը, չխօսեցաւ անոր հետ եւ փախուստ տուաւ յատուկ հոգեբանութեամբ իր մեկնելէն յետոյ որոմ ցանելու փորձ կատարեց։

Վերջերս, ի լրոյ իմացանք նաեւ, որ պատուիրակ սրբազանը վերահաստատած է կարգը Խաչիկ քհյ. Գուզիկեանին։

Այս արարքը արդար է թէ անարդար, խնդրոյ առարկայ չէ, այլ միայն այն, որ այսպիսի պարագաներու տակ ենթական եկեղեցւոյ խորանը առաջնորդելէ առաջ, կարգը վերահաստատող իշխանութիւնը կամ իշխանաւորը պարտաւորութիւն ունի հրապարակաւ յայտարարելու այդ արարքի պատճառաբանեալ արդարացումը «ի գիտութիւն» ամբողջ աշխարհի «հաւատացեալներին»։

Պատուիրակ սրբազանը Խաչիկ քհյ. Գուզիկեանի կարգը հանդիսաւորապէս վերահաստատած է Լոս Անճէլոսի եկեղեցւոյ մէջ միայն քանի մը հարիւր հաւատացեալներու ներկայութեան ...

Կ'իմանանք նոյնպէս ի լրոյ Խաչիկ քհյ. Գուզիկեանի եկեղեցական կարգի վերահաստատման համար արդարացուցիչ հետեւեալ պատճառաբանութիւնը.—

«Պատուիրակ սրբազանը Գուզիկեանի կարգալուծման կարճ պատմականը ըրաւ՝ թիւրիմացութիւններու արդիւնք որակելով ամբողջ գործը», եւն. («Նոր Օր», 4 յունիս)։

Որեմն պատուիրակ սրբազանը թիւրիմացութիւններո՞ւ կը վերագրէ հայր Գուզիկեանի կարգազրկութիւնը, որ տարիներ առաջ կատարուած է Առաջնորդարանի եւ Երեսփ. Ժողովի կողմէ (վաւերացուած Հայրապետէն ալ), որուն անդամները միեւնոյն մարդիկն էին, որոնք այսօր հանդիսաւորապէս եւ յանկարծ կը լքեն իրենց թքածը։

Լօյալայի աշակերտներու յատուկ՝ այս կարգի գիտաւորեալ եւ քողարկեալ արարքները ցոյց կուտան այսօրուան հոգեւոր իշխանութեան չափն ու կշիռը, զորս կը գործածէ ի պահանջել հարկին։

Գալիֆորնիոյ Առաջն. վիճակի հաւատացեալներու աչքերէն չի վրիպիր գիտումնաւոր այս անկանոնութիւնները եւ ըստ այնմ ալ կը ճշդէ իր դիրքը, որ յամենայն դէպս չարդարացներ պատուիրակ սրբազանի եւ իր այս շրջանի արբանեակներուն ըմբռնելիքները։

Պարտք կը զգանք յայտնել որ գոյութիւն ունեցող վէճերուն մէջ Խաչիկ քհյ. Գուզիկեան որ եւ է կողմ չէ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40')

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» ο ««««

Դարեր շարունակ ճնշուած ու լլկուած՝ հայ ժողովուրդը յուսահատ յեղափոխութեան արիւնոտ ճամբան ձեռք առած էր, մէկ անգամ ընդ միշտ ազատելու համար թրքական անտանելի լուծէն։

Մի՛ փորձէք արտաքին պատճառներ յերիւրելու, դուք էք մեղաւորը, — ալ ձեռքը բարձրացուցած, լեցուն հնչեղ ձայնով խօսած էր Վահէն, — դուք էք բուն պատճառը, Պոլսոյ մէջ նստած նախարարներէն սկսած մինչեւ գաւառական յետին զափթիէն բոլորդ, ստեղծեցիք այս դժոխքը, որ Թուրքիա կը կոչուի, եւ ձեր զզուելի տիրապետութեան շնորհիւ, ճարահատ հայ ժողովուրդը ըմբոստութեան գիրկը նետեցիք։ Երկար դարերէ ի վեր տիրելով մեր հայրենի երկրին՝ դուք մեր երկիրը քանդելով ու աւերելով ապրեցաք, դուք անյագ մակաբոյծներ եղաք, առանց ստեղծագործական կարողութիւն մը յայտնաբերելու։ Դարեր շարունակ, տզրուկի նման ծծեցիք հպատակ ժողովուրդներու տնտեսութիւնը, մինչեւ որ հասցուցիք զայն աղբալի վիճակին։ Այսօր, Թուրքիոյ ժողովուրդը երկրի մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը սարսափելի աղքատութեան ճիրաններուն մէջ կը գալարուի։ Ինչ տուիք ձեր դարաւոր տիրապետութեան շրջանին բոլոր այն ժողովուրդներուն, որոնց տիրապետեցիք ձեր եաթաղանի շնորհիւ։ Արիւն, աւեր, թալան ու կոտորած։ Ուրիշ ոչինչ։ Եթէ պատահէր, որ մէկ վայրկեանի մէջ յանկարծ վերնայիք մէջտեղէն դուք եւ ձեր ժողովուրդը, ամբողջ երկրին մէջ ոչ մէկ արժէքաւոր հետք պիտի մնար ձեր հարիւրաւոր տարիներու տիրապետութիւնը յիշեցնող։ Դուք մեր երկրի վրայ ծանրացող անէծք մը եղաք, — առանց օրհնութիւն մը դառնալու ցանկութեան։

Ընդհանրապէս խօսած ժամանակ բոլորովին սառն, արտայայտուելու զուսպ ձեւ մը ունէր Վահէն։ Երեք օրուան դատավարութեան ընթացքին հազիւ անգամ մը սովորականէն բարձր հնչեց Վահէի ձայնը։ Այդ այն ժամանակ պատահեցաւ, երբ Թուրք փաստաբանը, հակառակ Վահէի ընդդիմութեան, իբրեւ թէ պաշտպանողական ճառ մը սկսաւ, երկարապատում աղօթքով մը Վեհափառ Սուլթանի արեւշատութեան համար։

— Ամենազօր մեր թագաւոր եւ հայրախնամ Վեհափառութեան, արեգակնահաւասար օգոստափառ կայսեր, որուն գահը անսասան մնայ մինչեւ յաւիտեանս յաւիտենից, անոր վեհանձնութիւն ու անհուն բարութեան կ'ապաւինի պաշտպանեալս, որ մոլորուած ...

—Բաւական է,— Վահէն ձեռքը սեղանին զարնելով ոտքի ցատկած էր. — Տէր դատաւոր, կը պահանջեմ, որ վերջ տրուի այս խայտառակ կատակերգութեան։ Այս ... այս ողորմելի մարդը, հակառակ իմ ցանկութեանս, դուք նշանակեցիք իբր թէ զիս պաշտպանելու համար։ Մեծահոգի կառավարութեան այս շնորհէն մեծ ուրախութեամբ կը հրաժարիմ ու կը պահանջեմ, որ այս վրայ բոլոր կեղծիքը վերջ ունենայ։ Ես ինքզինքս պաշտպանելու համար, այս մարդու օժանդակութեան պէտք չունիմ։

Դատավարութիւնը անսովոր հետաքրքրութիւն առաջացուցած էր ժողովուրդի մէջ։ Ոչ միայն Հայերը ամէն օր խուռներամ կը դիմէին դատարան, այլ եւ Թուրքերը։ Դատարանի փոքր սրահը խուռներամ լեցուած կը ըլլար, ուր, ինչպէս կ'ըսեն, ասեղ ձգելու տեղ չէր մնար։

Վահէի դատը, Պոլսէն եկած հրամանի մը վրայ, անջատուած էր ընդհանուր գործէն։ Մինչդեռ, Դաւոյի դաւաճանութեան հետեւանքով հարիւրաւոր ձերբակալուածներու նախնական հարցաքննութիւնն իսկ տեղի չէր ունեցած, Վահէի դատը ամենայն արագութեամբ կ'աշխատէին վերջացնել։

Դեռ դատավարութիւնը չվերջացած՝ պալատի մէջ խանութպանները իրարու հետ կը խօսէին տրուելիք վճռի մասին։ Բոլորի համար ալ բաց գաղտնիք մըն էր, որ մահուան վճիռը Պոլսէն եկած էր։ Այս հանգամանքը, Վահէի անցեալ գործունէութիւնն ու հռչակուած անունը, օտար հիւպատոսարաններու ներկայացուցիչներու դատին հետեւիլը, [illegible] ազդակներ էին ժողովուրդը դէպի դատարան քաշելու համար։ Բայց ատոնցմէ աւելի բան մը կար, որ կը ձգէր ժողովուրդը դէպի դատարան։ Խուռն բազմութեամբ Հայեր ու Թուրքեր կը սպասէին դատարանի դրան բացուելուն, երբ իրար կոխկրտելով ներս կը խուժէին, յարմարաւոր տեղեր գրաւելու համար։

Ժողովրդական այդ մեծ հետաքրքրութեան բուն պատճառը Վահէի անձնաւորութիւնն էր, կամ աւելի ճիշդ, անոր խօսելու կերպը։ Ըստ երեւոյթին, Վահէի պարզ եւ անմեղ խօսքերուն մէջ այնքան նուրբ հեգնանք մը, ծաղրանք մը կար [illegible] Նահանգի պաշտօնէութեան հասցէին, որ ժողովուրդը, մօտէն ճանչնալով այդ մարդիկը՝ հռհռալով կը հետեւէր անոր խօսքերուն, — հեգնանք մը, որ աւելի հաւանութեան արտայայտութիւն մըն էր։ Վահէն անխնայ կերպով կը մերկացնէր այդ հերոսները, տեղով թուականով կը ցուցնէր անոնց կատարած զեղծումները, գողութիւնները եւ թէ ինչպէս այդ մարդիկ, կողոպտելով խեղճ ժողովուրդը ու պետական սնտուկը, անպատիժ կը մնային ու դեռ նորանոր շքանշաններով կը զարդարուէին անոնց կուրծքերը։ Անմեղ հրեշտակի դէմք հագած, Վահէն սկսաւ պատմել զինուորական վարչութեան մէջ կատարուած հսկայական գողութիւններու մասին։ Հարիւր հազարաւոր ոսկիները կը հալէին բարձրաստիճան զինուորականներու կոկորդներու մէջ, մինչդեռ զինուորները ողորմելի անօթի կը սատկէին եւ ցնցոտիներ՝ իբրեւ հագուստ։

— Տարեկան հինգ հազար ոսկիի պիւտճէ մը յատկացուած է զօրքի կօշիկներու համար, — բացականչած էր Վահէն, մատնանշելով իր մօտ կանգնած զինուորները, — դատաւորներու ուշադրութեան կը յանձնեմ այս զինուորներու ոտքերը, թերեւս դուք կրնաք ըսել թէ՝ որո՞նց գրպաններուն մէջ հալեցան հազարաւոր ոսկիները, որոնք յատկացուած էին կօշիկներու համար։

Ունկնդիր Թուրքերէն շատեր ատամ կրճտացնելով մտիկ կ'ընէին այդ անհաւատ յանդուգն քննադատութիւններուն, բայց շատեր ալ կային, որ ախորժութեամբ գլուխնին կ'օրօրէին, որպէս թէ ըսել ուզէին. «Ճշմարիտ կ'ըսէ, մեր տունը այսպէս կը քանդեն մեր մեծերը»։ Եւ, բնականաբար, դատարանին մէջ արտասանուած Վահէի խօսքերը կը տարածուէին դատարանէն դուրս, պազարի մէջ, տուներու մէջ, ամէն տեղ ալ զարմանալի կերպով կենդանի հետաքրքրութիւն մը առաջացնելով։

Դատաւորներու նախագահը, Օֆեցի փաթթոցաւոր մը, զառամած ծերուկ մըն է։ Այդ մարդը ոչ հազուագիւտ դատաւորներէն էր, որոնք առանց անձնական կարողութեան միմիայն ընտանեկան կապերու շնորհիւ կը բարձրանան մեծ դիրքերու։ Դատաւորի եղբօր աղջիկը տարիներ առաջ ինկած էր սուլթանական պալատը, Սուլթանի ունեցած հարիւրաւոր գեղուհի հարճերէն մէկը դառնալու բախտին արժանանալով։ Խեղճ հարճը, իր շքեղ մարմինը նուիրաբերելով սուլթանին, ճարպիկութիւն ունեցած էր իր ազգականներու վիճակը բարուոքելու։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

բոլշ երկրին մէջ, աշխարհի առջեւ ցոյց տալու համար թէ ժողովուրդը ո՛ր աստիճան կապուած է իր իշխանութեան ։

Այս օրերուս Փարիզ հասան Վալենցիոյ կառավարութեան երկու նախարարները, որոնք խօսակցութիւններ սկսած են ունենալ Ֆրանսական կառավարութեան հետ ։ Պերլինի թերթերը կասկած են ենթադրելով որ Վալենցիոյ կառավարութիւնը կ՚աշխատի բանալ տալ Պիրենեան սահմանագլուխը, ինչ որ պիտի զօրացնէր կառավարական ուժերը ։

Այդ պարագային 400.000նոց կառավարական բանակը պիտի սպառնացնէր այնպէս մը, որ գժուար թէ Ֆրանքոյի բանակը, եթէ նոյնիսկ իրեն խոստացուած 120.000նոց օգնութիւնը ստանար, դիմանար հանրապետականներու յարձակումին ։

Դարձեալ, ձախակողմեան թերթերու քաղած տեղեկութեանց համաձայն, գերմանական 3.000 զինուորներ Քատիքս հասած են։

Իսկ Ֆրանքոյի համակիր աղբիւրներու հաղորդած տեղեկութեանց համաձայն, Ֆրանքօ ոչ միայն զինուոր չուզեր, այլ եւ պատրաստ է ետ ղրկելու կամաւորները, եթէ համաձայնութիւն գոյանայ Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Անիէռ Պօիս քօլօմպի «Արամ» ենթակոմիտէի ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին.

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dameme, PARIS (13°) — Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԵՐԿԱԹԷ ԿԱՌԱՎԱՐԸ - ԱԶԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ.

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Այսպէս կամ այնպէս, Ազեւը երբեք չծպտեց: Ես տեսայ նրա լուսանկարը՝ հանուած Ռուսեւտում մերկացումից յետոյ: Ազեւը լուղորդի հագուստով, Գերմանուհու հետ թեւանցուկ զուրս է գալիս ջրից: Նա ժպտում է երջանիկ ժպտով։ Նրա կողքին փռւած են նաեւ ուրիշ լողորդներ: Նրանք երեւի երբեք չէին գուշակում, որ այդքան հանգիստ եւ ուրախ նկարուած են աշխարհի ամենասարսափելի մարդկանցից մէկի հետ ։

910 թւին Ազեւը միլլիոնատիրուհու հետ ապրում էր Բեռլինում, վարձեց Luitpoldstrasse *փողոցի թիւ 21 տունը եւ կահաւորեց: Բ. Ի. Նիկոլայեւսկու ներկայացրած հաշւով Ազեւն իր կնոջ նւէրների եւ բնակարանի կահաւորութեան համար ծախսեց մօտ 100.000 մարկ, իսկ նրա հարստութեան մօտաւոր չափն էր 150—180 հազար մարկ (մօտ 1.000.000 ֆրանք)։ Բայց նման կարողութիւն ունեցող մարդիկ, յատկապէս Գերմանիայում, 100.000 մարկ չէին ծախսում կահաւորութեան եւ ադամանդների համար: Ըստ երեւոյթին Ազեւը շատ աւելի հարուստ էր ։*

Նրա հարստութիւնը ոչ մի կասկած չի կարող առաջ բերել։ Այն ռոճը, որ վճարում էր ոստիկանութիւնը Ազեւին, շատ մեծ էր մի գործակալի համար, բայց նրանից հարստութիւն դիզելն էլ շատ դժուար էր: Ոստիկանութիւնը նրան խոշոր գումար երբեք չի տւել։ Մենք հիմք ունենք մտածելու, որ Ազեւը կարող էր աւելին ստանալ, քան նա ստանում էր իրապէս: «Եթէ պէտք լինէր, նրան ոչ թէ հազար (ամսական), այլ եւ հինգ հազար էլ կը վճարէին», ասում էր Գերասիմով: Ոստիկանութիւնն ընդհանրապէս չէր սիրում խոշոր գումարներ տալ իր գործակալներին: Կարծեմ միայն Գապոնն էր, որ միանգամից մի մեծ գումար ստացաւ: Եւ դա իսկապէս մի շատ վտանգաւոր խաղ էր(*)։

Բայց Ազեւը, որ սկզբում յաճախ էր ռուբլի յափշտակում Յեղափոխութիւնից, յետոյ արդէն չէր յափշտակում իր գործակալական ռոճիկով: Նա ունէր եկամուտի աւելի լաւ աղբիւր: Դա սոց.-յեղափոխականների մարտական կազմակերպութեան դրամարկղն էր ։

«Դրամ շատ կար», գրում է Արգունովը, այդ դէպքի մասին գրած իր յուշերի մէջ: «Բացի յատուկ «մարտական» գումարներից, որոնք մնացել էին Մարտական կազմակերպութեան ֆոնդում, նախկին տարիներից եւ որ գտնւում էին Ազեւի կարգադրութեան եւ պատասխանատուութեան ներքոյ (նա ոչ ոքի հաշիւ չէր տալիս, անգամ եւ Կ. Կ.-ին), ձեռք էին բերւած նաեւ գոհարերութեան նոր աղբիւրներ՝ մարտական գործի համար։ Թէ ինչքան հարուստ էր Կ. Կ.-ի դրամարկղը, կարելի է գատել նրանից, որ 1906 թւին դրամարկղի ելքը հասնում էր օրական 1000 ռուբլի, չէ հաշուելով մարտական գործի համար եղած ծախսերը: Գալով մարտական գործին, Մարտական կազմակերպութիւնը վերցնում էր դրամ այնքան, ինչքան ցանկանում էր »։

Յետագայում Ազեւի գործի համար կազմուած կուսակցական դատական-քննական յանձնախումբը հետաքրքրւեց մարտական կազմակերպութեան ծախսած գումարների մասին: «Փողացե՞լ է արդեօք Ազեւը», հարցնում է Յ.-ը եւ պատասխանում. «Ես համոզուած եմ, որ փողացել է »։

Յ.-ը հաւանական է կարծում ոչ թէ նրա համար, որ իրերի վիճակը թոյլ էր տալիս այդպէս կարծելու, այլ նրա համար, որ նա նոր է յիշում Ազեւի կենցաղի որոշ դէպքերը, որոնց վրայ ժամանակին նա հարկ եղած ուշադրութիւնը չի դարձրել։ Յ. տասի ներքոյ, ըստ յանձնախմբի կարծիքի, թաքնուած էր ոչ ուրիշը, եթէ ոչ Սաւինկովը, որ սիրում էր Ազեւին եղբօր պէս »։

X

Ազեւն ապրում էր Բեռլինում հանգիստ եւ խաղաղ կեանքով: Նա ապրում էր Ալեքսանդր Նէյմայեր անուան տակ: Հետաքրքրական է այն երեւոյթը, որ եթէ ոչ բոլորը, գէթ շատերը այն կեղծ անուններից, որոնցից օգտւում էր Ազեւը իր կեանքի վերջին օրերում («Նէյմայեր», «Զերկաս»), նա գործ էր ածել նաեւ իր ահաբեկչական գործունէութեան ժամանակ: Այս հանգամանքը նոյնպէս ցոյց տալիս, որ նա շատ էլ չէր վախենում հետապնդումներից ։

Ալեքսանդր Նէյմայերը սկսեց զբաղւել առեւտրական գործերով եւ սակարանային խաղերով, որոնց մէջ նա երբեմն յաջողութիւն էր գտնում։ Հետաքրքրւել նա ձեռք բերեց գերմանացի բարեկամներ: Նրա մօտ յաճախ էին հիւրեր հաւաքւում, թղթախաղով զբաղւում եւ խմում «ֆսկական առաւօտեան թէյ »։ Ազեւը Գեներալ-... ինքնաեռ էր բերել: Վիլմերսդորֆում, որն այն ժամանակ մեծահարուստների, նշանաւոր մարդկանց եւ պաշտօնաւոր Գերմանացիների թաղամասն էր, Ազեւն ու իր կինը հիւրասէր եւ ազատ հացով տանտէրերի հռչակ էին վայելում։ Ազեւը ապրում էր հաճոյալի կեանքով, այցելում էր զւարճացնող վայրեր, օպերաներ եւ աչքի ընկնող վայրեր: Յաճախ էր գնում ամենաառաջնակարգ ամառանոցներ՝ Նէյէ Նար, Բիվիէր եւ նոյնիսկ Տրուվիլ, որ այդ ժամանակ Եւրոպայի ամենանորաձեւ ամառանոցն էր համարւում։

(Շար.)

(*) Գապոնը առաջ կերպով փող էր բաժանում աջ ու ձախ: Օ. Ս. Մինորն ինձ պատմեց հետեւեալ տեսարանը, որին ինքն անձամբ ականատես է եղել Ժընեւում: Ինքն եւ Գապոնը նստած են Գապոնի բնակարանի պաշտգամում, Լանգոլտա արճարանի դիմաց. Դուրը ծեծում են. սենեակ է մտնում Լենինը եւ Գապոնին կանչելով սենեակի խորքը ինչ որ փսփսում են: Ապա Գապոնը Մինորի աչքի առաջ գրքապահարանից հանում է մի կապոց թղթադրամ եւ տալիս Լենինին, որ հեռանում է շատ գոհ: Այդ դրամները Ոստիկանութեան չէին պատկանում, բայց յետագայում Գապոնը ոստիկանութեան դրամներն էլ բոլորովին անօգտակար տեղեր էր ծախսում ։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԾՐԹԽԱԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆՈՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI 8 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3466

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵԼՈՒ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

»»»» o ««««

Գաղթականաց Կեդրոնական Ցանձնաժողովին կազմակերպած «Համագումար»ը անգամ մը եւս կը շեշտէ գաղութներու կազմակերպութեան անհրաժեշտութիւնը :

Կեդրոնական վերին իշխանութեան մը պակասը խակական չարիք մըն է աշխարհի չորս հովերուն ցրուած հայութեան համար :

Արդէն ի ծնէ իշխանամերժ, աւելի ճիշդը «պաշըպօզուք» ժողովուրդ ենք, կարգապահութիւն չունինք, իրարու խօսք հասկնալ չենք ուզեր, ամէն մարդ իր խելքին հաւնած է, ամենատարրական խնդիրներու շուրջ լեզու չենք կրնար գտնել, եսի տիրապետութենէն անկարելի է որ ձերբազատուինք :

Դարերով սարկութեան մէջ ապրած ենք, զանազան վարչաձեւերու տակ, տարբեր հոգեբանութեամբ սնած ու մեծցած ենք: Ոչ միայն երկրէ երկիր, այլ քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ մտայնութեան նոյնութիւն չունինք: Արեւմտահայի եւ Արեւելահայի մշակոյթի եւ միջավայրի ազդեցութեան տարբերութիւնը կայ արդէն եւ շատ հասկնալի է: Բայց անկէ անդին տակաւին ունինք Պոլսեցիի ու գաւառացիի, գաւառներու մէջ ալ զանազան նահանգներու, քաղաքներու, նոյնիսկ գիւղերու բնակչութեանց մտայնութեան տարբերութիւնը:

Այս բոլորին վրայ աւելցած է նաեւ, առնէ մը ի վեր, գաղթային հոգեբանութիւն մը,— Ֆրանսահայ, ամերիկահայ, սուրիահայ, յունահայ, եգիպտահայ եւայլն :

Հայաստան շատ հեռու է դժբախտաբար եւ խորհրդային իշխանութիւնը հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ թէ «ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ» ինք: Այսինքն ըսել կ՚ուզէ թէ իր եւ Սփիւռքի հայութեան միջեւ չկայ այն կապը, ինչ կապ որ ունի՝ օրինակ՝ Վարշաւայի կառավարութիւնը Լեհաստանի սահմաններէն դուրս ապրող Լեհերուն հետ կամ Լոնտոնի կառավարութիւնը Մեծն Բրիտանիայէն դուրս ապրող Անգլիացիներուն հետ: Այսօր արտասահմանի մէջ Լեհ մը կամ Անգլիացի մը հոգեկան ու նիւթական սերտ կապերով կապուած է իր մայր հայրենիքին հետ, որուն կառավարութիւնը ամէն տեղ իր պաշտպանութիւնը կ՚ընծայէ իրեն: Լեհը կամ Անգլիացին ամէն վայրկեան իրաւունք ունի իր հայրենիքը վերադառնալու, առանց ո եւ է ձեւակերպութեան, հաւատաքննութեան եւ սեղմումներու ենթարկուելու :

Նոյնը չէ «հայմաթլըս» Հայուն համար: Չկայ մայր-հայրենիքի կառավարութիւն մը, որուն պաշտպանութիւնը վայելէ օտար երկիրներու մէջ: Ընդհակառակն այդ կառավարութիւնը ամէն ջանք կ՚ընէ՝ խզելու համար նոյնիսկ այն հոգեկան կապը, որով ամէն հայրենասէր ու պարկեշտ Հայ ինքզինքը կապուած կը զգայ հայրենիքին հետ :

Երեւանի իշխանութիւնը արտօնուած չէ ուղղակի իրեն կապելու Սփիւռքի Հայերը եւ զանոնք դարձնելու Հայաստանի քաղաքացիներ: Մոսկուան, հակառակ ստալինեան նոր Սահմանադրութեան, այդ իրաւունքէն զրկած է զինքը: Ներգաղթը, որ միակ փրկութիւնը պիտի ըլլար Սփիւռքի հայութեան, շատ դանդաղ կը քալէ եւ ամէն անգամուն ալ պատճառ կը դառնայ գաղութներու հայ կեանքին ասարճան մը աւելի պառակտուելուն :

Պառակտումի որոմը դժբախտաբար կուգայ Երեւանէն: Արդէն հայ ժողովուրդին մէջ համերաշխութիւն չկայ: Պատճառները թուեցինք քիչ վերը: Խորհրդային իշխանաւորները, փոխանակ անհամերաշխութիւնը բառնալու եւ «Ներգաղթ»ի ու «վերաշինութեան» նման բացառապէս հայրենասիրական ձեռնարկներու շուրջ ընդհանուր հայութիւնը համախմբելու, նոյն այդ երկու ձեռնարկները պառակտումի մեծագոյն դրամագլուխը կը դարձնեն :

Փաստերը այնքան շատ են ու պերճախօս՝ որ հարկ չկայ օրինակներ յիշելու :

Այս բոլորը ցոյց կուտան թէ խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը այն ուժը չէ որ իր վրայ կարենար վերցնել Սփիւռքի հայութիւնը ղեկավարելու հոգը:

Ուրեմն Սփիւռքը պարտաւոր է իր գլխուն ճարը նայելու :

Բայց հոս արդէն ամէն մարդ ազգի փրկիչ դառնալու յաւակնութիւններ ունի :

Չկայ ո եւ է ձեռնարկ, մշակութային, բարեգործական, մարզական, գաղթականական, հայրենակցական, որ կառավարուի միակ կեդրոնէ մը: Կազմուած ո եւ է Միութեան կողքին անպայման պիտի ստեղծուի երկրորդը, իբրեւ մրցակից, յաճախ իրար քանդելու ձգտումով:

Այս մասին ալ օրինակները այնքան կը վխտան որ աւելորդ է ո եւ է յիշատակութիւն ընել :

Հայ գաղթականաց զոյգ Օֆիսները այնպէս թէ այնպէս փաստական գոյութիւն ունին եւ որոշ աշխատանք կը կատարեն՝ զանազան վկայագրեր տալով, որոնք կը վաւերացուին պաշտօնական մարմիններէ և օգտակար կ՚ըլլան ինքնութեան թուղթի ստացման, ամուսնութեան եւ այլ խնդիրներու առթիւ :

Բայց ասոնք չեն կրնար ազգային կեդրոնական մարմնի մը հանգամանքն ունենալ, քանի որ իրենց գործունէութեան ասպարէզը սահմանափակուած է, ըլլալով Նանսէնեան Գաղթ-Կեդրոնական գրասենեակի ենթակայ մարմիններ :

Որոշ մարդիկ պայքար բացին այս Օֆիսներուն դէմ եւ անավարի ձեւերով «Ազգ. Խորհուրդ» մըն ալ կազմեցին, մէջտեղ նետելով զանազան նշանախօսքեր — հաւաքական կամ զանգուածային հպատակութիւն, զինուորագրութիւն եւն. — որոնցմէ առաջինը ըստ օրինի անիրականանալի էր, սակայն փայծ մըն էր ժողովրդականութիւն ստեղծելու իրենց շուրջ :

Այսպիսի չինծու «Ազգային Խորհուրդ»ները չէ որ ազգը պիտի փրկեն :

Սփիւռքին պահանջածն է ժողովուրդի բոլոր տարրերուն եւ հոսանքներուն մասնակցութեամբ կազմուելիք Կեդրոնական մարմին մը, որ ամէն երկրի մէջ ճանչցուի տեղական իշխանութիւններէն, որոնց ներկայանայ մէկ ճակատով, միատեսակ պահանջներ ներկայացնելու համար :

Քանի որ ներկայ պայմաններուն մէջ անկարելի է համագաղութային ընդհ. եւ վերին մարմին մը ստեղծել՝ ընտրովի, լաւագոյն է դիմել միջին ճամբու մը, բոլոր մարմիններու եւ հոսանքներու ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ կազմել գործադիր կամ վարիչ մարմին մը՝ իւրաքանչիւր գաղութի համար :

Անցած տարի պզտիկ փորձ մը եղաւ «Միացեալ Ցանձնախումբ»ի կազմութեամբ : Այդ մարմինը յաջողեցաւ որոշ առաւելութիւններ ձեռք բերել հայ աշխատաւորներու համար :

Անհրաժեշտ է վերակենդանացնել «Միացեալ յանձնախումբ»ը շատ աւելի լայն սահմաններով, զայն դարձնել իսկապէս ներկայացուցչական մարմին մը, որ ըլլայ գործունեայ եւ արագաշարժ ու գիտակից իր ստանձնած պատասխանատուութեան :

Աւելի քան երբեք այսօր անհրաժեշտ է կազմակերպել հայկական Սփիւռքը :

Այդ ալ կարելի է մէկ գլխաւոր պայմանով, Երեւան միանգամ ընդ միշտ պէտք է հրաժարի որոմ ցանելու եւ «պայքարը ուժեղացնելու» իր պառակտիչ քաղաքականութենէն :

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

»»»» o ««««

ՓԷՅՐՈՒԹ, 1 Յուլիս.— Թրքական կառավարութիւնը, յունիս 15ին պաշտօնապէս հրաման ղրկած է Միտիաթի շրջանի 25,000 Ասորիներուն՝ որ պատրաստուին տեղահանուելու դէպի Գոնիա: Տեղահանութեան հրաման տրուած է նաեւ Տիարպէքիրի, Սիլվանի եւ Պըշէրիքի հպատակ եւ զինաթափ Քիւրտերուն: Անոնք ալ պիտի տեղահանուին դէպի Գոնիա :

Թրքական կառավարութիւնը այս դաժան քայլերուն դիմած է, որպէսզի այս ընդարձակ շրջանները չկարենան զէնք բարձրացնել եւ միանալ ընդհանուր ապստամբութեան :

ՓԷՅՐՈՒԹ, 1 Յուլիս.— Նոր ստացուած ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, Թոռ լեռան Ասորիները, Սիլվանի, Պըշէրիքի եւ Տիգրանակերտի բոլոր Քիւրտերը պիտի դիմադրեն զէնքի ուժով կառավարական հրամանին, որ տրուած է զանոնք տեղահան ընելու համար :

Սահմանին վրայ Թուրքերը 25,000նոց բանակ մը զետեղած են արտաքին յարաբերութիւնը բացարձակապէս խզելու համար ապստամբներուն հետ :

ՇԱՀՐՈԶ

ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ

ԷԼ ԱԶԻԶ, 29 յունիս.— Սէյիտ Րիզա, որուն Մնձուրի հիւսիսակողմը փախչուած ըլլալը ծանուցուած էր, երկու վէրք ստացած է: Մին՝ Սիւրսօթի օդային ռմբակոծման միջոցին եւ միւսը՝ Թէքիրտաղի մաքրագործման գործողութեանց պահուն: Սէյիտ Րիզայի կուսակիցները որ գերի բռնուած են վերջին գործողութեանց միջոցին՝ յայտնած են թէ իրենք զոհերն են իրենց պետին, որուն պարտաւորուած էին հնազանդիլ, մահուան սպառնալիքի տակ : Անոնց հայթայթած տեղեկութիւններէն կը հասկցուի որ Սէյիտ Րիզայի քով քիչ մարդ մնացած է: Շէհիմ, որ Սէյիտ Րիզայի կը ծառայէր իբր տեսակ մը սպայակոյտի պետ, գերի բռնուած է Թուրք բանակին կողմէ որ կը յառաջանայ չորս կողմերէն :

Հաստատուած է թէ Սէյիտ Րիզա մահուան դատապարտուած էր կայսրութեան օրով եւ յետոյ սուլթանին ներման արժանացած :

*** Գութուտէրէի հարաւակողմը Պէյազ տաղի վրայ ձիւն եւ անձրեւ կը տեղայ :

*** Սէյիտ Րիզայի այրած տունէն կարգ մը գիրքեր գտնուած են ինչպէս եւ վաւերագրեր թէ ի՛նչպէս պատրաստուած էր այս ապստամբութիւնը :

ԷԼ ԱԶԻԶ, 30 յունիս.— Ապստամբներուն ամէնէն շատ ապաւինած Օրթա Տաղ, Սէրկէ, Սինճիք, Զէլ եւ Գըզըլտաղ ամբողջովին մեր գրաւման տակ են: Հոս տեղ տեղ պահուըտած յելուզակները ձեռք կ՚անցուին եւ մաքրագործման գործողութիւնը կը զարգանայ :

Վիրաւորուելէն առաջ Սինէն նամակ մը ղրկող Սէյիտ Րիզա անմեղութենէն կը խօսէ եւ յանցանքը ուրիշներու վրայ կը բեռցնէ: Ձերբակալուած եւ արգելափակուած մաս մը ապստամբներու հարցաքննութիւնները կը կատարէ նոյն ինքն Թունճէլիի ընդհ. դատախազը.

ԷԼ ԱԶԻԶ, 30 յունիս.— Ըստ ծրագրի կը յառաջանայ մաքրագործման գործը: Կառավարութիւնը վերջին ատեան արդարութեամբ կը շարժի: Միայն ուղղակի յանցաւորներն են որ հաշիւ պիտի տան: Իսկ խաբուողները պիտի լուսաբանուին : Տէրէպէյլիներէն Հայտարանի Բէյիտը, Բօշնաքցի Գամէր եւ Տէմէնանցի Ժիպրայիլ ձերբակալուած Էլ Ազիզի բանտին մէջ կը սպասեն դատարանին արդիւնքին :

ԷԼ ԱԶԻԶ, 30 յունիս.— Ծանր վիրաւոր Սէյիտ Րիզա նամակով մը ներում խնդրած է: Գործողութիւնները վերջացած կրնան նկատուիլ: Վարչական ոչ մէկ որոշում պիտի տրուի ոչ ոքի մասին, բայց անոնցմէ որ զինեալ մասնակցութիւն ցոյց տուած են յելուզակութեան :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԱՏԸ (?)

«Վէօլքիշէ Պէօպախթէր» կը հրատարակէ Երուսաղէմէն իր ստացած հետեւեալ հեռագիրը, յունիս 18 թուականով.—

«Քիւրտ ցեղերու ապստամբութեան մասին կը հաղորդուի, թէ Մոսկուայի գործակալները երկար ատենէ ի վեր կը նախապատրաստէին զայն, նպատակ ունենալով դժուարութիւններու առջեւ դնել Թուրքիան :

«Առոր հիմը փնտռելու է մասնաւորաբար Թուրքիոյ Մոսկուայի հանդէպ ունեցած քաղաքականութեան մէջ, որ, ինչպէս կը շեշտեն սովետները, Մոնթրէօյի խորհրդաժողովէն ի վեր չի համերաշխիր Խորհրդ. Միութեան քաղաքականութեան հետ :

«Սովետները օգնած են ապստամբութեան ղեկավարներուն՝ Թուսիա փախչելու :

ՓԷՅՐՈՒԹ.— Շէյխ Սայիտ Րիզայի ղեկավարութեան ներքեւ գտնուող Քիւրտերը որոշած են մինչեւ իրենց վերջին շունչը շարունակել կռիւը, վստահ ըլլալով որ գերութեան պարագային բոլորն ալ կախաղան պիտի հանուին:

Տէրսիմի զինուորական ատեանները սկսած գործի: Մահապատիժները կը վճռեն եւ կը գործադրեն առանց վերաքննութեան :

Ցոյցեր. հովանաւորութիւն Լիթուանիի վրայ

»»»» o ««««

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք.—

Լիթուանի կարգ մը քաղաքներուն մէջ հանրագրութիւններ պտտցուցած են՝ պահանջելով հովանաւորութեան վերադարձը :

Այդ հանրագրութեանց մէջ 10 կէտեր կը յիշուին արդարացնելու համար հովանաւորութեան վերադարձի պահանջը :

1.— 12 հոգիէ բաղկացած եւ անվճար երեսփոխանական ժողով մը. միայն մէկ նախարար՝ 3000 ոսկի տարեթոշակով եւ Հանրապետութեան նախագահը՝ 6000 ոսկիով :

2.— Հին պարտքերու ներումը՝ աղքատներու համար, իսկ ներկայ տուրքերուն չափաւորումը :

3.— Սուրիական դրամատան հետ գոյացած համաձայնութենէն յառաջ եկած շահը յատկացնել ջրարաշխական նպատակներու :

4.— Պետական հասոյթներէն աւելցած գումարներն ու փոխառութիւնները յատկացնել շինարարական նպատակներու :

5.— Կալուածներու պաշտպանութիւն :

6.— Փոփոխութիւն մաքսային սակերու մէջ :

7.— Դրացի երկիրներու հետ մեր յարաբերութիւնները հաստատել փոխանակութեան հիման վրայ :

8.— Ֆիսա հսկողութիւն կառավարական բոլոր պաշտօնատուներուն վրայ:

9.— Բարեկարգութիւն Արդարութեան մէջ եւ խառն դատարաններու գոյութիւն

10.— Վերադարձ Ֆրանսական հովանաւորութեան՝ լայն իրաւասութիւններով.

»»»» o ««««

ՈՉ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

»»»» o ««««

ՎԱՂԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ԺՈՂՈՎԸ

Միջազգային մամուլը կը շարունակէ իր մեկնութիւնները այն բանակցութեանց մասին, որոնք կը կատարուին ներկայիս բանաձեւ մը գտնելու համար ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան մասին :

Ցոռտոս ու լաւատես այդ կարծիքներուն նման, հեռագրական գործակալութեանց տեղեկութիւններն ալ իրար կը հակասեն տակաւին,— ոչ մէկ պայծառ հիգք ամպոտ հորիզոնին վրայ :

Այսուհանդերձ իտալական մամուլը յատկանշական մեղմութիւն մը ցոյց կուտայ եւ իրաւախոհական բանաձեւի մը պատրաստութեան համար զանազան բարեյոյս ենթադրութիւններ կը կատարէ.— Այսպէս, Հռոմի թերթերը կը կարծեն թէ համաձայնութիւն պիտի գոյանայ ընդունելով անգլօ-ֆրանսական նաւատորմին հսկողութիւնը Սպանիոյ ջուրերուն վրայ եւ ճանչնալով, փոխարէն, Վալենցիոյ եւ Պուրկոսի իշխանութեանց պատերազմիկի իրաւունքները .

Լուծման ուրիշ ձեւ մը,— ճանչնալ կռուող կողմերու պատերազմիկի հանգամանքը եւ ետ կանչել օտար կամաւորները: Կամ «սահմանափակ» ճանաչում պատերազմիկի իրաւունքներու եւ միջազգային հսկողութիւն նաւահանգիստներու մէջ:

Վերջապէս իտալական մամուլը որոշ լաւատեսութիւն ցոյց կուտայ, կարծելով որ իրաւախոհութեան եզր մը պիտի գտնուի այս շաբթու :

Լոնտոն մինչեւ երէկ վաղաժամ կը գտնէր նիստի հրաւիրել ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը, կը նշանակէ թէ գոհացուցիչ չէ բանակցութեանց ընթացքը: Խորհրդարանին մէջ, հարցումի մը պատասխանելով՝ Իտըն յայտարարեց թէ ապահովութիւն տրուած է Սպանիոյ հողային ամբողջականութիւնը պահելու մասին, թէ սպանեւփորթուգալեան սահմանագլուխին վրայ հսկողութեան դադարումը վախ չի ներշնչեր, թէ, սակայն, Միջերկրականի վրայ հսկողութեան դադարումը կը պահանջէ շուտ վերջ դնել այս կացութեան, բայց թէ պիտի ճանչցուի՞ կռուող կողմերու պատերազմիկի իրաւունքը, այդ մասին կանուխ է յայտարարութիւն ընել:

Գերմանական մամուլը կը շարունակէ քննադատել անգլօ-ֆրանսական տեսակէտը,— ինչպէս կարելի է հսկողութիւն կատարել սպանիական ջուրերուն վրայ՝ չէզոք դիտողներ առնելով մարտանաւերուն մէջ, երբ գոյութիւն չունին չէզոք դիտողներ: Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին կը մասնակցին 27 պետութիւններ, որոնց մեծամասնութիւնը կը ճանչնայ Վալենցիոյ կառավարութիւնը՝ մերժելով ճանչնալ Պուրկոսի կառավարութիւնը: Գերմանական մամուլը բոլորովին դէմ չէ հսկողութեան, այլ կ՚առաջարկէ դիտողներ զետեղել նաւահանգիստներու մէջ: Բայց չի մոռնար պահանջել որ ճանչցուի կռուող կողմերու պատերազմիկի իրաւունքը: Ցետոյ այդ պայմանին դէմ Անգլիոյ ընդդիմութեան անդրադառնալով, կ՚աւելցնէ թէ Անգլիոյ շահերը կը պահանջեն որ յաղթէ Վալենցիոյ կառավարութիւնը, եւ միջազգային ոստիկանութիւն մը կազմակերպելով՝ ուրիշ նպատակ չունի Անգլիա, բայց եթէ պաշարման շղթային տակ առնել Իտալիան :

Ֆրանսական մամուլը ոչ թէ հակասական, այլ հակամարտ տեսակէտներ միայն կը յայտնէ: Աջակողմեան թերթերը կը գրեն թէ պատերազմիկի «սահմանափակ» իրաւունքներու ճանաչումով իրաւախոհական բանաձեւ մը գտնուած է արդէն, իսկ ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ պատերազմիկի իրաւունքներու ճանաչման խօսք չի կրնար ըլլալ,— այդ հարցը քաղաքական հանգամանք ունի, մինչդեռ վէճը թէքնիքի կը վերաբերի: Պէտք է ըսել թէ երկու կողմերն ալ իրենց համակրանքներոր կը խառնեն արտայայտուած տեսակէտներուն.

Այսպէս կամ այնպէս, ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը ե՞րբ պիտի գումարուի: Լոնտոնի մէջ որոշ անհամբերութիւն ցոյց կը տրուի, կ՚ուզեն փութացնել: Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը :

Վերջին հեռագիրներու համաձայն, ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին նախագահը, լորտ Փլիմութ, յարմար դատած է որ ժողովը բացուի ուրբաթ, առանց նախապէս հարցը ծեծելու ենթայանձնախումբին ժողովին մէջ: Էտըն կը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱՐԳԻՆ «ԱՍԻԱԿԱՆ ՈՒԽՏ»Ի ՄԱՍԻՆ

(Բ. ԱՐԱՍԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

>>>> o <<<<

Թուրքիա, թէեւ լրջօրէն զբաղած քրտական ըմբոստութեամբ, կը շարունակէ իր քաղաքական ու դիւանագիտական լայն գործունէութիւնը

Բ. Արաս Պաղտատ էր երէկ, ուրկէ անցաւ Թէհրան։ Իսկ Իրանի մայրաքաղաքէն՝ Մոսկուա։

Ծանօթ է, որ Թուրքիոյ արտաքին նախարարը իր այս ճամբորդութեան ձեռնարկած է «Ասիական Ուխտ»ին պատճառաւ.

Ասկէ առաջ, խօսելով այս ուխտի մասին, ըսեր էինք, թէ Էնկիւրի, համաձայնութեամբ, անշուշտ, Լոնտոնի ինչպէս եւ անմխտելի գործակցութեամբ անոր, կը հետապնդէ քաղաքական կարգ մը նպատակներ։ Անպատճ՞ չէ կրկնել թէ՝ իր առաջին ցանկութիւնն է ստեղծել իսլամական պլոք մը, որուն ղեկը գտնուի իր ձեռքը։ «Իսլամականութը կրօնական բընոյթ չունի, ի հարկէ։ Բայց, Էնկիւրի կ'օգտագործէ փաստը, տրուած ըլլալով որ Պոլսոյ երբեմնի խալիֆան՝ իբրեւ կրօնական պետ՝ այժմ փոխարինուած է Էնկիւրիի բարենորոգիչ Աթաթիւրքով, որուն հանդէպ քաղաքական խոր ակնածանք ունին միւս երեք պետութիւնները։ Էնկիւրիի երկրորդ նպատակն է խաղաղութեան անունին տակ ապահովութեան ամուր կռուան մը ստեղծել. Այդ կռուանը, իր կարգին, ինչպէս կ'ըսէինք վերը, կը յենու Մեծն Բրիտանիոյ, որ լըրջօրէն շահագրգռուած է Ասիոյ պարտին վրայ իրեն նպաստաւոր այդ խմբակցութեան կազմութեամբ։

Թուրքիա, ուրեմն, այս ուխտով ձեռք կը ձգէ քաղաքական մեծ առաւելութիւն մը, զոր կը ջանայ ցոյց տալ «միջազգային խաղաղութեան նպաստող մեծ գործ մը»։

Այս ուխտը, սակայն, սխալ կ'ըլլայ կոչել «Ասիական»,— ինչպէս կ'որակեն զայն,— քանի որ Թուրքիա, առանցքը այդ խմբաւորումին, միանգամայն եւրոպական պետութիւն է։ Մանաւանդ որ, պալքանեան ուխտով ան կը ջանար ինքզինքը նոյնքան եւրոպական ցոյց տալ, իսկ քաղաքական կեանքի մէջ առաւելապէս իբրեւ եւրոպական պետութիւն ձեւաւով — առաւել մըջամուխ է։ Բայց, այդ ուխտը «Ասիական» է կայնէս, տրուած ըլլալով որ ան կը հետապնդէ բացառապէս ասիական նպատակներ։

Այս ուխտը ծրագրուած էր տարիներ առաջ։ 1925ին, առաջին խօսակցութիւնները սկսան Ժընեւի մէջ։ Այն ատեն նախատեսուած էր լոկ աշյարձակման, բարեկամական եւ փոխադարձ խորհրդակցութեան համաձայնութիւն մը։ Չորս պետութիւնները այդ համաձայնութեամբ կը յառաջարկէին թէ կը ցանկան քաղաքական ապահովութիւն մը ստեղծել Միջերկրականի եւ Միջին Արեւելքի մէջ։ Համաձայն սկսած բանակցութիւններուն այդ ուխտը պիտի ըլլար Ազգ. Դաշնակցութեան կանոնադրի չըջագծով եւ Քէլլոկի ուխտի ոգիով։

Այդ ուխտին մէջ կայ, սակայն, ուրիշ կարեւոր պարագայ մը, որ շատ փաղանց շահեկան է ու այժմէական։

Այսպէս, համաձայն անոր՝

1.— Ուխտադիր կողմերը յանձն կ'առնեն իրարու ներքին գործերու բնաւ միջամուխ չըլլալ։

2.— Պաշտպանել իրենց ընդհանուր սահմանները՝ որ եւ է յարձակումէ։

3.— Արգիլել իրենց հողերուն վրայ հրոսակախումբերու կամ քաղաքական կազմակերպութեանց կազմութիւնը, որոնք նպատակ պիտի ունենան խանգարել խաղաղութիւնն ու անդորրութիւնը՝ ուխտը ստորագրող որ եւ է պետութենէ ներս։

Ընթերցողին ուշադրութիւնը հրաւիրեցինք, ի հարկէ, ուխտի բանակցութեանց սկզբնական թուականը,— 1935։ Ընդգծեցինք այս կէտը, որովհետեւ անիկա սերտօրէն կապուած է Թուրքիոյ ներքին մէկ նպատակին հետ։ Այդ թուականը կը զուգադիպի Էնկիւրիի մէկ ուրիշ որոշումին,— ընդհանրապէս Քիւրտերու եւ մանաւանդ Տէրսիմի խնդրին վերջնական լուծումին։ Այս երկու ծրագիրներու հանդիպումը կը փաստէ, եթէ մենք նկատի ունենանք նաեւ ուխտին այն կարեւոր պարագան, որ կը նախատեսէ «փոխադարձաբար չխառնուիլ իրարու ներքին գործերուն, պաշտպանել ընդհանուր սահմանները (Իրաքի ու Թուրքիոյ սահմաններուն վրայ քրտական խմբաւորումներ) եւ հրոսախումբերու եւ քաղաքական կազմակերպութեանց կազմութեան արգելքը»։

Ուրեմն, Թուրքիա որ միշտ գիտէ նախատեսել բոլոր պատեհութիւններն ու անպատեհութիւնները, ուզած է կանխել, դեռ երկու տարի առաջ, այն օժանդակութիւններն ու միջամտութիւնները որոնք կրնային ըլլալ, երբ ինք ձեռնարկէր Տէրսիմի եւ Սասունի մաքրագործման։

Հիմա որ ուխտի ստորագրումը այնքան հասունցած է, բնականաբար Էնկիւրի մտահոգ չէ թէ իր անողոք մաքրագործումը, տեղահանութիւններն ու ջարդերը կրնան գործնական միջամտութեան մը մղել դրացի երկիրները։

Այսպէս, ուրեմն, Էնկիւրի, իր այդ ձեռնարկով առաւելապէս իր ներքին մեծ հոգը ուզած է թեթեւցնել։ Ու իր այդ ճիգին արդիւնքը կը վայելէ այսօր։

Բայց, Թուրքիա իր այս «Ասիական Ուխտով» եւս կը ջանայ կատարել ուրիշ ճակատ մը՝ ինչպէս պալքանեան ուխտով տարիներ շարունակ ի դուր ճըգնեցաւ մեկուսացնել պուլկարական հակատրամադրութիւնը կամ ցանկութիւնները

Քաջալերուած Անգլիայէն ու սերտօրէն կապուած Ֆրանսայի, Էնկիւրի ասիական ուխտը պիտի ջանայ ծառայեցնել նաեւ Սուրիան անելու «ապահովութեան» օղակին մէջ։ Որովհետեւ նախ՝ ինքը Սուրիան այն միակ դժգոհ իսլամական պետութիւնն է որ սահմանակից է իրեն եւ ուր, չնայելով այս պարագան, հակաթուրք խմբաւորումներ կը տեսնէ ինք, ինչպէս է պարագան, օրինակ Հալէպի։

Կասկած չկայ, որ Էնկիւրիի համար դիւրին պիտի չըլլայ համոզել նաեւ այս նպատակին, մանաւանդ սանճաքի խնդրէն վերջ, որուն օրինական լուծումը փաստօրէն նոր յարուցումի թեան մը սկիզբը եղաւ ...

Խօսելով այս Ուխտի մասին, կարգ մը քաղաքական շրջանակներ անոր մէջ գտան համիսլամական ձգտումներ։ Այս ենթադրութեան հիմք կը ծառայէ անշուշտ, այն պարագան որ ուխտադիր չորս պետութիւններն ալ իսլամներ են։

Համիսլամական ծրագիր՝ ի՞նչ նըպատակի համար, սակայն։ Էնկիւրի բնաւ պէտք չունի այդ պատմութեանն. քանի որ ինք՝ յաչս միւս երեքին՝ աւելի արժէք ունի այժմ իբրեւ բարենորոգումի առաջնորդ, քան Պոլիսը ատենին ունէր իբրեւ իսլամական կեդրոն։ Իրանը երբեք ալ նման ձգտումներէ առաջնորդուած չէ. Իսկ Իրաքը ենթակայ է, քաղաքականօրէն Անգլիոյ։

Բայց, որ այդ ուխտը ունի ներքին ձգտում մը՝ օգտագործելու կրօնական նոյնութենէն ծնունդ առնող տրամադրութիւնը՝ յօգուտ քաղաքական նպատակներու,— աւելի քան որոշ է։

Գրուեցաւ նաեւ թէ Ասիական Ուխտը համաթուրանական նպատակներ կը հետապնդէ։

Կը թուի թէ այս վերագրումն ալ — եթէ առնուած է այս իմաստով ինչ իմաստով որ պանթուրանիզմն առաջ կ'ըմբռնուէր ան — զուրկ է հիմքէ ու կարելիութենէ։

Չմոռնանք երբեք որ Մեծն Բրիտանիա՝ Ասիոյ այդ մասին մէջ՝ սահմանակից է այժմ Թուրքիոյ (Իրաք) եւ թէ պատերազմէն առջի քաղաքական պայմանները, ըմբռնումները եւ ձգտումները հիմնապէս փոխուած են հոն։

Հոս՝ կրկին Իրանը պէտք է նկատի ունենալ՝ իր յատուկ ու նման ընդհանուր նպատակներէ հեռու քաղաքականութեամբ։ Ու Իրաքը, իր կարգին, որ ոչ հիմք, ոչ ալ պատճառ ունի նման ձգտումի մը յանձնելու ինքզինքը։

Ուրեմն, այս ուխտը եթէ զուրկ է այդ նպատակներէն, դեռ չէ, սակայն՝ ինչպէս կ'ըսէինք Ասիոյ մէջ ընդհանուր համագործակցութիւն մը ստեղծելու ձգտումէն, որուն առանցքը պիտի ըլլայ Էնկիւրին եւ զոր պիտի գիտնայ իր ընդհանուր քաղաքականութեան ի նպաստ պահել ու ի հարկին օգտագործել Մեծն Բրիտանիան։

Այս պարագան աւելի համոզիչ կը դառնայ, երբ նկատի ունենանք որ անգլիական քաղաքական շրջանակներն ու մամուլը առաւել շահագրգռութիւն ցոյց կուտան այս ուխտի մասին ու միշտ նպաստաւոր կերպով կը մեկնեն Բ. Արասի ճամբորդութիւնը, գոհունակութեամբ նախատեսելով անոր ձեռք ձգելիք յաջողութիւնը։

Աւելորդ չէ, պարագային, չնչել թէ Ասիական Ուխտի սկզբնական ձեւակերպումէն ու որոշ ատենի համար ձգձգումէն յետոյ, վերջերս անոր բռնած արագ ու աւելի լայն հիմքը [illegible] մեր ձեւումին եւ, փոխադարձաբար, Թուրքիոյ յարաբերութեանց մասամբ թուլացումին

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՍՊԻՏԱԿ ԳՈՂԳՈԹԱ

o—

1922էն սկսեալ, վերջին տարագրութեան ցուպը ձեռքին, հայ ժողովուրդը, 1915—16ի ահաւոր ազանդէն հըրաշքով ազատած իր բեկորները կը տարածէ երկրագունդի բոլոր բնակելի մասերուն վրայ

Եթէ այն ատեն Մեծ Դահիճն էր որ չարչրկեց զինքը իր օճախներէն դուրս նետելով, խաչափայտը կռնակը տուած, բարձրացնելով արիւնաշաղախ Գողգոթայէն վեր, հիմա այդ բեկորները, ի խնդիր ֆիզիքական գոյութեան պահպանման, այլուստի ծանր հարցով եւ անվտանգ ապրելու մտահոգութեամբ, կը գտնուին սպիտակ Գողգոթային վրայ։

Անոնք սակայն, տասնըհինգ տարիէ ի վեր, ուր որ ժամանակաւոր կայան մը գտան, ուզեցին յիշել իրենց տունը, ծննդավայրը, իրենց ծառերը, երկինքը, ջուրն ու երգերը, իրենց նորագոյն պատմութեան յիշատակները, կազմակերպեցին հանդէսներ, թէյասեղաններ, հաւաքոյթներ։

Հարազատ կեանքի պատրանքը վայելելու համար պահիկ մը, ներկայի եւ ապագայի հաւատքովը սրտապնդուելու համար, եւ մանաւանդ ներշնչարան մը ստեղծելու ձգտումով, միասին լալով, միասին խնդալով եւ միացած ուժերով նուիրուելու համար իրենց պայքարին։

Ինչ որ ալ ըլլայ՝ կազմուած է փաստը։ Բացի այն սակաւաթիւ խումբէն, որոնք գիտակցաբար, ցաւն իրենց սրտերուն մէջ, դէպի ցուրտ կը խոյանան, կը ճգնին յանուն մեր առաւապալ բազմութիւններուն գոյութեան պահպանման, յանուն փրկութեան եւ ապառնութեան, յաճախ ինքնապաշտպանութեան բնածին մղում մը, կարծես կռնակ առ կռնակ դիպուելով՝ ամէն ծովը կը կազմէ մեր բոլոր աւանդութիւններուն համար այս բոլորածին օտար այլ կախարդական կեդրոններուն մէջ։ Եւ օրէ օր կը [illegible] Հայերն իրարու մօտ հաւաքելու [illegible] նախնով տարբերուած առիթներ

Այո, առիթները կը բազմանան, կը [illegible] տրուած վայելք եւ խանդավառութիւն ստեղծելո՞ւ համար է այս ամէնը։

Հայրենակցականները մեծ դեր եւ իրական գործ կատարելու կոչուած են հայ տարագիր կեանքին մէջ, յանուն հայապահպանման բարձր նպատակին եթէ իրապէս իրենց բարձրութեան վրայ կանգնին

Հայրենակցականներ, դուք որ զանազան սիրելի եւ հարազատ անուններով ամբողջ հայաշխարհ մը կը վերակենդանացնէք, ի՞նչ կ'ընէք։ Անգործ չէք ապահովաբար, երբեմն երբեմն կը յաւելին ձեր անունները հանդէսներու, դաշտահանդէսներու, թէյասեղաններու եւ գաղափարութիւններու մէջ, բայց կրնա՞ք ճակատաբաց ըսել որ գէթ անհրաժեշտը կը կատարէք ձեր ատաքինութեան մէջ եւ լըրջօրէն նուիրուած էք սպիտակ ջարդէն ազատագրելու նոր սերունդը։

Նման բոլոր հանդէսներու մէջ, խօսողներու գերագոյն նպատակը մէկ է միշտ, օգնել մեր հայրենիքին։ Բայց անոր ընծայուելիք մեծագոյն օգնութիւնը կը կայանայ հայ ոգիով, հայ աւանդութիւններով կրթել ու մեծցնել մեր նորահաս սերունդը, եւ այնպէս կրթել որ իրապէս եւ գնահատանքով սիրէ իր ազգն ու հայրենիքը եւ օր մը ուզէ հոն երթալ եւ անոր ծառայել, ապա թէ ոչ բացայայտ է որ այստեղ նոր սերունդը, աղայ թէ աղջիկ, յարգելի բացառութեամբ, մտաւորական եւ հոգեկան զարգացման ինչ աստիճան ալ ունենայ, եթէ իր ազգին սէրն ու գուրգուրանքի ըզգացումը չունի, պիտի չյամենուի այս չէեղ պողոտաներէն եւ պիտի կորսուի իր ժողովուրդին եւ իր հարազատ հայրենիքին համար։ Միայն մաքուր հայերէն խօսիլն ալ բաւական չէ տառապումէ փրկելու համար զինքը, այլ եւ հայութեան սէրն ու Հայու ազնիւ նկարագիրը պէտք է անջնջելի կերտուած ըլլայ իր մէջը։

Այստեղ տուներուն մէջ ծնողները ի՞նչ կը խօսին իրենց զաւակներուն հետ։ Անոնք Վանեցին, կը նկարագրե՞ն հրաշալիքներն իր ծննդավայրին, կը ներշնչէ՞ իր հայրենի գեղեցկութիւններուն, փառքերուն եւ հաւատքին ուժերուն սէրը, իր հերոսական դրուագներուն եւ պայքարներուն ոգին։ Կը խօսի՞ իր դարաւոր վանքերուն, սրբազան եկեղեցիներուն, անհեդ Մասիսի քաջերուն, Աստղկայ բերդին, Սասունցի Դաւթին եւ Մարալ Մելիքին, Գղնձէ Քաղաքին, Մհերի դըռան, եւն. անթիւ անհամար հայրենի մասունք — աւանդութիւններու, արի եւ յաղթապանծ մեր արքաներուն, զօրավարներուն եւ Նարայոյնանման հերոսներուն մասին։ Ու եւ է բան խօսա՞ծ, սորվեցուցա՞ծ են մեր նորագոյն պատմութեան՝ գէթ Վասպուրականի հերոսամարտին մասին։ Ուրիշ մեծ ազգեր հին հեթանոսական շրջաններէն առասպել մը առնելով հերոսապատումներ եւ երաժշտական գլուխ գործոցներ կը հիւսեն եւ իրենց ժողովուրդին հոգին կը կոփեն, կը դարբնեն յարատեւ եւ ցեղապաշտութիւնը կըրակի կը վերածեն, մինչ արդէն իսկ մեծ եւ ապահով է իրենց հայրենիքը եւ հարազատ հողի վրայ են իրենք։ Նոյնը չէի՞ն եւ մեր նախահայրերը, երբ իրենց վեհ հոգիները կերտեցին եւ ապրեցան Անյաղթ Դաւթի եւ Մհերի սրանչելի դիւցազներգութիւններով։

Մենք որ եւ է բան կը կարդա՞նք գէթ Վանի հարազատ ծնունդ եւ անմահ գրողներ՝ Երեմեան Հայրիկի, Գարեգին Եպիսկ. Սրուանձտեանցի հայրենաշունչ գրուածքներէն, հայ գրականութեան այս գոհարներէն։

Իսկ դուք, հայ մայրեր, ի՞նչ կ'ընէք, գիտէք որ օտարութեան ահաւոր թաթէն աւելի ձեր անփութութիւնն է որ մահացու լախտի հարուածը կուտայ։

Տեսէք, անոնք որ զէնքը ձեռքերնին [illegible] չեցան ձեր փրկութեան համար եւ անանք կրցան հրաշքով ճողոպրիլ բռնակալ մահէն, անոնք կըշտացած ձեռքերով եւ [illegible] կ'ապրին, կը սպառին, կը թելադրեն անվերջ։ Արթնցէք վերջապէս ձեր թմբիրէն, հսկեցէք ձեր զաւակներուն հոգիներուն վրայ, ի սէ՛ր ձեր հայրենիքին։

Փարիզի հրանալի նորաձեւութիւնները, ճոխութիւնները, հաճոյքները եւ դեղեցկութիւնները մոռցնե՞լ տըւին ամէն սուրբ ու սրբութիւն, ազգային ամէն մեծութիւն եւ հպարտութիւն։ Մի՞թէ չարժանկարը, պարն ու չպարն է ձեր մեծագոյն մտահոգութիւնը։ Մեր նոր սերունդէն քանինե՞րն են որ լրջօրէն նուիրուած են ուսման պաշար ամբարելու գիտութեան այս ծով քաղաքին մէջ, ուր կրնանք անվերջ սորվիլ եւ սորվիլ։

Զարգացած ծնողք մըն է որ կը խօսի — «Մեր զաւակները չեն տեսած մեր տեղերը, չեն գիտեր եւ այդ պատճառաւ ալ չեն հետաքրքրուիր հայերէնով եւ հայկականով»։ Ո՞վ է յանցաւորը։ Բոլոր Հայերն ալ, Վան, Մուշ, Կարին կամ Սեբաստիա, կամ նման հայ կեդրոններո՞ւ մէջ ծնած էին՝ երբ հայութեան անշէջ սէրը կը վառէր անոնց հոգիներուն մէջ։ Եւ ամէն ճիգ կը թափէին որ հայ լեզուն հայ գիրն ու գրականութիւնը, հայ պատիւը եւ հայ աւանդութիւնները պահպանուին։

Ուրեմն հիմա հայ ծնողները կորանցուցե՞ր են ամէն հմայք եւ հեղինակութիւն.

Անոնք որ հայ լեզուն պիտի պահեն ու պահպանեն, պիտի սորվին ու պահպանեն նաեւ հայ պատմութիւնն ու մշակոյթը, անկախութեան ձգտող հայ անկուռ ոգին, գերագասելով վեհապանծ Արարատն ու Արագածը, մեր հսկայ լեռները՝ Ալպեաններէն, Արաքսն ու Եփրատը Սէնէն, Մառնէն ու Լուառէն, Հայաստանի մէկ հատ մեծաւ հիւղակը օտարներու փառաշուք պալատներէն, հայ ոգիով սնած մեր գեղեցիկ ու խոհուն աղջիկներն ու տղաքը՝ ներգաղթած օտարներէն։

Հայրենի սէ՛ր, մարդկային կեանքի խէջալին եւ զգացումներուն ամէնէն ազնիւը եւ գերագոյնը։ Ամէն մեծ ազգ ունի այս զգացումը, հպարտ է եւ կեանքին գնովը կը պաշտպանէ զայն։ Չէ՞ որ Հայն ալ այսպէս եղած է միշտ, հակառակ դարերու սարկաւութեան լուծին։ Հապա ի՞նչ է վերջին գրեթէ կէս դարէ ի վեր մղած իր հերոսական պայքարը։ Աստուած անգամ կ'արհամարհէ ստրուկները։

Հայ ծնողները թող պիտի տա՞ն որ իր դարաւոր սրբավայրերը անտէր մնան զաւակներուն հոգիներուն մէջ։ Պիտի գործե՞ն այդ մեծ ոճիրը։

Հայրենակցականնե՛ր, ամէն բանէ առաջ այս գետնին վրայ կազմակերպուեցէք եւ աշխատեցէք։ Այս է օրուան պահանջը, բոլոր հայկական միութիւններուն անելիքը, Սպիտակ Գողգոթային վրայ։

Հանդէսներու խանդավառութիւնները կը թողն կ'անցնին, Դրական գործ կը պահանջուի ձեզմէ։

Անցեալի դիւցազները, մտաւոր անցեալի եւ ներկայի հերոսներն ու նուիրուածները իրական գործ կը պահանջեն ձեզմէ, ամէն ճիգով ջանալ Հայ պահել այս նոր սերունդը, ապա թէ ոչ օտարէն եւ թշնամիէն աւելի ծանր հարուածներով եւ կրկին ու կրկին կը սպաննէք մեր նահատակներու հոգիները, անոնց որոնց անուններով կը պարծենանք։

Հայրենիքի սիրոյ աննենգ դաւանանքը եւ անոր իրականացումը միայն պիտի կրնայ խաղաղեցնել այդ նուիրականացած հոգիները։ Սպիտակ Գողգոթային վրայ, իւրաքանչիւրս առանձնենք այդ պատասխանատուութիւնը, սրբազան պարտականութիւնը յանուն մեր մայր Հայրենիքին, յանուն Հայոց պատմութեան յաւիտենական ոգիին։

ԱՆԱՀԻՏ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՄՈՍԿՈՒԱ ՏՈՒՆ ԿՈՒՏԱՅ, ԱՄԱՏՈՒՆԻ ԿԸ ՀԱՅՀՈՅԷ

>>>> o <<<<

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հայաստանի Կ (բ) Կ Կենտկոմի Բիւրոյի որոշմամբ Մարտիկեանը, Դալստեանը, Դուրգարեանը հանուած են պատասխանատու աշխատանքից եւ նրանց վերաբերեալ նիւթերը յանձնուած են Կուսկոլեկիային։

Սրանք են փաստերը։

Այս բոլորից մենք պէտք է հետեւութիւններ անենք։

Հայաստանի Կոմունիստական կուսակցութիւնը մերկացրեց տրոցկիստական — նացիոնալիստական դաշնակցական թշնամիներին. Բայց ոչ ոք չպէտք է կարծէ, որ դրանով ամէն ինչ վերջացած է։ Այս դաղփէլիութիւնից դեռ քիչ բան չի մնացել եւ հարկաւոր է բացայայտել նրանց ու մինչեւ վերջ լիկվիդացիայի ենթարկել։

Անհրաժեշտ է, որ մենք արմատից պոկենք ու ոչնչացնենք հակայեղափոխական նացիոնալիզմի - սոցիալ-ֆիզմի — դաշնակիզմի նկատմամբ տեղ տեղ դեռ գոյութիւն ունեցող հաշտուողականութիւնը, որ տարիների ընթացքում պատւաստուել էր սրիկայ Խանջեանը՝ կուսակցութեան պայքարը թշնամիների դէմ թուլացնելու համար։ Անհրաժեշտ է նոյնպէս ամենակատաղի պայքար մղել տոորաքարշութեան, հաճոյակատարութեան եւ նման երեւոյթների դէմ, որոնք օգնում են թշնամուն աւելի նուրբ ձեւերով քողարկուել եւ վնասել մեր գործին։ Անհրաժեշտ է երեւան բերել եւ մինչեւ վերջը մերկացնել Խանջեանի արբանեակներին, որոնք փորձում են յարմարուել նոր պայմաններին, որպէսզի դադտագողի վնասեն մեզ։

Անհրաժեշտ է, որ մենք հաստատապէս յիշենք եւ երբեք չմոռանանք, որ Հայաստանի բոլշեւիկներն աճել են նախ եւ առաջ հայկական հակայեղափոխական նացիոնալիզմի, տրոցկիզմի, նրա այլակերպութեան՝ յամենաձեւականութեան, բուխարինեան — ռիկովեան բարենորոգիչների ու ռաստցիֆիկների դէմ մղուող պայքարում։

Չպէտք է մոռանալ հայկական սպեցիֆիզմի դէմ մղուող պայքարի խոշոր նշանակութիւնը եւ այն հանգամանքը, որ մինչեւ այսօր էլ փորձեր են կատարւում կեղծելու ու փալսիֆիկացիայի ենթարկելու միջոցով սպեցիֆիզմը հանդէս բերել իբրեւ բոլշեւիզմի ակունք, իսկ նրա կողմնակիցներին՝ իբրեւ [illegible] կուսակցութեան հիմնադիրներ։

Հարկաւոր է յիշել եւ չմոռանալ, որ Խանջեանն սպեցիֆիզմի վիժուածքն էր, ուստի պէտք է մինչեւ վերջը մերկացնել բոլոր նրանց ովքեր թերագնահատում են սպեցիֆիզմի դէմ մղուող պայքարը, չմոռանալով, որ սպեցիֆիզմը կուսակցութեան եւ մեր յեղափոխութեան հիմնական հարցերում սկզբից էլ միեւնոյն հակայեղափոխական - տրոցկիստական տեսակէտների վրայ է կանգնած եղել

Անհրաժեշտ է, որ մենք ծաւալենք Հայաստանի կուսկազմակերպութեան աշխատանքը գրականութեան, արուեստի եւ ամբողջ ազգային կուլտուրական շինարարութեան բնագաւառում եւ էլ աւելի մեծ թափ տանք այդ աշխատանքներին։

Չպէտք է մոռանալ, որ այդ բնագաւառը դուրս եկաւ ամէնից աւելի վարակուած, ուստի վնասարարութեան հետեւանքների վերացումն այդ ճակատում Հայաստանի բոլշեւիկների գլխաւոր պարտականութիւններից մէկն է։

Անհրաժեշտ է, որ մեր բոլոր խորհրդային, տնտեսական, կուսակցական կազմակերպութիւնները եւ նրանց ղեկավարները այնպէս կազմակերպեն աշխատանքը, որ վերացնեն վնասարարութեան հետեւանքները եւ ամենաօրիկ ժամանակում նոր, բարձր աստիճանի վրայ դրւեն մեր բոլոր խորհրդային, տնտեսական ու կուսակցական կազմակերպութիւնների աշխատանքները։ Թող ոչ ոք չհանգստանայ նրանով, թէ իր աշխատանքի բնագաւառում վնասարարութիւն չի եղել։

Կուսակցական, խորհրդային, տնտեսական կազմակերպութիւնների ղեկավարները պէտք է վճռականօրէն բարելաւեն կադրերի ընտրութեան ու դաստիարակման գործը, այդ աշխատանքը չվերածեն ոչ ոքի, անձամբ ճանաչեն, սատարեն ու ղեկավարեն իւրաքանչիւրի աշխատանքը եւ օգնեն նրանց։

Էլ աւելի ծաւալելով մեր թերութիւնների քննադատութիւնն ու ինքնաքննադատութիւնը, խորհրդային ու տնտեսական կազմակերպութիւնների ղեկավարները պէտք է ամէն կերպ ուժեղացնեն իրենց կապն ինչպէս կուսակցական մասսայի, այնպէս էլ անկուսակցական բանուորների, կոլտնտեսականների, աշխատաւոր ինտելիգենցիայի լայն մասսաների հետ։ Ոչ թէ խօսքով, այլ գործով մեր աշխատողները պէտք է լաւ իմանան, թէ ինչո՞վ է ապրում մասսան, սովորեն նրանից եւ սովորեցնեն նրանց։

Երբեք չմոռանալ, որ Հայաստանում դեռ կան ջախջախուած հակախորհրդային կուսակցութիւնների մնացորդներ, մասնաւորապէս Դաշնակցութեան մնացորդները։ Չպէտք է մոռանալ, որ հակայեղափոխական նացիոնալիստների, տրոցկիստների աշխատանքն աշխուժացրեց Դաշնակցական բանդիտների գործունէութիւնը, ակտիւացրեց նրանց։ Պէտք է արթուն հետեւել եւ անողոքաբար ոչնչացնել իւրաքանչիւրին՝ ով կը փորձի բարձրացնել գլուխը։

ՀԻՄԱՂ

Տղաս, ինչո՞ւ այդչափ պզտիկ գիրերով կը գրես վարժութիւններդ։

— Որպէսզի վարժապետին աչքին սըխալներս վրիպին։

✕

— Պարոն, կարելի չէ՞ որ ձեր աշխատած ժամերուն չըմէք։

— Բարեբախտաբար մարդ ծնած եմ, ձեր բանծը յատուկ է ուղտերուն, որոնք օրերով չեն խմեր։

— Բայց ես ի՞նչպէս կ'ընեմ։

— Ձերը ցեղային ըլլալու է։

✕

ԱՅՐԸ — Կ'ըսեն թէ տարիներ անցնելով այր եւ կին աւելի բանով իրարու կը նմանին։

ԿԻՆԸ — Բարեբախտաբար միայն խօսք է, եթէ իրականութիւն ըլլար՝ ի՞նչպէս պիտի ապրէինք, չէ՞ որ մարդ իր չունեցածին կը ցանկայ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՐԱՔԷՆ

«ՊԷՊՕ»Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

—o—

ՊԱՍՐԱ.— Համառօտիւ ներկայացնենք Պասրայի հայութիւնը։

Ըստ պատմագիրներուն, մօտաւորապէս երեք դարէ ի վեր է որ Պասրայի մէջ հայ գաղութ մը կը գտնուի, մեծ մասը Իրանէն գաղթած, մաս մըն ալ՝ Հայաստանէն։ Արժանի է յիշել թէ երեւելի շատ մը առեւտրականներ ապրած են այստեղ, որոնք բարձր դիրքեր ունէին իրենց ժամանակակից կառավարութիւններու քով։

Հայերը ժամանակին ունեցած են 3 եկեղեցիներ, սակայն ներկայիս՝ միայն մէկ եկեղեցի,— Ս. Աստուածածնայ եկեղեցին։ Պասրայի հայութիւնը ներկայիս կը հաշուէ 200 տուն, տեղացիներով եւ նոր գաղթականներով միասին։ Ունին դպրոց մը, 2 մանկապարտէզներ, 2 ակումբներ եւ գրադարաններ։

** Ամիսներէ ի վեր հայերէն թերթերու մէջ «Պէպօ» հայերէն ժապաւէնի մասին լոյս կը տեսնէին բազմաթիւ յայտարարութիւններ, ծանուցանելու համար անոր ցուցադրութիւնը հայաբնակ շատ մը քաղաքներու մէջ, ինչպէս նաեւ անոր շահած գովեստները։

Ինչպէս այլ քաղաքներու, նոյնպէս եւ Պասրայի հայութիւնն ալ, անտարակոյս, ջերմեռանդօրէն կը փափաքէր տեսնել «Պէպօ»ն, որուն ներկայացման համար Պասրայի սինէմայի սրահներու վարչութեանց խնդրանք ներկայացուեցաւ Հայոց կողմէ։ Ի վերջոյ «Էլ Համրա»ի վարչութիւնը բերել տուաւ զայն մեծ հաճոյք պատճառելով Պասրայի հայութեան

Յունիս 24ին, քաղաքին կարեւոր փողոցներուն մէջ պատերուն փակցուեցան բազմաթիւ երեք լեզուեան յայտարարութիւններ (հայերէն, անգլիերէն եւ արաբերէն) եւ հիանալի պատկերներ, ցոյց տալով «Պէպօ»ի կարգ մը տեսարանները, ինչպէս նաեւ արուեստագէտներուն զանազան գիրքերը։

Մեծ հրճուանք ու պարծանք կը զգայինք անխտիր բոլոր Հայերս, տեսանց խորութեամբ, երբ փողոցներուն մէջ կը հանդիպէինք մայրենի լեզուով գրուած յայտարարութիւններու։

Յունիս 26էն սկսաւ «Պէպօ»ն ըսկաւ ցուցադրուիլ։ Առաջին օրը, սինէման լի էր խուռներամ հայ բազմութեամբ եւ օտարազգիներով։ Ցեւէնք որ նոյն իսկ այս վերջինները մեծապէս կը ոգեւորուէին, մանաւանդ արեւելեան քաղցրահնչիւն այն նուագին վրայ, որուն եղանակը երբեմն արեւմտեան ելեւէջներու փոխուելով ալ աւելի հիացում կը պատճառէր։ Արաբները այնքան հետաքրքրուած էին, որ կ'աշխատէին տեղ գրաւել հայ անհատներու քով, որպէսզի այս վերջինները թարգմանեն իրենց համար վէպին նիւթը մանրամասնօրէն։ Ժապաւէնին ցուցադրութիւնը տեւեց շուրջ 3 ժամ, որու միջոցին ներկայ Հայերը կը կործէին իրենքզիրենք մայր հայրենիքին մէջ։

Յոյս ունինք որ տակաւին ուրիշ հայերէն ժապաւէններ ալ պիտի բերուին Պասրա։

ԱԲԳԱՐ Ե. ՄԵՍՐՈՊ

ՆՇՄԱՐՆԵՐ

«ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ»

—o—

Գաղթահայ թերթերն ու պարբերականները հինաւուրց սովորութիւն մը կը պահեն դեռ յաճախ կերպով։

Ցաճախ կը կարդանք խմբագրականներ, յօդուածներ, որոնք հրապարակաւ կը դատապարտեն ձրի թերթ կարդացողները.

Արդարեւ, մարդ կը զարմանայ, կը ջղայնանայ երբ կը տեսնէ, որ բարեկեցիկ, յաճախ նաեւ ունեւոր Հայեր կը սիրեն կարդալ հայ թերթը, պայմանաւ որ իրենց գրպանէն սու մը դուրս չելլէ այդ խեղճ սիրեցեալ թերթին համար։

«Թերթը բաց ունի, խմբագիրը նիւթական միջոցներ չունի, թերթը դադրելու դատապարտուած է» եւ այսպէս բազմաթիւ արտայայտութիւններ աւելորդ, անախորժ եւ անհրաժեշտ բաներ են նոյն իսկ անոնց համար, որոնք թերթէն բան կը հասկնան եւ անհամբեր, վայրկեաններ համրելով, կը սպասեն որ եւ է հայ թերթի հասնելուն եւ կը վազեն խլելու զայն իրենց բարեկամին, հայրենակցին կամ դրացիին ձեռքէն։

Մարսէյլի մէջ ընթերցողները, մանաւանդ այս թերթ կարդացողները, զանազան խումբերու կարելի է բաժնել։

Առաջին աստիճանի վրայ կը գտնուին դրացիին, բարեկամին կամ ծանօթի մը թերթէն ձրիաբար զատել քիչ մը աչքէ անցունելու բախտով օգտուողները։ Ասոնք հսկայ բանակ մը ունին հոս, Մարսէյլի մէջ։

Երկրորդ կարգին կը պատկանին աժան ըլլալուն համար հակադաշնակ թերթեր կարդացողները։ Սակաւաթիւ սպառում ունեցող այդ թերթերու չծախուած համարները քիլոյով կը ծախուին նպարավաճառներու,— պատկերը պերճախօս է, չէ՞։

Երրորդ կարգի ընթերցողներն են «չէզոք» կոչեցեալ թերթեր առնողները։

Չորրորդը՝ ինքզինքը այս կամ այն կուսակցութեան պատկանիլը ցուցադրելու մտօք թերթ գնող եւ գրպանը ունեցող «մեծապատիւ» ընթերցողները։

Հինգերորդը՝ «Յառաջ»ի հաւատարիմ ընթերցողներն են, որոնց մէջ կարելի է նկատել եւ Դաշնակ եւ Հնչակ — Հօկ եւ ռամկավար եւ չէզոք, համակիր ու բարեկամ ընթերցողները։

Եւ դեռ կարելի է շարքը երկարել, թուել հայ թերթերու ընթերցողներու տեսակները եւ վերլուծել անոնց սօցիալական ծագումն ու ստորաբաժանումները, «աշխատանքները», եթէ «Յառաջ»ի խմբագրապետը թոյլ տար աւելի երկննալու եւ տեղաւորուելու «Նշմարներու» փոքրիկ անկիւնի մէջ ։ «Կարդացէք եւ տարածեցէք» ... Այս յայտարարութիւնը, հրահանգը թէ «ղեկավարացիան», ինչպէս կ'ուզէք անուանեցէք, լաւ ընդունելութիւն գըտած է Հայոց ժողովուրդի [illegible] մեծամասնութեան մէջ։

Ահաւասիկ բախտաւոր երեւոյթ մը, որ կրնայ օրինակ հանդիսանալ նաեւ բոլոր մեծ ու փոքր, տարածուած կամ չտարածուած թերթերու ընթերցողներուն։

Հայկական Մարսէյլը ազդանշանը տուած է արդէն, թէ կը կարդան հոս եւ՞ թէ կը տարածեն, եւ այն ալ ինչպիսի մեծ չափերով եւ ինչ նո՜ր «մեթոտներով» եւ գոհողութիւններով։

Չէք հաւատա՞ր։

Հրամեցէք մեր քաղաքի կեդրոնական փոստատունը։

Առաւօտէն մինչեւ երեկոյ հոն կը մտնեն հայ թերթերու տրցակները, կապոցները,— կը կչռուին, կը կնքուին ու կ'երթան, կը գլտորին անհունին մէջ, կը հասնին աշխարհի բոլոր անկիւնները, ուր Հայեր կան, կ'երթան, կը կարդացուին ու կը տարածուին։

Եւ այս բախտաւոր վիճակը վերապահուած է աշխարհի հայ թերթերուն մեծ մասին։

Ամերիկայի հայերէն թերթը, Պալքաններու հայ թերթերը, «զօրն առնէ կամ զօրն խառնովանեմ»։

Կ'ուզէք որ խնդիրը ներկայացնե՞մ մանրամասնութեամբ։ Երկար կ'ըլլայ . . . Բայց ... Ուրեմն օրինակ մը՝

Փարիզաբնակ Զ. տատասն կը կարդայ իր փնտռային գնած հայ թերթը · ձրի կը տրամադրէ Նաղջէ Սեդրաքին, ան ալ կուտայ մասնաճառ Նիկոլին, Նիկոլն ալ կը ղրկէ Մարսէյլ իր «Հայր · Միութեան» ընկերոջ առնենալին։ Տիար առեւտրականն ալ իր պանդոկի վարձակալներուն ողորմածաբար շնորհ կ'ընէ մաշուած, տրորուած ու գունատ թերթուկը, չարաք մը վերջ, զայն ծրարելով՝ Յունաստան իր անհրաժեշտ ղրկելու համար։

Իսկ անհրաժեշտ ալ նոյն արտադրութիւնները եւ ձեւակերպութիւնները կատարելով կը ղրկէ Հալէպ իր հօրեղբօր որդւոյն մեծ եղբօր կնոջը։

Արդար ըլլալու համար պէտք է յայտնել որ գաղութի հայերէն բոլոր թերթերն ալ կ'օգտուին այդ մեծամասնութենէն։

«Կարդացէք ու տարածեցէք»,— ահա թերթին գրածը։ Մասամբ ցոյց կուտայ ինքզինքը «Հայաստանասէր» ներկայացնող ծանօթ մը իր մէկ ուղեկցին, թերթերու տրցակները թեւին տակ, նամակատան դրան առջեւ կանգնած։

Կ'ուզէ՞ք հաշուել այս նշանաւոր ազդատէրները, «Հայաստանասէրները» որոնք նշանաբան ընտրած են «Կարդացէք եւ տարածեցէք»ը, կանգնեցէք Մարսէյլի եւ ուրիշ քաղաքներու նամակատուներուն առջեւ, տեսէք, համրեցէք եւ արձանագրեցէք այդ մեծապատիւ, տեսակ—տեսակ, անուանի «Հայաստանասէր» կարդացող ու տարածողներու անունները։

ՋԱՐԶԱՆԴ

Րաֆֆիկին

(ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

—o—

Որքան գեղեցկանիկ պիտի զգայի ինքզինքս եթէ արտայայտուելու համար բաւական համարձակ գտնէի մը ստեղծագործին լեզուն։

Այն ատեն ու միայն այն ատեն անսահման կապոյտը փոթորկելով պիտի ուզէի յօրինել, կերտել այն աշխարհը, որուն մէջ ապրեցայ ամբողջ կեանք մը։

Կեանք մը ուր յաւիտենականութիւնն էր միակ օրէնքը։

Օրը երեքշաբթի էր, արեւը մտագրած էր ծագիլ սովորականէն տարբեր ժամու մը, այրելու, փլելու, ձուլելու համար բոլոր սահմանները։

Նոր օրէնքը սահման չունի, նոր տառապանքը փառաւոր չէ, կ'ապրի ապրեցնելու համար։

Մա՞րդ — Աստուած է, թէ Աստուած մարդ։

Անլուծելի խորհուրդին առջեւ կը մնանք անկարող, համր, երբեմն ընդվզելով կ'ըլլանք փնտռական

Րաֆֆիկ Պետրոսեան։ Առանձին, 11 տարեկան մանուկ մը, զուարթ, առողջ, դաշնակի մը առջեւ՝ անտարբեր կատարելութիւն մը։ Զգացում։ Ուժ։ Գիտակցութիւն։

Րաֆֆիկ։

Անծայրածիր արժէքի մը առջեւ, ռամկավարական բառեր, գիծեր կը պղտորեցնեն ոչ թէ արժէքը, այլ անգիտակից մարդը։

Ինչ բան աւելի մեծ, աւելի արժէքաւոր քան կեանք մը ստեղծելու կարողութիւնը։ Ամէն հոգեկան ապրուած ամբողջ կեանք մըն է։ Ուրեմն մարդուս կեանքը համրուած, չափուած չէ։

Եթէ հոգեկան խելայեղ արշաւը շղթայէ Րաֆֆիկի մատնիկներէն հոսող զգլխիչ հոսանքներու կանչին ընդդէմ, կարծէք պիտի ապրէի կեանք մը այլ եւս յաւիտենական ..

Սուրէն Շահլամեան

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

—•—

Փարիզի Արուեստից եւ Արհեստից Ազգային Քոնսէրվաթուարի ուսանողներէն եւ օտար քառասուն աշակերտներուն մէջէն, մեքենագիտութեան առաջին մրցանակը, ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի եւս շահած է Գ. Կրօն Զալըզեան, Ատափազարցի։

Այսպէսով Գ. Զալըզեան որ պետական փխայալիրով ճարտարապետի տիտղոս ունի, մօտ ատենէն պիտի ստանայ նաեւ «քաղաքային ճինութիւններու» ճարտարապետի տիտղոսը երբ իր աւարտաճառը (թէզ) լրացնէ։

Գ. Կրօն Զալըզեան Պոլսոյ Բանկալթիի Վիեննական Մխիթարեան Հայրերու գոլէճէն շրջանաւարտ ըլլալէ վերջ, իր ուսումը շարունակած է Փարիզ, Ֆրանսական վարժարաններու մէջ, միշտ խլելով մրցանակներ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՊԱՐՏԱՆԱՆՉՆԵՐԸ

—o—

Սելանիկի «Հորիզոն»ը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (24 յունիս).

— «Անպարտաճանաչ բաժանորդները հայկական թերթերու հիմնական մէկ ցաւը կը կազմեն։ Կարծէք չեն բաւեր նիւթական այն ծանր պայմանները, որոնց ներքեւ լոյս կը տեսնեն մեր թերթերը — եւ մանաւանդ օրաթերթերը — կարծէք չեն բաւեր այն ամէնօրեայ մտատանջութիւնները, որոնցմով կը տուայտին մամուլի հրատարակիչները իրենց շատ խոշոր ծախքերը դիմագրաւելու համար եւ վերջապէս, կարծէք չեն բաւեր հայ մամուլին հանդէպ տիրող ընդհանուր անտարբերութիւնը, հայերէն չգնելու այլ հրատարակուած բոլոր թիւերը ձրի կարդալու — այսինքն գողնալու — վատ ունակութիւնը, մեր չի-չած անպարտաճանաչ եւ շատ մը պարագաներու տակ պարտախոյս բաժանորդներն ալ ուրիշ փորձանք մըն են մամուլի գլխուն։

Նախ եւ առաջ, մեր մէջ սովորութիւն չէ եղած կանխիկ վճարելով բաժանորդագրուիլ թերթի մը։ Շատ քիչերն են որ նոր բաժանորդագրուած ատեն, կամ բաժանորդագրութեան պայմանաժամը լրացածին պէս կը փութան հոգալ բաժնեգինը (տարեկան, վեցամսեայ կամ եռամսեայ)։ Մեր բաժանորդներու ցանկին մէջ, օրինակի համար, այս կարգի խղճամիտ բաժանորդները 10% համեմատութիւն մը իսկ չեն ներկայացներ։ Մնացեալ 90%ը, «բաժանորդագրութիւնը կանխիկ է»ի բանաձեւին կարեւորութիւն անգամ չեն տար։ Հարկէ առանց մեծ մասը կը վճարեն, երբ երեք կամ վեց ամիսներ բոլորուած ըլլան։ Ու՜չ բայց անուշ՝ կը փակեն իրենց հաշիւները։ Պարտք չեն ձգեր ։ Երբ լուր տաք կամ ընկալագիր կտրէք եւ ղրկէք՝ անմիջապէս կը ճամբեն բաժանորդագրութեան փոխարժէքը։ Կը նշանակէ, որ մեծ մասով պարտաճանաչ են եւ անվճար հաշիւ չեն ձգեր։

Բայց ասոնց կողքին կան եւ անպարտաճանաչները։ Անոնք, որ թերթը կը ստանան ամէն օր կանոնաւոր կերպով, բայց ամիսներ եւ նոյն իսկ տարիներ չեն խորհիր, որ պէտք է նաեւ վճարել իրենց [illegible] փոխարժէքը։ Դժբախտութիւնը հոն է, որ առհասարակ ծանօթներու շրջանակին մէջ կը գտնուին այս անպարտաճանաչները։ Այդ ծանօթութեան բերմամբ ալ, թերթի մը վարչութիւնը կը ստիպուի երկար ժամանակով վարկ բանալ անոնց եւ սպասել, որ օրին մէկը բարեհաճին յիշել իրենց պարտքը։ Ինքնաբերաբար՝ եթէ կարելի է։ Եւ յիշեցումով՝ եթէ մոռացկոտ են։ Ցաւալին հոն է, սակայն, որ այդպիսիները գրեթէ բնաւ ինքնաբերաբար չեն շարժիր, իսկ յիշեցումի պարագային ալ՝ երբեք կարեւորութիւն չեն տար։ Եւ երբ, ամիսներ ու տարիներ անցնելէ վերջ, ճարահատ կը ստիպուիս դադրեցնել թերթին առաքումը, կը համարձակին դեռ քրթմնջել անիրաւ դժգոհութեամբ մը.

— Կարծէք դրամը պիտի ուտէինք...

Ցաւ մըն է ասիկա, որ դժբախտաբար միայն հայ մամուլին յատուկ է։ Այդ է պատճառն ալ, որ միայն հայ մամուլին մէջ կը հանդիպինք՝ անպարտաճանաչ կամ պարտախոյս բաժանորդներու հասցէին ուղղուած նման [illegible]։ Օտար թերթերու մէջ այդպիսի ազդեր չէք գտներ, որովհետեւ անոնք, անպարտաճանաչ ըլլալու առիթը չեն ձգեր իրենց ընթերցողներուն։ Եթէ բաժանորդագրութիւնը կանխիկ վճարումով չէ նորոգուած պայմանաժամը լրանալուն, թերթի վարչութիւնը ճիշդ օրին դանակի պէս կը կտրէ թերթին առաքումը։ Լաւագոյն դրութիւնն ալ այս է անշուշտ։ Փոխանակ թերթը փնտռելու իր բաժանորդը, այս վերջինը թող փնտռէ թերթը։ Դրութիւն մը, սակայն, որ մեր մէջ չէ կիրարկուած եւ ապահովաբար կիրարկուելիք ալ չունի։ Որովհետեւ այդպէս վարժուած ու վարժեցուցած ենք։ Որովհետեւ եթէ ապառիկ չտաք եւ բաժանորդագրութիւնը բանալէն վերջ չգանձէք բաժնեգինը, կը կորսնցնէք բաժանորդներուն երեք քառորդը։ «Վստահութեան խնդիր» կը հանեն եւ կ'ըսեն մինչեւ իսկ, որ «ձեր խաթեր համար կը կարդայինք ձեր թերթը» ...

Այս է իրականութիւնը դժբախտաբար եւ հայ մամուլը ստիպուած է համակերպիլ անոր։ Բայց համակերպելով հանդերձ, կը կարծենք որ անոր իրաւունքն է ապաւինիլ իր բաժանորդներու խղճմտութեան»։

ԼԻԲԱՆԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

«Ազդակ» կը հրատարակէ հետեւեալ կառավարական յայտարարութիւնը

Լիբանանի Հանրապետութեան Նախագահին եւ Լիբանանի կառավարութեան ջանքերուն շնորհիւ, Թուրքեւ-Ֆրանսական վերջին դաշնագրին ։

(29 մայիս 1937) մէջ մասնաւոր յօդուած մը աւելցաւ՝ Լիբանանի ամբողջականութիւնը երաշխաւորող։ Մէկ տարի պայմանաժամ տրուեցաւ ցարդ Լիբանանի հպատակութիւնը չընդունող հին Լիբանանցիներուն, որպէսզի դառնան Լիբանանեան քաղաքացիներ։ Լօզանի դաշնագրին տրամադրութիւնը կը զրկէր այդ Լիբանանցիները հպատակութեան իրաւունքէն։ Այս նոր համաձայնութեամբ անզօր կը դառնայ Լօզանի դաշնագրի այդ տրամադրութիւնը։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ամսագիր, Յունիսի թիւ

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՑ, հայագիտական ուսումնաթերթ, թիւ Յունուար - Մայիս։

ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ, հանդէս մշակոյթի, Ա. տարի թիւ 1, տպ. Մարսէյլ.

ՕՐ. ՊԵՐՃՈՒՀԻ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ
եւ
ՕՆՆԻԿ ՓԵՇՃԵԱՆ
Ամուսնացած
Սիլիստրա — Քոնսթանցա
4 Յուլիս 1937

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (402)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» օ ««««

՝Արդէն այդ նպատակով ալ ճամբած էին զինք իր ծնողները։ Այդ ազդեցիկ բարեխօսութիւններու շնորհիւ իր հօրեղբայրը, Սիւրմէնէի նման յետ ինկած քաղաքի մը դատարանի պարզ դրագիրը, քանի մը տարիի ընթացքին զարմանալի արագութեամբ մագլցեր էր բազմելու համար Վանի Նահանգի դատարանի նախագահական աթոռին

Սատտիկ ազէտ, կրօնամոլ ու ագահ մարդ մըն էր դատաւորը։ Բազմաթիւ «պատմութիւններու» պոչ մը ունէր իր անունին հետ կապուած, ամէն մէկ պատմութիւնը կապուած խայտառակ կաշառակերութեան մը հետ։ Առով մէկտեղ, Վանի մէջ, շատ ազդեցիկ անձնաւորութիւն մը կը համարուէր։ Ամէնքը կը վախնային իրմէ, որպէս մէկէ մը, որու ձայնը կրնար լսուիլ պալատին մէջ։ Այնքանը բաւական էր, որ բոլորը ճկէին իր առջեւ եւ մատի արանքով նայէին իր վրան բաց քաջագործութիւններու վրայ, թէեւ իր հակառակորդները բերնէ բերան կը տարածէին ժողովուրդի մէջ, անոր ըրած ու չըրած զեղծումները։

Երբ Վահէն դատավարութեան ընթացքին սուր հեգնանքով կը ձաղկէր պաշտօնեաներու կատարած զեղծումներն ու աչկարա թալանը, դատաւորը որպէս թէ խիստ նկատողութիւններ կ'ընէր, նոյն իսկ երկու անգամ լռեցուց զայն, բայց ներքուստ կը հրճուէր՝ զինք բամբասողներու խայտառակուիլը տեսնելով։ Դատաւորը ներքուստ շատ ուրախ էր, թող ժողովուրդը իմանայ, թէ միայն ինքը չէ զեղծարար, կաշառակեր եւ թէ իր միւս ծառայողները վարագոյրի ետեւ ինչե՜ր կը կատարէին, որոնց մասին բան մը չէր լսած ժողովուրդը։

Դատավարութեան ընթացքին, երբ Վահէն այնքան ազատօրէն կը մերկացնէր պաշտօնէութեան կատարած խայտառակութիւնները, բառ մը իսկ չէր արտասանած թրքական դատարանի կամ դատաւորներու հասցէին ։ Այս պարագան, թերեւս ակամայ, նպաստաւոր տրամադրութիւն մը ըստեղծեց դատաւորի սրտին մէջ։ Վահէն թէեւ ազատամիտ անհաւատ շուն մըն էր, բայց իր դարձին կուգար։ Անոր միջոցով խեղը կ'անիծէր իր թշնամիներուն.

Կարելի է երեւակայել դատաւորի սարսափն ու կատաղութիւնը, երբ թուրք փաստաբանի ճառը ընդմիջելով՝ Վահէն սկսաւ իր պաշտպանողականը արտասանել։ Ինքնարդարացման ճառ մը չէր այդ։ Կարծես մէկէն դերերը փոխուեցան, կարծես Վահէն դատախազի դերը ստանձնեց, իսկ կառավարութիւնը դատապարտեալի աթոռի վրայ նստեցաւ։ Փաստերով ապացուցանելէ վերջ կառավարական պաշտօնէութեան ապիկարութիւնը, կատարած գողութիւնները, ան խօսեցաւ հայ, քիւրտ եւ թուրք գիւղացի ժողովուրդի անտանելի վիճակի մասին, թէ ինչպէս անոնք հասած էին վիճակի մը, երբ արդէն տան մէջ բրդուճ մը հաց ունենալը մեծ բախտաւորութիւն կը համարէին։ Ու դառնալով դէպի դատաւորը, Վահէն ձայնը բարձրացնելով՝ շարունակեց.

— Անշուշտ, դուք այնքան միամիտ չէք կարծեր։ Այս հաստատութենէն արդարութիւն սպասելու չափ անխելք մէկը չեմ։ Իմ մասին Պոլսէն եկած դատավճիռը քիչ վերջ պիտի կարդայ մեր յարգելի դատաւորը, որ հողբաշխած է պարզապէս որպէս խրատուելակ մը։ Եթէ նոյն իսկ այդպէս չլինէր, ի՞նչ արդարութիւն կրնայի սպասել այս հաստատութեան մէջ, որու նախագահը,— ու Վահէն ցուցամատը ուղղեց դէպի նախագահը, — ամէնքդ ալ գիտէք, որ դեռ երկու ամիս առաջ Առեւճաւալի արբանեակներու գաղտն Ալի բէյէն երկու հարիւր ոսկի կաշառք առաւ եւ ...

— Լռեցէք ...

— ...։ Բանտի դռները բացաւ անոր առջեւ ...

Երկու կողքերուն կանգնած զափթիաները բռնութեամբ Վահէն տեղը նստեցուցին, մինչ դատարանի մէջ սեղմուած բազմութիւնը բարձրաձայն կը հռհռար։

Երբ կէս ժամ անցնելէ վերջ, կողքի սենեակի դուռը նորէն բացուեցաւ ու դատաւորները որպէս թէ վճիռը տալու համար խորհրդակցելէ վերջ ներս մտան, նախագահը բարկութենէն դեռ այլայլած դէմքով անթարթ գրասեղանի թուղթը աչքէ անցընելով, ակնոցը քթի ծայրը իջեցուց ու ատամներու արանքէն սուլեց.

«Ամբաստանեալ Վահէն, որու անձնապաշտ խորհուրդները, Աստուած հեռու ընէ, Ալի Օսմանի վեհապանծ գահուն դէմ ուղղուած էին, որու անբաղդձ արարքները ամբողջ աշխարհին ծանօթ են, մեր ժողովուրդի խաղաղ եւ անդորր կեանքը վրդովելով՝ քանի մը արկածներ շուրջը հաւաքած, ատոնք բոլորն ալ անխնայ լինին յաւիտենական յաւիտենից, զէնքով զինուած, եւ նորին Վեհափառութեան հաւատարիմ ծառաներէն քանիսար մը եւ երկու ոստիկաններ սպաննած լինելով, միաձայնութեամբ մահուան կը դատապարտուի, կախաղանի միջոցով»։

Մինչ ժնեւլայրն լռութեան մէջ կը հնչէր նախագահիբարկութենէ զայրացած ձայնը, Վահէն լուռ, հեգնական ժպիտ մը դէմքին, բանտին կոճակին հետ կը խաղար, կարծես դատաւորի վճիռը իր կեանքին հետ կապ մը չունենար։

Կորսուած, անյոյս էր մէն էր Վահէինը։ Երբ ծունկէն վիրաւորուած՝ Թուրքերուն ձեռքը ինկաւ, այլ եւս պարզ էր, թէ ինչ վախճան կը սպասէ իրեն։ Առաջին օրէն իսկ հաշտուած այդ գաղափարին հետ, այլեւս չմտածեց իր մասին։ Ընդհակառակն, սրտցաւօրէն ընկեր բանտարկեալներու վիճակով հետաքրքրուած՝ կ'աշխատէր ամէն հնարաւոր միջոցով անոնց կացութիւնը թեթեւցնել, յուսալքուածներու տրամադրութիւնը բարձրացնել, հարցաքննութեան ժամանակ տալիք պատասխաններն թելադրել։

Վահէն ու Գարեգինը ազատումի որ եւէ յոյս չէին կրնար ունենալ, այդ պատճառով ալ իրենց վրայ վերցուցած էին պատասխանատուութիւնը կատարուած յեղափոխական արարքներու։ Այսպիսով կը յուսային միւսներու վիճակը թեթեւցնել։ Հակառակ որ Վահէն ընկերներէն զատուած, զնտանի մը մէջ արգելափակուած էր, բանտարկեալներէն օր մը վերջ հնարաւորութիւն ստեղծեց յարաբերելու մնացած բանտարկեալներու հետ, որոնք բանտի զանազան զովունները նետուած էին։ Իսկ քանի մը օր վերջ, բանտի Թուրք կարապետներու (պահապան) միջոցով դրսի հետ յարաբերութեան մէջ մտաւ։ Լըքում՝ ներսը, բանտի մէջ, լքում՝ դուրսը, ուր գրեթէ աչքի զարնող մէկը չէր մնացած։

Ժամանակ մը վերջ դրսի հետ ունեցած կապն ալ կորսուեցաւ, նամակը տանող երիտասարդի ձերբակալուելուն պատճառով։

Նախնական հարցաքննութիւնը վերջանալէն յետոյ, բանտի մուտքի մօտ գտնուող զնտանէն դուրս էին բերած Վահէն ու փոխադրած պարտէզ - բակի վրայ նայող առաջին զովուցը, ուր իրմէ զատ քանըհինգ ուրիշ բանտարկեալներ կային։ Միեւնոյն բաժանմունքին մէջ կը գտնուէին Եկաւեանը եւ չորս ընկերներ, իսկ մնացածները մեծամասնաբար Քիւրտեր էին եւ քրէական յանցանքներու համար բանտարկուած մէկ երկու Թուրքեր ու Հայեր։

Ընկերները Վահէի գալով անչափ ուրախացած՝ դէպի բակը նայող պատուհանի մօտ տեղ պատրաստեցին անոր համար։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

կարծէ թէ ամէն անգամ որոշ գաղափար մը չինած է արդէն, ամէն ներկայացուցիչ ստացած է իր կառավարութեան հրահանգները, ու թերեւս վճռականութիւններէն լոյս ծագի եւ ժողովին մէջ մշակուի իրաւախոհական բանաձեւը։ Անյաջողութեան պարագային, հարցին քննութիւնը պիտի յանձնուի ենթակոմիտէին։

Վաղուան ժողովին դումարումը անէէ քաջալերուած է առաւելապէս, որ խաղաղութիւնը պահպանելու ձգտում մը ցոյց կուտան բոլորը։

Ֆրանքօ կը պահանջէ պատերազմիկի իրաւունք

Սալամանքայէն կը հեռագրեն թէ Զօր. Ֆրանքօ ծանուցագիր մը ղրկելով բոլոր պետութեանց, պահանջած է ճանչնալ պատերազմիկի իրաւունքները համաձայն միջազգային օրէնքներու։ Այդ ծանուցագիրը միաժամանակ հաղորդուեցաւ ձայնասփիւռով։

Իր ծանուցագրին մէջ Զօր. Ֆրանքօ կ'աւելցնէ թէ այն պետութիւնները, որոնք պիտի մերժեն ճանչնալ պատերազմիկի իր իրաւունքները, վաղը իրենց առջեւ գոց պիտի գտնեն Սպանիոյ տնտեսական քաղաքականութեան դռները։

Անգլիա կը բանակցի Ֆրանքոյի հետ

Մինչ Սպանիոյ հանրապետական նախարարները կը բանակցին Ֆրանսայի հետ, (գերմանական թերթերու համաձայն՝ Պիրէնեան սահմանագլուխը բանալու եւ ռազմամթերք ստանալու մասին) անդին Ֆրանքոյի կառավարութիւնն ալ կը բանակցի Անգլիոյ հետ, Լոնտոնի մէջ։ Արդէն հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ համաձայնութիւն գոյացած է անգլիական կառավարութեան եւ Ֆրանքոյի ներկայացուցիչին միջեւ. Համաձայնութիւնը կ'ըսեն թէ կը վերաբերի նիւթական հարցերու, բայց մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այդ համաձայնութեան։

Այս համաձայնութենէն մեկնելով, «Էօվռ»ի խմբագիրը կը կարծէ թէ Անգլիա, Ֆրանսայէն անկախ, պիտի ուզէ ճանչնալ կռուող կողմերու պատերազմիկի իրաւունքները։

Պերլինի անգլիական դեսպանը, տեսակցութիւն մը ունենալով Ֆոն Նէօյրաթի հետ, ուզած է հասկնալ գերման կառավարութեան տեսակէտները։ Այս առթիւ Ֆոն Նէօյրաթ ըսած է թէ լաւ կ'ըլլայ որ Անգլիա իր տեսակէտները առանձին ներկայացնէ, եւ ոչ թէ ֆրանսականին միացուցած, ինչ որ աւելի պիտի դիւրացնէր համաձայնութիւնը։ «Փոփիւլէր», այս լուրին վրայ, կը գրէ թէ Գերմանիա կ'աշխատի Անգլիան բաժնել Ֆրանսայէն։

Այսպէս կամ այնպէս ձախակողմեան թերթերուն հաճոյք չպատճառեց անշուշտ Անգլիոյ կնքած համաձայնութիւնը Ֆրանքոյի հետ։

Ֆրանսա կը պաշտպանէ բանակ

Պիրէնեան սահմանագլուխը

Վերջին պահուն հեռագիրները կը հաղորդեն թէ Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը, որ Ֆրանսան պիտի ներկայացնէ, վաղը, ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ, պիտի պահանջէ որ վերահաստատուի ծովային ու ցամաքային հսկողութիւնը Սպանիոյ վրայ, այլապէս պիտի ստիպուի բանալ Պիրէնեան սահմանագլուխը։ Ֆրանսա տրամադիր չէ ճանչնալու Ֆրանքոյի պատերազմիկի իրաւունքները, որ եւ է պայմանով՝ ըստ «Փիւմանիթէ»ի։ Մինչդեռ «Մաթէն» կը գրէ թէ Ֆրանսա պիտի ճանչնայ պատերազմիկի իրաւունքները, եթէ եռ պարձուին օտար կամաւորները։

«Զինուորական» նախարարներու խորհրդակցութիւն

Շաբան երեքշաբթի խորհրդակցութեան հրաւիրեց ղեկավարն «զինուորական նախարարները», — պատերազմական, ծովային եւ օդային, — որոնց հետ նաեւ Լէոն Պլում, Իվոն Տէլպոս եւ Ալպէր Սարօ։

Զեկոյց մը կ'ըսէ թէ այսու հետեւ կանոնաւորաբար նման խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին վարչապետին նախագահութեան տակ, քննելու համար քաղաքական կացութիւնը, երկրին զինուորական հարցերը։ Սպանիոյ հարցն ալ օրակարգի մաս կը կազմէր երեքշաբթի։

Այսպիսի «զինուորական» նախարարներու խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ նաեւ Լոնտոնի մէջ, — ուր մասնակցէր նաեւ արտաքին նախարարը։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍՈ-ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ նոր միջադէպ մը ծագեցաւ Միջնաբերդ հարաւ, — երբ սովետական զինուորները անցան սահմանագլուխը, ճափոնցիները կրակեցին։ 2 ռուս զինուորներ սպաննուեցան։ Նոյն օրը, գիշերը 150 ռուս զինուորներ անցան սահմանը, իրենց հետ ունենալով 3 թնդանօթ, եւ ամրակուեցին ճափոնական պահակետերը։ Ճափոնները պատասխանեցին կրակին եւ ռուսերը քաշուեցան մեծ կորուստներով։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ Տիկնանց ընկերութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները (15 յունուար 1937 - 30 յունիս 1937)։

Դրամական. — Գ. Գ. Մ. Գարակէօզեան 1000 տոլար (Հ. Բ. Ը. Միութեան միջոցաւ), Պարկերճեան 544 մեթր կտաւ 6097 ֆրանք արժողութեամբ, Մ. Իսկէնտէրեան (Թէհրան), Գապամճեան, Ց. Գալբաքճեան 200ական ֆրանք, Տիկիններ՝ Ա. Թօփալեան եւ Ա. Սարաֆեան 100ական ֆր., Սիլվա եւ Քարմէն Գօզոսեան (Պաղտատ), Տիկին Գավուքճեան 1ական անգլ. ոսկի, Տիկին Հ. Ներսէսեան, Գ. Յ. Յովհաննէսեան 50ական ֆր., Տիկին Կարապետեան 20 ֆրանք, մաչիա 1ի առթիւ եկեղեցւոյ պնակէ 468.05 ֆրանք։

Նիւթեղէն. — Յ. Կապոյտ Խաչի մարմնութիւնը 70 պատկական չէօրէք, Գ. Գ. Գալթայեան (Մարսէյլ) 720 հակիթ, Մ. Հայկեան 50 քիլօ սիսեռ, Փաշայեան (Լիոն) 3 քիլօ շաքար, 1 քիլօ քաքաօ, Մազմանեան 4 քիլօ մակարոնի, Տիկին Վ. Գավաճանեան հագուստեղէն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ոսկի Գրճըեան Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Սէն պէյ Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920-1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային հայ որբանոցներ, Քէմալական շարժման ժամանակ Ամերիկացիներու միջոցաւ փոխադրուած են Գաւկասի (Յունաստան) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է։

Ճշգրիտ լուր տուողին մէկ տարուան «Յառաջ» նուէր պիտի տրուի։ Գրել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjirian née Baharian, 56 rue de Bas Meudon Issy les Moulineaux France (Seine)

Կը խնդրուի յունահայ թերթեն արտատպել։

ԳԵՂԵՑԻԿ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
[illegible]

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Հ. Ց. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԻԼ ԳՈՒՄ ՔՈԼՈՆԳԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին.

Գրենոպլ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները շաբաթ, 10 յուլիս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին. «Զարդարեան» գրադարանը, 181 քուր Լաֆայէթ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ՍԻԿԱՐԵՍ ԹԱԳԱԿԱԼԸ – ԱԶԵՖ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Այդ տեղերում նա մեծ խաղեր էր խաղում։ Այսպէս օրինակ, 1911 թըւին նա խաղի մէջ տարեց 75.000 ոսկի ֆրանք։ Իր կնոջը նա շատ էր սիրում։ Նիկոլայեւսկին կարդալով Ազեւի գըրած նամակներն իր կնոջը, ասում է, որ նրանք գրուած են չափազանց քընքոյշ տոնով։ Ազեւը Գերմանուհուն անուանում էր «Մուշիս», իսկ ինքը նամակի տակ ստորագրում էր. «Քո միակ Մուշի Պուշիս», «Քո միակ խեղճ նապաստակը» եւայլն.

Իր մասին նա սովորաբար գրում էր երրորդ դէմքով, իրեն քնքոյշ կերպով անուանելով «պապուշկա»։ Երբեմն Ազեւը նամակի մէջ ռուսական արտայայտութիւններ էր գործ ածում, գըրելով միայն լատինական տառերով։ Ըստ երեւոյթին «Մուշին» Գերմանուհուն բոլորովին կ'իւրէ կաֆէ - շանտաններում սովորել էր, բայց ռուսերէն կարդալ չէր իմանում։

Ամարանոցներում, ինչպէս նաեւ Պերլինում, Ազեւը հեշտ կերպով կարող էր հանդիպել անցանկալի ծանօթների։ Նէյէնարում, ուր նա թէյարում էր, նա նոյնպէս նոր եկած Ռուսների անուանացանկին, բայց նախազգուշական ոչ մի միջոց ձեռք չառաւ։ Նա երբեք չէր հաւատում, որ կուսակցութիւնը իրեն կը սպանի։ Եւ իսկապէս կուսակցութիւնն այդ տարիները (շընորհիւ հենց Ազեւի) գտնւում էր անկման վիճակում։ Սոց.- յեղափոխականներից ոմանք ոչնչացան, իսկ միւսներն էլ բանտարկուած էին։

Սաւինկովը գրականութեամբ էր զբաղւում, տարագիրների մեծ մասը ռանձնական կեանքով էր ապրում»։

Ազեւին սպանելու մասին երկար մըտածեց Արգունովը, որ նոյնիսկ գնաց Պերլին (ատրճանակով), գտնելու իր հին բարեկամին. բայց նրան չըգտաւ։ Սոց. յեղափոխականները դուցէ պատահմամբ սպանէին Ազեւին (գտամանին հետեւելու փորձեր էլ արւեցին), բայց նրա սպանութիւնը «ընթացիկ ժամանակի խնդիր» չը դարձաւ։

1912 թւի ամառը Ազեւին մի անհաճելի դէպք պատահեց։ Նէյէնարի այգում, ջրի մօտ նրան հանդիպեցին մարդիկ, որոնք նրան ճանաչում էին։ Նրանց յաջողուեց նկատելու այն բաժակի համարը, որով նա ջուր էր խըմում։ Այս համարը համապատասխանում էր Նէյէնարի ամարանոցի Ազեւի սենեակի համարին։ Պարզուեց, որ այդ համարի տակ ապրում է Պերլինի մի վաճառական՝ Նէյմայէր անունով, որ ապրում էր Վեստենդ հիւրանոցում։ Այս հանդիպումի մասին անմիջապէս լուր է տրւում Բուրցեւին։

Բուրցեւը վարւեց բարոյապէս ձեւով, այսինքն այնպէս, ինչպէս հաւանաբար ոչ ոք չէր վարւի։ Նա մի նամակ գրեց Ազեւին եւ տեսակցութիւն խնդրեց նրանից։ «Անհրաժեշտ է, որ մենք տեսակցենք իրար հետ» գրում է Բուրցեւը, «եւ խօսենք շատ կարեւոր խնդիրների մասին։ Համոզուած եմ, որ այդ չի կարող իմ կողմից «դարան» լինել. Եթէ դուք կարդացել էք իմ «Անցեալը», ապա գիտէք, որ մեր խօսակցութիւնը շատ աւելի կարեւոր է ամէն տեսակի դարաններից, որովհետեւ նա լոյս կը սփռի պատմական կարեւոր խնդիրների վրայ»։

Ես չը գիտեմ կարդացե՞լ էր արդեօք Ազեւը «Անցեալը», թէ ոչ, բայց պարզ է, որ պատմական կարեւոր խնդիրների լուսաբանութիւնը նրան առանձնապէս չէր կարող հետաքրքրել։ Նա պատմաբան չէր. Բացի այդ, «դարանի» նրա համար այնքան էլ ձեռնտու չէր։ (Ա-մաղ.)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՈՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 9 ՅՈՒԼԻՍ — VENDREDI 9 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3468

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ ԵՒ ԱՐԱԲՆԵՐԸ

»»»» o ««««

Գրած էինք թէ մեծ Պատերազմին հետեւանքով Միջնաւոր Արեւելքի քաղաքական կացութեան մէջ առաջ եկած փոփոխութիւնները հետզհետէ կը ձեւաւորուին ու կը ձգտին կայուն հանգամանք մը ստանալ ։ Իրաքէն վերջ, Սուրիա եւ Լիբանան եւս հոգատար պետութեան հետ մասնաւոր դաշնագիրներ կնքեցին, երեք տարիէն տիրանալու համար իրենց անկախութեան ։

Այդ դաշնագիրները դեռ չեն վաւերացուած Ֆրանսական Ծերակոյտին կողմէ ։ Սանճաքի խնդիրը ընդհանուր դժգոհութիւն առաջ բերած է արաբական աշխարհին մէջ, ուր զանազան խմբումներ սկսած են ծայր տալ, մասնաւորաբար համարաբական դաշնակցութեան մը հիմը դնելու համար ։

Ու այսօր տակաւին կարելի չէ ըսել թէ անակնկալներ չպիտի պատահին աշխարհի այդ մասին մէջ ։

Օսմանեան մեծազօր կայսրութեան ժառանգորդ վերոյիշեալ երեք երկիրներէն զատ, հոգատարութեան ենթակայ երկիր մը եւս կայ, որուն իրաւական վիճակը դեռ վերջնապէս ճշդուած չէ ։

Այդ երկիրն է Պաղեստինը, որուն բնակչութիւնը կը բաղկանայ երկու կարեւոր ցեղերէ՝ արաբ եւ հրեայ ։ Այս հողամասին հոգատարութիւնը Անգլիոյ յանձնուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, ժամանակաւոր կերպով — ինչպէս միւս հոգատարութիւնները ։ Վերջին տարիներու ընթացքին արիւնալի կռիւներ տեղի ունեցան Պաղեստինի մէջ՝ Արաբի եւ Հրեայի միջեւ ։ Զանազան խռովութիւններէ վերջ, տեսակ մը զինադադար կնքուեցաւ եւ առենէ մը ի վեր խաղաղութիւն կը տիրէ երկրին մէջ ։

Ժամանակը եկած է հիմա որ վերջնական վարչաձեւ մը տրուի Պաղեստինի, նկատի առնելով բնակչութեան խառն վիճակը, մանաւանդ Արաբի ու Հրեայի անհաշտելի բնոյթը ստեղծած փոխադարձ բուռն ատելութիւնը ։

Անցեալ տարի Անգլիոյ կողմէ «Արքայական Յանձնախումբ» մը ղրկուած էր Պաղեստին, տեղւոյն վրայ քննելու համար երկու ցեղերու հակամարտութեան պատճառները ։ Այդ յանձնախումբը իր քննութեան արդիւնքը ամփոփած է ծրագրի մը մէջ, որ անցեալ ամիս քննուեցաւ Լոնտոնի կայսերական Համաժողովին մէջ, որուն վաւերացման ենթարկուեցաւ ։

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը երկուշաբթի երեկուան իր նիստին մէջ գրաւեցաւ այդ ծրագրով եւ խմբագրեց յայտարարութիւն մը ։ Երէկ Լոնտոնի մէջ հրատարակուեցաւ թէ՛ խնդրոյ առարկայ ծրագիրը եւ թէ կառավարական յայտարարութիւնը, որոնց պատճէնը չունինք դեռ աչքի առջեւ ։ Կէս-պաշտօնական աղբիւրներէ առնուած տեղեկութիւններուն համաձայն, Պաղեստինը պիտի բաժնուի երեք մասերու, որոնցմէ մէկը պիտի տրուի Արաբներուն, միւսը Հրեաներուն, մնացեալ մասն ալ — Երուսաղէմ եւ շրջակայքը — պիտի մնայ անգլիական հոգատարութեան տակ ։

Այս ծրագիրը վերջնական ըլլալու համար պիտի ենթարկուի անգլիական խորհրդարանի, յետոյ ալ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան Հոգատարութեանց Յանձնախումբին վաւերացման ։

Բաւական դժուար պիտի ըլլայ գործադրել այս ծրագիրը, որուն դէմ այժմէն իսկ արդէն դժգոհութիւնը ծայր տուած է թէ՛ Արաբներու եւ թէ Հրեաներու մէջ ։ Քանի մը օր առաջ անգլիական Բիփըլս մարտանաւը Մալթայէն Հայֆա մեկնեցաւ՝ հաւանական խռովութեանց առաջքն առնելու համար ։

«Արաբական Բարձրագոյն Կոմիտէն», որուն եւտեւ կանգնած են փէլլահներն ու քաղաքներու երիտասարդութիւնը, վճռած է ամէն գնով ընդդիմանալ Պաղեստինի բաժանումին ։ Իսկ Արաբական «Նաշիշիպի» (Ազգային Պաշտպանութիւն) կուսակցութիւնը, որ կռթնած է հարուստ եւ ազդեցիկ դասակարգին վրայ, տրամադիր է աւելի հաշտարար դիրք մը բռնելու, եթէ երբեք անգլիական ծրագիրը Արաբներու ազգային զգացումներն ու արժանապատուութիւնը վիրաւորելու հանգամանք չունի ։

Միւս կողմէ, Հրեաներն ալ դժգոհ են ծրագրուած բաժանումին համար, քանի որ Պաղեստինը ամբողջութեամբ իրենց խոստացուած էր իբրեւ «Օջախ», սակայն քանի որ անկարելի է իրագործել այդ երազը, պիտի գոհանան իրենց ձգուած հողամասով, որուն վրայ պիտի կրնան դեռ մէկ միլիոն Հրեայ տեղաւորել ։ Հրէական «Հիսթատրութ» աշխատաւորական զօրաւոր կազմակերպութիւնը — սիոնական-վաղը՝ շաբաթ ժողով պիտի գումարէ՝ ճշդելու համար իր դիրքը նոր ծրագրին հանդէպ ։

Պաղեստինը իբրեւ ազգային օջախ խոստացուեցաւ Հրեաներուն Մեծ Պատերազմին ընթացքին Անգլիական կառավարութեան 1917 Նոյեմբեր 2ի յայտարարութեամբ, որ ծանօթ է «Պալֆուրի Յայտարարութիւն» անունով եւ զոր ետքէն ուրացուցին միւս դաշնակից պետութիւնները ։

Սէվրի դաշնագիրը (1920 օգոստոս 10) իր 95րդ յօդուածին մէջ, յայտնելէ վերջ թէ Պաղեստինը դաշնակից մեծ պետութեան մը հոգատարութեան պիտի ենթարկուի, կ'ըսէր թէ հոգատարը պատասխանատու պիտի ըլլայ գործադրելու 1917 Նոյեմբեր 2ի յայտարարութեամբ կատարուած խոստումը՝ «ազգային օջախ» մը ստեղծելու մասին հրեայ ժողովուրդին համար ։

Նոյն յօդուածը միաժամանակ կը յանձնարարէր պաշտպանել Պաղեստինի ոչ-հրեայ հասարակութեանց քաղաքային եւ կրօնական իրաւունքները ։

Փորձը ցոյց տուաւ թէ կարելի չէր Հրեաներուն համար ստեղծել «ազգային օջախ» մը Պաղեստինի մէջ, ուր բնակչութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը արաբ է ։ Մեծ Պատերազմի վաղորդայնին, բազմաթիւ Արաբներ դրամ ձեռք բերելու համար Հրեաներուն ծախեցին իրենց կալուածները, մատչելի գիներով ։ Երբ սկըսաւ հրէական խուժումը, հողերու գիները սկսան բարձրանալ եւ Արաբներուն աչքը բացուեցաւ ։ Քանի տարիները յառաջացան եւ հրէական գաղութներ սկսան ծլիլ Պաղեստինի զանազան կէտերուն վրայ, այնքան սրուեցան կիրքերը երկու ցեղերուն միջեւ, յանգելու համար ծանօթ արիւնհեղութեանց ։

Մինչ մէկ կողմէ անգլիական այս նոր ծրագիրը մէջտեղ նետուած է, միւս կողմէ Երուսաղէմի մուֆթին՝ Հաճ Ամին էլ Հիւսէյնի Սուրիոյ մայրաքաղաքը Դամասկոս գացած է՝ գետին պատրաստելու համար համարաբական դաշնակցութեան մը, Սուրիոյ, Պաղեստինի եւ Անդրյորդանանի միացումով ։

Այս վերջին ծրագիրը հետզհետէ համակրութիւն կը գտնէ արաբական շրջանակներու մէջ ։ Անոր իրականացումը կը դիւրանայ այն ատեն՝ երբ Անգլիա եւ Ֆրանսա, որոնք կենսական շահեր ունին այդ երկիրներուն մէջ, իրենց համաձայնութիւնը տան ։

Համարաբական դաշնակցութիւնը միակ ամբարտակն է, զոր կարելի է կանգնել Միջնաւոր Արեւելքի մէջ ընդդէմ Թուրքերուն՝ որոնք վերջերս սկսած են աշխարհակալական երազներ սնուցանել ։

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ՄՈՒՐՍԻԱՅ ՄԷՋ

»»»» o ««««

«Թան ո'ի Թղթակիցը կը հեռագրէ Հալէպէն (8 յուլիս).—

Եփրատի հիւսիսային կողմը, Վերին Ճէզիրէի շրջանը, Հասիճէի մէջ, հակամարտ ցեղախումբերը բախում մը ունեցան կառավարական շէնքին մօտ ։ Տեղական ոստիկանութիւնը վերահաստատեց խաղաղութիւնը, սակայն զոհ տուաւ 1 սպաննեալ եւ 2 վիրաւոր

Գայմագամը անհետացած է ։

ՈՉ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

»»»» o ««««

Այլեւս կը հասկցուի, որ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը նիստի հրաւիրուած է այսօր՝ Ֆրանսայի պահանջով ։ Ֆրանսական կառավարութիւնը չէր կրնար սպասել աւելի երկար՝ փակելով Պիրէնեան սահմանագլուխը, երբ բաց են Սպանիոյ սահմանները Փորթուգալի կողմէն եւ Միջերկրականի վրայ ։ Եւ յետոյ, Ֆրանսա տհաճութեամբ նկատեց որ անգլիական կառավարութիւնը բանակցութիւն կատարելով Ֆրանքոյի հետ՝ կ'աշխատի ապահովել տնտեսական շահեր, պարագայ մը որ կրնար վնասել ոչ-միջամտութեան անգլօ-ֆրանսական ծրագրին ։ Պահ մը գրոյց շրջեցաւ թէ Անգլիա, մեկնելով Ֆրանքոյի հետ կատարած իր բանակցութիւններէն եւ Ֆոն Նէօյրաթի թելադրանքէն, բոլորովին անգլիական ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին, այսպէս հրաժարելով անգլօ-ֆրանսական ծանօթ ծրագրէն ։ Այս գրոյցը որոշ մտահոգութիւն պատճառեց մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ, այնպէս որ Իտըն ստիպուեցաւ յայտարարել թէ բրիտանական կառավարութիւնը ոչ մէկ նոր ծրագիր պիտի ներկայացնէ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին, յայտարարութիւն մը որ գոհունակութիւն պատճառեց Ֆրանսայի ։ Ինչ որ ալ ըլլայ, ստոյգ է որ, երկար ժամանակէ ի վեր առաջին անգամն ըլլալով՝ տարակարծութիւն մը ստեղծուած է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կառավարութեանց միջեւ ։ Ասիկա կ'արձանագրեն արդէն Ֆրանսական թերթերն ալ ։ Միւս կողմէ որոշ փոփոխութիւններ կը նշմարուին ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան մէջ ։ Այսպէս, նախ բարեկամութիւն մը Անգլիոյ եւ Ֆրանքոյի կառավարութեանց միջեւ,— պատճառը Պիլպաոյի հանքերն են ։ Զօր. Ֆրանքօ պարգեւատրեց մեծագոյն թիւը շահեցաւ գրաւելով պասքեան հանքային աւազանը ։ Հրաքարով հարուստ այդ շրջանին մէջ տնտեսական մենաշնորհներ տալով Անգլիոյ, Զօր. Ֆրանքօ ոչ միայն կ'աշխատի շահիլ Անգլիոյ բարեկամութիւնը, այլեւ... դժգոհութիւնը Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ։ Արդարեւ գերմանական եւ իտալական թերթերը արդէն սկսած են ապերախտ կոչել Ֆրանքօն, որ քիչ մը ձանձրացած այլեւս Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հովանաւորութենէն, յոյսը կտրած անոնց բերելիք օժանդակութենէն, կը դառնայ Անգլիոյ կողմը

Ահա երկու կարեւոր պարագաներ, որոնց մասին լուսաբանութիւն մը պիտի տրուի անշուշտ ոչ-միջամտութեան այսօրուան ժողովին մէջ ։ Մանաւանդ որ Ֆրանսա ժողովին կը ներկայանայ պահանջելով.—Եթէ չվերահաստատուի ծովային ու ցամաքային հսկողութիւնը որ եւ է ձեւով, պատ կը զգամ բանալու Պիրէնեան սահմանագլուխը ։ Ի՞նչպէս պայմանաւորել սակայն, այդ հսկողութիւնը,— ե՞րբ կանչելով օտար կամաւորները, պատերազմիկի ամբողջական կամ սահմանափակ իրաւո՞ւնք տալով Ֆրանքոյի, դիտողնե՞ր զետեղելով սպանիական նաւահանգիստներուն մէջ ։ Ահա ենթադրեալ բանաձեւերը, որոնց մէկուն կամ միւսին վրայ կանգ պիտի առնէ, այսօր, Լոտոնի ժողովը, որ այլեւս ալ բախտորոշ նշանակութիւն պիտի չունենայ հաւանաբար ։ Արդարեւ, ինչպէս Իտըն կը յայտարարէ, կարծիքներու փոխանակութիւն մը պիտի կատարուի ծանօթ օրակարգին շուրջ, ամէն կառավարութիւն իր տեսակէտները պիտի պարզէ, եւ երբ համաձայնութեան եզր մը չգտնուի, բանաձեւին մշակումը պիտի յանձնուի ենթակոմիտէին, 13 պետութիւններու ներկայացուցիչներէն կազմուած փորձագէտներու եւ ոչ-միջամտութեան ժողովը պիտի ցրուի ցնոր անորինութիւն ։

Նոր յարձակում Մատրիտի շուրջ

»»»» o ««««

Մեծ յարձակողականը, որուն սպառնալիքը կ'ըսէր Սպանիոյ հանրապետական բանակը ժամանակէ մը ի վեր, սկսաւ արդէն Մատրիտի շուրջ 25 000 հանրապետական զինուոր կը մասնակցին այդ յարձակողականին ։ Օդանաւերն ու հրետանին եւս կը գործեն շարունակ ։ Հանրապետականներու յարձակողականը ուղղուած է գլխաւորաբար այն կէտին դէմ, ուր կը միանան Վիլլանուէվայի ճամբաները ։

Առաջին անթիւ հանրապետական բանակը գրաւեց Պրունէթէ գիւղը ։ Զօրքերը օր շարունակուեցան կռիւները աւելի կատաղի ։ Ազգայնականները նոյնքան ուժգնութեամբ փոխադարձեցին յարձակումը ։

Վիլլանուէվա գիւղին ուղղութեամբ, հանրապետական բանակը յառաջ մղեց իր հրասայլերը, որոնց կը հետեւէր հետեւակազօրքը ։ Հրասայլերը կրցին ճեղք մը բանալ ազգայնական ճակատին վրայ, սակայն Ֆրանքոյի բանակը շուտով սրբագրեց այդ ընկրկումը եւ շրջանիկ շարժում մը փորձելով վտանգի տակ ձգեց հանրապետական ուժերը, 4000 հոգի ։ Տեսնելով վաղահաս պաշարումը, այս վերջինները նահանջեցին դէպի Պրունէթէ ։

Մինչեւ ուշ ատեն շարունակուեցան կռիւները, բայց դեռ կարելի չէր ըսել թէ յաղթանակը ո՞ր կողմն էր ։ Միակ բանը որ կարելի է ըսել, երկու կողմերն ալ ծանր կորուստներ տուին ։

Օդանաւային ճակատամարտն ալ նուազ ծանր չեղաւ ։ 20 ազգայնական օդանաւեր յարձակեցան մայրաքաղաքին վրայ ։ Հանրապետական օդանաւային տորմիղ մը հակայարձակումի անցաւ ։ Եւ երկինքի մէջ, 700 մեթր բարձրութեան վրայ, ճակատամարտ մը տեղի ունեցաւ օդանաւային երկու հակառակորդ տորմիղներուն միջեւ ։ Հանրապետական պատերազմական պեկոյցը կը հաղորդէ թէ երկու ազգայնական օդանաւեր բոցերու մէջ վար ինկան, ուղղակի մայրաքաղաքի փողոցներուն մէջ ։ Օդանաւորդները անկարգելով դուրս թռան բոցավառ օդանաւերէն,— մէկը ձերբակալուեցաւ Մատրիտի մէջ ։ Ազգայնականներն ալ իրենց կարգին վար ձգեցին հանրապետական օդանաւ մը ։

Սանթանտէրի ճակատին վրայ ոչ մէկ նորութիւն ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԾԱՆՐ ՀՈԳԵՐԸ

»»»» o ««««

Նոր տուրքեր պիտի դրուին
Իսկ լուցկիի, ծխախոտի եւ թղթատարի գիները պիտի բարձրացուին

»»»» o ««««

Խորհրդարանը փակուեցաւ չորեքշաբթի գիշեր ։ Շօթանի կառավարութիւնը լիազօրուած է գործելու հրովարտակ-օրէնքներով, որոնց խմբագրութեամբ զբաղեցաւ հինգշաբթի առտու ։ Առաջին հրովարտակ-օրէնքները կը վերաբերին այն միջոցներուն, որոնց շնորհիւ կառավարութիւնը կը խորհի 8 միլիար Ֆրանքի եկամուտ մը ստեղծել ։ Պիտի աւելցուին ոչ միայն ուղղակի տուրքերը, այլեւ անուղղակի տուրքերը Միաժամանակ պիտի բարձրացուին ծխախոտի, լուցկիի, լաւնի, հեռաձայնի, երկաթուղիի, թղթատարական սակերու գիները ։

Փարիզի քաղաքապետութեան ելմտական յանձնաժողովը եւս նիստ գումարելով չորեքշաբթի, հաստատեց որ քաղաքապետութիւնը 1 միլիար 300 միլիոն Ֆրանքի բաց մը ունի ։ Այս բացը գոցելու համար, ելմտական յանձնաժողովը կը խորհի նոր տուրքեր հաստատել մինչեւ 800 միլիոն Ֆրանք եկամուտ մը ստեղծելու նպատակով քաղաքապետութեան ։

Պաղեստինեան նոր պետութիւններ կը ստեղծուին

»»»» o ««««

Լոնտոնի կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ այն ծրագիրը, որ երեք գօտիներու կը բաժնէ Պաղեստինը ։

Այս ծրագրով վերջ կը գտնէ բրիտանական հոգատարութիւնը ։ Կը ստեղծուի, ա) Արաբական անկախ պետութիւն մը, որու կը տրուի երկրին երկու երրորդը ։ Բրիտանական կառավարութիւնը արաբական պետութեան կը յատկացնէ երկու միլիոն սթերլին նպաստ ։ Ճիշդ ինչպէս Իրաքի, արաբական այս նոր պետութեան հետ կը կնքէ զինուորական դաշինք մը ։ բ) Հրէական անկախ պետութիւն մը, որու կը տրուի երկրին մէկերրորդը ։ Բրիտանական կառավարութիւնը հրէական պետութեան հետ կը կնքէ զինուորական դաշինք մը ։ Երկու պետութիւններն ալ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու համար պիտի վայելեն բրիտանական կառավարութեան բարոյական օժանդակութիւնը ։ գ) Անկախ պետութիւն մը, որու մէջ կը մտնեն Երուսաղէմ, Բեթղեհէմ, Նազարէթ քաղաքները ։ Այս պետութիւնը կ'ենթարկուի բրիտանական մշտնջենական հոգատարութեան ։ Դէպի ծով նրբանցք մը կը տրուի այս պետութեան,— այդ նրբանցքը կը պարփակէ քարուղի խողովակներու գծերը մինչեւ Հայֆա ։

Անգլիոյ գաղթային նախարարը յուլիս 30ին Ժընեւ պիտի երթայ, Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեան յանձնաժողովին ներկայացնելու համար այս ծրագիրը ։

Արաբները շատ գոհ չեն այս ծրագրէն, առոր համար կը վախցուի որ խռովութիւններ ծագին ։ Ինչպէս գրեցինք, Մալթայէն զրահաւոր մը Հայֆա մեկնեցաւ, առ ի զգուշութիւն ։

Փորթուկալի եւ Անգլիոյ յարաբերութիւնները

- - — -

Եւրոպայի ամէնէն փոքրիկ դիկտատուրան, որ կը ներկայացնէ Փորթուկալը Սալազարի իշխանութեամբ, ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան այժմէութեամբ շատ կը խօսեցնէ իր վրայ ։

Այս անգամ Փորթուկալի դիկտատորը, Սալազարն է, որ կը կը խօսի համայնավարութեան դէմ պայքարելու անհրաժեշտութեան մասին ։ Դեռ երէկ էր, որ մահափորձ մը կատարուեցաւ Սալազարի դէմ ։ Ըստ ոմանց, այդ մահափորձը պատրաստուած էր պոլշեւիկներու ձեռքով ։

Սալազար նախ պոլշեւիկեան վտանգին մասին խօսելով յայտարարեց թէ Ֆրանսա եւ Անգլիա շատ սխալ գաղափար ունին այն վտանգին մասին որ պոլշեւիզմն է, եւ որ կրնայ գետին գտնել Սպանիոյ մէջ ։ Յետոյ կը քննադատէ Փորթուկալը ոչ-միջամտութեան հարցին մէջ իր բռնած դիրքին պատճառով ։ Պէտք է գիտնալ սակայն որ Փորթուկալ շահեր ունի սպանիական թատերգին մէջ, ուրկէ գալիք վտանգը ամէնէն առաջ կը սպառնայ Փորթուկալի ։ Ահա թէ ինչու Փորթուկալ մեծ կարեւորութիւն կուտայ պոլշեւիկեան վտանգին եւ զգուշութիւն ձեռք կ'առնէ ։ Անգլիոյ մէջ մարդիկ կան, որ շատ կը ջղայնանան Փորթուկալի դէմ եւ յաճախ կը պահանջեն վերաքննել այն դաշինքները, որոնցմով Փորթուկալ կը կապուի Անգլիոյ ։ Պէտք է ենթադրել որ Անգլիոյ պատասխանատու դէմքերը կը գիտակցին թէ Փորթուկալի եւ Անգլիոյ բարեկամական յարաբերութիւնները կը վերաքննուին այն ատեն միայն, երբ վերջ կը գտնէ բրիտանական կայսրութիւնը ։ Փորթուկալ երբեք հակառակած չէ Անգլիոյ իր ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան մէջ,— Անգլիա կ'աշխատի որ կռիւը սահմանափակուի Սպանիոյ մէջ եւ համեւրոպական պատերազմի չվերածուի ։ Հակառակ մեր սկզբունքներուն եւ համոզումներուն, աւելի մեծ աղէտներու տեղի չտալու համար, կը հետեւինք այդ քաղաքականու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԻՄԱՍՏ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

»»»» o ««««

Չենք կրնար երեւակայել աւելի անիմաստ հաւաքոյթ քան այն «համագումարը», զոր Փարիզի «Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողով» կոչուած մարմինը ծրագրած է։ «Համագումար» մը կոչը ինքնին կը մատնէ, թէ ձեռնարկը բովանդակութենէ զուրկ է բոլորովին եւ բնաւ չարդարացներ «համագումար» որակումը։ Չարդարացներ նախ անոր համար, որ Հայ Գաղթ. Յանձնաժողովը կազմակերպուած մարմին չէ։ Բնաւ չէ եղած ան ընտրովի ներկայացուցիչը այն հարիւր հազարաւոր բազմութիւններուն, որոնք մինչեւ այսօր ալ կը պահեն «գաղթական»ի անունը։ Աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած հայ գաղթականութիւնը, հետեւաբար, չի կրնար ինքզինքը համարատու նկատել, յիշեալ յանձնաժողովի գործունէութիւնը դատաստանի ենթարկելու տեսակէտով։

«Համագումար»ը չարդարացներ իր գոյութիւնը նաեւ այն պատճառով, որ անիկա, իր առաջադրուած ձեւին մէջ չպիտի դառնայ բնաւ հայ գաղթականութեան ներկայացուցչական մարմինը։ Փարիզը եւ հոն բնակող տասնեակ մը «աղնուաշուքներ»ը չեն որ կը ներկայացնեն գաղթական բազմութիւնները, որպէսզի կարենան նաեւ անոնց ներկայացուցիչները հանդիսանալ։ Հայ Գաղթականաց Յանձնաժողովի իր գոյութեան տասներեք տարիներու ընթացքին կրնայ որոշ հարցերու անհրաժեշտ գործունէութիւն մը ունեցած ըլլալ, ինչպէս կը յիշատակուի՝ այս «համագումար»ի առթիւ հրատարակուած կոչին մէջ։ Բայց, անժխտելի փաստը այն է որ Յանձնաժողովը, նկատողութեան չառնելով տարիներ քիչ բան կրցած է ընել հայ գաղթականութեան համար ... օգտակար եղած է ան, որոշ չափով, ֆրանսահայ գաղթականութեան համար այս վերջինը, ընդհ. գաղթականութեան մէկ մասն է միայն եւ անոր ի նպաստ տարուած աշխատանքներէն չէ կրցած օգտուիլ ամբողջ գաղթականութիւնը։ Չէր ալ կրնար օգտուիլ Յանձնաժողովը, եթէ ուզէր իսկ, չէր կրնար օգտակար ըլլալ ամբողջութեան, որովհետեւ իր գործունէութեան շրջանակը Ֆրանսայի սահմաններէն դուրս չէր կրնար անցնիլ։

Գաղթականական կարիքները ունեցած են եւ ունին տեղական տեղական բնոյթ եւ անոնց բաւարարումը կապուած է իւրաքանչիւր երկրի յատուկ տեղական պայմաններու հետ։ Այս է պատճառը, որ իւրաքանչիւր շրջան, աշխատած է իր տեղական միջոցներով եւ ուժերով հետապնդել գինքը չահագրգռող խնդիրները եւ դրեթէ բնաւ չէ կրցած օգտուիլ Փարիզի աջակցութեան։ Յունահայ գաղութը կրնա՞ր, օրինակի համար, օգնութիւն մը սպասել Փարիզի Յանձնաժողովէն՝ հպատակութեան, գրպաններու, տնտեսական եւ այլ նման հարցերու լուծման համար, երբ այդ բոլորը ունին զուտ տեղական բնոյթ եւ անոնց հետապնդումը կարելի է իրականացնել տեղւոյն վրայ միայն։ Նոյնն է պարագան նաեւ ուրիշ գաղութներու համար, որոնց ամէն մէկը ունի իր տեղական խնդիրները, իսկ անոնց կարգադրութեան մէջ ոչ մէկ օգտակարութիւն կրնայ ունենալ հեռաւոր եւ ինքն իր մէջ մեկուսացած Փարիզը։

Արդ, այս պայմաններու տակ, գաղութները ի՞նչ կը սպասեն Փարիզի Յանձնաժողովէն, որ այս վերջինն ալ, իրաւունք ունենայ «համագումար»ի մը միջոցով ինքզինքը դաւանելու կամ հռչակելու իբրեւ հայ գաղթականութեան վերին մէկ մարմինը։ Եւ յետոյ, ո՞ր գաղութը, կեցած տեղը, պիտի ուզէր այդպիսի լիազօրութիւն մը տալ Հայ Գաղթականաց Յանձնաժողովին, որ բոլորովին ինքնակոչ մարմին մըն է եւ որմէ յառաջիկային ալ որ եւ է խեր եւ օգտակարութիւն ըսպասելու կարելիութիւն չունի։

Յետոյ, ի՞նչ կը նշանակէ Փարիզի մէջ «ներկայացուցիչներ» անուանելով «համագումար» խաղալ։ Այդ «ներկայացուցիչներէն» ո՞ր մէկը մօտէն կը ճանչնայ գաղութները եւ ծանօթ է անոնց ցաւերուն ու կարիքներուն։ Եւ գաղութներէն ո՞ր մէկը տեղեակ է Յանձնաժողովի գործունէութեան, որ այդ նշանակովի «ներկայացուցիչները» կարենան, յանուն իրենց «ներկայացուցած» գաղութներուն, գնահատանք կամ պարսաւ յայտնել Յանձնաժողովի տասներեք տարուան գործունէութեան մասին։

Այս բոլորին հետ միասին չմոռնանք տակաւին, որ Յանձնաժողովին հրաւիրած համագումարը բոլորովին միակողմանի ձեռնարկ մըն է։ Յանձնաժողովը կազմուած է որոշ հոսանքի մը տարրերով։ Անիկա, մինչեւ երէկ, չէ գործակցած նոյն իսկ այն միւս մարմնոյն հետ, որ կը գտնուի Ա. Խատիսեանի ղեկավարութեան տակ։ Աւելի առաջ, մինչեւ անգամ խոչընդոտած է անոր աշխատանքները։ Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին է, որ Ֆրանսահայերու զինուորութեան խնդիրը գործակցութիւն մը ստեղծեց այդ Օֆիսներու միջեւ։ Ուրեմն, երբ կայ այս անջատ գործունէութիւնը, երբ կը չարունակեն գոյութիւն ունենալ զոյգ Օֆիսներ հայ գաղթականութեան անունով, «համագումար»ը չի կրնար համագային կամ համագաղթականական դոյն ունենալ ու կը դառնայ բոլորովին միակողմանի ձեռնարկ մը։

Բոլոր այս իրողութիւնները ցոյց կուտան, որ «համագումար»ը այս ձեւով աննպատակ եւ անիմաստ ձեռնարկ մըն է։ Պարզ ժամավաճառութիւն, որմէ որ եւ է օգուտ կարելի չէ ակնկալել։ Հիմնական եւ արժէքաւոր ձեռնարկ պիտի ըլլար համագաղութային համագումար մը, ուր իրենց ընտրովի ներկայացուցիչներով պիտի ունենային բոլոր գաղութներն ու հոսանքները։ Մինչեւ հիմա շատ գրուեցաւ այս մասին, բայց որոշ հոսանք մը չարունակ հակառակեցաւ։ Կրնա՞նք այդ ձեռնարկը իրագործել, համագաղութային, ներքին կուռ կազմակերպութիւն մը յառաջ բերելու նպատակով, այն ատեն տեսած կ'ըլլանք շատ օգտակար գործ մը։ Այլապէս, զուր է ժամավաճառ ըլլալ «համագումար»ներով, որոնք ոչ մէկ հետք պիտի կրնային ձգել գաղթահայ իրականութեան մէջ։

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

(Հորիզոն)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՀՈԳԻՆ

«Երանի՜ թէ աշխատակիցներէն Գ. Ա. Աղնաւուր երբ վերջերս նուագահանդէս մը կը ներկայացնէր այստեղ, կը պաշտպանէր սա տարօրինակ միտքը թէ նուագախումբի մը նուագածուները իրաւունք ունին տալու իրենց նուագած կտորին թելադրած զգայական վիճակները, իրենց զգացած ձեւով ...

Երկար տարիներու ընթացքին կանոնաւորապէս հետեւած եմ Փարիզեան մեծ «սէնֆոնիք» նուագախումբերուն, Քոլոնի, Լամուրէօյի, Փատտըլուի, Քոնսէրվաթուարի չարաթական ունկնդրութիւններուն, եւ զանոնք տեսած աշխարհի ամենամեծ ղեկավարներուն ստեղծագործող, ապրող մատներուն տակ, իբրեւ հարիւր հոգիներով ապրող մէկ էակ։

Տեսած եմ Ալպէր Վոլֆը՝ զուսպ եւ ծղրիտ, Փօլ Փարէն՝ վայելուչ եւ նուրբ, Իօժէն Գիկոն՝ խղճամիտ եւ հաւատարիմ, իրենց այդ արժանիքները փոխանցելով իրենց վարած խումբին, եւ երանգաւորելով նուագուած գործը։

Լսած եմ այդ միեւնոյն նուագախումբերը Գուինօ Վալթէռի, Վէյնկարթնէրի, Ֆէլիքս Ուայնկարթնէրի, Շառլ Մինշի, Միտրոպուլոսի, Պիեռ Մոնթէի, Վայնկարթների, Նիկոլայ Մալքոյի, Վոլֆգանգ Անտրէասի եւ դեռ քանի մը օր առաջ Քլիվլէնտի Օրքեստրա Ֆիլարմոնիքի հանճարեղ ղեկավար Ա. Ռոժինսքիի թրթռացող եւ ջըղուտ մատներուն տակ։

Այդ մեծ ղեկավարներէն իւրաքանչիւրը ձեւակերպած է նուագախումբը իր մտապատկերին նմանողութեամբ, երանգաւորելով Պախը, Պէթհովէնը, Պրամսը, Թափանցելով մեծ հեղինակներու հոգեկան խորախորհուրդ ապրումներուն, մտորումներուն եւ կսկիծներուն գաղտնիքին, չեշտելով դայն գործիքի մը միջոցաւ, քօղարկելով տխրութեան նոթ մը փխանիկմոփ մը եթերային արածուծով, տխրող նուագի ... իր երկու ձեռքերուն մէջ ամփոփած, գրկած այդ բազմաձայն բայց ներդաշնակ միջնան, որ նուագախումբն է, նուագելով՝ իբրեւ ջութակահար մը իր չորս լարերուն վրայ մէկ միակ, իր մէջ ամփոփած բոլոր ներդաշնակութիւնները, եւ իր մատնելէն արտայայտել զանոնք ունկնդիրներուն վրայ։

Ահա ղեկավարը եւ իր դերը։

Այդպէս տեսայ զինքը տարիներ։ Եւ վերջին՝ Ռոժինսքի, գոյացանդէսին առթիւ Փարիզ հրաւիրուած, Շան գ'էլիզէի թատրոնին ընդհանուր մէկ եւ ... Պրամսի «Չորրորդ սէնֆոնի»ին վերարտադրութիւնը այնպիսի անսովոր երբուխութեամբ եւ զգայնութիւններու նրբութեամբ, որ որամբ լեցնող բնտրուած եւ դժուարահաճ հասարակութիւնը տասր վայրկեան չարունակ ծափերու եւ պոռանջներու խլացուցիչ աղմուկի մը մէջ միայն կրցաւ իր հիացումը եւ ոգեւորութիւնը արտայայտել մեծ ղեկավարին։ Տեսնելու էր թէ ինչպէս Ռոժինսքի, առանց իսկ ցպիկի, մէտոյն իր հրաշագործ երկու ձեռքերուն տասը մատներով, որոնց իւրաքանչիւրը կարծես նուագարան մը ըլլար, կը չեշտէր, կ'արժեքաւորէր, գեղադոյն գեղեցկութիւնը կ'առնէր իւրաքանչիւր գործիքէն, թէ ի՜նչպէս կը մեղմէր ուժեղ նօթ մը կամ կը փոթորկէր՝ առաւել չխոհիմններու մէջ՝ տարերային դարձած ուժերը, զորս կրնար յանկարծ վերածել հեծկլտացող, ժպտեցող դաշնաւորումներու։

Կրնա՞ք երեւակայել թէ ինչ կ'ըլլար Պրամսի գործը, եթէ իւրաքանչիւր երաժիշտ հետեւէր իր զգացումներուն եւ քմահաճոյքին, իր տրամադրութեան համեմատ նուագելով ուժեղ կամ մեղմ, երկարաձգուած կամ կտրտուած ...

Ղեկավարի մը գոյութեան ժխտումն է ըսել թէ պէտք է նուագել այնպէս ինչպէս կը ցանկան նուագածուները։ Վէյնկարթնէր սխա՞լ ըրած է գրելով «Ղեկավարելու արուեստը կամ «Դասական սէնֆոնիները ղեկավարելու համար քանի մը խորհուրդներ»

Վոլֆի մասին յայտնի քննադատ մը կը գրէ.—

«Իրեն արժանի յատկանիշ մը եթէ կայ, այն ալ դիտ բառն է, իր նուագախումբը տեսակ մը ձայներու հաշիւ է, Վոլֆ ձեռքերատարօրէն ձեւակերպած է իր խումբին ամբողջութիւնը իր պատկերին նման, եւ անկէ ստեղծած մեծ բան մը»։

Ներելի չէ, «Ճեղումներ եւ թերացումներ» չվերագրելու համար ղեկավարին, ներողամտութիւնը հայցնել մինչեւ անճիշդ ակորներուն։

Ղեկավարելը ստեղծագործելէ աւելի դժուարին գործ է, եւ ղեկավար կամ պետ չի կրնար ըլլալ ամէն մէկ տեղ նետուող։

Ան կը պահանջէ այնպիսի յատկութիւններ եւ մասնաւոր կարողութիւններ, որոնք պայմանաւորուած են բացառիկ երաժշտական կարողութիւններով օժտուած հազուագիւտ էութիւններու հետ։

Ահա թէ ինչու մասին վրայ կը համրուին մեծ ղեկավարները։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԳԻՒՆԱՒՈՐ ՊԱՏԻՃԱՆ

Վ'ՄՆ ԽՂՂ ՎՂՈՒԹԵԱՆ

—o—

Շատ տարօրինակութիւններ ունի մարդկային կեանքը, հակասական երեւոյթներով լեցուն։ Ցանկութիւններ, բաղձանքներ կան, որ ընդհանրական պահանջ են դարձած կարծես, մարդկութեան բոլոր խաւերուն համար եւ ամէն օր կը սպասուին կը փնտռուին բոլորէն, բոլորէն։

Տեսակ մը համընդհանուր խօսք, որ բոլոր երեւոյթին՝ հակադիր կողմ չունի եւ մարդկութեան միեւնոյն մասին խօսքին ու գրչին առարկան է։

Համակրանքի եւ հաւատարմութեան այլազան ցոյցերով կը գտնան իր անունը աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը։ Խաղաղութի՜ւն ... Ամենափոքր կազմակերպութիւններէն սկսած մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը խաղաղութիւն կը բաղձան ու կը փնտռեն։ Մամուլ, պետութիւն, ընկերային կազմակերպութիւններ, քաղաքական ղեկավարներ, ամէ՛նքը, ամէնքը։ Փողոցներու եւ հրապարակներու վրայ տարածուած միլիոնաւոր բազմութիւններ, օդին մէջ ցցուած բռունցքներ կամ տարածուն ձեռքեր, խաղաղութիւն կը պոռան ամէն կողմէ։ Լսելիք բոլորը, որ եւ է առիթ չեն փոխեներ, խօսք մը աւելի ընելու կրկնութիւն մը եւս ընելու խաղաղութիւն բառով։

Բայց հակառակ այսքան անզուսպ փափաքներուն, կ'ուշանայ սպասուած խաղաղութիւնը, չի գար, չուզեր անգամ չերեւիր։

Եւ որքան կը յապաղի, մարդիկ աւելի եւս անհամբեր ու մոլեռանդ կը դառնան իրենց սպասումին մէջ։ Սիրահար խենթերու պէս անոր գեղեցկութիւնն ու գալստեան հրաշագործ ծանօթիւնը կ'երգեն։

Իրաւ որ, խորապէս զաւեշտական է այս երեւոյթը, չփոթած մարդկութեան այս անհաւասարակշիռ ընթացքը։

Ուշացող խաղաղութեան սիրոյն համար, նուիրումի եւ զոհաբերութեան ի՜նչ գեղակերտ բառեր եւ նախադասութիւններ չեն արտասանուիր։ Բայց տեսէք, ի՜նչ աճաւոր հակասութիւններ կան մարդոց բաղձանքներուն եւ գործին մէջ։ Զինաթափութեան ժողովներ կը սարքուին, խաղաղութիւնը տեսնելու երազով։ Բայց ամէնէն առաջ եւ աւելի, այդ ժողովի անդամ ու նախաձեռնող պետութիւններն են որ մինչեւ իրենց ատամները կը զինուին, աճաւոր պատրաստութեամբ։ ... Ծանրութեան տակ կքելով անհամար բազմութիւններ։ Ազգերու Դաշնակցութիւնն կը կազմէն «խաղաղութեան» ու «արդարութեան» պարտադրելու համար անիրաւուածներու պլլին նստած կայսերապաշտները։ Բայց այդ ազգայնոլին անդամները նոր աւար ու գոհեր կը փնտռեն աջ ու ձախ սովահար գայլերու պէս։ Ամբողջ երկիրներ ու ժողովուրդներ արհաւիրքի օրեր կ'ապրին։ Լուռ են մեծերը, խաղաղութեան սիրահար խենթերը։ Կը զգուշանան ամենափոքր չափով վշտացնել իրենց նմանները։ Բայց երբ կրակի եւ արիւնի ծովերու մէջ լողացող երկիրներու իրենց դեսպանատան մէկ ապակին փշուի մը զայ պատահականօրէն, բանակներ եւ սաղմանաւեր չարժման մէջ կը դրուին, բողոքագիրներ եւ սպառնալիք երկինքներու ամէն կողմ։ Այս հակասող երեւոյթներուն եւսին չէ՞ք տարօրինակ մտածելու թէ անգլիական դեսպանատան մը պատուհանի ապակին շատ աւելի արժէք ունի խաղաղութեան ... ռացող մեծերու աչքին, քան ամբողջ Սպանիոյ եւ Հայկենաստանի ժողովուրդ։

Զրահաւորներ, Մնդանօթներ, քանաւոր կազեր եւ ասաղերու թիւին չափ օդանաւեր կը չինուին ամէն օր, գիտե՞ք ինչո՞ւ,— խաղաղութիւնը դիմաւորելու համար, երկինքէն ու գետնէն։ Այո, այս բոլոր պատրաստութիւնները ուշացող խաղաղութեան եւ անոր թերեւս իրաւունքի եւ արդարութեան համար։

«Չէ՞ որ խաղաղութիւն կը պոռան բոլորը, եւ անոր կը սպասեն անձկանօք։ Առանց Թնդանօթներու որոտին, առանց Թանկաւոր կազերու ծուխին խաղաղութիւնը չի գար, կ'ուշանայ։

Պէտք է դիմաւորել զինքը ... Եւ կը կարծէ՞ք թէ մենք պարապ կեցած ենք այս բոլոր պատրաստութիւններուն մէջ, խօսք, ձիգ, ջանք ... Բախեր խաղաղութեան ուխտաւորներու Թափօրին հետ քալելու, մեր մասնակցութիւնը բերելու համար։

Ուրեմն մեր ռամկավարներու գրած ու խօսած «Մեծ տեսիլքն» ու «զարմ... բաւ իրաւունքը» պարապ բանի՞ կը կարծէք։ Չէ, միամիտ մի ըլլաք։ Սա կասկածամիտ չեմ։ Խորհրդաւոր խօսքերն ու գլխագիր բառերը իմաստ մը ունին հարկաւ։ Թափօրը ամէն օր կը պատրաստուի խաղաղութիւնը դիմաւորելու։ Մենք ալ ետ կը մնանք, ոչ ալ անմասն։ Մեր ռամկավարները չատոնց ուսումնասիրած են անոր գալիք ճամբան։

ՀԵԹԱՆՈՍ

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՅ

—o—

Սիրելի Արագ.— Ըսինք — որքան հաստատապէս, բիւրեղակերպ է մեր լեզուն, իր ներքին յատկութիւններուն, դուն ըսէ՝ կազմախօսութեան եւ համադրական բնոյթին թերումով, կրնայ ընդունիլ իւրացնել էական բառեր, այսինքն իր խելութեան համար պատասխանող բառերը, ինչպէս բոլոր միւս «համադրական» լեզուները։ Այս կերպով է որ, ինչպէս ակնարկեցինք, մշակութային լեզուներուն մէջ առաջնակարգ դիրքերէն մին գրաւող գերմաներէնը, իր համադրական նոյն հանգամանքին չափով՝ իւրացուցած է, ձուլած է յունալատին գրական, գիտական, իմաստասիրական բառեր, մինչ ոչ-համադրական, այլ հապէս վերլուծական լեզուները, ինչպէս ֆրանսերէնը, գրեթէ նոյնութեամբ կամ բնագրին համար անսովոր փոփոխութեամբ առեր կը գործածէ նոյն բառերը։

Այս կրկնութիւնը ըրինք, հանդիպելով առաջ նորագիւտ բառին, որ չատ գեղեցիկ եւ պատեհագոյն բացատրութիւն մըն է — ասոյթ, փոխանակ ասացուածքի, զրոյցի։ Իմ ճաշակովս, ասոյթը կրնայ մուցնել ասացուածքը, զոր օրինակ։ Ցեղուտ ծաղիկը արդէն ճիշդ իր տեղին գործածած էր զայն։ Ոյթ մասնիկը, չափաւոր եւ ճաշակաւոր գործածութեամբ, մեր լեզուին պարզերէն մին է — ժանծրոյթ (ժանծր), առողջոյթ, պայծառոյթ, բնոյթ, ծիրոյթ, այնուոյթ, կշռոյթ։ Բայց պէտք է միշտ ուշադիր ըլլալ ճաշակին եւ, պահիկ մը եւս, ներդաշնակութեան։ Ցայտնի է թէ ոյթ մասնիկը ութիւն մասնիկին տեսակ մը խտացումն է, սակայն իբրաւունք չունիմ, ի դէպս եւ յանդէպս, ութիւնով եղած բառերը ոյթով դործածելու, այսպէս՝ խելքիս փչէ եւ ըսեմ — կարօտոյթ, փոխանակ կարօտութեան, այլովքն հանդերձ։ Բայց ասոյթը գեղեցիկ է եւ ճաշակաւոր, նորոյթին, զայրոյթին պէս։ Ցետոյ, modeը նորոյթ է, իսկ nouveauté նորութիւն է, la nature բնութիւն է, իսկ le naturel բնոյթ է։ Ահա թէ ինչպէս անհրաժեշտ է ոյթ մասնիկը Ասոյթն ալ նոյն ձեւով, քանի որ չենք ուզեր օրինակներով խճողել։ Բայց նոյն յօդուածագիրը յաճախ կ'ըսէ — «րիթմիկ» (ֆրանսերէնը նմանցնելով)։ Քանի որ ունինք կշռոյթը (ռիթմը), ի (ռ)իթմիկը կրնանք տալ կշիռ (կըշռի ածական) բառով։ Տարօրինակ թող չթուի այս բացատրութիւնը, թէ կշիռ ածական է. արդէն balanceի նը չանակութեամբ կշիռ կը գործածենք, ծանրոցի համար կշիռք — մարմինի մը կշիռքը։ Մեր արդի բարբառին մէջ կշիռ չունինք, այլ կշիռք։ Հին գրականին մէջ ալ յոգնակի ձեւով գործածուած է առհասարակ։ Բայց բառած է — կշիռ զգազագաամբ

ՁԻՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

»»»» o ««««

ԷՆՎԷՐ ՋԻՒՆԻ ՄԷՋ ԹԱՂԵՑ 68 ՀԱԶԱՐ ՋԻՆՈՒՈՐՆԵՐ

ԷՆՎԷՐ ՋԻՒՆԻ ՄԷՋ ԹԱՂԵՑ 68 ՀԱԶԱՐ ՋԻՆՈՒՈՐՆԵՐ

ԽՄԲ.— Երեմնի կրթ. տնօրէն Գ. Խումայիլ Հաքքը, որ այժմ Ծումհիւրիէթի կ'աշխատակցի, վերջերս ենթական պատմած մը կատարած էր երկրին զանազան շրջաններ։ Ցիշեալը այս առթիւ սկսած է հրատարակել «Հայրենիքէն գրութիւններ» անուան տակ յօդուածաշարք մը։ Կուտանք ...

Ընդհ. պատերազմի առաջին ամիսները, ռուս բանակները անխնայ դիմեց Երզրումն Սարիգամիշ Փրուսիոյ Մազուրեան ճախճախուտներուն մէջ։ ... ռուս. ճակատը չատ տկար է։ Լաւ առիթ մըն է անցեալի վրէժը լուծելու համար Մոսկովէն, որուն հետ կը կռուինք դարերէ ի վեր։

1914 հոկտեմբերի վերջերը տեղի կ'ունենար Քէօփրիւքէօյի պատերազմը։ Թշնամի չորս զօրագունդերուն դէմ կը գտնուին մեր վեց զօրագունդերը։ Եթէ մեր բոլոր ուժով յարձակինք ռուս բանակին վրայ, Արաքսի մէջ պիտի խեղդենք զանոնք։ Բանակի հրամանատար Հասան Իզզէթ փաշա չափազանց զգոյշ է։ Ան տարուած է միայն անցեալի թուախոյով եւ չի խորհիր բնաւ ներկայ թշնամիի մասին։ Զյանդգնեցաւ կողմնակի յարձակում մը ընել եւ միայն ճակատէն յարձակումով մը ետ մղեց թշնամին։ Զօրաւոր էինք, թշնամին ետ մղեցինք, յանդգնութիւն չունէինք, չկրցանք բնաջնջել զայն։

Ընդհ. հրամանատար Էնվէր փաշա բարկացաւ ու դեկտեմբերի սկիզբը ճակատ եկաւ ու իր ձեռքը առաւ բանակին հրամանատարութիւնը։ Հոկտեմբերի մէջ չատ զգոյշ էինք, դեկտեմբերին բոլորովին անզգոյշ դարձանք։ Այն ատեն յանդգնութիւնը կը պակսէր, հիմա յանդգնութիւնը կը մարմնացնէինք։ Զգուշութեան եւ յանդգնութեան միացումով միայն կ'ապահովուի յաղթանակը։

Ճակատի երկու զօրաբանակները զօրացան երբորդով մը։ Թշնամին 60 հազար զինուոր ունէր, մենք 90 հազար։ 11րդ զօրաբանակը ճակատէն հաւէ պիտի զրաղեցնէ թշնամին եւ 9րդ զօրաբանակը, որ կը բաղկանայ 28 հազար հոգիէ եւ 10րդ զօրաբանակը որ կը բաղկանայ 40 հազար զօրքէ, հիւսիսէն պիտի պաշարեն թշնամին. Այս երկու զօրագունդերու զինուորները բոլորն ալ Արեւելեան Նահանգներու բնակիչ խիզախ ու լաւ մարզուած երիտասարդներ են։

Թուաներ Սեւ ծովու մէջ ընկղմեցին «Միտհաթ փաշա» շոգենաւը, որ բանակին ձմեռնային հագուստեղէն կը բերէր։ Էնվէր փաշա սադմանադրական աչքէ անցընելէ ետք, 3 դեկտեմբեր Խուակիր ղեկոյցով մը բսաւ. «Զինուորներ, բոլորիդ ալ այցելեցի, եւ տեսայ որ ոչ վերարկու եւ ոչ ալ կօչիկ ունիք, բայց թշնամին պիտի վռնտենք ու պիտի դրաւենք Կովկասը։ Հոն պիտի գտնենք ինչ որ դուք չունիք»։

Կիսամերկ ու չոր հացով անանօթ այս 68 հազար զինուորները, սաստիկ ձմրան մէջ, երեք հազար մեթր բարձր եւ երեք մեթր ձիւնի խաւով պատած լեռներուն վրայ, արահետներէն սկսան յառաջանալ։ Անոնք տխրուած են յաղթել սեպ լեռներուն, ձմրան բուքին ու թշնամիին խիզախութեան։ Սեւ ծովու մէջ ընկղմած վերարկուները Կովկասի մէջ վերագտնելու կիրքով ակաղձուն, անոնք կը յառաջանան եւ իրենց քաջութեան հուրով կը հալեցնեն այն ձիւները, որոնց մէջ կը թաղուին։

Սարըղամիշի հիւսիս – արեւմուտքը, մէկ օրուան հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի Պարտիզ գիւղը, 9րդ զօրաբանակը 60 քիլոմեթր դէպի հիւսիս պիտի բարձրանայ եւ Պարտիզի մէջ պիտի միանայ 10րդ զօրաբանակին, որ 90 քիլոմեթր հեռաւորութենէ մը պիտի իջնէ հոն։ Այլ եւս թշնամին քովրնտի նեղը դրինք, զայն Արաքս նետեցինք, ու այլեւս մեր առջեւ բացուեցան Կովկասի ճամբաները եւ Կովկասի ժողովուրդին ազատամտութեամբ ... Անոնք երազ չէն, երբ երկու զօրաբանակները միանան Պարտիզի մէջ, այդ երազըրացարձակիրականութիւն մը պիտի դառնայ.

9 դեկտեմբեր. չարժումը պիտի ըսկսի. 9րդ զօրաբանակը կը սկսի յառաջանալ. ահռելի ձիւնամրրիկ մը կը կը ծագի։ Մէգ, փոթորիկ ու ալիտակ խաւար։ Հոգ չէ, արչաւը պիտի դժուարանայ, սակայն թշնամին ալ ոչինչ պիտի տեսնէ։

Իրապէս, զօրաբանակը, առանց թշնամիին գլալի ըլլալու, ուրուականի մը նման երեք օր առհեցաւ։

11 դեկտեմբերի վիչերը, 29րդ զօրագունդը Պարտիզ մտաւ. Թշնամիին գլխուն ուղղութեամբ դամի մը նման ցցուեցանք։

Ընդհ. հրամանատար Էնվէր, իր գերման սպայակոյտին հետ ձիով 14 ժամէն Պարտիզ հասաւ։ Պատերազմական խորհուրդը հետեւեալ որոշումը տուաւ.

«Միայն 29րդ զօրագունդը կը գտնուի հոս. միւս երկու զօրագունդերն ալ պիտի հասնին մօտ ատենէն։ 10րդ զօրաբանակէն տակաւին լուր մը չկայ որով քիչ մը սպասենք եւ մեր բոլոր ուժերը հաւաքենք թշնամիին վրայ յարձակելու համար։ Այս չարժումը իբրեւ բանալի պիտի բանայ յաղթանակի կղպանքը»։

Սակայն Էնվէր մոռցաւ որ նեէ Հաֆըզ Հագգը պէյ վազը ձախ կողմէն յարձակում գործէ եւ Սարըղամիշը գրաւէ ..., ինչո՞ւ անոր թողուլ Սարըղամիշի յաղթանակի պատիւը։ Իր հրամանին տակ զօրագունդ մը ունէր, ինք պէտք էր գրաւէր այդ քաղաքը եւ խլէր այդ յաղթանակը անոր ձեռքէն։

Էնվէրի նախանձին առարկայ գնդապետ Հաֆըզ Հագգը պէյ 10րդ զօրաբանակի հրամանատարն էր. ան ալ Էնվէրի նման «Ծամամաը Շէհրիար» (կայսերական փեսայ) է. ան ալ միւսին նման պալքանեան եւ համաշխարհային պատերազմներու միջեւ անցնող կարճ ժամանակաշրջանի մէջ երիտասարդացած բանակին կանխահաս մէկ հրամանատարն է։ Օլթիի մէջ կիսով բնաջինջ ըրաւ ռուս զօրագունդ մը։ Գերի բռնուած ռուս հրամանատարին դէմ կը հպարտանայ ըսելով.— Այս սաստիկ ձմրան մէջ նոյն իսկ Նափոլէոն չէր կրնար կատարել այս պաշարումը, այնպէս չէ՞ հա՛, հա՛, հա՛ ...

Ցետագայ դէպքը բացորոշ ցոյց կուտայ թէ ան մազ մը իսկ չունէր Նափոլէոնի ռազմական ձիրքերէն

(1)

որ կը նշանակէ չփչփուած գագաթին վերեւ: Այսպէս յօղուածագրին հետեւելով, կ'ըսենք — կշիռ ներաժշտութիւն (այսինքն՝ չափի մը, կշռոյթի մը վրայ գացող, ինչպէս մեր շարականները, նաեւ քաղուած ժողովրդային, աշուղական երգեր, որոնք ոտանաւորի վանկերուն սովորական, կանոնական չափերը չունին, բայց «չափ» մը, «կշռոյթ» (ռիթմը) մը ունին):

Յօնարհաբար դիտել կուտամ, թէ օտար բառերու այս ձեւ գործածութեան գրեթէ ընաւ պէտք չունի մեր լեզուն, բաց ի, բնականաբար, այն դէպքէն, ուր ն'ւ բաւնար գիւտի մը հետեւանքով նորակերտ բառ մը մէջտեղ կ'ելլէ իբրեւ դեղ, իբրեւ հիւանդութիւն, իբրեւ բոլորովին անյուր գրութիւն: Այսպէս՝ մեր լեզուն պէտք չունի ըսելու, զոր օր. կրիզ. քրիզ, կրիտիկական մօմէնտ եւ անձոնի ու արհամարհելի գումարը այն օտարահնչիւն բառերուն, որոնք կը վխտան Երեւանի չէն կեդրոնին մէջ եւ անոր արտասահմանեան կապկողներու գրուածքին մէջ: Ընդհակառակը միշտ պէտք է լրջօրէն առնել — Աչքի առջեւ բերէք մեր ոսկեդարեան փառաւոր դրականութիւնը, որ յունալատին ընտիր ու գծուարիմաց թարգմանութիւններէ կը բաղկանայ առաւելապէս: Քննեցէք գիրքը, գիրը եւ հկէք սա եզրակացութեան, թէ մեր հոյակապ նախնիք երբեք բնակութեան կամ ժառանգութեան իրաւունք տուած չեն մեր լեզուին մէջ օտար բառերու խառնաղանճին: Այո, իրենց առջեւ, իբրեւ օրինակ, ունէին մեր լեզուէն, մեր գրականութեան շատ աւելի ճոխ, զարգացած գրականութիւն եւ լեզու, օտարահնչիւն օտարախօս, բայց ճիգ ըրին, մեծ կանոնուած լեզուին ոտոյգ առումներուն եւ առոյթներուն համաձայն, թարգմանել, յեղուլ, փոխարկել իրենց առջեւ գտնուած օրինակներուն մեր լեզուին անպտուր ու անծանօթ — կրկնենք — առոյթները: Ի՞նչ կ'ըսէք. չհանդիպեցա՞ն արդեօք ռիթմը, ռիթմիք, սիմֆոնիա, սինթէզ, սիմբոլ եւ այլ բիւր բառերու, զոր հայացուցին չքնաղօրէն, հայկեան բարբառին ծիրանին հագցնելով օտար խուժուըրտունին: Եթէ աչքէ անցընես Ոսկեդարեան ամբողջ դրականութիւնը, թարգմանածոյ թէ ինքնագիր, իմ գիտցածս՝ հազիւ երկհարիւրեակ մը օտար բառերու կը հանդիպինք, անոնք ալ մեծ մասամբ տեղական յատուկ անուններէ կազմուած հասարակ բաներ, նաեւ քանի մը բառերու՝ որոնք քրիստոնեայ ազգերու ընդհանուր հասկացողութեան իբրեւ նշանակ պահեցին իրենք ալ: Բայց այսչափ միայն: Առէք Եզնիկը, Եղիշէն, Փարպեցին, Խորենացին եւ գուցէ, տեսնէք, այդ դարագլուխ կազմող հեղինակներուն մէջ օտար լեզուի աղճատուած մէջբերումներ — քանի՞ հատ: Եւ հիմա մենք, հարեւանցի գրողներս, երբ Ֆրանսերէնի մէջ կը պատահինք իբր թէ նոր բառի մը, յանկարծ «կը նօտրենք» զայն ու կը գործածենք ու կ'ըսենք — կրիզ ... փոխանակ տագնապի (տնտեսական, եղժմական, հոգեվարքի):

Կարճ կապելով, կը խնդրենք որ հետզհետէ մեր լեզուին հանդէպ այս կարճմտութիւնը տեղի տայ անոր ոգիին, իմաստին, յօրինուածքին ճշգրիտ ծանօթութիւններուն: Մեր երիտասարդ գրողները քիչ մը աւելի հոգածու ըլլան հայացնելու իրենց գիրն ու իմաստը:

Սիրելի Առաջ, մօտ է աշունը, գասաւանդութեան «իռէալ» եղանակը:

ՏԱՐԱԶ

ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ «ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ» ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹԻ

1887—1937

—o—

«Հանդէս Ամսօրեայ» հայագիտական ուսումնաթերթը, որ լոյս կը տեսնէ Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան հովանաւորութեան տակ, բոլորեց իր հրատարակութեան 50րդ տարեդարձը:

«Հանդէս Ամսօրեայ» 50 տարի գործեց հայագիտական մարզի վրայ եւ հնձեց մեծամեծ արդիւնքներ ի նպաստ հայ մշակոյթի ուսումնասիրութեան, աշխատակցութեամբ բազմաթիւ հայ եւ օտար մասնագէտ գիտուններու:

Նկատի առնելով հայագիտական ուսումնաթերթիս այս ազգօգուտ ծառայութիւնը, պիտի տօնէ խմբագրութիւնս այս բարեբաստ տարեդարձը յոբելինական հանդէսով:

Խմբագրութիւնս վստահ, թէ հայ հասարակութիւնը բարձր պիտի գնահատէ հայագիտական ուսմանց բարգաւաճման համար տարուած այս աշխատանքները, հրաւէր կը կարդայ հայ հասարակութեան, մասնաւորապէս հայ խմբագիրներու, ուսուցիչներու, գրագէտներու, գրասէրներու եւ հայ մշակոյթի պաշտպանութեամբ հետաքրքրուողներու, մասնակցիլ այս տօնախմբութեան, բարոյապէս եւ նիւթապէս:

Առիթ ըլլայ Յոբելեանս հայ հասարակութեան մէջ արծարծելու սէր եւ հետաքրքրութիւն դէպի հայագիտական ուսումներ եւ ազնուրելու իւրաքանչիւր անհատ հայ անցեալ եւ ներկայ մշակոյթի գիտակցութեամբ:

Այս սէրը, հետաքրքրութիւնն ու գիտակցութիւնը պիտի համախմբեն ուսումնաթերթիս շուրջը ազգասէր եւ ուսումնասէր համակիրներ, որոնց ներկայութիւնն ու աջակցութիւնը պիտի ըլլան քաջալեր խմբագրութեանս, անվհեր եւ աւելի լայն ծաւալով յառաջ մղելու հայ մշակոյթի հետազօտութեան համար այնքան անհրաժեշտ եւ հայ անունին համար այնքան պատուաբեր ուսումնաթերթիս հրատարակութիւնը:

Յոբելեանի տօնախմբութիւնը տեղի պիտի ունենայ տարւոյս Հոկտեմբեր 3ին ի Վիէննա, Մխիթարեան Հանդիսասրահին մէջ:

Անդամք Յոբելինական Յանձնաժողովի — Հ. Ն. ԱԿԻՆԵԱՆ, Հ. Վ. ԻՆԳԻԼԻԶԵԱՆ, Հ. Գ. ԽՍԱՊԱԼԵԱՆ, Գ. ԳԵՂԱՄ ԱՄԱՏՈՒՆԻ, ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ՄԵԼԻՔՍԷԹԵԱՆ, ԱՐԱՄ ՏԵՐՈՒՆԵԱՆ:

Ամէն գրութիւն եւ առաքում ուղարկել — Rév. P. N. AKINIAN, VII. Mechitharistengasse 4, VIENNE (Autriche)

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ԱՄԱՒԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

—o—

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ — Յունիս 27ի կիրակին Երուսաղէմի Մխիթարեան վարժարանը իր բացօթեայ հաւաքատեղին վրայ սարքեց վարժարանի ամավերջի հանդէսը եւ կատարուեցաւ պարգեւաբաշխութիւնը ծնողքներու ներկայութեան: Հանդէսին կը նախագահէր պատր. փոխանորդ Կիրակոսեան Ծ. վարդապետը:

Տեղի ունեցան երգեր, արտասանութիւններ, տրամախօսութիւն եւ քանի մը հայկական ազգային պարեր: Պարող երկսեռ փոքրիկները իբրեւ տարազ կը կրէին հայկ. հագուստը, որ ժողովուրդին մէջ առեղծեց խանդավառ մթնոլորտ.

Հանդէսին վերջաւորութեան նախակրթարանի իրենց դասերուն մէջ առաջին եւ երկրորդ հանդիսացող աշակերտներ ստացան արժէքաւոր պարգեւներ: Հուսկ ուրեմն խօսք առաւ վարժարանին փոխ-տնօրէն Գ. Տէրոն Լիւլէճեան, որ ամփոփ տեղեկութիւններ տուաւ վարժարանի ուսումնական կեանքէն, շեշտեց թէ կրթութիւնը տունէն կը սկսի, պատշաճ թելադրանքներ ըրաւ ծնողքներուն եւ ներկայացուց ազգ. դաստիարակութեան օգուտները եւ անհրաժեշտութիւնը եւ Մխիթարեան վարժարանին դերը այս գաղութին մէջ, հայ լեզուն պահելու ու մշակելու տեսակէտով: Գ. Լիւլէճեան խօսեցաւ մօտ 40 վայրկեան ազգային շունչով, յուսադրեց տարագիր հայութիւնը ու մանկավարժի իր յորդորներն ըրաւ երեք ամիս արձակուրդ տանող նոր սերունդին: Այս գեղեցիկ հանդէսը վերջ գտաւ երկարատեւ ծափերով:

Թղթակից

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԴԱՇՏԱՊԱՐ ՀԱՆԴԷՍ

— • —

Անցեալ կիրակի 4 Յուլիս տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» խումբի դաշտապարահանդէսը Թոպէնտոնի մէջ:

Հակառակ օդին աննպաստ երեւոյթին, առաւօտէն իսկ Փարիզէն եւ շրջանի հեռաւոր արուարձաններէն՝ բազմաթիւ ընտանիքներ, բեռնաւորուած օրուան պաշարով, եկած եւ գրաւած էին իրենց տեղերը, ըլլայ ծառաստանի տաղաւարներուն, ըլլայ սրահին մէջ:

Ժամը ճիշդ 3ին խուռն բազմութեան մը ներկայութեան, «Մեր հայրենիքը»ով հանդէսին բացումը կատարուեցաւ, որմէ վերջ նախագահ ընկ. Ս. Վրացեան համառօտ կերպով թուեց ազատագրութեան պայքարի այն ճգնաժամային պայմանները, ուր յանուն ժողովուրդի գոյութեան պահպանման, համեստ յեղափոխականը կը դառնար յանդուգն զինուոր, եւ անբաւարար զարգացումով հայրենիքին՝ կարող կազմակերպիչ:

Եւ խօսքը ուղղելով երիտասարդ ընկերներուն, թելադրեց ներշնչուիլ Ուրֆայի հերոս Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի օրինակով, որ մեր յեղափոխական պատմութեան մէջ լուսաւոր էջը կը կազմէ:

Նախագահի խօսքէն վերջ արտասանեց Օր. Մ. Օհանեան ողբացեալ ընկ. Վարանդեանի «Հերոսները»: Յետոյ թառով նուագեց Գ. Գարեգինը «Կռունկը», որմէ վերջ Օր. Կնեազեան երգեց «Պարահիտարը» եւ «Երբոր բացուիլը»:

Երգէն վերջ առաջին բանախօս ընկ. բժ. Քիւթիւկեան ծանրացաւ մեր անկախութեան վրայ եւ ըսաւ. «Զի բաւեր Հայը Հայ պահելով միայն գոհանալ, այլ պէտք է Հայու մէջ հայրենիքի անկախութեան գաղափարն ու տենչը զարգացնել, որպէսզի մեր ազատ եւ անկախ հայրենիքին մէջ, ի վիճակի ըլլանք արժանաւոր կերպով տօնել մեր քաջարի հերոսներու յիշատակը»:

Թառով Գարեգին կրկին նուագեց «Բարձր սարերը», որմէ վերջ Օր. Արշալուհի Քէչիլեան արտասանեց երիտասարդ գրող Ա. Սրապեանի «Տաղ առ Սեւանայ լճեր»:

Ընկերներու ցանկութեան վրայ ընկեր Ս. Տէր Թովմասեան խօսք առնելով, ջերմօրէն գնահատեց Հ. Յ. Դ. նորակազմ «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» խումբի ընկերներու այս անդրանիկ ձեռնարկը, եւ ըսաւ. «Ահա գործ մը, աշխատանք մը, որ Հայը հեռու կը պահէ այլասերումէ: Զի բաւեր միայն լեզուն, պէտք է նաեւ քաղաքական մտայնութեամբ Հայը Հայ պահելու աշխատիլ»:

Եւ կոչ ըրաւ հայ ծնողներու, որ իրենց զաւակները անխտիր առաջնորդեն Հ. Յ. Դ. շարքերը, եթէ կ'ուզեն փրկել նորահաս հայ սերունդը օտարանալու վտանգէն:

Նորութիւն մը եղաւ մեզի համար փոքրիկն Տէրունեանի հայերէն եւ Ֆրանսերէն արտասանութիւնները՝ արուեստագէտի կանխահաս նրբութեամբ ու շարժուձեւերով:

Ահա հայկական պարը գեղջկական տարազով, զոր պարեցին Իթալի, Քաշանի եւ Ալֆորվիլի միացեալ խումբը ընկերակցութեամբ թառի

Օր. Գաղազեան շնորհալի կերպով պարեց երկու կովկասեան պարեր:

Մօտաւորապէս մէկ ժամ տեւող այս յայտագրէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը Cario Canti նուագախումբի ղեկավարութեամբ, եւ մեծ ոգեւորութեամբ տեւեցին մինչեւ երեկոյեան ժամը 8ը:

Առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ժողովուրդը խանդավառութեամբ հետեւեցաւ յայտագրին, զուարճացաւ խումբեր կազմած եւ բոլորն ալ մեկնեցան յիշատակելի օր մը անցուցած ըլլալու գոհունակութեամբ:

«Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» խումբի բոլոր ընկերներն ալ մրջիւնի նման լծուած էին աշխատանքի: Պիւֆէն ընկ. Գուրգէնեանի ղեկավարութեամբ անթերի կը գործէր, պահ ձգելով բալոը:

Ապրի՛ք, երիտասարդ ընկերներ:

Դաշնակցական մը

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԱՉՔԸ ՉԿՇՏԱՑԱՒ

— ս —

«Սօն Թէլէկրաֆ», «Պէյօղլուի Հայոց եկեղեցիին դրամի մաքսանենգութիւն կատարելը հասկցուեցաւ» խորագրով հետեւեալը կը գրէ. —

Պէյօղլուի Հայոց Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին, 20 օր առաջ տուրքի մաքսանենգութիւն ըրած ըլլալուն համար, ելմտական իշխանութեան կողմէ 1933 տարւոյ համար 6.934 ոսկի, իսկ 1934, 1935, եւ 1936 տարիներուն համար 26 հազար ոսկի տուրք եւ տուգանքի ենթարկուած էր:

Այս անգամ ալ, հասկցուած է որ դարձեալ նոյն եկեղեցին բաժնեթուղթի մաքսանենգութիւն կատարած է:

Դէպքը հետեւեալ կերպով տեղի ունեցած է.

Այս եկեղեցին իր հասոյթի առաւելութիւնը, 1929էն ի վեր, Զուիցերիա, Պալ քաղաքին մէջ գտնուած զուիցերիական դրամատունը ի պահ տալ ըսկսած է եւ 1929ին, առաջին անգամ ըլլալով 37 հազար ոսկի ղրկուած է: 1930ին 38 հազար ոսկի եւս ի պահ դրուելով, այս գումարը 75 հազար ոսկիի բարձրացած է:

1932ին կառավարութեան հրատարակած «տովիզի» մաքսանենգութեան օրէնքին համաձայն, պէտք էր որ այս դրամի մասին լուր տրուէր կառավարութեան, մինչդեռ եկեղեցին ոչ մէկ յայտարարութիւն տուած է այս մասին: Անկէ զատ, դարձեալ գաղտնի կերպով, յիշեալ եկեղեցին շարունակած է Եւրոպա դրամ ղրկել եւ այս մասին արձանագրութիւններ կան եկեղեցիին մատենաւոր տետրակներուն մէջ:

Վերջերս խնդիրը լուր տրուած ըլլալով, «տովիզի» մաքսանենգութեան կազմակերպութեան քննիչներէն Ասըմի պաշտօն յանձնուած է քննութիւն կատարել այս մասին:

Տետրակներու արձանագրութիւնները հայերէն ըլլալուն, Յովհ. Շահինդարեանի թարգմանել տրուած է զանոնք եւ այս թարգմանութեանց ճշդութիւնը ընդունուած եւ ստորագրուած է եկեղեցիին միւթէվէլլի մարմնոյն եւ քարտուղարներուն կողմէ: Այս կերպով եկեղեցին մատակարարողները մաքսանենգութեան պարագան ալ ընդունած կ'ըլլան: Ասոր վրայ թէեւ տեղեկագիր պատրաստուած եւ ուղղուած է դարձեալ անոնց ստորագրել տալ, բայց միւթէվէլլի մարմինը առարկելով ըսած է.

— «Մենք չենք խառնուիր օտար դրամատուններու գտնուած դրամներուն: Պատրիարք Մեսրոպ Նարոյեան եւ վարչութեան ատենապետն է որ կը խառնուին եւ անոնց հրամանովն ու որոշումովը գործողութիւն կը կատարուի»

Բայց քննիչ մարմինը չէ ընդունած այս առարկութիւնը եւ յայտնելով թէ հաշիւները եկեղեցւոյ տետրակներուն մէջ գրուած են, ըսած է որ առ այժմ այս տեղեկագիրը պէտք է ստորագրեն, եւ հարցաքննութեան պարագային ընեն այս առարկութիւնը:

Ասոր վրայ տեղեկագիրը ստորագրուած է Պէյօղլուի Թաղ. Խորհուրդի ատենապետ Տոքթ. Անդրէ Վահրամի, Կալուածոց ատենապետ ատամնաբոյժ Գ. Ա. Սուրէնեանի եւ այս երկու մարմիններուն քարտուղար Մարտիրոս Հանէսեանի եւ Հայկ Ծանճեանի, ինչպէս նաեւ քննիչ Ասըմի եւ իր օգնականին ու արձանագրութիւնները թարգմանող Յովհաննէս Շահինդարեանի կողմէ:

Պէյօղլուի Վաքըֆներու վարչութիւնը տուրքի մաքսանենգութեան եւ Վաքըֆներու օրէնքի դէմ կատարուած արարքի բերումով, իսկ «տովիզի» մաքսանենգութեան կազմակերպութիւնն ալ «տովիզի» մաքսանենգութեան պատճառաւ օրինական հետապնդումի ձեռնարկած են եկեղեցիին վարչութեան դէմ:

ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼ ՍԱՐՈՒԽԱՆԵԱՆԻ

1887 — 1937

— . —

Առաքել Սարուխանեան (Կ. Տիւրեան), նախկին աշակերտ Վիէննայի Մխիթարեան վարժարանին (Պոլիս) իր գրական եւ հրապարակագրական գործունէութիւնը սկսած է եւ շարունակած «Հանդէս Ամսօրեայ»ի, «Մշակ» օրաթերթի եւ այլ զանազան օրաթերթերու եւ ուսումնաթերթերու մէջ: Իր գրական վաստակներու խօսուն վկաներն են իր հեղինակած աւելի քան 10 հատորները, որոնց թւին մէջ են՝ Խորհրդաւոր աղջիկ (վէպ), Հայկական հարցը, Հոլլանտա եւ Հայերը, Բելգիա եւ Հայերը, Աղեքսանդր Մանթաշեան, Կովկասեան լեռներ մէջ, Սեւ ծովու ռուսական եզերք, L'influence iranienne dans la littérature géorgienne եւն. եւն.:

Կուռ եւ զիլ ոճ, պատկերաւոր ներկայացում մտքերու եւ բազմակողմանի հմտութիւն նկարագրական գծերն են իր գրական արտադրութիւններու:

Յոբելինական հանդէսը տեղի պիտի ունենայ 1937, Հոկտեմբեր 3ին, Վիէննա, Մխիթարեան հանդիսասրահին մէջ, նախագահութեամբ Հ. Մեսրոպ Վ. Հապոզեանի, Ընդհ. Աբբայ Մխիթարեան Միաբանութեան:

Ամէն գրութիւն ուղղել

Հ. Ն. ԱԿԻՆԵԱՆ, VII, Mechitaristengasse 4, VIENNE (Autriche).

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Ծանօթ դաշնակուսոյց Ս. Պետրոսեանի աշակերտական տարեկան երրորդ ունկնդրութիւնը տեղի կ'ունենայ կիրակի, 11 յուլիս, ժամը 3.30ին, Կավոյի Թուաթր սրահին մէջ: Ծախքերու մասնակցութեան համար 1 ֆր. մուտք: Կը դաշնակահարեն օրիորդներ Ֆորթունաթօ, Մայտա Մարգարեան, Երանուհի Յովհաննէսեան, Փափազեան, Առաքելեան, Խաչատուրեան, Աղնազարեան, Ապտալեան, Քոչիկովսքի քոյրեր, Յակոբեան, Սամուէլեան եւ Գավէզեան (6 տարեկան), ճոխ ու գծուարին յայտագրով մը:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (103)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

Ղովուշի Թուրքերն ու Քիւրտերն ալ որոնք այնքան առասպելական պատմութիւններ լսած էին Վահէի մասին, մեծ յարգանքով ընդունեցին զայն, մանաւանդ որ ձերբակալուելու պահուն երեք մարդ սպաննած ըլլալու հանգամանքը խոր տպաւորութիւն ձգած էր բանտարկեալներու վրայ:

Կարտախներու գլխաւորը բարձրահասակ, դաժան մարդ մըն էր: Օրը մէկէ աւելի անգամներ կը շրջէր ղովուշները, կարգադրութիւններ կ'ընէր, կը սաստէր անհնազանդ բանտարկեալները, երբեմն կը ծեծէր, երբ որ եւ է խնդրի պատճառով բանտարկեալները իրարու հետ կը կռուէին: Բայց եւ այնպէս քաղաքական բանտարկեալներու հանդէպ վերապահ ընթացք մը ունէր: Ծիշդ է, որ անոնց ալ կը հայհոյէր, ինչպէս միւսներուն, բայց աղէկ անդին չէր անցնէր, տանջարան-զնդանի մէջ անոնց կերած ծեծը բաւական համարելով:

Բոլոր բանտարկեալներու մէջ Վահէն առանձնաշնորհեալ դիրք մը ունէր: Նոյն իսկ ամբարտաւան կարտախները ու իրենց մեծը յարգալից վերաբերմունք մը ունէին անոր հանդէպ, զայն համարելով յեղափոխականներու գլխաւորը:

Օր մը, բանտարկուելէն մօտաւորապէս ամիս մը վերջը, Վահէն անակնկալ կերպով նամակ մը ստացաւ դրսէն, շաբաթներու յուսահատեցնող լռութենէ յետոյ: Կէս օրէն առաջ ղովուշէն ելած, կարտախի մը ընկերակցութեամբ պէտքարան կ'երթար Վահէն, երբ Սարը Մէհմէտ Աղան, այդպէս էր կարտախներու մեծին անունը, բակի մէջ հանդիպելով իրենց, սկսաւ հայհոյել կարտախին, որ այդ առտու իր սենեակին մէջը մոռցեր էր աւլել, ու զայն ճամբեց, որ իր սենեակը մաքրէ:

— Քալէ, պիղծ անհաւատ,— վայրագ դէմքը ալ աւելի խոժոռելով հրամայեց Մէհմէտ Աղան, հրելով Վահէն որ կանգ առած էր:

Մէհմէտ Աղան կրնկակոխ հետեւեցաւ Վահէին, որ նեղ միջանցքը անցնելով՝ մտաւ փոքր բակ մը: Այդ բակի վրայ կը բացուէին բանտի կարգով շարուած ճեմիչները:

Կարտախներու գլխաւորը, Վահէի ետեւէն բակը մտաւ եւ գլուխը աջ ու ձախ դարձնելով, երբ վստահ եղաւ որ ուրիշ մարդ չկայ, գօտիի արանքէն տոմսակ մը հանեց ու արագօրէն Վահէի բուռին մէջ սեղմեց:

— Սահագճին տուաւ,— շշնջաց Մէհմէտ Աղան:

Վահէն տարակուսած՝ անոր դէմքին կը նայէր, հաւատալ չկրնալով, թէ պէ՞տք է վերցնէր տոմսակը:

— Ես անոր խաս բարեկամն եմ,— Վահէի տատամսիլը նկատելով՝ շարունակեց Մէհմէտ Աղան,— հօրենական բարեկամներ ենք, ինծմէ մի կասկածիր ... Եթէ պատասխան ունիս, գրէ, ես կը տանիմ ... բայց մարդ չտեսնէ գրելդ, ոչ ալ այս փուսուլան ...

Վահէն տոմսակը գրպանը կոխեց ու մտաւ ճեմիչներէն մէկը, որ ամէնէն լուսաւորն էր: Իրարու մէջ հագցուած երկու տոմսակներ էին: Մէկը հազիւ երկու տող կը պարունակէր: Վահէն նախ ստորագրութեան նայեցաւ: Իր ընկերներէն Նշանի ստորագրութիւնը կը կրէր: Տոմսակի կարճ բովանդակութիւնը մօտաւորապէս հետեւեալն էր: «Մէհմէտ Աղան հին ծանօթ մըն է: Տարիներ հաւատարմութեամբ մեզի ծառայած: Կրնաս վստահիլ: Նշան»:

Վահէի աչքերը ուրախութեամբ կայծկլտացին: Նշանի երկտողը կարդալէ վերջ, երբ բազմաթիւ անգամներ ծալուած երկրորդ տոմսակը բացաւ, քիչ մնաց զգացած ուրախութենէն ակամայ բացագանչէր: Շատ բարակ թուղթի վրայ, մանր թուանշաններու երկար շարքեր ու տակը՝ Լեւոնի ստորագրութիւնը: Քանի մը վայրկեան կարծես թուանշանները թուղթի վրայ կը պարէին. Բայց երբ Վահէի յուզումը քիչ մը անցաւ, ան սկսաւ թուանշանները մեծ ուշադրութեամբ կարդալ: Քանի տոմսակի ընթերցումը կը շարունակուէր, Վահէի աչքերը այնքան աւելի կը փայլէին, դէմքը կը ճառագայթէր:

Երբ վերջացուց ընթերցումը, վայրկեան մը երկուք տոմսակը ձեռքին մէջ պահեց: Յօնքերը կիտած, կըրճոնցած հայեացքով՝ ան դրան երկաթէ կղպանքին նայեցաւ, ապա ծանր շարժումով տոմսակը կտոր կտոր ըրաւ ու նետեց ճեմիչի ծակին մէջ:

Երբ դուրս եկաւ, ու Մէհմէտ Աղայի հետ կ'անցնէր փոքր բակէն, Վահէն այլ եւս առանց տարակուսանքի դարձաւ անոր ու ըսաւ.

— Քովս մատիտ չունէի, կէս օրէ վերջ կ'ուզեմ պատասխան մը գրել ... անշուշտ կը տանիս:

— Տանիլը կը տանիմ, բայց դուրս մի ելլեր, մինչեւ որ ես ձեր ղովուշը մտնեմ ... Պատճառ մը կը գտնեմ կարտախը ճամբելու: Աւելի լաւ է, որ ես քեզի հետ գամ, այդ ձեւով աւելի ապահով կրնաս գրել պատասխանը ու մարդ ալ չի նկատեր: Պէտք է զգոյշ ըլլալ, եթէ անգամ մը կասկածին, որ քեզ հետ գաղտնի յարաբերութեան մէջ եմ, զիս պաշտօնանկ կ'ընեն: Տարիներէ ի վեր, ես բանտարկուած յեղափոխականներու եւ Սահագճի Նշանի միջնորդը եղած եմ:

— Հինէ՞ն կը ճանչնաս Նշանը:

— Հօրենական բարեկամներ ենք:

Երբ Վահէն վերադարձաւ իր ղովուշը, սովորական տեղը, պատուհանին մօտ նստաւ, մտածկոտ արտայայտութիւն մը դէմքին վրայ: Կը մտածէր թէ, արդեօ՞ք յայտնէր ընկերներուն Լեւոնէն ստացած նամակի մասին: Այնպիսի պարագաներու մէջ կը գտնուէին, որ փոքր տարաձայնութիւն մը, բերնէ փախած անզգոյշ խօսք մը կրնար անդառնալի ծանր հետեւանքներ ունենալ: Երկար մտածելէ վերջ, Վահէն վճռեց միայն Եկաւեանին յայտնել, որ պատասխանատու եւ վստահելի ընկեր մըն էր:

Վահէն հազիւ կէս օրէն վերջ միայն հնարաւորութիւն ունեցաւ Եկաւեանի հետ խօսելու: Երկուքը միասին երկնցած էին Վահէի կասկածելի մաքրութեամբ թաղիքի կտորին վրայ:

— Եկաւեան, առանց իմ կողմս դառնալու, գլուխդ աւելի մօտեցուր ինծի,— կամաց մը շշնջաց Վահէն,— շատ կարեւոր տեղեկութիւն մը ունիմ հաղորդելու:

— Ո՞րմէ, ի՞նչ բանի մասին,— ախուժով հարցուց Եկաւեանը:

— Հանդարտ, մեր տղայ, ուրիշները կրնան նկատել: Բոլորովին անտարբեր ձեւով մը մտիկ ըրէ: Այսօր Լեւոնէն նամակ ստացայ ...

— Իրա՞ւ, ո՞րտեղ է,— այս անգամ ինքզինքը զսպելով հանդարտօրէն հարցուց Եկաւեանը, թէեւ ուրախութենէն պատրաստ էր Վահէի վզին փաթթուելու:

— Քաղաք իջած է,— հազիւ լսելի ձայնով մը շարունակեց Վահէն,— անորոշ կերպով ի՛նչ որ ձեռնարկի մասին կը խօսի ... բանտի յատակագիծը կը պահանջէ, եւ մեր ու ընկերներու գտնուած ղովուշներու մասին որոշ տեղեկութիւններ կը պահանջէ:

— Է՛, յետոյ, ուրիշ ի՞նչ նորութիւններ կը հաղորդէ:

— Քանի մը խօսք իր մասին. Գէորգը, Գիծոն Կուլալի կողմը մնացեր են, ինք երկու ընկերներով քաղաք իջած է: Շատ վատ լուրեր քաղաքէն ու շրջականներէն:

— Լաւ, հիմա Լեւոնի դրած նամակին մասին ...

— Այո՛, մտիկ ըրէ, Եկաւեան, դուն գրեթէ բոլոր ղովուշները գտնուած ես, ցերեկներն ալ ազատօրէն սար անոր քով կ'երթաս, կրնաս գէշ աղէկ բան մը պատրաստել ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

թեան, առանց ամէն կէտի մէջ համաձայն ըլլալու ալ – միջամտութեան քաղաքականութիւնը գործադրելու եղանակներուն, միշտ նկատի ունենալով Փարթուկալի իւրայատուկ շահերը։

Խորհրդային նոր ձերբակալումներ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային հեռագրական գործակալութեան տնօրէնը, Տոլէցկի, անհետացած է ժամանակէ մը ի վեր Պաշտօնական թերթերը լուռ կը մնան։ Միայն թերթ մը, խօսելով Տոլէցկիի մասին, զայն կ'անուանէ «ժողովուրդի թշնամի»,— սով կը հասկցուի թէ ինչպէս անհետացած է։ «Փրավտա» իր կարգին «ժողովուրդի թշնամի» կ'անուանէ ... Նոյն ձեւով ամբաստանուած են նաեւ Կլինգա, տնօրէն Քէրչէնսքիի մետաղագործութեան, Գրուսնի, տնօրէն Նովամոսկովսքի քիմիքի գործարաններուն, Սթրէմ, տնօրէն Եարոսլավի ձգախէժի գործարաններուն, Ոխոպ...ով տնօրէն թարխուի գործարաններուն, Շոսթաքովիչ, տնօրէն հաղորդակցութեանց գործավարութեան ձայնասփիւռի վարչութեան։

Վլատիվոսթոքէն առնուած լուրերու համաձայն, աւելի քան հազար ծոփ..., ճապոնական նաւատորմէն, ձերբակալուած եւ գաղ վակոններու մէջ բան...կենտրոնական Ռուսիոյ ... Այդ ձերբակալութիւնը տեղի ունեցած է ընդհարումէ մը վերջ, որու ընթացքին սպաննուած են 12 չեկիստներ։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՆԴՈՒԿՆԵՐՈՒ, արճարաններու եւ ճաշարաններու վէճը դարձեալ նորոգուեցաւ։ 3 Յուլիսին համաձայնութիւն գոյացաւ աշխատաւորներուն եւ գործատէրերուն միջեւ որոշ ժամանակի մը համար, սակայն համաձայնութիւնը մեկնելու մէջ երկու կողմերը տարբեր տեսակէտներ կը պարզեն, այնպէս որ այս անգամ աշխատաւորներն են որ կը սպառնան ընդհ. գործադուլ յայտարարել։

ԹՈՒՍ ծովակալ Վիկտոր, որ կը հրամայէ ճապոնական ռազմական նաւատորմին, ձերբակալուեցաւ Վլատիվոսթոքի մէջ, բազմաթիւ ծովային սպաներու հետ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷԹ ԳՈՒՄ. ԹՈՂՈՆԳԻ «Այգաւ» ենթակոմիտէի ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

Դիւան

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները շաբաթ, 10 Յուլիս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Զարդարեան» գրադարանը, 181 Cour Լաֆայէթ

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը կիրակի 11 Յուլիս, առաւօտեան ժամը 9.30ին, սովորական ժողովատեղին։ կարեւոր օրակարգ։

ՑՈՒՑԱՏԻՏՐ

Փարիզ եւ արուարձաններ բնակող Ամասիոյ եւ շրջակայի հայերը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին կիրակի 11 Յուլիս ժամը 15ին, 8 րիւ Գօսիւէ Փարիզ 9։

Անժամանակ յանձնախումբ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Եոզկատի շրջանի ընդհ. Հայր. Միութեան անդամական ժողով 11 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 135 bld de Paris։ Կը խնդրուի հայրենակիցներէ, ներկայ գտնուիլ սոյն կարեւոր ժողովին, ներկաները մեծամասնութիւն պիտի համարուին։

կարեւոր օրակարգ տեղւոյն վրայ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ոսկի Գրճըեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Սին-ացի Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920-1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային ... որբանոցները։ Քէմալական շարժման ժամանակ Ամերիկացիներու միջոցաւ փոխադրուած են Գավալայի (Բուլղարիա) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է։

Ճշգրիտ լուր առնողին մեծ ... «Յառաջ» ... պիտի ... Գրել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjirian, née Baharian, 56, rue de Bas Meudon, Issy les-Moulineaux, France (Seine).

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Իսի - լէ - Մուլինոյի «Դրօշակ» Գրադարանը փոխադրուած է Պ. Զատիկ Միրզայեանի տունը, 45 րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի։ Բաց է հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8—10։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ – ԱԶԵՖ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Բայց Բուրցեւի նամակի մէջ հետեւեալ նախադասութիւնն կայ. «Եթէ դուք չարժադանիք ինձ եւ ներկայ բոլոր տեղեկութիւններ (Ազեֆի հասցէն) տեղադրութեան կը յանձնեմ եւ միեւնոյն ժամանակ նրանք կը տամ խօ - խորհրդի կուսակցութեան (*)։

Ազեֆը տատանեց ցնցեց։ Նա անմիջապէս թողեց Բեռլինի իր բնակարանը, ուղարկեց «Մուշիծին» դուսարում բնակող իր մօր մօտ, իսկ յետոյ մի այն գրեց Բուրցեւին, որ համաձայն է այդ տեսակցութեան։ «Ձեր առաջարկը ընդունուած է. նա զուգադիպում է նաեւ իմ վաղուց ունեցած ցանկութեան՝ իմ գործի ճշմարտութիւնը հաստատելու համար։ Իմ այդ ունեցած ցանկութեան մասին ես մի անգամ գրել եմ իմ կնոջը, բայց պատահան չեմ տուացել»։

Հանդիպումը տեղի ունեցաւ 1912 թուի օգոստոս 15ին, Ֆրանկֆուրտի մօտ, կաֆէ Բրիստոլում։ Բուրցեւը ցերեկուայ ժամի 1ին մտաւ կաֆէ։ «Ես առա սրահի խորքում, մի սեղանի մօտ բարձրացաւ խոշոր ծանր մի դէմք ... Ազեֆը երկու ձեռներով կռթնել էր սեղանին ... նա կարծես թէ նոյնիսկ իրեն կորցրեց, երբ ես պարզեցի նրան ձեռքս։ Որոշ ժամանակ ես կանգնել էի Ազեֆի կողքին երկարած ձեռքով, մինչեւ որ, վերջապէս, նա հասկացաւ, որ ես ուզում եմ բարեւել իրեն եւ միայն այն ժամանակ երկարեց ինձ իր ձեռքը»... բառերը։ Հէն մատնիչը որոշել էր մտնել իրեն անսովոր մի դերի մէջ՝ թշնամու մեծահոգութիւնից պարտուած զղջացող մեղաւորի դերի մէջ։ Նա Բուրցեւին ասաց, որ պահանջում է «իր դատավարութիւնը՝ իր նախկին ընկերների կողմից» եւ մահուան պատժի որոշման դէպքում պատրաստ է անձնասպան լինել

Այս արժէքաւոր յայտարարութիւնից յետոյ Ազեֆը սկսեց լոյս սփռել անցեալի վրայ, սակայն խօսքով՝ սկսեց առել չափազանց անդատական զգուշաւորէն։

Օրինակ, նա հաւատացնում էր Բուրցեւին, որ նա անմիջական կերպով է մասնել Ռատկեանութեան «եօթը կախուածներին խմբին», որ Գերասիմովի հետ ունեցած զրոյցի ժամանակ յանկարծ բերնից դուրս է եկել։

Նրանց խօսակցութիւնը տեւեց մի քանի ժամ։ Բուրցեւը իրեն համար ըմբռնէ պատուիրեց։ Ազեֆը հաւասար կերպով մի բաժին գետնախնձոր խնդրեց, բացատրելով, որ ինքը «բուսակեր է»։ Ազեֆի հոգին չէր հաշտւում կենդանիների թափած արեան հետ

Լաւ դերասան լինելու համար պիտի տաղանդ լինել. Ազեֆը համարեա համոզեց Բուրցեւին, ի ծարաւի է դատավարութեան։ «Երեք տեսակցութեան ընթացքում, որոնք տեւեցին ընդամէնը 10 — 12 ժամ, խօսելով Ազեֆի հետ, ես եկայ այն համոզման, որ նա այդ ժամանակ իսկապէս ցանկանում էր իր նախկին ընկերների կողմից իր դէմ դատավարութիւնը»։ Բայց Բուրցեւը շատ էլ հաւատացած չէր։ «Ընդհանուր տպաւորութիւնը, որ այդ տեսակցութիւնների ընթացքում ես ստացայ Ազեֆից, այն է, որ նա կարող էր եւ ընդունակ չարունակել ապրել առանց դատավարութեան։ Դրա համար նա կամքի չափ ոյժ ունէր»։ Ես նոյնպէս կարծում եմ, որ նա եւ կարող էր, եւ ընդունակ էր, եւ կամքի ոյժ ունէր։ Նոյնիսկ կարծում եմ, որ դատավարութեան մասին խօսելը եւ «մեռնելուց առաջ» արած որոշ կարգադրութիւնները Ազեֆին որոշ բաւականութիւն էր պատճառում։ Ցամենայն դէպս, Ֆրանկֆուրտի հանդիպումից յետոյ նա մի երկար նամակ գրեց Բուրցեւին, որի մէջ մանրամասն կերպով բացատրում էր «դատավարութեան» պայմանները։ Այդ պայմաններից մէկի մէջ ասուած էր. «Դատարանը պարտաւոր է ինձ առելու իր որոշումը եւ ես այդ որոշումը անձամբ կը գործադրեմ 24 ժամուան մէջ, մի ժամանակ, որ ինձ պէտք է իմ վերջին նամակների համար»։

Բուրցեւը ճշգրիտ կերպով չի աւ...ում, թէ երբ եւ որտեղից է ստացել Ազեֆից հին հոռմէական ոճով գրուած այս նամակը։ Իսկ Ազեֆի թղթերից այժմ մենք գիտենք, որ Ֆրանկֆուրտից նա ուղղակի գնաց Թրուվիլ եւ, երեւի յուսախաբուած, սկսեց Տուվիլի խաղարանում խաղալ։ Բուրցեւի հետ տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ օգոստոս 15ին, իսկ օգոստոս 23ին Ազեֆը մի նամակ է գրում «Մուշիծին», բայց այդ նամակը մահուան ընդդէմ չէր կրում։ «Աւրիկներին երջանկութիւն պատահում է, իսկ պապոշկան՝ յին՝ երբեք։ Զարմանալի է։ Երբ ես այսօր բանկ էի պահում խաղատանը հենց երկրորդ շրջանին բանկս տապանե»։ Թւում է, որ պապոշկան այնքան էլ ողբերգական կերպով անտրամադիր չէր։

(Շար.)

(*) Իրականի մէջ Բուրցեւը ճանաչ մի շարք տեղեկութիւններ տուեց Նէյէնարի իր թղթակիցներին, իսկ սոցիալիստական ... պատգամաւորները ուղարկեցին Նէյէնար մարտ. կազմակերպութեան անդամներ։ Բայց պատահական սխալի հետեւանքով, նրանք Ազեֆին չը գտան, բէյլէտ երէ նրանք մեծ եռանդով փնտռելու լինէին, կը գտնէին նրան այնտեղ, թէկուզ հենց նրա որ... յայ հասցէով (Ազեֆը օգ. 2ին Նէյէնարից գնաց Բադէն – Բադէն, թողնելով իր հասցէն փոստում)։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՕՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 10 ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI 10 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ 13e Année No. 3469

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՐԷԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

»»»» ○ ««««

Քրիստոսի 70 թուականին Հռոմի կայսր Վեսպասիանոսի որդին Տիտոսի լեգէոնները ամիսներով պաշարելէ վերջ Երուսաղէմը, այրեցին զայն ամբողջովին, սուրէ անցուցին բնակիչներէն անոնք որ սովամահ չէին եղած, կործանեցին ամբողջ քաղաքը իր սողոմոնեան հոյակապ տաճարով, ու կատարուեցաւ Մեսիային մարգարէութիւնը թէ «քար քարի վրայ չպիտի մնայ Երուսաղէմի մէջ»։

Այդ օրէն ի վեր Հրեաները կ'ողբան իրենց տաճարին կործանումը եւ կը թափառին աշխարհէ աշխարհ։ Ամբողջ դարեր անկախութեան հետամուտ չկրցան ըլլալ անոնք, եւ հալածուեցան անխնայ բոլոր երկիրներու մէջ, մանաւանդ Միջին Դարուն, քրիստոնեայ ժողովուրդներուն կողմէ։

Սիոնական շարժման պատմութիւնը շատ թարմ է դեռ։ Հրեայ ժողովուրդը արիւն չթափեց, իր ազատագրութեան համար։ Ռուսիոյ մէջ պատահած «փոկրոմ»ները միջնադարեան առելութեան արդիւնք էին աւելի եւ կապ չունէին անկախութեան ձգտումին հետ։

Մեծ պատերազմը յոյսեր ներշնչեց հայրենասէր Հրեաներուն, որոնք դաշնակիցներուն բերին հրէութեան նիւթական աջակցութիւնը եւ փոխարէն ստացան «հրէական օջախ»ի Պալֆըրեան յայտարարութիւնը։

Այսօր փոխանակ «հրէական օջախ»ի, Հրեաները կ'ունենան անկախ պետութիւն մը։ Սիոնականներու երազը կ'իրականանայ վերջապէս։ Հռոմէական կայսրութեան օրով կորսուած անկախութիւնը՝ հիմա կը վերագտնեն, շնորհիւ Անգլիոյ։

Ինչպէս գրեցինք երէկ, Անգլիոյ արքայական յանձնախումբին ծրագիրը՝ ընդունուած Չէմպըրլէյնի կառավարութեան կողմէ՝ Պաղեստինի մէջ կը ստեղծէ երկու անկախ պետութիւն՝ հրէական եւ արաբական, ու նրանցմէ մը՝ Երուսաղէմէն դէպի Եաֆա, ենթակայ Անգլիոյ մշտնջենական հոգատարութեան։

Զինադադարին, Պաղեստինի մէջ կը բնակէին 500,000 Արաբներ եւ 60,000 Հրեաներ։ Անյոյս բան էր «ազգային օջախ» դարձնել երկիր մը, ուր Հրեաները չնչին փոքրամասնութիւն մը կը կազմէին։

Տասնըեօթը տարուան մէջ աշխարհի չորս ծագերէն Հրեաներ խուժեցին աւետեաց երկիրը, ու 1936ին հրատարակուած վիճակագրութեան մը համաձայն, անցեալ տարի Պաղեստինի բնակչութիւնն էր 900,000 Արաբ եւ 400,000 Հրեայ։

Հրեայ բնակչութեան արագ աճումը, արաբ կալուածատէրերուն պատկանող հողերուն Հրեաներուն կողմէ գնումը, արաբ ազգայնական ոգիին զարթումը պարբերական խռովութեանց պատճառ դարձան 1920ին, 1921ին, 1929ին, 1933ին եւ 1936ին։ Արաբները չէին ուզեր որ Պաղեստինը դառնայ հրէական օջախ։ Միւս կողմէ արաբական միւս երկիրներու՝ Հիճազի, Եմէնի, Իրաքի, Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ հետզհետէ իբրեւ անկախ պետութիւն ճանչցուիլը բարի նախանձը կը գրգռէր Պաղեստինի արաբ հայրենասէրներուն։

Այս վերջիններն ալ այսօր որոշ գոհացում կը ստանան։ Պաղեստինի արաբական մասը, Աքապայէն սկսեալ, անցնելով անապատային մասէն դէպի հիւսիս, քերելով Միջերկրականը Եաֆահէն դէպի Աշտատ, կը բարձրանայ դէպի հիւսիս արեւելք՝ մինչեւ Պէյզան։ Այս հողամասը, որ Պաղեստինի երկու երրորդ մասը կը կազմէ, պիտի միանայ Անդրյորդանանի հետ, որ արեւելեան կողմէն վերէն վար սահմանակից է Պաղեստինի։

Կը կարծուի թէ արաբական Պաղեստինն ու Անդրյորդանանը միանալով պիտի կազմեն անկախ պետութիւն մը՝ իբրեւ թագաւոր ունենալով էմիր Ապտուլլահը, Շէրիֆ Հիւսէյինի տղան, որ ներկայիս կ'իշխէ Անդրյորդանանի վրայ։

Ցառաջիկային կարելի պիտի ըլլայ արաբական այս միութիւնը երկարաձգել դէպի Սուրիա, քանի որ հոգատարութենէն ազատուելով, արաբական երկիրները կրնան այլեւս իրենք վճռել իրենց ճակատագիրը։

Հրէական նոր պետութեան սահմանները ընդարձակ չեն, սակայն անոնք կ'երկարին Միջերկրականի եզերքն ի վեր, Գաթանէն մինչեւ Րաս-էն-Նաքուրա, Աքիայի հիւսիսը, գլխաւոր նաւահանգիստ ունենալով Թէլ Ավիվը — 150,000 բնակչութեամբ բոլորովին արդիական քաղաք մը —, Հայֆան ու Աքիան։

Անգլիա ձեռք չի քաշեր այս երկրէն։ Զինուորական դաշինքներ պիտի կնքէ երկու նորազատ պետութեանց հետ։ Անկէ զատ հոգատարութեան պիտի ենթարկէ սուրբ քաղաքները — Երուսաղէմ, Բեթղեհէմ եւ Նազարէթ։ Ցետոյ պիտի ապահովէ Սուէզի պաշտպանութիւնը, իր ձեռքին մէջ պահելով Աքապան, պիտի պաշտպանէ նաեւ Մուսուլի քարիւղները, որոնք կը թափին Հայֆա։

Այսպէս թէ այնպէս, օսմանեան կայսրութեան մաս կազմող բոլոր հողամասերը, որոնք Մեծ Պատերազմէն վերջ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հոգատարութեան տակ դրուած էին, աստիճանաբար եւ վերջնական կերպով կ'ազատագրուին, ու անկախութիւն կը ստանան։ Վաղը Ժընեւի մէջ հանդիսաւորապէս պիտի բազմին Սուրիոյ, Լիբանանի, Պաղեստինի եւ հրէական պետութեան ներկայացուցիչները։

Հրեան անգամ մը եւս կը դադրի թափառական ըլլալէ եւ կ'ունենայ իր անկախ հայրենիքը, իր սեփական դրօշով ու զինանշանով, վաղը նաեւ իր սեփական բանակով ու նաւատորմով։

Իսկ Հայաստա՞նը ...

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՛ՆՉ ՏՈՒՐՔԵՐ ԴՐՈՒԱԾ ԵՆ

Ի՞նչ հասոյթ կը սպասէ կառավարութիւնը

Շօթանի կառավարութիւնը, իր պահանջած «լիազօրութիւնը» ստանալէ վերջ, սպասեց որ խորհրդարանը փակուի իսկ այժմ փութկոտութիւն ցոյց կուտայ, նախ քան ընկերվարականներու համագումարը Մարսէյլի մէջ, հրատարակելու համար իր նիւթական տնօրինութիւնները, որպէսզի ոչ խորհրդարանին, ոչ ալ Մարսէյլի համագումարին մէջ որ եւ է հարցապնդում կամ ակնարկ չվնասէ իր գործունէութեան։

Այսպէս արդէն ճշդուած են այն միջոցները, որոնց շնորհիւ Շօթան կը յուսայ վերահաստատել Ֆրանսայի նիւթական կացութիւնը եւ գտնել անհրաժեշտ դրամը։ Հինգշաբթի առաւօտ դահլիճը նիստ գումարեց, քննութեան առաւ հրովարտակ-օրէնքները եւ զիջերը նախարարաց խորհուրդին մէջ ենթարկեց Հանրապետութեան նախագահին վաւերացման։

Ահաւասիկ ձեռք առնուած միջոցները եւ սպասուած հասոյթը.—

Կառավարութիւնը տէր կը կանգնի այն հասոյթին որ գոյացած է 10 — 30 յունիս կատարուած շահագիտական գործողութիւններով, ոսկիի վրայ։ Հակակշիռ՝ հարկատուներու կարօններուն վրայ։ Փոփոխութիւն ուղղակի եւ նոտարային արձանագրութեանց,— կը յուսացուի 630 միլիոն հասոյթ։

Անոնք որ տարեկան աւելի քան 20,000 կը շահին, 20 առ հարիւր տուրք պիտի վճարեն իրենց ստացած գումարին վրայ։ Կը յուսացուի 365 միլիոն հասոյթ։ Ստացուածքի փոխանցման եւ ժառանգութեան վրայ 8 - 2 առ հարիւր տուրք։ Կը յուսացուի 375 միլիոն հասոյթ։ Դրոշմաթուղթի հասոյթ՝ 200 միլիոն։ Արդիւնաբերական տուրք 6 — 8 առ հարիւր՝ 1400 միլիոն։ Մաքսային տուրք՝ 1 միլիար։ Բեռնատար կառքերու էսանսին գինը պիտի բարձրացուի, զբօսական փոխադրութեանց համար էսանսի գինը պիտի չբարձրացուի։ Հանրային եւ սեփական փոխադրութեանց սպասարկութեան արտօնութիւն՝ 725 միլիոն։ Նամակի դրոշմաթուղթէն (0,65), հեռախօսէն (0,65), հեռագիրէն 700 միլիոն։ Ծխախոտէն (20 առ հարիւր գնի յաւելում) 700 միլիոն։ Անուանակիր արժեթուղթերու վրայ 12 — 15 առ հարիւր տուրք, ոչ-անուանակիր արժեթուղթերու վրայ 18 — 24 առ հարիւր տուրք, օտար արժեթուղթերու վրայ 25 — 30 առ հարիւր տուրք, շահաբաժիններու վրայ 24 — 27 առ հարիւր տուրք,— 970 միլիոն։ Երկաթուղիի գիններու յաւելում՝ 2 միլիար։

Այսպէս ուրեմն կառավարութիւնը 8 միլիար տուրք կը դնէ Ֆրանսայի 20 միլիոն հարկատուներուն վրայ, մարդ-գլուխ կ'իյնայ 400 ֆրանք։

Վարչապետ Շօթան ձայնասփիւռով ամբողջ երկրին ուղղելով իր խօսքը յայտարարեց.—

Վերջին դէպքերը եկան հաստատել, որ երկրին նիւթական կացութիւնը լուրջ հանգամանք կը ներկայացնէր։ Դարման մը գտնելու համար այդ կացութեան կառավարութիւնը յարմար դատեց ձեռք առնել անհրաժեշտ միջոցները, որպէսզի կարելի ըլլայ գոցել պիւտճէին բացը, որ կը սպառնայ ազգային դրամին եւ պետական գանձին։ Ճիշդ է թէ երկրէն պահանջուած զոհողութիւնը ծանր է, սակայն անխուսափելի էր այլեւս առիկա։ Կը կարծենք թէ Ֆրանսացի ժողովուրդը պիտի ըմբռնէ թէ իր փրկութեան միակ միջոցը կը կայանայ այդ զոհողութեան մէջ։ Երբ տնտեսական վերականգնումի այս փորձը կատարուի ընկերային խաղաղութեան մէջ, ոչ մէկ կասկած որ պիտի յաջողինք։ Ուստի ջերմօրէն կոչ կ'ընեմ իմ բոլոր քաղաքացիներուս, որպէսզի միանան ազգային զոհողութեան, որ կոչուած է նպաստելու Ֆրանսայի բարգաւաճման եւ զօրութեան։

Ոչ-միջամտութեան խորհրդակցութեան ժողովը

»»»» ○ ««««

Մինչ երէկ առաւօտ, Լոնտոնի մէջ, կը գումարուէր ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը 27 պետութիւններու մասնակցութեամբ, գերմանական թերթերը որոշ մեղմութիւն մը ցոյց կուտային իրենց արտայայտութիւններուն մէջ։ Այս անգամ չէին յարձակիր Անգլիոյ վրայ, ընդհակառակն կը սպասէին որ Անգլիա իրաւախոհութեան նպաստէ՝ ջանալով հաշտեցնել երկու հակառակ տեսակէտները։ Այս մեղմութիւնը թերեւս անոր համար, որ Պիլպաոյի գրաւումէն վերջ, Ֆրանքօ աշխատելով չահագործել եւրոպական պետութեանց ռազմական ճարտարարուեստին անօթութիւնը պաշտօնական հանգերու մասին՝ քիչ մը աւելի անկախ կը շարժի եւ Անգլիոյ կը մօտենայ։ Թէեւ գերմանական մամուլը չի դադրիր Ֆրանքոյի եւ Անգլիոյ կառավարութեան միջեւ ստեղծուած այդ հաշտ տրամադրութեան մէջ տեսնելէ յոյս մը թէ Անգլիա տատանծին քաղաքականութիւն մը պիտի հետապնդէ ոչ-միջամտութեան վէճին մէջ, անկախ Ֆրանսայէն, հակառակ Իտընի տուած հաւաստիքներուն։

Ինչպէս երէկ կ'ըսէինք Լոնտոնի այս ժողովը բախտորոշ դեր պիտի չկարենայ խաղալ,— կարծիքներու փոխանակութենէ մը վերջ, իրաւախոհութեան հողը պիտի յանձնուի ենթայանձնաժողովին, 13 պետութիւններու փորձագէտներուն։

Ճափոն նոր յարձակում կը սպառնայ Փէքինի վրայ

»»»» ○ ««««

Ծայր-Արեւելքէն եկած հեռագիրները կը հաղորդեն թէ կռիւներ տեղի կ'ունենան Ճափոններուն եւ Չինացիներուն միջեւ, Փէքինի պարիսպներուն տակ։

Ճափոնական աղբիւրէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, չինական ուժերը, Զօր. Սունկ-Շէ-Եուանկի հրամանատարութեան տակ, կրակ բացին ճափոն զինուորներուն վրայ, երբ Զորեքշաբթի, գիշերային ռազմախաղեր կը կատարէին Փէքինի արեւմտեան կողմը, 70 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ։ Ճափոնները անմիջապէս պատասխանեցին եւ իրական ճակատամարտ մը տեղի ունեցաւ, որ տեւեց մինչեւ առաւօտ։ Գնդացիրներն ու թնդանօթները եւս սկսան բանիլ առաւօտուն։

Փէքինի բնակչութիւնը կը վախնայ որ Ճափոնները, պատրուակ բռնելով այս ընդհարումը, գրաւեն հին մայրաքաղաքը։ Փէքինի փակեց դռները առ ի զգուշութիւն, որովհետեւ կը գտնուի Թունկ Շոււի ճափոնական պահականոցին սպառնալիքին տակ։

Փէքինի արեւմտեան ճակատին վրայ, Ճափոնները գրաւեցին Լիւն-Ուանկ

Միաօ բերդը եւ մտան Լու-Գու-Շիաօ ամրացեալ քաղաքը։ Թիէն-Ցինի եւ Փէքինի հեռախօսի գիծը կտրուած է։ Թիէն-Ցինէն անապարանքով կռուի վայրը ղրկուեցան 12 հրասայլեր, 8 դաշտային թնդանօթներ եւ բազմաթիւ բեռնակառքեր, որոնք լեցուած էին սպառազէն Ճափոններով։ Տասնեակ հրասայլեր կը շրջին քաղաքին մէջ, իսկ երկու ճափոնական օդանաւեր կը թռչին քաղաքին վերեւ, հսկողութեան համար։

Զորեքշաբթի գիշերուան կռուին զոհերուն թիւն է 200, սպաննուած եւ վիրաւոր, որոնց մէջ երկու սպաներ։

Հինգշաբթի առաւօտ զինադադար մը կնքուեցաւ ճափոն եւ չինացի զինուորներուն միջեւ, բայց մէկուկէս ժամ վերջ յարձակումները վերսկսան։ Զինադադարը կնքուած էր ժամանակ տալու համար Չինացիներուն, որ պարպեն Լու-Գու-Շիաօ քաղաքը եւ երեք գիւղեր Ֆէնքթայի շրջանին մէջ, բայց վերջինները մերժեցին։

Ճափոնները, որոնք օգնական մեծ ուժեր ստացած էին եւ մեծ թիւով հրասայլեր ու թնդանօթներ, սկսան յառաջխաղացումը։

Փէքինի մէջ պատերազմական վիճակ յայտարարուեցաւ։

Չինական քաղաքական շրջանակներու կարծիքով, ներկայ զինեալ միջադէպը ամէնէն ծանրն է այն բոլոր միջադէպներէն, որոնք պատահած են Ծայր-Արեւելքի մէջ։

Այսուհանդերձ վերջին հեռագիրները կը հաղորդեն թէ ճափոնական պատերազմական նախարարութիւնը կը խորհի սահմանափակել այս միջադէպը՝ առանց նոր բարդութիւններ ստեղծելու։

Երկրորդ զինադադար մը կնքուած է արդէն պայմանով որ Չինացիները պարպեն Լու-Գու-Շիաօ քաղաքը։ Այսպէս, կ'ըսէ ճափոնական պաշտօնական զեկոյց մը, ճափոն բանակը ազատ կը զգայ ինքզինք շարժելու իր ուզած ձեւով, հետեւանքներուն պատասխանատուութիւնը ձգելով Չինացիներուն վրայ։

Շանկայի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ կացութիւնը մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Մանաւանդ որ Չինացիները անհաշտ կը թուին, զօրացուցած են իրենց դիրքերը եւ պիտի դիմադրեն ամէն հաւանականութեան, չուզելով այլեւս թիզ մը հող իսկ տալ։ Այդ պարագային, կրնան ծանր հետեւանքներ ստանալ բախումները։

Խորհ. Միութեան ընտրական օրէնքը

Զորեքշաբթի, Կրեմլինի պալատը, Ս. Անդրէի ասպետներուն հին սրահին մէջ, բացուեցաւ Խորհ. Միութեան Կեդր. Գործ. Կոմիտէին 4րդ նստաշրջանը, քննելու համար ընտրական նոր օրէնքը։

Նախագահ Կալինին բացաւ ժողովը ժամը 7.30ին։

Նախագահական դիւանին վրայ տեղ գրաւած էին Մոլոտով, Վորոշիլով, Կագանովիչ, Միկոյեան, Կոսիոր, Զուպար, Անդրէեւ, Ժդանով։ Հետաքրքիր աչքերը ի զուր կը փնտռէին խուցաւորը, փոխ-նախագահ գործավարներու խորհուրդին, Կամինսկին, առողջապահական գործավարը, Սուլիմով նախագահ Բելառուսիոյ հանրապետութեան գործավարներու խորհուրդին։ Անոնց բացակայութիւնը զանազան մեկնութիւններու տեղի տուաւ։

Կեդր. Գործ. Կոմիտէի 750 անդամներուն մէջ կը նշմարուէին մեծ թիւով զինուորականներ եւ կիներ։ Կեդր. Ասիոյ հանրապետութեանց պատգամաւորները, իրենց գոյնզգոյն վզնոցներով, խայտաճամուկ պատկեր մը կը դծէին սրահին մէջ։ Ստալինի երեւումը ողջունուեցաւ երկարատեւ ծափահարութիւններով։ Պատգամաւորները ոտքի ելան եւ անվերջ ծափահարեցին։

Ցետոյ Կալինին խօսք տուաւ Եակովլեւի, որ յանուն յանձնաժողովին, կարդաց իր զեկոյցը ընտրական նոր օրէնքին մասին։

Եակովլեւ փորձեց բաղդատութիւն մը կատարել եւրոպական պետութեանց եւ խորհրդային պետութեան ընտրական օրէնքներուն միջեւ, ու չմոռցաւ, զանազան ջրոտ սրամտութիւններով եւ ծիծաղաշարժ պատկերներով, ըսել թէ Ֆրանսայի մէջ ընտրելու իրաւունք ունին 21 տարեկան այրերը, երեսփոխան կ'ընտրուին 25 տարեկանէն վեր երիտասարդները եւ ծերակուտական կ'ընտրուին 40էն վեր չափահասները, մինչ Խորհրդ. Միութեան մէջ ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք ունին 18 տարեկանէն սկսեալ բոլոր քաղաքացիները եւ քաղաքացուհիները։ «Թան »ի թղթակիցը դիտել կուտայ թէ առաւելութիւնը չի կայանար տարիքի մէջ, այլ քաղաքական չափահասութեան մէջ, զոր պէտք է ստանալ Ստալինէն։

Եակովլեւ չմոռցաւ դասեր տալ նաեւ ֆաշական Իտալիոյ, «լաքէ» Լեհաստանի, նաեւ Գերմանիոյ, որ, ըսաւ, կը վախնայ ճշմարտութիւնը ըսելէ գերման ժողովուրդին։ Տեղը չէ՞, այստեղ, ըսել — Կոյրը խուլն է անարգեր՝ չլսող ականջին համար, խուլը կոյրն է անարգեր՝ չտեսնող աչքին համար։

Ի՞նչ կը սպասէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը

»»»» ○ ««««

Նոր մտածումներու մէջ թաղուած, Ժընեւի արիսպագոսը երբեմն այն տպաւորութիւնը կը թողու թէ շատ կը հետաքրքրուի աշխարհի բաներով, մանաւանդ խաղաղութեան եւ արդարութեան հարցերով։

Արդարեւ «Փըթի Ժուռնալ»ի թղթակիցը կը հաղորդէ Ժընեւէն թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը մեծ չահագրգռութեամբ կը հետեւի եղեր ոչ-միջամտութեան վէճին ընթացքով։ Նոյնիսկ այնպէս ենթադրել կուտայ, որ դարձեալ ձեռք պիտի զարնէ Սպանիոյ հարցին՝ եթէ Լոնտոնի մարդիկը չյաջողին լուծում մը գտնել։

Մինչեւ այժմ, ամէն անգամ որ Վալէնցիոյ կառավարութիւնը իրեն դիմէր՝ յիշեցնելու համար իր առաքելութիւնը եւ պարտականութիւնը, ընտանեկան ժողովը ցոյց կուտար Լոնտոնի ժողովին դուռները։ Բայց այս անգամ տարբեր բան պիտի ընէ եղեր։

Վա, մօն վիէօ։

Ժընեւի միջազգային իրաւագէտներուն կարծիքով, եթէ Սպանիոյ հակառակորդ ճակատներուն տրուի պատերազմիկի հաւասար իրաւունք, առիկա ոչ մէկ կերպով կը խանգարէ Վալէնցիոյ կառավարութեան դիրքը Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ։ Պատերազմիկի իրաւունքներուն ճանաչումով անհրաժեշտութիւն չի ծագիր նոր կառավարութիւն մը ճանչնալու։ Պուրկոսի կառավարութիւնը ճանչցած են միայն Գերմանիա եւ Իտալիա։ Առիկա չարգիլեր, կ'ըսեն Ազգերու Դաշնակցութեան նրբանցքի մարդիկը, որ Վալէնցիոյ կառավարութիւնը ներկայանայ իբրեւ միակ օրինաւոր տէրը Սպանիոյ, քանի որ Սպանիոյ մէջ տեղի ունեցածը քաղաքացիական կռիւ մըն է միայն, որ չի կրնար նուազեցնել Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պետութեան վեհապետական իրաւունքները։

Միջազգային իրաւագիտութեան երջանի՛կ տրամաբանութիւն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՆՉՈ՞Ւ ԵՒ Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍԿՍԱՒ ՏԷՐՍԻՄԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքերէն Թանի Էնկիւրիի թղթակիցը այսպէս կը պատմէ դէպքերը.—

Ընդհ. քննիչներու հաւաքման օրերն էին։ Երրորդ ընդհ. քննիչ Թահսին Իւզէր, որ շատ կը սիրէ լրագրողները, ըսաւ.

— Արեւելք եկէք. Հոն է որ պիտի տեսնէք բնութեան Թուրք երկրին պարգեւած գեղեցկութիւնները։ Տեսնէք արեւելքը եւ արեւմուտքի չափ պիտի սիրէք։

Երբ արեւելք կ'ըսուի, մեր մտքին միտքը կուգայ Տէրսիմը։

— Տէրսիմը ի՞նչպէս է, հարցուցի։

Հետեւեալ պատասխանը տրուեցաւ.

— Էնկիւրիի փողոցներուն չափ ապահով է եւ անդորր

Այս պատասխանին արտայայտած ճշմարտութիւնը ոչ այն օրը եւ ոչ ալ Տէրսիմի ըմբոստացած օրը որ եւ է փոփոխում կրած չէ։ Այստեղ ուշադրութիւն ըրէք ըմբոստութիւն բառին. Տէրսիմ բնութեան ու պատմութեան ըմբոստն է։ Երբ պետութիւնն ու կարգ կանոնը հոն մտան, բախեցան ըմբոստ բնութեան եւ ըմբոստ պատմութեան։ Եւ այդ ըմբոստութիւնը ճզմեցին անկանոնելի կերպով։

Այսօր, Տէրսիմը Էնկիւրիի փողոցներուն չափ անդորր ու ապահով է։

Ընդհանուր քննիչներու համաժողովին, ամէն մէկ քննչութիւն իր շրջանակի վերակառուցման եւ բարեկարգման ծրագիրները պարզեց։ Իր կարգին նաեւ Թիւնճէլիի քննիչը։ Այդ ծրագիրը շատ մը մասնակի պարագաներ կը բովանդակէր, որոնց ամենէն գլխաւորները ասոնք էին.

1. Տէրսիմի մէջ դպրոց, ճամբայ, կամուրջ, շրջանակ պիտի շինուին. Մէկ խելք ոստիկանական պիտի հաստատուին։ Զինուորութեան տուրքի դրութիւնը վերջնականապէս պիտի կարգադրուին

— Տէրսիմի շէյխերը, տէրէպէյները, աղաները, աշիրէթները, պէյերը արեւմտեան Անատոլուի մասնաւորապէս Թրակիոյ (Թրքական Եւրոպա) պիտի տեղաւորուին, նոյն իսկ անոնց ցանկերը պատրաստուած էին։

Տէրսիմցի աղաները հասկցած էին որ վերջնապէս կը դադրի դարերէ ի վեր շարունակ ամէնէն նախնական, խառնակ եւ սրտերու կոխած պատերազմական կամայականութիւն մը։ Արդէն, իմացած էին որ պետութիւնը աշիրէթի անձնական իշխանութիւնը պիտի չճանչնայ։

Զօրավար Ալփտողան, երբ Էլազիղ վերադարձաւ, սկսաւ կիրարկել տրուած որոշումները. Էնկիւրիի մէջ որոշում մը եւս տրուած էր։ Որ եւ է որոշումով, փաստաթուղթով եւ կամ սովորութեամբ աշիրէթներու անհատներու ու շէյխերու, աղաներու, պէյերու եւ պետերուն յատուկ արձանագրեալ բոլոր անշարժ կալուածները կը փոխանցուէին պետութեան։

Շռայլօրէն իշխանութիւնները սկսան ձեռք զարնել երկրի ապրանքներուն, զորս անիրաւօրէն իւրացուցած էին Տէրսիմի աղաները։

Տէրսիմի վերջին ամիսներու կեանքը լի է այս ընդհանուր գործողութիւններով։ Կը քննուէին բոլոր թուղթերը։ Այս արագ միջոցները, որոնք աղաները կը մտահոգէին, զիրենք մղեցին զէնքի դիմելու։

Պետութիւնը որոշած էր Տէրսիմի Ամդահան իր բոյնէն հանել։ Պետութիւնը, 2510 քառակուսի բնակութեան օրէնքով, իրեն կուտար հետեւեալ իրաւասութիւնը.

— «Անոնք որ աշիրէթներուն պէյութիւն, աղայութիւն, շէյխութիւն ըրած են կամ ընել կ'ուզեն, եւ որոնց սահմաններու վրայ բնակութիւնը վտանգաւոր կը տեսնուի, իրենց ընտանիքներով յարմար վայրեր կը տեղափոխուին, գործավարներու խորհուրդին որոշումով».

Ծիրդ այդ միջոցներուն, Տէրսիմի պէյը ականջ տուաւ դուրսէն եկող ձայնի մը։ Տիգրանակերտի կողմը, մեր հարաւային սահմանին վրայ առաւելագոյն խումբ մը Քարաքէօփրիւի մէջ առպատակութիւն կ'ընէր։ Տէրսիմի պէյը այդ աւազակութիւնը հրճուանքով եւ յոյսով դիմաւորեց։

Սահմանէն դուրսի հրճիգն ալ գիտէր թէ Տէրսիմի պէյը իրեն հետ է։

Ըմբոստական շարժումէն քանի օր առաջ Մոզաթի մէջ ձերբակալուեցաւ մարդ մը որ հարաւային սահմանէն էր եկած։ Տէրսիմի պէյը անմիջապէս տարածեց Քարաքէօփրիւի դէպքը եւ իր ստացած լուրը։ Այն ատեն պահականոցները դեռ երկարած չէին, իսկ 4000—4200 մեթր բարձրութեամբ լեռներուն վրայ քարայրներու մէջ հաւաքուած էին Տէրսիմի պէյերը, որոնք հետեւեալ որոշումը տուած էին.

— Պիտի ըմբոստանանք։

Դժուար չեղաւ Տէրսիմցին համոզել, որ արդէն իրենց կոյր գերին էր։ Արդէն անցեալ տարուընէ ի վեր Թունճէլիի վարչաձեւին յատուկ եւ ընդհանուր քննիչին մահապատիժի իրաւունք տուող օրէնքին պատճառաւ յարձակումներ կ'ըլլային։ Իրենց որոշումին առաջին քայլը առաւ Շէյխհասանները եւ Քոչուշալի պէտ անուանի Ալիշա Բիզան [illegible] որ առաջ Ալիշա Բիզայի դարպասը յարձակեցան Թրքական պահականոցին վրայ եւ սպաննեցին Թուրք զինուոր մը

Ըմբոստական շարժումին միացան [illegible] աշիրէթներ՝ Հայտարանցիները, Աբբասները, Սարըրոյեր Տէմէնանցիները, Քիւրէչյանցիները, Լոլանցիները։ Ծամուշողլը եւ պախթիար աշիրէթներէն մասեր եւս կը մասնակցէին ըմբոստութեան։

Տէրսիմի պէյին ըմբոստութեան եւ երկրին անդորրութիւնը խանգարելու լուրը Էլազիգ, անկէ ալ Էնկիւրի հասաւ։ Տէրսիմցին, այս ամէնուն մէջ, պահանջները շատ մըն ալ դրած էր։ Ճամբայ, տուրք, կամուրջ, դպրոց, պահականոց, պաշտօնեայ, կառավարական կազմակերպութիւն չէր ուզեր։ Զէնքը պիտի չտեղահանենք, զէնքերը պիտի չհաւաքեն եղեր։ Շարժումը շատ արագ եւ յաջողութեամբ կատարուած էր։ Նախ՝ Էլազիղի պահականոցի զօրքերը Թունճէլիի վրայ երեք ճակատներէ յառաջացան։ Թունճէլիի պաշարման գօտին, որ 7000 քիլոմեթրի կը մօտենար, նեղնալով, նեղնալով այսօր 100—150 քիլոմեթրի իջած է։ Ըմբոստները մէկ շանի անգամ, ուզեցին մեր գունդերը թիկունքէն հարուածել եւ ընդհանրապէս հայդուկային կռիւներ մղեցին։ Ամէն անգամ ալ կատարեալ քայքայումի ենթարկուելով ետ փախան։ Այսօր գլխաւորապէս երեք տեղեր սեղմուած կը մնան.—

1.— Քութուտէրէ։

2.— Քըզըլ տաղի ձորը։

3.— Սուլթանպապայի լեռները։

Քութուտէրէսին 4000 մեթր բարձրութեան վրայ, Սուլթանպապայի լեռներուն կողքին սեղմուած, մէկը միւսին հետ հաղորդակից քարայրներուն շարքով, առանց ճամբու ձոր մըն է, տակաւին մարդկային ոտք չտեսած եւ ամպածրար երկու լեռներու միջեւ կը գտնուի։ Ըմբոստ Տէրսիմը պատսպարող ըմբոստ բնութեան մաս մըն է, որ վերջին ըմբոստը իր ծոցին մէջ կը պատսպարէ։

Նախապէս ըմբոստացողներուն թիւը 25 — 30,000 կ'ենթադրուէր։ Մեր օդանաւերը ժողովուրդը հրաւիրեցին դրդիչ եւ ապերախտ պէյերէն ազատիլ եւ պատսպարիլ պետութեան հովանաւորութեան։ Ժողովուրդը սկսաւ խումբ առ խումբ գալ եւ մեր պահականոցներուն անձնատուր ըլլալ։ Այսօր Քութուտէրէի մէջ պաշարուած ըմբոստներուն թիւը 3, Սուլթանպապա լերան եւ Քըզըլտաղի շուրջ սեղմուած ըմբոստներուն թիւը 5 — 7 հազար է։ Պէյերէն ձերբազատուած ժողովուրդը հրճուանքի մէջ պայրամ կ'ընէ։

Այս շարժումը թուրք բանակին համար ամէնէն դժուար եւ ամէն դժնդակ քննութիւնն եղաւ։ Մեր քաջարի զինուորները, ուժեղ եւ հնարամիտ հրամանատարական մարմնի մը ձեռքին տակ, բնութեան դժուարութիւններով լեցուն հողամասի մը վրայ, արդիական պատերազմի թէքնիքին ամէնէն լաւ միջոցներովը օժտուած՝ օրինակելի յաջողութիւն մը շահեցան։ Ապացոյց առին թէ ազգը որքան իրաւացի կերպով կը վստահէր իրենց։

Այսօր պաշտպանեալ գօտին սեղմուած է։ Ոչ աւազակային բոյնը, Քութուտէրէն, ոչ Քըզըլտաղը եւ ոչ ալ [illegible] առանձնաշնորհեալ [illegible] Տէրսիմեան լեռնցիները իրենց մէջ պարունել։

Այժմ առնուած լուրերը կ'ըսեն թէ փնտռուածքի շարժումը սկսած է։ Այդ շարժման կ'ընկերանան արդիական միջոցներ։ Մօրսամ-Սուի վրայ, եւ Քէմալիէէն Տէրսիմ երկնցող առաջին արահետին վրայ Հալիչ կամուրջէն անցնող մեր գունդերը Տէրսիմի սարերին վրայ կը գտնուին։

Տէրսիմի ամէնէն անմատչելի մասն է արեւմտեան կողմը, Մօրսամ գետին եւ լերկ ու ցից լեռներուն միջեւ։ Բոլոր գիւղերը գրաւուած են եւ միջոցներ ձեռք առնուած փախուստը արգիլելու։ Ցառաջխաղացումը սկսած է։ Առնուած լուրերը կը հաղորդեն թէ անձնատուութեան շարժումը կը շարունակուի

Քութուտէրէի, Քըզըլտաղի եւ Սուլթանպապայի մինչեւ վերջին քարայրներուն մաքրագործումը օրուան մը, շատ շատ շաբթուան մը գործ է. Տէրսիմի ամպածրար դաշտերը, որոնց երեւակայումն իսկ մարդուս մազերը կը ցցէ, Էնկիւրիի փողոցներուն չափ մեր սեփականը պիտի դարձնենք։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՆԵՐՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԸ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Զինուորական այերանաւային կեդրոնական հրապարակը զարդարուած է հանդիսաւորապէս։ Հիւսիսային բեւեռի արշաւախումբին շողշողուն կարմիր սաւաններէն իրարու ետեւէ վար կ'իջնեն ռուսազգի խուզարկուները։ Հոն է Սթալին, որ իրարու ետեւ կը համբուրէ արշաւախումբին մասնակցողները։ Վերը բեմերուն վրայ կը բազմի Խ. Միութեան պաշտօնական եւ իսկական կառավարութիւնը, ժողովրդային կոմիսարներու խորհուրդ եւ կառավարող կուսակցութեան քաղաքական դիւանը, որուն անդամները թէեւ իրարու կապուած անձնական միութեամբ, բայց բոլորովին գաղափարակից չեն — Սթալին, Մոլոթով, Կալինին, Վորոշիլով, ամէնը՝ որ սովետ արքայութեան նուիրապետական եւ կուսակցական դըլուխը կը ձեւացնէ։ Եւ բաղդատաբար խօսելով, նուազ է հաւաքականութիւնը։ Հոն են, անշուշտ, մամուլին ներկայացուցիչները, արշաւախումբին մասնակցողներուն ազգականները, բայց մանաւանդ ... անհամար համազգեստ։ Այերանաւային հրապարակէն մինչեւ Քրեմլ համազգեստաւոր ցանկապատ մը, դրօշներ առաջնորդներուն կենդանագիրները։ Անշուշտ սովետները հպարտ են հիւսիսային բեւեռի իրենց խուզարկուներուն կատարած յաջողութիւններուն վրայ։ Կրնայ նաեւ հասկցուիլ որ սովետները, որոնք արդէն ամէն բան չափազանցութեան տարած են, ճառերու զօռ չեղած իրենց խրոխտութիւնը արձագանգէին, եւ առով ալ մնացեալ աշխարհին դէմ իրենց նախայարձակումի եւ գաղափարական առաւելութեան թափ տային։ Անթիւ գործիչները մինչեւ հեռաւոր փողոցները կ'ներկարադէին ճառերը, օրաթերթերն ալ Քրեմլի ապարանքին հանդիսաւոր խնճոյքը նկարագրեցին։ Ողկոյզ ինքնաշարժներ կը սուրային ծայրէ ծայր մեծանուն Կորքիի հրապարակը։ Ու յետոյ ամէն ինչ դարձաւ ամէնօրեայ երեւոյթը հաւաքուէ Մոսկուայի մէջ։

Ամառնային ներկայ տաք օրերուն, այս քաղաքը անհրապոյր կերպարանք մը չի պարզեր։ Մոսկուա այս տարի անցեալ ամառուընէ աւելի մաքուր է, մարդիկ քիչ մը աւելի լաւ հագուած են, երթեւեկութիւնը ամառնային այս գիշերները մինչեւ արշալոյս կը խռնուի մշակոյթի եւ կազդուրումի յատկացուած վայրերու եւ մանաւանդ հանրային Հանգստեան պարտէզին մէջ։ Անցեալ թուով գոյնզգոյն սրճարաններ ծնունդ առած են մէկ տարիէն միւսը, նոր շուք մը տալով քաղաքին։ Եթէ սակայն այս աչքով միայն դատուի քաղաքին մէջ, քաղաքական-հասարակական ճգնաժամը չէր կրնար բնաւ ձգել, հասկնալ. Բայց հոն է այն, այդ ճգնաժամը, եւ վերջին պոռթկումը, այսինքն մեծ դատավարութիւնը, տակաւին բնաւ չէ մաքրած օդը։ Գործը դեռ բնաւ հասած չէ իր ամենաբարձր կէտին, ելեկտրականութիւնը տակաւին չէ պարպուած։ Իրաւ է որ պատմական ատամին, առու յեղափոխութեան գլխաւորներուն մասը թերեւս իր վճռական փուլին մէջ մտած է, բայց ամէն ինչ պարզուած չէ։ Ձերբակալութիւնները միշտ կը շարունակեն։ Հոս ու հոն օ եւ է մէկը յանկարծ աներեւոյթ կ'ըլլայ, հետքը կը կորսուի, եւ շաբաթներ վերջը միայն կ'իմացուի թէ ձերբակալուեր է։ Առաջնակարգ անձնաւորութիւններու անձնասպանութիւնները միշտ կը շարունակուին։ Այս անձնասպանութիւններուն ամէնէն կարեւորը եղաւ ճարտարարուեստի կոմիսար Թոմսքիի անձնասպանութիւնը, որ պէտքի ձերբակալուէ զերծ մնայ։ Անոր ետեւէն գնաց բանակին կոմիսար Կամարնիկ։ Խ. Միութիւնը մինչեւ հիմա ունի, ըստ սահմանադրութեան, եօթը դաշնակցային նախագահներ, որովհետեւ բոլոր դաշնակցային հանրապետութիւնները իրենց առանձին նախագահներ կամ իրաւակարգուած պետեր ունին։ Դեռ քանի մը օր առաջ թերթերուն մէջ պզտիկ գիրերով ծանուցուեցաւ անձնասպանութիւնը դաշնակցային նախագահի մը, այսինքն ինքնավար հանրապետութեան մը պետին, Ճերմակ Ռուսիոյ հանրապետութեան նախագահ Չէրվիաքովի։ «Ընտանեկան պատճառներով» — ահա պաշտօնական յայտարարութիւնը Մոսկուայի մէջ. Բայց Մինսքի լրագիրները բացէ ի բաց կը յայտնեն, թէ Չէրվիաքով լրտեսներու եւ հայրենիքին դաւաճաններուն հետ կապ ունեցած է։ Եօթը դաշնակցային նախագահներէն երկրորդ մըն ալ անհետացաւ քաղաքական ասպարէզէն, — Ուզպէկիստանի հանրապետութեան պետը՝ Ֆայզ-իւլ-Խաճաեւ, որուն ամբողջ ընտանիքն ալ ձերբակալուած է։ Կեդր. Ասիոյ տեղական թերթերը այս բոլոր լուրերը հաղորդած են, ոչ սակայն Մոսկուայի թերթերը։ Անդադրում ցանկեր կան ձերբակալուողներու, բայց արտաքուստ «խաղաղութիւն կը տիրէ», քանի որ հիմա ամառ ալ է, ուրախութեան եղանակը։

Բայց, ներքնապէս, պաշտօնատուներու մէջ, միտքերը չափազանց լարուած են։ Մեջին պաշտօնատարներու գիտակցական անվստահութիւն իրենց մեծաւորներուն դէմ, որոնք կուսակցութեան անդամ են, երթալով անշնչելի մթնոլորտ մը կը ստեղծէ։ Այս անվստահութեան բնութիւնը հայրենասիրական-քաղաքական չէ միայն։ Ոչ. Կուսակցութենէ դուրս անհատին ղեկավարը, կամ իր բաժնին կուսակցական առանձին, գիշեր ցերեկ վախի մէջ է թէ կրնայ իր գիրքն ու կեանքը վտանգել կուսակցական անդամի մը հետ իր պարտաւորուած շփումին հետեւանքով։

Երբ նոյն իսկ այնքան բարձրաստիճան կուսակցական անդամներ չկրցան պաշտպանութենէ իրենց օձիքը ազատել, ո՞վ կրնայ երաշխաւորել թէ վաղը իսկ իր դրասենեակին պետը իր բեւ մասնիչ դիմակազերծ պիտի չըլլայ, հետեւաբար ինքն ալ անոր ետեւէն։ Այսօր երբ սուսանակի հրապարակին վրայ փրոֆ. Շմիթ խեյաթ կերպով կը ծափահարուէր, չէին մոռցուեր նաեւ «առաջնորդները», որոնցմէ շատ կայ հիմա Ռուսիոյ մէջ, բայց բուն «Առաջնորդը» խելքէ միտքէ դուրս խանդավառութիւն առաջ կը բերէր։ Այդ պահուն կը յիշէի թէ այս այն ամբոխն է որ Փիաթաքովի եւ Րատէքի դատապարտութեան վճիռը նոյնքան մոլեգնօրէն կը ծափէր, անոնց իբրեւ առաջնորդ մեծութիւնը այնքան կատաղութեամբ ծափելէ վերջ։ Այդ ծափահարուողները, այսօր բանտին նկուղներուն մէջ նեղեբու տակ պահուած են։ Ուստի այդ անվստահութիւնը դիւրաւ կը հասկցուի, չէ՞։ Եւ ահա, այսպէս, ընդհանուր ներքին քաղաքական ճգնաժամը կրնանք անուանել Ռուսիոյ մէջ տիրող կուսակցութեան ճգնաժամը։

Ասկէց առաջները մաքրագործումը տեղի կ'ունենար հանրային հաւաքումներու առթիւ կուսակցական անդամներուն շփոթ կամ անպատշաճ մէկ յայտարարութեան վրայ, հիմա կը նախընտրուի եղած չեղած թուղթերը հաւաքել, քննել եւ բատ անոր կատարել մաքրագործումը, այն է քանի մը տարիէ ի վեր կիրարկուած մեթոտը։ Այս պատճառաւ է որ կուսակցական անդամներուն (բուն բոլշեւիկ արձանագրուած) թիւը նուազած է ինքնին, առ ահի անշուշտ։ 150էն մինչեւ 160 միլիոն բնակիչներէն հազիւ մէկ միլիոն կար ասկէց քիչ առաջ կուսակցական անդամներու թիւը։ Բայց այս թիւն ալ հիմա իրականին մէջ շատ սահմանափակուած պէտք է ըլլայ. Որովհետեւ Ճերմակ Ռուսիոյ մամուլին միայն կ'ըսէ՝ թէ համայնավար կազմակերպութեան Ճերմակ Ռուսիոյ ծոցին մէջ 370ը «ժողովուրդին թշնամի» են։ Ուրեմն այդ շրջանակին մէջ դուրսը ի՞նչ կը մնայ այդ թիւէն ... Շատ հաւանաբար մնացող բոլշեւիկներէն կարեւոր մաս մըն ալ այդ «դաւաճան»ներու հետ սանկ նանկ կապ մը կրնայ ունենալ։ Հետեւաբար այս մեծ ճգնաժամին արդիւնքը այն պիտի ըլլայ որ կուսակցութեան անդամներուն թիւը ալ աւելի ցանցառի։ Հաւանական է որ շատերն ալ իրենց ազատ կամքով դուրս ելլեն կուսակցութենէն, թէեւ դիւրին չէ ասիկա։ Քանի որ կամաւոր հրաժարումի յայտարարութիւն մը ցոյց մը պիտի նկատուի վարչաձեւին դէմ։ Բայց ուրիշ մեթոտ մը կայ՝ կուսակցութենէն կծիկը դնելու, այն է կուսակցութեան անդամավճարը չհատուցանել կամ կուսակցական հանդամանքին չմասնակցիլ, թէեւ ասիկա ընելու համար ալ բաւական ... անվախութիւն պէտք է։

Տարակոյս չկայ որ դիկտատուրային պետութեան մը մէջ, ուր պաշտօնապէս մէկ կուսակցութիւն միայն կը տիրէ, անոր պատկանիլը, այսինքն այդ կուսակցութեան անդամակցութիւնը ոչ միայն պարտաւորութիւններու կ'ենթարկէ, այլ նաեւ մեծամեծ իրաւունքներու կ'արժանացնէ պատկանողը։ Պետութեան մը մէջ, ուր բոլոր բնակիչները իսկապէս պետական պաշտօնատար կը համարուին, բարձրութեան արագագոյն եւ մեծագոյն ասպարէզը կուսակցականութիւնն է։ Ամէն մարդ այս կերպով մաս կը կազմէ ոչ միայն պետութեան, այլ պետութեան բոլոր ասպարէզներուն։ Ծիսումնապէս այս տեսակ մը ընտիր հանդամանքը, այսօր սակայն անհամ ու անախորժ վիճակ մը առաջ բերած է այս դիկտատուրային երկրին մէջ, ուր կրնանք անուանել Բացարձակապետութիւն, Համայնապետութիւն։ Զանգուածը այսօր կը զգուշանայ կուսակցական անդամակցութենէ։ Արձանագրուած ամէն համայնավար իր ետեւէն կը կրէ կը զգայ անկուսակցական քաղաքացիին խորամանկ անտարբերութիւնը, որով շատ մը

ՁԻՒՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

›››› o ‹‹‹‹

ԷՆՎԵՐ ՓԱՇԱ ՁԻՒՆԻ ՄԷՋ ԹԱՂԵՑ 68 ՀԱԶԱՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ

Փոխզօր կէս զօրագունդին դէմ մաս մը զօրք թողլով, փոխանակ իր ամբողջ ուժով Օլթիէն Պարտըզ գալու, իր ամբողջ զօրաբանակը այս կէս զօրագունդին ետեւէն դէպի Արտահան վազցնելով, այլայլեց երկու օր կորսնցուց։ Ո՛հ, Աստուած իմ, մէկ կողմէն զօրաբանակ մը, մէկ զօրագունդով կատարուելիք գործին ետեւէն է, իսկ միւս կողմէ ընդհ. հրամանատարը երկու զօրաբանակով կատարուելիք գործը կ'ուզէր զօրաբաժնի մը տեսնել տալ

31րդ զօրաբաժինը, որ Օլթիի հարաւակողմը այդ ռուս զօրագունդին կէսը բնաջնջելով հրամանատարը գերի վարած էր, երբ դէպի հիւսիս կը յառաջանար, ձախէն թշնամիի սաստիկ կրակին ենթարկուեցաւ։ Իսկ Օլթիի արեւմուտքը գտնուող 32րդ զօրաբաժինն ալ երբ աջէն զինքը պաշարել ուզող թշնամի ուժի մը հետ դէմ յանդիման գտնուեցաւ ... բուռն եւ անխնայ կռիւ մը ծայր տուաւ երկու կողմերու միջեւ։ Կռուող առաջին գիծերը իրարու կը մօտենան, մօտեցան։ Ցանկարծ կասկած մը, դէմի կողմէն նշան մը, այս կողմէն նշան մը, անմիջապէս կրակը կը դադրի։ Երկու կողմերը թեւաբաց իրարու կը վազեն, իրար կը փաթթուին ու կուլան։ Մինչ չորս ժամէ ի վեր, մեր երկու զօրաբաժինները զիրար թշնամի կարծելով կռուեր են։ Դէպքին հակակշիռը կսկծալի է։ Երկու կողմէն երկու հազար նահատակ ունինք։

Այս զօրաբանակը, որ արդէն 45 օր առանց հանգիստ քալելով ճակատ հասեր էր, կսկծալի դէպքերէ, չորս օր տեւող դժուարին շարժումներէ եւ Արտահանի ճամբուն վրայ կատարած յումպէտս հետապնդումներէ յետոյ, 12 դեկտեմբերի երեկոյին, յոգնած եւ ընկճուած վիճակի մը մէջ Ալլահէքպէր լեռներու հիւսիսային լանջքերուն վրայ հասաւ։ Հոն ցից պատնէշի մը վիճակը ունի։ Ան պատանքներով ծածկուած մեռեալի մը երեւոյթով արհաւիրք կ'երկարի

Ընդհ. հրամանատարէն ստիպողական հրաման մը. — «Զօրաբանակը առանց կենալու լեռը անցնելով թող Սարըղամիշ գայ»։ Աստուած դէմ, արշալոյսը դեռ չսկսած, առանց ապուր մը իսկ խմելու, իր չոր փաքսիմէթը կրծելով, առանց վերարկուի կտոր կտոր եղած կօշիկներով, ամբողջ զօրքը դէպի լեռ բարձրացաւ։ Ոչ մէկը աչքերը թարթելու, ոչ մէկուն բերնէն խօսք մը ելլելու, բոլորն ալ արիաբար կը մագլցին ու կը մագլցին։

Զառիվերը լրանալուն, կը կարծէին թէ վայրէջք մը պիտի ունենան։ Մինչդեռ անսահման լեռնադաշտ մը եւ յանկարծակի երեւան եկած ձիւնամրրիկ մը։ Մարմինը ոչ թէ ասեղի, այլ հերիւնի նման ծակծկող ձիւնամրրիկ մը։ Լեռը անցնելու համար ճիշդ 18 ժամ քալեցին։ Քալողները կանգ կ'առնեն, կանգ առնողները կը սառին, սառողները ... Առանց արիւնի մահ, սպիտակ ջարդ։ Այնպիսի մահ մը որ հոգին ոչ միայն շունչի ձեւով դուրս չի հաներ մարմնէն, այլ մարմինը իր հոգիովը միասին կը կարծրացնէ։

Ալլահէքպէր լեռներուն վրայ սպիտակ ողբերգութիւն, իսկ Սարըղամիշի մէջ ալ կարմիր ողբերգութիւն։ Էնվէր վազցնելով Պարտըզէն Սարըղամիշ բերած 29րդ զօրաբաժինին գիշերային յարձակում կատարել պիտի տայ։ Մեր զօրաբանակին սպայակոյտին պետ տեղակալ Շէրիֆ պէյ կ'ըսէ. «Թէպէտեւ մեր զօրքը գիշերային յարձակում չի կրնար կատարել, բայց թող ըլլայ ասիկա»։ Այս այն Շէրիֆ պէյն է որ Զինադադարէն յետոյ գըրեց «Սարըղամիշ» անուն գիրքը։ Իր ձեռքը գտնուած զօրաբաժինն, խաղի ճարտ մը նետածի նման, գիշերային յարձակում ընել տրուեցաւ։ Զօրքը երբեք անտառային պատերազմ չէր տեսած։ Վաշտերը զիրար կը կորսնցնեն.

1914 դեկտեմբեր 13ի առաւօտուն, Սարըղամիշի հիւսիսը շրջանակաւորող Թուրնակէօյի լանջքերուն վրայ գտնուող 29րդ զօրաբաժինը, իր բոլոր թափովը, վարը, ձորին մէջ դիրք գրաւող թշնամիին վրայ կը յարձակի։ Ձորին մէջ կայարան մը եւ կայարանին մօտ բարձունք մը կայ։ Բարձունքը թէեւ ինքը փոքր, բայց իր դիրքը կարեւոր է։ Ան կապի կէտն է հիւսիսէն եւ արեւմուտքէն եկող ճամբաներուն, եթէ այդ տեղը գրաւենք, գրաւած պիտի ըլլանք Սարըղամիշը։

Բարձունքին արժէքը որքան զայն ձեռք բերել ուզողը, նոյնքան եւ զայն ձեռքէ հանել չուզողն ալ կը գնահատէ։ Գնդացիրները տեղաւորեր, ամէն գնով չպիտի ուզէն զայն ձեռքէ փախցնել։ Բուռն կրակին դէմ կռուելով յարձակեցանք եւ ահա բարձունքին խրամներուն մէջ գտնուած թշնամին մինչեւ յետին զինուորը բնաջնջեցինք

Հազիւ թէ բարձունքը պիտի առնէինք, թշնամին հոն դարձեալ նոր ուժերով լեցուց։ Լեցուածը դարձեալ պարպեցինք պարպուածը դարձեալ լեցուեցաւ։ Քանի անգամներ երբ մենք մեռնելով ու մեռնելով զայն կը պարպենք, ան լեցուելով լեցուելով կը մեռնի։ Զինապատ բարձունքի ձիւնները երկու կողմէ տրուած հազարաւոր զոհերու տաք արիւններով կէտկէտուած, կարմրած են։

Երանելի ընդհ. հրամանատարը հապա ո՞ւր է, Սարըղամիշի մէջ թշնամին հազիւ երկու գումարտակ էր. մինչդեռ միմիայն սա կայարանի բարձունքը իր ծանրութեան չափով մարդ կերաւ։ Ուրեմն կեցիր. Թող մեր բոլոր ուժերը խմբուին ու յետոյ յարձակինք։ Ո՞րու կ'ըսէք։ Ընդհանուր հրամանատարին գլուխը համոզել. կոյրին լոյս ցոյց տալ, մարմարին տրամաբանութենէ ճառել պիտի նշանակէր։ Պարապ տեղը սիրտ մի հատցներ։

Բայց ի՞նչ է այդ։ Բարձունքին լանջքէն յարձակումը վարող զօրաբաժնի հրամանատարին աջեւը ռումբեր կ'իյնան։ Ըսել է մեր ետեւը անցեր է ռուս թնդանօթաձիգը։ Ո՛չ, ետեւը անցնողը թշնամին չէ, այլ ընդհանուր հրամանատարը։ 12 լեռնային թնդանօթ ունէինք, հազար դժուարութիւններով բարձունքներուն վրայ տեղաւորուած էինք։ Էնվէրը թնդանօթներուն գլուխը գալով կը հրամայէ. — Թնդանօթները գնդացիրի նըման առաջին գիծերու վրայ տեղաւորուին։

(2)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ԱՌԵՒՏՈՒՐ ԵՒ ՀԱՇԻՒ(*)

Յաճախ կը գանգատինք որ մեր մէջ մասնագիտական գիրքերը յարգ չեն վայելեր, կամ գէթ նիւթական քաջալերութիւն չեն գտներ: Բայց կը մոռնանք միեւնոյն ատեն ըսելու թէ գիտական ինչ արժէք ներկայացուցած են ցարդ հրատարակուած այս կարգի գիրքերը: Արդարեւ, շատ անգամ, անձեռնհաս մարդիկ, անտեղի յանձնապաստանութեամբ մը, հրապարակ կը հանեն գործեր՝ որոնք իրականին մէջ միջակէն ալ վար արտադրութիւններ եղած են, զուրկ գիտական դրոշմէ: Թէ մեր հասարակութիւնը անկարո՞ղ է գնահատելու գիտական աշխատութիւնները, ասիկա յայտնի պիտի ըլլայ այն ատեն միայն երբ իրապէս գիտական ոգիով եւ հմտութեամբ գրուած գործեր պէտք եղած քաջալերութիւնը չգտնեն մեր մէջ:

Գ. Արշակ Սեդրոսեանի Առեւտուր եւ հաշիւը կատարեալ ձեռնհասութեամբ պատրաստուած աշխատութիւն մըն է: Ան կը բովանդակէ երկու ստուար հատոր՝ որոնց երկրորդը, նուիրուած հաշուակալական յառաջացեալ գիտելիքներու եւ առեւտրական հաշիւներու՝ մամուլի տակ է եւ շուտով պիտի հրատարակուի: Առաջին հատորը՝ որ կը պարունակէ առեւտրական նախապատրաստական գիտելիքներ եւ հաշուակալութեան մեթոտները (տոմարակալութեան պարզ եւ կրկնատոմար եղանակներով), քանի մը շաբաթէ ի վեր լոյս տեսած է արդէն: Երեք հարիւր մեծադիր էջերով գիրք մըն է ան որ ամբողջութիւն մը կը կազմէ ինքնին եւ կ'ընդգրկէ առեւտրական գիտութեանց գլխաւոր նիւթերը, բացատրուած եւ պարզուած յստակ ոճով մը՝ որուն հազուագիւտ կերպով կը հանդիպինք հայերէն լեզուով հրատարակուած նմանօրինակ գործերու մէջ: Ասկէ զատ, Առեւտուր եւ Հաշիւը կը խօսի նաեւ անանկ խնդիրներու վրայ՝ որոնք մեր մէջ ցարդ հրատարակուած գիրքերու մէջ կամ բնաւ գոյութիւն չունին եւ կամ գէշ կերպով ներկայացուած են: Գ. Սեդրոսեան գաղտնիքը գտած է սեղմ նախադասութիւններով բացատրելու մասնագիտական ամէնէն խրթին նիւթերը գիտական ոճով մը, եւ հակառակ ասոր, յաջողած է դարձեալ այնքան յստակ ըլլալ որ ոչ-մասնագէտներն անգամ ի վիճակի են հասկնալու զանոնք ամենայն դիւրութեամբ:

Գալով հայ վարժարաններու ուսանողներուն որոնց համար գրուած է այս աշխատութիւնը առաւելապէս, անոնք եւս դժուարութիւն չպիտի կրեն հասկնալու զայն: «Որոշ դասընթացք մը կամ ուսումնական մակարդակ մը նկատի ունենալ չէի կրնար, կ'ըսէ հեղինակը գրքին յառաջաբանին մէջ. ուստի աշխատեցայ, գծած սահմաններուս մէջ, նիւթը ընդլայնել, որպէսզի ընթերցողը իր փնտռած ծանօթութիւններուն մէջ կէս ճամբան չմնայ: Թէ աշակերտներու միտքը չխճողելու համար ինչ չափով պէտք [illegible], այդ պիտի ճշդէ ուսուցիչը: Նպատակս եղած է նաեւ որ Առեւտուր եւ հաշիւը գործի մարդուն համար ուղեցոյց մը ըլլայ, ուր ան առեւտրական կեանքին մէջ հանդիպած հաշուական թէ գործնական հարցերուն լուծումը գտնէ»:

Առեւտուր եւ հաշիւը ունի գիտական մեծ արժէք: Հեղինակը չճանչցողներն անգամ դիւրաւ պիտի հաստատեն աս. գրքին ամէն մէկ էջին մէջ յայտ կուգան անոր մասնագիտական կարողութիւններն ու խղճմտութիւնը: Վստահ եմ որ պիտի վիրաւորուի Սեդրոսեանի անկեղծ համեստութիւնը, բայց, ցոյց տալու համար թէ այս գրքին հեղինակը վարժապետ մը չէ սահմանափակ մտքի տէր եւ ոչ ալ տեսական հատուկտոր ծանօթութիւններ միայն ունեցող պարզ առեւտրական մը, աւելորդ չեմ նկատեր յիշել թէ՝ Գ. Սեդրոսեան նախկին Առեւտրական Բարձրագոյն Վարժարանի նախկին շրջանաւարտներէն է, ուսուցիչ եղած է Թուրքիոյ պետական վարժարաններուն մէջ, նախկին քննիչ եւ դեր-տնօրէն Օսմանեան Հանրային Պարտուց Վարչութեան Հաշուակալութեան դիւանին եւ այս պահուս Գահիրէի մէջ գերմանական մեծ դրամատան մը լիազօր պաշտօնեաներէն է (fondé du pouvoir): Մասնագիտական գործ մը յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար տիտղոսները ինքնին լաւագոյն գրաւականը չե՞ն կազմեր միթէ:

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

(*) Արշակ Սեդրոսեան. ԱՌԵՒՏՈՒՐ ԵՒ ՀԱՇԻՒ Ա. հատոր, ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔ, ՀԱՇՈՒԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ, տպ. Ամիրայեան եւ Ընկ. Գահիրէ 1937:

փորձանքներէ զերծ է, արձանագրուած չըլլալով: Ձերբակալութիւնները գրեթէ միմիայն կուսակցական անդամներուն մէջէն կ'ըլլան: Կուսակցական բոլշեւի՞կ ես, լաւ, գիտցիր որ բոլոր ընկերներուն աչքը վրադ է, եւ ասիկա արդէն ուշ կամ կանուխ վտանգ մը կը նշանակէ: Շատերը, որոնք փառասիրութեան ախտէն մղուած են շարքերուն մէջ, այսօր կը զղջան որ ինքզինքնին անտարանելի բռնած տակ դրած են: Եւ հետեւաբար ամեն դռնակ մը կը փնտռեն որ իրենց առջեւ բացուի, դուրս ելլեն նուազագոյն չարիքով իրենց համար: Եւ հաւանական է որ գտնուի: Այս ընթացքը, ուշ կամ կանուխ կուսակցութեան կազալուծում, տկարութիւնը առաջ պիտի բերէ: Եթէ դուրս ալ չելլէ, իւրաքանչիւրը պիտի ջանայ նուազ գործունեայ, նուազ համոզուած երեւնալ, այսինքն կուսակցականութեան վարժութիւն, կարելի եղածին չափ քաղաքական պատասխանատուութենէ խուսափելու համար:

Սակայն, միւս կողմէ, պէտք է ըսել, թէ կուսակցութեան պետութեան բարձրագոյն վարիչները գործին այսպիսի ընթացք մը առնելը գուշակած են: Սովետ մամուլին մէջ այնպիսի յօդուածներ սկսած են հրատարակուիլ, որոնցմով ամբողջ զանգուածը կը հրաւիրուի հակաբոլշեւիկները մէջտեղ հանել, անգամ ըլլան կուսակցութեան թէ ոչ ... Օրինակ, ո եւ է հաւաքումի, ո եւ է ժողովքի ատեն եթէ «անկուսակցական բոլշեւիկ» մը անախորժ բառ մը փախցնէ, վա՜յ եկեր է իրեն:

Ճիշդ այս պատճառներով է որ նոր կազմակերպութիւն մը օրուան հրատապ խնդիրն է Խ. Միութեան մէջ: Կամ այն է որ կուսակցութիւնը, իբր այս, հաշուեյարդարի պիտի ենթարկուի, ինչ որ աւելի հաւանական է, կամ նոր ձեւ մը պիտի գտնուի վերակազմութեան համար:

(Ն. Ֆ. Փրէսէ)

Թարգմ. **

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, 5 Յուլիս (Յառաջ). — Ընկ. Շ. Միսաքեան Լիոն, Տէսին, Վիէն, Սէնթ Էթիէն, Սէն Շամոն, Կրընոպլ, Ռընաժ, Լանսէ այցելելէ վերջ, մեր քաղաքը եկաւ յունիս 30, չորեքշաբթի: Նոյն գիշերն իսկ ժողով մը ունեցաւ Վալանսի կոմիտէին հետ, ծանօթանալով կատարուած աշխատանքներուն:

Յաջորդ օրը, հինգշաբթի, ունեցանք ընկերական ընդհ. ժողով: Ներկայ էին բոլոր ընկերները: Ընկ. Միսաքեան մանրամասն զեկուցում տուաւ կուսակցական կեանքի մասին: Յետոյ պարզեց ժողովրդական ճակատի կուսակցութեանց քաղաքականութիւնը՝ աշխատաւորական շահերու տեսակէտով: Լայն տեղեկութիւններ հաղորդեց նաեւ քրտական ապստամբութեան եւ հայրենադարձներու զինուորագրութեան մասին: Այս առթիւ պատասխանեց շարք մը հարցումներու: Ուրբաթ, 2 յուլիս, Շ. Միսաքեան գնաց Ռոման եւ ընկերներու հետ խորհրդակցելէ վերջ, գիշերը դասախօսութիւն մը կատարեց: Ներկայ էին 35—40 համակիրներ եւ ընդդիմադիրներ: Դասախօսութիւնը տեւեց աւելի քան մէկ ժամ, որմէ վերջ տեղի ունեցան զանազան հարցումներ որոնց լայնօրէն պատասխանեց դասախօսը:

Յետոյ նորէն խորհրդակցելով խումբի ընկերներուն հետ, մինչեւ ժամը մէկ, վերադարձաւ Վալանս:

3 Յուլիս՝ շաբաթ երեկոյեան, տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէի սարքած հրապարակային բանախօսութիւնը [illegible] Թատրոնի վերնայարկը: Սրահը լեցուն էր: Նախագահ ընկ. Գ. Մարտիրոսեանի բացման խօսքէն վերջ, արտասանեցին ընկերներ Յակոբ Մաթոսեան (Վիէնէն), Զօրեան (Կրընոպլէն), Անժէլ Մարտիրոսեան: Երգեցին Գասեան երեք փոքրիկները: Բոլորն ալ յաջող: Երգուեցան նաեւ երկու խմբերգ «Յառաջ նահատակ» եւ «Մշակ բանուոր»: Ապա բուռն ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ ընկ. Շ. Միսաքեան եւ ճիշդ 1 ժամ 45 վայրկեան խօսելով պարզեց Խ. Միութեան, Հայաստանի եւ հայկական արտասահմանի քաղաքական վիճակը: Ես ի վիճակի չեմ այդ կուռ բանախօսութեան ամբողջութիւնը մեր թերթին տալու: Կը բաւէ ըսել թէ անոնք որ չեկան, զրկուեցան իրական մտային սնունդէ մը:

Կիրակի, 4 յուլիս, կոմիտէի սարքած դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ Սէն Փէրէյի անտառին մէջ: Երկար ատենէ ի վեր այդքան բազմութիւն չէինք ունեցեր մեր դաշտահանդէսներուն:

Առտուան ժամը 8էն սկսեալ ժողովուրդը, հակառակ Վալանսի մէջ սարքուած երեք դաշտահանդէսներուն, սկսաւ խմբուիլ լեռնալ վայրը հեծելանիւներով, ինքնաշարժերով եւ հանրակառքով: Առտուն կանուխ դաշտ եկած էր նաեւ ընկ. Շ. Միսաքեան, որ ամբողջ օրը մտերմօրէն խօսեցաւ համակիրներու հետ. Կէս օրուան ճաշէն վերջ, ժամը 3ին սկսաւ հանդէսին պաշտօնական մասը: Պատահաբար ներկայ էր երիտասարդ գրող Կիւրեղ Թթայեան, որուն տրուեցաւ նախագահի պարտականութիւնը: Ընկերը բացման ճառով մը վեր հանեց Խանասորի զինուորական ոգին, իբրեւ առաջին ձեռնարկը մեր երկար պայքարին: «Կարկուտ տեղաց» խմբերգէն վերջ, արտասանեց ընկ. Յակոբ Մաթոսեան, գեղեցկօրէն մեներգեց Օր. Երանուհի Ընքապալեան եւ Ա. Տէր Սարգիսեան:

Յետոյ հրաւիրուեցաւ ընկ. Շ. Միսաքեան որ կարճ, այլ կուռ ճառով մը պատկերացուց Խանասորի արշաւանքին բուն իմաստը:

Բանախօսութենէն վերջ աճուրդի դրուեցան խորոված նապաստակ մը եւ երկու շիշ գինի, որ շահեցան Զոմի տղաքը. Աճուրդը բարձրացաւ 435 ֆրանքի: Իրիկուան դէմ «Յառաջ»ի [illegible] րայ լուսաբանութիւններ հաղորդեց զինուորագրութեան, հաւաքական հրապարակութեան եւ Տէրսիմի ապստամբութեան մասին:

Այրերը սկսան կամաց կամաց անտառ բարձրանալ, իսկ [illegible] երեկոյեան ճաշի պատրաստութիւններ տեսնել: Այս առթիւ անգամ մը եւս կարօտն զգացինք մեր հայրենի աւանդութեանց, Վարդավառի օրով: Իրիկուան ժամը մինչեւ 8ը՝ ընթրիքէն ալ վերջ [illegible] երգերն ու զուարճութիւնները: Յետոյ բեռները [illegible] դարձեալ [illegible] 15 [illegible] հարցում, խնդ[illegible]

** [illegible] Միսաքեան ընդ առաջ երթալով Կ. Խաչի մասնաճիւղի հրաւէրին, խօսեցաւ հայ կնոջ հանրային գործունէութեան եւ մասնաւորապէս Կ. Խաչի աշխատանքներու մասին, բոլոր [illegible] թուանշաններով եւ փաստերով բացատրեց իւրաքանչիւր շրջանի մէջ կատարուած աշխատանքները: Այս առթիւ անդամ արձանագրուեցան երեք տիկիններ:

[illegible] շաբթի գիշեր ընկերը իր վերջին [illegible] թիւնը կատարեց նախանձախնդրութեամբ կոմիտէին, «Միամանթօ» Ակումբին մէջ: Գլխաւոր նիւթն էր Թուրքիոյ ազգային շարժումը եւ փոքրամասնութիւններու ձուլման քաղաքականութիւնը: Շարք մը խորհուրդներ բոլորովին նորութիւն էին մեզի համար: Խօսեցաւ նաեւ Սուրիոյ վերջին դէպքերու եւ կովկասեան քաղաքականութեան մասին, պարզելով Դաշնակցութեան տեսակէտը:

** Ընկ. Միսաքեան տեսակցութիւններ ունեցաւ նաեւ Վալանսի ընկերվարական ներկայացուցիչներուն հետ, եւ չորեքշաբթի որ վերադարձաւ Կրընոպլ:

Սեւան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԱԲՆԵՐՈՒ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՄԱՐ

—o—

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 յուլիս).

— Պէյրութէն ղրկուած հեռագիր մը կը հաղորդէր, թէ Սուրիոյ խորհրդարանը մերժած է ընդունիլ Ազգերու Լիկի Խորհուրդին կողմէ վաւերացուած Թուրքեւսուրիական համաձայնութիւնը Ալեքսանտրէթի Սանճաքի ինքնավարութեան մասին եւ որոշած է թոյլ չտալ, որ այդ Սանճաքը անջատուի Սուրիայէն եւ կազմէ առանձին ինքնավար շրջան մը Ազգերու Լիկի հսկողութեան տակ:

Արաբները մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկեցին Ժընեւ, իրենց շահերն ու պահանջները յարգել տալու համար: Բայց, կ'երեւի թէ, այդ պատուիրակութիւնը չէ յաջողած ո եւ է շօշափելի արդիւնք ձեռք բերել՝ եւ Ֆրանսա, փոխանակ ուժ տալու արաբներու պահանջներուն, տեղի է տուած Թուրքերու առջեւ:

Ուստի զարմանալի չէ, որ Արաբներուն այժմ ուրիշ բան չի մնար, բայց եթէ տեղին վրայ արգելք ըլլալ Ալեքսանտրէթի շրջանի փաստական անջատման Սուրիայէն:

Եթէ Սուրիոյ կողքին կանգնին նաեւ արաբական միւս երկիրները, ինչ որ պէտք է սպասել, կը թուի թէ, Ֆրանսա, ուզէ թէ չուզէ, ի վերջոյ պիտի պարտաւորուի քիչ մը աւելի հաշուի առնելու արաբական շահերը: Լաւ կազմակերպուած համարաբական զօրաւոր ընդդիմութեամբ մը, Սուրիա կրնայ ստիպել թէ Ֆրանսան եւ թէ Ազգերու Լիկը, որ սրբագրեն իրենց տուած որոշումները Ալեքսանտրէթի Սանճաքի մասին:

Ազգերու Լիկը չի կրնար ստեղծել եւ պէտք չէ փորձ ընէ նոր Տանցիկ մը ստեղծելու Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ սահմանին վրայ. Եւ քանի ուշ չէ դեռ, Արաբները կրնան թոյլ չտալ, որ Ազգերու Լիկի հովանին հաստատելու պատրուակին տակ Թուրքիա փաստօրէն տէր դառնայ Սուրիոյ մէկ կարեւոր եւ շատ թանկագին մասին:

Դժբախտաբար, Թուրքերն ալ հանգիստ նստած չեն ու չպիտի նստին: Արդէն այն փաստը, որ անմիջապէս անոնք Ալէքսանտրէթի շրջանին մէջ ցոյցեր եւ խռովութիւններ են առաջ բերեր ընդդէմ Սուրիոյ եւ ի նպաստ Ազգերու Լիկի որոշման, ապացոյց է որ Թուրքիա ինչպէս մինչեւ այժմ, այնպէս ալ ասկէ յետոյ ամէն սադրանք, ամէն դաւ պիտի նիւթէ՝ իր նպատակին հասնելու համար:

Արդարեւ, եթէ Էնկիւրի մինչեւ այժմ ո եւ է իրաւունք չունենալով կրցաւ աղմուկ հանել եւ դաւով ու սպառնալիքով յաջողեցաւ Ֆրանսայի եւ Ազգերու Լիկին ընդունել տալ իր անհիմն պահանջները, այժմ, երբ արդէն ճանչցուած որոշ իրաւունքի մը տէր դարձած է՝ ինչո՞ւ պիտի կանգ առնէ ո եւ է միջոցի առջեւ՝ այդ իրաւունքը իրագործելու եւ նոյնիսկ ալ աւելի առաջ երթալու համար:

Հետաքրքրական է որ, ինչպէս կը հաղորդուի հաւաստի աղբիւրներէ եկած տեղեկութիւններէ, Թուրքերը պահանջած են եղեր Ազգերու Լիկի յանձնախումբէն, որ Ալեքսանտրէթի ինքնավար շրջանին մէջ մտցուի նաեւ Հալէպի շրջանը: Ասիկա ցոյց կուտայ աւելորդ անգամ մը, որ Թուրքերը դեռ շատ փորձանքներ պիտի փորձեն բերել Սուրիոյ գլխուն:

Յայտնի է, որ Թուրքիա վարպետօրէն օգտուեցաւ Ֆրանսայի դժուարութիւններէն Սպանիոյ տագնապին առթիւ՝ անկէ կորզելով այնպիսի զիջումներ, որոնք աներեւակայելի էին ասկէ տարի մը կամ երկու առաջ: Բայց պէտք չէ մոռնալ, որ միջազգային պայմանները կրնան կրկին փոխուիլ, Սպանիոյ տագնապը կրնայ վախճան գտնել Թուրքիոյ հանդէպ, եթէ միայն Արաբները տեղի չտան եւ շարունակեն աննկուն կերպով պայքար մղել իրենց արդար իրաւունքներուն համար:

Կարելի է վստահ ըլլալ, որ Արաբներու բարեկամութիւնը Ֆրանսայի համար շատ աւելի կարեւոր ու թանկագին բան մըն է՝ Միջերկրականի իր դիրքերը զօրացնելու տեսակէտով, քան Թուրքերունը: Ուստի եթէ Արաբները միահամուռ եւ վճռական ջանքեր ընեն, կրնան ստիպել Ֆրանսան, որ քիչ մը աւելի յարգէ իրենց իրաւունքները եւ այդքան դիւրութեամբ տեղի չտայ Թուրքերուն առջեւ:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ՑԱՒԱԼԻ ԱՐԿԱԾԻ ԶՈՀ

—o—

Յունիս 13ին Նիկոմիդիացի երիտասարդ մը, Միսաք Գաբրիէլեան, 26 տարեկան, որ հազիւ վերադարձած էր Օտար Լէգէոնէն վեց տարի քամելով ծառայութեան բաժակը, Մարօքի անապատներէն մինչեւ Հնդկաչինի ճախճախուտները, դժբախտ արկածի մը զոհ կ'երթայ այնքան անակնկալ եւ ցաւալի պարագաներու տակ:

Դժբախտ երիտասարդը մոթօսիքլէթով պտոյտի կ'ելլէ ընկերոջ մը հետ եւ Մոյի զառիվարէն իջած միջոցին կը զարնուի ծառի մը եւ դէմքը կը ջախջախուի: Երեք շաբաթ Լաննիի հիւանդանոցին մէջ ի զուր կը դարմանեն զինքը, ստացած ծանր վէրքերուն հետեւանքով ուղեղատապի կ'ենթարկուի ու տարաբախտ Միսաք աչքերը կը փակէ յուլիս 3ին: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երեքշաբթի, յուլիս 6ին, Լաննիի մէջ, շրջապատուած ազգականներէ եւ զինքը սիրող հայ թէ օտար ընկերներէ: Մարմինը փոխադրուեցաւ Փավիյեօն սու Պուայի գերեզմանատունը, ուր վերջապէս հանգչեցաւ իր տառապած որբի եւ դառնացած երիտասարդի չարչարուած հոգին:

Զոհ մըն ալ արձանագրեցինք մեր [illegible] տարեգրութեանց մէջ, զոհ մը որ Հայաստանի մէկ արդի աշխատող բազուկը պիտի ըլլար հիմա եթէ «Շահվերդեան, Հօկ եւ ընկերներու» շոգենաւային գործակալութիւնը այնքան խաղութեամբ ջնջած չըլլար զինքը ցանկէն:

Ա. Մ.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (404)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

>>>> • <<<<

Պէտք է նշանով մը ընդգծել մեր գտնուած զովուշը, եւ Գարեգինի տեղը: Ձեմ գիտեր ծրագրի էութեան մասին, բայց Լեւոնը մասնաւոր կերպով կը շեշտէ իմ ու Գարեգինի զովուշները:

— Ջրսեր թէ ինչո՞ւ համար է ..

— Անշուշտ քէֆի համար չուզեր: Դուրսը բանի մը կը մտածեն: Կ'ըսէ, տոմսակին պատասխանը երբ ստանայ, մանրամասնօրէն պիտի գրէ եւ մեզի ալ ծանօթացնէ ծրագրուած ձեռնարկի մանրամասնութիւնները: Գիտես Լեւոնի բնաւորութիւնը, խօսուածքի նման գրելու մէջ ալ ժուժկալ է:

— Իսկ դուն պատասխանեցի՞ր:

— Դեռ ոչ, քիչ վերջը պէտքարան երթալու պատրուակով պիտի երթամ գրելու ...

— Ո՞ւր պիտի երթաս:

— Ճեմիշը: Հոն հնարաւորութիւն կ'ունենամ ազատօրէն գրելու:

— Լաւ տեղ գտեր ես ... Ըսենք՝ աւելի ապահով է քան այստեղը, հոս, հազար աչք կայ մեզ դիտող: Ես ալ հիմա գործի կ'անցնիմ ...

— Քանի մը անգամ քալելով չափէ սենեակները լայնքէն ու երկայնքէն, միջանցքներն ալ չմոռնաս .. Թէեւ խելքս չի հասնիր թէ բանտի յատակագիծը ինչ բանի պէտք կրնայ գալ.

— Է՜, ո՞վ գիտէ, թերեւս գիշերանց բանտի վրայ յարձակում մը կը ծրագրեն ...

— Այդ պարագային յատակագիծը շատ բանի մը պէտք չի գար: Ըսենք յարձակումով ներս մտնելը գրեթէ անկարելի է: Բայց քանի որ կ'ուզեն, պարտաւոր ենք ճամբել:

— Տէ, ուրեմն ես գործի անցնիմ: Կ'ուզե՞ս որ յայտնեմ Գարեգինին Լեւոնի նամակի մասին:

— Անշուշտ, բայց առայժմ ուրիշ ոչ մէկ ընկերոջ:

Եկաւեանը յօրանջելով տեղէն բարձրացաւ ու զովուշէն դուրս ելաւ: Վահէն սպասեց Սարը Մէհմէտ Աղայի գալուն որ չուշացաւ:

Անկէ վերջ Վահէն ամէն օր հնարաւորութիւն ունեցաւ կանոնաւոր կերպով թղթակցելու Լեւոնի հետ: Երկու օր չանցած, Լեւոնը մանրամասնօրէն գրեց փախուստի ծրագիրը, որ ամէն կերպով գործնական ու հնարաւոր թուեցաւ Եկաւեանին ու Վահէին:

Բնականաբար, երբ Լեւոնի ձեռնարկին մանրամասնութիւնները իմացան, Վահէն, Եկաւեանը եւ Գարեգինը լարուած ջիղերով հետեւեցան դրսի աշխատանքներուն, որոնց յաջողութենէն կախուած էր իրենց փրկութիւնը:

Հինգերորդ օրը, ուշ ատեն Եկաւեանն ու Վահէն, կողք կողքի երկնցած կը պատրաստուէին քնել: Նոյն զովուշի մէջ գտնուող բանտարկեալները քնած էին արդէն: Երբ Վահէն գլուխը բարձին դրած՝ աչքերը փակելով փորձեց քնել, յանկարծ իրեն այնպէս թուեցաւ, որ գետնի տակէն միօրինակ հարուածներու խուլ տմբոց մը կը լսուէր: Եկաւեանը դեռ քնած չէր: Կամաց մը ընկերը մխթեց:

— Մեր տղայ, ականջդ բարձին փակցուր, տես թէ գետնի խորքէն աղմուկ մը կը լսե՞ս: Ինծի կը թուի թէ ...

— Ձէ, բան չեմ լսեր,— մէկ երկու վայրկեան ուշադրութեամբ մտիկ ընելէ վերջ ըսաւ Եկաւեանը:

— Բայց ինծի կը թուի, թէ կը լսեմ կանոնաւոր հարուածներու [illegible] խուլ ձայն մը:

— Կատուն երազին մէջ ձկան փուշ կը տեսնէ, [illegible] պատասխանեց Եկաւեանը ու վերմակը գլխուն քաշած՝ աչքերը գոցեց:

Այդ գիշեր Վահէն չկրցաւ քնել: Երկար ժամանակ լռութիւնը սրած՝ մտիկ կ'ընէր: Երբեմն կը թուէր թէ լսած զարկերը կը դադարէին, երբեմն ալ այնքան որոշ եւ բարձր կը լսուէին, որ Վահէն արդէն բացարձակապէս վստահ էր, որ գետնի տակ, թերեւս վեց եօթը արշին հեռաւորութեան վրայ, իր ընկերները փախուստի անցք մը կը փորէին իրենց համար: Հիմա, արդէն խուլ ամբոցը շատ որոշ կերպով կը լսուէր:

— Եկաւեան, հը՛, մեր տղայ,— ու Վահէն փորձեց ընկերը արթնցնել:

Ընկերը անիմաստ բառեր արտասանելով՝ միւս կողքին վրայ դարձաւ:

— Եկաւեան,— ու այս անգամ արդէն ուժեղ կերպով ընկերոջ թեւը ցնցեց Վահէն,— Եկաւեան, արթնցիր:

— Հը՞ ...

— Տօ, զահրումար,— շրթունքը ընկերոջ ականջին մօտեցուցած՝ շշնջաց Վահէն՝— մէկ աչքերդ բաց, տընաքանդ:

— Հը, ի՞նչ կայ .. տօ, չես ձգեր որ քնեմ ..

— Մտիկ ըրէ, մեր տղայ, հիմա ի՞նչ կ'ըսես, գետնի տակէն բոմբիւններ կը լսուի՞ն թէ ոչ:

Եկաւեանը աչքերը բացաւ, ինքզինքը ցնցեց ու բոլորովին արթնցած՝ ականջը դրաւ բարձին վրայ: Կասկած չէր այլ եւս, որոշապէս կը լսուէր հարուածներու բութ տմբիւնը:

— Ըհըմ, մեր տղաքը գործի վրայ են,— ուրախացած ըսաւ Եկաւեանը, — ինչպէս կ'երեւի, ճիշդ մեր զովուշի տակ կ'աշխատին ...

— Թերեւս, դժուար է ըսել, բայց այս ձայնը զիս շատ կը մտահոգէ. Եթէ աւելի մօտենալու լինին, մենք որ կը լսենք, պատահաբար արթուն մնացող բանտարկեալ մը կամ նոյն իսկ կարտիան մըն ալ կրնայ լսել:

— Ուրեմն, պէտք է անմիջապէս գրել Լեւոնին, որ շատ աղմուկ չհանեն ..

— Այսինքն՝ չաշխատին,— հեգնօրէն ընկերոջ խօսքը կտրեց Վահէն, — չէ, սիրելիս, անոնք ցերեկները անկարող աշխատելու՝ գիշերով կուգան, իսկ երբ Ֆլուճքը հողին կը զարնեն, անշուշտ ձայն կուտայ ... մենք պէտք է ինքներս ճար մը մտածենք այդ մասին:

— Ուրե՞մն ..

— Մտածենք, թերեւս միջոց մը գտնենք ձայնը խափանելու.

Վահէն եւ Եկաւեանը այլ եւս անկարող քնելու, ուշադրութեամբ կը հետեւէին ներքեւէն եկած տմբիւններու միօրինակ ձայնին:

Լոյսը բացուելէն ժամ մը առաջ, տարօրինակ ձայնը դադրեցաւ: Ինչպէս ընթերցողը գիտէ, Մելոն ու ընկերը դեռ լոյսը չբացուած՝ աշխատանքը կը դադրեցնէին ու կը մեկնէին Այգեստան:

— Կարծես ձայները դադրեցան,— ատեն մը ուշադրութեամբ մտիկ ընելէ վերջ ըսաւ Եկաւեանը:

— Անշուշտ, լոյսը բացուելու մօտ է:

Յաջորդ առտու Վահէն գրեց Լեւոնին հետզհետէ աճող աղմուկի մասին ու թելադրեց, որ աշխատանքը դադրեցնեն կէս գիշերէն ժամ մը վերջը, իսկ մինչեւ այդ ժամը, գետնափորէն լսուող ձայները անլսելի դարձնելու հոգը իր վրայ առաւ:

Վահէն ինքնայատուկ միջոցի մը դիմեց գետնափորէն եկող աղմուկը անլսելի դարձնելու համար, զովուշին մէջ մինչեւ ուշ գիշեր կենդանութիւն պահելով: Ամէն զովուշ իր սրճախին ունէր: Դրսէն խոշոր գլուխ մը ռուսական շաքար ապսպրեց, եւ մթնելէն վերջ փոքր մուրճով մը սկսաւ շաքարը մանրել ու զովուշի բանտարկեալները հիւրասիրել թէյով, հաց ու պանիրով:

— Մահուան դատապարտուած մարդը,— ծիծաղելով կ'ըսէր Վահէն բանտարկեալներուն,— իր ողջութեան պարտաւոր է հոգեհանգի մասին մտածել: Կախուելէն վերջ ո՞վ է քելեխի մասին մտածողը ... Ձեմ ուզեր պարտական մնալ ... քանի օրս բոլորդ ալ իմ հիւրս էք:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Կռիւները Մատրիտի մէջ

Կռիւները կը շարունակուին Մատրիտի շուրջ: Կառավարական ուժերը, այս շրջանին մէջ, կը հաշուեն 20,000, այսինքն 4 ապանիական եւ քանի մը միայն շրջանին մէջ, կը հաշուեն … Ցարձակումները անընդհատ կը կրկնուին, նախ հրաձգային զօրաբաժին: Ցարձակումները անընդհատ կը կրկնուին, նախ հրասայլերն են որ կը նետուին թշնամի դիրքերու վրայ, յետոյ հետեւակազօրքն էր գրոհ կուտայ: Հինգշաբթի վեց անգամ հրասայլերու յարձակում մը դորդրոհ կուտայ … մեծ յաջողութիւն ծունցաւ, բայց միշտ դնդացիրներու կրակին ենթարկուելով՝ մեծ յաջողութիւն չգտան հանրապետական ուժերը: Իրապէս ռեպուսական կուիւ մըն էր որ կը կատարուէր, մահադնացութիւն մը քաջ ու կորովի:

Ապստամբները հակայարձակումի անցան ամբողջ ճակատին վրայ, Լասթոզասի եւ Համալսարանական թաղին միջեւ: Ապստամբները եւս յաջողութիւն չգտան:

Մանր արիւնհեղութենէ մը վերջ՝ երկու թշնամիները մնացին իրենց դիրքերուն վրայ:

Սանթանտէրի ճակատին վրայ ոչ մէկ նորութիւն: Հանրապետականները կը շարունակեն ամրացնել քաղաքը:

Ազգայնական աղբիւրէ հաղորդուեցաւ պահ մը թէ Սանթանտէրի նաւահանգիստը պաշարուած է: Հանրապետականները կը հերքեն այդ լուրը եւ կ'ըսեն թէ նման զրոյցներու նպատակն է դժուարացնել քաղաքին պարէնաւորումը եւ բնակչութեան պարպումը: Քաղաքին ինչպէս եւ ծովեզերքին վրայ դնուած մարտկոցները կրնան իրենց կրակին տակ պահել մինչեւ 17,000 մեթր տարածութիւն մը, այսպէս պաշտպանելու համար չէզոք նաւերու մատուցումը ցամաքին, պարէն բերելու կամ ժողովուրդը պարպելու նպատակով: Սանթանտէրի նաւահանգիստը պաշտպանուած է նաեւ հանրապետական սուզանաւերով:

— • —

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան համագումարը այսօր կը բացուի Մարսէյլի մէջ: Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ համագումարին կը ներկայանայ ընկ. Վահան Համբարձումեան:

ՀՐԱԲՈՒԽ մը սկսաւ ժայթքել, Գիսմարք Թերակղզիին մէջ, ինչպէս կը հաղորդեն Սան Ֆրանսիսկոյէն: Հրաբուխէն առաջ երկրաշարժ տեղի ունեցաւ: Լաւային տակ թաղուեցան 500 հոգի: Լաւան ծածկեց Ռապոլ քաղաքին մէկ մասը: Անգլիական նաւ մը յաջողեցաւ ազատել 500 ճերմակ եւ 3000 խափշիկ:

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՏԱՔ մը սկսած է Միացեալ - Նահանգներու մէջ: 48 հոգի մեռան տօթահար հարաւային նահանգներուն մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, պանդոկի, սրճարանի եւ ճաշարանի աշխատաւորներու եւ գործատէրերու վէճը կը շարունակէ իր սպառնալիքը: Կարգ մը գործատէրներ արդէն ցոյցի համար փակեցին իրենց հաստատութիւնները Փարիզի մէջ: Կը յուսացուի առաջքն առնել աշխատաւորներու գործադուլին եւ գործատէրերուն …

ՖՐԱՆԹԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ դաշնագիրը պիտի վաւերացուի ի մօտոյ Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ, կը գրէ « Իւմանիթէ », Գաբրիէլ Փէրիի ստորագրութեամբ յօդուածի մը մէջ:

ՖՕՆ ՆԷՕՅՐԱԹ կ'ըսուի թէ շուտով Լոնտոն պիտի մեկնի, սկսելու համար իր խորհրդակցութիւնը որ յետաձգուեցաւ « Լայփցիկ»ի միջադէպին հետեւանքով:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Ն. Խոչի Սանուց Միութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Մասնաճիւղի Վարչութեան

10 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ

Կը նախագահէ ՏՕՔԹ. ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Կը ներկայացուի «ԽԱՆԹԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ»

Խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ հայկական պար

Մուտք մեծերու 3 ֆրանք, փոքրիկներու 1 ֆրանք

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Կ. ԽԱՉԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ

11 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբին մէջ

Խմբերգ, արտասանութիւն, պար եւ ներկայացում աշակերտութեան կողմէ

Հրապարակային քննութիւն եւ մրցանակաբաշխութիւն

Մուտք մեծերու 2 ֆրանք, փոքրիկներու ձրի

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Փարիզ եւ արուարձաններու բնակող Ակասիոյ եւ շրջակայի Հայերը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին կիրակի 1, Յուլիս ժամը 15ին, 8 րիւ Թաթիւէ Փարիզ 9

Առժամեայ յանձնախումբ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նովկառի շրջանի ընդհ. Հայր. Միութեան անդամական ժողովը 11 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 135 bld de Paris, կը խնդրուի ծայրէնակիցներէ ներգանուիլ սոյն կարեւոր ժողովին. ներկաները մեծամասնութիւն պիտի նկատուին

Կարեւոր օրակարգ. սնդուղի փակ

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Հ. Յ. Դ.

Գիւղատ

Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները Շաբաթ, 10 Յուլիս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Զարեւարեան» գրադարանը, 181 Քուր Լաֆայէթ.

Ցեյինի կոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը կիրակի 11 Յուլիս, առաւօտեան ժամը 9.30ին, սովորական ժողովատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

16 Յուլիս, երեկոյեան ժամը 9ին Սոսիէթէ Սավանթի Salle D.ի մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Գ. ԲԱԼՈՅԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՎՐԱՑԵԱՆ**

Նիւթ՝ Ի՞նչ կը կատարուի Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի մէջ

Մուտք 1 ֆրանք

ԽՄԲԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ

Պանթէօ-Քաշանի կոմիտէի ընկերներէն եւ համակիրներէն անոնք, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ, Յուլիս 14ի տօնին առթիւ, գէպի ծովեզերք տեղի ունենալիք խմբական պտոյտի մը, կը հրաւիրուին արձանագրուիլ ընկ ՄԵԼԹԻԿԵԱՆի մօտ, 24 bis Rue Roger, Պանթէօ

Դաշտահանդէս

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

11 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 10ը

ՎԱՐԻՋԷԼԻ ՄՕՏ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ԱՐԱՄ ԹԻՄԻՐՃԵԱՆ**

Նիւթ՝ ԽԱՆԱՍՈՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Գեղարուեստական բաժին՝ արտասանութիւն, երգ, մենեւ …

ՊԱՐԳԷՒԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին

8, rue Bossuet Բարեգործ կանց տան մէջ

Տոմսեր ունեցող անդամուհիներէն կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները մինչեւ Յուլիս 9, գիմելով ամէն օր ժամը 5էն վերջ Տիկին Թորոսեանի, 29, Rue d'Enghien, Paris (2)

Մուտքը ազատ է:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, 11 Յուլիս առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 11

ՌՈԲԻՆՍՈՆԻ Grand Arbre Maison Fiquetի պարտէզին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Պ. ԳԷՐԱՍԻՄ ՓԱՇԱՅԵԱՆ**

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՔԱՐՈԶ ՄԸ

Երգ, արտասանութիւն, պարեր եւն.

Փոքրիկն Ռէժինա կը պարէ թատրոն ԳԱՄՊԵԳԻՆի մասնակցութեամբ

Սան-սանուհիներու կողմէ կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը

ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ · · · ԳԻՆ · ՖՐԱՆՔ

ՃԱՄ. ՄԻՋ.— Փորթ տ'Օռլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Կարմ նիւ…

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ'ունենայ կիրակի, 25 Յուլիս 1937 ժամը 3ին (կ. յ.)

Դպրոցասէրի պարտէզը, 1, Bld. du Nord, Raincy

ՈՍԿԻ ՁԿՆԻԿԸ

Երգախառն Թատերախաղ 1 արար

LA CHANSON A TRAVERS LES AGES

Հայկական նոր պարեր, մանկական երգախառն պատկերներ եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանի սանուհիներու կողմէ

ՃԱՇԱՐԱՆ, ՊԱՐ, ՃՈԽ ԳԻՆԵՐ · · · ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՃԱՄ. ՄԻՋ.— Օթօպիւս Օբերվիլէն կամ ժօրէսէն 21 a — եւ Gare de l'Estէն կարկանի գիծը եւ իջնել Raincy-Pavillons.

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13') Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՋՔՕՍԱՆԱԽՈՎ ՊՏՈՅՏ

ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՀՐԱՇԱԼԻՔՆԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

ԵՒ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎՍԵՄ. **ՌՈՒԲԷՆ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐԻ**

Գործակցութեամբ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ եւ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ

Ermitage de Longchampի պարտէզը, (Bois de Boulogne)

Կիրակի, 11 Յուլիս, ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր

Ընտիր նուագախումբ, բացօթեայ պար եւ ծաղկի անակնկալներ

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ ԵՒ ԳԱՂ ԸՆԹՐԻՔ

ԳԻՆ ՏՈՄՍԱԿԻ 15 ՖՐԱՆՔ,

որ իրաւունք կուտայ նաեւ ցուցահանդէս մտնելու

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահներ)

Դաշտահանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Սեբաստացի Հայր. Միութեան կողմէ

11 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ԳԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Կը խօսի Պնդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Երգ, պար, եւ ջազ.

Ջոխ սփիւռք ժողովրդական գիներով

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ. **48 rue de la République, Marseille**

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոխանակութիւն. Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսանեկան, խմբական, մանուկներու, բնքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով ժամադրութեամբ …ուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չխնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները:

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻՆ, **50, Bld. Longechamps, Marseille**

Tél. National 13-16

"ՇԻՐԱԿ,,

Արեւելքի միակ խմիչքն օղին է. Անզուգական: Անմրցելի: Անխարդախ. Լուաջնակարգ կօրայցուցիչ ախորժաբեր. պատրաստուած զուտ չամիչի թուզով. Հայ աւանդական եղանակին գարդ:

ԾԱԽՈՒ Է

գինեգործական պատճառաւ սափորչի խանութ մը (այրերու եւ կիներու) իր բոլոր կազմածներով Ապահով գործ՝ բանուկ թաղամասի մէջ: Նպաստաւոր պայմաններ, Լաւագոյն առիթ գործի մարդոց համար դիմել Maison Rougerie, 10 route de Choisy, Ivry, Seine, մեթրօ Porte de Choisyէն քանի մը վայրկեան հեռու.

ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	**ORIENT LLOYD**
48 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր զեղչ: Գանձնք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ — ԱԶԷՖ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Ինչո՞ւ էր Բուրցեւը ցանկանում հանդիպել Ազեւին եւ ինչի՞ համար էին դատավարութեան մասին եղած պատարկաբանութիւնները: Նիկոլաեւսկին ենթադրում է, որ այն նամակները, որոնք Ազեւն իր կնոջ միջոցով դրել է իր նախկին ընկերներին եւ կուսակցութեան դատավարութեան հանդէպ պատրաստակամութիւն յայտնելը « Ազեւի համար լոկ ստրատեգիական խորամանկութիւն — ներ են: Նա այդ միջոցին գիմեց, կամենալով ցոյց տալ յեղափոխականներին, որ նա այլեւս ցանկութիւն չունի նրանց վնասելու»: Եւ ինչպէս Ազեւն այլեւս չէր կարող վնասել: Դժւար է ուշադրութեան առնել եւ այն, որ Բուրցեւի հետ ունեցած հանդիպումն էլ, յամենայն դէպս, մեծ եւ անվախ մի խաղ էր: Հենց Բուրցեւը ինքը 1909 թուին խնդրում էր Սաւինկովից Ազեւին իրեն «յանձնել»(*): Նա կարող էր գիտակցօրէն կամ պատահմամբ յայտնել յեղափոխականներին իրենց այդ ենթադրուած հանդիպման մասին (ինչպէս նրանց յայտնեց Նէյենարի նամակի մասին): Մենք գիտենք, որ Ազեւը Ֆրանկֆուրտ ճանապարհուելիս իր կտակը կազմեց: Գիտենք եւ այն, որ նա յատկապէս Բուրցեւի հետ ունեցած տեսակցութիւնից յետոյ միայն նախազգուշական միջոցներ ձեռք առաւ, որ առաջ չէր անում: 1912 — 13 թ. ձմրան նա ամբողջ ժամանակ ծածկւած էր իր հետքը, ձամբորդում էր, փոխում էր հիւրանոցները եւ անցագրերը: Բուրցեւի հետ ունեցած տեսակցութեան հոգեբանութիւնն աւելի բարդ էր: Մարդիկ, որոնք արդէն անցել են մահւան դիրոցը, երբեմն անըմբռնելի քայլեր են անում: Երբ Գերշունին բանտարկուած էր, Պլեւէն առանց ոչ մի բանի կարեւորութիւն տալու գրանց բանտ, մտաւ Գերշունիի խցնեակը, նայեց յայտնի ահաբեկիչին եւ դուրս եկաւ … ինչո՞ւ …

Ֆրանկֆուրտում Ազեւը երկու դըժւար յաղթութիւններ երեւան բերեց. յուսահատուած խաղացողի բընազդ եւ դերասանութեան անյաղթելի պահանջ: Բուրցեւի հետ ունեցած տեսակցութիւնը մէկն էր այն սուր եւ այրող զգացումներից, որոնց Ազեւը սովորեցրել էր իրեն իր ամբողջ կեանքում եւ որոնցից նա զրկուած էր վերջին երեք տարիները: Թղթախաղը, նոյնիսկ շատ մեծ գումարներով, չէր կարողանում փոխարինել նրանց: Հին խաղացողը ցանկութիւն էր ըզգում գոնէ մի վայրկեան ապրելու իր անցած կեանքով: Դերասանը նորից փորձեց իր ուժերը եւ այդ նոր դերը նոյնպէս շատ յաջող անցաւ:

XI

Բայց պատիժը վերջ ի վերջոյ վրայ հասաւ, թէպէտ եւ ոչ այնքան խիստ: Ազեւին պատերազմը կործանեց: Նրա ամբողջ հարստութիւնը վերածուած էր ռուսական արժեթղթերի, որոնք պատերազմը յայտարարուելու վայրկեանից կորցրին իրենց արժէքը Գերմանիայում: Նէյմայէրների ընտանիքի վիճակը աննախանձելի դարձաւ: Նրանք ստիպուած եղան Բեռլինում սեղմիրանի արհեստանոց բացելու: « Մուշիկը» պատրաստում էր սեղմիրանները, իսկ Ազեւն իր վրայ էր վերցրել գործի առեւտրական մասը: Պարզւեց, որ նա ընդունակ է նաեւ այդ գործին եւ սեղմիրանի գործը նա տարաւ նոյնքան հետեւողութեամբ, ինչքան ահաբեկչական գործը: Առողջ միտքը փոխարինեց Ազեւի հանճարին: Մի ժամանակ նա մանրամասն կերպով բացատրում էր Մարտական կուսակցութեան անդամներին, որ « դինամիտէ հագուստը» անպէտք է, որովհետեւ կարելի է սպանել մարդուն, առանց իրեն օդի մէջ ցնդեցնելու: Այժմ էլ նոյն ձեւով նա սովորեցնում էր «Մուշիկին», որ սեղմիրանները պէտք պատրաստել փոքր չափով, որովհետեւ «պատերազմը, ըստ երեւոյթին, դեռ երկար կը տեւէ եւ կանայք սոված մնալով կը նիհարեն»: Ազեւի մէջ խանութպանը գերազանցապէս համաձայնում էր մարդասպանի հետ:

Պատերազմի նախկին տարիները համեմատաբար աւելի տանելի անցան: Բայց 1915 թուի ամառը Ազեւը անսպասելի կերպով ձերբակալուեց փողոցում, Գերմանիայի քրէական ոստիկանութեան կողմից: Ձերբակալութեան պատճառը Ազեւի համար անհասկանալի էր, ինչպէս եւ անհասկանալի է մեզ համար: Ըստ Նիկոլաեւսկու «Նէյմայէրը» Ֆրիդրիխշտրասէ փողոցի կաֆէյում հանդիպել էր ինչ որ մի մարդու, որը ճանաչել էր Ազեւին: Բայց ամենայն հաւանականութեամբ կարելի է եզրակացնել, որ գերմանական ոստիկանութիւնը մինչեւ այդ պատահական հանդիպումն էլ շատ լաւ գիտէր, թէ ինչպիսի անձնաւորութիւն է թաքնուած Նէյմայէր անուան տակ, որ 5 տարուց ի վեր ապրում էր Բեռլինի հիւրընկալութեան … Ինքն Ազեւը կարծում էր, որ իրեն կասկածում են ռուսական կառավարութեան հետ կապեր ունենալու համար». Բանտից նա արդարացուցիչ խնդրագիր տուեց, որի մէջ երդւում էր, որ 1910 թուից ի վեր ռուսական կառավարութեան հետ ոչ մի կապ չունի: Բայց յետոյ պարզւեց, որ նրա ձերբակալութիւնն ամենեւին կապ չունէր նրա ռուսական կառավարութեան դաղտնի գործակալը լինելու կասկածի հետ, այլ նրան ձերբակալել են որպէս վտանգաւոր «անիշխանական»: Զարմացած Ազեւը մի նոր խնդրագիր տուեց, որի մէջ հաւատացնում էր, որ երբեք անիշխանական չի եղել եւ միշտ էլ հաւատքով եւ ճշմարտութեամբ ծառայել է ոստիկանութեան եւ այս ծառայութիւնն հեռու անցեալի գործ է: Այժմ նա այն մի խաղաղ վաճառական է, ցանկութիւն ունի ազնիւ կերպով վաստակելու իր հացը: (Շար.)

(*) Բուրցեւին նախօրօք մարդիկ դեռ մերկացումից առաջ առաջարկում էին առանց դատավարութեան սպանել Ազեւին:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

փարիզի եւ Եղգանի Ցառագ… գրասենեակ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ այլ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 11 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 11 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3470 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՍԿ ՀԱՅԱՍՏԱ՞ՆԸ...

»»»» o ««««

1918 Յունուար 5ին Արհեստակցական Միութեանց պատուի — րակներուն առջեւ ճառ մը խօսելով, Անգլիոյ մեծահամբաւ վար- չապետը, Լոյտ - Ճորճ, կ՚ըսէր.

« Արաբիան, Հայաստանը, Իրաքը, Սուրիան ու Պաղեստինը, ըստ մեզի, իրաւունք ունին տեսնելու իրենց ազգային անջատ գո- յութեան ճանաչումը :

«... Անկարելի է այս երկիրները վերադարձնել իրենց նախ - կին տէրերուն » :

Արաբիան, Իրաքը, Սուրիան եւ Պաղեստինը տեսան իրենց անջատ գոյութեան ճանաչումը, այդ երկիրները չվերադարձուե - ցան իրենց նախկին տէրերուն, Թուրքերուն։ Լոյտ - Ճորճ եւ իր միւս մեծ դաշնակիցները յարգեցին իրենց խոստումը — ուշ թէ կանուխ — եւ անկախութիւն շնորհեցին այս արաբախօս երկիր - ներուն :

Բայց Լոյտ - Ճորճ նոյն անկախութիւնն ու ազատութիւնը խոս- տացած էր նաեւ Հայաստանին, « փոքրիկ դաշնակցին», որ իր տարողութենէն անհամեմատ բարձր զոհողութիւններ ըրած եւ ա- րիւն թափած էր՝ ո՛չ միայն հայրենիքի սիրոյն կռուելով ու տառապելով, այլեւ առնական ու հերոսական կռիւներ մղելով ռազմաճակատներու վրայ, որոնք լքուած էին ուրիշ մեծ դաշնա - կիցէ մը։

Նոյն Լոյտ - Ճորճը 1917 դեկտեմբեր 21ին, Անգլիոյ Խորհրդա- րանին մէջ յայտարարած էր .

« ... Իրաքը, ինչպէս նաեւ Հայաստանը այլեւս երբեք պէտք չէ դրուին Թուրքերու չարաղէտ տիրապետութեան տակ» :

Իրաքը առատ քարիւղ ունէր եւ կը գտնուէր Հնդկաստանի ճամբուն վրայ։ Անիկա կրկին չենթարկուեցաւ Թուրքերու չարա - ղէտ տիրապետութեան։ Փոքր ու ճնշուած ազգերու ազատագրու - թեան համար կռուող մեծ դաշնակիցները իրենց մէջ բաժնեցին քարիւղը, անկախութիւն տուին Իրաքի ու մոռցան Հայաստանը, որ, աւա՜ղ, զուրկ էր այդ թանկագին հեղուկէն :

1918 Յուլիս 14ին, Հայ Ազգային Պատուիրակութեան նախա- գահին ուղղուած նամակի մը մէջ, Ֆրանսայի ամենազօր վարչա - պետը Ժորժ Քլէմանսօ կը գրէր.

« Ֆրանսա, գոհ յարձակումներու ամէնէն անարդարին, իր պահանջներուն մէջ արձանագրած է ճնշուած ազգերու ազատա - գրութիւնը ... : Ուրախ եմ հաստատելու ձեզի թէ՝ Հանրապետու- թեան կառավարութիւնը, ինչպէս Մեծն Բրիտանիայինը, չէ դադ- րած հայ ազգը հաշուելէ թիւին մէջ այն ժողովուրդներուն, որոնց բախտը կ՚ուզեն վճռել Դաշնակիցները, համաձայն մարդասիրու - թեան եւ արդարութեան գերագոյն կանոններուն » :

Նեղ օրերու մէջ, բարոյական բարձր սկզբունքներու անունով տրուած այս խոստումները անմիջապէս մոռցուեցան, երբ յաղ - թանակին յաջորդեցին լայն օրերը։

Հայկական դատին առաջին հարուածը տուին Դաշնակիցները 1918 Հոկտեմբեր 30ին, երբ Մուտրոսի մէջ Թուրքերուն հետ Զի - նադադար կնքեցին։ Այն պահուն, երբ Թուրքերը մէկ կողմէ Պա - ղեստինի ճակատին վրայ ջախջախիչ պարտութեան մատնուելով, խուճապահար կը փախչէին՝ յուսալքուած ու դասալիք, միւս կող- մէ դաշնակիցները ճեղքելով պալքանեան ճակատը կը յառաջանա- յին դէպի Պոլիս, ամէն բան կարելի էր պարտադրել պարտուող պետութեան ։

Դաշնակիցները կրնային Թուրքիոյ «վեց նահանգները» գրա - ւել եւ յանձնել Հայերուն, ինչպէս գրաւած էին Պաղեստինէն մին- չեւ Կիլիկիա, Պոլիսը եւ «Սայքս-Փիքօ» գաղտնի դաշնագրով որոշ- ուած «ազդեցութեանց գօտիները»։ Իսկ Հայկ. նահանգներուն հա- մար, Մուտրոսի Զինադադարին 24րդ յօդուածը կ՚ըսէր.«Եթէ ան- կարգութիւններ պատահին հայկ. վեց նահանգներուն մէջ, դաշ - նակիցները իրենց կը վերապահեն այդ նահանգներէն ո եւ է մէկ մասը գրաւելու իրաւունքը » :

Այս յօդուածը արդէն իսկ յուսախաբ ըրած էր բոլոր Հայերը, որոնք տարբեր կարգադրութիւն կ՚ակնկալէին, ա՜յնքան զոհողու- թիւններէ վերջ։

Բայց Զինադադարէն ետք ալ մեծ խոստումներ չռայլուեցան Հայերուն։ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը Փուանքա - րէ՝ Թէրզեան պատրիարքին ուղղուած 1919 փետրուար 16 թուա - կիր նամակով մը կ՚ըսէր.

« ... Հայաստան կասկած չէ ունեցած Ֆրանսայի վրայ, ինչ - պէս Ֆրանսա՝ Հայաստանի վրայ, ու միասին կրելէ վերջ նոյն տա- ռապանքները աշխարհի մէջ իրաւունքի եւ արդարութեան յաղթա- նակին համար, երկու բարեկամ երկիրները այսօր կրնան հաղոր - դակից ըլլալ միեւնոյն բերկրութեան եւ միեւնոյն հպարտութեան մէջ։ Հանրապետական կառավարութիւնը այսօր վերջացած չի նկատեր հայ ժողովուրդին հանդէպ իրեն վիճակած աշխատանքը ..., եւայլն » ։

Սթէֆէն Փիշոն, Ֆրանսայի արտաքին գործերու նախարարը, 1919 Յուլիսին կը գրէր Ալպէր Թոմայի.—«Հայ կամաւորներէ բաղ- կացած « Արեւելեան Լեգէոնը», որ Սուրիա - Պաղեստինեան ֆրան- սական զօրամասին երեք վաշտերը կը կազմէ, բոլորի աչքին ցոյց տուած է թէ՝ « Ֆրանսա Հայերը կը նկատէ իբրեւ դաշնակիցներ, որոնք կը կռուին թօթափելու համար գերմանեւթուրք զինուորա- պաշտութեան լուծը » ։

Հայերը «փոքր դաշնակից» էին եւ իրենց դիւցազնական կռիւ- ները համակրանք, նոյնիսկ հիացում առաջ բերած էին Անգլիոյ վարիչ շրջանակներուն մէջ։ Անգլիոյ արտաքին նախարար Պալֆուր — «հրէական օջախ»ի հեղինակը — 1918 Յուլիս 11ին պատասխա - նելով երեսփոխան Բ. Մաքտոնըլտի մէկ հարցումին, կ՚ըսէր.

« Նորին բրիտանական վեհափառութեան կառավարութիւնը ամենախորին համակրանքով եւ հիացումով կը հետեւի Հայերու քաջարի դիմադրութեան, ի պաշտպանութիւն իրենց ազատու - թեանց եւ բարօրութեան։ ... Գալով Հայաստանի ապագային, պարզապէս պիտի յիշեցնեմ դաշնակից պետութեանց գլխաւոր պե- տական մարդոց հրապարակային յայտարարութիւնները։ Այդ ա- պագան պիտի որոշուի ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբունքին վրայ, ինչպէս կը մատնանշէ յարգելի երեսփոխանը » ։

Տեսանք թէ ի՛նչ արժէք ունեցան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պա - տասխանատու վարիչներուն շռայլած այս խոստումները ։

Միւս մեծ դաշնակիցը՝ Իտալիա եւս պակաս չէր մնացած։ Ի- տալիոյ վարչապետը Օրլանտօ 1918 նոյեմբեր 26ին Խորհրդարա - նին մէջ պաշտօնապէս հաստատած էր իր հետեւեալ յայտարարու- թիւնը Լուծծաթիի. « Ըսէ՛ք Հայերուն թէ իրենց դատը իմ դատս է » ։

Դեռ կարելի է էջեր լեցնել այս կարգի մէջբերումներով։ Բայց այսքանն ալ բաւական է՝ վերյիշելու համար մօտիկ անցեալի մեր յոյսերն ու յուսախաբութիւնները, մեր մարտնչումներն ու լքումը, այն պահուն՝ երբ մեզի բախտակից միւս ժողովուրդները, հոգա - տարութեան շրջանէ մը ետք՝ կը գտնեն իրենց անկախութիւնը, զոր կորսնցուցած էին դարեր առաջ։ Այն պահուն՝ երբ Թափառա - կան Հրեան ու ասասնդական Պէտէվին անգամ իր գլուխը դնելիք քար մը կը գտնէ։ Իսկ Թրքահայաստանը, « վեց նահանգները » պարպուած են հայութենէ, Թրքահայ ժողովուրդը արմատախիլ եղած եւ ցրուած է չորս հովերուն, իբրեւ անհայրենիք, «հայ - մաթլոս» դանդուած մը, դաշնակից երկիրներու մէջ իսկ նշաւակ դառնալով ամէն վայրկեան «օտարական»ի պիտակին։

Այս բոլորը յիշելով, անգամ մը եւս պէտք է գոտեպնդուինք այն հաստատ յոյսով եւ անսասան հաւատքով թէ Հայկական Դա- տը ի վերջոյ պիտի յաղթանակէ եւ Թրքահայ ժողովուրդը պիտի վայելէ իր անհուն զոհողութեանց պտուղը, վերադառնալով իր հայրերու ...ատար հայրենիքը ։

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԻՆ ՎԱՂՈՒԸՆԷ

»»»» o ««««

Թղթատարական գիներու յաւելումը

Նոր տուրքերու մասին հրովարտակ – օրէնքները գործադրութեան պիտի դրուին վաղը, երկուշաբթի օրուընէ սկսեալ ։

Անհատական եկամուտի վրայ դրուած տուրքերը (քսան առ հարիւր յաւե- լումով) պիտի գանձուին այս տարուան եկամուտներուն վրայէն։ Ծանր տու - գանքներ դրուած են անոնց վրայ, որոնց հաշուական տոմարները կեղծ են ։ Երկաթուղիի գիներու յաւելումը պիտի կատարուի ճամբորդներու համար՝ 20 յուլիսէն սկսեալ, բեռներու փոխադրութեան համար 12 յուլիսէն սկսեալ։

Թղթատարական սակերու փոփոխութեանց մասին կուտանք հետեւեալ մանրամասնութիւնները —

Պարզ նամակները 65 սանթիմ (մինչեւ 20 կրամ), քարթ փոսթալները՝ 55 սանթիմ, 5 բառով քարթ փոսթալները՝ 30 սանթիմ, չնչառար նամակները (փնէումաթիք) 2 ֆրանք (մինչեւ 7 կրամ), 3 ֆրանք (մինչեւ 15 կրամ)։ Ապա- հովագրեալ նամակները 1 ֆր. 50։ Արտասահման ղրկուած պարզ նամակները 1 ֆրանք 75, քարթ փոսթալները 1 ֆրանք, հրապարակագրական կամ առեւ - տրական թղթակցութիւն (բաց պահարանով, փափիէ տ՚աֆֆէռ) 35 սանթիմ (մինչեւ 50 կրամ)։ Տպագրուած թերթ կամ գիրք 50 կրամը 35 սանթիմ։ Ապա- հովագրեալ նամակները՝ 2 ֆրանք։ Պելժիա, Զուիցերիա եւ Սպանիա ղրկուած նամակները, նուազ քան 80 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, 1 ֆրանք։ Նոյն գինը Գանատա եւ Լիւքսէմպուրկ ղրկուած նամակներուն համար, առանց քի - լոմեթրի սահմանի. Շեպրեթաց (էքսփրէս) նամակներու համար (գէպի արտա- սահման) 3 ֆրանք 50։

Որոշ փոփոխութիւն կրած են նոյնպէս օրաթերթերու, պարբերականներու առաքման, ինչպէս նաեւ դրամական առաքման (մանտա) գիները ։

ՈՉ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

»»»» o ««««

Անգլի.ֆ յանձնուեցաւ խուսափումութիւնը

Ուրբաթ առաւօտ, Լոնտոնի կոմիտէին նիստը բացուեցաւ Լորտ Փլիմութի նախագահութեամբ։ Վիճաբանութիւնները շարունակուեցան մինչեւ կէս օր ։ 27 պետութիւնները մէկիկ մէկիկ արտայայտուեցան անգլօ-ֆրանսական եւ գերմանօ-իտալական ծրագիրներուն մասին։ Կէսօրէն վերջն ալ շարունակուե- ցան այդ վիճաբանութիւնները, որոնց համաձայնութեան որ եւ է յոյս չէին ներշնչեր։ Ֆրանսական կառավարութեան երկայացուցիչը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը չի կրնար ընդունիլ որ ծովային հսկողութիւնը վերցուի եւ ցամաքային հսկողութիւնը պահպանուի։ Այնպէս որ երկուշաբթի օրուընէ սկսեալ կը բանայ Պիրենեան սահմանագլուխը, եթէ մինչ այդ ապահովութիւն չտրուի թէ հսկողութիւնը պիտի կատարուի Սպանիոյ բոլոր սահմաններուն վրայ։ Իտալական կառավարութեան ներկայացուցիչը, ընդունելով հանդերձ ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան անհրաժեշտութիւնը, յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը ստիպուած է մերժել անգլօ-ֆրանսական ծրագիրը պարզ այն պատճառով որ Անգլիա եւ Ֆրանսա կը ճանչնան Վալենցիոյ կառա - վարութիւնը, բայց ոչ՝ Պուրկոսի կառավարութիւնը, հետեւաբար չեն կրնար հսկողութիւնը կատարել անաչառութեամբ։ Գերմանական կառավարութեան ներկայացուցիչը խիստ լեզուով մը քննադատեց Կոմինտէրնին միջամտու - թիւնը եւ Խորհրդային Միութեան խաղերը։ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ ներկայա - ցուցիչները առաջարկեցին ընդունիլ անգլօ-ֆրանսական ծրագիրը անփոփոխ։ Իսկ Լեհաստանի, Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ ներկայացուցիչները քննադա - տեցին ֆրանսական անհաշտութիւնը, մինչ Նորվեկիա, Շուէտ, Սպանիա, Նորվե - նիա, Չեխիա վերապահ կը մնային ։

Վիճաբանութիւնները շարունակուեցան մինչեւ երեկոյ։ Մեծամասնու - թիւնը կողմնակից էր անգլօ-ֆրանսական ծրագրին։ Եթէ քուէի դրուէր, ջախ- ջախիչ մեծամասնութեամբ պիտի ընդունուէր անգլօ-ֆրանսական տեսակէ - տը ։ Սակայն անիկա պիտի նշանակէր ոչ թէ համաձայնութեան գալ, այլ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ պարտադրել մեծամասնութեան կամքը։ Լորտ Փլի - մութ խոհեմութիւն համարեց քուէի չդնել հարցը, դգուշանալով խզումէն ։ Հարցը այնքան փափուկ էր, որ անհրաժեշտ էր բանաձեւ մը գտնել բոլորին համաձայնութեամբ։ Եւ այդ էր դժուարը։ Խզումի մը վտանգ փարատելու հա- մար, Հոլանտայի ներկայացուցիչը առաջարկեց բրիտանական կառավարու - թեան յանձնել իրաւախոհական բանաձեւի մը խմբագրութեան հոգը։ Այս ա - ռաջարկը կը գոհացնէր Գերմանիան, որ կ՚ուզէր ամէն գնով Ֆրանսայէն ան - ջատել Անգլիան,— միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ Հոլանտայի ներկայա - ցուցիչին առաջարկը։ Այսպէս բրիտանական կառավարութիւնը պիտի մշակէ երրորդ ծրագիր մը, որ ոչ պիտի նմանի անգլօ-ֆրանսական թիւ 1 առաջար - կին, ոչ ալ գերմանօ-իտալական թիւ 2 առաջարկին։

Եւ յանձնաժողովին նիստը փակուեցաւ երեկոյեան ժամը 6.30ին։

Յաջորդ նիստը պիտի գումարուի, երբ նախագահը, Լորտ Փլիմութ, յար- մար դատէ ։

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏ

ՍԷՅԻՏ ՐԻԶԱ

Թրքական թերթերը դժնակի պէս կտրեցին լուրերը, որ կու- տային ապստամբութեան մասին, միշտ յաղթանակներ ներկայա- ցնելով, բայց ամէն օր կը գրէին թէ Սէյիտ Րիզան փիրաւորուե- ցաւ, ներում խնդրեց, անձնա- տուր պիտի ըլլայ, տակաւին չհաղորդեցի՞ն ձերբակալութիւ- նը։ Լռութիւնը, զոր կը պահեն հիմա, չի՞ յիշեցներ այն լռու- թիւնը, զոր պահեցին 3 ամիս, Մարտէն սկսեալ, երբ Քիւրտերու ըմբոստ եւ խիզախ կեցուածքը պահ մը մտահոգութիւն պատ- ճառեց Էնկիւրիի։

Արաբներ դէմ Պաղեստինի բաժանման

»»»» o ««««

Բրիտանական կառավարութեան ծրագիրը, որ 3 գօտիներու կը բաժնէր Պաղեստինը, կը թուի թէ խիստ ընդդիմութեան պիտի բախի, ինչպէս կը հաս- տատեն արաբական շրջանակներէ քաղուած տեղեկութիւնները։ Արաբական Գեր. Կոմիտէին ազդեցիկ անդամներէն մին կը յայտարարէ թէ չկայ Արաբ մը որ յօժարի իր ստորագրութիւնը դնել անգլիական ծրագրին տակ։ Միայն բանի ուժը կրնայ պարտադրել որ Արաբները լքեն Հայֆան, Սաֆէտը եւ Տիբերիան։ «Անիկա տնտեսական հարց չէ, այլ պատւոյ հարց։ Բրիտանական կառավա - րութիւնը պիտի ուզէ՞ր Գերմանիոյ ծախել Փորթսմութը։ Մենք տկար ենք, թնդանօթ չունինք, ոչ ալ թնդանօթ կաղեր, բայց ունինք նոյն սիրտը, նոյն հայրենասիրութիւնը, զոր ցոյց կուտան Անգլիացիները» ։

Արաբական Կեդ. Կոմիտէն խնդրած է իսլամ թագաւորներէն, որ միջա - մտեն ։

Ընկերվարականներու համագումարը Մարսէյլի մէջ

»»»» o ««««

Ֆրանսայի Ընկերվարականներու համագումարը, որ երէկ բացուեցաւ Մարսիլիոյ մէջ, մասնաւոր նշանակութիւն մը կը ստանայ այս պահուս անոր համար, որ Շօթանի կառավարութեան մէջ ընկերվարականներու մասնակցու- թեան, նոյնիսկ դահլիճի գոյութեան հարցը պիտի ծեծուի անպայման ։ Քա - ղաքական նախագուշակութիւններու վարժ մամուլը չի կարծեր որ Անժէի դէպքը կրկնուի եւ ընկերվարական նախարարները հեռանան դահլիճէն՝ իբրեւ հետեւանք Մարսէյլի վիճաբանութիւններուն։ Այսուհանդերձ համաժողովին մէջ բաւական սուր պայքար մը պիտի մղեն երեք ճակատներ .—

1.— « Կեդրոնական ճակատը» կը ներկայացնէ Լէոն Պլումի եւ Փօլ Ֆօրի հոսանքը, որուն բանաձեւը կը գնահատէ Պլումի կառավարութեան ընկերվա - րական նուաճումները, խիզախ բարենորոգումները եւ ընկերվարականներու մասնակցութիւնը Շօթանի կառավարութեան ։

2.— « Ընկերվարական պայքար »ի ճակատը, որուն գլուխը կը գտնուի Ժիրոմսքի,— այս հոսանքը որոշ վերապահութիւն ցոյց կուտայ ընկերվարա - կաններու մասնակցութեան մասին Շօթանի կառավարութեան, բայց եւ այն - պէս կը դատապարտէ չափազանց վարանոտ եւ զգուշաւոր, կարելի է ըսել՝ վախկոտ ընթացքը ընկերվարական նախարարներուն, որոնք կառավարութիւն կազմած էին Լէոն Պլումի պատասխանատուութեան տակ ։

3.— « Յեղափոխական ձախ » ճակատը, որուն գլուխը կը գտնուի Մարսօ Փիվէր, որ կրակ կը ժայթքէ արդէն ընկերվարական կուսակցութեան պետին դէմ եւ զայն կ՚ամբաստանէ որ արգելք հանդիսացաւ «ուղղակի գործունէու - թեան գծի մէջ մտնելու», վերջին տագնապին պահուն։

Որը պիտի յաղթանակէ այս ճակատներէն։ Ինչ որ ստոյգ կը թուի, այն է թէ վարդապետական սկզբունքներու զիջումով իսկ պիտի աշխատուի պահ- պանել Ժող. Ճակատը, իսկ գալով Լէոն Պլումի «ակարութեան»՝ այս ճար - տար մտաւորականը անշուշտ պիտի գիտնայ շեղել պատգամաւորներուն զայ- րոյթը դէպի Ծերակոյտ, անոր դէմ պայքարի մը յաղթանակին յոյսով պաշտ- պանելու համար ընկերվարականներու մասնակցութիւնը Շօթանի կառավա - րութեան ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ, ծանօթ գրագէտ – քննադատը, ամառնային Երուսաղէ- մէն Փարիզ կը հասնի ։

ՊԵԼԺ դահլիճին դատական նախարարը, դրոյց կը շրջի թէ, պիտի հրա - ժարի, ինչ որ պատճառ պիտի դառնայ որ Վան Զէլանտ վերանորոգման մը են-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐ

ՓՐԵՒԵԶԱ

Օսմանեան կայսրութեան բազմաթիւ երախտաւորներուն մէջ առաջնակարգ դիրք ունի Լութեր: (Ինչ անհնկնալ յայտնութիւններ կ'ընէ երբեմն պատմութիւնը):

Այդ նախկին կաթոլիկ քահանան իր ստեղծած շարժումով, իր մղած ահարկու կրօնապայքարով տակն ու վրայ բրաւ քրիստոնեայ Եւրոպան: Ազգ ազգի դէմ եւ նոյն ազգին զաւակներն իրարու դէմ ելան մահասփիւռ ատելութեամբ: Կրօնապայքարին թունաւոր մանրէն տկարացում, քայքայում առաջ բերաւ Թուրքերուն հակառակորդ քրիստոնեայ պետութեանց միջեւ, եւ այս իրողութիւնը մեծապէս քաջալերեց Օսմանի ժառանգորդները, որպէսզի սանձակոտոր վարգեն, Եգէական, Ադրիական եւ Տիրենեան ծովերուն վրայ, արշաւեն դէպի Տալմացիա, դէպի Դանուբ, եւ տեղաւորուին Հունգարիոյ սրտին վրայ, Վիէննան դողի մատնելով.

Կատակերգութիւնն անոր մէջ կը կայանայ որ Ֆրանսուա Ա. Կարոլոս Ե.ի կայսերական միահեծան պետութեան դէմ պատնէշ կանգնելու նպատակաւ Սիւլէյման Ա.ի հետ համաձայնութեան դաշինք » կնքած էր, հետեւաբար աւելի կը զօրէր Թուրքերուն անհաւատ քրիստոնեայ պետութեանց դէմ, որոնցմէ առաջինն էր Վենետիկ: Հակառակ այս վերջինոյն զգուշութեանց՝ Թուրքերը, ոգեւորուած Ֆրանսայի նեցուկէն, ակսան խոյանալ, յեղուղակային արարքներով, Վենետիկեան նաւերը:

Խայր-էտ-Տին համբաւաւոր ծովահէնը, ծանօթ նաեւ «Շէկամօրուս» յորջորջմամբ, իր թրքական տորմիղով օր մը յանկարծ յարձակեցաւ Քորֆու կղզիին վրայ (որ 1200 թուականէն ի վեր Վենետիկի գերիշխանութեան տակ էր), բայց պաշտպանողներին հերոսական դիմադրութիւնը ետ մղեց զանոնք. (սեպտեմբեր, 1537):

Սակայն երբ Կարլոս Ե. եւ Ֆրանսուա Ա. իրարու միջեւ զինադադար հաշտեցին, եւ երբ այս վերջինը, գոնէ առժամապէս, հրաժարեցաւ Թուրքերու դաշնակցութենէն, շատեր ժամը հասած նկատեցին սրբազան ուխտ մը կնքելու, ինչ որ տեղի ունեցաւ Հռոմի մէջ, Կարոլոս Ե.ի, Վենետիկի հանրապետութեան եւ Պապին միջեւ: Անփառունակ ուխտ, որ զայն առաջադրողներուն երեւակայութիւնը տարցուց արտասովոր կերպով: Գործի սկսելէ առաջ՝ արդէն խօսքով իրարու մէջ բաժնած էին Օսմանեան կայսրութիւնը: Փաղփոքրական առածին համաձայն արջը յանկէն առաջ՝ մորթին վրայ կը վիճէին:

Պապ Պօղոս Գ. այս ուխտը — տեսակ մը նոր խաչակրութիւն — աւելի ամրացնելու դիտաւորութեամբ, ինչպէս նաեւ ապահովութեան համար, հրաւիրեց երկու վեհապետներն ի Նիս, խորհրդակցութեան:

Բայց իրարու հանդէպ այնքան վստահութիւն ունէին, որ կողմերէն իւրաքանչիւրն «անձնական ապահովութեան» համար Սավուայի դուքսէն Նիսի դղեակը կը խնդրէր, իբրեւ առժամեայ բնակավայր:

Վենետիկ երկու դեսպաններ ղրկած էր՝ յանձին Նիկողոս Տիէբոլոյի եւ Մարկոս-Անտոն Քոռների, որոնց գործն էր ձեռնարկին յաջողութեան սատար հանդիսանալ, բայց ամէնուն մէջ ալ բարի կամքի պակաս կար: Վեհապետներն եւ ոչ իսկ իրարու հանդիպիլ կ'ուզէին: Ի վերջոյ Էկ-Մորթի մէջ իրարու ձեռք սեղմեցին, բայց ծայր աստիճան քաղաքավարական շարժուձեւերով, որոնք ամէն ինչ էին կ'ուզէին կնքել, բայց հաշտութեան բացի անկեղծութենէ: Հաշտութեան տեւողութեան շուրջ իսկ համաձայնութիւն չէին կրնար գոյացնել. Ֆրանսուա Ա. 20 կամ 25 տարի կ'ուզէր, Կարոլոս Ե.՝ միայն 3. Որոշեցին 10 տարի: Շնորհիւ Վենետիկցի դեսպաններուն՝ կարելի եղաւ ոտքի առնել հակաթուրք ուխտին տրամադրութիւնները:

Օսմանեան վտանգին դէմ, կարծես հրաշքով, հնարաւոր դարձաւ իրագործել քրիստոնեայ ճակատին կազմակերպութիւնը: Յարատեւի՞ երկար:

Օսմանեան կայսրութեան վերին հրամանատարութիւնը միակուռ էր, եւ իր նպատակն ամէնուրեք հարուածել էր քրիստոնէութիւնը.

Փոխարէն՝ եւրոպական պետութիւնները ոչ մէկ քաղաքական եւ զինուորական միութիւն ունէին, իրարու հանդէպ լեցուած էին նախանձով, անվստահութեամբ, շահախնդրութեամբ:

Կարոլոս Ե. կ'ուզէր որ ընդհանուր հրամանատար կարգուի Անտրէա Տորիա, այն ատեն հռչակաւոր՝ իբրեւ կայսեր հաւատոյն գործող նաւապետ, որ թշնամի էր Վենետիկի եւ կասկածելի՝ քանի որ կ'ըսէին թէ գաղտնի դաշինք կնքած էր Խայր-էտ-Տին-Շէկամօրուսին հետ, տեղի ունենալիք կռիւին շուրջ իսկ: Մինչդեռ Վենետիկ կը ցանկար Թուրքիան հարուածել արեւելքի մէջ իսկ, այն տեղի իր գաղութներուն վրայէն մի անգամ ընդմիշտ հեռացնելու համար իսլամական սպառնալիքը, Կարոլոս Ե. կը խորհէր տարածուիլ դէպի Ափրիկէ, Արեւմտեան եւ Կեդրոնական Միջերկրականի մէջ իր շահերն երկարելու համար, եւ աչքերը չէր հեռացներ Ալճերիայէն:

Վենետիկեան ծրագիրը սակայն աւելի տրամաբանական էր, ճեղքել Օսմ. Կայսրութեան սիրտը, բնականաբար պիտի հեռանէր թէ միւս երկիրները, ինչպէս Հիւսիսային Ափրիկէ, որոնք կայսրութեան գերիշխանութեան տակ կը գտնուէին, քրիստոնեաներու աւարին առարկայ դառնային: Բայց Կարոլոս Ե.ի խորհրդականները, որոնց կարգին Տորիա, մատնանիշ կ'ընէին օգուտը՝ զոր պիտի վայելէր Վենետիկ՝ եթէ անոր ծրագիրը գործադրուէր:

Փոխադարձ այս անբարեացակամութիւնը բացայայտ է որ պատճառ պիտի ըլլար ձեռնարկին ձախողութեան, բայց այդ մասին չէր մտածեր Ֆրանսուա Ա., հակառակ պարագային՝ դիւրին էր Թուրքիոյ յարիլ դարձեալ: Իսկ Կարոլոս Ե. Նիսի դաշնադրով ինքզինք ապահով կը զգար Իտալիոյ մէջ իր ստացուածքներուն վրայ:

Զգամութեամբ, խանդավառութենէ զուրկ, պարզապէս իրենց խոստումը յարգելու համար, դաշնակիցները ձեռնարկեցին գործի:

Որոշուած ժամանակին Վենետիկեան եւ պապական նաւերը խմբուեցան Քորֆուի առջեւ, բայց վերին հրամանատարը՝ Անտրէ Տորիա, արեւմտեան Միջերկրականին վրայ վեր վար կը պտըտէր, կարծես թէ յուր իսկ չունենար որ Քորֆուի առջեւ իրեն կը սպասէին: Ժամանակը այնքան թանկագին, այսպէս կը փճանար ի հաճոյս դաշնակիցներուն, մինչդեռ Խայր էտ Տին զայն կ'օգտագործէր ի հաճոյս իրեն, Վենետիկի գերիշխանութեան տակ գտնուող Եգէական ծովու կղզիները գրաւելով, եւ սպառնալով Քանտիոյ:

Ամբողջ ամառը՝ որ յարմարագոյն շրջանն էր ծովային կռիւին, այսպէս անցաւ. (Կարոլոս Ե. եւ Տորիա համաձայն էին այդ մասին):

Սեպտեմբերին վերջապէս մէջտեղ ելաւ Տորիա, բայց շատ քիչ նաւերով, ինչ որ հակառակ էր Դաշնակիցներու միջեւ կնքուած ուխտի տրամադրութեան:

Թուրքերն իրենց նաւերով Փրեւեզայի ամրոցներուն մէջ կը սպասէին ապահով:

Ինչ ուժով կրնային, մանաւանդ Վենետիկցիները, դիմադրաւել օսմանեան տորմիղը, քանի որ կեղծ դաշնակից Սպանիան աւելի վտանգաւոր թշնամի մըն էր, քան բո՛ւն թշնամին: Ֆրանսուա Ա. հասկցուցած էր արդէն Վենետիկի կառավարութեան պետերուն թէ որո՛նք են Կարոլոս Ե.ի բուն դիտաւորութիւնները, եւ թէ Տորիա ի՛նչ դաւաճանութիւն կը սարքէ Շէկամօրուսին հետ. բայց ինչ որ այսօր պատմութիւնը հաստատած է իբրեւ իրականութիւն, այն ատեն միայն ենթադրութիւն էր, փաստերու չգոյութեան պատճառաւ:

Երբ Տորիա ներկայացաւ Դաշնակիցներուն, Քորֆու, արդէն գրպանին մէջ ունէր կայսեր հրամանագիրը, թաք որու պէտք էր գաղտագողի համաձայնիլ Շէկամօրուսին հետ, հետեւեալ հիմերուն վրայ — «Գոնա եւ Պուժիա եւ շատ հաւանօրէն նոյն իսկ Տրիպոլիս, յանձնել Թուրքիոյ (Շէկամօրուս Թունուզն ալ կը պահանջէր, սակայն Կարոլոս Ե. զայն խոստացած էր ուրիշներու), փոխարէն պահանջել որ Շէկամօրուս հրաժարի թրքական ուժերու հրամանատարութենէն եւ դառնայ Ալճերիա, առանց վնաս հասցնելու կայսերական հողերուն: Շէկամօրուս կը խոստանար նոյնիսկ, ի հարկին, օգնել Կարոլոս Ե.ի, ընդդէմ Վենետիկի:

Այս պարագաներուն տակ, Տորիա, որոշած էր գործօն մասնակցութիւն չունենալ կռիւին, եթէ նոյնիսկ Վենետիկ նախայարձակ ըլլար, թողուլ զայն առանձին:

Տորիա ի՛նչ կ'ընէր յիրաւի: Ժամանակ կորսնցնել կուտար, հազար տեսակ առնձգութիւններով: Կ'առաջարկէր, օրինակի համար, գրաւել Մորէայի ամրոցները, ստիպելով որ Շէկամօրուս բաց ծովու վրայ ելլէ: Ցետոյ կ'առաջարկէր որ իւրաքանչիւր վենետիկեան նաւու վրայ 25 սպանիացի զինուորներ գտնուին: Ի՞նչ կը նշանակէր այս, անվստահութիւն ընդդէմ Վենետիկցիներուն, որոնք նման գաղափար մը հանդուրժել իսկ չէին կրնար եւ զզուանքով մերժեցին: Տորիա, այսպէս, դաւաճանութիւնն արդարացնելու պատճառը գտաւ:

Այս ոգիով «Դաշնակիցնե՛րը», ի՛նչ հեգնութիւն, շարժեցան Թուրքերուն դէմ:

Միւս կողմէ, Շէկամօրուս շուարած էր, չէր գիտեր ի՛նչպէս գործել: Տեղի տուաւ իր հետեւորդներու պահանջներուն, որոնց չէր ուզեր յայտնել գաղտնի համաձայնութիւնը Տորիայի հետ, եւ վճռեց ընդառաջ երթալ թշնամին.

Դաշնակիցներն աւելի շատ էին թուով, սակայն, այդ առաւելութիւնը խաթարուած էր վերին հրամանատարութեան աղտոտ դիտաւորութիւններէն: Տորիա մինչեւ իսկ խոհեմութեան խորհուրդներ տուաւ (վատօրէն, դասալիքի յատուկ չարագուշակութիւններով) Վենետիկցիներուն, որոնք բողոքեցին տղամարդու անվայել այս կեցուածքին դէմ: Վենետիկցիներն անպայման կ'ուզէին չափուիլ Թուրքերուն հետ:

Տորիա վերջապէս ստիպուեցաւ իր նաւերն ուղղել թշնամիին դէմ, ինչ որ տեղի ունեցաւ այն ատեն, ուրիշ բան մը չէր, եթէ ոչ անել, խառնակ, մանաւանդ անիմաստ շարժումներու շարք մը, որոնց գլխաւոր նպատակն էր ո'չ միայն չմասնակցիլ կռուին, այլ նոյնիսկ համեստ յաջողութիւն մը մերժել Վենետիկցիներուն, արգելք ըլլալ անոնց յաղթանակին ամէն կերպով:

Ցանկարծ, կռուին ամէնէն տաք մէկ պահուն, Տորիա կոնակը դարձուց եւ փախաւ դէպի Քորֆու: Այս դաւաճանութեան հետեւանքով Վենետիկ եւ Հռոմ մնացին առանձին, կոտորակուած ուժերով եւ ստիպուեցան նահանջել:

Վենետիկ, Հռոմ եւ Սպանիա զիրար ամբաստանեցին: Բայց պատմութիւնը գիտցաւ բուն յանցաւորին օձիքէն բռնել: Սիկլիթոն Ամասոյ իր վերլուծական ուսումնասիրութեան մէջ հետեւեալը կը գրէ Տորիայի մասին.

«Ամէնքն ալ իր երեսին պիտի թքնէին, այնքան ընդհանուր էր զայրոյթ»

Այսպէս տխուր վախճան ունեցաւ Փրեւեզայի կռիւը:

Հետեւանքնե՞րը

Ա) Թուրքերուն անպարտելիութիւնն անվիճելի հռչակուեցաւ:

Բ) Կարոլոս Ե. եւ իր վարձկան Տորիա ո՛չինչ շահեցան Վենետիկցիներու յաղթանակին արգելք հանդիսանալով, ընդհակառակն, երեսուն տարի շարունակ հետզհետէ զօրացող Օսմանեան կայսրութեան առջեւ ստիպուեցան ստորնացուցիչ զիջումներ ընել:

Գ) Վենետիկ համոզուեցաւ որ լաւագոյն է ճակատաբաց թշնամիին հետ ուղղակի գործ ունենալ, քան թէ դիմակաւոր բարեկամներու հետ:

Կարծես թէ Սպանիոյ դաւաճանութիւնը բաւական չըլլար, Ֆրանսան ալ, իր կարգին, ի վնաս Վենետիկի մատնութիւն բրաւ. Հանրապետութեան ներկայացուցիչը՝ Լուիճի Պատոյէր, հրահանգ ունէր Բարձրագոյն Դրան հետ իր բանակցութեանց ընթացքին, միայն անկարելիութեան առջեւ գտնուած պարագային զիջիլ Ռոմանիոյ Նէապոլիսը եւ Մորէայի Մալվազիան, որոնք վենետիկեան տիրակալութեան գլխաւոր կէտերն էին արեւելքի մէջ: Ինչպէս կ'ըլլայ՝ երկու պետական պաշտօնեաներ այս հրահանգին մասին կը խօսին Վենետիկի Ֆրանսայի դեսպանին հետ, այս վերջինն անմիջապէս լուր կուտայ Ֆրանսուա Ա.ի: Եւ Ֆրանսայի թագաւորն իր կարգին չի վարանիր «հրահանգին» մասին տեղեկութիւն հաղորդելու Սուլթանին.

Այնպէս որ երբ Պատոյէր կը հասնի Պոլիս, առաջին օրէն իսկ յիշեալ ամրոցներէն հրաժարելու հարկին տակ կը գտնուի:

Վենետիկ այս դառն փորձութենէն ալ ետք՝ ամփոփուեցաւ, վարել սկսաւ իր արդէն իսկ համբաւաւոր դիւանագիտական գործունէութեան ճախարակ, եւ սպասեց յարմար առիթի, հարուածը տալու համար Օսմանի գլխուն:

ՀՐԱՉ ԲԱԶԱՐԵԱՆ

ՖՐԱՆՍ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ՄՈՌՑԵԱԼԸ»

Կոլէժ տը Ֆրանսի մէջ, Հոգեկան Էօթիէ սկսաւ իր դասաւանդութիւնը, — «Ջղային երեւոյթներու արտաքին հակազդեցութիւնները»

Ըստ սովորութեան՝ քաշուեցաւ ամփիթատրոնի քովընտի սենեակը, հոն ընդունելու համար իր աշակերտներէն անոնք, որոնք կը կարօտէին ըլլալ լուսաբանութեան մը, ըլլայ գործի մը մասին որ եւ է տեղեկութեան:

Այդ երիտասարդներէն ոչ ոք ներս մտաւ, այլ միայն ծերուկ մը, չափազանց ալեհեր, անփայլ աչքերով, իր դէմքին վրայ ջիղերուն այն տկարացումով որ կը մատնէր ծայր աստիճան իր անզօրութիւնը.

Շատախօս մը անպայման, այն անգործ պուրժուաներէն, որոնք հանրային դասաւանդութեանց փորձանքն են:

Էօթիէ որոշեց ճամբել շուտով, նոյն իսկ յանկարծակի, եթէ հարկ էր:

Ծերունին բարեւեց շատ կամաց, համեստօրէն քանի մը քայլ առաւ, բարեւեց կրկին, յետոյ կեցաւ գրեթէ ծառայական վիճակի մը մէջ: Անկէ կը սպասէր այնքան քիչ վերաբերմունք մը, որ ճիշդ այդ պատճառաւ Էօթիէ յանկարծ ինքզինքը զգաց անկարող՝ անոր հանդէպ գործածելու ամենադաժան սաստկութիւնը:

Ցանկարծ այն տպաւորութիւնը ունեցաւ որ կը գտնուի «դժբախտութեան առջեւ», խորհրդաւոր դժբախտութիւն մը, անդարմանելի:

Ծերունին ինքզինքը ներկայացուց.

— Փիօթր Սախինովիչ Զէրնով . .

փրոֆ. Զէրնով:

Փրոֆէսէօր մը, այս մնացորդացը, Էօթիէ աւելի ուշադրութեամբ դիտեց զայն:

Փրոֆէսէօր ինչի՞ Մարդակազմութեա՞ն, իրաւագիտութեա՞ն, պատմագիտութեա՞ն: Անունը առաջին անգամ ոչինչ յիշեցուց իրեն:

— Զէրնով, կրկնեց մնացորդացը, թերեւս գիտէք... իմ Հոգեսպառութեան (Psychasthénie) մասին դրածագիրքս թարգմանուած են ֆրանսերէնի:

Էօթիէ յիշեց ստուար հատոր մը: Գիրք մը որ այնքան երկար ժամանակ թղթատած պրպտած է, երբ 1900ի ատեններ ուսանող էր:

Բայց այդ ատենէն ի վեր, ուրիշ ոչինչ, այլ եւս բնաւ լսած չէր խօսիլ այս Զէրնովի մասին: Աղէկ վերջ ամէնուն, ամէնուն ոչինչ հրատարակած էր:

Էօթիէ ներողութիւն խնդրեց. — «Սիրելի վարպետ ...» սկսաւ ան, արգահական շարժում մը սակայն ցնծիր կեցուց

— Ո՛չ, պարոն փրոֆէսէօր, պէտք է հիմա վերստին սորվիլ ամէն բան: Քիչ առաջ ձեզ կ'ունկնդրէի եւ չէի հասկնար, այո, այլ եւս չեմ հասկնար գիտութիւնը որ ձերն է եւ որ եղած էր իմս: Այն ինչ որ կուգամ ձեզմէ խնդրել, սկսնակի համար, շատ համառօտ գրքոյկի մը ցուցմունքն է...

1902ին, Փետրուարին մէջ, գրական փոքր շարժման մը մասնակցեցայ, ազատական, եթէ կ'ուզէք: Եւ ղրկուեցայ առանց դատի Շլիւսէլպուրկի բերդը: Մնացի այնտեղ մինչեւ յեղափոխութիւնը, մինչեւ 1917, տասնըհի՛նգ տարի: Այս տասնըհինգ տարիներու ընթացքին, արգիլուած էր ինծի ստանալ ոչ գիրք, ոչ թուղթ, ոչ գրիչ, ոչ մատիտ... Մտածեցէք անգամ մը, մենք որ կ'ապրինք միմիայն միտքով:

Կ'ուզէի խնդրել: Լուծուած մըն էր խնդրութիւնը եւ յետոյ գիտէի, ուսումնասիրած էի, պարագաներ կան երբ կը կորսնցնենք մեր անձնաւորութիւնը, կը կարծենք ըլլալ ուրիշ մը, պարագաներ կան երբ ձայներ կը լսենք: Ձայներ լսել, պարոն, ի՛նչ մխիթարանք բանտարկեալին համար որ ես էի, որովհետեւ այդ ժամանակ պիտի ըլլայի մէկու մը հետ:

Աւա՛ղ, չխենթեցայ բայց զգացի թանձրամտութեան մէջ խրիլս: Ա՛խ, կռուեցայ, պայքարեցայ, փորձեցի գլխով հաշիւներ ընել, տրամաբանել բանաստեղծութիւններ: Ապարդիւն: Անզգալաբար ականատես կ'ըլլայի իմ յիշողութեանս կորուստին, իմ [illegible]ութեանս կորուստին, գաղափարներու ամփոփման կարողութեանս կորուստին: Վայրկեան մը եւ ինծ բաւ— բայց շատ հետաքրքիր է այս, — «Ուսումնասիրէ ինքզինքդ, վերլուծէ ինքզինքդ: Որքա՜ն պիտի չկրնաս գտնել այսպիսի նիւթ մը»: Զկրցայ, ես ինծմէ կը փախչէի: Եթէ կարենայի ճանչել որ եւ է առարկայ կամ միջոց, անձնական պիտի ըլլայի: Այդ ժամանակ պաղատեցայ, լաց եղայ, շատ ցած, «գիրքեր տուէք ինծի գրքեր, ի՛նչ վնաս կայ աղէկ ցարին՝ եթէ կարդամ».

Պարոն, տասը տարի մերժեցին ինծ գրքերը: Կ'երեւակայէ՞ք այս երկար, երկա՜ր օրերու սարսափը:

Հաշուեցէք պարապ ժամերուն թաւալումը, միշտ աւելի ունայն ... Տասը տարի վերջ, Նորին Կայսերական Վեհափառութենէն առացայ հրաման մը, փոխանցուած ինծի կառավարիչին միջոցաւ.— «Անպատեհութիւն մը չկայ գոհացնելու համար բանտարկեալին փափաքը. Ընթերցումը կրնայ իրեն թոյլատրուիլ»: Ծունկի եկայ, շնորհակալութիւն յայտնեցի, կարծես բանտի դուռը բացուած ըլլայ: Բայց հրամանը կը շարունակուէր ... «Բանտարկեալը պիտի կարդայ միայն Ս. Գիրքը»: Այս էր շնորհը որ ինծ կուտային: Հինգ տարի եւս, մինչեւ յեղափոխութիւն, ձեռքերուս մէջ ունէի միայն բանտի գրադարանին հին Ս. Գիրքը: Վերջապէս գոց սորվեցայ: Եւ կը ցնդէի: Կը կրկնէի. «Նաբուքոդոնոսոր, ես Նաբուքոդոնոսորն եմ»: Արարած մը որ կը քալէ չորս ոտքով, կորսնցուցած ըլլալով հոգին:

Ծերուկը հեգնեց.

— Ազատութիւնը, ի՛նչ ազատութիւն: Ուզեցի գտնել իմ աշխատանոցս, չկար այլ եւս: Աշակերտներս, դասաւանդել: Ոչ եւս: Հոգեբանութիւնը պուրժուական գիտութիւն մըն է, անօգուտ զարդ մը պրոլետարներու, որոնք պէտք է զբաղին միայն մեքենագիտութեամբ եւ ճարտարագիտութեամբ:

Երկաթէ խուցը, որ կը ծանրանար անոնց գլուխներուն վրայ, ցարին ժամանակ, դարձած է՝ նոր ռեժիմին տակ կապարէ խուց մը: Եթէ արգիլուած էր քաղաքականութիւն ընել հին բռնակալութեան տակ, կրնային մտածել: Եթէ ես քաղաքականութիւն բրած չըլլայի, բանտ պիտի չերթայի, պիտի կրնայի շարունակել աշխատիլ եւ մտածել աշխատանոցիս մէջ: Մինչդեռ 1917էն վերջ անկարելի եղաւ մտածել որ եւ է բան:

Այլ եւս իրաւունք չունէի ոչ ոք, որովհետեւ պէտք չէր ուզէին շեղիլ, գրել միայն գծին մէջ: Պարոն փրոֆէսէօր, չկրցայ: Անխոհեմութիւն ունեցայ մտածելու, խօսելու, գրելու... գծէն դուրս: Եւ.... գիտէ՞ք ինչ պատահեցաւ: Օխրանայի տեղ Չէկան էր: Չէկան զիս ձերբակալեց, ինչպէս ժամանակին Օխրանան, եւ զիս ղրկեց Շլիւսէլպուրկի բանտը:

Հոն գտայ նոյն խուցը, նոյն կարգ ու սարքը: Ինծ արգիլուած էր ունենալ, ինչպէս առաջ, կարդալու ոչ մէկ գիրք: Այլինչ փոխուած էր եւ տասներկու տարի եւս մնացի այդ բանտին մէջ: Բայց որ ոչինչ փոխուած էր: Կրկին սկսայ աղաչել, լացի որ ինծի գիրք տան: Օր մը, վեց տարի կայ, վերջապէս ինծ պատասխանուեցաւ. «Որեւէ անպատեհութիւն չկայ գոհացնելու բանտարկեալին փափաքը, ընթերցումը կարելի է թոյլատրել»: Ու ինծ բերին, բանտի գրադարանէն, Լէնինի գիրքերը: Ս. Գրքին տեղ Լէնինի երկերը: Եւ այս է ամբողջ տարբերութիւնը: Ի՞նչ կ'ուզէք որ ձեզ պատասխանեմ ... Նաբուգոդոնոսորի պատմութի՞ւնը կամ Լէնինի վարդապետութի՞ւնը:

Այժմ խելքիս մէջ միայն այդ կայ: Մոռցած եմ մնացեալն ամբողջ: Ծերացայ, խամրեցայ, մտաւորական քուրձի կտոր դարձայ: Ասոր համար է որ կը խնդրեմ ինծ ցոյց տալ պզտիկ գրքոյկ մը, տարրական գրքոյկ մը, պարոն փրոֆէսէօր, որովհետեւ հիմա այլ եւս բան մըն ալ չեմ գիտեր, ոչինչ եմ:

ՓԻԷՐ ՄԻԼ

Թարգմ. Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԽԵՂՃ ՍԱՐԴԵՐՈՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

»»»» • ««««

ԳՕՂԻ ԼԱՊՏԵՐՆԵՐՈՎ

Վագրի աչքեր տըւին իրենց լապտերներուն,
Փաղփիւններով շափիւղայի եւ յակինթի,
Եւ որպէսզի գիշերներէն արիւն կաթի՝
Այդ աչքերով խրդխեցին լեռների ներսում:

Փապուղիին մէջ կա՛նգ առէք, բռին անմնէք,
Ունկընդրելու համար սրտին որ պիտի գայ.
Իր յուզումէն ձեզմէ ո՛չ ոք թող ձենեկայ,
Առանց յոյսի մեռնողներուն չըկայ զօրքն:

Ո՛, յայսերում տակ՝ անձաւին կրտղանքն ադու,
Գիշերական սարսուռին պէս է կինեբուն.
Եւ խաւարին հրձանն յոյզէն իր պատարուն՝
Մեղքի գինին անցորդներուն վրայ կը հեղու:

Սավերուն խարն իջան առտուն չըլուացած,
Լապտերներուն ցոլքն աչքերո՛ւն մէջ ձուկերուն.
Տեսէ՛ք Նոր Մարդն որ կ'ելլէ վեր ծովէն ետուն,
Մինչ հինն արդէն ճարճատաձայն կ'րնկրդմի ցած:

Եւ ծովերուն տակ հայրանիք հազարդարեան,
Մենք փեսաներ ալիքներով զօտեւորուած,
Լապտերներով դիմաւորել կ'երթանք աստուածն,
Որ պիտի գայ ձեռքին բռնած անգիր մատեան:

Ոստանները գըռիհներուն մէջ ենք, բռին.
Լայսերուն ակ'րն արծարծեցէք մըռայլօրէն,
Եւ յրուեցէ՛ք, մինչեւ ելլէ մութին խորէն
Մեր բանաստեղծն, ինչպէս հովանի ծոցէն սօսին:

Հրրդեհարոց քաղաքներուն տօնն է այսօր.
Պիտի անցնինք կարմիր ծովէն բանաստեղծին,
Պիտի յանձնենք մեր հոգիներն իր հրնոցին,
Նոր Քերթութեան կերտողներն ենք ամենազօր:

Խրչուառներու կուրծքերէն ներս մըտանք կըրկին.
Լայսերը վա՛ր բըէք. ծայրն ենք ա՛յ աշխարհի.
Անձանօթէն անդին խարոյկ մը կը վառի.
Տանինք սիրտերն այս խեղճերուն իր կըրակին:

Կուրծքերուն տակ խարոյկներու պարն է պայծառ.
Անոնց բոցին պէս մեր սուրերն են փողփողուն,
Մենք սեւ բուրգեր՝ այգուն արեւն իրենց գըլխուն,
Ցաւերժութեան խարիրրդանիշն ենք յուռավառ:

ԱԶԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԱՆԴՐԱԴԱՐՁՈՒՄ

Մայրն ափունքին, դէպ ի ջուրը
Մըրի ծառ:
Զըգտումներ լուռ ու մեղմ, դէմքն իր
Կը դիտէ:
Ցոլոքը, շարժուն կեանք տայ իրեն
Հայելին:
Ծի՛ղ, ո՛ստ, սաղա՛րթ, ճօխ կը ստանէ
Զինք ցըցագ:
Գիրգ գիծերով, բոլոր քնքուշ
Գունագեղ:
Ջուրին խորքէն զինք կ'ողջունէ
Կատարն իր —
Սին երազով շո՛ւք կենդանի
Իր կատար:
Ցայտ յանդիման աշխարհի անա
Ծո՛ւռ դարձած ...
Դէպի ջուրը անըրջաւոյլ
Մըրի ծա՛ռ:

Թրգմ. գերմ.-է ԵՏԱՆ

Օր. Բաբայեանի
ՍԱՆԵՐՈՒՆ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

—o—

Մզօլա - Քանթորժի մէջ տեղի ունեցաւ Օր. Բաբայեանի սաներուն մէկ երգահանդէսը, որուն առաջին մասը նուիրուած էր Հանրի Բուքսէլի, երկրորդ բաժինը Կրէթրիի իսկ չորրորդը Անտրէ Մէսաժէի.

Այս բաժիններուն մէջ երեւցող աշակերտները զգալի յառաջդիմութիւն ըրած էին ձեւաւորուելով, խորանալով եւ տաքնալով նորօրէն։

Հաճելի էր Նինէթ Լալուան, խոստմնալից էր ու համակրելի Փօլ Տէրէնը, նուրբ էր եւ քաղլաւինի մէջ Բիչար Տաքըր, Տիկ. Գայլօյը կազմուած։

Երգահանդէսին երրորդ բաժինը կը պատկանէր արեւելեան երաժշտութեան։ Հայկականը պատւոյ տեղը կը բռնէր։

Օր. Ալպան դաշն ու արտաքին կերպով երգեց երկու կտոր, առաջինը Կոմիտասէն, եւ երկրորդը (աշուղական) Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեանէն, որ աղնուական արուեստագիտուհի մըն է— դաշնակահար եւ երգասեղծ միանգամայն։ Իր Աշուղականը կշռոյթով, խայտանքով լի՝ ժիր ու բարախուն կտոր մըն էր, այնքան հաճելի։ Օր. Ալպան լաւ արձակեց երգին ալիքները մեր հոգիներուն մէջ։

Գ. Գեւորգեան դաւաղահամ բամբ հաղագով մը ողեց մեծն Կոմիտասի «Մոկաց Միրզէն»։

Տիկ. Արմենուհի Գեւոնեան Մուշի երաշխարհէն քաղած էր երկու կրակէ նունուֆար ու պանոնք մեզի ներկայացուց հրեղէն զգացումներու զեղանըկարչութիւնով, ամէն արժէն արտապաղաթը բոցազարդելով։ Հրդեհներ էին անոնք այրած հայ հոգիներէ քաղուած, սրտալի, մեծալիք։ Երգչուհին ընդունեց իր երգեցողութեան համապատասխան ջերմութեամբ ծափահարութիւններ։ Ստիպուեցաւ կրկնել ու անգամ մը եւս պատռել մշուշը Մուշի դիւղերուն անդենականի մը չափ մօտ ու հեռու մեզի։

Ցետոյ բեմ բարձրացաւ Պլումպէր-կը (Պէն Ալպա), այս արեւելաքէտ մոգերգուն, որուն ձայնին մէջ կը դառնայ մեր սիրական արեւելեան կողմն աշխարհին։ Դիւթական գունդի մը վրայ կը դառնային մզկիթները, տաղերը, գորգերը, լացի պատերը, ակերը, ծաղիկները, անուշահոտութիւնները, սինակոկները, արեւելուհիները եւ համեմները։ Մարդուս ականջը Պէն Ալպան լսելով իրօք չի լսուիր, քանի որ ան հոգիին վիհերուն մէջ կ'երթայ եւ գլուխի մէջ կ'ամպանայ, վերջալուսային շքեղութիւնով։ Համբաւը, մեծը, պիտի անպայման ձեռքակալէ զինքը։

Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան իր նրբենի եւ թաւշեղէն ձայնով երգեց երկու կտոր— հայկական (Կոմիտաս) եւ հրէական (Ալկապի)։ Փափկութեամբ իսկ բեմին տիրապետող այս երգչուհին իր արեւը կը բազմացնէ, անդուլ նուիրումովը իր տաղանդին։

Վեհաշուք էր, աւելի սառուածարժան, վերջին մասը։ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ պատարագի երգեցողութենէն մասեր երգուեցան, հեղինակին՝ մեծատաղանդ Տիրան Ալիխանեանի ղեկավարութիւնով։ Երգեցողութեան մասնակցեցան, ի խորոց սրտէ, օրիորդները Ալպան, Պիւլպիւլեան, Մէրփէլ, Շուբլով եւ պարոնները Պէրլինաքի, Տաքը, Գարպօնէլ եւ Էլգան։

Փառաշուք մայր տաճար մը իր արծաթեղէն ղօնղը բացաւ ինչպէս հրեշտակապետ մը կը բանայ իր թեւերը։ Ու լսելի եղաւ հրաշալին, հոգեղէնը, երկնապարգեւը երգեցողութեանց։ Հայրապետներ կը խաղային տեւանդակելով լոյսի մը ջրվէժին մէջ ու հրեշտակաց ակումբներ կ'եկեղեցէին անհուն հաղագներու բոլորակներուն մէջ։ Գառաբէն բոյրեր կը հոսէին եւ զմրէխներէն ատաղեր։

Կտոր մը, մասունք մը երկինք կը լողար տաճարին մէջ, ուր ընկղմած էր մեր հոգին սրբութեան մարգրիտ ու բըրկած։

Անթաւութեան խոտացումն էր այդ երգատացութիւնը որուն մէջ հազարաւոր սպիտակ աղաւնիներ թառած էին սրբոց ուսերուն վրայ եւ խոպողնեբուն։

Օր. Բաբայեան երգի ինչօյէ մը առաւ մեզի։ Օրհնեալ է ինք կինուն մէջ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱԶԳ

Դու պերճ, խոյհրդաւոր անուն,
—Ազգ։
Ի՞նչ պիտի ըլլայի ես առանց քեզի։
Հանգստաւրէկ մը առանցիայրենիքի,
առանց իրաւունքի,
Ցեղուն մը առանց արմատի,
Ոչինչ մը։
Քեզմով երկրի վրայ խնծի ապահով
տեղ եղած է.
Քեզմով միայն կեանքս արժէք եւ իմաստ ունի,
Քեզմով միայն գործ եւ նպատակ ըստացաւ։
Քեզմէ կ'առնեմ ես ամբողջ այժս,
փնտռելու եւ ձգտելու,
Պայքարելու եւ կերտելու,
Սիրելու եւ խաւատալու։
Քու մէջդ հաւատացեալ կամքը կը
յայտնուի ինծի,
Որ կարգ կանոն դրաւ այս աշխարհի
վրայ.
Թող իմ սուրբ գործս ըլլայ գանձոց
կառարել։
Ու երախտապարտ եմ ես դեռ,
Որ այս զերման ազգը իմինըս է։
Թէեւ կրնամ ուրիշ ազգեր յարգել,
Բայց սիրել կրնամ իմինս միայն։
Ու նէ ըլլար իսկ այնքան փոքր,
այնքան խեղճ, այնքան թշուառ,
Մասուրած եւ ծախուած, տանջուած
չարչարուած,
Ամբողջ աշխարհէն պարսաւուած
ևաեւ արհամարհուած,
Ես պիտի չամչնայի Գերման ըլլալու։
Բայց այն ատեն ամօթէս պիտի մա—
րէի.
Եթէ զգայի երբեւիցէ
Որ անպատուաբեր շարժեցայ։
Թող այդ ինձմէ հեռու ըլլայ, ինչքան
որ կ'ապրիմ.
Թող հեռու ըլլայ զաւակներէս, հեռու
թոռներէս։
Մաքուր, եպարտ դրօշ մը թող
Մեր սիրելի ազգին վրայ ծածանի
Եւ ամբողջ աշխարհի օրինակ ըլլայ։
Յանուն Աստուծոյ։

ԱՏՈՒԼՖ ՍԱԵՑՈՒԹ

Թարգմ. Գերմ. Ե. Գ.

ԹՈՒՐՔ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Արցունքներ (1)

—o—

Շոգենաւը դանդաղօրէն կը հեռանար ծովեզերքէն։ Սէլիմ կը շարժէր իր սպիտակ թաշկինակը Պեառիհայէն, որ կեցած էր շոգենաւին կամրջակին վրայ։ Ան, խորէն շնչելով, շարժեց իր թաշկինակը, մինչեւ որ շոգենաւը հեռացաւ, ու միայն այն ատեն թողուց նաւահանգիստը։

Անոնք պատահաբար ծանօթացեր էին՝ Սէլիմի ամուսնալուծումէն վերջ։ Հակառակ անոր որ Սէլիմ երդուեր էր այլ եւս երբեք չամուսնանալ այլ խոհադօրէն ապրիլ իր զաւկին հետ, բայց այս կինը, իր բացառիկ նայուածքով, գինքը գերեց։ Սէլիմ յանկարծ մոռցաւ իր որոշումը եւ, ամուսնալուծումէ սառեալ յետոյ, որոշեց ամուսնանալ Պեառիհայէն հետ։

Տարիներէ ի վեր Սէլիմ վարժուած էր նայելու իր կնոջ խոժոռ դիմագիծին։ Այժմ, առաջին անգամն ըլլալով կը տեսնէր խնդուն դէմքը Պեառիհայէն, որ իր ժպիտներով ալ աւելի կը գեղեցկանար։ Եւ այդ հմայքը մըղեց զինքը սիրելու Պեառիհան։

Եւ ահա, երբ Սէլիմ կը հաւատար իր երջանկութեան եւ կը սպասէր դատարանի որոշումին, պատահեցաւ բան մը, որ բոլորովին անսպասելի էր իրեն համար։ Երկու օր առաջ, Պեառիհա իրեն ըսաւ թէ պէտք է որ քաղաքէն երթայ, ու թէ՝ ինք պիտի մեկնի Սամսոն՝ իր մօրը քով։ Թէեւ Սէլիմ կը պնդէր ու յամառօրէն կը ջանար տարհամոզել, բայց Պեառիհա որոշեց մեկնիլ...

Ու հիմա Սէլիմ կը վերադառնար նաւահանգիստէն, ծամբելէ վերջ այս յամառող փոքրիկ կինը։

Սէլիմ մտահոգ մտաւ իր սենեակը, բայց, իրմէ քիչ յետոյ ներս մտաւ նաեւ փոքրիկը։

Սէլիմ նստաւ աթոռի մը վրայ։ Ցանկարծ, տղեկը առաւ աթոռ մը եւ նստաւ հօրը քով։ Ան տեսաւ հօրը թախծոտ ու մտահոգ դէմքը, յառակեց աթոռէն, բռնեց անոր ձեռքէն եւ իր մանկական միամտութեամբ հարցուց.

— Տիկին Պեառիհան մեկնեցա՞ւ.
— Ինչո՞ւ կը հարցնես, տղա՛ս։
— Տեսայ ես... այդ պատճառաւ։

Սրամիտ հարցումը զարմացուց Սէլիմը։ Ջեր սպասեր, որ տղեկ մը կըրնար կռահել վիճակը, զոր կը զգար իր սրտին մէջ։

Փոքրիկը, մեղմօրէն զարնելով ոտքը գետնին, կրկին խօսեցաւ.

— Հայրի՛կ, դուն շատ տխուր ես, որովհետեւ Տիկին Պեառիհան մեկնեցաւ։

Այս անգամ Սէլիմ խիստ ակնարկ մը ուղղեց զաւկին, բայց ճիշտ չարունակեց.

— Ես ալ տխուր եմ, հա՛յր։ Ան շատ բարի կին մըն է։ Անցեալ օր, երբ մայրիկը հոս էր, ան եկաւ...

Բայց, ճիշդ յանկարծ լռեց, տեսնելով հօրը խիստ նայուածքը։

— Շարունակէ՛, ճիշդ, շարունակէ՛։ Ուրեմն մայրդ հոս էր եւ տեսա՞ւ Պեառիհան...

Տղեկը հօրը ձայնէն հասկցաւ որ եթէ ճշմարտութիւնը չըսէ, պիտի ստանայ այն զօր մինչեւ այդ տեսած չէր։ Իր ձայնը կը դողդղար վախէն։

— Հա՛յր, պիտի չյարկանաս ինծի, չէ՞...

— Ոչ, բայց պէտք է ճշմարտութիւնը ըսես։

— Իրիկուան դէմ էր, երեք օր առաջ։ Դուն դեռ տուն եկած չէիր ու ես նստեր էի պատուհանին առջեւ։ Տեսայ, որ մայրիկը կ'անցնի... Ան ալ զիս տեսաւ... Կանչեցի... Տըխրութեամբ ինծի նայեցաւ... Առանձնութիւնս կը նեղէր զիս։ Փախեց... բայց յանկարծ կանգ առաւ ու, քիչ յետոյ, վախով ու վազելով եկաւ։ Մտաւ սենեակ, զիս տեսնելու համար միայն։ Երբ բացաւ քաղուկներ՝ զիս գրկելու եւ համբուրելու համար, զանգը հնչեց։ Մայրիկը վիրաւորուելի մը նման ցնցուեցաւ եւ հառաչեց։

Ցատկեցի, բացի դուռը ու տեսայ սիրելի Պեառիհան՝ ժպիտը շրթունքին։ Եկեր էր, որ միասին պտոյտի երթանք։

Մայրիկը, երբ զայն տեսաւ, անպարեց դուրս ելլելու։ Շրթները կը դողդղային. դէմքը մեռելի էր. յայտնի էր որ ուժգնօրէն յուզուած էր։ Տիկին Պեառիհա կեցուց զայն, բռնեց ձեռքը ու սիրալիր կերպով ըսաւ անոր.

— Տիկին, մի՛ անհանգստանաք։ Ինչո՞ւ չխօսինք իրարու հետ...

Ու անոնք խօսեցան երկար ու՛ երկար...

Մայրիկը չէր պոռար, ինչպէս կ'ընէր քեզի։ Ո՛չ։ Իր ձայնը կը դողար ու աչքերը լեցուեցան արցունքներով... Անկէ մը դէմքը գոյնը ձեռքերովը ու սկսաւ լալ։ Ծա՛ռ, շատ — շատ լացաւ։ Պեառիհա կը գգուէր զայն, կը ջանար մխիթարել, բայց... մայրիկը կը շարունակէր արտասուել։ Ան քան մը ըսելով Պեառիհայէն եւ բարի տիկնոջ սկսաւ լալ։ Դու լայիր երկուքդ ալ... Ինչո՞ւ. չեմ գիտեր։ Մայրիկը ցատկեց, գրկեց զիս եւ համբուրեց այտերէս ու բերնէս ու մեկնեցաւ։ Պեառիհա, բարի տիկինը, ամէն ատենէ աւելի վշտահար էր ու սենեակին մէջ կեցեր էր պաշտահար... Ես բռնեցի ձեռքը եւ համբուրեցի՝ խնդրելով որ ոչ ոքի բան պատմէ։ Զիս գրկեց, ուժգնօրէն սեղմեց կուրծքին ու խուլ ձայնով մը ըսաւ.

— Սիրելի, աղուոր պզտիկ, երբ՞ե, կը խօսանամ քեզի։

Հայրը, բոլորովին մտատոյզ, ձեռքը տարաւ ճակատին ու մեղմօրէն ըսաւ.

— Իսկ ի՞նչ խօսեցան անոնք, ճի՛ւա՛ս.

— Մայրիկը կը դդէար բոլոր այն պատահարներուն համար որոնք զինքը քեզմէ հեռացուցին եւ Պեառիհայէն կը խնդրէր... ի՞նչ, — ես ալ չեմ գիտեր։ Լսեցի միայն, որ քեզ կը սիրէ եղեր անսահմանօրէն... Ան բան մը կը խնդրէր Պեառիհայէն. չեմ գիտեր թէ ինչ...

— Լա՛ւ. չի՞ս կրնար յիշել թէ ինչ ըսաւ անոր Պեառիհան...

— Երբ մայրիկը կը պատմէր իր կեանքը, բարի Պեառիհան ոչինչ պատասխանեց։ Միայն ինծի կը նայէր ու թաշկինակովը կը սրբէր արցունքները։

Սէլիմ ջղայնութեամբ մը ոտքի ելաւ։

— Դո՞ւն ալ կու լայիր։ Լացիր, այնպէս չէ՞...

Փոքրիկն ճիշդ ծռեց գլուխը՝ առանց պատասխանելու։ Ու միայն այդ ատեն իր հայրը հասկցաւ թէ ինչո՛ւ Պեառիհան այնքան արագօրէն հեռացաւ իրմէ։ Գեղեցիկ ու ազնուական կինը վստահաբար ենթադրած է, որ եթէ ինք քաշուի, թերեւս բաժնուած ամուսինները կրկին պիտի յաւանին իրարու հետ եւ պիտի միանան...

Ու Սէլիմ մտովին անդրադարձաւ անցեալին, իր կնոջը դիմագիծը ծըփաց յիշողութեան մակերեսին վրայ։ Սէլիմ այժմ զայն կը տեսնէր տխրաթեկ, արցունքոտ աչքերով։ Ու այդ արցունքները արցունքներն էին զղջումին։

— Լա՛ւ. գո՞ւն ինչու լացիր։

Ճիշդ բարձրացուց գլուխը եւ իր մեծ ու սրճագոյն աչքերովը նայեցաւ իր հօրը։

— Երբ տեսայ թէ մայրիկը կու լայ, ես ալ լացի...

Սէլիմ հասկցաւ թէ այդ այդպէս էր։ Յոր շունչ մը առաւ եւ գրկեց Ճիշդը։

— Զաւա՛կս, չեմ ուզեր որ լաս։ Այդ պատճառաւ ալ պէտք չէ որ լայ նաեւ մայրդ։ Վաղը պիտի երթանք իր քով ու այդպէս պիտի ըսենք իրեն։ Դուն քու թաթիկ արցունքներովդ քաւեցիր անցեալը ու ժամանակը սրբեց ամէն չարիք։

Փոքրիկն ճիշդ հրճուանքով նետուեցաւ իր հօրը գիրկը, բայց յանկարծ ցնցուեցաւ, լայնօրէն բացաւ աչքերը եւ զարմացած հարցուց.

— Հայրի՛կ, կու լաս... ինչո՞ւ...

Այդ արցունքները կը հոսէին անոր համար, որ կեցեր էր շոգենաւին կամրջակը եւ որ նոր վէրք մը բացաւ իր սրտին մէջ...։ Սէլիմ վախցաւ որ տղան կը կռահէ այդ պարագան եւ դառնօրէն ժպտելով ըսաւ.

— Կը բաժնեմ այն հրճուանքը զոր դուն կը զգաս այժմ, սիրելի՛ տղաս...

ՓԸՐԻՏԷ ՃԷԼԱԼ

Թարգմ.՝ Վ. Իշխ.

ՊՈԼՍՈՅ ՄԱՍԻՆ
ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԻՆ ԳԻՐՔ ՄԸ

«Ճումհուրիյէթ» կը գրէ.—

Շէհրէմինի Հալքէվին, Շէհրէմինի եւ Թօփգափուի մասին կատարած իր պրպտումներու ընթացքին, Երեմիա Քէօմիւրճեան անուն Հայու մը կողմէ հայերէն գրուած գործ մը ձեռք անցուց։

«Պոլսոյ Նկարագրութիւնը» անունը կրող այս գործը գրի առնուած է Խալիֆա Զէյէպի «Սէեահաթնամէ»էն 5 տարի առաջ եւ կը խօսի Պոլսոյ, իր թաղերուն, շրջակայքին, սովորութիւններու, աւանդութիւններու մասին։ Կ'ըսեն թէ այս գործը ո՛չ թէ միայն նկարագրական, այլ եւ գիտական բնոյթ ալ ունի։

Այս գրքին մէջ կը խօսուի նաեւ Պոլսոյ 28 դուռներու եւ ասոնց ենթարկուած պաշտպանութեան նշանակին մասին։

Շէհրէմինի Հալքէվին Հալքէվինե-րու ընդհ. նախագահութեան միջոցաւ Թուրք Պատմութեան Հիմնարկին մարմնին դիմելով, խնդրած է որ թուրքերէնի թարգմանուի այս գիրքը։

ՕՐ. ՉԱՐՈՒՀԻ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆ
եւ
ՊԵՏՐՈՍ ՊԱՊԻԿԵԱՆ
Ամուսնացած
Փարիզ 9 Յուլիս 1937 Վէննուէի

ԳՐՉԻ ՄԱՐԴՈՑ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այս կարեւոր համաժողովին վերջին նիստին մէջ, Լոնտոնի ներկայացուցիչները ծանրացան մ'ա կէտին վըրայ, թէ գրչի մարդիկ պէտք է զգուշանան օրուան կուսակցական ծայրայեղ պայքարներէ, պաշտպանական բարձր հայեցողութիւններու շուրջ միայն տարածելով իրենց գործունէութիւնը։ Ամէն առիթներու պէտք է զգուշանալ մասնաւոր կուսակցութիւններու հետ չփում ունենալէ, որպէսզի ստեղծագործ գրականութիւնը կարելի եղածին չափ անկախ ըլլայ օրուան քաղաքականութեան տատանումներէն եւ դիպուածականութիւններէն։ Հանրապետութեան Նախագահ Լըպրէօն բանախօսութեամբ մը յայտարարեց թէ բովանդակ աշխարհի մտաւորականութեան այս գաղափարական փոխանակութիւնը ո՛չ միայն կարեւոր է ըստ ինքեան, այլ մարդկային բարոյական եւ մինչեւ իսկ նիւթական բարեկեցութեան կ'օժանդակէ մեծապէս.

Ցետոյ բոլոր պատգամաւորները, որոնք այս տարի ամէն ժամանակէ աւելի շատ էին թիւով, առաջնորդուեցան Գլարիճ Հիւրանոցը, ուր պատուասիրուեցան ճաշով։ Սեղանին վրայ Ֆրանց Վերֆէլ, որ մասնաւոր պատիւներու արժանացաւ իբրեւ հեղինակը Մուսա Լերան դիւցազներգութեան եւ իբրեւ պատուակալ հիւր արտօնուած էր ներկայ ըլլալու պատգամաւորական համաժողովին, գեղեցիկ եւ իմաստալից ճառ մը արտասանեց դուռ բանաստեղծութեան վրայ։

Կ'ՈՒԶԷԻ ՈՐ...

Կ'ուզէի որ մայրըս հիմա հոս ըլլար,
Ու երբեմնի ծայնովն ազու խօսէր ան.
«Քեզի համար շատ հոգ կ'ընեմ, որդեա՛կ իմ,
Քարատ, քարո՛ւտ են ճամբաները, իբա՛ւ որ...
Ու բիբէ զացքէն ահա յոգնած ես, յոգնա՛ծ,
Երիտասարդ ալ չես հիմա, Աստուա՛ծ իմ։
Բայց»— եւ ահա երեսին վրայ կը փայլէր
Բարի, ջերմիկ ճառագայթ մը անուշ —
«Բայց բան մը զիս կը մխիթարէ, գիտե՞ս ի՛նչ —
Կը պայքարիս, կը մարտընչիս, զլուխդ վե՛ր,
Եւ արեւուն կ'որսաս կեծի շողերէն
Շեղուկ մը շող, կըռուող կիանքիդ սերունդին։
Լա՛ւ, լա՛ւ, ծագս՛կս»։ — Ես կ'ուզէի մայրիկիս
Անթարկներէն քիչ մը աւելի համբարել,
Տեսել բաւէ՛լ, մինչեւ գրտնէ գործըս վերջ։
. . . . . .
Սակայն ինչո՞ւ ո՛չ դեռ հեռու ես, մայրի՛կ.

Թարգմ. գերմ. ԵՏԱՆ

«ՅԱՌԱՋ» Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (105)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

Թըք, Թըք, Թըք, միօրինակ կերպով կ'իջնար չաքուչը ջարդուող փոքր մուրճը, մինչ Վահէի ընկերները կենդանի խօսակցութիւն մը մէջտեղ նետած՝ կը զբաղեցնէին բանտարկեալները։ Վահէի թէյի պատմութիւնը տարածուեցաւ բանտի միւս դղիւղներուն մէջ ալ։ Ազգեցիկ բանտարկեալներէն շատեր, մանաւանդ քիւրտ ըէկեր, աղաներ կամ յայտնի աւազակներ, որոնք առանձնաշնորհեալ դիրք մը ունէին, իբրեւ ինները ըսկան հաւաքուիլ Վահէի գտնուած դղիւղը, ժամանակ անցնելու համար։ Նախապատիւ զատապարտուած ըլլալու հանգամանքը, անոր անցեալը, ձերբակալուած ժամանակ երեք մարդ տեղն ու տեղը սպաննելը մասնաւոր դիրք մը տուած էին Վահէին։

Ընդհանրապէս բանտի մէջ դրսի աշխարհի թշնամութիւնները վերջ կը գտնեն։ Հոն մարդու մը անձնական արժանիքները կը գնահատուին ամէն բանէ առաջ։ Թուրքը, բայց մանաւանդ Քիւրտը Պաշտամունք մը ունի խիզախ, քաջ մարդու հանդէպ։ Ու մէկ ժողովուրդ այնքան անվերապահօրէն կ'երգէ թշնամիի մը քաջութիւնը, ինչպէս Քիւրտը։ Վերցուցէք քիւրտ ժողովուրդի երգերը, որոնք գրեթէ բացառաբար նուիրուած են միջցեղային կռիւներուն։ Անոնց մէջ, անշուշտ անէծք ու հայհոյանք կայ թշնամիի հասցէին ուղղուած, բայց երբեք ուրացում, երբեք անոր քաջութիւնը, յաղթահարդութիւնը վարագուրելու ճիգ։

1890էն վերջ, Քիւրտը որ առաջ վարժուած էր այնքան արհամարհանօք նայելու վախկոտ Ֆլլահի վրայ, կամայ ակամայ սկսաւ «Հայդուկի» դովքը հիւսել իր երգերուն մէջ, երբ հայ յեղափոխական շարժումի շնորհիւ հրապարակ իջան հայ մարտական խմբերը։ Քիւրտ աղջիկը եւ ճահիլ հասբը երգեցին իրենց ցեղի կորիճներու շարքին հայ յեղափոխական կարիճներն ալ, անիծելով գովեցին անոնց աղամարդութիւնը, վայելով փառաբանեցին անոնց արձակած գնդակներու անշեղութիւնը։

Վահէն բանտարկութենէն առաջ արդէն դէմք մըն էր քրտական աշխարհին մէջ։ Գիտէին անոր անունը, ունեցած կռիւները, ու մէկէ աւելի երգերու մէջ քիւրտ աղջիկներ կ'երգէին անոր գեղեցիկ դէմքը, սեւ աչքերը, արձակած գնդակը, որ «մութին մէջ իսկ թշնամին կը գտնէր» անոր խելացար քաջութիւնը, որ ոչ մէկ սահման կը ճանչնար։

Երբ զինուորական հեւանդանոցէն բանտը փոխադրեցին հողիւ բուժուած Վահէն, բանտարկեալ Քիւրտերը մասնաւոր յարգանքով շրջապատեցին յեղափոխութեան «մեծը» ու քիչ ատենէն անոր դղիւղ հմայքի ազդեցութեան տակ ինկան։ Վայ թէ կարգաւան մը կոպիտ վերաբերմունք ցոյց տար Վահէի հանդէպ. անկիւն մը սեղմած, տակը մը կը քաշէին ու անշուշտ կարգաւանը երկրորդ անգամ չէր փորձուեր նման վերաբերմունք մը ցոյց տալ։ Վահէն ալ իր կարգին հաշտարարի դեր կը կատարէր բանտին մէջ։ Երբեմն երկու դղիւղներու մէջ ծնցքին պատճառով կռիւ մը ծագելով, մինչեւ արիւնհեղութեան կը հասնէր։ Բաւական էր որ Վահէն գար։ Կողմերը անմիջապէս կռիւը կը դադրեցնէին, իրենց դատը անոր յանձնելով։

Թէյի հիւրասիրութեան նորութենէն հեռ հնարելէն վերջ, երբ ուշ ատեն ուրիշ դղիւղներու հիւրերը կը քաշուէին ու Վահէի սենեակի մէջ գըտնուողներն ալ կ'երկննային քնելու, առօրեական թղթիկները արդէն դադրած կը լինէին։

Այսպէս անցան հինգ օրեր, մինչեւ որ Լեւոնը իմացուց, թէ ամէն ինչ պատրաստ է, թէ փորողները արդէն հասած են դղիւղի տախտակամածին տակ, ուրկէ շատ որոշ կերպով կը լսեն Վահէի մուրճի հանած ձայնը։ Այդ միեւնոյն նամակով Լեւոնը փախուստի ժամը կ'որոշէր յաջորդ գիշեր կէս գիշերէն ժամ մը անցած, ու որոշ նախազգուշական հրահանգներ կուտար ընկերներուն։

Ապրիլ ամսու երկուքն էր, իսկ փախուստը տեղի պիտի ունենար երեքին։

Հայաստանի երկարաշունչ ձմեռը վերջին օրերը կ'ապրէր։ Լեռներու միապաղաղ ձիւնը տարածուած սաւանի մը նման, վերէն վար երկնցող սեւութեան երկար շերտեր կը ցուցադրէր։ Դաշտերու ձիւնը կիսովին հալած, թումբերու տակ կամ արեւ չըտեսնող փոսերու մէջ օրհասական կըռիւ մը կը մղէր արեւի տաք ճառագայթներու կամ հարաւի տաք քամիին դէմ, որ անոնց վրայէն շերտերը լիզելով կ'անցնէր, ջրոտելով զիզուած ձիւնը։ Գարնանային տաք անձրեւներն ալ պակասը կը լրացնէին։ Ամէնէն ուշը, ապրիլի առաջին հինգերին դարնան աւետաբեր արագիլները պիտի գային հարաւի տաք երկիրներէն, եկեղեցիի մը գմբէթին վրայ, կամ մենաւոր ծառի մը ճիւղերուն՝ աչնան ձգած բոյները վերանորոգելու։

Լեւոնի նամակը ստացած գիշերը, ոչ Վահէն եւ ոչ ալ Եկաւեանը կրցան քնել։ Օր մը միայն կը զատէր զիրենք ազատ աշխարհ դուրս գալէ, երբ բանտի չորս պատերէն դուրս ինկած՝ իրենց սովորական կեանքին մէջ պիտի միբճուէին։ Այդ գիշեր երկուքն ալ անհանգիստ քնով մը քնացան։ Գետնափոր անցքին լուսող սովորական աղմուկը դադրած էր։

Այդ գիշեր կարծես վերջ պիտի չունենար։ Վերջապէս լոյսը ծագեցաւ ու ամպամած երկինք մը, անընդհատ սկսաւ անձրեւել։

Վահէն՝ բանտարկութեան շրջանին հոգեկան հաւասարակշռութիւնը պահած՝ գրեթէ անտարբերութեամբ դիմաւորած էր բանտի զրկանքներն ու ապագան, որու ինչ վերջաւորութիւն ունենալու մասին պատրանք մը չէր ունեցած երբեք։ Սակայն, Լեւոնի առաջին նամակէն, մանաւանդ գետնափոր անցքի դղիւղի տակ հասնելէն վերջ, Վահէն հետզհետէ ջղայնանալ սկսաւ։ Առաջ՝ հաշտուած էր կատարուելիքի հետ։ Վերջէն, երբ ամէն կողմէ յոյսի դռները գոցուեցան, յանկարծ Լեւոնը մէջտեղ ելաւ։ Նոր ծագած յոյսի հետ, սպասումի օրերը ծանրօրէն բեռնաւորեցին ջիղերը, որոնք երկաթէ պարաններու նման ձգուած էին։

Այդ օր, երբ մութը ինկաւէն վերջ, անգամ մըն ալ սիրած Վասպուրականի հողին վրայ պիտի կանգնէր որպէս կապանքներէ ազատուած մարդ մը, Վահէն՝ բոլորովին անհանգարտ՝ չէր կարող տեղ մը նստած մնալ։ Եթէ բանտարկեալ ընկերները քիչ մը աւելի դիտելու կարող անձնաւորութիւններ ըլլէին, պիտի գուշակէին, որ ան անհաղին հոգեկան փոթորիկ մը կ'ապրի։ Նստած տեղը անհանգիստ, մէկ ոտքի կ'ելլէր, մէկ դուրս կուգար միւս դղիւղները այցելելու, ուր առանց երկար նստելու, նորէն կը վերադառնար, ու դէպի բակը նայող պատուհանին քով կանգնելով, մատներով կը թմբկահարէր ապակին։

Եկաւեանը, բնաւորութեամբ աւելի սառնարիւն, հազիւ տեղէն կը շարժէր։ Երբեմն միայն գլուխը վերցնելով՝ հայեացքը դուրս կը նետէր պատուհանէն մաղուող անձրեւը դիտելու, որ կարծես վերջ պիտի չունենար։

Ծայրայեղ զգուշաւորութիւն պահելով՝ Վահէն ու Եկաւեանը որոշած էին մինչեւ երեկոյ ոչ ոքի, նոյն իսկ մօտիկ ընկերներու չյայտնել փախուստի մասին։ Երեկոյեան, երբ մթնէր, բանտարկուած ընկերներէն ամէնէն վստահուածները պիտի համախմբէին իրենց դղիւղը։ Ենդիրքով կամ կաշառքով պիտի աշխատէին, որ անոնք այդ գիշեր իրենց հետ մնան։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Թարգէ իր նախարարական կազմը կամ հասարակական հրամարական ներկայացնէ Թագաւորին ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ քաղաքապետներու համաժողովէն վերջ, աւանդական հացկերոյթին ընթացքին՝ Հանրապետութեան Նախագահը, Ալպէր Լըպրէօն ճառով մը կոչ ըրաւ ամէնուն աշխատիլ վերահաստատելու համար պետութեան հեղինակութիւնը, հանրային վստահութիւնը, համերաշխութեան ոգին եւ վերջացուց գոչելով. «Կեցցէ՛ աշխատանքը» ։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր ընկերները, այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3·30ին, Շահրիկեան Ակումբին մէջ, 5, բիւ տը Լ'Էգլիզ, Մարսէյլ ։

ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ ԸՆԿ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

16 յուլիս, երեկոյեան ժամը 9ին Սոսիէթէ Սավանթի Salle D.ի մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Գ. ԲԱԼԵՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Ի՞նչ կը կատարուի Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի մէջ

Մուտք 1 ֆրանք

ԽՄԲԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ

Գանեէօ-Քաշանի կոմիտէի ընկերներէն եւ համակիրներէն անոնք, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ, Յուլիս 14ի տօնին առթիւ, դէպի ծովեզերք տեղի ունենալիք խմբական պտոյտի մը, կը հրաւիրուին արձանագրուիլ ընկ. ՍԵԼԹԻԿԵԱՆի մօտ, 24 bis Rue Roger, Գանեէօ

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20

Աղքատները ձրիաբար ։

Ermitage de Longchamp

(Պուլոնեի անտառին մէջ)

Կիրակի 1 Օգոստոս ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՄԷՆԷՆ ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կազմակերպուած

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ընտիր նուագախումբ — ճազ եւ ճանկօ

խմիչք — անակնկալներ եւ խնամուած պիւֆէ ժողովրդական գիներով

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ.

Porte Maillotէն առնել թիւ 44 հանրակառքը. եւ իջնել՝ Ermitage de Longchamp.

Դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

18 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԻԼՕՏՈՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ (Tapis Vert)

Կը խնդրուի նկատի առնել այդ թուականը։

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Փարիզ եւ արուարձանները բնակող Ամասիոյ եւ շրջակայի Հայերը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին կիրակի 11 Յուլիս ժամը 15ին, 8 բիւ Պօմիւէ փարից 9

Առժամեայ յանձնախումբ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ Արհեստակցական Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ Յունիս 17ին։ Վարչութեան անդամ ընտրուեցան՝ Գ. Գ. Թուֆեան (ատենապետ), Բ. Անէմեան (գանձապահ), Գ. Դաւիթեան (դանձապահ), Ե. Գրիգորեան եւ Ե. Գարաճեան (խորհրդական)։

Միութեան փափաքելեաց գործերու [illegible] քարտուղար Բ. [illegible] 43 rue du Surmelin, [illegible] M.nil. [illegible] B rnardin. [illegible] Գ. Հ. Գարաճեան [illegible] համար իրեն դիմել արհեստակիցներուն։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՍԱՍ ԱԿԱՏԱՓ

ՎԻԼ ՏԱՎՐԷՅ, Գ. Մեզ.— 140:
ԹԱՐԱՐ, Ե. Սող.— 140:
ԼԻՊՈՒՐՆ, Յ. Թ.— 50:
ԱՎԻՆԵՕՆ, Նաթ.—100:
ՊՈԼԷՆ, Հէջ.— 35:
ՔՈԼՈՆԳ, Տիկին Ալճ.— 70:
ՓԱՐԻԶ, Օ. Ս.— 35:
ԹՐԱՆՍ, Վ. Զ.— 140:
ՍԱՄԸԷՅԼ, Դուրթ.— 100:
ՄՈՆԻՍԹՐՈԼ, Մ. Ա.— 70:
ՊԷՐ ԼԱ ՊՕՍԹ, Գ. Վ.— 70:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ե. Թէր.— 35:
ՊՈՒՐՆԷՈՅ, Գ. Բ.— 140:
ՊՕՄՈՆ, Գործ.— 208,45:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 735:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Լիոնի մասնաճիւղի վիճակախաղը, տեղի ունեցաւ Յունիս 26ին, եւ շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 12, 14, 20, 22, 26, 29, 43, 62, 75, 92, 105, 121, 138, 156, 141, 164, 167, 177, 187, 198, 220, 224, 226, 229, 230, 238, 242, 252, 257, 260, 261, 262, 276, 286, 289, 297, 299, 306, 313, 332, 340, 349, 353, 355, 366, 368, 373, 375, 377, 389, 398, 407, 409, 423, 426, 432, 438, 443, 447, 450, 462, 466, 469, 488, 93:

442 թիւը շահած է Լօթոի Նախանձելի 7րդ Թրանշին 1)10րդ բաժին տոմսակը։ Կը խնդրուի մինչեւ Յուլիս 12 ներկայանալ Գ. Հ. Թաղէոսեանի, 97bis, Rue de la Part – Dieu, առանձնալու համար նուէրները։ Մինչեւ այդ թուական չի ներկայացող թիւերուն առարկաները կը դառնան միութեան սեփականութիւնը ։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՅԻՍ – ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1937

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՈՎ, ՕԴԱՆԱՒՈՎ, ՇՈԳԵՆԱՒՈՎ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ։ ՏԵՂԵԿԱՆԱԼ ԲՈԼՈՐ ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ։

Տօքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux**

Մէթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը։

Մանուկներու քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց։ Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ։

Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ. կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 2—4. Հեռաձայն Trud. 21 03

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏ. ՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Յ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 11

ՌՈԲԻՆՍՕՆԻ Grand Arbre Maison Fiquetի պարտէզին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ԳԷՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ԿԸ ԵՆԹԱԴՐՈՒԻ ՃԱՌԵՐ ՄԸ

Երգ. արտասանութիւն, պարեր եւն.

Փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱ կը պարէ Թամարա ԴԻՄԵՆԻՆԻ մասնակցութեամբ

Սան-սանուհիներու կողմէ կը նուագէ ակումբի նուագախումբը

ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ ԳԻՆ 3 ՖՐԱՆՔ

ՃԱՆ. ՄԻՋ.— Փորթ տ'Օռլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Ռոպենսոն

ՁՈՒՍԱՆՈՒԻՐ ՊՏՈՅՏ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՀՐԱՇԱԼԻՔՆԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

ԵՒ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎՍԵՄ. ԱՐՇԱԿ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐԻ

Գործակցութեամբ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ եւ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ

Ermitage de Longchampի պարտէզը. (Bois de Boulogne)

Այսօր կիրակի, 11 Յուլիս. ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր

ընտիր նուագախումբ. բացօթեայ պար եւ ճաշելի անակնկալներ

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ ԵՒ ՊԱՂ ԸՆԹՐԻՔ

ԳԻՆ ՏՈՄՍԱԿԻ 15 ՖՐԱՆՔ.

որ իրաւունք կուտայ նաեւ ձրիաբար մտնելու

(Աղբերի պարագային ընդարձակ սրահներ)։

Դաշտահանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Դաշնակցական Հայր Միութեան կողմէ

Այսօր կիրակի. առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԻԼՕՏՈՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ [illegible]

Կը խօսի Գնդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Երգ. պար. եւ ճազ.

[illegible] պիւֆէ ժողովրդական գիներով

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Կ. ԽԱՉԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻ

Այսօր կիրակի. կէսօրէ վերջ ժամը 2 30ին, Հայ Ակումբին մէջ

Խմբերգ, արտասանութիւն, պար եւ ներկայացում աշակերտութեան կողմէ

Հրապարակային քննութիւն եւ մրցանակաբաշխութիւն

Մուտք մեծերու 2 ֆրանք. փոքրիկներու՝ ձրի։

ԴԱՇՏԱՀ ՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՏՐԱՄ-ՕՓԵՐԷԹ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

14 Յուլիս. չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 9 — իրիկուան ժամը 10

ԹՐՈՒԱ ԼՈՒՔ. ԻՒՆԱՆԵԱՆ ԵՂԲՕՐՑ ԱԳԱՐԱԿԸ

գեղասան ՂԱԶԱՐԵԱՆ եւ Տիկին ՍԻՐԱՆՈՅՇ կը ներկայացնեն «Հայրենակցական՞ թէ Վերաշինաց» եւ «Ադամ եւ Եւա». դաշնակ նուագ, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր։

կարելի է ճաշը միասին բերել․ Մուտք 3 ֆրանք

Մարսէյլէն առնել 7 թիւ հանրակառքը

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2– 7, Կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

Agence de Voyage et de Tourisme

OCEANIA

Paris	Marseille
4 Rue de Castellane	84 Ruede la République
Tel. Anjou 22-24, 22-25	Tel. Colbert 09-12

Ցամաքային եւ ծովային ճամբորդութեան համար տոմսակներ, ամէն տեղի համար, նպաստաւոր պայմաններով։ Գաղթականական գրասենեակ, վաւերացուած կառավարութենէն. Կը կատարենք օրինական ձեւակերպութիւնները Հարաւային եւ Կեդրոնական Ամերիկայի ճամբորդներու համար ։

ԵՐԵՔ ՄԵՆԵՐԳ դաշնակի նուագակցութեամբ

1.— ՇՈՒՇԱՆԻԿ 2.– ԳԱՐՈՒՆ 3.– ՄՐՄՈՒՆՋՆԵՐ

Երաժշտութիւն՝ Ա. Գ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑԻ (Մելքոնեան)

Գին՝ (փոստի ծախսով) 15 Ֆր. 50

Ստանալու համար դիմել՝ A. K. Mélkonian, Restaurant Burdigala 96 rue du Pas St. Georges, Bordeaux (Gironde), եւ Librairie Samuel 51 rue Mr le Princ Paris.

Maison DARON

Entreprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE-COUVERTURE

Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը։ ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹԷ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ.

դիմել իր արհեստանոցը 32 Rue Menilmontant, Paris (20)

ՇԱՏ ԼԱՒ Է [illegible] Maison Rougerie, 10 route de Choisy, Ivry Seine. Մէթրօ Porte de Choisyէն քանի մը վայրկեան հեռու.

ԾԱԽՈՒ Է Գեղեցիկ մէջ նպաստաւոր խանութ մը՝ իր բոլոր յարմարութիւններով։ Պայլ 6 տարի. Տարեկան վարձք 3250 Ֆր. չարժող միայն. Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Café Harem, 30, rue de Trévise (9) Հեռախօս Taitbout 40-63.

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան **ՖԼՕՐԻԱ**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ · Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւաբան. ամէն տեսակ խնդիրներու. Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիոն օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւաբանական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ծախերու եւ գասախօսութիւններու խմբագրութիւն։ Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

Tailleur dé ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*

Թէլէֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իմ յաճախորդներուս համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14։

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ [illegible] ԱՄՍՈՒՌՈՒՍՆ ԿՏՈՐՔԱՆԵՐ.

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ. Հագուստներ (2 փորձով) 280—400 Ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ շապիկ մը. 400 Ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր տալ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 Ֆր. արժողութեամբ 2 imitation marire, պայմանաւ որ վճարումը կանխիկ ըլլայ [illegible] Rue la Charbonnière մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գերազանցապէս գինեկներ à façon. Նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բրթմանում։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՅՈՒԼԻՍ
MARDI 13 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3471

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՉ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Տագնապին մէջ ունեցած չէ երաշխաւորական բանաձեւը։

Ի՞նչ ձեւով պիտի կատարուի հսկողութիւնը Սպանիոյ սահմաններուն վրայ եւ ի՞նչ դիրք պիտի բռնեն մեծ պետութիւնները հանդէպ կռուող կողմերուն,— հարց մըն է որ դիւրաւ չի լուծուիր։ Ֆրանսա կը պահանջէ շարունակել ծովային հսկողութիւնը եւ չճանչնալ կռուող կողմերու պատերազմիկի իրաւունքը, մինչ Գերմանիա եւ Իտալիա կը պահանջեն ճանչնալ կռուող կողմերու պատերազմիկի իրաւունքները եւ մերժել ծովային հսկողութիւնը։ Իսկ Անգլիա ոչ դէմ է ծովային հսկողութեան, ոչ ալ պատերազմիկի իրաւունքներու ճանաչման,— բրիտանական կառավարութեան միակ պահանջն է պահպանել ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը։

Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան իրաւագէտներն ու դիւանագէտները կ'աշխատին, լռութեան մէջ, գտնել միջին եզր մը, որով կարելի ըլլայ լուրջ հսկողութեան տակ պահել սպանիական նաւահանգիստները։

Ատիկա կատարելու համար երկու ձեւ կայ առ այժմ.— Չէզոք դիտողներ դնել սպանիական նաւահանգիստներուն մէջ, կամ հրաւիրել Հոլանտան, Նորվեկիան եւ Շուէտը, որ մասնակցին ծովային հսկողութեան։

Բայց պատերազմիկի իրաւունքներու ճանաչման հա՞րցը,— ատիկա կը մնայ գետ փուշի մը պէս։

Իտըն կիրակի օր զբօսանաւով կարեց անցաւ Մանշ ծովը, ցամաք ելաւ Տովիլի մէջ, ու կը պատրաստուէր Թուան անցնիլ, երբ Լոնտոնէն հեռախօսով կանչուեցաւ ետ։ Մեկնելէ առաջ Իտըն առիթ ունեցաւ, ֆրանսական հողին վրայ, տեսակցելու Փարիզի անգլիական դեսպանին հետ, որ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հաղորդեց Ֆրանսական կառավարութեան վերջին խօսքը ծանօթ հարցին մէջ։

Կը նշանակէ թէ Իտընի ծովային այս պտոյտը դիւանագիտական պտոյտ մըն էր,— խորհրդակցիլ Ֆրանսական կառավարութեան հետ։ Ֆրանսայի տուած պատասխանը կարճ էր եւ վճռական։ Թէեւ հեռագիրները կ'ըսեն թէ Իտըն ստիպուեցաւ վերադառնալ անմիջապէս՝ կանչուած ըլլալով Լոնտոնէն, սակայն որոշ կը թուի թէ Ֆրանսա ուրիշ աւելցնելիք խօսք չունէր անգլիական դեսպանին հաղորդած իր տեսակէտին վրայ։

Վերջին պահուն, հեռագրալուր մը կը հաղորդէ թէ Իտըն նիստի պիտի հրաւիրէ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը վաղը, Չորեքշաբթի կամ յաջորդ օրը, Հինգշաբթի։ Բայց ատկէ առաջ, բրիտանական դահլիճը նիստ պիտի գումարէ քննելու համար քաղաքական կացութիւնը եւ բրիտանական կայսրութեան պաշտպանութեան հարցը։

Չինեւճապոնական վէճը

»»»» o ««««

Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ ճապոնական կառավարութիւնը ծանր կը գտնէ Լու-Քօվ-Քիաոյի միջադէպը, քանի որ հակաճապոն շարժումը երկար ատենէ ի վեր կը պատրաստուէր չինացի եբիտասարդ խումբ մը սպաներու կողմէ։ Նոր կռիւներու լուրին վրայ անմիջապէս Թիէն-Ցին մեկնեցաւ Զօր. Քազիքի իբր հիւսիսային Չինաստանի պահակազօրքին հրամանատար, քանի որ նախորդը պատասխանատու կը բռնուի իր զօրքերուն կրած ծանր կորուստներուն համար։

Նոր զօրաբաժիններ ղրկուեցան սահմանագլուխ, լուր առնուած ըլլալով որ չինական զօրքեր կը քալեն դէպի հիւսիս։

Ճափոնի կառավարութիւնը վերջնագիր մը տուաւ, պահանջելով ետ քաշել չինացի զօրքերը Մարքօ-Փոլոյի շրջանէն, պատժել կրակելու հրաման տուողները, խիստ հակակշիռ մը հաստատել հակաճափոն եւ համայնավարական քարոզութեանց դէմ։

Փէքինի եւ Թիէն-Ցինի իշխանութիւնները ընդունած են այս պայմանները, բայց խնդիր է թէ չինացի զինուորականները պիտի յարգե՞ն զայն։ Այս պատճառով նոր բարդութիւններէ կը վախցուի։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

»»»» o ««««

Արիւնահեղ կռիւներ Մատրիտի շուրջ

Շաբաթ օր, հնոցի պէս բարկ արեւ մը կ'այրէր կը մրկէր Մատրիտը։ Եղանակին ամէնէն տաք օրն էր։ Եւ այդ օրը եղաւ նաեւ ամէնէն արիւնահեղ օրերէն մին։

Հանրապետական ուժերը վերսկսան յարձակողականը։ Ազգայնականները, ուրբաթ օր, կատաղի գրոհներով փորձեր էին խորտակել հանրապետական ուժերու յարձակողական ծրագիրը։ Մատրիտի կառավարութիւնը նոր ուժերով ամրացնելէ վերջ իր դիրքերը՝ շաբաթ օր դժոխային կրակ մը բացաւ մասնաւորաբար Քարապանշէլի ազգայնական դիրքերուն վրայ։ Յարձակումը տարածուեցաւ մինչեւ Մատրիտի բանուորական թաղը, մայրաքաղաքին հարաւ-արեւմտեան եզերքը, ուր նախապէս ձախողութեան մատնուած էին։

Սաստիկ ռմբակոծութենէ մը վերջ, որուն ենթարկուեցան Մոսթոլէսի եւ Վիլլավէրտէի ազգայնական դիրքերը, 26 հրասայլեր եւ թարմ ուժերով զօրացած հետեւակազօրքը գրոհ տուաւ թշնամիին վրայ։ Օդանաւերը այս անգամ շատ չմասնակցեցան կռիւին։

Յարձակողականը սկսած էր շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին եւ կանգ առաւ գիշերը միայն։ Ազգայնականները, գուշակելով կատարուելիք յարձակումը, այս գօտիին մէջ համախմբուած էին ոչ միայն նոր ուժեր, այլ եւ զետեղած էին հակահրասայլային մարտկոցներ, որոնք մեծ աւեր գործեցին։ Հանրապետականներու 5 հրասայլերը բոլորովին քանդուեցան, իսկ 5 ուրիշ հրասայլեր ալ այնքան վնասուեցան, որ այլեւս անգործածելի դարձան։ Կարելի է այս բախումին սաստկութենէն հետեւցնել, որ հանրապետականներու կորուստները համեմատական էին իրենց յարձակողականին ուժգնութեան հետ։ Երբ մութը իջաւ եւ յարձակումը դադրեցաւ, տեսնուեցաւ որ թիզ մը հող գրաւուած չէ, երկու հակառակորդները կը մնան իրենց նախկին դիրքերուն մէջ, բայց մարդկային ողջակիզումը սիրտ կը ճմլէր։ Երեւակայեցէք որ արեւը հալած կապարի պէս կ'այրէր եւ զինուորները մահուան ջերմութեան մէջ, դիրկընդխառն կռիւի մը ընթացքին, իրար կը բզկտէին։ Շատեր մինչեւ իրենց մէջքը մերկ էին, կը կռուին վարտիքով մը միայն։

Կիրակի առաւօտ, հանրապետականները նորէն յարձակողականի անցան,— այս անգամ Պրունէթէի գօտիին մէջ, ծակելու համար ազգայնական ճակատը, բանալու համար Մատրիտէն Մէրիտա գացող ճամբան։ Յարձակման տակ ռազմաճակատը մէկ քիլոմեթր ետ եւ առաջ գնաց, փոխն ի փոխ յաղթանակով ու նահանջով, բայց ի վերջոյ երկու կողմերն ալ մնան իրենց նախկին դիրքերուն մէջ,— ոչ իսկ թիզ մը հող գրաւեց մէկ կամ միւս կողմը, թէեւ մարդկային ողջակիզումը սարսափ կ'ազդէր դարձեալ։

Կը թուի թէ, սակայն, այս յարձակումներն ու հակայարձակումները պիտի շարունակուին, արիւն քամելով եւ մասնաւոր կեանքեր վրայ տալով՝ երկաթի կամ հրաքարի հանքերու սակարկութեան համար, թէեւ բոզներ կան թէ կռուող երկու կողմերը տարբեր եւ բարձր նպատակներ ունին։

Հիլլէն խաղախականութիւնը

Յունաստանի վարչապետ Զ. Մէթաքսաս հետեւեալը յայտարարեց անգլիացի թղթակցի մը.—

« Յունաստան միջերկրականեան ազգ մըն է եւ անկէ դուրս շահ չունի։ Թշնամական է այն զրոյցը որուն համաձայն իբր թէ փոքր կղզի մը ծախած ըլլանք Գերմանիոյ։ Գերմանիա ապրած ըլլալովս իմ հայրենիքիս դաւաճան չեմ կրնար ըլլալ։ Ունիմ գերման բարեկամներ, ինչպէս շատ մը բարեկամ Անգլիացիներ։ Ենթադրել թէ կրնամ մաս մը յունական հող ծախել Գերմանիոյ կամ ուրիշ ոեւէ երկրի, այնքան այլանդակ բան է զոր հերքել իսկ չարժեր։ Գերմանեւհելլէն առեւտուրին կարեւորութիւնն ալ պատճառ մը չէ որ հելլէն քաղաքականութիւնը գերմանասէր եղած ըլլայ »։

Պանդուկներու գործադուլը

»»»» o ««««

Հակառակ ենթադրութեանց պանդոկի եւ սրճարաններու ծառայողներու խնդիրը չէ լուծուած տակաւին ու խնդիրը տակաւ լուրջ կերպարանք կը ստանայ, քանի որ գործաւորները սկսած են գործադուլի։ Այս շարժումը ընդհ. չէ տակաւին։ 40,000 պաշտօնեաներէն 6000ը միայն գործադուլ բրած են եւ գոցուած հաստատութիւնները չեն ազդած հրապարակին։ Աւելի շատ, մեծ հաստատութիւններու մէջ է շարժումը։ Անոնք որ շաբաթը հինգ օր 40 ժամի ձեւը կը գործադրեն բաց կը մնան։ Կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակելով կը յայտարարէ թէ 5×8ի դրութիւնը պիտի գործադրուի եւ ով որ գործադրէ կրնայ իր հաստատութիւնը բանալ։ Իսկ գործատէրները կը պնդեն 6 օրուան աշխատանքի վրայ։

Ամէն պարագայի, ինչպէս գործաւորներու բանթողը ընդհանուր հանգամանք չունի, չի կարծուիր որ գործատիրական սպառնալիքն ալ ընդհանուր ձեւ առնէ, որով մասնակի այս ձեւը հաւանաբար տեւէ մինչեւ երկու կողմերու համաձայնութիւնը։

Ընկերվարական Կուսակցութեան Համագումարին մէջ

»»»» o ««««

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը տեղի կ'ունենայ Մարսիլիոյ մէկ թատրոնին մէջ։

Բեմին խորը՝ պայծառ կարմիր վարագոյր մը, եռագոյն ժապաւէններով զարդարուն։ Հսկայ պաստառանի մը վրայ՝ Ժօռէսի կիսանդրին։ Մօտաւորապէս 500 պատգամաւորներ նուագախումբի բաժնին մէջ,— վերնատունը եւ օթեակները յատկացուած են ունկնդիրներու։

Համագումարը բացուեցաւ Ինթէրնասիոնալով, որուն յորդորակը կը կրկնեն բոլոր ներկաները յոտնկայս եւ բռունցքները վեր։ Թէեւ շատեր կային, որոնք դրպանէն չհանեցին իրենց բռունցքները։

Մարսիլիոյ քաղաքապետը, Թասօ, բացաւ համագումարը։ Նախ կարդացուեցաւ կուսակցութեան բարոյական զեկոյցը, որուն յաջորդեցին քննադատութիւնները։ Մարսօ-Փիվէր կատաղի յարձակում մը կատարեց։ Լօնկէ, Կրումպախ եւ Պրաք միջամտեցին պաշտպանելով կուսակցութեան ղեկավարութիւնը։ Յատկանշական էր Կրումպախի խօսքը թէ իրենք ընկերվարականներ են բայց եւ այնպէս հայրենասէր։ Պրաք պաշտպանեց Բ. Միջազգայինի հետ Ֆրանսայի ընկերվարականներու համերաշխ գործակցութեան անհրաժեշտութիւնը։

Երբ պատգամաւորներու լիազօրութեանց հարց ծագեցաւ, համագումարին դիմագիծը փոխուեցաւ մէկէն ի մէկ։ Բազմաթիւ ճառախօսներ քննադատեցին կուսակցութեան ղեկավարութիւնը, որ կ'աշխատի խեղդել ընդդիմադիրները, դուռը գոցել փոքրամասնութեանց ներկայացուցիչներուն առջեւ։ Այդ պահուն էր որ Մարսօ-Փիվէր բեմ ելաւ եւ բոցաշունչ ճառ մը խօսեցաւ, յարձակելով անոնց վրայ, որոնք կ'աշխատին խեղդել Լէոն Պլում-Փօլ Ֆօրի ընդդիմադիրները։ Զվարճնեցաւ խօսիլ «ծախուած ձայներ»ու մասին, եւ « աղտոտ խոհանոց » կոչեց պատգամաւորական ընտրութեանց եղանակը։ Փրփո՛ւր ամէն կողմէ։ Հակառակ հոսանքները իրարու կը սպառնան բռունցքով եւ աթոռներով։ Վիրաւորիչ խօսքեր կ'արտասանուին ընդհանուր ժխորին մէջ, բառեր որ չեն հասնիր իրենց հասցէին։ Ամէնէն աւելի վերնատան մէջ էր որ բորբոքած էին միտքերը, բռունցքի քանի մը հարուածներ ալ փոխանակուեցան։ Ի վերջոյ վերահաստատուեցաւ կարգը։ Ժամը 8.30ին դադար տրուեցաւ, եւ վիճաբանութիւնները վերսկսան գիշերը 9.30ին։

Կիրակի առաւօտ ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը զբաղեցաւ առաւելապէս պետութեան կրթական ծրագրի բարեփոխութեան հարցով։ Բայց ամէն անգամ որ խօսք կ'ըլլար Ժընրակոյտին կամ Երեսփ. Ժողովին մասին, ձախ հոսանքին ճառախօսները կը քննադատէին Պլումի կառավարութիւնը, որ «անձնատուր» եղաւ Ծերակոյտականներու «շանթաժ»ով։ Ըստ այդ ճառախօսներուն, արմատականները Ժող. Ճակատին հետ են Երեսփոխանական Ժողովին մէջ, բայց Ժող. Ճակատին դէմ են Ծերակոյտին մէջ։ Կրթական թէ ելմտական, որ եւ է հարցի մէջ կարելի չէ վստահիլ արմատականներուն վրայ, ուստի պէտք է մաքրագործել կամ զտել Ժող. Ճակատը։

Կրթական հարցին մասին խօսելով, ճառախօսներու մեծամասնութիւնը պահանջեց ամբողջովին պետականացնել կրթութիւնը, արգիլել մասնաւոր վարժարանները եւ կրօնական կազմակերպութեանց կրթական «մաքսանենգ» հաստատութիւններուն բացումը։ Աշխարհիկ կրթութեան ջատագովները յետոյ խստիւ քննադատեցին կառավարութիւնը, որ արքայական ընդունելութիւն մը ըրաւ Պապին նուիրակին, առանց ուզելու մտիկ ընել այն դիտողութիւնը թէ միջազգային քաղաքականութեան նկատումներ կան այդ ընդունելութեան մէջ։ Պահ մը, հակակղերական պայքարին փառաբանութիւնը իր ծայրագոյն աստիճանին հասաւ։ Մարսօ-Փիվէր յայտարարեց թէ ընկերվարական փաղափարներու տարածումը կախում ունի առաւելապէս աշխարհիկ կրթութեան զարգացումէն, ու պահանջեց կազմել դահլիճ մը որ անձնատուր չըլլայ զինապաշտութեան եւ կղերապետութեան, ինչպէս եղաւ մինչեւ հիմա։ Հիւսիսային շրջանէն պատգամաւոր մը պահանջեց Ալզաս-Լորէնը արմատապէս ներգրաւել, եթէ հարկ ըլլայ՝ հրով եւ սրով, վերջ դնելու համար կրօնաշունչկրթութեան, ստեղծելով աշխարհիկ առողջ կրթութիւն մը։

Կէս օրին, նախագահը, Թասօ, դադար տուաւ վիճաբանութիւններուն։ Եւ համագումարի պատգամաւորները գացին ներկայ գտնուելու ժողովրդական սեղանի մը, որուն կը նախագահէր Լէոն Պլում։

Կէս օրէ վերջ, համագումարը սկսաւ իր վիճաբանութիւնները։ Օրակարգի նիւթն էր Հիւս. Ափրիկէի բնիկներու հարցը։

Շատեր խօսեցան ֆրանսացի եւ արաբ (Ալճերիացի) ընկերվարականներ։ Մասնաւոր հետաքրքրութեան արժանացան Ալճերիացի պատգամաւորները, որոնք համագումարին եկած էին իրենց ազգային տարազով։

Օրանի երեսփոխանը, Տիւպուա, քննադատեց Լէոն Պլումի կառավարութիւնը, որ դրժելով իր խոստումը՝ չկրցաւ ազատագրել Ալճերիոյ բնիկները։ Ճառախօսը պահանջեց ազատագրել բնիկները, անոնց շնորհել ամէն ազատութիւն՝ առանց ցեղի եւ կրօնքի խտրութեան, ընտրական իրաւունք՝ եթէ նոյնիսկ գրել կարդալ չգիտնան։

Արաբ ընկերվարական մը, Քէսուս, պահանջեց գործադրել Վիոլէթի ազատագրութեան ծրագիրը, աշխատանքի ազատութիւն տալ, ջնջել զինուորական գօտիները։ Ուրիշ պատգամաւոր մը ըսաւ թէ բնիկ ժողովուրդին 900,000 երեխաներէն միայն 60,000ը դպրոց կը յաճախէ, որովհետեւ դպրոց չի շինուիր անոնց համար։ Այսպէս հետզհետէ պահանջուեցան ջնջել ելմտական պատուհասութիւնները, որ կը գործեն Ալճերիոյ մէջ, ստեղծել հաւաքական ագարակներ բնիկներու համար։ Եւ խոստումներ ալ եղան այդ պահանջներուն մասին։

Ուշ ատեն Վէնսան-Օրիօլ բեմ բարձրացաւ արդարացնելու համար իր ելմտական քաղաքականութիւնը։

Պաղեստինի բաժնման ծրագիրը

»»»» o ««««

Ժընեւէն կը հեռագրեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը ստացաւ բրիտանական կառավարութեան կողմէ յուշագիր մը, որով Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց կոմիտէին կը յանձնուի Արքայական Մարմնոյն պատրաստած ծրագիրը Պաղեստինը 3 գօտիներու բաժնելու մասին։

30 Յուլիսին Ազգերու Դաշնակցութիւնը նիստ պիտի գումարէ զբաղելու համար այս խնդրով։ Բրիտանական կառավարութեան խնդրանքին համաձայն, այժմէն ազգաժողովի անդամ պետութեանց պիտի ներկայացուի անգլիական ծրագիրը, որպէսզի 30 Յուլիսին կարելի ըլլայ փութացնել խնդրոյն լուծումը եւ յառաջիկայ Սեպտեմբերին սկսիլ գործադրութեան։ Ժընեւի մէջ այնպէս կը խօսուի թէ անգլիական ծրագրին մասին որոշ դիտողութիւններ պիտի ընեն Ռումանիա եւ Լեհաստան, տրուած ըլլալով որ Հրէաստանի բնակիչ դրկողները այս երկու երկիրներն են գլխաւորաբար։

Միւս կողմէ, Երուսաղէմէն կը հաղորդուի թէ հետզհետէ աճող ջղագրգռութիւնը այնպէս ցոյց կուտայ որ Արաբները նոր խռովութիւններ կը պատրաստեն, աշխատելով ձախողութեան մատնել անգլիական ծրագիրը։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՒՆԳԱՐ վարչապետ Գ. Քանիա թղթակիցի մը հաղորդեց թէ Հունգարիա տրամադիր չէ ոչ՝ յարձակման դաշինքներ կնքել

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՈՐՀՐԴ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

»»»» o ««««

Ստորեւ թարգմանաբար կը դնենք Համայնավար Զ. Նեեգլիի «Խորհրդային Երաժշտութիւն» գրքէն Հայաստանի նուիրուած հատուածը

Հայաստան.— Հայ ժողովուրդը ունի շատ հին մշակոյթ, այդ պատճառով այստեղ հնարաւոր է լինում յեղափոխութիւնից անմիջապէս յետոյ սկսել բաւական բարձրից: «1921ին Խորհրդային Հայաստանը կազմակերպուելուց յետոյ՝ հիմնւում է Երեւանում, Հայաստանի մայրաքաղաքում, երաժշտական ստուդիօ, որ 1923ին վերածւում է պետական երաժշտանոցի: Այդ վերջինը մեծապէս յառաջացաւ յատկապէս Սպենդիարեանի ջանքերով: Նուագախումբ էլ է կազմակերպւում Չարըքեանի ղեկավարութեամբ, սակայն՝ երգչախումբ, երկուսն էլ առաւարաթիւ. Նաեւ կամերային նուագախմբեր, եւ այդպիսով երաժշտական կեանքը զարգացման շատ խոստմնալից ուղիի մէջ է: Փորձեր եղան նմանապէս օպերայական ներկայացումների: Աչքի զէպի երաժշտութիւնը տարածուեց հասարակութեան լայն խաւերի մէջ, եւ երաժշտանոցի քով հիմնուեցին երկու եօթնամեայ երաժշտական դպրոցներ խորհրդային ծրագրով. մէկը՝ Սպենդիարեանի անունով: Երաժշտանոցը ունի մանկավարժական, խմբերգի, Թրքական *) եւ արեւելեան բաժիններ. Արեւելեանում սովորեցնում են արեւելքի ժողովրդական գործիքների նուագումը: Երաժշտանոցի աշակերտների թիւն է 300, Սպենդիարեանի անուան դպրոց՝ 100, իսկ երկրորդ դպրոցի՝ 100:

Երաժշտ. ստեղծագործողները շատ են, եւ այսօր Հայաստանը ունի երաժիշտներ, որոնք զանուում են ամենաառաջաւոր խորհրդային երաժիշտների շարքում: Առաջինը, վարպետը եւ առաջնորդը հայ երաժշտութեան եղել է Ալ. Սպենդիարեանը (ծնած 1 Նոյեմբեր 1871): Նա ծնած է Թրիմում եւ երկար ապրեց այնտեղ, կրթուած Բայց ոչ պէս Ռիմսկի-Կորսակովի աշակերտ՝ սիրահար էր արեւելեան առասպելական երաժշտութեան, յատկապէս հայկականին, որ շատ ծնունդ ունեցաւ իր վրայ: Յեղափոխութիւնից յետոյ անցաւ Երեւան եւ դարձաւ առաջնորդը եւ ստեղծագործողը բարձրարուեստ հայ երաժշտութեան Արարատեան ոճի, եւ այս էլ փաստարկւում է իբրեւ մինչեւ այժմեան ամենամեծ հայ երաժիշտը, որովհետեւ իրօք հիմնադիրն է եղել: Նա էր, ինչպէս տեսանք, որ կազմակերպեց երաժշտական կեանքը Երեւանում, հրապարակ հանեց, հրատարակեց եւ բացատրեց հայ ժողովրդական երգերը եւ երաժշտութիւնը. եւ նա էր, որ իր «Ալմաստով» հիմը դրաւ հայ օպերայի (1926): Եւ այդ բոլորը՝ մի քանի տարում միայն, որովհետեւ մեռաւ 1928ի Մայիսին, ձգելով գեղարուեստական մեծ ժառանգութիւն

Սակայն, բոլոր հայ երաժիշտները չմնացին եւ չաշխատեցին Հայաստանում: Արամ Խաչատուրեանը (ծնած Թիֆլիս 1903ին), վերջացնելով Մոսկուայի երաժշտանոցը, մնաց Մոսկուա եւ համարւում է ոչ թէ յատկապէս հայ երաժիշտ, այլ ընդհանուր - խորհրդային: Բայց նա էլ իր ծանօթ պարային սիւիտի, դաշնամուրի կտորների, կամերային ստեղծագործութիւնների եւ մեծ սիմֆոնիի կողքին՝ ստեղծագործում է հայկական եղանակներ, յատկապէս չնչային նուագախմբերի համար, որով նրա երաժշտութիւնը դառնում է աւելի գործածելի ժողովրդական եւ ազգային ուղղութեամբ: Զուտ տեղական երաժիշտ - ստեղծագործողներ եւս ունի այսօր հայ երաժշտութիւնը, — Ցարօ Սուխիասեան գրել է արդէն երկու օպերա («Քաջ Նազար» եւ «Սասունցի Դաւիթ») եւ այժմ գրում է երրորդը քաղաքացիական կռիւների պատմութիւնից. ունի նաեւ «26 կոմիսարների յիշատակին» սիմֆոնիկ բանաստեղծութիւնը

Ցետոյ Մ. Ղազարթմեան, Մ. Մազմանեան, Ա. Սաթեան, Ա. Տիգրեան, Կարօ Զաքարեան աշխատում են խոշոր գործերի վրայ, մեծ մասամբ սիմֆոնիք բանաստեղծութիւններ, իսկ Զաքարեանը օպերա գրած է Հայաստանի յեղափոխական պատմութիւնից («Մարջան»): Այստեղ է նաեւ բոլորովին խորհրդահայ երաժիշտ Գրիգոր Եղիազարեանը (ծն. 1908ին), առաջիններից մէկը Խորհրդային Հայաստանում, որ ծնուել է Արարատի տակ գտնուող մի գիւղում, այսինքն՝ Հայաստանի ծոցում, եւ եղել է կարմիր բանակի հեծեալ գնդի նուագախմբում:

1929ին մտել է Մոսկուայի երաժշտանոցը եւ աշակերտել Միասկովսկիին, Գլիէրին եւ Ալեքսանդրովին: Ամբողջովին նուիրուեց իր հայրենիքի երաժշտութեան եւ դարձաւ իրական արուեստագէտ: Թարմ եւ երիտասարդ է իր երաժշտութեան մէջ, բայց ամբողջովին խորհրդային: Այն նիւթերը, որոնցմով գրաւում է, գլխաւորաբար հայ քաղաքացիական կռիւներն են, սակայն՝ այսօրուայ համայնական տնտեսութիւնների կեանքը: Այդպիսութեան ազգայնական թերութիւնը սակայն է նրա մօտ եւ աւելի յոյն, քան իսկական ազգայնականների մօտ: Շատ սիրելի է թաթարական երաժշտութիւնը, եւ իր ամենաշատ ստեղծագործութիւններից մէկը՝ «Կոյրերի աղջիկը» երգը թաթարական միջավայրից է: Ունի նաեւ դաշնամուրային եւ ջութակի երգեր. բայց իրեն իբրեւ ամենամօտ՝ մնում է հայկական երաժշտութիւնը:

Դեռ Մոսկուայում գրում է հայկական պարեր եւ երգեր, վերապարձին՝ կամերային կտորների եւ մեծ սիմֆոնիք ստեղծագործութիւնների կողքին՝ «Մի կաթիլ մեղր» թատերախաղը, որից առանձին մշակել է «Կլոր պարը»: Այդպիսով, այսօր հայ երաժշտութիւնը արդէն աւելի է, քան թէ Խորհրդային Միութեան «ազգութեանց երաժշտութիւնը»: Հայաստանի երաժիշտ - ստեղծագործողները ունեն իրենց միութիւնը, ուրիշ խօսքով՝ դա արդէն մի ամբողջ մշակոյթ է եւ հիմնական մաս խորհրդային երաժշտութեան:

*) Սխալ է. Երեւանի երաժշտանոցը թրքական երաժշտական բաժին չունի

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՅ

—o—

Սիրելի Արազ. — Իբր շարունակութիւն նախորդին, թոյլ տուր նկատի առնել Մ. Գիրքին թարգմանութիւնը, նաեւ Դաւիթ Անյաղթ Եռամեծ Հայ իմաստասէրին արիստոտէլեան թարգմանութիւնները: Երկուքին մէջ ալ ի՜նչ անզարտելի «էր Հայ Մշակոյթին հանդէպ. Գեղեցիկ առաջադրութիւն մը կայ երկուքին մէջ ալ որ Հայկական Բարբառին ոյժն ու կորովը գործածուի տիեզերական կարողքին, նոյնքան տիեզերական գիտութեան փիլիսոփայութեան մարզին վրայ պահպանելու հայկական դրոշմ մը: Նոյն իսկ պաշտելին այն Դաւիթ, հելլենական գիտութիւններով թրծուած չազախուած այդ միտքը, Արիստոտէլին ու Պորփիւրը աշխեր ունեցած ատեն, հայկականութեան գիծէն կը ըլլուր, հելլենասէր, նոյն իսկ հելլենացած նկատուած իմաստասէր հայ ներհուն ներկուա գրիչը միտքը կը դնէ «հայերէն» թարգմանել, եւ աչք առնելով չհասկցուելու վտանգը՝ կը սկսի կերտել յօրինել Հայկցի բառեր՝ հելլէն կաղապարին ագուցուած: Արիստոտէլի քուրային մէջ հայկեան ոսկեփոշի կը քաղէ եւ հելլենական մանրիկներուն ու բառերուն համազօր հայացումներով՝ հիմը կը դնէ հայալեզու իմաստասիրութեան, ի ծառանգութիւն ապագայից: Երկա՜նք, արտղարեւ չնորհապարտութեան արժանաւոր:

Անյաղթին այդ յանդուգն նախաձեռնութեամբ ծնան զարգացան մեր պատուական մասնիկները, կամ, համ, մակ, վեր, այլովքն հանդերձ, որոնք ամուր չինք մը բարձրացուցին հարիւրաւոր բառերու, որոնցմէ հետաքրքրութեան համար միայն յիշեցնենք մեր հեղինակներուն մակ. վեր, համ, մակ. վեր. այլովքն հանդերձ, դանի իմաստալից չաիներ — մակաբերել, մակընթացութիւն, մակերես, մակբայ, մակդիր, մակածութիւն, մակացութիւն (գիտութիւն) եւ գեռ նոյնօրինակ բառերու հեղեղը, այժմ գործական կամ ոչ, բայց, վերջապէս հայացուած վերասահութիւն, վերածել, վերաձեւել, վերաթնել, վերամակ, այլովք հարիւրովք հանդերձ. Թողունք միւսները, որոնք յեղէսն կը կոչմեն (համ, համ, եւն.):

Փարով այն առաւելին՝ զոր տղեկ յաւակնոտներ մէջ կը բերեն իրենց «այլասիրութիւնը» (ոտար բառեր գործածելու պատասխանատուի արարքը) արդարացնելու ճիգով, թէ ա՛յդ պատճառով չի հասկցուիր Դաւիթի թարգմանութիւնը, — բանիք պարզապէս, թէ ի՜նչ բան աւելի պիտի հասկնային այդ իմաստակները, եթէ Անյաղթ սիմ, միմ, սիւս, կլափ, մրափ եւ այլ ոտար աղճատաբանութիւններով խճողէր իր թարգմանութիւնը: Աւելորդ է բսել նաեւ որ Պորփիւրեան եւ Արիստոտէլեան փիլիսոփայութեան ներածութիւնները միայն կրնան բան մը հասկնալ բնագիրներէն, ըլլայ Հելլէն, ըլլայ Հայ:

Իսկ յաղթական կոթողը Ս. Գիրքի թարգմանութեան, Հին ու Նոր Կտակարաններուն: Եկուր, ձեռք տուր, ճիմենք այդ անդաստանին մէջ, գեղապատոյն այդ կրկէսին մէջ: Ի՜նչ պիտի տեսնենք հոն, գեղամայրիկ նո՛ր հերունց հայկագարմիկ, ակիզբն գվերջ հայախօսութիւն բնաւին, հարազատութիւն համակ. Ոչինչ այլալեզու, ոչինչ որ հայկական չըլլայ: — Սիրելի Արազ, ձեր առհմանած արձակուրդէն օգտուելով այսքան . . թեթեւ նիւթերու կ'անդրադառնամ, մեր հեռաւոր ներուն զմճարուած արձակուրդէն իբրեւ սթափում մը աւելի:

— Ինչքա՞ն խորթ է «կանգնեցնելը. չէ՞ բաւեր արդեօք կանգնել: — Գրուած տեսայ «մեծ ժօռէսի օրով», բայց պակաս գտայ գայն: Հոս ի՜նչ իմաստով է «մեծ»: Եթէ գոնէ գլխագիր ըլլար, միտքը կը հասկցուէր (մեծանուն, մեծիմաստ, անուանի, եւն.). Մեր մէջ «մեծ»էն (այս ձեւ «մեծ»էն) վերջ կուգայ փոքր. Ֆրանսացին կ'ըսէ (արդէն հասուածը յայտնի է թէ ֆրանսերէնէ առնուած է) le grand Jaurès, առանց գլխագրի եւ անշուշտ իրաւունք ունի, եւ կը հասկցուի մեծանուն, մեծիմաստ, եւն., որովհետեւ երբ հասարակ ածական ները գոյականէն առաջ դրուին ֆրանսերէնի մէջ, «բուն» իմաստով չեն գործածուիր, այլ աւելի բարոյական, այլաբանական իմաստով: Այսպէս, ժօռէսէն առաջ կանոն հասակով սարիքով մեծ չի նշանակեր, այլ անունով, փառքով, գործով մեծ, եւ հայերէնը Ֆրանսերէնէն շատ աւելի մեծիմաստ է իր համադրականութեամբ: Սեծագործ, մեծիմաստ ժօռէսը շատ աւելի բովանդակիչ է քան կոմիկ, կարճուկ մը: Un homme petit, ֆրանսերէնի մէջ կը նշանակէ պզտիկ, կարճահասակ մարդ մը, բայց երբ օր մը, թերեւս այսօր վաղը . . . . , հանդիպիք un petit homme, պէտք է անմիջապէս հասկնաք փոքրոգի (ցած) մարդ մը: Կը տեսնէք անշուշտ տարբերութիւնը, ի՜նչ կերպով որ վերը բացատրեցինք, եւ կ'ըմբռնէք հայերէնի համար ազատութիւնը սա՛ բացատրութեան — մեծ ժօռէս . . . : Մնացածն ալ ծիշդ այսպէս:

— Հապա ի՞նչպէս մարսենք սա՛ վիճակը — «մասնաւորեցնելով» (զոր տեսայ լուրջ թերթի մը մէջ): Կանգնեցնելը երբ զմարսուած . . . լայ, սա «մասնաւորեցնելով» (փոխանակ մասնաւորելու . . .) ձերկանցամ տխանը ո՞ւր գնենք որ ձեւի մը գայ, այս անտիպ, խուժադուժ արտադրութեան . . .

Կրկնութիւններ, յանկուած, բայց բաղդուած ձեւով — հրաչ — հրէշ, նոյն կարգութիւնը անշուշտ, ... թեամբ, որով եւ իմաստի ալ թեթեւ փոփոխութիւն: — Երազ, արազ — նոյն ձեւով եւ նոյնիսկ առանց Ն եւ Ա ձայնաւորներուն «բազդ» «բեկեալ» բայց: — Անուն — ուրիշ լեզուներու մէջ առանց Ա, որով կը մեկնուի սկզբունքը սեմական լեզուներուն այն ձեւին, որու . . . . . ձայնաւոր գիրերը կը յաւելուին բառերուն մէջէն, մեծ մասամբ: Ցիշեցէ՛ք արաբերէնը: — Ռամիկ, ռամ, — երամ, երամակ, չէ՞: — Ամբոխ, աղաղակ — կարծես անոր աւելորդ են. ձայնի մրմունջ եւ առաւութիւնը ցոյց կուտայ ա ձայնաւորը:

ՏԱՐԱԶ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

—o—

ԽՄԲ. — Պուլկար Ռանկին Ձախարով Մ. Մանարով Մեր թերթի մէջ ստորագրած է հետեւեալ առաջնորդը.—

Այս երկու Պետութեանց աշխարհագրական դիրքը այնպէս մըն է, որ անոնց յարաբերութիւնները չեն կըրնար ըլլալ այնպէս ինչպէս են կարգ մը ուրիշներունը — քիչ մը լաւ կամ քիչ մը գէշ: Սեւ Ծովը, որ եղակէտն է Եւրոպական Ռուսիոյ գրեթէ կէսին եւ որուն ափունքը կը գտնուին ռուսական շատ մը կարեւոր քաղաքներ, միակ դուռ մը ունին, — Տարտանէլը: Երբ այդ բանալին կը գտնուի բարեկամ ազգի մը ձեռքը, Ռուսիա կրնայ հանգիստ ըլլալ ոչ միայն իր նէքին, այլ եւ իր Սեւ-Ծովեան նաւահանգիստներուն ապահովութեան համար: Ռուսիոյ բարեկամութիւնը նուազ կարեւոր չէ Թուրքիոյ ապահովութեանը համար:

Ընդհանուր պատերազմէն վերջ, շնորհիւ այդ օժանդակութեան, զոր ստացաւ Թուրքիա իր դրացիէն, կըրցաւ ազատագրել իր հողերուն մեծ մասը եւ վերստին ձեռք ձգել եթէ ոչ իր նախկին մեծութիւնը, այլ գոնէ բանալիները Սեւ Ծովուն եւ կենսունակ պետութեան մը հեղինակութիւնը: Այս ձեւով՝ քանի տարիներէ ի վեր, — եթէ զանց առնենք մէկ քանի մանր ըմբոստութիւններ՝ ասիական հեռակայ ծայրամասերուն վըրայ, — Թուրքիա կրցաւ ապրիլ անդորրութիւն մը եւ ունենալ նիւթական յառաջդիմութիւն մը, զոր իր հողին վրայ չէր կրցած ունենալ շատոնց:

Սեւ Ծովի նշանակութիւնը, մանաւանդ անոր դրանը արժէքը այնքան յստակ ու այնքան դիւրըմբռնելի է եղած բոլորին համար, որ Թիֆլի, Մոսկուայի, Փեթրոկրատի կամ Մոսկուայի մէջ ինչ կառավարութիւն ալ հաստատուած ըլլայ, այդ հարցի մասին միշտ միեւնոյն քաղաքականութիւնն է ունեցած, — կա՛մ իրենց ձեռքերուն մէջ ունենալ այդ դրան բանալիները, եւ կամ անոնք վստահուած ըլլան թրքական բարեկամ ու համակիր կառավարութեան մը: Երբ այս վերջինը կարելի եղած է ապահովել, նոյնիսկ ցարական վարչաձեւը նախընտրած է զայն, քանի որ այդ ձեւով խուսափած է ոչ միայն պատերազմէ մը Թուրքիոյ հետ, այլ եւ բախումէ մը՝ եւրոպական մէկ քանի պետութիւններու հետ, ինչպէս էր քաղաքանը Ղրիմեան պատերազմի ատեն, կամ ինչպէս պիտի ըլլար 1879ին, եթէ այն ատենի ռուսական կառավարութիւնը չհամաձայնէր հրաժարիլ Սան Սթեֆանոյի դաշնագրէն եւ չընդունէր Պերլինի դաշնագիրը: Բայց, անցեալին մէջ, սուլթանական կառավարութիւնները շատ հազուադէպօրէն կրցած են ունենալ երկարատեւ ռուսաթրքական բարեկամութիւն մը: Ռուսիոյ եւ Թրքերու՝ լայն Ջուրեր՝ միշտ ալ մեծ վտանգ մը նկատուած է արեւմտեան պետութեանց համար: Իսկ Թուրքիա երկար տարիներ կ'ապրէր այդ պետութեանց փոխատուութիւններով եւ կը հետեւէր անոնց թաքուն խորհուրդներուն՝ առանց կարենալ պահելու գոնէ իր նախկին դիրքը:

Ո՞րքան պիտի տեւէ այժմու բարեկամութիւնը՝ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, — դժուար է ըսել. բայց մեզի կը թուի թէ անոր երկարատեւութիւնը կախում պիտի ունենայ աւելի շատ Թուրքիայէն, քան Ռուսիայէն:

Առ այժմ, երկու պետութիւնները ոչ միայն բարեկամներ են, այլ եւ կապուած են իրարու դինակցութեամբ: Հետեւաբար, Գ. Բ. Արասի մեկնումը Մոսկուա՝ Պաղտատ ու Թէհրան այցելել վերջ՝ արտասովոր բան մը չէ, որ խռովէ իրեն մերձաւոր թէ հեռաւոր երկիրները. Եթէ աչքի առջեւ ունենանք թէ ի՛նչ կ'ընեն այլ դինակից պետութիւններ՝ իրենց միջեւ, հարկ պիտի ըլլայ նոյն իսկ զարմանալ, որ Գ. Արաս այնքան շատ ուշացած է Մոսկուա իր այցելութեանը համար: Անոր երթը Պաղտատ ու Թէհրան՝ ստորագրելու համար բարեկամական եւ ոչ-յարձակման ուխտը, ինքնին կը պարտադրէ Մոսկուա այցելութիւն մը տալ: Պատերազմէն առաջ Իրան բաժնուած էր ազդեցութեան գօտիներու, ընդմէջ Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ: Այժմ այդ գօտիները գոյութիւն չունին. բայց, երկու մեծ պետութիւնները կը շարունակեն շահագրգռուիլ անով ոչ միայն քաղաքականօրէն, այլ եւ տնտեսականօրէն: Պարսկական ծոցը շատ հեռու չէ Կասպից Ծովէն, իսկ Ռուսիոյ գործարանային արտադրութեանց մէկ մասը կը սպառի Իրանի մէջ: Թուրքիոյ եւ Իրանի միջեւ բարեկամութիւնը Ռուսիոյ հետ բարեկամութեան մը յենակն է: Ինչպէս կը տեսնուի, Ռուսիա վճռապէս որոշած է խոյս տալ իր դրացիներուն հետ . . . . թախումէ: Միշտ այդ պատճառաւ իրեն համար անխուսափելի են այդ դրացիներուն բարեկամութիւնը:

Բ. Արաս, Մոսկուա իր այցելութեամբը իւրայատուկ նրբամտութեամբ առիթ պիտի չփախցնէ ամրացնելու համար բարեկամական յարաբերութիւնները իր հայրենիքին՝ մեծ դրացիին հետ: Անցեալին մէջ, Սուլթանները որոշ ազդեցութիւն ի գործ կը դնէին մահմետական աշխարհին վրայ՝ Խալիֆային միջոցաւ. բայց, այժմ այդ ազդակները գոյութիւն չունին:

Թուրքիոյ համար հարկ են այլ տուեալներ՝ մերձենալու համար իր նախկին բնակիչներուն հետ: Թուրքիա չի փախցներ այդ ազդակները, — այսօր ան դինակից է Ռուսիոյ հետ, անդամ է Պալքանեան Համաձայնութեան, լաւ յարաբերութիւններ ունի արեւմտեան պետութեանց հետ, իսկ այժմ կը մօտենայ ասիական պետութեանց, — Իրաք, Իրան եւ Աֆղանիստան:

Ան չի վախնար այն ուխտերէն, որոնք իրեն ապահովեցին պատերազմի ընթացքին կորսուած հողերէն մաս մը: Իրապէս, վերջերս շրջան ըրաւ գրոյց մը թէ ցրտութիւն մը յառաջ եկած է իր եւ իր դինակից Ռուսիոյ միջեւ. բայց, մենք չենք տեսներ լուրջ պատճառներ՝ նման վերաբերումի մը համար: Թէ ընթրիքներ պիտի ըլլան՝ զանազան շահագրգռեալ պետութեանց կողմէ, — շատ հաւանական է ու նոյնիսկ բնական: Եւ սակայն, անոնք բաւական չեն տարանջատելու բարեկամութիւն մը, որ ցարդ պարզուած է շատ մը օգուտներ երկու երկիրներուն:

Ամէն պարագայի տակ, այցելութիւնը զոր պիտի տայ Թուրք արտաքին նախարարը՝ Մոսկուայի, նպատակ պիտի ունենայ նոր լուսաբանութիւններ տալ Թուրք արտաքին քաղաքականութեան մասին՝ ոչ միայն Ռուսիոյ, այլ եւ Պալքանեան պետութեանց նկատմամբ:

Ռուսիա, թէեւ սովետական, կը հետաքրքրուի նոյն այն արտաքին խնդիրներով, որոնք կը հետաքրքրէին նախկին Ռուսիան:

Անունները փոխուած են, բայց իրականութիւնը կը մնայ նոյնը:

ՀԱՅԵՐԸ ՃԱՎԱՅԻ ՄԷՋ

—.—

Պաթավիայէն (Ճավա) կը գրեն.—

Պաթավիայի մէջ ներկայիս կան մօտաւորապէս 60 Հայեր: Ունին եկեղեցի մը որ 1854ին կառուցուած է: Հոգեւոր հովիւն է Վահան քհնյ. Արզնեան.

× Սուրաբայի մէջ (արեւելեան կողմը Ճավայի) կան 250 Հայեր եւ ունին Ս. Գէորգ եկեղեցին, որ 1927 թըւին կառուցուած է: Ունին նաեւ Մանուկ Ցարութիւնեան անուն դպրոց մը եւ «Հայկեան» Միութիւնը, որուն նպատակն է որբերուն եւ այրի կանանց օգնել:

72 ՔԻԼՈՄԵԹՐ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆՑԱՒ

—o—

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն.—

Հալէպէն եկած լուրերու համաձայն, վերջին Թուրքեւսուրիական համաձայնագրին հետեւանքով Թօփրաքգալէ — Փայաս եւ Մէյտան էքպէս — Իսլահիյէ երկաթուղիները Ցուլիս մէկէն սկսեալ Թուրքիոյ յանձնուած են:

Այս խնդիրներով զբաղելու համար մասնաւոր մարմին մը գացած է էնկիւրիէն. Թուրքիոյ փոխանցուած այս գիծերը 72 քիլոմեթր երկայնութիւն ունին:

Ուրիշ տեղեկութեան մը համաձայն, Թուրք կառավարութիւնը բանակցութեան մտած է Ֆրանսայի հետ, Հալէպ — Մծբին գիծն ալ գնելու համար:

ՉԻՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱ ՉԻՆԻ ՄԷՋ ԹԱՂԵՑ 68 ՀԱԶԱՐ ՉԻՆՈՒՈՐՆԵՐ

Թշնամիին գաշտային թնդանօթներու աչքին առջեւ միթէ կը կատարուի՞ այս տեղափոխութիւնը: Հարիւ մը մահր թնդանօթի մը անզամալուծումը կը նշանակէ: Թնդապետին կը . . . հրամանատար կ'ուզէ տարբերել. ժա՛մ . . . Անմիջապէս ընդհ. Հրամանատարին բանձը կառարուեցաւ եւ 12 թնդանօթներէն 6ը գնաց:

Զօրաբանակի եւ զօրաբաժնի հրամանատարները դարձեալ յանկարծ կը սրտին: Մեր աջէն «Ալլա՜հ, Ալլա՜հ» ձայներ կը հասնին: Կը նշանակէ թէ գիւղը յարձակումի ղուեցաւ. Պատասխանատու երկու հրամանատարները ալ մէկ յոյս ունին: Մինչեւ, ընդհ. հրամանատար 87րդ զօրագունդի գլուխը անցեր, Չէրքէզգէօյ կոչուած եռկիսաըլըամբըչի վրայ յարձակում գործել կուտայ: Նոր Սարը — դամըշը չկըցանք առնել, գոնէ հինը առնենք եւ առինք հինը: Բայց ափսո՛ս, թշնամին ալ այդտեղը առնող զօրագունդը ահա իր թակարդին մէջ առաւ:

Ա՜խ, ընդհ. Հրամանատարի անմտութիւն! Զօրագունդը ո՛չ կրնայ յառաջանալ, ոչ ալ վերադառնալ, եւ ոչ ալ մենք կրնանք օգնել անոր: Զօրագունդը ուրիշ ճար չունի բայց եթէ պաշարուած տեղը կռուիլ եւ կռուած տեղւոյն վրայ մեռնիլ: Երկու օրուան մէջ քանի մը հազարնոց զօրագունդը քանի մը հարիւրի իջաւ: Ցանձնուեցէ՛ք, ո՛չ: Քանի մը հարիւրնոց զօրագունդը քանի իջաւ: Ցանձնուեցէ՛ք. ո՛չ: Չէ՞ որ անգամ մը ո՛չ ըսին, պիտի կռուին, մինչեւ որ յանձնուելիք մէկը չմնայ:

Զօրագունդի հրամանատար Լութֆի պէյ երբ այլեւս քանի հոգի մնալով ամէն յոյս կտրեց, դրօշը համբուրեց: Ճերմակ փաթթոցի մը մէջ փաթթեցին զայն, չամփուշ մը ճերմակ կըտաւներով փաթթուեցաւ, գլուխը, ծիւնի ապիտակութեանը մէջ թաղուելով, նուիրական աւանդը անութին տակը. թշնամի գիծերէն սողոսկելով աստուած դէմ մեր բանակատեղին . . . Միայն երկու օր եռկիսաըլըամբըչի մէջ ծածանող զօրագունդի դրօշը փրկուեցաւ. ամբողջ զօրագունդը մեռած է այդ դրօշին առջեւ: Միայն հրամանատարն ու այդ քանի զօրք՝ որպէսզի փրկուի դրօշը՝ առանց դրօշի մեռան:

Գիշեր է: Ցուրտ, ցուրտ, ձիւն, ամէն կողմ սառած, եւ լուսնկայ: Ձիւնոտ գիշերուան մէջ լուսնկան կարծես ցերեկէն տարբեր օրուան երրորդ վիճակ մը կը ներկայացնէ. Զօրաբաժնի հրամանատարը, իր հետ ունենալով երկու սպաներ, Թուրնակէօյի բարձունքներուն վրայ հոս հոն ցրուած զօրքը կը քննէ: Զինուոր մը ծառին կռթնելով, իր կռթնած ծառին պէս կարծրանալով սառեր է: Ուրիշ մը, իր կոտրած ճիւղերը վառելու համար՝ ձիւնը մաքրած պահուն սառեր է: Անշուշտ Հրամանատարն ու երկու սպաներն ալ պիտի սառին, եթէ մառնաւոր գլխանոցներով պաշտպանուած չըլլան: Զառնելու համար լուծչով վիրար կը տաքցնեն: Բարձունք եկիր՝ սառէ, ձորը իջիր՝ ջարդուէ: Վերը սպիտակ մահ, վարը կարմիր մահ: Մեր երկդոյն դրօշին երկու գոյներուն մէջ կը մահանանք:

Էնվէր խիստ զայրացած է: Բոլոր հրամանատարներն ու սպայակոյտի սպաները առաջին գծերու վրայ պէտք է կռուին: Ինքն ալ, առաջին գծի (կրակի գծի) վրայ գտնուող դամարտակ մը առաջը քշած յարձակումի պիտի անցնի: Ընդհ. Հրամանատարը ճակատ եղած ատեն, բանակի հրամանատար էր, յետոյ Պարտիզէն Սարըղամըշի վրայ յարձակում գործել տուած ատեն՝ զօրագունդի հրամանատար, իսկ հիմա ալ գումարտակի (պէօլիւկ) հրամանատար եղած է: Արդէն գումարտակի հրամանատարութենէն ընդհ. հրամանատար եղած էր: Իր բարձրացման դիրքին անարժանութիւնը իջած դիրքի արժանաւորութեամբը պիտի վճարէ:

Պատերազմի երրորդ օրն է: 9րդ զօրաբանակը որ իր զօրքի թիւին 100էն 80ը կորսնցուցած է, ինքզինքը հաւաքելու համար այդ օրը պաշտպանողական դիրքի մէջ պիտի մնայ: Երբ յաջորդ օրը 10րդ զօրաբանակը վաղու ըլլայ . .

Բայց ի՞նչ է այդ: Էսկի — Սարըղամըշի մէջ ծուխ մը, կայարանին մօտ ալ ուրիշ ծուխ մը: Էնվէր այնպէս վճռեց թէ թշնամին կը փախչի: Օ՛ն, ամէն կողմէ յարձակում: Ա՜խ, խոտի դէզերու կոյտին այրիլը թշնամիի փախուստ կարծելու չափ շշորթ մարդ: Ահա զօրաբանակէն մնացած վերջին ուժը — Գացին, գացին: Եւ գացողներն ալ չեկան:

(3) (Վերջ)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ՔԵՄԱՆՉԻՍՏԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

— · —

ՌՈՄԱՆ, 8 Յուլիս (Յառաջ). — …վ կը մտածէր կամ որո՞ւ մէջէ …նայնէր թէ Թուրէնը պիտի երեւի …մանի փոքր գաղութին մէջ: Հեռա…ր Արեւելքէն, Ասիոյ խորերէն իր …ազահանգէններու նկարագրու…թիւնները կը կարդայինք եւ սիրտեր…ս կ'ուռէր: Վերջապէս գինքը տես…նելու եւ իր արուեստը վայելելու ա…թը ունեցանք: Ինչպէս վերջին ո…մպիական խաղերուն, Ողիմպոսի …րձունքէն աստուածային հուրը …րյին փոխադրուեցաւ, երկրէ երկիր …ցնելով, այնպէս ալ Գողթանի մեր …ուղներուն արուեստը դարէ դար եւ …րէ երկիր ճամբորդելով կը հաս…մեզի:

Թուրէնի վարպետ մատներուն տակ …մէնչէին լարերը կը հեծեն, կու…, կը խնդան, կը քրքջան, ըստ իր …ջին: Իր հեղինակութիւնը՝ Արա…ոի նուիրուած տաղով կատարեց …գումը: Արարա՞տ, ինչ՞ը կը խօսի …ր այս անունը: Մեր Թշուառու…ն եւ Ազատութեան այս լուռ վը…ն կարծես լեզու եկած էր: Իր …այրենի կարօտը նոյնքան եւ մեր …ւին մօտ «Հայաստանի պարը» …ստարազմ յուշերով «Յուշք Հա…տանին», իսկ «Հովիւի սրինգը» …քերմ ծափերու արժանացաւ, մե…կարծել տուին որ Թուրէնը կա…րգ մըն էր: Կարծես իր քէմէնչէին …սրինգ մը պահուած ըլլար, այն …նպր գոր հովիւները գիտէին յէ…հանել ընութենէն ներշնչուած: …ոյ Կոմիտաս վարդապետի «Հով …ջոր, «Սալի երգը եւ «Միրանի …ր մեծ վարպետութեամբ նուա…: Նոյնքան գեղեցիկ էին կտոր մը …ուչ» օփէրայէն. Սպենդիարեանի …եանի էթիւտներ», Սայաթ Նո…ի երգերը, որոնք ունկնդրուեցան …գումով.

…երկաներուն փափուքին վրայ մեծ …տարութեամբ նուագեց Գուշակի …ունկ» եւ Աճարեանի «Քնիր իմ …իկը» եւ վերջացաւ նուագահան…ը, որուն յիշատակը պիտի չմոռ…ի երբեք.

Գրիտոամ

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Երգեկայի Հայր. Մի…եան դաշտահանդէսը տեղի ունե… Նաճարեաններու օդասուն պար…ին մէջ: Հակառակ օդին աննը…ոտ ըլլալուն՝ որոշ թիւով հայրե…նիյներ կանուխէն փութացած էին …վայր:

…Նաչհեռէ եկան ուրիշ հայրենա…ներ: Հանդէսը բացուեցաւ նախա… Գ. Մ. Սուքիասեանի կողմէ, որ …հրաւիրեց Սէնթ Անթուանի Հ. …աշի սանուհիները, որոնք ղեկա…ութեամբ Տիկին Մ. Բաղիկեանի, …եցին «Ի գին Հայեր»: Արտասա…փոքրիկն Օ. Քէքէվեան «Որդիք …րեմի », որ հակառակ իր փոքր …իքին կարծես ըմբռնած էր իր …սանած խօսքերուն ոգին: Երգեց … Ք. Արզումանեան: Անակնկալ …ուսիկ Աղազարեանի կողմէ (սա…նուհի): Ներմ՛ըով պատրաստուած պար մը սանուհիներու կողմէ: Հոս պէտք է ըսել որ տիկինը գնահատելի աշխատանք մը թափած էր: Եղաւ վիճակահանութիւն մը եւ շահեցան հետեւեալ թիւերը, 282 գոյգ մը աղաւնի, 182 ինքնահոս գրիչ մը, 243 շիշ մը քոլոնիա, 216 շիշ մը շամփանիա, 162 բուրդէ ձեռագործ մը.

Հայրենակից Մ. Խաչատուրեանի նուիրած մէկ ափսէ Թերթանուշը (փաքլավա) աճուրդի դրուելով գոյացաւ 304 ֆրանք:

Օրուան բանախօսն էր Գ. Միլտոնեան, որ նախ խօսեցաւ հայ ժողովուրդի տոկունութեան եւ արժանիքներուն մասին ու վերջացուց ըսելով. — Հայը Հայ պահելու համար չի բաւեր միայն հայերէն խօսիլը, պէտք է նաեւ հայերէն խորհիլ, ամէն բանով հայանալ»:

Ազատեան Թատերախումբին կողմէ ներկայացուեցաւ «Ուշ լինի նուշ լինի», ղեկավարութեամբ Գ. Գ. Քէնտիրճեանի: Դերակատարներն էին Օրիորդներ Ա. Սուլեան, Բ. Միքայէլեան, Գ. Գ. Ա. Ցակոբեան, Վ. Յակոբեան, Գ. Գէորգեան: Բոլորն անթերի էին իրենց դերերուն մէջ: Նուագով կը մասնակցէր Գ. Զ. Նուրեան: Կ'արժէ գնահատել մեր այս երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները որոնք օրուան աժմանային աշխատանքներէն վերջ երեկոները մինչեւ կէս գիշեր կը հաւաքուէին իրարու քով եւ կ'աշխատէին զարկ տալու համար հայ մշակոյթին

Երգանկացի

ՇԷՅԽՀԱՃԻԵՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

—

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ). — Դաշտահանդէսի եղանակն է հիմա Մարսէյլի Միութիւններուն համար: Հայաշատ թաղերու մէջ յայտարարութիւններ, իրարու վրայ փակցուած, խանդավառ աշխատանքի մը տրամադրութիւնը կը ցուցադրեն: Ամէն կիրակի չորս - հինգ դաշտահանդէս տեղի կ'ունենայ մեր քաղաքին մէջ: Այս կարգին, Շէյխհաճեցիներու Երիտ. Միութիւնն ալ, իր կարօտ հայրենակիցներուն ի նպաստ կազմակերպած էր դաշտահանդէսներկայացում մը, որ տեղի ունեցաւ Պարբերդցիներու ագարակին մէջ, Յուլիս 4ին: Երիտասարդներու ձեռնարկը քաջալերելու նպատակով կոկիկ բազմութիւն մը ծառերու շուքին տակ տեղ բռնած էր կանուխէն:

Խումբ մը փոքրիկներ բեմէն երգեցին «Բամ Փորոտանը», յետոյ, նախագահ Կ. Անթառամեան համառօտ կերպով խօսեցաւ իրենց զործունէութեան մասին և կոչ ըրաւ սրտցաւ հայրենակիցներուն, որ իրենց օժանդակին ամէն կերպով: Ցիշեալ Միութիւնը Շիրակի աղէտեալներուն ղրկած էր 600 ֆրանքի գումար մը եւ 11 տարուան ընթացքին յաջողած է բաւարար չափով օգնել Պարբերդ եւ Սուրիա գտնուող իր կարօտ հայրենակիցներուն.

Արտասանեցին փոքրիկներ Նաճարեան, Վ. Սարգիսեան, Սարգիսեան քոյրեր եւ Առաքելեան: Գեղեցկօրէն պարեց Մարի Թէրզեան: Ա. Մաթոսեան, պզտիկ տղեկ մը, երգեց Բերուեան յաջողապէս արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Յարգանք քեզի»: Անակնկալ մը եղաւ մեր Գեղամը՝ զըւարթ տրամադրութիւն ստեղծելով մեր մէջ:

Հանդէսին երկրորդ մասն էր ներկայացումը «Արայայեին»: Կարտաշի Անդրանիկ Թատերախումբը սիրայօժար կերպով բեմադրեց այս մեծ յեղափոխականին կեանքը: Խաղացողներէն՝ Լ. Գեղունի, Առաքելը՝ Արապոյի դերին մէջ շատ յաջող էին: Գրեթէ բոլորն ալ լաւ խաղարկութիւն մը ունեցան:

Միութիւնը կազմակերպած էր վիճակահանութիւն մը, որ քաշուեցաւ տեղւոյն վրայ, ապահովելով կլորիկ գումար մը Միութեան: Հանդէսը իր գեղարուեստական եւ թատերական բաժիններով վերջացաւ ուշ ատեն: Հանդիսականները երջանիկ կիրակի մը վայելելէ վերջ պարտէզէն մեկնեցան ուրախ տպաւորութեամբ:

Մ. Խ. Թ.

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

— · —

ՄԱՐՍԷՅԼ— ՍԷՆ ԼՈՒ, 9 Յուլիս. — Մարսէյլի եւ շրջակայից հայ արիները, միասին կազմակերպած էին դաշտային հանդէս մը, ի նպաստ իրենց այս տարուան Համաշխարհային Ճէմպորիի մասնակցութեան ծախքերուն:

Մօտ 500ի հասնող բազմութիւն մը եկած էր ընկ. Լ. Նօթնէգրայրեանի ագարակը, քաջալերելու համար Միութեան այս ձեռնարկը:

Հանդէսը բացուեցաւ ժամը 3,30ին: Բեմի վրայ երեք Հայորդիներ բռնած էին դրօշներ, մէջտեղը Եռագոյնը, մէկ կողմը Ֆրանսականը, իսկ միւս կողմը Միութեան դրօշը:

«Մեր Հայրենիքով» սկսաւ հանդէսը: Իրարու ետեւէ կարգով բեմ եկան խումբ մը արիներ, իւրաքանչիւրը իր կուրծքին վրայ բռնած նկարները Արտաշէսի, Մեծն Տիգրանի, Վարդանի եւ Սահակ Մեսրոպի: Խումբին կողմէ երգուեցան երգեր՝ անոնց անուան ձօնուած: Ցետոյ հնչեց «Թառաջ նահատակ»: Մարսէյլի վարչութեան անդամներէն Միլտոնեան ամփոփ կերպով պարզեց հայ Արիներու հետապնդած նպատակը եւ կատարելիք դերը այս օտար ափերուն վրայ:

Արիներու Մարսէյլի շրջ. խմբապետ Ե. Սեթեանի ղեկավարութեամբ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը:

Տեղի ունեցան երգեր, արտասանութիւններ, անակնկալներ եւ պաւէշտներ, երեք ժամ անընդհատ ուրախացնելով հանդիսականները, արժանանալով բոլորին գնահատանքին:

Ցետոյ կատարուեցաւ տեղւոյս մանանեխիդի ակումբին բացումը (ակումբը նուիրած է ընկ. Լ. Նօթնէգրայրեան, տրամադրելով իր ագարակի սենեակներէն մին), կնքահայրութեամբ ընկ. Յ. Խորէնեանի: Հանդէսը վերջացաւ ժամը 7,30ին, Միութեան ապահովելով կլորիկ գումար մը

Ապրի՛ք, Հայորդիներ, սիրով զուարթուրացէք ձեր անցեալի բոլոր սրբութիւններուն վրայ, որպէսզի արժանի ժառանգորդները դառնաք նախնիքներէն մեզ ձգուած կտակին:

Գ. Փիլիկեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԸ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

—•—

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Ցունիս ամիսով լրացաւ 1936 – 37 Ֆութպոլի եղանակը: Հ. Մ. Ը. Մ.ը անցուց բաւական յաջող տարի մը բաղդատմամբ նախորդ տարիներուն: Կ'արժէ համառօտ ակնարկ մը նետել Հ. Մ. Ը. Մ.ի այս տարուան ձեռք բերած արդիւնքին վրայ եւ պատրաստել աւելի բազմաթիւ մարզիկներով գալիք եղանակին ախոյենական եւ բարեկամական բոլոր մրցումներուն, զօրանալ ֆիզիքապէս եւ զօրացնել կազմակերպութիւնը: Հ. Մ. Ը. Մ.ը տարին սկսաւ հինգ խումբերով, 60ի մօտ խաղացողներով: Առաջին խումբը սկիզբէն յաջորդաբար յաղթեց երեք ախոյենական մրցումներու մէջ, ողեւորութիւն ստեղծելով հայ երիտասարդութեան մէջ: Բայց մնացեալ 8 մրցումներուն՝ պարտուեցաւ, կէսերու չնչին տարբերութեամբ, եւ այս մրցումներէն առաջին խումբը եղաւ աւելի գէրախտ քան տկար, յաճախ դոհ դառնալով խարդախ դատաւորներու որոշումներուն: Իսկ բարեկամական 9 – 10 մրցումներու մէջ միշտ յաղթական ելաւ. այդ մրցումներէն ամենայաջողները եղան Հ.Մ.Ը.Մ.ի — Լիոնի, Ցոյներուն եւ Թուլոնի Իտալական խումբերուն հետ մրցումները, որոնց մէջ բոլորին ալ յաղթեց մեծ նշանակէտերով: Երկրորդ խումբը, իր 12 ախոյենական մրցումներէն 7ը յաղթական, 1ը հաւասար մնաց, իսկ 4 խաղ ալ կորսնցուց, դասուելով իր դասակարգի 7 խումբերուն մէջ երկրորդ լաւագոյն խումբը եւ արժանացաւ վերջին ախոյենութեան մրցումը կատարելու, սակայն հոգ ալ Ֆութպոլի կառավարիչներու անարդար կողմնակալութիւնը, օտարականներու հանդէպ անարդար դիրքը պատճառ եղան որ մեր երկրորդ խումբը զրկուի այդ համեստ եւ արդար իրաւունքը եղող պատիւէն:

Երրորդ խումբը տկար էր եւ տարուան կէսուն լուծուեցաւ, սկզբնական քանի մը միջակ մրցումներէ վերջ:

Պատանիներու խումբը եղաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ամենալաւագոյն խումբը, որ ախոյենական մրցումները անցուց մեծ յաջողութեամբ: Սակայն, վերջերս շահեցաւ Մարսէյլի բոլոր բաժակի մրցումները (երեք բաժակ), 1.— Վիքթոր Հիւկոյի խումբին կազմակերպած բաժակի մրցումը, որ շահեցաւ 25 խումբերու մէջէն, 2.— Քուէքի կազմակերպած մրցումը, որ շահեցաւ 28 խումբերու մէջէն, 3.— Սէնթ – Անթուանի մրցումը, որ շահեցաւ 16 խումբերու մէջէն: Իսկ Rodophe - Polak-ի բաժակի մրցումը, որուն կը մասնակցէին Մարսէյլի եւ գաւառի բոլոր խումբերը (50է աւելի), Հ. Մ. Ը. Մ.ի պատանիները յաղթելով բոլոր խումբերուն (8), հասած էր մրցումներուն վերջին շարքին: Վերջին մրցումը տեղի պիտի ունենար 4 յաղթական խումբերու միջեւ, ուր Հ. Մ. Ը. Մ.ի պատանիները հաւանական յաղթականները կը նըկատուէին: Սակայն, անգամ մը եւս դատաւորներու խարդախ եւ ընդվզեցուցիչ կարգադրութեամբ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը պատանեկան խումբը անարդար կերպով զրկուեցաւ մասնակցելէ որ կատարեն վերջին մրցումը:

Իսկ փոքրերու խումբը անցուց բաւական յաջող եղանակ մը: Ընդհանուր առմամբ արդիւնաւոր տարի մը անցուցինք:

✕ Շաբաթ, 26 Ցունիսին, տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան ընդհանուր ժողովը, ուր ներկայացուեցաւ տարեկան բարոյական եւ նիւթական գործունէութիւնը: Հոս պարտք կը սեպենք յիշել որ Միութեան նիւթական վիճակը եղած է բաւական լաւ, ընդհանուր մուտք ունենալով 19,700 ֆրանք, իսկ ելք՝ 17,600 ֆրանք: Միութեան սնտուկը կը մնայ 750 ֆրանք: Իսկ Միութիւնը առնելիք ունի 1350 ֆրանք: Այս ժողովին մէջ ընտրուեցաւ նոր Վարչութիւնը՝ 7 անդամներէ բաղկացեալ, Գ. Գ. Գասպարիկեան՝ ատենապետ, Մրճոյեան՝ փոխ - ատենապետ, Վ. Քիւբէլեան՝ քարտուղար, Գալէնտէրեան՝ գանձապահ եւ միաժամանակ փոխ - քարտուղար, Գողտասարեան՝ փոխ - գանձապահ, Քէչէճեան եւ Ք. Տէր Վարդանեան՝ խորհրդական

Վ. Քիւփէլեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՊՍՏԱՄԲ ՔՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

«Ցուսաբեր» այս խորագրին տակ կը գրէ (29 Ցունիս). —

Բառին ճշմարիտ առումով պատմական կարելի է նկատել այն ճառը, զոր Իսմէթ Ինէօնիւ, Թուրքիոյ մեծազօր վարչապետը — Էի՞նչ իր ազգային ծաղումով — արտասանած է Ազգ. Մեծ Ժողովի Ցունիս 15ի նիստին մէջ:

Խօսելով Թունճ էլիի (Տէրսիմ) ապստամբութեան մասին, Իսմէթ յայտարարած է.

«Ժողովը տեղեակ է, որ երկու տարիէ ի վեր կառավարութիւնը կ'աշխատի Թունճ էլիի շրջանին մէջ բարենորոգումներ մտցնել»:

Վարչապետի նոյն ճառէն կը տեղեկանանք, որ կառավարութեան այս բարի նպատակներուն «ըմբոստները» մինչեւ այսօր լաւ ընդունելութիւն չըրին եւ բարենորոգչական ծրագիրներուն հակառակեցան»:

Այս երկու հատուածները քով քովի բերելով, յստակօրէն կարելի է տեսնել որ Թուրք կառավարութիւնը Տէրսիմի շրջանին մէջ անցած է «բարենորոգութեանց» — կարդա՛ միայն եւ բացառաբար ջարդի՛ — երկու տարիէ ի վեր:

Ընթերցողը կը յիշէ անշուշտ այն ճառը, զոր աւելի երկու տարի առաջ նոյն հարցի առիթով Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ արտասանեց Աթաթուրքը, երկրին աւետելով ծրագրուած «բարենորոգութեանց» գործադրութիւնը Տէրսիմի շրջանին մէջ: Աթաթուրքի այս ճառէն յետոյ խորին լռութիւն տիրեց Տէրսիմի շուրջ, մինչեւ վերջին զինաբախումները: Վստահ իր յաղթանակին, Քամալ բեմ ելած էր օր առաջ անոր աւետիս տալու համար: Եթէ լրիւ կերպով այդ վստահութիւնը չունենար, Աթաթուրքը երբեք հրապարակ պիտի չըգար եւ երբեք իր համբաւը պիտի չվարկաբեկէր: Եղաւ, սակայն, անսպասելին: Երկու տարի առաջ Թուրք բանակը փորձեց տիրանալ Տէրսիմի, բայց ձախողեցաւ: Կռուի մէջ պարտուելով՝ Թուրքիա որոշեց Տէրսիմը թակարդի մէջ առնել «բարեկամական» բանակցութիւններով: Եւ իբրեւ ապացոյց իր բարի նպատակներուն՝ յօժարեցաւ ռազմապէս չամբանալ Տէրսիմի մէջ: Այս խոստումը միայն խոստում մնաց սակայն: Թուրքը չդաւաճանեց իր Թրքական նկարագրին: Ամեն մը վերջ Տէրսիմցին տեսաւ, որ Ինկիւրի լռութեան մէջ ամբողջն ոտք կը դնէ իր լեռնաշխարհի անառիկ բարձունքներուն վրայ. Ինկիւրիի այս «խաղաղ» թափանցումին մէջ մահուան վտանգը տեսնելով՝ Տէրսիմցիները գիշերով մը կոխեցին պահականոցները, ջարդուեցին Թրքական զօրքին եւ ամօթահար փախուստի մատնեցին զօր. Ալփ Տողան, շրջանի ընդհանուր հրամանատարը:

Իր զոյգ ձեռնարկներուն մէջ ձախողելով, Թուրքիա որոշեց ճշմարիտ պատերազմ յայտարարել Տէրսիմի եւ այս նպատակով աւելի քան 40 հազարնոց արդիական բանակ մը խմբեց անոր չորս կողերուն վրայ:

«Այս ընդդիմութեան ճիշդ թուականը չեմ յիշեր, — իր Ցունիս 14-ի ճառին մէջ ըսած է Իսմէթ — բայց ՄԱՐՏԻ վերջերը կամ ԱՊՐԻԼԻ սկիզբները էր, որ կացութիւնը մեզ հարկադրեց զինուորական բացառիկ միջոցներու դիմել»:

Ուրեմն, երկրի նախարարապետին իսկ վկայութեամբ, Մարտին կամ Ապրիլին (հոյակապ է այս «կամ»ը, կարծես դժուար ըլլար ճշդել, թէ ե՞րբ սկսած են արիւն թափել, Մարտի՞ն թէ Ապրիլին) Թուրքիա «հարկադրուած» զինուորական գործողութեանց դիմած է՝ Տէրսիմի «պալարը» իր մարմնէն կտրելու եւ մէկդի նետելու համար:

Ուրեմն, Իսմէթի վկայութեամբ իսկ կը հաստատուի, որ Մարտէն (կամ Ապրիլէն) մինչեւ Ցունիս 14, մինչեւ իր ճառախօսութեան օրը, Տէրսիմը մնացած է անընկճելի:

Ինկիւրի մինչեւ Ցունիս 14 լուռ մնաց, որովհետեւ կը յուսար, թէ մինչ այդ պիտի կարենայ վերջնապէս խորտակել Տէրսիմը:

Ինկիւրի, առանց այս յաղթանակը շահած ըլլալու, Ցունիս 14ին հարկադրուեցաւ բերան բանալ ոչ միայն անոր համար, որ ամբողջ երկիրը գիտէ այլեւս այս ծանր կռիւներու մասին, այլ եւ անոր համար, որ ինք պարտադրուած պիտի ըլլայ աւելի եւս ամբողջ երկրի օժանդակութեան դիմել:

Փոքրիկ Արարատը, որ Տէրսիմի բաղդատմամբ, իբրեւ ռազմական ուժ, քանի մը անգամ նուազ արժէք ունէր, գիտենք թէ 1930ին որքա՞ն սուղի նստաւ Թուրքիոյ: Բնաւ չը զարմանանք ուրեմն, որ Տէրսիմը ընկճելու համար — եթէ երբեք անվերադարձնելի է առնուած վճիռը — Թուրքիա հարկադրուած ըլլայ ամբողջ երկրի օժանդակութեան դիմել:

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

…ս մասին, Վահէն վստահ էր, որ …րխաններու գլխաւորը, Սարի …էհ Աղան դժուարութիւն պիտի …էր, մանաւանդ երբ մէճիտ մը …էր անոր ափին մէջ:

— Փորձէ քիչ մը հանգստանալ, — …էին Թելադրեց Եկաւեանը, երբ …ուան ճաշէն վերջ, իրարու կող… երկնցան, — ամբողջ ցերեկը …կեան մը հանգիստ նստիլը չու… Ո՞վ գիտէ, թէ դուրս գալէ… …բանի կրնանք հանգիստ…, պէտք …ամ ու պատրաստ լինել…

— Ճիշդ է, բայց չեմ կրնար . . …ես ծանր թաթ մը սիրտս ափին …առած կը սեղմէ…

— Է՛հ, չուտով կ'անցնի… քանի …ամ մնաց… ես անձրեւն ալ … Ո՞վ գիտէ, թերեւս անձրեւը ա…լաւ է… փողոցները ամայի կը …

— Լեւոնը պիտի գա՞յ…

— Անշուշտ, կը գրէ, թէ բացի Մ… ինք չորս ընկերներով կամաւոր պիտի լինի: Թէեւ կարծեմ ա…լաւ պիտի լինէր, եթէ չգային… …ես ծակէն դուրս գայինք, առանց դժուարութեան ինքզինքնիս Այգեստան կրնայինք նետել…

— Կը կարծե՞ս թէ ժամանակ է ընկերները մէկտեղելու:

— Դեռ ոչ, քիչ մըն ալ սպասենք:

Հազիւ մթնելուն ժամ մը մնացած էր: Բանտարկեալները զանազան գովուներու մէջ համախմբուած՝ իրենց սովորական կեանքը կ'ապրէին: Ցանկարծ, բանտի նեղ միջանցքին մէջ, ծանր քայլերու բազմաթիւ դոփիւններ լսուեցան: Վահէի գովուշին մէջ, ուր բանտարկեալները զանազան խմբակներու բաժնուած թուղթ կը խաղային եւ կամ սովորական խօսակցութեամբ բռնուած էին, դրսէն լսուած աղմուկի հետեւանքով տիրեց արտասովոր լռութիւն մը: Ամէնքը տարակուսանքով իրարու կը նայէին: Մոտեցող ծանր քայլերու հետ կը լըսէր իրարու քսուող պէնքերու մետաղական չոր ձայնը: Կասկած չկար, որ անյայտ պատճառով մը, յանկարծ զօրքը կը լեցուէր բանտի մէջ: Ընենք՝ այդ սովորական երեւոյթ մըն էր բանտին մէջ, ուր երբեմն արիւնահեղ կռիւներ տեղի կ'ունենային, ու կարգը պահելու համար զօրքը բանտախուցերէն ներս պիտի խուժէին: Բայց այս օրը բանտին մէջ ոչ մէկ արտասովոր դէպք պատահած էր արդարացնելու համար զօրքի յանկարծական երեւումը…

— Վաս հոս կուգայ զօրքի գալէն, — ընկերոջ ականջին շշնջաց Վահէն:

— Թերեւս սովորական խուզարկութիւն մը պիտի կատարեն բանտի մէջ: Տարին մէկ քանի անգամ այդ տեղի կ'ունենայ

Վահէն պատասխանելու ժամանակ իսկ չունեցաւ: Ցանկարծ շնդալով գովուշի ծանր դուռը բացուեցաւ ու սեմին վրայ երեւցաւ սպայ մը եւ անոր ետեւը կանգնած բազմաթիւ զինուորներ, սուինաւոր հրացանները պատրաստ բռնած: Բանտապետը, դաժան Ալլահաշուքի մը, որմէ կը սարսափէին բանտարկեալները, քայլ մը առաջ գալով՝ հրամայեց:

— Ոչ ոք իր տեղէններուն ձեռք չզարնէ: Անմիջապէս ոտքի կանգնեցէք…

— Քեզի ըսի որ սովորական խուզարկութիւն մը պիտի կատարեն, — շշնջաց Եկաւեանը.

Վահէն տարակուսած, ունքը թօթուեց: Ոտքը ինկողը անձրեւէն չի վախնար, ըսողի ժպտեց Վահէն ու Եկաւեանի հետ բարձրացաւ նստած տեղէն:

Բանտարկեալները առանց ձայն ծպտուն հանելու՝ կատարեցին բանտապետի հրամանը:

— Հիմա ես ծայրէն սկսած, — բանտապետը ալ կողմի կանգնածները մատնանշելով, — իրարու ետեւէ դուրս, միջանցքը ելէք: Շատ արագ, խօսիլը արգիլուած է, — ձեռքի մտրակը Քիւրտի մը գլխուն իջեցնելով՝ գոռաց բանտապետը. — Հայտէ՛, մի՛ մնաք, արագ արագ իրարու ետեւէ դուրս ելէք.

Մինչ գովուշի մէջ գտնուող բանտարկեալները դուրս կուգային, միջանցքի մէջ գտնուող զօրքը զանոնք անմիջապէս շրջապատեց: Միւս գովուշներու մէջ մեռելային լռութիւն մը կը տիրէր: Բանտապետն ու սպան, երկու հիւս արհեստաւորներով միասին, դատարկուած գովուշի մէջ մըտան, դուռը վրայ բերելով: Քիչ անցած, ներսէն սկսան լսուիլ խուլ հարուածներու արձագանքը: Ուրագի եւ սղոցելու ձայներէն պարզ էր, որ ներսը, տախտակամածի մէկ մասը կը քանդէին:

Վահէն յուսահատ դառնութեամբ Եկաւեանին նայեցաւ: Անկասկածելի էր, որ կառավարութիւնը վերջին ժամուն գաղտնիքը կերպով մը երեւան հանած՝ եկած էր տեղին վրայ ստուգելու: Բախտի չար հեգնանքով, անձրեւը փախուստի ամէն յոյս կը մեռցնէր:

Վահէն, որ ամբողջ օրը այնքան ըղձային եւ անհանգիստ ժամեր անցուց, երբ արդէն համոզուեցաւ որ անցքի գաղտնիքը պարզուած է, եւ փախուստի հարցը վերջացած, զարմանալի հոգեփոխութեամբ մը, բոլորովին հանգստացաւ, լարուած ջիղերը հանդարտեցան ու ամէն օրուան նման սովորական տրամադրութիւն մը զգաց իր մէջ: Ցուսաբեկուած, բայց անդորր վճռականութիւն մը եկաւ վրան. ինքն իր կամքին, իր ջիղերուն տէրն էր այլեւս:

Երբ անցքի բերանը բանալէ վերջ, սպայի ընկերակցութեամբ բանտապետը դուրս եկաւ գովուշէն, կատաղի աչքերը ոլորելով մօտեցաւ եւ ըռունցքի ուժգին հարուած մը իջեցուց Վահէի կողին՝ ատամներու արանքէն սուլելով.

— Խօզը անհաւատ. ես քու հոգիդ պիտի հանեմ, շան շան որդի… բոլոր հայ շներս գատեցէք, — հրամայեց կարախաններուն, — ու տարէք իմ սենեակս, ես հիմա կուգամ: Մնացածները նորէն լեցուցէք գովուշը, եւ ձեզմէ երկուքը ամբողջ գիշեր թող մնան բանտարկեալներու հետ:

Վահէն, Եկաւեանը եւ ուրիշ չորս Հայեր, որոնք միեւնոյն գովուշին մէջ բանտուած էին, ամէն կողմէ շըրջապատուած զինուորներով՝ առաջնորդուեցան բանտի մուտքի ալ կողմը գտնուող բանտապետի բնակարանը: Երկու ընդարձակ սենեակներէ բաղկացած էր այդ շէնքը: Այդ շէնքի աջէն նեղ ու երկայն միջանցք մը կ'երկարէր, որի ձախ կողմին վրայ կը գտնուէին բանտի հինգ զընտաններ, որոնց չորրորդը կը գործածուէր որպէս առանձնարան բանտարկեալները խոշտովանեցնելու համար:

Երբ Վահէն ու ընկերները բանտապետի սենեակը մտցուցին, Սարի Մէհմէտ Աղան, կարախաններու գըլխաւորը, հոն կը գտնուէր: Անոր սովորաբար դաժան դէմքը մեղմացած՝ նոյնիսկ ակամայ դուրթ, ափսոսանք կ'արտայայտէր: Տխրութեամբ հայ երեցքը անդին զարձուց, երբ Վահէի աչքերը իր աչքերուն հանդիպեցան:

Քիչ վերջը, ներս մտան բանտապետն ու սպան, երեք – չորս կարախաններու հետ միասին:

Բանտապետի արիւնով լեցուած աչքերը կանգ առին Վահէի դէմքին վրայ.

— Է, Վահէ էֆէնտի, ուրեմն մեր սիրալիր հիւրասիրութենէն զզուած էք, — հեգնօրէն խօսքը Վահէին ուղղեց բանտապետը, — կ'երեւի, առանց մնաք բարով ալ ըսելու այս գիշեր պիտի չուէիք … Հը՞ … շունի որդի, աղէկս չիտակ կանգնէ… չիտակ կանգնէ կ'ըսեմ… Հիմա քիչ մը խօսելիք ունիմ հետդ … Վնաս չունի, ես ընկերներդ ալ թող ներկայ լինին, որ լսեն թէ իրենց մեծը ինչպէս գաղտնիք մը կրնայ պահել… է, հիմա, Վահէ էֆէնտի, որ ձեր փախուստը Ջուրը ինկաւ, դէմ դիմաց քիչ մը խօսինք:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

փոքր Համաձայնութեան երկիրներուն հետ, փոխարէն ձեռք բե-րելու համար սպառազինման հաւասարութեան իրաւունք :

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒ բանակին սպայակոյտի պետ զօր. Նէտիչ երէկ Փարիզ ժամանեց ֆրանսական կառավարութեան հրաւէրին վրայ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Կարոլ թագաւորը Փարիզ ժամանեց եւ այցելեց ցուցահանդէսը: Ներկայ պիտի ըլլայ Յուլիս 14ի հանդէսներուն

ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ մինչեւ գալ տարի երկարաձգելու խնդիր մը կը զբաղեցնէ թերթերը: Կազմակերպիչ իշխանութիւն-ները կ'ուսումնասիրեն այս խնդիրը, որ բաւական դժուարութիւն-ներ կը ներկայացնէ, քանի որ 44 ազգեր պէտք է հաւանին պահել իրենց տաղաւարը: Ցուցահանդէսը արժած է 1 միլիառ 600 մի-լիոն ֆրանք: Բացումէն մինչեւ այսօր 4.113.984 վճարովի այցե-լու ունեցած է: Իսկ եթէ երկարաձգուի, յաւելուածական ծախք կը գնահատուի 100 միլիոն ֆր.: Խնդիր է թէ հասոյթը ծախքին պի-տի բաւէ՞:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ — Թիւ 1

«ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի զէնքերու պատմութիւնը: Մօտ 300 էջնոց, Թաւշուր թուղթի վրայ, պատկերազարդ, գեղեցիկ հրատարակութիւն մը:

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ	10 ֆր.:
Միւս երկիրներ	15 ֆր.:

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ. R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès. Paris.
ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian 29 Atelerilor, Constantza (Roumanie.
ՊՈՒԼՂԱՐԻԱ «Մասիս» Հրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie)
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օրի» խմբագրատուն 20A. Rue Vouli. Athènes (Grèce):
ԻՐԱՔ Գ. Սուքիասեան, Nea Street, Bagdad (Iraq):
ՀԱՐԱՒ ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմենիայի» խմբագրատուն, San Salvador 4625 Buenos-Aires (Argentine

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՅԱՓՐԻՋՆԵՐՈՒ Արհեստակցական Միութեան տա-րեկան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ Յունիս 17ին: Վարչութեան անդամ ընտրուեցան՝ Գ. Գ. Թումեան (ա-տենապետ), Բ. Աճէմեան (գանձա-պահ), Գ. Դաւիթեան (ցանձապահ), Ե. Գրիգորեան եւ Ե. Գարաճեան (խորհրդական):

Միութեան վերաբերեալ գործե-րու համար դիմել քարտուղար Բ. Աճէմեանի, 43 rue du Surmelin, Փարիզ 20րդ., հեռաձայն Menil. 78-41 կամ Միութեան կեդրոնատե-ղին 7 rue des Bernardin, Փա-րիզ (5), ուր ամէն երեքշաբթի ե-րեկոյ ժամը 9էն վերջ, Միութեան փաստաբան Պ. Հ. Գարաճեան ձրիա-բար պիտի տայ պէտք եղած խոր-հուրդները դատական եւն. գործերու համար իրեն դիմող արհեստակից-ներուն:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ-ԹԱՇՃԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 20 Յուլիս, երեքշաբթի երեկոյ իր ակումբին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէի դասախօսական ժողովը, այսօր, Ե-րեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանը, կը դասա-խօսէ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ:

ԽՄԲԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ

Պանթէօ-Թաշճանի կոմիտէի ընկերներէն եւ համակիրներէն անոնք, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ, Յուլիս 14ի տօնին առթիւ, գէպի ծովեզերք տեղի ունենալիք խմբական պտոյտի մը, կը հրաւիրուին արձանագրուիլ ընկ. ՍԵԼԹԻԿԵԱՆի մօտ, 24 bis, Rue Roger, Պանթէօ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ _ ԱԶԵՖ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Բայց Ազեֆի խնդրագրերը հարկ եղած տպաւորութիւնը չը թողին Գեր-լինի « ոստիկանական տեսչի » վրայ: Հայրիւ թէ Ֆոն Եագովը չիմանար այն, ինչ Բուրցեւի ծանօթ մերկացու-մից յետոյ գիտէր Եւրոպայի ամէն մի երախայ: Կրկնում եմ, որ այդ ձերբակալութեան պատճառը մինչեւ էլ պարզ չէ: Հաւանական է, որ Գեր-լինի ոստիկանութիւնը ենթադրում էր, որ պատերազմի ժամանակ այն-պիսի մի մարդ, ինչպիսին Ազեֆն է, գտնուի բանտի մէջ, քան թէ լինի ա-զատ եւ զբաղուի որոշ գործերով, թէ-կուզ դրանք լինեն սեպմբրանային գործեր :

Ու նայած բոլոր բողոքներին եւ միջնորդութիւններին, Ազեւը մնաց բանտում երկու եւ կէս տարի: Նրան պահում էին տանելի պայմաններ մէջ, թէպէտ ինքը չատ դժգոհ էր: Ա-զեւի խնդրագրերին ի պատասխան, գեր-մանական կառավարութիւնը սիրալիր կերպով առաջարկեց նրան դուրս գալ բանտից եւ մտնել ռուս գերիների բա-նակը: Այդ առաջարկը Ազեւը մեր-ժեց:

Նիկոլայեւսկին հրատարակեց Ազե-ւի բանտում գրած նամակներից որոշ հատուածներ, որոնք զարմանալի էին իրենց անպատկառութեամբ: Ըստ ձե-ւի նրանք նմանում էին այնպիսի օ-րագրի, ինչպիսին գրում էր Ալֆրէդ Դրէյֆուսը՝ Սատանայի կղզում: Ի միջի այլոց, Ազեւն իրեն համեմա-տում էր Դրէյֆուսի հետ. « Ինձ պա-տահեց ամենամեծ դժբախտութիւնը, գրում է նա, ինչպիսին կարող է պա-տահել միայն անմեղ մարդկանց հետ եւ որ կարելի է համեմատել Դրէյ-ֆուսի հետ պատահած դժբախտու-թեան հետ»: Միաժամանակ Ազեւը վշտանում է ամբողջ մարդկութեան տառապանքի համար: Նրան չափից դուրս ճնշում է «պատերազմի սար-սափները»: Ինչպէս է, որ մարդիկ խելագարուել այդքան անխիղճ են իրարու հանդէպ… Ցիշդ է, որ «յոյսի թոյլ շող» է բերում նրա համար ռուսական յեղափոխութիւնը, բայց հանգամանք-ները այնքան փոխուել են, որ չարժէ այլեւս «արիկաներին» մասին գրել: Ա-զեւին ուրախացնում է Լենինի Շվէ-ցարիայից Գերմանիայով գնալը եւ «Գերմանիայի յարգալից վերաբեր-մունքը» հանդէպ Ռուսաստան գնա-ցող խաղաղասիրութեան կողմնակից մի խումբ սոց.—դեմոկրատների»: Նա ինքն էլ սիրով կը մասնակցէր նոր Ռուսաստանի շինարարական աշխա-տանքներին. « Ես կ'ուզենայի մաս-նակցել այս շէնքի ամրացման գոր-ծին, եթէ չը կարողացայ մասնակցել նրա սկզբնաւորութեան»: Մի անգամ Մաքսիմ Գորկին մի վիեննացի պա-տերազմական գերիի առել է, որ «մար-դիկ բաւականաչափ ոչ չունեն իրար հանդէպ եւ որ ապագայ միջազգային-կանութիւնը սոցիալիզմ չի լինի, այլ կը լինի ոէր՝ դէպի մարդիկ»: Ազեւը ողջունում է այս յաղթիչ խօսքերը, նը-կատելով, որ Գորկին «թէպէտ բա-նաստեղծ է, բայց եւ միաժամանակ թէ ալ քաղաքագէտ է»: Ընդհանուր առմամբ Ազեւը շատ գոհ է ռուսական յեղափոխութեան ընթացքից. «Ռու-սաստանը խաղաղութիւն կը բերի մարդկութեան», գրում է նա «Մուչի»-ին, միաժամանակ ցուցմունքներ տա-լով սեղմիրաններին պատրաստութեան մասին:

Սակայն Ազեւը միայն քաղաքական ուրախ դէպքերով չէր մխիթարւում: Նա մխիթարւում էր նաեւ իր անձնա-կան բարոյական կատարելագործու-թեամբ:

« Այօթքից յետոյ, գրում է նա, ես ընդհանրապէս ուրախ եմ լինում, ինձ զգում եմ լաւ եւ հոգով ուժեղ. Նոյն-իսկ որոշ ժամանակ տանջանքներն էլ ինձ կազդուրում են: Այո, տանջանք-ների մէջ էլ երջանկութիւն կայ: Տան-ջանքը՝ մօտեցնում է դէպի Աստուած»:

« Մուչ»ի ծննդեան տարեդարձի օ-րը Ազեւը բանտում նրա համար կազ-մել էր բարոյա-փիլիսոփայական կա-նոնների մի ցանկ, ինչպէս 17 տա-րեկան Նիկոլենկօ Իրտենեւը գրել էր իր « կեանքի կանոնները»: Բերեմ մի քանիսը Ազեւի գրածներից. «Գրիր միայն այն, ինչ կարող ես ասել»… « Մահանեցող առաջ ներիր բոլորին» … « Մարդկանց մի արհամարհիր, մի ատիր եւ չափից դուրս մի ծաղրիր, այլ խղճա նրանց »…

Նիկոլայեւսկին ենթադրում էր, որ իր նամակներով Ազեւը ցանկանում էր հաճոյանալ ոստիկանութեան տեսչին: Կարծում եմ, որ Ֆոն Եագովը այդ նամակները չի էլ տեսել, որովհետեւ ,ռանց այն էլ նա շատ զբաղուած էր: Բանտի գրաքննիչները (որոնցից բո-լորովին կախում չունէր Ազեւի վիճա-կը) հաւանաբար նրա մտքերը շատ ու-շադրութեամբ էլ չէին կարդում, Նէյ-մայէրի վերաբերմունքը՝ Աստծու, խաղաղութեան եւ մարդկանց նկատ-մամբ, նրանց համար միեւնոյնն էր: Բացի այդ, Գերլինի ոստիկանութեան ամենեւին դուր չը պէտք է գար այն հանգամանքը, որ իրենց բանտարկ-եալը իրեն համեմատում է Դրէյֆուսի հետ: Ինչքան ենթադրում եմ, Ազեւի մօտ, ինչպէս շատ արմատական աւա-զակների մօտ, ծերութեան հասակում յայտնած ճշմարտասիրութեան ցանկու-թիւն էր առաջ եկել: Նա այժմ խոս-տովանութեամբ «գրում էր միայն այն, ինչ կա-րող էր ասսրագրել», բայց գրում էր հաճոյքով եւ մեծ քանակութեամբ:

Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնից յետոյ Ազեւին ազատեցին բանտից: Այս ազատելն էլ այնքան անհասկա-նալի է, ինչքան ձերբակալելը: Նի-կինը պատմում էր Նիկոլայեւսկուն, որ Ազեւը փող վաստակելու համար ծառայութեան մտաւ գերմանական արտաքին գործոց նախարարութեան մէջ: Պէտք է նկատել, որ այս ցուց-մունքը չափազանց հետաքրքրական է: Ազեւը որպէս քաղաքագէտ, ի հարկէ, անպէտք էր

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Իսի-լէ-Մուլինոյի «Դրօշակ» Գրադարանը փոխադրուած է Պ. Յա-կոբ Թիրզայեանի տունը, 45 rue Ste Etienne, Իսի: Բաց է հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8—10:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆՈՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 14 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3472 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅՈՒԼԻՍ 14

Այսօր ո՛չ միայն Ֆրանսայի եւ իր գաղթավայրերուն մէջ, այլ եւ աշխարհի ամէն կողմը ուր որ ափ մը Ֆրանսացիներ կ'ապրին, հանդիսաւորապէս կը տօնուի Յուլիս 14ը, — Ազգային Տօնը :

148 տարի առաջ, 1789 յուլիս 14ին էր որ յեղափոխական Փարիզը գրոհ տուաւ բռնակալութեան միջնաբերդին՝ Պասթիյլի վրայ եւ կործանեց զայն: Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան առաջին ապստամբական շարժումն էր այդ :

Ահա՛ այս պատմական դէպքն է որ ամէն տարի կը տօնուի խանդավառ ցոյցերով, շքեղ զօրանցքներով, ջահագնացութեամբ, լուսավառութեամբ եւ երեք օր երեք գիշեր տեւող ժողովրդական պարերով, փողոցներու մէջ եւ հրապարակներու վրայ :

18րդ դարը Ֆրանսայի պարգեւած էր մեծ խորհողներ, փիլիսոփաներ, տնտեսագէտներ ու համայնագէտներ, որոնք իրենց երկերով ու արդիական նոր գաղափարներով լուսաւորեցին միտքը ֆրանսական ժողովուրդին, որ աւատապետական վարչաձեւի մը տակ կ'ապրէր, կեղեքուելով ազնուական եւ կղերական դասակարգերէն :

Մոնթէսքիէօ, Ժան – Ժաք Ռուսօ, Վոլթէր, Տիտրօ, տ'Ալամպէր եւ ընկերները սերմնացաններն եղան ժողովրդապետական նոր սկզբունքներու, որոնք ի վերջոյ առաջ բերին 1789ի Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութիւնը :

Այդ սկզբունքները ձեւ ու մարմին առին 1789ի Սահմանադիր ժողովին մէջ, որ ընդունեց « Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքներու Յայտարարութիւնը», եւ որուն գլխաւոր կէտերն էին. — Բոլոր քաղաքացիներու քաղաքական եւ ընկերային հաւասարութիւնը. սեփականութեան յարգանքը. ազգին գերիշխանութիւնը. բոլոր քաղաքացիներու ընդունելութիւնը հանրային պաշտօններու մէջ. ամէն մարդ պարտաւոր է հնազանդիլ օրէնքին, որ հաւաքական կամքի արտայայտութիւնն է. յարգանք հանդէպ բոլոր կարծիքներու եւ հաւատալիքներու, նոյնիսկ կրօնական, խօսքի եւ մամուլի ազատութիւն. տուրքերու արդար բաշխում, ազատօրէն ընդունուած երկրի ներկայացուցիչներուն կողմէ :

Մէկ խօսքով, « Ազատութիւն, Հաւասարութիւն եւ Եղբայրութիւն » նշանախօսքին մէջ խտացուած գաղափարներն էին որ կը ձեւաւորուէին այդ յայտարարութեան մէջ, որուն անունով կ'երդուընկան ցարդ ժողովրդավար պետութիւնները :

Այդ սկզբունքներու գործադրութեան ձեռնարկելով, Սահմանադիր Ժողովը 1789 օգոստոս 4ի գիշերը որոշեց՝ ջնջել ազնուականութիւնը, աւատապետական վարչաձեւը, բոլոր տիտղոսներն ու հիմնարկութիւնները՝ զորս կարելի չէր հաշտեցնել ազատութեան եւ իրաւունքներու հաւասարութեան հետ :

Աւատապետութիւնն ու ազնուապետութիւնը ժամանակավրէպ էին այլեւս Ֆրանսայի մէջ 18րդ դարու վերջերը: Միջին դարուն, երբ չկար կեդրոնական իշխանութիւն մը, որ ինքզինքը պարտադրէր երկրին ամէն կողմերուն, հասկնալի էր աւատապետական դրութիւնը: Մեր հին Հայաստանի «նախարար»ներն ալ մէկ-մէկ աւատապետներ էին, որոնք յաճախ չէին ճանչնար թագաւորին հեղինակութիւնը եւ կը սակարկէին անոր իրենց ընելիք աջակցութիւնը :

Բայց յորմէհետէ, երբ Ֆրանսայի մէջ զօրաւոր թագաւորներ իրենց ձեռքին մէջ կեդրոնացուցին քաղաքական իշխանութիւնը, կղերին եւ ազնուականին ազդեցութեան վերջ պէտք է դնէին: Կարելի չեղաւ սակայն խաղաղ միջոցներով լուծել խնդիրը: Իրենց դարաւոր առանձնաշնորհներուն պինդ փակած, այդ երկու դասակարգը ոչ մէկ զիջում կ'ուզէին ընել :

Պետական բոլոր կարեւոր պաշտօնները, տուրքերու գանձումը, ելեւմտական գործերը կեդրոնացուած էին ձեռքին մէջ ազնուականներու, որոնք կը մսխէին ազգին դրամները, առանց հաշիւ տալու եւ հակակշիռի ենթարկուելու :

Ճիշդ է թէ 1302էն ի վեր, Ֆրանսայի մէջ պարբերաբար կը գումարուէին Ներկայացուցչական ժողովներ, բայց բուն ժողովուրդը չէր կրնար իր կամքը պարտադրել այդ ժողովներուն :

Նման Ներկայացուցչական ժողով մը գումարուեցաւ, վերջին անգամ, 1789 մայիս 5ին: « Երրորդ դասակարգի» Ներկայացուցիչները կրցան բարձր հնչեցնել իրենց ձայնը այս անգամ: ժողովրդական ընդհանուր դժգոհութիւնը ելեկտրականացուցած էր մթնոլորտը: Կարելի չէր այլեւս հօսանքն ի վեր թիավարել :

Յունիս 17ին « Էթա - Ժէնէրօ » կոչուած այս ներկայացուցչական ժողովը ինքզինք հռչակեց «Ազգային Ժողով », յուլիս 9ին ալ՝ « Սահմանադիր Ժողով »: Այս անունը արդարացուց ետքէն՝ քուէարկելով 1791ի Սահմանադրութիւնը :

Պասթիյլի գրաւումը եւ անկէ վերջ պատահած դէպքերը հիմնական յեղաշրջում առաջ բերին Ֆրանսայի մէջ: Կեղեքող դասակարգերը բռնեցին փախուստի ճամբան, ժողովուրդը ինք ձեռք առաւ երկրին ղեկը եւ գործի լծուեցաւ՝ իբրեւ առաջնորդ ունենալով « ազատութիւն եւ հաւասարութիւն եւ եղբայրութիւն» նշանախօսքը, որ դեռ մինչեւ մեր օրերը կը զարդարէ Ֆրանսայի բոլոր պետական պաշտօնատանց ճակատները :

Կարելի չէ քանի մը տողերու մէջ տալ պատկերը Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան, որուն պատգամած սկզբունքները գլեցին անցան Ֆրանսայի սահմանները, հասնելով մինչեւ Պալքաններն ու Մերձաւոր Արեւելքի երկիրները, որոնց ժողովուրդները դարերէ ի վեր կը կեղեքուէին ու կը հարստահարուէին բռնակալ պետութեան մը ժանիքներուն մէջ :

« Ազատութիւն » բառը մանաւանդ արձագանգ գտաւ բոլոր սրտերու մէջ: Ու 19րդ դարու առաջին քառորդէն սկսեալ ազատութեան եւ անկախութեան հուրով բոցավառուած ազգեր՝ անհաւասար հերոսամարտներ մղեցին տիրանալու համար վաղուց կորսուած իրենց ազատութեան :

Ո՛չ մէկ յեղափոխութիւն ա՛յնքան ուժգին ազդեցութիւն գործեց ազգերու կեանքին մէջ որքան Ֆրանսականը :

Նման մեծ յեղափոխութեան մը համար նեղելի սարսափի ու ահաբեկումի տասնամեակի մը յաջորդեց Լ. տօթուան Պրիւմէր ամսուան 18ը (1799 նոյեմբեր 9), երբ Նափոլէոն Պոնափարթ իր զօրեղ ձեռքերուն մէջ առաւ Ֆրանսայի ճակատագիրը, նախ իբրեւ Գոնսիւլ, յետոյ իբրեւ կայսր (1804 մայիս 18): Անկէ ետք վերջացաւ Ֆրանսական Յեղափոխութիւնը, սակայն մնացին իր ցանած սերմերը, որոնք երկրէ երկիր բազմաթիւ ծիլեր արձակեցին :

Մեր օրերուն, մենք ալ տեսանք ուրիշ մեծ յեղափոխութիւն մը, որուն Սարսափի եւ Ահաբեկումի վարչաձեւը կը շարունակուի քսան տարիէ ի վեր: 18րդ դարուն, մարդիկ աւելի նուազ քաղաքակրթուած էին, բայց տասը տարին բաւական եղաւ՝ հաստատ հիմերու վրայ դնելու համար նոր սկզբունքներ ու նոր նշանախօսքեր:

Այժմ 20րդ դարուն, երբ կ'ենթադրուի թէ մարդիկ աւելի շատ քաղաքակրթուած են, 20 տարին ալ բաւական չեղաւ՝ համայնավար մեթոտները պարտադրելու համար: Ընդհակառակն Սարսափի վարչաձեւը աստիճան մը եւս սաստկացած է, մատնելով օրհասական ջղաձգումներ: Իր քարոզած սկզբունքները, սկիզբի խանդավառութենէն վերջ, ամէն կողմ հիասթափութիւն եւ յուսալքում առաջ բերած են:

Այս բոլորը աչքի առջեւ ունենալով, «Յուլիս 14»ը՝ իբրեւ խորհրդանշան Ֆրանսական մեծ Յեղափոխութեան՝ ներշնչումի անհուն աղբիւր մը պիտի մնայ միշտ՝ բոլոր ժողովուրդներու համար :

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿՐՑԱ՞Ն ԶՍՊԵԼ ՏԷՐՍԻՄԸ

»»»» o ««««

«Սոն Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը, «Թունճէլիի մէջ ա՛լ աւազակութեան տեղ չմնաց » խորագրին տակ, հետեւեալը կը հեռագրէ իր թերթին .—

Թունճէլիի մէջ հանրօգուտ շինարարութիւնը հսկայաքայլ կը յառաջդիմէ: Երէկ, 5 յուլիս, մէկ միլիոն արժէքով շինութիւններու յանձնածում մը կատարուեցաւ: Գետերուն վրայ պէթոնէ կամուրջներ կը շինուին եւ ճամբաները իրարու կը միացուին: Անկէ զատ դպրոցի մը շինութեան ձեռնարկուած է :

Հիւանդանոցներ եւ պահականոցներ շինուելու վրայ են եւ ամէն կողմ հեռաձայնի գիծեր կը հաստատուին :

Որոշուեցաւ անմիջապէս խճուղիի վերածել Մամաք – Թիթրէք ճամբան, որ 52 քիլոմեթր երկարութիւն ունի: Այս աշխատութիւն 220 հազար ոսկի պիտի ծախսուի: 600 հազար ոսկի արժէքով զօրանոցներ պիտի շինուին Նազիմիյէի եւ Սիրէնի մէջ :

Ոչ միայն Թունճէլիի, այլեւ ամբողջ մեր արեւելեան նահանգներուն մէջ հանրօգուտ շինութեանց ձեռնարկները աչքառու դարձած են: Աղըրի Քաթէմէրօ գաւառակին մէջ 11·000 ոսկիով նախակրթարան մը շինուեցաւ: Աղըրի մէջ Հալքի կեդրոն մը եւ Գարաքէօսէի մէջ ալ սիրուն կազինօ մը շինուելու վրայ է: Գասթիի մէջ արդիական քաղաքապետարան մը կը շինուի: Իսկ 45,000 ոսկիով 20 քիլոմեթրնոց ջրանցք մը բացուելու վրայ է:

Այլեւս Թունճէլիի եւ ուրիշ վայրերու մէջ յելուզակութեան տեղ չկայ : Դեռ անձնատուր չեղող աւազակներուն հետապնդումը կը շարունակուի: Իսկ կարգ մը ուրիշներ ալ ինքնաբերաբար անձնատուր ըլլալու վրայ են: Այս գնացքով մօտալուտ է նաեւ Սէյիտ Րիզայի անձնատուութեան օրը :

ՈՉ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

»»»» o ««««

Ֆրանսա կը դադրեցնէ հսկողութիւնը Պիրէնեան սահմանագլուխին վրայ

Երէկ կը գրէինք թէ Իտըն ծովային պատրաստ գիւանագիտական պատրաստ մըն էր, առիթ մը հասկնալու համար ֆրանսական կառավարութեան տեսակէտը: Այլեւս պարզ է որ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց ներկայացուցիչներուն միջեւ կատարուած խօսակցութեան առարկան էր Պիրէնեան սահմանագլուխի հարցը:

Ուրբաթ օր, ֆրանսական դեսպանը կը յայտարարէր Լոնտոնի կոմիտէին մէջ թէ իր կառավարութիւնը ստիպուած է երկուշաբթի օրուընէ սկսեալ դադրեցնել հսկողութիւնը Պիրէնեան սահմանագլուխին վրայ, եթէ Փորթուկալ չվերահաստատէ նոյն հսկողութիւնը Սպանիոյ սահմանագլուխին վրայ: Անգլիական կառավարութիւնը աշխատեցաւ ձեւ մը գտնել, շարունակելու համար հսկողութիւնը մինչեւ իրաւախոհական բանաձեւին խմբագրութիւնը: Անկարելի եղաւ այդ,— Փորթուկալի կառավարութիւնը կը մերժէր բացարձակապէս, ու ֆրանսական կառավարութիւնը կը պնդէր թէ չի կրնար ետ առնել իր որոշումը : Երբ բոլոր պետութիւնները կը դադրեցնեն հսկողութիւնը, Ֆրանսայի համար արժանապատուութեան նուաստ մը պիտի նշանակէր բոյլ տալ, որ օտար դիտողներ շարունակեն հսկողութիւն կատարել իր սահմանագլուխին վրայ :

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ, այս նիւթին մասին հարցումի մը պատասխանելով, Իտըն յայտարարեց թէ արամաբանական կը գտնէ Ֆրանսայի ընթացքը: Այս յայտարարութիւնը կը նշանակէ, սակայն, թէ Ֆրանսա եւ Անգլիա, իրենց տեսակէտներուն մէջ, ցոյց կուտան նոյն համաձայնութիւնը որ երեւան եկաւ առաջին օրերուն: Անոնք մարտկոցը կը յայտնեն, աւելցնելով որ այլեւս չի խօսուիր, ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան հարցին մէջ,

անգլօ-ֆրանսական միացեալ ճակատին ու ծրագրին մասին: Բրիտանական կառավարութիւնը, իրաւարարի իր դերով, քաժնուեցաւ այդ ճակատէն: Եւ յետոյ գիտել կը տրուի, որ Լոնտոնի սեղանաւորական շրջանակները, — դրամատիրական բրիտանական կայսրութիւն,— 40 միլիոն սթերլինի փոխառութիւն մը բրած են Ֆրանքոյի, անկախ այն 50 միլիոն սթերլինէն, զոր վերջերս տուած էին:

Միւս կողմէ, Ֆրանսական կառավարութիւնը նկատեց որ շատ կը ձգձգուի իրաւախոհութիւնը: Եւ ստիպուեցաւ պաշտօնապէս հաղորդել Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովի նախագահութեան թէ երեքշաբթի (երէկ) կէսօրին կը դադրեցնէ միջազգային հսկողութիւնը Պիրէնեան սահմանագլուխին վրայ: Ի՞նչ գործողութիւն է այս,— գերման հեռագրական գործակալութիւնը այս լուրը տուաւ հաղորդելով թէ Ֆրանսա կը ջնջէ հսկողութիւնը, Ֆրանս. դեսպանը բողոքեց յայտարարելով որ իր կառավարութիւնը հաւատարիմ կը մնայ ոչ – միջամտութեան քաղաքականութեան, բայց ուրիշներու ընթացքը կը ստիպէ զինք որ, մինչեւ հսկողութեան վերահաստատումը Սպանիոյ այլ սահմաններուն վրայ, առժամաբար մերժէ դիւրութիւններ տալ միջազգային քննիչներուն՝ հսկողութիւն կատարելու Պիրէնեան սահմանագլուխին վրայ: Այսինքն միջազգային քննիչները մէկ քիլոմեթր ներս պիտի քաշուին եւ պիտի հեռանան. Ֆրանսական սահմանապահ ոստիկանութիւնն է որ պիտի հսկէ անոնց տեղ :

Այս որոշումը բաւական յուզում պատճառեց, որովհետեւ ոչ – միջամտութեան քաղաքականութիւնը հետզհետէ գետին կը կորսնցնէ: Անգլիական Երեսփոխանական ժողովին մէջ փափաք յայտնուեցաւ որ Իտըն անճապարէ քիչ մը, օր առաջ ներկայացնելու համար իրաւախոհական բանաձեւը :

Ասոր վրայ, Իտըն յայտարարեց թէ այս Ուրբաթ օր Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովը նիստի պիտի հրաւիրուի, քննելու համար կացութիւնը եւ իրաւախոհական բանաձեւը :

Իտալական մամուլը կը սպառնայ

Ֆրանսական կառավարութեան որոշումը թէ կը դադրեցնէ միջազգային հսկողութիւնը Պիրէնեան սահմանագլուխին վրայ, դայրոյթ պատճառեց իտալական մամուլին :

« Ռէճիմէ Ֆաշիսթա » թերթին խմբագրապետը, այդ առթիւ, կը գրէ իր թերթին մէջ.—

« Եթէ Ֆրանսա, ամբարտաւան ընթացք մը բռնելով, կ'ուզէ խզել իր յարաբերութիւնները Լոնտոնի կոմիտէին մասնակցող պետութեանց հետ, այսպէս սատանձնելով իր իսկ առաջարկած ոչ – միջամտութեան քաղաքականութեան ձախողութեան պատասխանատուութիւնը, եթէ վերջնապէս մարտահրաւէր մըն է Ֆրանսայի այս ընթացքը, Գերմանիա եւ Իտալիա պիտի չվարանին ընդունելու զայն։

Միլիոնաւոր Ֆաշականներ պատրաստ են կանգնելու ընդդէմ խայտառակ համայնավարութեան, պատրաստ են կտրելու Միջերկրականը՝ Զօր. Ֆրանքոյի տանելու համար իրենց հաւատքը, իրենց անշէջ խանդավառութիւնը, իրենց քաջութիւնը եւ անձնազոհութիւնը: Ատիկա ընելու համար՝ բաւական է Դուչէին մէկ նշանը: Թող ոչ ոք կասկածի այդ մասին, Ալպեաններէն անդին »:

Ֆրանսայի ընկերվարականներու համագումարին մէջ

Երկուշաբթի, ընկերվարականներու համագումարը օրակարգ ունէր ընդհ. քաղաքականութիւնը: Կը նախագահէր Կրացիանի: Նիստը շատ հետաքրքրական էր եւ, կարելի է ըսել, բորբոքած: Երեք հոսանքները, որոնց պատկերը տուինք Կիրակի, իրար բախեցան ուժգնօրէն ,— « Մասնակցութիւն կառավարութեան» (Լէոն Պլում — Փօլ Ֆօր), « կազմել իսկապէս ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւն» (Զիրոմսքի-Պրաք), «ընդդէմ մասնակցութեան եւ ղեկավարութեան» (Մարսօ – Փիվէր) :

Առաւօտուն կանուխ, Կրացիանի նիստը կը բանայ զանգակին փոխարէն՝ մատիտովը հնչեցնելով բաժակաթասը:

Առաջին ճառախօսը, Միսլըռ կը պահանջէ Պլումի կառավարութիւն մը, որ աւելի հաւատարմօրէն ներկայացնէ Ժող. Ճակատը եւ պայքարի ոգի ցոյց տայ :

Լաֆոն անխնայ կը հարուածէ ընկերվարական նախարարները, մանաւանդ Փօլ Ֆօրը ,որուն գործունէութիւնը կը նմանցնէ չանթաժի ,ինչ որ բուռն բողոքներու տեղի տուաւ :

Ու բեմ կը բարձրանայ Զիրոմսքին, որ նախ կը յայտարարէ թէ կուսակցութիւնը, իր հիմնադրութեան օրէն ի վեր, չէր տեսած այսքան ծանրակշիռ վիճաբանութեան մը բացումը: Եւ ներկայացնելէ վերջ կացութիւնը, նկատել կուտայ որ Շօթանի կառավարութիւնը չի կրնար կոչուիլ Ժող. Ճակատի կառավարութիւն մը: Շօթանի կառավարութիւնը դէշ տեսակի - փոփոխակ (էրզաց) մըն է: Ինչո՞ւ կազմուեցաւ այդ կառավարութիւնը, անոր համար որ Պլումի կառավարութիւնը անձնատուր եղաւ ելմտական սակաւապետութեան :
— « Թող չըսեն մեզի թէ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը համաձայն չէր, թող չըսեն մեզի թէ գիւղացիները եւ բանուորները համաձայն չէին, ճշմարտութիւնը այն է որ անոնց կարծիքը չառնուեցաւ, թերեւս անոր համար որ միջազգային քաղաքականութիւնը թոյլատու չէր կարծիք առնելու: Իմ կարծիքովս՝ սխալ գործուեցաւ շարժման մէջ չլնելով զանգուածները: Ու կազմուեցաւ կառավարութիւն մը, որուն մէջ մտան Ժորժ Պոնէ եւ Քէօյլ: Ո՞վ չի գիտեր, սակայն, թէ արդի ելմտ. նախարարը Գանք Լազարի մարդն է: Մենք ընկերվարականներ ենք, բայց ոչ ապուշներ »:

Ու Զիրոմսքի պահանջեց որ կուսակցութիւնը այնպիսի կլիմայ մը ստեղծէ, որ Շօթանի դահլիճը քաշուի: Օր ու ժամ չորոշեց, բայց Զիրոմսքի յայտնեց որ շուտով պիտի քաշուի Շօթանի կառավարութիւնը, իր տեղը տալով Ժող. Ճակատի պատկերով գծուած կառավարութեան մը, մասնակցութեամբ համայնավարներուն եւ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներուն.

Զիրոմսքի բեմէն իջաւ երկար ծափահարութիւններու մէջ , — իր ընկերները կը ծափահարէին ոտքի կանգնած :

Բեմ բարձրացաւ Կրումպախ, պաշտպանելու համար Փօլ Ֆօրի եւ Լէոն Պլումի բանաձեւը: Զիրենք մեղադրողները կը պատճառաբանեն թէ արմատականները ընկերվարական չեն.—«Գի՞տէ ըրէն ատիկա մեղխօրվեցնելկարծելով, բայց ի՞նչ են Զիրոմսքիները եւ Փիվէրները: Անոնք իրենց գլուխը դրած են երկարաթեւ գլխարկներ, այնպէս որ կարելի չէ տեսնել թէ ի՞նչ տեսակ գլուխ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՅՈՒԼԻՍ 14ի տօնին պատճառով, «Յառաջ»ի յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ Ուրբաթ :

ՇՈՇՈՐԹՆԵՐԸ

>>>> • <<<<

Բառը փոխ եմ առել Վ. Իշխանեանից, որ այնքան մանրամասն կերպով պատկերացնում է մեզ արդի Թուրքիան՝ իր հոգեբով եւ փորձերով, ինչպէս նաեւ իր ... շոշորթապաշտութեամբ

Այս ի՜նչ բախտաւոր աշխարհ է եւ ի՜նչ երանելի մարդկութիւն, որ Թուրքի նման «ազգ» ունի իր մէջ. խեղճ որ մենք, Հայերս չգիտցանք օգտուիլ Թուրքի դարաւո՛ր բարեկամութիւնից

Թուրք բարձր պաշտօնեաներից մէկն է — Շիւքրի Քայա, որ դառնացրած է այսպէս. «Մենք պատմութենէն ժառանգ մը ունինք, այն է՝ մեր մարդկային ձգտումները եւ մեր քաղաքակրթական գաղափարը մեր սահմաններէն դուրս տանիլ եւ տարածել։ Մեր սահմանները մեր մտքի թռիչքին նեղ կուգան... Պատմութիւնը մեզի ցոյց տուած է շատ մը ժամանակաշրջաններ։ Վաղն ալ նման ապագայ մը կը սպասէ Թուրքերուն»։

Անենք որ այս՝ Թուրք պաշտօնեայի առաջին դատանցանքը չէ։ Սակայն պէտք է խոստովանիլ, որ այդ բառերի տակ բացի շոշորթապաշտութեան, կայ նաեւ դառն իրականութիւն, որ, եթէ հարկէ, պէտք է ծուռ կերպով հասկնալ։

«Շոշորթ մը չէ անշուշտ Շիւքրի Քայան», այսպէս է վերջացնում Իշխանեանը իր «Ուրիշ Թերթեր» յօդուածը, «բայց մեծամտութեան այս ծայրայեղութիւնը շատ հեռու չէ շոշորթութենէ» ...

Բայց մէկդի մեր ցեղային առնչութիւնը Թուրքի հանդէպ, փորձենք հասկնալ այս «դատը». չէ՞ որ Թուրքը այսօր յաւակնութիւն ունի ոչ միայն փոքր, այլ եւ մեծ ազգերին «դատ» տալ (ո՛հ, ո՜ւր է թէ այս «դատը» լինէր առանց արիւնի եւ միայն ու միայն քաղաքակրթութեան պիտակին տակ...)։

Թուրքերը «պատմութիւնէն ժառանգ մը ունին» եղեր եւ իրենց այս «ժառանգութիւնը» այսպէս են հասկացել. «Մեր մարդկային ձգտումները եւ մեր քաղաքակրթական գաղափարները մեր սահմաններէն դուրս տանիլ եւ տարածել»։ Ոչ թէ միայն ես, այլ եւ ամբողջ հայ ժողովուրդը գիտակցում է որ Թուրքերը լաւ են ժառանգել եւ ու գործածում են պատմութեան այս «շքեղ պատգամը»։

Այս մէկ։

Թուրք Շիւքրի Քայաների բերանով ասում է. «Մեր սահմանները մեր մտքի թռիչքին նեղ կուգան»։ Մէկ, հէտ արդէն բովանդակ աշխարհը մի ժամանակ հաշտուել էր այս գաղափարի հետ եւ դրա համար էլ Թուրքին էր «շնորհիր» Իրան — Թուրանից բռնած մինչեւ Եւրոպայի սիրտը, մէջը առնելով բոլոր արաբական աշխարհները եւ Աֆրիկէի հիւսիսը։ Թուրքը մի ժամանակ իր «մտքի թռիչքը» այս հսկայածաւալ կայսրութեան վրայ էր «պարզեցնում» ու բնին ինչպէ՞ս կարող է հիմա իր համեստ՛ մտքի մի ամբողջ միլիոն ... Ինչ՞պէ է, պէտք է խղճալ այս «Թռիչքին» եւ այս անգամ, մանաւանդ այսօր որ մենք գիտենք թէ նա «քաղաքակրթութեան նախահայրն» է, պէտք է, առանց տարակուսի, նրան շնորհել իրենից խլուած բոլո՛ր երկիրները, վրան աւելացնելով Մոնղոլիան եւ Չինաստանը, ամբողջ Պամիրեան բարձրաւանդակը եւ... Հնդկաստանը։ Չեմ կարծում, որ Թուրքը ս եւ է հաղարուած ալ Եւրոպայում, որով նաեւ ժամանակին «քաղաքակրթել է» Եւրոպան

Այս երկու։

Մենք արդէն գիտենք, որ պատմութիւնը Թուրքին «ցոյց տուած է շատ մեծ ժամանակաշրջաններ»։ Կարծում եմ, որ հարկ չկայ մեզ իմանալու այս մէկը՝ Թուրքի բերնից։ Գիտենք նաեւ որ «վաղն ալ նման ապագայ մը կը սպասէ Թուրքերուն»։ Հապա՛, պատմութիւնը պիտի շարունակուի, եւ Թուրքը պիտի շարունակէ «քաղաքակրթել» այս խաւար երկրագունդը։ Ի՜նչպէս կարելի է կիսատ ձգել «արբրաղան գործը»։ Ամբողջ Մերձաւոր Արեւելքը, ինչպէս նաեւ Բալկաններ եւ մանաւանդ Հայերս՝ դարերի եւ սերունդների բերնով վկայում ենք, որ պատմութիւնը իրապէս ցոյց է տուել Թուրքին «շատ մեծ ժամանակաշրջաններ», միայն թէ յանուն «քաղաքակրթութեան»՝ նա ստիպուած է եղել մի քանի անգամ կարմիր ներկել իր «քաղաքակրթական արշաւանքները»։ Այսքան միայն. Մենք, Հայերս, ականատես ենք եղել այս «շատ մեծ ժամանակաշրջաններին» ու վաւերացնում ենք այդ.

Այս ալ երեք։

Բայց, ինձ թւում է, թէ պէտք է երբեմն կամաց, «հէնց այնպէս» յանուն «քաղաքակրթութեան» զգուշացնել Թուրքին, որ «մենք էլ աշխարհ տեսած մարդիկ ենք» եւ շատ թէ քիչ հասկանում ենք «քաղաքակրթութիւն» բառի իմաստը։ Ի՞նչ է, մեծ մե՞ղք գործած կը լինենք, եթէ ասենք, որ մենք էլ հին ազգ ենք, փոյթ չէ թէ «քաղաքակրթուել ենք» Թուրքի շնորհիւ...

Բայց ովքե՞ր են այս «մենք»ը, պիտի խորհի Թուրքը. չէ՞ որ երբ նրանք Անգարայում Հայի ու հայ դատի անուն են լսում, ընկնում են փորի վրայ ու մի կուշտ խնդում. Ի՞նչ Հայ, ազգա՛ր, վա՛ղ անցիր այդ ցնորքներից, մեր մշակոյթն այնքան գերիշխող էր, եւ մեր քաղաքակրթութիւնը այնքան բարձր, որ «հէնց այնպէս», առանց մեծ ցնցումի, թրքութեան մէջ ձուլուեց սա մի բուռ ժողովուրդը. Ի՞նչ, մե՞նք ենք մեղաւոր, որ նրանք ձուլուեցին եւ չկան ո՛չ Հայը, ո՛չ Հայ Դատը...

Պարոնեան լինէր, աշխարհին կը նուիրէր երգիծական գլուխ-գործոց մը գիրք — «Թուրքը՝ Ջահակիր աշխարհի ու մարդկային քաղաքակրթութեան» խորագրով։ Ծիծաղ այս բառերով, որ ընթերցողը նախ քան գրքի պարունակութեան անցնելը՝ փորը բռնէր ու խնդար, մինչեւ որ

Բայց, մենք Շիւքրի Քայայի խօսքերը «վերլուծեցինք» այնպէս՝ ինչպէս որ իրենք, Թուրքերն են «հասկանում»։ Հիմա տեսնենք թէ մե՛նք ինչպէս ենք հասկանում։

Մենք յաճախ այս կամ այն կերպով ուզել ենք հասկացնել Թուրքերին, որ իրենց այս շոշորթապաշտութեան ոչ միայն մենք, այլ եւ բովանդակ աշխարհը չի հաւատում։

Թուրքն ասում է. «Մենք պատմութենէն ժառանգ մը ունինք, այն է՝ մեր մարդկային ձգտումները եւ մեր քաղաքակրթական գաղափարները մեր սահմաններէն դուրս տանիլ ու տարածել»։ Իսկ մենք այս խօսքերը այսպէս ենք թարգմանում՝ ներկայ ու գալիք սերունդների համար.

— Թո՛ւրք, մենք գիտենք, որ «պատմութենէն ժառանգ մը ունիս», եւ մենք ականատես ենք եղել թէ ձեր սերունդները այդ ժառանգութիւնը ինչպէ՛ս են անցրել դար առ դար եւ սերունդ առ սերունդ։ Այդ ժառանգութիւնը այն կեռ սուրն է, որ չի առնաչում գլխեցիների ու հանհարիդը, ու նաեւ այն դանակն է, բութ ու անմշակ, որի յղացումներից անպատ... ներ են դառնում ... եւ բերքի դաշտերը։ Դուք ձեր սահմաններից դուրս բերիք ու տարածեցիք ոչ թէ «քաղաքակրթական գաղափարներ», այլ խորշակ ու մորիկ, աւերն ու արցունք, բռնութիւն եւ ստրկութիւն։ Դարեր շարունակ ձեր միակ գործն է եղել քանդել ու աւերել, մոխրակոյտի վերածել այն բոլորը, ինչ որ քաղաքակրթութիւն էր կոչուել եւ որի վրայ բազմաթիւ սերունդների հանճար է թափուած։

Ասում էք. «Մեր սահմանները մեր մտքի թռիչքին նեղ կուգան»... Իսկ այն ատեն, երբ այդ սահմանները լայն էին, ի՞նչ տուիք դուք աշխարհին ու մարդկութեան, ի՞նչ տուիք ձեր նուաճած բոլոր երկիրներին բացի լացից ու արիւնից։

Ու այսօր ձեր սահմանները նեղ են գալիս ձեր «մտքի թռիչքին», որովհետեւ այդ սահմանների մէջ չեն մնացել ժողովուրդներ, որ կրէին իրենց վրայ ձեր մտքի յղացումների բոլոր ազդեցութիւնը

Դուք յայտարարում էք. «Պատմութիւնը մեզի ցոյց տուած է շատ մեծ ժամանակաշրջաններ։ Վաղն ալ նման ապագայ մը կը սպասէ Թուրքերուն»։ Մենք Հայերս խորապէս ըմբռնած ենք, թէ ի՛նչեր կան թաքնուած այս խօսքերի տակ։ Այո՛, մենք ականատես ենք եղել ձեր այդ «շատ մեծ ժամանակաշրջաններին»։ Հարկ չկայ շատ հեռուները երթալու, մօտիկ անցեալը, որ այնքան թարմ է մեր ու ձեր յիշողութեան մէջ, կը բաւէ ապացուցանելու այդ ժամանակաշրջանի մեծութիւնը։ Բերենք միայն Ապտիւլ Համիտի տարիները եւ նրանց հետեւող Թալէաթ-Էնվէրեան շրջանը, — 1894-96ի կոտորածները, 1909 Թուի Ադանայի ջարդերը («Սահմանադրութեա՞ն» օրերին...) 1915ի մէկ միլիոն Հայերի ոչնչացումը.

Ու այս բոլորը արել էք առանց մի վայրկեան իսկ անդրադառնալու ձեր ... ու բարքերի պարունակութեան

Զգում եմ, որ տարագիր երիտասարդութեան առնչութիւնը ... աւելի է չեղուում դէպի հայ ցեղի ոսոխը, թէեւ մեր այդ սերունդը ինքը ապրած չէ հայութեան կրած սարսափները։ Ու նա, անշուշտ, պիտի չհաւատայ Շիւքրի Քայաների դատանցանքներին եւ պիտի չներէ հայութեան հանդէպ գործուած եղեռնը։

Ա. ԱՄԻՆ

Խ. Ս. Հ. Ս.

—o—

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒՄՆԵՐԷՆ ՎԵՐՋ

Լեհ զօրավար Վլատիսլաւ Սիքորսքի, որ միջազգային համբաւով զինուորական գրագէտ մըն է եւ որ իր 32 տարեկանին՝ վերականգնող Լեհաստանի վարչապետը եղաւ, «Քուրիէր Վարշաւսքի»ի մէջ կը գրէ ի մէջ այլոց.—

Մարաջախտ Թուխաչեւսքի Ռուսիոյ ղեկավարն էր, երբ այդ երկիրը իր վերջին պատերազմը կը մղէր Լեհաստանի դէմ։ Անոր հետ գնդակահարուող զօրավարներէն ոմանք այդ ատեն անտարակոյս յաջողութեամբ պատասխանատու դերեր կը կատարէին։ Անոնցմէ մին՝ ինծի շատ լաւ ծանօթ զօրավար Քորքը, պետը 15րդ բանակին, որ փորձեց պաշարել Վարշաւան։ Անոնք, գնդակահարուելէ առաջ, ամենակարեւոր դիրքերը կը գրաւէին կարմիր բանակին մէջ։ Մարաջախտ Թուխաչեւսքի ամենակարող ռուս սպան էր։ Անոր հետ կարելի չէ բաղդատել Ծայր. Արեւելքի գլխաւորը՝ մարաջախտ Գլիւխէրը որ աւելի շատ արկածախնդիր մըն է, քան զինուորական ղեկավար մը։ Մարաջախտ Պուտեննիի ալ խօսքը չըլլար։ Իսկ Վորոշիլովը կրնայ իրեն առաջին իսկ փորձութեան... Ենթադրել մասուր պաշտպանել, տաղանդէն ու խիզախութենէն զուրկ է Թուխաչեւսքի։ Որպէս զինուորականներ՝ իրենց անհամար յատկութիւններով կը դանազանուէին նաեւ զօրավար Քորք, Եաքիր, Փութնա, Իիխոյով։ Այդ պատճառաւ ալ ոչ ոք լրջօրէն նկատի պիտի ունենայ պաշտօնաթերթ «Փրաւտա»ն, բառ առ բառ բանակին պետերուն այսքան արագ գնդակահարումը եւս նոր ապացոյց մըն է թէ Սովետները ուժեղ են։ Ճիշդ հակառակն է իրողութիւնը, — այդ գնդակահարումը կը վկայէ անոնց մեծ տկարութիւնը եւ Ստալինի ծանր անզօրութիւնը։ Կարմիր բանակը շատ երկար ատեն պիտի դարմանէ իր վէրքերը, որոնք յատուկ են նկատի իր հաւաքականութեան հոգիին վրայ։

Թերեւս Թուխաչեւսքի ինկաւ որպէս զոհը իր ազնուական ծագումին, իր յատկութիւններուն եւ իր ընդունակութիւններուն եւ — ինչ որ աւելին կարեւոր է — իր չեզոքականի համոզումներուն։ Բնութեամբ ուրիշ մեծութիւն իր ամենաւորական անձը՝ մարաջախտին էր։ 1920ին, Լեհական կամքերուն է Պուտեննիի հեծելազօրաց բանակին, որ, Թուխաչեւսքի հակառակ, կը յառաջանար դէպի Լվով։ Եւ պատերազմէն վերջ, Թուխաչեւսքի Ստալինը ցոյց տուաւ որպէս գլխաւոր պատասխանատուն ռուսական պարտութեան՝ Վիսլայի, Վերայի եւ Վէփօլի առջեւ։ Անկարելի չէ որ Մոսկուայի վերջին արարը ունենայ անձնական բնոյթ, բայց առանց չի նուազեցներ այն արժէքը զոր դեռ անհերքելի է ձգելու։

Մարաջախտ Թուխաչեւսքի եւ իր ընկերները կը մեղադրուին դաւադրութեամբ, լրտեսութեամբ, Սովետներու թշնամիներուն ի նպաստ գործելու ծառայութեամբ։ Թէեւ շատ վարժուած ենք Սովետական Ռուսիոյ անհաւատալի բաներուն, բայց Վորոշիլովի յեղումն, — որ կը փոխարինէր դատախազը — երկմտութիւն կը ստեղծէ։

Բայց ի՞նչ կ'արժէ այն զինուորը, որ մինչեւ երէկ խանդավառօրէն կը ծափահարէր իր սիրեցեալ ղեկավարները, իսկ այսօր, նոյն խանդավառութեամբ կը քուէարկէ ամենաառաւելին որոշումները՝ անոնց գնդակահարման։ Զինուոր — մեքենան, որ կ'անցնի ահաւորութիւնները եւ գաւերու երկրին՝ Ռուսիոյ մէջ, իրապէս շատ յարմար ըլլայ մըն է ստարարդներու ձեռքին մէջ։ Բայց, այդպիսի զինուոր մը չի կրնար տոկալ ապագայ պատերազմի փորձութեան, որ կրնար շատ աւելի ծանր ըլլալ, քան ընդհանուր պատերազմը։

Նման մթնոլորտի մէջ չեն ծնիր եւ չեն կրնար ըլլալ անվախ զինուորներ, որոնք ընդունակ ըլլան զոհուելու հայրենիքի խորանին առջեւ։ Ծիծաղելի հերոսութիւնը կը պահանջէ մաքուր մթնոլորտ եւ ազատ օդ։

ՔԵՐԵՆՍԿԻ ՍԹԱԼԻՆԻ ԴԷՄ «ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ» ՄԱՍԻՆ

—o—

ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ ԳԵՐՄԱՆԱՍԷՐ...

Ի՞նչ է եղած Թուխաչեւսքիի «դաւադրութեան» նպատակը, — ահա խնդիր մը որ կը զբաղեցնէ արտաքին աշխարհը։ Ռուսիոյ նախկին վարչապետ Քերենսքի ըրած յայտարարութիւն մը իր վերջերս, որ բաւական շահագրգռութիւն առթեց։

Ըստ Քերենսքիի, դաւադրութեան փաստը կատարելապէս անհիմն է ու անվիճելի։ Բայց, Քերենսքի կը մխիթէ կարմիր բանակի մարաջախտին եւ ութը զօրավարներու հասցէին ներուած դաւաճանական եւ լրտեսական մեղադրանքը։

— Կ'ըսուի թէ, կը յայտարարէ Քերենսքի, Թուխաչեւսքի գերմանասէր եւ հակասեմական էր։ Ես եւս բոլորովին իրազեկ բերնէ լսած եմ թէ, ընդհակառակն, այդ քաղաքականութեան կեդրոնական անձը կը ներկայանայ... Վորոշիլովն։ Այժմ, մէկ քանի Ֆրանսական թերթերու մէջ կը կարդամ թէ մարաջախտ Եկորով աւելի մօտ է եղած Գերմանացիներուն եւ նոյնիսկ աւարտած է գերմանական սպայակոյտի ակադեմին։ Ասիկա կը նշանակէ՞ թէ որպէս յաջորդ զոհ նկատի առնուած է Եկորովը։

Զինուորականներու հետ միասին կը բացատրուի՝ Քրեմլի կողմէ անով որ անոնք օտար երկրի մը ի նպաստ քարոզչութիւն են կատարած։ Բայց, Քրեմլը կը դառնայ ոչ թէ մէկ, այլ շատ մը հակա-հեղափոխական ազդեցութեան տակ։ ... Թէ այս ուղղութեամբ ոմանք կ'աշխատին ի նպաստ անոնց, — այդ ալ այժմու վարչաձեւի՝ իր ներքին ինքնապաշտպանութեան։ Կարմիր բանակի վերնախաւը, որպէս զինուորականներ, մտահոգուած երկրին պաշտպանութեամբ, խորհած են թէ ինչ ձեւով երկիրը փրկեն արագ քայքայումէ։ Ասով ու մինակ անոր մէջ պէտք է փնտռել պատմութիւնը, պատճառն ու նպատակը դաւադրութեան։

Դաւադիրներուն նպատակը հետեւեալն է եղած, — երկիրը տանիլ ... Այժմու ղեկավար ... թերթերը արգելք կ'ըլլան երկրին պաշտպանութեան։ Զինուորական ղեկավարները պէտք ունին, ամէն բանէ առաջ, անխափանօրէն աշխատող ծառայութեան, ..., հանգստութեան եւ կարգապահութեան եւ ...

Քերենսքի, իբրեւ համաձայն իր տեսակէտին, կը յիշէ յօդուած մը ... Թիւով լոյս տեսած։ Ըստ Թուխաչեւսքիի, բանակի ... գործը անհամապատասխան դուրս եկած է ... կը պարզուի զինուորական հրամանատարներու նպաստ... Մոսկուայի ղեկավար այդ պայքարին արտայայտութիւններն են։ Այն ինչ որ տեղի ունեցաւ 11 յունիսին (գնդակահարում) անշուշտ վերջը չը գրաւեց այդ պայքարին։ Նոյն դէպքը կը շարունակուի։ Եթէ կարմիր բանակի ղեկավարութիւնը դէմ դացած է Ստալինին, կը նշանակէ թէ ան ենթադրած է նեցուկ գտնել երկրին մէջ։

Ինչո՞ւ զինուորականները քայլը անյաջողութեամբ վերջացաւ։

Ըստ Քերենսքիի՝ ասիկա արդիւնք է անոր որ կարմիր հրամանատարութիւնը մարած է եւ փախցուցած է առիթները։ Ան բաւարար կապ ունեցած չէ երկրին հետ։

Քերենսքի եզրակացուցած է թէ դաւադիրներուն նպատակը եղած է շատ պարզ, — ամրացնել գիւղացիութիւնը, ..., հաշտեցնել եւ ինքնավարութիւն տալ ամէն մէկ քաղաքացիի՝ վաղուան օրուան մասին, որոնց օրինականութիւն մտցնել եւն։

Քերենսքի, սակայն, չէ ըսած թէ ուրկէ քաղած է իր այս տեղեկութիւնները։

«ՀԱՐՈՒԱԾ ՄԱՐՔՍԻԶՄԻՆ ՈՒ ԼԵՆԻՆԻԶՄԻՆ»

—o—

Այս յատկանշական խորագրով, Տօքթ. Օթօ Պաուէր կը գրէ իր «Տէր Քամփֆ» պարբերականին մէջ թէ ռուսական կոմունիզմը գաղափարականօրէն կը զինաթափուի այն հարուածով, զոր Սթալին կուտայ Մարքսիզմի ու Լենինիզմի գիտութեան՝ Ռուսիոյ մէջ։ Ու կը շարունակէ —

— «Սովետ Ռուսիոյ մէջ ահաբեկումի նոր ալիքին կը զուգադիպի փճացումն ու ամբողջացումը։ Սովետական միութեան մէջ մարքսիզմը առաջին անգամն ըլլալով դարձաւ տիրող գիտութիւն մը եւ առաջին անգամն ըլլալով բարձրագոյն վարժարաններ, ակադեմիները եւ գիտական հաստատութիւնները գրուեցան անոր ծառայութեան տակ, զայն կիրարկելով պատմական եւ ընկերային գիտութեանց բոլոր ճիւղերուն մէջ»։

Կանգ առնելով պատմական գիտութեան «քայքայումին» վրայ, ուր յարդ կիրարկուող պատմական մաթերիալիզմը կը փոխարինուի ազգայնական տեսութիւններով, Պաուէր կ'ըսէ —

— Երկար ատեն Փոքրովսքիի Ռուսիոյ պատմութեան գործերը (Ծ. Խ. — Փոքրովսքի պետն է ռուս մարքսեան պատմական գիտութեան) նկատուած էին իբրեւ գերագոյն հաստատութիւնը՝ պատմութեան մարքսեան բացատրութեանց։ Կուսակցական որոշումով մը, յանկարծ անոր բացատրութիւնները ... պատմութեան մասին՝ նկատուեցան կեղծ։ Հիմ բովանդակ Փոքրովսքիի վրայ յարձակումը աւելի կը զօրանայ օր օրի, անոր գործերը կը նկատուին հակամարքսեան եւ հակալենինեան, իսկ անոր կարգ մը աշակերտները կը յայտարարուին թրոցքիականներ եւ օտար գործակալներ։ Փրոֆէսէօր Փոքրովսքիի դէմ մղուած պայքարը կը բացատրուի անով որ անոր ըմբռնումները չեն համապատասխաներ վարչաձեւին կողմէ այժմ մշակուող հայրենասիրութեան եւ ազգային առանձնութեանց մասին այժմ ի գործ դրուած հոգածութեանց։ Փ. Տրոյաւով ոչ միայն անտրամաբանական, այլեւ պարզապէս խաբեպատրութիւն կը նկատէ այն պարագան որ Փոքրովսքիի գործերը 17 տարու Գոկատ Ճէլէնի... ...ները, ընդմէջ քաղաքներու բարձր դասուն եւ գիւղական ցած խաւերուն, փոխանակ ուկրայնական ազգային պայքարի մը՝ ընդդէմ լեհական օտար գերիշխանութեան։ Թէ՛ ուղիղ կերպով ներկայացուած չէ Մեծն Պետրոսի անձնաւորութիւնը, եւ թէ՛ շատ ուժգնօրէն ընդգծուած է ... չափազանցութեան ... յատակումը։

Կոմունիզմի ակադեմիան, ակադեմիին պատմական ճիւղը, Մոսկուայի համալսարանին պատմական ճիւղը, եւ պատմական ամենակարեւոր պարբերականներու խմբագրութիւնները կը տապալին իբրեւ թրոցքիական «լրտեսներու» բոյներ։

Պաուէր, յետոյ կանգ առնելով իրաւունքի մարզի մէջ կատարուած քանդումին, ուր կ'ելլէն կը վերահաստատուի քաղաքացիական իրաւունքի հեղինակութիւնը, կ'ըսէ.

— Վերջերս, արշաւ մը ծայր տուած է Փաշուքանիսի իրաւական դպրոցին դէմ. Փաշուքանիս քաղաքացիական իրաւունքը կը ներկայացնէ իբրեւ իրաւունքը ազատական, պուրժուական հասարակութեան։ Ըստ իրեն՝ սովետական իրաւարարութիւնը պէտք է դուրս գայ սովետական իրաւունքի սահմաններէն, — ընկերվարութեան բարգաւաճումով իրաւունքը «պիտի մեռնի» հետզհետէ՝ պետութեան հետ։ Այս տեսութիւնը կը ներկայացուի որպէս թշնամական յարձակում սովետական միութեան իրաւական կարգի դէմ, եւ, այդ պատճառաւ, Սթալինէն կը պահանջուի «իրաւական ճակատին վրայ թրոցքիական Պաշուքանիսեան թշնամական տեսութեան ամբողջական տապալումը»։

Անկէ յետոյ կարգը կուգայ փիլիսոփայութեան։ «Մարքսականութեան դրօշին ներքեւ» պարբերականը կը յարձակի սովետական փիլիսոփայութեան մինչայժմեան պետին՝ Տէպորինի վրայ, զայն մեղադրելով «մենշեւիկեան իտէալականութեամբ» եւ որպէս ժողովուրդի թշնամի՝ փիլիսոփայական ճակատին վրայ։

Նման պայմաններու մէջ, կ'եզրակացնէ Պաուէր, գիտական հետազօտումները անկարելի են, գիտունները չեն կրնար իրենց աշխատանքներուն մէջ ի յայտ բերել անկախութիւն, եւ հակայեղափոխական նկատուելու վտանգին առջեւ՝ անոնք պէտք է գրադեն միայն Սթալինէն ներշնչեր հաւաքելով։ Մարքսեան գիտութիւնը կը մեռնի Խ. Ռուսիոյ մէջ, կ'եզրակացնէ Պաուէր։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ Ծ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Անցեալ շաբթու Ծայր. Արեւելքը կրկին խռովեց աշխարհը։ Հետաքրքրական է գիտնալ, անշուշտ, թէ ճափոնցիք ի՞նչ ձեւով կը գնահատեն իրենց եւ ռուսական ուժերը։ Ճափոն սպայակոյտի գնդապետ Քոչախարա, որ երկար ատեն Մոսկուայի զինուորական կցորդ է եղած, հետեւեալ գնահատումները կ'ընէ.—

Կարմիր բանակը թէեւ վերջերս Ծայր. Արեւելքի մէջ բաւական զօրացած է, բայց առակ չէ յարձակողական գործողութիւններու։ Կարմիր բանակի վերջին դէպքերը կը հաստատեն թէ Սթալինի դիկտատուրան զինուորական տեսակէտով ոչ միայն բացասական, այլ եւ դրական կողմեր ունի. Սթալինեան ինքնապահպանումը պէտք է գնահատել որպէս դրական ազդակ, որովհետեւ ատիկա կը տանի դէպի միասնականութիւնը վերին հրամանատարութեան, որ ռազմագիտական տեսակէտով կը ներկայանայ, պատերազմի ատեն, իբրեւ խոշոր զինուորական բարձր իշխանութեան։ Միեւնոյն ատեն, Սթալինի դիկտատուրային կարելի է եզրակացնել թէ պատերազմի նպատակին համար ամէն ինչ պիտի զոհուի։

Սով. Ռուսիոյ ճարտարարուեստը յառաջդիմած է։ Բայց, ատիկա չի փոխեր մեզ՝ ճափոնցիները ճափոնական զինուորական արտադրութիւնները, իրենց որակով, շատ աւելի բարձր են, քան սովետականները, իսկ ճարտարական զինուորական գործարաններու արտադրողականութիւնը սովետականէն պակաս չէ։ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ կեդրոնացած են 300.000 կարմիր զինուորներ եւ 1500 հրասայլեր, բայց, այդ բանակին արժէքը շատ մեծ չէ, իրապէս ռուս զինուորը կատարեալ է, քաջ եւ լաւ կը կռուի, բայց իր պետերը բարձր չեն։ Անոնց ծանօթութիւնները — զինուորական թէ ընդհանուր — տկար են։ Անոնք որ կը հաւատան կարմիր բանակի ուժին, կը հիմնուին այն ենթադրութեան վրայ թէ դանդաղօրէն (Թիւը) պիտի աւելի ամէն բան։ Բայց Սովետական Ռուսիան այդ դանդաղօրէն պիտի չունենայ, քանի որ երկու ճակատի վրայ պատերազմի մը պարագային (Ճափոն — Գերմանիա. Քոչախարա կը խորհի թէ պատերազմը պիտի մղուի երկու ճակատի վրայ՝ Եւրոպայի մէջ եւ Ծայր. Արեւելք), Սովետական Ռուսիան այդ առաւելութիւնը պիտի չունենայ։ Ասով հանդերձ, Ծայր. Արեւելքի մէջ կարմիր վտանգ գոյութիւն չունի, եւ այն գաղափարը թէ բոլշեւիկները կրնան իրենց ուզածին չափ աւելցնել իրենց ուժերը Ճափոնի դէմ, բոլորովին սխալ է։ Ճափոնը ոչ մէկ հիմք ունի լրջօրէն վախնալու Մանչուրիոյ սահմանին վրայ գտնուող կարմիր զօրքերէն։

ՇԱՐՄԱՂ

ՄԷԿ ԴԱՐԷՆ ՄԻՒՍԸ

Ֆրանսական թերթ մը հարիւր տարուան մէջ կատարուած գիտական յառաջդիմութիւններուն խօսք կ'ընէ, մանաւանդ ի մասին օդանաւային գիւտերուն եւ անթելով եղած հրաշալի հաղորդակցութիւններուն։ Հարիւր տարի առաջ էր որ բացումը կատարուեցաւ Փարիզ-Սէն Ժէռմէն երկաթուղիի գիծին, որուն համար հողային բան մը կ'ըսէր Թիէր եւ «խաղալիկ» մը կ'աւելցնէր Կիզօ։ Եւ այս երկու համբաւաւոր պետական մարդիկը կը մտածէին թէ այս նոր գիւտը ապագայ չունէր։

Հարիւր տարի առաջ հեռագրութիւն բաւական կարճ շրջանով հաղորդակցութիւններ էին միայն. Բայց հարիւր տարի վերջ, այսօր հեռագիրը մէկ կողմ թողլով, կարելի է'լլայ հեռաձայնով մինչեւ Ամերիկա ժամերով խօսիլ։ Ամէն մարդ ... է ատեն, կը լսէ, երբ ուզէ, հեռաւոր ձայներ, նուագահանդէսներ եւ երգեր։ Միջոցներու մէջէն հեռատեսիլը հետզհետէ կ'ընդհանրանայ։ Թելին մէկ ծայրը դուռն, միւսը եւ կրնանք դիտել զիրար։ Ականջին կը միանայ աչքը։

Ուրեմն կը տեսնուի թէ մէկ դարու մէջ ճամբայ կարեր ենք։ Բայց, այսպիսի յառաջդիմութեան հետ բաղդատելով՝ մարդկային իմաստութիւնը, խիղճը նոյնքան յառաջդիմա՞ծ արդեօք, կը հարցնէ մինչեւ այն ֆրանսերէն թերթը։ Այո՛, հիմա մարդիկ շատ աւելի արագ կ'երթան քան հարիւր տարի առաջ, բայց, գիտե՞նք խորհի՞նք, այսքա՞ն արագ երթալու նպատակը կամ արդիւնքը ձեր մասին...

զիրար սպաննելու համար է, մինչդեռ կը կարենք Թշնամիին շատ հասնելու եւ անոր գլուխը շուտով կտրելու նպատակով․․․:

Դասնանք կրկին Ֆրանսերէն Թերթին.— Անէծք մը կը ծանրանայ, կ'ըսէ, մարդկային ամէնէն գեղեցիկ նուաճումներուն վրայ: Հեռատեսութիւնը կ'անհետի, արագութիւնը կ'ածէ անդադար, բայց սպանութիւնները կատարելագործելու համար: Փօսքալ կ'ըսէր — «Անհուն միջոցներուն լռութիւնը սարսափ կ'ազդէ ինծի»: Բայց հիմա ալ մենք իրաւունք ունինք ըսելու.— Միջոցներուն շաղակրատութիւնը վախ կը պատճառէ մեզի, քանի որ հեռաւոր երկիրներէն աւելի աղէտքի, կոիւի լուրեր կուգան քան թէ խաղաղութեան:

Մենք գիտենք որ այս Ֆրանսերէն Թերթը վարժեցուցած չէ մեզ առաքինական բարձր զգացումներու, գործի եւ գութի խօսք մը չենք լսած իրմէ ի նպաստ հարստահարուածներուն: Կրնա՞յ միթէ գոցել մեր բերանը ճշմարտութիւնը չըսելու համար: Քանի որ ինք մէկ դարէն միւսը զանազան փոփոխութիւններու խօսքը կ'ընէ եւ մարդկութեան քաղաքական անկումը կը մատնանշէ կենդանի օրինակներով, ո՞վ կամ ի՞նչ բան կրնայ բռնել մեզ որ այդ Թերթի երեսին չըզարնենք իր յայտնի Թրքասիրութիւնն ու գէշ ու վրան - բաց տեսակէն: Ֆիւրտերու ապստամբութեան լուրը գրեթէ բոլոր Թերթերը տուին, բայց Լիոնի «Փրոկրէ»ն լուռ կեցաւ, ապահովաբար իր Թրքասիրական համակրութեան մէջ օտարութիւն ցոյց չըտալու համար․․․: Ու դեռ, Թերթս իրենց մօրթին վրայ հեռուէն հեռու զէպքերուն պատճառած անախորժութիւնը կը դրդէ այսպիսիները խօսիլ մարդկային խաժամութիւններուն վրայ, զիրար սպաննելու տրամադրութիւններուն վրայ,: Գիտեն թէ ինչե՛ր ըրած են Հայերուն դէմ Թուրքերը, բայց կ'երդնում որ եթէ այդպիսիները զատաւորի աթոռ բազմին, տակով վրայով պիտի արդարացնեն մեր աւազակները, ատա՛կ արիւնի, գոյքի եւ սրբութիւններու: Դեռ. անցեալ շաբթու էր որ փարիզեան Թերթի մը Պոլսոյ Թղթակիցը, զտարիւն Ֆրանսացի մը, ներէն գովեստը կը կարդար Թուրքերուն, յայտնի սուտ մը խօսելով. Կ'ըսէ թէ Պոլիսի մէջ տարածուած է Ֆրանսական ազդեցութիւնը․․․ Ո՛չ, կեղծ միամիտը սուտ կը խօսի: Հայերուն հետ Պոլիսէն չատո՜նց հեռացաւ Ֆրանսական գրականութեան, լեզուին եւ դպրոցներուն հմայքը:

ԵՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆի մէջ շուտով լոյս կը տեսնէ «Հայ շինականի ալխատանքի երգեր» ստուար հատոր մը, որ բազմաթիւ բաժիններ ունի: Այսպէս.— Գութանի եւ Զուլթի երգեր եւ հորովէլներ, Սերմնացանի երգ - աղօթքներ, Հունձքի երգեր, Սայլի եւ Սայլուորի, Քաղհանի, Խաղողաքաղի, Սանդի, Ձախարակի, Խնոցի եւ Նովուկիթի, Սանդերքի, Ոլոկի երգեր:

ՀԻՆ ԴՈՒԻՆԻ աւերակներէն գտնուած են ժեծարժէք ոսկէէ պատմական իրեր, որոնք յանձնուած են պետական Թանգարանին: Անոնց մէջ կայ բիւզանդական կայսր Միքայէլ Դ-ի (1031) նկարով դրամ մը, զոյգ մը օղ եւ ոսկեայ ապարանջան մը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՄՐԱՔՍԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

ԱՎԻՆԵՈՆ.— Շաթօրընարի Ֆրանսական Ֆութպոլի խումբը բաժակի մրցումի հրաւիրած էր 16 խումբեր: Հրաւէր ստացած էր նաեւ հայկական նորակազմ «Արաքս» խումբը: Մեր եօթը մարզիկները մեկնեցան Ավինեոնէն ուրախ զուարթ, վստահ իրենց յաղթանակին: Կը հասնին Շաթօրընարի գիւղաքաղաքը, որ Ավինեոնէն 15 քիլոմեթր հեռու է: Մեր մարզիկները դաշտ կուգան ամէնէն առաջ, ծափերու եւ հուռաներու մէջ: Մրցումի կ'ելլեն Պորկ Սէն Թանտոնի խումբին դէմ: Իրաւարարը առաջին սուլիչը կը հնչեցնէ: Մրցումին ամբողջ տեւողութիւնն է 40 վայրկեան: Թաղը սկսաւ մեքեններուն վրայ հակառակորդին յարձակումով, բայց մեր մարզիկները քաջաբար դիմադրելէ վերջ, Սահակի եւ Գրիգորի գեղեցիկ փասերով յաղթանակը տարին 2ի դէմ 1ով.

Երկրորդ մրցում մը տեղի ունեցաւ միեւնոյն օրը, կէսօրէն վերջ, ընդդէմ U. A. S. Avignonի մայր խումբին դէմ, որ շատ մեծ արժէք կը ներկայացնէ տեղւոյն վրայ: Թաղը սկսաւ Արմէններուն յարձակողականով: Խմբապետ Գրիգոր Գահրիկեանի ղեկավարութեամբ, ամբողջ դաշտին երկարութիւնը կտրելէ վերջ՝ գնդակը առաջին կէտը նշանակեց, զարմանք պատճառելով հարիւրաւոր հանդիսականներուն: Գրիգորին հրամանով Սահակ կը յառաջանայ դէպի հակառակորդ բերդը, Գրիգորի գեղեցիկ մէկ փասով Սահակ կը նշանակէ երկրորդ կէտը: Այսպէսով «Արաքս» կը յաղթէ 2ի դէմ 0ով:

Այս բախտին արժանացան նաեւ ուրիշ խումբեր: Ամէնէն հետաքրքրականը եղաւ վերջին մրցումը: Կարծես կատղած վագրերու նման կ'ուզէին իրար բզքտել: Թաղը սկսաւ «Արաքս»ին ընդդէմ «Մօլէժէն» խումբին: Ո՞վ պիտի տանի 1937ի վերջին բաժակը, որ 600 Ֆրանքի արժէք ունի: Մեր մարզիկները յոգնած եւ արեգակին տաքին ենթակայ են: Թաղը սկսաւ եռանդուն եւ կրակոտ: Կարծես առաջին անգամ է որ դաշտ կուգան, բոլորովին Թարմ: Քսան վայրկեանի ճակատամարտէ վերջը ոչ մէկ արդիւնք: Իրաւարարը սահմանած 15 վայրկեան երկարաձգեց, որ մրցումը արդիւնքի մը յանգի: Հինգ վայրկեան հանդիստէ վերջ տասը վայրկեան խաղ: Հակառակորդները յարձակողականի անցան: Երկու վայրկեան անցած՝ անոնք մէկ կէտ կը նշանակեն: Թաղը վերջանալու երկու վայրկեան մնացած՝ խմբապետ Գրիգոր բացագանչեց.— «Տղա՛ք, երկու վայրկեան մնաց, յառա՛ջ, Հայոց պատիւը վեր բռնենք»: Այս կոչին վրայ Գրիգոր Շահինեան առաջ կը նետուի: Գեղեցիկ փասով մը, Գրիգորը գլուխի մէկ հարուածով կէտը կը նշանակէ: Կը մեան հաւասար 1ով 1: Իրաւարարը կ'երկին հինգ վայրկեան երկարեց խաղը: Ո՛ր կողմը որ առաջին կէտը նշանակէ, յաղթական պիտի ըլլայ եւ արծաթ բաժակը պիտի շահի: Մեր մարզիկները ուժասպառ էին անկարելին կարելի ընել, բաժակը շահիլ: Մրցումը սկսաւ յարձակողական եւ կատաղի: Ամէն ջանք ի գործ դնելէ վերջը, Արմէնները նշանակեցին երրորդ կէտը, եւ յաղթական հռչակուեցաւ «Արաքս»ը:

Մեր բարեկամները եւ տեղւոյս Շաթօրընարի խումբի նախագահը յաջողութիւնը շնորհաւորելէ վերջ, հայ մարզիկները առաջնորդեցին գեղեցիկ սրահ մը ուր պատրաստուած էր սեղան մը ի պատիւ հայ մարզիկներուն: Ճառեր եւ երգեր իրարու յաջորդեցին. շամբանեաներ կը պարպուէին «Արաքս»ի եւ տեղւոյս խումբերու յաջողութեան: Խնջոյքը վերջացաւ ուշ ատեն: Մեր մարզիկները վերադարձան ուրախ - զուարթ, իրենց հետ բերելով 1937 տարեշրջանի արծաթեայ բաժակը: Ապրի՛ք հայ մարզիկներ:

Լ. Օվիկեան

«ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԸ ԱՐՄԲԱԿԱՆ Է»

Դամասկոսէն «Ճամսուրիյէթ»ի Թղթակիցը կը հաղորդէ թէ Սուրիոյ վարչապետ Ճէմիլ Միրտամ մեծ հանդիսութեամբ դիմաւորուած եւ Հանրապետութեան նախագահին այցելելէ վերջ, կառավարչատան պատշգամէն ելլելով կրակոտ ճառ մը խօսած է, որուն ամփոփումը հետեւեալն է.—

— Պատերազմէ կը վերադառնանք. չեմ կրնար ըսել թէ ամէն ինչ կորսնցուցինք, որովհետեւ շահեր ալ ունինք, մասնաւորաբար ազգին պատիւը, որուն հանդէպ միշտ մեծ նախանձախնդրութիւն ցոյց կուտանք: Ոչ մէկ տկարութիւն ցոյց տուինք ցարդ երկրին իրաւունքները պաշտպանելու տեսակէտով:

Ժընէվի համաձայնութիւնը չստորագրեցինք, չհրաժարեցանք եւ կառավարութեան գլուխը կը գտնուինք: Սուրիոյ ներքին եւ արտաքին թշնամիները պիտի ճզմենք:

Ձեզի կատարեալ յանդգնութեամբ եւ բացորոշ կերպով կը յայտարարեմ թէ մեր քաղաքականութիւնն է Իսքէնտէրունի սանճագին արաբական արաբական հանդամանքը պահպանել:

Ոչ մէկ զիջողութիւն ու համաձայնութիւն պիտի ընդունինք սանճաքի խնդիրին մէջ. մեր դաշնակից Ֆրանսայի հետ պիտի ջանանք դաշնագրին տրամադրութիւնները ի գործ դնել, ինչ որ մեր անկախութիւնն ու միութիւնը կ'ապահովէ. դաշնագրին մէկ տառէն իսկ պիտի չհրաժարինք:

Ալեքսանտրէթի Թուրքերուն դառնալով կ'ըսենք — Դուք մեր եղբայրներն էք, հաւատարիմ ենք ձեր բարեկամութեան, որքան ատեն որ տարահով ենք թէ դուք ալ նոյն զգացումները կը սնուցանէք մեզի հանդէպ:

«ՑՐՎԻՋ»Ի ՄԱՔՍԱԽՈՒՍՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս գրած էինք, «Լուրվիդի» մաքսախուսութեան վերագրուած մը եղած է Պոլսոյ Հայոց Կալուածոցի հասցէին, եւ այս առթիւ մաքսային քննիչներ հարցաքննած են Պէյօղլուի Թաղ. Խորհուրդի ատենապետ Տօքթ. Անդրէ Վահրամն ու Կալուածոցի ատենապետ ատենադպիր Գ. Արշակ Սուրէնեանը:

Կատարուած վերագրումը այն է թէ, Կալուածոցը «Լուրվիդի» մաքսանենգութիւն ըրած է, այսինքն օտար դրամ դուրս հանած է երկրէն: Մինչ բացորոշ է որ յիշեալ մարմինը նման ապօրինի արարք մը գործելու նիւթական կարելիութիւնը չունի, տրուած ըլլալով որ մանաւանդ վերջին հինգ տարիներուն իր հասոյթները մեծապէս պակսած են եւ նոյնիսկ չեն բաւարարեր իր ծախսերուն, որուն հետեւանքով ինչ ինչ հիմնական զեղչեր եղած են իր ծախսերու բաժնէն, մինչեւ իսկ ընդունելով Ցնցումը խայտառակ լիսէի բաժնին:

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, քննիչները աչքէ անցուցած են նաեւ Կալուածոցի հաշիւները, այս մասին իբր Թարգման գործածելով Ցովհ. Շահինեանն որ կ'ընկերանար իրենց: Թէեւ Թաղ. Խորհուրդի եւ Կալուածոցի շրջանակները կը հաւատան թէ, տոմարներու մասին քննիչները այն համոզումը գոյացուցած են թէ անհիմն է եղած լրատուութիւնը, բայց միւս կողմէ կ'ըսուի թէ, մաքսային քննիչները այս առթիւ պատրաստած են տեղեկագիր մը եւ զայն ստորագրել տուած են Տօքթ. Անդրէ Վահրամի եւ ատենադպիր Գ. Ա. Սուրէնեանի, ինչպէս նաեւ Պէյօղլուի Թաղ. Խորհուրդի քարտուղար Գ. Մ. Հանէսեանի եւ Կալուածոցի քարտուղար Գ. Հ. Խանճեանի: Տեղեկագիրը ստորագրած են նաեւ քննիչներն ու Թարգման Ցովհ. Շահինգայա:

ՄԱՄՈՒԼ

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ
(ՎՐԱՑ ՄԵՆՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ)

—•—

«Ցուսաբեր» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ.—

Վրաց սոց.-դեմոկրատ կուսակցութեան պաշտօնական օրգանը՝ «Բրձոլիս Խմա» (Փարիզ)՝ իր Ապրիլ ամսուան Թիւին մէջ ուշագրաւ խմբագրական մը ունի Դաշնակցութեան դէմ: Ոճը, տրամաբանելու ձեւը, ոգին այդ յօդուածին, այս ամէնը կուգան վկայելու, որ գրութիւնը կը պատկանի մենշեւիկ կուսակցութեան պարագլուխի՝ Նոյ Ժորդանիայի գրչին:

«Արամազդ, դուն կը զայրանաս, ուրեմն դուն արդար չես»— իրաւունքով պիտի կրկնէինք հոս մեր քննադատի հասցէին:

Դժուար է նման յօդուածի մը պատասխանել. տրամաբանութիւնը անզօր է հոն, ուր առելցաւ կիրքը տիրացած է ընդդիմախօսին գրչին: Ու պիտի նախընտրէինք լռութեամբ անցնիլ այս յարձակումի վրայէն, եթէ երբեք այն վախը չունենայինք, թէ «Բրձոլիս Խմա» մեր լռութեան մէջ պիտի տեսնէ իր իրաւացի ըլլալը եւ ճիշդ այդ ձեւով ալ զայն պիտի ներկայացնէ իր ընթերցողներուն:

Ակամայ եւ հարկադրաբար կարճ պատասխան մը:

Մենշեւիկ պաշտօնաթերթի յարձակումները կարելի է ամփոփել չորս գլխաւոր կէտերու մէջ.

1.— Դաշնակցութիւնը ծանծրագրուած պայքար կը մղէ Վրաստանի եւ վրաց ժողովուրդի դէմ. եւ ոչ մէկ փրկիչ ըսերքը չկարենայ թափանցել այս պայքարի ներքին, դաւալից իմաստին, Դաշնակցութիւնը տայն ուղղուած կը հաշուէ Մենշեւիկ կուսակցութեան դէմ, լուսաւոր գիտակցելով հանդերձ որ պայքարիլ Մենշեւիկներու դէմ՝ կը նշանակէ պայքարիլ Վրաստանի եւ վրաց ազգի դէմ:

2.— Դաշնակցութիւնը միշտ տառապած է ռուսասիրական ախտով եւ կը տառապի նաեւ այսօր. ան դէմ է Կովկասեան Համադաշնակցութեան, որովհետեւ կողմնակից է ռուսական տիրապետութեան Կովկասի մէջ:

3.— Ռուսասիրական ախտէն տառապելով, Դաշնակցութիւնը շարունակ թրքական վտանգի մասին կը խօսի՝ որ հայկական վտանգ մըն է Կովկասի համար եւ տակաւին հեռու է մեզմէ, ու չի խօսիր ռուսականի մասին՝ որ իրական վտանգ մըն է եւ այսօր իսկ եկած ու բոյն դրած է մեր երկիրներուն մէջ:

4.— Հաւատարիմ իր երկարող ձգտումին՝ իր անբուժելի ռուսասիրութեան, Դաշնակցութիւնը գաղտնի յարաբերութեանց մէջ է մինչեւ իսկ բոլշեւիկներու հետ, յուսալով խորհրդային իշխանութեանց թափուն աջակցութեամբ բացառիկ դիրք ստեղծել հայութեան համար Անդրկովկասի մէջ:

«Բրձոլիս Խմա»ի հրապարակած յօդուածին մէջ կուտակուած թոյնն ու երբեմնապէս հայհոյանքի հասնող կրքոտ յարձակումները եթէ մէկդի թողնելու ըլլանք, վերի չորս կէտերով սպառած կ'ըլլանք մեր դէմ ուղղած իր գլխաւոր ամբաստանութիւնները:

«Կը բաւէ, — կ'եզրափակէ իր խօսքը մենշեւիկեան պաշտօնաթերթը, — Դաշնակցութեան դէմքը պարզուեցաւ, անոր հակավրացական հոգեբանութիւնը յստակ է այլեւս»:

Ինչպէս կը նկատէք, քիչ մը՞ շատ կ'անճապարէ Ժորդանիա. այդքան անվերապահ վճռականութեամբ եւ արագութեամբ դատեր կը տեսնենք միայն խորհրդային դրախտի մէջ: Տարրական արդարամտութիւնը կը պահանջէ մեր գաղափարէն, որ իր վիրլինական մահամերձը ստորագրելէ առաջ՝ համբերութիւն ունենայ գէթ վերջին անգամ մտիկ քանի մը բառ լսելու:

Ըստ էութեան ամբաստանութեանց անցնելէ առաջ, պիտի ուզէինք ակնարկի մը առիթով նախ հարեւանցի դիտողութիւն մը ընել:

«Երկար ժամանակ է, — այսպէս կը սկսի «Բրձոլիս Խմա» իր խմբագրականը, — որ հայկական Դաշնակցութիւն կուսակցութիւնը իր հրատարակութիւններուն մէջ պայքար կը մղէ վրաց Սոցիալ - դեմոկրատ կուսակցութեան դէմ: Մենք չէինք պատասխանած, ընթերցողներու ուշադրութիւնը չէինք ուզած հրաւիրել այդ արշաւին վրայ: Սակայն ախորժակը ուտելով կը բացուի: Արշաւը մեզի դէմ իրենց անոյշ եկաւ, անոնք խանդավառուած, պայքարը վերջացուցին այնպէս, ինչպէս որ բնականաբար պիտի վերջացնէին, — յարձակեցան ամբողջ վրացի ազգի վրայ»:

Այս տողերը ամէնէն աւելի տարօրինակ պիտի գան Դաշնակցութեան հա՛յ հակառակորդներուն: Այս վերջինները, որ գիտեն հայ լեզուն եւ օրը օրին կը հետեւին բովանդակ դաշնակցական մամուլի բոլոր արտայայտութեանց, մինչեւ «Բրձոլիս Խմա»ի յայտնութիւ՛նը, համոզուած էին ճիշդ հակառակին մէջ եւ ճիշդ հակառակ ծայրէն կը գրոհէին մեր դէմ: Անոնք կը գտնէին, որ «երկար ժամանակէ» ի վեր մենք կը տառապինք ոչ թէ «վրացատեցութեամբ», այլ չէշտըւած վրացասիրութեամբ:

Ժորդանիա, որ հայերէն չի գիտեր (ինչպէս որ չեն գիտեր իր բոլոր գործակիցները), «երկար ժամանակէ» ի վեր (1?) հակառակ երեւոյթը նշմարած է եղեր դաշնակցական մամուլին մէջ…

Արդարեւ, ի հարկէ, մեզ ճանչցող ու մեր լեզուն գիտցող մեր հայ հակառակորդներն են: Ինչ որ Ժորդանիա կը գրէ, վերճարանելու հետաքրքրական ձեւ մըն է, սրամիտ Թերեւս՝ սաօր — եայ խօսակցութեանց մէջ, սակայն անարժէք՝ լուրջ վիճարանութեանց սահմանին.

Հայ մամուլին խորթ է այն ոգին, որ տեղ գտած է «Բրձոլիս Խմա»ի ցաւալի յօդուածին մէջ: Այս պարագան հպարտանքով պէ՛տք է որ յիշատակուի հոն:

ԶԱՐԹՕՆՔ
(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» ◦ ««««

Երկար բարակ խօսելու պէտք չըկայ. հոս խաղ խնդումի համար չեմ բերած քեզ. ձեր գրսի գործակիցներուն անունները յայտնէ տեսնանք…

— Գործակի՞ց, ի՞նչ բանի գործակից, — բոլորովին հանդարտօրէն հարցուց Վահէն՝ ուղիղ բանտապետի աչքերուն նայելով, — չիտակը միտքդ չեմ հասկնար, շատ խորհրդաւոր կերպով կը խօսիս:

— Օ՛, լաւ, շատ լաւ կը հասկնաս միտքս, — ու բանտապետը բարկութեամբ ձեղէն բարձրացաւ, — անհաւատ լակոտ, քեզմէ շատ աւելի յամառ մարդիկ խօսեցուցեր եմ. պողպատի նման ամուր մարդիկ ներս մտած են այս սենեակէն, ու մոմի նման կակուղցած դուրս ելած:

— Բայց ես խօսելու պատրաստ եմ, — եթէ միայն գիտնամ, թէ ի՞նչ բանի մասին կ'ուզես որ խօսիմ: Ես ընդհակառակը խօսիլը կը սիրեմ … Եթէ չես հաւատար, հարցուր դատտուորին, դատարանի մէջ ես պէտք եղածը…

— Զա՛յնդ, — ռռնաց կաս - կարմիր կտրած բանտապետը, Վահէի անհամբերութենէն խայթուած, — հոս դատարանի սրահը չէ, եւ ոչ ալ դրսէն մարդիկ կան. եղ լեզուդ քէօքէն դուրս կը քաշեմ եւ շուներուն կը նետեմ: Մէհմէտ Աղա, Փալախեան ստ չանը տաքերուն անցուր, տեսնեմ: Ձեր խառտովանիը, հա՛, ես քեզի այնպէս մը խօսել տամ, որ պապդ ալ գերեզմանին մէջ զարմանայ….

Կարտխաններէն մէկը սենեակի անկիւնէն Փալախեան վերցնելով մօտեցաւ, ուրիշ երկուքը պառկեցուցին Վահէն, ու կօշիկները հանելով՝ ոտքերը անցուցին Փալախկայի մէջ ու չուանը պրկեցին

Սպան որ մինչ այդ հանդիսատեսի դիրք բռնած էր, մօտեցաւ մէջքի վրայ պառկած Վահէին, իբրեւ թէ կարեկցելով անոր վիճակին՝ ըսաւ.

— Վահէ էֆէնտի, կը տեսնէք որ հաւատրակ չարագործի մը նման ծեծ պիտի ուտէք. ոչ ձեր դիրքին, ոչ ձեր անունին կը վայլէ այս վիճակը: Մեծ բան մը չէ ըսելիքնիդ, ամէնուն ալ տալու պէտք չկայ, տուէք ձեր դրսի գործակիցներէն մէկ երկուքին անունը: Այդքանով մենք կը գոհանանք, դուք ալ, մենք ալ կ'ազատինք այս ցաւալի անհրաժեշտութենէն …

— Բաւակա՛ն է, — սպան մէկ կողմ տանելով, Վահէին մօտեցաւ բանտապետը, — շատ խօսք չուզեր, իմ ըմբռնումով այս երկար բարակ խօսքի գործ անանալն է: Վերջին անգամ ըլլալով կը հարցնեմ, դրսի համախոհներուդ անունները պիտի տա՞ս թէ ոչ…

— Իմ համախոհներս մասին է խօսքդ, ես հաղարաւոր համախոհներ ունեցեր եմ…

Բանտապետի բռնած կաղնի փայտէ մահակը վեր բարձրացաւ ու սարսափելի Թափով վար իջաւ Վահէի մերկ ոտքերուն վրայ. խուլ ձայն մը հանելով: Ներկաները շունչերնին բռնեցին:

Վահէն ամբողջ մարմնով ցնցուեցաւ, դէմքին կաթիլ մը արիւն չըմնաց. ատամները պինդ սեղմած, Թարթիչը ինկած դագաթի մը վրայ բաց հայեացքով նայեցաւ բանտապետին.

— Պիտի չխօսի՞ս, պիտի չխօսի՞ս, — ինքնիրմէ ելած կը կրկնէր բանտապետը՝ անընդհատ հարուածներ իջեցնելով Վահէի ոտքերուն:

Միայն երկրորդ հարուածի ժամանակ սկամայ ճիչ մը արձակեց Վահէն: Մինչ բանտապետը հարուած հարուածի ետեւէն կը տեղացնէր, Վահէի գլուխը մէկ կողմի վրայ ինկաւ, ու նուաղած՝ աչքերը գոցուեցան:

Ոչ մէկ ազգ այնքան հմտօրէն զարգացուցած է տանջելու արհեստը, որքան Թուրքը: Տանջանքը ժամանակակից նրբութեան հասցուցած՝ անգիտէ լաւագոյն կերպով գործածել զայն, միեւնոյն ժամանակ ուշադիր՝ որ զոհը յանկարծ ձեռքէն չպրծնի, անժամանակ մեռցնելով: Հազիւ թէ Վահէն անզգայ դիակի նման նուաղած ինկաւ, բանտապետը հարուածները դադրեցնելով՝ հրամայեց կարտխաններուն ուշքի բերել Վահէն:

Ջուր ցայտով մը Վահէն աչքերը բացաւ: Նախ չհասկցաւ թէ ո՞ւր կը գտնուէր, ի՞նչ էր պատահած իրեն հետ: Ծչմած հայեացքը դարձուց սենեակի մէջ գտնուողներուն, ու աչքերը կանգ առին բանտապետի դէմքին: Մահակը ձեռքը, որուն վրայ ցայտելու պատրաստ զազանի մը դիրքով կանգնած՝ բանտապետը անօթի աչքերը ուղղած էր գետինը պառկած Վահէին վրայ:

— Հը՛, պիտի խօսի՞ս, — մահակը բարձրացնելով սպառնաց բանտապետը.

— Աստուած վկայ է, բաւական է, — Նորէն մէջ ինկաւ սպան, որպէս թէ սաստիկ կարեկցելով բանտարկեալին, — ալ բաւական է, անշուշտ Վահէ էֆէնտիին գիտցածը պիտի ըսէ:

— Պիտի խօսի՞ս թէ չէ, — մահակը սպառնալից շարժելով կրկնեց բանտապետը:

— Ճանըմ, վայրկեան մը համբերէ, — միջամտեց սպան, — ժամանակ տուր որ ինքզինքը գտնէ: Մեծ բան մը չէ, մէկ երկու անուն կուտայ եւ խնդիրը կը լմննայ: Անանկ չէ՞ մի, Վահէ էֆէնտի:

Վահէն ինքզինքը գտած էր: Վայրկեան մը երկուքն նայեցաւ սպայի ու բանտապետի դէմքերուն, հեգնօրէն ժպտեցաւ, հազիւ լսելի ձայնով մըրմնջեց.

— Ծեծը չարունակեցէք…

— Չէ՛, ծեծը բաւական է, չո՛ւն, Փալախկան հանեցէք ոտքերէն … Մէհմէտ աղա, շիշերը կրակը դիր, լաւ մը կարմրցուր: Հիմա քեզի կը խօսեցնեմ… Հա՛, անհաւատի աղաքներ, — դարձաւ միւս բանտարկեալներուն, որոնք սենեակի մէկ անկիւնը քարէ արձաններու նման սահմռկած հանդիսատես կը լինէին այդ տեսարանին, — հա՛, դուք ալ լաւ նայեցէք, շուտով կարգը ձեզի պիտի գայ, ողջ ողջ պիտի տապկեմ ձեզ աւանակներու նման:

Եկաւեանն եւ միւս բանտարկեալները անկիւն մը սեղմուած՝ լուռ ականատես էին Վահէի ծեծին: Ջիղերով ցրջապատուած, անկարող իրենց ընկերոջ օգնելու՝ անոնք կը սպասէին իրենց հերթին, որ պիտի շուտանար: Վահէի Թեւերը մտած՝ երկու կարտխանները զայն ոտքի հանեցին: Ոտքերու տակը ուռած, անկարող անոնց վրայ կոխելու, Վահէն կոնակը սուլաւ պատին, մարմնին ծանրութիւնը կրունկներուն վրայ պահելով:

Կարտխան մը կրակարանի վրայ ծըռած՝ երկաթէ շիշերը կը տաքցնէր: Սպան ու բանտապետը անկիւն մը քաշուած՝ ցած ձայնով իրարու հետ կը խօսակցէին: Անոնց խօսակցութենէն ինչպէս կ'երեւէր, անհամաձայնութիւն մը կար երկուքին մէջ: Սպան ջղագրգիռ ձեւով մը, կ'ուզէր բան մը հասկցնել բանտապետին, որ սակայն կամ չէր հասկնար եւ կամ կը յամառէր իր խօսքին վրայ: Մէհմէտ Աղան, մէկդի քաշուած, աչքի պոչով Վահէին կը նայէր, զգացած վիշտը ծածկել ջանալով: Մէհմէտ աղան, վերջին ժամանակները իրօք կապուած կը զգար այդ անհաւասար երիտասարդին, որ այնքա՜ն ազնուական եւ մեծահոգի վերաբերմունք մը ունէր բոլոր բանտարկեալներուն եւ իրեն հանդէպ.

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ներ ծածկուած են այդ գլխարկներուն տակ։ Թայլ մը եւս երթալը արժէ՞ս մըն է միթէ։ Ալ բաւական է վայ – վայը, ժեռանք - կորանքը։ 35 տարիէ ի վեր կը պայքարիմ, եւ մեծ յուսախաբութիւններ կրած եմ, բոլորս ալ կրած ենք, կեանքն այդպէս է»։

Ու Կրուսոյաւ առաջարկեց քալել Լէյոն Պլումի եւսեւէն

Բեմ եյաւ Խռար, որ կը պատկանի Մարսօ - Փիվէր հոսանքին։ Քննադատեց կառավարութիւնը եւ անոր ժամանակցող ընկերվարականները, յայտարարեց թէ երկրին մէջ տակաւին կ'ապրի ժող․ ճակատը, բայց մեռած է Խորհրդարանին մէջ։ Ի վերջոյ պահանջեց որ կառավարութենէն քաշուին ընկերվարականները, մանաւանդ անոր համար որ Գոնէի հրովարտակները անընդունելի են ընկերվարական կուսակցութեան։

Կէս օրէ վերջ, երբ Մարսէյլ կը հեծէր միսթրալ հովին տակ, համագու - մարի սրահը նոր կերպարանք մը ստացած էր,— կիներ, անուշահոտութիւն, հովահար, քրտնած շապիկներով պատգամաւորներ։ Կը նախագահէ Ալպէր Փօյէն։

Ճառախօսներուն կը տրուին համբուած վայրկեաններ, բայց կարգ մը ճառախօսողներ իրենց իրաւունքը կուտան Մարսօ – Փիվէրի, որպէսզի այս ամէնէն յեղափոխական ճառախօսը կարենայ ցոյց տալ իր տաղանդը։

Մարսօ - Փիվէր յարձակեցաւ Լէյոն Պլումի վրայ, դատապարտելով որ չէզոքութիւնը չպահանջեց անցեալ տարի յունիսին, երբ բանուորները գոր - ծարաններուն եւ փողոցներուն մէջ էին դեռ, բայց քննադատեց օրուան կառավարութեան քաղաքականութիւնը, յայտարարելով որ կը ծառայէ Անգլիոյ աշխարհակալութեան։ « Զենք կրնար սպասել դեռ երկար ատեն Յեղափոխութեան դրան առջեւ, մենք արմատականներ չենք, մենք ընկերվարականներ ենք, – կը պահանջենք նախ յեղափոխութիւն, յետոյ ընկերվարութիւն ամէն ատպաբէզի մէջ»։

Այնուհետեւ խօսեցան Լէյոն Պլում եւ Փօլ Ֆօր, որոնք պաշտպանեցին այն տեսակէտը թէ նախ պէտք է պահպանել խաղաղութիւնը եւ ցոյց տուին կատարուած նուաճումները։ Անոնց ճառերը վերջացան «Ինթէրնասիոնալ»ով։

Գիշերը շարունակուեցան վիճաբանութիւնները, յետոյ ընտրուեցաւ խմբագրական յանձնախումբ մը, մշակելու համար բանաձեւերը։

Կռիւը կը շարունակուի Փէքինի շուրջ

Փէքինէն կը հեռագրեն թէ կռիւները կը շարունակուին Փէքինի շուրջ, 3 քիլոմեթր դէպի արեւմուտք։ Ճարոնակ ճափոնական զինուոր կը հասնի ամէն ժամայրը։

Չինական արտաքին նախարարը յայտարարեց այս առթիւ.

— Եթէ Թոքիոյի կառավարութիւնը չհրամայէ վերջ դնել զինուորական գործողութիւններուն հիւսիս․ Չինաստանի մէջ, Ծայր․ Արեւելքի խաղաղութիւնը վտանգուած է։

Ճափոնի կայսրը, որ արձակուրդի գացած էր, անմիջապէս վերադարձաւ Թոքիօ։ Մայրաքաղաքին մէջ ընդհ. ջղագրգռութիւն մը կը տիրէ։ Ճափոնական կառավարութիւնը անհաշտ կը թուի, եւ կը պահանջէ որ չինական կառավարութիւնը ներողութիւն խնդրէ։ Շողեկառքերով զինուոր կը ղրկուի դէպի Թիէն - Ցին։ Ղրկուած են նաեւ բազմաթիւ օդանաւեր։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Յ. Կ. Իսսի Լէ - Մուլինոյի մասնաճիւղը իր դպրոցի շինութեան համար ստացած է Յեռեւեալ նուէրները՝ Գ Գ Չէրտէրեան եւ Արմէն Փոյաճեան 100ական ֆր․․ Տիկին Անահիտ Քէյլեան 15 ֆրանք։

Օր Ռոզա Գարամանեան եւ Գ. Սարդիսեան կոստանդեան իրենց ամուսնութեան առթիւ փոխան ծաղկեփունջի, նուիրեցին 100 ֆրանք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Անկէ Գրճիւան ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Սէն-պէյի Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920 1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային վարժարաններ․ Բէմալաքեան շարժման ժամանակ Ամերիկացիներու միջոցաւ փոխադրուած են Գալիֆորնիա (Յունաստան) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է.

Ճշգրիտ լուր տուողին մէկ տարուան «Յառաջ» նուէր պիտի տրուի։ Գրել իրենց քրոջ Veske Kojar ian, née Baharian, 56, rue de Bas Meudon, Issy les Moulineaux France (Seine).

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Փարիզ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ընդհանուր ժողովը 17 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ, Rue de Defense Գ. Նալպանտեանի խանութին վերնայարկը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

Վիէնի կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Խաժակ» ակումբին մէջ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

16 յուլիս, երեկոյեան ժամը 9ին Սոսիէթէ Սավանթի Salle D-ի մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Գ. ՃՈՒԼՈՅԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՎՐՈՅԵԱՆ**

Նիւթ՝ Ի՞նչ կը կատարուի Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի մէջ

Կը հրաւիրուին փարիզի եւ շրջանի ընկերները։

Ծախքերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք։

Դաշտահանդէս

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

18 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 10ը

ՎԱՐԻԶԷԼԻ ՄՕՏ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի Ընկ. ԱՐԱՄ ԹԻՄԻՐՃԵԱՆ

Նիւթ՝ ԽԱՆԱՍՈՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Գեղարուեստական բաժին՝ արտասանութիւն, երգ, մեներգ։

Դաշտապարահանդէս

Կազմակերպուած

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

18 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԷՕՏՈՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ (Tapis Vert) պաղ աղբիւրին մօտ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ

Մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Իսիի Հ. Ե. Միութեան խումբերուն։

Մարզական զանազան խաղեր, ֆովկլոռական պարեր։ Կը նուագէ՝ Թառիստ Արգար

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ՝ եւրոպական պարերու համար

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Դաշտահանդէս

Տարօնի նահանգային միութեան դաշտահանդէս

Կազմակերպուած Փարիզի Տարօն-Տուրուբերանի նահանգային Հայրենակցական Միութեան, եւ հովանաւորութեամբ կեդրոնական վարչութեան։ 18 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

ՌՈՊԻՆՍՈՆ Grand Arbre Maison FIQUETի ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ Գ. Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ Գ. Ա. ՉՈՊԱՆԵԱՆ եւ հայրենակից Գ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կ'երգէ Օր. Հ. Կեսապեան— կ'արտասանէ՝ Օր. Օսմանեան, Գ. Գ. Զարեհ Ղարիպեան եւ Օ. Կարապետեան։

Խմբերգ եւ շուրջպար օրիորդներու կողմէ, ճոխ եւ ժողովրդական նուագախումբ, թէ կական եւ եւրոպական պարեր

Ածուրդ չկայ

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով

Անձրեւի պարագային մասնաւոր սրահ.

Հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Թերմինիւս։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԵՐԿՆԵՐԵՍ ԴԻՄԱԿԱԼԸ – ԱԶԵՖ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Չի էլ կարող պատահել որ նրան իրենք չուտ[illegible] լինէին. սրամտութեան ոչ մի տեղ առաջին կարգից նախարարութեան մէջ հասարակ տարրը – կաններին պայտած չէն տալիս, մանաւանդ, որ Ազեւը գերմաններէն գրելու մէջ անդրապէտ էր։ Մնում է ենթադրել, որ գերմանական կառավարութիւնը ցանկացել է նրան օգտագործել պատերազմի ժամանակ ինչ որ մութ գործերի մէջ։ Այնուհետ, 1918 թւին, Ազեւի փորձառու տաղանդը անկասկած կարող էր պէտք գալ։ Կարող է պատահել, որ հենց դրա համար էլ նրան ազատեցին բանտից եւ հենց դրա համար էլ նա բանտից դուրս գալուց յետոյ հաստատւում էր «Մուլէն»ին, որ երազում է Շւեցարիա գնալ եւ հեռանալ այն երկրից, որտեղ նրա հետ այդպէս վատ վարւեցին. Իսկ 1918ին Շւեցարիան համաշխարհային լրտեսութեան գլխաւոր կենտրոնն էր։ Բայց այդ ամէնը իմ ենթադրութիւններն են. Ազեւն իր հետ շատ գաղտնիքներ գերեզման տարաւ եւ մենք չենք կարող հաստատել, որ նա ուզում էր մի նոր կեանք սկսել՝ որպէս գերմանական լրտես։

Մասնիչների արքայի օրերը մօտենում էին իրենց վախճանին։

XII

Շիաստն Սորէչի «Ելիզաւետա եւ Էսսէքս» գրքի մէջ կայ մի անմոռանալի էջ, ուր նկարագրուած է Ֆիլիպ II սարսափելի թագաւորի մահը։ Թագաւոր հաւատարիմները ծածկուածէին խոց վէրքերով եւ մեռնում է գեր – մարդկային տանջանքների մէջ, զզուանքի եւ տառապանքի մէջ, վախմութեան եւ անհեթեթութեան մէջ, ողորմելի եւ երջանիկ, արդար եւ սուրբ»։

«Նրա խիղճը հանգիստ էր», – ասում է Ստրէչին, «Նա միշտ կատարել էր իր պարտականութիւնը։ Իր կեանքի ամբողջ ընթացքում աշխատել էր ուժերի ծայրայեղ լարումով։ Միայն մի միտք էր ճնշում Ֆիլիպ IIին, թէ արդեօք բաւականաչափ եռանդո՞տ է եղել հերետիկոսներին պատժելու գործում։ Ի հարկէ, նրանցից շատերին է նա այրել, բայց գուցէ հարկաւոր էր աւելի շատերին այրել»…

Ես չեմ կարող այստեղ բերել անգլիացի յայտնի գրողի յիշեալ գրքի այդ ամբողջ էջը։ Նրան միանգամայն յաջողել է տալ ողբերգական չարագործի պատկերը։ Թերեւս այժմ ողբերգական չարագործներ չեն լինում։ Ազեւը մի սովորական չարագործ էր։ Ոմանք նրան պատկերացնում են որպէս մի դեւ, ուրիշները՝ որպէս ցածր դասի մի վաճառական։ Կարծում եմ, որ ճշմարտութիւնը դրանց միջին ճամբին է։ Ազեւը կարող էր նոյնքան լաւ ձկներ վաճառել, ինչպէս նա վաճառում էր մարդկային կեանքեր։ Միայն թէ նա իր առեւտրի համար ընտրեց ոչ թէ ձուկը, այլ մարդկային կեանքը։

Գաղտնի գործակալութեան հոգեբանութիւնը շատ աւելի բարդ է, քան ․․․ հասարակ կարծում է. Այստեղ ինչպէս լինում են անըմբռնելի երեւոյթներ։ Ռուսական յեղափոխութեան պատմութեան մէջ կայ մի դէպք, որտեղ ահաբեկիչը քսան տարի բանտ նստելուց յետոյ, երբ դուրս է գալիս բանտից, առաջարկում է Ոստիկանութեան իր ծառայութիւնը։ Ահա կարելի է ասել, որ այդ մարդը իր կեանքը զոհաբերեց համաձայն իր աւողջ դատողութեան եւ իր անձնական շահերին ․․․

Ես չը գիտեմ արդեօք կարելի՞ է գաղտնի գործակալին նորմալ մարդ համարել։ Բայց ամբողջ աշխարհում ընդհանրապէս այսպէս է եղել. յեղափոխականը ձեռք է բերում, նրան ծանր ճակատագիր է սպասում, նա տալիս է բազմաթիւ զոհաբերութիւններ. այնուհետեւ ամէն ինչ գնում է իր կարգին. Ազեւի գործակալութիւնը սկզբից գործակալական այդ կարգով չը գնաց։ Նա իր ծառայութիւնն առաջարկեց Ոստիկանութեան կամաւոր կերպով։ Նրա այդ վարմունքի պատճառն այնքան էլ հասարակ չէ, ինչքան այդ թւում է։ Ամսական 50 րուբլին մեծ գումար չէր (այդպիսի յաւելումները Ազեւը 1893 թւին չէր կարող նախատեսել)։ Ռուս երիտասարդների շրջանում քաղցից մեռնելը այնքան էլ հեշտ չէր. ուսանողները օգնում էին իրար(*)։ Գոյութիւն ունէին եւ բարեգործական կազմակերպութիւններ. հարուստ մարդիկ Ռուսաստանում եւ արտասահմանում բազմաթիւ թոշակաւոր աշակերտներ էին պահում։ Իսկ եթէ ենթադրենք էլ, որ նիւթական կարիքն է դրդել Ազեւին այդ քայլն անելու, ապա այդ էլ կարող էր տեւել մինչեւ ճարտարապետական դպրոցի վերջանալը։ Ճարտարապետ - ելեկտրագէտի առջեւ բաց – ւում էր նորմալ եւ շահեկան ասպարէզ, ոչ ոք չէր խանգարում երիտասարդ ճարտարապետ Ազեւին թողնելու իր տեղեկատուի արհեստը։ Գաղտնի գործակալը (երբ նա դեռ շատ հեռուն չի գնացել) միշտ էլ կարող է անվտանգ կերպով հեռանալ իր պաշտօնից. երբ նրա տեղեկութիւնները սկսում են դառնալ անհետաքրքրական, Ոստիկանութիւնը ինքն դադարեցնում ռոճիկի վճարումը, ահա բոլորը։ Այս ամէնը ասում եմ Ոստիկանութեան աչքի ընկող գործիչների վկայութեան հիմունքներով, որոնք մարմնական պարզ երեւակայութեամբ. ուժով եւ սպառնալիքով կարելի մարդուն ստիպել վարել այդ պաշտօնը՝ ինչպէս հարկն է ։

Յեղափոխականների Ազեւին վերաբերող յուշերի մէջ նրա այդ գործունէութեան պատճառը վերագրւում վախկոտութեան։ Օրինակ, Գ. Խիւնոսկայան գրում է. «Մենք, որ միասին աշխատել ենք Ազեւի հետ, հակուննենք կարծելու, որ նրա հոգու ամենաուժեղ տարրը նրա անհուն վախկոտութիւնն էր»։ Իսկ ինչ է առ հիմունքը, այնքան էլ պարզ չէ։ Ազեւի հիմունքը ամէնից առաջ չի բացատրում, թէ ինչո՞ւ գաղտնի գործակալ եղաւ մի մարդ, որ ապահովուած էր։ Բայց դժուար է հաստատել Ազեւի վախկոտութիւնը։ Նրա գործունէութեան ասպարէզը սարսափելի էր, թէ բառիս իսկական եւ փոխաբերական իմաստով ։

(*) Այս հանգամանքը ինձ հաստատեց ճարտարապետ Ս.ի, Լիխտէյնշտէյնը, որ սովորել էր Ազեւի հետ միասին Կարլսրուէում ։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 16 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 16 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3473

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

»»»» o ««««

(ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ)

ԷԼԱԶԻԶ, 8 Յուլիս.— Սէյիտ Րիզա, որ պաշարուած է իր 10 հուսակից-ներով, ծանրապէս հիւանդ է եւ յուսահատ։

Բարենորոգումները կը շարունակուին Տէրսիմի մէջ։ Ամբողջ նահանգին եւ ընդհ. քննչութեան շրջանակին մէջ դասընթացքներ պիտի սկսին ընդհուպ եւ ժողովուրդը պիտի կրնայ հետեւիլ անոնց խմբովին։

Վերջին յեղուզակները սովահար են։ Անոնցմէ՝ ոմանք ձերբակալուած են՝ երբ ուտելիքի գնումներ կ'ընէին։

Ժողովուրդը կ'աշխատի չինելու համար ճամբաները։ Կը ստանայ իր օրապահիկը եւ կը յայտնէ իր գոհունակութիւնը փրկուած ըլլալուն համար աւազակներէն։ 3500 – 5000 մեթր բարձրութեամբ լեռները պիտի դառնան կեդրոն ձմեռնային մարզախաղերու եւ արշաւանքներու։ Պանդոկներ պիտի շինուին Ագտաղ, Բըլըլտաղ, Սուլթանպապա լերանց վրայ։ Նոյնպէս զուիցերիական դրութեամբ հաստատութիւններ պիտի կառուցուին Մնձուրի եզերքները։

Զօր. Ալփտողան կը պատրաստէ ծրագիրներ որ պիտի ապահովեն Տէրսիմի բարենորոգումը։

ԷԼԱԶԻԶ, 8 Յուլիս.— Ցորեն գողնալու համար գիւղի մը մօտեցող մէկ քանի յեղուզակներ ձերբակալուած են։ Օրերէ ի վեր սովահար մնացած գայլի մը չափ անօթի այս դժբախտներուն հաց տրուած է եւ կը քննուի թէ ասոնք ո՞ր աւազակախումբին կը պատկանին։

Ինչպէ՛ս տօնեցին Յուլիս 14ը

»»»» o ««««

Կապոյտ գոյն երկինք մը, տաւոտուն։

Փարիզի բնակչութիւնը հեղեղի նման թափած էր էթուալի հրապարակէն սկսեալ, ողողելով ամբողջ Շան զ'Էլիզէն ու Քոնքորտը, մինչեւ Թիւիլըրի։ Ժամը 9ին թնդանօթի առաջին որոտով նշան կը տրուի որ Հանրապետութեան Նախագահը, ընկերակցութեամբ պատերազմական նախարար Տալատիէի, կը հասնի պատւոյ ամպիոնը։ Այնտեղ իր շուրջը տեղ կը գրաւեն Թուսմանեան Թագաւորը, Կարոլ, Մարոքի սուլթանը, Եւրոպայի բանակներու ընդհ. հրամանատարը, Զօր. Միլան Նետիչ։ Ու կը հնչէ «Մարսէյեզը»։ Քիչ վերջ Ալպէր Լըպրէնի պատւոյ լեգէոնի մեծ խաչի շքանշանով կը զարդարէ բանակին զօրավարներուն կուրծքը։ Ժամը 9-30ին կը սկսի զօրանցքը։

Նախ զինուորական վարժարաններու ուսանողութիւնն է, որ թափօր կը կազմէ։ Անոնց կը հետեւի օդանաւային վարժարաններու ուսանողութիւնը, եւ բանակը հետեւակազօրաց ու հեծելազօրաց։ Էթուալէն սկսեալ՝ ամբողջ պողոտան լեցուած է այս վէտվէտուն ալիքով, որ կը հոսի ու չի հատնիր։ Երկինքը, այդ պահուն, ծածկուեցաւ 600 օդանաւերով, որոնք կը թռչէին ժամական 200 քիլոմեթր արագութեամբ։ Ամէնէն վերջ կը հասնէր մեքենական բանակը, որուն տողանցքը տեւեց ամբողջ մէկ ժամ,— սպառազէն եւ զրահապատ կառքերուն մէջ աչքի կը զարնէին հրասայլերը, որոնց տողանցքը դժոխային աղմուկ մը առեղծած էր։

Այս տարուան զօրանցքը շատ աւելի տպաւորիչ էր քան նախորդ տարիներունը։ Ազգ. պաշտպանութեան նախարար Տալատիէ ուզած էր ցոյց տալ երկրին ռազմական ուժը։

Ամբողջ օրը եւ իրիկունը —կէսօրէ վերջ հրաշալի արեւ մը կար,— շարունակուեցան աւանդական պարերը փողոցներու մէջ եւ հրապարակներու վրայ։ Գիշերը սկսան հրախաղերը,— այս տարի Փարիզի կարգ մը թաղերուն մէջ ջնջուած էին հրախաղերը, այսպէս յուսախաբ եղան Քարթիէ Լաթէնի բնակիչները, սպասելով Սէն գետին կամուրջներուն վրայ։ Հրախաղերը կատարուեցան գլխաւորաբար Ցուցահանդէսին մէջ, Սէն գետին եւ Էյֆէլի աշտարակին վրայ, կախարդական պատկերներ գծելով։ Էյֆէլ պատմուճանուած էր գունազեղ եւ շղարշային լուսածաղիկներով, մինչ իր գագաթէն վեր պսակ մը կը ձեւանար։ Սէն գետին մէջ ջուրը թափանցիկ դարձած էր լոյսով եւ հրախաղութիւնները կարծես կը կատարուէին երկրի խորութեան մէջ։

Առաւօտուն, օդանաւային տողանցքի պահուն, Ժան Փօլանի օդանաւին մեքենան խանգարուեցաւ։ Օդանաւորդը սակայն մեծ ճարտարութեամբ կրցաւ օդանաւը իջեցնել վար եւ հանգչեցնել Սէն գետին մէջ, խուսափելով մեծ աղէտէ մը. Անմիջապէս օգնութեան փութացին եւ օդանաւորդն ու օդանաւը հանեցին ջուրէն։

Արիւնոտ միջադէպեր գաւառներու մէջ

—— • ——

Յուլիս 14ի առթիւ Մարսէյլի մէջ կազմուած էին երկու թափօրներ։ Մէկը ազգային ճակատինը՝ որ առանց միջադէպի անցաւ առաւօտուն։ Իսկ կէսօրէ վերջ, Ժողովրդական Ճակատի թափօրին ատեն, Սէն Ֆէրէօլ փողոցին մէջ, պատահեցան միջադէպեր։ Նախ սուլիչի ձայներ, յետոյ վիճաբանութիւն ու կռիւ, եւ յանկարծ զէնքի ձայներ։ Անմիջապէս զինուորական ուժ հասաւ, շատեր խուզարկուեցան եւ ձերբակալութիւններ եղան։ Ժողովրդական Ճակատի եւ ազգայնականներու ընդհարում մըն էր եղածը։

Դժուարաւ կարելի եղաւ կարգը վերահաստատել եւ թափօրը շարունակուեցաւ։

Հինգ հոգի ծանրապէս վիրաւորուած հիւանդանոց փոխադրուեցան, իսկ բազմաթիւ են թեթեւապէս վիրաւորները։ Ոստիկանութեան կողմէ կան 10 վիրաւորներ։

Ձերբակալուածներէն երկուքը իրենց ձեռքը զէնք ունէին, որոնցմէ մին Հայ մը՝ Փօլ Գասպարեան։

**** Լիոնի մէջ ալ ժողովրդական թափօրին անցած ատեն՝ երիտասարդներ հակացոյց մը սարքած ըլլալով խրախուսում ու հրմշտուք տեղի ունեցաւ, բայց կարգը շուտով վերահաստատուեցաւ։*

Ուրիշ գաւառներու մէջ Յուլիս 14ը անցաւ առանց միջադէպի։

Ժողովրդական Համախմբումի

չորս միլիոնի թափօրներ Փարիզի մէջ

»»»» o ««««

Յուլիս 14ի այս աւանդական հանդիսութիւններէն անկախ, Ժող. Համախմբումի ղեկավարներն ալ կազմակերպած էին հանդիսաւոր ցոյց մը, կէսօրէ վերջ։

Ժամը 2ին մարդկային հսկայ բազմութիւնը կը սկսի հոսիլ Պասթիյլէն դէպի Նասիոն։ Թափօրին գլխէն կը քալէին Ժող. Համախմբումի Կեդր. Կոմիտէին անդամները, Մարդու Իրաւունքներու Լիկին Կեդր. Կոմիտէին անդամները, «Խաղաղութիւն եւ Ազատութիւն» կոմիտէին անդամները, ինչպէս եւ ներկայացուցիչները համայնավար, ընկերվարական, արմատական - ընկերվարական, հանրապետական – ընկերվարական կուսակցութեանց։ Անոնց անցքին վրայ, համակիրները կը ծափողջունէին պոռալով.

— Պլում իշխանութեան գլուխ ...

— Թորէզը գործի ...

— Լա Ռօքը կախաղան։

Թափօրին հետ կը քշուէին կառքեր, որոնք զարդարուած էին յատկանշական պատկերներով,— այսպէս այդ կառքերը կը ներկայացնէին Տէքարթը, Էմիլ Զոլան, «Մարսէյեզը»։ Թափօրին մէջ, մարդոց գլուխներուն վերեւ կը ծածանէին երիզներ ու կ'օրօրուէին նշանաբանական պաստառներ, որոնց վրայ.—

Մա՛հ ֆաշիզմին, աշխատանքը գթութիւն չէ։
Կիներու կրած նշանաբանականներուն վրայ.—
Իրաւունք շնորհեցէք անոնց որ կնանք կուտան։
Խաղաղութիւն կ'ուզենք, որպէսզի կարենանք մեծցնել մեր երեխաները։
Տպարաններու աշխատաւորութիւնը.—
Մի՛ կարդաք զարշաբոյր թերթերը։
Դրամատուներու աշխատաւորութիւնը.—
Պետականացնել դրամատուները եւ ապահովագրութիւնը։

Երբ թափօրները Նասիոնի հրապարակը հասան, Փիէռ Քոթ կարդաց վարչապետ Շոթանի ողջոյնը, որով կառավարութեան պետը կը յայտարարէր թէ Ժող. Համախմբումը կը ժայթքի ժողովրդային բնազդին խորերէն, եւ կուսակցութեանց պարզ դաշնակցութիւն մը չէ, այլ կ'արտայայտէ ազնուական եւ ծանրակշիռ զգացում մը, որուն դաւաճանելը պիտի ըլլար մեծագոյն ոճիրը։ Շոթան կը մաղթէր որ Ժող. Համախմբումը, իբրեւ ազգին կամքը, անխախտ մնար ու շարունակէր կուսակցութեանց բնական տարակարծութիւններէն եւ ծառայէր երկրին՝ ժողովուրդին ապահովելով իրաւունք աշխատանքի, ազատութեան եւ խաղաղութեան։

Այնուհետեւ խօսեցան Վիքթօր Պաշ, Էլպէլ, Ալման, Ժուհօ, Ժագ Տիւքլօ, որոնց ճառերը կ'ընդհատուէին համակրական բացագանչութիւններով ու կը վերջանային հեղեղանման ծափահարութիւններով, «Մարսէյեզ»ի կամ «Էնթէրնասիոնալ»ի նուագով։ Տիւքլօ կը վերջացնէր իր ճառը, համայնավարները սկսան պոռալ.

— Թորէզը իշխանութեան գլուխ բերէք։

ՈՉ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

»»»» o ««««

Ոչ – միջամտութեան միջազգային կոմիտէն հրաւիրուած էր նիստի այսօր։ Բայց վերջին պահուն յետաձգուեցաւ երկուշաբթի օրուան, որպէսզի Իտալիոյ պատրաստած իրաւախոհական բանաձեւին մասին շահագրգռուող կառավարութիւնները ժամանակ ունենան իրենց կարծիքը բանաձեւելու։ Իտալիոյ իր բանաձեւը պետութեանց դեսպաններուն հաղորդեց Չորեքշաբթի օր։

Իտալիա մինչեւ վերջ գաղտնի պահեց իր բանաձեւը, վախնալով որ կը մեղադրուի թէ օտար ազդեցութիւն՝ կը կրէ։ Լոնտոնի թերթերը, սակայն, կ'ենթադրէին թէ Իտալիոյ ոչ – միջամտութեան քաղաքականութեան նոր բանաձեւը կը թելադրէ անգլիական, ֆրանսական, իտալական եւ գերմանական նաւատորմին փոխարէն հսկողութեան հրաւիրել իրապէս չէզոք եւ անշահախնդիր փոքր պետութեանց նաւատորմը։

Երէկ հեռագիրները կը հաղորդէին սակայն թէ Իտալիա հրաժարած է այդ առաջարկէն եւ իր բանաձեւով կը թելադրէ.—

1. Սպանիոյ ջուրերէն եւ կանչել ռուսիկան մարտանաւերը եւ անոնց փոխարէն՝ ոչ – միջամտութեան յանձնաժողովին կողմէ նշանակուած չէզոք սպաներ դնել ազգայնականներու եւ հանրապետականներու այն բոլոր նաւահանգիստներուն մէջ, որոնք մինչեւ այժմ հսկողութեան տակ էին։

2. Վերահաստատել ցամաքային հսկողութիւնը Փորթուկալի եւ Ֆրանսայի սահմանագլուխին վրայ։

3. Անմիջապէս Սպանիա ղրկել չէզոք յանձնախումբ մը, որ պիտի հսկէ օտար կամաւորներու վերադարձին վրայ երկու հակառակորդ բանակներէն։ Երբ օտար կամաւորները վերադարձնելու ձեռնարկուի, պատերազմի իրաւունք պիտի շնորհուի Վալենսիոյ եւ Սալամանքայի կառավարութիւններուն բոլոր ծովերուն վրայ, սակայն սահմանափակելով անոնց իրաւունքը գրաւման մասին այն զէնքերուն, որոնց ցանկը պիտի պատրաստուի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ իբրեւ պատերազմական մաքսանենգութեան նիւթեր։ Երկու հակառակորդ կողմերը իրաւունք պիտի չունենան փնտռտուք կատարելու այն նաւերուն մէջ, ուր չէզոք դիտողներ դրուած են ոչ - միջամտութեան միջազգային կոմիտէին կողմէ։

Բրիտանական կառավարութիւնը կը խորհի ոչ – եւրոպական պետութիւնները եւս հրաւիրել, որ մասնակցին ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան, այդ ձեւով ոչ – եւրոպական պետութիւններն ալ ինքնաբերաբար կը սատանան անձեռնմխելիութեան իրաւունք։

Անկէ զատ, Զօր. Ֆրանքօ իրաւունք պիտի չունենայ անխնայ պաշարման ենթարկելու, այսինքն պարտաւոր է թոյլ տալ գէղօրայքի եւ պարէնաւորման նաւերու անցքը։

Ֆրանքօ անհամբեր կը թուի

»»»» o ««««

Զօր. Ֆրանքօ, տեսակցութեան մը ընթացքին, յայտարարեց ամերիկեան հեռագրական գործակալութեան մը թղթակցին թէ կը մերժէ որ եւ է զինադադար որ պիտի չյանգի վերջնական համաձայնութեան եւ իր կատարեալ յաղթանակին, որուն մասին կասկած չունի։ Թէ ինչ են իր պայմանները այդպիսի զինադադարի մը համար, անհաւասիկ.—

Հանրապետականները պէտք է յանձնեն իրենց ամբողջ հրետանին եւ օդանաւերը, ազատ արձակեն բոլոր գերիները։

Զօր. Ֆրանքօ յայտարարած է նոյնպէս թէ անօգուտ է սպասել որ ետ ղրկուին օտար կամաւորները, «որոնք մեծ թիւ մը չեն կազմեր» իր բանակին մէջ։ Գալով այն զրոյցներուն թէ Իտալիա եւ Գերմանիա տնտեսական կարեւոր մենաշնորհներ ստացած են իրմէ, Զօր. Ֆրանքօ ըսաւ թէ թշնամական յերիւրանքներ են ատոնք։

Իր յաղթանակէն վերջ, ազգայնական բանակին պետը կը խորհի երկրին մէջ հաստատել վարչաձեւ մը, որ տարբեր պիտի ըլլայ իտալականէն կամ գերմանականէն։

Այս տեսակցութեան ընթացքին, Զօր. Ֆրանքօ քանիցս ցաւ յայտնեց ֆրանսական կառավարութեան բռնած ընթացքին համար, եւ աւելցուց որ Լէոն Պլում դիմած է բազմաթիւ պետութիւններու, ի մէջ այլոց Միացեալ Նահանգներու կառավարութեան, խնդրելով որ հաւաքաբար միջամտեն վերջ դնելու համար պատերազմին։

Կոմս տը Մարթէլ Աղեքսանտրէթի մէջ

—— • ——

Աղեքսանտրէթէն կը հեռագրեն «Թան»ի (12 յուլիս).—

Սուրիոյ եւ Լիբանանի մարզպանը, Կոմս տը Մարթէլ, օդանաւով Քըրըք - Խան հասաւ եւ անկէ անցաւ Աղեքսանտրէթ, ժողովուրդին ներկայացնելու համար Ֆրանսայի տուած ապահովութիւնը խաղաղութեան եւ երկրին բարգաւաճման մասին։ Հայերէ, Արաբներէ եւ Թուրքերէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը բարեգալուստ մաղթեց։ Կոմս տը Մարթէլ գարնիզոնակ մը գետեղելէ վերջ զինուորական գերեզմանատան մէջ, տեղական թերթերու թղթակիցները ընդունելով յայտարարեց թէ Ժընեւի նոր համաձայնութիւնը, Աղեքսանտրէթի մասին, ոչ մէկ գաղտնի յօդուած կը պարունակէ։ 3 տարի նշանակուած է իբրեւ փոխանցման շրջան։ Փոխանցման այդ շրջանին, տեղական իշխանութեան եւ հոգատարութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ պիտի ճշդուին այն բոլոր մանրամասնութիւնները եւ կէտերը, որոնք նախատեսուած չեն Ժընեւի համաձայնութեան մէջ։

Ժընեւի համաձայնութեան գործադրութեան թուականը պիտի ճշդուի յառաջիկային։

Չին-ճափոն կռիւը

Ճափոնէն հասած լուրերու համաձայն չինեւ-ճափոն վէճը ծանրանալու հանգամանք ունի։ Նանքինի կառավարութիւնը հրաւիրած էր Թոքիոյի կառավարութիւնը իր զօրքերը քաշել հիւսիսային Չինաստանէն, բայց Ճափոն մերժած է։

Անգլիական կառավարութիւնը որ մտահոգութեամբ կը դիտէ Մայրագոյն Արեւելքի դէպքերը, խորհրդակցութեան մտաւ Ֆրանսայի եւ Միացեալ Նահանգաց կառավարութիւններուն հետ, միջնորդութիւն մը փորձելու համար։ Բայց Ճափոնցիք համակիր չեն թուիր նման միջնորդութեան մը ու կը յայտարարեն որ իրենք կը վերցնեն պատասխանատուութիւնը նոր տագնապին։

Քօրէայի մէջ 10.000 ճափոնցի պահեստիներ դրօշի տակ կանչուեցան, իսկ Թիէն - Ցինի պահեստիներն ալ նոր կոչ մը ստացան կայսեր հրամանին պատասխանելու։ Նաւային ուժեր ալ ղրկուեցան հիւսիսային Չինաստանի ջուրերը։

Իսկ Չինաստանի մէջ համայնավարներն ու ազգայնականները մէկ ճակատ կազմած են պայքարելու համար ճափոնական այս նոր արշաւանքին դէմ։

Ընկերվարականներու համաժողովը փակուեցաւ

»»»» o ««««

Ֆրանսայի ընկերվարականներու վերջին նիստին մէջ խմբագրական յանձնախումբը ներկայացուց բանաձեւ մը որով պայմանաւոր ձեւով կ'ընդունէր ընկերվարականներու մասնակցութիւնը Շոթանի կառավարութեան։ Քուէի դրուելէ առաջ բուռն վէճ մը տեղի ունեցաւ Լէոն Պլումի եւ Ժիրօմսքիի միջեւ։ Առաջինը կը մերժէր «պայմանաւոր» վստահութիւնը։ Ի վերջոյ կարելի եղաւ համաձայնիլ եւ քուէարկուեցաւ առանց պայմանի։ Ջղագրգիռ մթնոլորտ մը ստեղծուած էր։

Շոթանի կառավարութեան մասնակցութեան բանաձեւը շահեցաւ 3,484 քուէ, հակառակ՝ 1866 քուէ։

Այս քուէարկութիւնը չգոհացուց ձախերը։ Բողոքեցին, նոյնիսկ անարգական խօսքեր ըրին բանաձեւը ներկայացնողներու հասցէին։ Եւ ահա կռիւ մը սկսաւ,— իրարու գլխի կը նետէին ինչ որ կը հասնէր իրենց ձեռքը, բռունցք բռունցքի եկան, մինչ Լէոն Պլում, սեղանի մը վրայ բարձրացած, կ'աշխատէր հանդարտեցնել։ Երբ ձախողեցաւ, խմբովին սկսան երգել «Էնթէրնասիոնալ»ը, բայց ատիկա եւս օգուտ չըրաւ։ Մէկ կողմը կը դադրէր կռուիլ, ուրիշ անկիւն մը կը սկսէր նոյնքան ուժգնութեամբ։

Լէոն Պլում բեմ ելաւ եւ պոռաց.

— Նստեցէք, մարդու եւ ընկերվարականի պէս շարժեցէք քիչ մը։

Վերջապէս հանդարտեցան բոլորը։ Քուէարկութիւն մը եւս կատարուեցաւ իբրեւ գնահատական Լէոն Պլումի կառավարու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՋՏԱՐԻՒՆ» ՑԵՂԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

»»»» օ ««««

Գերմանիոյ մէջ ազգային ընկեր – վարականներու յաղթանակէն եւ իշ – խանութեան գլուխ անցնելէն ի վեր, քիչ մը ամէն տեղ, գիտակցաբար կամ անգիտօրէն, տեղի կամ անտեղի կը հոլովուին ցեղ, ցեղային, ցեղապաշտ եւ նոյն արմատէն սերած բառեր:

Ցեղի անունով երգուած ընկեր այ-սօր, շատ մը ժողովուրդներու, աւե-լի ճիշդը որոշ դասու մարդոց քով, դարձած է նորոյթի խնդիր:

Այս բառը իր գիտական այժմէու – թեան համար չէ որ տեղ տեղ ինքզինք պարտադրած է եւ նորոյթի կարգ ան-ցած, այլ իր թէլադրականութեան ընորհիւ:

Ցեղային խնդիրը այսօր համանիշ դարձած է թշնու եւ ախտաւոր ազ – գայնամոլութեան եւ ուղղուած է փաստօրէն ազգային փոքրամասնու – թիւններուն դէմ, անոնց գլխուն կախ-մակերպելով տեսակ մը նոր խաչա – կրութիւն:

Ցեղի նշանախօսքին տակ կարծես կ՚օրինականանայ ամէն ապօրինու – թիւն եւ տկարը անխնայելու հոգե – բանութիւնը կու գայ փոխարինելու այլասիրութեան զգացումը՝ զոր մարդկային զանգուածներուն մէջ մը-շակելու համար անհամար զոհեր են տուեր պատմութեան ընթացքին:

Ըստ էութեան՝ ցեղային կոչուած շարժումը այսօր համազօր դարձած է յետադիմականութեան (Réaction) ու նաեւ ժխտումը ժողովրդապետու – թեան ոչ միայն ձեւին՝ այլ մանա – ւանդ էութեան:

Ջախջախիչ պարզամիտ (simpliste) պէտք է ըլլայ մարդ ու նաեւ բոլորո-վին անտեղեակ ժողովուրդներու եւ ցեղերու շարժումներու, պայքարնե – րու, յեղափոխութիւններու պատմու-թեան, հաւատալու համար թէ այսօր գոյութիւն ունին զտարիւն ցեղեր:

Այս վարկածին մեկնելով, այսինքն պաշտպանելով ցեղային մաքուր եւ ան-խառն արիւնի գոյութիւնը, հիթլե – րական Գերմանիան կ՚ուզէ ճապաւ – թիւնայի, այսինքն՝ առողջապահա – կան մեկուսացման, շղթայի տակ առնել Գերմանիա բնակող հրէութիւ-նը, առանց մտածելու թէ դարերը ի-րենց դերը կատարած են արդէն ու գերման ցեղը իր մէջ մեծ չափով ըն-դունած է սլաւական երակներուն ա-րիւնը, ինչպէս նաեւ ուրիշներունը՝ գացել վերջինը ըլլալով հրէականը...

Ոչ մէկ ցեղ անխառն արիւն չի կը-րեր իր երակներուն մէջ եւ գերման ժողովուրդը բացառութիւն չի կազ – մեր:

«Զտարիւն» ցեղի փէթիշը առեղ – ծելով, բոլոր երկիրներու «ցեղա – պաշտները» կը ձգտին սանձելու մի-այն «զտարիւն» ազգային անտեսու – թիւն, այնպէս որ պայքարը փաս – տօրէն կը կրէ տնտեսական բնոյթ: Այդպէս է Գերմանիոյ մէջ, այդպէս՝ Լեհաստանի, այդպէս՝ նաեւ Ռումա – նիոյ մէջ, ուր կազմակերպուած յար-ձակողականին թիրախը կը հանդի – սանան Հրեաները, յանձին իրենց ըն-րամատէր դասակարգին, որուն կը դրհուի հրեայ չունեւոր դասը, որ փոքր թիւ մը չի կազմեր: Անցեալնե – րը, Ֆրանսայի անուանի աշխարհա – գրագէտ փրոֆ. Էմմանուէլ տը Մար-թոն ցեղային հարցի մասին խմբա – գրի մը հարցումներուն պատասխա – նելով, հետեւեալ կարծիքը կը յայտ – նէր.

«Ցեղեր գոյութիւն չունին. կան միայն ազգեր ու ժողովուրդներ: Բո-լոր ազգերը ցեղերու խառնուրդ մըն են. Լատին եւ գերման ցեղերէն կազ-մուած է այսօրուան Ֆրանսացին: Գերմանիան ինքը կէս առ կէս գեր – ման եւ սլաւ արիւնէ կազմուած ժո – ղովուրդ մըն է այսօր. ցեղային ան – խառն արիւններ գոյութիւն չունին: [illegible] թիւնը առոր բազմաթիւ ապա – ցոյցներէն մին է:

«Ցեղապաշտութիւն» (Racisme) բա-ցատրութիւնը գոյութեան իրաւունք չունի, որովհետեւ անհիմն է»:

Եթէ զտարիւն ցեղեր գոյութիւն չունին, եթէ դարերու ընթացքին սկզբնական ցեղերը բազմաթիւ ազ – գակներու [illegible] խառնուած ու լուծուած են իրարու մէջ, այլեւս անհիմն կ՚ըլլար մարդկային հաւաքա-կանութիւնները անջատել իրարմէ չինական պարիսպներով, եւ ամէն մէկին համար առանձին օրէնքներ սահմանել, բաժնել մարդիկը «տուրք» եւ «անտուրք» հատուածներու եւ խա-չակրական պայքարի մղել մէկը՝ միւսին դէմ:

Գիտուն մարդը երբեք պիտի չփոր – ձէր նման ապերախտ աշխատանք մը, եւ ինչպէս կը տեսնէք, այս խնդրին մէջ առաջին դերակատարները կը [illegible] քաղաքագէտները եւ «հայրենասէրները»:

Ընդհանուր կերպով, մարդաբաննե-րը մարդկութիւնը կը բաժնեն վեց ցեղերու՝ նկատի առնելով անոնց ֆի – զիքական առանձնայատկութիւննե – րը, որոնք դժուար է ըսել թէ ինչ բանի ընդունակ են:

Արդեօք նախնական (Primitive) ցե – ղերու խառնուրդի մը արդի՞ւնքն են. արդեօք կլիմա՞ն է առաջնակարգ դե – րակատարը, արդեօք պատմական [illegible] ութեա՞ն հետեւանք է, թէ անջատ ցեղեր են, ամէն մէկը իր մասնա – յատկութեամբ:

Դժուար է բան մը ըսել. ամէն պա-րագայի, մարդաբաններու դասակար-գած վեց ցեղերը անհաւասար կերպով ցրուած են աշխարհի վրայ ու մաս – նաւորապէս Եւրոպայի ժողովուրդ – ներէն ո եւ է մէկը չի կրնար իր ա – րիւնին անաղարտութեամբը ինքզին – քը ընորոշել ու որոշ ցեղի մը անխառն ակէն բխած նկատել:

Եւրոպայի մէջ իսկական ցեղային բաժանումներ գոյութիւն չունին:

Գերմանացիներն ու Ֆրանսացինե – րը քաղաքական երկու խմբակներ են, ցեղային խառն տիպարով:

Գերմանները, կրօն հաշուով, եր – կու երրորդ չափով Ալպեան ցեղէ են, իսկ մէկ երրորդով հիւսիսեան: Ֆրան-սացիները կիսով չափ Ալպեան են, մէկ երրորդով Միջերկրականեան տի-պարին կը պատկանին եւ մէկ վեցե – րորդ չափով ալ հիւսիսեան:

Կելտերը, որոնք Եւրոպայի կեդր[ո]նական, բնդհանրապէս հիւսիս – եան էին, մինչդեռ այսօրուան ձեւը – տները Մեծն Բրիտանիոյ մէջ, Մի – ջերկրականեան տիպարն են, մինչ Գերմանները՝ Ալպեան

Ինչ կը վերաբերի մտային տար – բերութեան՝ ընդմէջ տարբեր ցեղե – րու պատկանող ժողովուրդներու, այդ ալ նախապաշարումի վրայ հիմ – նուած է:

Ժողովուրդներու մէջ, մտային ըն-

«ՑԱՆՑԱՊԱՐՏՆԵՐԸ ՀԱՅ ԿԻՆՕՈՒՄ»

— —

«Խորհրդային» ի Յուլիս 5ի համա – րում տպուած է Ա. Խլեմկիի հետե – եալ թղթակցութիւնը Երեւանից.—

[illegible] քսանամեակին Հայկինօն չպիտի կա – րողանայ հասցնել եւ ոչ մի ժապա – ւէն. Այս տարի ծրագրուած էր վեր – ջացնել երեք ժապաւէն.— «Զանգե – զուր», «Լեռնային քայլերգ» եւ «Ալեանի կալանաւորները», բայց նը – րանց մէկն ու մէկի արտադրութեան դեռ չի ձեռնարկուած: Կինօ վէպերի վրայ ծախսուած է 300 հազար րուբ – լի, սակայն ոչ մէկը նրանցից վերջ – նական հաստատում չի ստացել:

Հայկինօյի գլուխն է կանգնած Դը-նունին, Հայկոմկուսի նախկին քար – տուղար Երկեքեանի Ջանջեանի հո – վանաւորեալը: Այս «վարիչը» կինօ – արհեստանոցը հասցրել է քայքայ – ման: Արդիւնաբերական ծրագրի կէսն անգամ չիրականացնելով նա 1 միլ. 200 հազար րուբլի աւելի ծախսել է ա – րօշուած նախահաշուից եւ տարեկան վնաս ցոյց տուել 2 միլ. 600 հազար րուբլի:

Հայաստանի 15ամեակին նուիր – ուած ժապաւէնը մնում է անկատար: Վերջացած է, բայց ցուցադրութեան չի արւում հայրենիք վերադարձած հայ տարագիրներին վերաբերեալ ժա – պաւէնը: [illegible] փակած են մի քանի կինօ – նկարագրութիւն – ներ: Այս թերութիւնները չեն խան – գարում Դընունուն ամէն տարի պե – կուցագրել ուր հարկն է իր «յաղթա – նակների» մասին. Մի տարի է եւ նոյն իսկ աւելի, որ ֆիմագիրներ եւ ռեժի – սորներ Գեւորգեան, Մարտիրոս – եան Դուքոր, Նիւ, Աթամանեան, որ եւ է պաշտօնէր չեն ստացել Դըգնու – նուց: Մարտիրոսեանը 1932 թւից ի վեր ոչինչ չի չարժանկարել: Տեղա – կան այլ ոյժեր առաջ չեն քաշւում:

1935 – 36 թւերին պատրաստւում էին երկու ժապաւէններ «Ալազեաց» (Ժողովրդի թշնամի Բակունցի գրքից) եւ «Կարօ»: «Ալազեաց»ի դէմ էին արտայայտւում կինօ – արհեստա – նոցի բոլոր աշխատաւորները, բայց Դընունին ակսեց բեմադրութիւնը, ծախսեց 800,000 րուբլի եւ... կի – սատ թողեց:

Արհեստանոցում ամէն քայլափո – խում կարելի է հանդիպել անտարբե – րութեան եւ ապիկարութեան փաստե – րի: Տասնեակներով մարդիկ ամիս – ներ, տարիներ ոչինչ չեն անում. Մի – եւնոյն ժամանակ կատարւում են մե – ծածախս «չտապ» աշխատանքներ: «Զանգեզուր»ի միայն սենարիոյի վը – րայ ծախսուած է 150 հազար րուբ – լի եւ դեռ չի վերջացած:

Բեմադրիչ Բէկ – Նազարեանը «Պէ-[illegible] ժապաւէնի կարմելիս [illegible] խմբագրութիւն արած լինելու համար վարձատրուած է 20 հազար ր., մինչ – դեռ խմբագրութիւնը կեղծ է: Դըգ – նունին այդ նոյն ժապաւէնի ասքթի – ինքն իրեն նուէր է տուել 5 հազար րուբլի եւ 25 հազար էլ բաժանել այլ մասնակցողների: «Պէպօ»ն արժել է կատարողութեան 2 միլիոն 300,000 րուբլի, երկու անգամ նախահաշուից աւելի: Բէկ – Նազարեանը բացարիկ արտօնութիւններ է վայելում Հայկի – [illegible] ապրելով Մոս – կուայում, նա վարձատրւում է ամ – սական 2 հազար րուբլիով, իսկ Ե – րեւան այցելելիս ստանում է բացի այդ նաեւ օրական 50 րուբլի: Տասն – եակ հազար րուբլիներ վճարւում են այս բեմադրիչին դեռ չգրուած սե – նարիօների համար: «Պէպօ»ի յաջո – ղութիւնից ի վեր երկու տարուայ ըն – թացքում նա ստացել է 200 հազար րուբլի եւ ոչ մի ժապաւէն չի բերել:

Արհեստանոցում տիրում է չոզո – բոքոնութեան մթնոլորտ, ինքնագոհ – նազութիւնը խեղդուած է: Իրեն անհամոյ աշխատակիցների վերաբեր – մամբ Դընունին թոյլ է տալիս բռն – ութիւն ու վարկաբեկում: Կա – շառքն ու կեղծիքը նոյնպէս յատուկ են նրան: Դընունին սիրելիները սա – րքների ընթացքում կանխավճարներ են վերցրել Հայկինոյից եւ այսօր նրանց պարտքը անցնում է 150 հա – զար րուբլուց: Բազմաթիւ մարդիկ տարիներ աշխատավարձ են ստանում Հայկինոյից, թէեւ ատաջի ոչինչ չեն անում: Բեմադրիչ Բարխուդար – եանն կինո ապրում է Մոսկուայում, [illegible] ժապաւէնի մէջ չի երեւացել, բայց կանոնաւորապէս ստանում է իր ամսավարձը:

Դընունին թեւի տակ երկար ժա – մանակ [illegible] ժողովրդի թշնամիներ — Բակունց, Թո – թովենց, Ալազան եւ ուրիշներ: Բա – կունցը անցեալ տարի բոլորովին ան – պէտ սենարիոյի համար ստացել է 19 հազար րուբլի: Նա Երեւանում տ – նէր բնակարան, բայց Հայկինօն հիւ – րանոցում սենեակ էր վարձել ու գրել Բակունցի տրամադրութեան տակ, այնտեղ ժողովրդի թշնամիները ժո – ղովներ էին գումարում:

Դընունին չարագործութիւնների մասին շատ է խօսուել անցեալում, բայց Ջանջեանը պաշտպանում էր իր մարդուն: Զարմանալի է, որ այժմ էլ

գործին տարբերութիւններ չկան, վեր – ջին է որ երեւան կու գան այդ տար – բերութիւնները, կրթութեան, միջա – վայրի եւ այլ արտաքին ազդակներու ներգործութեան տակ:

Այս կերպով սխալ կ՚ըլլար, սեւ, ճերմակ կամ դեղին ցեղերու միջեւ պատուարներ քաշել, ընդունակու – թեան կամ անընդունակութեան յատ – [illegible] միւսին:

Աւստրալիոյ եւ Հարաւային Ափրի – կէի մէջ փորձեր կատարուած են երե – խաներու իմացականութեան մասին եւ եկած են այն եզրակացութեան թէ՝ սպիտակ ցեղին պատկանող մանուկը աւելի խելացի չէ քան սեւ ցեղինը:

Նոյն [illegible] է թէ, ազատ մը ի – [illegible] է դրեթէ բացառապէս անոր լակի – քային ու տեսանելիքովը:

Այն ազատ որ լաւ կազմուած ակունք ունի եւ ֆիզիքապէս անթերի աչքեր՝ անխուսափելի կերպով խելացի է ու արթնամիտ:

Այս պայմանները լրացնող ազատ, [illegible] միջավայրին բերու – մով, իրենց ստացած կրթութեան բը – նոյթին հետեւանքով, կը ըթանան ու կը դառնան անընդունակ:

Ցեղային տարբերութիւններ հե – տեւաբար ուրիշ բան չեն՝ եթէ ոչ բա – ռացական յատկութիւններ կամ թե – րութիւններ, արդիւնք նիւթական ու բարոյական միջավայրին:

ԱՐՄԷՆ

ՈՒՐԻՇՆԵՐՈՒՆ ԿԱՐԾԻՔԸ

ՍՊԻՏԱԿ ԴԻՄԱԿՈՎ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐ

—օ—

Հօկը իր ծննդեան խանձարուրքէն – վը, մեր թեւերուն մէջ առած, մենք յանձնարարեցինք հայ ժողովուրդին, երբ յոյս մը հայրենիքի վերաշինու – թեան եւ այսօր գժբախտաբար նորէն մենք փղձկեցուցիչ պարտականութիւ-նը ունինք այլասերած այդ չափա – հասին դէմքին սպիտակ դիմակը մեր ձեռքովը վար առնելու եւ զայն հա – սարակ զեղծարարի մը պէս ժամուլի պահակմութը առաջնորդելու:

Հասկէ է որ զայն կը յանձնարա – րենք հանրութեան դատաստանին եւ անոր լուսանքին. Որովհետեւ տե ցարդ այս ժողովուրդին իրեն տուած վստահութիւնը չարաչար գործածեց զայն անամօթաբար խաբելով:

Այս մասին որոշած ենք խօսեցնել հօս նոյն ինքն Հօկի պաշտօնական վաւերաթուղթերը:

Բայց նախ ո՞րն է Հօկի սպիտակ դիմակը:

— Այդ կազմակերպութեան Չրդ յօդուածը որ կ՚ըսէ.

«Հօկը զուտ չինարարական եւ մշա – կութային հիմնարկութիւն մըն է եւ քաղաքական նպատակ չի հետապըն – դիր»:

Այս անբիծ դիմակին տակ ծածկը – ւած Հօկի բոլշեւիկեան զարհուրելի դէմքը ցոյց տալու համար աւելորդ է մեր կողմէ խօսք աւելցնել: Աւելորդ է նաեւ վերջին համագումարի ընթաց-քին այս կամ այն Հօկեանին «դաւա – նանքներուն արժանի առաջին գնդակը ամձակելու պատւը սիրով կը ստանձնենք» նման արտայայտու – թիւնները յիշել, որովհետեւ այսպի – սի կազմակերպութիւններուն ամրո – ղութիւնն է այս տեսակ յիմար եւ ա – պիրասան խօսքերը բռնել տալ եւ ծա – փահարել վերջ յաջորդ օրը զանոնք բացատրել «անճանաչելի կարծիքնե – րու համեմատական արժէքով»:

Ուրեմն խօսքը կուտանք Հօկի ու – րիշ մէկ պաշտօնական վաւերաթուղ – թին՝ Փարիզի խորհրդային գեսպա – նին եւ անոր միջոցաւ Խորհ. Հայաս – տանի հետաքրքրուած բանաձեւին որ քուէարկուած է միաձայնութեամբ:

«Ֆրանսայի Հօկի Զ. Պատգ. ժո – ղովը գումարուած Փարիզ, Սոսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 1937 Յունիս 25 – 27ին, թարգմանը հանդիսանա – լով Ֆրանսահայ աշխատաւորական զանգուածներուն եւ Խորհ. Միու – թեան ու Հայկական Խորհ. Սոցիա – լիստական Հանրապետութեան բոլոր բարեկամներուն խոր զգացումն – րուն, երբ բոցավառ ողջոյններ կ՚ուղ – ղէ աշխարհի մէկ վեցերորդին վրայ սոցիալիզմը կառուցանող մարդկու – թեան յառաջապահ զինուորներուն:

«Խորհ. Միութիւնը իր Ստալինեան սահմանադրութեամբ ԻՍԿԱԿԱՆ ԴԵ – ՄՈԿՐԱՏԻԻ տիպարը կը հանդիսա–

նայ ամբողջ աշխարհի մէջ:

«Պատգ. ժողովը ընդհանուր խան-դավառութեան մէջ դրօշից ալ աւելի ուժեղացնել մեր կազմակերպութեան աշխատանքները փրանսահայ գաղու – թին մէջ եւ... բիւրեղացած շարքե – րով աշխատիլ մեր գաղութի աշխա – տաւոր ժողովուրդի լայն զանգուած – ները համախմբելու Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ ՀԱՅԿ. ԽՈՐՀ. ՍՈՑ. ՀԱՆՐԱՊԵ – ՏՈՒԹԵԱՆ ՇԱՀԵՐՈՒՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒ – ԹԵԱՆ վսեմ գործին շուրջ»:

Հօկը զուտ շինարարական եւ մշակու-թային հիմնարկութիւն մըն էր եւ քաղաքական ո եւ է նպատակ չէր հե – տապնդեր...:

Ի՞նչ են ուրեմն սա վերի արտա – յայտութիւնները եւ Խորհ. Միու – թեան եւ Խորհ. Հայաստանի շահերը պաշտպանելու տնտեսական բայց գերազանցօրէն քաղաքական առաջա – դրութիւնները

Ասոնք ամօթալի հակասութիւն մը չե՞ն վերոյիշեալ հիմնական կանոնին դէմ:

Հօկեան համագումարը հօս կանգ չառներ սակայն, ան վախ ունի որ բարեմիտներ կրնան բացատրել որ այս պաշտպանութիւնն ալ շինարարա-կա՞ն է, տեսակ մը կանխարգել չի – նարարութիւն՝ զոր կը մատուցանեն իրենց պաշտպանութեան կարօտ մնա – ցած աշխարհիս 6րդ մասին տիրող Խորհ. Միութեան...

Եւ ահա պաշտօնական ուրիշ բա – նաձեւ մը, այս ալ միաձայնութեամբ որոշուած եւ ուղղուած՝ Ֆրանսայի Հանրապետութեան կառավարու – թեան:

«Իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ֆրանսական մեծ ու ազ – ատական ժողովուրդին եւ անոր կա – ռավարութեան որ սիրայօժար կեր – պով հիւրընկալած է մեր ժողովուր – դը:

«Համագումարը հիացմունքով կը հետեւի ազատութեան, հաւասարու – թեան եւ եղբայրութեան սխրալանջ հանդիսացող այս մեծ ժողովուրդի ժողովրդապետական ճակատի կառավարութեան գործունէութեան եւ մեծ ազգակցական ... դաշնագիրը:

«Համագումարը իր անվերապահ վստահութիւնը կը յայտնէ այս երկրի ժողովրդական ... ճակատին բո – լոր կազմակերպութիւններուն... »

Հօկը ֆրանսա-խորհրդային բա – րեկամութեան դաշնագիրը կը նկատէ աշխարհի խաղաղութեան ... ազդակներէն մին եւ հարկ կը դատէ զայն չեչտել ֆրանսական կառավա – րութեան...

Բայց աւելիս աւելի քան քաղաքա – կանութիւն է, աւելիս պարզապէս մի – ջազգային բարձր քաղաքականութեան ընել կը նշանակէ:

Մարդոց անպարտկելի յաւակնու – թիւնը այնքան ուռեցեր է որ ալ առ – փորական հաստատութիւններու չէ որ կը նան խօսիլ, այլ մեծ պետութիւն-ներու, որոնցմէ մէկուն պաշտպա – նութիւն կը խոստանան եւ միւսին կ՚աղդարարեն դաշնագրի մը կարեւո – րութիւնը համաշխարհային քաղաքա – կանութեան տեսակէտով...

Հօկը ի՞նչ հանգամանքով այս բա – նիբը կ՚ընէ. իր առաջնորդները, Բա – րեկենդանի դիւանագէտնե՞ր են թէ ոչ փրկիչներ խնձիթ

Եւ ո՞վ են այս բանաձեւերը քը – լէարկողները:

Թող խօսի Հօկի վարիչ – քարտու –

չատ մեծամասնականների եւ անկու – սակցականների յայտարարութիւննե – րը ժողովներում ու համագումարնե – րում նրա մասին մնում են ապար – դիւն: Հայաստանի Հանրապետու – թեան վարիչ մարմինները մնում են խուլ այդ յայտարարութիւնների հանդէպ:

Թարգմ. Հ. Ս.

ԱԶԳ. ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

»»»» • ««««

Ստորեւ թարգմանաբար կուտանք «Նովայա Ռոսիա» թերթի մէջ կով – կասէն գրկուած խիստ շահեկան թղ – թակցութիւն մը Հայաստանի ներքին [illegible] մասին...

Վերջերս «Պրաւդա» Տրոցկիստնե – րու եւ ուռանտաւորներ [illegible] բու – նամիններու դէմ եղած հալածանքնե – րը բացատրեց այն բանով, որ անոնք տեսակ մը անհրաժեշտ պատրաստու – թիւն են նոր խորհուրդներու ընտրու – թեանց համար, այսինքն տեսակ մը նախընտրական պայքար:

Այդ «նախընտրական պայքարի» մասին վերջերս շատ պերճախօս կեր – պով խօսեցաւ նաեւ Հայաստանի հա – մայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Ամատունի՝ Ե – րեւանի «Ակտիւի» ժողովին մէջ: Ա – մատունին անկեղծօրէն խոստովա – նեցաւ որ «Խորհրդային կազմակեր – պութիւններն ու անոնց առաջնորդ – ները պատրաստ չեն վարելու յառա – ջիկայ ընտրութիւնները պայմանի քը –

ւէարկութեան» սխտէմով եւ որ հե – տեւաբար պէտք է հիմնովին մաքրել կուսակցական մեքենան [illegible]

Խորհրդային մէջ «մեքենան մաքրե – լու» աշխատանքը Հայաստանի մէջ երբեք դադրած չէր եւ [illegible] Ջանջեանի մահէն յետոյ ան ընթա – ցաւ կատաղի թափով մը: Ոչ մէկ տեղ Խորհրդային Միութեան մէջ [illegible] դէմ այնպիսի լայն եւ խորունկ ծա – ւալ չեն ստացած, որքան Հայաստա – նի մէջ: Բաւական է ըսել որ այսօր Հայաստանի մէջ իշխանութեան գլու – խը չէ մնացած ոչ մէկ քիչ թէ շատ աչքի ինկող բոլշեւիկ: Հին բոլշե – ւիկներու խումբն ամբողջովին ջախ – ջախուած է եւ տարագրուած բանտե – րու եւ աքսորավայրերու մէջ. Հա – յաստանի պետական եւ կուսակցա – կան իշխանութիւնը այժմ բացառա – պէս կեդրոնացած է նոր մարդոց ձեռ – քը, որոնք Անդրկովկասի սատրապ Բերիայի մանկլաւիկներն են:

Անոնց փառասէր խօսած չըլլա –

լու համար յիշենք շարք մը անուն – ներ: Զանց ընելով արդէն պատժը – ւածները, որոնց թիւը շատ մեծ է, վերջին ամիսներուն բանտարկուած են՝ ժողովրդական կոմիսարներ ու հին բոլշեւիկներ Արշէն Եսայեան, Ա. Երզնկեան, Ա. Ստեփանեան, Գալոյ – եան, Դ. Սիմոնեան, Ս. Փիրումեան, Դ. Շահվերդեան եւ ուրիշներ: Բան – տարկուած են նաեւ խորհրդային յայտնի գրողներ՝ Ա. Բակունց, Գ. Մահարի, Ալազան, Վ. Թոթովենց, Կ. Նորենց, Գ. Վանանդեցի եւ ու – րիշներ Հայաստանէն արտաքսուած են նախկին վարչապետներ՝ Ս. Տէր Գաբրիէլեան եւ Ս. Կասեան, որ վեր – ջերս Անդրկովկասի համայնավար համալսարանի վարիչն էր: Ցարձակ – ման ենթակայ են՝ ականաւոր կոմու – նիստներ եւ պետական պաշտօնեաներ Կեդր. Կոմիտէի նախագահ Ս. Մար – տիկեան, Կեդր. Կոմիտէի քարտու – ղար Խ. Դաշտոյեան, Գեահրատի վարիչ Զոփուրեան, բանաստեղծ Ե – ղիշէ Չարենց, տաղանդաւոր գրող Դ. Դեմիրճեան.

Մենք թուեցինք բացառապէս ա – ռաջնակարգ անուններ, մինչդեռ ձերբակալուածներու թիւն աւելի է:

Բանտարկուածները վերջին ա – միսներու ընթացքին կը հալածու – էին հարիւրաւորներով: Շարք մը հաստատութիւններ, ինչպէս օրինակ Գրողներու Միութիւնը, Կոմկուսի ամբողջ ղեկավարութիւնը, կուսակ – ցական օրկաններու խմբագրութիւն – ները բառացի քանդուած են:

Մասնաւորապէս դաժանօրէն տու – ժեց Գրողներու Միութիւնը, որուն փաստական ղեկավար մասն այսօր բանտերու մէջ կը մնայ: Գրողներու «արրադործումը» դեռ վերջացած չէ: Այս տեսակէտէն շատ հետաքրք – րական է Հայաստանի Գրողներու Միութեան վերջին ընդհանուր ժողո – վը (17էն 12 ապրիլ), որուն մաս – նակցելու համար մասնաւոր հրահան – գով Մոսկուայէն գացած էր Կիրպո – տինը: Անոր երկար եւ անհեթեթ ճա – ռը յարձակողական բնոյթ կը կրէր: Ան յարձակեցաւ Չարենցի եւ ուրիշ գրողներու վրայ՝ մեղադրելով զա – նոնք դէպի Դաշնակցութիւնն ունե – ցած համակրութեան մէջ եւ կ՚առաջարկէր յրացնել սկսուած «մաքրագործու – մը»: Ցեխուեցան կարգ մը նոր անուն – ներ, որոնք իրենց կաշիին վրայ չու – տով կը ճաշակեն կոմունիստ իշ –

խանութեան պաժանութիւնները

Գրողներու Միութեան ժողովի ան – ցուդարձերէն, «Խ. Հայաստան» թերթին ջարդարար խմբագրականնե – րէն, ինչպէս նաեւ շարք մը ուրիշ փաստերէ կ՚երեւան որ Հայաստանի մէջ խտութիւնները ոչ միայն վեր – ջացած չեն, այլ վերջերս կը ստանան շատ աւելի մեծ համեմատութիւն – ներ: «Նախընտրական պայքարը» կը զարգանայ իր կատարեալ ուժգնու – թեամբ:

Ինչո՞վ բացատրել այս հալա – ծանքները: Չէ՞ որ այս բոլոր բան – տարկուածներն երէկ Ստալինի ծա – ռաներն էին: Ինչո՞վ բացատրել այս կերպարանափոխութիւնը:

Խորհրդային ընդհանուր պատճառ – ներէ զատ, ինչպէս օրինակ «տրոց – կիզմ», «դիվերսիոնիզմ» եւ այլն, Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունին եւ զուտ տեղական ազդակներ, որոնք մաքերու մէջ շփոթ կը մտցնեն եւ ա – ռաջ կը բերեն «ծայրական հակայե – ղափոխականութիւնը».

Նախ եւ առաջ՝ Հ. Յ. Դաշնակ – ցութիւնը: Դուրս կուգայ որ հակա – ռակ բոլոր «հաշուեյարդարներուն» եւ «ծաղումներուն», այդ կուսակ –

ցութիւնը կը շարունակէ ապրիլ ող – ջառողջ, եւ ո՛չ միայն ժողովուրդին մէջ, այլ եւ անհասկնալի կերպով կը թափանցէ համայնավար կուսակցու – թեան շարքերուն մէջ: Առաջ երբ Հայաստանի իշխանութեան գլուխն էր Ջանջեան, արգիլուած էր գրել եւ խօսիլ Դաշնակցութեան մասին. կը ստացուէր այն տպաւորութիւնը թէ Դաշնակները «հաշուեյարդարի» են – թարկուած են. Ջանջեանի մահէն յե – տոյ՝ երբ ոչ միայն թոյլ տրուեցաւ այլ եւ հրահանգուեցաւ գրել Դաշ – նակցականներու մասին, դուրս եկաւ որ Հայաստանի ամբողջ կեանքը, պե – տական ամբողջ մեքենան վերէն վար ներշնչուած է այդ կուսակցութեան ոգիէն, եւ նոյնիսկ կոմունիստական կուսակցութիւնն ազատ չէ այդ «ժան – տախտ»էն:

(1)

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւն – ները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, ընթեռնելի եւ մելանով:

զարը՝ ինքը, որ համագումարի միաձայն որոշումով «Թրանսհօկի առաջին Մթախանովեան» շքատիտղոսին արժանացած է, որով ամէն հանգամանք ունի այս մասին հեղինակութեամբ արտայայտուելու։

«Մշակութային մակարդակը նախանձելի բարձրութեան վրայ չէ։ Բարձրագոյն համալսարանական կրթութիւն ունեցողներու թիւը խիստ սահմանափակ է։ Երկրորդականը հազիւ 2 տոկոս, իսկ միջնարկն ու նախնականը մեծագոյն տոկոսը։ Ցաւով կը յիշատակենք որ մեր շարքերում մէջ կան տակաւին բաւական թիւով անգրագէտներ»։

Մտքի այս ընդհ. խեղճուկրակ պայմաններու մէջ, համագումարէն եղած վերոգրեալ որոշումներուն միաձայնութեամբ արուած ըլլալը մարդ չի զարմացներ։

Ու այս «համագումարը փակուեր է գինեձօնով» մը, հասկցէք գինարբուքով որ իր կարգին «վերջացեր է խորհրդային աշխատանքի, պայքարի, ուրախութեան եւ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ երգերով», իմա՝ Միջազգայնականով եւ վրիժառու բռունցքներու ճօճումով։

Ուրեմն.

Հօկը բոլշեւիզմի ընդգրկած է, անոր համաշխարհային յաղթանակին կը ցանկայ եւ ինքզինքը այդ պայքարին կը տրամադրէ։

Հօկը կը նկատէ Խորհ. Միութիւնը իսկական դեմոկրատի ամբողջ աշխարհի մէջ եւ իր ողջոյնը չի մոռնար նաեւ այս երկրի ժողովրդական - դեմոկրատական կազմակերպութիւններուն (Ո՞րն է իսկականը, ռուսակա՞նը թէ տեղականը, ա՛յ անբաժէ տխմարներ․․․)։

Հօկը Ֆրանսական կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան միջամուխ կ'ըլլայ։

Եւ այս բոլորը այս երկրին մէջ՝

ուր բոլշեւիկութիւնը ամենաճղճիմ փոքրամասնութիւն մըն է,

ուր Խորհ. Միութիւնը եւ ֆրանսեւռուսական դաշնագիրը իրենց ուխտեալ թշնամիները ունին քաղաքական շատ ազդեցիկ շրջանակներու մէջ,

ուր, քաղաք. պատասխանատու դէմքեր այդ դաշնագրին տուին արժէք մը որ յառաջ գալիք զէպքերէ միայն կախում ունի,

ուր վերջապէս դրամատիրական վարչաձեւն է որ ցարդ կը տիրէ։

Եւ այս «հիւրընկալ եւ ասպնջական» երկրացիներուն քիթին բերնին է որ Հօկեան Հայեր յեղափոխական վրիժառու բռունցքներ կ'երկարեն

Հիմա քիչ մը լրջութեամբ խորհինք։

Առաջ, երբ Հայաստանի հանդէպ Սփիւռքի խանդավառ աջակցութիւնը փառք կը տրուէր այս ժողովուրդին համայնավարական հակումներ ունենալուն, կրնայինք ինքզինքնիս պաշտպանել ըսելով որ մեր բրածը պարզ հայրենասիրութիւն է եւ թէ մեր երկրին վարչաձեւը մեր կամքէն անկախ է։

Բայց ներկայիս երբ Հայաստանի օգնելու կոչուած մարմինը վրան բաց կ'ըլլայ ինքզինքը բոլշեւիկութեան նուիրած է, գաղութահայը ինչպէս կրնայ իր աջակցութիւնը շարունակել այդ կազմակերպութեան առանց ինքզինքը կասկածելի ընելու յայս իր ապրած երկրին կառավարութեան եւ ժողովուրդին։

Օր մը ամէնքնիս ալ պիտի տուժենք։

Այս վտանգին դէմ Սփիւռքի Հայերու ինքնապաշտպանութեան բնազդը պէտք է գիրենք մղէ Հօկի կազմակերպութեան ճակատը փակցնել հետեւեալ նշանախօսակը․

«Ձգո՛յշ, ո՛չ ճերս եւ ո՛չ ալ դաւսս»։

Ամէն ողջամիտ Հայու համար այլեւս Հօկը առողջապահական գօտիէ տակ առնուած վտանգաւոր տուն մըն է։

(Խմբագրական ԱԶԱԴԱՄԱՐԻ 10 Յուլիս)

ԲԱՖՖԻԿԻ ՄԱՍԻՆ

Փարիզի ռուսական մեծ օրաթերթին՝ «Փոսլեդնիէ Նովոսթիի» երաժշտական քննադատը, Եուս, Հենեւ-Խալը կը գրէ Յուլիս 6ի թիւին մէջ.—

— « Բաֆֆի Պետրոսեան, տաղանդաւոր դաշնակահարը, նուագահանդէս մը տուաւ Կավոյի Սալ տէ Քուաթորին մէջ։

Այս տղան ի յայտ բերաւ ուժգին թափ մը որ յատուկ է միայն չափահասի մը, շատ արտայայտիչ եւ նուրբ սահմանափակ մը, իր տարիքին համար բոլորովին ապշեցուցիչ «թէքնիք» մը, մեծ երաժշտականութիւն, եւ ամէնէն զարմանալին, անհատականութիւնը, ժամանակ քը նարերգական կտորներուն մէջ։

Պախ Պոլոնի Շագոնը առաւելին վեր է, ըմբռնումի տեսակէտով, դաշնակահար պատանեակին ուժերէն. ան ցոյց տուաւ իր «թէքնիք»ը եւ զգացումը։ Բնականաբար չկրցաւ արտայայտել կտորին ներքին բարդ բովանդակութիւնը։

Շատ յաջող տարաւ Պէթհովէնի ատ մինէօր Սոնաթին անտանթը, ուր արուեստագէտը ի յայտ բերաւ կտորին ճիշդ ըմբռնումը եւ հարուածին խորութիւնը։

Շոփէնը նուագուեցաւ վիրթիւէօզի կարողութիւնով։ Գուցէ կարելի ըլլար վիճիլ որոշ «թէմփօ»ներու մասին, սակայն, իր թեթեւ եւ անճիգ թէքնիքը վերին աստիճան զարմանալի է պատանի թարգմանին համար։

Ցայտագրին լաւագոյն պահերն եղան Ֆորէի «Նօքթիւրն»ը, որ դաշնակահարեց կատարեալ արուեստագէտի հասատութեամբ։

Շումանի «Արապէսքն»ին մէջ ցոյց տուաւ իր „«թէքնիք»ին փայլը եւ երազային բնարերգականութիւնը․ Տակաւին Փիէրնէի «Էթիւտ ար Քոնսէրթ»ը, որ զարդարեց Բաֆֆին՝ նըրբերանգներով։

Ցայտագիրը աւարտեց Լիցտի «Միջմոյ մաժէօր քոնչէրթօ»յով ու մը, ձայնեկլեէջներու բազմազանութիւնը եւ առ հասարակ այդ դժուարագոյն կտորին ամբողջ բնոյթը արտայայտուած տաղանդէկամեայ արուեստագէտի մը կողմէ՝ բոլորովին ապշեցուցիչ է։

Բաֆֆին ունեցաւ մեծ յաջողութիւն եւ ստիպուեցաւ յայտագրէն դուրս ալ կտոր մը դաշնակահարելու։

[illegible] ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

— • —

Անցեալ շաբաթ երեկոյ Ալֆորվիլի Հայ Ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Կ. Խաչի Սանուց Միութեան տարեկան հանդէսը։

Սրահը լեփ լեցուն էր, շատեր ոտքի մնացին։

Որոշեալ ժամուն, Սանուց Միութեան երկսեռ անդամները «Մեր Հայրենիք»ով բացին հանդէսը, զոր հանդիսականները յոտնկայս ունկնդրեցին։

Օրուան նախագահ Տոքթ. Քիւթիւկեան ողջունէց ճառով մը ծանօթացուց Հայ Կ. Խաչի ունեցած գործունէութեան վրայ, եւ թուեց խաչուհիներու այն գոհողութիւնները, որ երկու տարիէ ի վեր կը շռայլեն Սանուց Միութիւնը կանգուն պահելու համար, եւ խօսքը ուղղելով բեմին վրայ շարուած երկսեռ երիտասարդութեան, թելադրեց հաւատարիմ մնալ իրենց Միութեան եւ Հ. Կ. Խաչին։ Յորդորեց տուաւ զարգանալ եւ օգտուիլ այն դաստիարակութենէն որ Հայ Կ. Խաչը հետզհետէ աւելիով մէջ իրենց կը ջամբէ, որպէսզի, իրենք ալ իրենց ցեղի շարունակողները՝ տիրով տանին իրենց բաժին ինկած այն բեռը, որ հայ ժողովուրդինն է, մինչեւ որ իրականանայ Հայաստանի անկախութիւնը, մեր ազատ եւ միացեալ հայրենիքին մէջ։

Ցանցը կերպով արտասանեցին Վարդուհի Տէր Վարդանեան՝ Յովհ. Մահտեսեանի «Փա՛ռք Հայաստանին», եւ՝ Գրիգոր Խէրէմեան՝ Ա. Սրապեանի «Տաղ առ Սեւանայ Լիճը», որոնք բուռն ծափերու արժանացան։

Քնքոյշ եւ հաճելի կերպով երգեցին Օր. Նուարդ Մուրատեան եւ Գ. Կարպիս Գոյիշեան։

Քանի մը խմբերգներէ վերջ, Սանուց Միութեան նախագահ Գ. Գայիշեան զրաւոր կերպով Միութեան անկեղծ շնորհակալութեան թարգմանը եղաւ բոլոր այն անձերուն որոնք իրենց աւանգին կամ օժանդակ, երկու տարուան ընթացքին որ եւ է կերպով նպաստեցին իրենց զարգացման եւ դաստիարակութեան։

Մասնաւոր յորդանքով յիշեցին անունը Տիկին Էլլէն Բիւզանդին, որ եղած է միակ սատկցող ու կազմակերպիչը, ինչպէս նաեւ տեւական գուրգուրացողը Սանուց Միութեան վրայ։

Ցեռոյ հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնեցին իրենց ուսուցիչին Գ. Սահակ Ցովհաննէսեանի, եւ անակնկալ թանկագին նուէրով մը, իրենց երախտագիտութեան զգացման ապացոյցը տուին։

Գ. Ցովհաննէսեան շնորհակալութեամբ ընդունեց իր աշակերտներու նուէրը եւ խոստացաւ անխոնջ շարունակել իր ցեղի զաւակներուն հանդէպ ստանձնած պարտականութիւնը, որ ամէն բանէ աւելի նուիրական է իրեն համար։

Սանուհիներու հայկական պարերէն վերջ, ներկայացուեցաւ մէկ արար «Անթերու բժիշկը», որ անվերջ ծիծաղի մէջ պահեց ներկաները, իսկ վերջն ալ պատկեր մը «Հին աւատաւոններէն» որ խոր լռութեան մէջ ունկնդրուեցաւ։

Երկու ներկայացումներն ալ, շնորհիւ դերասան Գ. Ուզունեանի թափած աշխատանքին, շատ յաջող անցան։ Երիտասարդ դերակատարները լաւ էին եւ ժողովուրդը երկարատեւ ծափահարութեամբ իր գոհունակութիւնը յայտնեց։

Հանդէսի յաջողութեան հետ մէկտեղ նիւթական հասոյթն ալ կը յուսանք թէ գոհացուցիչ եղած ըլլայ։

Ապրի՛ Ալֆորվիլի հայ գաղութը, որ գիտէ քաջալերել իր չափահաս՝ տիրունքը եւ անաղարտ պահել հայու դիմագիծը։

Ներկայ մը

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ «ԳԱԼԱՔԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ»Ի

«Գալաքեան Սրբազանի Յանձնախումբ»ը, որ կազմուեցաւ եւ գործեց Վիճակիս Կաթ. Պատուիրակ Գարեգին Սրբազանի նախագահութեան տակ, իր հրապարակային շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Քահանայ հայրերուն եւ ամէն անոնց որոնք իրենց բարոյական օժանդակութեամբ եւ նիւթական նուիրատուութիւններով հնարաւորութիւն տուին արժանավայել թաղումով մը ողբացեալ Գրիգորիս Եպիսկ. Գալաքեանի մարմինը փոխադրելու իր տեփական հանգստավայրը, հարիւր տարուան ապահովութեամբ։ Այս պայմանաժամը վերանորոգելի եւ նոյնիսկ մշտնջենականի վերածելի է որ եւ է ատեն։

Մօտ ժամանակէն կը յուսանք կանգնել նաեւ պատշաճ շիրիմ մը։

Առէք զատ, ի գիտութիւն հասարակութեան, ստորեւ կուտանք հաշուեցոյցը գերեզմանի գնման, շինութեան եւ մարմնի փոխադրութեան համար կատարուած ծախքերուն։ Մանրամասնութիւնները կը պահուին Առաջնորդարանի դիւանատան մէջ։

Մուտք.— Հանգուցեալի մեծ եղբօրմէն՝ 30 անգլ. ոսկիին (3188.10 ֆրանք), Նիւ Եորքի ազգականներէն՝ 90 տոլար (1948.50 ֆր.), Գ. Գ. Շահլամեանէ 300, Ոտն 100, Սահակ քհնյ. Փափազեանէ 50, Մարոքին Գ. Ց. Գոյոյեանէ 50 ֆր., գումար 5636, 60 ֆր.։

Ձեռամբ՝ Կարապետ Քահանայի 629 ֆր., Գայուստ Քահանայի 507, Եսայի Քահանայի 500, Մեսրոպ Քահանայի 570, Եղիշէ Քահանայի 577, Շաւարշ Քահանայի 502, Շահէ Քահանայի 570, Գիւտ Քահանայի 806 ֆրանք, գումար 4666 ֆրանք։ Ընդհանուր գումար 10302.60 ֆրանք։

Ելք.— Գերեզմանի հողին 100 տարուան համար 6300 ֆր., Նէրսէի շինութեան 3000, Ջահազան ծախուց՝ ըստ մանրամասնեալ ցուցակի 501.50, Ձեռամբ Գ. Ա. Կիւլպէնկեանի՝ ըստ ընկալագրի 36.60, ծաղկեպսակի 100 ֆրանք, գումար 9938.10 ֆրանք։ Սնտուկին պատրաստը 364.50 ֆր.։

Անդամք «ԳԱԼԱՔԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ»

ԱՐԱՄ ԹԷՔԷԵԱՆ, ԱՐՄԵՆԱԿ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ, ԳԱՐԵԳԻՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ, ՅԱԿՈԲ ԳԱԳԻԿԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Նուագահանդէս

—o—

ԼԻՈՆ, 12 Յուլիս.— Քէմանչիստ Թուրէն եւ իր տիկինը, այս արուեստագէտ պարը, իրենց երկիրէ երկիր երկար շրջագայութեան ընթացքին, Լիոն ալ հանգիպելով, տուին իրենց առաջին նուագահանդէսը ամսոյս 9ին, Երրորդ Թաղապետութեան սրահին մէջ։

Մեր հանդէսները առհասարակ տեղի կ'ունենան շաբաթ եւ կիրակի օրերը։ Թուրէնի քախոր ուրբաթ իրիկուան վիճակուեցաւ։ Հակառակ ատոր, սակայն, սրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր հայ հասարակութեամբ, որ հանդէսին հետեւեցաւ օրինակելի կարգապահութեամբ եւ լռութիւնով։

Թուրէն իր յայտագիրը կազմած էր առաւելապէս հայ հեղինակներէ, թիւով 13, բայց ժողովուրդի բուռն խնդրանքին վրայ նուագեց նաեւ «Պէպոյի երգը» եւ «Կաունէն»։ Այս անման արուեստագէտին մասին մեր ժամուըը իր գնահատանքի խօսքը շատ անգամ է բսած։ Անիկա քէմանչէն նուագած միջոցին կարծէք քուրմ մըն է, որուն կը դիմէ հաւատացեալը իր չուդինը նուիրելու կամ անկից կեանք աղերսելու դիտումով։ Այն ծափահարութիւններն ու կեցցէները, որոնք տեղի կ'ունենային իւրաքանչիւր կտորի աւարտումին՝ կ'ապացուցանեն թէ Թուրէն թափանցած էր հայ ժողովուրդի սրտին խորը։

Ա՜խ, մեր անման ժողովրդական երգերը.— Ահա Սայաթ Նովան, աչուղի իր կարօտալից տաղերով, Հայութեան պարծանք Կոմիտաս վարդապետի «Միրանի ծառը», «Հովարէ գը», եւ պանդուխտ հայութեան երգը «Կռունկ», ժամանակ, որ հոգիները կը փոթորկէ, Սփենդի «Զարկեհոր, Տիգրանեանի «Անուշը» եւ իր՝ Թուրէնի «Հայ հովուի երգեր»ը ու «Հայրենի կարօտը»։

Թուրէնը, այս դժբախտ եւ անտարդ օրերուն, արտասահմանի հայութեան նոր խանդ ու աւիւն կը ներարկէ եւ ցեղին յարութեան հաւատքը կը ներշնչէ։ Անիկա այն կամուրջն է որ Սփիւռքի հայութիւնը հոգեպէս իրար կը միացնէ եւ մեր ազգային երաժշտութիւնը օտար ժողովուրդներու կը ներկայացնէ,— « Հայութեան շրջուն դեսպանն է»։ Բայց այս առաքելութեան մէջ պատուի բաժին մը կ'իյնայ շնորհալի Տիկ. Թուրէնի, որուն ճարտար մատները սանդղաշարին վրայ՝ քէմանչէին հետ, կշռոյթի եւ ներդաշնակութեան ամբողջութիւն մը կը կազմեն։

Ա.

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

— . —

Վիէն, 12 Յուլիս (Յառաջ).— Ինչպէս ծանօթ է, Վիէնի Կ. Խաչի Մասնաճիւղը, համախորհուրդ իր շրջանային վարչութեան, մօտ եօթը տարիէ ի վեր կը պահէ ծաղկոց մը, որուն ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ անցած շաբաթ երեկոյ։

Դպրոցին հիմը դրուած է 1930ին, տեղւոյս քանի մը հայրենասէրներու կողմէ, որոնք էին Ցակոբ Միքեան, Հայկազուն Ցակոբեան եւ Ցարութիւն Թադէոսեան։ Այս երեք հայրենակիցները աւելի քան մէկ տարի սիրով շարունակեցին իրենց վստահուած գործը։ Ցետագային երբ տեղւոյս մէջ կազմուեցաւ Կ. Խաչի մասնաճիւղը, առաջին գործերէն մէկը եղաւ ուժ տալ դպրոցին։ Շատ չանցած դպրոցին հոգատարութիւնը բոլորովին յանձնուեցաւ Կ. Խաչին, որ գիտակից իր պարտականութեան, կարելի բոլոր միջոցները ի գործ դնելով անվարան կը շարունակէ մինչեւ ցարդ։ Կ. Խաչի այս դպրոցը ամէն տարի ունեցած է իր ժամանոր եւ վճարովի ուսուցիչը։ Մօտ երկու տարի պաշտօնավարած է Արամ Գառօեէն, մէկ տարի Ցակոբ Միքեան, մէկ տարի ալ Օր. Ռեբեկա Գարակէօզեան, իսկ երեք տարիէ ի վեր Հ. Կ. Տէր-Մօվսէսեան, իրեն օգնական ունենալով ընկ. Ներսէս Խաչիկեան։ Այս եօթը տարուան ընթացքին Կ. Խաչը մօտ 20 հազար ֆրանք է ծախսած դպրոցին համար։ Ամէն ամիս 100 ֆրանք վճարած է Կ. Խաչի շրջանային վարչութիւնը դպրոցին առաջին օրէն սկսեալ, իսկ մնացեալը գոյացած է աշակերտներէն գանձուած ամսականներով եւ կազմակերպուած հանդէս - երեկոյթներով։

Իւրաքանչիւր տարի միջին հաշուով դպրոցը յաճախած են 45 - 50 երկսեռ աշակերտներ, 5 - 15 տարեկան, որոնց թիւը ներկայիս հասած է 55ի։ Հօս յատկապէս չեշտեմ որ Կ. Խաչին վճարումները իր վարժած ուսուցիչներուն համար շատ համեստ են եղած, բայց վճարուած առանց ձգձգումի։ Ուսուցիչներն ալ լիուլի կատարած են իրենց պարտականութիւնները։

Ահա այս դպրոցին ամավերջի հանդէսն էր որ տեղի ունեցաւ շաբաթ երեկոյ, փայլուն եւ յաջող։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը։ «Յառաջ Նահատակ» խմբերգէն վերջ Հ. Կ. Տէր-Մօվսէսեան քանի մը ամփոփ խօսքերով բացատրեց դպրոցին արժէքը եւ անոր կատարած դերը, յորդորեց նաեւ ծնողներուն յիշեցնել իրենց պարտականութիւնները հանդէպ իրենց մանուկներուն եւ մեր մայրենի լեզուին։

Շատ երկար պիտի ըլլար մէկ մէկ թուել 50էն աւելի մանուկներուն անունները, որոնք բոլորն ալ բաժին ունէին իրենց ամավերջի հանդէսին մէջ։ Երգեր, արտասանութիւններ, մանկական ներկայացումներ եւ պարեր, բոլորն ալ գնահատուեցան ներկաներուն կողմէ։ Իսկապէս ինչքան ուրախութիւն կը պատճառէ, երբ կը տեսնես մեր մանուկները, որոնք փողոցներուն մէջ շարունակ օտար լեզուով կը խօսին իրարու հետ, բայց հանդէսին օրը բոլորն ալ կը թոթովէին հայերէն բառեր, որոնցմէ հայրենիք եւ Հայաստան կը բուրէր։ Այսպէս մօտ երկու երեք ժամ ապրեցանք մեր մանուկներուն հետ։ Հանդէսը փակուեցաւ հայկական պրօյ հիւսելու պարով, որ մեծ խանդավառութիւն յառաջ բերաւ ներկաներուն մէջ։

Գալուստ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (408)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

— Ծօ, լէշերը չտարցա՞ն դեռ, — ատեն մը վերջ ազայի քովէն հեռանալով, խօսքը կրակարանի քով զբաղնուող կարտխանին ուղղելով՝ գոռաց բանտապետը։

— Հա, հա կարմրեցան ․․․

— Հատ մը տուր տեսնեմ, ան շանը փանթալոնն ու վարտիքը վար իջեցուցէք․․․

Վահէն տարտաֆելի ծեծէն վերջ շարժելու կարողութիւն իսկ չունէր։ Գլուխը կուրծքին ինկած էր։ Կուրծքը ծանր ծանր կը բարձրանար ու կ'իջնար Անզօր կատաղութեամբ լեցուած, լլլկները արիւնելու աստիճան կը կծոտէր, ինքզինքը չկորսնցնելու համար։

Երբ կարտխանները Վահէի տաբատը ու վարտիքը վար քաշեցին, սենեակի մէջ այնպիսի քար լռութիւն մը տիրեց, որ ներկաներէն ոչ ոք կը համարձակէր պատառօքէն շնչել։

— Տեսնենք թէ հիմա ալ պիտի լըռե՞ս ։

Բանտապետը շիկացած շամփուրը ձեռքը յառաջացաւ, եւ սադայէլական ծիծաղով մը՝ գլուխը մօտեցուց Վահէի դէմքին․

— Տեսնենք հիմա ալ պիտի լռե՞ս, — հեգնօրէն կրկնեց բանտապետը ատամները կրճտացնելով։

Վահէն աչ ուսին վրայ ինկած գլուխը յանկարծ բարձրացուց, դէմքը անդիմադրելի զզուանքով մը ծամռեց ու թքաւ բանտապետի երեսին․

— Սրիկայ․․․

Ներկաներէն ոչ ոք յաւակ գաղափար մը ունեցաւ, թէ ապա անմիջապէս վերջ ի՞նչ պատահեցաւ։ Երկաթէ շամփուրը մէկէկի նետած՝ բանտապետը երկու ձեռքով բռնեց Վահէի ձախ ձեռքին ու սկսաւ պրկել զայն, մինչ Վահէն կը գալարուէր յատակի վրայ, ու եղան նման ծանր կը տքար։

— Խօսէ, խօսէ, խօսէ,— կ'ոռնար բանտապետը՝ ալ աւելի պարծենալով Վահէի թեւը։

Վահէն յանկարծ սարսափելի ճիչ մը արձակեց։ Բանտապետի ուժեղ պրկումի հետեւանքով, Վահէի թեւը տեղէն ելած էր։ Նոյնիսկ կարտխանները, որոնք բանտապետի չափ վայրագ էին տանջելու արհեստին մէջ, սահմռկած իրարու նայեցան։

— Պէ, մարդ, խենթեցա՞ր,— բարկացած պոռաց տղան ու բանտապետի թեւէն բռնած ուժով մը մէկդի հրեց զայն,— խելքդ հոցի հե՞ր կերար․․․ Գիտես, որ վտղը տառու․․․ ըհըմ․․․ արգէն ծեծելու ալ չէիր․․․ Այդ վիճակին մէջ տեսնողները ի՞նչ պիտի բսեն։ Հազար անգամ բսի, զասն նարէն քու էշը քշեցիր։ Ես այս գործին մէջ մաս չունիմ։ Վտղը տուաւ հաղորդուեցեր պիտի տեսնան, ատորներ ալ։ Պէ մարդ Աստուծոյ, եթէ պիտի խօսեցնես, ահա էդ շները խօսեցուր,— ու մատով ցոյց տուաւ Լեւոնեանն ու միւս բանտարկեալները,— քու ձեռքդ բռնողը մ՞վ է, ինչ կ'ուզես ան ըրէ, բայց ատոր ձեռք դարնելու չէիր ։

— Ճիշդ է, իրաւունք ունիս,— ըսաւ պոլով թէ ինչ մեծ յիմարութիւն զործած էր Վահէն չարչարելով՝ բնդըռնած բանտապետը,— իրաւունք ունիս, քիչ մը շատ առաջ գացի, Մէհմէտ աղա, սար էս մարդը միջնորդի ալ կողմի ամենավերջին գովուըը։ Մինչեւ լոյս քովը կը մնաս․․․ հասկցա՞ր․․․ տաքին հեռու դիր կամ մէթով տաղէ։ Ինչ կ'ուզես բրէ, միայն թէ կարենայ վտղը տառու տաքի ելլել։

Մէհմէտ աղան, կարտխան մը օգնութեամբ, փափկօրէն գրկեց նուաղած Վահէն, ու բանտապետի սենեակէն դուրս ելաւ։

— Է, հիմա դու առաջ եկուր տեսնեմ․․․ զուն, Եկաւեան էֆէնտի, քեզի կ'ըսեմ, մեր Վեհափառ Սուլթանի կառավարութենէն դժգոհ ես, Հայաստանի ազատութիւն կ'ուզէիր, անշուշտ հոյ թագաւոր մըն ալ կ'ուզէիր, ես քեզի էնպէս թագաւորութիւն մը տամ, որ երբեք մաքէդ չելլէ․․․

Մինչեւ կէս գիշեր աղիողորմ ճիչեր ու հառաչանքներ կը լսուէին բանտապետի սենեակէն։

ԿԱԽԱՂԱՆԸ

Խառնէճն Վահէի ձերբակալուելու հետեւանքով, շաբաթներէ ի վեր խուկական դժոխք մը կ'ապրէր։ Թէեւ Լեւոնի հետ ունեցած տեսութենէն վերջ սրտին մէջ յոյս մը ծագեր էր Վահէն ազատուած տեսնելու, բայց ամէն անցած օր իր ունեցած հաւատքէն բան մը հետը կը տանէր։ Ամէն օր առաւօտեան ժամուն, կուգար Սոնիայի մօտ։ Կուգար անոր քովը աղատօրէն լալու, սրտի դառնութիւնները թափելու Սոնիայի առջեւ, մինչ տանը մէջ, ամուսնոյն ներկայութեանը պէտք էր ուրախ, խնդումերես երեւնար։

Այդ ծանր ապրումներու շրջանին, Խառնէճէի միակ մխիթարութիւնը Սոնիան դարձած էր։ Կէս օրէ վերջ կուգար Սոնիայի մօտ, դէմքը երկարած, աչքերը շատ լալէն առքօրական փայլը կորսնցուցած, երեխայի նման կը փարէր անոր եւ հեկեկալ հեկեկալ կ'արտասուէր։ Բայց ամէն անգամ ալ բարեկամուհիին խօսքերէն յուսադրուած՝ մեղմօրէն ժպտելով կը մեկնէր։

Սոնիան, թէեւ Վահէն փախցնելու ծրագրի մանրամասնութիւններուն անծանօթ էր, բայց գիտէր որ, Լեւոնի եւ ընկերներու կողմէ ինչ որ կազմուի աշխատանք կը կատարուէր։ Այդ արդէն որոշ գրաւական մը կը համարէր յաջողութեան։ Վերջի օրերը, աւելի շատ բնազդօրէն, կը ըզգար, որ ձեռնարկի պահը մօտեցեր է։

Այն օրը, երբ քիչ վերը նկարագրուած անցքերը տեղի կ'ունենային բանտին մէջ, Ցակոբը Լեւոնէն տոմսակ մը բերաւ Սոնիային։ Երկտող մըն էր։ Լեւոնը այդ գրութեամբ կը խնդրէր, որ եթէ հնարաւոր է, Սոնիան համաձայնի իր մօտ պահել, քանի մը օրուան համար, երկու շատ կարեւոր ընկերներ։ Սոնիան ուրախութեամբ համաձայնեցաւ, բայց երբ Ցակոբը յայտնեց, որ ինք այդ գիշեր ստիպուած է դուրսը անցընել ու հազիւ թէ լուսաբացի մօտ պիտի կրնայ վերադառնալ, Սոնիան անմիջապէս գլխի ինկաւ, որ այդ երեկոյ անսովոր դէպք մը տեղի պիտի ունենայ։

— Բացակայութիւնդ վնաս չունի, ես առանձին ալ կրնամ մնալ, բայց անկեղծ կերպով ըսէ, Ցակոբ եղբայր, դու գիտե՞ս թէ այդ երկու փախստականները ովքե՞ր են։

— Հա, անշուշտ,— ծոծրակը քերելով յատտամօրէն պատասխանեց մեր Ուրանցցի բարեկամը։

— Կրնա՞ս ինծի ըսել, չէ՞ որ վերջապէս ես պիտի տեսնեմ զիրենք, ինձմէ ծածկելը իմաստ չունի։

— Անշուշտ կրնամ ըսել, չեմ կարծեր թէ պարոն Լեւոնը քեզմէ ծածկել ուզէր։ Այս գիշեր,— ու Ցակոբը ձայնն ալ աւելի ցածցնելով՝ Սոնիայի ականջին բաներ մը փսփսաց

Օ՜, — ուրախացած բացագանչեց Սոնիան ու ալխուժով ձեռքերը իրարու զարկ,— ուրեմն ամէն ինչ պատրաստ է ․․․

— Այո․․․

— Մինա՞կ պիտի երթաս, թէ ընկերներով։

— Անշուշտ ընկերներով։

— Իսկ պարոն Լեւոնը՞։

— Ի հարկէ միասին։ Այո, մութը կոխելուն պէս կը մեկնիմ անոր մօտ։ Ցետոյ, չորս ընկերներով կ'երթանք քաղաքամէջ։ Քու մասիդ կը մտածեմ, Մինակ պիտի մնաս, օրիորդ։ Ափսոս որ Մարիամը մօտդ չէ կրնար պահել․․․ շատախօս է․․․ գիտցածն ու չգիտցածը դրկիցներուն կը պատմէ։

(Շար․) ՄԱԼԽԱՍ

թեան գործունէութեան։ Պրաք - Զիրոմսքի, ինչպէս եւ Մարսօ Փիվէր յաղթուած էին, եւ կուսակցութեան ղեկավարութիւնը, որ այնքան քննադատուեցաւ համագումարին մէջ, դարձեալ վստահութիւն չահեցաւ, — ուրիշ կերպ կարելի չէր սպասել, բոլոր փոթորկոտ համագումարներու վերջը նոյն արեւը։

Համագումարը փակուեցաւ Ինթերնասիոնալի երգով։

Ազգ. վիճակահանութեան Պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղին 1937 շրջանի 7րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի օր։ Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 257.903 թիւը

30 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւի տարբերութիւն ունին, շահեցան 30.000ական ֆրանք։

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք — 278.050, 527.087, 1.084.394, 1.275.548։

224 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 10.000ական ֆրանք։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք.— 042.071, 599.299, 1.242.948, 1.443.118, 209.452, 1.480.414։

336 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 5000ական ֆրանք։

80709 վերջացող թիւերը շահեցան 120000 ֆրանք։
60090 վերջացող թիւերը շահեցան 120000 ֆրանք։
5843 վերջացող թիւերը շահեցան 50000 ֆրանք։
290 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք։
123 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք
03 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք։
79 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք։
1 վերջացող թիւերը շահեցան 120 ֆրանք։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԶՆԱԺՈՂՈՎ ԵՂԱՒ Տաղոտոնի Գերագոյն Ատեանին նախագահը, Ալիյեւ, «հակայեղափոխական տարրերու հետ խառնուած ըլլալով» Ազրբէջանի կեդր. կոմիտէն որոշեց զատել Աճիագիտրնեաքի շրջանային քարտուղար Ալի Ալիյեւը եւ նոյն շրջանի կեդր. կոմիտէին նախագահը, Գաղտասար Գասպարեան, միեւնոյն ամբաստանութիւններով։

ՌՈՒՍ նաւաստորդ պնդապետ Կրոմով որ երկու ընկերներու հետ օդանաւով Թառ. հիւսիս. բեւեռին վրայէն Ամերիկա, գետին իջաւ Լոս - Անճէլըսի մօտ։ Ռուս սաւառնորդները 61 ժամ մնացին օդին մէջ կտրելով 10.800 քիլոմեթր։ Այսպէս կոտրեցին հեռաւորութեան չափանիշը Ֆրանսացի Քոտոս եւ Ռոսիի որոնք 1933ին Նիւ Եորքէն Սուրիա գացին 9104 քիլոմեթր կտրելով։ Ռուսերուն թռիչքը ժամական 177 քիլոմէթր է։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ երէկ մուտք ունեցաւ 249,654 հոգի։

Դաշտահանդէս

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

18 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 10ը

ՎԱՐԻՋԻԼԻ ՄՕՖ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կը խօսի Ընկ. ԱՐԱՄ ԹԻՄԻՐՃԵԱՆ

Նիւթ՝ ԽԱՆԱՍՈՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Գեղարուեստական բաժին՝ արտասանութիւն, երգ, մեներգ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ոսկի Գրճեան, ծնեալ Փահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Սերովբէ Գէորգ և Կարապետ Փահարեան, որոնք 1920 1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային վարժարանները։ Քէմալական շարժման ժամանակ Ամերիկացիներու միջնորդութեամբ փոխադրուած են Գաւկասիա (Յունաստան) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է։

Ծրգրիս լուր տուողին մէկ սարուան «Յառաջ» նուէր պիտի տրուի։ Գրել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjirian née Baharian. 56 rue de Bas Meudon. Issy les Moulineaux, France (Seine).

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Իսի - լէ - Մուլինոյի «Դրօշակ» Գրադարանը փոխադրուած է Պ. Զուտիկ Միրզայեանի սրահը, 45 բիւ տը լա Տէֆանս, Իսի. Բաց է հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8—10։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ «ՄԵՂՈՒ»

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ընդհանուր ժողովը 17 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ, Rue de la Défense Պ. Նալպանտեանի խանութին վերնայարկը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

Վիէնի կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Լուծակ» ակումբին մէջ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

16 յուլիս, այսօր երեկոյեան ժամը 9ին Սոսիէթէ Սավանթի Salle D-ի մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Դ. ՔԱԼԾՕՑԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Ի՞նչ կը կատարուի Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի մէջ

կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի ընկերները։

Ծախքերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք։

Դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

18 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԷՕՏՈՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ (Tapis Vert) պաղ աղբիւրին մօտ։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ

Մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Իսիի Հ. Ե. Միութեան խումբերուն։

Մարզական զանազան խաղեր, կովկասեան պարեր։ Կը նուագէ Թառիստ Արգար

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ՝ եւրոպական պարերու համար

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Հաղորդակցութեան միջոցներ. Gare Invalideէն առնել Վէրսայլի գիծը եւ իջնել Meudon Val fleurie կամ մեթրօ Mairie d'Issyէն մասնաւոր Թաքսիներ, Tapis Vertի համար։

Դաշտահանդէս

Տարօնի նահատակներու յիշատակին

կազմակերպուած Փարիզի Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգային Հայրենակցական Միութեան, եւ հովանաւորութեամբ կեդրոնական վարչութեան։ 18 Յուլիս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ՝ ՐՈՊԷՆՍՈՆ Grand Arbre Maison FIQUETի ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ Պ. Ա. ՋԱՔՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. Ա. ՋՕՊԱՆԵԱՆ եւ հայրենակից Պ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կ'արտասանեն՝ Օր. Շամանեան, Պ. Պ. Զարեհ Ղարիպեան եւ Օ. Կարապետեան։

Խմբերգ եւ շուրջպար օրիորդներու կողմէ, ծայլական տաւղ, դհոլ

Նուագախումբ, թառ կակոն եւ եւրոպական պարեր։

Աճուրդ չկայ

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով

Անձրեւի պարագային մասնաւոր սրահ։

Հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Թէրմինիւս։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.

· ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Յ. Կ. Խաչի Գալուստ Թօռօյի ենթամասնաճիւղի կողմէ 18 Յուլիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն, ՍԷՆԹ - ԱՆՏՈՒԷի պարտէզին մէջ։

Կը խօսի Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ։

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւլն. Կ. Խաչի սաներուն կողմէ։

Ազատեան թատերախումբը կը ներկայացնէ՝

ԽԵՂՃԱՅԻ ԹՈՒԶԸ

Ղեկավարութեամբ Պ. Քէնտիրեանի

Մուտքը ազատ է։

Հաղորդակցութիւն.— Փոր Պէլզոնէն առնել 25 թիւ հանրակառք եւ իջնել վերջաւորութեան։

Փափաքողները կրնան առաւօտէն գալ։

· ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ճ. Յ. Դ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

«ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔ»ԻՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ՅՈՒԼԻՍ 25ի ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

ՇԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

ժամը 2ին հանդիսաւոր բացումը կը կատարուի Շավիլի գերեզմանատունը իյնող Արղուէթեաններու նորաշէն շիրիմին։

Բարեկամ կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի չի խաչաձեւել այդ թուականը։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Յեղի կ'ունենայ կիրակի, 25 Յուլիս 1937 ժամը 3ին (կ. ե.)

Դպրոցասէրի պարտէզը, 1, Bld. du Nord, Raincy

ՈՍԿԻ ՁԵՆԻԿԸ

Երգախառն թատերախաղ 1 արար

LA CHANSON A TRAVERS LES AGES

Հայկական նոր պարեր, մանկական երգախառն պատկերներ եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանի սանուհիներու կողմէ

ՃԱՇԱՐԱՆ, ՊԱՂ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ — ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Օթօպիւս Օբերվալէն կամ Թօրէէն 21 a — եւ Gare de l'Estէն կարկանի գիծը եւ իջնել Raincy-Pavillons.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԵՐԿԱԹԷ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ — ԱՋԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Իր անհրաժեշտական իւրաքանչիւր գործի համար նա կախուած կը լինէր, եթէ կառավարութիւնը ժամանակին իմանար նրա իսկական դերի մասին։ Անհրաժեշտներին մատնելու համար յետոյ փոխականները նրան կը սպանէին, եթէ իմանային ճշմարտութիւնը։ Իսկ դրանցից թէ մէկը եւ թէ միւսը ամէն րոպէ էլ կարող էր պատահել։ Ես չեմ խօսում այն անսովորական վտանգների մասին, որոնք սպառնում՞ էին Ազեւին՝ իր աշխատանքների ժամանակ։ Վ. Մ. Չեռնովը, նկարագրելով այն ռումբերը եւ «դինամիտէ հացուածները», որոնք ժամանակին իրենք պատրաստում էին եւ իրենց վրայ փորձում, ասում է. «Նա կարող էր հարիւր անգամ օդը թռչել»։ Ազեւի ջղերը, ի հարկէ, գերմարդկային ամրութիւն ունէին։

Շատ դժուար է հասկանալ եւ այն բացատրութիւնները, որոնք տալիս էին Ազեւի դաւաճանութեան համար ոստիկանութեան * գործիչները։ «Ես մտածում եմ, գրում է Թատտրիկը, որ ... իսկական պատճառը Գերշունիի հետ ունեցած ծանօթութիւնն ու մտերմութիւնն էր։ Այդ ծանօթութիւնը ճակատագրական դեր խաղաց Ազեւի գործունէութեան ասպարէզի մէջ եւ դրդող պատճառ դարձաւ նրա մատնիչութեան։ Պէտք է իմանալ, որ Ազեւը նախ քան այդ ծառայութեան մտնելը յեղափոխական չէր եւ հաւանաբար իրեն հաշիւ չտալով հետզհետէ եւ աստիճանաբար ենթարկեց Գերշունիի ազդեցութեան եւ հմայքին։ Գերշունին, ինչպէս յայտնի է, ուժեղ տպաւորութիւն էր թողնում ամէնքի վրայ, ում հանդիպում էր։ Արդեօք յայտնի հիպնո՞ս էր, թէ արդիւնք արտասովոր պարզացումով կամքի ոյժի, կամ թէ խորը համոզման ազդեցութիւն ունենալուն, չը գիտեմ»։ Այս բացատրութեան պարզամտութիւնը աչքի է խփում։ Իբր թէ համոզման ազդեցութեան։ Եւ անձնատուր լինելով այդ ազդեցութեան, սկսեց ոչ միայն յեղափոխականներին «ասպիրացնել» (?) կախաղան, այլեւ նախարարներին՝ դէպի ռումբ։

Յեղափոխականների ասած յուշմունքների մէջ (որոնք աւելի ճիշդ կարող են լինել) ոչ մի ուեսալ չը կայ Գերշունիի Ազեւի վրայ թողած ազդեցութեան մասին։ Երբ համոզման տէր յեղափոխականներ Ազեւը շատ էր տեսել իր ժամանակին։ Գերասիմովին գրած իր նամակի մէջ Ազեւը յեղափոխականներին արհամար է անուանում եւ այն էլ բաւական «անկեղծօրէն»։ Կարելի է ամենայն հաւանականութեամբ ասել, որ Ազեւը այնպէս էր սիրում յեղափոխականներին, որոնց մէջ եւ Գերշունիին, ինչպէս նա սիրում էր հին սերունդի գործիչներին՝ Պլեւէյի ղեկավարութեամբ *։

Ազեւի գլխաւոր կիրքը խաղն էր, խաղ՝ բառի ամէն իմաստով։ Այս կրքի մէջ բացակայում էր յետ կանգնող ամէն մի պահանջ, բացի անձնական շահերի երեւակայութիւնից։ Իւրայատուկ մասնագիտութիւնը իւրայատուկ հոգեբանութիւն է առաջ բերում։ Ազեւը «մոլի դաժան» չէր, բայց հաւանաբար, նրան դուր էր գալիս այն շրջապատը, որի մէջ իր դերը այդքան մեծ էր։

Զարմանալի հետաքրքրական անցք նկարագրում է մեզ Թատտրիկը 1910 հոկտեմբեր 20ին Զուրիխէն գրած նամակի մէջ։ Թատտրիկը գրում է. «Ազեւը աշխատեց ոչ միայն ռուսական յեղափոխութեան համար, այլ եւ օգնեց նաեւ օտարազգի յեղափոխականներին։ 1905 թուի սկիզբին ես առիթ ունեցայ հանդիպելու հայ «Դրօշակ»ականների լուրջ կազմակերպութեան եւ մակեդոնացի յեղափոխականներին, որոնք միանալով ռուս անհրաժեշտների հետ, գէնքեր եւ պայթուցիկ նիւթեր էին տեղափոխում մասնաւորապէս Կովկաս՝ Սեւ ծովի վրայով։ Զրուցակցելով իմ անձնական ճամբորդութեամբ Պուլկարիա եւ Կոնստանդնուպոլիս, ես ուղարկեցի այնտեղ Ազեւին, որ այդ կազմակերպութեան հետ մանրամասն ծանօթանալուց յետոյ, շատ հետաքրքրական եւ կարեւոր տեղեկութիւններ տուեց ինձ ... Ազեւը Պալքանեան թերակղզուց դուրս գալուց անմիջապէս յետոյ, կարծեմ յուլիս 11ին թէ 12ին (1906 թ.), Կ. Պոլսում, Եըլտըզի մզկիթի մօտերքում, կրօնական արարողութեան ժամանակ մահափորձ կատարեց Սուլթան Աբդուլ Համիտի դէմ հենց այն միջոցով, որով Ազեւը ցանկանում էր մահափորձ կատարել Պլեւէյի դէմ, այն է՝ գինամիտով լցրած ինքնաշարժի միջոցով, որի մէջ չըգախմբին մասնակցելու համար եկել էին երկու յայտնի օտարազգիներ։ Ըստ երեւոյթին Ազեւը կատարեց իր ծառայութեան պարտականութիւնը համաձայն իր սկզբունքի՝ «գործը եւ հաճոյքը իրենց ժամանակին»։ Մասնակից եւ Հայերի հետ միասին մահափորձ կատարեց Սուլթանի դէմ, իսկ յետոյ, ըստ իր սովորութեան, հանգիստ կերպով վճարեց։ Ես ջանացի այս գործի մասին ճիշդ տեղեկութիւններ իմանալ հայ քաղաքական գործիչներից։ Նրանք բացարձակ կերպով ժխտեցին Ազեւի մասնակցութիւնը Աբդուլ Համիտի դէմ կատարուած մահափորձի մէջ, բայց մասնակցութիւնը կարող էր լինել կողմնակի կերպով եւ անձնական։ Հաստատապէս չեմ ուզում ասել, որ Թատտրիկը սխալւել է. Թէ մենակ դէպս նրա նկատողութիւնը «գործը եւ հաճոյքը իրենց ժամանակին», վկայում է Ազեւի հոգեբանութեան նուրբ ըմբռնումը։ Գործի համար հարկաւոր էր սպանել ռուս նախարարներին եւ յեղափոխականներին։ Իսկ զուարճութեան համար խանգարում այն աշխարհն ուղարկել եւ սաճկական սուլթանին, մի գործ Հայերի հետ միասին, մանաւանդ կարող էր այդ հանգամանքը ձեռնտու լինել իրեն։ Նման մի սխրագործութիւն անպայման պիտի հրապուրէր Ազեւին։

Ազեւի հոգու մէջ գոյութիւն ունէին երկու աշխարհներ՝ սոց. յեղափոխականների եւ Ոստիկանութեան աշխարհները։

(*) Զուբատովը պատմում է, որ Ազեւը «կատաղութիւնից եւ ատելութիւնից դողալով էր խօսում Պլեւէյի մասին»։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՍՐԹՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	36 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 17 ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI 17 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3474 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

>>>> • <<<<

Փակուեցաւ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան 34րդ համագումարը, չորս օր եւ չորս գիշեր լարուած վիճակի մէջ պահելէ վերջ վեց հարիւրէ աւելի պատգամաւորներուն հետ նաեւ ամբողջ Ֆրանսան։

Մարսիլիոյ մէջ գումարուած այդ համագումարին ելքէն կախում ունէր Շօթանի դահլիճին ճակատագիրը։

Շատ կարեւոր էին օրակարգի հարցերը։ Առաջին անգամն էր որ ընկերվարական կուսակցութիւնը պաշտօնապէս իր մասնակցութիւնը բերելէ վերջ երկրին կառավարութեան, հաշիւ պիտի տար կուսակցութեան գերագոյն ժողովին։

Ընկերվարականներուն քաղքենի կառավարութեանց մասնակցութեան հարցը բաւական հին է այս երկրին մէջ։ Այդ խնդիրը կար՝ երբ տակաւին Ֆրանսայի ընկերվարականները չունէին այսօրուան միացեալ կուսակցութիւնը, որ հիմնուեցաւ 1905ին։ Ցայտնի պետական գործիչ Վալտէք-Ռուսօ, որ ընկերային կարեւոր յեղաշրջումներ մտցուց Ֆրանսայի մէջ, 1899ին իր դահլիճին մէջ առաւ Ալեքսանդր Միլրանը, որ այն ատենուան ականաւոր ընկերվարականներէն էր, Պրիանի, Ռընէ Վիվիանիի եւ ուրիշներու պէս, որոնք հաքէն վարչապետ եղան, ինչպէս Միլրան ալ Հանրապետութեան նախագահ եղաւ։

Երկար բանավէճի դուռ բացաւ այս դէպքը։ Ի վերջոյ 1904ին Միջազգայինի համագումարը դատապարտեց ընկերվարականներու մասնակցութիւնը քաղքենի կառավարութեանց։

Պատերազմէն ետք քանիցս օրակարգի վրայ եկաւ այս հարցը։ Գերմանիոյ, Անգլիոյ եւ Սկանտինաւեան երկիրներու մէջ ընկերվարականները ձեռք առած էին կառավարական ղեկը։ Ֆրանսայի մէջ 1924ին երբ ընկերվարական եւ արմատական-ընկերվարականները՝ «ձախերու քարթէլ»ը կազմելով մեծամասնութիւն ունեցան խորհրդարանական ընտրութեանց մէջ, կառավարութեան մասնակցելու խնդիր ծագեցաւ։ Ռընոտէլ, Փօլ-Պոնքուր եւ ընկերները մասնակցութեան կողմնակից էին, իսկ Լէոն Պլումի եւ Փօլ-Ֆօրի կուսակիցները կը ջատագովէին պարզ «աջակցութիւն»ը։ Վերջիններս յաղթեցին, բայց «աջակցութեան» քաղաքականութիւնը սրնանկացաւ, հինգ արմատական դահլիճներ տապալեցան։ 1933ին մասնակցութեան կողմնակիցները կուսակցութենէն բաժնուելով կազմեցին «Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը», որուն անդամները մասնակցեցան զանազան քաղքենի դահլիճներու։

1936ի խորհրդարանական ընտրութիւնները անակնկալ յաղթանակ ապահովեց բլլալով «Ժողովրդական Ճակատ»ին, որուն գլուխը կը գտնուէր ընկերվարական կուսակցութիւնը իր 159 երեսփոխաններով, հարցը ինքնին լուծուեցաւ։ «Մասնակցութեան» խնդիր չկար այլեւս. անհրաժեշտ էր ձեռք առնել կառավարութեան ղեկը։

Այդպէս ալ եղաւ։ Ընկերվարական կուսակցութիւնը իշխանութեան գլուխ անցաւ՝ յանուն «Ժողովրդական Ճակատ»ի, մասնակցութեամբ արմատական-ընկերվարական կուսակցութեան։

Աւելի քան մէկ տարի կառավարելէ վերջ, Լէոն Պլումի դահլիճը հրաժարեցաւ ամիս մը առաջ՝ ծանօթ պայմաններու տակ։

Մարսիլիոյ համագումարը իր խօսքը պէտք է ըսէր կառավարութեան մէկ տարուան գործունէութեան մասին եւ վճռէր թէ պէ՞տք է շարունակել թէ ոչ ներկայ դրութիւնը — մասնակցութիւն Շօթանի դահլիճին։

Երեք զօրաւոր հոսանքներ կային։ Առաջինը՝ Պլում-Փօլ Ֆօրի հոսանքը, որ մեծամասնութիւնը կը կազմէր եւ որ կը հաստատէր ցարդ կատարուածները։ Երկրորդը՝ Զիրոմսքիի հոսանքն էր, որ վերապահումներ կ'ընէր Շօթանի կառավարութեան մասնակցութեան մասին, ընդունելով հանդերձ կատարուած իրողութիւնը եւ փափաք կը յայտնէր որ ընկերվարական կուսակցութիւնը կրկին ձեռք առնէ ժողովրդական ճակատի կառավարութեան ղեկը։

Երրորդը՝ Մարսօ Փիվէրի հոսանքը, որ ընկերվարութեան ձախ, յեղափոխական թեւը կը ներկայացնէր եւ որ կը պահանջէր ընկերվարական նախարարներու քաշուիլը Շօթանի դահլիճէն ու իսկական յեղափոխ. ժող. ճակատի կառավարութեան մը կազմութիւնը։ Այս հոսանքը ո՛չ եւ է վստահութեան քուէ կը մերժէր Լէոն Պլումի եւ նախարար ընկերներուն։

Համագումարը բաւական փոթորկալից ժամեր անցուց։ Վէնսան Օրիօլ պարտաւորուեցաւ իր մէկ տարուան ելմտական քաղաքականութեան հաշիւը ներկայացնել։

Ամէնէն աւելի աղմուկ բարձրացաւ քաղաքական գործունէութեան շուրջ։ Լէոն Պլում երկու ժամ տեւող ճառով մը բացատրեց թէ ո՛րքան մեծ բարեփոխումներ մտցուց բանուորներու եւ գիւղացիներու կեանքին մէջ, շնորհիւ քուէարկուած ընկերային նոր օրէնքներուն։

Ձախ ընկերվարականներու գլխաւոր մեղադրանքն էր Սպանիոյ խնդրին մէջ դահլիճին բռնած թոյլ ընթացքը։ «Չմիջամտելու քաղաքականութիւնը» շատ վնաս հասցուցած էր Սպանիոյ հանրապետականներուն, որոնք մեծ յոյս դրած էին Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան վրայ։ Լէոն Պլում ըստիպուեցաւ բացատրել թէ Ֆրանսա իր սպանիական քաղաքականութեան մէջ ազատ չէր, սկիզբէն իսկ կապուած ըլլալով Անգլիոյ հետ։ Այս երկու ժողովրդավար երկիրներու բարեկամութիւնը այժմ աւելի քան երբեք ամրապնդուած է. իսկ այդ՝ զօրաւոր գրաւական մըն է խաղաղութեան պահպանման համար։ Եթէ Ֆրանսական դահլիճը իր ուզած ձեւով շարժէր, Սպանիոյ դէպքը շատոնց միջազգային պատերազմի կը վերածուէր։ Մինչդեռ ցարդ խաղաղութիւն կը տիրէ Եւրոպայի մէջ։

Երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, մեծամասնութեան բանաձեւը (Պլում, Փօլ Ֆօր) ընդունուեցաւ։ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւնը՝ արմատական ղեկավարութեամբ՝ պիտի շարունակէ իր գործը։ Միայն թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը նախաձեռնարկ պիտի ըլլայ հրաւիրելու ժողովրդական ճակատի ներկայացուցչական մարմինը՝ ոպէսզի մշակուի աւելի լայն ծրագիր մը՝ կառավարութիւնը ապահովելու համար դրամատէրներու ազդեցութեան դէմ։ Այդ նոր ծրագրին գլխաւոր կէտերը պիտի ըլլան դրամատուններու հակակշիռը, հանքերու, ելեկտրականութեան, փոխադրական միջոցներու եւ ապահովագրական ընկերութեանց ազգայնացումը։ Նոյնպէս՝ մեծամասնութեան բանաձեւը կը պահանջէ միջոցներ ձեռք առնել Ծերակոյտի ոտնձգութեանց դէմ եւ քուէի իրաւունք տալ կիներուն։

Ընկերվարական կուսակցութիւնը Մարսիլիոյ համագումարէն դուրս կուգայ յաղթական։ Հակառակ տեսակէտներու բուռն բախումին, կուսակցութեան միանականութիւնը պահպանուած է անխախտ։ Երիտասարդ սերունդը մեծ թիւով կը համախմբուի իր շուրջ։ 1930ին 9000 հոգի միայն կային «Երիտասարդ ընկերվարականներ»ու շարքերուն մէջ։ 1935ին այդ թիւը եղած էր 16328, 1936ին 40000, իսկ այսօր՝ 60000։ Բուն կուսակցութեան անդամներուն թիւը, որ 1935ին 120,000 էր, իսկ 1936ին 202,000, այսօր արդէն կը մօտենայ 300,000ի։

Այս նոր թուանշանները մեկնութեան չեն կարօտիր։ Անոնք պերճախօս փաստ մըն են թէ՝ ինչպէս ընկերվարութիւնը այս երկրին մէջ աստիճանաբար կը բարգաւաճի եւ կ'ուռճանայ, թարմ ու կենսունակ ուժերով։

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՕԹԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒՄՆԵՐ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

>>>> • <<<<

61 գլուխներ ալ կ'իյնան Սիպերիոյ մէջ

«Զարիա Վոստոկա», Թիֆլիսի խորհրդային պաշտօնաթերթը, կը գրէ թէ Պուտու Մտիվանի եւ իր վեց մեղսակիցները, որոնք ձերբակալուած էին անցեալ փետրուարին, մահուան դատապարտուած ըլլալով գնդակահարուեցան։ Թերթը այս առթիւ կը հրատարակէ բազմաթիւ բանաձեւեր եւ ուղերձներ որոնք «միաձայնութեամբ» հաւանութիւն կը յայտնեն մահապատիժին գործադրութեան համար, մահապարտները կոչելով «ֆաշականութեան արբանեակները»։

ԽՄԲ.— Պուտու Մտիվանի այն վրացի բոլշեւիկն է որ 1921ին մասնակցեցաւ Կարսի բանակցութեանց, ամէնէն բացասական դերը կատարելով։ Հնազանդիր կը հաղորդէ միւս մահապարտներուն անունները, բոլորն ալ կարեւոր դէմքեր.— Կ. Էլեավա, Տորոշելիձէ, Օկուճավա, Կուրուլաշվիլի, Չիխլաձէ, Կարցեւաձէ։

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն յուլիս 14 թուականով.— 61 հոգի մահուան դատապարտուեցան եւ գնդակահարուեցան Սվոպոտնոյի մէջ (արեւելեան Սիպերիա), իբրեւ անդամ «ճափոնեւգերմանեւթրոցքիական ահաբեկումի եւ լրտեսութեան» խումբի մը։ Այս պաշտօնեաները կ'ամբաստանուէին թէ ահաբեկումներ սարքած էին խորհրդային վարիչներուն դէմ, արկածներ՝ շոգեկառքերուն դէմ, բազմաթիւ զոհերով, ինչպէս եւ զինուորական տեղեկութիւններ հաղորդած էին օտար պետութեան մը գործակալներուն։

Թատրոնի վարիչներն ալ կախաղան

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն.—

Այսօր Ռուսաստանի երկու ամէնէն համբաւաւոր թատրոններուն վարիչները հռչակուեցան «ժողովուրդի թշնամիներ», ինչ որ կը նշանակէ թէ արդէն բանտարկուած են։ Մէկը վաստակաւոր Ամոկլապէլլին է, Մալի (փոքր) թատրոնին, ուր մեծ յաջողութեամբ կը ներկայացուին դասական խաղերը, իսկ միւսը՝ Ռաֆայէլսկի, Մոսկուի հին հրէական թատրոնին տնօրէնը։ (Մինսք Սպիտակ Ռուսաստանի մայրաքաղաքն է յեղափոխութենէն ի վեր եւ Ռուսաստանի հրէական ամէնէն կարեւոր կեդրոնը)։ Ռաֆայէլսքիի հետ բանտարկուած են իր գլխաւոր գործակիցները,— Տուեց, Վոլոպլինսքի եւ Գրոնշթայն, իբրեւ «ժողովուրդի թշնամիներ եւ ֆաշականութեան գործակալներ»։

Նշանակալից են այս հրեայ գերասաններուն դէմ եղած մեղադրանքները։ Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ անոնք կը մերժէին ճանչնալ ռուսական մշակոյթին տիրական դերը եւ կը դժկամակէին ռուսական կամ խորհրդային խաղեր ներկայացնել։ Ցետոյ կ'ըսէ թէ անոնց ներկայացուցած խաղերը կը փառաբանէին հրէական «Պունտ» կազմակերպութիւնը, թէ կը ծաղրէին հարստահարող գործական չինարարութիւնը եւն.։ Մէկ խօսքով «անոնք հրեայ ազգայնականներ էին, վարակուած՝ օտար գաղափարներով»։

Արաբները կ'ընդդիմանան Պաղեստինի բաժանման

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն յուլիս 15 թուականով.— Պաղեստինի կառավարութիւնը որոշեց երկու մասի բաժնել հիւսիսային Պաղեստինը.— 1. Հայֆա։ Ճէնին, Նապլուս, Թուլքարէմ.— 2. Նազարէթ, Ակրա, Սաֆէտ, Տիբերիա, Պէյսան։ Այս բաժանումը կատարուած է վարչական պատճառներով։ Ասկէ զատ կառավարութիւնը լայն հսկողութիւն մը պիտի կատարէ շրջանին վրայ, ապահովութիւնը ամրապնդելու համար։

*** Իրաքի մէջ բոլորովին հակառակ են Պաղեստինի բաժանման։ Այս շարժումը կ'աճի օրէ օր։ Վարչապետ նոր եւ աւելի ուժգին յայտարարութիւն մը ըրաւ այս մասին։ Պաղտատի թերթերը կը գրեն թէ ժողով մը պիտի գումարուի Հայտարխանի մզկիթին մէջ, բողոքելու համար Պաղեստինի մէկ մասին անջատման դէմ։ Ապտիւլհատի, Պաղեստինի անկախութեան կուսակցութեան նախագահը, Պաղտատ գնաց օդանաւով, խորհրդակցելու համար Իրաքի վարչապետին եւ արաբ վարիչներուն հետ։ Երուսաղէմ պիտի վերադառնայ կիրակի օր։

*** Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Արաբիոյ թագաւորն ալ համաձայն է միւս արաբ վարիչներուն հետ, Պաղեստինի բաժանման հարցին առթիւ (ըսել կ'ուզէ թէ հակառակ է բաժանման, ինչպէս ծրագրած է Անգլիոյ արքայական յանձնաժողովը։)

*** Արաբական կոմիտէն որոշեց բողոքել Անգլիոյ գաղթային նախարարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, Պաղեստինի բաժանման դէմ։

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Մոսկուայի մէջ

Թ. Ռ. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Մոսկուա հասաւ Յուլիս 13ին եւ յաջորդ օրը ընդունուեցաւ Պ. Կալինինի կողմէ։ Ընդունելութեան ներկայ էր նաեւ Պ. Լիթվինով։ Իրիկունը Թ. Արաս եւ Շիւքրի Գայա ընդունուեցան Պ. Մոլոթովի կողմէ։ Խօսակցութեան ներկայ էին թրքական դեսպանը եւ Պ. Լիթվինով։ Այս վերջինը եւ Պ. Մոլոթով ճաշի հրաւիրեցին երկու թուրք նախարարները։ Այս առթիւ բաժակաճառեր խօսուեցան, փառաբանելով թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը։

Լիթվինով կը փառաբանէ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը

>>>> • <<<<

Հացկերոյթի պահուն խօսած բաժակաճառին մէջ, Պ. Լիթվինով շեշտեց.

— «Մենք այս այցելութիւնը կը նկատենք մէկ արտայայտութիւնը այն բարեկամութեան զոր Թուրքիա կը տածէ Խ. Միութեան հանդէպ եւ իբրեւ ապացոյցը Թուրքիոյ ականաւոր վարչապետին՝ Ըսմէթ Ինէօնիւի վերջին յայտարարութեան՝ Ազգ. Մեծ Ժողովին առջեւ.— «Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը պիտի մնայ տեւական ազդակ մը երկու երկիրներուն քաղաքականութեան մէջ»։ Միջազգային յարաբերութեանց մէջ կան զանազան տեսակ բարեկամութիւններ։ Պատերազմէն առաջ, երկու կամ երեք պետութիւններ որոնց շահերը տարբեր էին, նոյնիսկ իրարու հակառակ, բարեկամութենէ կը ճառէին, եթէ անհրաժեշտ դտնէին միանալ որոշ պահու մը մէջ, դլուխ հանելու համար իրենց յարձակողական եւ նուաճողական նպատակները։ Մեծ պատերազմէն վերջը, ուրիշ օրինակներ տեսանք,— երկու երկիրներ որոնք կասկածամտութեամբ կը նայէին իրարու եւ հակամարտ նպատակներ կը հետապնդէին իրենց արտաքին քաղաքականութեան մէջ, խօսք մէկ կ'ընեն ոչ միայն իրենց բարեկամութիւնը հռչակելու, այլեւ զայն իրենց բոլոր ուժով պոռալու համար, յուսալով ուրիշները վախցնել այդ կարծեցեալ բարեկամութեամբ։ Ժամանակ բարեկամութիւն մըն է այդ, որ վախ կը պատճառէ միայն քաղաքականութեան միամիտ ճնճղուկներուն, կրնան պատահիլ պարագաներ ուր բարեկամութիւն կը կնքուի երկու անհաւասար ուժերու միջեւ։ Այն ատեն ամէնէն տկարը իր պաշտպանին բարեկամութեան փոխարէն կը հարկադրուի զոհել իր անկախութեան մէկ մասը։ Այսպիսի կապակցութիւնները բարեկամութիւն կրնան համարուիլ միայն յարաբերական իմաստով։ Այն յարաբերութիւնները որ 18 տարիէ ի վեր կը տիրեն Խ. Միութեան եւ Թրքական Հանրապետութեան միջեւ, երբեք չեն նմանիր քիչ առաջ թուած բարեկամութիւններուս։ Բոլորովին տարբեր են այդ յարաբերութեանց հիմը եւ նպատակները»։

Պ. Լիթվինով Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան պատմութիւնը ամփոփելէ վերջ, շարունակեց

— «Շնորհիւ Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան, կայուն եւ հանդարտ վիճակ մը հաստատուեցաւ այն կարեւոր շրջանին մէջ որ կը կոչուի Սեւ Ծովու աւազան։ Այսպէս Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը դարձաւ ամենակարեւոր ազդակ մը ընդհանուր խաղաղութեան կարգուսարքին մէջ։ Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան յատկանիշը այն է որ կատարեալ անկախութիւն կ'ընձայէ իւրաքանչիւր կողմին, ուրիշ պետութեանց հետ եղած յարաբերութեանց մէջ։ Թուրքեւխորհրդային քաղաքական յարաբերութեանց հաշիւը քննած ատեն, չենք կրնար չշեշտել անոնց բարենպաստ ազդեցութիւնը իրենց տնտեսական եւ մշակութային յարաբերութեանց վրայ։ Մեր թուրք բարեկամներուն այցելութիւնը անշուշտ նոր զարկ պիտի տայ այդ յարաբերութեանց զարգացման. ան անգամ մը եւս ամբողջ աշխարհին առջեւ պիտի ապացուցանէ Թուրքեւխորհրդային անխզելի բարեկամութիւնը, պիտի յիշեցնէ այդ բարեկամութեան սկզբունքները եւ ատով իսկ պիտի ծառայէ խաղաղութեան»։

Թ. Ռ. Արաս պատասխանելով, յայտարարեց թէ իրենց այցելութիւնը «նոր թափ պիտի տայ մեր յարաբերութեանց, քաղաքական եւ տնտես. ինչպէս եւ մշակութային ասպարէզին մէջ եւ բովանդակ աշխարհի առջեւ պիտի ապացուցանէ մեր բարեկամութեան ամրութիւնը։ Այդ բարեկամութիւնը միշտ պիտի ծառայէ խաղաղութեան»։

Ռօնուս Նատի յաղթ կը թափէ

>>>> • <<<<

Ռունուս Նատի, «Ճումհուրիյէթ»ի խմբագրապետը, խօսելով Թուրքեւսուրիական յարաբերութեանց եւ վերջին տեսակցութեանց մասին, կը գրէ.

— «Հակառակ երբեմն դառն վիճաբանութեանց որ տեղի ունեցան Հաթայի հարցին առթիւ (Ալէքսանտրէթ), մենք մեր սրտին մէջ երբեք ոխ չենք պահեր ո՛ եւ է մէկուն դէմ։ Ազգերու Դաշնակցութեան բանաձեւը վերջացուց կռուոյ մեզի. ահա թէ ինչու մենք այժմ կատարեալ հանդարտութեամբ կը սպասենք այդ նպատակին իրագործման»։

Թուրքիոյ եւ Իրաքի բարեկամութիւնը

Թուրք մամուլը կը շարունակէ փառաբանել Թուրքիոյ եւ Իրաքի բարեկամութիւնը, Թ. Ռ. Արասի եւ Ճէլալ Պայարի Պաղտատ այցելութեան առթիւ։ «Ճումհուրիյէթ» շեշտելով այս բարեկամութեան միջազգային հանգամանքը, կը գրէ.— «Թուրքիա եւ Իրաք իբրեւ դրացիներ միացած են նաեւ ծառայելու համար խաղաղութեան դատին, զանէ Մօտաւոր եւ Միջին Արեւելքի մէջ։ Անհրաժեշտ է զօրաւոր ըլլալ, ուժ տալու համար խաղաղութեան։ Երկու դրացի եւ եղբայր պետութիւնները լաւ ըմբռնած են այս ճշմարտութիւնը։ Այս պայմաններուն մէջ, Իրաքի անսահման զարգացումը կատարեալ անկախութեան մէջ՝ միայն ուրախութիւն կը պատճառէ Թուրքիոյ»։

Ֆրանսա կ'ընդունի անգլիական ծրագիրը

Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը որոշ վերապահումներով ընդունեց անգլիական ծրագիրը՝ սպանիական գործերուն առթիւ։ Գլխաւոր վերապահումը այն է որ, Ֆրանսա Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը ճանչնալէ առաջ, կ'ուզէ գիտնալ թէ երկու կողմերը (հանրապետական եւ ապստամբ) պատրա՞ստ են դիւրացնելու օտար կամաւորներու հեռացումը եւ Սպանիոյ նաւահանգիստներուն հսկողութիւնը։

Անգլիական ծրագիրը Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնախումբին յանձնուեցաւ երէկ։ Պ. Իտըն երբ իր այս ծրագիրը կը պարզէր Երեսփ. Ժողովին առջեւ, բուռն յարձակումներու ենթարկուեցաւ. Աշխատաւորական կուսակցութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ անգլիական առաջարկները անարդար են ու վտանգաւոր եւ պիտի չծառայեն խաղաղութեան։ Ցետոյ մասնա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԳՐԵՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐԸ ՏԷՐՍԻՄԻ ՄԱՍԻՆ

Ն. Մագիար Արէն, «Ճիւմհուրիէթ»-ի մէջ, կը գրէ «Տէրսիմցիները քաղաքակրթել, կը նշանակէ զանոնք քաղաքակրթուած մարդոց մէջ ապրեցնել» խորագրին տակ, որ ուրիշ բան բան չէ, բայց եթէ Քիւրտերը աքսորել դէպի Թրակիա կամ արեւմտեան նահանգները, անշուշտ հայկական տարագրութեան եղանակով, — ճամբան բնաջնջելով զանոնք: Բայց այնպէս շանելան է թուրք գրողին այս յօդուածը, որ կ'ատամ այստեղ...

Այս վէրքը դարձեալ բացուած է, իր թարախը չորսդին կը ցրուէ ...: Ամէն մարդ կը կարծէ՞ որ Տէրսիմ ինքն իր մէջ յեղուզակութեան օճախ մըն է. Ո՛չ:

Այդտեղ գողութեան հնոց մըն է, որ իր կայծերը կը ցրուէ ամէն կողմերը այն եռանկիւնին, որուն գլուխները կը կազմեն Սվազ, Մալաթիա, Բաբերդ

Տէրսիմցիները Թուրք կարծողներ կան...: Ես ոչ մէկ առեն չեմ կարծեր որ Թուրք են անոնք...:

Թուրքին մօտ իբր նկարագիր գոյութիւն չի կրնար ունենալ նախնականութիւն, վայրենութիւն, անգթութիւն եւ արիւնարբութիւն...:

Անկէ զատ, Թուրքը տարբեր է մարդաբանական յատկութիւններով: Թուրքը ուրիշ է, Տէրսիմցին ուրիշ: Թուրքերէնը տարբեր է, զազայերէնը տարբեր:

Անոնք — լատ իմ համոզումիս — պատմութեան շատ հին ժամանակներէն ի վեր, այդ նեղ լեռներուն մէջ ապաստանած եւ, ոչ մէկուն կողմէ ձեռք չդպչելուն համար, չանհետացած ցեղի մը շարունակութիւնն են:

Քանի մը գիւղերու անունին թուրքերէն ըլլալը, քանի մը ուխտէթի թուրք անուն կրելը կրնայ ըլլալ որ թուրքերուն ուժին բարձր եղած շրջաններուն, կարգ մը պարագաներ Տէրսիմցիները ուխտէթի վիճակին մէջ մտած ըլլալուն հետեւանքը ...:

Անոնց համար խիղճութիւն բառն արար իր թաթէն չխաղցնել, կամ արա դարձած թաթէն փրկուելու համար կարգ մը գաղթողներու ցոյց ...[illegible] մը այլեն տարբեր բան պէտք չէ նկատել:

Իրենց ըմբռնումին ու ... ձրիութիւնը արդէն աւելի տակաւ են. առակներն ու մկանները պարզապէս տարբերութիւն ցանել: Ես տեսայ Տէրսիմցիներ, որ 60 օրէնոց ազբ պարիկ կոնակը առած, իր ազային պայուր ընթացող ջուրին եռանէն, երկու հազար մեթր բարձրութեամբ լեռէն իր ազային հետ խառնելով մաղլցած է: Նոյնպէս 100 օխա բեռին վրայ 70 օխանոց մարդ մը նստեցնելով, հեղեղի նման հոսող գետի մը մէջէն, մինչեւ մէջքը ջուրին մէջ, առանց ո եւ է ցնցումի անցնող Տէրսիմցիներ տեսած եմ:

Ես Երզնկայի մէջ Իզմիրի վերադրուումին առթիւ տօնախմբութիւն կատարուած օրը, ճամբորդութիւն մը կ'ընէի այս շրջանին մէջ: Աճէմօղլուի կամուրջին գլուխը հանդիպեցայ Տէրսիմցիներու, որոնք լուր առնելու համար անկէ անցնելիք ճամբորդներուն կը սպասէին: Անոնք երբ հասկցան քաղաքին մէջ կատարուած խրախճանութեանց պատճառը, յուսահատ եղան...: Որքան հեռաւորքէն եւ որքան յուզուած էին, չեմ կրնար հասկցնել: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ յաղթանակէն՝ յետոյ խաղաղութեան շրջանը կը սկսի...: Խաղաղութեան շրջանին կառավարութիւնը երկրին մէջ կարգապահութիւնն ու անդորրութիւնը կ'ապահովէ, կը զօրանայ. Ցեղուզակութիւնը կը դժուարանայ, թալանը անկարելի կը դառնայ..

Ես Գուզուճանի մէջ, Նուհօւալու անուն գիւղակի մը մէջ Տէրսիմցիի մը տունը երբ կարասի տեսած էի ու զարմացած. եւ թոնիրին գլուխը կախուած այծի կաշի մը, գետինը փռուած եւ անկողինի դեր կատարող թաղիք մը, պատին վրայ խիտ մարդ պահուած պատերազմական զէնք մը:

Այս կաշին ի՞նչ էր արդեօք: Տեսէք թէ ան ինչի կը ծառայէ:

Եփրատը Դերջանի կէօթիւր կաուրջէն սկսեալ մինչեւ կաղանի հանքերը Տէրսիմը շրջապատող բնական պատուար մըն է: Եփրատի ջուրերը, կէօթիւր կամուրջէն սկսեալ մինչեւ Երզնկայի դաշտը երկարող ձորին մէջ — 40 քիլոմեթր տեւող նեղ անցքին — հեղեղի նման կը հոսի: Այս մասէն անցնիլ դժուար է: Բայց դաշտին մէջ գետը կ'ընդլայնի եւ ուրկէ կարելի կ'ըլլայ քալելով կամ լողալով անցնիլ ջուրէն:

Այս կէտին վրայ ամէն առեն կառավարական ուժերու հսկողութիւնը տեսած եմ:

Եփրատի անցք տուող ամէն կէտի վրայ ոստիկան զօրք կը գտնուի, բայց երբ Տէրսիմցին իր կաշին ուռեցնէ, գետին ամէնէն բարձրացած շրջանին իսկ մէկ եզերքէն միւս եզերքը կ'անցնի եւ իր ընելիքը գործած կ'ըլլայ: Նուհօւալու գիւղին մէջ տեսած կաշիս ահա այս գործին կը ծառայէ:

Ես Տէրսիմը բոլորին մէջ դանդաղ ձեւով չեմ հասկնար: Ըստ ինծի, մէկ մը կարմիր-Տէրսիմ, մէկ մը միւս-Տէրսիմ եւ մէկ ալ կեղծ-Տէրսիմ կայ: Մինչդեռ ամէն մարդ միայն կարմիրին Տէրսիմ կ'ըսէ: Երբ կարմիր կ'ըսեն, միտք կը փախի եւ կեղեւ կը ցրուէ: Ես Գուրուչայի մէջ, Քէմախի կարգ մը գիւղերուն մէջ, մինչեւ իսկ Րէֆահիէի եւ Զարայի ու Աղչետալի մէջ Տէրսիմի կեղեւ ... գիւղ, ու Գուզուճան եւ Դերջան ... եւ Յօպարդերի մէջ եւս Տէրսիմի մասն գայայ:

Տարի մը, դարնան, Աղմէնտար լեռնէն, Աղաչէնիրէկէն եւ Ալթըն-Հիւսէյինէն անցնելով Քըլի կ'երթայի: Զինուոր դէտ հալած չըլլալով բեռնակիրները կը փոխադրէին կարասները, իսկ ես ալ կը քալէի... Աղաչէնիրէկի մէջ 300 գիւղի տիրապետող Շահ Հիւսէյին օղլու Մուսթաֆա պէյի թաղառեութիւնը գտած եւ Թաղուհի Նիւլիւ Սուլթանի հետ տեսակցութիւն մը ունեցած էի:

Ալթըն Հիւսէյինի մէջ ձիւն վարուած էր: Ալթըն Հիւսէյինի պէյը 10-15 հոգիի կողմէ քաշուած սահնակի մը մէջ նստած, ձիւնոտ լերան մը լանջին վրայ հանդիպած էր: Ան գիւղը ինծմէ առաջ հասնող մարդուն հետ հրաման ղրկած էր որ ճերմակալէն գինի: Ես հոն 10 ժամ մնալէ վերջ միայն կրցած էի շարունակել ճամբաս

Երզնկայի մէջ, Եփրատի գիմացի է, երբ այնպիսի Տէրսիմցի գիւղեր տեսայ որ բնաւ չեմ մոռնար — մէկուն մէջ Հայրէտալին անուն մարդ մը ինծի «չէփնութեան դաս» տուած էր:

Բայց կեղեւ Տէրսիմի մէջ «Ալէ-վիութեան ձեւով սկսող կրօնքը, միւսէն դէպի կարմիրը, տեսակ տեսակ արտառոց հաւատքներ խառնուելով, «ծառին», «Մունզուր» լերան, ժայռերին եւ կարգ մը թարեր պաշտելու ձեւերով փոխակերպումներու են-թարկուած է:

Դարձեալ Տէրսիմցիներու յարգած մէկ առանին էր, Քէմախէն Քէմալիէ (Ակն) պիտի երթայի: Իլիչի միւտիրը ուղեց արգիլել ալ աւելի առաջ երթալ, որովհետեւ վտանգը շատ մեծ էր:

Սակայն, Արաբկիրցի երիտասարդ մը ինծի յայտնեց թէ անվտանգ պիտի կրնայ դիս մինչեւ Ակն տանիլ: Շարունակեցինք մեր ճամբորդութիւնը, ուղղակի եւ կարճ ճամբաներէ բաժնուեցանք, Տէրսիմի լեռներուն ստորոտը մտանք: «Հօսթարկոչուած դժուարին անցքէ մը անցնելով մեր ուղած տեղը հասանք:

Արաբկիրցի երիտասարդը բաւ «Անոնք հաւանական չեն գտներ որ այս տեղերէն մարդ կ'անցնի, որով ընթացիկ ճամբաներու վրայ դիրք կը բռնեն »: Հօսթայէն անցած օրը, վարի ճամբէն էյադիղի մեր զօրքերուն ապրանքը եւ պարէն փոխադրող ջոկատ մը Տէրսիմցիներուն յարձակումին ենթարկուեր էր:

Տէրսիմցիները այս թուականին — Շէյխ Սայիտի ըմբոստութեան խառնակութենէն օգտուելու համար — անոր մասնօ յորդումներ ցոյց կուտային

Երբ ըմբոստները Տիարպէքիրի առջեւը չարաչար կերպով յաղթուեցան, այս յորդումները պաշտօնական մը ձեւով կ'առնէին եւ Տէրսիմի յեղուզակներէն մեծ յաւակնի հեղեղներու նման ամէն կողմ կը տարածուէին:

Լսած էի թէ, Արեւելեան նահանգներու ճանչցող զինուորական մեծ հեղինակութեան կողմէ Տէրսիմի բարեկարգման համար կառավարութեան կեդրոնին տեղեկագիր մը տրուած է: ...[illegible] հարցուցած էին... Իմ յայտնած գաղափարներս եւ այս տեղեկագիրը իրարմէ չէին բաներ:

Այդ տեղեկագրին մէջ շինարարութեան եւ քաղաքակրթելու նախագիծ մը կայ եղեր:

Ինչպէս: Ո՞վ, բանկով երկու հարցում ըրի: Ոչ մէկը պատասխան կրցաւ տալ:

Կարմիր Տէրսիմի ժայռոտ վայրը պիտի շէնցուի եւ ասկէ ի՞նչ օգուտ պիտի գայ:

Հոն «կըյէրլ» (կարմիր) կը ցանուի եւ ուրիշ բաներ ցանելու համար հողը քիչ է եւ եղանակը կարճ: Այս տեղը երկրագործական արժէք մը չունի

Գալով քաղաքակրթելու գործին.—

Ինչպէս յայտնի է, ո եւ է քաղաքակրթական գործ որ տնտեսական եւ երկրագործական զարգացումէն չի յենուր, օգտակար արդիւնք չի տար:

Կարգալ — գրել սորվեցնելով, գաղափար մը ընթացքին, պիտի կրնա՞նք յաղթահարել այս ցեղին վայրենութիւնը, արիւնարբութիւնը, նախնականութիւնը եւ յարձակողական բնոյթը... Բայց այս սրծիւի բոյնին մէջ քաղաքակրթուած մարդուն ձագը չի կրնար ծնանիլ որ ...: Նոյնպէս Շաթօպրիանի Ամերիկայի կարմրամորթներու մօտ տեսած կամ ցոյց տալ ուզած բանաստեղծական յատկութիւններուն — առնց մօտ ալ գոյութիւնը ենթադրուած զգացականութիւններուն եւ ընդունակութիւններուն գէրոյի չհասնիլը ո՞վ կ'ապահովէ:

Ընդամէնը 2000 — 25000 քառ. քիլոմեթր տեղի մը վրայ ապրող կարմիր Տէրսիմցիները քաղաքակրթելը եւ զանոնք քաղաքակրթուած մարդոց մէջ ապրեցնելով միայն կարելի կը գտնեմ:

Ուրիշ կերպ չարժելով, պարզապէս ժամանակ կորսնցուցած, ուժ սպառած կ'ըլլանք: Եթէ մենք չընենք, մեր զաւակներուն ընել առաջուած այս գործը յետաձգել, դարձեալ շըրջակայքի ժողովուրդը ասոնց թալանի արհաւիրքին տակ ապրեցնել պիտի ըլլայ: Գարդուէլք Տէրսիմի մէջ կենդանաբանութեան եւ անտառաբուծութեան նման մեծ շահ ապահովող գործերու մասնագէտներ պիտի տեղաւորուին եւ չէն վայրի մը պիտի վերածուի այս յեղուզակներու բոյնը:

Գնտական տեսակէտէն, շրջակայքի ժողովուրդին տեսակէտէն Տէրսիմի պատմութիւնը բնաւ անօգուտ է: Որովհետեւ բոլորին ծանօթ է: Ամէն առեն անմեղ ժողովուրդին անպարտական պետերու կողմէ խարուած ըլլալուն վճռավր փախուած այս վէրքին թարախը՝ եթէ այս անգամ կատարելապէս մաքրուի, շատ լաւ պիտի ըլլայ

Անատոլուի մէջ այնպիսի գիւղեր կան որ, հոս ամէն մարդ զօրծով մը զբաղած ըլլալուն, խաչնարած, պահապան չեն կրնար գտնել:

Եթէ առնդմէ մէկ երկու բնաանիք յաւաջադէմ գիւղերու մէջ զրուին, թէ յեղուզակութենէ, թէ աղքատութենէ եւ թէ խարուելէ կը փրկուին: Եթէ հարցարան մը բացուի, պիտի հաստատուի թէ Կարմիր Տէրսիմցիները պիտի ... ու ... ...[illegible] պէտք ունեցող գիւղերուն

Ես սա կարծիքն ու համոզումը ունիմ թէ, Տէրսիմ, մեր երկրին վրայ զտուած մէկ շրջանին կամ վտանգի մը ենթարկուած պահուն՝ վերաբացուած վէրքի մը նման կրկին ի յայտ պիտի գայ մեր մարմնին վրայ:

Ի. գէ. պատերազմին, Տէրսիմի վրայ արշաւանք մը կատարուելով, անոնց զաղտնի նախաճաշակը տրուելով հանդերձ, երբ թշնամի բանակներ սահմաններէն ներս մտան, հոսկէ շղթայովեալ միայն կարելի եղաւ ...[illegible]

Ամէն յանցանք չէյխերուն, աղաներուն բեռցնելը ճիշդ չեմ գտներ: Տէրսիմցին իր առաջը պարապ չի ձգեր, եւ ով որ ըլլայ, իր գլուխը մէկը կ'անցնէ:

Տարօրինակ է որ Տէրսիմցին ամէնէն մեծ հաճոյքը կը կազմէ մեծցնել իր ... ն, կամ կերակրել իր ...: Անոր մէջ խօսիլ մըն է ...

Խոյանքներէն, ալան-թալանէն ձեռք բերածներէն զի՞նչ որ իրեն շատ քիչ բան կը մնայ: Մեծ մասը իր պետին կուտայ եւ այնտեղ ամէնէն պատուաւոր մարդը կ'ըլլայ ան՝ որ ամէնէն շատ բան կուտայ իր պետին:

ԱՇՈՒՂ ՌՈՒԲԷՆ ՈՒ ԻՐ ՎԻՆԻՆ ԱՆԽՌՆՋ

Գարզուկ անձ մը, անսեթեւեթ զոյնով ու դիմագիծով: Աչքը միայն խօսուն ու թափանցող յայտնապէս: Եւ իրաւ ալ, աչուղը կ'ըլլայ պարզ ու անսեթեւեթ, իսկ աչքերովը խոր, քանի երգին անեզրութիւնը ունի աչքին մէջ սիրտին:

Աչուղ Ռուբէն, Սեւնեաց աշխարհի ... , 1810 թուականի անմոռնչ առաւօտ որոտալու վինը զրկած, թեւաբախ այերքով թափ տուած հոն ուր Հայը կ'ապրի իր ցանկութիւններուն փլատակին վրայ թիւած, մինչեւ հոգեներըդ վերանորոգ զարթնումը սքանչելի հայրենիքին, զոր ան — աչուղը — կ'երգէ մեր ամէնուս ալ սիրտէն, իր ձայնաւոր գործիքին աղիքը կարանելով թել թել: Զէ՞ որ ներդաշնակութիւն մը աւելի ունենալու համար, ձայնին հիւսքը աւելի խիտ, աւելի ամեթ գործելու համար, 1810ի իր պայքին կատակած վինին արգանդը ուռճացուց չորրորդ թելով մը, աղիքի կարով մը, կոնոացին զարկը աւելի լայն, աւելի խորամուխ զարձնելու համար:

Զարկ, Ռուբէն, սիրեմ: Դուն դեռ երիտասարդ ես եւ սաղարթչ ունիս սրտառելու, զարկ, եւ թերեւս քառաքի վինդ պիտի բաւէ եւ հարկ պիտի չըլլայ հինգերորդ թել մը եւս պրկելու: Ու Հայաստանեայց երեխաներ, գնարում խումբերում դաստարար, ինք մօտիկ տարիներուն մէկ օրը, յանկարծ տեսլերակալ չափուր պիտի հնչեցնէ երկրառատ ազատութեամբ, ու դուն այն առեն պիտի հանգչիս, կանակ տուած վինիդ, զոր հիմա այնքան դուրգուրանքով կը սեղմես կուրծքիդ:

Քու գործիքդ, սիրեմ, օծուն է Ղարաբաղի մեղեդիներուն քաղցրութիւններուն յիշատակով: Անոնց սրբանին մօտ ծնունդ առաւ նաեւ քու վինդ, Քէմանչէն, զոր հին պապեր իր հրնչէին նաեւ չէմանչ: Ըստ այսմ —

Լազ պաղուկին չհմանչէն
Ձայնեփէճն կոտրեցաւ.
Մէյ մըն ալ շինեմ, բոււ
Անոր ալ թելը փրթաւ:

Քուկդ անքակտելի է: Վասպուրականի պաղթական հայ տեսլերքին շրջանը բրաւ ան, ու քանի որ չկոտրեցաւ մինչեւ հիմա, ալ կոտրելիք չունի քէմանչէդ, մինչեւ որ անոր փարին երգերուն յազդումէն ծնի ծաղիկ հայկական խմմանութեան:

Երգի վրայ հիմնուած թագաւորութիւնները կրնան չարին ապրանքով ակարանալ, բայց չեն ընկճուիր յաւէտ: Ինչպէս որոտը երկինքին կենդանութեան, երգն ալ զօրաւորին թէ ակարին նեցուկն է: Ան չի թառամիր, կոճղերը կը նորոգէ, իր բարատոնի յորդ կաթեցնելով նեքին ծաղկին մարմարիներուն մէջ:

Անդ Հայկանոյշ յետ ըմբռնեցն առնոյ զճնար իւր փղոսկրեայ իր փղոսկրեայ վինը առնելով կը թաղմի ճիշդ ճակատը անդուզական հայր — հերոսին, ցեղին հինաւուրց գրոյցներն ու դրուագները կը գոչէին ահա կոնոացին տակ, որ մասերն են կայծին: Ցեղին հոգին կ'արթննայ երգին թնդին տակ Նահապետին մէջ, որ վայրորդային կուպարածին ամէն կողմ իր աղեղը չէշտելով՝ հուսկ կը ճայթի ալաքը Բելին պրահապինդ լանջքին դէմ, ծակելով զայն ու սիրտ ու թոք խղրատելով կ'երթայ կը զարնի անդեղեայ Սեմականին փորոտիքին մէջ:— Երգին հրաշքը արդարեւ Ու դուն ասկաւէն, ով գիտէ, կ'երկմտիս քու գործիքին հնարաւորութեան վրայ, հայրենասէրդ Ռուբէն:

Զարմանալի է ինձ քաղ զերգս խօսծուակալաց ձայնս, որքոց քոց ինչմուինք,

Ո՛վ եղանելի Տէր վահան,
Գողթնեացն իշխեցող ...:

Գողթնիքէն կուգաս դուն, երգնաւոր սրբանուադ վինդ ուսիդ, այն հայարենայ երկրամասէն, ուր Խոսրովիդուխտ, իր նահատակ եղբօր՝ Վահանին տաղապանքի յիշատակը երկիլ վերածելով, Գողթնեաց քաջերը կը վերակէ հայրենիքին սէր — պրահով — Արտաշիրն բովանդակ խմաստութիւնը ոչինչ կ'արժէ քու նախատակութեանդ յարուցած ոգեկոծ նայրենասիրութեան մօտ, կը գոռայ Խոսրովիդուխտի ձայնը Խորանէն փարդոյրին ետեւէն:

Արդէն իսկ, բոլոր աստուածներուն ծնունդը ու պատկառանքը երգի վրայ հաստատուած է: Ցիչեցէք Եհովան, յիշեցէք Արամազդը, երկուքն ալ իրենց ծոցածին Քրիստոսներով, ծնունդներով: Հին Կտակարան, Համերոս:

Ցաղբանա՛ն օրհներգութիւնք այնմ ոյ փառօք փառաւորեալ ...

Ըզկառս և զհեծեալս փարաւոնի ըն-կէց ի ծով ...

Կը բացուի Կարմիր ծովը: Առասպելական միամտութեան այդ հրաշքը, երգի եղեւէններով, կը հասնի մինչեւ ամենապայծառ գիտական դարերը, որոնց վերեւ սակայն միշտ պէս կը ծփայ հրէական յամառութեան երգը, որ, վերջ ի վերջոյ, դարձի պիտի բերէր մինչեւ իսկ կղկղանք — գիտնականութիւնը:

Հոս ճիշդ տեղն է որ խնդրեմ քեզմէ, քաջդ Ռուբէն, որ, եթէ հնար է, անցնիս Լոնտոն, եւ բաչաթափ Լոյտ Ճորճի չըլլալիք ականջին հնչեցնես, այլ լանդակ ժխորով մը այլապէս մաքառութեամբ գործիքդ, անոր խոստումներուն չարագէտ ամօթը: Ու, յետոյ, դաշնես ցեղիդ, բոլոր Ղարաբաղներուն, բոլոր Վանէրուն, Կարիններուն, այլահնչիւն, այլատարազ բոլոր բնահայ փլատակներուն անէծքը, որ գերեզմաններէն ու մեռելոտիներէն ալ անդին դրուժաններուն քարուսկանքը պիտի յաւերժացնէ:

Աղեղն Ցավնաթանն ո՛չ դարձաւ ունայն յետս ...

Նոյն Եղբայրական սաղերգութիւնը կամ, աւելի, աղերսերգութիւնը: Դաւիթ, քնարին աղեւ նստուէ, Եհովային թեկաղութեան վրայ, կ'երգէ, կ'երկնէ, եւ անդին, կռիւի դաշտին վրայ Ցովնաթան Փղշտացի գլուխ կը հնձէ: Այս գրուագը չի՞ յիշեցներ մեզի միթէ —

Իբրեւ արծիւ սաւառնում ես սար
ու ձոր ...

Հերոսները կը թառամին, բայց երգը անոնց անեղծ-փիւնիկն է: Դուն

ԱԶԳ. ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Եթէ հաւատալու ըլլանք Ամատունիին, զուրս կուգայ որ շարք մը պետական կոմիսարներ եւ կեդր. կոմիտէի քարտուղարներ, բազմաթիւ ականաւոր կոմունիստներ, մինչեւ անգամ ինքը Խանջեանը եւ Հայաստանի նախկին վարչապետ Ս. Տէր Գաբրիէլեան Դաշնակցութեան արբնդի եղանակով կը պարէին.

Ամատունին կ'ընդունի իր սխալը այն բանին մէջ որ ինքն ու իր ընկերները ...[illegible] ... ներուն այն խօսքերուն, թէ Դաշնակները այլ եւս իրական ուժ մը չեն ներկայացներ, թէ Դաշնակները երկրին մէջ յենարան չունին, ընկերային որ եւ է հիմ չունին եւ թէ պէտք էր զանոնք հաշուի չառնել, Մի չդեռ դուրս եկաւ որ այդ ճիշդ չէր»:

Ամատունին իր ճառերուն մէջ մէկ աւելի մեղադրանքներ կ'անդրադառնայ Դաշնակցութեան վտանգին եւ կոչ կ'ընէ համայնավար կուսակցութեան՝ այդ վտանգին դէմ:

Նոյն բանը ամէն օր կը կրկնէ «Խ. Հայաստան» պաշտօնաթերթը:

«Դաշնակցութիւնը — կը գրէ այդ թերթը (ապրիլ 2) — եւ իր զէկավարութեան տակ գործող դասակարգերու մնացորդները մեր յաջողութեանց հանդէպ բնաւ պինաթափ եղած չեն, այլ աւելի եւս չարացած են մեր դէմ եւ օգնութիւն կը սպասեն արտասահմանէն, ֆաշական պետութիւններէն, եւ մինչեւ անգամ երկերեսանի Խանջեանի մերձաւոր գործակիցները՝ Ա. Երզնկեան, Դ. Շահվերդեան, Դ. Սիմոնեան, Ն. Ստեփանեան, Ա. Բաբուեան եւ ուրիշներ Դաշնակներու գործակալներն էին, որոնք մեր օգնութեամբ, դրուեցան պատասխանատու պաշտօններու վրայ»:

Ինչո՞վ բացատրել Դաշնակցութեան կենսունակութիւնը.

Այս հարցումին պատասխանը չեն տար, իրականին մէջ չեն ալ գրադիր տալով. զանոնք գրգռեցնող ու անհանդուրժացնող իրողութիւնն ինքն է: Եթէ հայ բոլշեւիկներն արիւթիւնն ունենային թափանցելու այն ազդակներուն էութեան մէջ, որոնք կեանք կուտան Դաշնակցութեան, հակառակ եղած բոլոր հալածանքներուն, թերեւս անոնք հասկնային նաեւ ուրիշ երեւոյթ մը, որ կը կազմէ կովկասեան իրականութեան գլխաւոր չարիքը: Անիկա՝ ազգային հակամարտութեանց եւ թշնամութեանց փաստն է, զոր դառնութեամբ դեռ ժամանակին մատնանիշ հանդուցեալ Օրջոնիկիձէ

Ինչ ալ ըսելու ըլլայ խորհրդային իշխանութիւնը, միջցեղային հաշտութիւն չկայ Կովկասի մէջ:

Անխարձ արտաքին դիտողի մը կարող է թուիլ որ Խորհրդային իշխանութիւնն այսուհանդերձ յաջողած է որոշ բարելաւումներ մտցնել այդ ուղղութեամբ: Բայց իրականին մէջ տարբեր ճիշդ չէ եւ մանաւանդ սարդիկ կը զգացուի հայ-վրացական յարաբերութեանց մէջ:

Ազրբէջանի մէջ նկատելի է ուսումնական զօրաւոր ազգեցութիւն, որ կը մեղմացնէ տեղական չփումները: Միբկացած կերպով ազգայնականութիւնը եւ միջցեղային կռիւը երեւան կուգայ Թիֆլիսի մէջ, որ Անդրկովկասի կեդրոնն է: Հոն մինչեւ վերջերս կը տիրէր վրացական զերիշխանութիւնը: Գրեթէ բոլոր ղեկավարող օրկանները Անդրկովկասի թէ պետական եւ թէ կուսակցական իշխանութեան՝ կեդրոնացած էին վրացի բոլշեւիկներու ձեռքը: Մոսկուայի հետ Հայերն ու Ազրբէջանցիները ստիպուած էին յարաբերութիւն պահել վրացի Բերիայի միջոցով: Կեդրոնէն գացող նիւթական կարիքներու առիւծի բաժինը կ'երթար Վրաստան. Հայաստանը կը մնար զրկուած խորթ զաւակ մը, որուն ձեռքը կ'իյնային միայն փշրանքներ: Գէթ այդպէս կը տեսնուէր իրականութիւնը Հայաստանի մէջ, որ հիւանդային կերպով կը զգար այդ բոլոր անարդարութիւնները

Իսկապէս այդպէս ալ էր: Վրաց բոլշեւիկներու գերիշխանութեան ձգտումները եւ անոնց «մեծպետական» յաւակնութիւնները չեն տեսներ միայն կոյրերը: Վերջերս թէկուզ Անդրկովկասեան Ֆեդերացիայի հաշուեյարդարի պատմութիւնը:

Բոլորն ալ գիտեն որ այդ Ֆեդերացիան ստեղծուած էր հակառակ Վրացիներու կամքին, ուղղակի Մոսկուայի ճնշման տակ եւ մասնաւորապէս իրեն՝ Ստալինի պնդումով: Այն տնտեսական եւ քաղաքական հիմունքներ որ ցոյց տրուեցան այն առեն Անդրկովկասի Միութեան համար, այսօր ոչ միայն զաղրած չեն գոյութիւն ունենալէ, այլեւ շատ աւելի զօրացած են: Արդ, ինչ պատճառով ջնջուած է Անդրկովկասի Ֆեդերացիան: Երեւանի ու Բագուի մէջ այդ հարցին միեւնոյն պատասխանը կուտան.— «Վրացիները այդ կ'ուզեն»

Ազրբէջանցիներու եւ Հայերու համոզումով Ստալինը եւ մանաւանդ Օրջոնիկիձէն՝ քաղաքական ձեւով մը միշտ առաջ կը տանէին վրացական ազգայնական քաղաքականութիւնն ամբողջ Կովկասի մէջ Բերիայի եւ ուրիշ վրացի կոմունիստներու միջոցով:

Իսկապէս դժուար է այլ կերպ բացատրել Անդրկովկասեան իրականութեան բազմաթիւ փաստերը

Օրինակ, ինչու հակառակ խորհրդ. Անդրկովկասի սահմանադրութեան որոշակի պահանջներուն, Ֆեդերացիայի տասներեք տարուան գոյութեան ընթացքին միայն մէկ անգամ Անդրկովկասի խորհուրդներու համագումարը տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ:

Թիֆլիսի մէջ այդ հարցին կը պատասխանեն այսպէս. «Երեւանը չունի յարմար շէնքեր խորհուրդներու համագումարի աշխատանքներուն համար»: Այդ պատասխանը բացարձակապէս անընդունելի է, որովհետեւ եթէ չունի ուրեմն պէտք է շինել յարմար շէնքեր, չէ՞ որ առաջ համար գոյութիւն ունի համակովկասեան իշխանութիւնը

Անդրկովկասեան Ֆեդերացիայի Սովետներու համագումարի մէջ անցեալ տարի առաջ որոշուեցաւ ընդհ. միջոցներով Երեւանի մէջ շինել ժողովրդական տուն մը:

Այդ տունը մինչեւ այժմ կը շինուի եւ դեռ վերջացած չէ Թիֆլիսի կողմէ եղած սաբոթաժին պատճառաւ, մինչ դեռ նոյն այդ ժամանակ Թիֆլիսի մէջ ընդհանուր միջոցներով շինուած են տասնեակ հսկայական շէնքեր:

(Շար.)

(2.

նայէ, ուրեմն, որ ալ աւելի երգես, ալ աւելի ուժով, ալ աւելի անխոնջ։ Անպահովաբար այդպիսի երգիչի մը փանդիռն է որ զնգելով, վար թափեց Երիքովի պարիսպը։ Ցիշէ՛ մինչ որ դուն, նոյն իսկ թերեւս առանց քու գիտնալուդ, տարերային ուժէ մը մղուած հայկական արտաշխարհին աշուղը ահա կը դառնաս։ Դուն կը տանիս քեզի հետ բնաշխարհին հովերը, տառապանքի, արիւնի այրող կայլակները գովացնելու սերունդի մը որ, ինչ այլակերպ հրէշներ ալ ունենայ իր ծոցին մէջ, կը մնայ յաւէտ իրեն դէմ գործուած անիրաւութեան վրէժի խանձողներէն։

Ցիշէ Ցիսուսի տառապանքի երգը մահուան գիշերը

Մարդուն որդին կ'երթա՜յ, ինչպէս որ գրուած է անոր համար, բայց վա՜յ այն մարդուն որուն ձեռքովը կը մատնուի

Ցիշէ՛ որ ցեղդ ծաղում, չմեռնում տառ. երգի թեւերով տիեզերքին ծացէն —

Երկնէր երկին եւ երկիր, երկնէր եւ ծ[illegible] ծով

Երբ Խորենացին զոյգ մը համեստ բառերով կ'ըսէ Հայկազանց վերջին թագաւորին համար —

Միռամի ի քաջացն Հելլենացւոց…

Կարծես անմահութիւնը կ'երգէ ցեղին, տեսակ մը խրախտութիւն գնելով քաջին քաջերուն ձեռքով մահուանալուն մէջ։ Ուրեմն, ահա, որքան հզօր է երգը որ սուգ ալ չի ճանչնար։

Եղիշէ Վարդանը երգեց. Շնորհալին նոյնպէս, երբ հարկ կ'ըլլար եկեղեցին հայրենիքի փոխանուն գործածել այդ հայրենիքին երդուեալ թշնամիները քնացնելու համար։

Վարդապետն արեամբ քո սրտալիցիր զեկեղեցի (իմա՛ Հայաստան աշխարհ)։

Ուրեմն, այս օրինակներով խանդավառ, ամէ՛ մէջդ վինդ բեղով սրբութեան, ու երբ երգես, նայէ՛ որ երգդ սուրբ չեղքի տպաւորութիւնը գործէ պղացումներուն վրայ։ Կարո՞ղ ես արդեօք մեր ցեղին թշնամի կամ անհամակիր ներքին ու արտաքին բոլոր անապաններուն համար երգի վիրաւել Ցիսուսի սա խօսքը —

Հա՛յր, թո՛ղ դոցա զի ո՛չ գիտեն զի՛նչ գործեն . .

Երգէ «չափով», որպէսզի ամօթապարտ ըլլայ արձակին «անչափ» անտարբերութիւնը.

Ցիշէ որ նոյն իսկ Պարոյեանի աւելցն ազնիւ շատախօզ մը, այդ արիւնարբու անտարբերութիւնը ծաղկելու համար, մեր ցաւի երգերէն ու ներսի կատակներէն զգածուած, անմահ «Մուսա Լեռը» հրաշակերտեց, ուր կը սրտիայ ու կ'ընդվզի հայկական կսկիծը։

Սիրելի Աշուղ, Կոմիտին հայրենաբաղձ սրբին կցէ Ֆրանց Վերֆէլի — տառի մը — շատ սիրած սա յուսա[illegible] երգը

Ձախորդ օրերը ձմրան նման կուգան ու կ'երթան

Վհատելու չէ, վերջ կ'ունենան, կուգան ու կ'երթան ..

Գոցէ աչքերդ երբ վիճդ այս՝ ողբը կ'երգէ, ու բաց զանոնք արփիահրատ, ու թամբ ձայնանիշ մը չըլլաք երջանիկ օրերու աւետումով։ Մինչեւ որ փչէին նոր Երիքովները

ԵՏԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՆՈՐ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

(Օդային թղթատարով)

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 13 Յուլիս.— Նախապէս եղած յայտարարութեան համաձայն, 7 յուլիսին, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Պաղեստինի ձայնասփիւռի կայանէն անգլիերէն, արաբերէն եւ եբրայեցերէն լեզուներով հաղորդուեցաւ Արքայական Ցանձնախումբին տեղեկագիրը Պաղեստինի առնչութեամբ նոր դիմագծին մասին։

Այս յայտարարութեամբ կը ծրգուի թէ Պաղեստին երեք փոխներու կը բաժնուի․

1. Անգլիական հովանաւորութիւն, որու մաս կը կազմեն «Սուրբ քաղաքները», ինչպէս Երուսաղէմ, Բեթղէհէմ, Նազարէթ, Տիբերիա եւ Հայֆայի նաւահանգիստը, Աքքիա եւ Սաֆէդ

2. Արաբներուն կը տրուի ձէնին, [illegible] յաւ, Երբոն, որոնք պիտի կցուին [illegible]

3. Հրեաներուն կը տրուի մնացեալ մայրաքաղաք ունենալով ծովեզր Թէլ [illegible]

Գլխի կողմուին հրեայ եւ արաբ կառավարութիւններ Բրիտանիոյ հովանաւորութեամբ։

Երկու կողմերն ալ, զէպքը եղած [illegible] արտայայտութիւններ կը կատարեն։ Վերջին կարեւոր ճեղք մը բացուեցաւ Արաբներուն մէջեւ, Մեծ Միւֆթիին հակառակ կուսակցութեան եւ «Նեշաշիպի» Դաշնակութիւնը կազմակերպութեան մէջեւ. Այս վերջինները համակրութիւն կը յայտնեն Էմիր Աբտուլլահի, Ամմանի Թագաւորին, իսկ առաջինները հակառակ դիրք բռնած են։

Լուրերը կը հաւաստեն թէ Էմիր [illegible] Պաղեստինի (արաբական մասին) եւ Անդրյորդանանի․ Իսկ մեծ Միւֆթին, Հաճ Էմին էլ Հիւսէյնի, կը փափաքի [illegible] Պաղեստինի, բայց չի կարծուիր որ յաջողի. Հաւանական չէ որ, գէթ առայժմ, լուրջ դէպքեր պատա[illegible] թէ որ եւ է դէպքի պարագային պատասխանական վիճակ պիտի յայտարարուի։

** [illegible] թէ, բառ անգլիերէնին, տարեկան 12 հազար Հրեաներ պիտի գաղթեն ու հաստին արտասահմանէն եւ պիտի տեղաւորուին հրէական մասին մէջ։ Հր[illegible] կայուածի տէր դառնալ արաբական հողամասին վրայ, ոչ ալ Արաբ մը պիտի կարենայ հող կամ կալուած գնել հրէական գօտիէն։

** Հաճոյքով կ'արձանագրենք որ Հ. Կ. Խաչի Տիբնանց մասնաճիւղը վերակազմուեցաւ։ Իր Ընդհ. ժողովը գումարեց Սիոն Միութեան սրահին մէջ, ընտրեց նոր վարչութիւն. Անցեալի իր կարճ գործունէութիւնը մեզի կը ներշնչէ թէ Հ. Կ. Խաչի Տիբնանց մասնաճիւղը պիտի արդարացնէ Հայուհիին յարատեւ եւ յամառ աշխատանքի ընդունակութիւնը [illegible]։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԲԱՆՔ ՀԵՑՆԱԿԱՆՔ

ՎՆԱՍԱԿԱՐ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԻՒՆ

«Հաճոյքով կուգամ տեղեկացնել քէ, Միութիւնս ունեցաւ իր ընթերցարանը որ, երկար ատենէ ի վեր անյետաձգելի պահանջ մը դարձած էր։ Կը խնդրուի թերթերու յարգելի խմբագրութիւններէն եւ հեղինակներէ որ նուիրեն զայն իրենց նուիրատուութիւններով»։ — Թղթակից

Եւ քանի մը տարի առաջ, առիթը ձեզ կը ձգէ այս թղթակցութեան վարը եւ կ'այցելէք ընթերցարանը։

Դռնէն փոքին կը դիմաւորէ ձեզ. Կը յառաջանաք երեք քայլ, չորրորդին պատը արգելք կը դնէ քայլին։

Սեղան մը եւ աթոռներ ցրուած չորս կողմ, երկրաչափէ եղածի տը[illegible] կը ձգէ վրադ.

Մէկ քանի երկատատարներ նստած, իրենց ձայնին բոլոր տարողութիւնով կը վիճին հաւկիթի գիւտին թուականի մասին։

Սեղանին վրայ խառնափնթոր թերթեր, ոմանց վրայ ժամանով [illegible] ղատայն նկարուած կամ բառգիրքէն դուրս չելլելիք այլանդակ բառեր գրուած՝ ժամանցը փարատելու համար։

— Բարեկամ, կրնա՞ք «Հուսաբեր» թերթին երեկուան թիւը տալ։

[illegible] ինչ որ կայ հոն է, պարոն, փնտռէ։

Եւ այս «փնտռելու» կարգ ճամբան ուղղակի խմբագրութեան գրելն է։

Կրնա՞մ Մեծարենցի «Ծիածանը» առնել։

Գիրքեր դարակներու մէջ կամ ցանկատետրին վրայ։ Երեւան կուգայ որ [illegible] տարի հիւր կացած է Գ. Վա[illegible] կարգին նուիրած է իր սիրուհիին, [illegible] նոր սրտին թելերը նորոգելու [illegible] գեղարդրաց դարձնելու համար

Դարակները պարունակութիւնը

Կողքերէն լքուած Աւետարան, [illegible]րիներով ժամ դադած եկած աղօթագիրք մը, սիրերէն հինգ տասը թերթ [illegible]

Գործի կարգի գրած հին «բանաստեղծ» մը կողմէ նուիրուած «Ինչ կ'ըսէ Լէնին» մը, Բաֆֆիի Կայծերուն Ա. հատորին կէսը, Բ. հատորին մէկ [illegible] ած ու ճռխացած արախա[illegible] ներով, Կաստութիւնը պահած «Ֆինական Հայոց պատմութիւն» մը, աղայարնէն նոր կլած միջոցով «Ֆինական» [illegible] «Հայերէն բառագրութիւն» մը՝ փնտռութեան հաղուագոյն յա[illegible] կ'ըսեն

Ուրկէ՛ եկած են հոս այս բոլորը։

Մինչ, սա անձկալի գիրքերը [illegible] փոշիի բոյն են [illegible] մէջ։

— Նոյնմտար, քանի անգամ յաւ քիգի, կարգ մը չինէ առաջ [illegible] ընթերցասէն, այսպէս [illegible] կ'ըլլան։

[illegible]

Կը զարմանաք թէ, Փասթէօր ինչո՞ւ հալածանք է սարքեր մանրէներու դէմ եւ ազատ է ձգեր ընթերցարանները։

Ահա գիրք մը կոչուած՝ խեղճ պէս նիւթով մը խաւ կապած կողքով, որ օրերով - ամիսներով մաս եկած է քրքրուած կամ օճառ չտեսած ձեռքե [illegible] կապը կորած են կողքին հետ.

Առանց մարգարէի ներշնչում ունե[illegible] ինչեր կերած են ընթերցումի միջոցին Բոլորէն նմոյշներ կրնաք գտնել էջերուն վրայ։

Նոյնպէս կրնաք գուշակել ընթերցողին ընտանեկան վիճակը, պզտիկներ ունենալը կամ ոչ, ծամթկուած ու պատառոտուած էջերու գոյութիւնով։

Եթէ ձեր ճաշակը խանգարել չուզէ, հանդիպելի պիտի չարէք հոս ծծուած ճանճերու կամ մլուկներու մնացորդներ կամ օրինակ փնդգտալու հետքեր թքոտած մատներով դարձուած է — [illegible]

Բայց ընթերցարանները կը տարածեն կարդալու սէրը չէ՞։

Ես կը կասկածիմ, բայց ապահով եմ որ «խնայողութիւնը» մեծ քայլեր կ'առնէ անոնց միջոցաւ։

— Թերթ մը կ'ընծայէք պարոն։

— Այսուհետեւ տե՞ղ դրեր գիտ, պարոն՝ կամ, ընթերցասէրը ամէն թերթ կայ, գիրք ու նկար ալ առատ է, եւ ծախ

Եւ տակաւին կան խմբագիրներ ու հեղինակներ որ «բարեխէր» անձերու կողմէ ընթերցարաններու կամ անդամակցութիւններու (քլիպ) եղած նուիրատուութիւնները մեծատառ եւ քաղաքական շնորհակալութեամբ կը [illegible] ձախորդի ալ կը ապահովեն

Կ. ՓԵՏՈՒՆ

ԷՆՎԷՐ Փ[illegible] ՀԱԼԷՊ[illegible] ՈՒԲՈՐ

Թ ԴԵՑ ՁԻՒՆԻ ՄԷՋ

Անցեալ Երեքշաբթի [illegible] կիասարաւկագիրի մը յուշերը, [illegible] պարտութեան մասին Սարըղամիշի [illegible]։ Անտարակ վերջին մասը.—

Ընդհ. Հրամանատարը բարկութեան մէջ է։ Դէպի առաջին գծի խրամները, ծառի մը տակ շատ երիտասարդ սպայի փոխանորդի մը կը հանդիպի։ — «Ինչո՞ւ փախար»։ —«Զինախուց, ամբողջ խումբս նահատակ ինկաւ, միայնակ մնացի»։

Էնվէր իր շուրջիններուն կը հրա[illegible]

— Հրացանազարկ ըրէք սաիկա։

Զօրաբաժնի Հրամանատար Արիֆ պէյ սա կը ճանչնայ այդ երիտասարդը. Հալէպ 17 տարեկան պատանի մը։ Դեռ Հալէպի մէջ աշակերտած ա[illegible] երբ կամաւոր մտաւ գործեր է բանակը։ Առաջին կռիւներէն ի վեր այնպէս ծառայութիւններ ցոյց կու[illegible] որ կը տանայ։ Ամէն մարդ կը բարեխօսէ։ Բայց պարապ։ Հրաման հրաման է.— Հրացանազարկ ըրէք։

Քանի որ ամբողջ խումբը գոհուե[illegible] ձաղուկս։ Այնքան կռիւներու մէջ թշնամիին մարմնից մերձել չյաջողած գնդակը հիմա մենք պիտի նետենք սրտին.

Եղէգի գոյնով, բարակ վիզով, կօշիկը պատռած եւ հագիւ աղուամազով տղայ։ Գնդակահարուած ատեն իր աչքերը կապել չուզեց։ Բացի հրամանը արձակողէն, բոլորին աչքերը արտասուալից էին։

- Տանեակ, կրակէ՛։

Գետինը ոչ թէ չիփ չիտակ, այլ հարցական կոր գիծ մը գծելով ինկաւ։ Անէծքի հարցականի մը նման։

Ամսոյս 18ն է։ 4րդ զօրաբանակի զինուորներուն թիւը 100ի իջած է։ 10րդ զօրաբանակի հրամանատար Հաֆըզ Հագգը տեղեկագիր կուտայ։ Միմիայն 809 անկենդան եւ լմնցած զինուոր մնացած է։ Այլ եւս էնվէր պէտք է որ նահանջի հրաման տայ, չէ՞։ Ոչ։ Ընդհ. հրամանատարը դարձեալ յարձակումի հրաման կուտայ։ Քանի որ դեռ զօրք կայ, թող յարձակին։ Ասիկա այլ եւս ոչ թէ հրամանատարութիւն, այլ մսագործութիւն է.

Զինուորը նպատակի համար կը մեռնի։ Երբ նպատակ չի մնար, մեռնիլը ջարդուելէն ինչ տարբերութիւն կ'ունենայ։ Շաբաթէ մը ի վեր երբ մենք միշտ կը հալէինք, թշնամին, ընդհակառակն, անընդհատ կը մեծնար։ Այլ եւս տիրապետութիւնը անոր կողմն է։ Սա 3—400 զօրքով եթէ Սարըղամիշ ալ մտնենք, թշնամին անմիջապէս մեզ դուրս կը նետէ։ Ահաւասիկ, 10րդ զօրաբանակի արեւելքէն յարձակող այդ ուժաթափ զօրքերը Սարըղամիշի կը մտնեն, մտանցան։ Նոյն իսկ մտան ալ, բայց ոչ թէ իրենց ոտքերով, այլ դէպի քաղաք իրենց դիակները փռելով մտան։

Ընդհ. հրամանատարը 9րդ զօրաբանակի ափ մը զօրքին կը պոռայ. «Դուք ինչո՞ւ կը կենաք, 10րդ զօրաբանակը այդ կողմէն Սարըղամիշ մտաւ, դուք ալ այս կողմէն մտէք»։ Միհմէտճիկը կայր է թէեւ, բայց տգէտ չէ։ Անոր «չարըխը» էրքեան[illegible] կ'ըսէին։ Խումբին «չաւուշը» ինչ անցնիլ պատնալը եւ ինչ պահանջուիլը հասկցողի ձեւով մը կը պատասխանէ — «Այո, փաշամ, ամբողջ բանակը լմնցաւ, յետոյ մենք ինչո՞ւ ողջ մնանք։ Մենք ալ պիտի մեռնինք»։ Անոնք ալ գացին, եւ անոնք ալ մեռան։ Ընդհ. հրամանատարը ողջ մնացողի թշնամի է։

Բանակի մը 100էն 99ուկէսը փճանա՜յ ... Ամբողջ զինուորական պատմութեան մէջ սոր նմանը չկայ։ Երբ այլ եւս սպաննել տալիք զինուոր չէ մնացած, ընդհ. հրամանատարին ալ գործ չէ մնացած։ Անդրեմ շուտ փախիր, թշնամին Պարտիզի ճամբան կտրեր է։ Էնվէր փախած ատեն Հաֆըզ Հագգը պէյը փաշայութեան աստիճանին բարձրացնելով, բանակի հրամանատարութիւնը անոր կը յանձնէ։ Զմնացած բանակին հրամանատարութիւնը։

Օրուան մը նոր փաշան, յաջորդ րր 22 դեկտեմբեր, վերջին մնացորդները հաւաքելով պիտի նահանջէ։ Բայց յանկարծ թշնամին կը կոխէ։

Գնդակները ծառերուն զարնուելով երկիւղալից ձայներ հանելուն, Հագգը փաշա գօրմ սըմ կը նետէն, սըմ սըմ ըսելով, ձին կը ցատկէ եւ հրրաւքով կ'ազատի այդ գնդակի անձրեւէն, բայց դժբախտ հրամանատարը քիչ յետոյ թիֆոյէն կը մեռնի։

Վերջին փարագոյրը.— Ամբողջ բանակատեղին դրաւուած է եւ զինուորական ուժը իր ամբողջ կազմով գերի բռնուած, մէջը ըլլալով բժիշկն ու գեղագործը, 100 սպայ եւ 80 զինուոր։

(Վերջ)

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ
ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
Բ. ՑԱՆԿ

	Ֆրանք
Ն. Պարկիլեճեան	200
Ց. Մարկոսեան	100
Պ. Պալըգճեան	100
Ց. Գարագաշեան	100
Տիկին Ն. Գափամաճեան	100
Ցակոբ Սէմէրճեան	100
Գ. Ցակոբովիչ	100
Գազազեան Եղբբ.	100
Ալթաճեան, Մայաճեան	50
Ս. Խաչերեան	50
Հ. Թէրզեան	50
Ա. Տարօնեան	50
Լ. Շիրեան	50
Տամլամեան	50
Փանոսեան Եղբբ.	50
Ե. Արապեան	50
Կ. Ցակոբեան	50
Ն. Աժտէրեան	30
Կարօ (դերձակ)	25
Ա. Փիւրքեան	25
Օ. Պալըգճեան	20
Գ. Բարուճակեան	20
Հայկ Ղուկասեան	15
Եր. Օզանեան	15
Թով. Սարաճեան	10
Գումար	1510
Նախորդ գումար	2400
Ընդհ. գումար	3910

Հ.Մ.Ը.Մ.

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ.ի մրցումը Ժընեւի Հայ դպրոցի Ա. խումբին դէմ, տեղի ունեցաւ կիրակի, 11 յուլիս, Փավիյեօն Սու Գուայի մէջ։ Մարզասէր հասարակութիւնը խուռներամ փութացած էր մարզադաշտ։

Հ.Մ.Ը.Մ.ը դժբախտաբար չկարողացաւ իր ամբողջական կազմով ներկայանալ այս հետաքրքրաշարժ եւ կարեւոր մրցումին եւ պարտութեան մատնուեցաւ 2—0ով։

Գնահատելի էր Ժընեւի մեր մարզիկ եղբայրներուն կոկիկ, մաքուր, գիտական եւ մանաւանդ խմբական խաղարկութիւնը.

Կազմակերպիչ մարմինը յաղթական խումբին նուիրեց սիրուն բաժակ մը, իսկ պարտեալին չքանշաններ.

* *Ցառաջիկայ կիրակի 18 յուլիս Հ.Մ.Ը.Մ.ը պիտի մասնակցի Իսի լէ Մուլինոյի Երիտասարդաց Միութեան դաշտահանդէսին մրցելով տեղական հայ խումբին դէմ Մէտէօնի անտառին մէջ (Թարի վէռ)։ Անձել՝ Էնվալիտէն, Փօն տ'Ալմայէն եւ կամ Փօն Միրապոյէն երկաթուղի եւ իջնել Մէտոտօն Վալ Ֆլէօրի։

Միսաք Երանեան

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (409)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

—Իմ մասին բնաւ մի մտահոգուիր, եւ մինչեւ ձեր վերադարձը արթուն կը սպասեմ, միայն կը խնդրեմ որ ըսես՝ Լեւոնին վտանգ մը ... ըսել կ'ուզեմ,— Սոնիան աճապարեց բառը ուղղել, դէմքը բոլորովին շառագունած,— ըսել կ'ուզեմ թէ՝ գացողներուդ վտանգ մը կը սպառնա՞յ, թերեւս հանդիպում մը ունենար.

— Հազիւ թէ,— պատասխանեց Ցակոբը,— մինչեւ Քաղաքամէջ պիտի երթանք, այնքան միայն, թէեւ ո՞վ գիտէ, կրնայ միշտ անակնկալ մը պատահիլ։ Ինչ, շատ զարդ մի ըներ, օրիորդ, մենք աւելի ծանր օրեր տեսած ենք ...

— Երանի յաջողիք. Երթալէդ առաջ Շէյթանը Թոնրատան մէջ կապէ, նորէն օյին մը չխաղայ մեր գլխուն։

Կէս օրէ վերջ սովորական ժամուն եկաւ Խաթիճէն։ Անցնող քանի մը շաբաթներու ընթացքին զգալի կերպով փոխուած էր մանկամարդ կինը. Սաստիկ նիհարած, դէմքին վրայ ապրած տառապանքը խոր գծերով դրոշմուած էր։ Հազիւ Սոնիայի հետ առանձնացած՝ փարեցաւ ընկերուհիին եւ գլուխը յենած անոր կուրծքին՝ սկսաւ արտասուել։

— Նա՛, հրեշտակս, փաղաքշելով ընկերուհիին մազերը շշնջեց Նիան,— Նա, սիրելիս, [illegible] շատ լաւ լուր մը ունիմ քեզի հաղորդելու։

— Սոնիա, ա՞խ, Սոնիա,— ու մանկամարդ կնոջ աչքերը կեա արցունքոտ, նոր յոյսով մը վառուեցան,— պարոն Լեւոնէն լուր կա՞յ, այս որքա՜ն երկար սպասեցի, եթէ միայն գիտնաս թէ ինչ սարսափելի դժոխք մը կ'ապրիմ, ցերեկը հանգիստ չունիմ, գիշերը՝ քուն։

— Երեխա՛յ, կարծես միայն դուն կը տառապիս, չէ՞ որ Վահէն մեր ալ թանկագին ընկերն է։

— Գիտեմ, Սոնիա, գիտեմ. բայց իմ ցաւս, ապրած սարսափս .. երբեմն աչքերս կը գոցուին, ու կոշմար [illegible] ցցուի առջիս ..

— Շուտով առանց անցած երազ մը կը դառնան.

— Ուրեմն պարոն Լեւոնէն լուր մը կայ, ի՞նչ կ'ըսէ, ի՞նչ լուր։

— Այս երեկոյ,— շշնջաց Սոնիան, — այս երեկոյ պիտի փախցնեն Վահէն ու ընկերները։ Նախապատրաստական աշխատանքները լրացած են, ու ամէն ինչ պատրաստ է։

— Այս այս . այս երեկոյ,— ու Խաթիճէն յորդառատ արցունքներ թափելով՝ մերթ կը ծիծաղէր, մէկ կը դրկէր ու զօրովանքով կը համբուրէր Սոնիան, Սոնիա, հրեշտակս Աստուած իմ, ուրախութենէս պիտի խենթենամ, մի՞թէ ճշմարիտ կ'ը[illegible]. Սոնիա, անգինս, Վահէն պիտի ազատի

Համբերէ, օր մըն ալ համբերէ, Խաթիճէ, պիտի տեսնես որ ամէն ինչ յաջող պիտի վերջանայ, դուն ալ պիտի մոռնաս այս արցունքներդ, տառապանքդ։

Բայց, Սոնիա, անգինս, ես ի՞նչպէս համբերեմ մինչեւ վաղը, ի՞նչպէս համբերեմ ... գէթ քանի մը խօսքով փախուստի մանրամասնութիւնները յայտնէ. Ի՞նչպէս պիտի փախցնեն ... խօմ վտանգաւոր չէ՞

Ախ, եթէ գիտնաս, որքա՜ն արիւն արցունք լացի ես շաբաթներէ ի վեր ... ուրեմն, այս գիշեր ազատուած կը լլնի, Վահէն ազատուած կը լլնի։ Էն, էն սարսափելի բանը, գիշեր ցերեկ աչքիս առջեւ է,— ու Խաթիճէն սկսաւ դողալ ու աչքերը դարհուրանքով լայն բացուեցան.— ցերեկը աչքիս կ'երեւայ, գիշերները երազիս մէջ ... Թող Վահէն փրկուի միայն, ես այլ եւս ոչինչ, ոչինչ կ'ուզեմ ... բայց անցնի այս կոշմարը, իմ Վահէս ազատի։

Մթնել սկսած էր, երբ Ցակոբը մեր բարձրանալով՝ յայտնեց որ կառքը եկած է եւ Հիւսէյին ըէկի ծառան խանութին կը սպասէ։ Բաժնուելու ատեն Խաթիճէն գրկեց Սոնիան եւ ականջին փսփսաց.

— Սոնիա, անգինս, եթէ կրնաս, առտու հանդիպէ կամ լուր մը ղրկէ։

— Անշուշտ ... թէեւ տարր պէտք չես ունենար, իմ գալէս առաջ ինքը կը լսես արդէն։

Խաթիճէի մեկնելէն քիչ վերջ, Ցակոբն ալ այգիներով ճամբայ ելաւ, Լեւոնի մօտ երթալու համար։ Այգօր ընկերներով Սաթենիկենց տունը թաքնուած էր Լեւոնը։ Կարգին մթնած էր, երբ թոնրատան դուռը ճռնչալով բացուեցաւ եւ Ցակոբը ներս [illegible] չորքը չարուած դաս ընկերները։

— Հա, եկա՞ր Ցակոբ, մենք ալ քեզի կը սպասէինք,— գլուխը վեր վերցնելով ըսաւ Լեւոնը ու նորէն իր աշխատանքին դարձաւ, մինչ ընկերները զայն չխանգարելու համար՝ ցած ձայնով կը շարունակէին իրենց խօսակցութիւնը

— Վա՜հ, Տանաս, դո՞ւն ալ հոս,— ուրախացած մօտեցաւ Ցակոբը եւ գրկելով պատանին՝ ջերմօրէն համբուրեց,— ապրիս, աղամարդու գործ տեսար.

— Տաղա ինչե՛ր պիտի ընէ,— ինքնաբաւականութեամբ երկար պեխերը ոլորելով ըսաւ Առիւծ Գեւօն, քովը տեղ բանալով որ Ցակոբը նստի,— մէկ երկու ամիս որ ձեռքիս տակ մնայ, առիւծի ձագ պիտի դարձնեմ Տաճատը, դուն վերջէն պիտի տեսնես թէ դեռ ինչեր պիտի ընէ աս տղան։ Առիւծ Գեւօն մարդու աչքին մէջ նայելով ինչ ջուրի մարդ ըլլալը մէկէն կը հասկնայ։ Աս տղուն խմորը, ուրիշ խմոր է. մեծ ախպօրս ըսեմ, մենք ալ ժամանակին ասոր պէս, կրակի մէջ նետուող յաւտոս էինք։ Հէ՜յ, հին ժամանակներ, մեծ կոտորածի տարին, որ Իւչ Քիլիսէ ուխտի կ'երթայի ...

— Գէ ախպեր, դուն ալ նորէն Իւչ Քիլիսէէն սկսար,— Առիւծ Գեւոյի խօսքը կտրեց Թոփալ Սատանան,— մէկ Ցակոբը լսենք, որքա՜ն եղաւ որ իրար չենք տեսած։

— Ծօ, նորէն քեզի ի՞նչ գրողը դիպաւ,— Թոփալ Սատանային սաստեց Գեւօն,— մարդ քովդ բերանը բանալու չէ։ Է՛ Ցակոբ, Ղըլճայի կռիւէն ասդին իրարու հանդիպած չէինք. ըէֆդ, հալդ, մեծ ախպեր։

— Է՛, կ'ապրինք, Գեւօ .. Ե՞րբ պիտի շարժուինք ...

Առիւծ Գեւօն առանց պատասխանելու Լեւոնի կողմը նայեցաւ, որպէս թէ ըսել ուզէր, տես ես ի՞նչ գիտնամ՝ տար հարցնելու է։

— Ցակոբ, կ'ուզե՞ս փարթի մը թըրիֆ խաղանք,— Առիւծ Գեւօն առանց սպասելու որ դիմացինը հաւանութիւն յայտնէ, փափախի մէջէն բեղոտ քարտերու ծրարը հանեց ու սկսաւ խառնել.— էս Թոփալ Սատանան հիչ մէջէն չէ, արդէն ծուխ չափ խելք ալ չունի։

— Եա՛, էս օր վեց փարթի տարի, դեռ երեա ալ ունիս կ'ուրանաս։ Հը՞, էնպէս չէ՞, Տաճատ ...

— Ծօ, Կաճէտու ծուռ,— աչքերը յաղթութեամբ ոլորելով, ընկերոջ խօսքը կտրեց Առիւծ Գեւօն,— ծօ, դուն ո՞վ, դիս յաղթողը ո՞վ, ես էնպէս հանաքի համար երբեմն կը ձգեմ որ ... Ցակոբ, թուղթը կտրէ՝ նայիմ ...

— Վաղ անցիր, Գեւօ, թերեւս հիմա ճամբայ ելլենք ... Իմ զէնքերս ո՞ւր են ...

— Էս տղու ձեռքի հրացանը պիտի վերցնես,— Առիւծ Գեւօն տեղացի երկու պատանիներէն մէկը մատնանշեց. — Էս ու Տաճատը հոս պիտի սպասեն. Դեռ ատեն կայ ճամբայ ելլելու, բայց քանի որ չես ուզեր խաղալ ... խօսքդ թող ըլլի։ Հէ՜յ անցած օրեր. կը յիշե՞ս, Ցակոբ, ինչ գեղեցիկ կարճ կազակի մօսին մը ունէիր ձեռքդ Ղըլճայի կռուին։ Բոլոր հայդուկներուն աչքը վրան էր ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ռազմական քննադատներ Զօր. Ֆրանքօի իբրեւ պատերազմիկ ճանչնալու առաջարկը: «Բացորոշ է որ, ըսաւ, Զօր. Ֆրանքօ եւ իր գաղը պիտի խորտակուէին, եթէ արտասահմանէն աջակցութիւն ստացած չըլլար: Սպանիական պատերազմը նախայարձակ արարք մըն է օտար պետութեանց կողմէ: Կը պահանջեմ որ բոլոր օտարականները ետ կանչուին Սպանիայէն եւ այն ատեն պատերազմը արագօրէն կը դադրի»:

Արտաքին նախարարը պատասխանեց նոյն քննադատութեանց, վասնզի պաշտպանելով իր ծրագիրը:

Հռոմի եւ Պերլինի մէջ տրամադիր են քննելու անգլիական ծրագիրը: Մոսկուա ժխտական դիրք բռնած է: «Իւմանիթէ» երէկ «անընդունելի» կը համարէր Իտընի ծրագիրը:

Չինաստան եւ Ճափոն դէմ դիմաց

Վերջին լուրերու համաձայն, կացութիւնը աւելի ծանրացած է Մայր-Ասիոյ մէջ: Թէ Ճափոն եւ թէ Չինաստան պատերազմի կը պատրաստուին: Չինացիները 30,000 ընտիր զինուորներ կեդրոնացուցած են Հոփէյի նահանգին մէջ, իսկ Ճափոնցիները 15000 զինուոր՝ Փէյփինկ-Թիէնցին գծին վրայ: Նոր հեռագիր մը կ'ըսէ թէ քանի մը օրէն 55 000 ճափոնցիներ եւ 80,000 Չինացիներ պիտի ճակատին, հրասայլերով եւ օդանաւերով:

Անգլիոյ արտաքին նախարարը մասնաւոր դիր մը ուղղեց չինական կառավարութեան, իր դեսպանին միջոցաւ: Կը կարծուի թէ Ճափոն կ'ուզէ պատերազմի մղել Չինաստանը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ առջի օր այցելեց արուեստահանդէսին ռումանական տաղաւարը: Ցետոյ հանդիսաւորապէս ընդունուեցաւ Փարիզի քաղաքապետարանին մէջ:

ԳԱՆԴՈՒԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՍՐՃԱՐԱՆՆԵՐՈՒ գործադուլը կը շարունակուի շատ մը կեդրոններու մէջ: Ցաճախ անհամութիւններ ալ կը ծագին: Առջի օր Փարիզի կեդրոնին մէջ յարձակում կատարուեցաւ ծանօթ սրճարանի մը վրայ: Ցուցարարները այլ ձախ նետեցին աթոռներ եւ ուրիշ կարասիներ, խորտակելով ապակիները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ խռովութեանց առթիւ 20 հոգի ձերբակալուած էին, բայց դատ դրուեցան միայն երեք հոգի: «Լը Լիպէռթէ» կը գրէ թէ Տօրիոյի գրաւորները արդէն գործունեայ ամենուրեք ... Իսկ ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ Տօրիոյի կուսակիցներէն հինգ հոգի զէնք պարպեցին ժողովրդական ճակատի թափօրին վրայ:

Այրի Տիկին Արուսեակ Էքինճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Էքինճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Եղիսաբեթ-Ղազար Մարտինեան (Սուրիա), Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Ցակոբեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ, Տէր եւ Տիկին Գօգոս Գարբիկեան եւ զաւակունք եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, փեսային, քենեկային եւ սանահօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՔԻՆՃԵԱՆԻ

ցաւակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ 16 յուլիս առաւօտեան ժամը 6ին, վիրաբուժական անյաջող գործողութեան մը հետեւանքով, 29 տարեկան երիտասարդ հասակին:

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 19 յուլիս, երկուշաբթի առաւօտ ժամը 10.45ին Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժօն, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Քրեմ-լէն-Պիւլէթի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ Մարսէյլի մէջ նոր հիմնուած «Բարեգործական Տան» բացումը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ օր, 17 Յուլիս, ժամը 9ին. Ներկայութեամբ Կեդրոնի պատուիրակներ Գ. Գ. Ե. Գարիկրեճեանի եւ Հ. Պէրպէրեանի: Կիրակի օր, ժամը 9ին, կը կատարուի Բարեգործականի Հայ Երիտասարդական Ընկերակցութեան հանդէս-ընդունելութիւնը: Մուտքի հրաւիրատոմս կարելի է ստանալ միայն կա խոււ Մասնաճիւղի վարչութեան անդամներէն

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ի Ի ... «Դրօշակ» Գրադարանը փոխադրուած է Գ. Զատիկ Միլլիլեանի տունը, 45 րիւ տը լա Տէֆանս. Իսի. Բաց է հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8—10:

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Փաւիղ

ԻՍԻ ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ընդհանուր ժողովը 17 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ, Rue de la Défense Գ. Նալպանտեանի խանութին վերնայարկը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

Վիէնի կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները. այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Նաւասարդ» ակումբին մէջ:

Դաշտապտոյտ

կազմակերպուած

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

18 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԷՕՏՈՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ (Tapis Vert) պաշ ...

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ

Մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Իսիի Հ. Ե. Միութեան խումբերուն

Մարզական զանազան խաղեր, գեղարուեստական պարեր կը նուագէ Թաշխօ Աղայ

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ եւրոպական պարերու համար

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Հաղորդակցութեան միջոցներ. Gare Invalideէն առնել Վէրսայլի գիծը եւ իջնել Meudon Val fleurie կամ մէթրօ Mairie d'Issyէն մասնաւոր խաքսիներ. Tapis Vertի համար

Դաշտահանդէս

Տարօնի ճամբ ...

կազմակերպուած Փարիզի Տարօն-Տուրուբերանի նահանգային Հայրենակցական Միութեան, եւ հովանաւորութեամբ կեդրոնական վարչութեան: 18 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

ՌՈՊԷՆՍՈՆ Grand Arbre Maison FIQUETի ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ Գ. Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ

կը խօսին Գ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ եւ հայրենակից Գ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կ'արտասանեն. Օր Օսմանեան. Գ. Գ. Զարեհ Ղարիպեան եւ Օ. Կարապետեան.

Խմբերգ եւ շուրջպար օրիորդներու կողմէ. ցայական ատարազի նուագախումբ. ռաշկական եւ եւրոպական պարեր:

Անուրդ չկայ

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով

Առաւելի սպարագային մասնաւոր սրահ:

Հաղորդակցութեան միջոցներն՝ Porte d'Orléansէն առնել 128 Թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Թէրմինիւս

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ս. Կ. Խաչի Պուլօնյ Ցոտօյի Ենթամասնաճիւղի կողմէ 18 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն, ՍԷՆԹ-ԱՆՏՈՒԷՆի պարտէզին մէջ.

Կը խօսի Գ. ԿԻՐԷՆ ԽՐԱՑԵԱՆ

Խմբերգ. մեներգ. արտասանութիւն եւլն. Կ. Խաչի սանուհիներու կողմէ:

Այսմեան թատերախումբը կը ներկայացնէ՝

ԽԵՂՃԻՑԻ ԹՈՒՂԸ

Ղեկավարութեամբ Գ. Քէնտիրեանի

Մուտքը ազատ է:

Հաղորդակցութիւն.— Porte Maillotէն առնել 25 ... եւ իջնել ...

փափաքողները կրնան առաւօտէն գալ:

Դաշտահանդէս

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

18 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 10ը

ՎԱՐԻՇԷԼԻ ՄՕՏ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի Ընկ. ԱՐԱՄ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Նաեւ՝ ԽԱՆՏՈՒՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

... ժողովրդական ... արտասանութիւն. երգ. մեներգ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ — Թիւ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի գնչքերու պատմութիւնը: Մօտ 300 էջնոց, թանգուր թուղթի վրայ, պատկերազարդ. գեղեցիկ հրատարակութիւն

Գինը՝ Ֆր անսա. Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ — 10 Ֆր.

Միւս երկիրներ — 15 Ֆր.

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ. R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès. Paris.
ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahagulan 29 Atelerilor, Constantza (Roumanie)
ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» Գրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie)
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20A, Rue Vouli. Athènes (Grèce)
ԻՐԱՔ Գ. Սիւրմէեան, New Street, Bagdad (Iraq)
ՀԱՐԱՒ-ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմենիա»յի ..., San Salvador 46 Buenos-Aires (Argentine)

Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince. Paris
Թրուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չէ տրուած.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԵՐԿՆԵՐԱՅ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ — ԱԶԵՖ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Այս երկուսից եւ ոչ մէկն էլ նրա սեփական աշխարհը չէր: Եւ այս երկու աշխարհների մէջ էլ նա իրեն հապաղում էր զգում: Նրա փորձերն այս ուղղութեամբ հրաշքների են հասնում.

Այեւին ուրիշները մտածեցին, այդքան երկար տարիների ընթացքում նա ինքը ոչնչով եւ ոչ մի անդամ իրեն չը մատնեց: Իր այդ երկու աշխարհների մէջ էլ նա շատ նրբութիւններ մոգրեց, որոնք հասկանալու համար հարկաւոր է կարդալ նրա նամակները՝ գրած Ռաչկովսկուն: Ազեւը Ռատայեւի հետ չի խօսում այնպէս, ինչպէս Զուբատովի հետ, իսկ Զուբատովի հետ էլ նա չի խօսում այնպէս, ինչպէս Գերասիմովի հետ:

Այդպիսի տարբերութիւններ նա գրում էր նաեւ յեղափոխականների միջեւ: Ֆրանկֆուրտում նա ասում էր Բուրցեւին, որ արհամարհում է Սաւինկովին եւ չափից դուրս յարգում է Սազոնովին: Անշուշտ, ի հարկէ, գրնահատանքի մէջ չէ, Ազեւի թէ յարգանքը եւ թէ արհամարհանքը միեւնոյն արժէքն ունեն: Բայց նա, ինչպէս շատ քիչերը, զգում էր տարբերութիւնների բոլոր նրբութիւնները յեղափոխականների միջեւ:

Ամենազիտուն մարդկանից մէկը, հարեւանցի կերպով ծանօթանալով յեղափոխականների հետ, ասել է. «Սրանք անխտիր չարագործներ չեն, ինչպէս ներկայացնում են ոմանք եւ անխտիր հերոսներ էլ չեն, ինչպէս ուրիշներն են կարծում, այլ սովորական մարդիկ են, որոնց մէջ կան, ինչպէս ամէն տեղ, լաւ, վատ եւ միջակ մարդիկ: Այդ մարդկանից նրանք, որոնք բարձր են միջակ մակերեւոյթից, շատ աւելի բարձր են. դրանք իրենցից ներկայացնում են բարոյական հազուագիւտ տիպարներ. իսկ նրանք, որոնք ցած են միջակ մակերեւոյթից, շատ աւելի ցած են» (Լ. Տոլստոյ):

Իւրայատուկ խելքով եւ իմացականութեամբ կարողանալով հասկանալ մարդկանց, Ազեւը, օրինակ, Սաւինկովի ներկայութեամբ, ձեւական խոստաբարոյութիւնից զրկուած, կայտառանում չէր հրաժարի անզուկները տեղափոխելու համար մշակ վարձելուց: Բայց նոյն Սաւինկովի ներկայութեամբ, երբ Ա. Գոցը առաջարկում է Դուրնովոյի տանը պայթեցնել, Ազեւը պատասխանում է. «Ես համաձայն եմ միայն այն դէպքում, եթէ ես առաջ անցնեմ... Այդպիսի գործերի մէջ եւ բացարձակ յարձակման ժամանակ անհրաժեշտ է, որ ղեկավարն առաջ անցնի: Ես պէտք է գրնամ»: Սաւինկովը եւ Գոցը շատ խնդրեցին, որ նա խնայի իր թանկագին կեանքը. «Կազմակերպութիւնը չը պէտք է զրկի Ազեւից»... «Ազեւը երկար մտածեց եւ ապա ասաց. «Լաւ...»

Այդ մարդը հիւմորի զգացմունք ունէր: «Հեղինակ» մարդ էր նա Դատաստանական արտայայտած խմատով Լենտուի կուսակցական ժողովի ընթացքում նա խնդրեց յայտնի ժողովականներից մէկին իրեն ընկերակցել մինչեւ փոստատուն եւ նրա ներկայութեամբ փոստատան պաշտօնեային յանձնեց ապահովագրուած մի հատոր. Ազեւին ընկերակցող ընկերը զարմացաւ, թէ արդեօք Իվան Նիկոլայեւիչը որտե՞ղ եւ ինչի՞ մասին է այդքան երկար նամակ գրել: Հասարակական է, որ ծրարն իր մէջ պարունակում էր ժողովի մանրամասն նկարագրութիւնը եւ ուղարկւում էր Ոխրանկային: Հազիւ թէ խոհեմութիւն լինէր ընկերոջ ներկայութեամբ նամակը փոստատան յանձնելը. Այդպիսի անզգուշութիւն կարող էր իրեն թոյլ տալ միայն մեծ վարպետը, նոյն հեղինակի արտայայտութեամբ՝ «դործի եւ հանճարը իրենց ժամանակին»: Բայց ո՞րտեղ է վերջանում գործը եւ ո՞րտեղ է սկսւում հանճարը:

Նախ քան Բուրցեւի դէմ դատ բացելը, Ազեւը Սաւինկովին մի երկար նամակ գրեց, որի մէջ նա անհեթեթ կերպով թելադրեց նրան Բուրցեւի զրպարտութեան ժամանակ նրա արտասանելիք ճառի համար յօդուած իրեն եղած բոլոր ամբաստանութիւնները: Այդ նամակը, իր ամբաստանական արուեստի նրբութիւններով, պաշտօնը կը բերէր ամենալաւ փաստաբանին անգամ:

Իսկական ներքին աշխարհ Ազեւը չունէր. Բայց դրա տեղ նա ունէր մի ինչ որ բաւական անորոշ բան, որն իր մէջ պարունակում էր սէր դէպի հաճոյականութիւնը, սէր դէպի դրամը, սէր դէպի գեղեցիկը, մասնաւորապէս յուզիչ գեղերը: Մի մարդ, որ նրան շատ լաւ էր ճանաչում, ինձ ասում էր, որ Ազեւը միշտ էլ թոյլ կողմ է ունեցել «արդունքի վերաբերմամբ»:

Ես կարծում եմ, որ ոչ միայն «Մուշիկի» վերաբերմամբ, այլ եւ իր երկդիմի սոսկալի կեանքում իրեն յուսախաբ զգացել է որպէս «Միակ վախկոտ նապաստակը»: Բանտում նա կարդում էր Շտիրների «Միակը եւ իր սեփականութիւնը» գիրքը եւ համոզուած էր իրեն զգում էր «միակ» Շտիրների իմաստով: Ըստ իրեն, նա հենց «միակ» էր: Շատ դժուար է պատկերացնել սովորական խելքով եւ աչալուրջ տոկունութեամբ աւելի կատարեալ տիպար բարոյական նիհիլիզմի. Ոչ մի կասկած նրան չէր անհանգստացնում. Նա առանց պատճառի էլ ձեռք էր բերում իր իրաւունքը:

Ինձ ասում էին, որ այդ մարդու անզգական ատրիճանն է մարդկային վիշտը, շատ էր սիրում գինիների հրաշալիութիւնն ու սրճարանի համերգները եւ երբ թէ լաւ հիացմունքով եւ յուզմունքով բող է պատահել, որ այդ ճիշդ որովհետեւ ռձերն էլ սրնգի ձայն չմում են ...

Ազեւի առողջութիւնը քայքայուեց պատերազմի տարիներին եւ բանտարկութեան ժամանակ: Հաւանաբար դրա վրայ ազդեց եւ այն կիսաքաղցը վիճակը, որ նա ունեցաւ Գերմանիայում: Նա երիկամունքների եւ ... հիւանդութիւն ստացաւ: 1918 ապրիլին նա պառկեց հիւանդանոց (Krankenhaus Westens): Մի քանի յետոյ՝ ապրիլ 24ին, ցերեկուայ 4ին Ազեւը մեռաւ:

Հաւատարիմ գերմանուհին Թաղեց երկրորդ կարգի յուղարկաւորութեամբ, Վիլմերսդորֆի գերեզմանատանը: Գերեզմանի վրայ մակագրութիւն չկայ՝ աչքաճառներից խուսափելու համար: այն տեղի համարը՝ 446:

(Վերջ)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԾՐԹՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Եգիպտ., Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Անգլիա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 18 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 18 JUILLET 1937

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3475 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՆԳ՛, ԿՌՈՒՆԿ, ԿԱՆԳ՛...

Աւելի մօտ, հէ՛յ քաղքցիներ, աւելի մօտ ցիրուցան բազմութիւններուն։

Մանաւանդ այս ափերուն վրայ, ուր աչքերը այնքան շուտ կը չմորին, ուրիշը սովնցնելով փայլէ փայլ։

Աւելի մօտ այն հազարեակներուն կամ հարիւրեակներուն որոնք, առա տասնըհինգ տարիէ ի վեր լոյսի մը կը սպասեն։ Կը հեռուն հարազատ շունչի մը կարօտէն։

Հարկ է աւելի տանիլ Մաերմանալ Հեռուէն ու սերտել։

Այո, մանաւանդ հեռուէն ու սերտել։

Ձեր ուղեր վայրերուն կանչեր արձակել։ Բայց, ո՞վ պիտի համարձակէր ծածկել տարիներուն ցանած ամբը։

Հազարաւոր աչքեր հեղհեղեալ կը հետեւին հայկական հորիզոնէն։

Ու գործնոյ հազարաւոր թեւեր որ կրնային ինքնապաշտպանութեան կառ եւ ծառային ցանց մը կազմել, կը գրկեն ոչ թէ մայր բունը, այլ գօտիներ կոչուն եւ լքծուն։

Բանաստեղծութիւն չէ որ կը փորձենք։

Պիտի ջանանք ապացուցանել, եթէ կարգին, շարք մը երեւոյթներ, որոնք չեն կրնար պարտկուիլ ամէն տարբեր հաւաստիքներով։

Կը հալի՞ն, կը նօսրանան, կ'ուծանան,— մինչեւ անգամ այն բազմութիւնները որոնք ջերմութեան ու հաւատքի կայծ մը բերած էին իրենց հետ, երբ առաջին անգամ ոտք նետեցին այս ափերուն վրայ։

Կը յօրանջեն, կը հառաչեն, կը քրթմնջեն ուրիշ բազմութիւններ, որոնք այդ կայծը վառեցին այստեղ, յանուն «Հայաստանի յառաջդիմութեան խրախուսութեան» եւ ուրիշ ափափանքներու։

Եւ բաւէ որ թէ նուաճումներու անփառունակ ձամբուն վրայ, ամէնէն հոծ բազմութիւնը կը կազմեն երիտասարդները,— անշուշտ անոնք որ կը նախընտրեն ապրիլ առանց գաղափարի։

Հետ՞ւ մեղմէ որ եւ է ձգտում՝ ունենալու պահէր։

Ընդհակառակն։ Մեր աչքին տակ նոյնքան ուժգնութեամբ կը պարզուի լոյսը, ինչպէս առաջ։ Մենք ընդգարար կ'ըմբոստանանք լալկան տրամադրութիւններուն դէմ, որ դարերով գլուխ կախ հասն մը վերածեր է առաւոտ բազմութիւններ։

Հարկ է հակադրել Արեւելքէն փոխադրուած, կոչեալ կազմած այդ ունակութեան։ Հարկ է թարմացնել, պայծառացնել հոգիները։ Հարկ է զարկ տալ կենսուրախ տրամադրութեանց։

Այս չի նշանակեր լոյսը խառնել եւ ստուերը անտեսել։

Ոչինչ կը շահինք, մէկ ծայրայեղութենէն միւսը գլորելով։ Ոչ լաց ու կոծ — «մեռանք — կորանք» ոչ ալ մխիթարիչ յաւատութիւն։ Այլ ճիգ մը իրականութիւնը տեսնելու ինչպէս ինչպէս որ կայ, ինչպէս որ կ'ընթանայ։

Այո, մանաւանդ այս վերջինը՝ ինչպէս որ կ'ընթանայ։

Առանց այս առարկան պարտաւորութեան, որ կը նշանակէ տեսնել ու վերլուծել, ապա ուրեմն տրամադրել ու գործել, մենք արդէն խրած կ'ըլլանք գէպի անծանօթը։

Կը թուի թէ բիչեր կ'ըմբռնեն այս վտանգը։ Իսկ այդ քիչերը կը գտնուին կազմակերպուած հոսանքներու մէջ, կամ անոնց բոլորտիքը։

Նոյնիսկ անոնց մէջ պակաս չեն թիւրութեան պատասխանները։ Ամէն պարագայի մէջ, եղածով գոհանալու կամ եղածը մաշեցնելու տրամադրութիւններ։

Պէտք է բարձրաձայն արտայայտել եւ յիշեցնել ամէն անգամ,— անբաւական է ինչ որ ունինք, իբրեւ ազգային ինքնապաշտպանութեան։ Իբրեւ կազմակերպուած համրանք եւ թիկունք։

Այս հարցը դրած ատեն, մենք նկատի ունինք բոլոր կազմակերպութիւններն ու միութիւնները Այլեւս իրաւունք չունին կը մնալ դատել իր ուժն ու սպասումը։ Իր «մաւտք»ն ու «ելքը»։

Բուն կուսակցական գետնի վրայ, ի՞նչ խօսք որ նորէն իրական գերակշռութիւնը կ'իյնայ Դաշնակցութեան։ Ե՛ւ իբրեւ համբանք, ե՛ւ իբրեւ բարոյական ազդակ։

Բայց — այս պարագան իսկ ոչ թէ անապարծութիւն, այլ մտահոգութիւն պէտք է պատճառէ մեր ընկերներուն։ Առաջինէն մինչեւ վերջինը։

Եթէ կը հաւատանք մեր գերին եւ ուժին, կը նշանակէ թէ այսօր շատ աւելի ծանր է մեր պատասխանատուութիւնը։

Մանաւանդ որ, շատ բան փոխուած է մեր շուրջը։ Եւ կը փոխուի ամէն օր։

Եթէ կարենայինք միայն այդ փոփոխութեանց իմաստն իմանալ, ո՛րքան լայն պիտի բացուէր մեր ճամբան, բազմապատկուելու համար։ Ոչ միայն այստեղ, այլեւ ամէն տեղ։

Ինչ որ ունինք իբրեւ գաւառանք, կ'արժէ այնքան որքան կազմակերպուած ուժ ունինք։ Այլ մանաւանդ խանդավառութիւն եւ ինքնազոհողութիւն։

Արդէն «շրջանաւարտներ» կան բոլոր ճակատներուն վրայ։ Ամէնէն հեռաւոր անկիւնը։ Եւ գործեր, պարտականութիւններ որ գուրգուրանքի, աշխատանքի կը կարօտին։

Եթէ մեղք կ'իյնայ մէջտ եւ ամէն տեղ յիշեցնել «կանգ կառնելը», այդ չի նշանակեր թէ մեր ջիղերը պիտի թմրին միայն երգելով ու հառաչելով, եւ յետոյ հեռաւոր սուրբերու կամ հրաշքներու սպասելով։

Փորձենք երգը վերածել իր բուն իմաստին.

Կանչէ, կռունկ, կանչէ, քանի գարուն է...

Ա՛հ, հաւատալ, գործել։ Գործե՞լ, քանի գարուն է։ Վաղը շատ ուշ մնացած կ'ըլլանք։

Եւ ատոր համար ալ, աւելի ու աւելի մօտենալ տարագիր բազմութիւններուն. Դառնալ աւելի խանդավառ եւ վճռական։

Ու կազմակերպուիլ, կազմակերպուիլ։ Բոլոր ճակատներուն վրայ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

1937 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒՆ

Երէկ հետեւեալ ազդը հրատարակուած էր 1937 Նոյեմբերի զինուորցուներու մասին.—

Ֆրանսա բնակող եւ հպատակութենէ զուրկ այն երիտասարդները որոնք զինուորութեան պիտի կանչուին 1937 Հոկտեմբերին, եթէ կ'ուզեն Ֆրանսայէն դուրս հաստատուիլ, մէկ տարի պայմանաժամ պիտի առնեն սկսելով 1937 Սեպտեմբեր 10էն, անդրփոխուելու համար։ Բացառութիւն պիտի ըլլայ այն երիտասարդներուն որ կ'ուսանին։ Անոնց թոյլ պիտի տրուի Ֆրանսա մնալ մինչեւ 25 կամ 27 տարեկանը, բժշկութեան, գեղարուեստի, առեւտուրի ուսանողներուն եւ անասնաբուժութեան աշակերտներուն համար։ Ցայտարարութեան օրինակներ պիտի գտնուին իրենց բնակավայրին մէջ։ Ենթակաները պէտք է գանուին լեցնեն եւ քաղաքապետութեանց յանձնեն Սեպտեմբեր 10էն առաջ։

1938ին եւ անկէ վերջը կանչուելիք զինուորցուներուն համար յայտարարութիւն գրկելու պայմանաժամերը պիտի որոշուին յարմար ատենին եւ պիտի հաղորդուին ենթականերուն։

Գործադուլները յաւելում կը պահանջեն

Փարիզեան շրջանի գործաւորներու միութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը վարչապետարան երթալով, ընդունուեցաւ փոխ-վարչապետ Պ. Պլիւմին կողմէ։ Պատուիրակութիւնը հետեւեալ պահանջները ներկայացուց.— Աւելցնել գործազրկութեան նպաստը, երկարել Սէնի նահանգին մէջ բնակութեան համար սահմանուած պայմանաժամը, նահանգային յաւելումները շնորհել նաեւ օտար գործաւորներուն, զիջումներ ընծայել մանուկներու արձակուրդին, բնակարանի վարձքերու եւ ցուցահանդէսին այցելութեանց համար։

Փոխ-վարչապետ պատասխանեց թէ եղած պահանջները պիտի քննուին մանաւոր ուշադրութեամբ, կարելի լուծում մը տալու համար։

Ֆրանքը ինչո՞ւ կ'իյնայ

Ֆրանքը զգալի անկում մը կրեց սակարանին մէջ։ Տոլարը 25.78էն բարձրացաւ 25.96ի, իսկ անգլիականը 128.04էն 128.90ի։ Երեկոյ տոլարը եղաւ 26, իսկ անգլիականը՝ 129։ Զգալի անկում կրեցին նաեւ ֆրանսական արժեթուղթերը, 1էն մինչեւ 2 ֆր. 80։

Այս առթիւ զարմանազան զրոյցներ կը շրջէին հրապարակին վրայ, մեծ մասով անհիմն։ Այսպէս, կ'ըսեն թէ ընկերվարականները զոհ չըլլալով ներկայ կառավարութենէն, պատեհ ժամուն կը սպասեն Լէօն Պլումը նորէն իշխանութեան գլուխ բերելու համար։ Իսկ Մարսէյլի համագումարը հաւանեցաւ որ կառավարութիւնը մասնակցի Շոթանի գահլիճին, բայց մեծամասնութիւնը տկար էր եւ բաժանումը յաջողեցաւ շնորհիւ Լէօն Պլումի եւ Փօլ Ֆօրի միջամտութեան։

Միւս կողմ, պաշտօնական խորհուրդները կը շարունակուին։ Լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ մանաւանդ սպանական եւ քաղաքական պաշտօնեաներու գիրքը։ Բոլորն ալ յաւելում կը պահանջեն։

Պանդոկներու եւ սրճարաններու սպասաւորներն ալ չէ լուծուած տակաւին։ Անցեալ օր նոր փորձ մը կատարուեցաւ վարչապետարանին մէջ, երկու կողմերը հաշտեցնելու համար, բայց կարելի չեղաւ համաձայնութիւն գոյացնել։ Նոյն նիստին ներկայ էին աշխատանքի նախարարը եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան պատուիրակը։

Ամէն օր գէպքեր կը պատահին քաղաքին զանազան մասերուն, ինչպէս եւ գաւառի մէջ։ Մինչեւ հիմա 239 հոգի ձերբակալուած են, անկարգութիւններ յարուցած ըլլալով, բայց շատ քիչերը վար կը դրուին։

Իրաք եւ Հիճազ կ'ընդդիմանան Պաղեստինի բաժանման

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, արաբական շրջանակներու մէջ մեծ դժգոհութիւն կը տիրէ, Պաղեստինի բաժանման ծրագրին դէմ։ Իրաքի առեւտրական անձնակին նախագահը յայտնեց արաբական գերագոյն խորհուրդին թէ համաձայնած է եղած բողոքներուն։ Սէուտ ալ հեռագրած էերուսաղէմ թէ պիտի օժանդակէ միւս արաբական երկիրներուն, ուժ տալու համար Պաղեստինի Արաբներուն։ Իսկ Անդրյորդանանի Արաբները իրենց վեհապետին՝ Էմիր Աբտուլլահի հետ կը կարծեն թէ անգլիական ծրագիրը լաւագոյն ելքն է Պաղեստինի ապագային համար։

Մաքրագործումը կը շարունակուի

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ սեղանաւորական հաստատութեանց հինգ գլխաւոր վարիչները պաշտօնանկ եղած եւ կուսակցութենէն արտաքսուած են։ Անոնց մէջ կը գտնուի ինքնագլխական անուանի անօրէնը։

*** Թայմզ ի թըլթակիցը կը գրէ թէ պաշտօնական լուրի մը համաձայն, կրթական գործավար Պուպնով եւ ծանօթ գրագէտ Փիլնիաք, ձերբակալուած են՝ իբրեւ ժողովուրդի թշնամիներ։ Երկուքն ալ խիստ յարձակման ենթարկուած էին վերջերս, խորհրդային մամուլին մէջ։

*** Կրթական գործավարութիւնը որոշեց պարտաւորել հաշտել տարուինակարութեան ուսուցումը գպրոցներու մէջ։

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ նոր գիներով պիտի ծախուին յուլիս 20էն սկսեալ։ Գաղափար մը տալու համար, ըսենք որ Մարսէյլի տոմսը (Գ. կարգ), որ 173 ֆրանք էր, պիտի ըլլայ 217. Պօրտօ՝ 148, փոխան 118ի եւն.։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՁՈՒՐԸ ԳԱՑ, ՁԱՂԱՑՔՆ ԱՂԱՑ
ԽԵՆԴՆ ՈՒՏԷ, ԽԵԼՔ ԽԱՂԱՑ

—.—

Հագիւ խմբագրատուն իջած, «վարչապետը» փնտռեցի։

— Նամակատուն գնաց.

— Առտուն կանուխ գանձումի՞։

— Ի՞նչ գանձում. վճարումի Ու — բեմն չե՞ս գիտեր։ Լսէ.— թերթին թղթատարական ծախքը, որ մէկ ամիս է էր փարիզի շրջանին համար, բարձրացած է 3 սանթիմի, զսաւանը՝ 2էն 6ի։ Տարբերութիւնը՝ օրական 50 — 70 ֆրանք. Նախօ անգամ ստվորական ձեւով գրկուած էր- գնաց տարբերութիւնը գնելու։

— Թիւրիմացութիւն չըլլայ։

— Ոչ մէկ թիւրիմացութիւն։ Օրէնքը բացորոշ է, հրահանգները ալ մանրամասնօրէն հաղորդուած են բոլոր վարչութեանց։

— Այս մէկը ամէն հաշիւ խանգարեց։

— Եւ դեռ պարզ չէ կացութիւնը։ Անա ի՛նն ալ եկաւ. թող պատմէ։

Եւ վարչապետը շարունակեց, հանդիսաւոր շեշտով մը.

— Արտասահմանի սակերն ալ պիտի աւելնան օգոստոս 1էն սկսեալ. Գիտես որ կայ մը երկիրներու համար մէկ թերթի ստամբան ծախքն է 15 սանթիմ, իսկ լրագրական եւ ուրիշ երկիրներու համար՝ 30 սանթիմ. Ալ դուն հաշուէ թէ ինչ կրնայ ըլլալ նոր յաւելումը։

— Ուրեմն կացութիւնը «կրիտիկական» է։

— Մի գուարճանար եւ լսէ. Թուղթը, որ 150 ֆրանք էր (100 քիլօն), այժմ բարձրացած է 220ի, որով տարեկան տարբերութիւնը կ'ընէ 18,000 ֆրանք. Եւ այս աման կը սպառի։ Իսկ ո՞վ կրնայ երաշխաւորել թէ նոր յաւելումներ պիտի չըլլան։

— Քիչ մը շունչ առ, բարի եկար մը անգամ չըսիր։

- Բարի եկար, հազար բարի, բայց մտիկ ըրէ։ Գիտես որ մէկ տարի առաջ իբրեւ բացառիկ ծախք ունէինք միայն ընկերային ապահովագրութեան տուրքը։ Անկէ ի վեր աւելցան.— 1. Վճարովի արձակուրդ.— 2. Ընտանեկան յաւելումները (ալօ-ֆամիօն ֆամիլիալ) Միայն այս երկուքին գումարը եաշուելով, կարեւոր բաց մը կ'ունենայինք. Եւ ահա քեզի ալ ու պզպզը,— թղթատարական սակերու յաւելումը։

—- Ի՞նչ գը թելադրէ ձեր վարչապետական հնարամտութիւնը։

— Դուն շարունակէ զուարճանալ մինչեւ որ ...

— Մինչեւ որ ազգային վիճակախաղը զարնէ։

— Այդպէս հեգնելով հեգնելով այս օրին բերիր։ Երէ դուն ալ մեզի պէս հաւատք ունենայիր, մինչեւ հիմա զարկած կ'ըլլար. գոնէ մէկ միլիոն։

— Եւ նորէն լեար կը քաշուիմ. դուք շարունակեցէք առնալ բաժնել եւ օրերը համբել։

— Նոյն աւելի մօտ է։ Մէկ շաբաթ կեցիր, նաշիւները ներկայացնեմ, յետոյ կը տեսնուինք։

Եւ «վարչապետը» իր պատեանին մէջ քաշուեցաւ, փորձառու մարդու մը իմաստասիրութեամբ։

ՎԱՀԷ

Կ. ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԸ

Երէկ հետեւեալ հեռագիրը ստացանք Նիսէն.—

Տղաքը հանգիստ հասան ուրախ խինդով։ Բոլորն ալ ողջ առողջ են։

Այս երրորդ տարին է որ Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը օդափոխութիւն կը կազմակերպէ կարօտ մանուկներու համար։ Այս տարուան առաջին խումբը, 30 հոգի, ճամբայ ելած էր հինգշաբթի գիշեր։

Տղոց կ'ընկերանային երեք անձնուէր անդամուհիները այս օգտաշատ կազմակերպութեան. Տիկին Մելիք Մինասեան Շրջ. վարչութենէն, Տիկին Վաչեան եւ Տիկին Ա. Խաչիկեան Փարիզի մասնաճիւղէն, որոնք ամիս մը շարունակ մայր պիտի ըլլան իրենց զաւակներուն յանձնուած այս հայորդիներուն, գանոնք թէ փիզիքապէս եւ թէ հոգեպէս ազնուացնելու համար։

Խումբը Նիսի մէջ Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ դիմաւորուելով, յատուկ օթօքարներով առաջնորդուած է Լոմպրիէ, ուր մինչեւ օգոստոս 15 պիտի վայելէ յատուկ օդափոխութեան մը բոլոր առաւելութիւնները։

Այս խումբին պիտի միանան գալէն Մարսէյլէն 12 փոքրիկներ իրենց առաջնորդով, կայանին թիւը բարձրացնելով 42ի։

Բ խումբը նոյնքան թիւով, կը մեկնի Փարիզէն եւ Լիոնէն օգոստոս 15ին։ Որով Ֆ. Կ. Խաչի շնորհիւ 85 հայ մանուկներ այս տարի եւս կը ստանան անհրաժեշտ օդն ու արեւը։

«Խ. Հայաստան»ի խմբագիրն ալ դատի տակ

«Խ. Հայաստանի մէջ կը կարդանք հետեւեալ տեղեկութիւնը, իր իսկ խմբագրի մասին (29 մայիս).

«Նկատի ունենալով, որ համագումարի պատգամաւոր Ն. Զուբարի մասին մեղադրական նիւթեր կան, որոնց հիման վրայ ՀԿ(բ)Կ Կեդրոնական Կոմիտէի որոշումով նա հանուած է աշխատանքից եւ անոր գործը յանձնուած է Կուսկոլեգիային, համագումարը՝ մանդատային յանձնաժողովի առաջարկով զրկեց զայն պատգամաւորական մանդատէն»։

Ճափոն կը սպառնայ Չինաստանի

Չինական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ ճափոն 100000 զինուոր զրկած է, գրաւելու համար հիւսիսային Չինաստանի հինգ նահանգները։ Կ'ըսուի թէ 31 փոխադրանաւեր յառաջացած են, զինուորներու փոխադրութեան համար։ Ճափոն հետեւեալ պահանջները դրած է.— 1. Կատարեալ ինքնավարութիւն հիւսիսային Չինաստանի, որ ունի 100 միլիոն բնակիչ.— 2. Հաւաքական պայքար համայնավարութեան դէմ, Ճափոնի եւ Չինաստանի կողմէ.— 3. Երկաթուղիներու շինութիւն 4 պաշտօնանկութիւն հակաճափոն հրամանատարներու եւայլն։

Չինական կառավարութիւնը յուշագիր մը ուղղեց Մ. Նահանգներու, Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ միւս պետութեանց, բողոքելով Ճափոնի ոտնձգութեանց դէմ, համաձայն 1922ի դաշնագրին, որ կ'երաշխաւորէ Չինաստանի հողային ամբողջութիւնը։ Չինաստան ալ զինուորական պատրաստութիւններ կը կատարէ, դիմադրելու համար ճափոնական արշաւանքին։

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ եւ 5000 ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցաւ Էմիլ Ամար, որ դրամատուն մը կը բանեցնէր սակարանին դիմացը եւ մօտ 10 միլիոն ֆրանքի զեղծում կատարած էր։

ՍԷՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ մերժեց հանրակառքի գիներուն յաւելման առաջարկը։ Այս առթիւ բուռն միջադէպ մը ծագեցաւ աջերուն եւ ձախերուն միջեւ, հետեւեալ բացագանչութիւններով, «Մոսկուա գացէք», «Պերլին գացէք»։

Ի՞ՆՉ Է ԿԱՏԱՐՒՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

>>>> o <<<<

Ա.

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Մայիս 26 — յունիս 3, Երեւանում, տեղի ունեցաւ Հայաստանի կոմունիստական կուսակցութեան 10րդ համագումարը: Համագումարի արձանագրութիւններից, որքան էլ թերի հրատարակուած լինեն, Կենտր. Կոմիտէի քարտուղար Ամատունու ընդարձակ զեկուցումից եւ համագումարի առթիւ խորհրդային մամուլում լոյս տեսած յօդուածներից ու տեղեկութիւններից բաւական յստակ կերպով պատկերանում է Հայաստանի ներկայ վիճակը եւ պայքարի այն ուղին, որ Հայաստանի բոլշեւիկները անցան վերջին տարուայ ընթացքում: Թէեւ արտասահմանի մեր մամուլը շատ է զբաղուել այդ խնդիրներով, կարծում ենք անօգուտ չի լինի մի անգամ եւս քննութեան առնել, թէ ի՞նչ է կատարւում Հայաստանում եւ ի՞նչ է մեր հայրենիքի այսօրուայ կացութիւնը: Արտասահմանում շատերի համար անծանօթ է ու անհասկնալի, թէ, ի վերջոյ, ի՞նչ է որ տեղի է ունենում Հայաստանում: Եւ անգէտ մարդիկ, յաճախ, սխալ գաղափար են կազմում կատարուող դէպքերի մասին ու, հետեւաբար, նաեւ անճիշդ կամ, առնուազն, չափազանցուած եզրակացութիւնների յանգում՝ այս կամ այն ուղղութեամբ: Փորձենք մի անգամ եւս — յենած միշտ բոլշեւիկեան աղբիւրների վրայ — պարզել Հայաստանի իրական դիմագիծը, եւ որքան հնար է, թափանցել խորհրդային համայնավարութեան ապրած վերջին սուր տագնապի խորքերը:

Արդ՝ ի՞նչ է կատարւում Հայաստանում վերջին տարուայ ընթացքում եւ ի՞նչ է Հայաստանի այսօրուայ իրական վիճակը:

Բնութիւնին անցնելուց առաջ, պէտք է ի նկատի ունենանք, որ Հայաստանում կատարուած դէպքերը ինքնուրոյն եւ անկախ երեւոյթներ չեն. Նրանք հարիւր տոկոսով մասն են այն դէպքերի, որոնք կատարւում են Խորհ. Միութեան ամբողջ տարածութեան վրայ, ամբողջապէս այս ... մանուսորուած են Մոսկուայից առնուած կարգադրութիւններով ու հրահանգներով եւ բովանդակութեամբ ու նոյն իսկ ձեւով կրկնութիւնն են համա-խորհրդային իրականութեան: Հայաստանում կատարուած դէպքերի ու վարիչների յայտնած կարծիքների ու գործած քայլերի վրայ չպէտք է նայել իբրեւ ինքնուրոյն փաստերի — Հայաստանի վարիչները պարզ խամաճիկներ են, որոնց թելի ծայրը գտնւում է Մոսկուայում: Մոսկուան ինչպէս շարժէ՝ այնպէս էլ կը պարեն: Այսուհանդերձ, սակայն, Հայաստանի վարիչների խօսքերն ու գործերն են, որոնք բնորոշում են Հայաստանի վիճակը:

Այս տեսակէտից առանձնապէս կարեւոր է, ի վերջոյ, ճշդորոշել, թէ իրապէս ի՞նչ է էութիւնը այն արտակարգ տագնապի, որին ենթարկուեց Հայաստանն ու հայ բոլշեւիկեան ղեկավարութիւնը վերջին տարուայ ընթացքում: Ինչպէ՞ս են ներկայացնում այդ տագնապը բոլշեւիկներն իրենք եւ ի՞նչ կարող ենք ասել մենք:

Այդ մասին խօսքը տանք ամէնից առաջ Հայաստանի այսօրուայ ամէնէն հեղինակաւոր ղեկավարին՝ Կենտր. Կոմիտէի քարտուղար Ամատունուն: Համագումարին ներկայացրած իր զեկուցման մէջ նա այսպէս է ներկայացնում կատարուած դէպքերը.—

«Հայաստանի կուսկազմակերպութիւնները եւ ներգործժողկոմատի մարմինները դեռ անցեալ տարուայ մայիս — յունիս ամիսներին սկսեցին մերկացնել ժողովրդի ամենաոխերիմ թշնամիներին՝ տրոցկիստներին, նացիոնալիստներին, որոնք հովանաւորւում եւ պաշտպանւում էին աջերի-ֆիզմի - տրոցկիզմի վիժուածք Խանջեանի կողմից

«Խանջեանի դաւաճանական ինքնասպանութիւնից յետոյ ... երեւան հանուեցին եւ մերկացուեցին կուսակցական շարքերը սողոսկած զզուելի թիւով տրոցկիստներ, նացիոնալիստներ, երկերեսանիներ, վնասարարներ եւ մեր կուսակցութեան ու ժողովրդի այլ ոխերիմ թշնամիներ: Հազիւ թէ հարկ լինի կանգ առնելու ու իր՝ Խանջեանի — մեր կուսակցութեան եւ ժողովրդի այդ թշնամու վրայ, որը մեր սոցիալիստական հայրենիքի դէմ պայքարելու հարցում համաձայնութիւններ էր կնքել Դաշնակների ու ռամկավարների հետ (բոլոր ընդգծումները մերն են. Ս. Վ.): Այդ մասին շատ է խօսուել Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութիւններում: Խանջեանի մերկացումն օգնեց Հայաստանի կուսկազմակերպութիւններին բոլշեւիկեան զգաստութեան բարձրացման հիման վրայ երեւան բերելու Ն. Ստեփանեանի, Դ. Սիմոնեանի, Ա. Բակունցի եւ ուրիշների տրոցկիստական - նացիոնալիստական տեռորիստական կենտրոնը, որոնք Խանջեանի աջակցութեամբ ոչ միայն զբաղւում էին վնասարարութեամբ՝ գրականութեան ու արուեստի բնագաւառում, այլ եւ տեռորիստական ակտեր էին նախապատրաստում կուսակցութեան եւ կառավարութեան ղեկավարների դէմ: Այդ կենտրոնը յատկապէս իր թշնամանքն էր տածում Անդրկովկասի ժողովուրդների բարեկամութեան եւ մեր կուսակցութեան ղեկավարութեան դէմ:

«Մերկացուեց նաեւ Հայաստանի հակայեղափոխական, նացիոնալիստական - տրոցկիստական կենտրոնը, որի անդամներն էին բոլորին յայտնի անձնաւորութիւններ՝ Ա. Երզնկեանը, Ա. Եսայեանը, Ս. Փիրումովը, Գ. Մակինցեանը եւ ուրիշները: Մերկացուեց եւ ձերբակալուեց Դ. Շահվերդեանը, այդ դաւաճանը ու մեր ժողովրդի թշնամին, ինչպէս հաստատուել է քննութիւնը, թէ կապուած է եղել թէ՝ Դաշնակների եւ թէ՝ օտար պետութիւնների հետախուզական օրգանների հետ: Շահվերդեան Դանուշը լրտես է, մեր հայրենիքի դաւաճան:

«Վերջին օրերս էլ մերկացուեց հակայեղափոխական - տրոցկիստ Ս. Վարդանեանի եւ Թողենցովկայի հետ կապուած Ս. Շահվերդովը: Հայկական հակայեղափոխական - տրոցկիստական կենտրոնը կապուած է եղել մի կողմից վրացական նոյնանման կենտրոնի, իսկ միւս կողմից էլ Դաշնակների հետ արտասահմանում, եւ աշխատում էր նրանց անմիջական ղեկավարութիւնով:

«Յիշեալ բոլոր անձերն էլ, իրենց ցուցմունքներում խոստովանել են իրենց հակայեղափոխական գործունէութեան մասին: Հաստատուած է, որ այդ դաւաճանները միանալով Դաշնակների հետ, երկար տարիներ վնասել են Հայաստանի սոցիալիստական շինարարութեան.

«Հետեւելով Դաշնակներին, յոյս դնելով Խորհ. Միութեան պարտութեան վրայ առաջիկայ պատերազմում, այդ սոր թշնամիներն անում էին ամէն բան, որպէսզի թուլացնէին, խարխլէին մեր հայրենիքի հզօրութիւնը: Նրանք յոյս ունէին անջատել Հայաստանը Անդրկովկասից եւ ամբողջ Խորհ. Միութիւնից եւ հակախորհրդային ուժերի ուժգնութեամբ ստեղծել «անկախ» հայկական պետութիւն՝ որ եւ է կապիտալիստական երկրի հովանաւորութեան տակ

Մեր կուսակցութիւնը արժանաւոր արեց այդ սրիկաների վոհմակը, որն իր արժանի պատիժը կը կրի մեր ժողովրդի դատարանի առաջ, բայց . . թաքնուած թշնամիներ կան դեռ շատ տեղերում եւ նրանց գործերն ու դէմքերը դեռ չեն բացուած մեր կուսակցութեան կազմակերպութիւնների կողմից ... Երբեք չպէտք է մոռանալ, որ Հայաստանում դեռ կան ջախջախուած հակախորհրդային կուսակցութիւնների մնացորդներ, մանաւանդ Դաշնակցութեան մնացորդները»:

Ինչպէս յայտնի է, ձերբակալուածները միայն Ամատունու թուած անուններով չեն սահմանափակւում. բանտարկուած են նաեւ Գ. Մահարին, Վ. Թոթովենցը, Ալազանը, Վ. Նորենցը, Գ. Վանանդեցին, Ա. Եղիազարեանը, Մ. Ենգիբարեանը, Աշրաֆեանը, Ա. Աղալբէկեանը, Կ. Մամիկոնեանը, Ա. Դէմիրճեանը, Գուլոյեանը եւ շատ ուրիշ բարձր դիրքեր ու պաշտօններ գրաւող բոլշեւիկ գործիչներ:

Բացի այդ, ըստ Ամատունի՝ «Հայաստանի կոմ. կուս. կենտկոմի բիւրոյի որոշմամբ Ս. Մարտիկեանը, Թ. Դաշտոյեանը եւ Ց. Դուրգարեանը հանուած են պատասխանատու աշխատանքից եւ նրանց վերաբերեալ նիւթերը յանձնուած են կուսվերահսկիչ յին»: Այս կամ այն ձեւով պատժուած են եւ բազմաթիւ ուրիշ ղեկավար եւ երկրորդական համայնավարներ:

Համայնավար կուսակցութեան անդամների խիստ ստուգում է կատարուած, որոշ տեղեր նոյն իսկ երեք անգամ, եւ հազարաւոր համայնավարներ հեռացուած են կուսակցութեան շարքերից մինչեւ այսօր ... ինչպէս ... կուսակցական եւ խորհրդային պետական մեքենան ... մաքրագործման է ենթարկուած:

Կասկածի կամ հարուածի տակ են առնուած եւ Ս. Լուկաշինի, Աշ. Յովհաննիսեանի, Ս. Տէր Գաբրիէլեանի պէս ականաւոր դէմքեր, որոնք դեռ երէկ իրենց տէր ու տիրական էին զգում Հայաստանի, իսկ այսօր այս կամ այն կողմ են շպրտուած իբրեւ «նացիոնալիստներ» ու «մեծ ազգայնական» անհաւատարիմ մարդիկ:

Թէ կուսակցական եւ թէ կառավարական գծով Հայաստանը այսօր ամբողջապէս յանձնուած է երկրորդական կարողութեան տէր մարդկանց ձեռքը՝ սկսած կոմունիստ. կուսակցութեան պետ Ամատունիով ու Հայաստանի կենտգործկոմի նախագահ Հանջեօղլեանով եւ վերջացրած Գուլիստանով ու Վէլիբէկովներով: Խիստ համեստ զարգացման ու կարողութեան տէր մարդիկ են այսօրուան կոմ. կուս. կենտ. կոմիտէի ղեկավար դէմքերը — զանազան Ակոպովները, Մուղդուսիները, Աւագովները, Աւէտամէկովները, Կուլինեանները եւ Կուրդեկները, ինչպէս նաեւ կառավարութեան անդամները: Մարդիկ որոնք, յամենայն դէպս, մի կուսակցութիւն գլխաւորելու եւ մեր երկիրը կառավարելու ոչ բնական ձեռնհասութիւնը ունին, ոչ էլ կրթութիւնն ու կեանքի փորձը.

Իբրեւ հետեւանք Խանջեանի դաւաճանութեան թէ դաւադրութեան, Հայաստանի ղեկավարութիւնը վերից վար փոխուած է եւ հին ղեկավարութեան ... մաքրագործում մը դեռ շարունակւում է անընդհատ եւ ամենադաժան միջոցներով: Այդ մաքրագործման հետեւանքով առաջացած արդիւնքի պատկերացման անցնելուց առաջ, մի յօդուածով էլ պարզենք, թէ, իրօք, ի՞նչ է մաքրագործման բուն պատճառը եւ ներկուսակցական զտումների իրական իմաստը — ... թէ ինչպէս նաեւ գաղափարական բախում:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

*) «Խորհ. Հայաստան», 10 յունիս, թիւ 131.

Երաժշտութեան յաղթանակը

—.—

Բարեկամներէս մին ցաւ կը յայտնէր թէ ինչու մեր հասարակութիւնը ինքնաբերաբար ու կամովին չի գար արուեստի արտայայտութեանց, ըլլան անոնք երգահանդէս, նուագահանդէս, գրական դասախօսութիւն կամ թատրոն: Թէ ինչո՞ւ չեն գար իրենց իսկ հաճոյքին համար: Կազմակերպողները ստիպուած են մեծածախս ու յոգնատանջ ջանքեր ընել, յանձնախումբերու օժանդակութեանց ապաւինիլ, ժամանակցողներու բնակարաններուն ու բարեկամներուն վրայ յոյս դնել, կոկիկ բազմութիւն մը միաբերելու համար որ շատ անգամ քաջալերական պարտականութիւն մը կատարելու յախորժանքը ունի եւ կամ իր զաւակը կամ մէկ ազգականը տեսնելու, լսելու եւ առավ պարծենալու համար տեղէն շարժած է:

Բարեկամս, որ թատրոնի ջերմ սիրահար ու միեւնոյն ատեն քննադատ ալ է, իրաւունք ունէր ու ես ձայնակցեցայ իրեն:

Ստոյգ է որ, ներկայիս, երաժշտութեան, գրականութեան կամ թատրոնի մէջ, արուեստը առեւտրականացած է, եթէ կարելի է այսպէս ըսել: Թատերգութիւն մը յօրինելու, բեմադրելու համար, երգահանդէս մը մէջտեղ բերելու համար, վէպ մը հրատարակելու համար ստոյգ է որ դրամագլուխի պէտք կայ, նախապէս տրամադրելի կոկիկ գումար մը անբաժելի է, այսինքն արուեստի արտայայտութիւնները վաճառականական գործի մը երեւոյթը, ձեւը, խաղարկութիւնը կը ստանան: Հանրային (public) մը, որ հիմա ամէն կողմ տարածուած է, պէտք է որ կարենայ հանել բոլոր իրենց գործերով դրամագլուխներուն, ոչ միայն լուր տալու համար անոնց, այլ եւ հետաքրքրելու զանոնք երթալու այսինչ հանդէսին կամ կարդալու այնինչ գիրքը:

Ասոր հետեւանքը ան կ'ըլլայ — եւ այստեղ է վտանգը — որ արուեստագէտներուն մտքին մէջ տարօրինակ փոփոխութիւն մը յառաջ կուգայ: Անոնք փառքը կը փնտռէին անոնք, հիմա ստիպուած են փնտռել դրամը եւս, եթէ, ոչ իրենց համար, գէթ տնօրէններուն, հրատարակիչներուն, կամ իրենց մասնակցութիւնը բերող ուրիշներու համար:

Անուններ թուել չեմ ուզեր, բայց կը ճանչնամ երիտասարդ արուեստագէտներ որոնք նախ սկսան իրենց բոլոր սրտով, իրենց բոլոր պարզութեամբ, իրենց բոլոր աղուանդով մէջտեղ, շատ լաւ ակընութիւն մը ունեցան, յետոյ երբ յաջողութիւն գտան, տեսան կամ իրենց ըսողներ եղան որ իրենց լսածը թէեւ գեղեցիկ է ու հետաքրքրական, բայց բաւական չէ հասարակութեան համար, թէ պէտք է հասոյթ ապահովել: Այն ատեն, այդ արուեստագէտները, իրենց երկրորդ կամ երրորդ արտայայտութեան մէջ, զիրենք վաճառականական ապարէզ նետել ուղղողներու ճնշման տակ, այնպիսի գործ մը տուին որ իրենց ինքնութենէն զուրկ էր այլեւս, եւ որ սակայն նիւթական յաջողութիւն ալ չապահովեց:

Ահա թէ ուր է ահաւոր վտանգը:

×

Արուեստագէտ հասարակութիւնը հետզհետէ կ'ունի, սակայն միխթարական կէտ մըն է: Ու երաժշտութիւնը ամէնէն շատ սիրուած արուեստը կը խուի ըլլալ. ... ալ պատճառը պարզ է: Զանազան մարդոց մէջ ընդհանուր զգացումներ կան որոնք հասարակաց են, այսինքն ուրախութիւն, տխրութիւն, սէր, մեր մարմինին ու սրտին վիճակները: Մենք ամէնքս իրարմէ կը տարբերինք մեր մշակոյթով, մեր իմացականութեամբ, մտքի սովորութիւններով, մեր միջավայրով, բայց ամէնքս ալ իրարու կը նմանինք բարկութեան կամ սիրոյ ... ջեւ մեր հակազդելու կերպով, ... խօսքով, միեւնոյն կերպով կը զգանք բոլոր կիրքերը: Արդ, երաժշտութիւնը իմացական որ եւ է բան չարտայայտեր, այլ ընդհակառակն, իր ... ութեան մէջ միմիայն զգալի է, զգացական է:

Երաժշտութեան հմայքը հոն է ... ան կը հասկցուի ու կը սիրուի մշակոյթի բոլոր աստիճաններուն վրայ:

Նրբամիտները հաճոյք կը զգան ... սելով, հաճոյք կը զգան տեսնելով ինչպէս խմբագրուած է. ... հեղինակին թեքնիքին վրայ, նուագածուներուն ճարտարութեան վրայ ... անոնք ... իմացական հաճոյք կը զգան:

Անոնք որ, ինծի պէս, շատ մշակուած երաժիշտներ չեն, կրնան ... նալ ուրիշ հաճոյք մը զգալ, որովհետեւ երաժշտութիւնը ականջով ... անհրաժեշտ չէ, երաժշտութիւնը միայն լսելի բան մը չէ, այլ բան ... ու կը զգացուի, երաժշտութիւնը ... նաւանդ միջոց մըն է ջղայնօրէն, ֆիզիքականօրէն, մարմինները իրարու հետ հաղորդակցութեան մէջ դնելու: Ինչպէս որ դաշնակի մը մէկ նօթի թրթռացումը ուրիշ նօթի մը կը հաղորդուի, նոյնպէս ամէն մարդկային մարմին կը շրջապատուի ու կը ցնցուի տեսակ մը ալիքով, ձայնէն անկախօրէն ու միմիայն կշռոյթով:

Հետեւաբար իմացականութեան ... զգացականութեան բոլոր աստիճանները իրենց բաժինը կը գտնեն հոն:

Երաժշտութիւնը կեանքի բոլոր ... հերուն կրնայ ներկայ ըլլալ, բոլ...

ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ

Մուքը թող իջնի իմ վրայ, խարխ վրայ լոյսը ցաթէ,
Մըթին մէջ թող հոգիս լայ՝ շիթն իբրեւ ցօղ այտին կաթէ ..
Թող չասեն թէ ես չար եմ, մի զրկէք ինձ նրա այցէն.
Խունկ լինեմ անվերջ մխամ՝ բուրմունքը ճամբան պատէ:

Դիշերուան լուսնակը լինեմ, երազին մէջ զայն դիտեմ:
Ցերեկուան արեւը լինեմ, շող մատներով զայն զգուեմ,
Ինչ որ բանէ արծաթ լինի, ինչ որ բանէ ոսկի լինի,
Գանուրտեմ բուխ ամպի տակ՝ երազիս մէջ զայն գրկեմ:

Արծաթափայլ մաճը լինեմ, արտը վարեմ, մխիթարուեմ,
Ակօսին մէջ ատաղեր ցանեմ, մուրազին չափ ոսկի մաղեմ,
Երկնքում աստղ չմնայ, բոլորը ես գոգը չարեմ,
Եթէ զամ մէկ հատ մուրամ՝ մականի ծայրը պաչեմ:

Արցունքս տամ վտա'կ վտա'կ, արիւնս տամ երա'կ երա'կ,
Արիւնս գինի, սիրտս բաժակ, արցունքս էլ վրան մուրհակ,
Որ յախտեան մնամ գերի, պահակ լինեմ այդ մուրհակին,
Թէ որ խրէ սրտիս դանակ՝ թող չկարծեն ինձ Ճախատակ:

Աշխարհին սկիզբ չունի կ'ասեն, այդ սկիզբը, ես'ր, դու եղիր,
Գուցէ, ճանւ Աստուած չունի, այդ աստուածը դո'ւ եղիր,
Մինչեւ հիմա որբի նման աշխարհին ու ես գլորել եմ,
Անիմաստ այս թափառումին՝ խաղաղ վախճանը դո'ւ եղիր:

Ասում են թէ հոգի ես, ինձ տիրանալ չի լինի
Ի՞նչ անեմ ես միայն հոգին, երբ մտնենալ չի լինի,
Ես մարմին եմ հողեղէն, սիրտ ունեմ վառ եւ աչեր,
Ի՞նչ անեմ աշխարհին եթէ սիրել ու լալ չլինի:...

ՏՈՔԹ. Ց. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

ԱԶԳ. ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

>>>> o <<<<

Թիֆլիսի վրացի կոմունիստները կը պատրաստուէին տօնել բանաստեղծ Իլիա Ջաւջաւաձէի մահուան յիսնամեակ յոբելեանը. Թէեւ անիկա ազնուական գործիչ մըն էր, ճորտատիրութեան համոզուած պաշտպան մը, կատաղի հայատեաց մը եւ ցարական խոխարքայ իշխան Կալիցինի գործակից: Իսկ նոյն ժամանակ Թիֆլիսի ճնշման տակ կ'արգիլուէր տօնել ութսունամեակը Երեւանեան համեստ գրողի մը, խմին Տէր Գրիգորեանի, որ քաղաքականութեամբ չէ զբաղած եւ իր ամբողջ կեանքը նուիրած է հայ մշակոյթին: Մինչեւ անգամ Ստալինի մոլեռանդ հետեւորդները չեն կրնար բացատրել թէ ինչու Ջաւջաւաձէի յոբելեանը «յառաջդիմական մեծ գործ մըն է», իսկ Տէր Գրիգորեանի յոբելեանը՝ հակայեղափոխութիւն.

Հայերուն համար անհասկնալի է թէ ինչու Ներսէսեան դպրոցի հոյակապ շէնքը Թիֆլիսի մէջ խլուած է Հայերէն եւ յանձնուած վրացական հաստատութեան մը, իսկ հայկական դպրոցը քշուած է անյարմար շէնքի մը մէջ:

Ինչու հայկական թատրոնը Թիֆլիսի մէջ տրուած է Վրացիներուն, իսկ Հայերուն տրամադրուած է խեղճուկ թատրոն մը Հաւլաբարի մէջ:

Ինչու Վրաստանի 400.000նոց հայ բնակչութիւնը ներկայացուցիչ չունի կառավարութեան մէջ:

Ինչու տասնեակ միլիոններ կը ծախսուին վրացական բուժավայրերուն վրայ, իսկ հայկական Արզնին որ ճանչցուած էր իբր համամիութենական բուժավայր, դեռ կիսաւարտ կը մնայ

Ինչու Թիֆլիսի մէջ միջոցներ կը գտնուին վրացական համայնավարական բառարանը հրատարակելու բազմաթիւ հատորներով, իսկ հայ համայնավարական բառարանի ձեռագիրները երրորդ տարին է որ անշարժ կը մնան՝ նիւթական միջոցներու չգոյութեան պատճառաւ:

(Ծանօթ. Թարգմանիչին.—Այս «ինչու»ներուն վրայ կարելի էր աւելցնել նաեւ հետեւեալ երկու «ինչու»ները:

Ա. - Ինչու վրացական կառավարութիւնը պէտք տեսաւ գրաւելու Հայերու ձեռքէն Մելիք Ազարեանի փառաւոր շէնքը, զոր հանգուցեալը յատկապէս կտակած էր Հայաստանի համալսարանին եւ պէտք էր փոխանցուէր Խ. Հայաստանին:

Բ — Ինչու Վրաստանի կառավարութիւնը պէտք տեսաւ գրաւել Թիֆլիսի Հայոց Առաջնորդարանի շէնքը եւ յանձնել Թուրքերուն՝ թրքական դպրոց մը բանալու համար, փոխանցում մը՝ որուն հետեւանքով այսօր Թիֆլիսի Առաջնորդարանի բակին մէջ թաղուած ականաւոր հայ իշխաններու, զօրավարներու եւ գործիչներու տապանաքարերը քանդուած են):

Ինչուներու այս անվերջ շարքը, որ կը տրուի «չարամիտ Դաշնակներու կողմէ», կը թափանցեն նաեւ հայ բոլշեւիկներու մտքերուն մէջ եւ կը ստեղծեն դժգոհութեան մթնոլորտ մը, որով թանձրացած է այժմ Անդրկովկասեան կեանքը:

Կողիտ անարդարութեան վերջին աքթը Ստալինի սահմանադրութիւնն էր, որ ամրացուց փաստօրէն գոյութիւն ունեցող սահմանները Անդրկովկասեան հանրապետութեանց, եւ այդ կերպով սահմանային վէճը լուծեց ի նպաստ Վրաստանի եւ Ադրբէջանի, — վէճ մը որ խորհրդային րէժիմի տակ ալ դադրած չէր կռուախնձոր ըլլալէ Անդրկովկասի ժողովուրդներուն միջեւ: Երեւանի մէջ այսօր կոմունիստներն ալ կը վրդովին եւ չեն կարող հաշտուիլ այս տեսակ աղաղակող անարդարութեան մը հետ:

Բանի մը խօսքով վէճին էութիւնը հետեւեալն է — Վրաստանին կցուած է Ախալքալակի գաւառը որ աշխարհագրօրէն եւ տնտեսապէս կը կազմէ Հայաստանի անբաժան մասը, որուն բնակչութեան 85 առ հարիւրը Հայ է, եւ որուն միացումը Հայաստանին քանիցս պահանջուած է նոյն գաւառի ժողովուրդէն:

Ինչու, կը հարցնեն Երեւանի մէջ, եւ ինչ հիման վրայ: Ոչ մէկ գոհացուցիչ պատասխան Երեւանցիները կը ստանան իրենց այս ցաւոտ հարցումին: Այդպէս կ'ուզեն Ստալինը եւ Բերիան:

Երեւանի մէջ կը շարունակեն յուզուիլ եւ վրդովուիլ թէ ինչու Աճարիան, որ աւելի քիչ բնակչութիւն ունի, եւ հարաւային Օսեթիան Վրաստանի սահմաններուն մէջ ինքնավար հանրապետութիւններ դարձած են, իսկ Ախալքալակը զրկուած է այդ իրաւունքէն եւ կը կառավարուի կեդրոնէն ղրկուած պաշտօնեաներով իբր նուաճուած գաղութ մը:

Նոյն կարելի է ըսել նաեւ լեռնային Ղարաբաղի մասին, որ Հայաստանի օրկանական մասը կը կազմէ, ու բացառապէս հայկական բնակչութիւն ունի եւ մէկէ աւելի անգամներ պահանջած է միացնել այդ գաւառը Հայաստանի:

Այդ գետնի վրայ տեղի ունեցած են նոյն իսկ ապստամբութիւններ բոլշեւիկներու օրով եւ առաջնորդները բռնուած եւ աքսորուած են Սիպերիա: Ստալինի սահմանադրութիւնը այդ գաւառը կուտայ Ադրբէջանին, ինչպէս որ անոր կուտայ նաեւ Նախիջեւանի շրջանը, որ ընդհանուր սահման չունի Ադրբէջանի հետ:

Այդ անարդար վերաբերումը հանդէպ Հայաստանի՝ լեցուց նոյնիսկ հայ բոլշեւիկներու համբերութեան բաժակը եւ անոնք ուղղակի ըմբոստացան կեդրոնական իշխանութեան դէմ:

Այդ հողի վրայ էր որ ինկաւ Հայաստանի կոմկուսի քարտուղար Խանջեանը: Երեւանի մէջ համոզուած են թէ սպաննուած է ան Բերիայի ձեռքով եւ անձնասպանութիւնը քողարկում մըն է պարզապէս իրողութիւնը ծածկելու համար:

Այդպէս է թէ ոչ՝ մէկ բան անվիճելի է, այն՝ որ ազգային կիրքերը Կովկասի մէջ չափազանց սրուած են եւ ինչ որ մանաւանդ ցաւալի է, հայ-վրացական յարաբերութիւնները լարուած են թշնամական բնոյթ:

Երեւանի բանտին մէջ այժմ նստած բոլշեւիկ առաջնորդներէն մէկը ... գակի ըսաւ թէ իրենք ստեղծած ... գաղտնի խմբակցութիւն մը, որուն նպատակն էր պայքար մղել վրացական գերիշխանութեան դէմ Անդրկովկասի մէջ:

Նոյն բանը կը հաստատուի ուրիշ աղբիւրներէ ալ: Հայ կոմունիստներու մէջ շատ զօրաւոր կերպով կը զգացուի թշնամութիւն դէպի վրացի բոլշեւիկները: Հայ վրացական հակամարտութիւնը անվիճելի եւ տխուր իրողութիւն մըն է Կովկասի մէջ:

Ընդհակառակն նկատելի է բացայայտ մերձեցում Հայերու եւ Ադրբէջանցիներու միջեւ, ինչպէս ժողովրդական զանգուածներու, այնպէս ալ համայնավար շրջանակներու մէջ:

(Վերջ)

(3)

կացութիւններուն կրնայ համապատասխանել: Կ'ուզեմ յիշել Միւլլի Փռիւտոմի տողերը որոնք սքանչելի կերպով կ'արտայայտեն այս գաղափարը.

Vous qui m'aiderez dans mon agonie
Ne me dites rien;
Faites que j'entende un peu d'harmonie
Et je mourrai bien.

Եւ աս տունը.

Je suis las des mots, je suis las d'entendre
Ce qui peut mentir;
J'aime mieux les sons qu'au lieu de comprendre
Je n'ai qu'à sentir.

Իրաւ չտուիթիւնը միմիայն իր մէջ չէ զարգացած, այսօր ան բոլոր արուեստներէն ներս է մտած: Վէրլէն կը գոչէր.

«De la musique avant toute chose»..

Հետզհետէ աւելի զօրաւոր պահանջ կայ — քանի որ չատուոր ենք, քանի որ ընկերային կեանք մը կ'ապրինք — միանալու զգացականութեամբ, սիրտով, յուզումով:

Ահա թէ ուրկէ կուգայ երաժշտութեան յաղթանակը

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ԵՐԳԻՒՄԱՆՔ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

(Ըստ թրքական աղբիւրի)

ԷԼԱԶԻԶ, 28 ՅՈՒՆԻՍ — Տէրսիմի տէրէպէյիներուն դէմ զապտիի երկաթեայ չարժումները վարող զօրավար Ապտուլլահ Ալփտողան կրակէ յարձակողականով մը գրաւած է Սամանլըքը: Այս վերջինին համար կ'ըսուի թէ գիւղ մըն է, կարեւոր դիրքի մը վրայ: Ձեռք անցուած են հինգ ջաղի, եօթը աւանակ, որոնց տեսակները աղնիւ ըլլալով Անգարա ղրկըւած են պատուասար համար: Տասներկու թնդանօթներ բարձրացուած են Էչէկ Տաղի մէկ սարին վրայ: Այսպէսով քաղաքակրթութիւնը, առաջին անգամ ըլլալով, մուտ կը գործէ Տէրսիմի մէջ, ուր ամէն կարգի ճամբորդութիւն կամ փոխադրութիւն եղած է ցարդ էչերով: Այդ վայրերէն անիւ չէ անցած բացի չարխը ֆէլէքէն: Մեր հերոսական բանակը, արծուեխումբի մը նման, կը բարձրանայ ապառաժներէ վեր, քանդելու բռնութեան որջերը եւ տուններու Հանրապետական լոյսերը Սակից վերծ. Տէրսիմի մեր հայրենակիցները, որ սխալմամբ Քիւրտ կը կարծեն իրենք զիրենք, պիտի ապրին երկնային արքայութիւնը յիշեցնող կեանքի մը մէջ:

ԷԼԱԶԻԶ, 29 ՅՈՒՆԻՍ — Այր Տաղի մէկ կողին վրայ երկու կատղած չուներ յարձակած են մեր թնդանօթաձիգներէն լէպլէպիճի Հասան չավուշի վրայ եւ հինգ վեց տեղէ խածած են զինքը: Ցինապետը փոխադրուած է Էլազիզ, ուր իր կարգին, յարձակած է տեղւոյն բժիշկին, դեղագործին եւ հիւանդապահներուն վրայ: Վարակուածները իրենց կարգին ուրիշներ խածած ըլլալով, կատաղութիւնը ծաւալած է քաղաքին մէջ: Խածուած է նաեւ զայմագամին տասնեւեօթամեայ կինը՝ պայեան Սաքըզ: Բոլոր կատղածները փոխադրուած են Այր Տաղ ուր արդէն կատաղի կռիւ մը կը մղուի Սէյիտ Րիզայի կողմնակից թափթփուքներուն դէմ: Քաղաքակրթութեան խորհրդանշանը՝ մեր պանծալի դրօշակը կը ծածանի Սամանլըքի, Էչէկ Տաղի եւ Այր Թէփէի վրայ.

ԷԼԱԶԻԶ, 30 ՅՈՒՆԻՍ — Ապստամբ պետերէն չէյխ Զմպօլօ, չէյխ Ճուպ Մուսա, Շամօ բէկ, Զալալ Սայիտ բէկ, Սէյիտ Մէմօ, Մոլլա Մահմուտ, Հաֆրզ Զպօօ, ինչպէս նաեւ Հայլօյօ ցեղախումբին պետը Հասան Զարալուր բէկ անձնատուր եղած են: Իսկոյն անոնց ներում շնորհուած է: Անոնցմէ Զմպօլօ, Մէմօ եւ Զարալուր ներումի անարժան համարելով իրենք զիրենք, անձնասպան եղած են: Զինուորական պատիւներով թաղում կատարուած է: Մեր հերոս զինուորները արդիական մեծ գերեզմանատուն մը կառուցած են Զնասն Տէրէի ծործորին մէջ: Թնդանօթներու եւ հրացաններու պայթիւններէն զ... ութիւնը կատարեալ է:

ԷԼԱԶԻԶ, 1 ՅՈՒԼԻՍ. — Զօրավար Ալփտողանի բանակին միացան 30000 նոր զինուորներ: Անձնատուր եղած պետերէն մէկուն խոստովանութեան համաձայն, ապստամբապետ Սէյիտ Րիզային հետ մնացած են Խբրըմօ, Լօբէպանէ եւ Ցիճնօ անուն աշիրէթապետները, իրենց քանի մը հարիւր թափթփուքներով, որոնց մաքրագործումը ժամերու խնդիր է:

ԷԼԱԶԻԶ, 2 ՅՈՒԼԻՍ — Սէյիտ Րիզայի ծանօթ գործակիցներէն Լաճրմօ, Խազմանաճըլա, Զաճալօ, Զըմանէ եւ Խրբօխուզօ պետերը արցունքը իրենց աչքերուն մէջ յանձնուած են, զղջացած ու ներում հայցած: Հրամանատարը թրքական անուանի մեծահանձնութեամբ ներած է իրենց՝ ղրկելով զիրենք երկրիս անդիի կողմը:

ԷԼԱԶԻԶ, 3 ՅՈՒԼԻՍ — Մեր զինուորները դիւցազուններու պէս կը մագլցին Քուրթուլէրէի բարձունքները, ուրտեղէն իրրեւ համայնապատկեր կ'երեւի Եէմէքը: Թշնամին 2000 մեռեալ եւ 1478 վիրաւոր ձգելով նահանջած է դէպի Թաւ Տաղի զաղաթը, ապաստանելով քարայրներու մէջ: Մեր օդանաւորդուհիներէն պայեան Զիչէք, պայեան Կիւլպահար եւ պայեան Գալմամու իրենց սաւառնակներով մտած են քարայրներէն ներս եւ խուցիկներ թափած են, հրաւիրելով ապստամբները իրենց յանձնուիլ: Երեք օդանաւորդուհիներուն յանձնըւած է երեսունըհինգ հոգինոց ապստամբ խմբակ մը: Վայրկեանէ վայրկեան անոնց զալօռեան կը սպառուի: Միւս կողմէ Խուրչամօյօ գիւղակին մէջ շինուած է դպրոց մը, հիւանդանոց մը, ողանդանոց մը եւ գերեզմանատուն մը:

ԷԼԱԶԻԶ, 4 ՅՈՒԼԻՍ — Սէյիտ Րիզայի հետ մնացած են քանի մը հոգի միայն.— Երկու թափթփուք մարդ, երեք կին, եօթը մանուկ եւ մէկ էշ: Փամփուշտի եւ կերակուրի պակասութիւն ունին. Պաշարման շղթան հետզհետէ կը նեղնայ: Վայրկեաններու խնդիր է անոնց անձնատուութիւնը:

ԷԼԱԶԻԶ, 5 ՅՈՒԼԻՍ — Սէյիտ Րիզայի էշը գերի բռնուած է: Իրենց մէջ ալ խռովութիւն ծագած է: Կիները ըմբոստանալով յարձակած են իրենց ամուսիններուն վրայ եւ զանոնք զինաթափ ըրած: Պաշարման շղթան աւելի նեղցած է: Կ'ըսուի թէ Սէյիտ Րիզա մինակ մնացած է: Երկվայրկեաններու խնդիր է իր ձերբակալութիւնը:

ԷԼԱԶԻԶ, 6 ՅՈՒԼԻՍ — Սէյիտ Րիզա յուսահատական վիճակի մէջ է. կորսուած է իր աջ ոտքը, ջախջախուած է իր ձախ ձեռքը, փշրուած է իր ծնօտը եւ կողէն ալ երկու տեղէ վիրաւորուած է: Իր քով մնացած է երկու լաւաշ հաց եւ հինգ փամփուշտ: Իրեն հրաւէր եղած է որ յանձնուի: Տէրսիմի գիւղերէն Մանթարլըքի, Համզոյի, Գլլօյի, Խազամազօյի մէջ բացուած են մասնաճիւղեր, կաչեմախճառի խանութներ: Զուլօպլօյօ գիւղին մէջ սկսած է հրատարակուիլ «Այթ Մարթինի» անուն շաբաթաթերթը. իսկ Սէյտօ գիւղաքաղաքին մէջ հիմը դրուած է բժշկական համալսարանի մը, վիրաբուժական բաժինով: Կ'ըսուի թէ սանիտարի գործարան մըն ալ պիտի բացուի, վիրաբուժական բաժինին քով:

ԷԼԱԶԻԶ, 7 ՅՈՒԼԻՍ — Սէյիտ Րիզա կոչուած վայրենին՝ գիշերանց վատաբար փախուստ տուած է եւ ապաստանած Տօլաղ Տէրէ լեռը, ուր գտած է քանի մը ստանիակ թափթփուքներ եւ կը շարունակէ իր ախմարական դիմադրութիւնը: Մէկ երկու շաբաթուան խնդիր է իր ոչնչացումը: Շէյխ Մուհամմէտ գիւղին մէջ բացուած են սափրիչի, դերձակի, արդուկողի եւ անուշահոտութեանց խանութներ. Բացուած է նաեւ վերջին ոճով պարտէզ մը ուր առաջին անգամ նըւագուած է Սէն Սանսի «Տանս Մագաբրն», Ցիհավէնտի եղանակին յարմարցուած: Գիւղէն մինչեւ գետեզերք բերդմանատուն լայն պողոտայ մը շինուած է եւ ուռեններ անկուած են:

ԷԼԱԶԻԶ, 8 ՅՈՒԼԻՍ — Մեր հետադօտիչ ջոկատը գտած է նոր գետ մը, Ալթունաէրէ անունով: Զուրին ուղղութեամբ երթալով գտած է նոր լիճ մը, Այնա կէօլ անունով: Լճակին մէջ գտած է կղզեակ մը, Զէնկին Աստաանով ծիլով Զուխլերեան յիշեցնող վայրեր, լեռներ, լիճեր, աւելի ըլլալով գլօլօններ: Մեր ջոկատը կղզի եւ լեռլով գտած է ոսկեհանք մը հին քաղաքի մը աւերակները, քարակերտ զամբարան մը եւ Մասալ աղա անունով հարիւրհինգամեայ ծերունի մը, որ պատմած է խիստ չահեկան դրուագ մը, լուսաւորելով Տէրսիմի երկրամասին մէջ ապրող մեր հայրենակիցներուն ծագումը: Նոյնութեամբ կուտանք ծերունիին խօսքերը.

— «Կար ու չկար, հինգ դար առաջ, Խչօխոյօ անուն մեծ թիւրք չէյխը կար — Ալլահը թող լոյս ցանէ անոր հոգիին պառուհանին մէջ — որ Արաբատական արեւելեան կողմէն այստեղ դաղթեց, իր հազարաւոր թիւրք հետեւորդներով: Շէյխ Խչօխոյօն — թող Ալլահին մէլէքները լոյս հեղուն իր հոգիին մէջ — անըմբռնելի մոլութիւն մը ունէր ամէն բան հակառակ դարձնելու: Իր անունն ալ, որ նախապէս Խազօխչօ էր հակառակ էր դարձուցած եւ ըրած Խչօխոյօ: Ինչպէս բուխ, անհասկնալի ու խենթ մոլութեան մը տէր էր, հակառակ իմաստուն չէյխ մը ըլլալուն: Այս հակառակամոլ չէյխը, օր մըն ալ, իր ազգութեան անունը «Թիւրքը» հակառակ դարձուց. առաջին տառը ընելով վերջին եւ վերջին գիրը առաջին: Այսպէսով առաջ եկաւ «Քիւրթ» բառը ու մնաց: Ու ազէա ժողովուրդը կարծեց թէ ինք անհատ ազգ մըն է: Գալով «Տէրսիմ» անունին՝ ան ալ իր պատմութիւնը ունի: Օր մը չէյխ Խչօխոյօ հիւր կ'ունենայ մեծ վէզիր Գարթաճի Մուսթաֆա Փաշան, որ տեսնելով չէյխին հակառակամոլութիւնը կ'ուզէ պատճառը հասկնալ: Խչօխոյօ կտրուկ կերպով կը պատասխանէ. — Թէրս իմ (հակառակ եմ): Այդ խօսքը աղաւաղուելով կ'ըլլայ «Տէրսիմ»: Գալթաճի վէզիրը կը թշնամանայ, իսկ չէյխը կը կառչի իր ժողովուրդին հակառակ երթալ լկտամարտութեան ու չմնարկել տուրք, չտալ զինուոր, չհպատակիլ ոչ մէկ օրէնքի կամ հրամանի ու մինչեւ արուած հրահանգին հակառակը գործադրել: Ահա այսպէսով առաջ եկած է Տէրսիմցիներուն հակառակութիւնը կառավարութեան դէմ»:

Մասալ աղայի այս լուսաբանութիւնները, իբրեւ պատմական փաստ, կուգան անգամ մը եւս ապացուցանել թէ Տէրսիմի մեր սիրելի հայրենակիցները հարազատ, զտարիւն թիւրքեր են եւ խաղալիկ ըլլալով իրերայաջորդ խենթ պետերու ձեռքը՝ պարապ տեղը թշնամացած են իրենց ազգին դէմ: Զօկատին մէջ գտնուող հաբիբապետ պայ Հասա Խուսաղ, որ աստղագէտ գրող մըն է, սկսած է օգտագործել ծերունի Մասալ աղայի պատմած նիւթը՝ երկարաշունչ հէքեաթավէպ մը գրելու համար: Գործը աւարտելէ վերջ պիտի ներկայացուի Նոպէլեան մրցանակի յանձնախումբին ու անշուշտ պիտի շահի առաջին մրցանակը, եթէ Շուէտի մէջ ալ արդարութիւնը կը գործադրուի, ինչպէս մեր լուսապայծառ հայրենիքին մէջ:

Գալով ապստամբապետ Սէյիտ Րիզային կ'ըսուի թէ, առանց պայմանի, ներում խնդրած է: Այս տողերը կարդացուած պահուն արդէն յանձնուած պէտք է ըլլայ: Մեր յաղթական բանակը, սակայն, Տօլաղ Տէրէ լերան գագաթէն վեր կը բարձրանայ անվեհեր եւ անվհրապահ:

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՍԻՐ ԱՆՑԵԱԼ

(Տարօնցիներու հանդէսին առթիւ)

Ամբան կալ ու կուտ այս եղանակին, որուն կը յաջորդէ Վարդավառը, ամէն հայ շինական ուրախութեան եռուզեռի մէջ կ'ըլլայ, պատրաստութիւն կը տեսնէ, Ս. Կարապետ ուխտի երթալու: Ահա այս իրարանցումի մէջ էինք երբ մեր գիւղը պաշարուեցաւ թուրք ու քիւրտ խուժանի կողմէն: Գիւղ գտնուող այր մարդիկ այդ իրիկուն Ս. Կարապետ տարին ըսելով թէ զօյ նամակ եկած է թաղաւորէն Հայոց համար ու ընդհանուրին աղէկ պիտի կարդացուի: Իսկ մանուկներն ու մայրերը յաջորդ առաւօտ ճամբայ հանեցին դէպի վանք եւ քանի մը օր չարունակ խումբ առ խումբ այսպէս: Մեղրուայ, Գաղլուայ, Զիարաթայ, Գօկլանայ, Կվարանայ, Բազուայ հայութիւնը ամբողջ մէկ տեղ համախմբեցին:

Բայց այս անգամ հակառակ Վարդավառի տօնը ըլլալուն, այդ հինաւուրց սաճարին զանգակին զիլ ձայնը որ դարեր չարունակ սփոփանք եւ հաւատք էր ներշնչած հայ հաւատացեալին, խաղաղ լռած էր: Ոչ տավուլ կար եւ ոչ զուռնա, ոչ ձիարշաւ կար եւ ոչ լարախաղաց: Ամէնքն ալ լուռ ու զալուկ դէմքով իրար կը դիտէին: Այս անգամ եկած էին ոչ թէ Վարդավառ տօնելու, այլ իրենց վերջին շունչը տալու:

Այն ժամանակ Տարօնի ջարդարարն էր Մչեցի լակոտ մը, Գայրամ էֆէնտին: Այս հրէշը քանի մը ամիսէ ի վեր իր զինուորներով Ս. Կարապետ կը բնակէր, այնտեղ ուր ամէն տարի չարունակ ձիարշաւ կը կատարուէր: Դահճը հրամայեց մեծ փոս մը փորել խեղճ Հայերու ձեռքով մօտաւորապէս 20 մեթր երկայնութեամբ 10 մեթր լայնքով եւ 3 մեթր խորութեամբ: Երբ այս աշխատանքը լրացաւ, նախ կղերականները բերին մէկիկ մէկիկ հաւու պէս գլխատեցին եւ փոսը գլորեցին: Յետոյ այր մարդիկ տասը տասը եւ հինգական անձ մէկ ուղղութեան վրայ կեցնելով մէկ գնդակով կը շրջէին: Այսպէս մինչեւ վերջին մարդը փոսը լեցուցին: Տասը հոգի պահած էին փոսը ծածկելու համար. Անոնք ալ իրենց գործը լրացնելէ վերջ ձորի մը մէջ սպաննուեցան:

Այս ամբողջ ողբերգութիւնը կը կատարուէր իրենց հարազատներուն ներկայութեան: Իսկ կիները եւ երեխաները դէպի Մշոյ դաշտ Առղուտ կոչուած գիւղը առաջնորդեցին, չատ մը բախտակիցներու հետ եկեղեցին եւ մարագները լեցնելով՝ քարիւղով այրեցին: Ես ինքս անոնց մէջ էի եւ հրաշքով մը ազատեցայ: Ամէն անգամ երբ կը մտաբերեմ այդ ահռելի օրերը մազերս կը փշաքաղուին եւ կ'ուզեմ բանականութիւնս կորսնցնել չզգալու, չապրելու համար այն տանջանքները զորս կրեցին մեր մայրերն ու քոյրերը: Հաւատացեալներ կ'ըսեն թէ Ս. Կարապետ հրաշքներ է գործեր. բայց ո՞ւր է այդ սուրբը, երբ իր ժողովուրդին արիւնը կը հոսէր գետերու պէս... Ես խորապէս համոզուած եմ որ փոխանակ սուրբերուն եւ Ս. Կարապետներուն ապաւինելու, եթէ մեր զէնքին եւ բազուկին ապաւինէինք, թերեւս տարբեր ըլլար մեր ճակատագիրը:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

ՆՈՐԱՀԱՍ ՏԱՂԱՆԴ ՄԸ

«Ժիւլ Հարվուտ - Էվրի» ամերիկեան գրական ընկերակցութիւնը 1500 տոլար արժէքով իր մրցանակը յատկացուց այս տարի հայ նորահաս տաղանդի մը, 32՛տարեկան, ուսանող Միչիկընի համալսարանին:

Այս նորահաս տաղանդը կը կոչուի Մանուէլ Մնացականեան, որուն պըսակաւոր վէպին խորագիրն է Արարատի ջրհորը:

Գրական ընկերակցութեան նախագահը, փրոֆ. Քրիստոֆըր Մորլէյ, այսպէս ներկայացուց մրցումին արդիւնքը, համալսարանին մէջ համախմբուած բազմութեան առջեւ.

«Բարեկամներս, այսօր արտակարգ բան մը պատահած է օտարազգի մը, այո, հայ երիտասարդ մը, որ անկէ տասը տարիներ առաջ բացարձակապէս անգլիերէն լեզուին տեղեակ չէր, իր պայքարին յաղթանակը տարած է եւ այսօր հպարտ ենք յայտարարելու թէ՝ իբրեւ օտար մը իր գրած «Արարատի Ջրհորը» առաջնակարգ մրցանակին կ'արժանանայ»: Հարուստ նախագահին եւ ընդհանուր գրական աշխարհին համար յիրաւի խիստ անհաւատալի բան է որ տեղի կ'ունենայ, նկատի ունենալով այն պարագան որ սոյն մրցակցութեան իրենց ժամանակցութիւնը բերած էին համալսարանի ամէնէն փայլուն, ամէնէն յառաջադէմ, ամերիկեան ծագում ունեցող ուսանողներ: Ամերիկեան գրական աշխարհի գաղափարովն ու ըմբռնումովը, Մանուէլ Մնացականեան, ապագայի ամէնէն փայլուն վիպագիրներէն մին ըլլալու սահմանուած է:

Մանուէլ Մնացականեան հազիւ երեսուներկուքը թեւակոխած, լայն ճակատով, հայ դիմագծերով, համեստ ու ժպտադէմ, վայելուչ հայ երիտասարդ մըն է որ կը պատկանի նոր սերունդին: Թէեւ ունի գիտակցութիւնը իր մէջ արտացոլացող ստեղծագործ կարողութեան, բայց խոնարհօրէն իր յաջողութիւնը մեծաւ մասամբ կը վերագրէ Հայու զաւակ մը ըլլալու հանգամանքին, ինչպէս արտայայտուեցաւ իրեն յատուկ պարզութեամբ ու անկեղծութեամբ ռատիոյի կայանէն:

«Արարատի Ջրհորը» մէկ մասն է իր պատանեկութեան պատմութեան, ուր նկարագրէ թէ ինչպէս, փամփուշտներու տեղատարափին անգտնելով, իրեն յանձնուած սուրհանդակի վտանգաւոր պաշտօնին կառչած, հայրենի օճախի պաշտպանութեան մէջ իր բաժինը լիովին կը բերէր:

Գարահիսարի հիւսիսային սահմանագլխին վրայ գտնուող փոքրիկ աւանի մը՝ Թահվալի մէջ ծնած է ուր այժմ կ'ապրի իր ծնողքը: Հոս է որ Թուրքերն ու Թուսերը երկար ատեն արիւնալից բախումներ ունեցան պատերազմի օրերուն: Ինչպէս Մուսա Տաղի կորիճները, այնպէս ալ չրջակայ տասնեակ գիւղերու հայ բնակչութիւնը քառասուն եւ հինգ օր տեւող կռիւներու ընթացքին քաջաբար կառչած մնացին իրենց հողին, այր եւ կին, մեծ ու փոքր, հերոսաբար ետ մղելով կատղած Թուրքը, որ Թուսերու կռիւի ճակատէն նահանջած ըլլալու պատեհութենէն քաջալերուած, վճռած էր մնացած հայութիւնը բնաջինջ ընել: Ահա այս կատաղի ընդհարումներու մէջտեղն է, որ Մանուէլ Մնացականեան, իր մատաղ տարիքին մէջ, քրոջը տարալով ծպտուած, անզնահատելի ծառայութիւն մատուցած է հայ մարտիկներուն: Իր ծննդավայրին անկման նկարագրութիւնը պատմութեան ամէնէն հետաքրքրական մասն է: 1917էն առաջ Թահվա մէկէ աւելի անգամներ կորսուած եւ վերագրաւուած է մերթ Թուրքերու եւ մերթ ռուս բանակներու կողմէ. Թուրքերն իրենց վրէժը յագեցնելու համար Հայերը չարաչար կը ջարդեն եւ հայ մարտիկներն ալ Թուրքերը կը մորթեն անխնայ: Պատերազմէ առաջ Մնացականեանի ընտանիքը բարեկեցիկ դիրք մը ունէր, տէր ըլլալով հակայ տարածութեամբ մշակուած հողերու, բայց պատերազմի վախճանին մոխրանիստ կը գտնեն ինքզինքնին, իրենց կեանքը միայն ազատելով:

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» օ ««««

— Ախպեր, ինչ մեղքս պահեմ .. մաքէս կ'ըսէի, Աստուած չընէ, եթէ Ցակոբին բան մը պատահելու ըլլայ, ձեռքի հրացանը ես պիտի վերցնեմ: Զօռ կռիւ էր, լաւ ջարդեցինք, բայց մենք ալ ի՜նչ աղաք կորսնցուցինք, ամէն մէկը մէկ մէկ առյան:

— Աւետ Գեւօ,— անհամարձակ հնդրեց Տաճատը, — բերնէ բերան լըսած եմ այդ կռուի մասին. Եթէ պատմէիր ...

— Ծօ, տղաս, քեզի չպատմէ, ալ որո՞ւն պատմէ Աւետ Գեւօն, - ու խախտխտ կողքի ծռելով՝ սկսաւ Աւետ Գեւօն

— Տաճա՛տ, տղաս, երեք օրէ ի վեր հոգի էինք ... Գործօթի կռուէն վերջ անցանք Ցաղթայ սարը, ցերեկ ... հոն մնացինք, անկէ ալ անցանք ... գլ... լեռը: Անօթութենէ փորեր ... վլնկ վլնկ կ'ընէր ... Գէչ աղէկ ... բարձրացանք սարը ... Գարուն Գէորգը երեք մասի բաժնեց. խումբը ... ԷՇ, լաւ իմնէ վրայ, Նիկոլ Ջան, ... որ մարդարէ. «Գեւօ», ըսաւ, «կօ կամ բան մը կը գտնենք ուտելու ... Քիւրտերը մեզ կուտեն» ... Մեր տասնեակը Կոճայ կողմը դիրք բըռներ մը տակ պառկած էր: «Վալլահ, նած էր: Ամէն մէկս դէչ աղէկ դիրք մը բռնած՝ կը սպասէինք: Քանաքեռցի Ցակոբը ինծմէ երկու քայլ հեռուն քարի մը տակ պառկած էր: «Վալլահ, ահէկս չեմ չարժիր, կ'ուզէ Քիւրտը գայ, կ'ուզէ Թուրքը անօթութենէ աչքս խաւ մաւ կը տեսնէ», կ'ըսէր ողորմած հոգին ... Համբարը, որ հարցնես, աժդահար հասակով երեսն ի վար պառկած՝ ոգուլով փորը կը արօրէր ... Ծօ՛, աւանա՛կ, կը բարկանամ վրան, կարգին նստէ, էդ ի՞նչ անճոռնի ձէներ կը հանես: «Մեծ ախպեր,— կ'ըսէ Համբարը, — փորիս մէջ քամի կայ»: «Ծօ, կ'ըսեմ, քամին էդ դլուխդ գլխիդ մէջն է. եւ, տեղդ շէնքով շնորհքով նստէ» ... Էս Թոփալ Սատտեան ալ անոր քովը երկնցած՝ չան պէս կը մնկար ..

— Հա՛, դուն ալ ուրիշներու չանթանները կը խառնէիր՝ բըռնած մը հաց գտնելու համար, — Գեւոյի խօսքը կտրեց չարացած Թոփալ Սատտանն,— դէմքը չոր չորցած նման ճըրթկած էր, փորը մորը հալած, բարակցած ունեցողի նման դիզած կ'երկնէր ...

— Սո՛ւս, ծօ՛, ուզածդ կալին նորէն իշու բեռ մը կը լինի. գուն ան առեն տակած չան նման կ'երեւայիր աչքիս ... հիմա ալ արդէն մեծ բան մը չես, բաւական է որ ուժով մը փչեմ՝ տեղէդ կը թռչիս ... Հա, Տաճատ, տղաս, ոչ ոքի վրայ հաց չէր մնացեր չարժելու ...

— Հապա վարժապե՞տը ...

Աւետ Գեւոյի խօսքը դէմքը զարմանալի քնքուշ արտայայտութիւն մը առաւ, երբ վերյիշեց Վարժապետը, այն քնքուշ, մեղմ պատանին, որ սակայն այնքա՜ն կը նեղացնէր զինք:

— Հա, երկնքի լուսերուն մէջ խաղայ անոր հոգին, Սուրբ Կոյս Մարիամ Աստուածածնի աթոռին առջեւ ..

— Գեւօ՛, Գեւօ՛, — ատամներով ընկերը խօսքը կտրեց Թոփալ Սատտանն,— ծօ՛, մեղք մի գործեր ... Վարժապետը փառս էր ...

Աւետ Գեւօն լռեց՝ վայրկեան մը ունկնդիրներուն նայեցաւ: Իսկապէս, Վարժապետը փառս էր: Արդեօք անոր հոգի՞ն ալ Հայ Քրիստոնեաներու նման եօթներորդ երկինքը կրնար բարձրանալ, ուր Հայր Աստուածը, Ցիսուս Քրիստոսը, Մարիամ Աստուածածինը ու բոլոր սուրբերը իրենց յատուկ տեղերն ունէին: Այս, չատ բարդ հարց մըն էր Աւետ Գեւոյի համար: Աչքերը խոժոռած նայեցաւ Թոփալ Սատտանին, որ յիմարաբար այսքան ծանր խնդիր մը մէջտեղ նետած էր: Բարկութեամբ փափախը յօնքերուն վրայ բերաւ ու բռունցքը ծիւրանի վրայ իջեցնելով՝ վճռական ձայնով մը չարունակեց.

— Փառս մրաս չեմ գիտեր. Աստուած լուսաւորէ մեր Վարժապետի հոգին, սխալողմեան սուրբերու գասին մէջ Սուրբ Գէորգի մօտ աթոռ մը տայ անոր: Աղջկայ պէս համեստ, ամօթխած ու սիրտ ունէր մեր վարժապետը ... «Ծա, հօրս, էդ ի՞նչ կ'ընես», խնդալով կը հարցնէր անոր: «Մեծ ախպեր», կ'ըսէ մեր վարժապետը, գլուխը վեր առնելով, «զանձեր կը փնտռեմ. էս խոտերը կ'ուտուին» ... Վա՛խ, ինչ սալան աղջիկներ կորսնցուցինք էն քամբախ կռուին մէջ .. Մէկ ալ կռիւը սկսաւ ... Հէ՜յ, հէ՜յ, անօթի սատկած աղջը մէկ մէկ առյան կարելան: Թշնամը վերցնողը քարի մը տակ չոքեցաւ ... Մեր դիրքը էն առաջօք էր: Սարը բարձրանալուն՝ աչքիս հանդիպած էր այդ տեղը, մաքէս ըսի՝ էս տեղը բռնելու յարմար դիրք մըն է ...

— Գարուն Գէորգը ընտրեց դիրքերը,— Գեւոյի քէչ առաջուան բառն խօսքերէն նեղացած՝ Թոփալ Սատտանն ընդմիջեց զայն, ուզելով ցոյց տալ, որ Գեւօն պատմած ատեն իր դերը կը չափազանցնէ:

— Ոը ի՞նչ ... հէյէ դուն խօսքի մի՛ խառնուիր ... Մէկ ձայն բերնին նայեցէք: Տօ, տղաս, իմ մաքէս անցաւ՝ ըսի: Ի հարկէ, պարոն Գէորգը դիրքերը ցուցուց ... Ըսելը ի՜նչ է ... Տաճատ, դուն աս Թոփալի խօսքերուն կարեւորութիւն մի տար, անոր լեզուն ջաղացքի չախչախ է: Հա՛, էն կը պատմէի, մէկ ալ կռիւը սկսաւ, երկինք երկիր չարժ եկան, ամէն կողմէ բիւր բիւրաւոր գնդակներ տեղացին մեր դիրքերու վրայ, անց որ կարկուտ ... Ծօ, Թոփալ, մէկ ալ որ բերանդ բացեր ես ... Ախպօրս ըսեմ, մրջիւնի նման Թուրքն ու Քիւրտը սարի փէշերով սկսան բարձրանալ: Իրարու ձէն կուտանք, պարոն Գէորգի սուլիչի ձէնը կ'առնենք, ողորմած հոգի Նիկոլը իր կարգին կը հրամայէ՝ «տղաք, կրակեցէք. փամփուշտը խընայեցէք», հէյ, հէյ, ալ տուր որ կռուտուր, չղջամի նման սկսանք ջարդել ... հա՜յ, հո՜յ, Քրտերն ու զօրքը ..

Թոնրատան դուռը ճռնչելով բացուեցաւ, եւ Սաթենիկը ներս մտնելով մօտեցաւ Լեւոնին:

— Այգիի կողմէն երկու մարդ կուգան ...

— Շատ լաւ, պատանիներս լինելու են: Գեւօ՛, մէկ դուրս ելիր՝ տես թէ ովքե՞ր են:

Քիչ անցած՝ Մելօն, Քեանքեան Ցովհաննէսն ու Աւետ Գեւօն ներս մտան թոնրատունը:

Մելօն մօտեցաւ եւ խոր հոգոց հանելով՝ նստաւ Լեւոնի մօտ, յոգնած չարժումներով մարդու մը նման որ ամբողջ օրը քալեր է, ծանր բեռ մը չալակած:

— Հը՞, խեր է, Մելօ՛, — չարունակելով գրել հարցուց Լեւոնը,— դեռ ճամբայ ելլելու բաւական ժամանակ կա՞յ:

Մելօն առանց պատասխանելու գըլուխը կախեց եւ խոր հառաչանք մը արձակեց: Տիրեց զարմանալի խոր ու ճնշիչ լռութիւն մը: Աւետ Գեւօն իսկ, Մելոյի դէմքը տեսնելով՝ պատմութիւնը կիսատ ձգած, անհամբեր կը նայէր անոր:

Ձեռքի գրիչը վար ձգելով՝ Լեւոնը բարձրացուց գլուխն ու չխաւ Մելոյի աչքերուն նայեցաւ: Մելոյի դէմքը ամբողջ ողբերգութիւն մը կը պատկերէր ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅ ԵՐԳԸ ԱՆԹԵԼՈՎ

Ցուլիս 20ին երեքշաբթի իրիկուն ժամը 6.30ին Paris P.T.T.ի անթելի կայանէն Տիկին Միսիր Լուվա (Ֆրանսուհի) ֆրանսերէն լեզուով պիտի երգէ հետեւեալ հայերէն երգերը. — Միծնամակ (1 տունը հայերէն), Տալուրիկ, Մայր Արաքսի (դաշնաւորուած Ց. Սինանեանէ), Հովի. սառապէլ եւ Տարագիր հովիւը (դաշնաւորուած Madame Missir - Louvat է):

Անգլիական ծրագիրը Սպանիոյ մասին

Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնաժողովը կարճ նիստ մը գումարելով, համաձայնութիւն յայտնեց անգլիական ծրագրին, իբրեւ հիմք վիճաբանութեան։ Մանրամասնութիւնները պիտի ճշդուին յառաջիկային։ Մասնաւորապէս վէճ առաջ բերող պարագաներէն ամենէն կարեւորները Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան ներկայացուցիչները, քանի որ ծրագիրը կը պահանջէ ճանչնալ Զօր. Ֆրանքօն։ Մոսկուայի թերթերը եւ միւս կարմիր օրկանները կը շարունակեն քննադատել անգլիական ծրագիրը, որ շատ հաճելի կը համարուի Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ համար։ Այս վերջին երկիրներու ներկայացուցիչները շնորհաւորեցին Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Իտընը, որ ծրագրին հեղինակն է։

Աղեքսանտրէթի խնդիրը եւ Թուրքիա

Նուման Մէնէմէնճի, Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարարութեան խորհրդականը, որ վերջերս տեսակցութիւններ ունեցած էր Սուրիոյ վարչապետին եւ մարզպանին հետ, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ «Թան» թերթին․

— Մեր խօսակցութիւնները անգամ մը եւս ապացուցին թէ Թուրքիա եւ Ֆրանսա վճռած են անկեղծօրէն գործադրել Սանճաքի մասին տրուած որոշումները, գործակցելով կատարեալ համերաշխութեամբ։ Մենք մտածել կը հաստատենք հարեւան Սուրիոյ բարգաւաճումով եւ անկեղծ բարեկամութեամբ։ Սուրիոյ վարչապետը յայտնեց թէ իրենց կառավարութիւնը եւ ժողովուրդն ալ միեւնոյն զգացումները կը տածեն Թուրքիոյ հանդէպ։ Հետեւաբար պատճառ չկայ լաւատես չըլլալու երկու երկիրներու յարաբերութեանց ապագային մասին։

ՑԱՆՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿՆԵՐՈՒՆ — Ս. Անթուանի մէջ (Մարսէյլ), Գ. Օհան Նաճարեանի երեք զաւակները յուլիս 14ին կը խաղային ջրանցքին մօտ, երբ կրտսերը, երկու տարեկան, ջուրը կ'իյնայ։ Մեծ եղբայրը, 11 տարեկան, անմիջապէս օգնութեան կ'աղաղակէ, բայց այս մարդ չգտնուելով, կիները 350 — 400 յարդ հեռու մարգարան պաշտօնեաներուն։ Այդ պահուն պզտիկը տեղ մը ջուրը նետուած էր․․․ Պաշտօնեաներէն մէկ երիտասարդ մը ջուրը նետուելով արկածեալը դուրս կը հանէ սառած վիճակի մէջ։ Բարեբախտաբար կարելի կ'ըլլայ փրկել։ Այս առթիւ Թաղեցիները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ազատարար Ֆրանսացիներուն։

ՏԻՐ ՁՈՐԻ մէջ չորս ռուսական զինուորներ սպաննուած ըլլալով, սովետական կառավարութիւնը որոշեց քննիչ յանձնաժողով մը ղրկել։ Ճապոնիոյ կառավարութիւնը վերջին ճէգերէն քրիստոնեաներուն (40,000) եւ Ասորիներուն հետ (17000)։

31 ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՆԵՐ ձերբակալուեցան ցուցահանդէսին մէջ։ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ կալանաւորներէն 5ը Ֆրանսացիներ են, 6ը Ափրիկեցի, 5ը Լեհ, 3ը Թուրք, 3ը Յոյն, 3ը Սպանիացի, 1ը Ռումանացի, 4ը Իտալացի, 1ը Սերպ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գ. Մաքսուտ Կաւաճեան եւ զաւակունք իրենց շնորհակալութիւններ կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին Տիկին ԿԻԻԼԻՔՃԱՐ ԿՏԱՒՃԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Հայ Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը հաստատած է հայերէնի երեկոյեան դասընթացք մը 8էն 18 տարեկան աղջիկներու համար, իր կեդրոնատեղին մէջ, 20 Rue Somnières։

Դասաւանդութիւնները տեղի պիտի ունենան Յուլիս 20էն սկսեալ, առայժմ միայն երեքշաբթի օրերը ժամը 6—8։

Գիտի դասախօսէ Տիկին Ն. Քիրլիթճեան։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ — Թիւ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի գէնքերու պատմութիւնը։ Մօտ 300 էջնոց. Քաջու թուղթի վրայ, պատկերազարդ. գեղեցիկ հրատարակութիւն մը։

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ 10 Ֆր.:

Միւս երկիրներ 15 Ֆր.:

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ. R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès. Paris.

ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian.29 Atelerilor. Constantza (Roumanie.

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» հրատարակչական B. P. 444. Sofia (Bulgarie)

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20A. Rue Vouli. Athènes (Grèce):

ԻՐԱՔ Գ. Սիւրմէեան, New Street. Bagdad (Iraq):

ՀԱՐԱՒ-ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմենիա»յի խմբագրատուն. San Salvador 4625 Buenos-Aires (Argentine):

Կրպատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince. Paris, որուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին ծանուցէ չենք տուած։

Փարիզ

ԳԱՆՆԷՍ-ՔԱՆԱՆԻ «Ֆեթիւ»ն Թապոսիսէն լնդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 20 Յուլիս, Երեքշաբթի երեկոյ իր ակումբին մէջ

Դաշտահանդէս

Տարօնի նահատակներու յիշատակին

կազմակերպուած Փարիզի Տարօն-Տուրուբերանի Նահանջային Հայրենակցական Միութեան, եւ հովանաւորութեամբ կեդրոնական վարչութեան։ 18 Յուլիս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՌՈԲԷՆՍՈՆ Grand ArbreMaison FIQUETի ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

կը նախագահէ Գ. Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ

կը խօսին Գ. Ա. ՉՕԳԱՆԵԱՆ եւ հայրենակից Գ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

կ'արտասանեն՝ Օր. Օսմանեան, Գ. Գ. Զարեհ Ղարիպեան եւ Օ. Կարապետեան։

Խմբերգ եւ շուրջպար օրիորդներու կողմէ, Յայկական տարազով։

Նուագախումբ, հայկական եւ եւրոպական պարեր:

կը նուագէ Թառիստ ԳՅՐԵԳԻՆ

Անուրդ չկայ

ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով

Ընդարձակ պարագային մասնաւոր սրահ:

Հաղորդակցութեան միջոցներ՝ փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Թերմինիւս:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 40ՐԴ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ.

կազմակերպուած Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» խումբի կողմէ, 18 Յուլիս, Կիրակի, Փօնթէնի ճամբուն վրայ գտնուող վայրը։

(Պէտք է առաւօտէն գալ եւ ճաշը միասին ընել)

կը նախագահէ՝ Ընկ. ՄԿՐՏԻՉ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

կը խօսի՝ Ընկ. ՓՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ եւրոպական պարեր, ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով.

Մուտքը ազատ է

Դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

18 Յուլիս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԷՕՏՈՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ (Tapis Vert) պաղ աղբիւրին մօտ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ

Մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Իսիի Հ. Ե. Միութեան խումբերուն։

Մարզական զանազան խաղեր, կովկասեան պարեր։ Կը նուագէ Թառիստ Արշաւ

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ եւրոպական պարերու համար

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Հաղորդակցութեան միջոցներ. | Gare Invalidesէն առնել Վերսայլի գիծը եւ իջնել Meudon Val fleurie կամ մէթրօ Mairie d'Issyէն մասնաւոր Թաքսիներ, Tapis Vertի համար։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 20ի Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, Միութեանս կեդրոնատեղին 8 rue Bossuet, Paris.

Կը դասախօսէ Գ. Ա. ՉՕԳԱՆԵԱՆ, նիւթ ունենալով Ոսկեդարեան գրականութիւն. Փ. Բիւզանդացի։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

23 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին Café Voltaireի սրահը, 1 Place de l'Odeon, մէթրօ Օտէօն։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՕՔԹ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. ԽՕՆԴԿԱՐԵԱՆ, ՋԱՄԱԼԵԱՆ, ԵՒ ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

Նիւթ ունենալով՝ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մուտք 2 Ֆրանք

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՈՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

տեղի կ'ունենայ կիրակի, 25 Յուլիս 1937 ժամը 3ին (կ. յ.)

Դպրոցասէրի պարտէզը, 1, Bld. du Nord. Raincy

ՈՍԿԻ ՋԿՆԻԿԸ

երգախառն Թատերախաղ 1 արար

LA CHANSON A TRAVERS LES AGES

Հայկական նոր պարեր, մանկական երգախառն պատկերներ եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանի սանուհիներու կողմէ

ՃԱՇԱՐԱՆ, ՊԱՐ, ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ — ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Օթօպիւս Օբերայէն կամ Յօրէսէն 21 a — եւ Gare de l'Estէն կարկանի գիծը եւ իջնել Raincy-Pavillons.

Ermitage de Longchamp

(Պուլոնեի անտառին մէջ)

Կիրակի 1 Օգոստոս ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՄԷՆԷՆ ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կազմակերպուած

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ընտիր նուագախումբ — Ճազ եւ Թանկօ

խմբերգ — անակնկալներ եւ խնամուած պիւֆէ ժողովրդական գիներով

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ.

Porte Maillotէն առնել թիւ 44 ճանբակառքը, եւ իջնել՝ Ermitage de Longchamp.

Դաշտապարահանդէս

Փարիզահայ Շոֆէօրներու Ընդհ. Միութեան կողմէ 1 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր Ռոպէնսոնի Maison Fiquetի պարտէզին մէջ։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԾՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՅՈՒԼԻՍ
MARDI 20 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3476

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԻՊԻ ԶՕՐԱՆՈՑ...

›››› ○ ‹‹‹‹

Զեկոյցը, որ հրատարակուեցաւ կիրակի օր, վերջնապէս կը փարատէ որ եւ թիւրիմացութիւն կամ լուսաբանութիւն՝ Հայրենազուրկներու զինուորագրութեան մասին.

Բացորոշ է զեկոյցի լեզուն։ Կարճ եւ ազդու.—

Անոնք որ զինուորագրելի են 1937 հոկտեմբերին, եթէ կ՚ուզեն Ֆրանսայէն դուրս հաստատուիլ, պայմանաժամ պիտի ստանան մէկ տարի, սկսելով 1937 սեպտեմբեր 10էն։ Բացառութիւն պիտի ըլլայ միայն ուսանողներուն համար, որոնք պիտի կրնան Ֆրանսա մնալ մինչեւ 25 – 27 տարեկանը։ Այս առթիւ յայտարարութեան օրինակներ պիտի տրամադրուին, որոնք պէտք է լեցուին եւ ձեռնհաս իշխանութեան յանձնուին սեպտեմբեր 10էն առաջ։

Ուրեմն, անոնք որ չեն ուզեր զինուոր երթալ յառաջիկայ հոկտեմբերին, իրենց համապատասխան դասուն հետ, ստիպուած են հեռանալ այս երկրէն։ Ատոր համար ալ պայմանաժամ կը սահմանուի, որպէսզի կարենան կարգի դնել իրենց գործերը։

Այս պարագան արդէն նախատեսուած էր Ֆրանսայի ազգ. պաշտպանութեան նախարարին զեկոյցով, որ հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ, անցեալ յունիս 9ին, եւ որ կ՚ըսէր.

— Պարտականութիւններու եւ իրաւունքներու հաւասարակշռութիւնը արդարօրէն յարգելու մտահոգութեամբ, ֆրանսական կառավարութիւնը չուզեց որ զինուորական ծառայութիւն պարտադրուի նաեւ անոնց, որոնց Ֆրանսա բնակութիւն հաստատելու պարագան չի ներկայացներ մնայուն եւ յօժար հանգամանք մը։ Օրէնքի միանգամայն ազատ մեկնութեամբ ֆրանսական կառավարութիւնը որոշեց «ֆրանսաբնակ» չնկատել եւ զինուորական պարտաւորութեան չենթարկել այն երիտասարդները, որոնք մտադրութիւն ունին Ֆրանսայէն դուրս հաստատուելու։ Այդպիսիներու վերաբերմամբ, իրենց բնիկ յայտարարութեանց եւ Ֆրանսան որոշ պայմանաժամերու մէջ թողելու պարագան շուտով մանրամասն կարգադրութեան մը առարկայ պիտի ըլլայ եւ պիտի ծանուցուի հրապարակաւ։

Որո՞նք են 1937 հոկտեմբերի զինուորցուները։

Նոյն զեկոյցը յստակօրէն կը լուսաբանէ նաեւ այդ պարագան.

4.— Ֆրանսական կառավարութիւնը զինուորագրութեան օրէնքի ճշգրիտ գործադրութեան վերաբերող եւ ի նպաստ տարագիրներուն՝ երկու կէտեր եւս բարեփոխած է.

Առաջին առթիւ որոշած է՝

1.— Գործօն ծառայութեան համար դրօշի տակ կանչել այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1915 յունուար 1էն առաջ։ Եթէ անոնց մէջ կան այնպիսիները, որ կ՚ուզեն նպաստակութիւն ստանալ եւ իրենց զինուորական պարտականութիւնը կատարել, զօրակոչի պիտի ենթարկուին այն շրջանին, որ պարտաւորիչ է իրենց դասու Ֆրանսացիներուն համար եւ նոյնքան տեւողութեամբ։

2.— 1937 հոկտեմբերին զօրակոչի պիտի ենթարկուին մէկ տարուան ծառայութեան համար այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1915 յունուար 1ի եւ 1936 փետրուար 28ի միջեւ։ Ասոնք կանոնաւորապէս կանչուած պիտի ըլլային 1936 հոկտեմբերին երկու տարուան ծառայութեան համար։

3.— 1937 հոկտեմբերէն սկսած պիտի կանչուին երկու տարուան ծառայութեան համար այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1916 մարտ 1ին։

Ահա, ուրեմն, զօրանոցի ճամբան կը բացուի այնպէս ինչպէս նախատեսուած էր կառավարութենէ, երկրին պահանջները յարմարցնելով միջազգային օրէնքի տրամադրութեանց։

Ազգ. պաշտպանութեան նախարարին զեկոյցը անուղղակի պատասխանն էր այն արտայայտութեանց եւ դիմումներուն որ իրարու յաջորդեցին, յաճախ իրար խաչաձեւեցին 1936 դեկտեմբեր 10էն վերջ, երբ հրատարակուեցաւ առաջին զեկոյցը՝ տարագիրներու զինուորագրութեան մասին։

Նախարարը փափկութեամբ, սակայն բացորոշապէս կը հասկցնէր թէ օտարականներու զինուորագրութիւնը միջազգային օրէնքի հակառակ ըլլալով հանդերձ, «օրէնքի պարտադրութիւնները պէտք է որ նկատուին բնակութեան իրաւունքի արդար եւ պատուաւոր փոխարինութիւն մը»։

Պարզապէս ըսել կ՚ուզեն.— այսքան տարի է Ֆրանսա կը մնաք, դրամ կը շահիք եւ կը վայելէք. բարեհաճեցէք փոխարէնը հատուցանել, զինուորութիւն կատարելով ձեր տարեկից Ֆրանսացիներուն հետ։

Երեւութապէս, ամէն ինչ ձեր կամքին ձգուած է։ Բայց, ահա առաջին խստութիւնը բուն զինուորցուներու համար (20 – 22 տարեկան),— եթէ չէք ուզեր, կրնաք հեռանալ մինչեւ մէկ տարի։

Նոյն զեկոյցը փարատեց, նաեւ, ուրիշ պատրանք մը։

Կը յիշէք բոլորդ ալ,— կը խնդրէինք եւ կը յուսայինք թէ ֆրանսական կառավարութիւնը պիտի բարեհաճի զօրանոց մտած օրէն իսկ հպատակ ճանչնալ ոչ միայն զինուորցուները, այլեւ անոնց ընտանիքը։ Ժողովներ գումարուեցան եւ բանաձեւեր ալ քուէարկուեցան, այս առաջադրութեամբ։

Ազգ. պաշտպանութեան նախարարը սառ ջուր լեցուց մեր վարդավառ երազներուն վրայ, պարզապէս յիշեցնելով հիմնական օրէնքին տրամադրութիւնները.— Ֆրանսական հպատակութիւնը շնորհ մըն է։ Եթէ զինուորցուները ցանկութիւն կը յայտնեն ֆրանսական հպատակ ըլլալու, անհրաժեշտ բոլոր միջոցները պիտի գործադրուին, որպէսզի իրենց գործօն ծառայութենէն վերջ ստանան այդ շնորհը։

Կը մնայ բուն հարցը.— զօրանո՞ց մտնել թէ հեռանալ։ Անշուշտ առաջինը։

Բայց կ՚արժէ առանձին խօսիլ այդ մասին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ ԵՒ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԴԻՐՔԸ

›››› ○ ‹‹‹‹

Վարչապետին ծանրակշիռ ազդարարութիւնը գործադուլի շարժումներուն առթիւ

Ֆրանքին թուլութիւնը կը շարունակուի, իբրեւ հետեւանք դանազան զրոյցներու։ Շաբաթ օր տոլարը բարձրացաւ 26.53ի, իսկ անգլիականը՝ 132ի։ Այս կացութիւնը նկատի առնելով, ելմտական նախարար Պ. Բոնէ կիրակի ամբողջ օրը փակուեցաւ իր գրասենեակին մէջ, վարչապետին եւ ելմտական մասնագէտներու հետ, նոր միջոցներ խորհելու եւ վստահութիւնը վերահաստատելու համար։ Պատասխանելով թղթակիցներու հարցումներուն, ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ խիստ խնայողութիւններ պիտի կատարուին եւ ուրիշ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին Ֆրանքը պաշտպանելու համար։ Այս առթիւ հաւաստեց թէ նոր տուրքեր չպիտի բարդուին վերջերս հաստատուած տուրքերուն վրայ (աւելի քան 10 միլիառ Ֆրանք), ոչ ալ նոր ծախքեր պիտի ըլլան։ Նախարարական խորհուրդը այսօր իսկ պիտի քննէ առաջարկուած միջոցները։

Կիրակի օր Պ. Շօթան եւ փոխ վարչապետը՝ Պ. Լէոն Պլում ուշագրաւ յայտարարութիւններ ըրին, վերահաստատելու համար վստահութիւնը։ Խօսելով Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութեան համագումարին մէջ, նախորդ վարչապետը յայտարարեց թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը կառավարութեան կը մասնակցի անկեղծօրէն։ «Դահլիճին ընկերվարական անդամները գործակցեցան առանց որ եւ է յետին մտքի, ելմտական վերակազմութեան համար։ Ընկերվարական նախարարները պիտի շարունակեն այն քաղաքականութիւնը որ վաւերացուեցաւ Մարսէյլի համագումարին մէջ»։ Այս առթիւ յուսարանեց համագումարին կարգ մը որոշումները, որոնք մտավախութիւն պատճառած էին։

Իսկ վարչապետը ուշագրաւ ազդարարութիւններ ուղղեց, պանդոկներու, սրճարաններու եւ ճաշարաններու գործադուլին առթիւ։ «Բացարձակապէս անթոյլատրելի» համարելով սրճարաններու սպասեակները խորտակելու եւ ուրիշ յարձակումներ կատարելու համաճարակը, Պ. Շօթան յայտարարեց.

— «Կառավարութիւնը վճռած է վերջ տալ այս ամօթալի սովորութեանց։ Ո՛վ որ վանդալական արարքներու կամ բռնութեանց կը դիմէ, պիտի հետապնդուի ծայրագոյն խստութեամբ։ Կառավարութեան համար անկարելի է ամենանթեթեւ տկարութիւն ցուցնել օրէնքին եւ ազգային շահուն դէմ կատարուած յարձակումներու հանդէպ։ Նորէն թախանձագին կոչ մը կ՚ուղղեմ շահակիցներուն, որպէսզի ըմբռնեն թէ իրենց խլրտումը ինչ ահագին վնաս կը պատճառէ երկրին։ Ցուցահանդէսի տօներուն առթիւ, որ Փարիզ կը բերէ այնքան օտարականներ, եւ միջազգային կացութեան պղտոր մէկ պահուն, Ֆրանսա պէտք է աւելի քան երբեք երեւալ միացեալ եւ հզօր։ Որ եւ է անկարգութիւն, որ եւ է ամուլ խլրտում ծանրապէս պիտի տկարացնէ հայրենիքը»։

Անգամ մը եւս կ՚ամրապնդուի Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան բարեկամութիւնը

Թ. Ր. Արաս եւ ներքին գործավարը, Շիւքրի Գայա, որ միեւնոյն ատեն Խալքի նախագահն է, Մոսկուայէն իրենց երկիրը վերադարձան Օտեսայի ճամբով։ Մինչեւ կայարան իրենց ընկերացան Պ. Պ. Լիթվինով, Եէժով, Սթոմոնիաքով եւ դեսպաններ։

Այս այցելութեան առթիւ, Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը երկար զեկոյց մը հրատարակեց, որ յիշելով Մոլոթովի, Լիթվինովի եւ կառավարութեան միւս անդամներուն հետ կատարուած սիրալիր խօսակցութիւնները, կ՚ըսէ թէ անոնց շնորհիւ կարելի եղաւ հաստատել հետեւեալ իրողութիւնները.—

1. Անկեղծ բարեկամութեան յարաբերութիւնները, որ մօտ 16 տարիէ ի վեր հաստատուած են Խ. Միութեան եւ Թուրք Հանրապետութեան միջեւ եւ ամրապնդուած՝ դաշնագիրներով, անվիճելի կերպով ապացուցած են իրենց ամբողջ արժէքը՝ երկու երկիրներու շահերուն համար։

2. Այդ շահերը կը պահանջեն իրենց ամբողջ տարողութեամբ պահպանել եղած յարաբերութիւնները, իբրեւ ամուր եւ անխախտելի տարր մը երկու երկիրներու արտաքին քաղաքականութեան համար։

3. Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը առաջնակարգ ազդակ մը հանդիսացաւ ընդհանուր խաղաղութեան համար, եւ անոր պահպանումը պիտի ծառայէ խաղաղութեան շահերուն։

4. Այն պղտոր կացութիւնը որ այժմ կը տիրէ միջազգային յարաբերութեանց մէջ, իբրեւ հետեւանք յարձակողական ձգտումներու, մասնաւոր հոգեր կը պարտադրէ բոլոր պետութեանց, խաղաղութիւնը եւ ընդհանուր ապահովութիւնը պահպանելու համար, համաձայն անբաժանելի խաղաղութեան եւ հաւաքական ապահովութեան։

5. Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ տիրող բարեկամութեան յարաբերութիւնները եւ փոխադարձ վստահութիւնը եւ երկու երկիրներուն յարումը խաղաղութեան եւ Ազգաժողովի սկզբունքներուն՝ կը ստեղծեն մասնաւորապէս արդիւնաւոր գործակցութիւն մը, զօրացնելու համար խաղաղութեանց հնարաւորութիւնները։

*** «Թան »ի Բգթակիցը կը գրէ այս առթիւ.— *Մասնաւոր խօսակցութեանց մէջ, թէ Թրքական եւ թէ խորհրդային շրջանակները շատ գոհ կ՚երեւան ձեռք բերուած արդիւնքէն։ Երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները, որոնք քիչ մը պաղած էին վերջերս, նորէն շատ սիրալիր կ՚երեւան։ Մոսկուա խոստում ստացած է թէ Թուրքիա յառաջիկային պիտի զգուշանայ Ֆաշական պետութեանց հետ սերտացնելէ։ Այս ակնարկը ուղղուած է նախ Իտալիոյ, յետոյ Գերմանիոյ դէմ։ Բայց, եթէ Մթնոլորտը պայծառացած է, ի զուր պիտի փնտռէք աւելի շօշափելի արդիւնքներ։ Թուրքերը բարեկամութեան հաւատարիմ են չեն սակայն ուզեր շղթայելու իրենց անկախութիւնը Մոսկուայի հանդէպ։ Անոնք չեն ծածկեր թէ իրենց համար էական կարեւորութիւն ունի բարւոք յարաբերութիւններ մշակել Անգլիոյ հետ։ Թէեւ Թուրք գործավարներուն ընդունելութիւնը տեղի ունեցաւ միայն Թուրքեւխորհրդային շրջանակի մէջ, բայց Թ. Ր. Արաս առիթէն օգտուեցաւ յիշեցնելու համար թէ Թուրքիոյ շահը կը պահանջէ միշտ համաձայն ընթանալ Անգլիոյ հետ։ Ուրեմն Լոնտոնի մէջ կը դրնուի Թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց բանալին, ինչպէս Խ. Միութեան եւ ուրիշ կարգ մը պետութիւններու յարաբերութեանց բանալին։*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԻՄԱՆԱԼՈՒ ՊԱՅՔԱՐ ՄԸՆ ԱԼ ԱՅՍ

— Զարմանալի՛ բան. թղթատարական սակերը կ՚աւելնան, ուրիշ հոգեր ալ իրենց կարգին եւ գուք այս բոլորի մասին կը խօսիք զուարճարանելով։

— Մարդկային է, երբ մէկուն սիրտը շատ նեղուի, բերկրութիւն կը փնտռէ, եւ կը սկսի կատակաբանել. երբեմն ալ... զուռնցել։— Այնպէս, խնդիրը շատ լուրջ է եւ կը պահանջէ համապատասխան միջոցներ։

— Օրինակի համար։

— Անշուշտ պիտի խորհինք։ Դիմանալու պայքար է եւ «Յառաջ»ը չէ որ բացառութիւն պիտի կազմէր։ Ան ծրնաւ տարագիր բազմութեան հետ եւ անոնց հետ ալ պիտի քալէ, հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն։ Պիտի դիմանայ ինչպէս դիմացաւ աշխատաւոր բազմութիւնը ինք, այնքան ծանր տագնապներու մէջ։

— Ամէնէն անճար աշխատաւորն ալ եիք մը, յոյս մը ունի, օրինակ՝ չօմած, բնակարանի վարձք եւայլն։ Հայերէն թերթ մը ի՞նչ բացառիկ աղբիւր կրնայ յուսալ։ Թղթատարական վարչութի՞ւնն է որ վարկ պիտի բանայ...

— Ըսի թէ պիտի խորհինք։ Քանի որ այդքան կը հետաքրքրուիս, քեզի կսրեն եւ ազդու միջոց մը ըսեմ, նետուէ ասպարէզ։

— Ոչ միայն կը հետաքրքրուիմ, այլ եւ կ՚ուզեմ «խմբովսանն ծառայել ազգային մանկուտյն դաստիարակութեան», ինչպէս պիտի ըսէր մեր գիւղին վարժապետը։

— Լաւ։ Կը հաւնի՞ս «Յառաջ»ին. կը գոհացնէ՞ քեզ։

— Մեծ աղօրս ըսեմ — եռեւեղութեամբ Արիւծ Գեւոյի — բաժանորդ եղած եմ առաջին թիւէն իսկ եւ հանոյքով կը կարդամ մինչեւ այսօր։

— Ձե՞ս ուզեր նոյն հաճոյքը պատճառել բարեկամներուդ, գոնէ մէկերկուքին, միեւնոյն ատեն «խմբովսանն ծառայել»։ Ահա ինչ որ պիտի թելադրէի։

— Ամենայն սիրով։

— Տեղական թերթերն ալ նոյն միջոցին կը դիմեն, հակառակ իրենց միլիոնաւոր սպառումներուն եւ առատաձեռն եկամուտներուն։ Երբ ընկերային օրէնքները քուէարկուեցան, թուղթը սղեց եւ ուրիշ յաւելումներ եղան, տեղական թերթերը 25 սանթիմէն բարձրացան 30ի, յետոյ 40ի։ Բազմաթիւ թերթեր ալ դադրեցան, փարիզի թէ գաւառի մէջ։ Գտնուեցաւ թերթ մը, համայնավար «Իւմանիթէ»ն, յոխորտաց թէ ինք ի վիճակի է 30 սանթիմէն ծախելու. բայց մէկ ամիս չանցած, հարկադրուեցաւ 40ի բարձրացնելու, եւ իր ընկերներն ու համակիրները ծառայութեան ցանց մը կազմած են ամէն տեղ, կը քարոզեն եւ կը տարածեն, որպէսզի թերթին սպառումը բազմապատկուի, գոնէ չնուազի։ Այդպէս եւ միւս թերթերը։ Մենք զոհողութիւն չենք պահանջեր, ոչ ալ շնորհալից «ոճիրամ»ներ եւ քրտնաթոր աշխատանք, թող թող պտոյտ, շրջան պահակներու հսկողութեան տակ։ Պարզապէս քիչ մը սրտցաւ հետաքրքրութիւն։

— Քանի՞ նոր բաժանորդ կը պահանջէք։

— Անհրաժեշտ չէ թիւ նշանակել։ «Յառաջ»ի սպառումը զգալապէս աւելցած է բաւական ատենէ ի վեր. հազարաւոր բաժանորդներու եւ ընթերցողներու մէջ եթէ քանի մը հաբիւր հոգի մէկ – մէկ նոր բաժանորդ նարեն, անշուշտ մեծապէս թեթեւցուցած կ՚ըլլան մեր հոգերը։ Դժուար չէ նոյնիսկ հազար նոր ընթերցող նարել, բայց մենք չատոնց վարժուած ենք հարիւրին 10ի, լաւ սերտած ըլլալով հայ լրագրութեան պատմութիւնը...

— Այդքանը բաւական չէ կարեւոր բան մը պակասցնելու ձեր շալակէն։

— Գիտեմ, գիտեմ, բայց նախ առաւ սկսինք։

ՎԱՀԷ

ՏԷՐՍԻՄ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԴԻՄԱԴՐԵԼ

ՈՒՐԻՇ ՎԱՅՐԵՐ ԱԼ ԱՊՍՏԱՄԲԱԾ — ԾԱՆՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐ ԵՐԿՈՒ ԿՈՂՄԷՆ ԱԼ — ԴԱՇՏԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ ՔԱՆԴՈՒԱԾ — ԴՆԴԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, յուլիս 5 թուականով.—

Ստոյգ աղբիւրէ կը տեղեկանամ, որ Զիլանի շրջանին մէջ բուռն կռիւներ սկսած են եւ դէպի այդ շրջանը փոխադրուած են 15000 զինուորներ։ Այս տեղեկութիւնը կը համապատասխանէ ուրիշ աղբիւրէ մը ստացուած այն լուրին, թէ զօրք փոխադրուած է դէպի Գարխարեան լեռները։ Վստահ կարելի է յայտարարել, թէ Զիլանի եւ Ալատաղի շրջանին մէջ սկսած շարժումները մեծապէս պիտի վտանգեն Թուրքիոյ գործը։

Դիւցազնական հերոսութեամբ կը շարունակէ իր կռիւը Տէրսիմ։ Կատաղի բախումներ եղած են Տերսիմի մօտերը, դաշտերուն վրայ եւ Թուրքերը ահագին կորուստներ ունեցած են այս կռիւներուն մէջ։ Լերան ճամբան կտրուած է Քիւրտերու կողմէ։ Անհնար է լեռը բարձրանալ եւ զայն գրաւել։ Կառավարական բոլոր զեկոյցները լեռը գրաւելու մասին բացարձակ սուտեր են։

Տերսիմի վրայ Թուրք կառավարութիւնը հանած է նուազագոյնը 30000նոց բանակ մը։ Մարտէն առջին եղած կռիւներուն մէջ Թուրքիա կորսնցուցած է այս բանակին մէկ երրորդը սպաննուածներով, վիրաւորներով եւ հիւանդներով։ Կռիւներու մէջ Քիւրտերը երեք օդանաւ վար առած են։ Խարբերդ քաղաքը համատարած հիւանդանոցի մը կերպարանքը առեր է. շարունակ նորանոր շէնքեր նորոգութեանց կ՚ենթարկուին եւ կը վերածուին հիւանդանոցներու։

Մեծապէս տուժած է դաշտաբնակ քրտութիւնը. գիւղերը (դաշտային) քանդուած են։ Ժողովուրդին մէկ մասը բնաջնջուած է, իսկ միւս մասը լեռները բարձրացած։

Վերջին պահուն կը տեղեկանամ թէ Թուրք բանակը անակնկալ եւ ուժեղ յարձակումի դիմած է Քիւրտերուն վրայ, բայց, նորէն նահանջած է մեծ կորուստներ տալով եւ Քիւրտերու ձեռքը ահագին ռազմամթերք ձգելով։

Կառավարութեան բոլոր փորձերը պաշարել Տերսիմը եւ սովամահութեան գնով անձնատուութեան մղել ըմբոստները՝ ձախողած պէտք է նկատել։ Լեռը անհնար է գրաւել։ Քիլիսի եւ Այնթապի բոլոր թրքական զօրքերը փոխադրուած են Տէրսիմ։ Սահմանին ամբողջ երկայնքը հազիւ քանի մը վաշտ զօրք մնացած է։

Քրտական հերոսութեան մասին գաղափար մը կազմելու համար յայտնեմ, որ վերջերս Թուրք զինուորի մը պատմածին համաձայն, Զինարի Բերնոց կոչուած տեղը Քիւրտերը գիշերանց կը յարձակին, 1000նոց թրքական զօրքէն 900ը կը ջարդեն եւ մնացեալը հարիւրը հազիւ կը յաջողին փախչելով փրկուիլ։

Քանի մը օր առաջ 4 հոգի կը ձերբակալուին Խարբերդի մէջ իբրեւ Մուսթաֆա Քէմալի ահաբեկիչներ, կը փոխադրուին Քիլիս եւ կը գնդակահարուին։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

ԵՐԿՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐ ՃԱՌԵՐ ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Յուլիս 3ին տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի շրջանին 44րդ պատգամ. ժողովին բացումը, Հայրենիքի սրահին մէջ, որ լեցուած էր խուռն բազմութեամբ։ Այս առթիւ տեղի ունեցան բանախօսութիւններ, երգեր եւ արտասանութիւններ։ Գլխաւոր ճառախօսներն էին ընկերներ Տոքթ. Ն. Տ. Ս. Թաշճեան (նախագահ), Ռ. Դարբինեան (խմբագիր Հայրենիքի), Վ. Ահարոնեան, Ա. Արշակունի (գործիչ)։

Մանրամասնութիւնները զանց առնելով, կը փութամ «Յառաջ»ի հասցնել երկու գլխաւոր ճառերուն ամփոփումը ։

ՄԵՐ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐՈՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՏԱՐԻՆ

Անցնող տարին, ըստ ընկ. Թաշճեան, եղաւ դաշնակցական քաղաքականութեան եւ մտածողութեան յաղթանակի տարին։ Եւ այդ փաստը նշելի է բոլոր համազգային խնդիրներու մէջ, ինչպիսիք են՝ Հայաստանի եւ գրաւեալ երկիրներու — Վրաստանի եւ Ատրպէյճանի — միջեւ գտնուող վիճելի հողերու, հայ տարագիրներու վերադարձի ու վերաբնակման, վերաշինութեան եւ Հայաստանի քաղաքական անկախութեան հարցերը ։

Հայաստանի մէջ վերջին տարուան ընթացքին տեղի ունեցող ահաւոր իրադարձութիւնները կրցան բանալ ականջները կամաւոր խուլերուն եւ աչքերը՝ նոյնքան կամաւոր կոյրերուն՝ իմանալու մեր հայրենիքի իրականութեան մասին, լսելու մեր ժողովուրդի խուլ բողոքները եւ ըմբռնելու իրականութիւնը, զոր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը վերջին 16 տարիներու ընթացքին ոչ մէկ վայրկեան աչքէ փախցուց ։

Հայաստանի մէջ տեղի ունեցող զանազան շինութիւնները, բաւական չեղան չէզոքացնելու Դաշնակցութեան հակառակորդներուն կողմէ, բացարձակ մոռացութեան մատնելով հայ ժողովուրդի պատմականօրէն շինարար ոգին, եւ անտեսելով կարեւորութիւնը շատ աւելի բարձրարժէք շինարարութեան մը, որուն վրայ Դաշնակցութիւնը կը դնէր իր զօրաւորագոյն շեշտը — այն է՝ հայ քաղաքացիի, ազատ մարդու բարոյական նկարագրի, հայ ժողովրդի հոգեկան շէնքի կառուցումը։ Տասնեակ տարիներով Դաշնակցութիւնը հնչեցուց ահազանգը թէ՝ նիւթական շինութեանց առաւելին մէջ կը գործադրուէր ամէնէն ահաւոր ոճիրը հայ ժողովուրդի վրայ, թէ օտար, բռնապետական ուժ մը՝ հայ մարդուն ձեռքով կը քանդէր, կը կործանէր հայ ժողովուրդի հոգեկան միութեան, բարոյականի շէնքը, եւ հայ մարդու ձեռքով ստրկութեան շինուկը կը ներարկուէր հայ ժողովուրդի երակներուն մէջ ։

Նոյնքան եւ աւելի մեծ չափով չահագործուեցաւ Հայաստանի հայ վարիչներու պարագան՝ Հայաստանի անկախութեան հարցին մէջ։ Դաշնակցութեան առողջ տեսակէտը այս հարցին մէջ եւս նպատակաւոր կերպով սխալ մեկնաբանուեցաւ, բայց առարկայական փաստերն եկան հաստատել Դաշնակցութեան քաղաքականութեան այս եւ միւս բոլոր տեսակէտները։ Վրաստանի մայրաքաղաքին մէջ Խորհրդային Հայաստանի գերագոյն իշխանութեան ներկայացուցիչին՝ Խանճեանի ճակտին ուղղուած գնդակը ուղղուած էր Հայաստանի անկախութեան։ Եւ այդ ահաւոր ու աննախընթաց ոճիրին տրուած մեկնաբանութիւնն ու գնահատութիւնը՝ թէ Վրաստանի եւ թէ Հայաստանի մէջ պայթեցուց Հայաստանի անկախութեան մասին արուեստականօրէն շինուած պղպջակը ։

Եւ մեր հակառակորդները՝ ցնցուած այս ահաւոր իրողութիւններէն, կը թուի թէ սկսած են տեսնել իրականութիւնը Հայաստանի մէջ ։

Յաղթանակ մըն է այս Դաշնակցութեան համար։ Ուրա՞խ ենք այդ յաղթանակին համար։ Այո եւ ոչ։ Այո, որովհետեւ Դաշնակցութենէն դուրս գտնուած հատուածներն ալ սկսած են տեսնել իրականութիւնը։ Ոչ, որովհետեւ իրականութիւնը այսօր աւելի ահռելի է, քան որ մենք տեսած էինք։ Մեր ուրախութիւնը պիտի լինէր անխառն եւ շատ աւելի զօրաւոր, եթէ սուտ դուրս գար Դաշնակցութեան ահազանգը, եթէ մեր յոռետեսութեանց փոխարէն իրականանային մեր հակառակորդներու լաւատեսութիւնները.

Այսօր՝ Հայաստանի բանտերուն մէջ Դաշնակցականներուն հետ միացած են բոլոր հակադաշնակցականները — բոլշեւիկներու գլխաւորութեամբ — որոնց վրայէն ամենափոքր չափով հայ մարդու — ինչ որ հոմանիշ է Դաշնակցականի — հոտ կուգայ, ինչպէս երբեմն Թրքական բանտերու մէջ միացած էին Դաշնակցականը, Հնչակեանը, Ռամկավարը եւ կրօնականը։ Ամբողջ հայ ժողովուրդն է որ կը հալածուի յանձին իր մտաւորական ու քաղաքական ղեկավարներուն ։

Այս ներքին ծանր ու ճնշիչ մթնոլորտը աւելի ահաւոր պատկեր մը կը ստանայ միջազգային հորիզոնին վրայ կուտակուող ահաւոր ամպերուն ստուերին ներքեւ ։

Այսօր ամէն մէկ Հայ, հայ ոգի ունեցող մարդ կը զգայ, որ հայ ժողովուրդի հոգեկան ու նիւթական փրկութիւնը կրնայ ապահովուիլ մի միայն Հայաստանի անկախութեամբ եւ հայ ժողովուրդի ազատութեամբ։ Ինքզինքը պարտադրող այս տեսակէտին առջեւ, ես կը տեսնեմ ընդհ. գործակցութեան միտում մը բոլոր հայ հատուածներու միջեւ ։

Թող գայ այդ մեծ օրը համահայկական գործակցութեամբ մը ։

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Ընկ. Դարբինեան զուգահեռ մը գծեց Դաշնակցութեան պատմութեան երկու շրջաններուն միջեւ — Ներկայի եւ այն շրջանին, որ հետեւեցաւ եկեղեցական կալուածներու գրաւման ու հայ-թաթարական կռիւներուն ։ Եկեղեցական կալուածներու գրաւման ու հայ-թաթարական կռիւներու ընթացքին երբեմնի գաղտնի կերպով գործող Դաշնակցութիւնը, ըստ ընկ. Դարբինեան, դարձաւ համաժողովրդական կազմակերպութիւն մը։ 1906ին Էջմիածնի համագումարին մէջ Դաշնակցութիւնը կը ներկայացնէր հայ ժողովուրդի 95 տոկոսը ։

Ցարիզմը անողոք հալածանք մը բացաւ Դաշնակցութեան դէմ, ձերբակալելով անոր բազմաթիւ պարագլուխները։ Դաշնակցութիւնը կրկին դարձաւ գաղտնի կազմակերպութիւն։ Շատեր կարծեցին թէ մեռաւ Դաշնակցութիւնը այդ հալածանքներուն պատճառով ։

1914ին, սակայն երբ պայթեցաւ համաշխարհային պատերազմը, եւ Հայաստան դարձաւ ռազմաճակատ, հայ ժողովուրդը իր աչքերը դարձուց Դաշնակցութեան, որ կրկին հրապարակ եկաւ իբրեւ մեր միակ համաժողովրդական կազմակերպութիւնը, թէեւ ոչ իր պաշտօնական անունով ։

Ռուսական յեղափոխութենէն յետոյ՝ Դաշնակցութիւնը արդէն պաշտօնապէս հրապարակի վրայ էր իբրեւ մեր ժողովուրդի ճակատագիրը վարող կուսակցութիւնը՝ մեր պատմութեան ամէնէն ճակատագրական չորս տարիներու շրջանին մէջ ։

Բոլշեւիզմի տիրապետութեամբ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կրկին անհետացաւ Հայաստանի մէջ։ Յայտարարուեցաւ անոր «մահը» եւ «թաղումը» կատարուեցաւ Երեւանի մէջ։ Բայց, անոր երէկուան յուղարկաւորներու կողմէ այսօր յաճախ կատարուած խոստովանութիւնները կը հաստատեն թէ հայ ժողովրդի ծոցին մէջ այսօր այնքան կենդանի է Դաշնակցութիւնը, որքան կենդանի էր 1906ին, 1914ին, 1917ին ու 1920ին։ Այսօր ոչ միայն հայ ժողովուրդի այս ու այն անհատ անդամը, կամ նախկին Դաշնակցականն է որ կ'ամբաստանուի իբրեւ Դաշնակցական, այլ Հ.Յ.Դ.ի «թաղող» պետութեան ներկայացուցիչները, ճիշդ այն մարդիկը, որոնց ձեռքով «թաղուեցաւ» Դաշնակցութիւնը »։

Այս ամբաստանութեան մէջ կայ խորունկ ճշմարտութիւն մը։ Հայ ժողովուրդին երբեմնի այդ օտար տարրերը — համայնավարները — ապրելով Հայաստանի ու հայ ժողովուրդին մէջ, ազդուեցան Հայաստանի հողէն ու հայ ժողովուրդի հոգիէն, ու դարձան որոշ չափով Հայաստանցիներ եւ հարկադրուեցան մտածել Հայաստանի մասին։ Երկիր մը ու իր ժողովուրդը կը դնեն իրենց դրոշմը իրենց ղեկավարներուն վրայ, ով որ ալ ըլլան անոնք։ Ոչ ոք կրնայ ապրիլ Հայաստանի մէջ ու չզգալ, չմտածել Դաշնակցականի նման։ Վաղը այսօրուան հալածողները պիտի հալածուին իբրեւ Դաշնակցականներ ։

Ո՞ւր է գաղտնիքը Դաշնակցութեան ժողովրդականութեան, որ այսօր այնքան չէշտուած կերպով կը յայտնուի Հայաստանի մէջ, ինչպէս կը հաստատէ ոչ միայն Հայաստանի Խորհրդային իշխանութիւնը, այլեւ իր բարեկամներն ու թշնամիները։ Բազմաթիւ պատճառներէն յիշենք մէկ քանին —

1.— Դաշնակցութիւնը հաւատարիմ թարգմանն է հայ ժողովուրդին բաղձանքներուն ։

2.— Դաշնակցութեան բարոյական ուժը, որ ստեղծուած է իր պարագլուխներու եւ շարքայիններու կէս դարու զոհողութիւններով՝ յանուն հայ ժողովուրդին ։

3.— Դաշնակցութիւնը ներկայացուցիչն է հայ ժողովուրդի ազգային, մարտական ոգիին եւ ուժին ։

4.— Այն դիւցազնական անցեալը, որ Դաշնակցութիւնը կերտեց մեր ազատամարտին ընթացքին

Ապա՝ դառնալով ներկայ անակնկալներով լի վայրկեանին, ընկ. Դարբինեան չէշտեց թէ՝ հայ ժողովուրդը դարձեալ իր աչքերը դարձուցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան, անկէ ակնկալելով առաջնորդութիւն՝ վաղուան հաւանական փոթորկին մէջէն նուազագոյն զոհերով եւ առաւելագոյն շահերով դուրս գալու համար։

Արդարացնելու համար հայ ժողովուրդի յոյսերը, եւ պատուաւոր կերպով կատարելու համար մեր վրայ դրուած պարտականութիւնները, առաջնորդուելու ենք մէկ քանի հիմնական սկզբունքներով —

1. — Ամրացնել ոչ միայն մեր կուսակցական միութիւնը, այլ եւ ստեղծել ու ամուր հիմերու վրայ դնել համազգային միութիւնը։

2.— Փնտռել մեր շուրջի դրացիներու աջակցութիւնը՝ երբ անոնց շահերը կը զուգադիպին մեր շահերուն ։

Այս սկզբունքներուն իրագործման ժամանակ՝ միշտ նկատի պիտի ունենանք մէկ հրամայական պարագայ — հայ ժողովրդի ֆիզիքական գոյութեան պաշտպանութիւնը։ Այս պէտք է ըլլայ հիմնական նախապայմանը մեր բոլոր որոշումներուն եւ մեր բոլոր քայլերուն։

Ու այս՝ ընկ. Դարբինեան ըրաւ հետեւեալ թելադրութիւնները.

1.— Պէտք չէ ղեկավարուիլ նախապաշարումով, դոկմատիզմով։ Հայ ժողովուրդի գոյութեան մտահոգութիւնը պէտք է վեր դասուի ամէն վարդապետութենէ։ Մեր ազգային ֆիզիքական գոյութեան պահպանման համար մենք պէտք է պատրաստ լինինք ո եւ է մէկուն հետ գործակցելու։

2.— Նախօրօք չկապենք մեր ձեռքերը՝ այս ու այն կծիկը ընտրելով իբրեւ միակ ու անշեղ ճանապարհը։

3.— Պէտք է յարմարինք ժամանակին ու պայմաններուն։

4.— Պէտք է լարենք մեր հոգեկան ու ֆիզիքական ուժերը։ Այդ կարելի չէ՝ եթէ չըլլանք կարգապահ ու միաբան, իբրեւ կուսակցութիւն եւ իբրեւ ազգ։ Այս երկուքին վրայ պէտք է աւելցնենք եւ այն դրական ունակութիւնը, որով պիտի գիտնանք տեսնել մեր գործակիցներու եւ մեր դրացիներու ոչ միայն թերութիւնները, բացասական կողմերը, այլ եւ առաւելութիւնները։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՐԱՆԷՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՈՒԽՏԸ

(ԹՈՒՐՔԻԱ, ԻՐԱՆ, ԻՐԱՔ, ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ)

ԹԷՀՐԱՆ, 4 Յուլիս.— Յունիս 27ից սկսած Իրանի մայրաքաղաքը ապրում է քաղաքական եռուզեռի արտակարգ օրեր։

Այդ օր Թէհրան ժամանեց Թուրքիոյ առաջին գործավար Ռ. Արասը իր հինգ գործակիցներով։ Այս պատուիրակութեան անդամ է համարւում նաեւ Թէհրանի Թրքական դեսպան Գ. Էնիս Ակայգէն։

Յուլիս 1ին հասաւ նաեւ Իրաքի պատուիրակութիւնը, իր գլուխն ունենալով Իրաքի արտաքին նախարար Տոքթ. Նաջի-օլ-Ասիլը։ Սրա գործակիցներն էլ հինգ հոգի են։

Այս պատուիրակութեան Պաղտատից ուղեկցել է Իրանի կառավարութեան արտակարգ ներկայացուցիչ եւ լիազօր դեսպան Գ. Մոզաֆար Ալամը։ Երկու պատուիրակութիւններն ալ ընդունուեցան մեծ պատուով եւ հանդիսաւորութեամբ։ Ամէն օր տեղի են ունենում շքեղ հիւրասիրութիւններ եւ փոխադարձ այցելութիւններ ։

Թէ Ռ. Արասը եւ թէ Նաջի օլ Ասիլը իրենց ժամանումից յետոյ անմիջապէս ընդունուեցան Շահնշահի կողմից եւ պատիւ ունեցան միասին նախաճաշելու։

Մայրաքաղաքի թերթերը լի են ոչ միայն ընդունելութեան, հանդէսների, ճաշկերոյթների նկարագրութիւններով, այլ եւ յատուկ խմբագրական յօդուածներ են նուիրուած պատուիրակութիւններին, մանաւանդ Տոքթ. Ռ. Արասին ։

Այդ յօդուածների մէջ մամուլը բարի գալուստ մաղթելով բոլոր հիւրերին՝ պարզում է նաեւ նրանց այցելութեան նպատակները եւ այդ առթիւ նաեւ լուսաբանում Իրանի յարաբերութիւնները Թուրքիոյ եւ Իրաքի հետ։

Մամուլը մանաւանդ գովեստով է խօսում Ռ. Արասի մասին, չէշտելով նրա բարձր դիւանագիտական ընդունակութիւններն ու այն մեծ ծառայութիւնները, որ մատուցել է միջազգային խաղաղութեան գործին ընդհանրապէս եւ մանաւորապէս Իրանի եւ Թուրքիոյ բարեկամական մերձեցման։

Այժմ խօսքը տանք մայրաքաղաքի մամուլի երեք գլխաւոր օրգաններին՝ «Իրան», «Էթթէլաաթ» եւ «Ժուռնալ տը Թէհրան» օրաթերթերին (վերջինս լոյս է տեսնում ֆրանսերէն)։

«Իրան»ը նախ փաստարկում է այն սերտ բարեկամութիւնը, որ գոյութիւն ունի Թուրքիոյ եւ Իրանի միջեւ։ «Իրանցիները, ասում է թերթը, խանդավառուած են Տոքթ. Ռ. Արասի այցելութեամբ, այս խանդավառութիւնը արդիւնքն է այն համոզմանքի որ կեանքի բոլոր մարզերում ընդհանրապէս եւ մանաւորապէս քաղաքական-տնտեսական բոլոր խնդիրների վերաբերմամբ տիրում է երկու երկիրների կառավարութիւնների միջեւ տեսակէտների կատարեալ միակերպութիւն եւ այս անկեղծ ու սրտառուչ բարեկամութիւնը երկու եղբայրակից ժողովուրդների միջեւ ։ Մինչդեռ արեւմուտքում քաղաքական հորիզոնը մռայլուած է սեւ ամպերով, որոնք սպառնում են միջազգային խաղաղութեան, Իրանի եւ Թուրքիոյ բարեկամական յարաբերութիւնների ընդարձակումը, — որ Ռ. Արասի այս նոր այցելութեամբ աւելի փայլուն պիտի լինի ապագայում,— յոյս է ներշնչում, որ Մերձ-արեւելեան երկիրներում խաղաղութիւն կը հաստատուի, առհա մի երեւոյթ, որ չի կարող չանդրադառնալ նաեւ միջազգային խաղաղութեան վրայ ամենանպաստաւոր կերպով։

Միւս օրաթերթը՝ «Էթթէլաաթ»ը, «[illegible] ոսկեդարը» խորագրով խմբագրականի մէջ յայտարարում է, որ Թուրքիոյ եւ Իրաքի պատուիրակութիւնների նպատակն է կանոնաւորել Իրան-Իրաքեան սահմանային վէճը, ինչպէս եւ կնքել «Չորսի Ուխտ»՝ Թուրքիոյ, Իրաքի, Իրանի եւ Աֆղանիստանի միջեւ։

Այնուհետեւ թերթը յիշեցնում է, որ անցեալում, մօտ երեք դար շարունակ Պարսկաստանի եւ Օսմանեան կայսրութեան մէջ չի եղել եւ ոչ մի համաձայնագիր, որ պարզէր եւ որոշէր երկու երկիրների սահմանային գիծը, որ ժամանակ առ ժամանակ մէկի կամ միւսի կողմից խախտուել է։ Չնայած վերջին դարու կէսերին Անգլիայի եւ Ռուսաստանի միջնորդութեան եւ հսկողութեան տակ որ սահմանային վէճերը լուծելու նպատակով ժամանակին կազմուել էր յատուկ յանձնաժողով, այնուամենայնիւ սահմանային վէճը չլուծուեց եւ երկու երկիրների փոխյարաբերութիւնները ամէն օր շատ սուր բնոյթ ստանալու սպառնալիքի տակ էին ։ Այս տխուր կացութիւնը հիմնովին փոխուեց շնորհիւ մի կողմից, Ն. Կ. Մ. Շահէն Շահ Փահլաւիի փայլուն ղեկավարութեան, միւս կողմից, Թուրքիոյ վերածնութեան իր այսօրուան պետի օրով ու բացուեց պատմութեան մի նոր փառաւոր էջ եւ հնարաւոր դարձան փոխադարձ յարգանքը եւ դէպի բարեկամութեան իրաւունքներն ու համագործակցութիւնը։

«Ժուռնալ տը Թէհրան»ը իր առաջին խմբագրականը նուիրել է Թուրքիոյ եւ Ռ. Արասին, իսկ երկրորդը՝ Իրաքի պատուիրակութեան (Յունիս 27 եւ Յուլիս 2) ողջունելով Րուշտի Արասի եւ Իրաքի պատուիրակութեան անդամների լուսանկարները։ Թերթը նաեւ վերյիշում է որ Ռ. Արասի մի երկու տարի առաջ տեղի ունեցած առաջին այցելութեամբ սկիզբ դրուեց երկու եղբայրակից ժողովուրդների՝ Թուրքերի եւ Իրանցիների միջեւ սերտ բարեկամութեան։ Այնուհետեւ Շահէն Շահի այցելութիւնն Անգարա միանգամայն ամրապնդեց այդ բարեկամութիւնը եւ վերջնապէս անցած ամրան (36—37 թ.) Թուրքիայի մանաւոր պատուիրակութեան ձեռքով, համախորհուրդ Իրանի կառավարութեան հետ, մշակուեցան եւ այժմ երկու երկիրների խորհրդարանների կողմից արդէն վաւերացուած են մի շարք համաձայնագրեր ու դաշինքներ, որոնք վերջ տուեցին բոլոր վէճերին եւ ամենասերտ կապեր հաստատեցին երկու հարեւան եւ եղբայրակից ժողովուրդների միջեւ, կապեր, որոնք այսուհետեւ ոչ մի կերպ չեն կարող խզուել ։

Ապա թերթը անցնելով Րուշտի Արասի ներկայ այցելութեան, յայտարարում է, որ նա այժմ ունի աւելի լայն ու մեծ նպատակներ, այն է՝ կնքել չորս Մերձ. Արեւելեան հարեւան, կրօնակից եւ եղբայրակից պետութիւնների՝ Թուրքիայի, Իրաքի, Իրանի եւ Աֆղանիստանի միջեւ մի ընդհանուր դաշնագիր, որ պիտի ծառայէ ոչ միայն յիշեալ չորս երկիրների միջեւ խաղաղութիւն հաստատելու փորձին եւ նրանց խաղաղ բարգաւաճմանը, այլեւ միջազգային խաղաղութեան ։

Այս նպատակով էլ շուտով Թէհրան պիտի ժամանի նաեւ Աֆղանիստանի պատուիրակութիւնը արտաքին նախարարի գլխաւորութեամբ, իսկ Իրաքի պատուիրակութիւնը նոյնպէս գլխաւորութեամբ Իրաքի արտաքին գործավար Տոքթ. Նաջի օլ Ասիլի արդէն, յուլիս 1ին, Թէհրան է հասել ։

Թերթը մասնաւոր հաճոյքով է խօսում վերջին պատուիրակութեան ժամանման առթիւ եւ յայտարարում է մեծ գոհունակութեամբ, որ Րուշտի Արասին յաջողուել է Իրաքի հետ դաշ կատարել համաձայնութիւն։ Այսպէս է խորագրուած թերթի այդ խնդրին նուիրուած երկրորդ ընդարձակ խմբագրականը։

Արձանագրելով այն տխուր փաստը, որ անցեալում Մերձ. Արեւելեան պետութիւնների միջեւ եղել են անհամաձայնութիւններ, վէճեր ու փոխադարձ պայքար եւ նոյն իսկ պատերազմներ, որոնք վերջացել են մէկի յաղթանակով, միւսի պարտութեամբ, յօդուածագիրը ուրախութեամբ յայտարարում է, որ այդ ամէնը անցել են անվերադարձ եւ այսօր ոչ մէկի սրտում չկայ ատելութիւն, չկայ նաեւ հակամարտութիւն ։

Պէտք չէ անտեսել նաեւ այն հանգամանքը, որ կրօնական միութիւնը զօրեղ է բարոյական լայն կապ ամբողջ ընդարձակ տարածութեան վրայ՝ Միջերկրականից մինչեւ կենտրոնական Ասիա ապրող ժողովուրդների միջեւ։ Արեւելքի այս ժողովուրդները կազմում են մի ընտանիք, շաղկապուած իրենց մշակոյթով, իրենց տնտեսական-քաղաքական շահերով ։

Այնուհետեւ թերթը առաջարկում է իր ընթերցողներին համեմատութեան ենել Արեւելքն եւ Արեւմուտքը ։

Արեւմուտքում անվերջ քարոզում են խաղաղութիւն, բայց անդադար զինւում են։

Եւ մինչդեռ Արեւմուտքում ստեղծուած է մի հիւանդագին վիճակ, յարատեւ տագնապալի կացութիւն, Արեւելքը ապրում է անդորրութեան ու խաղաղութեան մէջ, միշտ տոգորուած մարդասիրական ձգտումներով։ Ինչո՞ւ ։

Որովհետեւ, ասում է թերթը, մեզ մօտ Արեւելքում դիւանագէտները գործում են ամենայն ուղղամտութեամբ եւ միանգամայն ուղղամտօրէն, առանց դիւանագիտական շինծու հանդիսաւորութեան եւ տոգորուած են խաղաղութիւն հաստատելու անկեղծ բաղձանքով։ Եւ արդարեւ, ներկայիս Արեւելքը վայելում է այդ խաղաղութիւնը։ Չենք մխտում, որ մանաւորապէս Իրանի եւ Իրաքի միջեւ վերջին երկու տարում տիրում էր անհամաձայնութիւն, որ չվերացաւ նաեւ այն ժամանակ, երբ՝ 1935 օգոստոսին Թէհրան այցելեց Իրաքի նախկին արտաքին նախարարը ։

Սակայն այսօր, Իրաքի նոր կառավարութեան օրով, բոլոր տարաձայնութիւնները ի սպառ վերացել են եւ հաստատուել է եղբայրական համագործակցութեան մի հաստատուն գոյավիճակ։ Մենք ի վիճակի ենք յայտարարելու, եզրափակում է իր խօսքը թերթը, որ բոլոր սահմանային վէճերը, մէջը ըլլալով Շատ էլ Արաբի խնդիրը, վերջնականապէս լուծուած են յունիսի 19ի բանակցութիւններով եւ այժմ Ն. Վ. Իրաքի արտաքին գործավարի կողմից ստորագրուելու է Իրանիրաքեան մի պայմանագիր ։

Սրանից յետոյ այլեւս գոյութիւն պիտի չունենայ ոչ եւ է արգելք կնքելու Մերձ. Արեւելեան Ուխտը, որ վերջնականապէս կ'երաշխաւորէ խաղաղութիւնը չորս հարեւան պետութիւնների միջեւ ։

ԿԼԻՊԻԱ

Յ. Գ.— Մեր այս նամակը արդէն գրուած էր եւ թղթատարին պիտի յանձնուէր, երբ յուլիս 5ի առաւօտեան թերթերի մէջ կարդացինք պաշտօնական զեկոյց մը, որ կը հաղորդէր թէ արդէն կնքուած է իրանեան-իրաքեան դաշնագիրը երկու երկիրների սահմանների որոշման մասին։

Նոյն

ՀԻՆԸ ԵՒ ՆՈՐԸ

Մամըլթէյն եւ Ազունիէ։ Երկուքն ալ գիւղեր Լիբանանի մէջ. եւ երկուքն ալ վայրեր, որոնց մէկուն մէջ բուժարան մը կայ ներկայիս — Մամըլթէյն, իսկ միւսին ալ մէջ բուժարան մը պիտի ըլլայ մօտ ապագային — Ազունիէ։

Երկու բուժարաններն ալ յատկապէս կառուցուել հայ թոքախտաւորներու համար։ Բայց մեծ տարբերութիւն մը կայ երկուքին միջեւ։

Առաջինը, որ Մամըլթէյն կը գտնուի— ծովափնեայ գիւղ մը, Ճիւնիէն քանի մը քիլոմեթր հեռու, հին շէնքի մը մէջ տեղաւորուած է։ Եւ հին ու նուազ ընդարձակ ըլլալէ բացի, շէնքը զուրկ է նաեւ գրեթէ տարրական յարմարութիւններէ, որ անհրաժեշտօրէն պէտք է ունենայ իւրաքանչիւր շատ բարեկարգ բուժարան մը։ Ա վայրն ալ ինքնին Մամըլթէյնը, շատ օդասուն տեղ մը չէ ներկայացներ Սարան տաքերուն տաղտկալի, ու խոնաւ կ'ըլլայ հոն։ Բայց ինչ կրնայ լաւ խնամակալութեան մարմինը, երեք հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերու նախագահութեամբ կազմուած, կեանքի կոչուեր էր հայ թոքախտաւորներուն օգնութիւն ընծայելու բարի նպատակով։ Երիցական ա ռաջնորդութիւնը, Բրէյլիթէրեան Մի շընը, որ շէնքին տէրն էր, զայն ձրի տրամադրեց իբրեւ բուժարան թոքախտաւոր Հայերու համար։ Մէկ կողմէ հարկաւոր միջոցները կը պակ սէին, որպէսզի խնամակալութիւնը աւելի լաւ շէնք մը ուրիշ աւելի օդասուն վայրի մը մէջ վարձէր, եւ միւս կողմէ ալ բժշկութեան կարօտ հայ թոքախտաւորները տեղ մը եւ օր առաջ պատսպարելու անհրաժեշտութիւնն այնքան էր հրամայական դարձած, որ բարւոք համարուեցաւ Մամըլթէյն հաստատուիլ։ Թոքախտա նոցը բացուեցաւ 1925 յունիսին, կէ ուրեմն ուղիղ տասներկու տա առաջ։

Բայց առաջին տարուընէ իսկ, բուժարանի խնամակալութիւնը սկսա խորհիլ թէ ինչ կերպ կարելի պիտի ըլլար վերջ ի վերջոյ փոխադրել բուժարանը աւելի նպաստաւոր վայր մը։ Խորհեցաւ այնուհետեւ բոլոր յաջորդ տարիներու ընթացքին, միջոցներ ճամբաներ որոնեց նպատակի հասնելու համար։

Մամըլթէյնի բուժարանն ապա տանած թոքախտաւորներու բժշկութեան ու խնամքին համար ընթացիկ անհրաժեշտ ծախքերը կը հոգացուէին նուիրատուութիւններէ, որ զանազան հաստատութիւններ ու հաւաքականութիւններ, ինչպէս եւ անհատներ կ'ընէին սիրայօժար կերպով յատկապէս բուժարանին ի նպաստ, որ սկիզբէն իսկ հայ հասարակութեան լայն խաւերուն համակրութիւնը դրաւած էր։ Բուժարանի գոյութեան առաջին տասնամեակին, 1923—26 խնամակալութեան գանձարկղը մտած 9982 — հազար ինն հարիւր ութսուն երկու սուրիական ոսկին լրիւ գրեթէ, ոսկիի պզտիկ տարբերութեամբ մը, այն, ծախսուեր էր բուժարանի ընթացիկ պէտքերու վրայ. եւ այն ալ խնայողութեամբ, որպէսզի կարելի ըլլայ գէթ նուազագոյն չափով օգնել հիւանդներուն։ Անկէ աւելին ընել համար ոչ մէկ հնարաւորութիւն ըսեմ, խնամակալութեան ուժերէն վեր բան մը պիտի ըլլար կատարումը մը որ եւ է յաւելեալ, արտակարգ ծախքի, ինչպիսին պիտի պարտադրէր նոր շէնքի մը վարձումը։

Իրերու այս վիճակը, սակայն, կարելի չէ տեւականացնել։ Նման վիճակ մը չէր արդիւնաւորեր լրիւ փերով այն ծանր աշխատանքն ու հարբերութիւնները, որ կ'ընէին խնամակալութիւնը եւ հայ հասարակութիւնը։ Մամըլթէյնի կլիման չափով մը կը պակսեցնէր բարերար ազդեցութիւնը այն խնամքին, որ կ'ծայուէր մեր թոքախտաւորներուն։ Ցաւալի երեւոյթ մըն էր ասիկա։ տեւաբար, պէտք էր գերագոյն ճիգ մը բուժարանը դուրս հանել այդ կացութենէն, որպէսզի մեր ազգային

րու ըրած գործունէութիւնները շատ աւելի մեծ արդիւնքներ տային։ Պէտք չէր, որ ցորենի լեցուն ու առողջ հատիկները քարքարուտ գետնի մը վրայ իյնային ու անոնցմէ վտիտ հասկեր միայն ծլէին, բարձրանային։ Այլաբանօրէն ըսելու համար, քարքարոտ ու նուազ բերրի հող մըն էր Մամըլթէյնը, որպէս բուժավայր

Ու տարիներ շարունակաբար խորհելէ, միջոցներ փնտռելէ, բազմաթիւ դուռներ բախելէ, դիմումներ եւ աղերս ընելէ վերջ, Խնամակալութիւնը կ'ընէ նաեւ այն դիրադրոյն ճիգը, որ այլ եւս դարձած էր հրամայական անհրաժեշտութիւն մը, ինչպէս ըսինք։ Եւ եղած դիրադրոյն ճիգին արդիւնքն է ահաւասիկ Ազունիէն։ Այն վայրը, որ յառաջիկային պիտի փոխարինէ Մամըլթէյնը

Ազունիէ եւ Մամըլթէյն։ Հսկայական տարբերութիւն մը ասոնց միջեւ օդի տեսակէտէն։ Կրնանք ըսել թէ բաղդատութեան եզր իսկ չկայ։ Մինչդեռ Մամըլթէյն ծովուն անմիջական մօտիկութեանն տաքի եւ խոնաւութեան ենթակայ վայր մըն է, Ազունիէն, ընդհակառակն, Լիբանանի լեռներուն մէջ ինկած, համեմատաբար հեռու է ծովէն եւ կը գտնուի հազար հարիւրէ աւելի մեթր բարձրութեան մը վրայ։ Հոն չկան ի մասնաւորի այն մշուշները, որ ուրիշ շատ վայրերու յատուկ են Լիբանանի մէջ եւ որ քայքայիչ ազդեցութիւններ կ'ընեն ընդհանրապէս թոքախտաւորներու վրայ. Այն չոր, մաքուր, պարզ օդը, որ Ազունիէն ունի, պիտի անչափելի բարիք մը դառնայ մեր թոքախտաւորներուն համար։

Ու այս օդին մէջ, կանաչազարդ բլուրի մը լանջին, հովէն պատսպարուած տեղ մը — ահաւասիկ սկսած է կառուցուիլ նոր շէնք մը ազգային բուժարանի համար։ Նոր, ընդարձակ։ Եւ քանի մը ամիս վերջ, երբ կը յուսանք. թէ պատրաստ կ'ըլլայ շէնքը, հոն պիտի փոխադրուին Մամըլթէյնին մեր հիւանդները, որ անձկութեամբ կը սպասեն իրենց համար երջանիկ ու գեղեցիկ այդ օրուան։

Խնամակալութիւնը սկսած է նոր սանաթորիոմին շինութեան։ Բայց սա խոշոր ձեռնարկը ան պիտի կրնայ լրացնել, եթէ միայն հայ հանրութիւնն ալ փութայ կրկին իր աջակցութիւնն ընծայելու։ Մեծ պատասխանատուութիւն մը յանձն առած է ազգային բուժարանի խնամակալութիւնը։ Եւ պէտք է որ ամէն կողմէ նպաստներ հասցուին յաջողութեամբ աւարտել կարենալու համար սա կարեւոր ձեռնարկը։ Հայութիւնը, վստահ ենք արդէն, չպիտի անտարբեր գտնուի, որովհետեւ թոքախտաւոր մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն առողջութիւն, կեանք պարգեւելու միտած նպատակովն է սկսուած Ազունիէի ազգային սանաթորիումին շինութիւնը։

Յ. Գ.— Խնամակալութեան հասցէն.— Comité du Sanatorium Arménien des Tuberculeux du Liban, Boite postale 409, Beyrouth, Liban.

ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Արձագանգելով Փարիզի կեդր. յանձնախումբի կոչին՝ Մարսիլիոյ Հայ Մշակութային Միութիւնը իր անունին արժանի նախանձախնդրութեամբ, յատուկ հրաւիրագիրեր ուղղած էր 34 կազմակերպութեանց, հրաւիրելով զանոնք խորհրդակցական ժողովի մը, որ տեղի ունեցաւ, յուլիս 3ին Շահրիկեան սրահին մէջ։

Հրաւէրին պատասխանած էին մօտ 25 Միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու վարչութիւնները— 5 ժողով տեղի ունենալէ ետք առաջուց իսկ ուղղակի իրենց ներկայացուցիչներով ժողովին մասնակցած են 19 միութիւններ։ Բոլորն ալ անխտիր պաշտպանած ու համաձայնութիւն տուած են այն տեսակէտին թէ՝ Րաֆֆիի անունն ու գործը կը խօսի բոլորի սրտին եւ անհրաժեշտ է որ Մարսէյլի գաղութը եւս արժանաւորապէս տօնէ անմահն Րաֆֆիի ծննդեան 100ամեայ յոբելեանը։

Նոյն իրիկուն իսկ ընտրուեցաւ գործադիր յանձնախումբ մը հինգ հոգիէ, որոնց իրաւունք տրուեցաւ իրենց հետ առնել քանի մը անդամներ եւս, եւ խնդրուի նախապատրաստական աշխատանքներու լծուիլ, յարաբերութեան մտնելով Փարիզի կեդր. յանձնախումբին հետ եւ գործակցութեան հրաւիրելով Մարսէյլի առաջ. իշխանութիւնը։ Ընտրուեցան Գ. Գ. Ենովք Արժէն, Կ. Փոլատեան, Ա. Բէօզէեան, Ս. Տիրատուրեան եւ Տ. Թադոյեան։

Մինչեւ տօնակատարութեան վայրի եւ թուականի որոշումը, Մարսէյլահայութեան կը մնայ պատրաստուիլ արժանավայել շուքով եւ համազգային գետնի վրայ տօնելու այդ օրը։

Վստահ ենք որ գործադիր յանձնախումբն ալ ամէն ճիգ ի գործ պիտի դնէ, իր ստանձնած պատասխանատու գործը յաջողութեամբ լրացնելու համար։

Վարչութիւն

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՍՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

—o—

ԺԱՆԹԻՅԻ.— Անցեալ կիրակի Գ. Յովհաննիսեանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Փորթ տ'Իթալիի դպրոցին ամավերջի հանդէսը։

Ժամանակէն առաջ աշակերտներու ծնողներ, ինչպէս նաեւ բաւական թիւով երիտասարդ թաղեցիներ իրենց տեղերը գրաւած էին։

Հանդէսը բացուեցաւ աշակերտներու «Մէ մեծաքանչով»(?)։ Յետոյ վարչութեան քարտուղար Գ. Արմ. Յակոբեան գրաւորապէս պարզեց դպրոցին 1 տարուան գործունէութեան ամփոփ պատկերը։ Այս տարեշրջանին աշակերտներու թիւը բարձրացած էր 109ի, սակայն, տաղաւարներու քանդումին հետեւանքով աշակերտներու թիւը վերջերս իջած է 88ի։

Վարչութիւնը շնորհակալութիւն յայտնեց Դպրոցասէր Տիկ. Միութեան, որ վարժուհիներ կը տրամադրէ վեց տարիէ ի վեր, «Համազգային» Ֆրանսայի կեդր. Վարչութեան, որ այս տարի ալ շարունակած է ամսական 250 ֆրանքով օգնել դպրոցիս պիւտճէին։ «Համազգային» Փարիզի վարչութեան նախագահ Ա. Ասլանի, որ ամէն առթիւ չի զլանար իր շօշափելի օժանդակութիւնը, թէ նիւթապէս թէ բարոյապէս, օրիորդներ Աննիկ Գասպարեան եւ Լուսնթագ Գալիկեանի, ուսուցիչ Գ. Ս. Յովհաննիսեանի եւ բոլոր ծնողներուն ու թաղեցիներուն, որոնք կը ջանան վառ պահել մեր շրջանի սոյն համեստ ծաղկոցը։

Յետոյ յիսունէ աւելի աշակերտներ զանազան արտասանութեամբ, խաղերով ու պարերով, ամբողջ երեք ժամ խանդավառ մթնոլորտի մէջ պահեցին հանդիսականները։ Փոքրիկ Նուարդ Գօզոսեան թառի ընկերակցութեամբ, ճկուն եւ շնորհալի շարժուձեւերով պարեց «Շամիրամի աղօթքը» եւ «Թամարան»։

Դադարի ընթացքին խօսեցաւ գիւղի նախագահ Գ. Հ. Իբրահեան, որ ծանրացաւ նոր սերունդին հայեցի ուսման եւ դաստիարակութեան անհրաժեշտութեան վրայ, եւ ծաղրեց բոլոր անոնք որ կը ժխտեն հայ լեզուին գեղեցկութիւնը։ Յետոյ կոչ ըրաւ բոլոր ծնողներուն որ ասկէ վերջ ալ նոյն ջերմութեամբ հաւաքուին դպրոցին շուրջ եւ գուրգուրան անոր վրայ։

Վարագոյր մը աճուրդի դրուելով կլորիկ գումար մը ապահովեց դպրոցին։ Բոլոր ներկաներն ալ սիրով ու հետաքրքրութեամբ մասնակցեցան աճուրդին։

Հանդէսին՝ մէջ ընդ մէջ թառի վրայ հայ գեղջկական երգերու փունջ մը նուագեց թառիստ Գ. Արզար։

Ներկայ մը

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

—.—

ԲԱՇԱՆ.— Կ. Խաչի Գանեէօ-Քաշանի մասնաճիւղին տարեկան դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ յուլիս 11 կիրակի օր Բոզէնսոնի մէջ։ Փարիզէն ու արուարձաններէն, մեր շրջանէն բազմաթիւ ընտանիքներ փութացած էին ներկայ ըլլալու։ Նախագահ ընկ. Գերասիմ Բալայեան բանալով հանդէսը, պարզեց հայ կիներուն դերը գաղթաշխարհի մէջ եւ կոչ ուղղեց ներկաներուն որպէսզի բոլոր շրջաններու մէջ բազմապատկուին այս կարգի աշխատանքները։ Սան սանուհիներու երգեցիկ խումբը Օր. Ալիս Բէմինեանի ղեկավարութեամբ փոխն ի փոխ երգեց «Յառաջ նահատակներ», «Արեւը կայնել է» եւ «Տուտուլը»։ Գ. Գ. Տարօն Տօնիկեան եւ Սարգիս Կարապետեան արտասանեցին շատ յաջող կերպով «Տարօնին համար» եւ «Սրդ յաւերժական» կտորները։ Օր. Անահիտ Խավէրեան իր շնորհալի ձայնով մեներգեց «Տէր դուն պահէ», «Ծիլը է արտը», ջերմ ծափերու մէջ։

Անակնկալ մըն էր Սարգիս Կարապետեանի «Պէպօ»ի երգը մասնաւոր տարազով։ Թառիստ Գարեգին կը մասնակցէր այս բոլորին եւ կը նուագէր նաեւ գեղեցիկ եղանակներ։

Հիններու կողմէ կարդաց հակիրճ տեղեկագիր մը։ Սան սանուհիները եղած են տարուան ընթացքին թիւով 18, հետեւած են կիրակնօրեայ հայերէն դասընթացքներուն, սորված են հայերէն երգեր եւ պարեր։

Գ. Ս. Գարակէօզեան, ուսուցիչը այս տարեշրջանին, յայտնեց նպաստաւոր տպաւորութիւններ եւ ըրաւ թելադրութիւններ ծնողներուն որպէսզի քաջալերեն իրենց զաւակներուն հայերէն սորվելու փափաքը։

Գիւղէն շուրջ եւ ամէն տեղ աչքի կը զարնէր Կ. Խաչի անդամուհիներու մեղուաջան աշխատանքը։ Սանուհիներու զոյգ պարը եւ հայկական զանազան պարերը շատ յաջող էին։

Նփրատ նուագախումբը, Թառը, պարող զոյգերը, սեղաններու շուրջ հաւաքուած խմբակները ստեղծած էին խանդավառ եւ ջերմիկ մթնոլորտ.

Ներկաները կը բաժնուէին սրահէն գոհ եւ զուարթ, Փ. Կ. Խաչի Գանեէօ-Քաշանի մասնաճիւղին տարած աշխատանքներուն համար քաջալերական արտայայտութիւններով։

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

—o—

ՌՈՄԱՆ.— Անցեալ շաբթու տեղի ունեցաւ Ֆր. Կ. Խաչի Ս. Մ. դպրոցի ամավերջի հանդէսը։ Բացման խօսքէն վերջ, բեմ հրաւիրուեցան աշակերտները որոնք երգեցին եւ արտասանեցին։ Յետոյ տիկին նախագահը կարդաց դպրոցի մէկ տարուան տեղեկագիրը գնահատելով գաղութին օժանդակութիւնը։ Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը տարուան սկիզբէն կանոնաւորապէս վճարած է ամսական 100 ֆրանք, որ պիտի շարունակուի։ Այս առթիւ ջերմ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին։ Ապա վարժուհին Տիկ. Սինանեան, կարդաց աշակերտներու նիշերը։ Գ. Փափազեան քաջալերուելով իր զաւկին յառաջդիմութենէն 20 Ֆր. նուիրեց։ Ուրիշներ ալ մասնակցեցան եւ գոյացաւ կոկիկ գումար մը։ Ներկաները հեռացան գոհ տպաւորութեամբ։

Աստղիկ

ԱՇՈՒՂԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

—o—

ԿՐԸՆՕՊԼ (Յապաղած).— Յուլիս 4ին Քոլոս Բուլէի(?) Քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ուր խռնուած էր մեծ բազմութիւն մը, մենք ալ վայելեցինք քէմանիստ Ռուբէնի նուագը։ Ցերեկոյթին բացումը կատարեց Գ. Ցեդրան(?) Մեսրոպեան, փառաբանելով հայկական մշակոյթը։ «Ազգի մը մեծութիւնը իր սահմաններու լայնութեամբ չորոշուիր, այլ իր տոկուն գործական կարողութեամբ, իր մշակոյթով։ Այս տեսակէտէն ոչ մէկ ազգէ ետ չի մնար Հայը»։ Յայտագրին առաջին մասը վերջացաւ աշխուժելով մեր հոգիները։ Ամէնէն աւելի ծափահարուեցան «Անուշ»ը, «Մերանի ծառը» եւ «Հովուին սրինգը»։

Յայտագրին կցուած էր հինգ երգերէ բաղկացեալ փունջ մը եւս,— Կըռուսկի, Պէպօ, ռուսմաներէն, ռուսերէն եւ չինարէն, այս վերջինը մասնաւորապէս չինացի ունկնդիրներուն համար։ Նաեւ «Հայաստան» Ջորջ հինգ տարիէ ի վեր առաջին անգամ էր որ միեւնոյն սրահին մէջ կը հաւաքուէր երկու մասի բաժնուած մեր գաղութը։ Այս առթիւ ջերմօրէն գովելի էր յանձնախումբին կատարած աշխատանքը (բոլորն ալ չէզոք հայրենակիցներ)։

Թող քէմանչային միութեան ազդակ մը դառնայ, սիրելի Ռուբէն։

Տ. Սողոմոնեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՏԸ

—•—

«Յուսաբեր» նեխեխեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 յուլիս).

— «Քաղաքական աշխարհը սկսած է օտարի մատը որոնել քրտական շարժումներու մէջ։

Թուրքը զայն կ'որոնէ հարաւի մէջ, մինչ գերման մամուլը՝ հիւսիսի։

Ըստ Էնկիւրիի՝ քրտական շարժումը կը հրահրեն Հարաւի քոմիթէները։

Ըստ Պերլինի՝ զայն կը ստեղծեն հիւսիսի բոլշեւիկները։

Որոնումներն ու գիւտերը ցարդ կը դառնան գրեթէ բացառաբար այս երկուքին շուրջ։

Քաղաքական աշխարհը վարժուած է այս կարգի «մատներու» խաղին. տեղ մը բռնկում մը տեսնելով՝ ան անոր ետեւն անպատճառ թաքուն ոյժ մը կ'որոնէ, որ իրականին մէջ բուն հրահրիչը ըլլալով՝ յաճախ աշխարհին կը ներկայանայ հրշէջի կերպարանքով։

Մեզ դժուար է փաստել քրտական շարժման մէջ ռուսական մատին ներկայութիւնը։ Այս հարցին պատասխանը հնար է գտնել թուրքեւռուս յարաբերութեանց բարդ ծալքերուն տակ.— եթէ սրուած են այդ յարաբերութիւնները՝ Քրեմլը կրնայ պղտորել Թրքական ջուրերը, եթէ բարեկամական են՝ կրնայ աջակցիլ Թուրքին՝ դիւրութեամբ մարելու համար բռնկած հրդեհը։

Թուրքը կ'ալեկոծէ քրտական աշխարհը, որովհետեւ Թուրքը կ'երազէ ջարդել քիւրտ ժողովուրդը։

1930ին, Արարատի ապստամբութեան օրերուն, Մոսկուան Էնկիւրիի հետ էր, եւ այդ պատճառով ան իր բարեկամին չզլացաւ Ռուսիոյ օգնութիւնը՝ դրամով, զէնքով եւ մարդիկներով։

Արարատի ապստամբութիւնը Դաշնակցութեան վերագրելով եւ անոր պարտութեան աւետիսը տալով, Աղասի Խանջեան, ի միջի այլոց, կը յայտարարէր (Հայկոմկուսի 8րդ համագումարին).

«Քրտական ապստամբութիւնը, հակախորհրդային դաւերի հաշուեւառ(?) չինքննում հիմնական այդ օղակը, «որից պիտի ծնուէր միացեալ եւ անկախ Հայաստան»՝ լիակատար ֆիասկոյի մատնուեց, Սովետ. Հայաստանի օջախի արիւնոտ ատամներում(?) խոշոր հարուած ստացաւ Ներդաշթի(?) խորհրդային ծրագրով։ Անյաջողութիւնները սակայն հաղերքին(?) չեն վհատեցնում» («Հաշուետուութիւն», 1932, էջ 148—149)։

Խանջեանի այս «ուրախութիւնը» ինքնաբուխ չէր, այլ ներշնչուած էր Մոսկուայէն։

1930ին խորհրդային իշխանութիւնները, ինչպէս ըսինք, դէմ էին քրտական շարժման, որովհետեւ այդ թըւականին անոնք Թուրքին հետ էին։ Մինչ ասկէ քանի մը ամիս առաջ, «Իզվեստիա»յի 1937 ապրիլ 12ի թիւով, հորդառատ ձեւին տակ, նըրբանցուցական(?) դրութիւն մը լոյս տեսաւ, «Ո՞ւր կ'երթայ Թուրքիան» խորագրին տակ։ Եթէ այդ հակաթուրք գրութիւնը դէթ չափով մը կը խորհրդանշէ իրմով Թուրքեւռուս յարաբերութեանց մէջ յառաջացած փոփոխութիւն մը, ապա անհաւանական չէ, որ ռուսական «մատը» այս կամ այն ձեւին տակ երկարի դէպի քրտական շարժումը։ Ոչ թէ այդ շարժման օժանդակելու համար, այլ այդ շարժման միջոցով Թուրքիոյ հետ այս կամ այն թեմի(?) հաշիւները կարգաւորելու համար։

Ինչ կը վերաբերի Հարաւին՝ հոն տարօրինակ ոչինչ կայ։ Թուրքը ամէն տեղ «Դաշնակին մատը» կ'որոնէ ու զայն կը գտնէ առանձնաբար քրտական շարժման մէջ։ Ըստ Թուրքին՝ Հալածական Քիւրտը իսկ բնաւ ծպտուն պիտի չհանէր, եթէ երբեք «Քոմիթաճի Դաշնակը» զայն չմղէր ապստամբութեան։

Երէկ «Քոմիթաճի» միայն մենք էինք, այսօր մեր կարգին դասուած է նաեւ Սուրիացին, որուն հետ Թուրքը կարգադրելիք հաշիւներ ունի։ Եւ այդ պատճառով Թուրք մամուլը — եթէ երբեք ուշադրութեամբ հետեւելու ըլլաք անոր ոճին ու լեզուին — պիտի տեսնէք, որ կը խօսի առաւելաբար Հարաւի «Քոմիթաճի»ներու մասին, առանց միայն եւ բացառաբար մեր անունը քաշքշելու։

Ձենք կասկածիր, որ որքան աւելի քրտական շարժումները ծաւալին ու խորանան, այնքան աւելի այս խորհրդաւոր «մատերը» — իրաւ թէ սուտ — պիտի շատնան։

Մեզ համար մէկ բան ստոյգ է։ Միայն մէկ բան մեզ համար վեր է ամէն կասկածէ։

Իրաւամբ կա՛յ «մատ» մը քրտական շարժումներու մէջ եւ այդ «մատը» — ԹՐՔԱԿԱՆՆ է»։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

» Օր. Փառանձեմ Ա. Գալուստեան, 14 տարեկան, Փարիզի 13րդ քաղաքամասի ֆրանսական թաղային վարժարաններու մրցման քննութեանց մէջ առաջին հանդիսացաւ։

ՌՈՒՍԻՈՅ փոխադրական օդանաւերու գործարանի գլխաւոր ճարտարագէտ հայազգի Ռաֆայէլեան շինած է լաւագոյն համբորդական օդանաւը 5 մարդու համար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (411)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

>>>> o <<<<

— Հը՞, Մելօ, ի՞նչ կայ,— սիրտը դող ինկած հարցուց Լեւոնը։

— Ամէն ինչ փճացաւ,— գլուխը տխրութեամբ տարուբերելով խօսեցաւ Մելօն, — ամէն ինչ փճացաւ, ալ ճամբայ ելլելու պէտք չկայ, վերջացաւ։ Կառավարութիւնը գտած է գետնափորը, բանը զինուորական կրկնակ շղթայի տակ առնուած է։

Լեւոնի դէմքը վայրկենաբար մոխիր կտրեցաւ, ի զուր շրթները կը շարժէր՝ առանց ձայն մը կարենալ հանելու։

Շուրջիններ, բացի Մելոյէն ու Բեանքեան Յովհաննէսէն, թէեւ գետնափորի գոյութեան մասին գաղափար չունէին, բայց գիտէին, որ այդ գիշեր շատ կարեւոր ձեռնարկի մը պիտի մասնակցէին եւ որ այդ ձեռնարկը Լեւոնի եւ ընկերներու ազատումին հետ կապ մը ունէր։

Դիւրին է երեւակայել Մելոյի խօսքէն վերջ բոլորի զգացած դառն յուսախաբութիւնը։

— Բայց, բայց ի՞նչպէս ... Մելօ՛ ինչպէ՞ս կառավարութիւնը գիւր է(?) ինկած,— մինչեւ կոկորդը բարձրացած հեծկլտուքը զսպելով՝ հազիւ կրցաւ հարցնել Լեւոնը,— չէ՞ որ մեր երեքէն զատ ոչ ոք չէր գիտեր ... ուրիշն ... — դառն ժպիտ մը խաղաց Լեւոնի դէմքին վրայ։

— Չէ, պարոն Լեւոն, մատնութեան խնդիր չկայ ... ձիւնհալ է, գետինը խոնաւ ջուր կտրած վիճակի մէջ, մեր քօռ բախտէն, բանտի տանիքի ջրթօռն ալ, դուռ մի բանը, ուղիղ գետնափորի վրայ կը վազէ եղեր ... Անտէր մնայ էս օրուան անձրեւը, բակի հողը այնքան ջուր կը ծծէ, որ կէս օրէ վերջ յանկարծ բակի գետնին մէկ մասը կը չօքի, երկու կողմերէն ծածկելով մեր անցքը ... Աւելի բերան Թուրքերը ըլխի չեն իյնար թէ ինչու այդ յանկարծական փլուզումը, բայց երբ նոր բացուած փոսը կ'իջնան, ամէն բան յայտնի կը դառնայ, փոսի երկու կողմերէն կը տեսնեն բացուած անցքը։ Մարդ կ'իջեցնեն անցքերուն մէջ, ու ամէն ինչ յայտնի կը դառնայ։

— Յետո՞յ, յետո՞յ,— մեքենաբար հարցուց Լեւոնը։

— Կամուրջի մօտ տասնեակ մը զինուորներ կանգնած՝ անցքի բերանը կը պահեն։ Բանտը շրջապատուած է զօրքերով։ Քաղաքամէջէն վերադարձող Հայերէն շատեր խուզարկուեցան։ Մէկ երկուքը սաստիկ ծեծեցին Թուրքերը։ Իսկ թէ բանտին մէջ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ՝ ոչ ոք չի գիտեր ... Ոչ մէկուն թոյլ չեն տար դուրս գալ բանտէն, նոյն իսկ կարտոխաններուն արգիլուած է իրենց տուները երթալ։ Մեր բարեկամն ալ դուրս չէ եկած դեռ, թէեւ նշանը մինչեւ ուշ ատեն խանութը բաց պահեց, սպասելով որ լուր մը առնէ։ Վաղը յայտնի կը լլնի ..

— Ուրեմն, ամէն յոյս կորա՛ւ,— դառնօրէն խօսեցաւ Լեւոնը։

— Պէտք է անմիջապէս ուրիշ միջոց մը մտածել, մտածենք, տեսնենք թէ ի՞նչ կրնանք ընել։

— Այո, եթէ միայն մեզ ժամանակ տան նոր միջոց մը գտնելու։ Տղաք, պատրաստուեցէք։ Հմայեակենց տունն պիտի երթանք այս գիշեր ... Յակոբ, վերադարձիր օրիորդ Սոնիայի մօտ։ Կը պատմես լուռթի(?) մասին ... Մելօ՛, վաղը իրիկուն անպատճառ մօտս եկուր, Հմայեակենց տունը, հետդ մասնաւոր խօսելիք ունիմ։

Մինչ տղաքը սաստիկ ընկճուած զէնքերնին կը կապէին, Լեւոնը ձեռքերը մէջքին վրայ կապած՝ գլուխը կախ, թեթեւ մը կաղալով թոնիրատան երկայնքին ետ ու առաջ կը քալէր, գլխուն տարօրինակ հարուած մը կերած գինովի նման։

×

Երկու կարտոխաններ թեւերէն, իսկ Սարը Մէհմէտ աղան ալ ոտքերէն գրկած՝ հասցուցին Վահէն բանտապետի կարգադրած գաւիթը, ուր այնքան շատ բանտարկեալներ կային, որ ազատ շարժուելու տեղ իսկ չկար։

Մինչ այդ, բոլոր գաւիթներու մէջ արդէն շրջան ըրած էր գետնափոր անցքի պատմութիւնը, ընդհանուր յուսախաբութիւն մը առաջացնելով։

Ամէն ազգի բանտարկեալ, անգամ մը բանտարկուած, այլ եւս եռին կը ձգէ դրսի աշխարհի հակամարտութիւնները, թշնամութիւնները եւ առանց այլեւայլի ընդհանուր միութիւն մը կազմած՝ կառավարութեան հանդէպ ընդդիմադիրի դերը մը կը բռնէ։ Այս հոգեբանական պատճառով ալ, ծրագրուած փախուստի անյաջողութիւնը, մանաւանդ Վահէի եւ ընկերներու բանտապետի սենեակը տարուիլը, որու նշանակութիւնը շատ պարզ էր բանտարկեալներէն շատերու համար, մեծապէս տխրեցուցած էր այն գաւիթի մարդիկը, ուր փոխադրեցին Վահէն։

Առաջին տպաւորութեամբ, բանտարկեալները կարծեցին, թէ եթէ Վահէն մեռած ալ չէ, անշուշտ հոգեվարք վիճակի մէջ կը գտնուի։ Գլուխը ետ ինկած, դէմքը բոլորովին գունաթափ ու աչքերը կիսախուփ, Վահէի վրայ կենդանութեան նշան մը չէր երեւնար։ Միայն երբեմն խոր շնչառութիւն մը առնելով՝ մեղմօրէն կը հեծեծէր։ Բանտարկեալները, իրենց անկողինները ալ աւելի իրարու մօտեցնելով, գաւիթի վերի անկիւնը տեղ մը բացին Վահէի համար՝ մէկը իր բարձը տուաւ, ուրիշ մը ներքնակ մը, վերմակ մը, ու բազմաթիւ ձեռքեր զգուշութեամբ պառկեցուցին Վահէն։

— Աստուած, Աստուած,— հառաչեց ծերունի քիւրտ տաւաղ մը, որ Թուրք թահսիլտար մը կողոպտելու եւ գաթիլ մը սպաննելուն համար 8 տարիէ ի վեր բանտարկուած էր,— Թուրքի տունը քանդուի, գազանն իսկ ինկածին վրայ ձեռք չի բարձրացներ։ Աստուածային օրէնքի, շէրիաթի դէմ է բանտարկեալը տանջելը ... Թուրքը մարդակեր բորենիէն ալ վատ է ... Աստուած անոր տունը քանդէ ...

Միեւնոյն գաւիթին մէջ կը գտնուէր մեր վաղեմի ծանօթ Գարեգինը ուրիշ տասնըչորս ընկերներով, որոնք քանի մը օրէ ի վեր գնտաններէն փոխադրուած էին այդ սենեակը։ Երբ բախտակից ընկերները տեսան Վահէն այդ վիճակին մէջ, շրջապատեցին զայն, ու Գարեգինը կողքին նստելով՝ թաց շորով մը սկսաւ վիրաւորի ճակատը զովացնել։ Բանտարկեալի մը մօտ քինինայ ալ ճարուեցաւ, ու քանի մը կաթիլ կաթեցուցին Վահէի սեղմուած շրթներէն ներս։

Սարը Մէհմէտ աղան, բանտապետի հրամանի համաձայն, բանտարկեալի մօտ մնաց։ Այդ մարդը, որ բանտարկեալներու սարսափն էր, զարմանալի կերպով ընկճուած տեսք մը ունէր։ Գլուխը կրծքին կախած՝ իրարու ետեւէ սիկարէթ կը քաշէր, երբեմն ցաւակից հայեացք նետելով Վահէի դէմքին։

— Վահէ՛, Վահէ՛,— ընկերոջ վրայ ծռած կը շշնջար Գարեգինը՝ յուսահատօրէն ձեռքերը տրորելով,— Վահէ՛, սիրելիս, աչքերդ բաց, տես ովքեր շրջապատեր են քեզ ...

Երբ Վահէն գրկած բանտապետի սենեակէն դուրս կը բերէին, կարտոխաններէն մէկը ձախող շարժումով մը այնպէս մը սեղմած էր Վահէի դուրս ինկած թեւը, որ այլեւս ցաւէն չդիմանալով՝ Վահէն նուաղած էր։ Անկողնին վրայ երկնցած, աչքերը կիսախուփ, Վահէն հետզհետէ ինքզինք կը գտնէր, կը լսէր ընկերներու խօսակցութիւնը, առանց սակայն աչքերը բանալ կարենալու, կարծես վարագոյր մը իջած լինէր աչքերուն առջեւ, դժուարութեամբ, բայց վերջապէս կիսախուփ աչքերը բացաւ, շուրջիններուն նայեցաւ ու հայեացքը կանգ առաւ Գարեգինի դէմքին։ Ճանչցաւ, Շատ մեղմ ժպիտ մը խաղաց դէմքին վրայ։

— Վահէ՛, Վահէ՛ ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Նորանոր «մաքրագործումներ» Խ. Միութեան մէջ

«Մաքրագործումը» անվերջ կը շարունակուի Խ. Միութեան մէջ: Ամէն շաբաթ նոր անուններ կ'երեւան սեւ ցանկին վրայ, եւ միշտ կարելի չըլլար ճշդել անոնց չնորհանկութեան պատճառը. Աւելի դժուար է ստուգել թէ ինչ եղած են,— պարզապէս արձակուա՞ծ, ձերբակալուած թէ դատապարտուած:

Կասկածելիներու վերջին ցանկին մէջ կ'երեւան Քիւբց, «Մոսոբլիսպոլի» տնօրէնը, Պէյման, տնօրէն «Գիւրոպլին»ի (կազմակերպութիւն մը որ բնակարան կը վարձէ օտարականներուն համար), տիկին Կլան, տնօրէն Մոսկուայի հանգստեան տան:

Միւս կողմէ կը հաւաստեն թէ աչքէ ինկած են տասնեակ մը խմբագիրներ՝ «Իզվեստիա» թերթէն. գրեթէ բոլորն ալ լեհ Հրեաներ եւ վաղեմի բարեկամները Ռատէքի: Չի գիտցուիր ի՛նչ եղած է ծանօթ լրագրող Լապինսքի, որ հին յեղափոխական է եւ լեհ, բարեկամը Լէնինի եւ Ռատէքի:

Կարգ մը շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ պաշտպանողական գործավար Թումբնովքի եւ լոսն Ռուստավանի փարչապետ Ուոլիմով ձերբակալուած են: Դիտելի է նաեւ որ Թօլչենհօլց, արտաքին առեւտուրի նախկին գործավարը, նոր պաշտօնի չէ կոչուած:

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ թէ մաքրագործումը կը սպառնայ նաեւ օտարականներուն, ինչպէս կ'ապացուցանեն կարգ մը դէպքեր եւ բնակարաններու արտօնագիրներու նորոգման դժուարութիւնները:

*** Նոր հեռագրի մը համաձայն, կեդր. Գործադիր Կոմիտէն որոշեց Սուլիմովի քաղաքին անունը փոխել եւ կոչել Եէժով – Չէրքէսք: Ուրեմն կը հաստատուի թէ ձերբակալուած է նաեւ Սուլիմով, Ռուսաստանի վարչապետը, անդամ կեդր. Կոմիտէի: Այս տնօրինութիւնը միեւնոյն ատեն հրապարակային մեծարանք մը կը համարուի Չեկայի նախագահ Եէժովի համար: Ուրեմն Սթալին գոհ է իր գործակալին արթնութենէն եւ կորովէն, երեւան հանելու համար «ժողովուրդի թշնամիները եւ գերման – ճափոն – թրոցքիական լրտեսները»: Խորհրդային համայնագիտարանին մէջ Սուլիմովի համար կ'ըսուի թէ հին բոլշեւիկ է եւ ծագումով բանուոր:

Նոր արշաւ մըն ալ Աստուծոյ դէմ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ հակակրօնական պայքարը վերսկսած է ակնեւ սաստկութեամբ: Բացի կարգ մը մասնագիտական թերթերէ, ինչպէս «Հակակրօն» եւ «Անաստուած», խորհրդային մեծ օրաթերթերն ալ պարբերաբար կը մատնանշեն հակակրօնական պայքարին թուլութիւնը կամ կրօնական դաւանութեանց գործունէութիւնը: «Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, նոր պայքար մը բացած է վերջերս: Այս առթիւ կը քննադատէ կարգ մը շրջանային թերթերու խմբագիրները, թերի գտնելով անոնց հակակրօնական պայքարի եղանակները: Կառավարական պաշտօնաթերթն ալ, «Իզվեստիա», կ'ողբայ կուսակցութեան անդամներուն եւ աշխատաւորներու անտարբերութիւնը հակաստուածեան խնդիրներու մէջ:

Ճափոն կը սպառնա՞յ թէ կը բանակցի

Ճափոնական կառավարութիւնը շատոնց մտադրած է գրաւել հիւսիսային Չինաստանի հինգ նահանգները, որոնց բնակչութեան թիւը կը հասնի 100 միլիոնի: Վերջին դէպքերը նորէն հրատապ հանգամանք տուին այս հարցին: Ճափոն կը պատճառաբանէ թէ իր սահմանները համայնավարութեան դէմ պաշտպանելու համար, անհրաժեշտ է իր հակողութեան տակ առնել Դեղին գետէն մինչեւ Մանչուրիոյ սահմանագլուխը տարածուած չինական հողերը: Անշուշտ տնտեսական ծրագիրներ ալ ունի: Այս առաջադրութեամբ, վերջնագիր մը ուղղեց չինական կառավարութեան, պայմանաժամ տալով մինչեւ երկուշաբթի գիշեր:

Վերջին լուրերու համաձայն, Չինաստան սկզբունքով անցի տուած է, առանց սպառնալու պայմանաժամուն լրացման: Միւս կողմէ զինուորական պատրաստութիւնները կը շարունակուին երկու կողմէն ալ: Ճափոնական կառավարութիւնը զէնքի տակ առած է 400000 պահեստիներ, իսկ Չինաստան՝ 500000 բանակ մը կը հանէ: Այսպէս դէմ դիմաց դիրք բռնելով հանդերձ, երկու կողմերն ալ կ'ըսեն թէ անհրաժեշտ է պայքարիլ համայնավարութեան դէմ:

ՅԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻԱՅ քաղաքացիական պատերազմին առաջին տարին լրացաւ յուլիս 18ին: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, Սպանիոյ հանրապետութեան նախագահը մերժեց զօր. Ֆրանքօի հետ պատերազմիկ ճանչնալու առաջարկը, ինչպէս կը պահանջէ Գ. Խորհրդի ծրագիրը: Ապստամբական բանակին հրամանատարն ալ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ այս օրերս վճռական եւ թերեւս վերջին ճակատամարտը պիտի մղուի Մատրիտի շուրջ: Զօր. Ֆրանքօ միշտ յաղթանակ կ'երեւայ: Կիրակի օր ընդհարեցան 160 օդանաւեր եւ 18 ապստամբ օդանաւեր վար ինկան:

ՍՈՖԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Պուլկարիոյ համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն վերջերս գաղտնի ժողով գումարած ըլլալով հարեւան լեռան մը մէջ, ձերբակալուեցան 10 անդամներով:

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետական խորհուրդը 500 միլիոնի նոր տուրքեր հաստատեց, եւ տարուան պակասը գոցելու համար:

ԻՐԱՆԻ ԵՒ ԻՐԱՔԻ միջեւ բարեկամութեան դաշնագիր մը կնքուեցաւ յուլիս 18ին, լուծելով սահմանային եւ միւս բոլոր վէճերը:

500 ՕԴԱՆԱՒՈՐ յաջող օդամարզանք կատարեցին կիրակի օր, Վիլլաքուպլէի օդակայանին մէջ: Հանդիսութեանց ներկայ էր նաեւ հանրապետութեան նախագահը, Մարոքի Սուլթանին հետ: Մարզանքներուն կը մասնակցէին 40 անկարգեալներ:

Փարիզ

ԳԱՆՁԱԿ-ԲԱՑԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 20 Յուլիս, երեքշաբթի երեկոյ իր ակումբին մէջ.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

23 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին Café Voltaireի սրահը, 1 Place de l'Odeon, Մեթրօ Օտէօն:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՕՔԹ. Հ. ՋՈՐԴՈՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. **ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, ՃԱՄԱԼԵԱՆ, ԵՒ ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ**

Նիւթ ունենալով՝ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մուտք 2 ֆրանք

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզահայ Շոֆէօրներու Ընդհ. Միութեան կողմէ կիրակի 1 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր Ռապէնսոնի **Maison Fiquet** պարտէզին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին փարիզահայ արուեստագէտներու կողմէ: Ապսպրուած է մեծ որքեսթր, ջազ պանտօ, անակնկալներ:

Ճոխ եւ գիւրամատչելի պիւֆէ:

Մեծ թոմպոլա, պատկերազարդ սրահ:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակցութիւն · Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել terminus. Porte de St. Cloudէն Issyէն եւ Clamartէն առնել EU օթօպիւսը եւ իջնել Plasseis Robinson.

Վերադարձը ապահովուած է հայ շոֆէօրներու կողմէ:

Դաշտահանդէս

Տարօնի Ճակատամարտի յիշատակին

կազմակերպուած Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգային Հայր. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ

25 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Պոռ Պէլվէտիայի պարտէզին մէջ. Սէնթ Անտրէ:

Կը նախագահէ Պ. Յ. ԽԱՆՈՅԵԱՆ

Կը խօսին հայրենակիցներ Տէր Անդրէաս քհնյ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ եւ Գ. ՇԷԽԻԿԵԱՆ (քիմիագէտ):

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

«ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔ»ԻՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ՅՈՒԼԻՍ 25ի ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ՇԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Ժամը 9ին հանդիսաւոր բացումը կը կատարուի Շավիլի գերեզմանատունը Իշխան Արղութեաններու նորաշէն շիրիմին:

Բարեկամ կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի չի խաչաձեւել այդ թուականը:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 20ին Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, Միութեանս կեդրոնատեղին 8 rue Bossuet, Paris.

Կը դասախօսէ՝ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, նիւթ ունենալով Ոսկեդարեան գրականութիւն, Փ. Բիւզանդացի:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Հայ Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը հաստատած է հայերէնի երեկոյեան դասընթացք մը 8էն 18 տարեկան աղջիկներու համար, իր կեդրոնատեղիին մէջ, 20 Րիւ Տօմինիքէն:

Դասը անդամութիւնները տեղի պիտի ունենան Յուլիս 20էն սկսեալ, առայժմ միայն Երեքշաբթի օրերը ժամը 6–8:

Գիտի դասախօսէ Տիկին Ն. ՔՐԳԻՐԹՃԵԱՆ:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Երզրանի Յառաջի գրասեղ [illegible]

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

տեղի կ'ունենայ կիրակի, 25 Յուլիս 1937 ժամը 3ին (կ. յ.)

Դիլբոյաճէրի պարտէզը, 1, Bld. du Nord, Raincy

ՈՍԿԻ ՋԱՆԻԿԸ

երգախառն Թատերախաղ 1 արար

LA CHANSON A TRAVERS LES AGES

Հայկական նոր պարեր, մանկական երգախառն պատկերներ եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանի սաներուն կողմէ

ԺԱՊՕՆԱՅ, ՊԱՐ, ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ — ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Օթօպիւս Օբերայէն կամ Փորթէն 91 a — եւ Gare de l'Estէն կարկանի գիծը եւ իջնել Raincy-Pavillons.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեկան, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով շանս կ'ընծայէ գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները:

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻՆ, 50, Bld. Longchamps, Marseille

Tél. : National 13-16

ԾԱԽՈՒ Է զինուորագրութեան պատճառաւ սափրիչի խանութ մը (այրերու եւ կիներու) իր բոլոր եւս ծիւղերով Ապահով փորձ՝ բանուկ թաղամասի մէջ: Նպաստաւոր պայմաններ, լաւագոյն առիթ գործի մարդոց համար. դիմել Maison Rougerie, 10 route de Choisy, Ivry. Seine. մէթրօ Porte de Choisyէն քանի մը վայրկեան հեռու.

ԱՍԹՕՐԻԱ

ՓԱՂՏԱՏԻ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՀԻՒՐԱՆՈՑԸ

Նոր բացուած, նախկին Լոնտոն օթէլի փոխան

Փաղտատի գլխաւոր Էլ-Ռաշիտ պողոտային վրայ

Տէր եւ Տնօրէն՝ Յ. ՍՈՒԼԹԱՆԵԱՆ

40 սենեակներ տաք ու պաղ ջուրով, բաղնիքով, 3 մեծ սալոններ բոլորովին նոր կահաւորումով: Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ: Արագ եւ կանոնաւոր սպասարկութիւն: Ցեղական լեզուին ու պայմաններուն անծանօթ հիւրերուն համար կ'ընծայուի ամէն տեսակ ծառայութիւն. Telephone No. 98

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES *հիմնուած 1869*

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւայլն: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ բլատին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

ԱՄԷՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆԻ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ

Լոյս տեսաւ Guide մը, յատկապէս պատրաստուած Փարիզ բնակող օտարականներու համար:

GUIDE DES ETRANGERS

Որ կը պարունակէ Փարիզի օտար բոլոր հաստատութիւններու, ընկերակցութիւններու, կազմակերպութիւններու, հիւպատոսարաններու, օֆիսներու, նաւային, ճամբորդական եւ հեռագրական գործակալութիւններու, ճաշարաններու, ակումբներու, եկեղեցիներու, դրամատուներու, դրագարաններու, գրամատուներու, առեւտրական գրասենեակներու, թերթերու, երգչախումբերու, թարգմանիչներու, միջազգային կազմակերպութիւններու, զանազան միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու հասցէներ, դասաւորուած երկիրներու ցուցակներու կարգով:

Guideը կը պարունակէ նաեւ Փարիզի ֆրանսական բոլոր պաշտօնատուններու եւ բազմաթիւ օգտակար հասցէներ:

Guideը ունի յատուկ բաժին մը՝ յատկացուած օտար զբօսաշրջիկներու, որոնք հոն պիտի գտնեն գիրենք հետաքրքրող անհրաժեշտ հասցէները:

ԳԻՆ՝ 6 ՖՐԱՆՔ

Ղրկել 6 ֆրանքի նամականիշ, հետեւեալ հասցէին — «Guide des Etrangers» 13, Rue de la Colonie, Paris (13), Tél. Gobelins 11-40:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ՄԷՋ

»»»» o ««««

«Ճիւմհուրիյէթ»ի վերջին թիւերը, 17 — 23 Յունիս, Արեւելեան Անատոլուի գիւղերուն ու գիւղացիներուն մասին հետաքրքրական տեղեկութիւններ կու տայ իր ընթերցողներուն: Թղթակիցը, Պահրի Թուրքուս Օղուզկիւն, վերադարձեր է արեւելեան նահանգներու մէջ քննական պտոյտէ մը եւ այժմ կը պատկերացնէ այդ շրջանին կեանքը, սովորութիւնները, աշխատանքները: Կը քաղենք մաս առ մաս, չնչտելով որ՝ անշուշտ գրողը իրեն կը պահէ բացարձակապէս մերկ ճշմարտութիւնը ու կը թուէ միայն ինչ որ դարմանելի է ու բարեկարգելի:

Թղթակիցը, կարգ մը անկարեւոր երկրաբանութիւններէ վերջ, կը թուէ երկրագործութեան ու կենդանաբուծութեան գերը այս շրջանի բնակիչներուն մօտ եւ կ'անցնի Տիգրանակերտի (Տիարպէքիր) մէջ գիւղացիի մը հետ ունեցած խօսակցութեան.

— «Արեւելքի գիւղերը հաստատուած են արգաւանդ հողի վրայ ու հարուստ՝ այգիներով, պարտէզներով: Բնակչութիւնը հաւաքուած է, [illegible] ... հէներու շուրջ: Առանձին գուրս առանձին տուներ կան, ցանցառ, դաշտավայրերու, անտառներու կամ լեռնոտ շրջանակներու մէջ: Տիարպէքիրի, Մարտինի, Ուրֆայի եւ Եդեսիոյ շատ մը գիւղեր անջրդի են: Անապատներ ու անբնակ վայրեր շատ կան: Ժողովուրդը իրենց ավելի ջրհորներ միայն ունի, դուրս ալիք կը կոչէ: Այս կարգի ջուրեր խմողները ընդհանրապէս գունատ, հիւանդկախ ու անհոգի (ճանըզ) են: Նմանք մըն է մարդը, դիակ մը (քասավրա):

Ջերմը համաճարակի բնոյթ առած է: Իսկ ամառը՝ փոթորիկ, վըտանգաւոր ու տարափոխիկ հիւանդութիւններ, աւելի ճիշդ՝ ժանտախտ: Ամէն քայլի կը հանդիպիս սողոց՝ վախի ոտքերով, խոշորցուած ու փորով մը՝ մարմինէն խոշոր: Դեղնած, մոլորածոմի գոյն: Այս հանգիստները այնքան եղերական են, որ կը բաղձաս փորձանքներու կամ ոչնչացի ամէնէն մեծին ենթակայ ըլլալ:

Տիարպէքիրի մէկ գիւղին մէջ անծանօթ պատերազմիկ թուրք աչքերթակ մը հետ,— զարմանալի Ջիւլֆիքար Աղայի յատուկ [illegible] ... թեամբ ընդունեց զիս: Եղէգներով ու ատքերով շինուած իր տանը ամէն վայրկեան փոխադրելու պատրաստ յարկարաժինի մը պարունակը կուտային Ջիւլֆիքար գիւղին ամէնէն «մեծ» անձնաւորութիւններէն էր: Այս գիւղին յատուկ գունաւոր նառուածքով, ծալապատիկ, տեղաւորուեցանք գամերը փռուած [illegible] ... չիներուն վրայ: Հիւր եկած է ըսելով, ամբողջ գիւղին տղաքն ու «մեծամեծները» հաւաքուեցան գլխուս: Ջիւլֆիքարի հրամայող շեշտին վարժուած գիւղի երիտասարդ մը, աշխատանոցի մէջ տարբարանի մը հագած ափսակ գօգնոցը յիշեցնող շապիկով մը, ոտքի ելաւ: Այդ շրջանակի ճահիճներուն մէջ հասնող եղէգներով շինուած ցածուկ առաստաղին չդպչելու համար իր գլուխը, կիսով ծռած, կը սպասէր հօղայիս հրամաններուն: Ջիւլֆիքար բաներ մը ըսաւ, որոնցմէ բան չհասկցայ: Նայեցայ իրեն: Եէլայի գիւղացի մըն էր: Տիարպէքիրցիներու յատուկ ուժեղ ձայնով մը հրամայեց.

— «Աստուած արտօներ է ուզածի մեր ուտել: Վարը ուզածի ձագ մը ունինք: Գնա, կտրել տուր:

Զարմացած, դժուարու շունչ առնել սկսայ: Ու աւելցուցի, թէ մէկ երկու հաւկիթը պիտի նախընտրէի:

Տեսնելով որ մենք կը խօսակցինք, ոտքի վրայ մնացող երիտասարդը կը սպասէր վերջնական որոշումի: Անոնց անճարակելու, Ջիւլֆիքար ըսկաւ պատմել:

— «Սուլթաններու շրջանին էր: Գիւղերէն մէկուն մէջ երկու ոստիկան կուգայ: Զիրենք հիւրասիրող տանուտէրը կ'ըսէ. — «Այս կերակուրը արքայութիւն կը տանի ձեզ, ուրախութեամբ եւ հաւատքով ճաշակեցէք»:

Աչքերուս ոստիկանները, պաշտուքին, մարկ ընելէ վերջ կը ըսեն.

— «Սիրելիս, մենք մեղաւոր մարդիկ ենք: Արքայութեան ալ անարժան: Երկու հատ խեղճուկրակ հաւ եթէ մորթէիր, աւելի գոհ պիտի ըլլայինք: Կարմրցուցէք երկու հաւ, եւ դուք կատարած պիտի ըլլաք մեծագոյն շնորհը»:

Աւարտելէ վերջ, Ջիւլֆիքար դարձաւ ինծի.

— «Հիմա, բաւ, չեմ ուզեր ձեզ եւս հաւով պատուել: Հիւրը մեծ է, պատիւն ալ մեծ պէտք է ըլլայ: Մեծ հիւրի մը մեծ բան մը կը մորթուի: Մեր ուզածը ձեր կըցեալը՝ իր ձագը կորսնցնէ»:

Մինչեւ որ գինքը նա կեցուցի իր որոշումէն, հոգիս բերանս եկաւ: Այն ատեն, հանգիստ սիրտով, վախնալով որ կը վերադառնայ դարձեալ իր հրամանին, փոխեցի խօսակցութեան նիւթը:

— «Ինչպէս է հողը: Արդիւնք կու տա՞յ: Կրնա՞ք կանոնաւոր վճարել ձեր տուրքերը»:

— «Հողը լաւ է: Բայց հերկող մարդ չունինք: Անցեալ տարի կէսը, այս տարի ալ միւս կէսը պիտի մշակենք: Իսկ տուրքերը չենք վճարեր մեր այս աշխատանքով: Մեր տուն ըր մեր կենդանիները կը վճարեն»:

— «Գիւղացին կը շահի՞: Կը բաւարարէ՞ ձեզ»:

— «Արմտիք, արջառ ցանքը ծուն կը ծախուին առատօրէն. կայն կարելի չէ միշտ դրամին նայիլ»:

Տղոց ու բնակչութեան նիհար հիւանդկախ ըլլալուն պատճառը գուշի.

— «Ջերմէն է», պատասխանեց. Արդարեւ, ինչպէս ըսի քիչ գիւղին ջուրը կը հայթայթուի... էք: Զարմացայ որ ժամանակ առերի չէ սկսեր արդէն այս շրջանին մէջ: Ագրերը դուռներու դուրս կը յորդին: Արտաքին բաց են: Գոհ ըլլանք, որ կառավարութիւնը արդէն իսկ միջոցներ կ'առնէ կարգի դնելու ամէն... Մէկին իմ սենեակը, որոնք յաջողութիւն կը մաղթեմ այս նպատակին:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ, ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՅՈՒԼԻՍ MERCREDI 21 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3477

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ ՉԱՐԻՔԸ

»»»» ◦ ««««

Նախ ճշդում մը.— Երէկուան խմբագրականին մէջ, ազգ. պաշտպանութեան նախարարին զեկոյցէն կտոր մը արտատպուած ատեն, կրկնուած էր այն սխալը որ երեւցաւ յուլիս 9ի տպագրութեան մէջ եւ յետոյ ճշդուեցաւ ։

Ստորեւ կրկին կ'արտատպենք այդ հատուածը, որպէսզի նոր թիւրիմացութիւններ չծագին ․

1.— Գործօն ծառայութեան համար դրօշի տակ ՉԿԱՆՉԵԼ (ոչ թէ կանչել) այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1915 յունուար 1էն առաջ: Եթէ ասոնց մէջ կան այնպիսիները, որ կ'ուզեն հպատակութիւն ստանալ եւ իրենց զինուորական պարտականութիւնը կատարել, զօրակոչի պիտի ենթարկուին այն շրջանին, որ պարտաւորիչ է իրենց դասու Ֆրանսացիներուն համար եւ նոյնքան տեւողութեամբ ։

2.— 1937 Հոկտեմբերին զօրակոչի պիտի ենթարկուին մէկ տարուան ծառայութեան համար այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1915 յունուար 1ի եւ 1916 փետրուար 28ի միջեւ: Ասոնք կանոնաւորապէս կանչուած պիտի ըլլային 1936 հոկտեմբ.ին, երկու տարուան ծառայութեան համար ։

3.— 1937 Հոկտեմբերէն սկսած պիտի կանչուին երկու տարուան ծառայութեան համար այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1916 մարտ 1ին ։

Ուրեմն, զինուոր երթալու կամ եթէ կ'ուզեն՝ Ֆրանսայէն հեռանալու համար ուղղուած ազդարարութիւնն ալ կը վերաբերի այս դասերուն ։

Արդ, ի՞նչպէս կը ներկայանայ երթալ - չերթալու խնդիրը:

Ի պատիւ տարագիր երիտասարդութեան, պէտք է ըսել որ երբ հրատարակուեցան զօրակոչի առաջին լուրերը, մեծ մասով յօժարութիւն յայտնեց դրօշի տակ մտնելու ։

Անշուշտ յուսախաբութեան եւ դառնութեան խօսքեր ալ արտասանուեցան: Մանաւանդ որ, զօրակոչը կը յայտարարուէր առանց շօշափելի առաւելութեանց: Աւելի ճիշդ խօսելով, առանց նախապէս բան մը տրուելու: Մեր արեւելեան դիւրահաւանութիւնը ըսել կուտար թէ կրնանք մէկ անգամէն ստանալ բոլոր իրաւունքները, աշխատանքի արտօնագրէն մինչեւ հպատակութիւն — «հանդերձ ընտանեօք»— եթէ հաւաքաբար դիմում կատարենք, եթէ դիմումը կատարուի բուն իսկ զինուորցուներու կողմէ, առանց արտաքին միջամտութեան ։

Պատասխանը տրուած է արդէն, Ֆրանսական կենցաղավարութեան բոլոր նրբութիւններով ...

Կը գտնուինք, ուրեմն, բացորոշ կացութեան մը առջեւ: Անոնք որ զինուորագրելի են 1937 Հոկտեմբերին, պէտք է իրենց տրամադրութիւնները յայտնեն մինչեւ 1937 սեպտեմբեր 10,— Ֆրանսա՞ պիտի մնան, թէ պիտի հեռանան ։

Ի՞նչ կրնայ ըլլալ մեր դիրքը, այս կացութեան առջեւ ։

— Մնալ եւ զօրանոց մտնել: Մանաւանդ որ օրէնքը կ'արտօնէ ծառայութիւնը կատարել բուն իսկ Ֆրանսայի մէջ:

Ի վերջոյ զօրանոցը ինչո՞ւ պիտի խրտչեցնէ տարագիր երիտասարդութիւնը, որ ահա տասնըհինգ տարիէ ի վեր տեսակ մը զինուորութիւն կը կատարէ այլապէս սարսափելի զօրանոցներու — գործարաններու մէջ, ծուխի եւ մուրի մէջ, երէկ ընդհանրապէս անտանելի, այսօր բաղդատաբար տանելի պայմաններու տակ:

Դեռ աւելի քրքրելով անցեալը, կարելի՞ է բաղդատել տարագրութեան սարսափները՝ զինուորութեան շրջանի մը հետ, որ պիտի տեւէ ընդամէնը երկու տարի (որոշ դասերու համար՝ մէկ տարի կամ 18 ամիս):

Չենք ուզեր ծանրանալ զինուորութեան արհեստին առաւելութիւններուն վրայ,— կարգապահութիւն, քաջութիւն, ինքնավստահութիւն, եւ մանաւանդ գիտելիքներ որոնց այնքան կարօտ ենք, մեր մէջքը շտկելու համար: Մէկ խօսքով, երկաթի մէջ եփած սերունդ մը:

Պատերա՞զմ,— բայց ո՞ւր, ո՞ր ճակատին վրայ պիտի կրնայինք ազատ մնալ այդ կրակէն, եթէ նոր փոթորիկ մը պայթէր աշխարհի գլխուն:

Գաղտնիք չէ,— ուր որ ստուարաթիւ համրանք ունինք, զինուորութիւնը պարտաւորիչ հռչակած են արդէն, կամ պիտի հռչակեն:

Եթէ խաղաղութեան ատեն ազատ ալ ձգեն, պատերազմի պարագային պիտի կանչեն, առանց տարիքի խտրութիւն դնելու: Ո՞ր երկիրը կրնայ հանդուրժել որ իր զաւակը ճակատ երթայ, այրի - մրկի, իսկ օտարականը օրը իրիկուն ընէ պողոտաներուն վրայ, «պլօթ» խաղալով կամ դրամ վաստկելով ։

Կը մնայ ուրիշ ելք մը,— «այլուր փոխադրուիլ»:

Բայց ո՞ւր: Փակուած են դուռները այն երկիրներուն ուր հայկական բազմութիւններ կը գտնուին: Եթէ բանան իսկ, հոն ալ ունինք ոչ միայն ապրուստի, այլեւ զինուորութեան հոգ, ինչպէս բացատրեցինք արդէն ։

Ի հարկէ աշխարհը միայն Եւրոպայի մէջ չի սահմանափակուիր. ո՞ղջ մնայ Հարաւ. Ամերիկան, որ շատերուն համար դարձած է աւետեաց երկիր ...

Կարծողներ կան թէ կրնան աւելի հանգիստ ապրիլ այդ հեռաւոր ափաստաններուն մէջ, տուն - տեղ քանդելով եւ նորէն բնակալելով: Մանաւանդ որ, զինուորութեան վախ չկայ (ինչպէս չկար, երէկ, Ֆրանսայի կամ Ցունաստանի մէջ ...):

Չենք ուզեր վիճիլ: Կարճ խօսք մը,— ուր որ ալ երթանք, պատառ մը հացի համար է: Արդ, ո՞րը կը նախընտրէք, մնալ հո՞ն ուր վարժուած ենք 15 տարիէ ի վեր, որ աւելի մօտ է մեր սահմաններուն, թէ ծովէրէ ծով նետուիլ մինչեւ 25 օրուան ճամբայ, ամէն բան ծայրէն սկսելու համար ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՀՌԵԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԱԴՐԻՏԻ ԱՌՋԵՒ

»»»» ◦ ««««

7000 զոհ մէկ ճակատամարտի մէջ

Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին ամէնէն ահաւոր ճակատամարտը մղուեցաւ երկուշաբթի օր, Մադրիտի առջեւ: Ապստամբները բուռն թափով յարձակեցան, բայց ուժգին դիմադրութեան մը հանդիպեցան: Այս առթիւ մարդկային կորուստը կը հաշուեն 7000 հոգի, երկու կողմէն: Կռիւը կը մղուի ամէնէն արդիական եւ մահացու զէնքերով, որոնցմով սպառազինուած են թէ ապստամբները եւ թէ հանրապետական զօրքը:

Հանրապետական աղբիւրներու համաձայն, ապստամբները ստուարաթիւ զօրք փոխադրած են ուրիշ ճակատներէ,— Մարոքցիներ, Գերմանացիներ եւ Իտալացիներ: Ապստամբներուն նպատակն է գրաւել կարգ մը կարեւոր դիրքեր որոնք նոր առնուած էին կառավարական զօրքին կողմէ: Եթէ յաջողին, իրենց ձեռքը անցած պիտի ըլլայ Ավիլա - Մադրիտ ճամբան եւ պիտի կրնան վճռական հարուած մը տալ մայրաքաղաքին: Կ'ըսուի թէ նշանակուած դիրքերէն մէկը բոցերու մէջ է արդէն, իբրեւ հետեւանք Զօր. Ֆրանքոյի յարձակման, որու միջոցին հրձիգ ռումբեր արձակուած են ։

**** Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ գերմանական կառավարութեան եւ Սպանիոյ ապստամբներուն միջեւ կնքուած համաձայնութեամբ, Բիլպաոյի երկաթի հանքերուն մեծ մասով պիտի փոխադրուի Գերմանիա: Այս համաձայնութիւնը ծանր հարուած մը պիտի ըլլայ միւս պետութեանց համար, որոնք նոյնպէս երկաթ կը ներածէին: Երբ Պիլպաօ հանրապետական կառավարութեան ձեռքը կը գտնուէր, մանաւորապէս կ'օգտուէին Ֆրանսա եւ Անգլիա: Գերմանիա իր գնումներուն փոխարժէքը պիտի հատուցանէ զէնք ծախելով ապստամբներուն: Նախապէս ղրկուած զէնքերուն փոխարժէքը հաշուակցուած են արդէն: Աւելորդ է ըսել թէ քաղաքական տեսակէտով մեծ արժէք ունի այս համաձայնութիւնը: Անշուշտ Գերմանիա ուրիշ առաւելութիւններ ալ պիտի վայելէ ։*

Ճափոն կը պնդէ եւ կը սպառնայ

»»»» ◦ ««««

Չինական կառավարութիւնը մերժեց Ճափոնի վերջնագիրը, միեւնոյն ատեն տրամադրութիւն յայտնելով բանակցելու: Շանկ - Քայ - Չէք, Չինաստանի վարչապետը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ այս առթիւ.— «Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք, բայց ոչ ամէն գնով: Մենք պատերազմ չենք ուզեր, սակայն կրնանք մղուիլ ինքնապաշտպանութեան դիմելու ։

Կացութիւնը աւելի բարդացաւ երկուշաբթի օր, Չինացիները կրակ բացած եւ ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով Ճափոնցի սպայ մը:

Ինչպէս բացատրած ենք, Ճափոն կ'ուզէ իր գերիշխանութեան տակ առնել հիւսիսային Չինաստանի հինգ նահանգները: Չինական կառավարութիւնը խոհեմութեամբ շարժելով հանդերձ, չուզեր տեղի տալ, մանաւանդ հողային խնդիրներու մէջ: Բայց եւ այնպէս Ճափոն ամէն միջոցի կը դիմէ, իր նպատակին հասնելու համար, ինչպէս ըրաւ Մանչուրիոյ գրաւման պարագային:

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի Ճափոնի ձեռնարկներուն, անոր գերակշռութիւնը վնասակար գտնելով իր ազդեցութեան համար: Միւս պետութիւններն ալ մտահոգութեան մատնուած են ։

**** Վերջին լուրերու համաձայն, Ճափոն շարունակ նոր զինուոր կը ղրկէ Չինաստան, թէ մայր երկրէն եւ թէ Մանչուրիայէն: Հիւսիսային Չինաստանի ճափոնական զօրքը, որ 5000 էր այս տագնապէն առաջ, այժմ հասած է 25000ի: Կ'ըսուի թէ 50.000 ճափոնցիներ պատրաստ են Փէքինի վրայ յարձակելու ։*

«Միջերկրականի մէջ տեղ կայ բոլորին համար»

»»»» ◦ ««««

Երկուշաբթի օր կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ: Արտաքին Նախարար Պ. Իտըն ընդարձակ զեկուցում մը կարդաց միջազգային կացութեան մասին, պարզելով դժուարին քաղաքականութիւնը: Այս առթիւ ալ, նախարարը կոչ ուղղեց բոլոր ազգերուն, որպէսզի անկեղծօրէն գործակցին, գլուխ հանելու համար անգլիական ծրագիրը՝ սպանիական տագնապի մասին: Իր կարծիքով, ծրագիրը կրնայ գոհացում տալ բոլոր պետութեանց, առանց այս կամ այն կողմը հակելու ։ «Այս անկողմնակալութիւնը խրախոյս մըն է, բայց միեւնոյն ատեն ազդարարութիւն մը: Մեր ծրագիրը ամբողջութիւն մը կը կազմէ որ կամ պիտի յաջողի եւ կամ պիտի ձախողի իբրեւ ամբողջութիւն »:

Պ. Իտըն շատ ծանր կը գտնէ Եւրոպայի կացութիւնը, եթէ ձախողի այս ծրագիրը: Այն ատեն վերջնապէս պիտի ձախողի ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը, Սպանիոյ սահմանները պիտի բացուին զէնքի եւ ռազմամթերքի փոխադրութեան համար եւ կատաղի մրցակցութիւն մը պիտի սկսի, երկու կողմերը զինելու համար: «Ո՛վ կրնայ բան մը շահիլ այդ վիճակէն: Անկեղծ ըլլանք: Չկայ պետութիւն մը որ մաղթէ որ սպանիական պատերազմը այլասերի եւ վերածուի եւրոպական պատերազմի մը »:

Ցետոյ ակնարկելով Մեծն Բրիտանիոյ դիրքը Միջերկրականի մէջ, Պ. Իտըն շեշտեց թէ այս խնդիրը պէտք չէ պատճառ ըլլայ որ եւ է թիւրիմացութեան ։ «Ի հարկէ մենք պիտի պաշտպանենք մեր շահերը Միջերկրականի մէջ ինչպէս այլուր: Թող պատրանքներ չսնուցանեն այդ մասին: Բայց եւ այնպէս, եթէ վճռած ենք պաշտպանել մեր շահերը, մենք չենք յարձակիր ուրիշներու շահերուն վրայ: Ահա թէ ինչու Միջերկրականի մասին համաձայնութիւն մը կնքեցինք Իտալիոյ հետ եւ անոր կապուած կը մնանք ճշգօրէն: Եթէ Միջերկրականը մեծ ճամբայ մըն է մեզի համար — եւ անշուշտ այդպէս է — բոլորին համար ալ տեղ կայ մեծ ճամբու մը վրայ: Անգլիա յարձակողական կամ վրէժխնդրական քաղաքականութիւն մը չի հետապնդեր որ եւ է ազգի հանդէպ: Այս բանը կ'ըսեմ վճռապէս ։ Երբեք այդպիսի բան չէ անցած անգլիացի ժողովուրդին միտքէն: Վանճէնս (վրէժ) բառը իր համազօրը չունի անգլերէնի մէջ: Եթէ մտավախութիւններ կան այս մասին, պէտք է փարատին անմիջապէս: Մենք կ'ուզենք խաղաղութեամբ ապրիլ Միջերկրականի մէջ ինչպէս ամէն տեղ »:

Նախարարը խօսեցաւ նաեւ Մայր Արեւելքի մասին, չէզոք եւ վրդովիչ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԵՌՆԱԿՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՋՆՋՈՒԻ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

—.—

Պոլսոյ թուրքերէն թերթերը կը գրեն թէ 17 յուլիսէն սկսեալ ջնջուած է բեռնակրութիւնը ամբողջ Թուրքիոյ մէջ :

Ի՞նչ է բեռնակրութիւնը: Ապահովաբար թրքական ճարտարարուեստ մը, եթէ ոչ արուեստ մը:

Ճիշդ է որ մարդոց համար բեռ՞ կրելը նորութիւն մը չէ: Հելլենական քաղաքակրթութեան շրջանին, ինչպէս ցոյց կուտան հին պատկերները, գեղակազմ գերիները իրենց անուշահոտ իշխանուհիները կը փոխադրէին թաւշապատ գահաւորակներով, որոնց մէջ կը նստէին նաժիշտներն ալ՝ աղուոր ամպհովանիներ բռնած: Ու վերջապէս հռովմէական քաղաքակրթութեան շրջանին, շրջուն վաճառորդներ տեսակ մը բեռնակիրներ էին, որոնք ծաղկահիւս սակառներով թուզ ու խաղող կը պտըտցնէին փողոցներուն մէջ :

Ապահովաբար մարդկային ուսը գործիք մըն է բեռնակրութեան: Այսպէս Հայուհիները ջուր կը կրէին մեր բնաշխարհին մէջ, կուժը ուսին:

Սակայն բոլոր այս բեռնակրութիւններուն մէջ վայելուչ ու գեղեցիկ բան մը կայ անպայման ։

Բոլորովին տարբեր բան է թրքական բեռնակրութիւնը,— Պոլսոյ համալները բեռնակրութեան համար կը գործածեն իրենց մէջքը, որուն վրայ կը հանգչի պատուական «էմէր» մը, կաշեպատ ինչպէս սապատ:

Այս «էմէր»ը տարբեր է անշուշտ էշուն համետէն, յարմարցուած ըլլալով թուրք համալին կռնակին,— բայց թէ «էմէր»ը «էմէր» է, էշերն ալ կը ճանչնան: Թուրք համալները կը գործածեն նաեւ «քիւֆէ»,— ազդրահիւս եւ խոշոր կողով մը: Երիտասարդ համալներու նախընտրած «էմէր»ն է այս, որովհետեւ թեթեւ, առոր համար ալ երբեք չեն հաներ իրենց կռնակէն: Դուք տեսած էք Մէհմէտճիկները, որ կամուրջին տակ կը պառկին՝ առանց կռնակէն հանելու «քիւֆէ»ն, եւ խմբովին կը վազեն, «քիւֆէ»ները խաղցնելով, երբ կը տեսնեն հաստ պուրժուա մը :

Այս բեռնակիրները, սակայն, նշանաւոր են նաեւ իրենց ասպարէզին մէկ ուրիշ երեսով,— անոնք, սուլթաններու պաշտպան բանակը, անուն հանեցին պատմութեան մէջ իրենց քարդարարութեամբ: Երբ Թուրքերու քաջութեան (հասկցէ՛ք բարբարոսութեան) խօսքն ըլլայ, մի՛ մոռնաք թուրք համալը: Վերջին տարիներուն, Քրիստոնեայ գահերու մեկնումէն վերջ, այս համալները պահ մը իրար կերան, եւ ոստիկանութիւնն անգամ չկրցաւ զսպել զանոնք :

Հիմա այս ասպարէզն է որ վերջ կը գտնէ,— ինչո՞ւ, կրկի՞ք բե՞ռ չմնաց, լէնալ գոյք կամ գողօն: Պէ՞տք չմնաց այս թուրք Թապատաս-ներուն գործունէութեան :

Ես կը կարծեմ թէ թրքական իշխանութիւնները մեծ սխալ մը կը գործեն ջնջելով բեռնակրութիւնը,— որովհետեւ ամերիկացի զբօսաշրջիկներու համար Պոլիս բան մը կը կորսնցնէ՝ երբ փողոցներէն կը հեռացուին սապատաւոր Թուրքերը, գլխով ծանր բեռներ կրող թուրք փէհլիվանները :

Վասնզի, վստահ եմ որ, Եւրոպացին եւ Ամերիկացին չեն կրնար ուրիշ կերպ երեւակայել Թուրքը: Իսկ եթէ թրքական իշխանութիւնները, Թուրքին կռնակէն վերցնելով «էմէր»ը, կ'ուզեն ըսել թէ բանաւոր կենդանի մըն է Թուրքը, կը պատասխանեմ,— Տակաւին դարե՞ր ու դարե՞ր պէտք են, որ «քիւֆէ»ով ու «էմէր»ով ամբողջ եւրոպական մշակոյթը փոխադրելէ վերջ Թուրքիա, քաղաքակրթուին քիչիկ մը:

ԱՐԱԶ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

—.—

Ցարէթ Պոլոյեան (*Մարոք*)	50
Շամպերի Ս. Գոհալեան	20
ՍԷՆ Լուի մէջ հանգանակուած	125
Տիկ. Սիրվարդ Դուկասեան	15
Ցակոբ Պեհնալեան (*Կիպրոս*)	50
Արամ, Հայկ եւ Գրիգոր Պայ. րամեան	75
Առաքել Թաթուլեան (Maison Daron)	25
Արամ Սանտալճեան (*Լա Բօշէլ*)	10
Կ. Քէօսէեան, Կրընօպլ	10
Գ. Խուրշիտեան, Քրիւաս	10
Գումար՝	390
Ցունիս 3ի գումարը՝	5488
Ընդհ. գումար՝	5878

ՍԷՆ ԼՈՒԻ, (Մարսէյլ).— Սիրելի «Ցառաջ», Բաբերդցի Պ. Հ. Սարգիսեանի փոքրիկին մկրտութեան առթիւ քանի մը Բաբերդցիներ, եւ ուրիշ հայրենակիցներ, վերյիշելով մեր ազգային հերոս Անդրանիկը, ուզեցինք մեր բաժինն ալ բերել արձանին շինութեան

Մասնակցող հայրենակիցներ.— Օհաննէս Տերոյեան, կնքահայր 50, Հայկ Սարգիսեան 10, Գաբրիէլ Գաբրիէլեան 15, Տիգրան Ստեփանեան 10, Մարտիրոս Մատէնեան 10, Կարապետ Սարեան 10, Յովհաննէս Պօղոսեան 10, Հմայեակ Թումանեան 5, Վարդանեան 5 ֆրանք: Գումար՝ 125 ։

(Տես վերը)

Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթին բաշխումը

Երէկ ստացանք Նանսէնեան դրոշմաթուղթի բաշխման յանձնաժողովին վերջին զեկոյցը, ուրկէ կ'իմանանք թէ 1937ի առաջին եռամսեայի բաշխելիք գումարն եղած է 124.205 ֆրանք, ինչ որ զգալի յաւելում մը կը ցուցնէ նախորդ շրջաններուն վրայ: Ամենամեծ բաժինները ստացած են Փարիզի եւ Մարսէյլի Ազգախնամները (իւրաքանչիւրը 28.000 ֆրանք), Լիոնի Ազգախնամը (8000), Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը (8000) եւն.: Չափահաս Որբերու Միութեան ալ յատկացուած է 2500 ֆրանք: Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

Ս. Սասունիի սպանութեան դատը

Կ'իմանանք թէ յուլիս 28ին տեղի պիտի ունենայ ողբացեալ ընկեր Ս. Սասունիի սպանութեան դատավարութիւնը, Սէնի եղեռնադատ ատեանին առջեւ: Դատը պիտի վերջանայ երկու օրէն:

ԽԻԶԱՆԻ ԵՒ ՊԻԹԼԻՍԻ ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԱՊՍՏԱՄԲԱԾ

«Ազդակ» մէջ կը կարդանք, (6 յուլիս).— Պէյրութ հասած ճամբորդները յայտնեցին թէ բուռն կռիւներ սկսած են Խիզանի եւ Պիթլիսի շրջաններուն մէջ: Խիզանի քրտութեան յայտնի Շէյխ Սալահէտտինը անցած է ապստամբներու գլուխը: Շէյխ Սալահէտտին որդին է Խիզանի նշանաւոր այն մեծ Շէյխին, որ 1913ին ապստամբեցաւ Թուրքիոյ դէմ, զինեալ ուժերով արշաւեց Պիթլիսի վրայ, բայց յետոյ կալանաւորուելով կախաղան հանուեցաւ Պիթլիսի մէջ, ուրիշ 13 վիրաւոր շէյխերու հետ ։

Խիզանի շրջանին մէջ ապստամբութեան դրօշը պարզող Շէյխ Սալահէտտինի կրօնական ազդեցութիւնը կը տարածուի Պիթլիսի, Վանի եւ Տիգրանակերտի բոլոր քրտական շրջաններուն մէջ:

Ճամբորդները կը հաղորդեն նաեւ թէ Պոհթանի մէջ եւս դիմադրութիւն մը սկսած է թրքական ուժերու դէմ, սակայն մանրամասնութիւններ կը պակսին այս մասին ։

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՄԻԼԱՆԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

Ժամը տասն էր. գլխիկոր կը վերադառնայի Վիա Ջէնիչիոյէն. Մուզբքոյի գերեզմանատան հանրակառքը կանգ կ'առնէր. Ներսը նստելու տեղ չկար: Հանրակառքը գերեզման կը բուրէր. ժպիտ չկար ոչ մէկուն երեսին վրայ: Ի՞նչպէս կարելի էր ժպտիլ, երբ իւրաքանչիւր անձ սիրելի մը հողին յանձնած Միլանոյի ճամբան բռնած էր, իրեն հետ տանելով օրուան ապրումները, եւ ալ աւելի քարուքանդ թախիծով կը վարակուէի: Ես կը դառնայի այն վայրէն ուր 1929ին պատսպարած էի հարիւրէ աւելի հայ որբեր, բոլորը կազմալուծուած էր: Ժամանակին ամէն օր յիսուն որբ ուրախութեամբ առտուն կանուխ զանազան գործարաններու մէջ աշխատելու կ'երթային, մեքենական զանազան ճիւղերու մէջ բանելով օրական ութ–տասներկու լիրէթ կը վաստկէին: Հոս մեր որբանոցին Մխիթարեան ժրաջան վարդապետներու անձնուէր ազնուութեամբ որբերէն մաս մը ուսում կ'առնէին, ու կը պատրաստուէին Վենետիկի Մ. Ռափայէլեան վարժարանը մտնելու: Ոչ մէկ Հայու երես, ոչ մէկ հայ բարբառ չլսեցի հոն: Ոտքերս առաջ չէ գացին: Որբանոցին մէջ հսկայ ճախարակներ կը դառնային, նաեւ այն սրահներուն մէջ, ուր հայ գաղութը ամէն կիրակի կուգար հայկական պատարագ լսելու:

«Մանի՛ր, մանի՛ր իմ ճախարակ»... Որբերուն այդ ողբական սիրտ ցնցող նուագ երգը նուաղած, անհետացած էր, մետաքսագործ գործարանի չնոգալից ճախարակներու ճախրանքին մէջ: Մինչեւ Գրէսքոն, ձեռքերը շփելով ուրախութեամբ ձեռքս սեղմեց: Որքա՜ն բարի էր այդ մարդը՝ որ մեր որբերուն վրայ կը գուրգուրար: Անոր սղոցարանի ճնշող, ճմլող ճիչերուն մէջ մեր խօսքերը մարեցան:

Բոլորը քանդուած էր. ո՞ւր էին գացեր մեր որբերը: Օտարութեան մէջ անոնց զարխալի կեանքը հարկադրուած էին ապրելու: Թափառականի կեանքը որքան անտանելի է. անարգուած քսոտ շան պէս կը հալածուին: Ես լսեցի որ իմ որբերէս շատերը շատ ծանր պայքար մղած են, պատառ մը հաց ճարելու համար: Ամէնէն աւելի թշուառ եղած են անոնք որ չեն ուզած հասկնալ թէ ամէն մարդ իր ճրագը կը վառէ իր տունը գտնելու համար:

Հարցուցի տեղեկացայ՝ իմ որբերէս շատ քիչերը կրցած են Միլանոյի մէջ հաց ճարել, տուն կազմել եւ ապրիլ:

×

Այս առտու գորշագոյն է երկինքը. ուռած են ամպերը ինչպէս լացող աչքերը: Անձրեւանոցս առած դուրս ելայ տունէն: Փիացցա Սիկիլիայէն բռնեցի 16 թիւ հանրակառքի երկաթուղին: Հովը կը փչէ, ողբական ու լալկան. գործարաններու ծուխը թոքերու մէջ կը բիւրեղանայ: Կարելի չէ աչք բանալ, ածուխի փոշին կուրացնելու աստիճան՝ աչքիս մէջ մտնելով չարաչանջ կը նեղէ: Երկու օր առաջ ամառուան տաք կ'ընէր. այս առտու ամէն մարդ ձմեռուան վերարկուով հագած է. հովը կատղեր է, ուժգին կը փչէ. ոմանք առանց խիթալու կը սպասեն ձիւնի:

Երիտասարդի մը մօտեցայ ու հարցուցի թէ ուսկի՞ց կ'երթան Գաճիօ: Ան ինծի ցոյց տուաւ ճանապարհը, սակայն ըսաւ թէ չա՛տ, շատ հեռու է:

Ինծի ըսած էին թէ Գաճիօն շատ մօտ էր, այս բարի կիկերոնը հակառակը կ'ըսէր: Ես վստահ իմ քայլերուս՝ շարունակեցի ճամբաս:

Գլխուս վրայ ամպերը ալեկոծ, ուռած՝ իրար կը վանէին, աշտարակաբերձ ծխաններէն ծուխը կ'երթար կը մխանար փոթորիկի թեւերուն անձրեւոտ եղած ամպերուն: Մղոններ կը կտրէի առանց անդրադառնալու. ամէն վայրկեան կը կարծէի թէ ինծի շատ մօտ այդ անծանօթ Գաճիօն:

Հանրակառքերը, ինքնաշարժները սրարշաւ կը սլանէին երկաթուղիները եւ հեռաւորութիւնները, որոնց առջեւ իմ քայլերը կարծես հողին կպած՝ անշարժ մնացած էին. աչքերս չորս կողմ կը դարձնէի, կը փնտռէի այն դիւղաքաղաքը ուր ես կ'ուզէի գտնել իմ մէկ որբս:

Քիչ վերջը հորիզոնը կը գոցուէր. ամպերը ծանրացած երկինքէն կ'իջնէին ու կը կախուէին գետինին շատ մօտ. անձրեւը կը սկսէր: Քովէս կ'անցնէր նամակաբեր երիտասարդ մը. կը բարեւեմ, կը հարցնեմ.— «Հոս ծանօ՞թ է ձեզի մեքենագէտ Լեւոն Մամուլեանի գործատունը»: Ան շատ քաղաքավարօրէն ինծի իմացուց թէ այդ անունը իրեն անծանօթ էր: Ես հարցուցի թէ ի՞նչպէս. այստեղը Գաճիօն չէ՞...

Նամակաբերը ինծի ըսաւ թէ ես սխալած եմ, եւ թէ տակաւին չորս մղոն քալելու էի: Տատամսելու ժամանակ չկար. նետուեցայ հանրակառքին մէջ: Տեղատարափ անձրեւը կը լուար ճանապարհը: Քաղաքէն արդէն մղոններով հեռացած էի. «Գթութեան Տունը» կիկէսին մէջ դաշունահար առիւծին լքումը գլխ կը յիշեցնէր: Քանի մը տարիներ վերջ, գթացող մը պիտի գտնուի՞ որ թեւէս բռնած նման շէնքի մը սեմէն գիս ներս առաջնորդէ:

×

Ի՞նչ անակնկալ...

Լեւոն Մամուլեանն էր. չէր հաւատար իր աչքերուն. զարմացած, կը հարցնէր.

— Երա՞զ է միթէ ...

— Լեւոն, հայերէնդ մոռցա՞ր.

— Ներողութիւն: Տասնըհինգ տարի անցաւ. որո՞ւ հետ հայերէն կրնայի խօսիլ...

— Ընկերներէդ ո՞րոնք մնացին:

— Շիտակը լուր չունիմ: Սարգիս Գոճամանեանը գիտէ. անիկէ կրնաք որոշ տեղեկանալ եւ լուրեր առնել որբանոցի մեր ընկերներուն վրայ:

— Գո՞հ ես վիճակէդ:

— Երկու տարի առաջ շատ գոհ:

— Իսկ ներկայի՞ս:

— Կրնամ ըսել ահաւոր ձախողանքներէ անցայ, այժմ ինքզինքս գտած եմ. անհատական ճիգ թափելով, յաղթեցի անյաղթելի դժուարութեանց:

— Պայքար, պայքար, հանդիստ կեանքէն աւելի կը նախընտրեմ պայքարը... Ցաջողութիւն ու երջանկութիւն անկէ կը ծնի:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

— Սովորական կեանքը արժէք չունի. մարդն այն է որ խոչընդոտներուն կուրծք տալով կ'ապրի եւ կ'ապրեցնէ թշուառները, անկարողները եւ գթութեան կարօտ անձերը:

— Ո՛հ, ես հազիւ կրնամ գիս ապրեցնել, ապրիլ պէտք է, ապրի՛լ...

— Գիտե՞ս Լեւոն, տ'Անունցիօն կը յիշէր այս խօսքը. «Փառք այն Լատինին որ ըսաւ — Անհրաժեշտ է նաւարկել. անհրաժեշտ չէ ապրիլը»...

Բանաստեղծները այդպէս կ'ըմբռնեն կեանքը. մենք աշխատաւորներս հակառակը կը մտածենք: Անցած է բանաստեղծութեան շրջանը:

— Լեւոն, որքան փոխուեր ես, այս քու լուսանկա՞րդ է:

— Այո, առաջ նարկիզ մըն էի, տես, ինչ դարձայ:

— Գեղեցկութիւնը, աղաս, վարդի շուքին պէս թեթեւ ու անցողական է:

— Իմ բախտս ալ այդպէս եղաւ, եկաւ ու անցաւ:

Ըսաւ այսպէս եւ սկսաւ աշխատիլ, զինուորականաձայնակ մը ձեռքն առաւ. անոր մեքենան աւրուած էր, հարկ էր ժամ մը վերջը շտկել յանձնել:

Հացագործը հասաւ. Լեւոն՝ հինգ նկանակ առաւ, նետեց սեղանին վրայ: Ճաշելու ժամանակ էր. հարցուցի.

— Լեւոն, տունդ ո՞ւր է. ո՞ւր կը բնակիս

— Ղարիպէն ի՞նչ կարելի է պահանջել: Անկողին մը ունիմ, ինծի ու կինոջս բաւական է:

— Կին ... Հա՞յ է:

— Իտալուհի:

— Գո՞հ ես:

— Գրողը տանի:

— Ի՞նչ եղաւ:

— Բոլոր ձախողանքիս պատճառն է:

— Ինչո՞ւ:

— Ինչպէս ըսի, երկու տարի առաջ գործերս շատ յաջող էին: Լաւ կ'ապրէի, դրամատան մէջ դրամ ալ դիզած էի: Ջար ստացայ, գործ չունէի, գնաց եկաւ դարկաւ գլխուս, բախտիս անիւը ջախջախուեցաւ: Ի՞նչ անտանելի է կեանքը երբ մարդ չունի հայրենիք, չունի զինք պաշտպանող կառավարութիւն մը: Փասքոլին կ'ըսէ.

«Ահւ մէկ օրուան մէջ նեֆ, ամէնս զդրեցինք, հոն է իմ հայրենիք, ուր արդ ես կ'ապրիմ»:

— Այո, դրօշակ մը ունեցողը՝ ամէն տեղ դիւրաւ կը գտնէ հանգիստ հայրենիք մը: Մենք փառք տանք տիրոջ, որ Դուչէի նման պաշտպան մը ունինք:

— Այո, եթէ ան չըլլար, ի՞նչ պիտի ըլլար մեր վիճակը. Սակայն կան պարագաներ ուր Դուչէն իր ձայնը չի կրնար լսեցնել: Ինչպէս կ'ուզես պարագան: Այդ կինը կեանքս դժոխքի փոխեց:

— Քեզի ո՞վ ըսաւ որ իտալացի, կամ օտարազգի մը քեզի կին ընտրես, Միլանի մէջ հայ աղջիկներ կը պակսէ՞ին:

— Այո, Իտալացի կին մը առնելս իմ ապուշութեանս կրնամ վերագրել, սակայն եկուր տես որ ես ստիպուած էի այդ որոշման յանգելու: Երբ ես կարգուեցայ, որբ մըն էի, ոչ մէկը ինծի հայ աղջիկ կուտար: Հոս ես 1922էն սկսեալ եկած հաստատուած էի. հայ գաղթականութիւնը ինծի ըրել թէ շատ ծանօթ էր: Ես կը տեսնէի որ դրամ ունեցող երիտասարդին՝ դրամ ունեցող աղջիկը բախտ կ'ըլլար: Աղքատ երիտասարդին, գիրք մը չունեցողին՝ աղքատ աղջիկն ալ կը ղլացուէր: Ես չեմ ուզեր քեզի պատմել հոս օտարներուն հետ ամուսնացողներուն պատմութիւնը. հարուստ թէ աղքատ բոլորն ալ քիչ բացառութեամբ չարաչար զղջացեր են:

Կէս օրին անձրեւը քիչ մը մեղմացաւ. ան գիս առաջնորդեց մինչեւ հանրակառքը. եւ խնդրեց որ շուտով վերադառնամ ու զինք նորէն գտնեմ:

×

Իմ միւս քննչական արշաւանքէն վերջը Միլանի գաղութը աւելի բաղձացաւ, սակայն հիներէն ոմանք չկրցան տոկալ ժամանակի ձախորդութեանց: Ոմանք սնանկացան, հրապարակէն քաշուեցան, ոմանք հեռացան Միլանէն. Տիկինեաններու սնանկութիւնը չարաչար խանգարեց տեղական առեւտրի հրապարակի հաւասարակշռութիւնը. Քարր-Տէյլա Սէրա օրաթերթը այդ օրէն ի վեր իր լեզուն փոխեց, եւ առիթը չփախցուց վիրաւորելու մեր վշտացած հոգին: Այս ժամուն մեր հայ գաղութը շատ անգամ դիտողութիւններ ըրաւ խմբագրութեան, սակայն ոչ մէկ դարման: Պէտք է ըսել որ բարեբախտաբար այդ օրաթերթը իտալացի ժողովուրդի վրայ չունի այն մեծ ազդեցութիւնը՝ ինչպէս առկէ քան տարի առաջ: Իտալահայ գաղութը օտար ազգերու մէջ, մինակն է որ առանձնաշնորհեալ մը համարուելու բախտ ունի: Այս առթիւ ըսեմ թէ Վենետիկ եւ հոս Միլանոյի մէջ երիտասարդ Հայեր՝ որոնք Մ. Ռափայէլեան վարժարանէն ելած ու այսօր համեստ կացութիւն մը ունին, ճիգ կը թափեն փաշական թերթ մը հրատարակելու իրենց յոյսը դնելով հարուստ առեւտրականներու վրայ:

ԱՏՐՈՒՇԱՆ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Այս անգամ համբորդութեանս ընթացքին ուզեցի Վալանս հանդիպիլ, ու հոն բնակող բարեկամներուս այցելութիւն մը տալ:

Կայարանէն դուրս ելայ եւ իսկոյն հաճոյքի մը քաղցրութիւնը զգացի: Սիրուն է Վալանսը:

Ցած փողոցներ, խաղաղ պողոտաներ, անկխնաւոր եզերքներ, բաց հրապարակներ, ծառ ու ծաղիկ վերջաւորութիւններ լեռնային քաղաքի մը տպաւորութիւնը կը ձգեն: Ու երբ հասայ կառուղներու եւ յաղթողներու մեծութեան նուիրուած լայն հրապարակը, անկէ շուրջս դիտեցի, վարէն առ հող գետին նայեցայ, դիմացի ապառաժեայ լեռը տեսայ, անմիջապէս ուզեցի համոզուիլ թէ պայքարի իմաստութիւնը ներշնչումի տիրական ձեւեր ունի քաղաքին առջեւ: Դաշտային ամբոց մըն է Վալանսը, ուր կատարուած բազմակերպ մրցակցութիւններու վաղեմի ուժը դեռ իր աչքը կը պահէ կենդանի սրբութեան մը պէս:

Շատ չանցաւ բարեկամ մը գիս տեսաւ, քովս եկաւ եւ իմ լարուած ուշադրութիւնս տարբեր ուղղութեան դարձուց: Ցնայ ուրիշ բարեկամի մը տուն պէտք դացինք:

Քաղաքէն կէս ժամ չափ հեռու, բաց տարածութեան մը եզեր, ձորակի մը եզրին, կանանչ խոտեր, մեծ ու փոքրիկ թուփեր, բազմագոյն ծաղիկներ, լերկ սօսիներ, երիտասարդ նոճիներ եւ ուրիշ անպտուղ ծառեր կարճ զառիվեր մը կը ծածկէն: Միջոցին, դուրս ցցուած մարդակերպիս սարաւանդի մը սիրտը կը յիշեցնէ: Հոն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէին սարքած հանդէսի վայրը: Ես հոն տեսայ երիտասարդներ որ կը խաղային, հարսներ որ կը հրճուէին, աղջիկներ որ կը ժպտէին: Հոն հայ երգը թրթռուն ելեւէջներ ունէր, հայ խօսքը լուսեղէն հաւատքի մը կորովը կը զօրացնէր, հայ շարժումները տեսական ուժի մը ոգին կը ձեւաւորէին:

Ինչ աքանչելի ուժ, եւ որքան նուիրական աշխատանք պէտք է այդ ուժը խանդավառելու, տիրական պահելու համար. Իրիկունը, երբ արեւը իր վախճանին կը մօտենար, փոքրիկ ու քնքուշ օրիորդ մը աշխուժօրէն նուագեց իր ջութակը, հայ ջութակը: Անոր յարուցած եղանակներուն մէջ հօրը սրտին շունչ մը կար, մօրը ոգիին վայելչութիւն մը կը պայծառանար:

Զէ՞ որ ամենամեծ ուսուցիչը ծնողքն է եւ ան է որ առաջին ու անջնջելի դրոշմը կը դնէ:

Քիչ անդին, այս թերթի պատուական խմբագրապետին աչքերուն առջեւ անոր հետ, անոր կողքին Ֆրանսայի մէջ աչք բացած ու մեծցած ութ-տասը տարեկան երեք տղաքներ կ'երգեն շարունակ, եւ այնքան յստակ, այնքան անուշ որ մարդ չի կրնար հեռանալ: Այսքան երգեր ո՞վ սորվեցուցած է անոնց: Հարցնելու պէտք չկայ: Ուսուցիչները՝ հայր ու մայր զաւակներուն կը հսկեն, անոնց երգերուն տուն կուտան եւ բնթացող հաճոյքը կ'ողեւորեն անդադար:

Ի՞նչ ցանկալի հաճոյք ...

Ցանկարծ, հազիւ երեք տարեկան փոքրիկ մը, յուզեց գիս: Ու տեսայ, որ ան փայփայանքի քաղցրութեան ուշ իր անմեղ աչքերը շողացուց եւ թշնամին անհեթելու համար երկինքէն իջած հրեշտակային ոգի մը պէս բակաւ երգել: Ան կ'երգէր իր եղբայրներուն հետ, իր ծնողքին հետ, իր շուրջիններուն հետ:

Սիրուն է հայկական Վալանսը:

Սակայն աւելի սիրուն է հայ երգը անոր:

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՑԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիա չառանց Կովկասի հիւանդ մարդը չէ: Սակայն երբ որ պետութեան մը սուսերէն գլխակից եւ զօրեղ տէրութիւն մը դարձաւ, որ Միջերկրականի վրայի իր դիրքին հետեւանքով եւրոպական գործերու մէջ միշտ աւելի մեծ դեր մը խաղալ սկսաւ, մարզիկ հակառնեայ սխալներու մէջ ինկան. Թուրքիան նկատեցին իբրեւ գլխաւորաբար եւրոպական պետութիւն, որ մինակ զիպուածով իր գլխաւոր երկիրը Փոքր Ասիոյ մէջ ունէր: Այս տեսակէտէն, որ այսօր գերիշխող դարձած է, կրնան ծանր հետեւանք ունեցող թիւրիմացութիւններ առաջ գալ, երբ ուզենք ներկայ կացութենէն ապագայ եզրակացութիւններ նախատեսել:

Թուրքիա կը նայի արեւմուտք եւ կը հակի դէպի արեւմուտք: Սակայն այս անոր միակ մէկ, թէեւ ծանօթ դէմքն է, Թուրք ճարտարարուեստին արագ թռիչքը, ճարտարուեստականացումը, արեւմտեան կրթական դրութիւնը, կիներու ընտրական իրաւունքը, առողջապահական հոգատարութիւնը,— այս բոլորը կը միտին արեւմտականացումի ճիգը փաստել: Անոր քով կայ երկրորդ, նոյնպէս պաշտօնական հոսանք մը, որ զուտ ազգային աւանդութիւնը եւ մշակոյթը վեր կը բռնէ, որ թուրք լեզուի ազդին վրայ կը յենու եւ առկորուած է հաւատքով մը բարձր դերին թուրք ժողովուրդներու, որոնք Միջերկրականի ափերէն մինչեւ չինական Թուրքեստան կը բնակին: Զգտիկ ժողովուրդներ են ասոնք, մեծ մասով թափառաշրջիկներ կամ հողագործներ, որոնք աւելի կամ նուազ բոլորն ալ իրարու մէջ եւ Թուրքիոյ Թուրքերուն հետ ազգական են:

Արդ, Թուրքիոյ մէջ շատ զօրաւոր ձգտում մը կայ, բոլոր Թուրքերը մէկ իշխանութեան տակ մէկ պետութեան մէջ համախմբելու: Ալեքսանտրէթի վէճը, որ նոր մէկ կողմ դրուեցաւ, կ'ապացուցանէ, թէ ի՞նչ ոյժով Թուրքիա բոլոր ցրուած Թուրքերու խումբին վեցառին միացումը կը հետապնդէ, ուրիշ փաստ մըն ալ կը կազմէ պալքանեան Թուրքերու զօրաւոր գաղթը դէպի Անատոլու: Կրնայ հարց ծագիլ թէ Թուրքիա նաեւ վերադարձ կամ կցումը կը փափաքի այն Թուրք ժողովուրդներուն, որոնք Խ. Միութեան մէջ կը բնակին, եւ թէ այս բանը ինչ բնական կարելիութիւններ կը ներկայացնէ: Թուրքիա կ'ամփոփէ... ի շրջանը անհրաժեշտ ճարտարարուեստի եւ մեծ տնտեսական միութիւններու պետականացումին ու ծանօթ է նաեւ հնգամեայ շրջանին: Երկու ժողովրդապետութիւններն ալ Խ. Միութենէն ծանօթ են: Հոն սակայն ուր պետականացումը շատ առաջ տարուած չէ, նորէն կը հանի Միութեան ինքնավար հանրապետութիւն. ներքին տնտեսութեան Ռուսական պետականացում[?] Թուրքիոյ եւ, ուրեմն, Թայեան ցեղերու մշակութային եւ քաղաքակրթական հասկացողութիւնը չի խանգարեր.

Սակայն եւ այնպէս ասոնք դեռ տնտեսական – մշակութային նկատողութիւններ են, որոնք Թուրքիոյ մէջ տեղ գտած են: Եւ սկզբունքի տեսակէտով ինքնին դեռ քաղաքական կարեւորութիւն չունին:

Այս կարեւորութիւնը կրնան միայն այն առեն առնել, երբ Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան մէջ ներկայինէն տարբեր յարաբերութիւն մը գոյութիւն ունենայ: Սկիզբէն Խ. Միութիւնը առաջինն եղաւ, որ Քէմալի Թուրքիան իբր անկախ պետութիւն ճանչցաւ: Անկէ ի վեր յարաբերութիւնները քիչ մը, թէեւ ոչ սկզբունքի տեսակէտով աւրուեցան: Սակայն Թուրքիա մէջ աւելի ինքզինքը կը զգայ իբր ասիական պետութիւն եւ ամէն բանէ առաջ կը յենու այն շահաստաններուն վրայ, որոնք ասիական հողի մէջ կը հանգչին: Այս կարգէն է քարիւղը: Մուսուլի քարիւղէն Թուրքիան բաժին չստացաւ, թէեւ սանճաքի հարցի առթիւ Թուրքիոյ այդ ուղղութեամբ ունեցած ձգտումներէն խօսուեցաւ: Բագուի եւ Պաթումի հսկայ քարիւղի ամբարներն ալ թէեւ Թուրքիոյ սահմանին մօտ, բայց Ռուսիոյ կողմը կը գտնուին: Ինչպէս ամէն պետութիւն Թուրքիան ալ կը մտածէ, այժմ արտադրող հեղուկի անկախութիւնը ապահովել: Ներկայ հնգամեակը քարիւղի մեծ ծրագիր մը կը նախատեսէ, նորէն Կովկասի քարիւղին կը դիմէ...

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՐԱԾ ՃՐԱԳԸ

»»»» ο ««««

Առտու եւ իրիկուն, բահը ուսին, մեր դրան առջեւէն կ'երթար ու կուգար: Գիւղացիներն ամէնքն ալ կը ճանչնային զինքը: Կը յարգէին իբրեւ համեստ գերդաստանի մը չաւուշը: Կը սիրէին.

Կնոջը մեռնելէն վերջ, Արամ Վարպետ ալ աւելի քաշուեցաւ ինքն իր մէջ: Իր տղուն Գարեգինի հետ օրն ի բուն կ'աշխատէին հօրենական արտին մէջ: Երբ պէտք զգար արտը վարելու, գլուխը կախ, կ'երթար ու կը կենար ռէսին առջեւ: Ռէսը, խղճամիտ անձ մը, անմիջապէս կը հասկնար անոր սիրտը, ու քովը կանչելով կամացուկ մը ականջին կը փսփսար.

— Հոգ մի ըներ, Վարպետ: Գիտեմ թէ ինչու համար եկած ես: Գնա ու վաղը առաւօտ սպասէ արտիդ գլուխը:

Արամ Վարպետ հազար ու մէկ խոնարհութիւններով ետ ետ կ'երթար ու կ'անհետանար անկիւնը: Սակայն, հաստատական պատասխանէն վերջ, անլուծելի մտածում մը կը չարչարէր զինքը: Կը խորհէր շարունակ, թէ ի՞նչ կերպով օգտակար կրնար ըլլալ ռէսին: Ցաճախ ինք կ'երթար եւ, երբեմն ալ տղան Գարեգինը կը ղրկէր տուն, ի հարկին փոխադարձ գործ մը կատարելու: Բայց միշտ ալ, ռէսը անոր պարագաները նկատի առնելով՝ անոյշ յորդորներով ճամբած էր: Այս բարեացակամութիւնը սակայն, ալ աւելի կը թարմացնէին իր զգացումները, ու ինքզինքը կը գտնէր պարտական անոր հանդէպ:

Տխուր եւ ուրախ, կեանքը, կ'ընթանար այսպէս:

Կինը Աննա քուրուկ, մահուան վերջին վայրկեաններուն, Գարեգինին հայրը մօտը կանչելով կ'ըսէ.

— Մեռնելէս վերջ չըլլայ որ ամուսնանաս: Խորթ մայր մը կրնայ տանս գլխուն ջուր թափել: Հոգ տար տղուս: Գիրացը թող լրացնէ եւ ամուսնացուր: Բայց, հարսդ մայրուր կաթ ուտող աղջիկ մը թող ըլլայ:

Երբ ամէն անգամ ամուսնանալու առաջարկ կ'ընէին, այս բոլոր խօսքերը ասուէրի մը պէս կուգային ու կ'անցնէին առջեւէն: Այլ եւս ձանձրացած էր մենակեացի տխուր կեանքէն: Ինքը ուրիշներուն պէս չէր կրնար երթալ դրացիներուն հասկցնել թէ հագուստս կարկտան կ'ուզէ, կամ նոր հագուստի մը պէտքը ունիմ: Մնացածները ըլլալիք բաներ էին: Կերակուրը կ'եփէր, ճերմակեղէնները կը լուար, տունը կ'աւլէր ու կը թափէր. վերջապէս այն ամէնը որ կրնար ընել առանց ուրիշին օժանդակութեանը:

Արամ Վարպետ ակռաները սեղմեց ու մնաց մօտ երեք տարի: Կարծես թէ, այլ եւս սպառելու վրայ էին դիմադրութեան բոլոր յոյսերը: Կը տառապէր: Կը պատահէր երբեմն, որ իր շրթներր այդպիսի գործ մը ընելու որոշում տային: Սակայն, Աննա քուրուկի վերջին խօսքերը սրածայր նետերու պէս կը ծառանային իր դէմ: Ի՞նչ ընէր: Գարեգին հազիւ 16 տարու պատանի մը, չէր կրնար «երկաթէ լուծը» դնել վզին: Ուրեմն, պէտք էր կամ ամուսնանալ եւ կամ սպասել չորս տարի եւս, մինչեւ որ 20 տարեկան ըլլար Գարեգին:

— Երկու չարեաց փոքրագոյնը, ըսեր էին գիւղացիները:

Անցան քանի մը ամիսներ: Օր մըն ալ, գիւղին մէջ լուր տարածուեցաւ.

Արամ Վարպետ կ'ամուսնանայ.

Ի՞նչպէս: Որո՞ւ հետ: Մարդ չէր լսեր: Միայն թէ օր մը քաղաք տեսեր էին զինքը, որ վաճառականի մը խանութը կնոջ հագուստ կը գնէ եղեր: Երբ հարցուցեր են, ըսեր է.— Պիտի ամուսնանամ:

Շաբաթներ առաջ, երբ շրջակայ գիւղ մը կ'երթայ, հոն քանի մը ծանօթներու պնդումին վրայ, յանկարծ ակամայ «այո» մը կը թափ շրթներէն: Այդ կ'ըլլայ: Երկու տարի առաջ կաթուածէն մեռնող մէկու մը կինը, իբրեւ յարմար թեկնածու կը ներկայացնեն իրեն: Քանի մը ժամուան մէջ խօսքը կը կապեն: Տասնըհինգ օր վերջ, կիրակի մը, կ'որոշեն ամուսնութեան թուականը:

Ու կ'ամուսնանայ:

Առաջին օրէն սկսեալ, ընտանեկան անոյշ մթնոլորտ մը կը տիրեր Արամ Վարպետի տան մէջ: Դրացիներն ալ կ'երթան ու կուգան: Փոխադարձաբար կ'երթայ ինքն ալ: Սակայն երկար չի տեւեր այս կեանքը:

Օր մը դրացի պառաւներէն մէկը, Արամ Վարպետի ականջին բան մը կը փսփսայ.

— Այդ կնիկը փորձա՞նք բերիր մեր գլխուն:

— Ինչո՞ւ:

— Երէկ առաւօտ պզտիկս երբ կը խաղար տանիքը, յանկարծ ձեր կողմը կ'անցնի ձեռքէն փախած գնդակը բերելու: Ու կնիկդ ալ փոխանակ անուշութեամբ խօսելու, ականջէն կը բռնէ — Եթէ հեղ մըն ալ անցնիս, քեզ պիտի սատկեցնեմ: Մեղայ, մեղայ, չտեսած բանս ...

Իրիկունը ճաշի սեղանին վրայ, Արամ Վարպետ կը հասկցնէ խնդիրը, թէ հինուց ի վեր դրացի ենք, չի վայլեր այդպիսի խօսքեր ընել:

Քանի մը խօսքեր, քիչ մըն ալ ժպիտ, խնդիրը կը փակուի կ'երթայ:

Նազլու մէկ տարուան հարս էր, երբ արդէն սկսաւ Արամ Վարպետի անունը պրատուտիլ: Օր չէր ըլլար որ, տանը վրայ խօսք բերել չտար: Հիմա, ամէն մարդ կը ճանչնար զինքը: Կը խօսէր, կը վիճէր եւ երբեմն ալ ինքզինքը դատաւորի տեղ դնելով վճիռ կ'արձակէր.

— Քոյս, գոմ իրաւունք ունիս, սակայն այդ խայտառակը ...

Գիւղացի քանի մը կնիկներ, օր մը խօսք մէկ ընելով՝ կուգան Արամ Վարպետին.

— Կնիկդ կառավարէ, եթէ ոչ ...

Նազլու կը լսէ: Հազիւ թէ կը պատրաստուի խօսելու, անդիէն մէկը կը պոռայ.

— Սուս, անամօթ, եթէ աղէկ մէկն եղած ըլլայիր, էրիկդ կախուածէն չէր մեռցներ:

Արամ Վարպետ այս ալ կը լսէ: Բայց ձայն չի հաներ: Բահը առնելով, դաշտ կ'երթայ ուր Գարեգին արտին մէջ, անպէտ խոտերը կը մաքրէր:

— Ինչո՞ւ եկար հայրիկ, արդէն լմնցնելու վրայ էի:

Արամ Վարպետ ձայն չի հաներ: Ցուցուած է: Նեղութիւն մը որդի պէս կը կրծէ սիրտը: Ու ինքն ալ ... պէս կը սկսի փորել արտը:

ՄԱՏՈՒՐ ԳԼՐՔԼՐԵԱՆ

(1)

ու այս պայմաններուն տակ չատ հըբապուրիչ ապագայ ունենալու է.

Այսպէս շատ մը կէտեր իրար կուգան, որոնք Թուրքիան պէտք է բռտիպեն, գիտակցաբար մեծամասնորէն ասիական պետութեանց շարքերուն մէջ կենալու։ Իր բոլոր արեւմտեան կառավարական ու վարչական գաղափարներով մէկտեղ ան կը խոստովանի իր սերտ յարաբերութիւնները Ասիոյ հետ։

Յարաբերութիւններ, որոնք հիմնաւորուած են հողային, Թուրանական, զգացումի ու մշակոյթի եւ քաղաքական իրականութեան տեսակէտով։ Ան իր ասիական երկրի յատկութիւնը արդէն հաստատեց Իրանի եւ Իրաքի հետ կնքուած համաձայնութեամբ մը, ու կրնայ ձգտիլ շատ աւելի հեռուները գացող գաղափարներ իրականացնելու, երբ օր մը խնդիր ծագի՝ բաժնելու Խորհ. Միութեան ժառանգութիւնը Ասիոյ մէջ. Նոր չարժումին քով, որ այն ատեն կրնայ ծագիլ, դեռ քանի մը տասնեակ տարի առաջ այնքան ազատնալից համխալմուռթիւնը եւ ձափոնի «Դեղին վտանգը» փոքրը պիտի մնան։ Թուրք ժողովուրդները մինչեւ Չինաստան կը բնակին։

ԽՄԲ. — Այս խմբագրականը թարգմանուած է գերմանական Բուսիսկա Թակպլաթ լրագիրէն, որ կը հրատարակուի Փրակայի մէջ (19 յունիս)։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏԱՔԵՐԸ ՍԿՍԱՆ

Երեւանի թերթերը կը գրեն թէ տաքերը սկսան մայրաքաղաքին եւ գաւառներուն մէջ։ Յունիս 15ին Երեւանի եւ Հոկտեմբերեանի մէջ ջերմաչափը բարձրացաւ մինչեւ 30, Լէնինականի մէջ՝ 23, Կիրովականի մէջ՝ 24, Սեւանի մէջ՝ 19, Ալագեազի վրրայ՝ 5։

Ալագեազի վրայ ձիւնի խաւը յունիս 1ին 121 սանթիմեթր էր, իսկ Յունիս 15ին՝ 48 սանթիմեթր, մինչդեռ անցեալ տարի, Յունիս 15ին, ձիւնի խաւը 179 սանթիմեթր էր։

Տաքերուն հետեւանքով, Երեւանի աշխատաւորութիւնը սկսաւ հոսիլ դէպի Սեւանայ գեղատեսիլ ու զով ափերը, այնտեղ անցընելու համար հանգստեան օրերը։ Լաւ կազմակերպուած է նաւագնացութիւնը լճին վրրայ, — հանգստեան օրերուն, լճին նաւերէն դատ՝ գրասարքերուն բապատարկման կը յատկացուին երկու նաւեր եւս։ Հիմնուած են ընդունարան, հիւրանոց, մանուկներու ու մայրերու յատուկ բժիշկ, թէյարան։ Դէպի Շորժա, Բասարգեչար (Զօղալու), Մարտունի եւ Նորադուզ մեկնող ուղեւորներու դիւրութեան համար նաւագնացութեան ժամերը նշանակուած են համաձայն ինքնաշարժով ցամաքային փոխադրութեան ժամերուն։ Այսուհանդերձ խորհ. Հայաստանի մէկ աշխատակիցը կը գանգատի (15 յունիս), որ ջրային գրոսախաղերու կազմակերպութեան տեսակէտով, շատ ետ կը մնայ երկիրը, — Վաղարշապատի հօկայ աւազանը չօգտագործուիր, Սեւանայ ափերուն վրայ ոչ մէկ աշխատանք կատարուած է. Այլեր լիճը երեսի վրայ ձգուած է, չէնք յիշեր Կիրովականի, Լէնինականի, Երեւանի հանգստեան պարտէզներուն աւազանները, եւ բազմաթիւ գետերը, որոնք ամրան տաք աւքերուն կրնային դառնալ ջրային գրոսախաղերու կայաններ, ինչպէս եւ հանգստանալու եւ զովանալու անկիւններ։

ՊՂԻՆՁ ԵՒ ԱՐՃԻՃ

Յաճախ խօսած ենք Փիրզուղանի մասին, որ կարեւոր հանքավայր մըն է եւ կը գտնուի Ղափանի լեռներուն մէջ, ծովու մակերեսէն 2000 մեթր բարձրութեան վրայ։ Փիրզուղան պղինձի եւ արճիճի առատ պաշար ունի, այնքան որ մօտիկ ապագային մէջ պիտի դառնայ ամբողջ Խորհ. Միութեան մատակարարը։ Արճիճի այս հանքը կը գործածուի պաշպանի պատրաստութեան համար։

Շարունակ հանքաբանական քննութիւններ կը կատարուին, այդ քննութիւններէն կը հասկցուի որ Փիրզուղանի հանքերը կը գտնուին հողին մակերեսը, այնպէս որ բաց հորերով կարելի է շահագործել հանքերը, առանց մեծ ծախքեր ընելու։ Որքան մակերեւոյթին, այսուհանդերձ անսպառ է այս հանքը, հետեւաբար Խորհ. Միութեան նման հանքերուն մէջ առաջին տեղը կը բռնէ։

Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է երրորդ հնգամեակի ծրագրին մէջ անցընել Փիրզուղանի հանքային շինարարութիւնը, եւ առաջին առթիւ հիմնել գործարան մը (ֆլոթասիոն), մեքենականացնել փոխադրութիւնը, իսկ յետոյ շինել ձուլարան մը պղինձի համար։

Փիրզուղանի հանքային արդիւնաբերութիւնը պիտի սկսի 1940ին.

ԽՄԵ՛ԼՈՒ ՋՈՒՐ

Այս տարի Ախտայի շրջանին մէջ, 3 գիւղեր ալ կ'ունենան խմելու ջուր, կը գրէ Խորհ. Հայաստան (24 յունիս)։

Վերին Ախտայէն մինչեւ Ներքին Ախտա պիտի գետեղուի ջրմուղ մը, որ օրական 36.000 դոյլ խմելու մաքուր ջուր պիտի մատակարարէ Ներքին Ախտային։ Ջրմուղին շինութեան յատկացուած է 90 հազար րուբլի։

Մինչեւ Սեպտեմբեր պէտք է պատրաստ ըլլայ ջրմուղը։

Նոր ջրմուղներ պիտի գետեղուին նաեւ Ծաղկաձոր եւ Շահրիզ գիւղերուն մէջ։ Ծաղկաձորի ջրմուղը պիտի սկսի Կաթնաղբիւրէն եւ Արջաղբիւրէն, որոնք պաղ եւ առողջապահիկ ջուր մը ունին։ Այս ջրմուղը եւս պատրաստ պէտք է ըլլայ սեպտեմբերին։ Շահրիզի ջրմուղը պիտի ունենայ 3.5 քիլոմեթր երկարութիւն, ջուրը պիտի բերուի գիւղին վերեւի սարէն։ Այս ջրմուղը 75 առ հարիւր շինուած է արդէն։

Մաքուր ջուրեր

16 Յունիսին, կէսօրին, Երեւանի չարժագրական կայանը արձանագրեց երկրաշարժի թեթեւ ցնցում մը։ Երկրաշարժին կեդրոնը կ'ենթադրուէր Երեւանէն ոչ շատ հեռու։

** Խոզակի բերքը այս տարի առատ է Ղափանի շրջանին մէջ։

** Ակօռիի գիւղացիները իրենց միջոցներով ջրանցք մը շինեցին 12 քիլոմեթր երկարութեամբ, ջուրը առնելով Լալուար սարէն։ Այս ջրանցքը պիտի ոռոգէ 15 հեկտար մրգաստան։

** Մ. Արմէնի թարգմանութեամբ, հայերէն լոյս կը տեսնէ Մայակովսկիի մէկ ժողովածուն, որու մէջ կը մտնեն «Լէնին» պօէման, «Ես ինքս» կենսագրականը, եւ հակակրօնական էջեր։

** Յունիս 29ին գիտական արշաւախումբ մը բարձրացաւ Արագածի գագաթը, քննելու համար «Քաղցր ջուրի բուռ» հովիտին մէջ շինուած լեռնագիտցնելուբուանակը, Հանգիստի վայրերը եւ Ղազնաֆար եւ Սեւ Լճի ճամբաները։

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

ՅԱԿՈԲ ԹԱՒՈՒՔՃԵԱՆ

«Յուսաբեր»ի յուլիս 10ի թիւէն ցաւով կ'իմանանք մահը ընկեր Յակոբ Թաւուքճեանի, որ երկար տարիներէ ի վեր հաստատուած էր Գահիրէի մէջ։

Հանգուցեալը 48 տարեկան էր եւ Գիւրինցի, շրջանաւարտ՝ Վենետիկի Մխիթարեանց եւ գեղարուեստից վարժարանէն։ Եգիպտոս անցնելով, հաստատուած է նախ Աղեքսանդրիա ուր կարեւոր պաշտօններ վարած է կառավարչութեան մէջ, 10 տարի։ Փոխադրուելով Գահիրէ, աւելի քան 19 տարիէ ի վեր մտած էր Ահրամ մեծ օրաթերթին մէջ, իբրեւ Փոթոկրաֆ, վայելելով թերթի շրջանակներու համակրանքը։Ամուսնացած էր 2—3 տարի առաջ, օտարուհիի մը հետ եւ զաւակ չունի։

Ընկ. Թաւուքճեան եռանդուն, արախ, զուարթ խառնուածք մը ունէր։ Վերջերս չէր կրնար կազմակերպական գործօն կեանքի մասնակցիլ, բայց տարիներ առաջ եռանդով գործած է եւ շարունակ պահած իր հաւատքը եւ հետաքրքրութիւնը հայ կեանքի ու դատին նկատմամբ։ Մշակուած միտք մը ունէր, քանի մը լեզուներու տէր եւ մօտէն կը հետեւէր հայ կեանքի հանրային ու քաղաքական շարժումներուն.

Ուղղամիտ էր, ընկերական, պարտաճանաչ եւ վճռական իր դատումներուն մէջ։ Կը սիրէր իր ժողովուրդը, իր հայրենիքը եւ պատրաստ էր ամէն զոհաբերութեան, հակառակ մեր ընդհանուր յուսախաբութիւններուն։ Դժգոհ էր մեր ատկաւորդէն, սպասմին մղուած պայքարի եղանակէն, ու հանջելով աւելի վճռականութիւն, աւելի կորով եւ յեղափոխական գործունէութիւն։

Երկուշաբթի օր օտարութեան ցուրտ հողին յանձնեցինք եռանդուն հայրենասէր երիտասարդ մը, Կարպիս Էքինճեանը։

Հազիւ 29 գարուններ բոլորած՝ ատոր եւ սրբութեան բոլոր դառնութիւնները ցմրուր քամած՝ գիւղի ու գործարանի բանուորութենէն մինչեւ սեփական արհեստի բարձրացած այս երիտասարդը զոհ գնաց կուրացիի ձախող գործողութեան մը։ Եւ այժմ իր եռեւէն կուլան ոչ միայն ազատօր այրին իր երկու զաւակներով, եղբայրը եւ ուրիշ մօտաւոր ազգականները, այլ եւ բազմութիւն մը բարեկամներու եւ ծանօթներու։

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Կարպիս։

Ա.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԻՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Նոթր Տամ տը Ֆօնթոյասինի Կ. Խաչի դպրոցի դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ 4 յուլիս, կիրակի օր Շաթօ Կոմպէր, Գար Տամբէթրի գեղեցիկ եւ ընդարձակ պարտէզին մէջ։ Մօտ երկու չարաթ եռանդեաց մէջ էին խաչուհիները։ Երեսի վրայ ձգած իրենց անձնական գործերը, հոս հոն կը դիմէին տոմսակ տեղաւորելու.

Հանդէսը բացուեցաւ «Տալարիկ» քայլերգով։ Եղան երգեր, ժենեքդներ, եւ արտասանութիւններ։ Յաջողութեամբ ներկայացուեցաւ Ե. Գաբոնեանի «Քաղաքավարութեան վրնասները» կտոր մը, նաեւ գրուած մը «Պէկոցէն»։

Շատ սիրուն էր Գ. Եպիսկ. Ալվագեանի առակներէն հետեւեալը, եղանակաւորուած տիկ. Ռ. Մելոնեանի կողմէ, զոր երգեցին օրիորդներ Իլտա Վառեաճեան, Նուարդ Քիթապճեան եւ Թանկագին Նահապետեան։

Այս ժամանակս ու երկիրս
Չեն յարմարիր քո խելքին,
Խելք՝ ճոյէ դու յարմարիս
Ժամանակին ու երկրին։

Օրուան բանախօսն էր Տիկ. Ն. Բիպրիթեան, որ ազդու եւ տպաւորիչ կերպով պատմականը ըրաւ Կ. Խաչի կազմութեան ու գործունէութեան։

Գեղարուեստական բաժնէն վերջ սկսան պարերը որոնք տեւեցին ուշ ժամանակ։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Բենիամին Աչճեան, 11 տարեկան, աւարտելով Pensonnat St. Charlesը, առաջին հանդիսանալով իր 80 ֆրանսացի ընկերներուն մէջ. Ֆրանսացիներու գնահատանքին արժանացաւ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՄՔ ԵՒ ԳԻՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խմբագրականներու շարքի մը մէջ, («Կարելի՞ է սահծել խառնակման կամք եւ գիտակցութիւն»), Ամերիկայի ռամկավար օրկանը հետեւեալ ուշագրաւ խորհրդածութիւնները կ'ընէ. (26 մայիս).

— «Հարկ է ընդունիլ, — պարզելու համար այս ներքին ողբերգութեան հոգեբանական ճշմարտութիւնը, — թէ ներկայ Խորհ. Հայաստանը՝ հայրենասիրութեան, ազգային յոյսի լման վերարծարծում մը չկրցաւ յառաջ բերել, իր վրայ պարտադրած ապազգային իրաւակարգին պատճառով։

Ռուս յեղափոխութեան առաջնորդ Լէնինի առաջին յայտարարութիւնը հզօր վերակենդանութիւն յառաջ բերաւ հայ ժողովուրդին մէջ, հաշակիլով մեր ազգին ու երկրին անկախութեան եւ ուրոյն ազգային կեանքի իրաւունքը։ Մեր ժողովուրդն ինքզինքը մասամբ մխիթարուած, մասամբ վարձատրուած զգաց փոքրիկ Հայաստանի մը վերստեղծումով։

Մեծ յոյսեր կապեցինք Խորհ. Հայաստանի մէջ ուժեղ ջանքով կատարուած հայրենաշինութեան հետ։ Հայաստանի մէջ թէ անկէ դուրս, մշակութային ինքնավարութիւնը հոգեկան, իմացական համազգային ճակատ մը կազմելու եւ զօրացնելու յոյսը ներշնչեց։ Բոլորս ալ աշխատեցանք որ ամբողջ ժողովուրդին սիրելի դառնայ այս Հայաստանը, որուն ատոքին կապեցինք մեր ապագայ երազներուն եւ իտէալներուն կապը։ Սակայն, դժբախտաբար, Հայրենիքի իրականութեամբ խանդավառուած հայ ազգասիրութիւնը միշտ բախեցաւ ապազգային համայնավարներու հակառակութեան. Բազմաթիւ, ուսաններու, գործարաններու, տուներու շինութենէն շատ աւելի կենսական էր ազգային ոգին եւ գիտակցութեան, ազգային նպատակի եւ ներքին միութեան կառուցումը։ Այս յոյսը դեռ կը մնայ, պէտք է որ ան ապրի ազգին մէջ, հարկ է որ՝ ընկերային տեսակէտներէ եւ մարդկայնական խնդիրներէ զերիվեր մեր կեանքի հարկինին վրայ պայծառօրէն շողայ ազգային հայրենիքի իտէալը։ Հայկական հայրենիքի իրականութեան հետ կապուած յոյսեր են որ Հայաստանի մէջ շինուած ամէն տուն, ամէն գործարան, ամէն աւան մեզի համար հայրենասիրական խանդավառութեան եւ երջանկութեան ներշնչում մը կը դառձնէ։ Վերջացուցէք, ջնջեցէք այս ազգային իրականութիւնը, եւ ահա անկէ իր ներշնչումէն առաջող Հայը պիտի չզգայ այն բոլոր հրճուանքը՝ զոր այժմ հայրենասէր Հայը կ'ապրի, երբ կը լսէ հայրենաշինութեան նուաճումներու մասին։

Անտարակոյս, փնասակար է որ եւ է պարտուողական հոգեբանութիւն՝ յուսահատիլը առողջ, ներզօր հայրենասիրութեան եւ հետաքա հաւատքի պակաս կը նշանակէ. սակայն յուսախաբութիւնը ազգասէրներու, այն վախը ներշնչելով թէ ներքին վտանգ մը կը սպառնայ ջնջել ազգային ոգին եւ հայկական մասնայատկութեանց արդէն իսկ շատ տկար արտայայտութիւնները։ Այս հոգեբանութիւնը զօրացնող միւս ազդակներն են՝ գաղութներու մէջ համայնավար փրոփականտը, մանաւանդ կարգ մը հայ բոլշեւիկներու արարքները, անոնց ապազգային ձգտումը, անոնց գոհեհիկ պայքարն հայ յառաջդիմական եւ ազատական ազգայնականութեան դէմ։

Զարմանալի չէ ուրեմն որ, այս երեւոյթէն խորապէս ազդուած հայրենասէրներ տարուած են մտածելու որ, ինքն իր գլխուն ձգուող Հայաստանը պէտք է թողուլ իր բախտին, որպէսզի գաղթական Հայն իր ուշադրութիւնը կեդրոնացնէ իր վիճակին եւ իր կեանքի իրականութեանց վրայ։

Այս տրամադրութենէն կ'օգտուին նաեւ այն տարրերը, որոնք անցեալին մէջ իրենց անհատականէն շատ բան չզոհեցին ազգի ու հայրենիքի համար, եւ այժմ սկսած են ուժ տալ սա տեսակէտին թէ հայ գաղթականը պէտք է նոյնանայ իր ապրած օտար միջավայրին եւ ընկերութեան հետ, լման քաղաքացի դառնալով, մտածելով իր քաղաքացիական պարտականութեանց մասին, եւ օտար ընկերութեան մէջ գրաւելով իր անհատական զորգացման սատարող դիրք մը։

Ամէն ինչ Հայաստանի զոհելու տրրամադրութեան տեղ, կայ ուրեմն, ամէն ինչ գաղթահայուն բարօրութեան նուիրելու ձգտումը, որ մեծ թափ սկսած է ստանալ մանաւանդ մեր նոր երիտասարդութեան ներգործած ազդեցութեան տակ»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԵՏՐԼԱՆԴԱԿԱՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը։ Գրեց՝ Յովք. Տէր Կ. Յովգանեանեան, Նոր Ջուղայեցի, ի յիշատակ իւր ծնողաց։ Ի լոյս ընծայուած Բաղասախայի «Գրաւոր Աշխատանաց Սնուրկեսի ծախքով։ Տպ. Երուսաղէմ, Ս. Յակոբեանց վանք. 1937։

ՔԵՐԹՈՒԱԾ ԳԱՐՆԱՆ ԳԻՇԵՐ — ՈՒԱՆ (պատմուածք)։ Գրեց՝ Լութեր։ 1937, Պէյրութ։ Տպ. «Արազ», Ս. Բախտիկեան։ Գին 3 ֆրանք։

ԲԱՆԱՍԵՐԻ ՑՈՒՑԱԳԻՐԸ, գրեց՝ Ն. Աղբալեան։ Բ. պրակ։ Գին 1 Ֆր.։ (Թէ Ա. եւ Բ. պրակները կարելի է ստանալ «Յառաջ»էն)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (412)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» ο ««««

. Այո՛.

— Բան չկայ, Վահէ՛, մէկ երկու օրէն ոտքի կ'ելլես.

Վահէն չպատասխանեց, բաւականացաւ ընկերոջ աչքերուն նայելով, բայց այդ հայեացքը այնքան պերճախօս էր, որ Գարեգինը արտօսր մը զգաց ու կծկուեցաւ վիրաւոր ընկերոջ մօտ, կարծես անոր պաշտպանութեան ապաւինելու համար։

Վահէն հիմա արդէն յստակօրէն կը յիշէր բանտապետի սենեակի մէջ կատարուածը, իր ծեծուիլը, թէժ չամփուրը, բայց ամէն բանէ աւելի ընպայի բարկութիւնը եւ բաց յատկանշանական խօսքերը դրոշմուած էին մտքին մէջ. «Գիտես որ վաղը առտու ... արդէն ծեծելու ալ չէիր ... Այդ վիճակի մէջ տանողները ի՞նչ պիտի ըսէին» ...

Վահէի համար պարզ էր այդ խօսքերու իսկական իմաստը. Երրեք խաբուսիկ յոյս մը չէր ունեցած բանտարկութեան շրջանին։ Գիտէր թէ՝ ի՞նչ կրնայ սպասել Թրքական արդարադատութենէն։ Առով մէկտեղ վերջի հնարաւորութիւնը փախուստի, թեւաւորած էին զինք, յոյսի ուժեղ աղբիւր մը դառնալով իր մէջ։ Մանաւանդ վերջի օրերը, փախուստը այնքան մօտիկ եւ անկասկածելի կը թըւէր, որ արդէն կատարուած իրողութեան մը խարկանքը կը պատճառէր Վահէին ու ընկերներուն։

Ու ահա, յանկարծ ամէն յոյս, ամէն ակնկալութիւն մէկ հարուածով կը վերնար մէջտեղէն, ու կը մնար Վահէն դէմ յանդիման իրեն սպառնացող վտանգին հետ։

Երբ Վահէն դժուարութեամբ աչքերը բանալով, վրան կախուած Գարեգինի մտահոգուած դէմքը տեսաւ, փորձեց հին օրերու նման ուրախ դէմք մը ցոյց տալ ընկերոջը, բայց աչքերուն եւ մանաւանդ թեւի անտանելի ցաւը ճմռթկեց դէմքը։ Անկարող էր արտօրէն խօսելու։

Սարը Մէհմէտ աղան, որ Վահէի անկողնին մօտ ծալապատիկ նստած կը շարունակէր ծխել, քիչ մը բանտարկեալի մը հետ խօսքի բռնուելով իմացաւ, որ խօսակիցը լաւ զբօսնի մըն էր ու կտորուածներէ կը հասկնար։ Խնդրեց, որ Վահէի ոտքի ուսած բշտիկները խնամէ, մանաւանդ, եթէ կրնայ, տեղէն ելած թեւը տեղը ձգէ։ Բանտարկեալ Քերոբը գործի անցաւ, Վահէի վիրաւոր թեւը մերկացնելով՝ սկսաւ մաժել, մինչ Վահէն ատամները սեղմած՝ կ'աշխատէր ցաւին դիմանալ։

— Մէհմէտ աղա, — ցաւէն կծկուած դէմքին վրայ թոյլ ժպիտ մը խաղցնելով Վահէն խօսքը ուղղեց բանտապետին, — ինչո՞ւ է այս նեղութիւնը կուտաք ինծի ... միթէ՞ այնքան չէ՞, թեւը դուրս ինկած կամ ոչ ...

— Վահէ էֆէնտի, դուրս ինկած թեւը սարսափելի ցաւ կը պատճառէ...

— Իսկ վաղը առաւօտեան ցաւը աւելի՞ պակաս պիտի ըլլայ ... հէ՞, ինչ կ'ըսես Մէհմէտ աղա, — ու նշանակալից հայեացքով մը Վահէն նայեցաւ կարտխաններու գլխաւորին։

Մէհմէտ աղան, առանց պատասխանելու, օֆ մը քաշեց, չփոթած դէմքը մէկդի դարձուց ու սիկարէթի ծուխը ուժով մը ներս քաշեց։

Ղըրըղճի Քերոբը, բաւական երկար ատեն Վահէն չարչրելէ վերջ, որպէս թէ թեւը տեղը ձգեց, ոտքի բշտիկները եռացած ձէթով աղեց ու պտրտքը կապարած մարդու գոհունակութեամբ քաշուեցաւ իր անկիւնը։

Կամաց կամաց գովուշի բանտարկեալներէն ամէն մէկը իր տեղաշորի վրայ երկնցած քնացաւ, Վահէի մօտ մնացին Գարեգինը, երկու ուրիշ ընկերներ եւ Սարը Մէհմէտ աղան։ Ոչ ոքի բերանը չէր գար բան մը խօսելու. ամէն մէկը ինքն իր մէջ ամփոփուած՝ մտայլ մտքերու անձնատուր եղած էր։ Եթէ մէկը կար, որ դեռ ինքզինքը կը պահէր, առանց անձնատուր ըլլալու ընդհանուր յուսալքութեան, ան ալ Վահէն էր։

— Է՛, Գարեգին, — առատ մազերը թափ տալով խօսեցաւ Վահէն՝ աշխատելով ձայնին ուրախ հնչիւն մը տալ, — մեր աղայ, չխօսկան հարսի նման մունջ մի մնար, գիշերը երկար է, դեռ մինչեւ լուսաբաց որքա՞ն ժամանակ ունինք ... Դարձ մի ըներ, վաղուան օրն ալ կ'անցնի ուրիշ օրերու նման, այդ մասին չարժէ՛ սրտարեկ ըլլալ։ Այդ ալ կ'անցնի։ Հա՛, Գարեգին երնէկ հիմա Զէյթունցի վրայ գտնուէինք, անուշ ձէնովդ մէկ հառաչանք կը կլլեցնէիր ... Կը յիշե՞ս, անցեալ տարի գարնան, անգամ մը վերին Վարոց հաւաքուած էինք, արեւը չծագած Աստղկան Բերդը բարձրացանք խմբով։ Էն ի՛նչ հոյակապ տեսարան էր, որ այն տեղէն պարզուեցաւ մեր աչքին։ Անգամ մը Արագածի կատարէն տեսած էի արեւի ծագումը, անգամ մըն ալ Աստղկան բերդէն։ Կը յիշե՞ս, Գարեգին, Արտաւշի լեռնաշղթայի կատարները հրդեհուած էին, եւ արեւը կրակէ ահագին գունդի մը նման առաջանալով՝ դուրս կուգար կըրակ ծովի մէջէն ... Աստղկան Բերդը, Կորդիան Քարը, Սիփանը, Արտոսը ու բոլոր լեռներու գագաթները արեւի ճառագայթներով ողողուած էին, մինչ վարը, խաւարի մէջ թաղուած քաղաքը չէր երեւար ... Հըրաշք պատկեր մըն էր ... Մեր նախահայրերը ի զուր չէ որ Աստղկան Բերդը կառուցին Արեւ աստուածին երկրպագելու համար ... Անկարելի է որ մարդ այդ տեղէն արեւի ծագումը տեսնէ ու իր հոգւոյն մէջ չզգայ բնութեան մեծ աստուածութիւնը ... Հեթանոս Հայը բնապաշտ ու հզօր, քրիստոնեայ Հայը երկնային թագաւորութեան երազանքով. օրօրուած՝ մեղկացաւ ... Է՛, սիրելիս, մեր ժողովուրդին հզօր Վահագն աստուածներ պէտք են, քան Յիսուս Նազովրեցի մը ... Ձէ, գլուխդ մի չարժեր, գիտեմ որ իմ տեսակէտս չես բաժներ ... Ըսէ տեսնեմ, ի՞նչ կը կարծես, ո՞րը աւելի լաւ կը ըլլար, վաղը առտու փոքր պատ մը ունենալ գլխիս, գառան նման հեզ ու խոնարհ, թէ լեցուն մավզէր ատրճանակ մը ձեռքիս մէջ ... Անշուշտ, ճաշակի խնդիր է. միայն ընկեր ... պէտք է գրել Լեւոնին, որ Մազնից տանը փոքր պահեստ մը ունինք, բուխերիկի մէջ շինուած, այդ պահեստի տեղը միայն Գիծան ու ես գիտէինք, պէտք է այդ տեղէն հեռացնել։ Մէկ ալ Կապկառ ժողովրդական զէնքերը պէտք է հաւաքել ... Գիծան ծանօթ է ... Բայց այդ մասին ես կ'աշխատիմ գրել, դեռ մինչեւ առտու շատ ժամանակ կայ ..

— Բայց ինչո՞ւ վաղը առաւօտեան մասին կը շեշտես, կարծես թէ առաւօտեան ...

Բայց Գարեգինը չկրցաւ խօսքը շարունակել, բան մը դէմ առաւ կոկորդին մէջ։

— Իրաւ որ ինչո՞ւ համար, ես ալ չեմ գիտեր, թէ ինչո՞ւ համար, թերեւս քմայք մը, — մեղմօրէն ծիծաղելով Մէհմէտ աղային՝ թուրքերէն շարունակեց. — Ոտքերուս ցաւը բաւական մեղմացաւ, եռացած ձէթը շատ օգտակար եղաւ։ Կարծեմ քու օգնութեամբ կրնամ քալել։ Կ'ուզեմ պէտքարան երթալ, — ու խորհրդաւոր ձեւով մը նայեցաւ կարտխաններու պետին։

Մեծ դժուարութեամբ, Մէհմէտ աղան վիրաւորը հասցուց մինչեւ ճէմիշները, ու հոն մէջքը տուած պատին՝ համբերութեամբ սպասեց Վահէի դուրս գալուն։ Երբ ժամ մը վերջը Վահէն դուրս եկաւ, Մէհմէտ աղան նշմարեց, որ երիտասարդի աչքերը թրջուած էին, ու ան բուռն ճիգ մը կը թափէր սովորական ուրախ տրրամադրութիւնը կեղծելու։

Դեռ ճէմիշներու փոքր բակէն դուրս եկած չէին, երբ Մէհմէտ աղան ըզգաց որ Վահէն ջերմօրէն իր ձեռքը կը սեղմէ։

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

գտնելով կացութիւնը։ Ցետոյ չեշտեց թէ անհրաժեշտ է զօրացնել Ազգերու Դաշնակցութիւնը, եւ ջերմ գոհունակութիւն յայտնեց անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան համար։ «Եթէ կրցանք անցընել վերջին մէկ տարուան դժուարութիւնները, առանց աղէտ մը յառաջ բերելու, այդ կը պարտինք մասնաւորապէս Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ յարաճուն վստահութեան եւ անոր յարաբերութեանց»։

Գերմանական թնդանօթներ Ճիպրալթարի դէմ

Ատենէ մը ի վեր զրոյց կը շրջի թէ Գերմանիա ամրութիւններ շինած է կամ կը շինէ Սպանիոյ ապստամբներու գրաւուած շրջանին մէջ, Ճիպրալթարի մօտ։ Անգլիական կառավարութիւնը խոստովանեցաւ թէ թնդանօթներ զետեղուած են այդ շրջանին մէջ, բայց աւելցուց թէ կարելի չէ ապացուցանել որ անոնք դրուած են գերմանացի մասնագէտներու կողմէ։

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին նոյն նիստին մէջ, նախկին նախարար Գ. Չըրչիլ այս խնդիրը արծարծեց, մանրամասնութիւններ հաղորդելով եւ պնդելով թէ հարցը շատ լուրջ է։ «Այս թնդանօթները կրնան դիւրաւ ոչնչացնել Ճիպրալթարի նաւարանները եւ Ալճեզիրասի ծոցը անտանելի դարձնել մեր նաւատորմին համար։ Այդ խոշոր թնդանօթները կրնա՞ն փակել Ճիպրալթարի նեղուցը։ Քանի՞ հատ են։ Որո՞ւ նախաձեռնութեամբ զետեղուած են։ Անհրաժեշտ չէ այդքան խոշոր թնդանօթներ գործածել, քաղաքացիական պատերազմի մը համար։ Ծիծաղելի պիտի ըլլար հաւատալ թէ Զօր. Ֆրանքօ իր նղճիմ միջոցները յատկացուցած է այդքան բազմածախս զետեղումներու։ Կ՚ուզէի գիտնալ թէ այդ թնդանօթները Քրուփի՞ թէ Անսալտոյի գործարաններէն կուգան։ Ժամանակը եկած չէ՞ այս հարցը շօշափելու Զօր. Ֆրանքոյի հետ։

Կ՚ըսուի թէ քննիչ յանձնախումբ մը պիտի կազմուի, այս հարցը լուսաբանելու համար։

Ռմբակոծ կը լլեն, կը ձերբակալեն, կը սպաննեն

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած է Կրիկորի Նաումովիչ Քամինսքի, Խ. Միութեան առողջապահական գործավարը։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, ձերբակալուած են նաեւ Էլիաւա՝ փոխ-գործավար թեթեւ ճարտարարուեստութեան, Անթիփով՝ նախագահ վերստուգիչ յանձնախումբի եւ անդամ աշխատանքի խորհուրդի, Սուլիմով՝ վարչապետ Ռուսաստանի հանրապետութեան։

Երբ Թուրքիոյ ներքին եւ արտաքին գործավարները սահմանամերձ Նիկոլայէ կայարանը հասան, ընդունեցան արտաքին գործավարութեան պատուիրակ Ռեմլիայի կողմէ, մինչդեռ այդ պաշտօնը կը վարէր Քալինց եւ որ եւ է լուր չէր տրուած փոփոխութեան մասին։

Ձերբակալուած է նաեւ Մոսկուայի թիւ 22 գործարանին տնօրէնը, Մարկոլին։ Այս գործարանը օդանաւեր կը շինէ։ Ամբաստանութիւնը այն է թէ Մարկոլին խափանարար գործեր կը կատարէր, Փիաթագովի հրահանգով (գնդակահարուած)։ Ուրիշ տնօրէններ եւ ճարտարագէտներ ալ բանտարկուած են։

Անխուսափելի կը համարուի ծանօթ գրագէտ Պորիս Փիլնիաքի ձերբակալումը։ Ամբաստանեալը վերջին տարիներու ընթացքին քանի մը անգամ խնդիր ունեցած էր խորհրդային իշխանութեան հետ։ Դեռ վերջերս հրապարակաւ կ՚ամբաստանուէր թէ բարեկամական յարաբերութիւններ կը մշակէ Ռատէքի հետ։ 1936 Սեպտեմբերին, գրագէտներու ժողովի մը մէջ, Փիլնիաք խոստովանեցաւ թէ չըսած ըրած է Ռատէքի, երբ այս վերջինը աքսորի մէջ կը գտնուէր։ Իսկ աւելի վերջերը, Փիլնիաք նիւթապէս օգնած է եղեր Ռատէքի կնոջը, որ խեղճութեան մատնուած էր, իր ամուսնին դատապարտութենէն վերջ։ Զրոյց կը շրջի թէ ձերբակալուած է նաեւ իշխան Միրսքի, որ երկար ատեն Անգլիա բնակելէ ետք, վերջերս Մոսկուա վերադարձած էր։

** Ստալինի ամենամեծ պաշտօնեան՝ Լէնինի շրանշանը ընդհանուր Չեկայի վարիչին՝ Եէժովի, ի վարձ բարւոք ծառայութեանց… Եակոտայի յաջորդելէ վերջ Եէժով յաջողած է ամենաբարձր դիրքին՝ ոստիկան ապահովութեան յանձնակատարին պաշտօնին, որ զինքը հաւասար կը դարձնէր մարաջախտներու։ Այժմ Ստալինի ամէնէն վստահելի գործակիցն է եւ հետզհետէ աւելի ուշադրութիւն կը գրաւէ։ Վերջերս ներկայ էր ի պատիւ Թ. Ռ. Արասի սարքուած ընդունելութեան։ 42 տարեկան է եւ զտարիւն Ռուս, մինչ Եակոտա հրեայ էր։ Ծնած է Փեթերսպուրկի մէջ, եւ բանուոր եղած 14 տարեկանին։ Բոլշեւիկ է 1917էն ի վեր եւ մասնակցած է յեղափոխութեան։

Անոնք որ Փարիզէն չեն նպաստ պիտի չստանան

Անցեալ օր ուշագրաւ վճարանութիւն մը տեղի ունեցաւ Սէնի նահանգային խորհուրդին մէջ, գործազրկութեան նպաստին համար։ Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ կացութիւնը բարւոքած է նահանգին մէջ, որ ունի 155720 գործազուրկ։ Մէկ տարուան մէջ պակսած են 50,389 հոգի։ Բուն հարցը կը վերաբերէր գործազրկութեան նպաստին, որու մասին հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ աշխատանքի բաժնի վարիչը, հիմնուելով ներքին նախարարին գիտողութեանց վրայ.

— Նախարարը կ՚ուզէ վերջնապէս յստակօրէն բնել այն գործազուրկները որ կ՚ուզեն փարիզեան շրջանը գալ, եւ, իբրեւ պաշտօնական տնօրինութիւն, կը տեղեկացնէ թէ այսուհետեւ, ինչ որ ալ ըլլայ փարիզեան շրջանին մէջ բնակութեան տեւողութիւնը, անոնք երբեք իրաւունք պիտի չունենան գործազրկութեան նպաստ ստանալու։ Այլ եւս երեք ամսուան, վեց ամսուան կամ մէկ տարիան բնակութեան խնդիր չկայ։ Անոնք գործազրկութեան նպաստ պիտի չստանան, թէ նախապէս փարիզեան շրջանին չէին պատկաներ եւ հոս եկած են, հակառակ իրենց եղած կրկնակի ազդարարութեանց։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՆԴՈՒԿՆԵՐՈՒ, սրճարաններու եւ ճաշարաններու գործադուլը վերջացաւ երէկ, կառավարութեան միջամտութեամբ եւ իբրեւ հետեւանք վարչապետին վերջին ազդարարութեան։ Միջին ճամբայ մը գտնուած է, որպէսզի չխանգարուի առօրեայ կեանքը, մանաւանդ ցուցահանդէսի շրջանին։

ՓԱՐԻԶ ՀԱՍԱՆ խորհրդային այն երեք օդաչուները որոնք յաջողած էին հիւսիսային բեւեռէն Վանքուվէր (Ամերիկա) հասնիլ յունիս 20ին։ Քանի մը օր մնալէ վերջ պիտի վերադառնան Մոսկուա։ Միեւնոյն նաւով Փարիզ եկաւ Մարլէնէ Տիթրիխ։

ԻՏԱԼԻՈՅ ամենամեծ զրահաւորը, Վիթթորիօ Վենեթօ, որ ունի 35000 թօն տարողութիւն, ծովը պիտի իջեցնեն Թրիէսթէի մէջ, յուլիս 25ին։ Ներկայ պիտի ըլլան նաեւ թագաւորն ու թագուհին։ Այս զրահաւորը երկրորդն է աշխարհի մէջ, առաջինն ըլլալով անգլիական «Հուտ»ը (42,000 թօն)։

ՄԱՐԳՈՆԻ, հռչակաւոր գիտնականը եւ անթել հեռագրին հնարիչը, մեռաւ երէկ, երեքշաբթի։ Ծնած էր 1874ին եւ անդամ էր ֆաշական Գերագոյն խորհուրդին։

Դաշտազնացութիւն

Մարսէյլի Հայ Երաժշտ. Միութեան դաշտազնացութիւնը տեղի պիտի ունենայ, կիրակի 25 յուլիս, Simiane, Hameau de Siège, Sourc de Guyի, գեղեցիկ անտառը։

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք՝ ժամը 6.30 եւ 11ին, օթօպիւս Պուրսի եառէն 7 — 8.30 — 9—10։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յ. Կ. Խաչի շրջ. վարչութիւնը ջերմ շնորհակալութեամբ ստացած է Գ. Մասիս Սայլանճեանէ բաւարար չափով դեղօրայք իր կայանին առողջապահական պէտքերուն համար։

*** Շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ցամրիկ Սայլանճեանէ 50 Ֆր. ի նպաստ կայանի ֆոնտին, իր մօրեղբօր մահուան առթիւ։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզահայ Շոֆէօրներու Ընդհ. Միութեան կողմէ Կիրակի 1 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր Ռոպէնսոնի Maison F...quet պարտէզին մէջ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին փարիզահայ արուեստագէտներու կողմէ։ Ապահովուած է մեծ ջազբէնտ, ճազ թանկօ, անակնկալներ։

Ձրի եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։

Ամբողջ պատմական գոց սրահ։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակցութիւն.— Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ օթօպիւս եւ իջնել terminus. Porte de St. Cloudէն Issyէն եւ Clamartէն առնել EU օթօպիւսը եւ իջնել Plasseis Robinson։

Վերադարձը ապահովուած է հայ շոֆէօրներու կողմէ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ - ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Մարսէյլի հայ ղեկավարներու Միութեան

ՊԱՅԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԸՆԿ. Տ. ԹՈՒՔԼԵԱՆԻ

25 Յուլիս, կիրակի ամբողջ օրը, Սէն-Լու Կրան-Բէն եօթնեղբայրեան ագարակին մէջ։

Արտասանութիւն, մեներգ եւլն., ախրալոժար մասնակցութեամբ Գ. ԹՈՒԹԸԼԵԱՆԻ եւ ՕՐ. ՊԸՆՊԱՅԵԱՆԻ

Կը խօսի Ընկ. Ց. ՆՇԱՆԵԱՆ

ՂԱԶԱՐԵԱՆ ԱՄՈՒԼԸ կը ներկայացնէ

«ԱՅ ՔԵԶ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ» ԵՒ «ՄԿՆԻԿԸ»

Գ. Ժագ Տէրտէրեանի բարձրախօսով պիտի երգուին հայերէն եւրոպական կտորներ։

Զովացուցիչ ըմպելիներ մատչելի գիներով։

Զարաէգը սպասադրելի է առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, փափաքողները կրնան իրենց ճաշերը միասին բերել։

Մասնակցութիւն 2 ֆրանք, 7էն 13 տարեկան փոքրերը 1 ֆրանք։

Դաշտահանդէս

Տարօնի նահանգականներու ընդհ. միութեան

Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգային Հայր. Միութեան

Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ

25 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Գառ Պէլվէտեայի ... տեղին մէջ Սէնթ Անտրէ։

Կը նախագահէ Գ. Ց. ԽԱՆՈՅԵԱՆ

Կը խօսին հայրենակիցներ Տէր Աղիշէ Քհնյ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ Գ. ՇԷԽԻԿԵԱՆ (քիմիագէտ)։

Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, մեներգ, արտասանութիւն եւլն.

Կը ներկայացուի

«ԱՅ ՔԵԶ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ» եւ «ԴԱՐԲԻՆ ՕԹՎԱԿԻՄ»

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Քուր Պէլզիւնսէն առնել թիւ 25 ճանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՅՆԱՏՕԼՈՒԻ ԳԻՒՂԵՐՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

›››› o ‹‹‹‹

«Ճիւմհուրիյէթ»ի աշխատակիցը՝ Պաքիր Թարիկուն Օզայլին կը շարունակէ իր ականատեսի տպաւորութիւնները հրատարակել —

— «Արեւելեան Անատոլուի գիւղացին, իր գժուարութիւններուն կարգին, կը նեղուի փոխադրական միջոցներու չգոյութենէն։ Քաղաքը կոչուող տարիներ կառքերը անտանելութեան են միայն գաւառային բնակիչներու։ (Քաղաքին ծանօթ է Անատոլուի մէջ պզտիկ մեր ժողովուրդին։ Երկանիւ, կովու մը կամ երկու կովերու լծուած, փայտաշէն, կոտրտած խախուտ կառք մըն է, որով Թուրքը, անկախութեան պատերազմի ընթացքին, կրեց իր ռազմամթերքը։ Ծ. Թ.)։ Քաղքնի մը տէր գիւղացին, «Կրափ Ցէփլինի նաւապետին՝ էքէներ չափ պատկառանքի կը ազդէ իր նմաններուն կողմէ… Փոխադրութիւնը կը կատարուի ընդհանրապէս կռնակով, ձիերով, էշով կամ ձիով։ Երզրումի եւ մերձակայ գիւղերուն մէջ կ՚օգտագործեն նաեւ կովերն ու գոմէշները։ Ծանօթ է բոլորիս հաւմանուածը, որուն կ՚ունկնդրենք, երբ իրարու կը խառնուին քաղքնի անիւներէն ու փայտերու շփումէն բարձրացող ձայները… Այս կարգէն դուրս կան բաժնետիրութեան իններ։

Ասոնք, ընդհանրապէս, Տիգրանակերտի, Հեպրայի, Բիրանի, Զեյթունի, Ջերմիկի, Շավաքի ու Դերջանի լեռներու շրջանակներուն մէջ կը գործեն, պանդխտաւոր ձիերու լծուած կառքերով։ Իշէն անդին որ եւ է բան մը փնտռելը իբրեւ փոխադրական միջոց։ Ինքնաշարժը անմատչելի է եւ սուղ… ոտանաւոր։ Արդէն ճամբայ ու անցք ալ չկայ անոր համար։ Այլապէս, «ո՞վ պիտի քաշէր էշերու յամառ նազը :…»։

Գիւղացին գարնան՝ 2ուկէս ամիս, ամռան՝ 3, աշնան՝ 2ուկէս ամիս կ՚աշխատի, տարուան ընթացքին։ Մնացեալ 4 ամիսը կ՚անցընէ պարապութեամբ։ Ուշագրաւ է, որ որոշ մասերու մէջ մուտ գործած է ձեռական աշխատանքը, «ձեռքի-արհեստներ»։ Գիւղացին, հետեւաբար, կը զբաղի տեղական կերպասներու ձեռագործ-աշխատութեամբ, երկաթագործութեամբ, ատաղձագործութեամբ եւայլն։ Եթէ արեւելքի գիւղացին պարապ ժամանակը անցնի որ եւ է զբաղումով, գիւղի վերելքի կամ վերականգնումի գործը կը դիւրանայ աւելի։

Եթէ ցաւ եւ պատճառն, մէկու է նշեմ քանի մը զմնդակ պարագաներ եւս։

Պիտլիսի մէջ ձամբորդներու անունով գերդաստանի մը մէկ թոռան հարցուցի.

— Ինչո՞ւ հիւանդ ես։

— Ազգս ողջ ըլլայ, ինչ կարեւորութիւն ունի իմ հիւանդութիւնս։

— Քու հիւանդութիւնդ ազգինն է, ու ազգինը՝ քուկդ։ Երբ բոլորս ալ առողջ ենք, ամբողջ ազգը առողջ է։

Ցիսուն տարեկանի մօտ էր խօսակիցս։ Մազերուն մէջ շատ էր ճերմակը։ Գլուխը շարժեց ու մրմնջեց հեգնանքով.

— Ազգը եթէ ողջ ըլլայ. քեզ ալ, զիս ալ առողջ կը պահէ։ Եթէ ողջ ըլլայ, գէթ տարաթը անգամ մը բժիշկ կը ղրկէ գիւղ, ու ես ալ կը հասնեմ հիւանդութիւնս »։

Ըմբռնեցի անմիջապէս, որ հողը ըլլալէն տարբեր իմաստ ունի գիւղի գիտանալիութեան մէջ։ Առանց սպասելու որ չարունակէ, ըսի ապահով շեշտով մը.

— «Մի մտահոգուիր։ Աթաթիւրքի Թուրքիան ամէն բան կ՚ընդգրկէ կը գնէ։ Կը ճանչնա՞ս Աթաթիւրքը։

— « Հէ՛յ կիտի օղուլ... Բու եկած ասենդ ես կ՚նըրայի · ·»։

— Ինչպէ՞ս։

— Դուն երբ նոր աշխարհ կուգայիր կամ չէիր իսկ եկած, ես, արաբ ցեղերու մէջ, Արտահանի ատեններուն վրայ կը կռուէի։ Իմ Աթաթիւրքը ճանչցած ատենս՝ դուն կը թոթովէիր տակաւին …»։

Հեգնող ու կծու այս պատասխանին ակնարկութիւններուն դէմ, զիմադրելու տակ պահուըտող անհաւատ արտայայտութիւնը,— զիս փոխեցին յանկարծ։ Սկսայ ամչնալ ու հետզհետէ աւելի սիրել զինքը։

Փոխեցի խօսակցութիւնը.

— Արմտիքը ինչպէ՞ս է։ Շո՞ւտ է ուտելիքը։ Հողը լա՞ւ է։

— Մեր քով ուտելիք տեսակ չկայ, որ ատենը անգամ մը կաք-կաք ընելով հնդկահաւի պէս ուտենք… Մեր կերակուրը սա է.— Ալիւրը հացի կը վերածենք ու տերողը փառք տալով կ՚ուտենք… գիշեր-ցերեկ կ՚աշխատինք։ Մեզի բնակչութիւն ու հարուստ գիւղացի պէտք են …։

— Կերակուրի տեսակներուն օգտակարութիւնը գիտե՞ս · ·

— Ինչո՞ւ ափ մը Անգլիացին աշխարհի կէսը կառավարէ Հնդիկներուն կ՚իշխէ ….

Սխալեր էի ու վիրաւորեր խելացի խօսակիցս։ Զգացի որ ամբողջ գլուխս տաքցաւ ու կարմրեր էի։

— Ատոնք խորունկ գործեր են…, — աւելցուցի։

— Այն ատեն պահէ հարցումներդ ու խորունկ մարդոց հարցուր, պատասխանեց։

— Հայրիկս, դուն շատ խորունկ ես. այդ ըսել չուզեցի։ Ըսել ուզեցի որ այս խօսակցութիւնը կրնար մեր իրերը ու հետեւները առնել։

— Կա՞րծը կապել կ՚ուզես…։

— Ձեզ կշտանար քու խօսակցութեամբ, անոր համար։

— Այն ատեն, մեզի պէս ծերերուն համար այս հողը սեւ է, իսկ ձեզի համար՝ սպիտակ ոսկի, հողին բանը չկայ,— բժիշկ չունինք, դպրոց չկայ, ճամբաներ կ՚ուզենք… Ու ուրիշ կարիքներ «կ՚ուզենք»ներու բանակ մը ... զոյս չեմ թուեր · ·

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տարօն Տուրուբերանի Նահանգային Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Հ. Կ. Խաչի Պաշտօնեայ ենթամասնաճիւղին, ... ներուն (որոնք ծաղկեպսակ ... Դ. Վասնեան ենթակոմիտէին, ... բերդի, Սրընկայի Հայր. Միութիւն) եւ ինչպէս նաեւ Հայրենակիցներու ու միութիւններու որոնք ... հայ եղան, յուլիս 4ի սգատօնին տեղի ունեցաւ Պուլվար Օտտոյի ... գլցին, նաեւ շնորհակալութիւն ... բնակից եւ պատարագիչ Տ. ... քհնյ. Մխիթարեանի որ իր կրօնական քարոզով պանծացուց մեր բոլոր ... րաններու եւ նահատակներու ... տակը։ Հ. Յ. Դ. Վասնեան ենթ... միտէն դրամի ծաղկեպսակի 30 ... նուիրած է Հ. Յ. Դ. վեթերանի ֆոնտին։

Վարչութիւն

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 22 ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI 22 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3478

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ •

ԵՐԲ ԵՐԱԶՆԵՐԸ ԿԸ ՑՆԴԻՆ...

»»»» ο ««««

Ինչո՞ւ ծածկել,— անցեալ յունիսէն ի վեր պատահած դէպքերը, եւ գեռ ուրիշներ որ իրարու կը յաջորդեն Հայաստանի եւ Խ. Միութեան մէջ, հետզհետէ խառնելով մթնոլորտը, խոր ճեղք մը բացին արտասահմանի տրամադրութեանց վրայ:

Անշուշտ մինչեւ այսօր ալ ունինք հատընտիր տիպարներ, որոնք մասնագիտութեան վերածեր են սուտ – խենդ ձեւանալու արհեստը, եւ կը ձգնին սեւը ճերմակ ներկել:

Աչքերը գոց, բերանները բաց, անոնք յամառօրէն կը շարունակեն հնչեցնել նոյն ճաթած թմբուկը, պարզապէս կուսակցական պայքար մղած ըլլալու համար:

Կրնաք վստահ ըլլալ թէ անոնք չեն կարդար նոյն իսկ խորհրդային թերթերը: Կամ եթէ կարդան, չեն հասկնար: Ամէն պարագայի մէջ, կը նախընտրեն ապուշի դեր կատարել, որպէսզի հաճոյք պատճառած չըլլան Դաշնակցութեան, ճշմարտութիւնը խաստովանելով կամ պարկեշտօրէն արձանագրելով:

Խ. Հայաստանը — ինչպէս ամբողջ Խ. Միութիւնը — ունէր վարիչներ, որոնք անձնական հերոսներու եւ կուռքերու վերածուեր էին, իրենց բերնով ու գրչով: Կարելի չէր դպչիլ անոնց, առանց լսելու գռեհիկ լուտանքներու տեղատարափ մը:

Այս բոլորին դիմաց, Դաշնակցութիւնը, իբրեւ ընդդիմադիր, կը շարունակէր իր ճամբան, մատնանշելով սեւն ու ճերմակը: Մարդիկը դատելով իրենց ծրագիրներուն եւ գործերուն վրայ: Յարատեւօրէն, յամառօրէն յիշեցնելով դառն ճշմարտութիւններ:

Համաստարած խորշակ մը, դղրդագին փոթորիկ մը եկաւ գլխիվայր շրջեց երէկուան կուռքերն ու հերոսները: Իրարու ետեւէ տապալեցան խումբ խումբ հին բոլշեւիկներ ու յառաջապահներ, Աղասի Խանջեանէն մինչեւ հռչակաւոր Շահվերդեանը, Արամայիս Երզնկեանէն, Պօղոս Մակինցեանէն եւ Աշոտ Յովհաննիսեանէն մինչեւ Արսէն Եսայեաններն ու Եղիա Չուբարները,— բոլորն ալ իբրեւ դաւաճան, լրտես, ժողովուրդի թշնամի, հայրենադաւ եւ ...Դաշնակ:

Ըսէ՞նք թէ այս առթիւ գործածուած բառերը, կամ հրատարակուած «յայտնութիւններ»ն անգամ գլխու պտոյտ կը պատճառեն:

Օրինակ, Կեդր. Կոմիտէին քարտուղարը, Ամատունի, Դ. Շահվերդեանը որակելով «դաւաճան եւ մեր ժողովրդի թշնամին», ամենայն լրջութեամբ կը պատմէ թէ ան «կապուած է եղել թէ Դաշնակների եւ թէ օտար սպասութիւնների հետախուզական օրգանների հետ»:

Նոյն այդ բերանն է որ կը պատմէ, նոյնքան սրտառուչ լրջութեամբ.

— «Խանջեանի յանձնարարութեամբ Հայկինոյում զումարուել էր արուեստի աշխատողների ժողով, որտեղ Դաշնակ Բակունց եւ ուրիշներ, Խանջեանի ցուցումով, աշխատում էին անցկացնել իրենց հակայեղափոխական դրոյթները: Նրանք պահանջում էին, որպէսզի Կինոն բանուորների, գիւղացիների յեղափոխական կռիւն արտայայտող նկարներու փոխարէն ցուցադրի Դաշնակ աւանտիւրիստների յարձակումը Օթթոմանեան Պանքի վրայ, առաջարկում էին կինօնկար պատրաստել հակայեղափոխական Դաշնակ խմբապետ Անդրանիկի մասին»:

Կը նշանակէ թէ՝ 15 տարիէ ի վեր Դաշնակցականներ կը կառավարէին Խ. Հայաստանը: Եւ մեր «Հայաստանասէր»ները, մանաւանդ կարմրուկները, Դաշնակցութեան գաղափարներն ու գործերը փառաբաներ են ամբողջ 15 տարի: Չէ՞ որ երկիրն ալ այս «դաւաճանները, լրտեսներն ու ժողովրդի թշնամիները» փրկեցին, վերաշինեցին, ծաղկեցուցին, դարձուցին «ազատ, հզօր եւ անկախ»...

Այս պատկերին դիմաց, ահա միւսը, նոյնքան պերճիմաստ, — ռամկավարներուն հիասթափումը: Կարդացէք անգամ մը եւս.

— «Մեծ յոյսեր կապեցինք խորհ. Հայաստանի մէջ ուժեղ ջանքով կատարուած հայրենաշինութեան հետ: Հայաստանի մէջ թէ անկէ դուրս, մշակութային ինքնավարութիւնը հոգեկան, իմացական համազգային նակատ մը կազմելու եւ զօրացնելու յոյսը ներշնչեց: Բոլորս ալ աշխատեցանք որ ամբողջ ժողովուրդին սիրելի դառնայ այս Հայաստանը, որուն աստղին կապեցինք մեր ապագայ երազներուն եւ իտէալներուն կառքը: Սակայն, դժբախտաբար, հայրենիքի իրականութեամբ խանդավառուած հայ ազգասիրութիւնը միշտ բախեցաւ ապազգային համայնավարներու հակառակութեան:

...Անտարակոյս, վնասակար է որ եւ է պարտուողական հոգեբանութիւն՝ յուսահատիլը առողջ, ներգօր հայրենասիրութեան եւ հեռատես հաւատքի պակաս կը նշանակէ. սակայն յուսախաբութիւնը կայ. եւ չենք կրնար ուրանալ զայն: Խորհրդային Հայաստանի վերջին անցուդարձերն աւելի եւս շեշտած են յուսախաբութիւնը ազգասէրներու, այն վախը ներշնչելով թէ նորէն վտանգ մը կ՚սպառնայ ջնջել ազգային ոգին եւ հայկական մասնայատկութեանց արդէն իսկ շատ տկար արտայայտութիւնները: Այս հոգեբանութիւնը զօրացնող միւս ազդակներն են՝ գաղութներու մէջ տեսնուած համայնավար փրոփականտը, մանաւանդ կարգ մը հայ բոլշեւիկներու արարքները, անոնց ապազգային ձգտումը, անոնց գռեհիկ պայքարն հայ յառաջդիմական եւ ազատական ազգայնականութեան դէմ:

Զարմանալի չէ ուրեմն որ, այս երեւոյթէն խորապէս ազդուած հայրենասէրներ տարուած են մտածելու որ, ինքն իր գլխուն ձգուած Հայաստանը պէտք է թողուլ իր բախտին, որպէսզի գաղթական Հայն իր ուշադրութիւնը կեդրոնացնէ իր վիճակին եւ իր կեանքի իրականութեանց վրայ»: (Պայքար, 26 մայիս):

Այժմ փորձենք վերլուծել այս բոլորին իմաստը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՐՄԻՐ ԳԼՈՒԽՆԵՐԸ ԿԸ ԹԱՓԻՆ ԽՈՒՄԲ ԽՈՒՄԲ

»»»» ο ««««

Չեկայի վարիչներ, դեսպաններ, գործավարներ եւ ուրիշ երեւելիներ

»»»» ο ««««

Հոգազգի Գատախեան ալ ձերբակալուած

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն.—

Անկարելի է մէկ մէկ արձանագրել վերջին շաբաթներու ընթացքին ձերբակալուած առաջնակարգ բոլշեւիկները: Երեւութապէս գրեթէ արմատական մաքրագործում մը կը կատարուի հին վարիչներուն մէջ, Մոսկուայէն մինչեւ գաւառները: Այստեղ պաշտօնանկութիւնը սովորաբար կը նշանակէ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ:

Բուն Մոսկուայի վերջին ցանկին մէջ կը գտնուին ՀԻՆ ՉԵՔԱՅԻՆ (Չեկա) ԲՈԼՈՐ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ ԱՆԽՏԻՐ: Եակոտայէն զատ, բանտարկուած են երկու օգնականները, Փրոքոֆիեւ եւ Ակրանով:

Ակրանով այն մարդն է որ հազարաւոր նաւազներ գնդակահարեց Քրոնշթատի ապստամբութենէն վերջ: Միեւնոյն ատեն վարիչ ուղեղն էր զանազան պետական դատավարութեանց: Չեկայէն նոր վարիչը, Եժով, քանի մը ամիս վար դրաւ զինքը, իր գաղտնիքները եւ արհեստին նրբութիւնները իմանալու համար, ընդհանուր վարիչ նշանակուելէ առաջ: Իր պաշտպանեալը, Վոլլ, Մոսկուայի շրջանին ոստիկանապետը, նոյնպէս պաշտօնի կոչուեցաւ Սարաթովի մէջ, ձերբակալուելէ առաջ: Ձերբակալուած է նաեւ Գայ, Տնտեսական Ոճիրներու բաժնին վարիչը:

Պաշտօնանկ եղած են բազմաթիւ պաշտօնատարներ՝ արտաքին գործավարութենէն: Ահա գլխաւորները.—

1.— Քրէսթինսքի, փոխ-գործավար, Սթալինէն առաջ քարտուղար Կեդր. Կոմիտէի, նախկին դեսպան Պերլինի:

2.— Գարախան, դեսպան Էնկիւրիի, որ վերջերս ետ կանչուած էր:

3.— Ռօզէնպէրկ, նախկին փոխ-գործավար, ապա դեսպան Մատրիտի եւ Մնայուն պատուիրակ Ազգերու Դաշնակցութեան:

4.— Շթարք, դեսպան Աֆղանիստանի:

5.— Զուքէրման, վարիչ Մօտաւոր եւ Միջին Արեւելքի գործերուն:

6.— Շթէրն, վարիչ Կեդր. եւ Հարաւ. արեւելեան Եւրոպայի գործերուն:

7.— Միրոնով, գլխաւոր դրագնիչ, եւ մամուլի բաժնին փոխ-վերատեսուչը, Կալքովիչ:

8.— Պէքման, վարիչը այն մասնաւոր գրասենեակին որ սահմանուած է բնակարան ճարելու դեսպաններուն եւ ուրիշ օտար ներկայացուցիչներու:

Միւս կարեւոր պաշտօնանկութեանց մէջ կ՚երեւան.—

Ռուծուքաք, փոխ-նախագահ գործավարներու խորհուրդին (փոխ-վարչապետ), նախկին անդամ Քաղաքական Բիւրոյին, եւ կարեւոր դէմք մը Քրէմլինի մէջ:

Ունշլիխտ, քարտուղար կեդր. գործադիր կոմիտէի, նախկին վարիչ մը Չեկայի եւ երբեմն անդամ Լէնինի անձնապահ գունդին:

Սուլիմով, նախագահ Սովետ Ռուսաստանի գործավարներու խորհուրդին:

Լոբով, գործավար անտառային ճարտարագործութեան:

Քամինսքի, գործավար առողջապահութեան եւ իր օգնականը, Բաքովսքի, երբեմն դեսպան Փարիզի եւ Լոնտոնի:

Ռօզէնկոլց, գործավար արտաքին առեւտուրի, նախկին գործակատար Լոնտոնի դեսպանատան եւ իր երկու օգնականները, Լոկանովսքի եւ Էլիավա (վրացի, Սթալինի շրջանակէն)

Մարիասին, ելմտական փոխ-գործավար, տնօրէն պետական դրամատան, անդամ աշխատանքի եւ պաշտպանութեան խորհուրդին, ինչպէս եւ Արկուս, փոխ-տնօրէն դրամատան:

Յ[?] fo փոխ-գործավար հողագործութեան

Զօր. Մուկլեւիչ, փոխ-գործավար ազգ. պաշտպանութեան նորահաստատ ճարտարարուեստութեանց:

Տոլէցքի, վաստակաւոր տնօրէնը Մոսկուայի հեռագրական գործակալութեան «Թաս»

Լարինսքի, Ռատէքի յաջորդը իբրեւ քաղաքական խմբագիր Մոսկուայի պաշտօնաթերթին:

Ռայեւսքի, խմբագիր «Ժուռնալ տը Մոսքու» պաշտօնաթերթին (ֆրանսերէն) եւ երբեմն արտաքին գործերու խմբագիր «Իզվեստիա» պաշտօնաթերթին

Կովալսքի, դարձեալ արտաքին գործերու խմբագիր մը, որ կը ստորագրէր «Վիժիլիս»:

Պաշուկանիս, վերատեսուչ իրաւագիտական համալսարանի որ վերջերս Լոնտոն գացած էր:

Կրավալ, փոխ-գործավար պետական ծրագրի պաշտօնատան եւ վարիչ վիճակագրական բաժնի:

Փիլնիաք, հռչակաւոր գրագէտը, որ կ՚ամբաստանուի թէ նիւթապէս օգնած է Ռատէքի կնոջ, երբ ամուսինը աքսորուած էր, եւ մարաջախտ Թուխաչեւսքիի այրին:

Ցիչենք, տակաւին, Քուրց, ընդհ. տնօրէն «Ինտուրիստ»ի, Պէթի Կլան, տնօրինուհի Մոսկուայի հանգստեան Տան, որ իբրեւ հիւրամեծար կը ծառայէր ականաւոր հիւրերու, Ամակլոպէլլի, տնօրէն Մոսկուայի Փոքր թատրոնին, Արկատին, փնօրէն Արուեստի թատրոնին, Կրուչքով, քարտուղար Չեկայի եւն.:

Չէզոքութեան Յանձնաժողովը անելի մատնուած

Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան կամ չէզոքութեան յանձնաժողովը նոր առգնայի մը մատնուեցաւ երեքշաբթի օր: Օրակարգի խնդիրն էր անգլիական նոր ծրագիրը՝ Սպանիոյ հակոզութեան մասին: Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչները պնդեցին որ յետաձգուի օտար կամաւորները ետ կանչելու խնդիրը: Բանավէճը այնքան սաստկացաւ որ, երեք ժամուան նիստէ մը վերջ, ժողովը յետաձգուեցաւ, անորոշ ժամանակով,

ԴԵՐԱՍԱՆԱՊԵՏ ՅՈՎՀ. ԶԱՐԻՖԵԱՆ

Խորին ցաւով կ՚իմանանք դերասանապետ Յովհաննէս Զարիֆեանի մահը, որ տեղի ունեցած է Յուլիս 9ին, Պոսթընի մօտ:

Ողբացեալ արուեստագէտը կուրաղիի քրքրոքման հետեւանքով յաջող գործողութեան մը ենթարկուած էր եւ ապաքինման շրջանին մէջ կը գտնուէր: Սակայն վերջերս նոր բարդութիւններ կը ծագին եւ Զարիֆեան յանկարծամահ կ՚ըլլայ յուլիս 9ի առտուն:

Ողբացեալ դերասանապետը 60ը անցած էր: Ամերիկայի մէջ կը ձգէ կինը եւ աղջիկ մը, Օր. Յօղիկ, իսկ Հայաստանի մէջ ունի երկու եղբայրներ. Ծնած էր Լէնինական (Ալէքսանդրապոլ):

«Հայրենիք»ը էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, իր յուղարկաւորութեան մասին.—

Արժանի շուքով եւ վայելչութեամբ այսօր, 11 յուլիս, կատարուեցաւ յուղարկաւորութիւնն ու թաղման արարողութիւնը վաստակաւոր դերասանապետ ողբացեալ Յովհաննէս Զարիֆեանի, ներկայութեամբ բարեկամներու եւ յարգողներու բազմութեան մը, բոլոր խաւերէն: Հ. Յ. Դ. 44րդ Պատգ. ժողովին մասնակցող ընկերները մեծ մասով ներկայ եղան, իրենց վերջին յարգանքը մատուցանելու հանգուցեալ արուեստագէտին:

Ողբացեալ դերասանապետին մարմինը եկեղեցի բերուեցաւ կէսօրէն քիչ ետք, աւանդական արարողութեամբ: Մեռելակառքին երկու կողմերը հանգուցեալին շատ մօտիկ գործակից – դերասանները դագաղակիր եղած էին, — Նիւ Եորքէն յատկապէս եկած էին Շահէն եւ Նուրեան, Պոսթընէն Կարօ Գաւաֆեան, Վ. Տէր Բարսեղեան, Ն. Սարգիսեան եւ Ֆիլատելֆիայէն Տ. Խոյեան: Զարիֆեանը սիրող եւ յարգող անձեր, ամէն խաւերէ, եկեղեցին լեցուցած էին:

Յուգիչ դամբանականներ խօսեցան ընկեր Վարդգէս Աhարոնեան (Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդր. Կոմիտէի եւ «Հայրենիք»ի խմբագրութեան կողմէ) եւ ընկեր Եղիա Խիմէթեան՝ Ամերիկահայ սիրող դերասաններու կողմէ:

Ի միջի այլոց ծաղկեպսակներ դրկած էին՝ Տիկին եւ Օր. Զարիֆեան, Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէն, Հ. Կ. Խաչը, Պոսթընի Տրամաթիկ խումբը, Սաղիկեան բնտանիք եւայլն

Այսօր՝ ընթ կինը կրին գերեզմանատան մէջ շատ աւելի տպաւորիչ եղաւ մեր սիրեցեալ դերասանապետին թաղումը: Ընկեր Տոքթ. Ն. Տ. Ս. Թաշճեան վեր հանեց Զարիֆեանի արուեստին մեծութիւնը եւ հրաժեշտի վերջին խօսքեր ըրաւ: Ապա հրաւիրեց ընկեր Վահրամ Տէր Բարսեղեանը, որ շատ գեղեցիկ արտասանութեամբ յուզեց ներկաները: Ընկեր Տոքթ. Ա. Բարսեղեան որ եղաւ յոգորդ խօսողը, վեր հանեց Զարիֆեանի սրտին մեծութիւնը, իսկ ընկեր Նուրեան, որ միշտ գործակցած է Յովհ. Զարիֆեանի, արտասանեց հանգուցեալին այնքան սիրած մէկ կտորը — «Մեռայ, բայց չկորայ»ը:

✕

*** Շուտով առիթ կ՚ունենանք յայտօրէն ներկայացնելու հանգուցեալ արուեստագէտին կեանքն ու գործը: Դեռ նոր վերադարձած էր Հարաւ. Ամերիկայէն, ուր տքնեցաւ երկու տարի, հայկական բեմը կանգուն պահելու համար: Ելիտաասրդութենէն իսկ փայլուն դիրք մը գրաւելով Կովկասի մէջ, երբ առաջին անգամ Պոլիս կուգար, Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, աննկարագրելի էր իր ստեղծած ոգեւորութիւնը: Այնուհետեւ տարիներով տքնեցաւ Թուրքիոյ մէջ, այցելելով գլխաւոր քաղաքները: Վերջին արտագաղթէն ետք, ինքն ալ դարձաւ տարագիր: Ատեն մը մնաց Փարիզ, յետոյ անցաւ Ամերիկա, միշտ անձնուիրութեամբ ծառայելով հայկական թատրոնին: Միեւնոյն ատեն ջերմ հայրենասէր մըն էր:

31 ՄԻԼԻԱՌ ՖՐԱՆՔԻ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ

»»»» ο ««««

Պանք տը Ֆրանսի տնօրէնը փոխուեցաւ

Կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է, ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար, կրճատելով ծախքերը: Մանրամասնութիւնները պիտի հրատարակուին այսօր: Ելմտական նախարարը ունկնդրութեան ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, բացատրեց թէ 6,000,000,000 ֆրանք պիտի կրճատուի այս տարեշրջանի մնացեալ ամիսներու ծախքերէն, իսկ 25,000,000,000 ֆրանք ալ 1938ի ելմտացոյցէն: Ուրեմն համագումար 31 միլիառ ֆրանք: Տասը միլիառ ալ նոր տուրքերէն պիտի ճարուի:

Ծախքերու կրճատումը պիտի կատարուի արտակարգ ելմտացոյցէն: Ինչ որ խիստ արտակարգ հանգամանք չունի, պիտի արձանագրուի սովորական ելմտացոյցի մէջ: Դուրս պիտի մնան միայն ազգ. պաշտպանութեան բացառիկ ծախքերը, որոնց վրայ կրճատում չէ կատարուած եւ պիտի չկատարուի:

Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, կէս առ կէս պիտի կրճատուին հանրօգուտ շինութեանց ծախքերը, որոնք քուէարկուած էին նախորդ կառավարութեան կողմէ: Ըսինք թէ պիտի չդպչին ազգ. պաշտպանութեան վարկերուն: Ուրեմն այս տարուան արտակարգ ելմտացոյցին մէջ պիտի արձանագրուի 6 միլիառ ֆրանքի յաւելուածական վարկը զոր պահանջած էր Պ. Տալատիէ:

Ինչպէս յայտարարած էր ելմտական նախորդ նախարարը, Պ. Վէնսան Օրիոլ, նոր փոխառութիւն պիտի չկնքուի այս տարի, իսկ յառաջիկայ տարուան փոխառութիւնները պիտի չանցնին 25 միլիառ ֆրանքը, համաձայն նոր նախարարին հաւաստիքներուն, մինչդեռ նախատեսուած էր ճիշդ կրկինը:

Նախարարական խորհուրդը միեւնոյն ատեն որոշեց պաշտպանել արժեթուղթերու հրապարակը: Մասնաւոր դրամագլուխ մը պիտի կազմուի, այս առաջադրութեամբ, 8 միլիառ ֆրանք առնելով Պանք տը Ֆրանսէն:

Այս առթիւ նշանակալից փոփոխութիւն մըն ալ կատարուեցաւ: Պ. Լաբէյռի, Պանք տը Ֆրանսի վերատեսուչը, որ Լէօն Պլումի դահլիճին ելմտական քաղաքականութեան վարիչ ոգին կը համարուէր, հրաժարեցաւ եւ իրեն յաջորդեց փոխ-տնօրէնը, Պ. Ֆուռնիէ: Այս վերջինը հարուստներուն կամ 200 ընտանիքներուն մարդը կը համարուի:

Ուրիշ ուշագրաւ լուր մը եւս,— Լէոն Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, թունդ պաշտպան հանրօգուտ շինութեանց, պիտի հրաժարի Պանք տը Ֆրանսի վարչական խորհուրդին անդամակցութենէն: Այս մասին հարցումներ ուղղուեցան Պ. Ժուհոյի, որ չուզեց հերքել կամ հաստա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ Է ԿԱՏԱՐՒՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ե.

ԱԹՈՌԱՄԱ՞ՐՏ ԹԷ ԳԱՂԱՓԱՐԱՄԱՐՏ

Հայաստանում տեղի ունեցող դէպքերը ոմանք տրամադիր են բացատրելու աթոռի կռուով. Խանջեանը իւրայիններով շատ երկար գրաւեցին իշխանութեան աթոռները. հերթի կանգնած մարդիկ կային, որոնք անհամբեր սպասում էին, թէ ե՞րբ իրենք էլ պիտի նստեն այդ աթոռների վրայ. երբ Խանջեանները յօժար կամքով տեղի չտուեցին, աթոռները բռնութեամբ գրաւուեցին։

Եր Խանջեան-Ամատունի պատմութեան մէջ աթոռի խնդիրը կարեւոր տեղ է գրաւում, այդ, ի հարկէ, անուրանալի է, ինչպէս եւ աւելի վերջերը, Կրեմլում, Ստալին-Տրոցկու պայքարը մեծ չափով պայմանաւորուած է աթոռատենչութեամբ։ Բայց միայն, կամ գլխաւորապէս աթոռի պայքարով բացատրել Հայաստանի ներկայ դէպքերը, սխալ կը լինէր, անշուշտ։ Երեւոյթը ունի աւելի խոր արմատներ։

Մի կողմ թողլով, ուրեմն, աթոռի կամ իշխանութեան խնդիրը՝ տեսնենք թէ որո՞նք են այն գաղափարական հիմունքները, որոնք առաջ բերին եւ շարունակում են սնունդ տալ ներկայ տագնապին։

Այդ մասին առաջ էլ բաւական նիւթ կար, բայց կոմկուսի վերջին համագումարում, մեզ թւում է, խնդիրը ներկայացուած է այլ եւս պարզ կերպով. թէ Ամատունու եւ թէ միւս պատգամաւորների արած մերկացումներից, նոյն իսկ ամենազգոյշ եւ քննադատական վերաբերումից յետոյ, հետեւում է, որ մինչ նախկին ղեկավարութիւնը աւելի կամ նուազ չափով ուզեցել է դուրս գալ «ընկեր Բերիայի» ճնշիչ լծի տակից, եւ վերջապէս կանգնել Հայաստանի տեսակէտի վրայ, նոր ղեկավարութիւնը դրօշակ ունենալով «հաւատարմութիւն մեծ առաջնորդին» կարգախօսը՝ ընդգծել է Հայաստանի «առանձնայատուկ պայմանների» վարդապետութեան եւ ճակատամարտ է տուել «հակազգայնութեան» գծանի վրայ, ու, բնականաբար յաղթել է։

Սա այն կէտն է, որի վրայ մի ժամանակ Խանջեանն էլ մարտնչեց ընդդէմ Աշ. Յովհաննիսեանի «ձախ-ցիֆիզմի»։ Այն ժամանակ Աշ. Յովհաննիսեանն ու Ս. Լուկաշինը չէին, որ ըմբոստացան Թիֆլիսի տիրապետութեան դէմ եւ փորձեցին պաշտպանել Հայաստանի առանձնացուած իրաւունքները, եւ Ա. Խանջեանը դուրս եկաւ «նախկին ղեկավարութեան», «փտած լիբերալիզմի» ու «նացիոնալիզմի» դէմ եւ յաղթեց Թիֆլիսի ու Մոսկուայի աջակցութեամբ. խեղճ Աշ. Յովհաննիսեան ու Ս. Լուկաշինը ստիպուած եղան անձայնաբար լքել իրենց ճամբորդական պաշտօնները ու մեկնել դէպի հիւսիսային զվարճանոց վայրերը։ Նիշդ նոյն պատճառաբանութեամբ ու միեւնոյն ձեւով այժմ Ամատունին է դուրս եկել «փտած լիբերալ» ու «նացիոնալիստ» նախկին ղեկավարութեան դէմ, եւ Խանջեանը ստիպուած եղաւ մեկնելու աւելի հեռուները, նոյն իսկ առանց հետը պայուսակ առնելու ...

Խանջեանը ժամանակին իր նախորդների դէմ դուրս եկաւ աւելի անորոշ մեղադրանքներով, քան այսօր Ամատունին։ Սա արդէն Խանջեանին եւ համախոհներին վերագրում է խիստ որոշ գաղափարներ ու գործեր։ Ի՞նչ-չո՞ւմն է, ըստ Ամատունու, Խանջեանութեան էութիւնը։

Ամէնից առաջ, բազմաթիւ գետնի վրայ դուրս է գալիս, որ Խանջեանը եւ իր համախոհները «յոյս ունէին անջատել Հայաստանը Անդրկովկասից եւ ամբողջ Խորհ. Միութիւնից եւ հակախորհրդային ուժերի օգնութեամբ ստեղծել «անկախ» հայկական պետութիւն»։ Եթէ այս վերագրումը ճիշդ է, «այդ երեք անարգ դաւաճանների ու մարդասպանների», իրօք, արդէն խիստ յստակ եւ հակախորհրդային քաղաքական ծրագիր են կազմել եւ որոշ կերպով կանգնել բոլոր ազգային Հայերի, ի թիւս որոնց բնականաբար, եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետապնդած տեսակէտի վրայ։ Հայաստանի անկախութեան պահանջը այն ջրբաժանն է, որ այսօր հայ քաղաքական միտքը բաժանում է երկու հակամարտ մասերի՝ բոլշեւիկ եւ դաշնակցական։ Եթէ Հայաստանի համարեա բոլոր աչքի ընկնող համայնավարները, իրենց գործնական աշխատանքի ընթացքում, կառավարման պայքարներից յետոյ, յարել են անկախութեան տեսակէտին, սա անպայման Դաշնակցութեան գաղափարական յաղթանակն է, եւ մենք կարող ենք հպարտանալ այդ յաղթանակով։

Խանջեանականները ունէին եւ տնտեսական ծանր մեղքեր։ Նրանք պաշտպանել են եւ Հայաստանի տնտեսական «անկախութիւնը»։ Նոյն Ամատունու մերկացումներից երեւում է, որ Ա. Երզնկեան, Ա. Եսայեանը եւ ուրիշներ հետեւել են տնտեսական մի քաղաքականութեան, որ ճիշդ հակառակն է եղել կենտրոնական իշխանութեան հետապնդած նպատակներին։ Մոսկուան եւ իր գործակալները Հայաստանում աշխատել են զարգացնել պղնձագործութիւնը, քիմիական ճարտարարուեստը, բամպակի ու կոնեակի մշակոյթը, առհասարակ տնտեսական այնպիսի ճիւղեր, որոնք անհրաժեշտ են Խորհ. Միութեան ընդհ. պահանջներին, առանց Հայաստանի տեղական շահերը ի նկատի ունենալու, իսկ Հայաստանի ղեկավար բոլշեւիկները փորձեր են արել ոյժ տալ տնտեսութեան այն ճիւղերին, որոնք ծառայում են գլխաւորապէս տեղական կարիքներին՝ ըստ Ամատունու՝ դուրս է գալիս, որ Խանջեանականները իւրացրել են, «հայ նացիոնալիստների հակայեղափոխական փտած թէորիան, որ ուղղուած էր բամպակի դէմ»։ Հայաստանի հակայեղափոխական նացիոնալիստները բամպակի դէմ պայքարելու հետ միասին այն վնասակար թէորիան են տարածել, որ իբր թէ դրանք (բամպակը եւ գինեգործութիւնը. Ս. Վ.) այնպիսի կուլտուրաներ չեն, որ հարկաւոր լինեն Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան։ Նրանք քիչ ուշադրութիւն են դարձրել այգեգործութեան վրայ։ Մենք մի շարք տարիներում չափազանց մեծ կորուստ ենք ունեցել այգեգործութեան ասպարէզում։ Գողտաւու(?) այգիների տարածութիւնը այդ տարիների ընթացքում կրճատուել է, բերքատուութիւնը ընկել, շնորհիւ վնասարարութեան։

Վնասարարութիւնը իրեն է եւ պղնձի արտադրութեան գործում. օրինակ «Փիլոտալեան(?) գործարանը կառուցուեց Ղափանում, իսկ պղնձաձուլական գործարանը Ալլահվերդում։ Այդ պատճառով առաջացել է կոնցենտրատները Ղափանից Ալլահվերդի փոխադրելու անելորդ, ոչնչով չարդարացուող աշխատանքը»։ Կարո՞ղ էք երեւակայել պղնձի հում զանգուածը Զանգեզուրից Լոռի փոխադրել ձուլելու համար ...

Նոյն վնասարարութիւնը եւ քիմիական ճարտարարուեստի, եւ կաուչուկի եւ ճարտարարուեստի մի շարք ուրիշ բնագաւառներում»։ Հայ մարդը, նոյն իսկ բոլշեւիկեան օձիքի տակ, բնազդօրէն ընդդիմանում է իր հայրենիքի տնտեսական իրաւազրկման ու հարստահարման դէմ։ Եթէ այս արարքը «դաշնակիզմ» է, ինչպէս մեղադրում է Ամատունին, մենք համաձայն ենք նրա առածին, որովհետեւ իսկապէս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը տարիներից ի վեր բողոքում է Հայաստանի տնտեսական սարկացման եւ գաղութայնացման դէմ։ Եթէ, ի վերջոյ, հայ բոլշեւիկներն էլ հասկացել են, որ Հայաստանը Խորհ. Միութեան մէջ վեր է ածուած նոյն վիճակին, ինչ որ ունի, օրինակ, Ուգանդը, բրիտանական կայսրութեան սահմաններում, մենք կարող ենք միայն ողջունել։ Լաւ է ուշ, քան երբեք։

Վերջապէս, մշակոյթի բնագաւառ — գրականութիւն, արուեստ եւն.։ Այստեղ արդէն վնասարարութիւնը հարիւր տոկոսով է, եւ Խանջեանականութիւնը բնաւ պաշտպանութիւն տեղ չունի։ Խանջեանի գաղափարակիցներն ուզեցել են «ձեւով ազգային եւ բովանդակութեամբ միջազգային» սոցիալիստական կարգախօսը փոխարինել «ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ էլ ազգային» կարգախօսով։ Նրանք առաջ են քաշել «ազգային յատկանիշների խառնման թէորիան», այսինքն՝ այն տարրական միտքը, թէ մշակոյթը պէտք է արտայայտութիւնը լինի ազգային միջավայրի եւ ազգային բնութեան եւ որպէս այդպիսին, բողոքել են հայ ազգային մշակոյթի ճնշման դէմ. «Երկերեանի Խանջեանը» եւ իր համախոհները ձգտում էին գործը ձեւացնել այնպէս, որ իբր թէ մեզ մօտ ազգային կուլտուրան ճնշւում էր»։

Այս կէտում եւս հայ բոլշեւիկները եկել յանգել են Հ. Յ. Դաշնակցութեան տարիներից ի վեր արծարծած մտքերին, թէ հայ մշակոյթը հալածուած է Հայաստանում եւ պէտք ունի պաշտպանութեան։

Ի՞նչ է հետեւում այս բոլորից։ Հետեւում է այն, որ տարիներ անընդհատ Ստալինի գործին հաւատարմօրէն ծառայելուց յետոյ, հայ բոլշեւիկների ուղեղ ու խիղճ ունեցող մասը մի օր հասկացել է, թէ ինչ հրէշաւոր դեր է լարում Հայաստանի ու հայ ժողովրդի դէմ։ Հասկացել ու անցել է գաղափարական պատնէշի միւս կողմը եւ դրօշակ պարզել երէկուայ աստուածների ու արքութիւնների դէմ։ Անողոք եւ անհաշտ կռուի դրօշակ, որի հետ համեմատած Դաշնակցութեան արածը անմեղ բաներ են։

Որո՞նք են այն պատճառները, որոնք ծնունդ տուին եւ սնուցանում խանջեանականութիւնը։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԵՐԲԵՔ

—.—

ԽՄԲ.— Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի 44րդ պատգմ. ժողովին առթիւ, «Հայրենիք» նուիրեալ խորհրդածութիւններ կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ.—

Տեղական խնդիրներուն հետ միասին, այս ժողովը կոչուած է նաեւ, ինչպէս ամէն տարի, զբաղելու համազգային եւ համազգային քաղաքական հրատապ խնդիրներով։ Այնպիսի ժամանակ մը, երբ Խորհ. Միութեան մաս կազմող Հայաստան ներքին եւ արտաքին անհամար(?) վտանգներու սպառնալիքին տակ կը գտնուի, երբ Հայաստանի բոլշեւիկ վարիչները իրար վարկաբեկելով եւ կոտորելով կը խորհին ու կրնան խորհիլ միայն իրենց սեփական կաշիի փրկութեան մասին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ կ'իյնայ նորէն ծանրագոյն պարտականութիւնը նախապատրաստելու ազատատենչ հայութիւնն այն նոր փորձերուն համար, որոնց թանձր ամպերը օր աւուր աւելի չարագուշակ կերպով կը կուտակուին մեր քաղաքական հորիզոններուն վրայ։

Գաղտնիք չէ, որ Ամերիկայի շրջանը, մանաւանդ Հայաստանի հանրապետութեան անկումէն յետոյ, տարիներ շարունակ եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ամէնէն կարեւոր նիւթական եւ բարոյական սիւներէն մէկը։ Բնական է, որ այս շրջանի ձայնը զգալի պէտք էր ըլլար նաեւ այն ընդհանուր քաղաքականութեան մէջ, զոր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը որդեգրած է եւ ասկէ ետք ալ պիտի որդեգրէ Հայաստանի սպառնացող փոթորիկները լաւագոյն կերպով դիմագրաւել կարենալու համար։

Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին թշնամին, տեղեակ ըլլալով Ամերիկայի մեր շրջանի կարեւոր դերին, ինչպէս յայտնի է, ամէն հնարաւոր միջոցի դիմեց՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մահացու հարուած մը հասցնելու համար Ամերիկայի մէջ։ Ձեղաւ(?) գրպարտութիւն մը, ստորնութիւն մը, ամբաստանք մը, դաւ մը, զոր չփորձէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։ Եւ մեր եռագոյն դրօշակի առնահարում, եւ հայ եկեղեցիի պառակտում, եւ Զեկայի գործակալներու կողմէ նիւթուած մահափորձ ու սպանութիւն, եւ արիւնալի փողոցային կռիւներ Դաշնակցութեան ժողովները արգիլելու համար, եւ տնտեսական պոյքոթ մեր ընկերներուն ու համակիրներուն դէմ, եւ հակադաշնակցական բոլոր ցուցարարներու եւ թափթփուկներու «միացեալ ճակատ», եւ սուտ վկայութիւններ ու ամենազզուելի չարախօսութիւն մեր մասին օտարներու առջեւ՝ մեզ օրէնքէ դուրս հռչակել տալու համար, եւ Էջմիածնի ու Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի հեղինակութեան չարաչար չահագործում մեզի դէմ՝ մեզ բարոյապէս վարկաբեկելու համար յաչս հայ ժողովուրդին։

Եւ, սակայն, երդուեալ թշնամիին կողմէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ գործածուած այս բոլոր դաւադիր միջոցները ոչ միայն չյաջողեցան, այլ, ընդհակառակն, աւելի եւս զօրացուցին մեր կազմակերպութիւնը՝ աւելորդ անգամ մը զանոնք յուսախաբ ընելով մեր բոլոր հակառակորդները։

Եւ այսօր ոչ միայն արտասահմանի մէջ, ուր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ո եւ է օրինական կաշկանդումի չենթարկուեցաւ, այլեւ Հայաստանի մէջ ուր ան ամենածանր հալածանքներու առարկայ եղաւ եւ նոյնիսկ թաղուած յայտարարուեցաւ ասկէ գրեթէ(?) 10 տարի առաջ, մեր կազմակերպութիւնը այնքան կենդանի է, որ թշնամին ամէն անկիւն կը տեսնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան անտեսանելի, անյաղթելի ուրուականը։ Այսօր ոչ միայն Հայաստանի ժողովուրդը, այլեւ տարիներով Դաշնակցութեան դէմ կատաղի պայքար մղած բոլշեւիկ վարիչները կը կասկածուին Դաշնակցութեան համակիր ըլլալու, անոր ազգային գաղափարներն ու նպատակները հետապնդելու մէջ, մինչեւ իսկ Դաշնակցութեան գործակալներն ըլլալու մէջ։

Արդ՝ եթէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հակառակ Խորհրդային բոլոր անողոք ու խեղդիչ ճնշումներուն, չջնջուեցաւ, չկքացաւ Հայաստանի մէջ ու ո եւ է ժամանակէ աւելի կ'ապրի հոն ապրող մեր մայր զանգուածի սրտին մէջ անջնջելի կերպով մը, ինչո՞ւ զարմանալ, որ Դաշնակցութիւնը ողջ-առողջ ու անպարտելի դուրս եկաւ նաեւ այն օրհասական պայքարէն, զոր թշնամին պարտադրեց անոր՝ արտասահմանի ու մանաւանդ Ամերիկայի մէջ։

Սակայն, վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին ամերիկահայ գաղութի մէջ մղուած կատաղի, սանձարձակ պայքարը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ այսօր շատ նկատելի չափով մը կորսնցուցած է իր թափն ու դառնութիւնը(?) եւ դէթ արտաքնապէս այնքան է մեղմացած, որ մակերեսային դիտողին կրնայ թուիլ թէ ան նոյնիսկ դադրած է։ Դժբախտաբար, իրականութիւնը այդպէս չէ. Հակադաշնակցական պայքարը այժմ ալ դեռ կը շարունակուի ուժգնութեամբ, թէեւ շատ խուլ եւ աւելի քօղարկուած կերպով։ Ատոր ապացոյց՝ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցչի առաջնորդութեան ձախողեցումը, որ ամբողջովին հակադաշնակցական տարրերու տիրոյթ եւ այնքան դատապարտելի գործն է։

Որոշ է, որ թշնամին տակաւին կը յաջողի հակադաշնակցական խայտաբղէտ տարրերը, թէեւ այժմ անջատ-անջատ, իրր գործիք ծառայեցնել իր մութ նպատակներուն համար։ Որոշ է որ թշնամին չուզեր ո եւ է կերպով թոյլ տալ, որ ամերիկահայ գաղութը վերադառնայ իր բնականոն վիճակին՝ դադրելով բաժնուած ըլլալէ երկու անհաշտ ու հակամարտ բանակներու։

Ամէնքը գիտեն, թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անցած տարուան ընթացքին ըրաւ իր կարելին, ըրաւ առաւելագոյն զիջումները, որպէսզի այս գաղութը դուրս գայ, վերջապէս, իր ներկայ պառակտեալ վիճակէն եւ կարենայ աւելի խաղաղ, միացեալ ու ներդաշնակ մթնոլորտի մը մէջ իր պարտականութիւնը կատարել ազգին ու հայրենիքին հանդէպ այժմ, երբ այնքան ստիպողական պէտք կայ հայկական բոլոր ուժերու համերաշխ գործակցութեան՝ մեր ազգին սպառնացող կենաց ու մահու խնդիրները գոհացուցիչ կերպով լուծելու համար։

Սակայն, հակառակ մեր կողմէ թափուած բոլոր ջանքերուն, հակառակ մեր կողմէ եղած բոլոր զիջումներուն, անկարելի եղաւ վերջ տալ ներկայ պառակտեալ վիճակին, որ այնքան կը ջլատէ ամերիկահայ գաղութի ուժերը եւ այնքան աններելի կերպով պատճառ կը դառնայ այդ ուժերու վատնումին։

Այսուհանդերձ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չի յուսահատիր երբեք։ Մէկ վայրկեան իսկ չմոռնալով այն ծանր պատասխանատուութիւնը զոր ունի ազատատենչ հայութեան հանդէպ, ան առաջուան նման կ'աշխատի ու պիտի աշխատի ի նպաստ ազգային միութեան եւ համագործակցութեան։

Եւ որքան աւելի մեր մայր հայրենիքը ներքին եւ արտաքին ահեղ ցնցումներու սպառնալիքին կ'ենթարկուի, այնքան աւելի հայութեան համար կենսական ու հրամայական անհրաժեշտութիւն կը դառնայ ազգային միութիւնն ու համագործակցութիւնը։ Եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իբր արթուն պահակը ազատատենչ հայութեան, բնականաբար, պիտի շարունակէ իր ջանքերը հայկական ուժերու համախմբման, կեդրոնացման ու ներդաշնակման համար, իր կողմէն ոչինչ խնայելով, որպէսզի հայ ժողովուրդը իրեն սպառնացող փոթորիկներու աշխարհաղորդ(?) յորձանքին մէջ ոչ միայն կարենայ պահել իր գոյութիւնը, այլ եւ առաւելագոյն քաղաքական նուաճումներով դուրս գայ այդ փոթորիկներէն։

Պ. ԹՐԱՆՔՈՒ-ԵԱՇ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—.—

Յուլիս ամսուան ընթացքին Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենայ միջազգային ընկերային քաղաքականութեան երկրորդ միջազգային համաժողովը, որուն կը մասնակցի ռումանական պատուիրակութիւն մը եւս, նախագահ ունենալով նախկին նախարար ունենալով նախկին նախարար փրոֆ. Թրանքու Եաշ։

Թրանքու Եաշ ծնած է Եաշի նահանգին Թըկու — Ֆրումոս գիւղաքաղաքը, կը սերի մոլդաւական հին հայ գերդաստանէ մը որ նախապէս Թրանխայեան կը կոչուէր։

1914 թուականէն ի վեր անդամ է ռումէն խորհրդարանին։ Իր խորհրդարանական կեանքը եղած է պայքարի եւ աշխատանքի երկար շրջան մը, ու շնորհիւ իր տաղանդին ու յարատեւ աշխատանքին, ռումէն ժողովուրդին անգնահատելի ծառայութիւններ մատուցած է։

1920ին մարաջախտ Աւէրէսքուի դահլիճին մէջ նախարար եղաւ եւ այդ առթիւ հիմնեց աշխատանքի նախարարութիւնը ըլլալով այսպէս Ռումանիոյ առաջին աշխատանքի նախարարը։ 1926 երրորդ անգամ ըլլալով դահլիճին մաս կազմեց նոյն պաշտօնով։ Այդ առթիւ երկրին մէջ մեծ զարկ տուաւ համագործակցական շարժումի եւ այսօր գրեթէ բոլոր համագործակցական համաժողովները Պ. Թրանքու Եաշ կը ներկայացնէ Ռումանիան։

Պ. Թրանքու Եաշ հեղինակն է բազմաթիւ օրէնքներու որոնցմէ շատեր իր անունը կը կրեն. իր նախարարութեան շրջանին քուէարկել տուած է 9 օրէնքներ. բոլորն ալ ռումէն ժողովուրդի նիւթական եւ բարոյական բարձրացման նպաստող։ Պ. Թրանքու Եաշ հեղինակած է բազմաթիւ գրքեր, նուիրուած համագործակցութեան, առեւտրական եւ աշխատաւորական կեանքին։ Իր հեղինակութիւններու թիւը 50ը կ'անցնի։

«ՅԱՌԱՋ»ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՐԱԾ ՃՐԱԳԸ

»»»» o ««««

Գարեգին, որ իր կեանքին չափ կը սիրէր հայրը, հիմա, չէր կրնար լուռ մնալ առանց պատճառը հասկնալու։

— Ի՞նչ ունիս հայրիկ. Ի՞նչ է պատահեր։

Հայրը քանի մը անգամ սրբելով աչքերը, երկար, շատ երկար «օֆ» մը քաշեց։ Գարեգին մինչեւ այդ օրը չէր լսած այդպիսի հառաչանք մը։

— Մի հարցներ, տղաս, ձգէ որ ես [illegible]։

Գարեգին յուզուած ձեռքին [illegible] մէկ կողմ դրաւ։ Ու թերեւս առաջին անգամ ըլլալով [illegible]։

— Ինչո՞ւ չես բանը ըսեր, հայրիկ, եթէ մէկը քեզ անպատուեր է, [illegible]։

Արամ վարպետ տղուն բոցավառ աչքերուն աւելի [illegible]

կը։ Բայց Գարեգին հօրը լռութեան վրայ տան ճամբան ձեռք առաւ։ Հազիւ քանի մը քայլ, Արամ վարպետ մեղմացնող ձայնով մը ետեւէն կանչեց.

— Գարեգին, տղաս, հոս եկուր, եկուր որ հասկցնեմ ցաւս։

Գարեգին [illegible]

— Բան մը չունիմ, տղաս։ Բայց, երբ ամէն անգամ [illegible]

սին ինչե՞ր չէինք խօսեր։ Անցած օր է, թերեւս դուն չլսես։ Կ'ըսէր թէ, երբ տղաս մեծնայ, մաքուր կաթ ուտող աղջիկ մը կը ճանչնամ, պիտի կարգեմ հետը։ Էհ, ինչ գիտնամ, շատ մը բաներ, ամեն անգամ մը որ [illegible] կը փոթորկին սիրտս

Քաղ հով մը անցաւ Գարեգինի ոտքէն մինչեւ գլուխը։ Անհետացող բնական երեւոյթը վերադարձուեցաւ նորէն։

Դաշտէն տուն գացող աղջկան մը պէս հերարձակ, երբ արեւը իր դրան սեմին կը մօտենար, Արամ վարպետ [illegible]

— Լկտի, քեզի կը սորվեցնեմ, կեցիր։

— Լկտին ալ դուն ես, չան ձագն ալ, Նազօ, կը պոռար Մաքիկ։ Արամ վարպետի անունը եթէ չըլլար, քեզ հոս դրան առջեւ պիտի սատկեցնէի, [illegible] ...

Արամ վարպետ երկար կախեց անցաւ, ու ակնարկ մը ըրաւ Գարեգինի որ ներս կանչէ մայրը։ Այս արտօրանքին մէջ, յանկարծ, պատուհաններէն մէկ[illegible] գալով։

— Ա՛խ, տղաս, Գարեգին, այս կնիկը ո՞ւրկէ բերաւ պապդ։

[illegible]

եւ գլխարկն առաւ ու դուրս ելաւ։

Երէկ կնիկ, դէմ դիմաց, պահ մը լռեցին։ Արամ վարպետ զգաց որ, թոնրատան սեւ պատերը հիմա պիտի փլին։ Հազար ու մէկ տեսակ խորհուրդներ եկան ու անցան մտքէն։ Յիշեց իր հին կեանքը, անունը, պատիւը, որ տեսակ մը սրբութիւն դարձեր էին իրեն, եւ թէ գիւղացիներուն։ Յիշեց Աննան, ու յանկարծ փլաւ սիրտը ինչպէս թումբ մը առուի, ուրկէ ջուրը կը հոսի փրփրուն։

X

Իրիկուն մը, Նազլու, երբ տան գործերով կը զբաղէր, Արամ վարպետ [illegible]

այնպէս մը կը յուզուէր որ, բաւական ակամայ կը թողէր պատուհանէն դուրս. ժամկոչը, Թորոս աղբար, ալ տանն եկեղեցիէն դառնալով, կը լսէ այս ամէնը, եւ զարմացած, կը ներկայանայ Տէր Գրիգորին ու կը յայտնէ պատահածը։

— Տէր հայր, փրկենք Արամ վարպետը, խելքին եկած է։

— Ի՞նչ կ'ըսես, օրհնած։

— Հա, Տէր հայր, հա։ Քիչ առաջ դրնէն անցած ատեն, յանկարծ, իր ձայնը լսեցի, որ կ'աղօթէր։

«Կ'ուզեմ որ, ով Տէր, վերջին [illegible]

— Ի՞նչ է պատահեր։

— [illegible]

— [illegible]

— Հա, Տէր հայր, հա, [illegible]

ՆԱՏՈՒՐ ՊԻՐՊԻՐԵԱՆ

(2)

Գ. Թրանքու Եաշ Փարիզ կ'ըլլայ Յուլիս 23ին առտու ժամը 10ին ուր կը հասնի արեւելեան ճեպընթացով։ Կը յուսանք թէ Փարիզի Հայերը պէտք եղած մեծարանքն ու պատիւը պիտի ընեն մեր մեծ հայրենակցին, որովհետեւ ան մարդն է որ իբրեւ Հայ երբեք չէ խզած իր կապը հայ իրականութեան հետ հակառակ իր հասած բարձր դիրքերուն, եւ ամէն առթիւ հպարտութեամբ յիշած է իր հայկական ծագումը։ Շատ անգամ զինքը կը տեսնենք հայկական հանդէսներու մէջ ուր խօսք ալ կ'առնէ. ան պատուոյ նախագահն է Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ռումանիոյ շրջանի. իր նախարարութեան օրով տարեկան 5000 լէյի նպաստ մը կը տրուէր Հ. Մ. Ը. Մ.ի աշխատաւոր անդամներուն համար։

Արտասահմանի մէջ Գ. Թրանքու Եաշ առիթը չի փախցներ իր արենակիցներուն հետ տեսնուելու։ Այս գարնան Գերմանիոյ մէջ կը մասնակցէր համաժողովի մը, նոյն սրահին մէջ կը գտնէր օրիորդ մը՝ քարտուղարուհի որ Հունգար ներկայացուցիչն. առանց այլեւայլի Գ. Թրանքու Եաշ կը մօտենայ օրիորդին եւ կ'ըսէ.

— Օրիորդ, դուք Հա՞յ էք։

— Այո Ձերդ Վսեմութիւն, կը պատասխանէ օրիորդը, բայց ուրկէ՞ գիտէք

— Ձեր սեւ աչքերէն, օրիորդ։

Գերմանիոյ այդ հեռաւոր քաղաքին մէջ ուր Հայեր չկան, Գ. Թրանքու Եաշ խնկապէս կը հրճուի տեսնելով մէկը որ իր ցեղին կը պատկանի եւ իրեն պէս ուրիշ ժողովուրդի կը ծառայէ։

Փարիզահայերը ամենագեղեցիկ անակնկալը ըրած պիտի ըլլան Գ. Թրանքու Եաշը դիմաւորելով։ Անշուշտ իրեն ընծայուած որ եւ է պատիւ արտասահմանի հայութեան կողմէ, զինքը աւելի պիտի կապէ Հայ ժողովուրդին։

Չմոռնամ ըսելու որ վերջերս ի պատիւ Գ. Թրանքու Եաշի հրատարակուեցաւ Ռումանիոյ մշակութային հաստատութիւններու կողմէ մեծարանքի հատոր մը, որուն մէջ յօդուածներ ունին մայր թագուհի Մարիան, Ռումանիոյ պատրիարքը, մարաջախտ Աւէրէսքու, կուսակցապետներ Կոնստանտին եւ Կէօրկէ Բրըթիանու, նախկին նախարարներ, դեսպաններ, մատենագիրներ եւն.։

ԱՆՑՈՐԴ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ԴՐՈՇՄԱԹՂԹԻ ՀԱՍՈՅԹԻՆ ԲԱՇԽՈՒՄԸ

Իրաւասու մարմինէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը.—

Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթին հայկական բաժնին բաշխման յանձնաժողովը ի նիստ գումարուեցաւ 1937 յունիս 21ին Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսին Փարիզի պաշտօնատան մէջ, նախագահութեամբ Օֆիսին Ֆրանսայի ներկայացուցիչ Գ. Մ. Փանի։

Յանձնաժողովին բաշխելիք գումարն էր այս անգամ 124.205.05 Փր. արդիւնք 1937ի առաջին եռամսեային։

Այս տրամադրելի գումարը բաշխուեցաւ հետեւեալ կերպով.—

1.— Աղքատախնամ եւ որբախնամ Միութիւն Մարսէյլի	28.000
2.— Աղքատախնամ Ընկերութիւն Փարիզի Հայոց	28.000
3— Ա. Եաշ Ընկերակցութիւն ի նպաստ հայ հիւանդներու եւ կարօտեալներու, Փարիզ	7.000
4.— Աղքատախնամ Մարմին Լիոնի	8.000
5.— Հայ Աղքատախնամ Միութիւն Վալանսի	4.000
6. Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Հ. Կարմիր Խաչի Օգն. մասնաճիւղ	6.000
7.— Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու մասնաճիւղ	6.000
8.— Ֆրանսայ Կապոյտ Խաչի վարչութիւն	8.000
9.— Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն	2.000
10.— Դպրոցասէր Տիկ. Ընկերութիւն	2.500
11.— Անարատ Յղութեան Քոյրերու որբանոց	2.500
12.— Ռուսահայ Տիկնանց Միութիւն	3.000
13.— Նախկին Պատերազմիկ Հայ Սպաներու Միութիւն	2.500
14.— Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութիւն	2.500
15.— Հայ Կամաւորներու եւ Մարտ. Միութիւն	2.500
16.— Ֆրանս. Բանակի Հայ Կամաւորներու Մ. Մարսէյլ	1.500
17.— Չափահաս Որբերու Միութիւն	2.500
18.— Ֆրանսական Բանակի Հայ Կամաւորներու Միութիւն	2.500
19.— Սէվրի Մուրատեան Վարժարանի Բարեկամներու Միութիւն, աղքատ աշակերտներու համար	2.500
20.—Նիսի Հայ Աղքատախնամ Մարմին	750
21. — Լա Սիօթայի Հայ Գաղութի Յանձնախումբ	750

Մնացեալ 1205.05 ֆրանքի գումարը նախագահին տրամադրութեան ներքեւ դրուեցաւ նահանգապետներէ եւ քաղաքապետներէ իրեն եղած անհատական կոչերուն համար։

Ինչպէս կը տեսնուի, 1937ի առաջին եռամսեային հասոյթը զգալապէս աւելի եղած է քան նախորդ եռամսեա-[illegible] ներէն մին այն է որ ներկայ տարուան առաջին երեք ամիսները ինքնութեան քարթերու վերանորոգման համար կարեւոր պայմանաժամ մը կը ներկայացնէին, եւ երկրորդ ինքնութեան քարթերը հիմակ երեք տարուան համար տրուելով, Նանսէնեան դրոշմատուրքն ալ յաճախ երեք տարուան համար կը գանձուի կանխիկ։ Կը խնդրուի հետեւաբար նպաստընկալ մարմիններէն որ այս կէտը նկատի ունենան իրենց հաշիւներուն եւ նախահաշիւներուն մէջ

Յանձնաժողովը ինքզինք պարտաւորութեան մը առջեւ գտաւ Լիոնի համար։ Լիոնի Ազգ. Միութիւնը Յանձնաժողովին նամակ մը ուղղելով կ'իմացնէր թէ նոր Աղքատախնամ Մարմին մը կազմուած է եւ կը խնդրէր որ Յանձնաժողովը այսուհետեւ իր յատկացումները ուղղէր այս մարմնոյն, եւ ոչ թէ մէկ քանի տարիէ ի վեր գոյութիւն ունեցող Աղքատախնամին որուն հետ գործ ունեցած էր մինչեւ հիմա Յանձնաժողովը։ Այս խնդրանքին դէմ, նախագահը մէջտեղ դրաւ Յանձնաժողովին ներքին կանոնագիրը, Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ պարտադրուած, որ բացորոշապէս կը տրամադրէ որ Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթէն կրնան օգտուիլ երկու տարիէ ի վեր գոյութիւն ունեցող եւ իրենց գործունէութեան որոշ ապացոյցը տուած մարմինները միայն։ Անհրաժեշտ է ուրեմն որ Լիոնի երկու Աղքատախնամները համերաշխութեան գետին մը գտնեն եւ այնպէս ներկայանան Յանձնաժողովին, որքան կարելի է շուտ, որովհետեւ այս ցաւալի անհամաձայնութենէն տուժողները Լիոնի հայ կարօտեալներն են, որոնց հասնելիք բաժինը առ այժմ առկախ կը մնայ։

Յանձնաժողովը ներկայ տարուան մարտ 8ին ալ գումարուեցաւ, միշտ Գ. Մ. Փանի նախագահութեամբ, բաժնելու համար 1936ի չորրորդ եռամսեային արդիւնքը, որ էր 34.884 Փր. 25 սանթիմ։ Տրամադրելի գումարին սակաւութեան պատճառաւ, Յանձնաժողովը ստիպուեցաւ այդ անգամուն ալ բաշխել զայն աղքատախնամ մարմիններու միայն եւ յետաձգել նպաստընկալ ուրիշ մարմիններու եղած օժանդակութիւնը։

Յիշեալ գումարը բաշխուեցաւ հետեւեալ կերպով.—

1.— Աղքատախնամ Որբախնամ Միութիւն Մարսէյլի	11.000
2.— Աղքատախնամ Ընկերութիւն Փարիզի Հայոց	11.000
3.— Աղքատախնամ մարմին Լիոնի	3.000
4.— Հայ Աղքատախնամ Միութիւն Վալանսի	1.000
5.— Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութիւն (Հ. Կ. Խաչի Օ. Մ.)	1.500
6.— Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութիւն (Որբ. մասն.)	1.500
7.— Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Վարչութիւն	2.000
8.— Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւն	1.250
9 Անարատ Յղութեան Քոյրերու Որբանոց	1.250
10.—Նիսի Հայ Աղքատախնամ Մարմին	500
11.— Լա Սիօթայի Հայ Գաղութի Յանձնախումբ	500

Փարիզ, 18 յուլիս 1937

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ՇՈՒՐՋ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 17 յուլիս (Յառաջ) — 1930ին, երբ Կ. Խաչի մասնաճիւղին հիմը կը դրուէր Իսիի մէջ, ոչ ոք կը յուսար այն աշխատանքը զոր յետագային ցոյց տուաւ։ 1932—33ին երբ քաղաքապետութիւնը նպաստ չէր տար, բազմաթիւ չքաւոր ընտանիքներ Կ. Խաչի օգնութիւն կը ստանային։ Հիւանդներ դարման կը ստանան միշտ շնորհիւ իր բուժարանին որ կը շարունակուի 5—6 տարիէ ի վեր։ Կ. Խաչը ունեցաւ իր գիշերային դասընթացքը նաեւ մանուկներու համար, ուր կը յաճախեն 50 աշակերտներ։ Եղան չարամիտ մարդիկ որ աշխատեցան քայքայել Կ. Խաչը, անտեսելով այս բոլոր աշխատանքները։ Երբ չյաջողեցան քայքայել, նոր մը կազմեցին, որպէսզի երկու Կ. Խաչ ըլլայ։ Յունիս 1ին Կապոյտ Խաչի դպրոցը գոցուեցաւ եւ չար բերաններ սկսան ուրախանալ ըսելով իրարու.— «Իմացա՞ր, Կ. Խաչի դպրոցը գոցուած է»։ Դպրոցը կը գտնուէր Գ. Բանիկեանի սրճարանին ետեւի կողմը։ Գ. Բանիկեան հիւանդ էր (յետոյ մեռաւ)։ Իր կինը, անկարող սրճարանին գործովը զբաղելու, տեղ մը փակցուց՝ եւ տեղացիները վարձեցին սրճարանն եւ դպրոցի սրահը։ Ուրեմն առժամապէս փակուեցաւ դասընթացքը, իսկ յուլիս 1ին վարձուեցաւ աւելի ընդարձակ, լուսաւոր եւ օդասուն սրահ մը, ռիւ տը լա Տէֆանս, թիւ 2, երկար պայմանաժամով։

Անցեալ շաբաթ երեկոյ Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը խորհրդակցական ժողովի էր հրաւիրած կարգ մը կազմակերպութեան ներկայացուցիչներ եւ չէզոքներ, խորհրդակցելու համար նոր սրահի նորոգութեան եւ նոր նստարաններու շինութեան մասին։ Բոլորն ալ ուրախ էին եւ տրամադիր ամէն զոհողութեան, որպէսզի սրահը ներկայանալի դառնայ։ Միաձայնութեամբ որոշուեցաւ ժողովրդային աջակցութեան ձեռնարկել, գործը գլուխ հանելու համար։ Ներկաներէն շատեր արձանագրուեցան ուրիշներ կանխիկ վճարեցին։ Ա. ցանկը յայտարարուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ։ (Տես «Յառաջ» յուլիս 14)։ Սրահը իմ կարծիքով պէտք է կոչել «Հայ Ակումբ»։

Թղթակից

ՏԽՐՈՒՆԻ

Անիէռ Գոււա – Քոլոմպի գաղութը յուլիս 1ին ողբաց իր հարազատներէն «ղարիպ» Գրիգոր Այտընեանի կորուստը։

Իսկական ղարիպ էր ան մեր մէջ։ Մարդկային ընկերութիւնը զլացաւ անոր բնակութեան եւ աշխատանքի իրաւունք։ Ոստիկանները մէկ օր հանգիստ չտուին։ Տարիներով ոստիկանական վերահսկողութեան դրամնակներու առջեւ խաչուեցաւ մեր տարաբախտ Գրիգորը, ստոյիկեան մալտով մը դիմագրաւեց ճերմակ, կարմիր, կապոյտ թուղթերը, բայց ամէն անգամ յաղթութիւնը բան մը պակսեցուցին իր մէջն եւ արիւնէն։

Ժողովրդական ճակատի կառավարութիւնը իրեն համար փրկութիւն մը պիտի ըլլար, բայց ափսո՜ս շատ ուշ էր։ Մեր Գրիգորը արդէն կը փակէր իր հաշիւը «քաղաքակիրթ» աշխարհին հետ, յոգնած ու ապառած, անէծքը իր շրթունքին։

Բնիկ Մեծ Նորգիւղցի տարագրուած մեծ եղեռնին։ Յունական արշաւանքին Իզմիր Թորգոմի քով զինուոր, կը մտնէ Յունաստան ուր կ'ամուսնանայ Հայուհիի մը հետ որ իր նեցուկը եղաւ ամէնէն սեւ օրերուն։ Կ'ունենայ երկու մանչ զաւակ, 9 եւ 11 տարեկան։

Հացի համար Յունաստանէն կուգայ Ֆրանսա։ Այդ շրջանին արդէն խստութիւններ սկսած էին օտարականներու հանդէպ։ Կառավարութիւնը կը զրկէ զինքը բնակելու եւ աշխատելու իրաւունքէն, որովհետեւ իր վիզան չէր լրացներ օրինական պայմանները։

Այս տաժանելի պայմաններու տակ Գրիգոր մնաց պարկեշտ եւ պատուաւոր, օրինակելի հայր մը, տալով իր զաւակներուն հայկական շունչ եւ ոգի։

Մեր սիրելի Գրիգորը չկայ այլ եւս։ Ան սիրուած էր բոլորէն. բնաւորութեամբ հեզ, ընկերական եւ գիտակից հայ մըն էր։

Զինքը ճանչցան իր դժնդակ օրերուն։ Թող այս քանի մը տողերս ղարիպի արցունքներով օծուած ծաղկեպսակ մը կազմեն իր խնկելի յիշատակին։

Գ. Յովհաննէսեան

** Մեր Թղթակիցն ալ հաղորդելով այս դոյժը, կը գրէ, — Գրիգորը 36 տարեկան էր։ Դաշնակցական չէր, սակայն հոգիով ու սրտով փարած էր Դաշնակցութեան գաղափարին ու իր յոյսը դրած էր Դաշնակցութեան վրայ։ Մահէն 10 վայրկեան առաջ իր ընտանիքէն կը խնդրէ որպէսզի «Յառաջ»ը բերել տան, սակայն աւա՜ղ որ աչքերուն լոյսը քաշուած էր, սրտին խորքէն կը հառաչէ եւ մէկդի կը դնէ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԱՐՁԵԱԼ ՆՈՐԵՐԸ

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 յուլիս).

— «Նորերուն դժգոհութիւնը առաւելապէս անոր համար է որ իրենց զլացուած է նիւթական քաջալերանքը հիներուն կողմէ,— այսինքն չեն ապահովուած իրենց ուսանողական ապրուստ կամ ազգային պաշտօններ։ Ըսենք, արդար ըլլալու համար, թէ միայն մեր նոր սերունդին ախտաւորակ հոգեբանութիւնը չէ աս։ Պատերազմը որ մարդոց հոգին ապականեց ու նոր բարքեր ստեղծեց կեանքի մէջ, մէկը միւսէն այլանդակ, խաթարեց նաեւ երիտասարդութիւնը բոլոր հորիզոններու տակ։ Մեզնէ իտէալի գինը անոր մէջ, ու զայն նիւթին ու վայելքներուն կապեց։ Տքնելու հրճուանքէն զրկեց զայն, ու դիւրին փառքերու, դիւրին բարօրութեանց ետեւէն քշեց։ Եթէ հայ երիտասարդութեան պարպուած հոգին մեր ակնարկին կը զգալի՝ անոր համար է որ հայ ժողովուրդը որ եւ է մէկէն աւելի կարօտ է ճիգի, յոգնութեան եւ եւ ի հարկին զրկանքի դիմացող սերունդի մը։

Նորերը կը գանգատին նաեւ որ ասպարէզ չի տրուիր իրենց դիրք գրաւելու կեանքի մէջ։ Այդ միեւնոյն յանկերգը գաղութէ գաղութ կը պտըտի 15 տարիէ ի վեր։ Անընդունակ իրենք իսկ գրաւելու իրենց դիրքն ու արժէքը հայ կեանքին մէջ՝ իրենց աշխատանքին ուժով, եւ պարտկելու համար անանկութիւնը իրենց հոգիին որ անկարող եղած է զիրենք տիրանալու դիրքերուն, մեղքը կը նետեն հիներուն վրայ՝ որոնք իբրեւ թէ ասպարէզ չեն տար իրենց հանրային կեանքի զանազան մարզերուն վրայ։ Չգիտեն երանելիները որ հրամցուելով չէ որ դիրքերը կը փոխանցուին սերունդէ սերունդ, դիրքերը գրաւումով կ'առնուին. ու զանոնք գրաւելու համար նոր սերունդը ինքն ալ թրծուած պէտք է ըլլայ խոլալով, կամքով ու զոհաբերութեան ընդունակութեամբ։

Դժբախտութիւնը ընդհանրական հան է որ հիները, այլ եւս յոգնած, իրենց է որ կը սպասեն սերունդի մը հասուննալուն, անոր փոխանցելու համար հին սերունդներէն եկող ջահը։

Բի՞ւր հնարաւորութիւն տրուեցաւ հոս ալ որպէսզի տակաւ հանրային աշխատանքներուն մէջ դառնայ երիտասարդութիւնը, սկսեալ թեմական օրկաններէն մինչեւ աւելի համեստ ազգային պաշտօնները։ Ու ո՞ր երիտասարդն է որ կրնայ ըսել թէ կըցաւ թարմութիւն մտցնել իր մտած աշխատանքին մէջ, ու հիներէն տարբերիլ գոնէ իր երիտասարդական աշխուժովը։ Ընդհակառակն մենք տեսանք թէ ազնուութեանց ամբողջ ծանրութիւնը միշտ մնաց հիներուն վրայ, ու երիտասարդները յաճախ թիւ մը աւելցնելու միայն ծառայեցին։ Կ'ընդունինք որ այդ պաշտօնական մարմիններէն դուրս ալ աշխատանք մը կայ՝ որուն առաւելապէս երիտասարդութիւնն է որ լծուած է։ Բայց եթէ մօտէն հետեւինք այդ աշխատանքին, պիտի տեսնենք թէ հազիւ քանի մը նոր ուժեր են որ շալկած են ամբողջ բեռը, շնորհիւ տարբեր շունչի մը զոր անոնք ստացան Հ. Մ. Ը. Մ.ին կամ հայ ոգին թրծող քանի մը միութեանց ծոցին մէջ։ Շատ ճգնիմ է անոնց թիւը սերունդ մը յատկանշելու համար, ու շատ վախ անոնց ուսերը՝ որպէսզի կարենային վերցնել ամբողջ բեռը առանց հիներուն նեցուկին, ինչպէս ըրեր են անցնող սերունդներ, մէկը միւսէն խլելով դիրքերը, բայց մանաւանդ այդ դիրքերուն հետ կապուած աշխատանքներուն ամբողջ բեռը։

Ահա թէ ինչու ողջունելի է ամէն պատուաստի փորձ։

Այլապէս խրամատը որ պատերազմը բացաւ երկու սերունդներու միջեւ, աւելի եւս պիտի լայննայ, ու զաւակները օր մը պիտի չճանչնան իրենց հայրերը»։

ՕՐ. ԹԱԳՈՒՀԻ ՎՐԱՑԵԱՆ
ԵՒ
ԸՆԿԵՐ ԱՐՄԷՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ
Ամուսնացած
Շաբթ 13 յունիս 1937

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (413)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Շնորհակալ եմ քեզմէ, Մէհմէտ աղա,— շնչեց Վահէն,— էվէլ պակաս հէլալ ըրէ, էս փոքր գումարը իմ ընծէն նուէրս ... Թող ըլլի ... Այս ծրարն ու նամակը կը յանձնես Նշանին, շատ բարեւ կ'ընես իրեն, տեսածիդ պէս կը պատմես ..

Մէհմէտ աղան բառ մը չկրցաւ պատասխանել։ Գլուխը անդին դարձուց, որ Վահէն չտեսնէ զգացած յուզէն ճմռթկած դէմքը։ Մեքենաբար Վահէի յանձնած ծրարն ու նամակը ծոցը կոխեց ու կիսովին շալկելով [illegible]

Գարեգինը բոլորովին [illegible], երկար սպասելէ յոգնած, երկնցած Վահէի անկողնին կուշտը կը քնանար։

— Չէ, Մէհմէտ աղա, ձայն մի տար, թող հանգիստ քնէ ... արդէն իմ քունս ալ կուգայ, քիչ մը երկննամ ...

Վահէն աչքերը գոցեց ու փորձեց քնել։ Հակառակ որ արտեւանունքները քնատութենէ կը կոտտային, միտքը զարմանալի կերպով արթուն՝ կը գործէր։ Հին ու նոր պատկերներ մէկը միւսին կը յաջորդէին արագօրէն Վահէն ինքն ալ չէր գիտեր, թէ ինչո՞ւ երեւակայութիւնը տարաւ զինքը մինչեւ Գերմանիա, Միւնխէն քաղաքը, ուր տարիներ առաջ անցուցած էր ուսանողական երջանիկ օրեր։ Կենդանի կերպով երեւակայութեան մէջ պատկերացաւ իր փոքր սենեակը, մաքուր անկողինով ու գրքերով ծանրաբեռնուած սեղանը, որուն առջեւ ա՜նքա՛ն ժամեր կորսուած կարդացեր էր խելօք համարուած հեղինակներու գործերը, որպէսզի յետոյ ալ ... Ու Վահէն հեգնօրէն ժպտեցաւ։

Զանազան պատկերներ իրարու կը յաջորդէին եւ Վահէն հոգեկան բաւականութեամբ բոլորովին անձնատուր եղած էր անոնց։ Թրքական բանտի մէջ, աղտոտ խշտեակի վրայ երկնցած՝ ան կ'ապրէր հին անցած օրերը։ Ամէնէն աւելի վառ գոյներով պատկերացաւ երեւակայութեան մէջ Թաւէզ Առաքեալ վանքի մէջ անցուցած օրերն ու Թամարն։ Այդ վերյիշումը կենդանացուց զինք ու միաժամանակ անհնարին ցաւ մը զգաց։ Վաղանցիկ չքեղ երազ մը, ու տառտանեան՝ վերջին վարագոյրի միակ դերակատարը պիտի լինէր ինք։ Այս Թամարն, այն մանկամարդ կինը, որ այնքան հզօր կերպով գերեց զինքը՝ իր թափուր սրտի տիրուհին դառնալով, ի՞նչ էր վիճակուած անոր եւ զաւկին։ Հազիւ երկու անգամ միայն տեսած էր փոքր Ալին, իր հարազատ զաւակը, որ մեծնալով պիտի դառնար Հայատեացներու ամպագոյ բէկը։ Սրտի գաւռն կսկիծ մը զգաց Վահէն ու աչքերը սեղմելով՝ հեծկլտուքը զսպեց։

Հետզհետէ իրարու յաջորդող պատկերները սկսան մշուշոտիլ, ու Վահէն գիտակցութիւնը կորսնցուցած՝ քնացաւ։ Ղովուշի վերի անկիւնը, պատի վրայ ամրացած նաւթի աղտոտ լամպին հազիւ կը լուսաւորէր ընդարձակ սենեակը, ուր բանտարկեալները խշտեակներու վրայ երկնցած՝ կը խռդային, բացի Սալը Մէհմէտ աղայէն, որ Վահէի գլխավերեւը նստած՝ իրարու ետեւէ գլանիկներ պլլելով, պահօրէն կը ծխէր, սիրօրէն Վահէի դէմքը դիտելով։

Ամբողջ բանտին մէջ շշուկ մը իսկ չէր լսուեր միայն երբեմն միջանցքի մէջ քալող կարտիաններու ոտքերուն խուլ ձայնը կը խանգարէր ծանր լռութիւնը։ Ճնշող խաղաղութեան մէջ ժամերը ժամերու կը յաջորդէին, մինչ Մէհմէտ աղան, առանց դիրքը փոխելու, կը շարունակէր ծխել։

Շուտով արշալոյսը կը ծագէր։ Յանկարծ կարտիաններու դէպի ամբողջ մարմնով ցնցուեցաւ։ Միջանցքի մէջ լսուեցաւ բազմաթիւ մարդոց ոտքերու աղմուկը։ Սալը Մէհմէտ աղան գիտէր թէ այդ ինչ կը նշանակէ, ու լեցուած աչքերով, նայեցաւ Վահէի գունաթափ դէմքին։ Գլուխը բարձրացուց, ու հայեացքը դուրս նետեց բակին վրայ բացուող պատուհանէն։

Սկսած էր լուսնալ։ Բանտի միջանցքին մէջ, մօտեցող հաստաչափ քայլերու դոփիւնը կը հնչէր Մէհմէտ աղայի ականջներուն։ Մէկ ալ ղովուշի ծանր դուռը ճռինչելով բացուեցաւ ու սեմին վրայ երեւցան բանտապետն ու սպան, իսկ անոնց ետեւէն զինուորներու սուիններու պողպատը։

Մինչ այդ, ղովուշի բանտարկեալները դրան բացուելու ձայնէն արթնցած, սարսափներու նման լուռ, նստած իրենց խշտեակներու վրայ։ Բոլորի սահմռկած հայեացքները կեդրոնացան Վահէի ուղղութեամբ, որ անխռով կը քնանար։

— Վահէ էֆէնտի, Վահէ էֆէնտի, արթնցիր, Վահէ էֆէնտի,— ծնգծորէն քնացողի ուսը ցնցելով՝ բառբառեց Մէհմէտ աղան,— արթնցիր, ժամանակ է երթալու։

- Հա, ի՞նչ կայ, - ընդոստ արթննալով հարցուց Վահէն եւ յանկարծ դրան առջեւ կանգնած բանտապետն ու սպան տեսնելով՝ ամէն ինչ հասկցաւ։

Բանտապետն ու սպան հանդարտ քայլերով մօտեցան Վահէին, մինչ վերջինս Մէհմէտ աղայի օգնութեամբ կ'աշխատէր պառկած տեղէն բարձրանալ։

— Երթալու ժամանակ է, Վահէ էֆէնտի,— խռպոտ ձայնով խօսեցաւ բանտապետը։

— Բարի լոյս բանտապետ, բարի լոյս, զապիտ էֆէնտի, չէի կարծեր թէ այսքան երկար քնած եմ։ Երթալու ժամանակ է, հա՞ ... Ես պատրաստ եմ ... Բանտապե՛տ, չէ, չի կացած չիչերու պէտք չկայ զիս ոտքի հանելու ... Տաղելու մէջ շատ վարպետ ես, խօսք չունիմ։ Կ'երեւի թէ՝ հայրդ ժամանակին քէպապճի մըն էր։ Ո՞վ գիտէ, թերեւս մսավաճառ մըն էր ... Ինչ որ ալ ըլլի, վարպետ մարդ մըն ես ...

— Դուք ալ օգնեցէք Մէհմէտ աղային,— կոչեց կարտիաններուն հրամայեց բանտապետը,— երկու կողմերէն թեւերը մտէք։

— Հա՛, այդպէս, տարատէս բռնեցէք,— խօսք ուղղեց կարտիաններուն, որոնք կը փորձէին օգնել Վահէին ոտքի ելլելու.— զիս քալեցնելու նեղութիւնն ալ դուք քաշեցէք։ Անշուշտ շատ հեռու չըլլալու չէ երթալիք տեղերնիս,— կառավարչատան հրապարակը, ընդարձակ տեղ մըն է, թամաշաճիներ ալ շատ կ'առնէ ... Է՛, զապիտ էֆէնտի, ի՞նչպէս կը զգաք այս առաւօտ, կը յուսամ որ դէքերը հանգիստ քնացաք ... Է՛, ի՞նչպէս վերջացաւ ձեր հարցաքննութիւնը, երէկ գիշեր ընկերներս խօսեցուցի՞ք, ձեր ուզած անունները իմացա՞ք ... Չէ՞, դժգոհ կ'երեւիք, դէմքերնիդ արդէն կը ցուցնէ, որ շատ ալ գոհ չէք մնացեր ... Ե՛հ, ի՞նչ ընենք, զարմանալի խենթ մարդիկ կան աշխարհի մէջ ... կը նախընտրեն չիչերով տաղուիլ քան բերաննին բանալ ...

Դժուարութեամբ, բայց ոտքի հանեցին Վահէն, երկու կարտիաններու օգնութեամբ ոտքերը քաշելով մօտեցաւ ղովուշի դրանը։ Ամէն ինչ որ կարելի էր ջարդոտել, ջարդուած էր Վահէի մարմնի վրայ, բացի գլուխէն։ Անոտ ու երկար մազերով, կենդանի աչքերով, հեգնոտ ժպիտով, այդ չքեղ գլուխը աջ ու ձախ կը դառնար՝ արձանացած բանտարկեալներու՝ մէկ երկու սիրալիր խօսք ուղղելու համար։

— Է, պապա,— խօսքը ծերունի քիւրտ աւազակին ուղղեց Վահէն, — էվէլ պակաս հէլալ ըրէ ... շատ զարմա մի ըներ, ես ալ կ'անցնիմ ... աշխարհը ոչ քոնն է, ոչ իմս։

— Եարապպիմ, Եարապպիմ,— ծունկերը ծեծելով կը հեծկլտար ծերունի Քիւրտը։

Քանի մը քայլ անդին Վահէն կանգ առաւ զառամած թուրք բանտարկեալի մը առջեւ, որու հետ երբեմն տաւլա կը խաղար։

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

տել տեղեկութիւնը, բայց ակնյայտ թէ Ալիտատանքի Դաշնակցութեան կ'իյնայ որոշել այս խնդիրը։ Հաւանական է որ ուրիշ մը նշանակուի իրեն տեղ։

Խօսելով ելմտական նոր տնօրինութեանց մասին, Նախարարը, Գ. Պօնէ, հաւաստեց թէ նկամուտի յաւելումը եւ ծախքերու կրճատումը ամենէն հաւասարակշռելու համար։ Բայց արդիւնքը պիտի ունենան, ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար։ Բայց այնպէս, ֆրանքը զգալի անկում մը եւս ունեցաւ անցեալ օր, եւ տոլարը, որ երկրորդը բացաւ 26.70ի, իսկ անգլիականը՝ 132.95ի, մինչ առաջինը 26.45, երկրորդը 131.30 էր մէկ օր առաջ։

700,000 վտարուած, նոր գնդակահարութիւններ

Աժանս Հավասի Լոնտոնի թղթակիցը կը գրէ թէ, համաձայն Խ. Միութենէն հասած վերջին լուրերու, ներքին քաղաքականութեան խնդիրները կը թենէն հասած վերջին հողերուն վրայ։ Սթալին զինուորական գործողութիւն տիրապետեան առաջին հողերուն վրայ։ Սթալին զինուորական գործողութիւն կը նախատեսէ միայն այն պարագային երբ բացարձակապէս անխուսափելի ըլլայ, բացայայտ արշաւանքով մը։ Թերեւս ժամանակը պիտի յուսաբանէ մալայ, բացայայտ արշաւանքով մը։ Թերեւս ժամանակը պիտի լուսաբանէ Թուխաչեւսքիի եւ միւս եօթը զօրավարներուն գնդակահարութեան դաղտնիքը։ Աննախընթաց տագնապ մը կը շարունակէ ցնցել կառավարութեան վերին խաւերը եւ համամիւթենական կուսակցութիւնը։ Կը հաւաստեն թէ կուսակցական շարքերուն մաքրագործումը հասած է 25 առ հարիւրի, գնդակահարութեամբ, բանտարկութեամբ կամ վտարումով։ Կուսակցութիւնը մաքրագործումէն առաջ ունէր 2,800,000 անդամ, ուրեմն դուրս քշուած են մօտ 7000000 հոգի։

*** Նոր կ'իմացուի թէ ապրիլ 23ին Մոսկուայի մէջ ձերբակալուած են երկու անգլիացի արուեստագիտուհիներ, Ռեա եւ Այվի, սովորական ամբաստանութեամբ,— լրտես եւ աւազակներ։

*** Խորհրդային թերթ մը կը ծանուցանէ թէ Խապարովսքի (Ծայր. Արեւելք) զինուորական գերագոյն ատեանը մահուան դատապարտած է 24 հոգի, իբրեւ լրտես աւազակներ-թրոցքիական եւ դործակալ Ճափոնի։ Վճիռը գործադրուած է անմիջապէս։

Ուրիշ թերթ մը կը պատմէ թէ յուլիս 11ին Եարոսլաւի մէկ գործարանին մէջ, աթախանովական Ասպեռով սպաննուած է «ժողովուրդի թշնամի» Կոր-խովի կողմէ, որուն դիմակը վար առնուած էր։ Յուլիս 16ին ալ սպաննուած է ուրիշ աթախանովեան բանուոր մը, Ոխոով։ Ասպեռովի դատավարութեան օրը, առանց շատ ծանր պատիժներու դատապարտած է խումբ մը մարդիկ, որոնք յարձակումներ կը կատարէին մեղսակցութեամբ տնտեսական եւ քաղաքական ղեկավարներու։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, վերջերս թրոցքիական եւ պուխարինեան խափանարարներ եւ լրտեսներ երեւան հանուած են Եարոսլաւի ձղախէժի գործարանին մէջ, կարեւոր պաշտօններու վրայ։

Ճափոնը խօսքէն գործի անցաւ թնդանօթներով...

Երեքշաբթի օր, Չինաստանի կարեւոր մէկ շրջանը, Փէյփինկ, ռազմավայր դարձաւ կատաղի ճակատամարտի մը, Ճափոնցիներու եւ Չինացիներու միջեւ։ Ճափոնցիները ամբակոծեցին Վանկփինկը, որ կը գտնուի Փէքինի արեւմտեան կողմը, բայց քաղաքը մնաց Չինացիներուն ձեռքը։ Ուրիշ երեք կէտերու վրայ եւս կռիւներ մղուեցան։ Ճափոնցիները հրձիգ ռումբեր արձակելով կրակի տուին Վանկփինկ քաղաքը։ 35,000 Ճափոնցիներ ցամաք ելան անմիջապէս։

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ երկու կողմերը իրար կ'ամբաստանեն։ Ճափոնցիները կ'ըսեն թէ ստիպուած էին միջոցներ ձեռք առնելու, տեսնելով Չինացիներուն նենգամտութիւնը եւ իրենց զօրքին սպառնացող վտանգը։ Ըստ Չինացիներուն, Ճափոնցիները կ'ուզեն թէ առաջին անգամ Չինացիները բացին կրակը։ Այսպէս կամ այնպէս, պատերազմը անխուսափելի կը համարուի։

Ամբողջ աշխարհ կ'ողբայ Մարքոնիի մահը

Երէկ երկու տողով հաղորդեր էինք Իտալիոյ ամենամեծ գիտունին՝ Մարքոնիի մահը, արդիւնք սրտի հիւանդութեան։

Հռչակաւոր գիտնականը Հռոմ կը գտնուէր երեքշաբթի օր եւ մինչեւ կարեան ողջերթի կացած էր կնոջը։ Տուն դառնալով, սկսաւ աշխատիլ եւ կարդի դնել շարք մը թուղթեր։ Իրիկուան ժամը 6ին ժամադրութիւն մը ունէր Մուսոլինիի հետ։ Ժամը 5.30ին տկարութիւն մը զգաց եւ անմիջապէս կանչուեցաւ բժշկական թիկնը, որ հաստատեց թէ սրտի տագնապ մը կ'անցընէ։ Հիւանդին քով փութաց նաեւ Հռոմի մեծ մասնագէտը, Ֆրուկոնի, որ մասնաւոր խնամքով կը հետեւէր սրտին տկարութեան։ Այս անգամ հեռաձայնով նեղութեամբ խնդրեց Մուսոլինիէն, քանի որ հիւանդը պիտի չկրնար երթալ ժամադրութեան։ Մարքոնի անկողին դրուելով, քնացաւ դեղերու ազդեցութեան տակ։ Գիշերուան ժամը 2ին արթնցաւ եւ խնդրեց հիւանդապահուհիէն բաժակ մը բերել։ «Շատ լաւ եմ, կ'ըսէր, պարապ տեղը մի յոգնիք»։ Ժամը 3.30ին նորէն քնացաւ, քիչ մը հառաչելով եւ ցաւեր զգալով կողերէն։ Ժամը 3.46ին անկողնին վրայ դարձած եւ մեռած էր։

Գոյժը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ առտուն արշալոյսին։ Պապը, որ Մարքոնիի անձնական բարեկամն էր, ցաւակցական գիր մը ղրկեց ժամը 7ին։ Մուսոլինի անձամբ հանգուցեալին բնակարանը գնաց եւ խոնարհեցաւ Մարքոնիի մարմնին առջեւ։ Գոյժը խոր յուզում պատճառեց ոչ միայն Իտալիոյ, այլեւ ամբողջ աշխարհի մէջ, որ Մարքոնիի կը պարտի անթելի առաջին գործիքները։

Հանգուցեալը ծնած էր 1874ին։ Համալսարանական շրջանը լրացնելէ վերջ, անթել հեռագրի առաջին փորձերը կատարեց եւ գանձեց անգլիական կառավարութեան ուշադրութիւնը 1896ին, իսկ իտալական կառավարութեան ներկայացուց 1896ին, իսկ իտալական կառավարութեան 1897ին Անթելի առաջին հաղորդակցութիւնները հաստատեց Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ 1899ին, իսկ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի միջեւ՝ 1902ին։ Նոպէլեան մրցանակը (ֆիզիքոսութիւն) ստացաւ 1909ին. եւ անթել հեռագրի նոր դրութիւն մը հնարեց 1912ին։ Մեծ պատերազմի ընթացքին թանկագին ծառայութիւններ մատուցին իր կարճ ալիքներու գիւտերը։ 1923—24ին նոր փորձեր կատարեց որոնք մեծ աղմուկ հանեցին։ Ծերակուտական էր 1918էն ի վեր, յետոյ ընտրուեցաւ անդամ Ֆաշական գերագոյն խորհուրդին։

Տակաւին կը խօսինք իր կեանքի եւ գիւտերու մասին։

ՍՊԱՆԻԱՅԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԱՆՐ ԿՌՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Պելկրատի մէջ, Վալտիկանի եւ Եսկուրեալիոյ միջեւ ծրագրուած պայմանագրին առթիւ։ Հազարաւոր անձեր պակաշարեցին մայր եկեղեցին եւ զօրքը կրակ բացաւ։ Զօրքը չհասած, ամբոխ յարձակեցան մայր եկեղեցին եւ զօրքը կրակ բացաւ։ Վիրաւորներուն մէջ կը գտնուէին քանի փոխականներ գրաւած էին եկեղեցին։ Վիրաւորներուն մէջ կը գտնուէին քանի մը եպիսկոպոսներ։ Ոստիկանութեան վերատեսուչը հրաժարեցաւ։ Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ քաղաքին մէջ։ Հաւանական է որ երեսփ. ժողովը լուծուի։ Օրթատոքս եկեղեցին հովուապետը Անկլիքան եկեղեցիէն դիմեց, օգնութիւն խնդրելով։

ԾԱՆՕԹ ՓԱՍՏԱԲԱՆ Շարլ Լըկրան մէկ տարի կախակայման դատապարտուեցաւ, անարգած ըլլալով դատական իշխանութիւնը։

ՊԱՆԴՈԿՆԵՐՈՒ մասին գոյացած համաձայնութեամբ, 40 ժամուան աշխատանքը պիտի բաժնուի վեց օրուան վրայ։ Բանթողները գործի պիտի առնուին 10 առ հարիւր համեմատութեամբ։

Հ. Յ. Դ.

Դասախօսութիւն

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 23 Յուլիս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 181, Քուր Լաֆայէթ, «Զարդարեան գրադարան»։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
«ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔ»ԻՆ ՔԱՌ ՄՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՅՈՒԼԻՍ 25ի ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ
ՇԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Ժամը 2ին հանդիսաւոր բացումը կը կատարուի Շավիլի գերեզմանատունը Իշխան Արղութեանի Նորաշէն շիրիմին։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ՃԱՄՃԵԼԵԱՆ

Գեղեցկանուտ մասնակայ անտառին մէջ մինչեւ երեկոյ տեղի կ'ունենայ զանազան խաղութիւն, երգ, արտասանութիւն, եւրոպական եւ ժողովրդական պարեր նուագախումբի ընկերակցութեամբ։ ձոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։ Բացի խմիչքէն ծաչը կարելի է միասին բերել։

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները իրենց ընտանեկան պարագաներով։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Կառ Մոնփառնասէն շոգեկառք, իջնել Շավիլ. Puits Sans Vin. Փոն տը Սէվրէն 1 թիւ օթոպիւսը իջնել Շավիլ. Փէքոնէն առ ալ Վիրոֆլէ գացող շոգեկառքը իջնել Շավիլ։

Դաշտապարահանդէս

Խանասորի 40ամեակի յիշատակին, Սէն-Ժէրմէն Հ. Յ. Դ. «Վրէժ» խումբի կողմէ, 1 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Լա Փառոն» Գ. Յարութիւն Գրմալեանի օդասուն ագարակին մէջ։ Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

23 Յուլիս. Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին Café Voltaireի սրահը, 1 Place de l'Odeon, մէթրօ Օտէօն։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՈՔԹ. Հ. ԶՕՐԳՕՐԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, ՃԱՄՃԵԼԵԱՆ,
ԵՒ ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

Նիւթ ունենալով՝ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կ'երգէ Ալիս Գիւլպէնկեան, կ'արտասանէ Գ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Մուտք 2 ֆրանք

Դաշտապարահանդէս

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ 40ԱՄԵԱՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մօնսիւի գեղատեսիլ անտառին մէջ, 28 յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ։

Երգ, պար եւլն, մասնակցութեամբ ընտիր ճազպանտի։

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Թրամուէյէն առնել 8 թիւ Թրամուէյը եւ իջնել petit Versaillesկայարանը եւ մտնել Մօնսիւէն վեր բարձրանալ, անտառը ճամբայ ցոյց...

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզահայ Շաֆէօֆներու Ընդհ. Միութեան կողմէ կիրակի 1 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր Ռապէնսոնի Maison Figuesի պարտէզին մէջ։

Գեղարուեստական ծոխ բաժին փարիզահայ արուեստագէտներու կողմէ. Ապահովուած է մեծ օրքեսթր, ջազ Թանկօ, անակնկալներ։

ձոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։
Ընդրելի պաճուճային գոց սրահ։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակցութիւն.— Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ օթօպիւս եւ իջնել terminus. Porte de St. Cloudէն Issyէն եւ Clamartէն առնել EU օթօպիւսը եւ իջնել Plasseis Robinson.

Վերադարձը ապահովուած է հայ շոֆէօրներու կողմէ։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԵՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

տեղի կ'ունենայ կիրակի, 25 Յուլիս 1937 ժամը 3ին (կ. ե.)
Դպրոցասէրի պարտէզը, 1, Bld. du Nord, Raincy

ՈՍԿԻ ՋԱՆԻԿԸ

Երգախառն Թատերախաղ 1 արար

LA CHANSON A TRAVERS LES AGES

Հայկական նոր պարեր, մանկական երգախառն պատկերներ եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանի սանուհիներու կողմէ

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՃՈՌՃՈԼԻՏ, ՊՕՐ. ՃՈՒՆ ԳԻՒՖԷ

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Թօթօպիւս Օբէրայէն կամ Թօրէնէն 21 a — եւ Gare de l'Estէն կարկանի գիծը եւ իջնել Raincy-Pavillons.

ՔԷՄԱՆՋԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԼԻՈՆ.— Հրաժեշտի նուագահանդէս, 28 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.15ին, Յրգ. Թաղապետարանի սրահը։

ՓՈՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻԻ.— 24 յուլիս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Օթէլ Ֆրանսի սրահը։

Դաշտագնացութիւն

Մարսէյլի Հայ Երաժշտ. Միութեան դաշտագնացութիւնը տեղի պիտի ունենայ, Կիրակի 25 յուլիս, Simiane, Hameau de Siège, Sourc de Guyի, գեղեցիկ անտառը։

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք՝ ժամը 6.30 եւ 11ին, օթօպիւս Գուրսի կայանէն 7 — 8.30 — 9—10։

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՀԱՅ ՄԸ ՓՐԿԵՑ ՊՈՒՔՐԷՇԸ

»»»» ● ««««

Ցիտտ շահեկան բանախօսութեան մը մէջ, զոր Պուքրէշի Արհեստ. Ակադեմիայի սրահին մէջ ըրաւ Պրշնէվի դատարանին նախագահը Գ. Արուէլ Սավա, նոր փաստաթուղթերու լոյսին տակ կ'երեւի դէմքը Հայու մը որ երբեմն այնքան մեծ դեր կատարած էր Ռումանիոյ մայրաքաղաքին մէջ։

Տալէ ետք Մանուկ պէյ Միրզայեանցի կեանքին գիծերը, եւ անոր կապը հայ ժողովուրդին հետ, բանախօսը պարզեց անոր դերը նաեւ Պուքրէշի քաղաքական անցուդարձերուն մէջ հետեւեալ կերպով.

— Նորութիւնը զոր պիտի ներկայացնեմ այսօր, շատ կարեւոր փաստաթուղթ մըն է, զոր գտայ Հընչէշթի մէջ։ Ան մէկ յայտարարագիրն է Ռուսիոյ-Վալաքիոյ մետրապոլիտ Տօսօթէուի, գրուած 1808 յուլիս 1ին։ Հոն կը պատմուի նախ չահատակութիւնները Մանաւ Իպրահիմի հրոսակախումբերուն՝ որոնք կը սպառնային Պուքրէշ ալ արշաւել, օգտուելով ռուս-թրքական պատերազմէն։ Ու ահա կը յայտնուի Մանուկ՝ իր ազդեցութիւնը եւ խելքը ի սպաս դնելով Պուքրէշի փրկութեան համար։ Ան ամէն հնարք փորձեց որպէսզի ռուս բանակը թըրքականէն առաջ Պուքրէշ մտնէ՝ եւ Պուքրէշէն աղէտ մը խնայուի։ Թուրքերը որոնք Հօթին էին, դանդաղեցուցին իրենց յառաջխաղացութիւնը, ինչպէս միշտ սովոր են ընելու։ Թուրքերը ուզեցին առաջ մտնել Պուքրէշ։ Անխուսափելի էր աղէտը։ Մանուկ պէյի հնարամտութիւնը դարձեալ գործեց։ Ան յաջողեցաւ Պուքրէշի կառավարիչ կարգել տալ իր մէկ մարդը Ահմէտ աղա, որուն ձեռք առած միջոցներուն շնորհիւ Մանաւօղլուի աւազակախումբերը չկրցան Պուքրէշ մտնել, եւ միւս կողմէ Պուքրէշի պէտքերը ապահովեց վերահաս աղէտէն։ «Մեր բարերարը, կ'ըսէ Մետրոպոլիտին վկայաթուղթը, ոչ մէկ դրամ չառաւ իր ըրածին փոխարէն, այլ իր գրպանէն ծախսեց։ Միայն Մուսթաֆա փաշային 60,000 դրուշ տուաւ այդ առթիւ»։ Ռուսերը Պուքրէշ մտան դեկտեմբեր 23ին, ուրեմն 100 օր յետոյ Թուրքերէն։ Ու հոգ կը սկսի Մանուկ պէյի ուրիշ մէկ դերը։ Ան միջնորդութիւն փորձեց ռուս-թուրք պատերազմիկ կողմերուն միջեւ, ու յաջողեցաւ։ Այդ գործն ալ սուղի նստաւ իրեն, 900 հազար դրուշ մը ծախսած է երկու կողմի դէմքերը կաշառելու համար, 34000 դրուշ տըւած է միայն Կալիպ փաշային։

Անկէ յետոյ է որ Մանուկ պէյ Բ. Դռնէն մեղադրուեցաւ իբր Ռուսերուն ծառայ։ Մեր մէջ ալ յաճախ յիշատակուած է անոր ռուսասիրութիւնը, եւ հաշտութեան դաշնագրով Պեսարապիոյ Ռուսերուն անցնիլը Մանուկ պէյի վերագրուած է։ Բայց այն օրուան ըմբռնումով դատեցէք։ Ո՞րը պիտի նախընտրէիք դուք Թուրքին եւ Ռուսին. միայն Մանուկ պէյի մասնորութիւնը չէր առ. այդպէս կը խորհէին ժամանակակից բոլոր պոյարները։

Մանուկ պէյ Թուրքերուն վախէն Սիպիու անցաւ, ու անկէ Պրաշով։ Իր թուղթերուն մէջ գտայ Մէթէրնիխի նամակը որ զինք Աւստրիա կը հրաւիրէ։ Մանուկ պէյ նախընտրեց Պեսարապիա անցնիլ, իշխանական տիտղոս ստացաւ Ռուսերէն եւ գնեց Հընչէշթի կալուածները 1815ին. տարի մը չանցած մեռաւ հոն։ Ուրեմն սխալ է զայն Պեսարապիայի նկատել։ Պուքրէշն է իր գործունէութեան ատրիներուն խաբերը. յիշեմ այս առթիւ իր ռումաներէնը ան կարգին կը գրէր։

Մանուկ պէյ մեծ առեւտրական մը եւ քաղաքական դէմք մը չէր միայն, այլեւ հայ հայրենասէր մըն էր։

Կտակը զոր ան ըրած է եւ որ ձեռքիս տակն է ահա իր բնագիրով, ամէնէն պերճախօս փաստն է իր Հայու զգացումներուն։

Կտակը գրած է ան 1815ին Պրաշովի մէջ, ուր Պուքրէշէն գացած էր ապաստանիլ թրքական վրէժխնդրութենէ մը վախնալով։

Իր մահէն ետք պայման կը դնէ ան որ հետեւեալ նուիրատուութիւնները ըլլան իր թողօնէն.— 2000 դրուշ էջմիածնին, 1000 Երուսաղէմին, 1000 Կ. Պոլսոյ պատրիարքարանին, 1000 Մշոյ Ս. Կարապետին, 1000 Լիմ Անապատին, 1000 Կտուց Անապատին, 3000 Ռուսճուքի աղքատներուն, 1000 Պուքրէշի հայ քահանաներուն եւայլն։

Անկէ զատ, Պուքրէշի հայ համայնքին կը կտակէ եկեղեցւոյ բովի իր շէնքը՝ դպրոցի վերածելու համար, եւ այդ առթիւ 24,000 լէյ կը դատկացնէ նորոգութեան ծախքերուն, եւ գումար մըն ալ կը թողու որպէսզի երկու հայ ուսուցիչ պահուի մշտապէս եւ 30 հայ աշակերտ ձրի կըրթուին։ Պէտք է այս դպրոցը չինուած ըլլայ, որովհետեւ Պուքրէշի հայ դպրոցին մէջ հայ մանուկները ամենօրեայ մաղթանք մը կ'արտասանէին, որ 1844ին Գէորգ արք.ի կողմէ խմբագրուած էր եւ ուր Մանուկ պէյի անունը յիշատակուած էր իբր բարերար։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Լուսաբեր Տէօքմէճեան կը փընտռէ իր հօրաքրոջ աղջիկը, Աֆիոն-գարահիսարցի, Տիկին Եղիս Մոստանեան, հօր անուն՝ Գառնիկ Գարլանեան։ Իմացնել Լուսաբեր Տէօքմէճեանի. 8, Rue Gerard, Paris (13), France.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Rédaction et Administration — Téléphone : Glacière 15-70
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 23 ՅՈՒԼԻՍ — VENDREDI 23 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3479 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ա՞ՍՏՂՆ Է ՈՐ ԿԸ ՄԱՐԻ, ԹԷ ԿԱՌՔԸ ՇՐՋԵՑԱՒ

›››› ○ ‹‹‹‹

—«Բոլորս ալ աշխատեցանք որ ամբողջ ժողովուրդին սիրելի դառնայ այսՀայաստանը-որուն ատաղձնկապեցինք մեր ապագայերազներուն եւ իտէալներուն կառքը: Սակայն դժբախտաբար, հայրենիքի իրականութեամբ խանդավառուած հայ ազգասիրութիւնը միշտ բախեցաւ ապազգային համայնավարներու հակառակութեան»: (Պայքար, 26 մայիս):

Ուրեմն, փլուզո՛ւմ, փլուզո՛ւմ, քանի որ աստղը մարեցաւ կամ կը սպառնայ մարիլ, կէս ճամբան ձգելով «կառքը»...

Ահա այսպէս մէկ ծայրայեղութենէն միւսը կը գլորին, յուսալքութեա՛ն բարձունքէն լպրծուն գետնին վրայ կը թաւալին մարդիկ, երբ կ'ուզեն քաղաքական կեանք վարել բանաստեղծութեամբ: Անկիւնի պատուհանէն դիտելով դէպքերը: Այն ալ մէկ աչքով:

Հապա ո՞ւր մնաց նոյն հոսանքին պնդումը թէ զարեւու ընթացքին, մինչեւ իսկ Մեծն Տիգրանի օրով, Հայաստան երբեք այնքան ապատ եւ զօրաւոր եղած չէ, որքան այսօր, ընդ հովանեաւ Խ. Միութեան, որ կը նշանակէ ամենազօր Ռուսաստան:

Եւ դեռ չափնցէք խորութիւնը յուսահատութեան.

— «Խորհրդային Հայաստանի վերջին անցուդարձերն աւելի խիստ շեշտած են յուսախաբութիւնը ազգասէրներու, այն վախը ներշնչելով թէ ներքին վտանգ մը կը սպառնայ ջնջել ազգային ոգին եւ հայկական մասնայատկութեանց արդէն իսկ շատ տկար արտայայտութիւնները»:

Այսպէս կամ այնպէս, «ապագայ կը խոստանայ» այս ուշացած սթափումը: Եթէ երբեք ուզմախոյզ մը չէ:

Թէ նոյն օրկանին եւ թէ ուրիշ ռամկավար թերթերու մէջ երեւցած գրութիւնները ալ կը հաստատեն եթէ ոչ զարձ, գոնէ վերաքննութեան փորձ մը, որ արժանի է լուրջ ուշադրութեան:

Օրինակ, Փարիզի ռամկավար օրկանը կը շարունակէ անխնայ պատռել Հօկին դիմակը, զայն կոչելով պարզապէս պոլշեւիկեան գործակալութիւն: Այս առթիւ գործածելով բառեր ու բացատրութիւններ որոնք մասնաւորութիւն կը համարուէին երէկ:

Մերկացումներու այս քաղաքականութեան առաջին աղդանշանն ալ Ամերիկայի «Պայքար»ը արձակեց, եւ կը շարունակէ զայն խորացնել ամէն օր:

Ոչ լանք, ոչ ալ խնդանք, յիշեցնելով նոյն հոսանքին երէկուան եւ այսօրուան համոզումներուն միջեւ բացուած խրամատը, նոյն այս հարցերու մասին:

Մաղթենք, միայն, որ աւելի զարգանայ վերաքննութեան այս փորձը, եթէ ոչ լուրջ եւ փոխադարձ գործակցութեան մը յանգելու, գոնէ սահմանափակելու համար անմէջ բանդխոսութիւններ որոնք աւելի կը պղտորեն տարբերէն ի վեր:

Ասոր համար ալ, բարեկամական խորհուրդ մը,— դէթ այսուհետեւ աւելի ուշադրութեամբ կարդալ «Խ. Հայաստան»ը եւ ուրիշ թերթեր, մանաւանդ «Իզվեստիա»ն ու «Փրավտա»ն: Վերջապէս ասոնք Դաշնակցական թերթեր չեն, որպէսզի սրտնեղութիւն պատճառեն:

Այն ատեն պիտի համոզուին որ, եթէ «աստղ»ը տեսած բլլային այնպէս ինչպէս որ էր սկիզբէն ի վեր, իրենց «ապագայ երազներուն եւ իտէալներուն կառքը» ոչ այնքան շատ կը շրջէր, ոչ ալ այնքան ջուր ծեծած կ'ըլլային, 15 տարի անընդհատ:

Անցնելով բուն հարցին,— ուրեմն «Հայաստանասէր»ներն ալ եկած են այն եզրակացութեան, թէ կարելի չէ ծայրայատիկ նոտիկ եւ բազկատարած աղօթել, քանի որ,—

1. *Հայաստանի կամ Խ. Միութեան մէջ,* «*ներքին վտանգ մը կը սպառնայ ջնջել ազգային ոգին եւ հայկական մասնայատկութեանց արդէն իսկ շատ տկար արտայայտութիւնները*»: (Պայքար):

2. «*Ի՞նչ սեւ ճակատագիր վերապահուած է այս ժողովուրդին, եթէ 1917ի ռուսական քայքայումը անգամ մը եւս կրկնուի*»: (Ազատ, 12 յունիս):

3. «Թուրքիայէն անկորնչելի իրաւունքներ ունինք զորս կը պահանջենք»: (Նոյն.— այս է որ կը կոչուի «Մեծ Տեսիլք»):

4. Հօկը «այս ժողովուրդին իրեն տուած վստահութիւնը չարաչար գործածեց, զայն անամօթաբար խաբելով»: (*Ազատ*, 10 յուլիս):

5. «Այս երեւոյթէն խորապէս ազդուած հայրենասէրներ տարուած են մտածելու որ ինքն իր գլխուն քալող Հայաստանը պէտք է թողուլ իր բախտին, որպէսզի գաղթական Հայն իր ուշադրութիւնը կեդրոնացնէ իր վիճակին եւ իր կեանքի իրականութեանց վրայ»: (*Պայքար*, 26 մայիս):

Եթէ միայն այս կէտերը բանաձեւի մը վերածուէին, առանց ուրիշ մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, կ'ունենայինք պատկեր մը, որուն առջեւ իր պատասխանատուութիւններն ու պարտականութիւնները դիւրաւ պիտի կրնար ճշդել որ եւ է հոսանք:

Արդարեւ, այդ հարցերը մտածումի եւ գործունէութեան նիւթ կը պարունակեն բոլորին համար, երկու հիմնական ճակատներու վրայ,— 1. Հայաստան,— 2. Հայկական Արտասահման:

Եւ մենք վստահ ենք որ, եթէ կանխակալ կարծիքները փարատին, աշխատանքի բաժանումն ալ ինքնին կը կատարուի:

Չէ՞ որ իւրաքանչիւր հոսանք պիտի գործէ համաձայն իր խառնուածքին եւ կարողութեան: Ես այս ճամբով կ'երթամ, դուն միւս, ես այսքան ուժ ունիմ, դուն այնքան,— բայց եւ՛ իմ եւ՛ քու նպատակը պիտի ըլլայ իրար դիմաւորել կեդրոնական ճամբուն վրայ,— զօրացում, լրացում եւ ապահովութիւն Հայաստանի, ինքնապաշտպանութիւն գաղութներու:

Այն ատեն դժուար թէ կառքը կէս ճամբան մնայ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻՆ

›››› ○ ‹‹‹‹

Տեղահանութիւն եւ զանգուածային ջարդեր

Մասնաւոր աղբիւրէ մը մեզի կը հաղորդեն հետեւեալ տեղեկութիւնները, յուլիս 6, 8 եւ 9 թուականներով.—

Բովանդակ Քիւրտիստանի մէջ շարժումը շրջան առ շրջան կը ծաւալի: Քրտական զինուած ոյժերը այսօր կը հաշուեն մօտաւորապէս 100,000 հոգի, Տէրսիմէն մինչեւ Պարխարեան լեռները, մինչեւ Արարատ, Վանայ շրջան, Սասուն, Ճապաղջուրի լեռները եւ մինչեւ Իրաքի սահմանը: Իսկ եւ իսկ թրքական դաժանութեամբ էնկիւրի կը ջարդէ ու կը փճացնէ քիւրտ ժողովուրդը: Ոչ միայն ըմբոստները, այլեւ մանուկները, կիները ու ծերերը:

Փախստական Քիւրտ մը կը պատմէ.— Միտիարի եւ Մարտինի բանտերը լեցուն են Քիւրտերով: Գիշերները խումբ խումբ կը հանեն եւ կ'անհետացնեն: Դուրսն ալ այդպէս է: Եւ ոչ միայն բանտարկեալները կը փճացուին, այլ եւ դուրսի խաղաղ ժողովուրդը: Աչքերովս տեսայ, թէ ինչպէս ոստիկան-զինուոր մը 11 հոգի գնդակահարեց: Քովս կարմիր թաշկինակ մը տեսնելով, զիս ալ բանտարկած էին, լսելով թէ մաքսանենգութեամբ կը զբաղիմ: Հրաշքով ազատեցայ»:

Եկուորները սարսափով կը խօսին սահմանէն անդին տեղի ունեցող արիւնոտ անցքերու մասին:

Սէյիտ Րիզայի պատասխանը Թուրքերին

Յուլիս 1ին Արարիւրքը Էնկիւրիէն հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը կը ղրկէ Տէրսիմ, Սէյիտ Րիզային, առաջարկելով, որ զէնքերը վար դնէ եւ հաշտութիւն կնքէ:

Սէյիտ Րիզա առանց յանձնախումբին հետ անձամբ տեսնուելու՝ զայն ետ կը ճամբէ, անոր հետ Արարիւրքին ղրկելով հետեւեալ պատասխանը.

— «1918ին ՁԵԹԵԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՎ ԴՈՒՔ ՁԵՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՍՏԱՏԵՑԻՔ ՄԵՐ ՀՈՂԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ: ԱՅԴ ԹՈՒԱԿԱՆԷՆ ԱՍԴԻՆ ԴՈՒՔ ՀԱԼԱԾԵՑԻՔ ԵՒ ՋԱՐԴԵՑԻՔ ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ, ԻՍԿ ՄԵՆՔ ԼՌԵՑԻՆՔ. ՍԱԿԱՅՆ ՄԵՐ ԴԱՌՆ ՎԻՃԱԿԸ ՀԱՐԿԱԴՐԵՑ ՄԵԶ, ՈՐ ՄԵՆՔ ԱԼ ՁԵԶԻ ՆՄԱՆ ՀՐՈՍԱԽՈՒՄԲԵՐ ԿԱԶՄԵՆՔ, ԿՌՈՒԻՆՔ ՁԵՐ ԴԷՄ ԵՒ ՄԵՐ ՕՃԱԽՆԵՐԸ ՊԱՇՏՊԱՆԵՆՔ: ԱՅՍՕՐ ՄԵՆՔ ՄԵՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՆԻՆՔ.

«ԼՍԻՐ ՏՈՒԵՔ ԱԹԱԹԻՒՐՔԻՆ, ՈՐ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՊԷՏՔ ՉՈՒՆԻՄ ԵՒ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՄ ՏԵՐՍԻՄԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՄԻՆՉԵՒ ՈՐ ՑԱՆԿԱՄ»:

Յանձնախումբը այսպէս ձեռնունայն կը վերադառնայ եւ այս պատասխանէն յետոյ է որ նոր սաստկութեամբ մը կը վերսկսին կռիւները՝ մեծ կորուստներ պատճառելով թուրք բանակին:

Կռիւներ Սասունի մէջ

Նոյն աղբիւրէն՝ Սասունի կռիւներու մասին.—

— Լեռը կռիւներու մէջ է: Թրքական զօրքերը քանի մը անգամ յարձակումներ գործած եւ կորուստներով ետ դարձած են. անյաջողութիւնները հարկադրած են, որ հրամանատարութիւնը Կէնճէն եւ Արնէշէն մօտաւորապէս երեք գունդ նոր զօրք ճամբէ դէպի Սասուն: Հըրօտի վրայ Թուրքերը յանկարծ երեք վաշտով կը յարձակին. Քիւրտերը կատաղաբար կը դիմադրեն, մէկ վաշտը կը քնջնջեն, իսկ մնացեալը խուճապահար փախուստի կը մատնեն: Հրամանատար Անմէտ պէյ ծանրապէս կը վիրաւորուի: Գերիներու մէջ երեք հոգի Քիւրտերի գտնուելով վար կը դրուին: Ապստամբները Արնէշէն եկող զինուորներու առջեւը կը կտրեն Քրթխէ եւ Զլթոյ գիւղերու քով, կը սպաննեն 13 հոգի, կը վիրաւորեն 8 հոգի եւ կը գրաւեն 6 բեռ ռազմամթերք եւ 8 բեռ պարէն:

Ֆրանքին երեւոյթներ եւ ուրիշ ձգեր

Ֆրանքին ելեւէջները լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառեն հրապարակին վրայ: Անկումը կը շեշտուի մէկ օրէն միւսը, հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն եւ պաշտօնական հաւաստիքներուն: Առջի օր տոլարը 26.50էն բարձրացաւ 26.85ի, իսկ անգլիականը՝ 131.60էն 133.75ի. Կը կարծուի թէ կոյուն վիճակ մը պիտի հաստատուի, երբ հրատարակուին ծախքերու կրճատման մանրամասնութիւնները եւ ուրիշ տնօրինութիւններ:

Ելմտական նախարարութիւնը ապահովիչ տեղեկութիւններ հրատարակեց վարկի մասին, պետական թուղթերու պաշտպանութեան հարցին առթիւ: Ինչպէս գրած ենք, հիմնադրամ մը պիտի հաստատուի, արժեթուղթերու պաշտպանութեան համար: Այս առթիւ մշակուած հրամանագիրը պիտի հրատարակուի այսօր: Պաշտօնական ցեկոյցին համաձայն, հիմնադրամը պիտի ըլլայ աւելի քան 6,000.000,000 ֆրանք, որ պիտի ճարուի Պանք տը Ֆրանսի ոսկի պահեստին արժէքին յաւելումով: (Այժմ ֆրանքին ոսկին կը հաշուեն 48 միլիկրամ, փոխանակ 49ի, որ արժէքին հիմը կը կազմէր, երբ ֆրանքը անջատուեցաւ ոսկիէն): Այս տրամադրելի դումարով արժեթուղթեր պիտի գնուին, երբ անոնց գինները բուն հրապարակի արժէքէն վար ըլլան: Ուրեմն կառավարութիւնը պիտի օգնէ թէ գինները բարձրացնելու եւ թէ հանրային պարտքին մէկ մասը վճարելու:

Չինեւճապոնական ճակատին վրայ

Ճափոնական ռմբակոծութենէն վերջ, համաձայնութիւն մը գոյացաւ փոխադարձաբար քաշելու չինական եւ ճափոնական զօրքը: Բայց, երկու կողմն ալ կազմ ու պատրաստ կը սպասեն, կռիւը վերսկսելու համար, աւելի լայն տարածութեան մը վրայ: Միւս կողմէ, չինացի հրամանատար մը մերժեց ետ քաշել իր բանակը. իսկ Ճափոն կը շարունակէ նոր զօրք ղրկել հիւսիսային Չինաստան, միշտ սպառնալով Փէքինի: Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը չէ բարեփոխուած, եւ փոթորիկ մը կրնայ պայթիլ մէկ օրէն միւսը:

Կը հաստատուի թէ 35000 ճափոնցի զինուորներ ցամաք ելած են, վիճելի շրջանը երթալու համար:

Նոր խառնակութիւններ Սուրիոյ մէջ

Դամասկոսէն կը հեռագրեն երեքշաբթի օրուան թուականով.— *Իբրեւ հետեւանք ֆրանքի անկումին, գինները բարձրացած ըլլալով, ժողովրդական ծաւալուն ցոյց մը տեղի ունեցաւ այս առտու: Ցեռայ ոստիկանութեան եւ ցուցարարներուն միջեւ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ: 1 ոստիկան սպաննուեցաւ: Քաղաքացիներէն ալ երկու հոգի սպաննուեցան եւ շատեր վիրաւորուեցան:*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՐՈՎ ԳԱՆ, ՀԱԶԱՐ ԲԱՐՈՎ...

Փարիզի ցուցահանդէսը միջազգային անհամար բազմութիւն մը թափեց այս ափերուն վրայ: Եւ դեռ կը հասի գետը: Մասնաւորապէս Անգլիայէն, Հիւսիսային երկիրներէն եւ Ամերիկայէն:

Այցելուներուն մէջ աչքի կը զարնեն, նաեւ, Հայերը: Անշուշտ «կոկիկ բազմութիւն մը», բաղդատելով միւս հսկայ հազարաւորներուն հետ: Բայց եւ այնպէս նշանակալից:

Եւ «*Յառաջ*»ի խմբագրատունն ալ դարձած է տեսակ մը ուխտատեղի:

Հեռաձայնը կ'աւետէ, առտուն կա...

— Զաքրեան, Ալժերիայէն: Ե՞րբ կրնաք ընդունիլ:

— Յակոբ Խաչմանեան, Ամերիկայէն. ե՞րբ կրնամ տեսնուիլ:

— Մարգար Վ. անեան, Խարբերդէն Պոստոն...

— Խնդրեմ յայտնեցէք Նարդունիին թէ իր մօրեղբօր տղան եկած է Ամերիկայէն:

— Տիկին եւ օրիորդ Խ. Սաֆրեանէն:

— Նկարիչ Զարեհ Մութաֆեան, Ժընեւէն:

— Վարդգէս Անպուրեան եւ տիկին՝ Արմենուհի Տիգրանեան, կրնա՞նք ձեզի հանդիպիլ ժամը 5ին:

Դեռ ուրիշներ ալ եկած կառախումբէն իջած եւ տեղաւորուած, առաջին բարեւը կու տան «*Յառաջ*»ի.

— Շատ բարեւներ Պուքրէշէն:

— Մէն Շամոնէն, «Պզտիկ գիւղին մեծ աղան», ընկերս ալ՝ Ամերիկայէն:

— Թօմանէն, չէ՞ք յիշեր, առջեւի կարգը նստած էի, երբ ճառ կը խօսէիք, երեք շաբաթ առաջ:

— Մարսէյլէն, կը յիշէ՞ք, չէ՞:

Եւ այսպէս ամէն օր, աշխարհի բոլոր մասերէն:

Շատեր ալ նամակ են, կամ կը պատրաստուին:

Բարով գան, հազար բարով:

— Նարդունի, Ամերիկայէն կամ Եգիպտոսէն կրնան գալ, տոլարը 26 է, եւ անգլիականը 135, գաւառէն ալ, իսկ Պալքաններէ՞ն, լէյով, լէվայով, տրախմիով...

— Կուգա՞ն, կուգա՞ն. այնպիսի դիւրութիւններ ընծայուած են որչափ կրնար երեւակայել: Օրինակ մեր ազգակիցը երբ ուղարկի տոմսակ ստացած է 3500 լէվայի:

— Օրիորդ, ի՞նչպէս կը գտնէք Փարիզը.

— Անտանելի, անտանելի, այս ի՞նչ աղմուկ է, ի՞նչ օդ.

Ձայն մը՝ Ամերիկայէն.

— Աղմուկի մասին մի՛ խօսիք. Նիւ Եորքի կամ Պոսթընի յետոյ փողոցէն անցէք, այնպիսի ժխոր մը կը տիրէ որ դուք հոս չէք տեսներ Օփերայի կամ Սէն Լազարի հրապարակին վրայ: Եւ մեր բնակարանը կը գտնուի 80րդ յարկին վրայ:

— Լեւոն, ի՞նչպէս պիտի պատուենք այս հիւրերը, կը հարցնեմ «Վարչապետ»ին:

— Բոլորս մէկ ժողվենք, դաշտահանդէս մը կազմակերպենք: Դուն ալ ճառ մը կը խօսիս, հետեւեալ բնաբանով.— «Տարագիրներ բոլոր երկիրներու, միացէ՛ք»: Իսկ Նարդունին անշուշտ սօլօ մը կ'երգէ, օրինակ՝ «Անգամն Ասուած»:

Ն.— Թող «լօթթօ»ն զարնէ, շարականն ալ կ'երգեմ:

Եւ օրը իրիկուն եղաւ... ձեռագիր կարդալով, փորձ սրբագրելով:

Վ.Ա.Հ.

ՍԵՒ ՑԱՆԿԸ ԿԸ ՃՈԽԱՆԱՅ ԱՄԷՆ ՕՐ

›››› ● ‹‹‹‹

Հռչակաւոր Եակոտան ալ դաւաճան

Ամիսներու չարաչուք լռութենէն վերջ, խորհրդային թերթերը երեքշաբթի օր վերսկսան խօսիլ Եակոտայի մասին, առանց, սակայն, շատ բան յայտնելու: Մինչեւ հիմա Եակոտա կ'ամբաստանուէր իբրեւ գռեհիկ գողծարար մը, որ կը մսխէր հանրային դրամները: Այս անգամ պաշտօնաթերթ «Իզվեստիա» զայն կ'ամբաստանէ իբրեւ «ստոր դաւաճան մը որ փորձեց ժողովուրդի թշնամիներուն ծախել չուեւորներու դիկտատուրային հզօր միջնաբերդը՝ Չեկա-Կէփէու—Նարկոմնուէլը, բայց Սթալինի արթուն աչքը ժամանակին երեւան հանեց իր դաւաճանութիւնը»:

Եակոտա ինքն էր որ ձերբակալեց եւ աքսորեց Թրոցքին. բայց այժմ ինքն ալ պիտի դատուի իբրեւ թրոցքիական, եթէ արդէն «մաքրուած» չէ...

**** Ջեկայի հիմնադրին՝ հռչակաւոր Ձէրժինսքիի մահուան 11րդ տարեդարձին առթիւ, խորհրդային թերթերը կը պանծացնեն անոր մատուցած թանկագին ծառայութիւնները, Եակոտան անգամ մը եւս խարանելու եւ անոր յաջորդը՝ Եէժովը փառաբանելու համար: «Համաշխարհային յեղափոխութեան բոցավառ եւ անողոքաստ սուրը» (Ձէրժինսքի), կը ներկայացուի իբրեւ «կատարեալ եւ ազնիւ ասպետ մը, անվեհեր եւ անբասիր»: Եւ, ո՛վ հեգնութիւն, ժառանգորդապէս կը փառաբանուի իր բարութիւնը մանուկներու եւ... անասուններու հանդէպ:*

**** Երէկ հրատարակեր էինք մանրամասն ցանկ մը «ժողովուրդի թշնամիներու», բոլորն ալ երեւելիներ: Ահա վերջին նորութիւնները, համաձայն խորհրդային թերթերու (20 յուլիս).—*

1. *Փոփոֆ, խմբագրապետ Ուկրայնայի կուսակցական պաշտօնաթերթին, «Վոմունիստ»ի: Ձերբակալուած է իբրեւ թրոցքիական լրտես:*

2. *Մօրոզ, Նախագահ համառուսական արհեստակցական միութեան կ'ամբաստանուի իբրեւ խափանարար*

3. *Կլինքա, տնօրէն Կէրչի հսկայ մետաղագործարանին, որ կը մեղադրուի թէ խանգարած է ամբողջ կազմակերպութիւնը, ամէն բան ձգելով «Թրոցքիական-Պուխարինեան խափանարարներու»:*

Հայ եւ Ֆրանք պայքար Սուրիոյ մէջ

ԽՄԲ.— Վերջերս հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ ծանր դէպքեր պատահած են Ճէզիրէի շրջանին մէջ: Պոլսոյ Ճիւմհուրիյէթը հետեւեալ կասկածելի տեղեկութիւնները կը հրատարակէ, այս խորագրին տակ.—

Մարտինէն հասած լուրերու համաձայն, Սուրիոյ Հասիչէ, Տէրզօր եւ Գամըշլը շրջաններուն մէջ խառնակ կացութիւն մը կը տիրէ: Վաթանիները կ'ուզեն այս տեղերէն դուրս հանել Հայերն ու Ֆրանսացիները եւ ասոր համար ամէն զոհողութիւն աչք առած են: Յուլիս 8էն սկսեալ Տէնհամ աշիրէթը պաշարած է Գամըշլըն, սպառնալով Հայերուն եւ Ֆրանսացիներուն պարպել քաղաքը: Իսկ Վաթանիները Թայ աշիրէթին ալ հրամայած են չօգնել անոնց: Ասոր վրայ, յիշեալ աշիրէթին պետ Սինճար փախած է Գամըշլըի մեծամեծներէն Գասսուր Դամասկոս փախած է:

Գամըշլըի բոլոր Հայերը զինուած են: Շուկան 5 օրէ ի վեր գոց է եւ արտաքին ու ներքին հաղորդակցութիւնը խզուած են: Հայերը մեծ մասամբ ֆրանսական զօրանոցները, ոմանք ալ եկեղեցիները ապաստանած են, իսկ մէկ մասն ալ պահակ կը քաշէ: Հրեաները դրամ կու տան Հայերուն որ ռազմանիւթ գնեն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

Ի՞ՆՉ Է ԿԱՏԱՐՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Գ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՍՏՐԿԱՑՈՒՄ

Ուրեմն, որո՞նք են, այն պատճառները, որոնք ծնունդ տուին եւ սնուցանում են խանջեանականութիւնը։

Քաղաքական պատճառների մասին շատ չենք խօսիր. այդ պատճառները արդէն ծանօթ են ամէնքին — Հայաստանի մեկուսացումը, բռնագրկումն ու ստրկացումը առաջ Թիֆլիսի ու Մոսկուայի, իսկ այժմ, Ստալինեան սահմանադրութեան կիրառումից յետոյ, Մոսկուայի լծի տակ։ Քաղաքականապէս Խորհ. Միութեան կազմի մէջ, Հայաստանը վեր է ածուած բացարձակապէս արհամարհելի մի քանակի։ Ապացոյց, թէկուզ, սահմանների պարագան. համայնավարական կամ խորհրդային ո՞ր սկզբունքների հիման վրայ հարիւր տոկոսով հայկական Ղարաբաղն ու Ախալքալաքը յափշտակուած են Հայաստանից, կամ Հայաստանի սրտում ընկած Նախիջեւանը գրուած է Թուրք-ազրբէջանական տիրապետութեան տակ։

Հայաստանի բռնագրկման ու ներստացման աղաղակող ապացոյցներից մէկն էլ Խորհ. Միութեան Գեր. Խորհրդի ընտրութեան օրէնքն է, որ հաստատուեց յուլիս 9ին («Իզվեստիա», 10 յուլիս)։ Այդ օրէնքի 21րդ կէտով, ի գործադրութիւն սահմանադրութեան 34րդ յօդուածի, Միութեան Խորհրդի անդամ պիտի ընտրուի երկրի իւրաքանչիւր 300.000 բնակիչից մէկ հոգի։ Յաջորդ, 22րդ կէտով, ի գործադրութիւն սահմանադրութեան 35րդ կէտի, Ազգութիւնների Խորհրդի անդամ ընտրուում է հետեւեալ կարգով. իւրաքանչիւր միութենական հանրապետութիւն տալիս է 25 պատգամաւոր, իւրաքանչիւր ինքնավար հանրապետութիւն՝ 11, իւրաքանչիւր ինքնավար շրջան՝ 5 եւ իւրաքանչիւր ազգային շրջան՝ 1 պատգամաւոր։

Այս հաշուով, Անդրկովկասի հանրապետութիւնները հետեւեալ ձեւով ներկայացուած պէտք է լինեն Խորհ. Միութեան գերագոյն օրէնսդրական ժողովներում. —

Վրաստանը, որ ունի, կլոր թւով, 3 600.000 բնակիչ եւ որի սահմանների մէջ են Աճարիստանի ու Աբխազիայի ինքնավար հանրապետութիւնները եւ Հարաւ. Օսեթիայի ինքնավար շրջանը, Միութեան Խորհրդին պիտի տայ 3 600.000 : 300.000 = 12 պատգամաւոր, Ազգութիւնների Խորհուրդին՝ 25 + 11 + 11 եւ 5 = 52 պատգամաւոր։

Ադրբէջանը, որի բնակիչների քանակն է, նոյնպէս կլոր թւով, շուրջ 3.000.000, նոյն համեմատութեամբ, պէտք է տայ Միութեան Խորհրդին 10 եւ Ազգ. Խորհրդին 41 պատգամաւոր։

Իսկ Հայաստանը, որ ունի շուրջ 1.200 000 բնակիչ եւ ոչ մի ինքնավար հանրապետութիւն կամ շրջան, Միութեան Խորհրդին պէտք է տայ 4 պատգամաւոր եւ Ազգ. Խորհրդին՝ միայն 25 պատգամաւոր։ Մինչդեռ եթէ Ղարաբաղն ու Ախալքալաքը վերադարձուէին իրենց բնական եւ օրինական տիրոջ, իսկ Նախիջեւանը, իբրեւ բնական պայման, կազմէր ինքնավար շրջան Հայաստանի սահմաններում, Հայաստանը Միութեան Խորհրդին կը տար 6 պատգամաւոր, իսկ Ազգութ. Խորհրդի 30, կամ 36, որով դէթ մասամբ, արդարացուած կը լինէր աղաղակող բռնագրկումը եւ հայ ժողովուրդը որոշ չափով կը վերադարձնէր իր նախկին դիրքը հարեւանների շարքում։

Այսպիսի վրան քաց անարդարութիւններն ու համայնավարութեան տարրական սկզբունքի խախտումները, բնականաբար, վերջ ի վերջոյ չեն կարող չնկատուել, եւ նոյն իսկ Ստալինեան լոյսից շլացած հայ բոլշեւիկներն էլ տեսել ու հասկացել են, թէ ի՜նչ զազրելի կամայականութիւն ու բռնութիւն է կատարւում ամենատնտեսական սրբութիւնների անունով։ Նոյն իսկ ստրկամիտ եւ ազգային տեսակէտով այլասերուած հայ բոլշեւիկը չի կարող ըմբռնել եւ ոչ մի լենինիզմով կամ ստալինիզմով չի կարող բացատրել, թէ ինչո՞ւ, օրինակի համար, Հարաւ. Օսեթիան ինքնավարութիւն ունի Վրաստանի սահմաններում կամ Ղարաբաղը ինքնավար Ազրբէջանում, իսկ վրացի համայնավարներ մերժում են ինքնավարութիւն տալ հայկական Ախալքալաքին, որի պայմանները ոչնչով չեն տարբերւում Հարաւ. Օսեթիայից ու Ղարաբաղից եւ որի բնակիչները, անդամ ի գին աքսորումների, պահանջում են կամ միանալ Հայաստանին, կամ դառնալ ինքնավար։

Միւս կողմից, Հայաստանի սահմանների վրայ, Խորհ. Միութեան դաշնակից ու բարեկամ Թուրքիան ընաջնջելով կամ վտարելով Հայերին՝ մեծ թափով եւ նիւթական անսահման զոհողութիւններով արտասահմանեան երկրներից Թուրք բնակիչներ է ներգաղթեցնում Թուրքիա, իսկ նոյն պահուն, Թուրքիայից հեռացուած Հայերը Հայաստանում տառապում են սովամահութիւնից, կամ փճանում են արտասահմանում։ Նոյն իսկ մոլեռանդ ու սահմանափակ հայ բոլշեւիկը չի կարողանում հասկանալ, թէ ինչո՞ւ «բարեկամ» ու «դաշնակից» Մոսկուան հանդուրժում է այս անարդարութիւնը եւ պէտ հնարաւորութիւն չի տալիս Հայերին էլ Հայաստան ներգաղթել, իբրեւ աննշան մեղմացում գործուած չարիքի։

Բնորոշ է որ երբ հայ բոլշեւիկը Ռուսաստանում է, նրան ամէն բան վարդագոյն է երեւում, եւ խորհրդային կարգերը՝ արդարութեան կատարեալ աստիճանը։ Բայց բաւական է որ մի քանի տարի ապրի Հայաստանում, մանէ Հայի կաշիի մէջ, տեսնէ ու զգայ հայկական իրականութեան բոլոր կողմերը, — եւ ահա նոյն այդ բոլշեւիկը ազգայնանում է եւ բանը հասնում է մինչեւ ընդվզումը, մինչեւ դաւադրութիւն նոյն այդ կենտրոնի դէմ, մինչեւ ինքնապաշտպանութիւն յուսահատութիւնից ... Բանը հասնում է այնտեղ, որ ամէնէն կատաղի հայ բոլշեւիկները դառնում են «գերմանեա-ճապոնական ֆաշիզմի գործակալներ» եւ — ո՞վ գիտէ — ուզում են «անջատել Հայաստանը Խորհ. Միութիւնից եւ հակախորհրդային ուժերի օգնութեամբ ստեղծել «անկախ» հայկական պետութիւն»։

Ի հարկէ, բոլոր հէքիաթները, «գերմանեա-ճապոնական ֆաշիզմի» մասին, որ «համաձայնութեան են եկել Դաշնակների ու առեւտրականների հետ» — պարզապէս Ամատունիների հիւանդ ուղեղի զառանցանքների արդիւնք են։ Երեւանում կարող են հանգիստ լինել։ Իրենց մօր արգանդից հակադաշնակցական ծնած Երզնկեանները, Եսայեանները, Փիրումովներն ու Շահվերդեանները Դաշնակցութեան հետ համաձայնութիւն չեն կնքի. բայց եթէ նրանք ըմբոստացել եւ Դաշնակցականների պահանջած «անկախութիւնն» են պահանջել (եթէ միայն պահանջել են), — այդ ապացոյց է այն բանի թէ ի՛նչ այլանդակ կարգեր ու բարքեր են տիրում խորհրդային Դանդրուարքայում, ուր շատ բան արդէն այնքան է հասել, որ նոյն իսկ հայ բոլշեւիկների բուռ քիթն է ըմբոստացել։

Գործնական կեանքում ի՞նչպէս է արտայայտւում «անկախութեան» պահանջը, հայ բոլշեւիկները ի՞նչ միջոցներ ունեն երկրի ինքնուրոյն շահերը պաշտպանելու։ Ըստ երեւոյթին, նրանց գլխաւոր զէնքը սաբոթաժն է, այսինքն՝ նրանք աշխատում են չկատարել այն ծրագիրները, որոնց նպատակն է Հայաստանի միջոցները օգտագործել Ռուսաստանի կարիքների համար։ Բոլշեւիկեան բարբառով այդ կոչւում է՝ վնասարարութիւն։ Վնասարարութիւնը, ըստ Ամատունիի, ընդհանրացած երեւոյթ է այսօր եւ կիրառւում է տնտեսութեան բոլոր ասպարէզներում։

Տեսանք արդէն «դաշնակ» բոլշեւիկների վնասարարութիւնը բամբակի եւ պղնձի արդիւնաբերութեան բնագաւառում. ջանք է թափւում, որ Հայաստանի բամբակն ու պղինձը մնան Հայաստանում, իսկ եթէ այդ անկարելի է, մշակութիւնը չզարգացնել, աւելի լաւ համարւում որ Հայաստանի հանքը մնայ հողի տակ, քան հանուի ու տարուի Ռուսաստան։ Սակայն, այդքանով չի վերջանում «վնասարարութիւնը»։ Ամատունին, օրինակ, դառնօրէն գանգատւում է, որ ցեմենտի գործարանը փոխանակ 140.000 թոն ցեմենտ արտադրելու, տալիս է միայն 90.000։ Դուրս է գալիս, որ գործարանի կառավարիչ Շամչեանը «օրհներակալուած է», «հակայեղափոխական Երզնկեանի հետ միասին, Տէր Գաբրիէլեանի վիտութեամբ, ցեմենտի գործարանի արտադրանքի պլանաւորումը կատարել է այնպէս որ մեր խոշոր շինարարութիւնները եւ մասնաւորապէս հարեւան հանրապետութիւնների շինարարութիւնները տարբեր տարի չեն ստացել պլանով նախատեսուած իրենց հասանելիք ցեմենտը։ Սոյիւզ ցեմենտի գլուխ կանգնած եւ բոլորին յայտնի ընկ. Լուկաշինը շատ քիչ ուշադրութիւն է դարձնում այս գործարանի էական կարիքները բաւարարելու վրայ («Խ. Հ.», 8 յուլիսի)։

Նոյն պատճառով է, անշուշտ, որ Ալլահվերդու 25.000 թոն ծծմբաթթու արտադրելու կարողութիւն ունեցող գործարանը, որի վրայ ծախսուած է 2 միլիոն ռուբլի, «կոնսերվացիայի է ենթարկուած», այսինքն՝ պարապ փակուած է ու չի գործում։

Կիրովականի քիմիական կոմբինատում էլ, «գոյութիւն ունի ուղղակի վնասարարութեան ճակատ — գերմանական տրոցկիստական գործակալների կողմից»

«Բացառապէս վնասարարութիւն» եւ սինտետիկ քաուչուկի կոմբինատում, որի «շինարարութիւնը բաւական ժամանակ կատարւում էր ընդհանրապէս առանց նախագծերի ու առանց հաստատուած նախահաշիւների ... կոմբինատի նախագիծը երեք անգամ ամբողջովին «վերափոխուեց» եւ այժմ այդ շինարարութիւնը մեր արդիւնաբերութեան ամենանեղ տեղն է հանդիսանում»։

Եւ այսպէս՝ տնտեսական կեանքի միւս բնագաւառներում էլ։ Ի հարկէ անտէրութիւնն ու վնասարարութիւնը ընդհանուր երեւոյթ են խորհրդային շինարարութեան ասպարէզում, բայց կայ, ըստ երեւոյթին, եւ մի յատուկ վնասարարութիւն — խուլ, բայց յամառ դիմադրութիւն Հայաստանի շահագործման բոլոր քայլերի դէմ։ Մի շահագործում, որ օր աւուր աճում է, այլ եւս բացայայտ է ամէնքի աչքին եւ որ քաղաքականօրէն Հայաստանը դարձրել է գաղութ կենտրոնի վերաբերմամբ։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՇԵՒՔԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

—.—

Ը.

1926 նոյ. 3ն էր, Musée Dupuytrenի մէջ տեղի պիտի ունենար Փարիզի Մարդաբանական դպրոցի յիսնամեակի հանդէսը, նախագահութեամբ կրթական նախարար Պ. Էրիոյի։

Այս հանդէսին համար ստացած էի հրաւիրագիր մը, զոր քանի մը օր առաջ պատուի ըրած էր ինծ յղել, դպրոցին ականաւոր դասախօսներէն, Ֆրանսայի պատմա-բժշկական ընկերութեան նախագահ գիտուն բարեկամս Փրոֆ. Հէյզէ (այժմ մեռած)։ Որոշած էի երթալ, երբ նոյն առաւօտ Պ. Գ. Նորատունկեան ինծ հեռախօսելով կ'ուզէր որ ցորեկի ճաշը ընէի իրեն հետ, վերջը միասին Պ. Էրիոյի մօտ երթալու եւ Մուրատեան վարժարանի հարցի մասին խօսելու, մանաւանդ որ չենք մը այդ նպատակին համար խնդրելու։

Պատասխանեցի թէ կարելի չէր, որովհետեւ Պ. Էրիօ պիտի նախագահէր Մարդաբանական դպրոցի յիսնամեակի հանդէսին եւ թէ ես ալ փափաք ունէի ներկայ ըլլալ այդ հանդէսին։ «Եկէք ճաշենք, ու ձեզի հետ ես ալ գամ, թերեւս կարելի ըլլայ խօսիլ նախարարին հետ, քանի որ ինքը հոն պիտի ըլլայ», ըսաւ Նորատունկեան։

Համաձայնեցայ ու գացի ճաշին, յետոյ միասին գացինք Մարդաբանական դպրոց։ Հանդէսը սկսած էր արդէն, երբ մենք հասանք հոն, եւ Պ. Էրիօ չէր եկած դեռ։ Իրարու ետեւէ կ'արտասանուէին ճառեր, որոնք թէեւ շահեկան ու լի գիտական հետաքրքրութիւններով, բայց այն աստիճան երկար էին որ ստիպուեցանք մեկնիլ. եւ ահա սանդուղներուն վրայ պատահեցանք Պ. Էրիոյի, որ թէեւ ուշ մնացած, բայց ծանր ծանր վեր կը բարձրանար՝ հանդէսին գոնէ մնացած մասին նախագահելու։

Նախարարին ու Նորատունկեանին միջեւ սիրալիր բարեւներ փոխանակուեցան եւ ձեռքի ուժգին սեղմումներ, որոնցմէ օգտուելով Պ. Նորատունկեան կրցաւ կարճ տեսակցութիւն մը ունենալ, եւ ըսել՝ թէ մտադրած էր անհանգիստ ընել զինք այսօր, խնդրելու համար արտօնութիւն Փարիզի մէջ հայ վարժարան մը հաստատելու։

Նախարարը՝ «Je vous recevrai avec grand plaisir», ըսաւ եւ բաժնուելով՝ յանձնարարեց որ ուրիշ օր մը երթար իր մօտ, այդ նպատակին համար երկար խօսելու։

Եւ այդ հանդիսական օրէն ի վեր քանիցս ուզուեցաւ դիմել կրթական նախարարին, եւ երբ կը պատրաստուէինք այցելել իրեն, թերթերու մէջ կարդացինք թէ Պ. Էրիօ սրունքի ցաւերով անկողին ինկած էր, եւ կը դարմանուէր փրոֆ. Վաքէզէն, ինչպէս յայտնած եմ արդէն յօդուածաշարքիս սկիզբը։ («Յառաջ», 30 ապրիլ 1936)։

Այս հիւանդութեան ապաքինուելէն վերջն էր՝ որ Փրոֆ. Վաքէզէն խնդրեցի ներկայացնել մեզ Պ. Էրիոյի, հայկական վարժարանի մը մասին խօսելու, եւ իրմէ ստացայ յետոյ 23 փետրուար 1927 թուակիր այն պատմական նամակը, զոր ներկայացուցած եմ արդէն «Յառաջ»ի 30 Ապրիլ 1936ի թիւին մէջ եւ որով Փրոֆ. Վաքէզ ինծ կը հաղորդէր թէ իր բարեկամ Ֆրանսացի Հայեր հակառակ արտայայտուած էին Փարիզի մէջ հայ վարժարան մը հաստատուելուն։

Հակառակ ասո՞ր, բացուելուն հայ վարժարանի մը՝ նախկին Մուրատեան վարժարանին, որ այնքան պանծալի յիշատակներ ունի ազգային կրթութեան ժամանակակից պատմութեան մէջ, եւ որ հարիւր երկար տարիներու կեանք մը բոլորած է անխափան Փատովա, Փարիզ եւ Վենետիկ, եւ որու ծոցին մէջ սնած է Ազգ. Սահմանադրութեան գաղափարը, Ռուսինեանի եւ Պալեանի կողմէ, երբ ասոնք դեռ ուսանող էին Փարիզի մէջ, ինչպէս պատմած է ինծ Սերվիչէն։

Կրթական նախարարին մօտ կատարուելիք այցելութիւնը շնորհիւ Հայերու ուրեմն ջուրը ինկնալով, ինչ դժբախտութիւն մըն էր, նոր անհանգստութիւն մը կուգար այլայլել մեր սիրտերը այն օրերուն։

Կ. Պոլսէն լուր կը հասնէր, թէ Ղալաթիոյ Կեդր. վարժարանը ծայր աստիճան նեղութեան մէջ գտնուելուն համար, Սանասարեան խնամակալութիւնը որոշած էր, Սանասար-խանին տարեկան եկամուտէն կարեւոր օժանդակութիւն մը յատկացնել անոր։

Պ. Նորատունկեան չէր կրնար չհամակերպիլ այդ որոշումին, որով տարեկան բաւական կարեւոր գումար մը կը յատկացուէր Ղալաթիոյ Կեդրոնական վարժարանին, որ սկսաւ «Սանասարեան» անունն ալ կցել իրեն, շատ կարճ ատեն ժամանակի մը համար։

Այս պատահարները սակայն, արգելք չհամարուեցան Մուրատեան վարժարանի վերահաստատման համար կատարուած դիմումներուն, մանաւանդ որ՝ Պ. Նորատունկեան՝ հաստատուած իր կանխորոշ խոստումին՝ կ'ըսէր միշտ, թէ Կեդրոնականին օգնելով հանդերձ Սանասարեանց խնամակալութիւնը կրնար դարձեալ հաստատ կերպով լուրջ գումար մը տրամադրել իր եկամուտէն, Մուրատեան վարժարանի համար։

Բոլոր այս խօսքերը յոյժ քաջալերական, կը ստիպէին գիս գրել մինչեւ Ս. Ղազար առ ի տեղեկութիւն եւ անպատմելի ուրախութեամբ կը լցուէին հոն մեր սիրտերը, երբ կ'իմանայինք, թէ Մխիթարեան Միաբանութիւնը մեղուաջան փութով, ոգի ի բոյն կառչած նպատակին, լուռ մնջիկ կ'աշխատէր յաղթել ամէն դժուարութիւններու եւ ճար ճարակ ընել։ Վաղ ընդ փոյթ բանալ Փարիզ Մուրատեան բարեհամբաւ վարժարանը, ինչպէս կը գրէր ինծ Գերյարգելի Աթոռակալ Հ. Յովհաննէս Ծ. Վ. Թորոսեան, իր 17 յուլիս 1928 թուակիր մէկ նամակով, զոր հարկ կը համարիմ ներկայացնել նոյնութեամբ. —

«Ընդունած եմ 14 յուլիս թուակիր պատուականդ։ Այս անգամ Հռովմ երթալիս, իմ եւ ընդհանուր քարտուղար Հ. Յովհան Վ. Աւգերեանի ընկերակցութեամբ նաեւ Հ. Քերովբէ Վ.ին կատարեալ յաջողութիւն մը եղաւ Մխիթարեան Միաբանութեան. ոչ միայն Հռովմի գերագոյն իշխանութենէն ու մեր եպիսկոպոսաց համագումարին կողմանէ առաջարկուելով մեզի Փարիզի եւ ուրիշ քանի մը քաղաքներու մէջ վարժարաններու բացումը, այլեւ՝ պաշտօնապէս ծանուցանելով մեզի ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ նախագահ կարդ. Սինչէրոյի կողմանէ՝ թէ օգոստոս-սեպտեմբեր ամիսներուն մէջ պիտի գումարենք ընդհ. ժողովնիս եւ պիտի կատարենք ընդհ. Աբբային եւ նոր Առաջնորդաց ընտրութիւնը»։

«Շնորհակալութիւն ձեզի յատկապէս, որ հազիւ լսած այս բարի լուրը հաճած էիք անմիջապէս ձեր ուրախակցութիւնը գրել մեզի, ցոյց տալով այսու անգամ մի եւս ձեր անկեղծ եւ սրտագին բարեկամութիւնը ուխտին։

«Շատ ճիշդ է ձեր դիտողութիւնը՝ թէ այս եղանակիս բոլոր Հայ ու Ֆրանսացի կարեւոր ու պաշտօնական անձնաւորութիւնք Փարիզէն դուրս կը գտնուին, սակայն մենք մտադիր ըլլալով, եթէ կարելի է, նոյն իսկ տարւոյս դպրոցական շրջանին սկիզբը պատրաստ ունենալ վարժարանինս Փարիզի մէջ, այս պատճառաւ սահմանեց մեր ժողովը, որ Վ. Հ. Քերովբէ եւ Վ. Հ. Յովնան վարդապետք փութան Փարիզ գալ, նախապատրաստութիւնները տեսնելու համար բացուելիք վարժարանին, յուսալով եւ վստահ ըլլալով առ այդ կարեւոր աջակցութիւնը եւ օժանդակութիւնը ունենալ Փարիզի մէջ գտնուող մեր նախկին բարեկամներէն։

Արդարեւ ամէն տեսակ գովեստի արժանի է Ս. Ղազարի Միաբանութեան այս փոյթեռանդն գործունէութիւնը, որ եղաւ արդիւնաւոր, շնորհիւ իր իսկ ճակտի քրտինքին, առանց որ եւ է արտաքին օժանդակութեան, որու մասին յաջորդով։

ՏՈՔԹ. Վ. Ց. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԼԻՈՆ, 18 Յուլիս.— Լիոնի քոնսերվաթուարի տարեվերջի քննութեանց առթիւ, vocaliseի հետեւող քառասուն աշակերտներուն առաջնութիւնը շահեցաւ համակրելի երգչուհի Օր. Ծովինար Տէր Գէորգեան։

Քոնսէրվաթուարի անօրէն փրոֆ. Վիթքովսքի անձնապէս շնորհաւորելով օրիորդը, ուսուցիչներու մասնաւոր ուշադրութիւնը հրաւիրած է։

Նոր յաջողութիւններ կը մաղթենք օրիորդին, որ մեր հանդէսներուն զարդը կը կազմէ։

Մ. Մ.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՐԱԾ ՃՐԱԳԸ

»»»» ο ««««

Թարոս աղբար եւ եւ երթալով՝ դուռը բացաւ ու գնաց։ Անցաւ անկիւնը եւ ուղղակի մտաւ լայն բացուած դրան մը, ու բարձրացաւ քարէ սանդուղներէն վեր։ Դուռը զարկաւ ու մտաւ ներս։

— Բարեւ, աղա։

— Աստուծոյ բարին, ժամկոչ։

— Բարի գործի մը համար եկած եմ։

— Գլխուս վրայ։

— Գլուխդ ողջ թող մնայ աղա։ Արամ վարպետին տղան Գարեգինը, հինգ ամիս է որ մօրմէն բաժնուելով՝ իրիկունը տունէն հեռացեր է։ Հայրը գիշեր ցերեկ կուլայ։ Քիչ առաջ դռնէն անցած ատենս, խանութին բառեր մը լսեցի բերնէն։ Ետքն եկածի պէս կը խօսէր։ Ուղիղը իմացուցի քահանային։ Ցեռոյ, ըսաւ, աղային ալ յայտնէ, անոր թեւը աւելի երկայն է։

— Շատ աղէկ, ժամկոչ, որ այսպիսի աղէկ գործերով ալ կը զբաղիս։ Արամ վարպետը լաւ կը ճանչնամ։ Գիւղին մէջ ամէնէն շատ զայն կը սիրեմ։ Անհոգ եղիր, այդ մեր ամէնուն պարտականութիւնն է։

Ժամկոչ խոնարհութեամբ մը դուրս ելաւ, հեռացաւ։

Առաւօտուն, աղան չորս երիտասարդներու ձեռքը մէկ մէկ թուղթ տալով՝ ղրկեց շրջակայ գիւղերը։

«Պարոն աղա, եթէ ձեր գիւղին մէջ Գարեգին Արամեան անունով երիտասարդ մը եկած է, հաճեցէք ինծի իմացնել։ Թէջօ»։

Իրիկունը, երեք երիտասարդները ժխտական պատասխան բերին, բացի չորրորդէն։

«Պարոն աղա, ձեր փնտռած երիտասարդը հինգ ամիսէ ի վեր քովս ծառայութեան մտած է։ Ի հարկին, պատրաստ եմ ձեզի ղրկելու։ Թէջօ Ք. գիւղի»։

Յաջորդ առաւօտ լուր կը տարածուէր գիւղին մէջ, Արամ վարպետ առաջին լուրը առնելուն, գլուխը կախ, կը ներկայանայ աղային

— Վարպետ, հոգ մի ըներ, Գարեգինը գտնուած է։ Վաղը իրիկուն հոս պիտի ըլլայ։

— Ողջ կեցիր, աղա, Աստուած քու զաւակներդ ալ պահէ։

Արամ վարպետ ուրախ, «գիշեր բարին» շրթներուն տուն վերադարձաւ։ Ընթրեց, յետոյ, Նազլուի հետ դէմ դիմաց ընտանեկան անուշ խօսքերով սկսան օրօրուիլ։ Զգաց որ կոպերը կը ծանրանան։ Ընդհատեց։ Վերջին դրանիկ մըն ալ շրթներուն՝ մտաւ անկողինը ու գլուխը դրաւ բարձին։ Մտածեց։ Խորհուրդներ, խորհուրդներ ցաւերով, յոյսերով, սէրերով, ուրախութիւններով լեցուն, եկան ու անցան մտքին պրիսմակէն։

Եւ քնացաւ։

Արշալոյսէն առաջ արթնցաւ։ Հանեց գլուխը թղթուած պատուհանէն ու նայեցաւ բնութեան։ Եղանակին գեղեցկութիւնը մագնիսի մը պէս իրեն կը քաշէր։ Հիացաւ։ Բայց, սիրտը կը տրոփէր։ Կ'ուզէր որ շուտ իրիկուն ըլլար այդ օրը։ Որդեկորոյս տղան հեզ մըն ալ սեղմէր կուրծքին վրայ, համբուրէր։

Աչքերը այդպէս երկար յառած պիտի մնային բնութեան, եթէ կատուն յանկարծ չցատկէր սիրեկը։

Վար իջաւ։ Նախաճաշեց։ Յետոյ, դուրս ելաւ, պտոյտ մը ընելով վերադարձաւ.

Որ եւ է տեղ նստած ատեն, կարծես ինքզինքը փուշերու վրայ կը գտնէր։ Ուրախութեան անհանգստութիւն մը կը կրծէր սիրտը։ Սակայն երկար տարիներու կեանքը, իբրեւ միակ միջոցը ապրելու, սերտօրէն վարժեցուցեր էին զինքը յոյսի եւ համբերութեան։

Իրիկունը երբ շուկուեցաւ աղային տունը, յանկարծ, չար խորհուրդ մը պաշարեց միտքը.

— Արդեօք ի՞նչ են աղային ըսածները։ Պիտի տեսնե՞մ Գարեգինս, թէ խաղ մըն է եղածը։ Բայց, ոչ, աղան իմ գիտցածս է, իմ պաշտպանս։ Այդպիսի խնդիր մը խաղ չի կրնար ըլլալ, մտածեց վերստին։

Ու քալեց, մտաւ սենեակը, բարեւեց ու նստաւ։

Ծխնելոյզին աջը՝ քահանան եւ ձախը աղան, քիչ մը վարը ժամկոչը եւ ուրիշ ծանօթներ նստեր էին։ Բոլորին դէմքին վրայ անոյշ ժպիտ մը կը ցօղար։ Ու Արամ վարպետ ինքն ալ ժպտեցաւ։

Պահ մը վերջ, երբ յուսերժական լոյսին տեղ ճրագներն սկսան պլպլալ, մէկէն դուռը բացուեցաւ եւ երկու երիտասարդներ ներս մտան։

Մէկը անծանօթ։ Բայց, միւսին աչքերը իրեն ծանօթ կը թուէին։ Արամ վարպետ, նայեցաւ լաւ մը, զննեց ոտքէն մինչեւ գլուխը, ճանչցաւ։

— Գարեգի՛ն, տղաս։

— Հայրի՛կ։

Հայր եւ որդի փաթթուեցան իրարու։ Գարեգին հօրը համբոյրներուն տեղատարափին տակ կը հեծկլտար։

— Հայրիկ, այդպէս երկար պիտի մնայի հոն, եթէ աչքդ եւ աղային ձայնը չհանէին զիս։ Բայց դարձեալ պիտի երթամ։ Այս անգամ ալ ո՞վ գիտէ ...

Արամ վարպետ ալ աւելի սկսաւ սեղմել տղան իր կթոտ բազուկներուն մէջ որպէսզի չփախի, ինչպէս պիտի ընէր որսորդ մը իր բռնած որսը։

— Բաւ է պիտի թողո՞ւս հայրդ։ Պիտի չսիրե՞ս այլ եւս, որ քեզ մինչեւ այս տարիքդ հասցուց։

— Այո, քեզ կը սիրեմ ու պիտի սիրեմ։ Բայց ոչ այդ կնիկը, որուն անունը իբրեւ մայր ուսերուս գրուած է. Ոչ, չեմ կրնար։ Չեմ ուզեր ապրիլ կնկան մը հետ, որ անունս, անունդ, պատիւը գետնատանիս, ոտքը տակ առաւ։ Անպատուեց դրացիներս, եւ ամբողջ գիւղը ...

Այս սրտակեզ տեսարանը որ ամէնքն ալ լռութեան դատապարտած էր, յանկարծ փոխուեցաւ։ Համբոյրները [illegible]. Բաժակները [illegible] եւ լուռ, քով քովի նստան. Գիշեր։

X

— Լսեցի՞ր, լսեցի՞ր Մարօ։

— Ի՞նչը, Աղաւնի։

— Արամ վարպետ տղան կը կարգէ։

— Որո՞ւ հետ, աղջիկ։

— Կոշկրենց Սառային։

— Ճիտակը կ'արժէ։ Տղան ըսես ըսելիք չունի, աղջիկը՝ անոր քով ջրող կարդացող։ Երկուքն ալ իրարու յարմար են։ Բայց վախնամ թէ հարսն ու կեսուրը իրարու հետ չկենան ապրիլ։

ԾԱՏՈՒՐ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

(3)

ԲԺԻՇԿ ՌՈՒԲԷՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

— o —

ԹԷՀՐԱՆ, (Յապաղած).— Յունիսի 20ին Թէհրանի Հայոց եկեղեցւոյ, ի ներկայութեան խուռն բազմութեան, ընկերների, բարեկամների եւ բժիշկների, տեղի ունեցաւ հոգեհանգիստ ողբացեալ բժիշկ Ռուբէն Ստեփանեանի յիշատակին. Մասնաւոր ճառերով հանդէս եկան Ց. Թադէոսեանը եւ Տօքթօր Ց. Ստեփանեան. Առաջինը իր ճառին մէջ չեշտեց.

— Ուր որ նայելու լինենք, ինչ ասպարէզ էլ վերցնելու լինենք, հայ մշակոյթի եւ հանրային կեանքի մէջ, — ամենուրեք կը հանդիպենք բազմաթիւ մտքի մշակների ու գործիչների, որոնք հերկում ու ցանում են հայ մշակոյթի անդաստանը, որոնք առաջ են մղում մեր ազգային յառաջադիմութեան վեհ գործը ամենայն անձնուիրութեամբ ու տոկունութեամբ: Ահա այդպիսի մի անձնուէր, տոկուն եւ բացառիկ համեստութեամբ օժտուած գործիչ էր եւ մեր սիրելի ու խանդավառ ընկեր բժիշկ Ռուբէնը:

Բժիշկ Ռուբէնի կեանքի թելը կտրուեց հենց նրա գործունէութեան ճամբի կէսին... Այսուհանդերձ ան կարողացաւ զբաղուել շատ բեղուն գործունէութիւն եւ որ գլխաւորն է՝ երեւան հանել իր բարոյական պայծառ նկարագիրը:

Եւ արդարեւ Բժ. Ռուբէնը, որպէս մարդ՝ ազնուութեան, բարեսրտութեան եւ արթուն խղճի տէր անձ էր: Նա սրտմտանում էր ամէնքի վշտին ու կարիքներին, առանց կրօնի, ցեղի եւ քաղաքական գիծի մէջ խտրութիւն դնելու:

Եւ եթէ Բժ. Ռուբէնի այս բարձր յատկութիւնների վրայ աւելացնելու լինենք այն բացառիկ համեստութիւնը, եւ սակայն պարտաճանաչութեան խոր ինքնազոհողութիւնը,— այն ժամանակ միայն մենք ի վիճակի կը լինենք պարզելու իր լայն ժողովրդականութեան եւ անձնական հմայքի գաղտնիքը:

Մարդն ու բժիշկը նրա մէջ ներդաշնակօրէն զուգորդուած էին ու ձուլուած, մէկը միւսից անբաժան, մէկը միւսին լրացնող:

Բժ. Ռուբէնի մահով իրանահայութիւնն եւ մասնաւորապէս Ատրպատականի ազգաբնակութիւնը՝ առանց ցեղի ու կրօնի խտրութեան, կորցրին իրենց հանրային գործիչներից մէկին:

Եւ զարմանալի չէ, որ նրա մահուան բոթը ցնցեց ամբողջ Ատրպատականը եւ բոլոր իրեն ճանաչողներին ամենուրեք: Հասկանալի է նաեւ այն, որ նոյն իսկ Թաւրիզի համար, որ դժբախտութիւն է ունեցել տեսնելու շատ մեծ մահեր, բժ. Ռուբէնի յուղարկաւորութիւնն եղաւ աննախընթաց իր ծաւալով ու հանդիսաւորութեամբ, ինչպէս վկայում են ականատեսներն ու ստացուած տեղեկութիւնները:

Բժ. Ռուբէնը միաժամանակ նուիրուած հայրենասէր եւ գաղափարական գործիչ էր: Այո, երբ 1914ին պայթեց մեծ պատերազմը եւ աշխարհը, ինչպէս եւ մեր երկիրն ու ժողովուրդը ենթարկուեցին հեղայ փլուզումներ, բժ. Ռուբէնը, հետեւելով իր ազգային առողջ բնազդին եւ իր ուխտած գաղափարի թելադրանքներին, գլխովին նետուեց իր ժողովրդի ազատագրական պայքարի մէջ, մինչև պատրաստ զոհուելու այդ պայքարի յաղթանակի համար: Տեղը եւ ժամանակը չէ գծելու նրա գործունէութիւնն այս ասպարէզում: Սակայն չենք կարող չասել, որ մեր ընկերը այստեղ էլ զբաւեցրեց իր հոգու մեծ առաքինութիւնները եւ երջանիկ էր, երբ տեսաւ Հայաստանի հանրապետութեան կազմուելը եւ մասնակից նրա շինարար գործունէութեան: Բայց, կարճ տեւեցին այդ օրերը եւ 1921 ապրիլ 1ին սկսուած մեծ նահանջի ժամանակ բժ. Ռուբէնը եւս բաժնեց տարագրութեան տառապալից ճամբան...

Ահա, հայրենակիցներ, այսպէս, կեանքի բոլոր ելեւէջների ընթացքում վերելք չճանաչ օրերին, թէ վայրէջքի տխուր ու ծանր օրերին, բժ. Ռուբէնը մնաց հաւատարիմ ինքնիրեն:

Թող բժ. Ռուբէնի լուսապայծառ յիշատակը անթառամ մնայ բոլորիս սրտերում եւ մեր հաւատարմութիւնից նրա դաւանած վեհ գաղափարներին հիւսենք այն պսակը, որին լի ու լի արժանի էր:

Ապա մի զգայուն ճառով հանդէս եկաւ Տօքթ. Ց. Ստեփանեանը.

— Ես կ'ուզէի միայն գիտել, թէ ինչո՞ւ մենք այնքան խուռն բազմութեամբ, ոչ միայն Թէհրանում այլ եւ Իրանի բոլոր վայրերում, խոր վշտով սգում ենք մեր անդարմանելի կորուստը... Ինչո՞ւմն էր կայանում ընկ. Ռուբէնի արժէքը, ինչո՞վ կարողացել էր ձեռք բերել մեր բոլորիս համակրութիւնը եւ սէրը: Ցիրաւի կորուստը մեծ է, մանաւանդ երկու տեսակէտից: Նախ մեր բժշկական աշխարհը եւ հասարակութիւնը կորցրին ժողովրդական առողջապահութեան հսկող անձնուէր, անշահախնդիր լաւագոյն գործիչին: Սիրելի Ռուբէնը բառիս լայն իմաստով ժողովրդական բժիշկ էր, իր կոչման գիտակ եւ բիւրեղացած բարոյական հասկացողութիւն — ներով: Ռուբէնը միեւնոյն ժամանակ, գիտակ երիտասարդ, եռանդով լի, իր հայրենիքի ազատագրական պայքարի բովից անցած, անբասիր գաղափարական գործիչ էր: Նա այն սերունդին էր պատկանում, որ մինչեւ վերջ չլքեց անզուգական Քրիստափոր, Սիմոն Զաւարեանի եւ Ռոստոմի գծած ուղին եւ մեռաւ հայրենիքի կարօտով:

Հանգիստ նրա ոսկորներին:

ՀՐԱՅՐ ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑ

ԱԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 13 Յուլիս (Յառաջ).— Բրիտանական արքայական յանձնաժողովի տեղեկագրի հրատարակութենէն անմիջապէս վերջ, Պաղեստինի արաբական բարձրագոյն Կոմիտէն ժողով գումարեց, քննելու համար կացութիւնը: Կոմիտէն հեռագիրներով դիմեց արաբ վեհապետներուն, որ — պէտքի աջակցին բաժնել չտալու համար Պաղեստինը:

Լուրջ աղբիւրէ մը կ'իմանամ թէ Իրաքի Ղազի Թագաւորը կ'ուսումնասիրէ հարցը: Արաբական հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Եմէնի վեհապետ Իմիր Եահեա ինչպէս նաեւ Հիճազի Թագաւոր Իպն Սէուտ եւ յիշեալ երկիրներու երեւելիներ խնդրած են Մեծն Բրիտանիայէն որպէսզի իրենց տրամադրէ մէկ մէկ օրինակ յանձնաժողովի տեղեկագրէն:

Դամասկոսի ազգայնականները եւս յուզուած են, արքայական յանձնաժողովի տեղեկագրին պարունակութիւնը իմանալով:

Անդրյորդանան սակայն հանդարտ բլլալ կը թուի: Հոն գոհունակութեան շարժումներ կը նշմարուին անոր համար որ Ամմանի Թագաւորը էմիր Ապտալլահ պիտի հռչակուի վեհապետ Անդրյորդանանի եւ Պաղեստինի (արաբական բաժնին):

Կարճ - արաբական բոլոր շրջանակներու յուսախաբ եղան լսելով կամկարգալով տեղեկագրին պատճէնը: Մանաւանդ արաբ «Մոթիբելլիթաններ» կը յայտարարեն թէ մասնաւոր հող պիտի չտան Հրեաններուն:

Սիոնական կազմակերպութիւնը անհնազին աշխատանքի լծուած է: Հրեաները եւս դժգոհ իրենց տրուած հողամասէն, կը բողոքեն թէ առանց Երուսաղէմի հրէական օճախ մը չի կրնար կազմուիլ: Հրէական մամուլը սիոնականները կը տրամադրէ ըսելով թէ առանձին իրենց աւելի ընդարձակ հայրենիք մը խոստացուած էր: Արտասահմանի Հրեաները բողոքի հեռագիրներ ուղղեցին Լոնտոն եւ Պաղեստին, սիոնական կազմակերպութեան:

Շեշտենք թէ Պաղեստինի Հրեաները ներքնապէս գոհ բլլալ կը թուին Պաղեստինի նոր քարտէզէն: Մինչեւ այսօր որ եւ է լուրջ միջադէպ չպատահեցաւ: Թէեւ մթնոլորտը թունաւորուած է:

Հոս հերքուեցաւ այն լուրը թէ «Մուսօլինի Լոնտոն գիմած է ի նպաստ Արաբներուն»

Կացութիւնը դեռ յստակ չէ: Անակնկալներ միշտ ալ կրնան պատահիլ: Տնտեսական տագնապը աւելի սաստկացաւ: Հրապարակը կայուն է:

Տեղական արաբ մամուլը երկու օր առաջ խմբագրականներ գրեց էնկլիի դէմ, գիտել տալով թէ ան համաձայն է Պաղեստինի բաժանման ծրագրին:

Թղթակից

«ԾՈՐ ՄԸՆ ԱՒ ԿԱՐԳԸ ՁԵԶԻ ԿՈՒԳԱՅ»

—o—

Վերի խօսքերը արտասանած է Քիւրտ մը, 1915ին, երբ Թրքական արիւնարբու կառավարութիւնը համատարած ջարդի ենթարկեց ամբողջ Բրիտանայ ժողովուրդը.

Այդ օրերուն ես Հրաչյով ապաստանած կ'ապրէի Ծերունի Քիւրտի մը քով: Ամառնային հունձքի տաք օրերն էր, արեւը իր կէսօրուան կրակը կը թափէր երկիրէն. Հնձուորները քաշուած էին պաղ աղբիւրի մը գլուխը, քիչ մը զովանալու համար: Այդ միջոցին յանկարծ երեւցան երեք քիւրտ երիտասարդներ եւ շնչասպառ ինկան աղբիւրին ակին վրայ, մէկ մէկ մանգաղ բռնած: Քիչ յետոյ պարզուեցաւ որ իրենց գործը կէս ձգած, կ'երթան Հայերը ջարդելու եւ կողոպտելու: Նոյն օրը Խարբերդէն Մալաթիա տանող ճամբէն տարագրուած Հայերու կարաւան մը կ'անցնէր:

Այն ծերունի Քիւրտը, որուն քով կ'ապրէի ես, բռաւական ծանօթութիւններ ունէր Հայերու մասին, եւ չափազանց կ'ատէր Թրքական կառավարութիւնը, որ յղացած էր Հայերը ջարդելու գազանային ծրագիրը. Նոյնքան եւ աւելի կ'ատէր այն բոլոր Քիւրտերը որ կը մասնակցէին ջարդերուն: Երբ իմացաւ որ այդ քիւրտ երիտասարդները մանգաղներով զինուած կ'երթան անմեղ Հայեր ջարդելու, իր նստած ծառին տակէն վեր ելլելով մօտեցաւ անոնց, յանկ մը մեղադրական խօսքեր ընելէ յետոյ Հայբարար թելադրեց որ զզուելիական գազանային ոճիրներէ եւ հառիկ հառիկ կրկնեց հետեւեալ խօսքերը որ երբեք պիտի չմոռնամ.

— «Աղ տըմրըրըմ եոււն տըմիրըն, ըօխէղտըրէ վագէ դէ»: (Ես կը մեռնիմ դուք կը մնաք, օր մըն ալ կարգը ձեզի կուգայ):

Ձեմ գիտեր, այսօր այդ Քիւրտը կ'ապրի՞ թէ մեռած է, բայց իր այս խօսքերը մարգարէական շատոնց արդէն իրականացած են: 1925էն ի վեր Թամալի կառավարութիւնը հետեւելով իր նախորդներուն կը ջարդէ եւ կը տեղահանէ այն Քիւրտերը որոնց ձեռքով Թուրքերը Հայեր եւ ուրիշ քրիստոնեաներ ջարդել տուած են: Հիմա որ Թուրքիոյ մէջ Հայ մնացած չէ բացի Պոլսէն, ոչ ալ ուրիշ քրիստոնեաներ, Թուրքերը սկսած են ջարդել իրենց երբեմնի գործակիցները, Քիւրտերը: Բայց այս անգամ պատկերը բոլորովին տարբեր է: Ես որ երկար տարիներ ապրած եմ Քիւրտերու մէջ, վստահ եմ որ մինչեւ իրենց վերջին շունչը պիտի կռուին Թուրք զինուորներուն դէմ: Թէեւ Թրքական թերթերը յաղթութեան աւետիսներ կը հաղորդեն Տէրսիմի եւ Սասունի մէջ մղուած կռիւներու շուրջ, բայց փաստ է որ Քիւրտերը 4—5 ամիսէ ի վեր կատաղի դիմադրութիւն ցոյց կուտան:

Մօտ օրէն առանձին զրութիւնով մը քանի մը տեղեկութիւններ պիտի հաղորդեմ իմ ճանչցած Քիւրտերուն կենցաղի եւ սովորութիւններուն մասին որոնց մէջ շատ մը հայկական հետքեր կան:

Գ. ՎՐԷԺ

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆ

— —

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք Հ. Յ. Դաշնակցութեան Թանգարանի համար.—

Տիկ. Վ. Զարզարեանէ (Փարիզ), իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ Ռուբէն Զարզարեանի մի արծաթեայ ծխատուփը, իր վերջին օրերու մի փողկապը, իր փղոսկրեայ գրչակոթը, իր սեղանի երկու բանալին եւ իր վերջին փոքրիկ նկարը:

Սարգար Սօսեան (Պոլսոտ), Կոստիս Համբարձումեանի (1918ին նահատակուած Սայլն Գալայում) պատկի ոսկէ մատանին:

Աչքյին Մորտիրոսեանէ (Մարսէյլ), Կոստիս Համբարձումեանի սաթէ համրիչը:

Գրիգոր Մէլքոնեանէ (Լա՞ Կանէն), Ընդբանիկի զմելին

Վ. Նաւասարդեանէ (Գահիրէ), Մ. Ա.ի նկարը, 1932ի վերջին նահատակներէն եւ Գ. Նազարէթեանի, Երուանդ Օտեանի եւ ուրիշներու խմբանկարը:

Վ. Նաւասարդեանի միջոցաւ Տ. Եսայեանէ (Աղեքսանդրիա) Ֆիլիպէի Հ. Յ. Դ. 1906—7ի զինուորական վարժարանի դասախօսութիւնները երեք ձեռագիր տետրակի մէջ: Եւ 32 նկար մեռած կամ նահատակուած ընկերներու:

Լուսանկարիչ Ա. Քէօսէեանէ (Մարսէյլ), ինը հատ մեծադիր նկարներ նահատակուած մարտիկներու եւ գործիչներու.

Ս. Վրացեանէ Հայաստանի կառավարութեան պղնձէ կնիքը

Անիէս Գուս Քոլէճի «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերներէն, իրենց այցելութեան առթիւ նուէր 300 Ֆր.:

Վարդան Քիւփէլեանէ (Մարսէյլ), նուէր 50 ֆրանք:

Մէլիք Ասատուրեանէ (Գահիրէ), տասը թերթ, արաբերէն եւ ֆրանսերէն լոյս տեսած 1913ին, նուիրուած Ակնունիին, իր բանախօսութիւններու առթիւ Գահիրէի մէջ եւ մի հրապարակային ժողովի թռուցիկ (1913):

Իմմիրի վարպետէն (Յովհ. Գոյաճեան), (Տէօրն), զմելի մը, յիշատակ ողբացեալ ընկ. Գ. Վիշապեանի, որ կախուեցաւ Կեսարիոյ մէջ, 1915ին:

Վարիչ Թանգարանի
Գ. ԲԱԼԱՑԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՊՐՈՒՍՏԻ ՍՂՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պէյրութի «Ազդակ»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 յուլիս).

— «Կեանքի սղութիւնը հետզհետէ անհրաժեշտ կ'ընէ համեմատութիւններու հասնիլ սկսած է այս երկիրներուն մէջ:

Իրարու յաջորդող ամիսներու ընթացքին Ֆրանքը կրեց մինչեւ հարիւրին 45—50 անկում, եւ իբրեւ հետեւանք այս արժեզրկման ապառնելի ամէն ինչ ունեցաւ խոշոր բարձրացում:

Անցնող մէկ տարուան ընթացքին թշուառութիւնը՝ ըլլայ Լիբանանի, ըլլայ Սուրիոյ մէջ, հասաւ լուրջ համեմատութեանց:

Ի բնէ սակաւապէտ այս երկիրներու ժողովուրդը այս պահուս կ'ապրի մրտահոգ օրեր, որովհետեւ տնտեսական վերջին տագնապին վրայ կ'աւելնայ ահա Ֆրանքի արժեզրկումով իր տեսակին մէջ նոր տագնապ մը եւս:

Մէկ կողմէ մարդիկ կը զգլխորւին գործազրկութենէ եւ առեւտրական լուրջ ձեռնարկներու պակասէն, միւս կողմէ օրէ օր կը սղին ապրուստի հիմք ծառայող ամենակենսական նիւթերը:

Անկէ տարի մը առաջ թիթեղ մը ձիթիւղը կ'արժէր 60—70 ս. զ. այսօր 120ի բարձրացած է ան ու դեռ երկիւղ կայ, որ պիտի կրէ նոր յաւելում:

Ձէթը, շաքարը, եւղը, հացը, միսը, վերջապէս առօրեայ մեր մսուրին հիմք կազմող ամէն ինչ, գրեթէ կ'կրկնապատիկ կերպով սղած են, իսկ վարձատրութեան չափը մնացած է նոյնը:

Կարելի է անվարան յայտարարել, թէ պահեստի մթերումներ կատարող սակաւաթիւ դրամատէրներէն բացի, ստուարագոյն մասը ժողովուրդին իր սեփական մորթին վրայ զգաց ու կը շարունակէ դեռ զգալ հրապարակի վրայ տիրող տնտեսական տագնապին ազդեցութիւնը:

Առանձնապէս պաշտօնէութիւնն ու մանր առեւտրականներ կրեցին ու կը կրեն դեռ սանձուած անբնական կացութեան անդրադարձումները:

Արդի պայմաններուն մէջ Լիբանան ու Սուրիան աւելի նեղանձող երկիրներ են քան արտաքոյ:

Անոնց տնտեսական կեանքի մէջ ամէն տարի խոշոր բաց մը նկատելի էր:

Ֆրանքի թաւալգլոր անկումը այս շրջանները կը հասցնէ աղանդութական դահավէժի մը առջեւ:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ ճակատագիրը 4 միլիոնի հասնող այլատարր ազգաբնակչութեանց, որոնք կ'ապրին Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ եւ որոնց ձեռքը գտնուող Ֆրանքին արժէքը մէկ օրէն միւսը կրնայ փոշիի վերածուիլ:

Խոշոր հարցական մըն է սակայ, խոշոր ու ծանրակշիռ միանգամայն, վասնզի գրեթէ մէկ տարուան ընթացքին թղթադրամ ոսկին կորսնցուց իր հարիւրին 50 արժէքը:

Բաւական է նոր ու տխուր նման արժեզրկում մը եւս, ու մենք կ'ունենանք իրական սնանկութիւն:

Դեռ հոգ չենք հասած, ու ահա մէկ տարուան ընթացքին Սուրիոյ եւ Լիբանանի զանազան կողմերը՝ իբրեւ հետեւանք չքաւորութեան եւ գործազրկութեան՝ շատեր դարձան անձնասպան, ոմանք՝ կախուելով, ուրիշներ՝ ծովամոյն, մէկը թոյն խմելով, ու ուրիշ մը՝ զանիկը պայթեցնելով:

Դեռ երէկ կը կարդայինք Հոմսի մէջ թշուառութեան պատճառով կազմուած ամբոխային ցոյցերու մասին: Քանի մը տասնեակ կամ հարիւրեակ պարկ ալիւրաբաշխութիւնը արմատական դարման մը չէ անհող չարիքին դէմ:

Տնտեսական տագնապը կը զարգանայ բազմադիմեան հիդրայի մը հանգոյն: Ցաւով պէտք է խոստովանիլ, որ քաղաքականապէս դեռ ներքին տանջանքներով կը զալարուին այս երկու շրջանները, ու ահա տնտեսական՝ իր կարգին կուգայ ծանրացնել կացութիւնը:

Սուրիան Սանճաքի խնդրով կ'ապրի ջղային վիճակ մը. այժմ կայ համաքարականութեան սանձուածը, կայ հիւսիսէն գալիք ապառայ նոր վտանգներու հեռանկարը, կայ, վերջապէս, դաշնագրի ցանկալի եղանակով վաւերացման խնդիրը:

Պէտք չէ մոռնալ, սակայն, որ հակառակ ամէն բանի, այս երկիրներու ճակատագիրը հետզհետէ պիտի մնայ, եթէ երբեք համախորհուրդ չմատծուի որոնել արմատական միջոցներ սանձուած կացութեան մասին:

Երէկ Հոմսի մէջ էր կազմուած անօթութեան թափօրը, վաղը կրնայ Համա եւ այլուր կազմուիլ, ու, օր մըն ալ, կրնայ բռնկիլ ամբողջ շրջանը քաղցի սարսափին տակ»:

(4:4)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

— Ալի աղա, տամայի վերջի խաղը ես տարի... արտեղ մ'առներ, իմ ճամբաս էսպէս ալ վերջանալու էր.. Առաջուց, դատարանի մէջ ինքզինքդ պահել գիտցիր, ամենալաւ պատասխանը, չեմ գիտեր, չտեսայ, է

Աջ ու ձախ բանտարկեալներուն հետ խօսելով երբ զովուցի դրան սեմին հասաւ, Վահէն գլուխը ետ դարձուց եւ անդրդուելի ձայնով մը խօսքը ուղղեց սենեակի մէջ գտնուողներուն.

— Եղբայրներ, կ'մնէ պակաս հէյալ ըրէք, մնաք բարով..

Որպէս թէ հինաւուրց գերեզման մը լինէր զովուցը: Ձայն ծպտուն չելաւ: Շատեր, լուռ կ'արտասուէին, բայց ոչ մէկ շրթունք չարժեցաւ երկար բարով մաղթելու: Ախր ինչպէս կ'թան բարով ըսէին այդ կենսուրախ երիտասարդին, որ թերեւս կէս ժամ վերջը գոյութիւն ունենալէ պիտի դադրէր: Գարեգինը ինքն իր վրայ կծկուած՝ հեծկլտալով կ'արտասուէր:

Միջանցքի աղմուկէն բոլոր զովուցներու բանտարկեալները արթնցեր էին: Դուներու վրայ բացուած փոքր ծակերու մօտ բազմաթիւ գլուխներ խռնուած՝ վերջին անգամ մըն ալ կ'ուզէին տեսնել Վահէ էֆէնտին. Բակին վրայ նայող պատուհաններու երկաթէ ձողերուն մէջ կ'երեւային իրարու վրայ բարձրացած բանտարկեալներու գլուխները: Շատեր կ'արտասուէին:

Բակին մէջ երեք տասնեակ զինուորներ եւս կը սպասէին՝ սուինաւոր հրացանները պատրաստ բռնած: Անոնք սպայի հրամանին վրայ՝ չորս կողմէն կարգով շրջապատեցին Վահէն:

— Հրացանները ուսերնիդ,— ջոկատի գլուխը անցնելով հրամայեց բազպան,— իլէրի՛, առա՛ջ:

Զինուորները համաչափ քայլերով դիմեցին դէպի բանտի մուտքի դուռը: Բանտի առջեւ բացուող նեղ փողոցը լեփ լեցուն էր զինուորներով, որոնք երկու մասի բաժնուած՝ հազիւ նեղ անցք մը ձգած էին: Երբ Վահէն, բանտապետ, երկու կարախանաներու եւ Մէհմէտ աղայի ընկերակցութեամբ մտան երկուստեք շարուած զինուորներու արանքը, զօրքերը դուրս կուտու առաջնահայ նեղ փողոցով դէպի Թազա Թարլայի կոչուող դուրը:

Այնքան խիտ զօրքի շարքերով շրջապատուած էր Վահէն, որ չէր կրնար շուրջը տեսնել, ամէն կողմէն միայն զօրք ու փայլփլող սուիններ կ'երեւային: Բայց երբ Թազա Թարլայէն դուրս եկան կառավարչատան առջեւ երկարող լայն փողոցը, երկուստեք զօրքը քիչ հեռացաւ՝ լայն անցք մը բաց ձգելով, որու մէջէն կը քալէին Վահէն ու բանտի պաշտօնեաները:

— Մէհմէտ աղա, Սէլամլըքի ժամանակ Սուլթանն իսկ այսքան շուքով չէր տաներ,— հեգնօրէն ծիծաղելով ըսաւ Վահէն,— մաշալլա՛հ, խեղճ, անհասատ Հայու մը այսքան պատիւ... Հը՞, բանտապետ, Վանի մէջ ալ զօրք մնացե՞ր է.— Ք'երեւի շատ ալ հանգիստ չէք, ո՞վ գիտէ, ինչեր կը — նան պատահիլ: Օ՛, հասանք արդէն:

Լուսնալ սկսած էր: Վարագայ լեռան կատարները ոսկեզօծուած կը փայլէին: Հակառակ կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն, այդ ասատ Վահէի կախուելու լուրը տարածուեր էր, ու ահագին բազմութիւն մը շուրջանակի հաւաքուած՝ անհամբեր կը սպասէր կառավարչատան առջեւ: Գրեթէ բացառապէս Թուրք խուժան մըն էր: Հազիւ պատահաբար եկած հինգ վեց արհեստաւոր Հայեր ներկայ էին, որոնք տաւ շատ կանուխ Այգեստանէն քաղաքէ էջ իջնելուն, բազմութիւն մը հաւաքուած տեսնելով, հետաքրքրութենէ մղուած, խառնուած էին Թուրք խուժանին:

Բնութեան հոյակապ գեղեցկութիւն մըն է Վասպուրականի վերջալոյսն ու արշալոյսը: Վահէն, կարօտով հայեցքը դարձուց դէպի Վարագայ սարը: Որքա՜ն երջանիկ օրեր ապրած էր ընկերներով այդ սարի բարձունքներուն վրայ: Ու հիմա... Եթէ Վահէի սիրտը սարսափէն ցաւէն կծկուեցաւ, արհամարհական ժպիտը սակայն, չլքեց դէմքը: Կարախաններու օգնութեամբ կը քալէր, չէր գլուխը բարձր բռնած, կարծես անդիմադրելի էր իրեն սպառնացող սարսափելի վախճանին: Ցանկարծ զօրքը անշարժ կանգնեցաւ: Կանգ առին եւ կարախանները: Վահէն կարծես երազէ մը արթնցած՝ շուրջը նայեցաւ: Ընդարձակ բոլորակի մը մէջը կը գտնուէր, իսկ այդ բոլորակի մէջտեղը, հազիւ երեք չորս քայլ իրմէ հեռու, սիւն մը անկուած էր: Սիւնէն կախուած պարանը աստուածեան ձեղմ քամիէն հանդարտօրէն կը ճօճուէր:

Վահէն վայրկեան մը երկուդ կիսած յօնքերով նայեցաւ սիւնին, ճօճուող պարանին ու հետզհետէ լափուող ժպիտ մը ծանեկեց երեսը: Հանդարտօրէն զառնալով քովը կանգնող սպային՝ բոլորովին անտարբեր ձեւով մը ըսաւ.

— Սիւնը շինակ չեն տնկած, գէպի ետ ծռած կ'երեւի... բայց վնաս չունի, ծանրութեան ալ մեծ բան մը չէ... նոյն իսկ բանտապետի ծանրութեանն ալ կը դիմանայ... Անանկ չէ՞: Զէ, մի վախնար, Սուլթանի հաւատարիմ ծառաները չեն կախեր, ձեր կարգը վերջէն պիտի գայ:

Ու բանտապետի երեսն ի վեր ծիծաղեցաւ:

Մինչ կարաւան մը կ'օզնէր Վահէին ոտքի վրայ մնալու, մէկ ուրիշը անոր ձեռքերը բարակ չուանով մը ետեւէն իրարու կապեց: Ուղիղ սիւնի դէմն ու դէմը, աթոռներու վրայ բազմած էին կառավարական բարձր պաշտօնեաները, ինչպէս նաեւ օտար հիւպատոսներու թարգմանները: Անոնց շարքին կծկուած էր Քաղաքապետ մէջի քահանաներէն մէկը, որ վերջի պահուն կանչած էին, առանց յայտնելու թէ ինչո՞ւ համար:

Երբ Վահէն կանգնեցուցին ուղիղ սիւնի տակը, աթոռ մը մօտ, դատարանի քարտուղարներէն մէկը ոտքի ելլելով՝ սկսաւ կարդալ Սուլթանի իրատէն, որով կը հաստատէր մահուան վճիռը: Բոլորը ոտքի ելած՝ կ'ունկնդրէին վճիռը: Ոստիկանապետը, մօտենալով փախուստ քահանայի ականջին,

Ծերունի քահանան, բոլորովին գունաթափ, ոտքերն ու ձեռքերը դող ելած, մօտեցաւ Վահէին, մինչ աքացունքի խոշոր կաթիլներ ալեխառն մօրուքին վրայ կ'իյնային:

— Զաւա՛կս, նահատակ զաւակս... Աստուած օգնէ քեզ... Աստուած իմ, Աստուած... զաւակս, բան մը ունի՞ս ըսելիք... խոստովանանք մը..

Բանտէն դուրս գալէն վերջ, առաջին անգամ լինելով Վահէի մարմարէ դէմքին վրայ վշտի վաղանցուկ արտայայտութիւն մը նկարուեցաւ: Տխրօրէն դիտեց քահանան ու ինքզինք հաւաքելով մեղմօրէն ըսաւ.

— Տէր Հայր, քեզի բան չունիմ ըսելիք, իմ ըսելիքս ասոնց համար է: Շնորհակալ եմ որ եկար... Իմ հայրս ալ ծերունի մըն էր քեզի նման, ձեռքերդ մօտեցուր՝ համբուրեմ..

Մինչ Վահէն իրեն երկարուած ձեռքը կը համբուրէր, քահանան ծռեցաւ ու հայրական հօ՞րինչութեամբ Վահէի ճակատը համբուրեց:

— Զաւակս... հայրենիքի նահատակ զաւակս...

Բայց քահանան այլ եւս չկրցաւ շարունակել: Ոստիկանապետը խստօրէն անոր թեւէն բռնած՝ մէկդի քաշեց ու դառնալով սիւնի քով կանգնած բոլշ երիտասարդին, հրամայեց.

— Հայրա՛ք, շուտ գործիդ անցիր...

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

Հայերէն հետ երկու ինքնալարժ զրահաւոր է Վաթանինները կողմէ երկու գնդացիրներով միասին. բռնուած Ֆրանսայի սպան ազատ արձակուած է, խոստանալէ վերջ որ Վաթանիներուն պիտի օգնէ։

Եթէ Հայերը եւ Ֆրանսացիները շարժուին Դամբլըլէն, համաձայն է որ Վաթանինները յարձակին քաղաքին վրայ։

Թուրքերէն Բոսնի Քիթաւիյեն ալ կը հաղորդէ թէ Դամբլըլէն եւ Հասիչէի մէջ արիւնալի կռիւներ տեղի ունեցան եւ Հայերու եւ Վաթանիներու միջեւ. 6 Հայեր սպաննուած եւ 3 արար ոստիկան վիրաւորուած են։ Տեղեկութեան մը համաձայն, 600 հոգինոց ում մը լարժման մէջ դրուած է, սպաննելու համար Թուաֆար ալիբէկին պաշտօն որ Հայերուն կողմը անցած էր։ Հասիչէի կառավարական շէնքը Թէեւ պաշարուած էր, բայց ոստիկանները կրակ բացած են ամբոխին վրայ։

Սեւ Ծովի Ծովեզերեայ Եկեղեցիներուն Վրայ

Ինչպէս գրած էինք արդէն, Ծանր խոռովութիւններ ծագած են Պելկրատի մէջ, Վատիկանի հետ կնքուելիք պայմանագրին առթիւ։ Կոմսը կը զանգատի թէ կառավարութիւնը զոհած է Օրթոտոքս Եկեղեցիին շահերը։ Շատոնցի ի վեր սկսած կառավարութեան եւ Սերպ եկեղեցականներու միջեւ վիճաբանութիւնները, բուն եկեղեցիներ ու եկեղեցական պաշտօնեաներ ծեծուած եւ վիրաւորուած ըլլալով, Եռակուսակիցը բոլոր եկեղեցիներ սեւ զգեստ պարզեցին եւ զինեալ կղերականները զօրանիշերուն անցնելով, երթեւ սուրբ եղան։

Թշուառութեան մէջ գտնուողները Ֆրանսացի եւ Եդիսբեւ բողոքներ խմբուած, Ամերիկայ եւ այլ երկիրներ առաջնորդներու պատգամաւորներ, ինչպէս եւ Վատիկանին բողոքներով։ Լոնտոն, Վատիկան դէմ եկեղեցին, քննելով ծառայողական ցոյցեր կատարելու պատրաստուած ուղեւորներ, ինչպէս եւ Պոլսոյ պատրիարքարանէն նամակ ստացած, զոր կը հաղորդեն մամուլին, մինչ քահանաները կը պատրաստուին վիճաբանութեան ներկայ ըլլալու։

Երեսփ. ժողովը, որ անսովոր շտապողութեամբ մը քուէարկեց պայմանագիրը, հետեւեալ զօրակոչին ալ ենթարկեց զայն։ Հակառակ պարագային ծերակոյտը հաստատէ պայմանագիրը, սակայն կղերականութիւնը ամենախիստ պայքարի մէջ կը գտնուի։ Այս կը նշանակէ նոր տագնապ։

Պաղեստինի Խնդիրը Լորտերու Ժողովին Առջեւ

Այս մէջէն ուղղուած անդրանիկ հարցում մը երկրորդ անգամ, Լորտերու ժողովը քննեց Պաղեստինի հարցը։ Լորտ Սամիւէլ, Պաղեստինի նախկին բարձր գոմիսէրը, մեծ տրամաբանութեամբ գործ պահանջեց անգլիական քաղաքականութենէն, Արաբներու եւ Հրեաներու շահերը հաշտեցնելու համար։ Լորտ Սամիւէլ մեծ գործ տարած է ատենին. այդ ոչ մէկ բոլորովին հնարաւոր լուծում մըն է, որ անգլիական պաշտօնական շրջանակները ընդունին։ Արաբները, Հրեաները, Անգլիացիները այս երեքն ալ հակառակ են բաժանման։ Այս առաջարկը Պաղեստինի հարցը չի լուծեր, այլ նոր բարդութիւններ կը ստեղծէ։

Լորտերը կը խնդրեն յետաձգել պաշտօնական որոշումը, բայց կառավարութիւնը կը պնդէ քննարկել կամ մերժել, վստահութեան խնդիր յարուցանելով։

ՔԱՂՈՒԱԾ ԼՈՒՐԵՐ ՔԻՉ ՄԸ ՇԻՆԱԿԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՍՈՒԶԱՆԱՒ մը երեւցած ըլլալով անգլիական ջուրերու մէջ, Փորթլէնտի զինուորական նաւահանգիստի մօտ, բաւական խուճապի պատճառ եղաւ։ Երեսփ. ժողովին մէջ ալ հարցում ուղղուեցաւ։ Ի վերջոյ կառավարութիւնը հաստատեց թէ արտակարգ բան մը չէ պատահած։

ՊԵՐԼԻՆԻ ՍՈՒՐՀԱՊԱՏԻ ՆՈՐ ԴԻՍՊԱՆԸ, Սուրբին եր յանձնեցաւ իր պաշտօնակաները, ինչ որ նշան էր Գերմանիոյ եւ Ճափոնի միջեւ բարեկամութեան։

ՄԱՏՐԻՏԻ ԱՌՋԵՒ կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ։ Ազգայնականներ կը հաստատեն թէ կառավարական զօրքեր ծանր կորուստներ կրեցին, թէ 20000 կարմիր զինուորներ գերեվարուած են։

ԿԱՐՏԻՆ. ՆՈՒՐԻՆԵԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԱՐՏԵ. Բոլշեւիկեան, որ Կաթոլիկներու կը գործէ, հիւանդանոց մը փոխադրուած է վիրաբուժական գործողութեան համար։

ՏԻՆԵ ՄԸ ԼԵՒ ՌՈՏ, նախկին Հրեայ նախարար, անձամբ 20.000 ֆրանք նուէր տուած է Նեղելի գործերու պաշտօնեաներուն վարձքին։ Այս պարագան մէջէնից կը գործակցին մէջ, տեղական թերթի մը մէջ։

<table>
<tr>
<td>

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ժողովը Պոն-Լէ-Վալանս մասնաճիւղի կողմէ տեղի կ'ունենայ Մարսէյլի մէջ, կիրակի 25 յուլիս, ժամը 3էն, իր նորաշէն շէնքին սրահին մէջ։

Աշակերտական սիրուն խաղեր եւ երգեր պիտի ներկայացուին մասնակցութեամբ եւ մարզական խաղեր։

Դպրոցական մուտք ազատ կը գործադրուի։ Ընդհանուր հրաւէր։

Ամսու 25, 26, 27 եւ 28 թիւ համար։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Լուսաբեր Տիւէշէեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրը ազգականներ, Ամերիկայի Պոստոն, Ֆրանսա եւ Տաճկաստան։

Ներկայ հասցէ՝ Lousaber Dikrandjian, 8, Rue Gerard, Paris (13), France։

ՆԵՆԵՑԵԱՆ Հայկանուշ փնտռած է իր եղբօր սպաննութեան մասին։ Դիմել Բ. Դարիկեան, 100 ֆրանք, Նահանգին 50 ֆրանք։

</td>
<td>

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Կ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 22 Յուլիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ակումբի սրահին մէջ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆԻ Հայ Կամաւորներու միութեան ընդհանուր ժողովը, 24 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, 45, Rue Défense.

ՊԱՆԵՕ — ՔԱՇԱՆ Շաւարշեան միութեան ընդհ. ժողովը Յուլիս 24ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Մշակութային Միութեան ժողովը 26 Յուլիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին ակումբի սրահին մէջ, 5, Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ։

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Հ. Բ. Ը. Մ. ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

23 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր ակումբի սրահին մէջ, 202 rue Boileau, Լիոն։

</td>
</tr>
</table>

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame — PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

Հ. Յ. Դ.

Գուլամ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 23 Յուլիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Cours Lafayette, «Զարգարեան գրադարանին»։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ «Անտոք» ենթակոմիտէի ընդհ. ընդհ. ժողովը կիրակի, 25 յուլիս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» գրադարանի։

ՍԷՆ ԺԻՐՈՒՆ «Վրէժ» խումբի ընկերական ժողովը, 24 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին. ընդհ. ցուցակ մշակելու։

ՎԱԼԱՆՍ կոմիտէի ընդհ. ժողովը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 24 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Յ Ռուբէն ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 24 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ակումբին մէջ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ «ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔ»ԻՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ՅՈՒԼԻՍ 25ի ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՕԵ ՇԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Ժամը 3ին հանդիսաւոր բացումը կը կատարէ Շավիլի գերեզմանատան Իշխան Արղութեանների Նորաշէն շիրիմին։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ռ. ԴԸՄԱԼԵԱՆ

Գեղեցկահասակ մթնոլոր անտառին մէջ մինչեւ երեկոյ տեղի կ'ունենան բանախօսութիւններ, երգ, պարեր։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Կառ Մոնբառնասէն շոգեկառքով, իջնել Շավիլ; Գար տը Սէվրէն ի Բիւ օթոպիւսով իջնել Շավիլ. Puits Sans Vin

Դաշտահանդէս

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ ԽԱՆԱՍՈՐԻ 40ԱՄԵԱՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մոնսելի գեղատեսիլ անտառին մէջ, 25 յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ։

Երգ, պար եւայլն, մասնակցութեամբ ընտիր նուագախումբի։

ՀԱՂՈՐԴ ՄԻՋՈՑՆԵՐ. petit Versailles կայարանէն։

Դաշտահանդէս

Խանասորի 40ամեակի յիշատակին, Սէն-Քենթէն Հ. Յ. Դ. «Վրէժ» խումբի կողմէ, 1 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Լա Գառօն» Պ. Ցարութիւն Գրմոլեանի ագարակին մէջ։

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ ԴԱՄԲՈՒԹԵԱՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Café Voltaire-ի սրահը, 1 Place de l'Odeon. Մեթրօ Օտէօն

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՕՔԹ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, ԴԸՄԱԼԵԱՆ, ԵՒ ԼԵՒՈՆ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

Նիւթ ունենալով ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կ'երգէ Օր. Գիւլպիւլեան, կ'արտասանէ Պ. Նիւազարեան

Մուտք 2 ֆրանք

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 40ԱՄԵԱԿԻՆ ԵՒ ԵՒ ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին կողմէ, կիրակի 25 Յուլիս, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Փոնթի կալուածին մէջ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իսի-Լէ-Մուլինոյի Դրօշակ ակումբի գրադարանին կողմէ, Մէօտոնի անտառին մէջ Օգոստոս 1ին։

Դաշտահանդէս

Տարօնի Հայրենակցական Միութեան

Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգային Հայր Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ

25 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Գոռ Պէլվէտերայի պարտէզին մէջ։ ՍԻՆԵ ՄԱՐՐ։

Կը խօսին Պ. Յ. ԽԱՆՈՅԵԱՆ

Կը խօսին հայրենակիցներ Տէր Աւետիք Քհնյ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ եւ Պ. ՇԷՀԻՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին։ Մնսերդ արտասանութիւն եւլն։

Կը ներկայացուի «ԱՅ ՔԵԶ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ» եւ «ԴԱՐՁԻՆ ՕՐՈՒԱԾԻՄ»

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Դաշտահանդէս

Մարսէյլի Հայ Երաժշտ. Միութեան դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ, կիրակի 25 յուլիս, Simiane, Hameau de Siège, Sourc de Guyt, գեղեցիկ անտառը։

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք՝ ժամը 6.30 եւ 11ին, օթոպիւս Գուրսի Բելզիւնս 7 — 8.30 — 9—10։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ

Օ Մառէ, Լա Բոսքեյ ծառուղին պարտէզը, 25 Յուլիս, կիրակի, ամբողջ օրը։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈՒԽ ԲԱԺԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ցերեկ կ'ունենայ կիրակի 25 յուլիս 1937 ժամը 3ին

Դպրոցասէրի պարտէզը, 1, Bld. du Nord, Raincy

ՈՍԿԻ ՁԱՆԿԱԿ

Երգախառն Թատերախաղ 1 արար

LA CHANSON A TRAVERS LES AGES

Հայկական նոր պարեր, մանկական երգախառն պատկերներ եւ սիրուն անակնկալներ

ՃԱՇԱՐԱՆ, ԳԻՆ, ՃՈԽ ՎԻՃԱԿ — ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ. Օթոպիւս Օբերվիլ կամ Gare de l'Est-էն կայարանը Raincy-Pavillons.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ-ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Մարսէյլի Հայ Լեզուական Միութեան

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Ընկ. Տ. ԹՈՓՃԵԱՆԻ

25 Յուլիս, կիրակի ամբողջ օրը, Սէն-Լուի Կրան Բէն Լուվիել ագարակին մէջ։

Արտասանութիւն, մեներգ եւլն, պիտի երգեն Պ. ԹՈՒԹՈՒՆՃԵԱՆ եւ Օր. ՓԻԼԻՆԱՅԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Յ. ՆՇԱՆԵԱՆ

ՀԱԶԱՐԵԱՆ ՃԱՄԸԱՅ կը ներկայացնէ «ԱՅ ՔԵԶ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ» ԵՒ «ՄԿՆԻԿԸ»

Մուտքը 2 ֆրանք։

ԽՈՒՄԲ Ռուբէնի նուագախմբի

ԼԻՈՆ.— Հայ եւ Ֆրանսական նուագախմբի, 23 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.15ին։

ՓՈՆ-ՏԸ-ՇԷՐՈՒԻ.— 24 յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 2.30ին Օթէլ Ֆրանսի սրահը։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզահայ Շոֆէօրներու Ընկ. Միութեան կողմէ կիրակի Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր Rouen-ի Maison F... մէջ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կոմէդի, խաղեր։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակցութիւն — Porte d'Orléans-էն, Porte de St. Cloud-էն Issy-Clamart, Place de Robinson.

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԵԹՐՕ Կ'ԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

ԾԱԽՈՒ Է — Maison — 10 route de Choisy, Ivry, Porte de Choisy.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

1er PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1676 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Եգիպտոս, Եթովպիա, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 24 ՅՈՒԼԻՍ SAMEDI 24 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3480 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՋՆ ՈՒ ՁԱԽԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

›››› ∘ ‹‹‹‹

Անհրաժեշտ չէ մանրամասնութեանց մէջ խրիլ, համոզուելու համար թէ այս երկիրը լուրջ տագնապ մը կ'անցընէ: Թէ՛ ներքին եւ թէ՛ արտաքին ճակատի վրայ:

Առնենք միայն ներքինը, որ սերտօրէն կապուած է արտաքին կացութեան ելեւէջներուն հետ: Եւ փոխադարձաբար:

Լէոն Պլումի հրաժարումէն անմիջապէս վերջը, Շօթանի դահլիճը հազիւ ձեւ եւ մարմին առած, քրթմնջիւններ լսուեցան Թունդ ձախակողմեան շրջանակներէն:

Ժողովրդական ճակատը մնաց անխախտ. նախարարներն ալ վերահաստատուեցան մեծ մասով, կամ պաշտօնի փոփոխութիւններով: Բայց, բուն ղեկավարութիւնը փոխուած էր. նախապէս ընկերվարական (Պլում), դարձած էր արմատական (Շօթան):

Ուրիշ խօսքով, դահլիճը կը դառնար գէպի աջ:

Այս պարագան աւելի յայտուն դարձաւ, երբ դահլիճը գործի ձեռնարկելով, «լայն իրաւասութիւններ» պահանջեց, ելեւմուտքը շտկելու համար:

Նախորդն ալ պահանջած էր այդ լիազօրութիւնը, սակայն Ծերակոյտին լուրջ ընդդիմութեան հանդիպելով, ինկաւ:

Արդ, ստանալով իր պահանջած իրաւասութիւնները, Շօթանի դահլիճը անցաւ չարթու քուէարկել տուաւ շարք մը օրէնքներ, որոնց սակ դժուար թէ կարենար ստորագրել Պլումի դահլիճը:

Գիտէք այդ օրէնքները,— նոր տուրքեր, փոխադրութեան ծախքերու յաւելում (երկաթուղի), Ֆրանքի արժեզրկում եւն.:

Օրուան դժգոհութիւններն ալ, որ հետզհետէ կ'աճին, ուղղուած են այս տնօրինութեանց դէմ:

Դժգոհութեան եւ մեղադրանքի առաջին փոթորիկը պայթեցաւ ընկերվարական կուսակցութեան համագումարին մէջ, Մարսէյլ, ինչպէս հաղորդած ենք օրը օրին: Լուրջ մեծամասնութիւն մը կազմուած էր, մերժելու համար կուսակցութեան մասնակցութիւնը Շօթանի դահլիճին (1866 քուէ դէմ, 3484 թեր):

Նշանակալից են այս առթիւ արտասանուած խօսքերը.

— «Աւելի երկար չենք կրնար սպասել յեղափոխութեան դրան առջեւ: Մենք արմատականներ չենք, ընկերվարականներ ենք, կը պահանջենք նախ յեղափոխութիւն, յետոյ ընկերվարութիւն ամէն ասպարէզի մէջ»: (Մարսօ Փիվէռ):

Նշանակելի է ժողովին ելքն ալ: Չէ՞ որ ի վերջոյ որոշուեցաւ համագումար մը կազմել ժողովրդական ճակատի մէջ ներկայացուցիչներուն հետ, միասին մշակելու համար գործունէութեան աւելի լայն եւ աւելի արմատական ծրագիր մը. (հակակշիռ դրամատուններու վրայ, ազգայնացում հանքերու, ելեկտրականութեան, փոխադրական միջոցներու եւ ապահովագրական ընկերութեանց:

Երբ այսպիսի դիրք մը բռնած են ընկերվարականները, հակառակ Լէօն Պլումի եւ Փօլ Ֆօրի չափաւորութեան ճիգերուն, կը նաք եզրակացնել թէ ի՛նչ կը խորհին համայնավարները:

Համակերպելով հանդերձ հաստատուած կացութեան, օժանդակելով հանդերձ Շօթանի դահլիճին, անոնք երբեք չեն ծածկեր իրենց արտմութիւնները: Մինչեւ անգամ սպառնական խօսքեր կ'ուղղեն:

Այսպէս, հինգշաբթի օր, երբ լիագումար նիստի հրաւիրուած էր կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն, նոյն օրուան թերթին մէջ կը հրատարակէր հետեւեալ ազդարարութիւնը, խմբագրականի բերնով.

— « Համայնավարները, որոնք երբեք չեն սակարկած իրենց աջակցութիւնը ժողովրդական ճակատի կառավարութեան, անոր կը յիշեցնեն թէ կոպիտ ծաղրանկար մը պիտի ըլլար ժողովրդական ճակատ մը՝ պարպուած այն բովանդակութենէն զոր զանգուածները կ'ուզէին դնել անոր մէջ: Տակաւին ժամանակ է վերադառնալու հաւաքաբար մշակուած ծրագրին գործադրութեան, եւ, եթէ պէտք է, աւելի եռանդ երթալու համախոհութեամբ: Բայց ետ դառնալ,— այդ մէկը ոչ»:

Ժողովը գումարուեցաւ տաք մթնոլորտի մէջ, եւ նոյն մտքերը արծարծուեցան աւելի ուժգնօրէն: Իսկ «Իւմանիթէ»ն աւելի գունաւորեց իր խմբագրականը.—

«Միութիւն ժողովրդական ճակատի: Մէկ բանուորական կուսակցութիւն: Միութիւն Ֆրանսայի ժողովուրդին ..

— «Մեր կուսակցութիւնը իր 331,000 անդամներով եւ իր «Իւմանիթէ»ին ամենօրեայ 435000 թիւերով այն մեծ եւ առողջ ուժն է որ կ'արտայայտէ երկրին յոյսը: Ի՞նչ պիտի ըլլար միակ կուսակցութեան ուժը եթէ վերջապէս իրականանար»:

Այս խօսքերը համագումարին մէջ ալ արտասանուեցան, Թօր Տիքըոյի եւ ուրիշներու բերնով: Եւ անգամ մը եւս հնչեց Թօրէզի բանաձեւը.

«Կեցցէ՜ ազատ, հզօր եւ երջանիկ Ֆրանսան, զոր կ'ուզեն եւ պիտի իրականացնեն համայնավարները»:

Ոչ մէկ երկրի մէջ համայնավարները այնքան «ազգասէր» դարձած են, որքան Ֆրանսայի մէջ: Մանաւանդ վերջերս, երբ անդադար կը հնչեցնեն,— «Միութիւն, միութիւն, Ազգ, հայրենիք, մէկ ճակատ» ...

Այս խմորումներուն դիմաց, աջակողմն ալ կը ձգնի ամրապնդել իր դիրքերը:

Ժողովրդական ճակատին վերջնական դիմագիծը, նոյն իսկ ճակատագիրը կրնայ որոշուիլ այն համագումարին մէջ, որուն նախաձեռնութիւնը պիտի ստանձնէ ընկերվարական կուսակցութիւնը:

Մինչեւ այդ, դահլիճը հարկադրուած է ելք մը գտնել ջուրին եւ կրակին միջեւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԻՆ ԱՆԿՈՒՄԸ ԿԱՍԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

›››› ∘ ‹‹‹‹

Զախակողմեան շարքերուն դժգոհութիւնը

Ֆրանքը նոր անկում մը կրեց առջի օր, յիշեցնելով 1926ի տագնապը. Տոլարը բարձրացաւ 27.15ի, իսկ անգլիականը՝ 135ի: Մասնագէտներու կարծիքով, Ֆրանքին այս տկարութիւնը անպատճառ չի նշանակեր թէ Ֆրանսական դրամագլուխը կը շարունակէ ապահովութիւն փնտռել արտասահմանի մէջ: Կան ուրիշ պարագաներ որ կ'ազդեն հրապարակին վրայ:

Ելմտական նախարար Պ. Ժորժ Պօնէ ունկնդրութեան ընդունելով անգլիա-ամերիկեան մամուլի ներկայացուցիչները, յայտարարեց թէ կ'ուզէ ժամ առաջ փարատել տիրող յոռետեսութիւնը: Աւելցուց թէ ինք հանգամանօրէն կը գիտէ կացութիւնը եւ կատարեալ վստահութիւն ունի պետական ելեւմուտքի վերահաստատման մասին: Իր կարծիքով, անցեալ շաբթու քուէարկուած նոր տուրքերը, 8 միլիառ Ֆր. պիտի հաւասարակշռեն սովորական ելմտացոյցը, իսկ 1938ի ելմտացոյցն ալ պիտի հաւասարակշռուի առանց նոր տուրքեր հաստատելու: Ծախքերու կրճատման շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ արտակարգ ելմտացոյցէն խնայել 15 միլիառ Ֆրանք, եւ միայն 17 միլիառը պիտի ճարուի փոխառութեամբ, մինչ նախապէս 47 միլիառ կը հաշուէին:

Նախարարը հաւաստեց թէ դրամագլուխը արդէն սկսած է հոսիլ դէպի Ֆրանսա, նպաստելով տնտեսական վերականգնանացման: Պանք տը Ֆրանսի շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, ոսկիի պահեստը բարձրացած է 48,859,412,000 Ֆրանքի, 53 միլիոն Ֆր.ի ոսկի ստացուած ըլլալով մինչեւ յուլիս 15:

Մինչ նախարարը ապահովիչ հաւաստիքներ կուտայ, անդին ձախակողմեան հոսանքները եւ մանաւանդ համայնավարները հետզհետէ կը շեշտեն իրենց դժգոհութիւնը: Ուրեմն նախարարը հարկադրուած է ոչ միայն դրամատէրներուն վստահութիւնը շահիլ, այլեւ գոհացնել ընկերվարականներն ու համայնավարները, որոնցմէ կախում ունի դահլիճին մեծամասնութիւնը՝ երեսփ. ժողովին մէջ:

Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն առջի օր ժողով գումարեց, յատկապէս քննելու համար այս հարցերը: Ժագ Տիւքլօ, կուսակցութեան Բ. քարտուղարը եւ երեսփոխ, յայտարարեց թէ ուղղամտօրէն աջակցելով հանդերձ կառավարութեան, կուսակցութիւնը չի կրնար անտեսել «Շօթանի դահլիճին ելմտական քաղաքականութեան անարդարութիւնը եւ անբաւականութիւնը»: Եւ բացատրեց թէ ժողովրդական բազմութիւնները պիտի կրեն կատարուած խնայողութեանց հետեւանքները: Թէ Պ. Տիւքլօ եւ թէ պաշտօնաթերթը՝ «Իւմանիթէ» ձաղկեցին Պանք տը Ֆրանսի վերատեսուչին փոփոխութիւնը, զայն համարելով «անձնատուութիւն մը 200 ընտանիքներուն», ի վնաս բանուոր դասակարգին:

**** Ելմտական նախարարը կը շարունակէ խորհրդակցիլ նախարարներուն հետ, ծախքերը կրճատելու համար: Խնայողութեանց հրամանագիրը պիտի հրատարակուի այս խորհրդակցութեանց արդիւնքէն վերջ:*

ՃԷԶԻՐԷԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ — ՀԱՅ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

›››› ∘ ‹‹‹‹

ՊԷՅՐՈՒԹ, 17 յուլիս (Յառաջ) — Հասիճէ եւ Գամըշլը ժամանակէ մը ի վեր անկարգութեան վայր կը հանդիսանան եւ կատարեալ անիշխանութեան մը մատնուած են:

Այն ինչ որ տեղի ունեցաւ Հասիճէի մէջ յուլիսի սկիզբը, հրացանաձգութիւն, յարձակում պաշտօնատան վրայ, ոստիկանութեան զինաթափութիւն, կրկնուեցան յուլիս 7ին Գամըշլիի մէջ:

Ժողովուրդը փախուստի դիմեց փակելով կրպակները: Յարձակում գործողները մեծ մասամբ Ասորիներ են, շրջանի անապատին ցեղախումբերը որոնք դէմ են ազգայնականներու կառավարութեան:

Անոնք գրաւած են ոստիկանատունը, զինաթափ րրած են ոստիկանները, գայմագամը փախած է Դամասկոս, խառնակութեանց ընթացքին սպաննուած են երեք ոստիկաններ որոնցմէ մին հայ է, Կարապետ:

Շրջանի քրիստոնեայ ազգաբնակչութիւնը հեռագրով դիմած է Ֆրանսայի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան, օգնութիւն խնդրելով:

Յուլիս 8ին Գամըշլը եկաւ, օդանաւով, Ֆրանսացի խորհրդականը. յայտարարեց թէ զինադադար հռչակուած է եւ ինք քաղաքի պաշտպանութիւնը կը ստանձնէ, եթէ հինգ օր կարգը պահուի: Արդարեւ հինգ օրուան մէջ Ֆրանսական ուժեր հասան քաղաք: Անոնց պարտականութիւնն է արգիլել արտաքին յարձակումները:

Գամըշլիի եւ Հասիճէի Հայերը անապահովութեան մէջ են, ինչպէս միւս քրիստոնեայ համայնքները: Սակայն Հայերը որոշած են չլքել իրենց չէզոքութիւնը:

Այս խառնակութիւնները արդիւնք կը նկատուին արտաքին խաղերու, որոնց նպատակն է քաղաքական տագնապ ճէզիրէի մէջ, ի վնաս Սուրիոյ ազգային կառավարութեան. Ուրիշ պատճառ մը կը համարուի ապրուստի սղութիւնը, հունձքերը փճացած ըլլալով ճէզիրէի բոլոր մասերուն մէջ:

Նոր տեղեկութիւններ իրանական կռիւներու մասին

Երէկ մեր մասնաւոր թղթակցէն ստացանք հետեւեալ տեղեկութիւնները (16 յուլիս).—

Ապտիւլրահման, ղեկավար Սասունի ապստամբութեան, իր հրամանին տակ ունի 1300 հոգի, բոլորն ալ զինուած: Ան կը պատրաստուի լեռնէն իջնել եւ գրաւել Հազօ քաղաքը:

Զիլանի շրջանը (Արճէշ) ապստամբած է Թուրքերու դէմ, ապստամբներու ղեկավարն է 1931ի Արարատի ապստամբութեանվարիչներէն Ֆէրզինտ պէկը: Զիլանի ապստամբները որոշած են կռուիլ մինչեւ իրենց վերջին շունչը:

Խիզանի մէջ, ապստամբութեան գլուխը անցած է Խիզանի շէյխը որ մեծ կորուստներ պատճառած է Թուրքերուն: Խիզան եւ Սասուն իրարու հետ սերտ յարաբերութեան մէջ են եւ կը նկատուին միացած:

Տերսիմի մէջ կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն:

Քիւրտերը բոլոր ապստամբ շրջաններու մէջ, կ'ըմբռնեն թէ Թուրքը կը հետապնդէ իրենց բնաջնջումը: Դաշտաբնակ Քիւրտերու տեղահանութիւնը եւ ջարդը կը շարունակուի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ ԱՅՍՊԷՍ ՏՆԱՎԱՐԻ

— —

«Յառաջ» Յուլիս 22ին հրատարակած էր Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթին բաշխումը, համաձայն հաղորդուած պաշտօնական զեկոյցին:

Կրկին եւ կրկին կարդալով ցանկը, փարձուեցայ հետեւեալ հարցումներն ուղղել հրապարակաւ.—

1. Ե՞րբ կազմուեցաւ եւ ո՞ւր կը գտնուի սա մարմինը.— «Ա. խոյ ընկերակցութիւն ի նպաստ հայ նիւանդներու եւ կարօտեալներու», որ ցանկին երրորդ գլուխը կը բռնէ, 7000 փրանք նպաստով:

Եթէ չեմ սխալիր, առաջին անգամ է որ կ'երեւայ այդ անունը, այն ալ 1937ի առաջին եռամսեային բաշխման առթիւ: Արդեօք այս անգամուան գումարը շատ պարարտ ըլլալով, բաժնելիք տեղ չէ՞ր մնացած:

2. Ինչո՞ւ, սկիզբէն ի վեր, երկու անունով նպաստ կը բաշխուի Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան, մէկը՝ իբրեւ Կ. Խաչի օգնութեան մասնաճիւղ (6000), միւսը՝ իբրեւ նոյն Միութեան որբերու մասնաճիւղ (դարձեալ 6000, համագումար 12,000):

Իմ գիտցածս այն է որ միեւնոյն կազմակերպութիւնն է, ե՛ւ մէկ ե՛ւ միւս ճիւղը: Պարզապէս աշխատանքի բաժանում է կատարուած:

Արդ, Կապոյտ Խաչն ալ ունի առանձին բաժիններ.— բուն Կ. Խաչի գործ (խնամատարութիւն, հիւանդներով եւ կարօտեալներով) եւ կրթական գործ, սան-սանուհիներով, ծաղկոցներով եւ դաստիարակներով: Բայց եւ այնպէս նպաստը կը տրուի մէկ անունով,— կազմակերպութեան:

Մնաց որ, չեն կրնար ապացուցանել թէ այսպէս կոչուած պետական Կ. Խաչը աւելի բազմանդամ եւ ծաւալուն կազմակերպութիւն մըն է:

Ընդհակառակն, ան սկիզբէն ի վեր եղած է «օլիկարշի» մը, ամփոփուած ժամուն քանի եւ դեռ նոր սկսաւ մասնաճիւղեր բանալ կարգ մը արուարձաններու մէջ. իսկ իր հետքը չկայ գաւառի մէջ:

Մինչդեռ միւսը, ինկապէս ժողովրդական եւ ծաւալուն, 900—1000 անդամ կը համրէ միայն Ֆրանսայի մէջ, 25 մասնաճիւղերով: Ունի երեք դարմանատուն, 8 ծաղկոց եւ 4 սանուհիներու խումբ: Ունի ինչպէս տեղական, նոյնպէս տարեկան պատգամաւորներ, ուր մանրամասնօրէն կը պարզուի գործունէութեան ամբողջական պատկերը:

3. Ինկապէս գոյութիւն ունի՞ փրանսական բանակի Հայ Կամաւորներու Միութիւն մը, Փարիզի մէջ: Եւ եթէ ունի, ի՞նչ կը բանի, կամ որո՞նք են իր օգնութեան կարօտ անդամները կամ գործերը:

4. Աջ ու ձախ նպաստ բաշխած ատեն, յանձնախումբը ի՞նչպէս կը մոռնայ Հ. Մ. Ը. Մ.ը, մանաւանդ անոր արիներու կազմակերպութիւնը (սկաուտ), որ ամէն բանէ առաջ նիւթական աջակցութեան կը կարօտի, զարգանալու համար:

5. Ինչո՞ւ 1936ի վերջին եռամսեային բաշխումը, որ տեղի ունեցած է 1937 մարտ 8ին (համաձայն զեկոյցին) կը ծանուցուի յուլիս 18ին, մինչ խուսափողական պատասխաններ կը տրուէին, զանազան հարցումներու առթիւ:

Իրենց շահն իսկ կը պահանջէ հրապարակաւ յստակացնել այս հարցերը: Ամէն յստութիւն ունի չէ:

ՎԱՀԷ

ԱՆՍԻՐԱՆԻԿ
ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Թուզանդ Փափազեան (Morestel)	20
Վահան Պարտազեան (Morestel)	20
Գումար	40
Յուլիս 21ի գումարը՝	5878
Ընդհ. գումար՝	5918

ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

›››› ∘ ‹‹‹‹

Fraternité *պարբերականը, որ նուիրուած է օտար աշխատաւորներու շահերուն պաշտպանութեան, իր վերջին թիւին մէջ կը գրէ թէ օտարականներու իրաւական վիճակի վերաբերեալ օրինագիծը կը քննուի երեսփ. ժողովի համապատասխան յանձնախումբին կողմէ: Թերթին քաղած տեղեկութեանց համաձայն, քաղաքային եւ քրէական օրէնսդրութեան յանձնաժողովը արդէն քննած է յօդուածներուն կէսը եւ ընդունած՝ առանց մեծ փոփոխութիւններ կատարելու. Մնացեալ յօդուածներուն քննութիւնը պիտի կատարուի երեսփ. ժողովին նոր նստաշրջանին վերաբերման ատեն:*

Այն մարմինը որ կազմուած է ուժ տալու համար տարագիրներու իրաւական վիճակին ճանաչման, կը յայտնէ թէ 150 երեսփոխաններ իրենց համակրանքը յայտնած են օրինագծին:

«Ֆռաթէռնիթէ»ի միեւնոյն թիւին մէջ հրատարակուած է Նիսի երեսփոխան Պ. Վիրժիլ Պառէլի տեսակցութիւնը՝ Տոքթ. Ժօռժ Լէվիի հետ, որ հեղինակն է նոյն օրինագծին: Պ. Լէվի եւս կը հաստատէ թէ գործը լաւ ճամբու մէջ է: Օրինագիծը երկար ատեն յանձնաժողովի օրակարգին մէջ մնալէ վերջ, քննութեան ենթարկուած է յունիս 7ին եւ առաջին 15 յօդուածները ընդունուած են առանց մեծ փոփոխութեան: Յանձնաժողովին մէջ ամէնէն աւելի տարակարծութիւն կը տիրէ հպատակութեան ձեւակերպութեանց մասին: Օրինագիծը կը տրամադրէ մեքենաբար ընդունիլ հպատակութիւնը, երբ կը լրացուին բնակութեան, բարոյականի եւ առողջապահութեան կարգ մը պայմաններ: Ուրիշ դժուարութիւն մը կը ներկայացնէ վտարումներու խնդիրը: Օրինագիծը կ'առաջարկէ վարչական կամ դատական կամայականութեան տեղ հաստատել դատական վճիռը, որպէսզի ամբաստանեալը կարենայ պաշտպանել ինքզինք: Յանձնաժողովը միաձայնութեամբ ընդունած է այս տեսակէտ:

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ Պ. ՎԷՆՍԱՆ ՕՐԻՕԼԻ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

Թերթի նոյն թիւին մէջ կ'երեւայ տեսակցութիւն մը դատական նոր նախարարին՝ Պ. Վէնսան Օրիօլի հետ (ընկերվարական), որ առանց բան մը առնելու իր նախորդին՝ Պ. Մարք'Րիւքարի տեսակէտներէն, յայտարարեց թէ ինք կ'ուզէ նոր ըմբռնում մը ներմուծել:

— « Ես կ'ուզեմ հպատակ դարձնել հանրապետականները, ռամկավարները, մէկ խօսքով՝ հակաֆաշականները: Կը գտնուինք հանրապետութեան մէջ, կը մաղթենք որ այդ հանրապետութիւնը հետզհետէ աւելի ընկերական դառնայ: Ֆրանսա նոր զաւակներու պէտք ունի, բայց պէտք ունի այնպիսի զաւակներու որոնք գալ սիրեն իբրեւ ժողովրդավար, վեհանձն, մարդկային եւ կարենան պաշտպանել զայն իր թշնամիներուն դէմ»:

Մէկ խօսքով, Պ. Վէնսան Օրիօլ կ'ուզէ որ նորընծայ քաղաքացիները ըլլան կուսակից ժողովրդավարութեան եւ ժողովրդական ճակատին: Գալով ձեւակերպութեանց, նախարարը յայտնած է թէ անձամբ քննութիւն մը պիտի բանայ, ստուգելու համար թէ ինչպէս կը կազմուին եւ կը քննուին հպատակութեան խնդրագիրներու թղթածրարները:

Խօսակիցները կը հարցնեն թէ չէ՞ կարծեր որ «շատ շուտ եւ գրեթէ մեքենաբար պէտք է հպատակ ընդունուին Ռուսերը, Հայերը եւայլն, դեռ երիտա—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ Է ԿԱՏԱՐՒՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Դ.

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՏՐԿԱՑՈՒՄ

Հայաստանի թշուառ վիճակի ամէ-նէն ցայտուն ապացոյցը տիրող ար-տեսակման կացութիւնն է, եւ զարմա-նալի չէ, որ ընդդիմադիր բոլշեւիկ-ները ամէնից աւելի այս ապարէզում են մեծ եռանդ յայտնաբերում: Հէնց Ամատունիի զեկուցման մէջ առաջ բերուած թուերը միայն բաւական են ըմբռնելու համար, թէ ինչպէս ինչ տագնապալից դրութեան մէջ է մեր հայրենիքը:

Առնենք, օրինակի համար, արդիւ-նաբերութեան եւ գիւղատնտեսու-թեան փոխյարաբերութիւնն ու զար-գացման թափը, ի՞նչ է եղել արդիւ-նաբերութեան եւ գիւղատնտեսու-թեանտեսակարար կշիռը Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան ընդհա-նուր արտադրանքի մէջ: Ամատունին հետեւեալ թուերն է առաջ բերում, 1926 — 27 թուականների գներով.

Արդիւնաբերութիւնը՝ 1927 /28 թ. 21,6 առ հարիւր, 1932 թ.՝ 57,2 առ հարիւր, 1933 թ.՝ 62,3 առ հարիւր, 1934 թ.՝ 64 առ հարիւր, 1935 թ.՝ 66,5 առ հարիւր եւ 1936 թ.՝ 69,2 առ հարիւր:

2. Գիւղատնտեսութիւնը՝ 1927/28 թ.՝ 78,4 առ հարիւր, 1932 թ.՝ 42,8 առ հարիւր, 1933 թ.՝ 37,7 առ հարիւր, 1934 թ.՝ 36 առ հարիւր, 1935 թ.՝ 33,5 առ հարիւր եւ 1936 թ. 30,8 առ հարիւր:

Ի՞նչ են ասում այս թուերը: Ա՛յն որ Հայաստանը ինն տարուայ ընթացքում գե-րազանցապէս գիւղատնտեսական մի երկիր՝ փոխուել է ճարտարարուես-տական երկրի: Եւ ինչպիսի յանկար-ծական թռիչք, 1927/28 թ. 21,6 առ հարիւր արդիւնաբերութիւնը 1932ին դառնում է 57 առ հարիւր, այսինքն՝ ժողովրդական տնտեսութեան հազիւ մէկ հինգերորդը կարծես մոգական դաւազանի ուժով, դառնում է կէսից աւելին:

Ցայտնի է, թէ ինչպէս կատարուեց այդ փոփոխութիւնը — երկրի ժողո-վրդական տնտեսութեան ընդհանուր քայքայման գնով: Դեռ ամէնքի յիշո-ղութեան մէջ թարմ են բռնի կոլխո-զացման եւ ապակուլակացման արիւ-նոտ տարիները, զանգուածային ա-պստամբութիւններն ու աքսորները: Դեռ Հայաստանի տնտեսութիւնը բա-ցայած մահացու հարուածից չի ա-պաքինել եւ վաղաժամ է Ամատունու թեթեւամիտ պարծենկոտութիւնը, թէ «Հայաստանը յետամնաց ագրա-րային մի երկրից, մեծ ռուս ժողովր-դի աջակցութեամբ, Վրաստանի եւ Ազրբէջանի եղբայրական ժողովուրդ-ների օգնութեամբ, կարճ ժամանակա-միջոցում, բոլշեւիկեան կուսակցու-թեան կամքով, դարձաւ ինդուստրի-ալ - ագրարային առաջաւոր հանրա-պետութիւն՝ Խորհ. Միութեան ան-բաժան մասնիկը»:

Քիչ յետոյ մենք կը տեսնենք այդ «առաջաւոր հանրապետութեան» տն-տեսական չինարարութեան իրական պատկերը: Հիմա մի քիչ էլ կանգ առ-նենք Ամատունու ներկայացրած մի ուրիշ աղիւսակի վրայ: Ըստ այդ ա-ղիւսակի, Հայաստանի պետական ար-դիւնաբերութեան հիմնական ճիւղե-րի արտադրանքի տեսակարար կշիռը երկրի արդիւնաբերութեան ընդհա-նուր արտադրանքի մէջ եղել է հետեւ-եալը.

	1933	1934	1935	1936	1937
Ամբողջ արդիւնաբերութիւնը հաշուելով.—					100.0
Պղնձի	7.4	8.8	5,9	7,8	8,3
Քիմիական	3,2	6,6	8,5	8,6	15,8
Շինանիւթերի	5.9	6,9	7,9	5,2	5.9
Թեթեւ	31,5	27,0	24,6	25,9	19,2
Սննդի	41,9	39,6	41,2	41,4	40,0
Այլ ճիւղեր	10.1	11.1	11.9	11.1	10,8

Ի՞նչ են ասում այս թուերը: Կար-դալ գիտցողի համար շատ պերճախօս են նրանք:

Ուշադրութիւն դարձրէք, թէ ար-դիւնաբերութեան ո՞ր ճիւղերն են զարգանում: Ամէնից առաջ՝ քիմիա-կանը. հինգ տարուայ ընթացքում հն-գապատուել է՝ 3.2ից դարձել է 15.8: Անօրինակ վերելք է սա:

Երկրորդ տեղը բռնում է պղնձի ար-տադրութիւնը՝ 7.4 — 8.3: Ճիշդ է, վերելքը քիմիականի չափ զգալի — տոյս պատճառող չէ, բայց եւ այն-պէս վերելք է:

Այս երկու ճիւղերը — քիմիական ու պղնձի — աշխատում են կենտրոնի համար, Հայաստանը նրանց արդիւնք-ներից գրեթէ մաս չի ստանում. ամ-բողջը արտահանում է: Որով, ուրեմն Հայաստանի արդիւնաբերութեան հիմնական մասը — երկրի ողջ արտա-դրանքի մէկ քառորդը — ծառայում է Մոսկուայի նպատակներին, եւ այդ մասն է, որի զարգացման վրայ յա-տուկ ուշադրութիւն է դարձւում: Բացի արդէն եղած ճիւղերից — պղ-պինձ, ծծմբաթթու, կարբիտ, կաու-չուկ են. — ենթադրւում է ընդար-ձակել պղնձարդիւնաբերութիւնը եւ ձեռնարկել նաեւ մոլիբդէնի հարուստ հանքերի շահագործման: Եւ ճիշդ է ասում Ամատունին, թէ շուտով «քի-միական ու լեռնահանքային արդիւ-նաբերութեան տեսակարար կշիռը շատ անգամ կը գերազանցէ ամբողջ մնացած արդիւնաբերութեան տեսա-կարար կշիռն»: Բայց այդ ամէնը Հա-յաստանին չի պատկանում, ամբող-ջապէս Հայաստանին չի ծառայում, եւ, ընդհակառակն, հայ երկրի ու հայ ժողովրդի շահագործման միջոց է:

Նայեցէք արդիւնաբերութեան միւս ճիւղերի զարգացման ցուցանիշներին:

Շինանիւթերի արդիւնաբերութիւ-նը, որ ամէնից շատ է հարկաւոր Հա-յաստանին, հինգ տարուան ընթաց-քում ուր որ էր ժողովրդական տն-տեսութեան համադրութեան մէջ՝ այնտեղ մնացել է 5,9—5,9: Եւ չնա-չպէտք է մոռանալ, որ այս սահմա-նափակ քանակով շինանիւթերի մի կարեւոր մասն էլ արտահանւում է Խորհ. Միութեան միւս մասերը — տուֆ, պէմզա, մարմար են.:

Թեթեւ արդիւնաբերութիւնը, այ-սինքն՝ արտադրութիւնը այն իրերի, որոնք անհրաժեշտ են տեղական ժո-ղովրդի համար — հագուստեղէն, կօ-շիկ, կենցաղական այլեւայլ առար-կաներ — մեծապէս ընկել է արտա-դրութեան միւս ճիւղերի համեմա-տութեամբ՝ 31.5— 19.2: Այս ճիւղի արտադրանքի մի շօշափելի մասն է— կիրպասեղէն, հիւսուածեղէն, կաշի, մետաքս, փայտեղէն են. — արտա-հանւում է Մոսկուայի կարիքների համար:

Եւ, վերջապէս, սննդի արդիւնա-բերութիւնը — նոյնպէս նուազում՝ 41,9—40,0: Սա էլ այն ճիւղն է, որ առաջին հերթին, պէտք է ծառայէ տեղական ժողովրդի կարիքներին, բայց Հայաստանի սննդեղէնի մի կա-րեւոր մասը — կոնեաք, գինի, պահա-ծոներ, իւղ ու պանիր, միս, ձուկ, չորացրած կամ թարմ պտուղներ — նոյնպէս դուրս է տարւում միւթե-նական առեւտրական հիմնարկու-թիւնների կողմից, առանց երկրին ու ժողովրդին անմիջական օգուտ բերե-լու:

Խորհրդային վիճակագրութիւնը շատ ժլատ է թուերի վերաբերմամբ. ամէն տուեալ, որ մոգական իւկ վը-նաս կարող է հասցնել իշխանութեան վարկին, խնամքով պահւում է, որով չափազանց դժուար է պարզել տնտե-սութեան վերաբերեալ փաստական մանրամասնութիւնները: Հակառակ դրան, որոշ եզրակացութիւններ, այնուամենայնիւ, կարելի է հանել: Եւ Ամատունիի տուած թուերը որոշ չափ են ընդհանրացումների: Այս-պէս, փաստ է, որ քիմիական եւ պղ-նձի արդիւնաբերութիւնը որ տալիս են արտադրանքի 24.1 %ը, ամբողջա-պէս ծառայում է համամիութենական նպատակների եւ Հայաստանի իրա-ւունքներից դուրս է: Նոյն նպատակ-ներին է ծառայում եւ շինանիւթերի, թեթեւ ու սննդի արդիւնաբերութեան առնուազն մէկ երրորդը: Որով, ու-րեմն, Հայաստանի արդիւնաբերու-թեան կէսից աւելին հայ ժողովրդին չի պատկանում եւ կազմում է սեփա-կանութիւնը Մոսկուայի: Եթէ սրա վրայ աւելացնելու լինենք եւ բամբա-կը, որ ամբողջապէս գնւում է Մի-ութեան կառավարութեան տրամա-դրութեան տակ, պատկերը, կարծում ենք, կը լինի կատարեալ — Հայաս-տանը գաղութի վիճակումն է Խորհ. Միութեան մէջ՝ տնտեսապէս կաշ-կանդուած ու տարկացած:

Ցաճախ առարկում են. եթէ Մոս-կուան առնում է, չէ՞ որ տալիս էլ է: Անշուշտ, տալիս է: Այսինքն, տալիս է այն մասով, որ Հայաստանի պետա-կան ու տնտեսական պիւաճէն մաս են՝ կազմում խորհրդային ընդհ. պիւա-ճէի: Բայց խնդրի էական կողմը այն է, թէ Հայաստանից ի՞նչքան է առ-նւում եւ որքա՞ն է տրւում: Անգլիան էլ Սուդանը կամ Հնդկաստանը կառա-վարելու համար դրամ է տալիս Հնդ-կաստանին ու Սուդանին, բայց բոլոր Ամատունիները միաբերան պնդում են, որ Անգլիան շահագործում է իր գաղութները: Այնինչ եւ, Թիւրքիա աւելի փաստեր, շահագործում ան-գի ունենում են Հայաստանի վերա-բերմամբ: Եթէ բոլշեւիկները քաղա-քային ունենային հրապարակելու այն թուերը, որոնք ցոյց են տալիս, թէ ինչ եւ ինչքան է տարւում Հայաս-տանից եւ ինչքան է տրւում, «ամէ-նակատաղածներն» անգամ կը համոզուէին, որ Հայաստանն ան-խղճօրէն շահագործւում է եւ թալա-նւում խորհրդային իշխանութեան կողմից:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթի մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ա.

Մարսէյլի մէջ, յուլիս 10ին բաց-ուեցաւ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան ազգային համագու-մարը եւ տեւեց չորս օր:

Բ. Միջազգայինի պատուիրակնե-րու կարգին ներկայ էր եւ Հ. Յ. Դաշ-նակցութեան ներկայացուցիչը:

Համագումարին մէջ պարզուեցան շարք մը ուշագրաւ երեւոյթներ, ո-րոնց անհրաժեշտ է անդրադառնալ:

Ֆրանսայի ժողովրդական ճակատի ընկերվարականներու ղեկավարու-թեամբ կազմուած դահլիճին կազմու-թենէն վերջ, առաջին անգամն էր որ կը գումարուէր մեր Ֆրանսացի ըն-կերներու համագումարը, կարգ մը պատասխանատու եւ Ֆրանսայի քա-ղաքական ու տնտեսական ճակատա-գրին հետ կապուած վճիռներ արձա-կելու:

Կուսակցութիւնը համագումարին կը ներկայանար իբրեւ անգամ կառա-վարութեան եւ կառավարական փոր-ձառութիւն ունեցող Ժող. Ճակատի ղեկավար մէկ հատուածը: Այդ կար-ճատեւ փորձը կուսակցութեան հա-մար ստեղծած էր բարոյական հսկայ դրամագլուխ մը եւ զայն թեւաւորած երկրի հանրային կարծիքին առջեւ: Բայց, միաժամանակ կուսակցութեան ծոցին մէջ խմորած էր դժգոհու-թիւններ, քննադատութիւններ եւ ժո-ղովրդ. ճակատի եւ զանգուածներու ուժը գերագնահատող ձգտումներ: Ժողովի վիճաբանութեանց առանցքը կը կազմէր կառավարական փորձա-ռութեան եւ իմաստութեան պահանջ-ները համադրել զանգուածներու ան-միջական պահանջներուն: Ուրիշ խօս-քով, ըլլալ կառավարութեան մէջ իր-րեւ զանգուածներու հարազատ թարգ-ման, փոխանակ ապահարզանի դիմե-լու եւ ժողովրդ. ճակատը պառակ-տելու:

Պէտք է խոստովանիլ որ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը, շը-նորհիւ իր հասուն եւ ձեռնհաս ղեկա-վարներուն, աւելի մեծցաւ իր համա-գումարի որոշումներով եւ ըմբռնեց ներքին եւ արտաքին հնարաւոր փոթո-րիկներու արժէքն ու տարողութիւնը.

Ժողովին կը մասնակցէին 90 չը-ջաններ, ... 90 նահանգներէ 550 պատգամա-ւորներով եւ 5220 ձայնով: Վեց չր-ջաններ չէին կրցած իրենց ներկայա-ցուցիչները զրկել:

Բազմաթիւ ճառեր, ընդհանրական հետաքրքիրներէ զերծ աշխատասիրութեան կազմութիւնէն վերջ, ժողովը անցաւ կուսակցութեան քաղաքական եւ նիւ-թական գործունէութեան զեկուցման-րուն քննութեան: Զեկուցումներ եւ տեղեկութիւններ տրուեցան Սրբոսա-ռայ Ընկերվարականութեան, զատ-կան հարցերու, խորհրդարանական խմբակցութեան, ընկերվարական կի-ներու, Բ. Միջազգայինի ներկայա-ցուցչութեան եւ «Փոփուլէռ»ի մա-սին:

Կուսակցութեան քաղաքական գոր-ծունէութիւնն պաշտպանեցաւ որ այս վերջին տարուան ընթացքին ընկեր-վարական զանգուածները չափազանց սերտօրէն կը համախմբուէին ծառայութեան շուրջ եւ ամէն տեղ կուսակցութեան ան-դամներու թիւը կրկնապատկուած է անհամեմատ համեմատութեամբ:

Տանք քանի մը թիւեր:

1936 դեկտեմբերի վերջը 202.000 անդամատոմս է տրուած 1.604.315 անդամավճար - դրոշմանիշերով: 1937 մարտի վերջերը անդամներու թիւը հասած է 230.800 հոգիի: Մինչեւ 1938ին ընդհ. քարտուղար Փօլ Ֆօրի նախա-տեսութեամբ իրենց թիւը պիտի հաս-նի 300.000ի: Ֆրանսայի պանազան շրջաններուն մէջ ընկերվարական կազմակերպութիւններու թիւը 1936-ին եղած է 4225, իսկ 1937 փետրուա-րի վերջերը 6000ը անցած է: 1936ի խորհրդարանական ընտրութեանց ա-տեն ընկերվ. կուսակցութիւնն առա-ցաւ 1.922.493 ձայն եւ ունեցաւ 146 ե-րեսփոխան, որոնց վրայ աւելցան, մասնակի ընտրութեանց ատեն, չորս երեսփոխաններ եւ «Ասոր վրայ պէտք է դեռ աւելցնել «Փիւփիոտները եւ Բանուորական Միութիւնը, որ վեր-ջերս միացան ընկերվարական կու-սակցութեան եւ որոնց ստացած ձայ-ները կը հասնին 184.763ի:

Ուրիշ ույժ մը, որ օրէ օր կը մեծնայ ընկերվարական կազմակերպութեան ծոցին մէջ, Ընկերվարական Երիտա-սարդներու խմբակցութիւնն է: Ասոնց թիւը 1926ին 2714 էր, 1927ին՝ 3984, 1928ին 3041, 1936ին 40 000, իսկ այ-ժմ 60.000ի է հասած եւ յոյս ունին մինչեւ տարւոյն վերջը 75.000ի հաս-նիլ: Ասոնց նշանաբանն է ընկերվա-րական կրթութիւն եւ կարգապահու-թիւն: Կուսակցութեան ընդհանուր ուղեգծի ջերմ պաշտպաններ են:

Նուազ ուշագրաւ չէ նաեւ ընկեր-վարական կիներու խմբակցութիւնը: Լ. Պլումի առաջին դահլիճին մէջ ե-րեք կին նախարարներու մուտքը ոգե-ւորութիւն յառաջ բերած էր նաեւ կի-ներու մէջ: 1930ին ամբողջ Ֆրանսայի ընկերվարական կիներու թիւն էր 1000, որ կ'անդամակցէին իրենց շր-ջանի կազմերուն, մինչդեռ այժմ ա-նոնց թիւը բարձրացած է 8000ի եւ առանձին խմբակցութիւն են դար-ձած: Կիներու կուսակցական ոգեւո-րութիւնը մատնանշող քանի մը թիւեր միայն.— Ալփ Մարիթիմի շրջանին մէջ կիները 1936ին եղած են 20, իսկ 1937ին 236, Ալճէյրոնի մէջ 2, այժմ 26, Տրօմի մէջ 58— այժմ 100, Նօրի մէջ 559, այժմ 1010, Սէնի մէջ 722, այժմ 1328, Քոնսթանթինի մէջ 27, այժմ 57, Թունուզի մէջ 1, այժմ 13 եւ այսպէս շարունակաբար: Այս դէտ-նին վրայ ահագին աշխատանք կը կա-տարեն եւ կիներու խմբակցութիւնը կը ջանան ընկերվ. կուսակցութեան լաւագոյն օժանդակներէն մին դարձ-նել: Համագումարին մէջ հեա կային շատ մը կին պատգամաւորներ:

«Ընկերվարական համակիրներու Միութեանց» (Amicales Socialistes) կազմակերպութիւնը նոյնքան արժա-նի է ուշադրութեան, որովհետեւ այդ կազմակերպութիւնը գործարան-ներու մէջ համակիր մըն է կուսակ-ցութեան: Մասնաւորապէս մեծ ծա-ւալ առած է Սէնի, Սէն է Ուազի եւ Սէն է Մառնի նահանգներուն մէջ:

Փոփականոր եւ գործունէութեան այս այլազան դաշտին վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ ընկերվարական մա-մուլը, որ փոխադրողն է կուսակցա-կան խօսքի եւ գործի: 86 թերթեր եւ պարբերաթերթեր կը հրատարակուին ընկերվարական կազմակերպութեանց միջոցաւ, որոնց վրայ պէտք է աւել-ցնել ընկերվարական անհատական նախաձեռնութեամբ հրատարակուած թերթերը (19):

Քանի մը խօսք ալ կուսակցութեան նիւթական գործունէութեան մասին: Մուտք եղած է 1.370.270 Ֆր., ելք՝ 1.702.200. Այս 326.930 Ֆր.ի բացը գոցուած է 291.633 Ֆր.ի նոր անդամ-ներէն գանձուած մուտքով եւ ընտրա-կան պայքարի Ֆոնտէն: Նոր նախա-հաշիւը 2 միլիոնէն կ'անցնի: Իւրա-քանչիւր երեսփոխան տարեկան ան-դամավճար կը վճարէ 600 Ֆրանք:

Ինչպէս կը տեսնուի, հսկայ կազ-մակերպութեան մը առջեւ կը գտնը-ուինք, երբ կը մտնենք որոշ մանրա-մասնութիւններու մէջ:

Այժմ քննենք յաջորդաբար օրակար-գի միւս հարցերը:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ՁԵՐԴԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ. Հարցուցի Շահնու-րին — ի՞նչ գիտես «սեռական» հոլո-վին վրայ: Պատասխանեց Շահնուր.— Սեռականը նախ հոլով է, ուղղական բառին առաջին դարձուածքը, որ կը նշանակէ ուղղակի յարաբերութիւն մը ուրիշ անմիջական բառի մը հետ, ո-րուն կապուած է անքակտելի, այ-սինքն՝ ցոյց կուտայ կերպով մը ա-նոր «սեռը», եւ այս պատճառով է որ կոչուած է սեռական: Ինք «յատկա-ցուցիչ» անունը կը կրէ, իսկ այն բա-ռը որուն կապուած է՝ «յատկացեալ» կը կոչուի: Պարզաբանելով այսպէս. — Լօզանի ժողովը: Առաջինը սեռա-կան յատկացուցիչ, երկրորդը՝ (ժո-ղովը) յատկացեալ, որ ամէն հոլո-վով կրնայ ըլլալ ըստ իմաստին: Այ-սինքն՝ յատկացուցիչը միշտ սեռա-կան, իսկ յատկացեալը ամէն հոլո-վով: Սեռականին այս առաջին պաշ-տօնը բոլէլ վերջ՝ կրնանք քիչ մը ա-ւելի ընդլայնել ի պէտս զարգացելոց, որ սկսած են ջուրերուն աւելի խորե-րը խարխափ նետել: Մեր հին գրակա-նին մէջ սեռական հոլովը յաճախ իբրեւ ենթակայ կամ տէր բայի կը գործածուի, բաւական է որ բայը դի-մաւոր չըլլայ, այլ աներէմ եւ անցեալ դերբայ եալ կամ եալ վերջաւոր ուած): Այսպէս տեսեալ Յիսուսի զինւորս Զորս (Յիսուս տեսր հա-ւատքը տեսնելով).— Աշա հոս «Յի-սուսի» սեռականը տէր բայի է, չէ՞, որովհետեւ բայը՝ տեսեալ՝ անցեալ դերբայ է: Դուք արդէն քանիցս խօ-սած էք այս նիւթերուն վրայ, ու մենք քաղուածաբար կը պատասխանենք: Այսպէս խօսեցաւ Շահնուր մինչեւ հոս.

Կարգը տուի Հայկակին՝ որ շարու-նակեց.— Ըսուած է մեզի, թէ սեռա-կան հոլովը կը գործածուի նաեւ իբ-րեւ տեսակ մը ածական, յատկացու-ցիչի ձեւով, բայց որ բուն յատկա-ցուցիչ չէ: Այսպէս՝ այր Բաղութեան — փոխանակ ըսելու այր քաջ: Օրի-նակներ չխճողելու համար, դիտենք նաեւ որ այս ձեւ սեռականին նմոյշ կրնայ ծառայել Ֆրանսերէն de նախ-դիրը գոյականներու առջեւ՝ որոնք իբրեւ ածական կը նկատուին — his-toire d'amour (կը թարգմանենք՝ սի-րային), chancelier de fer (կը թարգ-մանենք երկաթեայ, ոչ թէ երկաթին, de fer):

Հարցուցի Վահանին — Մեր սեռա-

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՐԱԾ ՃՐԱԳԸ

>>>> o <<<<

— Այդ պարզ բան է, քոյր, այդ կը-նամ հետ չէ թէ Սառան, Սուրբերը անդամ չին կրնար ապրիլ: Եթէ մարդ չունի, ինչի իրեն հետ կը կռուի:

— Մեղք պիտի ըլլայ ըսածը: Մեր ծնողք աղջիկը ինչեր պիտի քաշէ այդ խեղճին ձեռքէն: Բայց, կը խորհիմ թէ, քանի որ Գարեգինը այդ հոգը ուրեն է, այդքան ալ շուտ չի խօս-ուիր: Ճար մը կ'ըլլայ:

Ցանկած դուռը ճռնչեց ու պզտի-կը պայուսակն ուսին հետ ներս մտաւ:

— Մայրիկ, հարսնիք կայ դուրը, հարսնիք:

Երկու դրացուհիները թողլով ի-րենց կարկուտները ցած ելան:

Թէպէտ, որ անձամբ կը ճանչնար հար-սնիքին, շատ ... եկած էր ալ ու-նէր: Արամ վարպետը ալ աւելի: Բայց, Գարեգինի դէմքին վրայ, ներ-քին ... պատուհանները կ'ուրանային:

Հարսնիքը գնաց ու դրան առջեւ կե-ցաւ: Նազլու ցուրցին ծայրը կեցած՝ բուռ բուռ չամիչ ու չաքար կը ցանէր հարս ու փեսի գլխուն: Թիւեր ա-ռաջին անգամ ըլլալով քանի մը հարսնիքներու չէրմենէն կը թօթէր գովասանք խօսքեր:

— Ցեխը, տեսէք, խնճոր մարդ է եղեր, այսօր: Հարսն ու փեսան կը պատիւ: Բարի ըլլայ:

Գիշերը ուշ ատեն, երբ հարսնիքը վերջացաւ, Արամ վարպետ Նազլուի հետ բաւական քարտուեց:

— Քեզ տեսնեմ Նազլու, աչքդ հար-սին վրայ պահէ: Խրատէ: Եթէ պա-կաս բան մը տեսնես անուշութեամբ հասկցուր:

— Աղէկ կ'ըսես, բայց, այդ աղջիկը շատ ալ մարդ ըլլալու նման չունի: Կը ճանչնամ: Կարծես լեզու չունի բե-րանը: Ջայն չի հաներ: Եթէ բան մը ըսես, կը կարմրի կը մնայ:

— Աստուած աչքը վրան ըլլէ, Նազ-լու, դեռ շատ պզտիկ է, կը վարժուի:

— Աստուած տայ ..

Սառա հազիւ քսանուեն օրուան հարս, արդէն կը զգար կեանքին նե-րսող քարերուն ծանրութիւնը: Բայց ճակտին կրկնար հանել: Դիմքը գոյ ու յեղուն կապուած էր: Օրերն այս-պէս եկան ու անցան, մինչեւ որ օր մը Սառան ալ չկրցաւ դիմանալ: Ըմ-բոստացաւ:

— Կ'երեւի թէ դիս բոլորովին յի-մարի տեղ դրէր: Սակայն ալ կը տա-նիմ, Իրիկուան Գարեգինը դալուն պէս, խնդիրը պիտի իմացնեմ:

Բայց Նազլու Սառային աւելի հար-տիկ, արհամարհանքով կը ըսէ հեռ:

Արամ, մէկ երկու չէ ուզեր, ալ կը բուէ: Ես այդ աղջկան չեմ կըր-նար խօսք հասկցնել: Իր տեղն եր-կար պիտի պլլեցէր, չեմ գիտեր:

Արամ վարպետ չպատասխանեց: Մինչեւ որ յոգնեցան Նազլուի լեզու-ները: Պահ մը վերջ, երբ դուրս ել-լելու կը պատրաստուէր, յանկարծ հիւանդի ձայն մը՝ յանց ներսէն. Ռոզը ալ աղաչ չկայ: Բացաւ դուռը ու ներս մտաւ, որ Սառա մինակը, պատին կռթնած՝ կուլար:

— Ի՞նչ ունիս աղջիկս:

Սառա չկրցաւ մեջքը հասկցնել կուսրուիւն Մինակ, իրրեւ յարդանքի նշան դուրըզուեց հէկեկանքը: Արամ վարպետ, սակայն քաջ գիտակալով պատճառը, քանի մը կարգադրութիւններ ըրաւ աղջիկը, որ կը կարգադրէ:

Իրիկունը, առիթներէն պէս երբ նոր մտաւ Գարեգին, բոլորովին առատ տխուր կ'երեւէր: Հասկցաւ: Բայց, աւելի լաւ գտաւ մը կոտ-մէկու հարցնել:

— Ի՞նչ ունիս, Սառա:

Սառա պատասխանելու քաջութիւն չունեցաւ: Աչքերը լեցուեցան: Լա-ցաւ: Գարեգին չգիտցաւ Սառայի արցունքներուն եւ սակայն բարեբեր կը գիտցաւ: Մտածեց, բանից ձեռ-քն ու, շատ կամացուկ կինին հար-ցուց:

— Քաղ, ի՞նչ ունիս Սառա:

— Այդ կնկան ձեռքէն քամուիս մի-այն մտատանջուեցաւ: Սառա: Աչ հերիք է:

Ձեռ կինար համբերել: Ծոր մը ըլլէ:

Գարեգին պատասխանեց ... Սառայի բոլոր խօսքերը: Եւ ձեռքը ծնօտին, լուռ, ընկղմեցաւ մտած-մունքներու ծովին մէջ:

Առանց ատեն, Սառա իր խօսքերէն զղջաց վերցնելով Գարեգինի կոր-չէր: Երեւակայ բարեկան չէր կուզէր իրեն:

Ակցուեցաւ: Ցաւ մը պէտք խնդիր յառաջած ըլլալուն համար: Եւ Գարե-գին, յանկարծ սթափեցաւ ու, ձեռք կամարդուկ մը Սառայի ուսին զետեղեց:

— Հոգ մի ըներ, Սառա, հիմա ա-մէն ինչ կը կարգադրեմ: Եւ հօրը բարեկամութեան թռուանդն մաս թողարսատ:

— Ինծի նայէ, Նազլու, եթէ հեզ մըն ալ փորձուիս ենթել Սառան, հա-ստատ գիտցիր կը փոխուի: Այսօր ուրիշ աղջիկ, մեր նոյն ու քաղց ըլլալ գաւ պիտի ըլլայ, գործն ալ գաւ, եւ ատոր ամէն բան, հասկցա՞ր:

— Թո՛ւ մուրաւ գլխուդ, գոյն ալ մա՞րդ պիտի ըլլաս: Երէկ մէկ, այսօր երկու, սաձար տուեր ես ձեռքը: Եթէ քիչ մըն ալ ոտքավա, վրաս պիտի խոսի:

Գարեգին չպատասխանեց, յօնքերը պօտեց, ելաւ ու ելաւ:

Արամ վարպետ եւ Գարեգինի կար-գադրութեամբ, այդ իրիկուն, այդ նահապետական տունը երկուքի բաժ-նուեցաւ:

Առանց մը, աղմուկ ու կռիւ գըզ-նեցաւ տան մէջ: Սառա թէեւ երի-տասարդ, բայց համեստ աղջիկ մը, քաղցրեց եւ բարեկիրթ մը, եւ լաւ: Սակայն Արամ վարպետ ու Ջաւէն ալ, երբեմն երբեմն կը քաշէր նորանց նահանգին մեջ:

Ազատ հոգալով, ...

— Ջաւէն աղբար, ...

— Ընտրէ տուն ըլլայ ...

Արամ վարպետ ամուսնացաւ Ամէլի ցաւ: Բայց առանց ըլլալու ներս մը ցաւ: Ժողովուրդ էր եւ խօսելու վերադարձաւ: Թողած դէմքին վրայ փոխուած կարծր աչքերը յատ բան ըլլալով Նազլու ու եւ է բան յարդ-ամենը: Քանի մը տարուան ... ձեռքէն Ջաւէն ալ, փոխարկէ մեծցաւ ...

ԾԱՏՈՒՐ ԳԻՐԳԻՐԵԱՆ

(4)

կան հոլովը ի՛նչպէս կը վերջաւորուէր։ Գաստախանեց Վահան — Ընդհանուր օրէնքով կը վերջաւորուի ի կամ սրոյլէ յոգնով իՑ։ Բայց մեր հին ու նոր գրականին առնչութիւնը այնքան զօրաւոր է, նաեւ հին գրականին ուսմ-կօրէնին վրայ ունեցած ազդեցութիւնը այնքան բուռն եղած է որ բազմաթիւ բառեր ունինք որոնց սեռականը վերը բացատրուած ձեւով (ի) չըլլար, կամ չենք ուզեր որ ըլլայ, քանի որ ժամանակին հետ այդ բացատրութիւնները խոր արմատ կապած են եւ լեզուին ներդաշնակութեան պայման դարձած են, եւ իրաւունքով։ Հին գրականին մէջ հոլովները ճոխ էին եւ բազում։ Սեռականի մասնիկ էին ի, ոյ, ու, ից, աց, եր, ոջ, օր. (ահա ամէնքէն ալ մէկ մէկ օրինակ — բանի, գետոյ, փոքու, թերութեան, անուան, վագեր, կնոջ, եղբօր)։ Բոլոր ասոնցմէ մնացած է ի ձեւը ընդհ. կիրքով, ինչպէս բոլոր, բացառութիւններով ալ — կնոջ, եղբօր, հօր, մօր եւն.։

Սիրելի Արազ, պէտք է գիտել, թէ մեր արդի գրականին վրայ հին գրականին հոլովներուն ձեւը մեծ ազդեցութիւն կը գործէ տակաւին։ Ներդաշնակութեան, ամփոփումի, կոկիկութեան տեսակէտով, չենք համարձակիր թօթափել գրաբար ինչ ինչ հոլովները, ինչպէս վերի օրինակ — ներուն մէջ տեսանք, նաեւ մանի, առր, ևնէ (գաման փոխանակ «գառունի», մասամբ՝ փոխանակ «մասով», ամբողջենէ՝ փոխանակ ամբողջէն), բանալու, եւ այլն բառ կարգի, եւ որուն մասին արդէն մեր զգացումները եւ տեսակէտը պարզած ենք։ Այս կարգէն չէ՞ միթէ նաեւ «զօրաց» պարագան, եւ այս ... խթանին դէմ գծուար թէ կարենանք աքացել։ Իրաւարարը ժամանակն է անշուշտ։

Սեռական հոլովին համար այսչափ։ Տրականին անցնելէ առաջ՝ քիչ մը թարթափում դերբուններուն մէջ։ Սկսինք սա թարթափումէն — երկու Ի տառերը կը փոխանակուին Ե տառով, ինչպէս՝ խարխափում, խարխափել, թարթափել (առեն անցնել, մութին մէջ փարանելով քալել, քայլ առնել)։ Գծգծել — առաջին տառին փոփոխութեամբ, նաեւ դժգմել (թերեւ հին գաղափարողներուն — ընդօրինակիչներուն — անուշադրութենէն սպրդած վրէպներ)։ Առաջինին արմատական գի, երկրորդին՝ դմ (դժգմել կամ դժգմել, երեւ թթուեցնել, երկրորդ արմատական երկուքին մէջ ալ դէմք — դմ)։ Նոյն «գինձ» կը տեսնենք նաեւ «գժտել» բային մէջ, որ խռոուելու իմաստ ալ ունի, — «Ծի» մասնիկը ահա մեզի կուտայ ոչ միայն լայնչի (լայնկեկ), այլ նաեւ գոլոչի (գոլորչի), եւ գիրի փոփոխութեամբ «շոգոլի»։ Արմատն է գոլ (տաքութիւն, վեր ելած շոգի, նաեւ «ազոխ»)։ — «Մանրէ»ն ունինք մանուկ։ Արդէն Ո վերջաւորուած շատ մը բառերուն ծայրի այդ գիրը կ՚իյնայ գրաբար հոլովներուն մէջ (մանր, փոքր, բարձր — մանուկ, մանուած, փոքու, բարձունք, մեղր — մեղու, քաղցր — քաղցու)։

Ուշադրութեամբ հետեւինք Ս վերջաւորութեամբ բառերուն։

Շարն ընդհուպ։

ՏԱՐԱԶ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

— . —

ՏԷՍԻՆ, 12 յուլիս (Յառաջ). — Յուլիս 11ին մեր գաղութն ալ բախտ ունեցաւ վայելելու ներկայութիւնը Տէր եւ Տիկ. Թուրքէնի։ Նուագահանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի ցերեկը, ժամը 3.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ, ներկայ էր ընտրեալ հասարակութիւն մը։

Յայտագիրը կը բաղկանար 13 եղանակներէ, սակայն ժողովուրդի խնդրանքով երկու կտոր եւս աւելցաւ։ Բացումը կատարուեցաւ Յուշք Հայաստանի կտորով, որ ընդունուեցաւ ջերմ ծափերով։ Ետոյ կարգով լսեցինք Սիրանի ծառը, որ կրկնուեցաւ, Հով արէք, Կալի երգը, Հայրենի կարօտ, Հայ հովուի սրինգը, որ նոյնպէս կրկնուեցաւ, Դլէ եաման, Ղայթարմա, Զարկեսի (տրեւլեան ուխտադնացք) եւ ուրիշ հատընտիր կտորներ։

Նուագահանդէսը փակուեցաւ «Կրունկ»ով Տաղանդաւոր բէմանչիստ չափ յաջող էր նաեւ իր չնորհալի տիկինը, որ դաշնակով կ՚ընկերանար իր ամուսնոյն։ Յարգելի տիկինը բաշխուեցաւ երկու ծաղկեփունջեր, տիկին Տօրիսէն եւ Օր. Լիւսի Գօստանեանէն. վերջինը իր աշակերտուհին եղած է Հայկական Կրթասիրաց քառաձայն երգչախումբին մէջ, որու ղեկավարն էր տիկինը։ Նուագահանդէսին ներկայ էր նաեւ Տէսինի քաղաքապետական խորհուրդի անդամներէն Գ. Փօնս որ անձամբ շնորհաւորեց զոյգ ամուսինը Տէր եւ Տիկին Թուրքէն 20 Փր. նուիրեցին Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին։

Վնիուլի

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 40ԱՄԵԱԿԸ

— o —

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ. — Մենք ալ գեղեցիկ խանդավառութեամբ տօնեցինք Դաշնակցութեան յաղթանակը, Խանասորի արշաւանքի 40ամեակը։ Յուլիս 18ի կիրակին բնաւ չախաւ չմոռցուի, մեր գաղութին ազատատենչ հայութեան կողմէ։ Հոն կը փայլէր երիտասարդութիւնը կրակ աչքերով, տոպէցները ուրախ տրամադրութիւններով, կարմիր գինին լմպելով ի պատիւ Դաշնակցութեան եւ Խանասորի։

Օրուան նախագահ ընկ. Արմենակ Գույումճեան հանդէսը բացուած հռչակեց «Կարկուտ տեղացնով»։ Ետոյ շարունակեց — «Դուք վտարանդի Հայեր, վերյիշեցէք, որ մենք ալ իշխաններ ու թագաւորներ ունեցած ենք, մեր պատմական հայրենի հողին վրայ, եւ դարերով քաղաքակրթութեան ջահը բարձրացուցած ենք, բայց բռնապետութիւնը, այս բոլորին փոխարէն իր ոճրալոր հանճարը ցոյց տուած է մեր արի եւ ազնիւ ժողովուրդին։ Ահա թէ ինչու կ՚ուզեմ որ բարձրաձայն աղաղակէք համայն աշխարհին թէ մենք զոհն ենք պոռնկացած Եւրոպային։ Անհամար մարտիկներ սարերու եւ ձորերու, ձիւնին ու փոթորիկին մէջ անօթի եւ մերկ, տանջուեցան կարմիր արեան թափեցին որպէսզի արեւուն տակ ափ մը ազատ հող ունենան . . .

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին Տիկ. Տէմիրճեան (Ֆրանսուհի), ժեններգ։ Այս տողերը գրողը արտասանեց ուղերձ մը, Ակնունիէն։ Օրուան բանախօսն էր ընկ. Արամ Տէմիրճեան որ բացատրելով Խանասորի արշաւանքին իմաստը, հայ յեղափոխականին պոռթկումը յորդորեց աւելի քան երբեք խանդավառութեամբ տօնել զայն։

Բանախօսութենէն յետոյ ցնծերգի եւ ուրախութեան մթնոլորտը ալ աւելի տաքցաւ։ Ամէն կողմէ երկինք կը բարձրանար խորոված միսի եւ հայկական անուշաբոյր կերակուրներուն հոտը։

Իրիկունը ուշ ատեն էր եւ մութը իր թեւերը կը տարածէր արդէն, երբ կամաց կամաց բաժնուեցանք դաշտէն։ Հանդիպակաց բլուրէն ձայն մը կ՚առնեմ, — Կեցցէ Դաշնակցութիւնը ...

** Վերջերս ընկեր Շ. Միսաքեան մեր քաղաքն ալ այցելելով, առաջին օրը դրադեցաւ կուսակցական գործերով եւ յաջորդ օրը դասախօսութիւն մը կատարեց օրուան հարցերու մասին, Մալաթիոյ Կրթասիրաց Միութեան Ակումբին մէջ։

Ս. Ընտրիկեան

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

—

ԳՈՐՏՕ. — «Արարատ» Միութիւնը կազմակերպած էր դպրոցական հանդէս մը, ի նպաստ իր դպրոցին։ Անցեալ կիրակի, հակառակ սաստիկ տաքին, ծնողներ եւ երիտասարդներ փութացած էին Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ — Շահպազ» ակումբը։ Գ. Շ. Սուքիասեան հանդէսի բացումը կատարեց, շեշտելով դպրոցին անհրաժեշտութիւնը մանաւանդ այսպէս մեր այս պանդուխտի օրերուն։ Աշակերտ-ուհիները երգեցին «Երեկոյ էր» խմբերգը։ Ապա սկսաւ շարքը Հայկականներու եւ Հայկուհիներու արտասանութեանց։ Անոնք որ այս դպրոցին հիմը դրին եւ անոնք որ միշտ սատար կը հանդիսանան կրթական գործին, հպարտութեամբ տեսան աշակերտներուն յառաջդիմութիւնը։ (Հինգ տարի առաջ հայերէն անգամ չէին հասկնար)։ Բոլորն ալ իրենց կարգին համարձակ եւ լաւ առոգանութեամբ արտասանեցին։ Յաջողութեամբ երգեցին օրիորդներ Զ. Եղիկեան, Մ. Բարսեղեան, Շ. Քէնտիրեան եւ Ե. Վարդանեան։ Ուսուցիչը ջանք չէր խնայած լաւ ավարժեցնելու համար։

Հանդէսի երկրորդ բաժնին ուսուցիչը աշակերտներուն երրորդ եռամսեայի քննութեան նիշերու արդիւնքը կարդաց։ Խօսելով հայեցի դաստիարակութեան մասին, դիտել տուաւ թէ կիրքէն կուրացած մարդիկ ունինք [illegible] օրեր Թրքական պրոպագանդի եւ բախտախաղի համար 20 Փր.-ի ցնծան, իսկ այսպիսի ձեռնարկի մը 2 Փրանք իսկ կը զլանան տալ «Գուրգուրանք այս մատղաշ երեխաներուն վրայ, սորվեցնենք մեր գրականութիւնն ու պատմութիւնը, որպէսզի եթէ օր մը իրենց Ֆրանսացի ընկերները ըսեն թէ իրենք Նափոլէոն մը, Անաթօլ Ֆրանս մը եւ ուրիշներ ունին, մերիններն ալ հպարտօրէն պատասխանեն, — մենք ալ մեր կարգին Անդրանիկը, Րաֆֆին, Ա. Ահարոնեանը եւն. ունինք»։ Եւ ահա բեմին վրայ վառվռուն եւ սեւաչեայ Հայկուհիներ, կապոյտ թիթեռներու սաղմով, կը պարեն ու կ՚երգեն։ Պարի բաժինը սորվեցուցած էր Տիկ. Ն. Տօնէրեան։ Այս կտորը առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի, «Կապոյտ Թիթեռներ», մանկական թատերախաղը (խօսք Ամպրոյի) որուն կ՚ընկերանար դաշնակով Բասեր-պարի երաժշտութեան հեղինակը, «Արարատ» Միութեան դպրոցի ուսուցիչ եւ երաժշտագէտ Ս. Գ. Մեսումենց (Մելքոնեան)։

Ներկայացուեցաւ փոքր զաւեշտ մը՝ «Անչոյին Թուղթը»։ Անչոյին դերը բաժանուած էր Գ. Մ. Յակոբեան, Ներկաները կուշտ ու կուռ խնդացնելով։ Նախ քան զաւեշտը ողջ աքաղաղ մը աճուրդի դրուեցաւ, երկու քոյր աշակերտուհիներ (Արփինէ եւ Ալթուն Տ. Մարտուպեան) աճուրդին կը մասնակցէին, իրենց ծնողքը ակամայ բացակայ ըլլալով։ Ընդհ. հասոյթ գոյացաւ 239 Փր.։

Զօլկարացի

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

—o—

ՎԻԷՆ, 19 յուլիս (Յառաջ). — Քէմանչիստ Թուրէն մեր գաղութն ալ այցելեց տիկնոջ հետ։ Անցեալ կիրակի կէսօրէն վերջ ճիշդ ժամը 3ին քաղաքապետութեան չքեղ սրահին մէջ հաւաքուած էր հոծ բազմութիւն մը, որ օրինակելի կարգապահութեամբ մը հետեւեցաւ նուագահանդէսին։

Յայտագիրը կը բաղկանար 13 հայկական եւ օտար հեղինակներու կտորներէն։ Իւրաքանչիւր կտորի վերջաւորութեան ներկաները կը ծափահարէին ջերմագին։ Մանաւանդ երբ Թուրէն առանձին սկսաւ նուագել հայ հովիւին պատմական սրինգը։ Լռութիւնը կամաց կամաց սկսան մարիլ. ոչ մէկ շշուկ։ Ներկաներէն շատերը այդ վայրկեանին, կարծես կ՚ապրէին իրենց բնաշխարհին մէջ։ Երեկոյ է, մթնշաղը իջած է, հայ հովիւը լեռան լանջերուն վրայ փռուած իր ոչխարները տուն կը բերէ սրինգի անոյշ նուագով մը։ Այս կտորը այնքան ծափահարուեցաւ որ Թուրէն ստիպուեցաւ երկրորդ անգամ կրկնել։ Ներկաներուն փափաքին գոհացում տալու համար, օրուան յայտագրէն դուրս նուագուեցան ուրիշ չորս կտորներ եւս, Հայաստան, Կռունկ, Զախորդ օրեր եւ Գէպոյի երգերէն կտոր մը։

Որքան վարպետ է Թուրէնը իր նուագին մէջ, նոյնքան ճարտար է նաեւ տիկ. Թուրէն, որ մեծ հմտութեամբ կը սահեցնէ իր ճկուն մատները դաշնակին վրայ։ Մեծապէս գնահատուեցաւ իր կարողութիւնը։

Տէր եւ Տիկին Թուրէնի այս պանծալի նուագահանդէսին առթիւ 50էն աւելի մասնաւոր հրաւէրներ ղրկուած էին ականաւոր Ֆրանսացիներու։ Դժբախտաբար ոչ ոք ներկայ գտնուեցաւ բացի քաղաքապետ եւ երեսփոխան Պ. Հիւսէյի հօրմէն, որ իր հիացումը յայտնելով ըսաւ. — Ես չէի կարծեր թէ դուք Հայերդ այսպէս նշանաւոր արուեստագէտներ կրնաք ունենալ։ Իսկ Պ. Հիւսէյ ինք նամակով մը ցաւ կը յայտնէր որ Փարիզ գտնուելուն համար պիտի չկրնայ ներկայ ըլլալ։ Նոյնիմաստ նամակներ գրած էին նաեւ կարգ մը բարձր պաշտօնատարներ։

Հանդէսին ներկայ էին ուրիշ Ֆրանսացիներ որոնք նոյնպէս հիանալով շարունակ հարցումներ կ՚ուղղէին իրենց քով նստած Հայերուն, մասնաւորապէս կ՚ուզէին գիտնալ Թուրէնի գործիքին անունը։ Այս առթիւ չմոռնամ ըսելու որ Հ. Կ. Տէր Մովսէսեան, ինչպէս ուրիշ շատ մը ազգային գործերու մէջ, այս հանդէսին առթիւ ալ գնահատելի ջանքեր թափեց, Թուրէնը եւ իր տիկինը ծանօթացնելով տեղացիներուն։

Գարունի

Յ. Գ. — Սրահին մէջ քանի մը Փր. պարունակող դրամապանակ մը գտնուած է։ Ստանալու համար դիմել ընկ. Աւետիս Գալիկեանի։

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

— . —

Ամէն տարուան նման, Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը այս տարի ալ հանդիսաւոր կերպով տօնեց Նաւասարդեան տօնը, որ կը զուգադիպի նահատակներու յիշատակին։

Հանդէսը բացուեցաւ դպրոցական աշակերտուհիներու «Մեր հայրենիք» երգով, ղեկավարութեամբ Ս. Յովհաննէսեանի։ Օրուան նախագահը հայրենակից Գ. Առաքել Զաքրեան իր բացման խօսքին մէջ բացատրեց Վարդավառի իմաստը։ Ապա նուագեց Թաւիսթ Գարեգին։ Յաջորդաբար արտասանեցին Օր. Քէչլիկեան, Ստեփանիկ Գզրոեան (Ափ մը մոխիր, Սիամանթօ), Զարեհ Ջարիպեան (Մասիսը, Ահարոնեանի), եւ ուրիշ կտոր մը։ Առաջին ճառը խօսեցաւ հայրենակից Խաչիկ Մկրտիչեան որ զգայուն եւ ամփոփ բանախօսութեամբ մը ոգեկոչեց մեր նահատակներու յիշատակը եւ Տարօնի կատարած դերը մեր ազգային կեանքի մէջ։

Վերջին բանախօսն էր Գ. Արշակ Զօպանեան որ երկարաշունչ ճառով մը պատկերացուց Տարօն Տուրուբերանի նահանգի արժէքները։ Գտնենց թէ ինչպէս Ս. Մեսրոպը առեղծեց հայ գրականութիւնը, նախապէս եւ Թալով մինչեւ Բիւզանդիոն, ձեռք բերելով կայսեր եւ յոյն պատրիարքին արտօնութիւնը, դպրոցներ բանալով ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ բիւզանդական շրջաններու մէջ։ Տարօնի Հացեկաց գիւղի մեծ զաւկի մեր ազգին տուած մեծագոյն գէնքը մեր լուսաւոր միջակայքն է որ զարթ շարունակ կը դիմագրէ բարբարոս ազգերու յարձակումներուն ...

Բոլոր ազգերու մէջ ալ կան գաւառներ որոնք առանձին յատկանշական իմաստ մը ունին, ինչպէս Ֆրանսայի Իլ տը Ֆրանսը, Պրըթանեը եւն., Հայաստանի մէջ ալ Տարօնը, Վասպուրականը, Բարձր Հայքը, Այրարատը, ապա Շապին Գարահիսարը, Եղեսիան, Ակն եւն. իրենց յատուկ իմաստն ու արժէքը ունին։ Եթէ Տարօնը պարտուեցաւ վերջին մեծ աղէտին, պատճառը կռուի անհաւասարութիւնն էր։ Տարակոյս չկայ թէ ան ալ Վասպուրականի նման պիտի ազատուէր, եթէ հայ կամաւորներու բանակը շուտ հասնէր»։ Յարգելի բանախօսը գրուագներ կարդաց Մշոյ այդ անհաւասար կռիւներու մասին, յիշելով Սինոյենց Տիգրանը որ իր դրան սեմին վրայ 30է աւելի թշնամիներ փռելէ յետոյ թուեւորեց իր բնտանիքը եւ ճարահատ վերջ տուաւ իր կեանքին։ «Տարօնի դաւակներէն եւ Մխիթարեան հայրերէն Հ. Կարապետ Տ. Սահակեան, Տրապիզոնի վարժարանի տնօրէն, դպրոցի սեմին վրայ մինչեւ վերջին շունչը կռուելով կը պաշտպանէր աշակերտութիւնը։ Ի՞նչ աստուածային ազատութեան ոգիով բռնկած հերոսներ դարձան Սերոբ փաշան, Գէորգ Չաւուշը, Առիւծ Սերոբ իր ձագերով, Հրայր ու Անդրանիկ, վերջինս թէեւ ոչ Տարօնցի, բայց անմահ ոգիով կատարելագործուած եղաւ հերոս մը դարձաւ։ Եւ երբ օր մը Զօր. Անդրանիկին հարց կուտայ ալեք թէ ո՞րն է եղած իր կեանքի ամենատխուր օրը՝ ան ըսաւ. — «Տարօնի անկման օրը ...

Ու այսպէս Գ. Զօպանեան խօսեցաւ տակաւին Տարօնցի հին եւ նոր գրողներուն եւ [illegible] մասին, թուելով անունները, — Խաչատուր Տարօնեցի, Խարախանեան, Նարոյեան, Գեղամ Տէր Կարապետեան, Շահմուրատեան, Սողոմոն Տարօնցի, Սօրգոնի քիմիագիտութեան դասախօս եւ օրուան նախագահ Առաքել Զաքրեան եւ ուրիշներ։ Գ. Զօպանեանի բանախօսութիւնը ընդունուեցաւ ջերմագին ծափերով։

Ետոյ երգեց հայրենակից Լեւոն Տօնիկեան «Մոկաց Միրզէ»ն եւ «Աբօրն ու տատրակը»։ Աշակերտուհիները հայկական տարազով պարեցին քանի մը պարեր։ Հանդէսի գեղարուեստական մասէն վերջ սկսան հայկական եւ եւրոպական պարերը մասնակցութեամբ նուագախումբի։ Մինչ անդին սեղաններ սարքուած, ազգային երգերն ու բաժակաճառերը կը թնդային։

Հանդէսը վերջացաւ իրիկուան ժամը 10ին։

Միլիքեանց

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԳԷՈՐԳ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ, Մարսէյլ. — Սրէկ առացանք ձեր գանգատագիրը եւ ցաւով կարդացինք։ Այդ լուրը թարգմանուած է «Մաթէն»ի յուլիս 15ի թիւէն (հինգշաբթի, Գ. էջ, 5րդ սիւնակ)։ Ահաւասիկ, բառ առ բառ. — Plusieurs arrestations ont été opérées. Michel - Ange Xerri et Paul Gasparian ont été vus tirant des coups de révolver.

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

›››› o ‹‹‹‹

Վահէն բարձրացուցին աթոռին վրայ, բոլոր երիտասարդն ալ ուրիշ աթոռի մը վրայ բարձրացաւ, պարանի սապոնած օղակը անցուց Վահէի վիզը ու վար իջաւ, ձեռքը դրած Վահէի կանգնած աթոռի յենարանին, արուած նշանի մը վրայ աթոռը Վահէի ոտքերու տակէն ետ քաշելու համար։

Դատարանի քարտուղարը մօտենալով՝ բարձր ձայնով մը հարցուց.

— Դատապարտեալ Վահէ, արդար բաժնով դատարանի որոշումով եւ օգոստափառ Վեհապետի հրամանով, որու պահը յաւիտենա յաւիտենից անմասն պիտի մնայ, քու անիծապարտ գաղափարներուդ եւ գործած ոճիրներուդ համար դատապարտուած ես կախուելու։ Ըստ ընկալեալ սովորութեան, վերջին խօսքի իրաւունք ունիս, Թերեւս խնդիրք մը, աղերս մը ունիս։

— Խնդի՞րք, աղե՞րս ... անշուշտ, մեռնող մը բան մը կ՚ունենայ խնդրելու ...

Վահէի դէմքին վրայ չար ժպիտ մը խաղաց, երբ տեսաւ, թէ ի՛նչպէս աթոռներու վրայ բազմած պաշտօնեաները իրարու ականջի սկսան փսփսալ։

— Պիտի խնդրէի, — շարունակեց Վահէն հեգնօրէն, որ այս բոլոր հեռացնէք աթոռիս քովէն, մինչեւ որ խօսքս վերջացնեմ ...

Քարտուղարի գլխի հաւանութեան նշանին վրայ, ոստիկանապետը բոլորը թեւէն բռնած քանի մը քայլ ետ տարաւ զայն։

— Այսպէս աւելի լաւ է. երկար բանիք չունիմ, դատարանի մէջ խօսեցայ արդէն ... Հարցուցէք դատաւորին, թէեւ ան շատ ալ չախորժեցաւ բառերէս։ Այնպէս չէ՞, դատաւոր պէյ. Շատ մեծ բազմութեամբ եկած էք բարի ճանապարհ մաղթելու ինծի։ Շնորհակալ եմ։ Թուրք մեծահոգութեան նշան է ... Կախաղանի չուանը վիզս անցուած է արդէն, երթալէ առաջ կ՚ուզէի մեծ աւետիս մը տալ ձեզ։ Ես որ քանի մը վայրկեան վերջը յաւիտենականութեան պիտի միանամ, որոշակի կը լսեմ օսմանեան կայսրութեան փլուզումի ճարճատիւնը ... Դուք չէ՞ք լսեր ... Վա՜յ ձեզի, որ ականջ ունիք եւ չէք լսեր, աչք ունիք եւ չէք տեսներ ... Դուք անընդունակ դիտելու, կը փորձէք կախաղաններով սարսափեցնել հայ ժողովուրդը. մենք յեղափոխականներս պատրաստ ենք ծիծաղելով դիմաւորել մահը։ Բայց դուք այդ չէք կրնար հասկնալ։ Աւելի վատ ձեզ համար։ Մենք հայրենիքի ազատութեան համար ուրախութեամբ կը մեռնինք, դուք ձեր գոյութիւնը պահելու համար, սարսափով կ՚ապրիք ... Մոնկոլական գիշատիչ բնազդով, դարեր շարունակ դուք քանդեցիք, դուք ատանց չէնցնելու, ամայացուցիք մեր չէն երկիրը ... Հիմա ես ձեզի կ՚ըսեմ. Դուք քանդելով պիտի քանդուիք, ամայացնելով պիտի ամայանաք ձեր օջախը. որովհետեւ դուք անարժան ժողովուրդ մըն էք, դուք անէծք մըն էք մարդկութեան երեսին նետուած։ Դուք չսորվեցաք բարձր իտէալի մը համար զոհուիլ ... Դուք չխլեցիք հայրենիքը, որովհետեւ դուք այս երկրին մէջ օտարներու նման ապրեցաք։ Դուք քանդեցիք ու կողոպտեցիք միայն։ Դուք եկեր էք ականատես ըլլալու իմ մահուան։ Լաւ, ուրեմն, տեսէք, թէ ի՛նչպէս կը մեռնի հայ յեղափոխական մը ... Կեցցէ՛ ազատութիւնը ... կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը ...

Եւ Վահէն բոլորովին անսպասելի շարժումով մը աթոռը մէկդի հրեց ոտքի տակէն։ Մարմինը ծանրօրէն երկու ոտք վար ինկաւ։ Պարանի օղակը սեղմուեցաւ եւ անկման ուժգնութենէն կտրեց Վահէի վզոսկրը։

Հագիւ չորս հինգ վայրկեան նոր մորթուած վառեակի նման թպրտաց Վահէն ու մէկ ալ բոլորովին թուլցած՝ մարմինը անկենդան կախուեցաւ պարանի ծայրէն՝ թեթեւակի ճօճուելով։

Վահէն մեռած էր։

ՎԱՀԷԻ ՎԵՐՋԻՆ ՆԱՄԱԿԸ

Հմայեակենց տանը արտակարգ կենդանութիւն կը տիրէր։ Լեւոնը եւ ընկերները այդ գիշեր, սովորականէն քիչ մը ուշ, անակնկալ կերպով եկած էին ցերեկը հոն անցընելու համար։ Հմայեակի մայրը, թոնիրի վրայ կըռացած, այդ բազմութեան համար կէս օրուան ճաշը կը պատրաստէր։ Հմայեակի փոքր քոյրը, գանգրահեր չարաճճի աղջնակ մը, մօրը փէշէն բռնած, լեզուին կուտար՝ սենեակի մէջ հաւաքուած օտարական մարդոց մասին խօսելով։

— Մարէ, էն պեռ պեռ մարդը ...

— Աղջի, ձէնդ կարէ, մէկ էն չէ — րեփը տուր ...

— Բա, մարէ, այգիէն նոր մարդիկ կուգան ... պօյ, պօյ, պօյ, որքա՜ն մարդիկ կուգան։ Հիմա ախպերս դպրոցէն կուգայ ... Մայրիկ, ի՛նչ կ՚եփես, թանապո՞ւր ...

Զբաղած մայրը ուշադրութիւն իսկ չէր դարձներ աղջկան պլպլոցներուն, թէեւ կերակուրի պատրաստութեամբ զբաղած էր, բայց ծանր մտահոգութիւն մը կը ճնշէր սիրտը։ Յեղափոխականները սիրել՝ կը սիրէր անշուշտ, ազգի մարդիկ էին, բայց եթէ կառավարութիւնը իմանար անոնց գտնուած տեղը, այնքան տներ այրուած էին անոնց պատճառով։

Ինք, խեղճ այրի կին մը, երկու որբերով ծանրաբեռնուած, Աստուած չընէ, եթէ բան մը պատահելու ըլլար ... եղած չեղածը մէկ տուն մըն էր, եթէ այն ալ այրուէր ... Միակ յոյսը գաւակը, գեռ դպրոց կ՚երթար։ Խեղճ կնոջ ապագայ յոյսն էր այդ պատանին։ Բայց ան ալ, խելքը միտքը տուած ազգի գործերուն, մօր սիրտը աչ ու դողի մէջ կը պահէր։

Այգիի վրայ նայող սենեակին մէջ սովորականէն աւելի բազմութիւն մը կար։ Բացի Լեւոնի մշտական ընկերներէն, տեղացի հին ընկերներէն շատեր եկած էին խորհրդակցելու կացութեան մասին։ Քաղաքի ալեկոծ վիճակը, Վահէին ապանացող վտանգը, կառավարութեան խստութիւնները ծանր հոգեկան վիճակ մը ստեղծած էին։ Առով մէկտեղ, հոգեբանական տեղատուութիւն մը սկսած էր շատերու մէջ, ոմանք, որ առաջ խոհեմութիւն կը քարոզէին, պատրաստ էին պայքարի մէջ նետուելու։ Այս տրամադրութիւնը հետզհետէ վարակիչ հանգամանք մը կը ստանար։

Ամէն նկող նոր լուր մը կը հաղորդէր։ Ոմանք կը պնդէին, Թուրքերէ լսած ըլլալով, թէ կառավարութիւնը որոշած է կախաղանի վճիռը Բաղէշի մէջ իրագործել, թէ մէկ երկու օրէն Կուաշ-Կարճկանի ճամբով Վահէն հոն պիտի ճամբուի։ Ուրիշներ, ընդհակառակն, կը պնդէին, թէ իրենք վստահելի աղբիւրէ լսած են, որ Վահէն Կարին պիտի ճամբուի, կախուելու համար այդ քաղաքին մէջ, ուր վերջերս ժողովրդական շարժում մը ծայր տուած էր։

Կային ուրիշներ ալ, որոնք կ՚ըսէին թէ թէեւ Վահէն Բաղէշ պիտի ղրկուի, բայց կառավարութիւնը վախնալով որ յեղափոխականները կողմէ ճանապարհին զայն փախցնելու փորձ մը կրնայ կատարուիլ, որոշած է ստորագրամաքով Դատուան ճամբել, անկէ ալ ցամաքով՝ Բաղէշ։

Իրարու հակասող այս լուրերը, ինչպէս վերջէն յայտնի եղաւ, կառավարութիւնը ինք տարածայնել տուած էր, որպէսզի կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնէ յեղափոխականները։

Լեւոնը, այդ լուրերը առնելով, արդէն սուրհանդակ հանած էր Կաւաշի շրջանը՝ թելադրելով այդ տեղի ընկերներուն աչալուրջ հսկողութեան ենթարկել ճանապարհները եւ կասկածելի շարժում մը նկատելու պարագային, անմիջապէս իմացնել Գիծային։

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

սարք, մեծ մասով զաւակները նախապատերազմեան տարագիրներու որոնք, համաձայն վերջին հրամանագրի մը, Ֆրանսացիներուն հետ միեւնոյն վիճահանքին մէջ կը գտնուին զինուորութեան, խնամատարութեան, իրաւական վիճակի եւն. տեսակէտով ։

— Անշո՛ւշտ, պատասխանած է Գ. Վէնսան Օրիոլ։ Երբ մէկը կը կատարէ քաղաքացիի մը բոլոր պարտականութիւնները, անոր իրաւունքներն ալ կը ստանայ։ Թող ձեր կեդրոնը այս մասին տեղեկագիր մը հասցնէ ինծի եւ խընդիրը պիտի լուծուի ։

Չինեւճափոնական տագնապը սանուոյ

Վերջին պահուն համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով, ճափոնական եւ չինական զինուորները իրենց դիրքերուն վրայ քաշուեցան, որպէսզի նոր ընդհարումներ չպատահին։ Սակայն, քիչ վերջը նորէն բորբոքեցաւ կացութիւնը ։ Չինական զինուորները վերադառնալով սկսան խրամներ փորել։ Ասոր վրայ, ճափոնցիները մերժեցին որոշուած դիրքը քաշուիլ։ Եւ այժմ երկու բանակները դէմ դիմաց կանգնած, պատեհ ժամուն կը սպասեն, զէնքի դիմելու համար ։

*** Ճափոնցիները չինացի զօրավար մը ձերբակալեցին, իբրեւ մեղսակից դաւադրութեան մը որուն նպատակն էր սպաննել ճափոնական դեսպանը ։

Գերմանական մամուլը Ֆրանսայի դէմ

Գերմանական մամուլը նորէն սուր ալաքներ կ'արձակէ Ֆրանսայի դէմ, սպանիական հարցին առթիւ։ Շատ մը թերթեր բացէ ի բաց կ'ամբաստանեն թէ Ֆրանսա եւ Ն. Միութիւնը խախտած են չէզոքութիւնը, թէ 800 Ֆրանսացի Ֆրանսա եւ Ն. Միութիւնը խախտած են չէզոքութիւնը, թէ 800 Ֆրանսացի լեգէոնականներ Սպանիա ղրկուած են Մէքնէսի զօրանոցէն եւն.։ Ֆրանսական դեսպանը անմիջապէս բողոքագիր մը ներկայացուց, ամբողջովին սուտ հռչակելով այս լուրը։ Հակառակ այս հերքումին, Պերլինի տեղեկատու դիւանը կը պնդէ լուրին ստուգութեան վրայ, յայտնելով թէ աղբիւրը բացարձակապէս վստահելի է։ Բոլոր թերթերն ալ իրը կը լեցնեն կրակին վրայ, ոչ միայն լնդալից լուրեր հրատարակելով, այլեւ ծանր խօսքեր ուղղելով Ֆրանսայի վարիչներուն դէմ ։

Պաղեստինի խնդիրը եւ Անգլիա

Լորտերու ժողովէն վերջ, երեսփ. ժողովն ալ քննեց Պաղեստինի բաժանման ծրագիրը, անակնկալ պարտութեան մը մատնելով դահլիճը։ Կէս գիշերին, երբ վիճաբանութիւնները կը շարունակուէին տակաւին, ժողովը յոյժ կարս առաջարկ մը քուէարկեց կառավարութեան դէմ, որ կը պահանջէր պարզապէս ընդունիլ իր ծրագիրը։ Տրուած որոշման համաձայն, ծրագիրը մանրամասն քննութեան պիտի ենթարկուի խորհրդարանին կողմէ եւ միեւնոյն ատեն պիտի հաղորդուի Ազգաժողովին հոգատարութեանց յանձնաժողովին ։

Մարոքի յուղարկաւորութիւնը եւ կտակը

Հռչակաւոր գիտնականին յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ հինգշաբթի օր, աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ։ Ամբողջ աշխարհ երկիւղածօրէն կը հետեւէր արարողութեանց, շնորհիւ իր իսկ հնարած գիւտին՝ անթելին ։ Երբ վերջին ղօղանջը կը հնչէր, անթելի բոլոր կայանները երկու վայրկեան լռեցին, իբրեւ զերագոյն յարգանք ։

Յուղարկաւորութեան թափորին առջեւէն կ'երթային ձիաւոր հրացանակիրներ, յետոյ օդանաւային նուագախումբը, ետեւէն՝ ծովային, օդանաւային եւ ցամաքային զինուորներու ջոկատներ, դրօշներով եւ նուագախումբերով եւ ապա քաղաքապետները։ Բոլոր կղերականները թափորին կը հետեւէին մոմեր վառած։ Դագաղը կը կրէին վեց ըետիր ձիեր։ Վրան կ'երեւար միայն թագաւորին ծաղկեպսակը ։ Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր փողոցները եւ ծայրերը կը հոսէին պատուհաններէն ։

Արարողութեանց կը հետեւէին կառավարութեան բոլոր անդամները, բացի Մուսոլինիէն։ Հանգուցեալին մարմինը փոխադրուեցաւ Պոլոնիա, եւ թաղուեցաւ երէկ, ուրբաթ ։

*** Կտակը բացուելով, հաստատուեցաւ որ Մարքոնի հարստութեան մեծ մասը ձգած է եօթը տարեկան աղջկանը՝ Ելեկտրայի, առկոան ալ՝ կնոջը։ Առաջին ամուսնութիւնէն ծնած երեք զաւակներն ալ բաժին պիտի ստանան ։ Հարստութիւնը կը հաշուեն 80 միլիոն լիր ։

>>>> • <<<<

ԱԼՄԱԶԵԱՆԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ, Շարլ Լըկրան, որ մէկ տարուան կախակայման դատապարտուած էր, նամակ մը գրելով փաստաբանական կաճառին, հրաժարեցաւ ասպարէզէն։ Նամակը նախանձի եւ քինախնդրութեան կը վերագրէ իրեն դէմ եղած անօրինութիւնները։ Լըկրան 36 տարեկան է, եւ հռչակ հանեց շատ արագ, 1928էն սկսեալ, երբ կ'պաշտէր Ալմազեանը ։

Դաշտահանդէս

Տարօնի հայրենակիցներու ընդհանուր

Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգային Հայր. Միութեան
Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ

25 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Պօա Պէլվէտիւայի պարտէզին մէջ. Սէնթ Անտրէ։

կը նախագահէ Գ. Ց. ԽԱՆՈՑԵԱՆ

կը խօսին հայրենակիցներ Տէր Եղիշէ Քհնյ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ եւ Գ. ՇԷԽԻԿԵԱՆ (քիմիագէտ)։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ - ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Մարսէյլի հայ յեղափոխականներու Միութեան

ՊԱՅԾՈՒՈՑ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԸՆԿ. Տ. ԹԻԹԻԶԵԱՆԻ

25 Յուլիս, կիրակի ամբողջ օրը, Սէն-Լու կրան.Բէն Եօթնեղբայրեանի ագարակին մէջ։

Արտասանութիւն, մեներգ եւյն, սիրայօժար մասնակցութեամբ Գ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆԻ եւ ՕՐ. ԳԷՆԿՈՅԵԱՆԻ

կը խօսի Ընկ. Ց. ՆՇԱՆԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին 6րդ թիւը (Յունիս - Յուլիս) հետեւեալ բովանդակութեամբ — Յ. ՕՇԱԿԱՆ՝ Մանկութեան Օրեր..., Գ. ՃԻԶՄԷՃԵԱՆ՝ Իբրեւ ալագ, ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ Անտիպ նամակ մը, ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ Հայաստանի գիւղացիները, Փ. Մ.՝ Միջերկրականեան համալսարանական կեդրոն, ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ Անդէ մարդերուն պատմութիւնը, ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ՝ Թատերական տաճարներ, Կ. ՊԵՏՐՈՒՇ՝ Բանք հեղինակաց, ՏՕՔԹ. ԱԼԱՀ - ՎԷՐՏԻ ՈՐԴԻ՝ Նահատակ Գրագէտներու կոթողը, Ա. ԱՐԱԶԵԱՆ՝ Գիրքեր ու դէմքեր, եւ նկարներ։

Բաժնեգին Ֆրանսայի համար 30 Ֆր., արտասահման՝ 40 ֆրանք։

Դիմել՝ խմբագրութեան Մ. Գարսամեան, 30, Rue Drouot, Paris (9)։

Հ. Ց. Դ.

ԿՈՉԵՐ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը կիրակի, 25 յուլիս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» գրադարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ եւ Թալոտիէռի ընկերներէն ներկայանալ անդամատետրով։

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «Վրէժ» խումբի ընկերական ժողովը, 24 յուլիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Յովհ. Սիմոնեանի բնակարանը։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկ. ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 24 յուլիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. մինասեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 24 յուլիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ակումբին մէջ։

Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի Ներկայացուցիչը

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ «ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔ»ԻՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ՅՈՒԼԻՍ 25ի ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ՇԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Ժամը 3ին հանդիսաւոր բացումը կը կատարուի Շավիլի գերեզմանատունը իյնան Արդութեանները նորաշէն շիրիմին։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ՋԷՄՊԷՐԵԱՆ

Գերեզմանատան մօտակայ անտառին մէջ մինչեւ երեկոյ տեղի կ'ունենայ բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, եւրոպական եւ ծայկական պարեր նուագախումբի ընկերակցութեամբ։ Ցոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։ Բացի խմիչքէն ճաշը կարելի է միասին բերել։

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները իրենց ընտանեկան պարագաներով։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Կառ Մոնբառնասէն շոգեկառք, իջնել Շավիլ։ Փոն տը Սէվրէն 1 թիւ օթօպիւսը, իջնել Շավիլ։ Puits Sans Vin Պէքաքն առնել Վէրսայլ գացող շոգեկառքը, իջնել Շավիլ։

Դաշտապարահանդէս

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ ԽԱՆԱՍՈՐԻ 40ԱՄԵԱՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մոնսիւի գեղատեսիլ անտառին մէջ, 25 յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ։

Երգ, պար եւյն., մասնակցութեամբ ընտիր ճազպանդի։

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Քուռտէլիէէն առնել 8 թիւ Թրամուէյը եւ իջնել petit Versaillesկայարանը եւ մօնթէ Մոնսիւէն վեր բարձրանալ, անտառը համնելու համար։

Դաշտապարահանդէս

Խանասորի 40ամեակի յիշատակին, Սէն-Ժէրոմի Հ. Ց. Դ. «Վրէժ» խումբի կողմէ. 1 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Լա Գառօն» Գ. Յարութիւն Գրմըլեանի օդասուն ագարակին մէջ։ Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 40ԱՄԵԱԿԻՆ ԵՒ ԵՒ ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կազմակերպուած՝ Հ. Ց. Դ. Վիէնի Կոմիտէին կողմէ, կիրակի, 25 Յուլիս, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն։ Փէլէի դաշտին վրայ։

Ցեղի կուռնան մրցումներ՝ ֆութպոլի եւ վազքի, խաղեր, պարեր, նուագ եւյն. մինչեւ իրիկուն, խմիչք տեղւոյն վրայ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Ըլֆայի Հայրենակցական Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ, Այրի Տիկին Ա. րուսեակ Եփրեմեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Եփրեմեանի, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գորգիկեանի, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գորգիկեանի, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Հիսայեանի, Տէր եւ Տիկին Եղիսաբեթ Ղազար Մարտիկեանի (Սուրիա), Արը Տիկին Լուսիա Թիրեաքեանի եւ զաւակներուն (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Լեւոն Եօթնեղբայրեանի, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Եօթնեղբայրեանի (Մարսէյլ), հայրենակից ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՓՐԵՄԵԱՆի գառնակսկիծ մահուան առթիւ ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Տէր եւ Տիկին Նշան Կակոսեան եւ Յակոբ Հացագործեան իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գորգիկեանի՝ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՓՐԵՄԵԱՆի գառնակսկիծ մահուան առթիւ ։

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Փարիզի Հայոց Նպաստ. Ընկերակցութեան Վարչական ժողովը ներկայիս կը յայտարարէ թէ Մ. Յով հաննէս Մկրտիչ Աղեգեղեանյ գիւտանաութիւնը այսուհետեւ կէսօրէ ետքն ալ պիտի շարունակէ խնդրուած վըկայագիրներու պատրաստութեան աշխատանքութիւնը, որ առէք առաջ առանձնաժամկէտ էր՝ միայն առաւօտները մինչեւ կէսօր։

Վկայագիրները կը տրուին ուրբաթ ամէն օր ժամը 9էն 12 եւ 14էն 18, կիրակի օրերը՝ ժամը 11—12։

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԻՐԵՐ

Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը իր դաշտահանդէսին առթիւ, որ տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի, գտած է գորգ մը եւ ուլ դանակ։ Ստանալու համար դիմել Լ. Յօնիկեանի բնակարանը, 52 rue Gustave Courbet Bagneux։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)
La Gérant : H. STEPHAN

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան անդամական ժողովը, 24 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, 45, Rue Défense, Գարակէօզեանի սրահին մէջ ։

ՊԱՆԵԵՕ - ՔԱՇԱՆԻ Յառաջդիմասիրաց Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը Յուլիս 24ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր դպրոցի սրահին մէջ ։ Օրակարգ — Տարեկան նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Մշակութային Միութեան ժողովը 26 Յուլիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Շահբէկեան սրահին մէջ, 5, Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ ։ Բոլոր անդամներէն կը խնդրուի անպատճառ ներկայ գտնուիլ ։

ՆԱՒԱՍԱՏՈՓ

ԱՆԻԷԹ, Մ. Ա. — 35։
ՎԱԼԱՆՍ, Գարծ — 421։
ԷԼՊԷՕՖ, Դրիգ — 50։
ԹՈՒԼՈՆ, Կրեկ — 70։
ԼԻՈՆ, Մ. Տ. Գ. — 70։
ԼԻՈՆ, Թ. Ա. — 70։
ԼԻՈՆ, Կիւլ — 70։
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Դ. Գ. — 140։
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Տօզ — 50։
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ա. Թաք — 140։
ԻՍԻ, Ֆարշ — 50։
ՔՐԻՒԱԶ, Գ. Խ — 70։
ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Վ. Խ. — 105։
ՄՈՆՖԷՐԱՆ, Աղ — 70։
ԼԸ ՖՈՎԻԷԹ, Թ. Գ. — 35։
ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ, Կ. Բ — 160։
ՊՈՆՏԻ, Մ. Մեղ — 70։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գ. Յ — 70։
ՇԱՍ, Մ. Տ — 50։
ՍԷՆ ԼՈՒ, Գարծ — 350։
ՎԻՎԻԷ, Մաճ — 70։
ԼԱՊՕՔԱ, Գար — 70։
ԼԸ ՌՕՇԷԼ, Սան — 70։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզահայ Շօֆէօրներու Ընդհ. Միութեան կողմէ կիրակի 1 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր Ռոպէնսոնի **Maison Fiquet** պարտէզին մէջ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին փարիզահայ արուեստագէտներու կողմէ. Ապահովուած է մեծ օրքեսթր, ջազ-թանկօ, անակնկալներ։

Ցոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ.
Անձրեւի պարագային գոց սրահ։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակցութիւն.— Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ օթօպիւս եւ իջնել terminus. Porte de St. Cloudէն Issyէն Clamartէն առնել EU օթօպիւս եւ իջնել Plasseis Robinson։

Վերադարձը ապահովուած է հայ շօֆէօրներու կողմէ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իսի-Լէ-Մուլինոյի «Դրօշակ» ակումբի գրադարանին կողմէ, Մէտոնի անտառին մէջ ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԻՆ։

ՔԷՄԱՆՋԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԼԻՈՆ. — Հրաժեշտի նուագահանդէս, 23 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.15ին, Յրգ.՝ Թաղապետարանի սրահը։

ՓՈՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻԻ.— 24 յուլիս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2 30ին Օթէլ Ֆրանսի սրահը։

Դաշտագնացութիւն

Մարսէյլի Հայ Երաժշտ. Միութեան դաշտագնացութիւնը տեղի պիտի ունենայ, կիրակի 25 յուլիս, Simiane, Hameau de Siège, Sourc de Guyի, գեղեցիկ անտառը։

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք՝ ժամը 6.30 եւ 11ին, օթօպիւս Գուրսի հոտեւէն 7 — 8.30 — 9—10։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ

Օ Մատէ, Լա Բառքատ Ծառախիտ պարտէզը, 25 Յուլիս, կիրակի, ամբողջ օրը։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Ցանրամասնութիւնները առանձին յայտարարութեամբ

Առնել 1 թիւ ծայրակառքը եւ իջնել Քրուա Բուժէն երկու կայան անդին։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԼԱՆՍԷՅԻ ՄԷՋ, ՅՈՒԼԻՍ 25ԻՆ

Կազմակերպուած Հ. Ց. Դ. Մուրատ խումբին կողմէ, եւ մասնակցութեամբ Կրընոպլի ենթակոմիտէի. ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ։

Կրընոպլէն մասնաւոր օթօքարներով մեկնում առաւօտեան ժամը 8.30

Ֆր. Կ. Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւղի թէյասեղանը այսօր, Շաբաթ երեկոյ Նիկոլոզս Նիկոլոսեանի սրահին մէջ։

Ներկայ կ'ըլլայ Երջ. Միութեան Ներկայացուցիչը։

Երգ եւ արտասանութիւն։

× Տէր եւ Տիկին ԱՒԱԴԵԱՆ Ֆր. Կ. Խաչին կը նուիրեն 100 Ֆր. իրենց վաղամեռիկ զաւկին մահուան տարելիցին առթիւ։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 25 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3481

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՐԿՈՒՏ ՏԵՂԱՑ...

»»»» ○ ««««

Ճիշդ քառասուն տարի առաջ այսօր, 25 յուլիս, ձայն մը հնչեց հայկական լեռնաշխարհին մէջ — Խանասո՛ր։ Եւ ճիշդ այսօր ալ կը տօնուի տարեդարձը, ինչպէս Փարիզի, նոյնպէս գաւառի մէջ։ (Այս անմոռանալի ափերուն վրայ, շատ քիչ անգամ կը պատահի որ տարեդարձ մը տօնուի ճիշդ օրին ...)։

Կարկուտ տեղաց Խանասորայ դաշտումը,
Ֆէտայիններ Դաշնակցական վրէժխնդիր գոռում են ...

Անշուշտ կարելի չէ այս երկու տողերուն մէջ ամփոփել դէպք մը, որ կոչուած էր լեռ ու ձոր թնդացնելու, եւ որ այնքան մեծ արժէք ունէր իր ժամանակին համար։

Ինչպէս ուրիշ երգերու, Խանասորի յաղթերգին մէջ ալ բացորոշ կ՚երեւան բացառիկ երեւակայութեան մը հետքերը.

Մի ժամուան մէջ Մազրիկ ցեղը ջնջուեցաւ ....

Եւ սակայն անհրաժեշտ է ըմբռնել, որ եւ է կանխակալ կարծիք յայտնելէ առաջ։ Ըմբռնել ե՛ւ ժամանակաշրջանը ե՛ւ պարագաները։

Անկախ՝ վերջնական ելքէն, Խանասորի արշաւանքը պիտի մնար պատմական դէպք մը, իր ժամանակին համար։

Ան մինչեւ անգամ կը ներկայացնէ պարագաներ, որոնք նորանման կամ հպարտութեան աղբիւր կրնային կազմել այսօր ալ։

Խանասորը կը կազմէ փառաւորական եւ մարտական կազմակերպութեան հզօր եւ փայլուն ճիգ մը, որ կրնար հրաշք համարուիլ այդ օրերուն, 1896 — 1897, երբ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դեռ ոչ իսկ պատանի մըն էր ...

Քստմնելի ջարդ մը կատարուած էր Վասպուրականի մէջ, 1896ին։ Դաշնակցութիւնը կ՚ուզէր օրինակելի դաս մը տալ, մեծխնդրական ամէնի գործողութեամբ մը։ Սաստ մը՝ թէ Օսմանեան սուլթանախնամ կառավարութեան եւ թէ քրտական Մազրիկ ցեղին, որ աչքի զարկած էր իր գազանութիւններով, նոյն ճամբուն վրայ։

Եւ ժողովներ, խորհրդակցութիւններ, ծրագիրներ՝ իր [illegible] հողին վրայ, որ այն ատեն բոլորովին տարբեր պայմաններ կը ներկայացնէր։

Սիրտերը խռոված, միտքերը վաղուց խմորուած էին։ Նիկոլ Դուման, արշաւանքի ծրագրին կազմակերպիչը, կը գրէր 1896 օգոստոս 10ին, կուսակցութեան վարիչ մարմնին.

— «Դիպլոմատիան հաչում է, չի կծում։ Հերիք հասել է հոգեւորականներին, որ աղօթքներ վեր առաքեն առ Աստուած, Հայերի թշուառ վիճակը թեթեւացնելու համար ... Այսպէս չէր լինի, եթէ կոտորուելու փոխարէն կռուէինք։ Միթէ ժամանակը չէ՞ վերջապէս, որ լուրջ քննութեան առարկայ դառնար մեր գործունէութեան հին եղանակը եւ ընդունուէր աւելի նոր, աւելի նպատակաւոր տակտիկա, որի առանցքը լինէր ոչ թէ կոտորածը, այլ կռիւը»։

Ի՜նչ խօսք որ անհամար դժուարութիւններ դիզուած էին ճամբուն վրայ։ Ոչ միայն արտաքին, այլեւ ներքին՝ կուսակցական։ Մեծ էր տեսակէտներու տարբերութիւնը՝ ղեկավար ընկերներու եւ մարմիններու միջեւ։

Եւ սակայն, ի վերջոյ կարելի կ՚ըլլայ համաձայնիլ արշաւանքի ծրագրին վրայ, եւ բոլորը մէկ աշխատանքի կը ձեռնարկեն, յեղափոխական վճռականութեամբ։

Ահա այստեղ կը կայանայ Խանասորի ձեռնարկին ամէնէն մեծ արժէքը, — կազմակերպութիւն եւ դրոհ։

Առաջին անգամ ըլլալով մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, կարելի կ՚ըլլայ, մէկ տարիէն պակաս ժամանակաշրջանի մը մէջ, համախմբել, կազմակերպել, սպառազինել եւ դէպի սահմանը քշել 250 հոգինոց ուժ մը, — մահը աչք առած կորիւններ։

Արշաւախումբին կը մասնակցէին ներկայացուցիչներ՝ բոլոր հատուածներէն, եւ ընկերային բոլոր խաւերէն, — մինչեւ անգամ երկու քահանաներ եւ մէկ ալ Թուրք, որոնց հայկական անուն մը յատկացուցեր էին, ինչպէս կ՚ըսէ պատմութիւնը։

Զինուած՝ մօսիններով, իւրաքանչիւրը 250 — 300 փամփուշտներով եւ ութ օրուան պաշար ապահոված, արշաւախումբը ճամբայ կ՚ելլէ 1897 յուլիս 24ի գիշերը, Արաւուլի բարձունքէն իջնելու համար Խանասորի դաշտը, ուր 250 վրաններ փռած էր Մազրիկ ցեղը, հրամանատարութեամբ Շարաֆ բէկի։

Յաջորդ օրը յարձակումն սկսած էր արդէն, խուժանի մասնակցութեամբ 2000 Քիւրտեր, որոնց օգնութեան հասած էին բազմաթիւ Թուրք զինուորներ ալ։

Արդիւնքը թէեւ չի համապատասխաներ ծրագրին, բայց խորապէս կը ցնցէ բանակալ եւ գազանակալ ուժը, միեւնոյն ատեն բարձրացնելով հալածական ժողովուրդին բարոյական կորովը։

Հայ յեղափոխական ուժը լախտի հարուած մը իջեցուցած էր ե՛ւ դահիճին ե՛ւ անոր մեղսակիցներուն, տալով ընդամէնը 19 զոհեր։ Ապացուցանելով թէ «Հայն էլ գիտէ կռուել հայրենիքի ազատութեան համար»։

Իսկապէս, «կարկուտ տեղաց», այդ օրը։ Ոչ միայն ռազմական, այլեւ քաղաքական իմաստով։

Գազանը իմացաւ, եւ օտարներն ալ համոզուեցան, թէ կարելի չէ անպատիժ հալածել ու խոշտանգել ամբողջ ժողովուրդ մը, զայն համարելով պարզապէս մատղաշ ոչխար։

Եւ այսօր, քառասուն տարի վերջը, երբ մեր ամեհի լեռներէն եւ ջրարբի դաշտերէն նետուեր ենք այս տարաբաղդ ափերուն վրայ, երբ մեր պատմութիւնը վեր ի վայր շրջուած է, մենք աւելի երկիւղածութեամբ կ՚ոգեկոչենք Խանասորի քաջերուն յիշատակը։

Անոնք լոյս կաթեցուցին այս ժողովուրդի աչքերուն մէջ, պրկելով անոր բազուկը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ա. Միկոյեան փոխ-վարչապետ

Յուլիս 23ի սովետական խորհրդային թերթերը շարք մը կարեւոր անուանումներ ծանուցին։ Պարենաւորման գործավար (նախարար) Պ. Ա. Միկոյեան նշանակուած է փոխ - նախագահ գործավարներու խորհուրդին (փոխ - վարչապետ)։ Պ. Բուլկանին՝ Մոսկուայի Սովետին նախագահը՝ վարչապետ Սովետ. Ռուսաստանի, Եուրկին՝ գործավար խորհրդային տնտեսութեանց (արմտիքի եւ անասնաբուծութեան)։

Ոչ այս առթիւ հրատարակուած հրամանագիրները, ոչ ալ թերթերը չեն ըսեր թէ որոնց կը յաջորդեն Պ. Պ. Միկոյեան, Բուլկանին եւ Եուրկին։ Սակայն դժուար չէ գիտնալ թէ Միկոյեան յաջորդած է Բոծուածքի, Բուլկանին՝ Սուլիմովի, որուն պաշտօնանկութիւնը պաշտօնապէս հաստատուեցաւ, իսկ Եուրկին՝ իր գլխաւորին, որ նմանապէս մաքրագործման ենթարկուած է։

«Թան»ի թղթակիցը հաղորդելով այս տեղեկութիւնները, կ՚ըսէ թէ Միկոյեան Խ. Միութեան ամէնէն ականաւոր դէմքերէն մէկն է։ «Անդամ Քաղաքական Բիւրոյին, այս Հայը հաւատարիմ կուսակից մըն է Ստալինի»։ Բուլկանին Մոսկուայի քաղաքապետ [illegible] է տարիներէ ի վեր։ Զտարիւն Ռուս է եւ երիտասարդ։ «Նոր սերունդ մըն է որ կը բարձրանայ խորհրդային երկնքին վրայ»։ Գալով Եուրկինի, որ ծնած է 1898ին, նախկին բանուոր մըն է։ Մինչեւ 1919 աշխատած է Մոսկուայի եւ Փեթրոկրատի գործարաններուն մէջ։ 1921էն ի վեր կը զբաղի խորհրդային տնտեսութեանց (Սովխոզ) կազմակերպութեամբ եւ անձամբ վարած է զանազան ճիւղեր, մասնաւորապէս «Գիգանտը» (Հիւսիսային Կովկաս)։ Անդամ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին, նմանապէս նոր մարդ մըն է, արագօրէն բարձրացած կարեւոր դիրքի մը։

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ «ժողովուրդի թշնամիներ» երեւան հանուած են նաեւ երիտասարդական կազմակերպութեանց մէջ (կոմսոմոլ), որ ունին հինգ միլիոն անդամ։ Կեդր. վարչութեան երեք անդամները, ինչպէս եւ նոյն կազմակերպութեան Ուկրայնայի բաժնին երեք վարիչները ձերբակալուած են։

Խորհրդային մամուլին հրատարակութիւններէն կը հետեւի թէ նոր մաքրագործում մը կը պատրաստուի ուրիշ շրջաններու մէջ։ Այն Բուրոնին, խմբագրապետ «Իզվեստիա»յի, Փրավդայի եւ [illegible] մը երկաթուղական շարժման, պաշտօնանկ եղաւ եւ ժողովուրդի թշնամի հռչակուեցաւ իր խմբագրած թերթին կողմէ։

*** Դոնի քաղաքական Ռաբրովի (Ուկրայնա) ձայնասփիւռի կազմակերպութեան հինգ վարիչները, ամբաստանուելով թէ հակախորհրդային քարոզչութիւն կատարած են ռատիոյի միջոցաւ։ Ամբաստանեալներու մէջ կը գտնուին երկու կիներ։

Պաղեստինի բաժանումը եւ Սուրիա

»»»» ○ ««««

Սուրիական կառավարութիւնը հաղորդեց իր դիրքը Պաղեստինի բաժանման ծրագրին հանդէպ, զանազան կուսակցութեանց հետ խորհրդակցելէ վերջ։ Եւ ուրբաթ առտու մարզպանին յանձնեց ծանուցագիր մը որուն մէջ իր համերաշխութիւնը կը յայտնէ Պաղեստինի Արաբներուն հետ։

Սուրիական կառավարութիւնը կը խնդրէ Ազգերու Դաշնակցութեան հաղորդել այս ծանուցագիրը, որուն մէջ կը շեշտէ.

— «Առանց յուսախաբութեան չէր որ Սուրիական կառավարութիւնը տեղեկացաւ արքայական յանձնաժողովի տեղեկագրին։ Այդ տեղեկագիրը բացորոշապէս կ՚ապացուցանէ թէ անյաջողած է տարիներէ ի վեր գործադրուած Քաղաքականութիւնը եւ կը ձգտի հրէական ազգային տուն մը հաստատել այն հողերուն վրայ ուր Արաբները հաստատուած են դարերէ ի վեր։ Եթէ Լորտ Պալֆըրի յայտարարութեան հետեւանքով հետապնդուած քաղաքականութիւնը անելի յանգեցաւ, բացայայտ է որ նոյն անյաջողութիւնը կը սպասէ արքայական յանձնաժողովին առաջարկած քաղաքականութեան։ Որովհետեւ, այդ ծրագիրը առանց սպասուած հաստատուն վիճակը ապահովելու, կը ներկայացնէ աւելի անհաւասարութիւն մը Արաբներու իրաւունքներուն, քանի որ կը նախատեսէ անոնց գաղթը դէպի ամուլ եւ ամայի շրջաններ, անապատին մէջ։ Սուրիական կառավարութիւնը անհրաժեշտօրէն կոչուած ըլլալով իր կարծիքը յայտնելու այս հարցի մասին, պարտականութիւն կը սեպէ թարգմանը հանդիսանալ Սուրիոյ մէջ տիրող մտահոգութեան՝ Պաղեստինի Արաբներու ճակատագրի մասին։ Սուրիոյ հանրային կարծիքը միաձայնութեամբ կը դատապարտէ անդամահատման ծրագիրը, որ դուռ պիտի բանայ անյաղթելի դժուարութեանց։ Սուրիական կառավարութիւնը կը բաղձայ որ, յարմարագոյն եղանակով, ձեռնարկուի իրաւունքի եւ արդարութեան վրայ հիմնուած կարգադրութեան մը, պահելով երկրին ամբողջութիւնը եւ գոհացում տալով Պաղեստինի ժողովուրդներու տենչերուն։ Այս է միակ միջոցը ապահովելու արդարութիւնը եւ խաղաղութիւնը այս սրբազան վայրերուն մէջ, ինչպէս եւ Արեւելքի արաբական երկիրներուն մէջ»։

Առանց բացառութեան բոլոր կուսակցութիւնները իրենց աջակցութիւնը խոստացած են կառավարութեան, Պաղեստինի բաժանման ծրագրին դէմ։

Ֆրանսայի բողոքը Գերմանիոյ դէմ

Ֆրանսական կառավարութիւնը յանձնարարեց Պերլինի դեսպանին՝ պաշտօնապէս բողոքել այն լուրերուն դէմ որ կը շարունակուին հրատարակուիլ Պերլինի մէջ, համոզելու համար թէ Ֆրանսացի կամաւորներ ղրկուած են Սպանիա։ Այս բողոքը անհրաժեշտ համարուած է, որովհետեւ գերմանական մամուլը կը շարունակէ նենգամտութիւն վերագրել Ֆրանսայի, հակառակ նախապէս հրատարակուած հերքումին։ Բողոքագիրը ղրկելէ առաջ, արտաքին նախարարը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մարոքի մարզպանին հետ եւ ստուգեց թէ գերմանական լուրը բոլորովին անհիմն է։ Ոչ եւ է զօրամաս չէ ղրկուած Մէքնէսէն, ինչպէս կը պնդեն Գերմանացիները, 800 հաշուելով կամաւորներուն թիւը։

*** Անգլիական կառավարութիւնը նոր ծրագիր մը կ՚որոճայ, անելէ փրկելու համար չէզոքութեան խնդիրը։ Այս առթիւ հարցարան մը ուղղած է շահակից պետութեանց

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 40ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԻՇԽԱՆ - ՅՈՎՍԷՓ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (1865 — 1925)․ հրամանատար Խանասորի արշաւանքին, որուն շիրիմին բացումը կը կատարուի այսօր, կիրակի, ժամը 2ին, Շավիլի գերեզմանատան մէջ։

ԾԱՂԻԿ - ՍԱԹԵՆԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ, Իշխանի յեղափոխական կինը, նոյնպէս մեռած Փարիզի մէջ (1931) եւ թաղուած Շավիլի գերեզմանատունը։

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐԸ ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԵԹԷ...

Մէկ բանուորական կուսակցութիւն

Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն ուրբաթ օր վերջացուց իր բացառիկ ժողովը, որ գումարուած էր օրուան տագնապին առթիւ։ Ամէնէն կարեւոր ճառը խօսեցաւ ընդհ. քարտուղարը, Մորիս Թորէզ, պարզելով կուսակցութեան տեսակէտները՝ ժողովրդական ճակատի եւ յարակից հարցերու մասին։ Բացատրեց թէ յետաշրջական հոսանքը զինաթափ չէ եղած, եւ մարտական է աւելի քան երբեք։ «Անոր ռազմավարութիւնը շատ պարզ է — բանուոր դասակարգը մեկուսացնել ազգին միւս ժողովրդական խաւերէն, Յետաշրջական հոսանքը պարտութեան մատնելու համար, մենք պէտք է զգուշանանք կրկնակ վտանգէ մը, — այն կրաւորականութենէն որ կը մղէ չպայքարիլ ձեռք բերուած առաւելութեանց համար, եւ այն ջղագար յարձակումէն որ կը ձգտի, օրինակի համար, գործադուլ հռչակել բանթողներու փոքրամասնութեամբ մը կամ նոյնիսկ առանց բանթողներու։ Միայն ժողովրդական ճակատի բոլոր ուժերուն միացումով կարելի յառաջ խաղալ։ Մեր առաջին մեծ պարտականութիւնն է ապահովել ժողովրդական ճակատին միութիւնը»։

Այս առթիւ բանախօսը առաջարկեց ընդհ. ժողով մը գումարել ժողովրդական ճակատի կոմիտէներու ներկայացուցիչներէն։ «Մեզի համար կարեւորը ծրագիրը չէ, այլ կատարուած գործը։ Մեզի համար ծրագրին գործադրութեան միակ երաշխաւորութիւնը կը կազմէ իսկ եւ իսկ ժողովրդական ճակատի կառավարութիւն մը, գիտակցօրէն հսկուած՝ ժողովրդական զանգուածներուն վրայ։ Մենք պատրաստ ենք մեր պատասխանատուութեանց բաժինը ստանձնելու այդպիսի կառավարութեան մը մէջ»։

Պ. Թորէզ յետոյ երկարօրէն բացատրեց բանուորներու միակ կուսակցութեան մը կազմութեան անհրաժեշտութիւնը։ Իր կարծիքով, միութիւնը կրնայ իրագործուիլ սկսելով վարի խաւերէն, շրջաններու ընկերվարական եւ համայնավար կազմակերպութեանց միջեւ, — տեսակէտ մը որ մերժուած է ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ եւ որու մասին երէկ նորէն տհաճութիւն յայտնած էր ընկերվարական պաշտօնաթերթը։ «Որքան միանանք, այնքան զօրաւոր պիտի դառնանք, պայքարելու համար յետաշրջութեան դէմ։ Բանուոր դասակարգը չի հասկնար թէ ինչ որ կրցինք ընել սինտիքական ճակատին վրայ (միութիւն), ինչո՞ւ չըլլար նաեւ քաղաքական դետնի վրայ։ Ի՜նչքան զօրաւոր պիտի ըլլայինք հարուածներուն վճարել տալու եւ հանրապետական Սպանիան փրկելու համար, եթէ միացած ըլլայինք միեւնոյն եւ միակ կուսակցութեան մը մէջ»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԵՈՐԳԵԱՆ

>>>> o <<<<

Երրորդ տարին է, բոլորում «Վիշապների Աշխարհում» գրքի հրատարակութիւնը, բայց մարդիկ նրա մասին լռում են հեղինակուհու զառանցէտ մահէն յետոյ: Առաջին անգամ այդ գրքի մասին խօսեց «Յառաջ»ում Գ. Վահան Համբարձումեան, որ անձամբ չէ ճանաչում էր հեղինակը: Յետոյ «Վէմ»ում, «Ցուսաբեր»ում՝ Աւրուշան, «Հայրենիք» ամսագրում՝ Ա. Աբեղեան եւ այնուհետեւ ... լռութիւն:

Գիրքերը կուտակուած Հրանդ Սամուէլի գրատունը ի զուր սպասեցին գնորդի: Քիչեր կարդացին այդ գիրքը, բայց կարդացողներն եղան անկեղծ հիացողներ, գնահատողներ նոր հրապարակ նետուող հայ գրագիտուհու տաղանդը եւ յայտնեցին հեղինակին իրենց գնահատանքը: Մարտին Շաթիրեանը՝ անծանօթ հեղինակին՝ Իրանէն գրեց ջերմ, խրախուսիչ տողեր, Գ. Ս. Վրացեանը՝ Փարիզէն, Նժդեհը՝ Պուլկարիայէն, եւ ուրիշ շատ շատեր գրեցին հիացումի նամակներ, որ իր մտերիմներին իսկ հազիւ կարդաց: Նա նոյն իսկ չէր ուզում հաւատալ գովեստների, գնահատանքների անկեղծութեան, կարծում էր թէ հայ գրականութիւնը սիրող ազնիւ մարդիկ ուզում են խրախուսել իրեն, որ չվհատի եւ շարունակէ գրել:

Իր չուէթեամբ համեստ Հայաստան Գէորգեանը երբեք իրեն վիպող չըկարծեց, որովհետեւ նա այդ գիրքը գրել էր ոչ թէ գրականութեամբ ըզբաղուելու փափաք ունենալուն համար, այլ նիւբին մի պահանջ, մի պակաս լրացնելու համար:

Շատերին ծանօթ է, որ նա ամուսնացած էր Գերմանացու հետ, 14 տարի շարունակ նա ապրել էր հայութենէ հեռու, մեծ մասամբ Տիւբինգէն, որի համալսարանի ուսուցչապետներէն մէկն էր ամուսինը՝ Հանց Վինքլէր, որ վերջերս Եգիպտոսում պրպտումներ էր պեղումներով: Օտար այդ միջավայրում Հայաստանը տեսնում էր որ ոչ ոք է ճանաչում հայ ժողովուրդը, նրա պատմութիւնը, նրա երգը եւ հերոսական պայքարը ազատութեան համար: Ու յաճախ ինք, նոյն իսկ իր շրջապատում եղաւ խծբծանքի ենթակայ իբրեւ «միշտ կոտորուող, արցահատելի» ազգի մը զաւակ:

Նա ձեռնարկեց գրել իր գիրքը, մէջ տղերան Հայերի արքան օտարների համար, նպատակն էր իր գիրքը 3 հատորով թարգմանել գերմաներէնի եւ հրատարակել մատչելի գիներով, տարածելու համար գերման ժողովրդի մէջ: Առաջին հատորն արդէն ինքն իսկ թարգմանել է գերմաներէնի, որովհետեւ ինքը լիովին տիրապետում էր լեզուին: Աւա՜ղ, կիսատ մնաց իր գեղեցիկ գործը:

14 տարի հայ միջավայրէ հեռու, միշտ կարօտ հայ կենդանի լեզուին, նա իրեն շրջապատել էր հայերէն գրքերով ու թերթերով: Թող Հ. Սամուէլը հաստատէ թէ որքան գիրք է ուղարկել Հայաստան Գէորգեանին: Թող Վիեննայի Մխիթարեան հայրերը, յատկապէս Հ. Ակինեանը վկայեն թէ որքան է աշխատել նա ուսումնասիրելու համար Հայոց պատմութիւնը, ժողովուրդը եւ լեզուն:

Ես որ գիտեմ, թէ Հայաստան Գէորգեանն իր կրթութիւնն ստացել է ռուս գիմնազիայի մէջ, ուր պարտադիր չէր հայ լեզուն, զարմացայ իր գեղեցիկ, ճոխ, հարազատ հայերէնով գրուած իր գիրքը կարդալով:

Գէտք չէ որ զարմանայի. չէ՞ որ Հայաստան Գէորգեան հերոսուհի էր: Այո, հերոսուհի ոչ միայն ռազմի դաշտում, իբրեւ զինուոր, այլ եւ առօրեայ կեանքում: Նա տարագրութեան մէջ, ինքն իր ապրուստն հայթայթելով հանդերձ, սովորեց ֆրանսերէն, գերմաներէն, ոչ միայն չմոռացաւ ռուսերէնը, այլ կատարելագործեց այնքան, որ հրաւիրուեց Տիւբինգէնի համալսարանը իբրեւ Ռուսաց լեզուի եւ գրականութեան պատմութեան դասատու եւ վարեց այդ պաշտօնը բաւական ժամանակ: Այդ բոլորով մէկտեղ նաեւ հայերէն: Ահա իր սիրուն գիրքը.

Ափսոս որ նա իր Փիզիքական, նիւթական, բարոյական բոլոր զոհողութիւնների փոխարէն չունեցաւ իր գիրքը գնուած, կարդացուած տեսնելու հաճոյքը:

1936ի աշնան, երբ նա եկել էր Փարիզ իր գրքի երրորդ հատորի համար նիւթեր ուսումնասիրելու՝ ասում էր իր մտերիմներին.— «Ասում էք թէ գիրքս լաւ է. «Յառաջ»ն էլ գովեց, անձնական նամակներով էլ խրախուսեցին, բայց գիրքս չծախուեց: Ուզում եմ որ գիրքս կարդան, ուզում եմ մանաւանդ, որ նոր սերունդը կարդայ զայն: Ուստի ուզում եմ ձրիաբար ուղարկել մեծ քանակութեամբ Պէյրութի ձեմարանին, Մուրատեան վարժարանին, ուրիշ միջնակարգ դպրոցների եւ գրադարաններին: Միայն թէ նամակներ պիտի գրեմ, որ իրենք ստանձնեն ճամբու ծախքը»: Եւ ղրկեց 100 օրինակ:

Փարիզում իրեն լաւ չզգաց. գնաց Ժընեւ իր մէկ բարեկամի մօտ՝ [illegible] Արապեան՝ հանգստանալու: Այնտեղէն անցաւ Իտալիա արեւ տեսնելու համար, ուր սակայն ծանրացաւ իր հիւանդութիւնը: Ամուսինը հասնելով մօտը՝ փոխադրեց զինքը կրկին Ժընեւ, ուր կնքեց իր մահկանացուն:

Ո՞վ էր այս աղջիկը, որ յետ մահու մարդիկ լեզու է հանել իր մասին խօսելու:

Շիրակեցի է նա. ծնած է Դահարլու գիւղում. իր հայրը՝ Թադէոս Գէորգեան, նոյնպէս գիւղացի, ուսուցիչ, յետոյ վերատեսուչ էր ռուս պետական դպրոցների: «Վիշապների Աշխարհում» գրքի փոքրիկ հերոսուհի «Հայ»ն է նա: Իր գրքէն գիտենք արդէն իր մանկութիւնը: Գիտենք թէ ի՞նչ մթնոլորտում է խմորուել իր հոյակապ հոգին: Մէկ կողմէն հայ գիւղն իր պարզ ու անկեղծ կեանքով, մամիկների զարմանազան հէքեաթներով, աշուղական երգերով, միւս կողմէ հայ յեղափոխութիւնն իր հայդուկներով, պայքարներով, [illegible] երգերով: Այդպէս, նա հասակ նետեց որպէս ականատես ու որպէս լսող «Վիշապների Աշխարհում»: Վիշապ՝ ցար ու սուլթան, որոնց դէմ պայքարի էին ելած Արմեան Հայրիկ, Անդրանիկ եւ փաղանգը նրանց:

Երբ հասաւ իր կրթութեամբ լուրջ դպրոցիլու ժամանակը՝ չգիտեմ ինչու նախընտրեց Կարսի գիմնազիան Գիւմրիի (Ալեքսանդրապոլ) գիմնազիայէն: Մինչդեռ իր քոյրը, եղբայրը սովորում էին Գիւմրիում, նա եկաւ Կարս: Կարսում նա ապրում էր ռուս մէկ ընտանիքում, ռուսերէն լեզուն լաւ սովորելու նպատակով: Նա ընդունակ աղջիկ էր, ստանում էր լաւագոյն նիշեր, բայց վարքը միշտ նկատողութեան տակ էր, որովհետեւ ըմբոստ էր, անհանդուրժող Հայի հանդէպ եղած որ եւ է նկատողութեան:

Իր ազատամտութեամբ շատ էր խօսեցնում մամիկներին իր մասին: Մեր քաղաքի մանչ-աղջիկն էր նա:

Դպրոցում հրատարակեց նաեւ խմբագրական թերթ: Իրեն օժանդակում էին Զարուհի Աճէմեան՝ այժմ մեռած եւ Այծեմնիկ Խաչատրեան, ներկայիս Հայաստանում շնորհալի քանդակագործուհի Ուրարտու: Բոլորն էլ «յեղափոխական» աղջիկներ:

Համաշխարհային պատերազմին Կարսը դարձաւ յառաջաւոր թիկունք. փոխադրուած վայր. ուստի պարպուեց նրա աւելորդ ազգաբնակութիւնը եւ միջնակարգ դպրոցները փոխադրուեցին Թիֆլիս: Հայաստանն էլ եկաւ Թիֆլիս:

Հայ կամաւորական շարժումը՝ շատ Հայուհիների հետ Հայաստանին էլ տողորեց բանակում աշխատելու գաղափարով:

Սակայն իր խնդիր հոգու բաւական չէր գթութեան քոյր լինելը, հիւանդանոցներում աշխատելը, կամ որբ ու գաղթական խնամելը:

Նա ուզում էր կռուել իբրեւ զինուոր: Բայց աղջիկներին զէնք չէին տալիս հայ կամաւորական բանակում:

Ուստի նա կտրեց իր գեղեցիկ մազը, իր միջոցներով պատրաստեց տղամարդու հագուստ եւ ծպտուած, փախաւ տնէն. անցաւ Սարըղամիշ, ներկայացաւ որպէս պատանի եւ ընդունուեց կամաւոր զինուոր: Սկզբում որպէս շատ երիտասարդի, զէնք չտուին ձեռքը, որ իրեն հաճելի չեկաւ: Սակայն իր նպատակին հասնելու համար նա հանդուրժեց բոլոր դժուարութիւններին. քանի քանի անգամ ապտակուեց ու ծեծուեց որ եւ է կարգապահական թերացումի համար, ու չյայտնեց իր աղջիկ լինելը, մինչեւ որպէս տոկուն եւ վստահելի պատանի, արժանացաւ զէնքի: Երջանիկ էր Հայաստանը: Մի օր բացեց իր գաղտնիքը, ուզեցին հանել կռուող շարքերէն եւ գնել նրան կնոջ համար աւելի յարմար գործի, սակայն նա ամէն միջոցի դիմեց իսկական զինուոր մնալու համար եւ յաջողեց: Նա դարձաւ գնդացիրի վարիչ:

Միշտ յառաջաւոր դիրքերում կռուել՝ հասաւ Կարին: Նա վերջինը եղաւ Կարինէն դուրս եկող, որովհետեւ սպասեց հիւանդանոցում, որ մեռնէր իր խնամքին յանձնուած ռուս վիրաւոր սպան, որ սոսկում էր Թուրքերի ձեռքն անցնելու մտքէն:

Մասնակցեց նաեւ Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի կռիւներին, ու ամէն տեղ յետ չմնաց իր խիզախութեամբ որ եւ է քաջարի զինուորէ:

Բայց լաւ է, որ նրա կամաւորական կեանքի մասին խօսեն իր զինակից ընկերները, հրամանատարները՝ Սեպուհը, եւ ուրիշներ:

Հայաստանը տեսաւ իր հայրենիքի ազատութիւնը, Հանրապետութեան հաստատումը եւ ողջունեց նրա դրօշակը:

Երբ նա ամբողջովին նուիրած էր հայրենիքի պաշտպանութեան սուրբ գործին՝ նա երբեք չհարցրեց ինքն իրեն, թէ ի՞նչ քաղաքական կուսակցութեան է պատկանում ինքը: Հայրենիքն ապրելու համար զոհ էր պահանջում ու ինքն առանց սակարկութեան դրել էր իր զոհասեղանի վրայ: Նա վիրաւորուել էր եւ ստացել ռուս զօրաբանակի քաջութեան պատուանշանը, Ս. Գէորգի խաչը, որ զարդարում էր նաեւ հերոս Անդրանիկի կուրծքը: Եթէ մի բան արժէ այդ խաչը, ապա ուրեմն արժանաբար Ս. Գէորգեան ասպետուհի, հերոսուհի էր Հայաստան Գէորգեանը:

Հանրապետութեան օրով նա անցաւ համեմատաբար խաղաղ աշխատանքի: Բայց ինք խաղաղ կեանքի մարդը չէր: Հայաստանին տիրող սովը, համաճարակը, թշուառութիւնը, իր դրացիների՝ Վրաստանի եւ Ազրբէջանի գործադրած անիրաւ բռնութիւնները զաանութեամբ, վշտով լցուցին հայ հերոսուհու հոգին: Նա մտածեց անցնել Եւրոպա, տեսնել ղեկավարները համայն աշխարհի յեղափոխութեան, փոքր ազգերին ազատութիւն խոստացող կուսակցութեան եւ խնդրել նրանց շուտափոյթ օգնութիւնն իր արդէն իսկ ազատագրուած, բայց տառապող հայրենիքի համար:

1919ի ամառը, առանց նիւթական միջոցների, նա անցաւ Պաթում, Մոսկուա հասնելու նպատակով:

Նաւ չկար, նա՝ փոխան մի փոր հացի՝ աշխատեց որբանոցները, մինչեւ գտաւ օտար պետութեան պատկանող մի նաւ, որ նպատակ ունէր Սեւաստոպոլ հանդիպել: Որպէս սեւ աշխատանքի բանուոր, նա մտաւ այդ [illegible]: Սակայն նաւապետին ուրիշ բան էր անօրինել նրա համար: Նաւը, առանց Ղրիմ հանդիպելու, հասաւ Պոլիս: Հայաստանն ստիպուեցաւ իջնել Պոլիս: Այլեւս չկարողացաւ Ռուսաստան, կամ Հայաստան անցնել: Այնտեղէն մտածեց Եւրոպա անցնել, լեզուներ սովորել, կրթուել, որ եւ է մասնագիտութեան տիրանալ եւ յետոյ վերադառնալ հայրենիք, ամբողջովին նրան նուիրուելու համար:

Անցաւ Եգիպտոս, յետոյ Փրանսա. Այդ օրերի իր կեանքը մի ոդիսական է ուղղակի, որ կարող է հրաշալապատում մի գիրք կազմել: Փարիզում սեւ աշխատանք կատարելով, իր գոյութիւնը պահելով հանդերձ նա սովորեց Ֆրանսերէն, յաճախեց Սորպոն: Քիչ էր իրեն այդ, յետոյ էլ անցաւ Գերմանիա գերմաներէն սովորելու համար: Այնտեղ ամուսնացաւ Հանց Վինքլէրի հետ:

Այո, Հայաստանն ամուսնացաւ օտարի հետ, բայց այդ օտարին հայացրեց: Նրա ամուսինն այժմ գրում, կարդում, խօսում է հայերէն, նա գիտէ Հայոց պատմութիւնը: Գիտէ հայ մարտնչումները, սիրում է հայ ազգը եւ բարեկամ է նրան: Հայաստանի մանչը Հայկօ է, աղջիկը՝ Արմենուշ-Բրունհիլդ. Նրանք խօսում են հայերէն եւ գերմաներէն, հպարտ են որ իրենց մայրը Հայուհի է, գոհ են իրենց անուններէն, որովհետեւ այդ է նշել իրենց հայրն ու մայրը:

Հայաստանն ինձ կարդացել է իր ամուսնու իրեն ուղղուած մէկ նամակը: Ահա թէ ինչ էր գրում նրան ամուսինը.

— «Սիրելի Հայաստան», շատ մի մտածէ երեխաների մասին. Նրանք առողջ են ու խնամւում են մեծ մօր ձեռքով, որ պակաս չի սիրում նրանց, քան մենք: Դու քո առողջութեանդ հոգ տար, շատ մի յոգնիր. միակ աշխատանքդ թող լինի գրքիդ համար նիւթերի ուսումնասիրութիւնը: Աստուած քեզ ինձ յանձնեց, որ պաշտպանեմ եւ մի օր բազում պաշարով վերադարձնեմ քեզ քո ազնիւ ազգին, որ քո զաւակներին պէտք ունի»:

Ահա թէ ինչ սրտի տէր անձ էր այն օտարը, որի հետ կապել էր իր կեանքը հայ հերոսուհին:

1927ին Հայաստանը՝ որպէս Գերմանացի՝ յաջողում է անցնել Մոսկուա, ուր ապրում էին իր ծերունի հայրը, եղբայրը եւ քոյրերը: Նա եղաւ նաեւ Հայաստանում, իր պաշտելի երկրում, որի ազատութեան համար արիւն էր թափած ինքը: Բայց Գերմանիա դարձաւ հիասթափ:

Ձեռնարկեց իր գրքին, որ պիտի լինէր երեք հատոր, վերջանալով Հայաստանի Հանրապետութեան բոլշեւիկներին փոխանցման շրջանով: Առաջինը տպագրուած է արդէն, երկրորդը՝ բառ իր ասածի՝ պատրաստ էր, իսկ երրորդի վրայ դեռ աշխատում էր:

— Ափսոս, կիսատ մնաց իր գործը:

Շատ բան կարելի է գրել եւ պէտք է որ գրուի Հայաստան Գէորգեանի մասին: Բայց թող ների ինձ, որ փակեմ այսքանով:

Նա այնպէս համեստ էր, այնպէս պարզ ու անկեղծ: Չէր սիրում խօսել իր մասին: Երբ ուրիշներն էին խօսում, յիշում իր կատարած քաջագործութիւնները, կրած տառապանքները, նա կտրուկ էր տալիս եւ Դահարլեցի գիւղացու պէս ագհատելով հնչիւնները՝ ասում էր.— «Հըը՜մա՛, ազգի խաթր զոյում էինք, էդ չէ ճոխ պարտքն էր»:

Իսկապէս մի զոհ, մի նահատակ է Հայաստան Գէորգեանը: Նա գիւղացու իր երկաթէ առողջութիւնը քայքայեց մարտի դաշտերում, դէպի յոյսը, դէպի գեղեցիկը վերելքի մարտում եւ հայրենապաշտութեան խանձող հնոցում:

— Յարգանք իրեն, իր անթառամ յիշատակին :

ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՇՈՒՐՋ

—o—

Մարսէյլէն պատուական բարեկամ մը քաղաքս հասած էր, տեսնելու համար միջազգային ցուցահանդէսը: Իր առաջարկը ընդունելով միասին շըրջեցանք: Առաւօտ մը ժամը իննին պատուոյ դռնէն մտանք՝ կէս գիշերին դուրս ելլելու ուխտով: Ու այդպէս ալ ըրինք: Մէկ օրուան մէջ պտըտեցանք բոլոր բաց տաղաւարները: Եթէ մրցանիշ մը հաստատուած ըլլար, 13 ժամուան մէջ ամէն բան տեսնելու, վստահօրէն առաջնութիւնը կը շահէինք բարեկամս ու ես, ըլլալով քսաներորդ դարու հռչակաւոր ախոյեաններէն

Բարեկամս ստիպուած ըլլալով շուտով վերադառնալ, հաստատապէս մտադրած էր հօրուածային ձեւով այցելել ամէն տեղ: Ուր որ բաց տեղ մը տեսնէր, կ'աղաղակէր.

— Բաց է, մտնենք, մտնենք բաց է.

Բարեբախտաբար բաց դագաղ մը կամ գերեզման մը չկար ցուցահանդէսին մէջ: Վստահօրէն այնտեղ ալ պիտի մտնէինք յանուն բարեկամութեան: Եւ եթէ չթաղուեցանք, [illegible] սակայն: Արդէն ցուցահանդէսին տարածութիւնը նման է երկու խաչերու, խաչաձեւիներէն թեւերը լայն ու երկնաքիծ, որոնց մէջէն կ'անցնի Սէնը, որ հիմա բաւական կը յիշեցնէ Վենետիկի Մեծ Ջրանցքը, երբ մանաւանդ մարդ իտալական տաղաւարին առջեւ խարխափած գոնտոլայի մէջ նստած սուրճ կ'առնէ, իտալերէն բարբառելով.

— Թրէ քաֆէ նէրօ է աճուա ապոմեատէ ... — Կրացիա... — բրէկօ. (Ականջը խօսի վենետկարնակ Հրաչ Քաջարենցին):

Մեծ ջրանցքաձեւ պատկերին մէջ կը պակսին կոնտոլաներ, աղաւնիներ, ջրասիւներ եւ մարմարինէ տաճարներ:

Ու երբ բարեկամներս լսեցին որ այցելած եմ արդէն միջազգային ցուցահանդէսը՝ սկսան հարցումներու տեղատարափ մը տեղալ վրաս: Ահաւասիկ, հիմա, հարց-պատասխանի ձեւով գոհացում կուտամ բոլորին:

— Ի՞նչ եղաւ առաջին տպաւորութիւնդ:

— Մեծ ուրախութիւն: Քանզի ինծի այնպէս թուեցաւ թէ շահած եմ ազգային վիճակահանութեան մէկ գէր պարգեւը ու կը ճամբորդեմ դիւթական, արտաշխարհիկ վայրեր:

— Շա՞տ գեղեցիկ է ցուցահանդէսը:

— Գեղեցկուհի մըն է ան միջազգային: Մի մոռնաք, սակայն, որ ամէն գեղեցկուհիի լուսանկարը աւելի գեղեցիկ է քան բնագիրը: Պատկերը միշտ իրականութենէն աւելի ազուոր է.

— Ի՞նչեր կան միջազգային ցուցահանդէսին մէջ:

— Ամէն բան կայ: Ճարտարապետութիւն, զարդարուեստ, մեքենագիտութիւն, ելեկտրագիտութիւն, նըկարչութիւն, պար, թատրոն, շարժանկար, ոսկերչութիւն, բրուտութիւն, կազմարարութիւն, հագագործութիւն, կաշեգործութիւն, բազմաճիւղ ճարտարարուեստ ու մանաւանդ վաճառականութիւն եւ առեւտուր: Կարծես հսկայական ու հրէական շուկայի մը մէջ ես:

— Որո՞նք ամէնէն աւելի պէտք է այցելեն հոն:

— Մարմինով ու քսակով գէրերը, որպէսզի նիհարնան:

— Ի՞նչ հագուստ կապուստով պէտք է երթալ:

— Ծանօթ է որ Փարիզի մէկ օրուան օդին մէջ քառասուն եղանակ կայ, թէեւ տարին միայն չորս եղանակներու բաժնուած է: Ուրեմն այնպէս մը հագուեցէք որ կարենայ ըլլայ բոլոր եղանակներուն յարմարիլ: Կարեւոր է կօշիկի խնդիրը. Յիսուսի կօշիկ հագէք եւ ոչ Յուդայի կօշիկ: (Բաց ու թեթեւ ոտնամանները Յիսուսին են, իսկ սովորական սեւ կօշիկները Յուդայիններն են):

— Իբրեւ արտաքին գեղեցկութիւն՝ ո՞ր տաղաւարները ամէնէն աւելի աչքի կը զարնեն:

— Խորհրդայինը եւ գերմանականը: Երկուքն ալ դէմ դիմաց են: Դէմ դիմաց ըլլալը սիրոյ նշան կարծուած է: Գէտք է գիտնալ որ նոյնքան ալ ատելութեան նշան է: Խորհրդային տաղաւարը վարէն վեր կը չափէ գերմանականը, որ իր կարգին վերէն վար կը չափէ խորհրդայինը:

— Այդքա՞ն բացայա՞յտ է իրենց հակառակութիւնը:

— Անոնք սկսած են նոյն իսկ բարձրաղաղակ խօսիլ ու հակաճառել իրարու հետ: Խորհրդայինը [illegible] չէնք մըն է որուն գագաթին վրայ արշաւաքայլ բանուոր մը եւ բանուորուհի մը, հովերուն մէջէն յառաջացած, մուրճ ու մանգաղը կ'ընդհելու-զին: Գերմանականը կոթողաձեւ կը բարձրանայ, կեռ խաչով, եւ կը գագաթնապսակուի արծիւով: Կանակը երկար չէնք մըն է:

— Ի՞նչ կը խօսին անոնք:

— Փակագծի մը մէջ կուտամ անոնց խօսակցութիւնը.

ԽՈՐՀ.— Այդ մենք ենք գալիք ...

ԳԵՐ.— Այդ ես եմ կանգնած

ԽՈՐՀ.— Պրոլետարնե՛ր, բոլոր երկիրներու, միացէք ...

ԳԵՐ.— Պրոլետարնե՛ր, բոլոր երկիրներու, միջոցը ձեր [illegible] կեռ խաչին վրայ միացէք ...

ԽՈՐ.— (URSS), Իւ, էր, էս, էս... ձայնակցէք իմ կարմիրիս, հուրիս, [illegible].

ԳԵՐ.— Ամէն բանէ վեր՝ Ես, Ես, Ես.

ԽՈՐՀ.— Անմահ Լէնին, կեցցէ Ստալին

ԳԵՐ.— Հա՜յլ Հիթլէր:

ԽՈՐՀ.— Հարուածային եմ ..

ԳԵՐ.— Կոփային ու Քրուպային եմ ...

ԽՈՐՀ.— Փորիս մէջ են Մարքս, Էնկէլս եւ Լէնին, ...

ԳԵՐ.— Իմ փորիս մէջ ալ են Մարքսը, Էնկէլսը եւ Լէնինը, կոտրտուած ու կեռ խաչերու վրայ խաչուած:

ԽՈՐՀ.— Քու փորիդ մէջ ամէն բան մեքենայ է...

ԳԵՐ.— Քու փորիդ մէջ ալ ամէն բան մեքենայութիւն է...

— Ի՞նչ կայ խորհրդային տաղաւարին մէջ:

— Անշուշտ բաներ մը կան: Երկու բան կայ, սակայն, որոնցմով ողողուած, հեղեղուած, յորդած է տաղաւարը: Անոնք են Լէնինը եւ Ստալինը: Աջ Լէնին, ձախ Լէնին, առաջ՝ Լէնին, ետեւդ՝ Լէնին, մօտը Լէնին, հեռուն Լէնին, վերը՝ Լէնին, վարը՝ Լէնին, աղբին՝ Ստալին, անդին՝ Ստալին, քովդ Ստալին, դիմացդ՝ Ստալին, կռնակդ՝ Ստալին, պատկեր մը՝ Լէնին, արձան մը՝ Ստալին, մարմար մը Լէնին, նկար մը՝ Ստալին, պրոնզ մը՝ Լէնին, փայտ մը՝ Ստալին, աչքդ բաց՝ Լէնին, աչքդ գոց՝ Ստալին, ականջդ փակէ՝ Լէնին, հազա՝ Ստալին, մէկը քեզի կը նայի՝ Լէնին, մէկը կ'ուզէ որ իրեն նայիս՝ Ստալին, կոճակդ քակէ՝ Լէնին, կոճակ ըրէ՝ Ստալին, մէկը կոկորդէդ կը բռնէ՝ Լէնին, միւսը ձեռքը գրպանդ դրած է՝ Ստալին, դրամապանակդ նայէ՝ Լէնին, գրպանդ նայէ՝ լեցուն Ստալին, գիրք մը բաց՝ Լէնին, գիրք մը գոցէ՝ Ստալին: Մարքս ալ կայ: Կատարեալ երրորդութիւն, նոր կրօնք: Երկիրը՝ Մարքս, լուսինը՝ Լէնին, արեւը՝ Ստալին:

Մէկը ըսաւ.— Ամբողջ Ռուսիոյ մէջ անշուշտ միլիոնապատիկ աւելի Լէնին եւ Ստալին կան: Այս Լէնինները եւ Ստալինները կը խմուի՞ն թէ կ'ուտուի՞ն: Ուրիշ մը ըսաւ.— Անգադար կ'ուտեն որ պարարտանան եւ օր մը ուտուին:

— Ուրիշ խմելու համար ի՞նչ [...] դեր կը յանձնարարես:

— Իտալական տաղաւարին ճաշարանը նստեցէք ու փառաւորապէս կերէք, հոլանտական տաղաւարէն [...] առէք, աւստրիականէն՝ սիգարէ[թ], երբ ծարաւնաք գերմանական տաղաւարէն գարեջուր առէք, երբ [...] շրջանը ընել ուզէք մտէք [...] տաղաւարը եւ պատերուն վրայ [...]ուած քառեակները կարդալով, [...] բաժակ տեսակ տեսակ գինի առէք, [...] իրկուան դէմ ալ խորհրդային տաղաւարին քով գացէք եւ օդ առէք:

— Քանի մը բառով տաղաւարներու պարունակութեան մասին խօսիր:

— Հրէական տաղաւարը լեցուն մեծանկար պատկերներով: Հրեայ գործաւորներ կը շինեն, կ'աշխատին, կը դատին, կը կանգնեն, կը կառուցանեն, կը ցանեն, կը հնձեն: Մ[էկ] խօսքով՝ կը տեսնէք Հրեային աշխատանքը, գոնէ պատկերի մէջ: Անգլիական տաղաւարը լեցուն է կերպասով, կաշիով, մորթով եւ մարզական պիտոյքներով: Չ[...] այսքան կերպասին, միշտ Սկովտիացիներուն ծունկը մերկ է: Զարմանալի թէ խնայողութիւն: Զուիցերիոյ տաղաւարը ունի տարազներ, նար[...] հագուստներ, կով, կաթ, [...] գոհարեղէն: Ամէնէն աւելի [...] Զուիցերիա ղրադած է ժամագործութեամբ: Եգիպտական տաղաւարը ունի սնուցիչ բովանդակութիւն: Ան[...] ունենք արմաւ, բակլայ, եգիպտացորեն, վարունգ, սմբուկ, սեխ, ձմերուկ, գարի, վարսակ, բամպակ, սոխ եւ սխտոր: Ձէլիքս Փոթէնի [...] բիկեան մասնաճիւղ: [...] Քանատայի տաղաւարը հրէշաւոր [...] մըն է հրէշային մարմինէ կազմուած նաւապարաններ, հրէշա[...] կուբեր, հրէշաձեւ զարդեր, հրէշա[...] կերպ գործիքներ: Ամէնէն [...] կ'ընայ այդ տաղաւարին մէջ բա[...] իբրեւ գեղեցկութեան թագուհի:

— Գիշերը ինչպէս է ցուցահանդէսը:

— Հազարումէկ գիշերներու պէս. Տաղաւարները կը մարեն իրենց լոյսերը: Էյֆէլը հրաշէկ երկաթ[...] բու կոթողի մը կը վերածուի, [...] երկու քովերէն վեց լուսաճիւղեր [...] վահարները նման կը բացուին ու կը գոցուին: Սէնայի կամուրջին երկու քովերը դունադեղ շատրուաններ կը ցայտեն, գետին վրայ կը գոռգոռան խորալիք երաժշտութիւն մը եւ կը [...] սկսին հրախաղութիւնները, ձեւաւոր[...] նով դիւթական ծաղիկներ, մոգական [...] ատրուատրաններ, Շահ Նամէ[...] [...]րի զորգեր, երկնային շատրուաններ, հրաշածաղիկ փունջեր [...] ծոյեր, հրագոհարներ: Կամուրջին երկու կողմէն երկինք կը բարձրանայ [...] վրէդ մը լուսարձակներ եւ կը կազմեն [...] եռանկիւն մը: Կը թոյնեն [...] որոնք կը կարծուին մթութեան մէջ [...] Յանկարծ լուսարձակին ճառագայթները [...] մէջտեղ կը հանէ պալոններու խումբը, որոնք կը նմանին լուսեղէն [...] կոյսներու կամ երփներանգ [...] տեղութիւններու: Ու այս խաղը կը կրկնուի տասը քան անգամ: :

ԽԱՆԱՍՈՐ

— . —

ԻՇԽԱՆԻ յիշատակին

Դողդոջուն արարածն անանուն
Նստաւ նժոյգն հրեղէն,
Զախից խառակովն հորիզոնն ան[...]
Թնդիւն հանեց պայտի տեղէն:
Անցաւ լերան լանջէքն թուխ ա[...]
նման,
Իջաւ կիրճն ինչպէս կայծակ,
Քարը տուաւ իրեն հետ վեց դափ[...]
[...]
Ու քաշեց խոխունջին տակ :
Գիտէր թէ ինչ էր անում. [...]
լոկ հույզած
Ոնիրէն կ'անգիտանար .
Այդպէս կուգայ վրէժը, գիշեր ամ[...]
յանկարծ,
Վրէժն արի ու արդար .
Այս հարուածէն երկնային ծնու[...]
կու բան ,
Հայու համար առատօտ,
Իսկ թշնամուն՝ ձիւնի տակէն [...]
շուշան.
Որ դեռ այսօր արևնոտ ՝
Էիր ու չէր հին օրերի ռնիրը [...]
Որ դու արդէն մոռացար,
Ո՛վ հերոս, ու ծնրեցիր [...]
մէջ վաշէ,
Ու փաթաթւացայց հեգ դուծար [...]
Ու այդպէս թշնամիդ գնում է [...]
նամբէն այսօր,
— Դանին էր դեռ երէկ —
Սովեցաւ սիրել աշխարհները [...]
Ցիչեյով քո անունը սէգ:

ՏՈՔԹ. Ց. ԿԻԼԻԿ[...]

ԹԱՏՐՈՆ

«Աշխարհի թատրոնը»

—.—

Միջազգային ցուցահանդէսին առթիւ, քաղաքակիրթ աշխարհին բոլոր անուանի արուեստագէտները եւ գեղարուեստական հաստատութիւնները ժամադրավայր ընտրած են Շան զ'Էլիզէի երկու մեծ եւ փոքր թատրոնները։

Այդ արտասովոր յայտնութիւններէն եղան Վիէննայի Գիւրկթէատրի խումբին երկու ներկայացումները, որոնք բացառիկ եւ անջնջելի տպաւորութիւն մը ձգեցին բոլոր անոնց վրայ, որոնք բախտը ունեցան այդ հազուագիւտ երեկոյթներուն ներկայ ըլլալու։

Վիէննայի Գիւրկթէատրը հարիւր յիսուն տարուան կեանք մը ունի իր ետին։

Ան իր աւանդութիւններով եւ գաղափարներով կը հաւասարի Փարիզի Քոմէտի Ֆրանսէզին ունենալով անոր հմայքը, լրջութիւնը, խստապահանջութիւնը, եւ իր արտայայտութիւններուն գեղարուեստական գերազանց արժանիքը։

Առաջին անգամն էր որ այդ հռչակաւոր խումբը իր մայրաքաղաքէն զատուելով կ'այցելէր Փարիզ։

Այդ երեւոյթին շահեկանութիւնը կը տասնապատկուէր մանաւանդ ինծի համար այն պարագայով, որ անոր գեղավարը եւ բեմադիրն էր հայազգի դերասան Գ. Թառոլ Ալեան։

Իր ժամանակին հայ մամուլին մէջ խօսուեցաւ այդ արժէքաւոր արուեստագէտին վրայ։

Իր գրաւած դիրքը՝ հռչակաւոր թատերախումբի մը իբրեւ պետ՝ պատուաբեր էր հայ ցեղին գեղարուեստական արժանիքներուն վերաբերմամբ։

Եւ ես հաճոյքով արձանագրեցի, որ Գ. Թառոլ Ալեան արժէքաւոր գեղավարն է խումբի մը, որ կրնայ մրցիլ արդարեւ խոշոր մեծ թատերական խմբակցութիւններուն հետ, իր կազմին կատարեալ միատարրութեամբ, խաղին անաղարտ վարումով եւ բանդաւորումներու, ազդումներու ճշգրիտ համաչափութեամբ։

Ներկայացուած խաղը, «Աշխարհի Թատրոնը» տեսակ մը այլաբանական, խորհրդապաշտ, միջնադարեան «խորհուրդներու» ոճին փիլիսոփայական խաղ ունեցող նիւթ մը ունի։

Աշխարհի բեմին վրայ՝ մարդկութեան զանազան տիպարները, թագաւորը, գրամատէրը, գեղուհին, կրօնաւորուհին, բանուորը, մուրացիկը կ'առնեն իրենց սահմանուած կեանքը։ — դերը.— անկարելիր աշխարհի մը նայուածքին տակ, մինչեւ մահը ուշադիր եւ միշտ ներկայ լռակեաց ու հեղինակ, կը հսկէ ու կը սպասէ իր ժամին գերեզմանին փոսը իջեցնելու համար վերջապէս՝ թագաւորը եւ մուրացիկը, գեղուհին եւ գրամատէրը, բանուորը եւ կրօնաւորուհին, բոլորն ալ հաւասարապէս, անողոքօրէն։

Բայց մահուան սեմէն անդին հոգիներու աշխարհն է, ուր երկնային ընդդիմադիրները եւ գաղափարական հակառակորդները միեւնոյն ձիւնափայլ շղարշներուն տակ համանման, բարեկամաբար կը դիմեն դէպի արարիչը, որ կը բարձրանայ բեմին խորը անխախտ ու բազմաձայն [illegible] մը երգեհոնի եւ [illegible] մը հոգեկան դաշնակութեան մէջ։

Գ. Ալեանի բեմադրութիւնը հազուագիւտ կատարելութեամբ մը կրցած էր սահմանել այդ վերացական, անդրաշխարհեան նիւթին պատշաճ խորհրդաւոր մթնոլորտը շքեղ զարդարանքներու, ուշիմօրէն զատորոշուած լուսաձայներու եւ խորունկ [illegible] միջոցաւ։

Գերմաներէն լեզուին անծանօթ ըլլալս արգելք մը չեղաւ թատրոնին նոյնիսկ իր բարոյախօսական գերասանի արտայայտութիւններուն իմաստը, այնքան յստակ եւ անշփոթ խաղով մը ներկայացուած ձայնի եւ շարժումներու յստակ շեշտաւորումներով, եւ որոնց մէջ տպաւորիչ բեմադրին մանրակրկիտ հսկողութիւնը նկատելի կը դառնար։

Բեմին եւ խաղին, բազմաթիւ հաճոյքներ հեղինակած էր Մր – րանց Աւոմանիկը, գաստկան կամ [illegible] ուժգին խորհրդանշանով ու բարձր ներշնչումով։

Ներկայացումը՝ առանց միջնարարի՝ տեւեց մեկուկէս ժամէն աւելի։

Բեմին եւ, բազմաթիւ հացողներէն չքնաղագոյն գոհար մը մատուցուեցաւ Գ. Ալեան։

Աւարտելով ծափահարողներուն ստիպումին, ասիկա ունեցաւ մանրամասնօրէն կրկնել գինքը՝ գեղ փառք – երուած ազնուական շփոթներուն մէջ։

Ան, յուռաժ, ազատօրէն ու նրբօրէն [illegible] մը, ազնուական ու վայելուչ շարժումներ։

Եւ մը անգամ իր նայուածքը կ'իյնայ վրաս՝ դեռ չմոռցած, դրաւիչ անուշութիւն մը ունի այդ նայուածքը։

Կը մտածեմ վերջապէս, թէ եւ Թատրոնի անմահ շնորհաւորութիւնները կը յայտնեմ իր ձեռքը սեղմելով։

Հայ անուններու արտասանութիւններուն, իր դէմքը ցնցուած ժպիտով մը կը պայծառանայ, իր ձեռքերը կը սեղմեն աւելի ուժեղ խինդով, եւ գլուխին անկարելի հասկնալ մեր երկու լեզուներէն արտ մը կը ցոլէ իր աչքերուն հմայքով։

Արդարեւ, կ'ըսէ, հարիւր տարի աւելի է որ հաստատուած ենք Վիէննա։ Ու կը հարցնէ.

Ալեան հա՞յ անուն է

Անշուշտ Ալեանեան եղած է, եւ հետոյ կրճատուած, ինչպէս սովորութիւն կայ մեր մէջ։

Մխիթարեան հայրերուն պիտի հարցնեմ մեր հին բառերուն մասին կը խօսէր։

Ես պիտի ուզէի աւելի երկարօրէն խօսիլ, չար մը մանրամասնութիւններ քաղելու համար կ'ըլլէր փողը ինծի ժամադրութիւն մը նշանակել։

Վիճակութեան արտայայտութիւն մը.

Խորապէս կը ցաւիմ, կ'ըսէ, բայց վաղը առաւօտեան իսկ կը մեկնիմ Փարիզէն։

Ուժեղ ու երկար ձեռքի սեղմումներու մէջ ոյժերը կը մաղթեմ իրեն, արտայայտելով մեր համակրանքը եւ հպարտութիւնը։

Մանթէնյի ծառուղին վրայ յամրաքայլ, կը վերյուշեմ գեղարուեստական անցքերը, Հայրենի հոգեշունչ [illegible], եւ [illegible] իր նայուածքը, անբացատրելի կերպով գրաւիչ։

Եւ յանկարծ հրաշէկ սլաք մը զգացի տակ ... հարցում մը ..

Քանի Հայ ներկայ էր արդեօք, հայ մեծ արուեստագէտը ծափահարելու համար ..

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

— Ի՞նչ է որ դեռ չէ աւարտած ցուցահանդէսը։

— Ճիշդ է։

— Ե՞րբ պիտի լրանայ

— Շինութիւնները պիտի լրանան այն ժամանակ կարծեմ՝ երբ ցուցահանդէսին ժամանակաշրջանը լրանայ։

— Առանց բան կ'ըլլա՞յ ...

— Ցուցահանդէսը համակ արուեստ է ու գիտութիւն եւ գիտութիւն ու արուեստ անբաժանելի են։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Ֆէլիսիէն Շալէյ, հեղինակ գեղեցկագիտական, փիլիսոփայական դասական գիրքերու, նոր գործով մը կը ներկայացնէ ընկերվարութեան զարգացումը Պղատոնէն մինչեւ Լէնին։ Այդ հատորին եզրակացութենէն քաղուածաբար.—

Պղատոնէն մինչեւ Լէնին, առանց մոռնալու Պապէօֆը, Սէն – Սիմոնը, Փրուտոնը, Մարքսը, Ժոռէսը, կը տեսնենք որ ընկերվարական վարդապետութիւնները կը ներկայացնեն անհուն անբաղդատելի եւ հակադրական տարբերութիւններ մէկը միւսէն։ Անշուշտ կարելի է զուգահեռներ գծել այդ վարդապետութեանց միջեւ ու բաղդատութեան եզրեր ցոյց տալ։

Ընկերային շարժին դէմ բացած իրենց պայքարով, այդ վարդապետութեանց մէջ համեմատութեան որոշ կէտեր կը գտնենք. իսկ ընդհանուր ախոյեան մը կրնանք ըսել թէ քննադատող, գաղափարապաշտ եւ գործնական վարդապետութիւն մըն է ընկերվարութիւնը։

Հինէն ի վեր քննադատուած է այն ընկերութիւնը, որ հիմնուած է անհաւասար սեփականութեան [illegible] սկզբունքով, այն ընկերութիւնը որ հարստութիւնը կը դիզէ քիչ մարդոց վրայ եւ թշուառութիւնը՝ հարստութեան վրայ։

Զայն քննադատած են, իր անարդարութեան համար, Իսրայէլի մարգարէները եւ առաջին քրիստոնեաները, Սէն Սիմոնը եւ Փրուտոնը, Պէնթամ, Շոն եւ [illegible], անկարգութեան եւ պակասութեան համար՝ Փրատոնը եւ Մարքս, Ռամփանէլլան եւ Ռոպերտ Օուէնը իր հակաժողովրդավար ... նպատակներուն համար՝ Ռուսօն եւ Պա-պէօֆը, Քանթը եւ Լասալը։ Իսկ ընդհանրապէս՝ Ֆուրիէն, Վանտէրվելտը, Ժոռէսը։

Այդ քննադատութեանց մէջ կարեւոր անարդարութեան գաղափարն է, ինչպէս Հանրի Տը Ման կը գրէ, ընկերվարութիւնը, ամէն ժամանակաշրջանի մէջ, կը ներկայացնէ յուսխնական բմբռնութեան վայրկենական ժայթքը ընդդէմ անարդարութեան։

Դիտել պէտք սրուի անշուշտ, որ այս սահմանումին չեն համապատասխաներ կարգ մը կարեւոր տեսութիւններ Մարքսի, մարքսականներու, Լէնինի տեսութիւնները օրինակ։

Սակայն Ժոռէս եւ Ման կը հաստատեն թէ նոյն գիտողութիւնները կարելի է բանաձեւել նաեւ գիտական ընկերվարութեան մասին, որ անխուսափելի կը համարի մարդկային ընկերութեան ամբողջական կերպարանափոխութիւնը։

Առանց կանգ առնելու այդ գիտողութիւններուն վրայ, պէտք է ըսել թէ ընկերվարութիւնը այն վարդապետութիւնն է, որ կը դատապարտէ ընկերութեան մէջ անարդար գտնելով ամէն ընկերութիւն որ հարստութիւն եւ թշուառութիւն կը դնէ քով քովի։

Այս ընդհանրութիւնը կը պատշաճի՝ արդի ընկերութեան։ Անտարակոյս Մեր ընկերութիւնը, ի մէջ այլոց կը ներկայացնէ ուրիշ յատկանշական գիծ մըն ալ, զոր պարզած են Լասալ, Մարքս, Ժոռէս, — պայքարական մը կատարուած է սեփականութեան եւ աշխատանքին միջեւ։

Արդ, ո՞րն է ընկերվարութեան իտէալը, կամ ընկերվարական ընկերութիւնը։

Սխալ է, հին երազապաշտներուն նման, երեւակայել կատարեալ ընկերութիւն, աշխատելով իրականացնել զայն։ Այսուհանդերձ, մարքսիզմի մասին Ժոռէսի եւ Մանի քննադատութիւններէն մեկնելով, ներկայ մարդկութեան բարոյական, քաղաքական եւ տնտեսական ձգտումներուն նայելով, կրնանք գաղափար մը կազմել ընկերվարական խօսքին մասին։

Մարդկային բարոյական ձգտումները կը թելադրեն վերջ տալ տառապանքին, որ ծնունդ կ'առնէ դրամատիրական վարչաձեւէն, ամէն նիւթական օգնութիւն որ նպատակ չունի ամբողջովին կերպարանափոխել արդի ընկերութիւնը ոչ խելացի օգնութիւն է, ոչ ալ անկեղծ։ Իսկ աշխատանքը պէտք է համարել պարտականութիւն մը, որովհետեւ աշխատելով միայն կրնանք մեր պարտքը հատուցանել մարդկային ընկերութեան։ Բայց դատապարտելի է մեծահարուստութիւնը բարոյական եւ ընկերային տեսակէտով, մարդիկ պարտաւոր են աշխատելու ոչ թէ իրենց համար, այլ ուրիշներու համար։ Եւ այժմ դիւրին է սահմանել ընկերվարական ընկերութիւնը,— ընկերութիւն մը, ուր բոլորը կ'աշխատին բոլորին համար։

Գանք մարդկային քաղաքական շարժումներուն։ Հին միապետութիւնները եւ ազնուապետութիւնները հետզհետէ տեղի տուին ժողովրդային վարչաձեւերու, որոնց ամէնէն ամուր արտայայտութիւնը կը կազմէ ժողովրդապետութիւնը։ Ժողովրդապետութեանց մէջ մարդիկ հաւասար են քաղաքական եւ քաղաքացիական տեսակէտով, ու կ'աշխատին հաւասար դառնալ նաեւ տնտեսական տեսակէտով, հաւասար՝ աշխատանքի իրենց մասնակցութեան, ինչպէս եւ մարդկային աշխատանքի արտադրութեանց բաշխումին մէջ։ Ռուսոյի ժողովրդապետական վարդապետութիւնը նման գաղափարներ ստեղծեց Ռոպեսփիէռի եւ Պապէօֆի, տարամարզէն՝ Քանթի եւ Ֆիխթէի, իսկ բացորոշ՝ Ժոռէսի մօտ։

Ժողովրդապետութեանց առաջնորդները կ'աշխատին, որ կազմակերպուի արդիւնաբերութիւնը, այժմ բոլորովին անիշխանութեան յանձնուած, համաձայն սպառումին, որպէսզի գոհացուին բոլոր կարիքները։ Այդ նպատակով արդիւնաբերութեան միջոցները պէտք է խլել կարգ մը անհատներու ձեռքէն, ու յանձնել հանրութեան, համայնական կազմակերպութեան, – այս տեսակէտն ունին Մարքս, Ժոռէս եւ Լէնին։

Եւ ասոր ընկերվարական խօսքը կը բանաձեւուի աւելի յստակ – Ընկերվարական ընկերութիւնը այն ընկերութիւնն է ուր ամէն մարդ, աշխատելով ամէնուն համար, պիտի ջանայ հաւասարաբար կազմակերպել ընդհանրական աշխատանքը, արդիւնաբերութիւնը բաշխելու համար հաւասար։

Կարելի է ստեղծել նման ընկերութիւն։ Այս որոշմանց, ինչպէս Լէնինի եւ Մարքսի վերլուծումներն ալ ցոյց կուտան, դրամատիրութեան յետաշրջան մը կը կատարուի [illegible]։ Հաւաքականութիւնը վաղը պիտի կանգնի այդ արդիւնաբերական մեծ ձեռնարկներուն, թրըստները վերածելով հանրային սպասարկութեանց։ Նման ընկերութեան մը մէջ պիտի վերջ գտնէ դրամատէրներու եւ բանուորներու բաժանումը։ Այլ եւս ո՛չ դասակարգ, ո՛չ ալ դասակարգային պայքար։ Պիտի ըլլան միայն աշխատաւորներ, Փիզիքական կամ մտային աշխատանքի բանակը, որ պիտի վայելէ աշխատանքին ամբողջ արդիւնքը։ Հանրի Հայնէ ըսած է այդ օր մարդիկ պիտի ունենան իրենց ուզածին չափ, հաց եւ վարդ։

Ինչպէս պիտի հասնինք այդ օրուան, նոր ընկերութիւնը պիտի ստեղծուի անոնց միջոցաւ, որոնք կը տառապին դրամատիրական վարչաձեւէն, այսինքն շնորհիւ աշխատաւորներուն։ Կամ ինչպէս կ'ըսէ Մարքս. «Աշխատաւորներու ազատագրութիւնը գործն է աշխատաւորներուն։ Այդ համար «Աշխատաւորներ բոլոր երկիրներու, միացէ՛ք»։

Ընչազուրկներուն պիտի միանան նաեւ անոնք, որոնց հոգւոյն մէջ կատարուած է ամօթի յեղափոխութիւն։ Եւ անոնք որ դրամատէրներու չը հաղորդուելով կը տառապին միտքով եւ սիրտով, ձեռք պիտի տան անոնց, որ կը տառապին իրենց հոգւոյն մէջ տեսնելով ընկերային անարդարութիւնը եւ երկու բանակները մէկ [illegible] յեղափոխական մեծ արուեստագէտը Վագնէրի [illegible] Նիպելունկէն, [illegible] ընկերվարութեան, որ կը համապատասխանէ զանգուածներու ամէնէն ուժեղ բնազդներուն, ամէնէն սաստիկ ախորժակներուն, ինչպէս մարդոց լաւագոյններուն ամէնէն անշահախնդիր, ամէնէն ազնուական, ամէնէն բարձր ցակութիւններուն։

Մարքոնի

Մարքոնի ծնած է 25 Ապրիլ 1874ին Պոլոնիայ մօտիկ գիւղ մը։ Բարեկեցիկ ընտանիքի զաւակ, (հայրը, հողատէր, թէեւ իտալական արիւն կը կրէր, բայց չսատով լքեց իտալահպատակութիւնը, մայրը ծագումով Իրլանտացի), երբ ծնողքը ամէն ձմեռ Ֆլորենցա կը հաստատուէր, Մարքոնի կը յաճախէր տեղական վարժարանը, յետոյ գնաց Լիվոռնոյի գիմնազը։ Ուշ էր, նոյն իսկ դասարանին մէջ ամէնէն տկար աշակերտը կը համարուէր, բաց երբ Պոլոնիայ համալսարանը մտաւ, իմացականութիւնը արտասովոր աշխուժութիւն մը ցոյց տուաւ։ 20 տարեկան էր երբ բուռն հետաքրքրութիւն մը զինք կապեց անթել հեռագրի փորձերուն։ Իր հօրը պարտէզին մէջ, շարունակ փորձեր կը կատարէր, սակայն այդ փորձերը ուրիշ բան չէին՝ բայց եթէ կրկնութիւնը Պրանլիի փորձերուն։

1896ին արձանագրեց իր փորձերուն առաջին յաջողութիւնը. 1899ին միջազգային յանձնախումբի մը առջեւ, առաջին անգամ, հեռագրով կը կապէր Մանշ ծովը, հաղորդակցութեան մէջ դնելով անգլիական եւ Ֆրանսական ցամաքը։

Այնուհետեւ անթելը մեծ նուաճումներ կատարեց, – օգտակարաշատ միտք. Մարքոնի անմիջապէս աշխատեցաւ անթելով հաղորդակցութեան մէջ մտնել ծովուն բացերը գտնուող նաւերու հետ, ինչպէս վերջը պիտի փորձէր հաղորդակցութեան մէջ մտնել օդանաւերու հետ. 1910ին, արդէն, անթելը, Պուէնոս – Այրէսը կը կապէր հին աշխարհի հետ։

Այսպէս Մարքոնի համաշխարհային հռչակի հասաւ, թէեւ անոնք ուղեցին նուաստացնել անոր փառքը, պնդելով որ Մարքոնի ոչինչ ստեղծած է, այլ միայն կրկնած է Պրանլիի փորձերը՝ որոնց յաջողութեան հասնելով։ Ինչ որ ալ ըսուի, Մարքոնիի այդ առաջին յաջողութիւնը հրաշքի պէս բան մըն է այսօր։ Ինչ որ չկրցան ընել Պրանլի, Տիւքրթէ, Փոփով, Թէսլա, Լոճ, յաջողեցաւ Մարքոնի, քանի որ գաղտնի ... ժամանակաշրջանի յատկանշական նուաճումներէն մին, — անթելը (միակ օգնութիւնն է)։

Մարքոնի, իր կեանքին վերջին տարիներուն, ինքզինք նուիրած էր մանրալիքներու ուսումնասիրութեան, իր այդ փորձերուն առթիւ առասպելական բաներ պատմուեցան։ Այսպէս ըսուեցաւ թէ Մարքոնի գիւտն ըրած է մահուան ճառագայթներու այս կարճ-ալիքով, եթէ իրապէս կարելի ըլլար նման ճառագայթ մը, պիտի սպաննէր մարդիկ եւ անասունները որոշ հեռաւորութեան վրայ, ինչպէս լուր մը կը հաղորդուի ամէն հեռաւորութեան վրայ միջոցը կտրելով։

1909ին Մարքոնի ստացաւ Նոպէլի մրցանակը։ Անդամ էր իտալական ակադեմիային։

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (416)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Միեւնոյն կարգադրութիւնը եղած էր Թիֆլիսի շրջանի մասին [illegible] Աւանց լուր ձամբուեցաւ [illegible] շարժումներուն վրայ։

Լեւոն, թէեւ շրջապատուած բազմաթիւ ընկերներով, բայց կարծես միինակ կը զգար ինքզինքը, ծանր թախիծ մը հոգին կը ճնշէր, [illegible] սարսուած, հոգին թէ կը [illegible] խօսակցութիւնը [illegible] ուղղակի [illegible] էր հոգին ծիրդ էր, նոր [illegible] կ'որոնար, միջոցներ [illegible] կ'առնէր, բայց հոգին մէջ [illegible] գործուած [illegible] Արդէն ալ որ նոր կարգադրութիւններ կ'ընէր, նոր միջոցներու մասին կը մտածէր, բայց ներքին ձայն մը կարծես կը շշնջէր ականջին. «Բոլորը ի զուր, Վահէն կորած է»։

Կէս օրուան ժամանակն էր, երբ Հմայեակը գիւղէն եկաւ ու, փոխանակ ամէն օրուան նման ուրախ զուարթ մօր ու քրոջը հետ կատակելու, [illegible] կախած ուղիղ Լեւոնի դուռը — [illegible] սենեակը մտաւ Շշմած արտայայտութիւն մը ունէր ու այնքա՛ն յուզուած էր, որ երբ սկսաւ խօսիլ, կը կակազէր ու բառերը դժուարութեամբ բերնէն դուրս կուգային։

— Պարոն Լեւոն .. գիւղէն [illegible] Նորաշէնի փողոցի մէջ կառապան Տիգրանին հանդիպեցայ։ Քաղաքէն կուգար պատմեց պատմեց, մը պարոն Վահէն ...

— Ի՞նչ, ի՞նչ պատահած է,— չորս կողմէն հարցումներ վրայ տուին։

Լեւոնը կարծես կանխազգացած մը ունեցաւ, առանց բառ մը արտասանելու գլուխը կախեց։

Պարոն Վահէն կառավարչատան առջեւ .. այս առտու .. կախեր են ...

Լուրը այնքան անսպասելի, ցնցիչ էր որ լսողները կարծես Հմայեակի խօսքերը չհասկնալով ապշած իրարու կը նայէին.

— Խո՜ֆ ...

Արիծ Գեւոն էր, որ փափախը գլխէն հանելով՝ գետին զարկաւ։

Սարսափելի ճնշող լռութիւն մը ծանրացաւ սենեակին մէջ. Ներկաները կարծես կը վախնային շարժում մը ընելու, ձայն մը հանելու։

— Խօֆ, ափսոս Վահէն,— ու կարմիր թաշկինակ մը ծոցէն հանելով՝ Արիծ Գեւոն արցունքոտ աչքերը սրբեց,— ափսոս եղաւ Վահէն, մեր թեւը կոտրուեցաւ։

Նոր սուգով համակուած, հաւաքուած ընկերները մէկիկ մէկիկ ցրուեցան։ Լեւոնի հետ մնացին իր զինուոր ընկերները.

Ժամեր շարունակ, սենեակին մէջ ձայն մը չլսուեցաւ, բացի Արիծ Գեւոյի խոր հառաչանքներէն, որոնց մէջէն, կարծես արցունք կը կաթկթէր։

Երեկոյեան կողմ Քաղաքամէջէն եկաւ Նշանը։ Սաստիկ այլայլած ու ընկճուած տեսք մը ունէր։ Լեւոնի մօտ նստելով՝ գրպանէն հանեց ծրար մը, ու հազիւ լսելի ձայնով մը շշնջաց.

— Մէջը նամակ ալ կայ ... կախուելէն մէկ երկու ժամ առաջ գրած է։

Քիչ առաջ մեր մարդը բերաւ.

Լեւոնը բնազդօրէն ձեռքը երկնցուց, վերցուց ու հայեացք մը նետեց ծրարի վրայ։ Յանկարծ դէմքը ալ աւելի գունաթափուեցաւ, շրթները դողացին ու շտապեց ծրարը գետին դնել, կարծես թէ ան կրակի կտոր մը ըլլար, ձեռքը պիտի այրէր։

Վահէի մահուան լուրը ստանալէն վերջ, Լեւոնը ժամերով նստած տեղը անշարժ մնացեր էր, անյատակ յուսահատութիւն մը աչքերուն խորը։ Կարծես կենդանի մեռած մը ըլլար, շարժումները մեքենական, դէմքը երկարած ու գորշ կերպարանք, կիսախուփ աչքերը մեռելի աչքերու նման պաղած ու անշարժ։

Նշանը մօտ ընկեր մըն էր, տարիներու յեղափոխական մը, լաւ ու վատ օրեր տեսած, ծանր պայմաններու մէջ աշխատած, բայց երբեք դէմքին ծիծաղը չէր պակսած. այժմ սակայն, կէս ժամու չափ նստելէ վերջ, գլխիկոր մեկնեցաւ, բոլորովին ընկճուած վիճակի մէջ։

Ես վաղը երեկոյ նորէն կուգամ, հազուց հանելով ըսաւ մեկնած պահուն,— թերեւս ուրիշ նորութիւններ լինին ... Մտադիր կրնամ քեզ հանգիստ ...

Լեւոնը չլսեց իր ընկերոջ վերջին հարցումը։ Հայեացքը պատուհանէն դուրս անորոշ կէտի մը սեւեռած՝ կը մտածէր։ Ո՞վ գիտէ, թերեւս չէր ալ մտածեր, անհնարին վշտի ծանրութեան տակ ընկճուած, գիտակցական նոր թմրած էր։

Մենք քեզի կ'իմացնենք,— Նըշանի թեւէն բռնած մէկ կողմ քաշեց Արիծ Գեւոն,— կը տեսնես թէ ի՛նչ հալի մէջ է ... մի խօսեցներ։

Նշանի մեկնելէն վերջ, Հմայեակն ու մայրը թէեւ քիւրսիի վրայ ընթրիքի սեղանը շտկեցին, բայց ոչ ոք մօտեցաւ. Արիծ Գեւոյի գլխու բացական շարժումին վրայ, Հմայեակի մայրը սեղանը հաւաքեց ու մեկնեցաւ, մինչ Հմայեակը կամաց մը տեղաւորուեցաւ իր ընկերոջ, Ցածաղի կողքին։

Մթնել սկսաւ։ Քիւրսիի վրայ դրուած ճրագի աղօտ լոյսը հազիւ կէս խաւար կը լուսաւորէր ընդարձակ սենեակը։ Փոխադրուելու ժամանակը կը մօտենար, բայց Լեւոնը կարծես այդ մասին չէր ալ մտածեր։ Ի զուր մէկ երկու անգամ բարձր ձայնով հազաց Արիծ Գեւոն, Լեւոնի ուշադրութիւնը գրաւելու համար։

Երկար ժամանակ միեւնոյն դիրքով մնալէ վերջ, մէկ ալ Լեւոնը գլուխը դարձուց, կողքին դրուած ծրարը դիտեց վայրկեան մը ու վարանոտ շարժումով ծրարը վերցնելով՝ հանգուցուած թաշկինակը բացաւ։ Ծրարին մէջ բացի Վահէի ժամացոյցէն, արծաթ մատնանիշէն, ծխախոտն ու ոսկի օղակ մատանիէ մը, իրարու մէջ անցուած երկու տոմսակներ կային։ Մէկը հայերէն գրուած նամակ մըն էր, ուղղուած Լեւոնին, իսկ միւս ռուսերէն երկտող մը։ Պարզ էր, թէ ում կը պատկանէր այդ երկտողը։

Լեւոնը, պղտոր աչքերով մէկ երկու վայրկեան հայեացքը նամակի վրայ պտտցնելէ վերջ, բարձրաձայն սկսաւ կարդալ իրեն ուղղուած նամակը, մինչ ընկերները, գլուխը կախած, առանց ձայն ձուն հանելու, երկիւղածութեամբ կը լսէին Վահէի վերջին խօսքերը, որ արդէն որբացած կռուի մը հանդամանքն ունէր, առանց ծպտած յեղափոխութեան զինուորներուն։

Մթնելէն ժամ մը անցած էր, երբ Ուրանցի Յակոբը եկաւ, ինչպէս նախօրոք իրիկուն պատուիրած էր Լեւոնը։ Վահէի եղերական վախճանը լսած էր արդէն։ Սգաւորի նման, գլուխը կախ, առանց խօսելու ներս մտաւ սենեակէն, ու քիւրսիի կշտին անկողինը տեղաւորուեցաւ։

Երանի ես մեռնէի անոր տեղը,— աչքերը սրբելով շշնջաց Արիծ Գեւոն, — Հազարներու մէջ մէկ հատիկ էր Վահէն։

Յակոբը, առանց խօսելու, սեղմեց Արիծ Գեւոյի ձեռքը։

Կէս ժամ վերջը, Լեւոնը մեքենական շարժումով շանթան հաւաքեց, ու ոտքի ելաւ։

Այս գիշեր եւ վաղը ցերեկ այստեղ կը մնաք,— խօսքը Արիծ Գեւոյի ուղղելով ըսաւ Լեւոնը, - հոս կը սպասէք, մինչեւ որ ինքս գամ։ Իսկ այժմ, Յակոբ, միասին դուրս ելլենք։

Երբ երկու ընկերները դուրս ելան այգին Յակոբը հարցուց.

- Հիմա ո՞ւր կ'ուզես որ երթանք...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Հակաթուրք շարժում Սուրիոյ մէջ

« Ճիւմհուրիյէթ »ի Դամասկոսի թղթակիցը կը գրէ.— «

Սուրիոյ նոր սերունդը հակաթուրք զգացումներով կը պատրաստուի ու կը թրծուի: Արաբ երիտասարդներու մէկ հաւաքոյթին ներկայ եղայ ու հարցուցի թէ ինչո՞ւ Թուրքը չէք սիրեր: Պատասխանեցին թէ իրենց գլխուն եկած փորձանքներուն պատճառը Թուրքերն են: «Օսմ. կայսրութեան շրջանին մեզ տգէտ պահեցին. մեր մեծամեծները աքսորեցին, կախեցին ու կողոպտեցին եւ այնպիսի ողբալի վիճակի հասցուցին որ գրեթէ ընդունեցինք ուրիշ գերութիւն մը. Հիմա ալ արաբական միութեան դէմ լծորդողները անոնք են: Եւ այն պահուն երբ մեր անկախութեան կ'արժանանանք, դարձեալ Թուրքերն են որ մեր հայրենիքին մէկ կտորը մեր ձեռքէն առնել կ'ուզեն: Վաղը կարգը Հալէպի եւ Դամասկոսի պիտի գայ »:

Մեծամասնութեամբ համալսարանականներէ կը բաղկանան այս երիտասարդները:

Փարիզ ուսած ուրիշ երիտասարդ մը ինծի ըսաւ. « Դեռ այս առտու փոքր քոյրս կ'ըսէր ինծի — Եղբայր, Իտալացիները Սուրիա պիտի գան եղեր, աղէկ, բայց ի՞նչ կրնանք ընել. հոգ չէ սակայն, ով կ'ուզէ թող գայ. Իտալացիները, Ֆրանսացիները, Չինացիները, Հրեաները, նոյնիսկ Գնչուները, միայն Թուրքերը թող չգան »:

Սուրիոյ կառավարութիւնը անդեակ է այս բոլորին: Անհատական փաստը: « Երբ Թուրք արտաքին եւ ներքին գործավարները Պազատ երթալու համար Հալէպէն անցան, կուսակալը նոյն իսկ չուզեց անոնց ձեռքը սեղմել եւ վերջապէս Դամասկոսի կառավարութեան պնդումին վրայ էր որ սախլուեցաւ դաւանոց ողջունելու երթալ. պատճա՞ռ, որովհետեւ եղբայրը ընդհանուր պատերազմին դատապարտուած է պատերազմական ատեանէն: Թուրքի թշնամի է եղեր:

Ցնոսյ ուրիշ պարագայ մը:

Դամասկոսի փողոցներուն մէջ «անկցի Թուրքիա, անկցին Թուրք մեծամեծները» վերտառութիւններ գրուած են: Նոյնպէս Ֆուատ Ա. պողոտային վրայ գտնուող սինէմային պատերն ալ այս ձեւով զարդարուած են»:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՑ եւ մասնաւորապէս Մատրիտի առջեւ կռիւները կը շարունակուին առանց վճռական արդիւնքի: Ապստամբները նորէն ռմբակոծելով Մատրիտը, 600 ռումբ ձգեցին: Բազմաթիւ հրդեհներ ծագեցան եւ 150 հոգի սպաննուեցան կամ վիրաւորուեցան: Նոյն օրը Պարսելոնան ալ ռմբակոծուեցաւ:

ԳԻՍՏԱՑԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ընդհատուեցաւ Փարիզէն Շալոն, Հավր, Նանսի եւ այլուր, ծովային արհեստաւորները գործադուլ հռչակած ըլլալով: Բողոքը ուղղուած է Աշխատանքի Դաշնակցութեան դէմ:

ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔ մը հաստատուեցաւ այն Գերմանացիներուն վրայ որոնք զինուորութիւն չեն կատարած: Տուրքը պիտի վճարուի մինչեւ 45 տարեկանը: Առաջին 2 տարիներու ընթացքին տուրքը պիտի ըլլայ եկամուտի տուրքին 50 առ հարիւրը, յետոյ միայն 6 առ հարիւր:

ՓՈՒԹՆԵՐԸ գոց պիտի ըլլան շաբաթը մէկ օր (մեծ մասով երեքշաբթի), 33 առ հարիւր համեմատութեամբ, օգոստոս 1էն սկսեալ, ի գործադրութիւն 40 ժամուան օրէնքի:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, յուլիս 17ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 315593, իսկ անցեալ շաբթու՝ 316276, ուրեմն պակսած են 889 հոգի: Անցեալ տարի նոյն ժամանակամիջոցին թիւն էր 424671: Ուրեմն մէկ տարուան մէջ պակսած են 109281 գործազուրկներ:

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ հինգ սանթիմ պիտի աւելնայ յուլիս 29էն սկսեալ, ծախուելով 2.40ի:

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Հալէպ, Սուրիոյ արտաքին նախարարին եղբօր բնակարանին մէջ: Քանի մը տղաք վիրաւորուեցան ծանրապէս: Կը կարծուի թէ այս մահափորձը հետեւանք է անձնական քինախնդրութեանց:

ԽՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ երեսփ. ժողովը յուլիս 23ին 129ի դէմ 167 ձայնով վաւերացուց Վատիկանի հետ կնքուած պայմանագիրը, որ տեղի տուած էր արիւնալի խռովութեանց: Հանրային կարծիքը չէ հանդարտած սակայն:

Սերպիոյ պատրիարքը ծանրապէս հիւանդացած ըլլալով, մեռաւ նոյն օրը:

ԱՂՋԻԿՆԵՐ ԾԱԽՈՂ աղտոտ գործ մը երեւան հանուեցաւ Թուլուզի մէջ: Կամակերպիչներէն մէկը, Արաբ մը, ձերբակալուեցաւ երբ կը պատրաստուէր « երկու գեղեցիկ կապոցներ» ղրկել Օրան: Մեղսակիցներն ալ կը փնտռուին Պոռտոյի եւ Մարսէյլի մէջ:

ԳԻՆՈՎ ՇԱՐԺԱՎԱՐ մը (շօֆէօր) Վիլժիւիֆի մէջ 61 տարեկան կին մը գետին փռելէ վերջ, մար իջաւ եւ քովը գնաց: Բայց փոխանակ օգնելու, նորէն անիւը նստաւ, կառքը քշեց արկածեալին վրայէն եւ դիակը տանելէն քաշեց մինչեւ 50 մեթր...

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԵՎՐԱՆ, Խ. Քէհյ.— 70:
ՎԻԼԷՕՐԳԱՆ, Գարօ.— 35:
ՓԱՎԻՑԵՌՆ ՍՈՒ ԳՈՒԱ. Ս. Տ. Մ.— 70:
ԱԼԷՍ, Մ. Կա.— 140:
ԲՈՒՐԳԸՎՈՒԱ, Օ. Գ.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկ Ա. Գ.— 70:
ՇԱԼԷԹ, Ղ. Փ.— 35:
ՍԷՎՐ, Մ. Էօ.— 35:
ՊՕՄՌՆ, Գործ.— 211,65:
ՆԻՍ, Ա. Գ.— 35:
ՊՈՒԼՈՆԵԸ, Դաւ.— 140:
ՆԻՍ, Գալ.— 35:
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕSSO, Գործ.— 753:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 810:
ԼԱՆՍԷ, Ե. Շ.— 70
ՇԱՎԱՆՈԶ, Ա. Մ.— 70:
ԼԱԹԱԼՈՍԻԷՌ, Խ. Գ.— 70:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Քիկին Ոսկի Գըրճեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Մինասի Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920-1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային վարժարանները: Թէմալական շարժման ժամանակ Ամերիկացիներու միջոցաւ փոխադրուած են Գավալայի (Յունաստան) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է:

Ճշգրիտ լուր առողին մէկ տարուան «Յառաջ» նուէր պիտի տրուի: Գրել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjirian, née Baharian. 56 rue de Bas Meudon. Issy les-Moulineaux, France (Seine).

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել:

1E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ այլ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 27 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3482 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԻՒՆ ԿԸ ԿԱԹԻ Ե՛Ւ ԽՕՍՔԵՐԷՆ Ե՛Ւ ԳՈՐԾԵՐԷՆ

Տարին լրացաւ եւ դեռ կը շարունակուի սպանիական սպանդը, ամէն բանէ առաջ ծառայելով արտաքին աշխարհակալութեանց խաղերուն, եթէ ոչ շահերուն:

Տարին լրացաւ Յուլիս 18ին, իսկ մէկ տարիէն միւսը փոխանցումը կատարուեցաւ ճիշդ այնպէս ինչպէս որ եւ է տարեդարձի առթիւ,— իբրեւ սովորական երեւոյթ մը:

Կարծես թէ ոչ արիւն հոսած էր լման մէկ տարի, ոչ գիւղեր ու քաղաքներ քարուքանդ եղած էին, ոչ ալ հարիւր հազարաւոր որբեր ու այրիներ անտէրութեան մատնուած :

Ընդհակառակն, երկու կողմերն ալ նորոգեցին իրենց ուխտը — ինչպէս ըսին իրենց մաղթանքը — ժամ առաջ խորտակելու համար թշնամին …

Եւ իրողութիւն է որ պատերազմը աւելի ծաւալուն, աւելի ուժգին թափ առաւ առաջին տարեդարձէն ասդին: Մասնաւորապէս Մատրիտի ճակատին վրայ, որուն գրաւումը արժանապատուութեան խնդիր դարձած է ոչ միայն ապստամբներուն, այլեւ անոնց հովանաւորներուն, ֆաշական Իտալիոյ եւ Հիթլերական Գերմանիոյ համար :

Ու մինչ երկու կողմերը իրար կը բզքտեն, արիւն եւ աւեր ցանելով իրենց անցած ճամբաներուն վրայ, դիւանագէտները կը շարունակեն ծրագիրներ որոճալ, որոնք աւելի շատ կը ծառայեն մթնոլորտը թանձրացնելու, քան պայծառացնելու…

Այսպէս է, օրինակ, ոչ-միջամտութեան խնդիրը :

Ամիսներու աքնաջան աշխատանքներէն, ժողովներէն եւ ծանուցագիրներու փոխանակութենէն վերջ, տարուան սկիզբը համաձայնութիւն գոյացած էր հսկողութեան կատարելու Սպանիոյ ծովերուն եւ ցամաքներուն վրայ, որպէսզի դուրսէն կամաւորներ չփոխադրուին, ոչ ալ զէնք ու ռազմամթերք: (Այս բոլորը շատո՛նց փոխադրուած էին, ապստամբութենէն առաջ եւ սկզբնական շրջանին, ինչպէս այնուհետեւ ալ …):

Հսկողութեան մեքենան հազիւ լարուած, սկսաւ ճռնչել:

Իւրաքանչիւրը կը յամառէր իր հասկցած եղանակով ըմբռնել ծրագիրը, եւ անոր համեմատ կատարել իր յանձնառութիւնը :

Կիսկատար գործադրութենէ մը վերջ, առաջ մը Գերմանիա եւ Իտալիա հրաժարեցան իրենց յանձնառութիւններէն: Պատրուակը՝ գերմանական մարտանաւերու դէմ կատարուած յարձակումն էր: (Անգամ մը Գերմանիա վրէժը լուծեց, առաւօտ կանուխ կրակի բռնելով սպանիական նաւահանգիստ մը, առանց մարդու բան հարցնելու):

Անկէ ի վեր, անելի մը մատնուած է ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը, որ ի Լոնտոն:

Մեծն Բրիտանիա, միշտ հաւատարիմ բաժնելու եւ տիրելու, տիրապետելու քաղաքականութեան, նոր ծրագիր մը մէջտեղ դրաւ, անակնկալի բերելով մասնաւորապէս Ֆրանսան եւ Խ. Միութիւնը: Առաջարկեց պատերազմիկ ճանչնալ Սպանիոյ երկու ճակատներն ալ, թէ հանրապետական կառավարութիւնը եւ թէ Զօր. Ֆրանքոյի հաստատած իշխանութիւնը: Անշուշտ որոշ վերապահումներով

Այս պարագան կը կազմէր բացորոշ զիջում մը՝ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հանդէպ. քանի որ երկուքն ալ ոչ միայն գործնապէս կ'աջակցին ապստամբներուն այլ եւ կը ճանչնան անոնց իրաւական հանգամանքը, դեսպաններ փոխանակելով:

Այս առաջին յաջողութենէն վերջ, Պերլին եւ Հռոմ դարձան աւելի պահանջկոտ եւ Պ. Իտըն ի դուր բացորոշ պատասխանի մը կը սպասէ: Միշտ առարկելիք բան մը կը գտնեն, երկուքն ալ, ժամանակ շահելու համար: Իսկ նոր ծրագրին հեղինակը, Պ. Իտըն, արդէն ջղայնութեան մատնուած է: Վերջին լուրերու համաձայն, նոյն իսկ «այո» կամ «ոչ» պատասխան պահանջեր է Պերլինէն եւ Հռոմէն, իր մշակած հարցարանին:

Անհրաժեշտ չէ մտքի ճիգ մը փորձել, գուշակելու համար տրուելիք պատասխանները:

Ընդհանրապէս համախորհուրդ՝ այսպիսի հարցերու մէջ, Պերլին եւ Հռոմ անշուշտ անգամ մը եւս պիտի պնդեն զօր. Ֆրանքոյի ճանաչման մասին, միշտ ձգձգելով օտար կամաւորները ետ կանչելու խնդիրը:

Ամէն պարագայի մէջ, Մուսոլինի արդէն կուտայ իր պատասխանը, անստորագիր յօդուածով մը, որ անգամ մը եւս կը պարզէ իր տեսակէտները՝ ինչպէս սպանիական, նոյնպէս միջազգային ուրիշ հարցերու մասին:

Այդ պատասխանը միեւնոյն ատեն ազդարարութիւն մըն է, քանի որ «Առաջնորդ»ը ապարէզ կը կարդայ ե՛ւ Ազգերու Դաշնակցութեան ե՛ւ անոր ղեկավարներուն, քաղաքական գործերը իր հասկացողութեամբ լուծելու համար:

Այդ գրութեան մէջ, մասնաւորապէս նշանակալից են իր տեսութիւնները՝ խաղաղութեան, պատերազմական պարտքերու եւ հատուցումներու մասին, — մէկը միւսէն փշոտ խնդիրներ, որոնք ծանրապէս կ'ազդեն Եւրոպայի կացութեան վրայ:

Մուսոլինի չի հաւատար ոչ Ազգերու Դաշնակցութեան, ոչ ալ խաղաղասիրական շարժումներու: Անոր համար միակ իրականութիւնը՝ ազգերու սպառազինութիւնն է: Ու մինչեւ անգամ վերանորոգիչ ուժ մը կը նկատէ պատերազմը, իր հիմնած վարդապետութեամբ: Այդ պարագան անգամ մը եւս հաստատուեցաւ սպանիական հարցին մէջ ալ:

Ի՞նչ խօսք որ, թէ «խաղաղասէր»ներուն մարզանքները եւ թէ միւսներուն պնդումները ի վերջոյ պիտի յանգին խաղաղութիւնը վտանգելու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ՇՈՒՆՉ ԱՌՆԵԼ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԵՐԲԵՔ»

>>>> ° <<<<

Պիտի յետաձգուին [illegible] բարենորոգումները

Վարչապետ Պ. Շոթան շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ կիրակի օր, Լուառ-է-Շէռի նահանգին մէջ, որուն ծերակուտականն է: Շեշտեց թէ երկրին ելմտական կացութիւնը կը պահանջէ «շունչ առնել աւելի քան երբեք»: Այս խօսքերը ուղղուած էին մասնաւորապէս ընկերվարականներուն, որոնք իրենց վերջին համագումարին մէջ որոշած են ժողվի հրաւիրել ժողովրդական ճակատի ներկայացուցիչները, աւելի արմատական ծրագիր մը մշակելու համար :

Վարչապետին եւ իր ելմտական նախարարին՝ Պ. Պոնէի կարծիքով, նորանոր բարենորոգումներ պարզապէս պիտի խախտեն Ֆրանսայի ելմտական տագնապը լուծելու համար եղած յոյսերը, որովհետեւ գանձը ի վիճակի չէ տոկալու նոր ծախքերու ճնշումին :

Պ. Շոթան ազդարարութիւն մըն ալ ուղղեց գործադուլներու մասին, ակնարկելով պանդոկներու եւ արճարաններու վերջին գործադուլին: «Կարելի չէ որ եւ է ընկերային յառաջդիմութիւն առանց ապահովելու բարեկարգութիւնը՝ ելեւմուտքի մէջ, անդորրութիւնը՝ փողոցներու մէջ եւ գործունէութիւն՝ արտադրութեան մէջ: Քաղաքական կուսակցութեանց համար կատարելապէս օրինաւոր է որ ջանան արդարացնել իրենց գործունէութիւնը, ընդլայնեն իրենց քարոզութիւնը եւ հրապուրիչ ծրագիրներ ներկայացնեն բազմութեանց՝ ի խնդիր ընտրական մրցակցութեան. բայց, կուսակցութեանց կեանքէն վեր կայ ազգին կեանքը, որուն պատասխանատուն է կառավարութիւնը»:

Վարչապետը յետոյ յայտարարեց թէ կառավարութեան ծրագիրը ամփոփուած է նախարարական յայտարարութեան մէջ, որ քուէարկուեցաւ երեսփոխանութեան եւ ծերակոյտի մեծամասնութեան կողմէ եւ ընդունուեցաւ Պ. Լէօն Պլումի կողմէ, յանուն ընկերվարական կուսակցութեան: Այդ ծրագրին տրամադրութեամբ, կառավարութեան առաջին պարտականութիւնն է հաւասարակշռել ելեւմուտքը եւ կրճատել ծախքերը: Այս առթիւ էր որ շեշտեց թէ ելմտական կացութիւնը կը պահանջէ դադար, շունչ առնել աւելի քան երբեք եւ [illegible]:

— «Մենք երբեք չենք հրաժարիր բարենորոգումներէն. բայց հարկադրուած ենք յետաձգել այն բարենորոգումները որոնք չափազանց սուղ պիտի նստին պետական գանձին, իսկ միւսները պիտի կատարենք խաղաղութեան եւ աշխատանքի մթնոլորտի մը մէջ»:

*** Նոյն օրը Ներքին նախարար Պ. Մարքս Տորմուա եւս (ընկերվարական) ճառ մը խօսելով, բացատրեց թէ անհրաժեշտ է սահմանադրութեան բարենորոգում մը: Այս առթիւ քննադատեց ծերակոյտին բռնած ընթացքը :

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ

>>>> ° <<<<

«Խաղաղասիրութիւնը անհնարին պատրանք է»

Մուսոլինի «Փոփոլօ տ'Իթալիա» թերթին մէջ հրատարակուած անստորագիր յօդուածով մը, որուն խորագիրն է «Իրականութիւնը եւ պատրանքները», ծանրակշիռ ազդարարութիւն մը կ'ուղղէ Եւրոպայի: Կը ջանայ ապացուցանել թէ վերջին քսան տարիներու ընթացքին Եւրոպա իյնած է խարուսիկ յաւակնութիւններու ցանցի մը մէջ, զոր Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը ձգնի յաւերժացնել, իբրեւ գործնական կանոն քաղաքական կեանքի: «Օր մը այս թուղթէ շէնքերը պիտի տապալին իրականութեան միջոցաւ որ ամէն ժամանակ միայն մէկ յուրջ եւ անփոխարինելի անուն ունեցած է»:

Մասնաւորապէս ծանրանալով Ազգաժողովին վրայ, Մուսոլինի կ'ըսէ թէ պատրանք է անոր տիեզերականութիւնը: Ոչ միայն անոր համար որ մեծ ազգեր անդամ չեն, այլեւ անոր համար որ Ազգաժողովին [illegible] Մ. Նահանգներ — տակաւին յետոյ մնած օրէն իսկ: «Աւելի՛ գէշ, երբ Ժընեւի սրահներուն եւ նրբանցքներուն մէջ կ'ըսեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամները հաւասար են, թէ Մեծն Բրիտանիոյ քուէն աւելի ծանր չէ՛ քան Լիպերիայի քուէն, մարդիկ կը սկսին խնդալ: Իրականութիւնը այն է որ մինչ փոքր պետութեանց պաշտօն կը յանձնուի տեղեկագիր պատրաստել հասարակածային … շարիքներու մասին, Ազգաժողովին ամբողջ մեքենան կը բանի համաձայն երեք մեծ պետութեանց՝ Ֆրանսայի, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ռուսաստանի հրահանգներուն »:

Մուսոլինի խաղաղասիրական պատրանքներուն չափ վտանգաւոր կը գտնէ պատերազմական հատուցումներու եւ պարտքերու խնդիրը: Իր կարծիքով, երկու խնդիրներն ալ թաղուելու դատապարտուած են, քանի որ «ամէն մարդ գիտէ թէ նիւթապէս անհնար է վճարել այդ պարտքերը»: Յօդուածը կը շօշափէ նաեւ Եթովպիոյ խնդիրը, զարմանք յայտնելով թէ տակաւին կը խօսուի Նէկիւսի եւ անոր կայսրութեան մասին: Իսկ Սպանիոյ համար կ'ըսէ — «Պատերազմիկի իրաւունքները վլանալ զօրավարի մը որ բանակ մը ունի, որ կռուած է 12 ամիս, որ գրաւած է Սպանիոյ երկու երրորդը եւ սպանիական բոլոր գաղթավայրերը, որ իր կողմն ունի 22000000 Սպանիացիներէ 14000000ը, այնքան անհեթեթ է որ նոյնիսկ Իտըն ինք ըմբռնած է »:

Սպառազինութեան տուրքը Գերմանիոյ մէջ

Գրած էինք թէ գերմանական կառավարութիւնը սպառազինութեան տուրք մը հաստատած է անոնց վրայ որ զինուորութիւն չեն ըրեր: Օրէնքը գործադրելի է սեպտեմբեր 1էն սկսեալ : Հետաքրքիր մանրամասնութիւններ.— Տուրքը պիտի գանձուի եկամուտի տուրքին վրայ, երկու տարուան գործօն ծառայութեան փոխարէն 50 առ հարիւր, իսկ մինչեւ 45 տարեկանը՝ 6 առ հարիւր Այսպէս, 22 տարեկան երիտասարդ մը որ 100 ոսկի եկամուտի տուրք կը վճարէ, տարին 50 ոսկի եւս պիտի վճարէ, երկու տարուան զինուորութեան համար, իսկ 6ական ոսկի՝ յաջորդ 26 տարիներուն համար: Անոնք որ եկամուտի տուրք չեն կրնար վճարել, պիտի տան իրենց աշխատավարձքին 4 առ հարիւրը՝ երկու տարուան համար, 5 առ հարիւրը՝ այնուհետեւ: Բացառութիւնները անհշան են: Այսպէս, նոր տուրքէն ազատ պիտի համարուին.— 1. Անոնք որ անկար դարձած են աշխատանքի ծառայութեան ընթացքին կամ զինուորութեան միջոցին.— 2. Արտասահման բնակող Գերմանացիները.— 3. Անոնք որոնց եկամուտի տուրքը 20 ոսկիէն կամ աշխատավարձքը ամսական 2ուկէս ոսկիէն պակաս է — 4. Անոնք որ ծնած են 1914 յունուար 1էն առաջ :

Առաջին առթիւ նոր տուրքը պիտի վճարեն 1914—15—16ի զինուորցուները:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

— . —

ՀԱՑԵՐ ՅԻՇԷՔ …

«Խանութ» մը այցելեցանք այս կիրակի, Շավիլի գերեզմանատան մէջ, որ այնքան կը նմանի մեր գիւղական հողվրտիքներուն :

Արղութեաններու շիրիմին բացումը պիտի կատարուէր, միեւնոյն ատեն տօնելով արշաւանքին քառասնամեակը, նախաձեռնութեամբ Շավիլի ընկերներուն :

Ամէն ինչ անցաւ ոչ միայն կանոնաւոր, այլեւ խանդավառ :

Յիշատակի տօն մըն էր, բայց միանգամայն ոգեկոչումը այն արանց գործերու, որոնք սահմանուած են բարձրացնելու եւ պայծառացնելու հոգիները :

Շիրիմը, որ շինուած է ընկերներու եւ բարեկամներու ջանքերով, կը ներկայացնէ ոչ միայն գերեզման մը, այլեւ խորհուրդ մը:

Քառասուն տարիներ միջի կը նային այդ շիրիմով : Եւ երկու հարիւր քառասուն հոգիներ են որ կը հանգչին մէջը այդ նոյն տապանաքարին խորքին :

Տեսնէի՞ք երկիւղածութիւնը որ կը թեւածէր բազմութեան վրայ, արարողութեան պահուն :

Տարէց թէ երիտասարդ.— ի՛նչ ամօթ որ բան մը գլխէն կամ լոյս էին ինծի, ի՛նչ ամօթ որ այս տեղ հասակ նետեցին ,— յարգանքի պարտականութիւնը կը կատարէին նոյն սարսուռներով :

Ահա մանկամարդ աղջիկ մը կ'անջատուի բազմութենէն, կը խաչակնքէ, յետոյ ծունկի կուգայ շիրիմին առջեւ, հողին վրայ, եւ կը սկսի աղօթել

Այս կը քաշուի անկիւն մը, լուսանկարելու համար :

Գտնուեցին թէ Եգիպտոսէն եկած է, զաւակը ողբացեալ ընկերոջ մը :

Ապրի՛ն Շավիլի մեր տղաքը, որ կրցեր են գլուխ հանել շիրիմին շինութիւնը՝ քանի մը ամսուան ընթացքին:

Կը զարմանաք, երբ տապանաքարին գեղեցկութիւնը կը բաղդատէք ծախսուած գումարին հետ: Ոչ իսկ 4000 ֆրանք :

Իսկ Անդրանիկը տակաւին կը սպասէ, անդին, Փէռ Լաշէզի մէջ.

Ուրեմն, միայն ընտիր տապանաքար մը չէ որ ունինք, այժմ, Շավիլի մէջ, այլ եւ խորհրդանշան մը:

Եթէ ճիշդ է որ գիշերը լոյս կը հոսի գերեզմաններէն եւ մեռեալներն են որ կ'առաջնորդեն ողջերուն,— Արղութեանց ոգիները կը խօսեցնեն յոյսը յանդգնութեան, քաջութեան, հաւատքի եւ վեհանձնութեան,— [illegible] :

«Հայեր յիշէք …»: Յիշեցէք մանաւանդ դուք, Հայեր յուսացեցող եւ հաւմայնակուլ պողոտաներու :

ՎԱՀ.

ԱՐՂՈՒԹԵԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Իշխան Յովսէփ Արղութեանի եւ տիկնոջ՝ Սաթենիկի շիրիմին բացումը, Շավիլի գերեզմանատան մէջ :

Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը, Փարիզի բոլոր մասերէն: Շիրիմը ծածկուած էր սեւ շղարշով մը, ծաղկեփունջերով եւ եռագոյնով :

Ընկեր Բժ. Ց. Տէր Պետրոսեան բացաւ սեւ քողը վերցնելու պաշտօնը : Յետոյ սկսաւ կրօնական արարողութիւնը, առաջնորդութեամբ վարդապետի մը. Օրուան բանախօսն էր ընկեր Ա. Ջամալեան, որ պանծացուց Իշխանին եւ Սաթենիկի կեանքն ու գործը: Խօսեցան նաեւ Հ. Հ. Բագուի եւ Թիֆլիսի երբեմնի դեսպանը, Պ. Տիգրան Բէգզադեան, իբրեւ մտերիմ Իշխանին, խորապէս յուզելով ներկաները: Աղջիկներու երգչախումբը երգեց «Կարկուտ տեղաց»:

Բազմաթիւ պսակադրութենէն վերջ, տեղի ունեցաւ դաշտահանդէսը, տեւելով մինչեւ իրիկուն ուշ ատեն: Այս առթիւ ճառեր խօսեցան ընկերներ Ս. Վրացեան, Վարդ.՝ Ա. Անտոնեան, գնդ. Տ. Բաղտասարեան եւ Շ. Միսաքեան:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

"Մաքրագործում"ը կը շարունակուի

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.— *Ռէքիս, Ուկրայնայի ելմտական գործավարը, օգնականը՝ Քոլիօ եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատարներ ձերբակալուեցան իբրեւ «թրոցքիական աւազակներ եւ ժողովուրդի թշնամիներ»: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ Ռէքիս յաջողած էր քանի մը ամիս մնալ իր պաշտօնին վրայ, հակառակ բազմաթիւ մեղադրանքներու: Կարեւոր պաշտօններ կը խոստանար մէկուն միւսին, համբուրգութիւններ կատարել կուտար եւայլն :*

Այս առթիւ թերթերը ուրիշ «յայտնութիւն» մըն ալ կը հրատարակեն օգնական գործավար Քոլիոյի մասին, գրելով թէ սիրահարն էր այրի Տիկին Փիաթաքովի, որուն ամուսինը գնդակահարուեցաւ անցեալ փետրուարին : «Տնտեսական կեանք» թերթը կ'ըսէ թէ Լանտոն անուն կին մը երկար ատենէ ի վեր գիտէր Քոլիոյի եւ Տիկին Փիաթաքովի յարաբերութիւնները, կը կարդար անոնց նամակները, բայց խնդիրը գաղտնի պահած էր կուսակցական կազմակերպութիւններէն, գիտնալով հանդերձ որ Տիկին Փիաթաքով ժողովուրդի թշնամի մըն էր»: Տիկին Լանտոնի դիմակը վար առնուած է իբրեւ թրոցքիական: Ուկրայնայի կեդր. կոմիտէն ալ յանդիմանութիւն ստացած է, թոյլատուած ըլլալով այս սիրային գործին հանդէպ

Մաքրագործման ենթարկուած է նաեւ Ուկրայնայի երիտասարդական կազմակերպութեանց միութիւնը, որուն երեք վարիչները ձերբակալուած են իբրեւ ժողովուրդի թշնամի

*** *«Մաթէն» կը գրէ թէ Կոմինտէրնը յանձնարարած է սաստկացնել դասակարգին պայքարը եւ վերակոչել յեղափոխական գործունէութիւնը : Վերջերս ձերբակալուած են նաեւ բազմաթիւ քահանաներ որոնք մեծ ազդեցութիւն շահած էին: Ուրիշ յանդիմանութիւններ ուղղուած են երիտասարդական կազմակերպութեանց, մեղադրելով թէ դասակարգային պայքարին տեղ հաստատած են «ազգային-քաղքենի ուղեգիծ մը»: Այս տեսակէտէն նշանակալից է նաեւ Սպիտակ Ռուսաստանի վարչապետին եւ անոր գործակիցներուն ձերբակալութիւնը: Արհեստակցական Միութեանց վարիչներուն ալ յանձնարարուած է «ընդհանուր յարձակողականի մը ձեռնարկել քաղքենի դասուն դէմ»:*

*** *«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը հաստատելով Միկոյեանի պաշտօնին բարձրացումը (փոխ-վարչապետ), կ'ըսէ թէ հայ գործավարին «գլխաւոր արժանիքն է բացարձակ հաւատարմութիւն իր կովկասեան հայրենակցին՝ Ստալինի »*

*** *Նոր հեռագրի մը համաձայն, պաշտօնանկ եղած է զօր. Կաշիրին, Հիւսիսային Կովկասի բանակին հրամանատարը, եւ իրեն յաջորդած է զօր. Տիմոշէնկօ, Քիէվի շրջանին օգնական հրամանատարը: Զօր. Կաշիրին անդամ էր այն ատեանին որ վերջերս մահուան դատապարտեց մարաջախտ Թուխաչեւսկին եւ ուրիշ եօթը զօրավարներ :*

*** *Ընդհ. ներում ստացան 55.000 դատապարտուածներ, որոնք շինած էին*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ Է ԿԱՏԱՐՒՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ե.
ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդային իշխանութեան եւ համայնավար կուսակցութեան ծոցում ծաւալող տագնապը միայն քաղաքական բնոյթ չունի։ Նա մեծ չափով պայմանաւորուած է եւ կեանքի ուրիշ երեւոյթներով՝ այն համատարած քայքայումով, որ տիրում է թէ նիւթական եւ թէ գաղափարական մարզերում։ Թրագիրներով եւ ճառերով ամէն բան փայլուն է խորհրդային աշխարհում, գործը սակայն, ամէն տեղ, վատից էլ վատ է։ Աւնենք օրինակի համար, շինարարական բնագաւառը։

Մենք տեսանք արդէն, որ շինանիւթերի պատրաստութեան ասպարէզում, վերջին հինգ տարուան ընթացքում, ոչ մի յառաջդիմութիւն չի եղել տնտեսական միւս ճիւղերի համեմատութեամբ. 1933ին էլ շինանիւթերի արտադրութիւնը արդիւնաբերութեան ողջ արտադրանքի 5.9% էր կազմում, 1937ին էլ։ Փայլուն չէ եւ բուն շինարարութիւնը։ Այսպէս, Հայաստանի ճարտարապետների հանրապետական համագումարի յունիս 5ի նիստում, ճարտարապետների Միութեան կազմկոմիտէի նախագահ Գ. Քոչարը խօսելով բնակարանային շինարարութեան մասին՝ «մատնանշեց, որ բնակարանների նախագծերի մեծագոյն մասը դեռ չի համապատասխանում մեր աշխատաւորների կուլտուրական կեանքի պահանջներին։ Շատ յաճախ բնակարանների համար մենք օգտագործում ենք այն մշակուած տիպերը, որոնք ստացւում են կենտրոնից եւ չեն համապատասխանում Հայաստանի առանձնայատկութիւններին ու կլիմայական պայմաններին ... Անկանոն է ընթանում քաղաքային շինարարութիւնը։ 1922 թուից մենք անընդհատ փոփոխութիւններով կազմում ենք Երեւանի յատակագիծը որ սակայն մինչեւ հիմա չի ուսումնասիրուած» («Խ. Հ.», յունիս 8)։

Համագումարում այս նոյն գանգատներն արին եւ ուրիշ ճարտարապետներ։ Մ. Մազմանեանը յայտարարեց, որ «մեր նոր կառուցուած բնակարանները եւ միւս շէնքերը իրենց կառուցուածքով եւ յարմարութիւններով խրոք շատ չեն համապատասխանում սոցիալիստական դարաշրջանի կուլտուրական կեանքին»։ Գատ... հիշատակենք այս գանգատները մի քանի խօսուն օրինակներով։

Ահա թէ ինչ է գրում փրոֆ. Մանուկ Աբեղեանը իր բնակարանի մասին, որ գտնւում է վերջերս կառուցուած մասնաշէնքերի յայտնի շէնքում Տէրեան փողոցի վրայ. «Իմ եւ իմ հարեւանների բոլոր բնակարանների դռների ու լուսամուտների փեղկերից ոչ մէկը կանոնաւոր չի ծածկում բնակարանի լուսամուտների վրայ դրուած են մօտ 52 փոքրիկ ապակիներ, որոնց արանքից անընդհատ փչում է քամին։ Միննակիս յատակի պարկետը իւրաքանչիւր քայլափոխին աղմուկով ճռճռում է։ Մասնաշէնքերի շէնքի գրեթէ բոլոր բնակարաններն ունին միեւնոյն փական, հետեւաբար, ես իմ բանալիով կարող եմ բանալ մնացած բոլոր հարեւաններիս դռները, իսկ նոյն կարգով նրանք բոլորը կարող են բանալ իմ դուռը» («Խ. Հ.», 5 յունիս)։

Այս դեռ լաւագոյն շէնքն է Երեւանում։ Հապա տեսէք ինչ է ասում գրող Ս. Զօրեանը. «Այն տունը, ուր ես ապրում եմ, որպէս ճարտարապետական կառուցուածք, ունի մի շարք թերութիւններ, որ ընդհանուր է Երեւանի շատ տների համար — անճաշակ ֆասադ, չափազանց լայն լուսամուտներ, որ ամառը շատ շոգ են անում ներսը, ձմեռը շատ ցուրտ. ցածր առաստաղ, խոհանոցի եւ միւս մասերի անյարմար դասաւորութիւն. իսկ որոշ բնակարաններում դռներն այնքան նեղ են, որ ոչ միայն սեղանները, գրասեղանները չեն մտնում ներս, այլ եւ մարդիկ։ Օրինակ, վերջերս, մեր շէնքի բնակիչներից մէկը հիւանդ երեխայի համար հրաւիրում է բժիշկ, որը սակայն, չնայած միջին կազմուածք ունենալուն, չի կարողանում ուղիղ ներս մտնել։ Մի ուրիշ բնակիչ չի կարողանում սեղան դնել իր խոհանոցը, դուռը նեղ է։ Որոշել է վարպետ հրաւիրել, որ սեղանը ներսը շինի ու թողնի այնտեղ։ Սրանք անեկդոտներ չեն, այլ տխուր իրականութիւն՝ Աբովեան փողոցի թիւ 62 տանը»։

«Արարատ» տրեստի բանուորուհի Հռիփսիմէ Պօղոսեանն էլ բողոքում է, որ բնակարանում «արտաքնոցի դուռը բացւում է ուղղակի խոհանոցի մէջ։ Զարմանալի ձեւով է կառուցուած սենեակների յատակը. երբ մի սենեակում քայլում են, բոլոր սենեակների յատակը շարժւում է. էլ չեմ խօսում այն մասին, որ յատակի տախտակներն իրարից հեռու են 2—3 սանտիմէթր»։

Ահա ձեզ «ստալինեան դարաշրջանի կուլտուրական կեանք»։ Ի՞նչպէս չգոչել. «Կեցցէ՝ մեր հարազատ հայր մեծ ուսուցիչը»...

...Ի միջի այլոց, ճարտարապետների համագումարում արուած մերկացումներից եւ քննադատութիւններից արդարանալու համար առաջ էին բերում եւ այն «անհանդուրժելի» փաստը, որ «ճարտարապետների կողմից կազմուող նախագծերի մի զգալի մասը դեռ այսօր էլ քննութեան ու հաստատման է ենթարկւում Դաշնակցութեան նախկին մինիստր Քաջազնունու կողմից, մի մարդ, որի ձեռքով Լենինական քաղաքում մօտիկ անցեալում կառուցուել են կլերական մռայլ, մեր դարաշրջանի հետ ոչ մի կապ չունեցող մի քանի շէնքեր» («Խ. Հ.», 11 յունիս)։

Այս՝ բնակարանային շինարարութեան բնագաւառում. հապա ինչ հրաշալի «նոմերներ» են պատահում շինարարութեան միւս մարզերում։ Ամատունին արդէն մեզ պատմեց պղնձի եւ կաուչուկի շինարարութեան «խայտառակութիւնների» մասին։ Նոյն Ամատունուց իմանում ենք, որ Ղարաքիլիսայի քիմիական կոմբինատի աւարտուած եւ շահագործման յանձնուած գործարաններից մէկը 1933ին «կոնսերվացիայի է ենթարկուել», այսինքն փակուել է, «շինարարութիւնը տարիներով ձգձգուել է եւ մի քանի անգամ կոնսերվացիայի է ենթարկուել»։ Եւ բանը հասել է այնտեղ, որ «գործարանից պէտք է դուրս [illegible] սարքերը» եւ ուրիշ տեղ տարուէին, «եւ միայն կուսակցութեան Անդրերկոմի միջամտութիւնը կանխեց այդ վնասարարական գործողութիւնը»։

Բացի այդ՝ Ալլահվերդու ծծմբաթթուային գործարանը տարեկան 25 հազար թոն ծծմբաթթու արտադրելու կարողութիւն, վերջնականապէս կառուցուած շէնք եւ որոշ քանակութեամբ սարքաւորում ունենալով՝ մի շարք տարիներ կոնսերվացիայի է ենթարկուած եւ գործարանի շինարարութեան մէջ ներդրուած մօտ 2 միլիոն ռուբլին սառեցուած է տեղական ժողկոմատի մեղքով, որ չապահովեց գործնական վերջնական պատրաստումը»։

«Նոյն վիճակի մէջ է եւ Երեւանի քիմիական կոմբինատի շինարարութիւնը, որ ... մինչեւ այժմ էլ նախագծեր չունի»։

Խեղճ են եւ «շինանիւթեր արտադրող ձեռնարկութիւնները», որոնք չարաչափ թերակատարում են իրենց արտադրական պլանը։ Տեսանք արդէն որ ցեմենտի գործարանը փոխանակ 140.000ի, վերջին տարում տուել է ընդամէնը 90.000 տոն ցեմենտ։ Այդ գործարանը շինուած է անպատեհ, ուր ոչ ջուր կայ, ոչ բնակարանութիւն, ոչ ապրելու յարմարութիւններ։ Գործարանի հետ միասին ծրագրուած էր շինել բնակաշէններ, բերել խմելու ջուր եւ ստեղծել ապրելու հնարաւորութիւններ — «մինչեւ այժմ էլ այդ հնարաւորութիւնները չեն ստեղծուել», վկայում է Ամատունին։

Նոյն անկարգութիւնը եւ գների խնդրում։ Որոշուած էր, որ 1934ին շինարարութեան արժէքը 15 առ հարիւրով պիտի իջնէր, իրապէս աճել է 15—2 առ հարիւրով։ Ցեմենտայ տարիներում աւելի եռ թանգացել է, այսպէս, 1935ին Լենինականի շինարարութեան գինը բարձրացել է 27,9 առ հարիւրով, իսկ Երեւանինը՝ 35,6 առ հարիւրով։ «Շինարարութեան թանկացումը ժողովրդական տնտեսութեան նստել է 44 միլիոն ռուբլի», պնդատում է Ամատունին։

Ի՞նչով բացատրել այս, իրօք, զարհուրելի վնասարարութիւնը, որ միայն ժողովրդի իսկական թշնամիները ընդունակ են գործելու։ Ամատունին մեզանից դրա պատճառներն էլ չի թաքցնում. «մինչեւ 1936 թ., պատմում է նա, շինարարութեան մէջ գոյութիւն է ունեցել մեծ շփոթ, այդ գործում ոչ մի կարգ ու կանոն չի եղել։ Շինարարութեամբ զբաղւում էին համարեա բոլոր տնտեսական օրգանները։ Առ 1 յունուարի 1936 թ. հանրապետութեան մէջ կար շինարարութեամբ զբաղուող աւելի քան 200 կազմակերպութիւն»...

Ահա ձեզ «պլանային սոցիալիստական տնտեսութիւն» — 200 պետական շինարար մարմիններ, որոնք ամէն օր մրցում են իրար հետ, մէկ մէկի ձեռքից խլում են շինանիւթեր ու մասնագէտ ուժեր եւ աջ ու ձախ անտարբեր շռայլում ու վատնում են ժողովրդական հարստութիւնները։ Եւ, բնականաբար, նիւթերի եւ աշխատանքի գները բարձրանում են, մեքենայացումը կաղում է, անդի է ունենում ծրագրերի եւ գործի թերակատարում ու խաչաձեւում, շինարարութիւնները ձգձգում են եւ ոչ մի շէնք ժամանակին չի աւարտւում։ Սրա հետեւանքն էլ լինում է այն, որ Հայաստանի պէս փոքր եւ աղքատ մի երկիր միայն շէնքեր կառուցանելու գործում ունենում 44 միլիոն ռուբլի, այսինքն՝ 132 միլիոն ֆրանք կորուստ, իսկ Հայաստանի դժբախտ քաղաքացիները դատապարտուած են ապրելու Մ. Աբեղեան եւ Ս. Զօրեանի այնպէս պաւեշտով նկարագրած բնակարաններում։ Եւ այդպիսի բնակարանում ապրելը դեռ բախտաւորութիւն է Երեւանում, դրա համար պէտք է ունենալ վաստակաւորի տիտղոս եւ կուրծքը զարդարուած լինի լենինեան գրօշակով։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՎՐԻՊԱԿ.— Յուլիս 22ի Յառաջի Բ յօդուածիս հինգերորդ պարբերութեան մէջ սխալմամբ տպուած է՝ «Այն ժամանակ Աշ. Յովհաննէսեանն ու Ս. Լուկաշինը չէին, որ ըմբոստացան», պէտք է լինի ճիշդ հակառակը՝ «Ա. Յովհաննէսեանն ու Ս. Լուկաշինն էին, որ ըմբոստացան»։ Ս. Վ.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Համագումարի օրակարգի միւս հարցերն էին,— նահանգային խորհուրդներու ընտրութիւններ, աշխարհական դպրոցներ եւ գաղթավայրերու կազմակերպութիւն։

Յառաջիկայ հոկտեմբերին տեղի պիտի ունենան նահանգային ընտրութիւնները։ Համագումարը մեկնելով կարգ մը թիւրիմացութիւններէ, կ'ուզէ յստակօրէն ճշդել իր դիրքը։ Ծարդ ժողովրդական ճակատի փոխադարձ համաձայնութեամբ ընդունուած ցուցակը կը հակադրուէր յետադիմական խմբակցութեանց եւ ջախջախիչ մեծամասնութիւն կը շահէր։ Սակայն կարգ մը վայրերու մէջ, ժողովրդական ճակատի ձայներով ընտրուած ներկայացուցիչները ժողովրդական ճակատի կառավարութեան դէմ գործած են, ստեղծելով անախորժ կացութիւն մը։

Արդ, համագումարը կանխելու համար նմանօրինակ երեւոյթները, կ'առաջարկէ ամէնուրեք հանդէս գալ ընկերվարական ծրագրով եւ թեկնածուով եւ անյաջողութեան պարագային միայն, համեմատական ընտրութեան պահուն, ձայները կեդրոնացնել ժողովրդական ճակատի խմբակցութեանց առաւելագոյն քուէ ստացող անուան շուրջ։

Այս առթիւ, կարգ մը շրջաններ դիտել տուին թէ ընկերվարական ներկայացուցիչը միշտ ալ յարմարագոյն թեկնածու չէ, եւ պէտք է չէզոք եւ համակիր տարրերու վրայ ալ կանգ առնել։ Բայց, կանխակալ պարտութիւն համարուեցաւ այդ առարկութիւնը եւ որոշուեցաւ խստօրէն գործադրել միշտ ընկերվարական թեկնածու ներկայացնելու պարագան։

Աշխարհական դպրոցներու հարցը եւ հին եւ նոր է։ Ժողովրդ. ճակատի կառավարութեան օրով, կ'ուզուի մասնաւոր ճիգ մը թափել վերջնապէս կղերական գերիշխանութենէն ազատելու։ Աշխարհական դպրոցն է միայն, կ'ըսեն, որ մանուկին մէջ կը զարգացնէ հանրապետական եւ ժողովրդավար ոգին։ Ոչ միայն քաղաքական ազատութեան հիմնաքար, այլ եւ քաղաքացիական գիտակցութեան վառարան պէտք է դարձնել դպրոցը։ Եւ ատոր համար նախապայման կը համարուի ազգայնացնել զանոնք, յարգել եւ զօրացնել ազատ հոգեկան կարողութեանց վրայ, ուսուցիչները խրախուսել եւ պաշտպանել կղերական եւ յետադիմական սադրանքներէ, Ալզաս-Լօռէնի մէջ եւս փոխել տալ հին կարգերուն եւ անյապաղ գործադրել աշխարհական դպրոցներու կարգուսարքը պետութեան աջակցութեամբ։ Միաժամանակ դիտել տրուեցաւ, որ արեւմտեան Ֆրանսայի մէջ միայն այս վերջին տարուան ընթացքին 71 մասնաւոր դպրոցներ բացուած են, 35 000 աշակերտներ խլելով աշխարհական դպրոցներէ՝ Կղերականութիւնն ու յետադիմութիւնը ձեռք ձեռքի կը պայքարին մեզի դէմ, յետ-դպրոցական պարապմունքներու բազմաթիւ ձեւեր ստեղծելով եւ ճնշում գործ դնելով ծնողներուն վրայ։ Այդպէս է Վանտէի, Մոզէլի, Մէն-է-Լուարի, Ծօլբ-Թուայի եւ այլ վայրերու մէջ։ Կղերականութիւն, ռազմապաշտութիւն եւ մեծ դրամատիրութիւն մշտարթուն մեր թշնամիներն են։ Դժբախտաբար համայնավարներն ու արմատականները այս գետնի վրայ ահագին զիջումներ կ'ընեն եւ կը թուլացնեն ժողովրդական ճակատի ուժը։ Դպրոցի միջոցով ֆաշականութիւնն է որ կը պայքարի ընկերվարութեան դէմ եւ ընկերվարութիւնն ալ դպրոցի միջոցաւ պէտք է պայքարի ֆաշականութեան դէմ»։

Ֆաշական ուժերու ծաւալման պարագային հոգեր են դարձած նաեւ գաղթավայրերը։ Հիւս. Ափրիկէն ֆաշական կայան է դարձած։ 12 միլիոն տեղացիներ իրենց յոյսը դրած են ընկերվարութեան եւ ժողովրդական ճակատի կառավարութեան վրայ։ Սակայն կառավարութիւնը պէտք եղած ուշադրութիւնը չէ ընծայած եւ թոյլ տուած է որ սպանիական Մարոքի մէջ հաստատուած հիթլերական-մուսոլինեան ֆաշականութիւնը զօդուի ֆրանսական ֆաշականութեան հետ։ «Մեր զօրաբանները, բանակի եւ երմտական հաստատութիւնները գաղթավայրերու մէջ դարձած են ֆաշական ազդեցութեան յենարաններ։ Սպանիոյի կուսակիցները խոր արմատներ ձգած են մասնաւորապէս Մարոքի համար եւ ամրացուցած իրենց դիրքերը։ Տեղացիները չարաչար կը շահագործուին եւ տեղ տեղ նոյն իսկ օրական չորս ֆրանք աշխատավարձով կը բանին»։

Եւ այդ հարցի մասնագէտները կը թելադրեն, որ ժողովրդական ճակատի կառավարութիւնը վերջ տայ իր ստանձնումներուն եւ գործի անցնի։ «Պէտք է Ֆրանսայի բնական շարունակութիւնը համարուին գաղթավայրերը, պէտք է վերցուին ընդհանուր կառավարիչները, երմտական ներկայացուցիչները եւ չէզոքացուին յետադէմ տարրերը։ Տեղացիներուն պէտք է քաղաքացիութեան լայն իրաւունքներ տալ, այնպէս ինչպէս մենք բոլոր Ֆրանսացիներս ունինք։ Դպրոցներ պէտք է բացուին հոն, ցեղապետական հին կարգերը վերցուին, կլիմայական պայմաններուն եւ հիւանդութեանց դէմ միջոցներ ձեռք առնուին։ Մէկ խօսքով պէտք է հանրապետական շունչ դրուի բոլոր գաղթավայրերուն մէջ անխտիր եւ տեղացին նկատուի Ֆրանսացիին հաւասար։ Եթէ ժողովրդական ճակատի կառավարութիւնը չկրնայ այս բարեփոխումները կատարել, իր ձեռքով դրած պիտի ըլլայ մեր թշնամիներուն բազուկը»։

Այս շունչով կը տարուէր մտքերու փոխանակութիւնը, երբ բեմ բարձրացաւ Ալժերացի ընկերվարական մը՝ Պէնսալէմ, ճերմակ փաթթոցը գլխուն եւ երկար պատմուճան մը հագած։ Համագումարը համակրանքի խանդավառ ցոյցեր ըրաւ անոր։

Պէնսալէմ, եղբայրական ողջոյններ բերաւ Հարաւ-Ալճերիոյ միւս լիման ընկերներէն եւ յարեց.

— Երրորդ հանրապետութեան օրով տակաւին մենք կ'ապրինք աւատապետական կարգերու տակ։ Վարչական եւ զինուորական կամայականութիւնները մեզ մօտ չափ ու սահման չունին։ Ես ինքս անիրաւաբար խոշտանգուեցայ գնդապետի մը կողմէ։ Մենք Ալճերիոյ ընկերային եւ քաղաքական կեանքին որ եւ է մասնակցութիւն ունենալէ զրկուած ենք։ Մեզ զրկած են նոյն իսկ մարդկային տարրական իրաւունքներէ եւ ազատութիւններէ։ Ես պիտի խնդրէի որ Հարաւ-Ալճերիան, իբրեւ առանձին վարչութիւն ջնջուէր եւ միացուէր միւս ալճերիական երեք նահանգներուն։

Վերջին օրերու ... գաղթավայրերու մասին վիճեցան, բաղձանք յայտնուեցաւ որ ... կառավարութիւնը այնտեղ ալ շուտով գործադրէ ընկերային օրէնքները եւ թոյլ չտայ որ շահագործումն տիրապետէ։

Հաւատարիմներէն մէկը կը բացագանչէր.

— Միջերկրականը այլեւս ... սահման պէտք չէ նկատուի, եւ ընկերվարութիւնը պէտք է նախ Հիւս. Ափրիկէի մէջ սերմեր նուաճէ, եթէ կ'ուզէ նուաճել Ալճերիան։

Այս ոգիով ալ բանաձեւ մը ընդունուեցաւ։

Յաջորդով կը խօսինք կուսակցութեան ընդհանուր քաղաքականութեան մասին, որ նոյնացած է օրուան կառավարութեան քաղաքականութեան հետ։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՆՈՒԱԼ

ԲԺԻՇԿԸ.— Մի վախնար, տղաս, լեզուդ քիչ մը դուրս հանէ որ տեսնեմ։

ՏՂԱՆ.— Ը... ը... ը... անցեալ օր հանեցի, ապտակ մը կերայ մայրիկէս եւ ինծի խօսք պատուիրեց որ անգամ մըն ալ դուրս չհանեմ։

×

Ճաշարանատէրը.— Պարոն, փըփը՞քս կ'ուզէք թէ ա լա քոք։

Յաճախորդը.— Երկուքէն ալ մէկ քիչ բերէք, խնդրեմ։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՐԱԾ ԾՐԱԳԸ

»»»» ○ ««««

Այն օրէն, երբ Նազլու իբրեւ խորթ մայր իրենց դրան սեմէն ներս մտաւ, Գարեգին ինքզինքը որբ զգաց։ Ամէն օր, սրտին մէջ տեսակ տեսակ հոգեր փարոսներու պէս կը ծնէին ու կը մարէին։ Սակայն հօրը սէրը թոյլ չէր տար մէկը կամ միւսը իրագործելու։ Բայց երբ ամուսնացաւ, բնութեանը սէրը ալ աւելի ամուր կապեց զայն դրան սեմին։ Ու մնաց հաւատարիմ բանուորը ուրիշին տանը։ Օրերը եկան ու անցան, մինչեւ որ օր մը զգաց կեանքի դառնութիւնը իր պարման կրծքին տակ։

— Ոչ, այսպէս չըլլար, մտածեց ինքնիրեն, մինչեւ ե՞րբ ուրիշին պիտի ծառայեմ։ Պէտք է որ ես ալ ունենամ իմ արտս ու այգիս, եզս ու կովս, բահս ու բրիչս եւ... տարեգլխուն առաւ իրաւունքը ու դուրս ելաւ օտարին լուծէն։

Գարեգին հետզհետէ կը դառնար [illegible]։ Մանաւանդ Սառային մազձոտ դէմքը, որուն վրայ կը փայլէին երկու խոշոր աչքեր, ալ աւելի կը յուզէր զինք։ Կ'ուզէր երջանկացնել զայն։ Բայց ի՞նչ կերպով։ Հոս էր որ Գարեգին ելք մը կը փնտռէր։

Ատեն մը փակուած մնաց տանը մէջ։ Սառային հետ երկար մտածեցին. Ապարդիւն։ Արամ վարպետ զգացեր էր դառնութիւնը։ Քանի մը անգամ օգնեց։ Յորդորեց հայրական խրատներով, որպէսզի սորվին պայքարիլ կեանքին դէմ։ Նազլու մէկ երկու անգամ ձայն չհանեց, իսկ երրորդին դաշոյնի մը պէս ծառացաւ երկանը դէմ.

— Ըսի ձայն չհանեմ, բայց կը տեսնեմ որ չափը անցուցիր։ Ձեռքդ մէյ մը մազերուդ տար, տես, քաց պիտակ են եղեր, երբ վազը իյնաս, քեզի՞ ով պիտի նայի։ Գլուխս ցաւ, թող երթան պաշտպան ըլլան. Եթէ տեղը գայ չեղնունին թիզ մը կը հանեն։ Ալ հերիք է, ատկէ վերջ չտեսնեմ որ օգնես, հասկցա՞ր։

Արամ վարպետ ձայն չհանեց։ Արդէն շատ անգամներ ըսեր էր որ քանի ողջ եմ կ'օգնեմ, բայց երբ մեռնիմ, անկէ վերջն ալ թող իրենց գլխուն ճարը նային։

Սառա, որ լսեր էր այս ամէնը, իրիկուն մը պատմեց Գարեգինին։ Ամուսինը առնուեցաւ, զգաց խօսքերուն ծանրութիւնը, բայց լռեց։ Մտածումներու հեղեղ մը պաշարեց զինքը։ Առեն առեն Սառային նոյն ուսուծքները, երբ կը հանդիպէին իրարու՝ կը յուզուէր, կուլար։ Ու այս վիճակին մէջ ակամայ լռութիւնը կը շարժէին։

— Սառա, հոգիս, եթէ հիմա դուն չըլլայիր, ընելիքս գիտէի։ Ինքզինքս չեմ մտածեր, այլ՝ քեզ, որ իմ կեանքէս շատ աւելի կը սիրեմ։ Առանց քեզի ես ոչինչ եմ։ Մեռած։

Այդ իրիկուն, էրիկ կնիկ, իրենց սրտին վառարանին առջեւ լուռ, կուշտ մը լացին։ Բայց Սառա Գարեգինէն աւելի քաջասիրտ, զսպեց ինքզինք. չորցուց արցունքին թարմ այտերը եւ, աւելի սեղմուելով ամուսինին՝ ձեռքը երկարեց վզին։

— Ի՞նչն է, որ կ'արգիլէ քեզ ընելու բան մը, որ կը խորհիս թէ՝ պիտի կրնայ նպաստել մեզի։

— Սէրդ, Սառա, ուրիշ ոչինչ։

— Ի՞նչ ընել կ'ուզես վերջապէս։

— Կ'ուզեմ երթալ օտար աշխարհ, դրամ շինել եւ վերադառնալ։ Ցեղոյ, գնել արտ մը եւ այգի, աշխատելու եւ ապրելու համար։

Սառա գլուխը կախեց, ու պահ մը մտածելէ վերջ, ըսաւ.

— Վստահ ըլլալով ամուսինիս սրտին եւ անկեղծութեանը, սիրով պիտի առաջարկէի որ ընէ այն, ինչ որ կը մտածէ։

— Սրտա՞նց կ'ըսես, Սառա։

— Սէրս քեզի վկայ։

— Բայց քեզ ո՞ւր վստահիմ։

— Աստուծոյ։

Գարեգին, կարծես թեթեւցած ճնշող դառնութեան ծանրութենէն, երկար հառաչանք մը քաշելով.

— Ապրիս, Սառա։

Այր եւ կին, պահ մը այդպէս, օրուան մտածումներով օրօրուելէ վերջ, յոգնած, ինկան ու քնացան։

×

Գարեգին ճամբորդութեան վերաբերեալ բոլոր գործերը կարգադրելէ վերջ երբ գիւղ մտաւ, սարսուռ մը զգաց։ Սակայն առանց կասկած արթնցնելու հօրը սրտին մէջ, պատրաստութեան հոգեր առաւ։ Ինքզինքը հաւաքեց։ Ուժ տուաւ սրտին եւ, դուռը բանալով՝ բարձրացաւ սանդուղներէն վեր, ու մտաւ սենեակը։

Սառա, մինակը նստած պատուհանին առջեւ գուլպայ կը հիւսէր։ Ուրախ երեւոյթով մը բարեւեցին իրար։ Գարեգին փորձեց անոյշ ժպիտ մը տալ դէմքին։ Բայց, երբ Սառային խոնարհ եւ հեզանոյշ նայուածքը կրակէ նետի մը պէս զարնուեցաւ սրտին՝ պղտորեցաւ։ Գոյնը փոխեց ու փղձկեցաւ։

— Գարեգին։

— Սառա, վերջին իրիկունս է։

— Այդքան շո՞ւտ, Գարեգին։

— Այդպէս կարգադրուեցաւ, Սառա։ Եւ նոյնիսկ, հաւախօսին պէտք է ոտք ճամբայ ելլեմ, արեւածագէն առաջ ընկերներուս միանալու։

Խօսքերը տաքցան, հրահրեցան եւ, թիթեռնիկներու պէս սկսան սաւառնիլ սենեակին մէջ։ Մոռցան նոյն իսկ ընթրիքը։ Ժամանակը կը մօտենար։ Եւ վերջապէս Սառա նիւթը փոխեց.

— Գարեգին, ի՞նչ կ'ըսես, հայրիկին ալ իմացնենք։

— Ոչ Սառա, կրնայ ըլլալ որ ալ զիջի համբերանալ ճամբորդութեան... Մեկնելէս քանի մը օր վերջ կը գրեն իրեն։ Այդ ժամանակամիջոցին եթէ հարցնէ, ըսէ քաղաք գացեր է։ Ուրիշներուն ալ մի ըսեր։ Ճամբորդութեան ընթացքին միշտ պիտի գրեմ քեզի. Առանց սակայն քեզմէ լուր ունենալու։ Բայց հոգ չէ, ժամանակը շուտ կ'անցնի։ Եւ երկու տարիէն հոս կ'ըլլամ։

Խօսքերը վերջանալիք չունէին, բայց վայրկեանները կուպային ու կ'անցնէին։ Երբ յանկարծ, աքլորի կուկուլիկուն լսուեցաւ, Գարեգին զգաց որ, պատրաստութեան ժամանակն է։ Սրտին բաբախումը կրկնապատկուեցաւ։ Բայց հաւաքեց ամբողջ ուժը եւ, դէմքին անոյշ երեւոյթ տալով՝ ըսաւ.

— Ծն Սառա, ոտքի։

Սառա գլուխը կախեց։ Չէր ուզեր շարժիլ. Ցնցուեցաւ։ Քանի մը կաթիլ արցունքներ խեղդեցին կոկորդը։ Կ'ուզէր լալ, բայց չէր կրնար։

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(4)

«ԿԱՎԿԱԶ»Ը, ԿՈՎԿԱՍԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

— -

ԽՄԲ.— Վրաց միապետականներու պաշտօնաթերթը «Կաւկազ»ի իր թիւ 4—5ի մէջ հրատարակած է գրութիւն մը, այս խորագրով։ Ահաւասիկ թարգմանութիւնը.—

«Կաւկազ»ի ռուսերէն ժողովածուն, որու ղեկավարն է Գ. Գամմառը, եւ որուն կ'աշխատակցին նաեւ ականաւոր Վրացիներ, երկար ատեն է ի վեր կը քարոզէ այն միտքը, թէ Կովկասցիները, եւ մասնաւորապէս առաջին կարգին Վրացիները պէտք է իրենց բարեկամ համարին Թուրքերը.

«Կաւկազ»ը սկսաւ անկէ, որ Կովկասի ներկայ սահմանները համարեց վերջնական եւ ամէն մէկ վէճ աւելորդ այդ մասին։ «Կաւկազ»ի համար գոյութիւն չունի ոչ Կարսի, ոչ Արդուինի եւ ոչ ալ Արտահանի հարցը։

Ան կը տրամաբանէ հետեւեալ ձեւով.— Կովկասի դրացիներէն մեր թշնամին է Ռուսաստանը, Թուրքիան մեր ապագայ բարեկամն է։

«Կաւկազ»ը ի հարկէ չի համարձակիր յայտարարել թէ Թուրքիան ներկայիս եւս մեր բարեկամն է, քանի որ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը խորհրդային Ռուսիոյ հետ հանրածանօթ է։ Սակայն «Կաւկազ»ը կը հաւատայ որ ապագային Թուրքիան պիտի ըլլայ մեր բարեկամը, մեկնելով այն տեսակէտէն որ Կովկասը իբրեւ խումբ պետութիւն կը ծառայէ Թուրքիոյ շահերուն։

Ինքնին հասկնալի է, որ այս ձեւի դատումները քաղաքական գնահատութիւններ են եւ անյարմար են ներկայ օրերուն, որուն պատկերը բոլորովին հակառակն է։

Թուրքիան բնաւ շահագրգռուած չէ Կովկասի վիճակի փոփոխումով եւ շատ կասկածելի է, որ այդպիսի ցանկութիւն ունենայ եւ ապագային, անշուշտ եթէ անկախ իր կամքէն, դէպքերը զինքը չդնեն Խորհրդային Միութեան քայքայման փաստի առջեւ։

Սակայն ի՞նչ նպատակներ կը հետապնդէ «Կաւկազ»ի այդ ջերմ քարոզը մեր անխուսափելի բարեկամութեան մասին Թուրքիոյ հետ, մանաւանդ երբ այդ բարեկամութիւնը երբեք մեզմէ չէ կախուած։

«Կաւկազ»ին չունեցած տողերը ըսքանչելապէս կը հասկնան, որ Վրացիները ոչ բարեկամներ եւ ոչ ալ թշնամիներ են Թուրքիոյ եւ տարփողուած բարեկամութիւնը շատ ալ քիչ կախում ունի իրենցմէ։ Թուրքերու կողմէ ոչ անցեալին մէջ, ոչ ներկայիս մենք չենք լսեր որ եւ է պզտիկ փորձ այդ բարեկամութեան։ Այս ձեւի ջերմ քարոզները եւ կրքոտ գրութիւնները կասկածելի կը դարձնեն իրենց «Կովկազ»ի գիրքը։ Գործը հոն հասաւ, որ թերթը սկսաւ մեղադրել Վրացիները, թէ ինչո՞ւ չընդունեցին եւ հաւանութիւն չտուին Բրեստ Լիթովսկիի դաշնագրին եւ մէկէն Թուրքիոյ չյանձնեցին Բաթումը։ Այս տեսակէտէն պաշտպանութիւնը գուշակել կուտայ շատ վէճ ապագայ եւ կը մղէ մտածելու, թէ Թուրքիոյ հետ բարեկամութիւն ընելու քօղին տակ, կը պատրաստուի գետին մը, որ Թուրքիան նոր պայմաններու մէջ հնարաւորութիւն ունենայ պատառ մը նոր հող յափշտակելու վրացական երկրամասէն... Մենք կը վախնանք որ այդպէս է... Հակառակ պարագային անհասկնալի է պահանջել բարեկամութիւն մեր կողմէ եւ գոցել աչքերը, երբ նոյն ժամանակ Թուրքիան արգիլած է Վրացիներու բնակութիւնը Արդուին–Արտահանի շրջաններու մէջ, եւ Լազերուն՝ Լազիստանի մէջ։ Թուրքիան չի հանդուրժեր որ իր երկրամասին վրայ գտնուի ո եւ է Վրացի եւ բոլոր տարագիրները քշած է իր սահմաններէն։ Այս բոլորը չեն վկայեր թէ Թուրքիան ապագային մեր բարեկամը կ'ըլլայ։ Մենք կը ցանկայինք որ ճիշդ ըլլար «Կաւկազ»ը եւ մենք սխալած ըլլայինք։ Սակայն կը տարակուսինք։

ԽՄԲ.— Յաջորդով՝ Հայաստր Գամմառի պատասխանը։

Ջամպորիի հանդէսը

(31 Յուլիս, Հոլանտա)

— —

Մէկ ամիսէ ի վեր աշխուժութիւն մը կը տիրէ հայ արիներու Միութեան Եւրոպ. գլխաւոր շրջաններու մէջ, Փարիզ, Մարսէյլ, Եգիպտոս։ Ոմանք հայկական պարեր կը սորվին, ոմանք ազգային եւ գեղջկական երգեր կը թրծացնեն, իսկ ուրիշներ ընդհանուր պատրաստութեամբ զբաղած են հասնելու համար 1937ի Ճամպորին, որուն կը մասնակցին 52 ազգեր։ Բացումը պիտի կատարէ Հոլանտայի Թագուհին, յուլիս 31ին, մայրաքաղաքին մօտ, ուր պիտի հաւաքուին 30—35 հազար ներկայացուցիչներ զանազան երկիրներէ եւ ցեղերէ։

Ահա միջազգային գրասենեակէն մեր ստացած տեղեկութիւնները մասնակցողներու մօտաւոր թիւերու մասին.—

Միացեալ Նահանգներ՝ 1050, Հայեր՝ 50, Գերմանիա՝ 800, Չեխոսլովաքիա՝ 300, Դանիա՝ 500, Եգիպտոս՝ 60, Էսթոնիա՝ 15, Մեծն Բրիտանիա՝ 8000, Ֆրանսա՝ 2400, Ֆինլանտա՝ 75, Ռումանիա՝ 40, Հոլանտա՝ 7000, Հունգարիա՝ 500, Իրան՝ 36, Իսլանտա՝ 30, Ճափոն՝ 10, Լաթվիա՝ 30, Լիխթէնշթայն՝ 12, Լիթուանիա՝ 25, Լիւքսէմպուրկ՝ 375, Մեքսիկա՝ 18, Նորվեկիա՝ 410, Աւստրիա՝ 100, Լեհաստան՝ 750, Փորթուգալ՝ 25, Ռումանիա՝ 200, Ռուսաստան՝ 24, Սիամ 9, Շուէտ՝ 400, Զուիցերիա՝ 540, Եուկոսլաւիա՝ 50, Չինաստան՝ 20։

Ինչպէս կը տեսնէք, մեր տեղը անհաւան չէ հակառակ անոր որ անկախ հայրենիք չունինք։

Չորեքշաբթի, 28 յուլիս, առաւօտեան ժամը 7ին, Եգիպտոսի արիները Փարիզ կը հասնին։ Պատուիրակութեան պետերն են. շրջանային պատուակալ պետ Սահակեան Ամիրայեան, քարտուղար Ներսէս Թանճեան, շրջանային խմբապետ Մակարոս Գալուճեան, ատող խմբապետ Սմբատ Իպլիչեան, խմբապետներ Նուպար Աբրահամեան եւ Անդրանիկ Գրիգորեան ինչպէս նաեւ տասնեակ մը սկաուտներ. Եգիպտացիները դիմաւորելէ երկու ժամ վերջը Մարսէյլի շրջանի ներկայացուցիչները պիտի ընդունինք, որոնք կ'առաջնորդէ խմբ. Երուանդ Սէթեան։ Բոլորիս մեկնումը դէպի Հոլանտա պիտի ըլլայ Ուրբաթ առաւօտ.

** Յաճախ կը հարցնեն թէ որ եւ է օգուտ ունի՞, հայ արիներու համար, մեծ զոհողութիւններով մասնակցիլ այսպիսի միջազգային ցոյցերու։

Այո, օգուտը շատ մեծ է եւ կրնայ ապագային լաւ արդիւնքներ տալ. Չէ՞ որ մեր ապագայ սերունդի ներկայացուցիչները չիման մէջ պիտի ըլլան միւսներուն հետ, հետեւաբար պէտք չէ կորսնցնել առիթ մը մեզի համար, մեր ժողովուրդը ծանօթացնելու բոլորին։

Երկրորդ, մեր պատանիներու ներկայութիւնը զանազան երկիրներու մէջ, առիթ կուտայ որ կարգ մը գաղութներու մէջ թմրած հոգիներ սթափին եւ տեսնեն թէ Հայը տակաւին գոյութիւն ունի եւ աւելի խրոխտ քան երբեք։

1933ի Հունգարիոյ Ճամպորը տակաւին շատ թարմ է ինծի համար, երեւակայութեանս առջեւ կը բերեմ հայկական բանակավայրին մէջ կեցած ալեւոր, բարձրահասակ եւ վեհազնեան մօրուքով մարդ մը շրջապատուած մերիններով։ Անիկա մեծ դժուարութեամբ գրաբար հայերէնով կը թոթովէ.

— Ես... եա... Հայ եմ։

Ցեղայ ինքզինքը աւելի յստակ հասկցնելու համար թարգմանել կուտայ.

– Տակաւին Հայ կա՞յ աշխարհի վրայ։

Այո, կը պատասխանէ մեզմէ մէկը, պատերազմէն առաջ հինգ միլիոն էինք, իսկ հիմա երեք, երկու միլիոնը զոհ գացին վայրագ Թուրքերուն։

Մարդը սրտի դառնութեամբ դարձեալ կը հարցնէ.

— Իսկ Հայերն ալ բաւական Թուրք սպաննեցի՞ն

— Այո, կը պատասխանեն մերոնք։

Եւ ծերունին կը հեռանայ մտածումներու մէջ թաղուած։

Ասոր մէկ կանուխ ձիաւոր մը, որուն կուրծքը զարդարուած է բազմաթիւ շքանշաններով, կը մօտի հայկական բանակավայր։

— Ես Հայ մըն եմ եւ այս շրջանի [illegible], եթէ որ եւ է պէտք ունենաք, ձեր տրամադրութեան տակ եմ։

Եւ իր այցետոմսը ընծ. պետին տալով կը բարեւէ ու կը հեռանայ։

Ուրիշ մը, կրօնաւոր, տղոց կողմէ տրուած հայկական եռագոյն ժապաւէն մը ծոցը դնելով բանակավայրէն կը հեռանայ արտասուալից։

Մութ իրիկուն մըն է, տղաքը մեկնած են բանակումի կրակի, իսկ ես վերջինը ըլլալով կը փորձէի բանակավայրէն հեռանալ։ Անծանօթ մը իր աղջկան հետ մօտենալով ուզեց հայկական բանակավայրը այցելել եւ մեկնիլ։ Բացատրեց թէ հեռաւոր քաղաքէ մը եկած են։

Այսպէս շատեր իրենց արիւնին մէջ պզտիկ ցայտք մը կը զգային հայ անունը լսելով, հայ եռագոյնը տեսնելով, պաշտօնականներէն մինչեւ [illegible] կառավարիչը։

Վերջապէս Հունգարիոյ հայ գաղութը ոտքի էր, հիները անակնկալի եկած, իսկ նորերը առիթը յարմար նկատելով ամէն ինչ գործի դրած էին բարեկամական կապերը աւելի հաստատուն դարձնելու։

Շատ գնահատելի էր Տոքթ. Յովհաննէսեանի գործունէութիւնը։ Մեր մեկնումէն յետոյ գիրք մը հրատարակեց «Հայ ազգը» անունով։

Ո՞վ կրնայ պնդել թէ այս տարի եւս Հոլանտայի խորքերը պիտի չհանդիպին Հայեր, մեր անունը լսելով.

Բ. ՖԱՐՇԵԱՆ

ՏԻԱՆԱ ԱԲԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

—o—

Ամերիկահայ թերթերը կը գրեն թէ Ճափոնի մէջ մեռած է Տիկին Տիանա Աբգար, հանրածանօթ իր անգլիերէն հրատարակութիւններով եւ բարեգործութիւններով։ Հանգուցեալ Հայուհին թանկագին ծառայութիւններ մատուցած է իր ազգակիցներուն, Մայր-Արեւելքի մէջ, ուր հաստատուած էր տարիներէ ի վեր։ Երբ հայկական հանրապետութիւնը հռչակուեցաւ, Տիկին Տիանա Աբգար անոր առաջին պաշտօնական ներկայացուցիչը եղաւ Ճափոնի մէջ։ Իր հայանպաստ գրութիւնները հրատարակուած են ոչ միայն ամերիկեան, այլ եւ եւրոպական թերթերու մէջ։ Վերջերս կ'աշխատակցէր «Հայրենիք» շաբաթաթերթին (անգլիերէն), յօդուածներով եւ պատմուածքներով, բոլորն ալ հայրենասիրական թափանցկութեամբ, քաղուած Հայոց անցեալ կամ ժամանակակից պատմութենէն։ Մահուան լուրը հասած օրը, խմբագրութիւնը Տիկին Աբգարէն ստացած էր նամակ մը, ուր կը խօսէր իր հիւանդութեան մասին եւ խոհեմութեան յորդոր կը կարդար, յիշելով Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւները։ «Զուիցերիան թող օրինակ ըլլայ Հայերուն։ Զուիցերիոյ ժողովուրդը կը բաղկանայ ծագումով Գերմաններէ, Ֆրանսացիներէ եւ Իտալացիներէ, բայց անոնք կը մնան Զուիցերիացիներ, կուսակցական տրամադրութիւններ չկան անոնց մէջ։ Զուիցերիական կառավարութիւնը ամենախիստ գրաքննութիւն կը կատարէ. ո՛չ մէկս որ հրապարակաւ չի գրուիր կամ խօսուիր բառ մը, որ պատրուակ ծառայէ Գերմանիոյ՝ օգնութեան թռչելու Զուիցերիոյ վրայ եւ դժոխային կրակ մը տեղացնելու»։

ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆ ՈՃԻՐ ՄԸ ՖԻԼԻՊ Ի ՄԷՋ

— o —

«Ազատ խօսք»ի մէջ կը կարդանք (20 յուլիս).— Երկուշաբթին լուացաւ Ֆիլիպէի հայութեան գուժելով անլուր ոճիր մը որուն զոհն է 26 ամեայ Լեւոն Սենեքերիմեան։

Արհեստով սափրիչ՝ Լեւոն Սենեքերիմեան լուրջ եւ աշխատասէր երիտասարդ մըն էր եւ կը վայելէր բոլորին համակրանքը։ Ամէնէն մեծ դժբախտութիւնը այն է որ այս հայ երիտասարդը իր շունչը կը փչէ իր հարազատ մեծ եղբօր հարուածին տակ։

Մեծ եղբայրը, Գէորգ, անկողնին մէջ քնացող Լեւոնի գլխուն կ'իջեցնէ այնպիսի ուժգին հարուած մը, որ [illegible] գլուխը երկուքի կը բաժնուի եւ հիւանդանոց տարուելու ատեն իր հոգին կ'աւանդէ։

Ոճիրին պատճառները անյայտ են ցարդ։ Ոճրագործը ձերբակալուած է։ Ոստիկանութիւնը քննութիւն բացած է.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ՎՏԱՆԳ ԿԱՅ

— . —

Քալիֆորնիոյ «Ասպարէզ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 յուլիս).

— «Հայաստանի մէջ աւազի վրայ հիմնուած խորհ. իշխանութիւնը ամէն օր իր շուրջը վտանգներ կը տեսնէ, յաճախ երեւակայական։

Այս վտանգներու ամէնէն մղձաւանջայինը կը հանդիսանայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Օր չանցնիր որ մամուլը եւ մասնաւորապէս պաշտօնաթերթը ահազանգ չհնչեցնեն այս վտանգի մասին։

Ինքնին հասկնալի է, թէ ժողովուրդի վստահութիւնը վայելող եւ անոր բաղձանքներուն արտայայտիչ հանդիսացող կառավարութիւն մը իր շուրջը վտանգներ պիտի չերեւակայէր։ Հոգեկան այս անհանդարտութիւնը այնպէս մը կը սրէ անհաստատ իշխանութեան երեւակայութիւնը, որ ան ամէն տեղ, ամէն բանի տակ Դաշնակցութիւն կը տեսնէ։

Վերջին տարիները ձերբակալուած են հարիւրաւոր բոլշեւիկ պաշտօնատարներ, մտաւորականներ եւ գրագէտներ, ասոնց բոլորին մօտ իշխանութիւնը կը տեսնէ դաշնակցականութիւն. Թղթատեցէք թերթերը եւ պիտի տեսնէք որ բոլոր ձերբակալուածները կամ դաշնակցականամիտ են, կամ Դաշնակցութեան գործակալ եւ կամ անուղղակի Դաշնակցութիւնը հովանաւորող։

Ի հարկէ վերէն վար սարսափ մըն է եղածը։ Բոլոր ձերբակալուածներն ալ այժմու իշխանաւորներու տատտուին ծայրէն չինուած կասկածելի հակադաշնակցականներ են եղած։

Վերջերս, պաշտօնաթերթի նոր խմբագիրը՝ Եղիա Չուբար, փոխուրը բերնին՝ սկսած է յարձակիլ Դաշնակցութեան վրայ, իբրեւ իշխանութեան թշնամի։ Ու այլ եւս կորսնցուցած հաւասարակշռութիւնը, կ'աշխատի ընթերցողներուն հաւատացնել թէ՝ Դաշնակցութիւնը Փաշական գործակալութիւն մըն է, ընդդէմ Խորհ. Հայաստանի։

Հայաստանի հանրապետութեան խորտակումէն մինչեւ այժմ, Դաշնակցութեան գործունէութիւնը պէտք էր համոզէր բոլորն ալ որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար Փաշիզմ եւ բոլշեւիզմ միեւնոյն սկզբունքի վրայ հիմնուած բռնապետութիւններ են, իսկ Դաշնակցութիւնը կայ ու կը մնայ համոզուած ժողովրդավարական կուսակցութիւն մը։ Այդ պարագային ծիծաղելի պիտի ըլլայ ենթադրել որ Դաշնակցութիւնը միանայ Փաշիզմին, կռուելու համար բոլշեւիզմին դէմ։

Մենք համոզուած ենք որ Հայաստանի պաշտօնաթերթի խմբագրութիւնը շատ լաւ գիտէ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չի կրնար բարեկամ ըլլալ Փաշիզմին։ Անշուշտ ուրիշ պատճառ մը ըլլալու է այս զրպարտութիւնը հրապարակ նետելու համար։

Պատճառը պարզ է. Հայաստանի խորհ. իշխանաւորները կը տեսնեն իրենց շուրջը դաշնակցական մտայնութիւն, որ կը մնայ անփոփոխելի։ Որպէսզի կարենան Դաշնակցական մտայնութիւնը վարկաբեկել յաչս ժողովուրդին, կը զրպարտեն զայն։

Մինչ Հայաստանի պաշտօնաթերթը կը տեսնէ վտանգ Գերմանիայէն, Ճափոնիայէն, Իտալիայէն եւ անոնց «գործակալ» Դաշնակցութենէն, ինչպէս նաեւ բոլոր աշխարհակալ պետութիւններէն, Դաշնակցութիւնը կը տեսնէ վտանգ միայն մէկ տեղէ մը — Թուրքիայէն, որուն մասին բնաւ յիշատակութիւն չըներ պաշտօնաթերթը։

Հասկնալի է ինքնին, որ Դաշնակցութիւնը պիտի կռուի միմիայն այս վտանգին դէմ, երբ ան Փաշական պետութիւններու կողքն անցած, պիտի քալէ նաեւ Հայաստանի վրայ զայն Փիւլքապէս ոչնչացնելու հաստատ առաջադրութեամբ։

Այս վտանգէն դուրս՝ մնացեալը ամբողջութեամբ հէքիաթային է։

ՅԱՌԱՋ.— Ինչպէս գրած ենք, Զոպար ալ սեւ ցանկն անցաւ, իբրեւ «Դաշնակ» եւ պիտի դատուի ....

ՁԵՆ ՈՒԶԵՐ ԳԱՂԹԵԼ

—o—

Ատենէ մը ի վեր ռումէն «Ունիվէրսուլ» թերթը պայքար կը մղէ այն սարսափելի աշխատանքներուն դէմ, որոնք նպատակ ունին Տոպրուճայի Թուրքերը Թուրքիա տեղափոխելու։ «Ունիվէրսուլ» կ'ըսէ թէ գաղթի հոսանքը, որ սկսեր էր հինգ տարի առաջ, կասեցաւ անցեալ տարուան գարնան՝ որովհետեւ Թուրքիա գաղթողները վարդագոյն լուրեր չէ որ կը ղրկէին Տոպրուճա մնացողներուն։ Ի վերջոյ այս տարուան սկիզբը Թուրք եւ ռումէն կառավարութիւնները պայմանագրութիւն կնքեցին, ճշդելով Տոպրուճայի Թուրքերուն գաղթի ձեւակերպութիւնները։ Թէեւ այդ պայմանագրութիւնը յայտարարուեցաւ ռումէն պաշտօնաթերթին մէջ՝ Տոպրուճայի Թուրքերը հեռու էին ոգեւորուելէ անով։ Ասոր վրայ է որ, կ'ըսէ «Ունիվէրսուլ», վերջերս բազմաթիւ աշխատանքներ կ'ըլլան Տոպրուճայի Թուրքերը համոզելու։ Նոյն իսկ Թուրքիայէն Նազըմ Փօրօ անուն երեսփոխան մը կանչուած է, որ շրջապատուած թուրք գործակալներով, կը շրջի թուրք գիւղերը զանոնք գաղթի մղելու համար որքան կարելի է հոծ թիւով։ «[illegible]նութեան չարաչահութիւնն է աս», կ'ըսէ «Ունիվէրսուլ», եւ կը պահանջէ պաշտօնական նախարարութիւններէն ազդու միջոցներ ձեռք առնել ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (417)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

›››› ○ ‹‹‹‹

— Շիտակ ձեզ մօտ։

Յակոբն ու Լեւոնը այլեւս այդ անցնելով՝ հասան Սոնիայի բնակարանը։ Երբ սանդուղներէն բարձրանալով Լեւոնը ներս մտաւ սենեակը, Սոնիան քիչ մը զարմացած այդ անակնկալ այցելութենէն, մեքենաբար մօտեցաւ ու առանց բառ մը արտասանելու, սեղմեց Լեւոնի ձեռքը։ Լեւոնի դէմքը, պարզօրէն կը խօսէր անոր հոգեկան տառապանքի մասին։

Կողք կողքի դիւանի վրայ նստան, Լեւոնը գլուխը սեղմած ձեռքերով, մինչ Սոնիան կարեկցաբար կը նայէր Լեւոնի տառապանքէ կծկուած դէմքին, անոր հաշմուած ձեռքի ջղային կծկումներուն.

Սոնիան այդ առտու շատ կանուխ հիւանդի մը այցելութեան գացած միջոցին, հայ խանութպանէ մը լսած էր Վահէի կախաղան հանուիլը։ Այնքան սարսափելի անակնկալ մըն էր այդ լուրը, որ առջի պահուն չէր ուզած հաւատալ, բայց երբ մէկ ուրիշ ծանօթի մը հանդիպելով, միեւնոյն տեղեկութիւնը ստացաւ, այլ եւս համոզուեցաւ, որ այդ դժբախտ լուրը իրողութիւն մըն էր։ Առջի գիշեր ուշ ատեն Յակոբը վերադարձեր էր Լեւոնի մօտէն եւ հնարաւորութիւն չէր ունեցած մանրամասնօրէն պատմելու պատահած դժբախտութեան մասին.

Վահէի կախաղան բարձրանալը չարաչար հարուած մը եղաւ Սոնիայի համար։ Մինչդեռ կը սպասէր Վահէին հանդիպիլ, ժամանակի մը համար իր տանը մէջ պատսպարել, ահա կը լսէր անոր մահուան գոյժը։ Դեռ օր մը առաջ, այնքան վստահ խօսքերով յուսադրած էր Ծատրեանը, հաւատացուցեր էր մանկամարդ կնոջ, թէ Վահէն շատ շուտով պիտի ազատուէր բանտէն ալ, իրեն սպառնացող կախաղանէն ալ, եւ որ մտահոգուելու բոլորովին հիմք չկար այլ եւս։

Սոնիան հոգեկան ծանր տառապանքով սպասած էր Ծատրեանի գալուն, վստահ որ ան լուրը առնելուն պէս անմիջապէս իր մօտ պիտի վազէ։ Բայց Ծատրեան սովորական ժամին չերեւցաւ։ Ժամ մը սպասելէ վերջ, Սոնիան մեծապէս մտահոգուած՝ ինք գացած էր Ծատրեանը տեսնելու։ Դեռ վեր չբարձրացած՝ Ծատրեանի սպասուհին, Հիւս. Կովկասէն եկած չերքեզ կին մը, մըկնալով յայտնած էր, թէ երիտասարդ խանումը, առաւօտեան երբ Հիւսէյին բէկի հետ նստած թէյ կը խմէին, զոլամներէն մէկը ներս մտնելով բէկին պատմած էր Վահէի կախուելուն մասին։ «Մէկ ալ լսեմ, որ վերէն զիս կը կանչեն», շարունակած էր սպասուհին, «վեր ելլեմ ու ի՞նչ տեսնեմ, Ծատրեան մեռելի նման երկնցած, բէկն ու զոլամները շուարած, չորս բոլորը կը դառնային, առանց իրական օգնութիւն մը հասցնելու անոր։ Գրկելս ու իր սենեակը տանիլս մէկ եղաւ։ Անկողին դրի, երեսին ջուր սրսկեցի ... Պառկած էր որպէս թէ մեռած ըլլար։ Հազիւ երբեմն մեղմօրէն կը մնչար Օ՜փ, աղջիկս ձեռքս կ'երթայ» ..

Սոնիան առանց այլեւայլի ահաբեկած էր վեր բարձրանալ։ Հազիւ սենեակի դռնէն ներս մտած՝ Ծատրեանը զայն տեսնելով, անկողնէն ցատկած էր ու հեկեկալով փարած վզին, մինչեւ որ գիտակցութիւնը կորսնցնելով, նուաղելով ինկած էր գետին։

Ծատրեանի մօտ երկար նստելէ վերջ, Սոնիան վերադարձած էր տուն մռայլ տրամադրութեամբ եւ բարձրանալով սենեակը՝ անձնատուր եղած էր ծանր խոհերու։ Աղէկ քիչ վերջը էր, որ Լեւոնը բոլորովին անսպասելի կերպով յանկարծ երեւցած էր։

— Ծանր է, շատ ծանր խեղճ Ծատրեանի վիճակը ... կարծես խենթեցած ըլլայ,— առաջինը Սոնիան ըսկսաւ խօսիլ, զսպուած ձայնով մը, կարծես մեռելատան մը մէջ գտնուած ըլլար։

— Բոլորիս համար ալ անդառնալի կորուստ մըն է Վահէի մահը, ալ աւելի մեծ կորուստ մը մեր շարժման համար,— ձեռքերը գլխէն վար առնելով տխրօրէն խօսեցաւ Լեւոնը, որու ձայնը զարմանալի կերպով մեղմ հնչականութիւն մը ստացեր էր— Վահէի մահով յեղափոխական շարժումը անփոխարինելի ուժ մը կորսնցուց։

— Անշուշտ, անդառնալի կորուստ մըն է, եւ գործի ու ժողովուրդի համար, բայց դուք՝ յեղափոխականներդ այս կեանքին մէջ կարծրացած՝ կրնաք դիմանալ սարսափելի հարուածին։ Ես թերեւս կին մը ըլլալով՝ աւելի կը մտածեմ Ծատրեանի մասին. Դուք չէք գիտեր, թէ ի՛նչ ողբերգութիւն մը կ'ապրի այդ դժբախտ կինը։ Երէկ՝ դեռ այնքան վառ յոյսերով ոգեւորուած, իսկ այսօ՞ր ... Անհնարին տառապանք մը կ'ապրի այդ կինը.

— Դժուար չէ հասկնալը ... Նամակ մը ունիմ անոր յանձնելի ...

— Ո՞րմէ ...,— ու յանկարծ գլխի իյնալով թէ որմէ՞ կրնար ըլլալ այդ նամակը, Սոնիան թաշկինակով արցունքոտ աչքերը սրբեց, ու կենդանի հետաքրքրութեամբ նայեցաւ Լեւոնին դէմքին։

— Այո ... ճիշդ գուշակեցիք. Մեռնելէն մէկ երկու ժամ առաջ գրած է եւ խնդրած, որ նամակը ես անձամբ յանձնեմ Ծատրեանին, անձնական մանր իրեղէններու հետ ..

— Հրաշալի ազդանշան մը պիտի ըլլար այդ լուրը, Ծատրեանի համար,— ուրախացած, աւելի շատ ինքնիրեն խօսեցաւ Սոնիան,— ափսոս, այժմ շատ ուշ է, թէ չէ՝ հիմա կ'երթայի լուր տալու ... Ուրեմն, ձե՞զ ալ գրած է ... հետաքրքիր է շատ ...

Սոնիայի խօսելու ձեւէն Լեւոնը հասկցաւ, թէ աղջիկը կը ցանկար իմանալ նամակի բովանդակութիւնը, բայց չէր համարձակեր խնդրել։

— Կ'ուզէ՞ք կարդամ ..

— Օ՜, անշուշտ, եթէ միայն կարելի է ...

— Մասամբ ձեզ ալ կը վերաբերի ... ստիպուած եմ ինքս կարդալ,— ծոցէն Վահէի նամակը հանելով՝ բացատրեց Լեւոնը,— երբեմն տողեր թւանշանով գրուած են ... զգուշութեան համար, որ օտարի մը ձեռք անցնելու պարագային ..

— Ի հարկէ, հասկնալի է. խնդրեմ։

Սոնիան արմուկը յենած բարձին՝ պատրաստուեցաւ լսելու։

«Սիրելի Լեւոն եւ ընկերներ,— բռնեց կարդալ Լեւոնը, դողդոջուն ձայնը յաղթահարելու ջանալով,— ճակատագրական ժամը մօտեցած է։ Քանի պատեհութիւն կայ, կ'ուզեմ երկտողս հասցնել, վերջին մնաք բարով ըսելու համար, քիչ վերջը շատ ուշ կը լինի։ Անշուշտ ներելի է ինձ, կախաղանի սառնւքի տակ կանգնած մէկու մը համար, վերջին ցանկութիւն մը ունենալ։ Կ'ուզեմ ընկերներս հաւատան, որ վերջին ժամերս կ'ապրիմ այնպէս, ինչպէս ապրեցայ ամբողջ կեանքս։ Կը մտածեմ ձեր բոլորի մասին, մեր սրբազան գործի մասին, որու վախճանը տեսնել ինձ չվիճակուեցաւ։ Ո՜վ գիտէ, թերեւս ձեզմէ շատեր աւելի բախտաւոր լինին, տեսնելով հայրենիքի փայլուն ապագան, որու համար այնքան թարմ երիտասարդներ իրենց կեանքը նուիրեցին։

«Ի հարկէ, դժուար է մեռնիլ այսքան երիտասարդ տարիքի մէջ, երբ այնքան եռանդ կայ մէջս գործելու, երբ այնքան երազներ կը մնան չիրականացած։ Բայց պէտք է հաշտուիլ անխուսափելիի հետ եւ պատրաստուիլ մահուան։ Ես վստահ եմ, որ ձեզմէ ամէն մէկը հայ ժողովուրդի ազատութեան համար սիրայօժար իր կեանքը պիտի նուիրէր, ինչպէս նուիրեցին մեր հարիւրաւոր ընկերները։ Ես անոնցմէ ոչ մէկէն աւելի եմ։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Մոսկուա - Վոլկա ջրանցքը, տաժանակիր աշխատանքով։ Կեդր. գործադիր կոմիտէն միեւնոյն ատեն հրամայած է գործ ճարել այս դատապարտեալնե- րուն, 100էն 500 ռուբլի պարգեւ եւ շոգեկառքի տոմսակ տալ, տուն վերադառ- նալու համար, ինչպէս եւ մասնաւոր զարդանշան մը, հաստատելու համար թէ «հարուածային» գիր կատարած են Հնգամեայ ծրագրին վերծաղրու- թեան մէջ։ Այսինքն հալած - մաշած են Չեկայի խարազաններուն տակ։

*** «Փրաւտա» իբրեւ «ճարտարօրէն քողարկուած լրտես» կը մատնա- նշէ ոմն Սարգիսով, նախկին վարիչ Տանի ածխահանքի թրըստին։ (Այս հան- քերէն կը ճարուի Ս. Միութեան քարածուխին 60 առ հարիւրը)։ Թերթը կ՚ըսէ թէ այս կազմակերպութեան ղեկավարներուն տկարութիւնն է գլխաւոր պատճառը Տոնէցի արտադրութեան ահռելի անկումին, որ այս տարի աւելի պակաս պիտի ըլլայ քան անցեալ տարի։

Թերթերուն գինը եօթ՞ն պիտի բարձրանայ

«Թան» կը գրէ թէ Ֆրանսական թերթերու դաշնակցութեան ներկայա- ցուցիչները, դիմած են վարչապետին, անոր ուշադրութիւնը հրաւիրելով մա- մուլին ծանր կացութեան վրայ, իբրեւ հետեւանք վերջին դէպքերու եւ յուլիս 8ի հրամանագիր - օրէնքին։

Այս առթիւ կը արտնշայ թէ հակառակ բաժնեգիններու եւ հաստատուն յա- ւելման, 1937 յունիսի ընթացքին ծախքերը 32 առ հարիւր աւելի կ՚երեւան ելման, 1937 յունիսի ընթացքին ծախքերը 32 առ հարիւր աւելի կ՚երեւան, բաղդատելով 1936ի նոյն ամսուան ծախքերուն հետ։ 1937 յուլիս 1էն սկսեալ, Ֆրանքին նոր անկումը, ապրուստի սղութիւնը եւ յուլիս 8ի օրէնքին արտ- մադրութիւնները հետեւեալ նոր ծախքերը կը պատճառեն «Թան»ի (մտաւո- րապէս) —

1. Ֆրանքի նոր անկումին հետեւանքով 18 առ հարիւր — 2. Ապրուստի սղութեան հետեւանքով (աշխատավարձքի յաւելում) 5 առ հարիւր — 3. Արտասահմանի թղթատարական ծախքերու յաւելում 17 առ հարիւր — 4. Ֆրան- սայի եւ գաղթավայրերու թղթատարական ծախքերու յաւելում 300 առ հա- րիւր — 5. Հեռաձայնի ծախք՝ 30 առ հարիւր — 6. Ընդհ. եւ հեռագրական ծախք թղթակիցներու՝ 500 առ հարիւր — 7. Նամակադրոշմի ծախք՝ 30 առ հարիւր — 8. Զանազան յաւելումներ (տեղեկատու գործակալութիւններ) 10 առ հարիւր — 9. Հաշէթի փոխադրութեան ծախքը չկնա չէ ճշդուած) — 10. Թուղթի գնի յաւելում (դեռ անորոշ)։

Կը թուի թէ այս տեղեկութիւնները կը տրուին միտքերը պատրաստելու համար նոր յաւելման մը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՑԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ յուլիս 21ին ճամբայ ելած ըլլալով Երուսաղէմէն, Մար- սէյլ կը հասնի յուլիս 28ին (վաղը, չորեքշաբթի)։

ՍԵՐԳԻՈՑ Սինոդը օրթոտոքս եկեղեցիի կրօնական իրաւունքներէն եւ պարտականութիւններէն զրկեց վարչապետը եւ բոլոր նախարարները, Վատի- կանի հետ կնքուած պայմանագրին հետեւանքով։ Օրթոտոքս եկեղեցին օ- րէնքով, այս կախակայումը նախարանն է բանադրման, որ մտադրուած կը թուի։ Միեւնոյն ատեն գիր մը ուղղուեցաւ խնամակալ իշխանին, պահանջելով վարչապետին հրաժարումը։

ՃԱՓՈՆ կը շարունակէ զօրք ղրկել Չինաստան, միեւնոյն ատեն ապդարա- րելով որ Չինացիները հեռանան Փէքինի շրջանէն։ Այս վերջինները ալ պատ- րաստութիւններ կը տեսնեն, մասնաւորապէս ամրութիւններ շինելով։ Կը հա- կի որ 3000000 պահեստի զինուորներ համախմբուեցան Ճափոնի զանազան մա- սերուն մէջ, իրենց աջակցութիւնը խոստանալով կառավարութեան չինական քաղաքականութեան։

ՍՊԱՆԻՈՑ ապստամբները կ՚բռակի որ գրաւեցին Գրինէթ քաղաքը, Մադ- րիտի արեւմտեան շրջանին մէջ, փճացնելով կառավարական զօրքին յուլիս 6ի յարձակողական մտադրութիւնները։ Այս առթիւ հրատարակ- յայտնագիր եւ սպառնալով Հայրոդակցութեանց։ Այս առթիւ հրատարակ- ուած պեկույցը կ՚ըսէ թէ ապստամբներուն ձեռքը ինկան 2000 գերիներ, 15 թնդանօթ, մեծաքանակ ռազմամթերք եւ ուտելիք։ Հանրապետական հրամա- նատարութիւնն ալ իր կարգին յաղթանակներ կը ծանուցանէ։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Հանրապետութեան նախագահը, Պ. Էտտէ, որ վերջերս փա- րիզ եկաւ, վերադարձին լուծած է խորհրդարանը։ Ցաւալի է որ ժողովուրդը երկու մասի բաժնուած է եւ կիրքերու բորբոքումը կը շարունակուի նոյն սաստկութեամբ։ Երեսփոխաններէն 12ը մէկ կողմ բռնած են, 13ը միւս կողմ։ «Ժուռնալ»ի քաղաքական խմբագիրը, Սէն Պրիս, ողբալով այս երեւոյթին վրայ, լրջութեան հրաւէր մը կ՚ուղղէ Լիբանանցիներուն, դիտել տալով թէ վրայ, ... Թուրքերը, Սու- րիացիները ալս իրենց կողերուն միացած են Ալէքսանտրէթի Թուրքերը, Սու- րիոյ ծայրայեղ ազգայնականները եւ Անգլիոյ արաբական քաղաքականու- թիւնը»։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ 30 ատրճանակ, 100000 փամփուշտ, նոյնիսկ հրացաններ եւ գնդացիրներ գտնուեցան հանրակնոջ մը տանը մէջ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի «Եղիպատացի» կոմիտէին կողմէ 30 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սոսիէթէ Սավանթի GF սրահին մէջ, 28 Rue Danton։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Դ. ԲՈՒԼՂԵՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ղ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ԳԱՂԹՕՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱԿՆԵՐԸ

"ՎԷՄ,,

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի ժԹ. Թիւը։

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած է վարժարանիս 1937-1938 տարեշրջանը։ Այն ծնողները որ կը փափաքին իրենց զաւակները մեր քով արձանագրել, թող հաճին վարժարանիս ... ... դիմել ամէն Երկուշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 15էն 18ը։

Տնօրէնութիւն

Մեր հասցէն է՝ Direction du Collège Arménien Samuel-Moorat 26 rue Troyon. Sèvres S et O. (France)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հոգաբարձութիւնս կը յայտարարէ հետաքրքրուողներուն, թէ Տ. Առաքէ ... Փայլակ յառաջիկայ 30 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին պիտի դասախօսէ վարժարանիս սրահին մէջ պատմական ուսումնասիրութիւն մը, որուն նիւթն է.—

1.— Չիթանոսական եւ վրիստոնէական շրջան. 2.— Բաղդատութիւն երկու շրջաններու կենցաղին. 3.— Հայաստան եւ Հայ ժողովուրդը։ 4.— Գրի գիւտը եւ Հայ մատենագրութեան արագ ծաղկումը։ 5 — Հայ մատենագիրներու կեանքն ու գործերը։ 6.— Հայ եկեղեցին կատարած նշանակալից դերը մեր ազգային կեանքին մէջ, եւլն.

Մուտք ... ...

Հոգաբարձութիւն

Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Աւսի Կիճիրեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Սէն-Ակի Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920 1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային վարժարանները Թէմալեան շարժման ժամանակ Ամերիկացիներու միջոցաւ փոխադրուած են Գավալայի (Յունաստան) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է։

Ճանչցողները լուր տալու այն ... ... հասցէի ... Voskie Kidjirian, née Baharian. 56 rue de Bas Meudon. Issy les-Moulineaux. France (Seine)

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ — Թիւ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի գէնքերու պատմութիւնը։ Մօտ 300 էջնոց ... թուղթի վրայ, պատկերազարդ, գեղեցիկ հրատարակութիւն։

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ 10 Ֆր.

Միւս երկիրներ 15 Ֆր.

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ, R. Papazian 183 Avenue Jean Jaurès, Paris.

ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian-29 Atelerilor, Constantza (Roumanie)

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» Հրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie)

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20 A. Rue Vouli. Athènes (Grèce)

ԻՐԱՔ Գ. Սիւրմէեան, New Street, Bagdad (Iraq)։

ՀԱՐԱՒ-ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմէնիա»յի խմբագրատուն, San Salvador 462, Buenos-Aires (Argentine)։

Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince. Paris ուրուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չէ տրուած։

ԲՆԱԿԱՎԱՅՐՍ

>>>> o <<<<

ԽՄԲ. — «Հայրենիք» ամսագրէն կ՚արտատպենք հետեւեալ գրութիւնը ամերիկահայ երիտասարդ գրագէտ Ուիլիըմ Սարոյեանի, որ վերջերս ուշագրաւ դէմք մը դարձած է ամերիկեան գրականութեան մէջ։

Հօրեղբօրորդիս քշեց խուլխլած Ֆորտը տանը առջեւ եւ քաշեց գլխաւոր արգելակը, որովհետեւ պարզ արգելակները ամուր չէին, ու ինքնաշարժը սահեցաւ, խեղդուկ ճիչ մը արձակեց եւ կեցաւ։

Ան դուրս ելաւ ինքնաշարժէն, քալեց մինչեւ տանը եռեւի պարտէզը, գէպի երկինք նայեցաւ ու անդուլս — ներէն վեր ելլելով, խռհանոց եկաւ։ Ես գրեթէ վերջացուցած էի ածիլուիլս։

— Աքնաչելի օր մը պիտի ըլլայ այսօր, ըսաւ ան։

— Շատ լաւ, պատասխանեցի ես։

Ան իր գաւաթին մէջ սուրճ լեցուց, նստաւ ու սկսաւ նախաճաշ ընել։

Սեղանին վրայ կար հաց, կարագ, սուրճ, հայկական պանիր եւ սեւ ձիթապտուղ։

Ես ալ երեսս չորցուցի, սեղանին վրայի միւս գաւաթին մէջ սուրճ լեցուցի, նստայ եւ սկսայ ուտել։

Արձամանը խաչոր էր, ու ան խմեց չորս գաւաթ, իսկ ես երեք։ Ես ալ չորս գաւաթ պիտի խմէի, միայն թէ սրճամանին մէջ սուրճ չէր մնացեր։

X

Տակաւին մութ էր, երբ տունէն մեկնեցինք։ — Հետեւնիս չատ աղուոր ուտելիքներ ունեինք։ Ես ինքս կապեցի ծրարը, ըսաւ ան։

— Ո՞ւ եւ է խմելի՞ք, հարցուցի ես։

— Վեց շիշ գարեջուր, որոնք դրած եմ տուփի մը մէջ, որուն յատակն ու վրան թաց լաթեր տեղաւորած եմ, որպէսզի շիշերը չտաքնան, պատասխանեց ան։

— Արդեօք քիչ մը սառ չե՞նք կրնար գտնել, հարցուցի ես։

— Վստահ եմ որ կրնանք, սակայն կը հալի, պատասխանեց ան։

- Տարբերութիւն չըներ, շարունակեցի ես։ Մենք շատ լաւ կրնանք խմել գարեջուրը ճաշէն առաջ, եւ չեմ կարծեր, թէ սառը կը հալի մասնաւ- ճան ժամը տասնէն առաջ։

— Արշալոյսէն վերջ օդը շատ կը տաքնայ, ըսաւ ան։

— Տաք գարեջուր չեմ սիրեր, աւել- ցուցի ես։

Ես գիտեմ, թէ ուր կրնանք գտնել քիչ մը սառ այս ժամուն, յարեց ան։

— Այդ տեղը մեր ճամբային շա՞տ դուրս է, հարցուցի ես։

— Ոչ, պատասխանեց ան։

— Երկաթէ ձողը ես պիտի վար- ձնեմ, ըսի ես։

— Ոչ, ես պիտի դարձնեմ, ես գիտեմ, թէ ինչպէս պէտք է վարուիլ այս մեքենային հետ, պատասխանեց ան։

Ան դարձուց երկաթէ ձողը, մեքենան սկսաւ գործել, եւ մենք ալ մը- տանք մէջը ու քշեցինք։

— Չեմ կարծեր, որ այդ կողմերը վտակներ ըլլան, ըսի ես։

— Այն կողմերը տեղ մը առու մը կար, սակայն տարւոյն այս շրջանին կրնայ չորցած ըլլալ հիմա, պատասխանեց ան։

— Ձկները հետդ բերի՞ր, հարցուցի ես։

— Այո, բերի, պատասխանեց ան։

Եթէ այդ քանդրկուէնոցովը կարենաս զարնել ո եւ է բան, բախտով միայն եղած պիտի ըլլայ։

— Ինչո՞ւ, հարցուցի ես։

— Նշանոցը լաւ չէ, — պատասխանեց։

— Թերեւս յանցանքը աչքիդ է, — առարկեցի ես։

— Աչքս աղէկ է, պատասխանեց ան։ Աչքիս չէ յանցանքը։ Քանի կանգնէն ոչ աւելի հեռաւորութեան կը վրայ՝ նշան առի նապաստակի մը, եւ ընդակը վրիպեցաւ։

— Հաւանաբար աչքիդ պատճառով, յարեցի ես։

— Ոչ, իմ աչքս շատ աղէկ է, պնդեց ան։ Ըստ այդ նշանոցով առած նշանիս՝ նապաստակը պէտք էր սպաննէն զարնէի։

- Ես կրնամ իր աչանջէն զարնել նապաստակ մը երեսուն կանգուն հեռաւորութեան վրայ, յաւակնեցայ ես։

— Ոչ այս քանդրկուէնոցով, պատասխանեց ան։

— Թող ըսածդ ըլլայ։ Ի՞նչպէս է հրացանը, հարցուցի ես։

— Շատ լաւ է, պատասխանեց ան։

— Անոր ալ նշանոցը ո եւ է թերութիւն ունի՞, հետաքրքրուեցայ ես։

— Ոչ, սակայն, դուն անոր նշանոցին պէտք չունիս, պատասխանեց ան։

— Ոհ, զարմացայ ես։

X

Հին Ֆորտը արագօրէն ընթացաւ վէնթուրա պողոտայէն, յետոյ դան- դաղեցուց իր ընթացքը։ Հօրեղբօրոր- դիս քաշեց գլխաւոր արգելակը, եւ ինքնաշարժը սահեցաւ, խեղդուկ ճիչ մը արձակեց ու կեցաւ ածուխի եւ սառի խանութի մը առջեւ, որուն առաջին մասը գրասենեակ էր, ուր լոյս մը կը վառէր։

Հօրեղբօրորդիս գնաց եւ փորձեց դուռը։ Գոց էր։ Պատուհանէն ներս նայեցաւ եւ տեսաւ մարդ մը, որ կը քնանար աթոռի մը մէջ։ Ուստի դուռը ծեծեց։

Ժամանակ մը վերջը մարդը բացաւ դուռը եւ հարցուց.

— Ի՞նչ կ՚ուզէք։

— Փենսիլվանիայի ածուխ, պա- տասխանեց, պատասխանեց հօրեղ- բօրորդիս։

- Ածուխ չունինք տարւոյն այս շրջանին, ըսաւ մարդը։

— Շատ լաւ, պատասխանեց հօրեղ- բօրորդիս, այն ատեն սառոյց կ՚առ- նենք։

— Որչա՞փ սառոյց կ՚ուզէք, հար- ցուց մարդը։

— Քանի՞ է ձեր սառոյցը այս առ- տու, հարցուց հօրեղբօրորդիս։

— Նոյնը ինչպէս միշտ, պատասխա- նեց մարդը։ Ցետոյ աւելցուց. Կ՚... հասկցանք թէ ի՞նչ տեղի կ՚ունենա։

Ան յօրանջեց եւ արթնցաւ։

— Տասը սէնթի սառոյց տուր, ըսաւ հօրեղբօրորդիս։

Մարդը աներեւութացաւ եւ կէս վայրկեան եռքը ետ եկաւ կանեփէ տոպրակի մը մէջ դրած սառոյցի խորանարդով մը։

— Սառահատ մը ունի՞ք, հարցուց հօրեղբօրորդիս։

- Անշուշտ, պատասխանեց ... մը։

(1)

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ այլ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 28 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3483 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԽԱՌՆԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ամիսներէ ի վեր թարգմանութիւններ կը կատարուին այս թերթին մէջ, մասնաւորապէս ռուսերէն «Կովկաս»էն, որուն շուրջը համախմբուած են Կովկասի անկախութեան կուսակիցները։ Բուն բառով՝ անոնք որ այդ անկախութիւնը կ'ըմբռնեն մէկ ուղղութեամբ,— Ռուսաստանի դէմ ճակատ յարդարելով եւ իրենց կռնակը Թուրքիոյ տալով։

Թարգմանութիւն մըն ալ կ'երեւայ այսօր իսկ,— իբրեւ պատասխան վրացական թերթի մը մէկ գրութեան, որ հրատարակուեցաւ երեքշաբթի օր։

Անհրաժեշտ չէ քրքրել միւս հրատարակութիւնները, գաղափար կազմելու համար «Կովկաս»ի հետապնդած քաղաքականութեան վրայ։

Այս մէկ հատիկ պատասխանը, Հայտար Պամմատի ստորագրութեամբ, կ'ամփոփէ եւ «կը թարմացնէ» նախորդ գրութիւնները։

Իբրեւ պատասխան վրացի մենշեւիկեաններու օրկանին, որ խնդրական համարած էր Թուրքիոյ բարեկամութիւնը, բացատրելով թէ իրենց կամքէն կախում չունի այդ, Հայտար Պամմատ անգամ մը եւս կը յանձնարարէ իբրեւ բարեկամ ընդունիլ Թուրքիան։ Եւ դեռ աւելի բացորոշ խօսք մը,— վերջնական համարել Կովկասի ներկայ սահմանները։

— «Ճիշդ է որ մենք ոչ միայն «աւելորդ», այլեւ վնասակար կը գտնենք բոլոր վէճերը Կարսի, Արտահանի, Արդուինի եւ իրանեան Ատրպատականի մասին։ Ան որ նպատակ է դրած ստեղծել կովկասի անկախ պետութիւն, պէտք է ունենայ առողջ քաղաքականութեան հիմնական սկզբունք, վերացնելու բոլոր թիւրիմացութիւնները մեր հարաւի դրացիներուն հետ եւ հաստատելու շատ սերտ կապեր անոնց հետ։ Այս պարզ եւ անվիճելի սկզբունքէն ետք, մենք կ'ընդունինք նախ,— ոչ մէկ հողային անհամաձայնութիւն ոչ Թուրքիոյ եւ ոչ ալ Իրանի հետ։ Մենք վերջնապէս եւ անդարձ կը համարենք Կովկասի սահմանները, գծուած 1921ին Կարսի դաշնագրով։ Երկրորդ մենք վճռապէս կը հրաժարինք բոլոր այն եղելութիւններէն, գործողութիւններէն որ կատարուած են անցեալին մէջ եւ որոնք կրնային եւ կրնան մեր դրացիներուն մտածել տալ թէ ունինք յայտնի կամ գաղտնի ծրագրեր ներկայիս իրենց պատկանող հողերու վրայ։ Այս հարցին մէջ անհրաժեշտ է յստակութիւն։ Ամէն թերի միտք յղի է վտանգաւոր վախճանով եւ կրնայ սպառնալ կովկասեան համադաշնակցութեան գոյութեան»։

Յօդուածին շարունակութեան մէջ ալ, միշտ այս միտքն է որ կ'արծարծուի նոյն կոպտութեամբ.

— «Ազգային (?) Կովկաս պէտք չէ որ աչք տնկէ այն հողերուն որոնք թրքական կը ճանչցուին Խ. Ռուսաստանի կողմէ»։

— Պէտք է հրաժարիլ 1921 յունիսի յայտարարութենէն, որով կովկասեան ներկայացուցիչները կը պահանջէին վերահաստատել 1914ի սահմանները։

— «Ոչ Վրացիները եւ ոչ ալ Հայերը պէտք չէ յոյս ունենան թէ Լեռնցիները եւ Ազէրիները կը պաշտպանեն հողային այն պահանջները որ կը գտնուին Կովկասի ներկայ սահմաններէն դուրս։ Ողջամիտ Վրացիները եւ Հայերը պէտք չէ որ պատրանքներ սնուցանեն այս հարցի մասին»։

Ահաւասիկ ամբողջ ծրագիր մը, որուն վճռապէս կառչած է «Կովկաս»ը, իր Հայտար Պամմատներով եւ Թամպիյ Ելեկխոտներով, որոնք ռուսերէնի կողքին ֆրանսերէն «Կովկաս» մըն ալ կը հրատարակեն, այս միջոցին։ (Կ'իմանանք թէ ձեռնարկած են նաեւ, նոյն հատորէն անգլերէն եւ իտալերէն հրատարակութեան)։

Ուրեմն, «կովկասեան ճակատ»ը յարդարուած է ճիշդ այնպէս ինչպէս ծրագրեր էին սկիզբէն ի վեր, տարիներ առաջ, երբ լուսաւոր աստղը այլեւս պատմական «Պրոմեթէ»ն կը համարուէր։

«Կովկաս»ը «Պրոմեթէ»ն ալ գլեց անցաւ։ Եւ արդէն այս խմբակը անոր դէմ եւս լարուած է, ու բացորոշապէս պայքար կը մղէ անոր կարգ մը ղեկավարներուն, ինչպէս Հայ-Վրացական Միութեան դէմ։

Ի՞նչ կը հետեւի այս իրողութիւններէն։

Առաջին.— *Խ. Միութեան ալեկոծ եւ անստոյգ վիճակը թելադրուած է «Կովկաս»ցիներուն, իրենց տեսակէտները տարածելու, նոյն իսկ «միջազգայնացնելու» եւ պատեհ ժամուն գործելու համար։*

Երկրորդ.— *«Կովկաս»ցիները եւ անոնք որ Պրիւսէլի դաշինքը ստորագրեցին (բացի Հայերէն), կ'ուզեն Թուրքիոյ բարեկամութիւնը ապահովել ոչ միայն անոր հովանաւորութեան, գործնական աջակցութեան ապաւինելով, այլ եւ վեհանձնօրէն անոր շնորհելով յափշտակուած հողերը։*

Երրորդ.— *Այս խմբակը կ'աշխատի վարկաբեկել, նոյն իսկ ահաբեկել այն տարրերը, մասնաւորապէս Վրացիները, որոնք ըմբոստանալով տարիներու քարացած տեսակէտին դէմ, կ'ըմբռնեն թէ Կովկասի ժողովուրդներուն անկախութեան նոյնքան եւ աւելի թշնամի է Թուրքիան։ Ապա ուրեմն կը ձգտի կազմալուծել Հայ-Վրացական Միութեան կորիզը, ուժ առնելով Վրաստանի պաշտօնական ղեկավարութենէն։*

Չորրորդ.— *Կովկասի անկախութեան թրքամէտ կուսակիցները քաջալերուելով կարգ մը աշխարհակալ պետութիւններէ, հետզհետէ աւելի գործօն աշխատանքներ կը կատարեն Եւրոպայի գլխաւոր մայրաքաղաքներուն մէջ. աշխատանքներ որոնց բոլոր ծալքերը պարզ չեն տակաւին։*

Յառաջիկային վերապահելով ուրիշ մանրամասնութիւններ, այսօր կ'ուզէինք ըսել թէ այս բոլորը կը հարկադրեն մեզ ուշադրութեամբ հետեւիլ ամբողջ անցուդարձին։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔԱՒԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ ԵԿԱՒ ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ

>>>> • <<<<

Բազմաթիւ «ժողովուրդի թշնամիներ» դէպի բանտ

«Փրավտա», Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, այս միջոցին կրակ կը տեղայ խորհրդային մամուլի խմբագիրներուն վրայ։ Կուսակցութեան տեղական մարմինները կը յանդիմանուին թէ չեն հնազանդած վերջերս տրուած հրամանի մը, որ կը տրամադրէր իրենցմէ մէկը խմբագիր նշանակել տեղական թերթերուն։ (Այս հրամանը նոր մէջտեղ կը հանուի)։ Ապա պաշտօնաթերթը կը շարունակէ.

— «Աշխարհի ամէնէն ազատ եւ ժողովրդավար երկրին՝ Խ. Միութեան մէջ, միայն համայնավարութեան եւ մեր հայրենիքին հաւատարիմ անձեր կրնան պաշտօն վարել մեր թերթերուն մէջ, որեւէ հանգամանքով, խմբագիրներէն մինչեւ փոքր սրբագրողները։ Միայն Ստալինի Կեդր. Կոմիտէին եւ խորհրդային կառավարութեան հաւատարիմ զաւակները իրաւունք ունին խորհրդային հրապարակագրի բարձր դիրքը բռնելու։ Այսպիսի անձեր տրամադրելի են ամէն տեղ եւ զրպարտութիւն է այն խօսքը թէ խմբագրութեան յարմար տարրեր չկան։ Մեր բանուոր դասակարգէն, հաւաք. տնտեսութիւններէն եւ խորհրդային մտաւորականութենէն տասնեակ հազարաւոր տղաքներ եւ աղջիկներ կ'ուզեն օրագրող դառնալ, բայց իրենց ճամբան փակուած կը գտնեն ժողովուրդի թշնամիներու կողմէ որոնք սողոսկած են խմբագրական աթոռներու մէջ»։

Այս յառաջաբանէն վերջը, Մոսկուայի պաշտօնաթերթը կը մատնանշէ շարք մը խմբագիրներ, երիտասարդ կամ տարեց, իբրեւ ժողովուրդի թշնամիներ կամ լրտեսներ։

Այսպէս, կ'ըսէ թէ Ուկրայնայի «Փրավտա» թերթին խմբագիրները վարկաբեկելով իրենց կուսակցական թերթերուն վսեմ դերը, զանոնք դարձուցած են բոյներ՝ «ժողովուրդի թշնամիներու, աղտոտ լրտեսներու եւ դաւաճաններու»։

Կասպերովի, Սարաթովի «Կոմունիստ» լրագրին խմբագիրը, կը ձաղկուի իբրեւ լրտես։

Լէշինէր, Մոսկուայի «Երիտասարդ պահակ» թերթին եւ հրատարակչականին տնօրէնը, «զինակարգէն եղած է իբրեւ հաւատարիմ լրտես Ցայնելերի. Նախկին վարիչ Մոսկուայի երիտասարդ համայնավարական կազմակերպութեան»։ Ահա թէ ինչ մեղադրանքներ կը ծանրանան Լէշինէրի վրայ.— Քրքրելով իր անցեալը, հաստատուած է թէ ան բարեկամն էր շարք մը լրտեսներու, որոնց դիմակը վար առնուած է այժմ։ Ան կ'ամբաստանուի նաեւ թէ մսխած է պետութեան յումանները եւ տասնեակ հազարաւոր րուբլիներ յատկացուած է Քարելիոյ ցարանիներէն շինուած կարասիներ գնելու համար իր շքեղ յարկաբաժնին։ Իր վարած հրատարակչականը շատ քիչ լաւ գիրքեր տպած է։ Ան միեւնոյն ատեն երիտասարդութեան մէջ տարածած է ժողովուրդի թշնամիներու գործերը, պարզապէս ջնջելով հեղինակին անունը։

Ետքէն կը մեղադրէ թէ իբրեւ գլխաւոր խմբագիր գործածած է Օսիփով անուն մէկը, որուն միակ աշխատակցութիւնը եղած է կենսագրութիւնը «Հիթլերական լրտես եւ միջազգային լրտեսութեան գործակալ Թուխաչեւսքիի» (այն մարաջախտը որ գնդակահարուեցաւ վերջերս)։

«Խորհրդային Արուեստ»ի խմբագիրն ալ վտանգուած է, որովհետեւ «յեղափոխութեան ազնիւ ատլետին՝ Ձերժինսկիի լուսանկարը հրատարակած է այնպիսի աղճատ ձեւով մը որ անճանաչելի դարձեր է»։ Այս առթիւ գիտել կը տրուի թէ ճիշդ է որ պատկերին մէջ Չեկայի հիմնադրին քիթը վնասուած է, բայց հռչակաւոր արուեստագիտուհի մը շատ աւելի այլանդակուած է միեւնոյն թիւին մէջ, իբրեւ հետեւանք խայտառակ տպագրութեան մը։

Մաքրագործումը անխնայ կը շարունակուի ամէն կողմ, անշուշտ նաեւ Կովկասի եւ Հայաստանի մէջ։ Վլասով, Թիֆլիսի գլխաւոր թերթին խմբագիրը եւ պետական հրատարակչականի տնօրէնը, բանտարկուեցաւ։ Իրեն հետ տապալեցան գլխաւոր խմբագիրներն եւ աշխատակիցները։ Եէժով, Չեկային վարիչը, ամէն լիազօրութիւն կը վայելէ մինչ-այնպէս որ դժուար է գիտնալ թէ ինչ եղած են կամ պիտի ըլլան այս «կասկածելիները»...

Չորս «վարչապետներ» ալ ձերբակալուած

Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ հարիւրաւոր նոր ձերբակալութիւններ կատարուած են։ Մոսկուայի մէջ զրոյց կը շրջի թէ ձերբակալուած են ոչ միայն վերատեսչի յանձնաժողովի նախագահ՝ Անթիփով, եւ տնտեսական գերագոյն խորհուրդին նախկին դեր-նախագահ՝ Լոմով, այլեւ դատական գործավարը՝ Քրիլէնքօ, որ ընդհ. դատախազ էր հռչակաւոր Վիշինսքիէն առաջ։

Կ'ըսուի թէ կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին նաեւ երկու կիներ, մէկը՝ Տիկին Պէթի Քլան, որ կ'ամբաստանուի իբրեւ լրտես, միւսը՝ ականաւոր գեղասանուհի մը, Նաթալիա Սաց։ Այս վերջինը, որ կինն է Ներքին գործավարին, կ'ամբաստանուի թէ սերտ յարաբերութիւններ կը մշակէր Եակոտայի երբեմնի օգնականին՝ Փոքրոֆիեւի, որ ձերբակալուեցաւ վերջերս։

Գերմանական թերթերը մասնաւոր կարեւորութեամբ կ'արձանագրեն ձերբակալութիւնը Պերլինի նախկին դեսպանին՝ Զինչուքի, այժմ գործավար Ներքին առեւտուրի։

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն «Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի, յուլիս 26 թուականով.— *Ստալինի հրամայած մաքրագործումը յառաջ կը տարուի ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, եւ ամէն օր հարիւրաւոր քաղաքացիներ կը ձերբակալուին թրոցքիական կամ խափանարար գործունէութեան եւ լրտեսութեան համար։*

Վերջին կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին խորհրդային հանրապետութեանց վարչապետները, մէջն ըլլալով Սպիտակ Ռուսաստանի, Վրաստանի եւ Ուզպէկիստանի վարչապետները։ Ձերբակալուած են նաեւ Քիէվի, Խարքովի, Չերնիգովի եւ Տօնի աւազանին ձայնասփիւռի կայաններուն տնօրէնները։ Անխնայ կը մաքրագործուի մամուլը, ինչպէս եւ ձայնասփիւռը։ Բացի «Թաս» հեռագրական գործակալութեան տնօրէն Ցալէյքինէն, որ ձերբակալուեցաւ երկու շաբաթ առաջ, բանտարկուած է նաեւ նախորդ դեր-տնօրէնը, Մէնքէս, իբրեւ ժողովուրդի թշնամի։

*** *«Փրավտա» զարմանազան բաներ կը պատմէ իր ամբաստանութեանց մէջ։ Կը գրէ թէ ժողովուրդի թշնամիները հազարումէկ խորդախութեանց կը*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻՇՏ ԱԶԳԻ ՀԵՌՈՒ

—.—

— Ցուցահանդէսը գացի՞ր, տեսա՞ր Խ. Հայաստանի բաժինը։

— Գացի, տեսայ եւ... գաղթեցի։ Պատմեմ, լսէ։

Ահա խորհրդային տաղաւարը, հոյակապ եւ բարձրայաց ճակատով մը, որուն կատարը կը փայլին մուրճը եւ մանգաղը, մէկը՝ երիտասարդի մը՝ միւսը՝ աղջկան մը ձեռքին մէջ։ Դրան վերեւ կ'երեւայ դասական նշանախօսքը,— Չունեւորներ բոլոր երկիրներու, միացէք, 11 հանրապետութեանց լեզուներով։ Ուրեմն, նաեւ հայերէն — պրոլետարներ բոլոր երկիրների!

Մտէք ներս.— ծով եւ անտառ պիտակի եւ անպիտան գիտելեաց։ Կուսակցական շանթայից ռէքլամներ, բայց եւ գեղեցիկ նմանումներ։

— Հայկական բաժի՞նը, օրիորդ։

— Առանձին բաժիններ չկան. կան արտադրութիւններ բոլոր հանրապետութիւններէն, այստեղ եւ այլուր։

Ահաւասիկ մետաքսի կտոր մը՝ իբրեւ «զիրբ» (գինանշան) հայկական [illegible]։ Ահա տօթ ծխատուփ մը, սուր մը եւ ուրիշ իրեր իբրեւ ռակերչական ձեռարուեստ։ Կան եւ հիւսուածեղէն, զարդ եւն.։

Ահա այսքան։ Եւ այսպէս։

Ձեռ հաշուեր, անշուշտ, իւրաքանչիւր ճիւղի մէջ դրուած [illegible]ները։

Օրինակ, մամուլի բաժնին մէջ կ'երեւան հայերէն թերթեր ալ (միշտ բոլշեւիկեան)։ Գիրքերու բաժնին մէջ՝ նաեւ հայերէն հրատարակութիւններ, իբրեւ նմոյշ թարգմանութեան եւ տպագրութեան։

Իսկ ամէնէն կարեւորը չպատմեցի։

Դուռէն ներս չմտած, աջ եւ ձախ թեւերուն վրայ կը տեսնես տարածուն որմանկարներ, խօսուն խորհրդանշաններով։

Խորհրդային Միութեան բաղկացուցիչ տարրերը, ժողովուրդներն են։ Բանուորներ եւ գիւղացիներ, միացած միեւնոյն դրօշին տակ, եւ իւրաքանչիւրին վերեւ՝ արձանագրութիւն մը երկրին լեզուով — ռուսերէն, վրացերէն, թաթարերէն եւն.։

Այս բոլորը գեղեցիկ տպաւորութիւն մը կը գործեն, երբ որ դէպի դուռ կը յառաջանաս։

Բնականաբար փնտռեցի հայկական մասն ալ — խորհրդանշանը Խ. Հայաստանի։

Աջ նայեցայ,— Վրացի եւ Ազէրի, ուրիշներու կարգին։

Ձախ նայեցայ,— բազմաթիւ ցեղեր, եւ նորէն Ազէրին եւ Վրացին՝ ձեռք ձեռքի կամ սիրալիր նայուածքներով։

Մէկուն — միւսին հարցնելով, ի վերջոյ գտայ հայկականը։

Երկու պատերուն առջեւէն անցնելով, պատը ոլորելով կը դառնաս դէպի ձախ եւ աջ։ Պատկեր մը։ Նեղ պատն ի վեր, գիւղացի մը փափախը գլխուն, դիմացն ալ հայ աղջիկ մը — խոլապէս յաչող — գառնուկ մը գրկած։ Գառնուկ մը կամ ոչխար մըն ալ՝ գետինը։

Ահա այս է որ կը կոչուի հայկական Խ. Ս. Հանրապետութիւն։ Բոլորովին առանձին։ Նետուած պատին ետեւ, այնպիսի անկիւն մը որ մարդու միտքէն չանցնիր։ Հեռու ոչ միայն աչքէ, այլ եւ սրտէ։

Այսպէս չէ՞ եղած մեր պատմութիւնն ալ, դարերու ընթացքին։

Միշտ աչքէ եւ սրտէ հեռու։ Կամ սրտի ցաւ։

Վ.Ա.Հ.

250,000 ԶԻՆՈՒՈՐ ՄԱՏՐԻՏԻ ԱՌՋԵՒ

Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն

Վերջին լուրերու համաձայն, աւելի քան 250000 զինուորներ համախմբուած են Մատրիտէն 15 մղոն հեռու, Պրիւնէթի շուրջը։ Երեքշաբթի օր 200 հրասայլեր եւ հազար օդանաւեր կրակ տեղացին, անխնայ կոտորելով բազմաթիւ զինուորներ։ Կը թուի թէ երկու կողմերն ալ ամէն ինչ աչքի առած են, պատերազմը շահելու համար։ Զօր. Ֆրանքօ կրակի գիծը նետած է բոլոր տրամադրելի զինուորները։ Բազմաթիւ նոր թնդանօթներ, հրասայլեր եւ օդանաւեր կը հասնին հարաւէն։ Յաճախ կռիւները կը մղուին կոկորդ կոկորդի, հրացանի սուիններով կամ դաշոյններով, աւելի քան 100 աստիճան տաքութեան մէջ (Ֆարէնհայթ)։

Մատրիտի լուրերուն համաձայն, ապստամբները 7000 հոգի կորսնցուցած են վերջին կռիւներուն մէջ, թիզ առ թիզ կռուելով Պրիւնէթի շուրջը։ Իսկ ապստամբները կը յայտնեն թէ գրաւած են 40 քառակուսի մղոն տարածութեամբ ռազմագիտական դիրք մը, պաշարելով առ նուազն 3000 հոգի։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, յուլիս 7էն ի վեր առնուազն 30.000 կարմիր զինուորներ սպաննուած կամ վիրաւորուած են Պրիւնէթի կռիւներու մէջ, 24 թնդանօթներ գրաւուած եւ 100 օդանաւեր վար առնուած են. իսկ ձեռք անցած գնդացիրներուն, ուրիշ զէնքերու եւ ռազմամթերքի քանակութիւնը «այնքան մեծ է որ կարելի չէ հաշուել»։ Հանրապետական զօրքը կատաղօրէն կռուեցաւ, ետ առնելու համար նախկին դիրքերը, բայց ետ մղուեցաւ։

Մինչ ճակատամարտը կը շարունակուէր ռազմադաշտին վրայ, Մատրիտի գարեջրատուները գիշեր-ցերեկ կը բանին, գարեջուր հասցնելու համար զինուորներուն, որոնք շարաչար կը նեղուին սարսափելի տաքէն։

Կառավարական վերջին զեկոյցը կ'ըսէ թէ անվթար կը մնան ամէնէն կարեւոր դիրքերը։

Անգլիական ծրագիրն ալ ջուրը ինկաւ

>>>> • <<<<

Ոչ միջամտութեան յանձնախումբը երկուշաբթի օր ժողով գումարելով, չորս ժամ վիճաբանեցաւ երկու հարցարաններու մասին, մէկը՝ անգլիական, միւսը՝ իտալական։ Գերմանիա ետ չմնալու համար յայտնեց թէ ինքն ալ հարցարան մը կազմած է, բայց մէջտեղ չհանեց։ Արդիւնքը այն եղաւ որ, թէ անգլիական եւ թէ իտալական հարցարանները մէկդի դրուեցան եւ միջին հարցարան մը մշակուեցաւ։ Ուրիշ խօսքով, կացութիւնը կը մնայ նոյն անելին մէջ։

Անգլիական հարցարանը կը պարունակէր եօթը հարցումներ, որոնք չինած մնան։ Գլխաւոր հարց այն էր որ պատերազմիկ իրաւունքներ տրուին Սպանիոյ երկու կողմերուն ալ, պայմանաւ որ լուրջ ձեռնարկ մը կատարուի, ետ կանչելու համար տասնեակ հազարաւոր օտար կամաւորները։ Բրիտանական պատուիրակը առաջարկեց 27 պետութեանց հաղորդել այս հարցարանը, բայց իտալական դեսպանը կարգ մը վերապահումներ յայտնելով, իր հարցարանը ներկայացուց որ շատ տարբերութիւն չունէր անգլիականէն։ Ֆրանսական դեսպանը ձայն տուաւ անգլիական հարցարանին, գերմանականը՝ իտալականին, ինչպէս միշտ։ Եւ ժողովը վերջացաւ զովացուցիչներով։

Ե. ՕՇԱԿԱՆ *Մարսէյլ հասած է երէկ, երեքշաբթի եւ պիտի մնայ քանի մը օր, ինչպէս կը հեռագրեն մեզի։*

ԼԵԶՈՒՆ ՕՏԱՐ, ԲԱՅՑ ՍԻՐՏՆ ՈՒ ՄԻՏՔԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

»»»» o ««««

Հայաստանի Հանրապետութեան տարեդարձի Սոֆիայի տօնակատարութեան էինք: Ընկեր մը մօտեցաւ ինծի ու յայտնեց թէ պարոն մը կ'ուզէր ծանօթանալ հետս:

Անսխալ, անթերի հայերէն մը ու չափազանց կիրթ շարժումներու տէր Պ. Պ. Կամսարականէն առիթ ունեցայ հետաքրքիր անմիջապէս, թէժ բարձրանալու համար. Անկէ վերջ առիթ ունեցայ զինքը տեսնելու քանի մը անգամ: Իր տեսած ծանօթ էի Ցառաջէն: Կարդացեր էի Վիէննայի մէջ իր դասախօսութիւններու մասին գրուած թղթակցութիւնը: Իմ վրայ խորապէս ազդեց, սակայն, իր հայկական չխզուած զիծը, որ հազուադէպ է, տարաբախտաբար, համալսարանաւարտ մեր նոր երիտասարդութեան քով:

Անթերի հայերէն, ըսի: Հարկ է ոչ ճշդել, — Պ. Պ. Կամսարական մը... տուլին կը հետապնդէ հայերէն ամենապարզ բառերն իսկ, զանոնք իր յիշողութեան ցանցին մէջ առնելու եւ իր ... ատարացած առոգանութեամբը արտաբերելու համար: Բայց, հայերէնապուրկ այս երիտասարդ մտաւորականին մէջ Հայը յանկարծ կը ցցուի ձեր դէմ, երբ գերմաներէն, անգլիերէն, ֆրանսերէն կամ ռուսերէն լեզուով կը սկսիք խօսիլ իր հետ: Հայը, սակայն, որ զգացողութիւն չէ, այլ գիտակցութիւն մը:

Իր կենսագրութեան ծանօթ չեմ: Բուցէ անհրաժեշտ ալ չէ այդ, երբ մէկ երկու գլխաւոր գիծերը կան, — ծնած ըլլալ իբրեւ պատկեր ռուսական բանակին պատկանող զօրավարի մը, մեծնալ ռուսական շրջանակի մէջ, ուսումը ստանալ Եւրոպա, ու գիտնալ միայն որ խորտակուած ու կոտորակուած ժողովուրդի մը արիւնը կը կրես երակներուդ մէջ: Ահա պատճառներ, որոնք, կը խորհիս, այս երիտասարդ մտաւորականը եւս «այլասերած» պէտք էր ըլլային: Ընդհակառակը, պէտք էր ըլլային իր մէջ ամէն աղդային գիծ ու ձգտում: Մինչ Պ. Կամսարական կ'ըսէ.

— Իմ գլխաւոր նպատակս է համաշխարհային ներկայ խիստ պայմաններուն մէջ, երբ երկիրէ երկիր այնքան չճշտուած է ազգայնականութիւնը, առիթներ, հանրային ծանօթութիւններ, որոնց շնորհիւ կարելի ըլլայ Հայերս եւս տեղաւորել մշակոյթի ներկայ համաշխարհային զատուորումին մէջ, ինչպէս անցեալին է եղած:

Հայերէն այս պարբերութեան արտաբերումը անկարող է ընել Պ. Կամսարական: Բայց, այդ նպատակին հասնելու ճիգն ու կարելիութեան հաւատքը չափազանց խոր են իր մէջ:

Հիմա, դուք ձեզի, այս տխրալի հարկադրեցէք այն մտաւորականներուն հետ, որոնք ծնած են հայկական միջավայրի մէջ, ապրած են հոն, սորված են հայերէնը հայ վարժարաններու մէջ բայց, ինկած ըլլալով՝ պատահաբար թէ որոշ ցանկութեամբ՝ եւրոպական բարձրագոյն հաստատութենէ մը ներս, իրենց մէջի Հայը օրէ օր կամ յանկարծ սպառեր-ած է: Մականունները կլորցած կամ կրճատուած են: Լեզուն լքուած: Ծանօթութիւններն աղօտած: Ու կապը, ինչպէս կ'ըսեն, կտրուած է կամովին, իրենց ու իրենց ազգին միջեւ: «Ազգ»ի՞ն: Անոնց համար անիկա անիմաստ կամ անշնորհ գոյութիւն մըն է այլեւս: Տեսակ մը տղաւոլ: Ցեղն զանգուած մը, որ ոչինչ ունի պատուաբեր...

— Մեր մէջ շատեր — կ'ըսէ Պ. Կամսարական, — բայց մանաւանդ նորահաս մտաւորականներ՝ որոնք Եւրոպա կ'ապրին, դրեթէ բացարձակապէս զուրկ են մեր ժողովուրդի անցեալին ու արժէքներու մասին տարրական ծանօթութիւններէ:

— Անիկա պէտք է բացատրել, մասամբ, մեր այժմու քաղաքական անհաստատ պայմաններով, կը ջանամ միջամտել:

— Այո, կը համաձայնիմ, բայց, ընդունեցէք որ անոնց քով կը պակսի նաեւ ցանկութիւնն ու ճիգը: Ես յաճախ առիթ ունեցած եմ խօսելու շատերու հետ: Ու ցաւած, որ, բոլորովին անտեղեակ մեր ժողովուրդի հին ու նոր արժէքներուն, նախընտրած են կենակ դարձնել, տիրապետուած մասնաւորապէս եւրոպական մշակոյթէն. Հարկ է վերագրաւել այս կորսուած ուժերը. Տալ անոնց ծանօթութիւններ: Սկսիլ ծրագրեալ աշխատանքի մը:

— Ինքնանուաճման կարելիութիւնները չեն պակսիր, կ'աւելցնեմ, ոչ ալ միջոցները: Կը բաւէ որ ճիգը եւ ցանկութիւնը անպակաս ըլլայ: Դուք, օրինակ...

— Այո, կ'ընդհատէ անմիջապէս, ես երկար ատեն ուսումնասիրեցի մեր պատմութիւնը: Կարդացի ինչ որ կրցայ գտնել: Ու գտայ՝ ինչ որ կարելի է գտնել, օտար կամ հայերէն լեզուով: Հայերէն ալ, անշուշտ, քանի որ հետզհետէ ձեռք ձգեցի հասկնալու վարժութիւն մը:

— Ի՞նչ են եղած ձեր գլխաւոր աշխատանքները:

— Աշխարհագրական ու տնտեսական: Տուած եմ դասախօսութիւններ, պատրաստած եմ յօդուածներ ու քարտէսներ: Օրինակ, գերման աշխարհագրական պարբերականին «Petermanns Géographischen Mitteilungen »ի մէջ, որ աշխարհի մեծագոյն եւ ամենահին պարբերականներէն մին է, լոյս տեսաւ «Արդի Հայաստան» յօդուածս: Հոն խօսուած է Հայաստանի տնտեսական կեանքի մասին (No. 7/8 1937, էջ 206). Այս պարբերականը ոչ մէկ քաղաքական ձգտում ունի: Ես խիստ է իր այդ տեսակէտին մէջ: Երեւակայեցէք որ խմբագրութիւնը մերժեր էր տեղ տալ իմ հետեւեալ տողիս — « չենք կրնար ըսել թէ հոն (Հայաստանի մէջ) կեանքը լա՞ւ է թէ գէշ»:

— Այդ պարագային, ուրեմն, դուք փաստօրէն կը հրաժարիք քաղաքական ձգտումներ ի յայտ բերելէ:

— Երեւութապէս, այո: Բայց միւսկանին մէջ, ես կը ջանամ նաեւ քաղաքական նպատ մը ապահովել: Իմ հիմնական ցանկութիւնն է գիտական աշխարհին ծանօթացնել Հայաստանը որ գոյութիւն ունի հակառակ Թուրքերու կողմէ կատարուած ջարդերուն: Իմ երկրորդ աշխատանքս լոյս պիտի տեսնէ, հաւանաբար սեպտեմբերի թիւով, Աւստրիոյ Աշխարհագրական Ընկերութեան պարբերականին մէջ, խորագիրն է «Ներկայ Հայաստանի աշխարհագրութիւնը»: Անկէ առաջ պատրաստեր էի աշխատանք մը Թուրքիոյ եւ Իրանի մասին, — զուգահեռական մը երկու երկիրներու ներքին յեղաշրջումներու մասին՝ գաղափարական, ազգայնութեան հարցի, տնտեսական, հաղորդակցութեան միջոցներու եւ այլ մարզերու մէջ: Առանձինէ զատ, ուսումնասիրութիւններ ծայրագոյն եւ Մերձ. Արեւելքի երկիրներու մասին: Նաեւ՝ Եթովպիոյ: Իմ աշխարհագրական քարտէսներուս հրատարակութիւնը ստանձնած է «Թրայթակ է Գէրնուր», որ միջազգային մեծագոյն հրատարակչականներէն մին է:

— Ուրեմն, ձեր աշխատանքները սահմանափակուած են գիտական այդ երկու մարզերուն մէջ:

— Գլխաւորապէս, այո: Բայց, անոնց կարգին նաեւ ազգային նիւթեր: Օրինակ, Վիէննայի մէջ ես խօսեցայ Հայոց եկեղեցիի մասին: Հասկնալի է որ առիպուած էի ուսումնասիրել նիւթս, օգտուելով շատ մը հեղինակութիւններէ, սկսած Օրմանեանէն մինչեւ օտարները: Այս աշխատանքիս նպատակը երբեք զուտ կրօնական չէր: Եւրոպայի մէջ, Հայ երիտասարդը, մտաւորական ըլլայ թէ հասնարակ, զարգացումի տէր, երբ իր կրօնական ծագման մասին խօսք ըլլայ, կը դժուարանայ պատասխանել: Ու կը նախընտրէ, օրինակ, ինքզինքը նետել ծանօթ որակումի մը մէջ, — «կաթոլիկ»: Անիկա արդիւնք է տառաքիական ու կաթոլիկ կամ ուրիշ եկեղեցիներու տարբերութիւններու մասին իր անտեղեակ ըլլալուն: Իմ այդ աշխատանքս գրկեցի Անթիլիաս: Ձիրգան հրատարակել՝ գերմաներէն տպագրելու դիւրութիւն չունենալով: Ամէն մէկ դասախօսութեանս ընթացքին, անպայման կ'ընեմ զուգահեռներ, ինչ կ'ըսէի մասին որ խօսիմ, որ եւ է երկրի մէջ, զուգահեռներ կ'ընեմ նոյն երկրի նոյն կէտերուն հետ, ուրկէ ունկնդիրք օտարները անուղղակի միջև մտածելու թէ Հայաստան ալ առեղծած, հնարած կամ կատարած է այն բոլորը, որոնցմով կը հպարտանան իրենք:

Պ. Կամսարական կ'ուրախանայ երբ իրեն կը խօսիմ անգլիերէն «Հայրենիքի» մասին, որ ներքին նուաճում ներուն կը ծառայէ: Կ'առաջարկեմ իր աշխատանքները տրամադրել մեր ամսագրին: Կը խոստանայ: Կը խօսի, իր կարգին, կովկասեան ժողովուրդներու յարաբերութեանց մասին եւ Սարդարապատը կը բաղդատէ Աւարայրի հետ: Եւ երբ կը բաժնուէինք իրարմէ, կը խորհիմ թէ այս ուղղութեամբ որքան մեծ դեր ունին կատարելիք ինք ու իր նմանները: Արժէն Գարոյի զաւակն ու զօրավար Կամսարականի զաւակը իրենց կարգին զուգահեռ մըն են մեր կեանքին մէջ: Հարուստ՝ անցեալի մեծ արժէքներու ժառանգութեամբ ու հաւատաւոր՝ ապագայի մասին, իրենք տրտաքին իսկ մենք՝ ներքին ճակատներուն վրայ հարկ է որ ջանանք վերականգնել գիտակցական ամուր խարիսխ մը, ու հիմնաքարը դառնալ նոյնքան ամուր հաւատքի մը:

ԿԱՐՕ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՆՈՐԷՆ ԿՈՎԿԱՍԻ

ՀԱՐԱՒ. ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ»

ԽՄԲ. — Երէկ երատարակեր էինք վրացի միութենականներու օրկանին մէկ յօդուածը՝ Թուրքիոյ «բարեկամութեան» մասին: Թրքամէտ քաղաքականութեան ախոյեաններէն Հայաստար Գամմատ խմբեալ պատասխանը կը գրէ այս խորագրին տակ, «Կովկազ»ի 1937 յուլիսի թիւին մէջ (No 6 42). —

«Մեր ընթերցողները «Մամուլի» բաժնին մէջ կը գտնեն Պ. Մարջանաշվիլիի յօդուածը «Կավկազ»ը. Կովկաս եւ Թուրքիա վերատառութեամբ: Սոյն յօդուածը առնուած է վրաց միապետականներու թերթ՝ «Կարդլոսէն» ուր կը խօսուի Կովկասի եւ Թուրքիոյ սահմաններուն մասին ուր մինչ ճշդիւ չեն բացատրուիր մեր նպատակները եւ ցանկութիւնները:

Պ. Մարջանաշվիլիի տրամադրութիւնները, աւելի ճիշդ ժռավախութիւնները, ցաւ ի սիրտ կը բաժնեն մեծ թիւով եւ ուրիշ վրացի ընթերցողներ: Մենք հարկադրուած նորէն կ'անդրադառնանք նոյն հարցին, որուն անցեալին մէջ արդէն նուիրած ենք բաւական յօդուածներ:

Պ. Մարջանաշվիլին ճիշդ կը ներկայացնէ մեր միտքերը, երբ կը գրէ թէ մեր կարծիքով Կովկասցիները պէտք է անկեղծօրէն եւ առանց պայմանի ընդունին ներկայ սահմանները Թուրքիոյ եւ Իրանի հետ:

Ճիշդ է որ մենք ոչ միայն «աւելորդ այլ եւ վնասակար կը գտնենք բոլոր վէճերը Կարսի, Արտահանի, Արդուինի եւ իրանեան Ատրպատականի մասին: Ան որ նպատակ է դրած ստեղծել կովկասեան անկախ պետութիւն, պէտք է ունենայ առողջ քաղաքականութեան հիմնական սկզբունք, վերացնելու բոլոր թիւրիմացութիւնները մեր հարաւի դրացիներուն հետ եւ հաստատելու շատ սերտ կապեր անոնց հետ: Այս պարզ եւ անվիճելի սկզբունքէն նաբ. մենք կ'ընդունինք նախ, — ոչ մէկ հողային անհամաձայնութիւն ոչ Թուրքիոյ եւ ոչ ալ Իրանի հետ: Մենք վերջնապէս եւ անդարձ կը համարինք Կովկասի սահմանները գծուած 1921ին Կարսի դաշնագրով. Երկրորդ մենք վճռապէս կը հրաժարինք բոլոր այն ելոյթներէն, ...րծողութիւններէն որ կատարուած են անցեալին մէջ եւ որոնք կրնային եւ կրնան մեր դրացիներուն մտածել ...ալ թէ ունինք յայտնի կամ գաղտնի ձգտումներ ներկայիս իրենց պատկանող հողերու վրայ: Այս հարցին մէջ անհրաժեշտ է յստակութիւնը: Ամէն թերի միտք յղի է վտանգաւոր վախճանով եւ կրնայ սպառնալ կովկասեան համագաշնակցութեան գոյութեան:

Պ. Մարջանաշվիլին կը յայտարարէ. — «Թուրքիոյ հետ բարեկամութիւնը երբեք մեզմէ կախում չունի». Մենք այդպէս չենք մտածեր: Մենք կը կարծենք թէ շատ բան կախում ունի այն բանէն թէ ինչ տեսակ դիրք կը բռնենք Թուրքիոյ հանդէպ, որ վստահութիւն ներշնչէ իրեն եւ համակրանք քաղաքական մեր ցանկութիւններու հանդէպ: Պէտք է անկեղծ եւ պարզ ըսենք, որ կովկասեան քաղաքական տարագրութիւնը այդպիսի դիրք չէ ունեցած, բացի մեր թերթէն: Պ. Մարջանաշվիլին երեւի չի մէջեր վրայ փողբաժանականներու թշնամական ելոյթները Թուրքիոյ մասին Բ. Միջազգայինի մէջ, կամ հակաթուրք գրութիւնները «Պրոմէթէի» մէջ, նաեւ 1921ի յունիսեան յայտարարութիւնը չորս կովկասեան հանրապետութիւններու, ուր Ազրբէյջան, Հայաստան, Վրաստան եւ Հիւս. Կովկասի պաշտօնական ներկայացուցիչները կը պահանջէին վերահաստատել 1914ի սահմանները: Սոյն յայտարարութիւնը որ հանրութեան սեփականութիւն դարձաւ, յետագային մերժուեցաւ միայն Հիւս. Կովկասի պատուիրակութեան կողմէ: Ազրբէյջանեան, Հայկական եւ վրացական «պաշտօնական» կազմակերպութիւններու համար, որոնք ստորագրած էին սոյն յայտարարութիւնը, մնաց ցարդ պարտադիր եւ ընդունելի: Սոյն «պաշտօնական» կամ իրենք զիրենք պաշտօնական ցոյց տուող կազմակերպութիւններէն դատ, մենք չենք գիտեր, բացի «Կավկազ» թերթէն, ոչ մէկ քաղաքական խմբակցութիւն որ հրապարակաւ հրաժարած ըլլայ 1921ի յայտարարութենէն եւ չսեն-նար զաղտնի ցանկութիւններ տարածուելու ի հաշիւ ներկայ Թուրքիոյ:

Պ. Մարջանաշվիլի կ'ըսէ՞ թէ ...գեօք որ Անգարայի համար Կովկասցիներու այս դիրքը բարեկամական է: Մենք կ'ենթադրենք, որ «մախաթը պարկի մէջ չի պահուիր» եւ մեր չահերը կը պահանջեն, կարելի եղածին չափ շատ ուղղամիտ դիրք բռնել մեր հարեւանին հանդէպ: Առանց անոր բարեկամութեան մենք չենք կրնար գլուխ հանել մեր անկախութիւնը:

Այսպէս պարզ եւ յստակ է «Կավկազ»ի դիրքը Անգարա ընթերցողը այդ կը նկատէ մեր թերթի առաջին թիւէն որ կարմիր գիծի պէս անցած է մեր գրութիւններուն մէջ:

Սակայն կայ թիւրիմացութիւն մը, կը կարծենք ոչ չարամտօրէն առաջ եկած, որ կը կազմէ Պ. Մարջանաշվիլիի յօդուածի հիմնական կէտը. Այդ այն տեղն է, ուր կը խօսուի Պրիստա — Լիտովսկի դաշնագրի մասին եւ ուր կ'ըսուի թէ մենք կ'ուզենք ...հաստատել զետին մը, ուր Թուրքիան նոր պայմաններու մէջ հնարաւորութիւն ունենայ նորէն յափշտակել հող վրացական երկրէն: Խօսքը Գաթումի մասին է: Եթէ Պ. Մարջանաշվիլի նեղութիւն կրէր, ոչ կանխակալ այլ առարկայական ձեւով կարդալ այն բոլորը ինչ եղած է ...տպուած ընթացքին գրուած են մեր թերթին մէջ Թուրքիոյ եւ մեր յարաբերութեանց մասին, այդպիսի մեղադրանք պիտի չուղղէր մեզի: Մենք երբեք եւ ոչ մէկ տեղ կ'ըմնակից հաշուած չենք Պրեստ-Լիտովսկի դաշնագրի: Մենք միշտ նկատի ենք ունեցած եւ ունինք սահմաններու վիճակը: Թող ներուի մեզի սոյն կրկնութիւնը: Առողջ միտքը մեզ կը թելադրէ թէ ազգային(?) Կովկասը չհաշտուած Թուրքիոյ բարեկամութեամբ եւ օգնութեամբ, պէտք չէ ...ր դնէ այն հողերուն վրայ, որոնք Թրքական կը ճանչցուին [illegible] կողմէ: Ինչ կը վերաբերի Գաթումին, թող Պ. Մարջանաշվիլին վստահ ըլլայ, որ այդ քաղաքի բախտը մեզ ոչ նուազ կը հետաքրքրէ քան ինքը: Ճիշդ է, Գաթումը մեր մտածողութեան մէջ ոչ այնքան վրացական հողամասի կտոր մըն է, որքան կարեւոր նաւահանգիստ մը՝ համակովկասեան արժէքով: Գաթումը եղբ է Ազրբէյջանեան քարիւղին համար, Ազրբէյջանը ոչ նուազ շահագրգռուած է, քան Վրաստանը: Գաթումը միակ նաւահանգիստն է եւ Հայերու համար Կովկասի մէջ: Սակայն լրացնենք մեր միտքը եւ հասցնենք իր տրամաբանական վախճանին, - մենք կ'ընդունինք որ Գաթումին կը ձգտին Կարսի, Արտահանի եւ Արդուինի հողամասերը եւ ապագայի անկախ ազգային Կովկասը երբեք Թուրքիոյ հետ կը ստեղծէ կարգադրութեան կէտ մը, որով հնարաւորութիւն կը տրուի եւ այդ հողամասերուն ունենալ առեւտրական ելք կովկասեան այդ մեծ նաւահանգստին մէջ: Մեր կարծիքով այդ կը նպաստէ մեր բարեկամութեան մեր հարաւի դրացիներուն հետ, որոնք կոչուած են նպաստել ու կովկասեան համագաշնակցութեան ամրացման:

ՀԱՅՏԱՐ ԳԱՄՄԱՏ

Ց. Գ. — Պրեստ - Լիտովսկի դաշնագրի մասին ծագած բանավէճի ընթացքին՝ «Հայ - վրացական Միութեան» հետ յիշուած էր «Կավկազ»ի Արմանագի աշխատակից Պ. Դարեայի յօդուածը, զոր արտատպեր էինք մեր թերթի նախորդ թիւերէն մէկուն մէջ. Մենք վերստին կարդացինք այս յօդուածը: Այդ յօդուածին իմաստը այն է որ ոչ Վրացիները եւ ոչ ալ Հայերը պէտք չէ յոյս ունենան թէ Լեհերը եւ Ազբերները կը պաշտպանեն հողային այն պահանջները, որ կը ցանուին Կովկասի ներկայ սահմաններէն դուրս: Ուզանք Վրացիները եւ Հայերը պէտք չէ պատրանքներ սնուցանեն այդ հարցի մասին:

Հ. Պ.

ԹՂԹԱՆՑԱՆՆԵՐ ԺՈՂՎԵՑԻՆ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐ

— . —

ՎԱԼԱՆՍ — Գեղածիծաղ ու փառաշուք օր մըն է: Քանի մը ընկերներու հետ միասին զանդաղօրէն Մալաթիէ կիրթանք պտոյտի, առիթէն օգտուելով թուանշաններ կը հաւաքեմ «Ցառաջ»ի համար:

Մալաթիէր Վալանսի քթին տակ, հազիւ երկու քիլոմեթր հեռու, պարզ ու անպաճոյճ, բայց սիրուն արուարձան մըն է պճնուած կոկիկ պարտէզներով եւ պտղաբեր ծառերով: Բնակութիւնը կը հաշուեն մօտաւորապէս երկու հարիւր հոգի, որոնց կէսէն աւելին Հայեր, 28—30 ընտանիք, 110—120 հոգի, բոլորն ալ համեստ ու աշխատունակ բանուորներ, հաստատուած իրենց սեփական տուներուն մէջ:

Տուները ընդհանրապէս երկյարկանի են, իրարմէ քիչ հեռաւորութեամբ բաժնուած, մաքուր ու ճաշակաւոր ոճով օրինակելի եւ ուրիշներու նախանձին արժանի: Ամէն տուն ունի առանձին պարտէզ իր պտղաբեր ծառերով. Հիմնուած տուներուն եւ պարտէզներուն ընդհանուր արժէքը (միայն Հայերուն) կը հաշուեն աւելի քան մէկ միլիոն Ֆր. Նկատի առէք որ ընդամէնը 30 ընտանիք են թրքական բարբարոսութենէն ներէն ճողոպրած, հիանալի չէ՞ Դժբախտ ժողովուրդ, ինչ հրաշքներ չէր կրնար գործել եթէ չըլլային օրերդ այսքան դժնդակ...

Նեղ ու փոշելից արահետէ մը յառաջանալով, առաջին տուները անցնե...

«ՑԱՌԱՋ»ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Մ Ա Ր Ա Ծ Ճ Ր Ա Գ Ը

»»»» o ««««

— Օհ Սառա, հապա կ'ըսէիր որ քաջ պիտի ըլլամ:

Սառա գինովի մը պէս օրօրուելէն, միրջապէս ոտքի կանգնեցաւ: Գարեգին հացի ծրարը գրաւ ծոցը, ճամբորդի ցուպը ձեռքը՝ մօտեցաւ Սառային.

— Ձգա Սառա, եթէ չես ուզեր որ ես ալ լամ:

— Գարեգին, անուշս...

— Սառա, հոգիս

Առաջատին գիշերէն ի վեր, թեթեւ առաջին անգամ ըլլալով այդ եւ կին արտակարգ կայտառով մը փաթթուեցան իրարու: Արցունքի հեղեղ մը, լուռ, կը թրջէր Սառայի արեւագոյն այտերը: Գարեգին իքն ալ լացաւ: Ու այդպէս երկար պիտի մնային, եթէ յանկարծ Գրիգին չըլլ-գաւառանար.

— Ալ կը բաւէ, Սառա, քաջասիրտ եղիր: Չէ՞ որ խոստացար քիչ առաջ:

— Այս չորս պատերուն մէջ որը մի ձգեր... Ձիս ա լռար, Գարեգի՞ն...

Այն նախշուն թաշկինակը որ առաջին օրէն նուէր տուեր էր Գարեգին, հանեց ու սրբեց Սառայի թաց աչքերը: Քանի մը սիրավառ համբոյրներ: Եւ հեկեկաձայն «մնաս բարեւ» մը վերջ, անհետացաւ գիշերուան անկարեկիր մթութեան մէջ:

Հաւեւալ օրը, Սառա, իր սենեակին չորս պատերուն մէջ բանտարկուած մնաց: Մտածեց, մտածեց եւ մը չըրգտաւ: Ի՞նչ ընել, ձգել մօրը քո՞վ երթա: Ոչ, այս կէտին հետ չկրցաւ հաշտուիլ. Իրեն համար մեծ նախատինք մը պիտի ըլլար, եթէ գիւղացիները ըսէին թէ՝ Սառա, համեստ աղջիկ մը, Արամ վարպետի պէս աղնիւ կեարայր մը ձգեց ու գնաց: Ու որոշեց հաւատարիմ մնալ իր այդ ճակատագրին:

Խորինքին, քանի մը անգամ դուռը զարնուեցաւ: Անտարբեր մնաց: Ու այդպէս ամբողջ երկու օր սրտին վարտանին քով տաքցաւ ու այրեցաւ: Երրորդին, երբ այլ եւս 40 աստիճան տաքութեան մէջ սկսաւ տապկուիլ, բացաւ պատուհանը ու դուրս նայեցաւ:

Այն ճամբան ուր շատ հեղ Գարեգինի հետ միասին քալեր էին, յանկարծ, դժոխք թուեցաւ: Դիմացի կանաչ չաղարդ ծառերը որոնց այնքան կը հիանար, հիմա օձեր կը թուէին իրեն: Մանաւանդ անցորդները, որ կարծես յատկապէս կիրապարանքով գինքը հալածելու կըպատրաստուէին: Կ'ատէր ամէն բան: Մէկ բան որ կը սիրէր, իրիկուան մեղմ զեփիւռն էր, որ չարաճճիօրէն մազերուն հետ կը խաղար: Ու այդպէս, պատուհանի բազրիքներուն կռթնած լուռ պահ մը ենթարկուեցաւ անոր զգուանքին:

Երբ, արդէն կը պատրաստուէր ներս քաշուելու, յանկարծ, տեսաւ կեսարյրը որ անկիւնը կը դառնար: Փեղկը գոցեց ու քաշուեցաւ ներս:

— Բըզ, Բըզ, սովորական զարկը լսուեցաւ: Սառա հասկցաւ որ կեսարյրն է: Ինքզինքը հաւաքեց եւ, դէմքին ուրախ երեւոյթ մը տալով՝ դուռը բացաւ:

— Գարեգինը ո՞ւր է, աղջիկս:

Սառա, ձեռքովը քաղքին ճամբան ցոյց տուաւ:

— Ինչո՞ւ գացեր է:

Ուսերը թօթվեց ու կեցաւ:

Սառայի այս լռակեաց նշաններէն Արամ վարպետ բան չհասկցաւ: Երեւոյթը նոյնպէս բարենշան չթուեցաւ: Ալ երկար չպասեց, գուլպը կախ, մտածկոտ զոնէն դուրս ելաւ:

Այդ գիշեր, Սառա, սովորականէն տարբեր գիշեր մը ունեցաւ: Քիչ մը բան կերաւ, քիչ մըն ալ քնացաւ: Հեկեկանքները հետզհետէ թուլցան: Տաքութիւնը իջաւ: Ու միայն մնաց կրակը իր սրտին խորը անթեղուած: Այդպէս քիչ քիչ, մտերմացաւ այս անողոք դառնութեան հետ:

Երբ արդէն ութ երկար օրեր անցեր էին, Սառա ամէն իրիկուն, թղթըւած պատուհանի փեղկերէն գլուխը դուրս հանելով՝ քաղքուորներուն ճամբան կը նայէր: Եւ օր մըն ալ, ոչխին մէջէն թուղթ մը ձեռքը դուռը զարկաւ:

Երկու նամակներ էին: Մէկ Սառային, միւսը Արամ վարպետին ուղղըւած: Արտօրանքով բացաւ եւ կարդաց.

«Սառա, աղաւնով Կիրասոն հասայ եւ կը մեկնիմ Մարսէյլ»...

Հոս երկար շունչ մը քաշեց: Գարեգինի պատկերը ամբողջութեամբ եկաւ ու անցաւ աչքին առջեւէն: Լացաւ:

Արամ վարպետ, հիմա ալ աւելի ամուր կապուեցաւ Սառայի: Ամէն իրիկուն կը մտնէր անոր սենեակը ու քանի մը հայրական խրատներէ վերջ կը հեռանար:

Այս յաճախակի այցելութիւնը Նազլուի լաւ չերեւցաւ: Եւ իրիկուն մը դրան առջեւ սպասեց: Սակայն, ամուսինը սովորական բարեւէ մը յետոյ, ուղղակի քաշուեցաւ սենեակը: Նազլու, ինքն ալ ետեւէն:

— Ի՞նչ երեսդ կախեր ես, Արամ, յանկարծ խօսք առաւ Նազլու, կ'երեւի թէ «նեառակ որդիդ» կը մտածես: Ենթ, եթէ այդքան աղէկ մէկը ըլլար, քեզ մինակ չէր ձգեր երթար: Կը տեսնե՞ս, գացած տանեը հօր մը տեղ անգամ չդրաւ: Շատ ես, մարդ ես չըսաւ: Աշխարհի վրայ մարդ քիչ մը խիղճ ունենալու է: Բայց ինչ պիտի ըլլայ...

Արամ վարպետ չըթները խածաւ ու ձայն չհանեց: Թոնրատանը հետզհետէ կը մթնէր: Ճրագը կ'ուշանար: Բայց Նազլու, յամառօրէն, գետ կը չարունակէր: Սոսկալի երաւուած մը մը նշած տղայ պէս զարկու...

Բ-նրատան պատերը քանի մը հեղ տարաւ ու բերաւ: Ամէն անգամ կայծակը երդիքէն ինկնալով կը լուսաւորէր սարքէն կախուած սարդի թելերը: Երկինքը ուռած՝ կարծես հիմա պիտի փլէր: Ահա քանի մը կայծակներ ոսկեան թափիլ երդիքէն վար. Այս պահուն, յանկարծ, Նազլուի ձեռքերը իրարու զարնելով:

— Մրնայ, աչքս չելլայ, լամբարները մոռցեր եմ: Բերանդ կարկնած նստեր ես, չխօսի՞ս:

— Մտաս քեզիս հո՞ս կուտայ Նազլու, ինչ գիտեմ թէ տեղերը լամբ փըր ...

Նազլու արտօրանօք ցատկեց տեղէն ու բարձրացաւ տանիք: Անձրեւը [illegible] կեած էր ծեծել ամէն կողմ: Բայց քաջութիւն ունեցաւ հասնելու վերը մինչեւ տանը ետեւի կողմը ուր փռած էր ճերմակեղէնները:

Անձրեւի կաթիլները խոշորցան չատցան: Մօզը կուժուրաւոց: Սարբինաններու խուրձերը որոնց վրայ փռած էր հագուստները, տակն ու վրայ եղան: Մէկ երկու կտոր հօզ առաւ ու թռցուց: Նազլու ալ չհամբերեց, ջղայնացած՝ բերանը բացաւ

ՆԱՏՈՒՐ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

(6)

չէ վերջ, պարտէզի մը խորը կը նշմարենք քանի մը հայրենակիցներ որ ծառի մը շուքին տակ, սեղանի մը շուրջ խմբուած «պլօթ» կը խաղան։ Քիչ անդին հայրենակից մը իր տիկնոջ հետ պարտէզը կը խնամէ (օրհնեալ աշխատանք), աւելի անդին դարձեալ խումբ մը հայրենակիցներ «պլօթ»ի սեղանով։ Ներս մտնելով քանի մը թարմ ու համեղ վարունգ կը գնենք ու բարեւելէ վերջ, Մալաթիէլի մեր եռին ձգելով կը բարձրանանք դիմացի բլուրը, խիտ ծառերով պզտիկ պուրակին մէջ հանգստանալու համար։ Հինգ վեց աշխոյժ ու կայտառ հայ փոքրիկներ մեզ կանխած են, կը խօսին ու կ'երգեն, ափսոս, ֆրանսերէն։ Ընկերներէս մին կ'աղաղակէ — «Հայերէն խօսեցէք»։ — «Նօ, Արմէնիէն», կը պատասխանեն անփութօրէն ...

Հաւատացէք որ, այս փոքրիկներուն հայերէն բառ մը աւելի սորվեցնելը մեր ցեղին եւ հայրենիքին համար, աւելի անհրաժեշտ է, քան Վերաշինաց կոչուած մունետիկներու բ-բամ մարզանքները։

Հէ՜յ, քեզի կ'ըսեմ, հասկցա՞ր

Օչին Նրանզունի

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԳԻՐՔ, ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ԵՒ ԹԵՐԹ

Էնկիւրիի պաշտօնաթերթը՝ «Ուլուս» հրատարակած է յօդուած մը՝ Թուրքիոյ մէջ գիրքերու, պարբերականներու եւ թերթերու, տպագրական քանակի մասին։

Սաորեւ քանի մը թիւեր՝ քաղուածաբար — 1934ին, Թուրքիոյ մէջ, 1468 գիրք տպագրուած է. 1935ին՝ 1618, իսկ 1936ին 1972 (Յատուկ — Ցուցուածագիրը չըսեր թէ միայն թուրքերէ՞ն են այս գիրքերը)։

1934ին 186, 1935ին՝ 174, իսկ 1936ին՝ 160 պարբերական։

Գալով թերթերուն, — 1934ին 39, 1935ին 42, իսկ 1936ին 36 օրաթերթ։ 1934ին՝ 87, 1935ին 76, իսկ 1936ին 80 եռօրեայ, երկօրեայ կամ շաբաթական թերթեր։

Գիրքերու բովանդակութիւնը փոխուած է համաձայն ընթերցողներու նախընտրութիւններուն եւ համաշխարհային պէտքերուն։

Օրինակ՝ 1935ին վերջին վեց ամիսներուն տպուած են 12 փիլիսոփայական գիրքեր։ 1936ի նոյն ամիսներուն, այդ թիւը իջած է 6ի։ Նոյն տարիներու նոյն ամիսներուն այլ նիւթերու յատուկ հետեւեալ քանակներով գիրքեր հրատարակուած են —

1935ին 267 ընկերային գիրքեր, 1936ին՝ 329։ Կրօնական՝ 1935ին 19, իսկ 1936ին 7։ Լեզուաբանական՝ 1935ին 35, իսկ 1936ին 41։ Տեսական գիտութիւններու՝ 1935ին 54, իսկ 1936ին 72։ Գործնական գիտութեանց 1935ին 142, իսկ 1936ին 243։ Գեղարուեստական՝ 1935ին 18, իսկ 1936ին՝ 94։ Գրական՝ 1935ին 131, իսկ 1936ին 119։ Պատմական՝ 1935ին 75, իսկ 1936ին 86։

Թուրքիոյ մէջ Պոլսոյ կուսակալութիւնը տպագրութեանց ախոյեանութիւնը կը շահի։ Օրաթերթեր են ունեցած հետեւեալ կուսակալութիւնները, — Էնկիւրի՝ 3, Այտըն 1, Պալըքէսիր՝ 1, Տիգրանակերտ՝ 2, Իզմիր՝ 2, Իսթանպուլ՝ 17, Իզմիր 4, Իզմիտ՝ Մարտին 1, Սէյհան 1, Սեբաստիա 1, Տրապիզոն 2։

Իսկ երկօրեայ, եռօրեայ կամ շաբաթական թերթեր ունին — Աֆիոն 1, Ամասիա 1, Էնկիւրի 3, Անթալիա 1, Պալըքէսիր 2, Պիլէճիք 1, Պոլու 1, Պրուսա 6, Ջանաքքալէ 1, Չանղըրը 2, Չորում 1, Տէնիզլի 3, Էլազիգ 2, Կարին 1, Էսկիշէհիր 1, Այնթապ 3, Կիրասոն 2, Կիւմիւշխանէ 1, Սպարթա 1, Պոլիս 9, Կարս 1, Քաստեմունի 1, Կեսարիա 1, Քըրքլարէլի 2, Գոնիա 3, Քէօթահիա 1, Մալաթիա 2, Մանիսա 2, Մարաշ 2, Մուղլա 1, Նիղտէ 1, Օրտու 3, Րիզէ 1, Սամսոն 3, Սէյհան 3, Սինոպ 1, Սեբաստիա 2, Թէքիրտաղ 1, Տրապիզոն 1, Ուրֆա 3, Եոզղատ 1, Զօնկուլտաք 2։

ՆՈՐ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Հարաւային երկաթուղիներու ընկերութեան պատկանող գիծերէն չորսը 1 յուլիսին անցան Թուրքիոյ։ Նախկին Պաղտատի գծին մինչեւ Ճէյհան փաշա երկարող մասը 1932 դեկտ. 27 համաձայնագրով Թուրքիոյ յանձնեց Ֆրանսա։ Իսկ Թոփրաքքալէ — Փայաս, Ճէյհան փաշա - Մէյտանի էքպէզ, Չօպանպէյլի - Մծբին, Տէրպէսիէ - Մարտին՝ չորս գիծերը յանձնուեցան ֆրանսական դրամագլուխով ընկերութեան մը։ Այդ գիծերէն երկուքը, համաձայնագրի թուականէն չորս տարի վերջ պետութեան պիտի փոխանցուէր։

Այդ յանձնումն է, որ կատարուած է.

«ՀՐՈՍԱԽՈՒՄԲ ՄԸ ԲՆԱՋՆՋՈՒԵՑԱՒ»

Տիարպէքիրէն կը գրեն «Ճումհուրիէթ»ի.—

Բնաջնջուած է հարաւային սահմանէն գաղտնօրէն մեր երկիրը թափանցող հրոսախումբ մը, որուն նպատակն էր ժողովուրդին մէջ գրգռութիւն առաջ բերել եւ անդորրութիւնը խանգարել.

Այս հրոսախումբը, որ Շէյխ Սայիտի եղբոր Շէյխ Ապտիւրրահմանի ղեկավարութեանը տակ կը գործէր, իր մէջ ունէր նաեւ Աղրըի (Արարատ) խռովութեան ատեն դէպի Իրան փախած Շէյխ Մուհարէմի եղբայրը Շէյխ Միսպահը, Քէօր Ճէմիլ Շէյտար, Սամուրըլը Հիւսէյինը, Սօֆու Սայիտը եւ դեռ քանի մը արիւնարբու յելուզակներ։ Ասոնք նախապէս Իրանի մէջ [illegible] մը ունենալէ յետոյ, յուլիս 9ին գաղտնաբար մեր սահմանէն անցած եւ լեռնային ճամբաներէ առաջանալով մինչեւ Գիմէլ գաւառակին Սինոռ գիւղախմբի ենթակայ Աչալը Սայիթ գիւղի շրջակայքը հասած են։

Հոս երբ երեւան եկած է հրոսախումբի գործունէութիւնը, ոստիկան զօրքերէ եւ գիւղացիներէ բաղկացած խումբ մը յանկարծական պաշարումի ենթարկած է հրոսախումբը եւ յաջող բախումէ մը յետոյ սատկած վիճակի մէջ ձեռք անցուցած են Շէյխ Սայիտի եղբայրը, Միսպահը, Սամուրըլը Հիւսէյին, եւ Քէօր Ճէմիլ։ Մնացեալ երեք հրոսակներ թէեւ յաջողած են փախչիլ, բայց խաստօրէն կը հետապնդուին ոստիկան զօրքերու կողմէ։

** Թուրքերէն «Թանի Տիարպէքիր»ի թղթակիցը կը հաղորդէ թէ հարաւային սահմանը անցնող, բայց ոստիկան - զինուորներու կողմէ մեծ մասամբ բնաջնջուած հրոսախումբին թափթփուքներն ալ ձեռք անցուած են.

Հրոսակներէն Սօֆու Սայիտի դիակը գտնուած է մացառներու մէջ։ Վիլայէթին եկած է հրոսակ Շէյխ Ապտիւլ Րահիմի կնիքը։ Իսկ աւազակներէն Միսպահ անձնատուր եղած է Սիլվանի հրամանատար Համտիին, Միսպահի երկու ծառաներն ալ երկու ժամ առաջ ձերբակալուած են։

ՁԱՅՆԻՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

ՀԱՒԱՔՈՅԹ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յապաղած).— Յուլիս 18ի կիրակին Վենետիկի Մխիթարեան [illegible] Սրապիոն Վրդ. Ոսկանեանի այցելութեան առթիւ, խումբ մը Մխիթարեան նախկին սաներ, Մութաֆեան, Էքսէրճեան, Մկրտիչեան, Ֆերահ, Յակոբեաններ, Վէմեան, Շէխիկեան եւ Գաֆթանճեան, գեղեցիկ գաղափարն էին յղացեր պատշաճ կերպով յարգել դաստիարակ - արքահօր ներկայութիւնը, սարքելով իրենց սեփական ծախքով ու ջանքով մտերմական հաւաքոյթ մը, Կալանի սրահին մէջ։

Ժամը 4ին, արքահայրը ընկերակցութեամբ հայ կաթողիկէ հասարակութեան հոգեւոր հովիւ Զուլումեանի, «Բազմավէպ»ի խմբագրապետ Հ. Նեբսէ Փէչիճեանի եւ հիւրերու եկան [illegible]

Ցանուն նախկին սաներու ճառ մը խօսեցաւ Գ. Ֆերահ, յետոյ արտասանուեցաւ իր քերթուածը՝ «Վենետիկ»։

Ապա խօսեցաւ հոգեւոր Հովիւը պանծացնելով Մխիթարի եւ իր յաջորդներուն կատարած հսկայ դերը՝ հայ մշակոյթի եւ կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ։

Հուսկ բանքը կը պատկանէր արքահօր, որ շնորհակալութիւն յայտնելով շեշտեց.— «Մխիթարեան սաներ հարիւր տարուան ընթացքին ունեցեր են ժառանգական աւանդութիւն մը, այն է՝ ծառայել միայն հայրենիքին, կրօնքին, ուսման ... Այսօր, քանի որ կեանքի պահանջները նոյնը չեն ինչ որ էին երէկ, աւելի քան երբեք պէտք է որ դուք ձեր հոգիներուն խորը ունենաք խորշ մը վառ, խորշ մը հայ հայրենիքին ու ցեղին ... Հոգ չէ թէ ստիպուած էք ապրիլ թափառական ու պանդուխտ, օտար եւ այլազան հորիզոններու տակ, բայց մի յուսահատիք, Հայը՝ գիտէ չմեռնիլ, տոկալ, ստեղծագործել, ուրեմն դուք ալ հարազատ զաւակներն ըլլալով նոյն այդ ցեղին, վառ պահեցէք ձեր սրբութիւնները հայ հաւատքի ու կամքի զօրութեամբ» ...

Անդադար ու երկարատեւ ծափեր կը թնդացնէին սրահը, մինչ բոլոր ներկաները ոտքի էին արքային վերջին բաժակները պարպելու համար կենացը Մխիթարեան տան եւ իրենց բազմաչարչար ցեղին յարատեւութեան եւ յաղթանակին։

Ներկայ մը

ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

—o—

Ուրբաթ առաւօտ, Փարիզ, Միութիւալիթէի հսկայ սրահին մէջ կատարուեցաւ կրթական միջազգային համագումարին բացումը։

Համագումարին կը ներկայանային 40 ազգեր 3500 պատգամաւորներով, որոնց վրայ աւելցուցէք 2000 ֆրանսացի պատգամաւորներ,— միջազգային մանկավարժութեան ամէնէն հեղինակաւոր դէմքերը։ Բեմին վրայ տեղ գրաւած էին Լէոն Պլում, Իվոն Տէլպոս, Ժան Զէ (կրթ. նախարար), ինչպէս նաեւ Սպանիոյ, Եուկոսլավիոյ, Մեքսիկայի, [illegible], Չինաստանի դիւանագիտական մարմինները, եւ վերջապէս հեղինակաւոր մանկավարժներ։

Առաջին նիստը յատկացուած էր ողջոյնի եւ նուագի։ Ընտիր նուագախումբ մը միջազգային կտորներ նուագեց, իսկ ողջոյնի խօսքեր արտասանեցին Լէոն Պլում, Ժան Զէ, եւ Անտրէ Տէլմաս, որ ընդհ. քարտուղարն է ֆրանսացի ուսուցիչներու Սէնտիքային։

Այս վերջինը ողջունեց օտար պատգամաւորները յանուն 95 հազար ֆրանսացի ուսուցիչներու, որոնք միացած են սէնտիքային մէջ եւ կը վարեն երկրին նախակրթութիւնը։

Կէսօրէ վերջ սկսան համագումարին աշխատանքները, կրթական փիլիսոփայութեան յանձնաժողովին մէջ Ռոա ներկայացուց ֆրանսական վարժարաններու նախակրթութեան ծրագիրը եւ ժողովրդային կրթութեան նուաճումները։ Պայեէ ներկայացուց աշխարհական [illegible], Ֆոնսիօ՝ ժողովրդավարական գաղափարը նախակրթութեան մէջ։ Իսկ ժողովրդային կրթութեան յանձնաժողովին մէջ փրոֆ. Ռիվէ՝ ներկայացուց թանգարաններու դերը ժողովրդ. կրթութեան մէջ, Ռիվիէր՝ բանուորական գրասենեակները եւ թանգարանները, Վարանեաք՝ տօները եւ ազգագրական աւանդութեանց օգտագործումը բանուորական կրօսաժամերու մէջ։

ՍԵՎՐԻ Մխիթարեան վարժարանի 4 աշակերտները այս տարուան պակալորէայի գրաւոր քննութիւնները յաջողութեամբ անցնելէ յետոյ, յուլիս 7ին Սորպոնի սրահներէն մէկուն մէջ, 50 ֆրանսացի աշակերտներու հետ կը ներկայանան բերանացի քննութիւններ անցընելու։ Քննութիւններուն մէջ առաջին կը հանդիսանայ Արմէն Տապաղեան, երկրորդ՝ Արտաշէս Տէր Ստեփանեան, իսկ 4րդ Գ. Հրաչ Տարնեան։ Այս փայլուն յաջողութեանց վրայ Ֆրանսերէնի փրոֆէսէօրը ջերմօրէն կը շնորհաւորէ հայ տղաքը, շեշտելով թէ «ֆրանսերէն նոյնքան լաւ եւ նոյն իսկ աւելի լաւ գիտեն քան իմ հայրենակիցներս»։

Յաջորդ օրուան քննութիւններուն Գ. Լիազեան, նոյնպէս Մխիթարեան աշակերտ, յաջողութեամբ կ'անցնի նաեւ իր քննութիւնները։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷ՞ ԹԷ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԲՋԻՋ

— . —

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարների օրգանը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, Երեւանեան Հօկի Գլխ. Վարչութեան նախագահ Ա. Մանուչարեանի տուած հրահանգներուն առթիւ (13 յուլիս).

— «Ներկայ նախագահ քաղաքացի Ա. Մանուչարեան, Ֆրանսայի Հօկի կեդր. Վարչութեան ուղղած պաշտօնական յայտարարութեան եւ հրահանգներուն մէջ, վարագոյրը կը պատռէ, եւ բացէ ի բաց կ'ըսէ հետեւեալը.—

«Հօկը եւ հասարակական - Վերաշինաց կազմակերպութիւնները, ինչպէս առաջ, այնպէս եւ այժմ ու այսուհետեւ էլ ներկայացնում են մեր աշխատանքի ամէնէն արդասաբեր եւ կարեւոր ասպարէզը։ Պէտք կայ խորացնել Խորհ. Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութիւնների շրջանում, իսկ ամէն ջանք թափել ազատագրելու համար աշխատաւորները, վերաշինացներն ու հայրենակցական միութիւնները ֆաշիստ Դաշնակների եւ այլ ազգայնական, ռէակցիոն կուսակցութիւնների խնամակալութիւնից՝ ներգրաւելով նրանց Խ. Հայաստանի օրիէնտացիան։

«Հայ աշխատաւորական լայն մասսաներով Հօկը պիտի շրջապատուի։ Անհրաժեշտ է ուժեղացնել պայքարը հայ աշխատաւորութեան ոխերիմ թշնամի Դաշնակցութեան եւ ուրիշ մեզ ոչ բարեկամ կազմակերպութիւնների հետ»։

Այս խօսքերն ամենափոքր տարակոյս չեն ձգեր որ Հօկի նախագահը որ եւ է գործակցութիւն չի բաղձար հայ ազգայնական կազմակերպութեան մը հետ, ինչպէս է Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը։ Իր աչքին՝ Հայաստանի բարեկամ ըլլալու վկայագիրը կը ստանան աշխատաւորական լայն զանգուածները։ Մանուչարեան կ'երեւի տեղեկութիւն չունի որ այնքան հասարակական - վերաշինաց միութիւնները, որքան Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութիւնք բաղկացած են գործաւորներէ, առեւտրականներէ, իմացականներէ։ Անոնց մէջ կան ունեւորներ եւ աղքատներ, բոլորն ալ Հայաստանի կապուած հայրենասիրութեամբ։ Երբ հայրենակցականներ դրամ կ'ուղարկեն ի նպաստ հայրենաշինութեան, այս դրամին մէջ կայ գործաւորին դրամն ալ եւ իրենց պուրժուա ու ազգայնական ճանչցած հայերու դրամն ալ։ Քաղ. Մանուչարեան տեղեկութիւն չունի նաեւ որ իր «ազգայնական, ռէակցիոնական» կոչած կազմակերպութեանց շատ մը անդամները կը պատկանին Հայաստանի բարեկամ ճանչցուած Վերաշինաց Միութեանց։ Հետեւաբար այս անձերը Խորհ. Հայաստանի բարեկամ նկատել՝ երբ անոնք կը գործեն վերաշինաց - հասարակական կամ բարեգործական միութեանց մէջ, իսկ թշնամի նկատել զանոնք՝ երբ կը ներկայանան ռամկավար ազատական կուսակցութեան հաւաքական մարմնին մէջ — անհեթեթ, անարդարանալի եւ վնասակար հոգեբանութիւն է։

Հօկը հրաւիրել որ պայքար մղէ աշխատաւորութիւնն իրենց «խնամակալութեան» տակ պահող ազգայնական կուսակցութեանց դէմ, Հօկը դարձնել է դասակարգային պայքարի գործիք, եւ ոչ թէ հայրենաշինութեան ազդակ։ Հօկը ոչ մէկ օգնութիւն կրնար ընծայել Հայաստանի առանց Խորհ. Հայաստանի ազգային իրականութեանց կառչած ազգայնական Հայոց օժանդակութեան։ Եւ եթէ բակերգէն բոլորն ալ համոզուած ըլլային թէ Հօկը — Հայաստանի օգնելու գործին տեղ — Խորհ. իրաւակարգն ու օրէնսդրութիւնը մեր իրականութեան մէջ հաստատել փորձող մարմին մը պիտի ըլլայ,— եւ եթէ՝ Հայաստանի օգնութեան անունով հաւաքած քանի մը հազար տոլարն ալ պիտի գործածէ, երկրի շինարարութիւնը ծառայեցնելու համար համայնավար փրոփականտին,— Հօկը ծնած օրէն իսկ անդամալուծուած կ'ըլլար։

Խորհ. Հայաստանի օգնելու կերպն արտասահմանի ամբողջ հայութեան դէմ դասակարգային ատելութեամբ պայքար մղելը չէ։ Մենք հօս աշխատաւորական կամ բանուորա-գիւղացիական համայնք չենք։ Մենք ազգային համայնք ենք եւ մեր մէջ՝ գործաւոր, առեւտրական, իմացական, հոգեւորական, բոլորը ժողովուրդ են, — ազգասէր ժողովուրդ, որուն մէջ աշխատաւորութեան կոմունիստ մասը՝ հիւլէ մը, մասնիկ մըն է միայն, եւ այս տարրին պայքարը լիկվիդատորներու պայքարն է հակայ հայ ժողովուրդին դէմ։

Մենք ալ կը բաղձանք որ Հօկը դուրս գայ Հայաստանի օգնելու վարագոյրին ետեւէն, եւ քաջութիւնն ունենայ գործելու իբրեւ բոլշեւիկեան բջիջ։ Այնպէս պիտի ըլլայ այժմ, քանի որ Հօկի Նախագահն այնպէս կը հրահանգէ, եւ եթէ Հօկն իր մէջ ունի կարգապահութիւն եւ արժանապատուութիւն, այլ եւս պիտի չդիմէ ռամկավար ազատական կուսակցութեան հետ համագործակցութիւն բաղձալու կեղծիքին։ Այս կեղծիքին ապաւինելով է որ Հօկը պարզամտութեամբ հաւատաց՝ թէ մեր շարքերը կրնայ «ներգրաւել» անոնց առջեւ սուտեցնել ջանալով Ռ. Ա. կուսակցութեան վարիչները։ Մենք արդէն կը խորհէինք որ իրենք պիտի պատռէին օր մը այն վարագոյրն, որ Հօկի քաղաքական եւ համայնավարական փրոփականտը ժողովուրդին աչքէն ծածկելու բնոյթ ունէր։ Քաղ. Մանուչարեան խիստ կուտայ Հօկերու որ շահագործեն ժողովուրդին հայրենասիրութիւնը, հայ ազգայնականութիւնը քանդելու եւ «աշխատաւորութեան» անուան տակ հայ ժողովուրդը «ներգրաւելու» համար համայնավարութեան մէջ։

Այս այլամերժ դասակարգային պայքարը պարտադրելով Հօկերու, Քաղ. Մանուչարեան միմիայն կը վնասէ Խ. Հայաստանի շինարարութեան։

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (418)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

>>>> ❖ <<<<

Զխօսինք անձնական վշտի մասին։ Մեզ՝ ժողովուրդի առաջնորդներուս համար մահը գոյութիւն չունի, կայ միմիայն ազգային գերագոյն նպատակը, որու համար պէտք է զոհել ամէն ինչ։ Մենք, այս ճանապարհէն քալողներս անձնական կեանք չենք կրնար ունենալ.

«Սիրելի Լեւոն, կ'ուզէի մէկ երկու [illegible] գրել գործի մասին։ Բայց եթէ գիտնաս թէ ո՞րտեղ կը գրեմ այս նամակը եւ ինչ վիճակի մէջ ... Այս գիշեր մեծահոգի բանտապետը [illegible] տարաւ խաղաղովանցներ [illegible] համար, որպէսզի ինծմէ իմանայ թէ՝ դրսէն ովքե՞ր փորձեցին գիտնալ ... [illegible] Կրնաս երեւակայել, թէ ինչ [illegible] գլխէն գիս խօսեցնելու [illegible]։ Ինծ հետ էին Եկաւեանը [illegible] ընկերներ։ Սարսափելի [illegible] տանջեր են խեղճերը, ա-[illegible] կարենալու։

«Ընդհանրապէս [illegible] ընկերները [illegible] մէջ կ'ապրին։ [illegible] մեր բանտարկեալ [illegible] պայմաններու [illegible] Անհրաժեշտ է հետա-[illegible] Մնացած ընկերներ-[illegible] Շատեր կարօտ վիճակի մէջ են, նիւթական միջոցներէ զուրկ ... պէտք է կանոնաւոր կերպով նիւթապէս օժանդակել։ Վերջերս գաւառներէն բազմաթիւ նոր ձերբակալուածներ լեցուցին բանտը։ Մեծագոյն մասը մեր ընկերներէն են, կան ուրիշներ ալ, որոնք գեղջուկներու աչքի զարնող ժողովուրդ են, հարկաւոր է ուշադրութիւն դարձնել անոնց վիճակի վրայ։ Առհասարակ, բանտարկեալներուն օգնելու գործին կրնայ նպաստել օրիորդ Սոնիան, իր ունեցած կապերու շնորհիւ.

«Սի՛րելի Լեւոն, եթէ իմ կեանքս այսպէս յանկարծ կը կորսուի, քեզ ալ աւելի բախտաւոր կեանք մը չվիճակի — ունեցուր, ո՜վ գիտէ, թերեւս կենդանի մնացած կեանք ապրիլը աւելի դժուար է, քան կախաղան բարձրանալը»։

Սոնիան մինչ այդ, առանց գիրքը փակելու, լարուած ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր։ Բայց երբ Լեւոնը վերջին տողերը կը կարդար, յանկարծ գիրքը փակեց եւ ուշադրութեամբ անոր նայելով՝ ըսաւ.

— Լաւ չհասկցայ այդ վերջին տողերու իմաստը

Ինչո՞ւ համար Վահէն մեզ կենդանի մնած կ'անուանէ ... Ներեցէք, եթէ անհատական գաղտնիք մըն է,— ու Լեւոնի շփոթիլը նկատելով՝ զղջաց այդ անխորհուրդ հարցումը տուած ըլլալուն համար։

Լեւոնը խուսափեցաւ ուղիղ Սոնիային նայելէ։ Մէկ երկու րոպէ լուռ մնաց՝ ձեռքի նամակին հետ խաղալով, ապա անտարբեր ձեւով մը ուսերը վեր քաշեց, որպէս թէ ըսել ուզեր «Ինչ գիտնամ», իմ ալ զարմանքս կուգայ, խելքս չի հասնիր թէ ինչո՞ւ համար այդպէս գրած է»։

— Ենթադրեմ չարունակեցէք ... կը ցաւիմ որ ընդմիջեցի ձեզ,— անտարբեր ձեւանալով խօսեցաւ Սոնիան, կռահելով, որ այդ մասին Լեւոնը չէր ուզեր բացատրութիւն մը տալ։

«Վերջին անակնկալ դէպքերը,— վարանոտ ձեւով շարունակեց Լեւոնը նամակի ընթերցումը,— կը ստիպեն մեզ վերագնահատումի ենթարկել մեր նախկին գործունէութիւնը։ Հարցը գլխաւորապէս գործնական ձեւերու կը վերաբերի։ Դժբախտաբար, ժամանակ չունիմ երկարօրէն խօսելու այդ հարցերու մասին, կը բաւականանամ միայն հարցերը շօշափելով։ Դուք արդէն երկար ժամանակ կ'ունենաք անոնցմով զբաղելու, հանգամանօրէն քննելու զանոնք։ Գլխաւորը, զինական ուժի կեդրոնացման հարցն է, քաղաքի մէջ կամ անմիջական շրջակաները։ Իմ կարծիքովս, մինչեւ որ մտադրուած ձեռնարկի մը ժամանակը հասած չըլլի, ամէն կերպ պէտք է խուսափիլ կեդրոնացման սխալէն, որու կործանարար հետեւանքները դժբախտաբար տեսանք։ Զինախառնուած դէպք մը, ու անհամ տարիներու աշխատանքով հաւաքուած զինական պահեստները կառավարութեան ձեռքը կ'անցնին ու մենք նորէն սկիզբէն պիտի սկսինք, անչափ եռանդ ու մարդկային զոհեր տալով։

«Երկրորդ անմիջական հարցը ժողովրդական զէնքերու պահպանութեան խնդիրն է։ Ներկայ պայմաններու մէջ, ինչպէս արդէն ձեռնարկեր էք, պէտք է այդ զէնքերը հաւաքել ու թաքստոցներու մէջ պահել։ Իմ կարծիքով առ այժմ քու քաղաք մնալդ աւելորդ է։ Անցիր շրջանները, մասնաւորապէս Շատախ ու Մոկս,— խառէ ժողովրդեան զէնքերը փրկել կորուստէ ... Միեւնոյն ժամանակ քու եւ ընկերներուդ ներկայութիւնը կ'ոգեւորէ գիւղացիութիւնը, որոնք անտիրական մնալով կրնան բոլորովին յուսահատիլ։

«Պէտք է խուսափիլ այլ եւս զինուոր խմբերու գործունէութենէն։ Վերջին երկու տարուան փորձառութիւնը մեզ համար համոզեցուցիչ պիտի ըլլայ, որ կողմնակի միջոցներով աւելի արդիւնաւէտ ձեւով կրնանք Երկիր զէնք մտցնել, առանց մարդկային կորուստներու, քան նախկին ձեւով, երբ ամէն մէկ զէնք, հայդուկի մը կեանքի գնով երկիր կը մտցնէինք։

«Տարիներու մեր յեղափոխական գործունէութիւնը Երկրին մէջ հասցուց զէնքի վարժ կռուող երիտասարդներու պատկառելի թիւ մը։ Պէտք է մտածուած ձեւով մը օգտագործել այդ ուժերը՝ խուսափելով անհարկի կռիւներէ, որոնք բացի մարդկային կորուստներէ, այսպէս թէ այնպէս մեր գործի ընթացքը կը կասեցնեն։

«Ընդհանուր շարժումի մը պարագային, զինուորական ղեկավարները ժողովուրդի ծոցէն իսկ դուրս կուգան, պէտք է միայն [illegible] ընդհանուր երեւոյթ մը դարձնել։ Ատոր համար ալ Պիծայի, Գէորգի, Մոսոյի եւ քեզ հետ պատրաստ զինուորներու մէկ մասը շուտ շուտ պէտք է փոխել, մինչեւ որ մեր երիտասարդութիւնը [illegible] ֆէտայիի դպրոցէն անցած ըլլայ։

«Բանտարկուած հարիւրաւոր ընկերները ազատելու մասին, լրջօրէն մտածելու էք եւ պէտք է համապատասխան միջոցներու դիմել։ Թուրքիոյ մէջ ամենազօր դրամով ամէն ինչ կարելի է։ Մեր բարեկամ Ն. էֆէնտին տեսնել եւ կաշառք խոստանալու է, որ աշխատի փրկել բանտարկուածներէն թէեւ յանցանքներով ամբաստանուածները։ Իր հարկէ, խօսքս Եկաւեանի, Գարեգինի, Ներսէսի մասին չէ, բայց կարելի է անոնց վճիռներն ալ մեղմացնել, եթէ աշխատող մը ըլլի ... Ցաւ[illegible] դէպս մի մոռնար մեր բանտարկուած ընկերները։

«Վանքի ապրանքները առ այժմ թող այնտեղ ալ մնան, մինչեւ որ այս փոթորիկը անցնի։ Սեպտեմբերին կարելի է մտածել զանոնք ներս անցընելու մասին։

«Զօփուրի խնդիրը անտես մի ըներ։ Թող վանքէն մէկը անցնի Արապլու ու այնտեղ կրպակ մը բանալով գործի ձեռնարկէ, առով հեշտացուցած կը լինինք Զօփուրի գործը։

«Որ եւ է ձեւով աշխատելու ես քիւրտ Քօլօզը վերջացնել։ Խնդիրը անոր զղջացած մէկ ձիու ու հրացանի մասին չէ, այլ անոր առած քայլի ծանրակշիռ հետեւանքներու մասին է, եթէ այդ Քօլօզը չպատժուի, մեր համբաւը եւ հեղինակութիւնը մեծապէս ինկած կը լինի մեզ հետ գործ ունեցող քիւրտերու աչքին։ Այս հանգամանքը պէտք չէ մոռցել հանել։ Քօլօզը ամէն գնով պէտք է պատժուի։

«Եէ, սիրելիս, յոգնեցայ գրելէ։ Երբ վաղը արեւը ծագի, իմ կեանքիս վերջին վարագոյրը արդէն քաշուած կը լինի։ [illegible]

(Շար.) [illegible]

դիմեն։ Այսպէս, առարկելով թէ տպարանին տառերը պակաս են, մեծատառ կը գրեն Ստալինի անունին սկզբնատառը, դիտմամբ հակայեղափոխական վրիպակներ կը ձգեն, կ'այլանդակեն խորհրդային վարիչներու պատկերները եւայլն։ Մինսքի մէջ, անթեւը «դարշելի ֆօքսթրոթներ» կը հնչեցնէր, Լէնինի մահուան տարեդարձին օրը, իսկ նուագախումբը «մահերգ մը կը հնչեցնէր Փիաթոքովի, Ռատէքի եւ ընկերութեան յանցաւորներին դատավարութեան առթիւ»։ (Փրավտա, 22 յուլիս)։

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ՓԵՔԻՆ ՄՏԱՆ

Ջինեւ-ճափոնական զինադուլը վերջացած ըլլալով, ճափոնական զօրքը Փէյփինկի հարաւային մասը մտաւ եւ կռիւները սկսան փողոցին մէջ։ Վերջին լուրերու համաձայն, ճափոնցիները արդէն գրաւած է Փէքինի արուարձաններ, եւ հաղորդակցութիւնները խզուած են Փէքինի հետ։ Չինացիները ուժգնօրէն կը դիմադրեն ճափոնական յառաջխաղացութեան։ Ճափոնական բանակին հրամանատարը նոր վերջնագիր մը ուղղեց, կարգ մը պահանջներ դնելով։ Չինացի հրամանատարը հեռագրեց իր կառավարութեան թէ պիտի կռուի ճափոնցիներուն դէմ։ Այս վերջիններն ալ յայտնեցին թէ որոշած են «մինչեւ ծայրը տանիլ զապողական գործողութիւնները»։

Չինական թերթերը կը գրեն թէ 500 Չինացիներ սպաննուած են ճափոնական առաջին ռմբակոծութեան հետեւանքով։

Ռումբ մը պայթեցաւ Թիէնցինի ճափոնական թաղամասին մէջ։ Քաղաքը պաշարման տակ առնուեցաւ եւ փչաթելեր հաստատուեցան։

Խորհրդային Միութիւն կ'առեւանգէ մզկիթի մը մէջ

Գաղեստինի հոգատար իշխանութիւնը հրամայած ըլլալով ձերբակալել Երուսաղէմի մուֆթին, որ ծայրայեղ ազգայնականներուն պլուխը կը գտնուի, կրօնաւորը փակուեցաւ Օմարի հռչակաւոր մզկիթին մէջ, խումբ մը հետեւորդներու հետ։ Միւֆթին հնձեալ պահակներ ոստիկանութիւն կը կասեցին մզկիթի առաջին պարիսպներուն վրայ, բայց բազմաթիւ անգլիական զինուորներ պաշարեցին մզկիթը եւ գիրք բռնեցին շրջակայ շէնքերու տանիքներուն վրայ։ Վախնալով որ միւֆթին կրնայ ծպտուիլ եւ փախչիլ, Անգլիացիները կը կեցնեն եւ կը խուզարկեն մզկիթէն ելլողները։

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՑԱՆԱՒՈՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ անթոյլատրելի գտնելով, կառավարութիւնը հրամայեց խորտակել անհատ նաւատէրերու կամ արհեստաւորներու կազմած թումբերը։ Եւ կառավարական մակոյկները անմիջապէս գործի ձեռնարկեցին, շրջան պահակներով, առաջին առթիւ Սէնի վրայ։ Արհեստաւորները կը գանգատին թէ աշխատանքի ժամերու կրճատումը պիտի կործանէ զիրենք։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ վարչապետը եւ դաշնիքին բոլոր անդամները բանադրուեցան պատրիարքական տեղապահին կողմէ, Վատիկանի հետ կնքուած պայմանագրին հետեւանքով։ Բանադրուած են նաեւ բոլոր այն երեսփոխանները որ քուէարկած էին պայմանագիրը։ Աղատ կը մնան միայն խնամակալ իշխանը, որ մայրաքաղաքէն բացակայ էր, պալատական եւ պատերազմական նախարարները, որոնք չեն խառնուած այս գործերուն։ Կացութիւնը շատ ծանր է ուրեմն։

200,000 ՖՐԱՆՔ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ տուացաւ չարժանկարի արուեստագիտուհի մը, Օր. Փարտինի, կեղծանունով՝ Ռինա Տինի։ 1936 սեպտեմբեր 26ին առեւտրականի մը հետ ճամբորդած ատեն, ինքնաշարժը ծառի մը զարնուած եւ օրիորդը երեք թեթեւ սպիուքներ ստացած էր դէմքին վրայ։ Նախապէս դատ բանալու միտք չունէր, բայց յետոյ 500.000 ֆրանք հատուցում պահանջեց։ Առեւտրականը ստիպուած է վճարել նաեւ հիւանդանոցի եւ գեղեցկագիտական գործողութեանց ծախքերը...

ՍԱՍՏԻԿ ՏՈՒՆՈՒԹԵԱՆ դնդ. Կիյեամ, «Շօք» չաբաթաթերթին խմբագիրը, որ ամբաստանած էր գնդ. տը լա Ռօքը թէ նախ 20.000, յետոյ 10.000 ֆրանք ամսական կը ստանար զաղտնի վարկերէն, Թառտիէօյի օրով։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 40ՐԴ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ
Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻՆ
ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

1 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Շաթօ Կոմպէրի ճամբուն վրայ, Camp. La Baronne։ Գ. Ցարութիւն Գրիգորեանի ագարակին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ց. ԱԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Սէն Լուի «Վահան Թոթէնց» թատերախումբը կը ներկայացնէ **«ՄԱՇԴԻ ԻԲԱԴ»**

Երգ, արտասանութիւն եւայլն։

Ժամը 5էն վերջ եւրոպական պար, ընտիր ճազ Գ. ՉԷՕՐԷՔՃԵՆՆԻ ղեկավարութեամբ։ Փոխադրողները կրնան առաւօտէն գալ։ Ջրի լոգանք անուշ ջուրի աւազանին մէջ։ Խոլ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ, ութ տարեկանէն վեր պզտիկներու 1 ֆր.։

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի։

Ermitage de Longchamp

Պուլոնի անտառին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ 1 ՕԳՈՍՏՈՍ ԺԱՄԸ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՄԵՆԷՆ ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կազմակերպուած ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ- ՃԱԶ ԵՒ ԹԱՆԿՕ, ԽՄԲԵՐԳ, ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ. ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՊԻՒՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Porte Maillotէն առնել 44 հանրակառքը, եւ իջնել՝ **Ermitage de Longchamp.**

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԳՕԼՕՄ ՔՈԼՈՆՖԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ժողովը այսօր, չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

Գոմիտէ

ԳԱՐՕՆԻ «Ջաւախեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 30 յուլիս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

Օրակարգ՝ Երաժի նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւնը

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէին կողմէ 30 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սոսիէթէ Սավանթի GF սրահին մէջ, 28 Rue Danton։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Գ. ԲՈՒԼՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Հ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱԿՆԵՐԸ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԴՐՕՇԱԿ» ԱԿՈՒՄԲ-ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Մէօտոնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ (Tapis Vert)։

Գեղարուեստական բաժին, ընտիր ճազ՝ ղեկավարութեամբ Գ. ՍԱՐԳԻՍ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆԻ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «ՏԱՒՐՈՍ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Կուսէնվիլ Սուրսի անտառին մէջ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ոսկի Կիրճեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Սէն պէյի Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920 1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային վարժարանները։ Քեմալական շարժման ժամանակ Ամերիկացիներու միջնորդութեամբ փոխադրուած են Գավալայի (Յունաստան) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է։

Ճշգրիտ լուր տուողին մէկ տարուան «Յառաջ» նուէր պիտի տրուի։ Գրել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjirian, née Baharian, 56 rue de Bas Meudon, Issy les-Moulineaux, France (Seine).

Կը խնդրուի յանձնել թերթերէն արտատպել։

— Իւթքնոտէր Քալփեան Ազգէրայ-թի (Գա.-թա). որ մինչեւ վեց ամիս առաջ Լիոնի մէջ կը բնակէր եւ հեռեւեալ հասցէն ունէր.— 65 rue Noir։

Կը խնդրուի իր հասցէն զիտցողներէն տեղեկութիւն տալ Դանիէլ Սվազճեանին, German Colony, Jaffa—Palestine։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՍՈՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հոգաբարձութիւնս կը յայտարարէ հետաքրքրուողներուն, թէ Տ. Ազգէ քհնյ. Փայլակ յառաջիկայ 30 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին պիտի դասախօսէ վարժարանիս սրահին մէջ պատմական ուսումնասիրութիւն մը, որուն նիւթն է.—

1.— Հեթանոսական եւ քրիստոնէական շրջան. 2.— Բաղդատութիւն երկու շրջաններու կենցաղին. 3.— Հայաստան եւ Հայ ժողովուրդը 4. Գիր գիւտը եւ Հայ մատենագրութեան արագ ծաղկումը։ 5.— Հայ մատենագիրներու կեանքէն դրուագներ։ 6.— Հայ Եկեղեցիին կատարած նշանակալից դերը մեր ազգային կեանքին մէջ, եւլն.

Մուտք՝ 1 ֆրանք։

Հոգաբարձութիւն
վարժարանս Ս. Խաչ եկեղեցւոյ

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Հ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷՔՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։
Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՀԱՅԵՐ[illegible] ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան **ՖԼՕՐԻԱ**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ   Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

Կ'ուզուի վարպետ խոհարար մը

Վարժ արեւելեան կերակուրներու։ Դիմել՝ Restaurant "Le Lord" 9 rue Lord Byron (8)։

ԾԱԽՈՒ Է զինուորագրութեան պատճառաւ ստփիւլի խանութ մը (այրերու եւ կիներու) իր բոլոր կազմածներով Ալֆորվիլ գործ՝ բանուկ թաղամասի մէջ։ Նպաստաւոր պայմաններ։ Լաւագոյն առիթ գործի մարդոց համար։ Դիմել Maison Rougerie, 10 route de Choisy, Ivry, Seine։ Մեթրօ Porte de Choisyէն քանի մը վայրկեան հեռու։

«ԵՓՐԱՏ» ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Եթէ կը փափաքիք հաճելի զուարճնել, ձեր սարքած ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ, ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ, ՀԱՐՍԱՆԻՔԸ, ՀԱՐՍԱՆԻՔԸ եւն. նախօրօք դիմեցէք ԵՓՐԱՏ նուագախումբին, որ կը նուագէ եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ամէն եղանակներ։ Չափաւոր գին։

Դիմել Գ. Տ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ, 15, Rue du Pourtour, Clamart (Seine), կամ հեռաձայնել երեկոները ժամը 8—8.30, Observatoire 13—45։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

59 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ ամէն տեսակ խնդիրներու. Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւաբանական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ծանրերու եւ գաստիարակութիւններու խմբագրութիւն։ Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)   Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԲՆԱԿԱՎԱՅՐԸ

»»»» o ««««

Մարդը ինքնաշարժին քով բերաւ տողոյցը, եւ Հօրեղբօրորդին հանդերձին տոպրակէն եւ գրաւ ինքնաշարժի կողքի ու փոտոսկին վրայ։ Ցետոյ առնելով ատամնատօրը մարդէն, սկրտաւ մանրել տոպրակը եւ պզտիկ կտորներ տեղաւորեց թաց լաթին մէջ, որով փաթթուած էին զարեջուրի շիշերը։

Հօրեղբօրորդիս տասը սէնթ տուաւ մարդուն, որ վերադարձաւ իր պրասենեակն ու աթոռը։

Հօրեղբօրորդիս մանր կտորներու վերածեց ամբողջ սառի խորանարդը եւ դրաւ զանոնք բոլորը թաց լաթին մէջ։ Ցետոյ երկաթէ ձողով դարձուց մեքենային զսպանակը եւ մտաւ ինքնաշարժին մէջ։

Քաունթի հիւանդանոցին մօտ դէպի հիւսիս թեքեցանք եւ այդ ատեն բոլորովին լռեցաւ։ Երկինքը շատ պայծառ էր, իսկ հիւանդանոցը շատ ախուր կ'երեւէր։

— Բնաւ հիւանդանոցի մէջ եղա՞ծ ես, հարցուց Հօրեղբօրորդիս։

— Այո, պատասխանեցի ես։

— Ի՞նչ ունէիր, հարցուց ան։

— Ոչինչ, միայն այցելեցի, պատասխանեցի ես։

— Որո՞ւ այցելեցիր, հարցուց ան։

— Կը յիշե՞ս Քերոբը, որ մեռաւ, պատասխանեցի ես, այն ատեն դուն պզտիկ էիր, երբ զեռ ան ողջ էր։

— Կը յիշեմ, ըսաւ ան։

— Անոր այցելեցի, աւելցուցի ես։

— Ի՞նչ ունէր ան, հարցուց Հօրեղբօրորդիս։

— Թոքախտ, պատասխանեցի ես։

— Ի՞նչ տեսակ մարդ էր ան, հարցուց Հօրեղբօրորդիս։

— Լաւ մարդ էր, պատասխանեցի ես։ Ես խաղող, թուզ եւ դեղձ կը տանէի անոր։ Շատ ծեր չէր, երբ մեռաւ։ Դեռ քառասուն չկար. ես տասը կամ տասնըմէկ տարեկան էի։

Երբ Քլովիս հասանք, արեւը բարձրացած էր, եւ քաղաքը շատ հաճելի երեւոյթ մը ունէր։ Հօրեղբօրորդիս չորս հինգ անգամ շրջան ըրաւ քաղաքին մէջ՝ շուրջը դիտելով։

— Ի՞նչ էր պատճառը իրեն այցելելուդ, հարցուց ան։

— Դժոխք, պատասխանեցի ես, ան հիւանդ էր։ Առողջ եղած ժամանակը Սան Ֆենիթօ ծառուղիին վրայ դոնըտող մեր տունը կուգար։ Լաւ մարդ էր։ Կը խմէր ու յաճախ բախտախաղ կը խաղար, բայց լաւ մարդ էր։ Նոյնիսկ իր հարազատ եղբայրը իրեն չայցելեց հիւանդանոցը, ուստի ես կ'այցելէի։ Եւ գիտէր, որ պիտի մեռնէր։ Եւ գիտէր, որ ես գիտէի, թէ ինք պիտի մեռնէր, ու միշտ կը ժպտէր, երբ խաղող կը տանէի իրեն։ Ձեռ կարծեր, թէ դուն շատ լաւ կը յիշես զինքը։

— Ես գիտեմ, որ ան ողջ էր եւ մեռաւ, պատասխանեց Հօրեղբօրորդիս։ Բայց ճիշդ չեմ յիշեր, թէ ինչ երեւոյթ ունէր։

— Որքան ինծի, նոյնքան ալ քեզի ազգական էր, ըսի ես։

— Ինծի կը թուի, թէ ոչ ոք կը սիրէր զինքը, յարեց Հօրեղբօրորդիս։

— Դժուարին փորձեր ըրաւ աշխատանքի համար, չարունակեցի ես, բայց տաղանդ չունէր ազարակապանութեան համար եւ ոչ ալ ուրիշ որ եւ է բանի։ Եւ, որպէս կանոն, մեր տունը կուգար ամէն կիրակի։

×

Հօրեղբօրորդիս քաշեց գլխաւոր արգելակը, եւ ինքնաշարժը կեցաւ մեծ վաճառատան մը առջեւ։ Քաղաքին մէջ մարդ չկար։

Կ'ուզե՞ս պտտիլ այս քաղաքին մէջ, հարցուց ան։

— Քիչ մը նախաճաշ չընե՞նք, պատասխանեցի ես։

— Որքա՞ն դրամ ունիս, հարցուց ան։

— Մէկ տոլար եւ 25 սէնթ, ունիմ պատասխանեցի ես։

— Շատ լաւ ուրեմն, եթէ տեղ մը գտնենք կը նախաճաշենք, ըսաւ ան։

— Սրճի ապուխտ եւ հաւկիթ պիտի ուտեմ, ըսի ես։

— Զուադեղ, ըսաւ ան։

Դուրս ելանք ինքնաշարժէն եւ քալեցինք քաղաքի գլխաւոր փողոցէն։ Քաղաքը ժամանոր գեղեցկութիւն մը չունէր։ Տխուր երեւոյթով փայտէ շէնքեր, որոնք կը նայէին տխուր երեւոյթով երկու փողոցներու վրայ, եւ շատ մը տխուր երեւոյթով խանութի պատուհաններ, տխուր երեւոյթով դուռներ, նշանատախտակներ եւ երկրորդ յարկի պատուհաններ։

Եւ, սակայն, մենք կրնայինք տեսնել այդինները քաղաքէն քիչ մը անդին։ Այդ գաւառին մէջ քաղաքը միայն պզտիկ տեղ մըն էր՝ արթատուն-կերով շրջապատուած։ Թէպէտ քաղաքին երեւոյթը քիչ մը տխուր էր, սակայն շատ հաճելի էր առտուան կանուխ հոն ըլլալը։

Հօրեղբօրորդիս գնաց եւսեւ կողմը հիւսի մը, որ պարապ էր եւ վարձու։ Քեզի պատմա՞ծ եմ, թէ իշխի զացող խափշիկին պատմութիւնը, հարցուց Հօրեղբօրորդիս։

— Ոչ, պատասխանեցի ես։ Ես կը սիրեմ այն պատմութիւնը, որ եթէ կինը ամուսնոյն ընկերացած ըլլար, երկուքը միասին պիտի կարենային ուտել ձին ու կառքը։

— Այդ մէկն ալ զուարճալի է, ըսաւ Հօրեղբօրորդիս։ Ես այս երկրին կատակները աւելի կը սիրեմ, քան լուրջ բաները։ Լուրջ բաներն ալ զուարճալի են, բայց անոնք զուարճալի են, որովհետեւ պէտք չէր որ զուարճալի ըլլային։ Կը յիշե՞ս այն մարդը, որ քաղաք եկաւ եւ մեծ վրան մը զարկաւ ու սկսաւ քարոզել։

— Ըսել կ'ուզես այն վերադարձութեան քարոզի՞չը, հարցուցի ես։ Անշուշտ կը յիշեմ զայն։

— Ան լաւ մարդ էր, պատասխանեց Հօրեղբօրորդիս, բայց ես չէի սիրեր տախտակամածին վրայ ցանուած սղոցուքը, փայտէ նստարանները եւ վրանակառէ տանիքը։ Առիթս եկեղեցի երեւոյթ չունէր։ Ինքը շատ լաւ մարդ էր թէպէտ, բայց շատ զաւեշտական էր երբ կ'աղօթէր։ Հայիւ կը նայի ինքզինքս զսպել քրքջալէ։ Ժողովուրդը աւելի զաւեշտական էր, քան քարոզիչը։ Անոնք մահու չափ վախնային։

Վերադարձանք քաղաքին գլխաւոր փողոցը ու գտանք ճաշարան մը որ գոց էր։

Քաղաքին մէջ մարդ չկար, թէպէտ նոյնքան արեւը բարձրացած էր եւ օրը սկսած էր տաքնալ։

Պիտի սպասե՞նք մինչեւ որ ճաշարանը բացուի, թէ պիտի շարունակենք մեր ճամբան եւ ուտենք մաս մը մեր ուտելիքներէն ու մէյ մէկ զարեջուր խմենք դաշտին մէջ, խօսեցաւ Հօրեղբօրորդիս։

— Կրնայ ըլլալ որ այս ճաշարանը չբացուի դեռ երկար ատեն, պատասխանեցի ես։

(2)   ՈՒ. ՍԱՐՈՅԵԱՆ
(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 29 ՅՈՒԼԻՍ — JEUDI 29 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ 13e Année No. 3484 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

Այն օրէն ի վեր որ հրատարակուեցաւ Մեծն Բրիտանիոյ Արքայական Յանձնաժողովին տեղեկագիրը Պաղեստինի բաժանման մասին, լուրջ անհանգստութիւն մը մատնուած է ամբողջ արաբական աշխարհը:

Իրարու ետեւէ բողոքեցին բոլոր արաբական երկիրները, բացի Անդրյորդանանէն, որուն համար ձեռնտու է բաժանման ծրագիրը, թէ քաղաքապէս եւ թէ նիւթապէս:

Բողոքողներու առաջին շարքին վրայ կը գտնուի, նաեւ, Սուրիան, որուն կառավարութիւնը յուլիս 23ին ծանուցագիր մը յանձնեց մարզպանին, խնդրելով հաղորդել Ազգերու Դաշնակցութեան: Այս ձեռնարկին յաջողութեան համար աջակցութիւն խոստացած են Սուրիոյ բոլոր կուսակցութիւնները, անխտիր:

Եւ ահա վերջին կարեւոր լուրը:

Յուլիս 27ին Դամասկոս հասաւ Իրաքեան ազգայնական պատուիրակութիւն մը, մասնակցելու համար արաբական համաժողովին:

Այս ժողովը պիտի գումարուի Դամասկոսի մէջ, մասնակցութեամբ Իրաքի, Պաղեստինի, Եգիպտոսի եւ մանաւանդ Սուրիոյ: (Նախապէս ծրագրուած էր գումարել Երուսաղէմի մէջ, բայց բրիտանական իշխանութիւնները արգիլեցին):

Սխալ պիտի ըլլար կարծել թէ պարզապէս քաղաքական մարզանքներ կը փորձեն արաբական աշխարհի ներկայացուցիչները, Պաղեստինի բաժանման ծրագրին առթիւ:

Ընդհակառակն, երկար ատենէ ի վեր, թերեւս առաջին անգամ է որ այսքան համերաշխութիւն եւ լուրջ գործակցութիւն կը տիրէ երկիրէ երկիր եւ հոսանքէ հոսանք, արաբական ընդհանուր շահերու պաշտպանութեան համար: Նոյն իսկ Պաղեստինի ամէնէն ծանր խռովութեանց ատեն, այսքան աչքի զարնող չէր արաբական միացեալ ճակատը:

Ի՞նչ կը նշանակէ այս երեւոյթը,— արաբական աշխարհին այս արտակարգ իրարանցումը, որ կը զուգադիպի միջազգային կացութեան ամէնէն խռովեալ մէկ պահուն:

Անշուշտ գլխաւոր պատճառը Արաբներու աշխարհակալութեան ծրագիրն է,— համարաբական դաշնակցութիւն՝ Միջերկրականի ափերէն, Կիլիկիոյ դուռներէն մինչեւ Օմանի ծովը:

Բայց, տակաւին կանուխ է, խօսելու համար այդ հեռաւոր ծրագրի մասին:

Արաբ ազգայնականները, ամէն բանէ առաջ, կ'ուզեն ամրապնդել իրենց գրաւած դիրքերը՝ իւրաքանչիւր երկրամասի մէջ: Ուրիշ խօսքով, նախ ապահովել անկախութեան կամ լրացնել կատարուած նուաճումները, յետոյ պատրաստուիլ ընդհանուր գործի մը, բառին փոխաբերական իմաստով:

Այս պարագան աւելի բացորոշ կ'երեւայ, երբ կը թղթատենք Արքայական Յանձնաժողովին տեղեկագիրը:

Իր զեկուցման Բ. գլուխին մէջ, յանձնաժողովը հետեւեալ ուշագրաւ խոստովանութիւնը կ'ընէ, «Պատերազմը եւ հոգատարութիւնը» խորագրին տակ:

— «Պատերազմին մէջ արաբական աջակցութիւնը ապահովելու համար, բրիտանական կառավարութիւնը 1915ին խոստացաւ Մեքքէի Շէրիֆին թէ, դաշնակիցներու յաղթանակի պարագային, թրքական կայսրութեան արաբական նահանգներուն մեծագոյն մասը անկախ պիտի դառնայ: Արաբները այնպէս հասկցան թէ Պաղեստինն ալ պիտի մտնէ անկախութեան շրջանակին մէջ:

Հրէական աշխարհին աջակցութիւնը ստանալու համար, բրիտանական կառավարութիւնը Պալֆուրի յայտարարութիւնը հրատարակեց 1917ին: Հրեաները այնպէս հասկցան որ, եթէ Հրէական Ազգային Տունը հաստատելու փորձը յաջողի եւ բաւական թիւով Հրեաներ երթան Պաղեստին, Ազգային Տունը կրնայ ժամանակի ընթացքին վերածուիլ հրէական պետութեան մը»:

Ուրեմն, երկու կողմերն ալ իրենց մասնաւոր հեռանկարներն ունէին: Եւ բրիտանական կայսրութիւնը կ'օգտագործէր այս պարագան, աւելի հիմնաւորելու համար իր աշխարհակալութիւնը:

Բայց, քանի սահեցան տարիները, այնքան բարդացաւ կացութիւնը, յանգելով արիւնալի խռովութեանց. մանաւանդ 1929ին, 1933ին եւ 1936ին:

Այս վերջինը այնքան ծանրակշիռ հանգամանք ունէր որ, բրիտանական կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ ոչ միայն 11 վաշտ զինուոր ղրկել, հրամանատարութեամբ լիազօր սպարապետի մը, այլ եւ ի վերջոյ անհրաժեշտ սեպեց արքայական յանձնաժողով մը փութցնել:

Յանձնաժողովին տեղեկագիրը բացատրելով մասնաւորապէս 1936ի խռովութեանց պատճառները, երեւան կը հանէ հետեւեալ պարագաները.—

1. Արաբներուն տենչը՝ ազգային անկախութեան մասին. — 2. Արաբական ազգայնականութեան ծաւալումը Պաղեստինէն դուրս. — 3. Հրեաներու յարաճուն ներգաղթը 1933էն ի վեր. — 4. Հրեաներուն բախտաւորութիւնը՝ ազդելու Մեծն Բրիտանիոյ հանրային կարծիքին վրայ. — 5. Արաբներու անվստահութիւնը բրիտանական կառավարութեան հանդէպ. — 6. Արաբներուն երկիւղը Հրեաներու հողային գնումներուն առթիւ. — 7. Ընդհանուր անստուգութիւնը հոգատար իշխանութեան վերջնական դիտումներու մասին:

Անշուշտ արտաքին ազդակներ ալ կան, որոնց մասին չի խօսիր տեղեկագիրը:

Օրինակ, Ֆաշական Իտալիոյ կամ հիթլէրական Գերմանիոյ ցանկութիւնները՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, Միջերկրականի ափերուն վրայ: Դէմ դիմաց՝ Մեծն Բրիտանիոյ աշխարհակալութեան ամէնէն խոցելի դիրքերուն:

Առանձին նիւթ մը կը կազմէ այս պարագան, որ սերտ կապ ունի միջազգային կացութեան ելեւէջներուն հետ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ՏԵՐՍԻՄԻ ԴԷՊՔԸ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՓԱԿՈՒԱԾ»

Էլազիզէն (Խարբերդ) 20 Յուլիս թուականով կը գրեն Ճիւմհուրիյէթի.—

Բացի Սէյիտ Րիզայէ եւ իր 7 արբանեակներէն, ընդդիմութեան բոլոր պետերը գերի բռնուած կամ յանձնուած են: Սէյիտ Րիզայի փոքր տղան՝ Հիւսէյին որ նախապէս յանձնուած էր, Էլազիզ եկած է իր վիրաւորուած թեւը դարմանելու համար: Սէյիտ Րիզա քարայրի մը մէջ ինքզինքը բանտարկութեան դատապարտած, յուսահատ վիճակի մը մէջ կը գտնուի: Ընդդիմութեան շարժումը ամբողջովին վերջացած է եւ յաջողութեամբ կը շարունակուի բարենորոգումի գործը:

Եւ սակայն կը դիմադրեն...

Իսկ մեր թղթակիցը կը գրէ, միեւնոյն թուականով.—

Մալաթիայէն եկած Քիւրտ մը կը պատմէ թէ կռիւները կը շարունակուին անընդհատ: Թուրքերը պաշարած են Տերսիմը: Անոնք ամէն ջանք կը թափեն ընկճելու լեռնականները, բայց անօգուտ:

Տերսիմի ամբողջութեան երկու օդանաւեր եւս վար առնուած են:

Մալաթիոյ մէջ Թուրքերը կը հաւաքուին դէպի Տերսիմի ճակատը ուղղուելու, իսկ Քիւրտերն ալ կը հաւաքեն դէպի Դոնիա ղրկելու:

Յուլիս 13ին, վիրաւորուած զինուոր մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէր.— Տերսիմի շուրջ կատաղի կռիւ կը մղուի: Թուրքերու կորուստը անհաշիւ է: Քրդական բանակները որոնք կանոնաւոր յարձակում կը գործեն, ամէն անգամին ալ մեծ թիւով զոհ եւ պաշար ձգելով կը վերադառնան իրենց դիրքերը: Թուրք զինուորը անշարժութեան մատնուած է նաեւ իր դիրքերուն մէջ, չի կրնար գլուխը շարժել, մահացու գնդակը պատրաստ է: Տերսիմցիները կատաղօրէն եւ կը մղեն յարձակողները իրենց անառիկ դիրքերէն կրակէ կարկուտ տեղացնելով:

Թրքական ճակատէն ուրիշ զինուոր մը գրած է իր ծնողքին՝ Ուրֆա որ տուր մը մտածեն զինք այդ դժոխքէն ազատելու: «Մահը վայրկեաններու հարց է: Տերսիմցին գնդակը ամէն տեղ զոհ կը փնտռէ, զոհ կը փաք գտնէ»:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՍԿՍԱՒ ԾԱՅՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

50 Ճափոնցիներու արիւնը կը խլէ 500 Չինացիներ

Սպանիական պատերազմը դեռ չվերջացած, ահա նոր ռազմադաշտ մը,— Ծայր. Արեւելք:

Երեքշաբթի օր կռիւներ ծագեցան Փէյփինկի շուրջը, քանի մը կէտերու վրայ: Քաղաքը պաշարման վիճակի մէջ դրուեցաւ: Օտար դեսպանները ազդարարեցին իրենց հպատակներուն՝ պատրաստ ըլլալ ի հարկին դեսպանական թաղերը ապաստանելու: Չինացիները թակարդը ձգելով սպաննեցին 50 — 70 Ճափոնցիներ: Իբրեւ վրէժ, Ճափոնցիները կրակի բռնեցին չինական պահակագօր մը, սպաննելով կամ վիրաւորելով 500 Չինացիներ:

Չինական բանակին հրամանատարը մերժեց ճափոնական վերջնագիր մը, որ կը պահանջէր ետ քաշել 29րդ բանակը: Ճափոնի նախարարական խորհուրդը ժողով գումարելով, որոշեց պատժական միջոցներ ձեռք առնել: Այս առթիւ կառավարութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց.

— «Ճափոն աչք չունի որ եւ է հողի վրայ: Ընդհակառակն, ամենամեծ ջանքերը պիտի թափէ օտար պետութեանց իրաւունքները պաշտպանելու համար. Անելի մը յանգած ենք, եւ սակայն կառավարութիւնը կ'ուզէ արագօրէն բարեկամական համաձայնութեան մը հասնիլ: Այդ համաձայնութիւնը կարելի է գլուխ հանել միայն այն ատեն երբ Չինացիները փոխեն իրենց ընթացքը եւ ընդունին վէճին կարգադրութիւնը տեղին վրայ»:

Նախարարական խորհուրդէն վերջը, պատերազմական նախարարը պալատ գնաց, կայսեր հաւանութեան ենթարկելու համար ծրագրուած տնօրինութիւնները:

Վերջին լուրերու համաձայն, կռիւները կը շարունակուին Փէքինի փողոցներուն մէջ: Ճափոնական բանակը արդէն իսկ ձեռնարկած է յարձակման: Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Ճափոն պիտի գործէ առանց պաշտօնապէս պատերազմ հրատարակելու, որպէսզի պատասխանատուութիւնը իյնայ Չինաստանի վրայ: Այս վերջինը արդէն պատրաստուած է պաշտպանողական պատերազմի գաղափարին: Ճափոնական նաւատորմը հրամանի կը սպասէ կազմ եւ պատրաստ:

Ոմանք կը կարծեն թէ եթէ իսկապէս պատերազմ ծագի, Խ. Միութիւնն ալ պիտի հարկադրուի միջամտել:

Ճափոնի ելմտական նախարարը 96 միլիոն եէն վարկ պահանջեց, զինուորական փոխադրութեանց համար:

Անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութիւնները խոհեմութեան յորդորներ ուղղեցին Ճափոնի եւ Չինաստանի:

55,000 զոհ Մատրիտի առջեւ

Կռիւները կը շարունակուին Պրինէթի շուրջը, Մատրիտի ճամբուն վրայ: Հանրապետական կառավարութիւնը 25000 կը հաշուէ ապստամբներուն կորուստը՝ 9 օրուան կռիւներու ընթացքին, իսկ ազգայնականները 30000 կը հաշուեն կարմիրներուն կորուստը:

Ապստամբները կը ճգնին գրաւել Վիլլանուէվա քաղաքը, որ ռազմագիտական կարեւոր դիրք մը կը կազմէ Մատրիտի ճամբուն վրայ: Կարմիրները դիրք բռնած են քաղաքէն մէկ մղոն հեռու, եւ ուժգնօրէն կը դիմադրեն յարձակումներուն: Ազգայնական ճակատէն արուած լուրերու համաձայն, կառավարութիւնը նեղութիւն կը կրէ օգնական զինուոր ճարելու համար, քանի որ ստիպուած է զօրաւոր բանակ մը պահել նաեւ Մատրիտի հիւսիսակողմը:

Վերջին կռիւներու ընթացքին օտարականներ ալ սպաննուեցան, որոնց մէջ կը գտնուին անգլիական բժշկական մարմնին անդամներէն մէկը, եւ «Փառի - Սուառ»ի լուսանկարիչ - թղթակիցը՝ Տիկին Կէրտա Թարօ (լեհ): Ծանրապէս վիրաւորուեցան նաեւ երկու ամերիկեան թղթակիցներ:

Սահմանագլուխէն հասած լուրի մը համաձայն, Սանթանտէր գրեթէ պաշարուած է: Ապստամբներու մարտանաւերը կը կեցնեն բոլոր նաւերը եւ կը խուզարկեն: Անցի օր բռնուեցան երկու անգլիական նաւեր, որոնք ուտելիք եւ դեղ կը փոխադրէին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍՊԷ՞Ս Է ԵՒՐՈՊԱՆ ..

— —

Երեք շաբաթ առաջ, Հրեղէն Խաչի մոլեկին վարիչներէն դուքս Փոցօ տի Պորկօ ռումբ մը պայթեցուց. Գրեց թէ Գնդ. տը Լա Ռոք 20,000 ֆրանք ամսական կը ստանար գաղտնի վարկերէն, նախկին նախարար Պ. Թառտիէօյի միջոցաւ:

Ամբաստանութիւնը հրատարակուեցաւ «Շօք» շաբաթաթերթին մէջ, հետեւեալ ձեւով.—

Հարցում.— Ճի՞շդ է որ Լա Ռոքի բաժին հանած էք գաղտնի վարկերէն:

Թառտիէօ.— *Ցորչափ ներքին նախարար էի, ամէն ամսու վերջ իրեն կը յանձնէի պահարան մը որ կը պարունակէր քանի հազար հազարներ: Իմ պատկանած նախարարութիւնը տապալած ըլլալով, նորին մէջ ինծի յանձնեցին հողագործական նախարարութիւնը: Տը լա Ռոքի խնդրանքին վրայ, զինքը ներկայացուցի նոր վարչապետին որ, աւելի աչալուրջ քան ես, տասը հազարի դեղչեց ամսական նպաստը:*

«Տասներեք ամիս վերջը, իմ կարգիս նորէն վարչապետ ըլլալով, կրկին տեսայ միեւնոյն Լա Ռօքը, որ ոչ միայն խնդրեց մեր դրամական յարաբերութեանց վերսկսումը, զոր ստացաւ, այլեւ մնացորդը պահանջեց, դրամական նեղութիւնը պատմելով, ... Տասներեք ամիս 10000էն կ'ընէր 130000 Ֆրանք: Ես կլորցնելով 150 հազարի վերածեցի որ իրեն յանձնուեցաւ նոյն պահուն իսկ»:

Այդ օրէն ի վեր, այս պատմութիւնը շրջան կ'ընէ թերթերուն մէջ, մասնաւորապէս *Իւմանիթէի*, *Փօփիւլէռի* եւ *Լ'Էօվրի* մէջ որոնք անխնայ կը հարուածեն գնդապետը:

Նոյնիսկ արքայական *Աքսիոն Ֆրանսէզը* չանթեր տեղաց նախկին Հրեղէն խաչերու հրամանատարին գլխուն, ամէնէն կծու բառերով,— ցեխի մէջ խրած, անպատիւ ծառայն:

Ու մինչ կը սպասուէր որ անմիջապէս ներքուն, զեկոյց մը հրատարակուի, գնդապետը գոհացաւ խուսափողական պատասխաններով: Այն ալ միջանկեալ, նամակ մը ընթացքին.

— Պիտի չպատասխանեմ ... Եթէ երբեք առած եմ

Բոլորն ալ համոզուած են թէ պատմութիւնը ճիշդ է, ինչպէս կը հաստատեն ուրիշներն ալ:

Հրեղէն Խաչի վարիչներէն երկրորդ մը, Փօլ Շոփին, որ 18 ամիսէ ի վեր պայքար կը մղէ անոր դէմ, խարազանը կը շաչեցնէ իր կարգին, *Փօփիւլէռի* միջոցաւ.

— *«Գիտէի որ գերասան է, ստախօս է, ստախօս է, գործ եփող է, բայց պարկեշտ: Եւ ահաւասիկ երեւան կուգայ որ կը վճարուէր ծառայի մը պէս:*

«... Շո՛ւա, չո՛ւա, գացէք հեռու, շատ հեռու տեղ մը, որպէսզի մոռնանք ձեզ: Այս կը պահանջէ այն հաւատարիմ մարդիկը զոր խաբեցիք»:

Ինչպէս ըսի, ժողովրդական ճակատի թերթերը չեն ծխեր գնդապետին օձիքը: Իսկ միւսները կը գոհանան լռութեամբ կամ բարեացակամ չէզոքութեամբ:

... Այսպէ՞ս է Եւրոպան: Միշտ ծախու: Ու նուազ վայրագ:

ՎԱՀԷ

Ս. ՍԱՄՈՒԷԼԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երէկ, չորեքշաբթի, կէս օրուան ժամը 12.30ին սկսաւ ողբացեալ ընկեր Սեդրաք Սամուէլի սպանութեան դատավարութիւնը, Սէնի եղեռնադատ ատեանին առջեւ:

Ինչպէս կը յիշուի, ամբաստանեալն է Տիկին Բրաբիոն Սարաֆեան, որ բանտը կը մնայ 1936 դեկտեմբեր 7էն ի վեր: Խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր դատասրահին մէջ:

Իբրեւ վկայ հրաւիրուած է նաեւ Շ. Նարդունի, որ «Յառաջ»ի համար մանրամասնօրէն գրի պիտի առնէ ամբողջ դատավարութիւնը:

Անգլիոյ արագացած վերազինումը

Անգլիոյ երեսփ. ժողովը երկուշաբթի օր երկարօրէն զբաղեցաւ ազգային պաշտպանութեան հարցով:

Շատ մը երեսփոխաններ մտահոգութիւն յայտնեցին թէ երկիրը պատրաստ չէ օդանաւային յարձակումներու դէմ: Նախկին նախարար Պ. Չըրչիլ անգամ մը եւս ուշադրութիւն հրաւիրեց Գերմանիոյ հսկայական վերազինման վրայ, բաղդատաբար անբաւական գտնելով Անգլիոյ ձեռք առած միջոցները: «Այս պայմաններուն մէջ իսկապէս անհասկնալի է կառավարութեան լաւատեսութիւնը»: Ուրիշ երեսփոխան մը յուզեց երկրին պարենաւորման խնդիրը:

Ազգ. պաշտպանութեան նախարարը պատասխանելով, յայտարարեց թէ արդէն իսկ մեծ յառաջդիմութիւններ կատարուած են, բայց Անգլիան պաշտպանելու հոգը ահագին գործ է, քանի որ այս երկիրը մասնաւորապէս խոցելի է օդանաւային յարձակման դէմ:

Այս առթիւ աւելցուց թէ մասնագիտական յանձնախումբը արտակարգ արդիւնքներ ձեռք բերած է, բայց մերժեց մանրամասնութիւններ հաղորդել: «Կրնամ ապահովել թէ եղած գիւտերը եւ հնարքները մեծապէս կը գերազանցեն մեր ակնկալութիւնները»:

Այս բացատրութիւններէն վերջ, ժողովը 7ի դէմ 325 ձայնով քուէարկեց պահանջուած վարկերը: Աշխատաւորականները ձեռնպահ մնացին ստուար մեծամասնութեամբ:

ՉԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐԸ» նոյն սաստկութեամբ կը շարունակուին Խ. Միութեան մէջ, հիւսիսէն մինչեւ հարաւ: Մոսկուայի կեդր. գործադիր կոմիտէն քննիչ յանձնախումբ մը ղրկեց Չէչէն - Ինգուշներու երկիրը, քննելու համար այդ շրջանի կեդր. գործադիր կոմիտէին գործերը, որոնք վիճելի կը համարուին: Օտար համայնավարներն ալ կը մաքրագործուին: Ձերբակալուած է լեհ գրագէտ Բրունօ Եասէնսքի, հեղինակ վէպի մը, «Ես կրակի կու տամ Փարիզը»: Ձերբակալուած է նաեւ Մոսկուայի լեհական թերթին խմբագրապետը:

ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆ մը ծագեցաւ Ռումանիոյ Թրկու - Օգնա քաղաքի բանտին մէջ: Բանտարկեալները դիրք բռնեցին գետնի մը մէջ, իրենց վիճակին բարելաւումը պահանջելով: Պահակները սովորական ազդարարութիւնը ուղղելէ վերջ, կրակ բացին եւ սպաննեցին 11 բանտարկեալներ:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՀՌՉԱԿԵՑԻՆ Փարիզի սպանդանոցներուն բանուորները, կարգ մը պաշտօնեաներու արձակման հետեւանքով:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՃԵՐՄԱԿ ԱՐՋՆ ՈՒ ԳՈՐՇ ԳԱՅԼԸ

»»»» o ««««

Անբնական չէ, անշուշտ, որ երկու դաշնակից, զինակից կամ բարեկամ երկիրներու ներկայացուցիչներ փոխադարձ այցելութիւններ տան: Յետպատերազմեան դիւանագիտութիւնը այդպիսի այցելութիւններ շատ արձանագրեց:

Հետեւաբար, տարօրինակ չէ նաեւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչներուն այցելութիւնը Ռուսիա:

Եւ սակայն, Ի. Արաս — Շ. Գայա այցելութիւնը ունի քանի մը յատկանշական կողմեր:

Առաջին, — Իսմէթ Ինէօնիւ վեց ամիս առաջ այցելած էր Ռուսիա: Եթէ երկու երկիրներու միջեւ լուծելիք խնդիրներ կային, Իսմէթ աւելի իրաւասու եւ աւելի ձեռնհաս էր, քան իր երկու նախարարները: Կը նշանակէ թէ անոր այցելութենէն յետոյ նոր պատճառներ ծնունդ առին եւ նոր այցելութիւն մը անհրաժեշտ դարձաւ:

Երկրորդ, — Առաջին անգամ է որ Թուրքիա իր արտաքին նախարարին կը կցէ երկրորդ նախարար մը, որ, չմոռնանք, Ճալքի ընդհանուր քարտուղարը եւ հետեւաբար Թուրքիոյ վարիչ կուսակցութեան ներկայացուցիչն է:

Երրորդ, — Թուրքիա եւ Ռուսիա միակ բարեկամ երկիրներն են, որոնց այցելութիւնները չեն փոխադարձուիր: Անգամ մը միայն Ն. Ռուսիա իր զրահաւորները ղրկեց Թուրքիա: Անկէ զատ միշտ Թուրքիան է որ կ՚այցելէ Ռուսիոյ:

Ռուսական թէ թրքական մամուլին, ինչպէս նաեւ պաշտօնական դիւկային համաձայն, Ի. Արասի եւ Շ. Գայայի այցելութիւնը առիթ մը եղած է, որ «անգամ մը եւս ամրապնդուի երկու երկիրներու բարեկամութիւնը»: Լիթվինոֆ, ինչպէս նաեւ Ի. Արասի ճառերը եւս կը ձգտէին նոյնը հաստատելու:

Արդ, Ն. Ռուսիա եւ Թուրքիա նոր բարեկամներ չեն: Երկու երկիրներու կապը եւ գործակցութիւնը մօտաւորապէս քսան տարուան պատմութիւն մըն է: Աշխարհ գիտէ, որ Քեմալ իր յեղափոխութիւնը եւ ազատագրական պայքարը գլուխ հանեց առաւելապէս Ն. Ռուսիոյ օժանդակութեամբ ու թելադրանքներով: Արտաքին քաղաքական կեանքին մէջ, Լօզանէն մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութիւն եւ Ա. Դ.էն մինչեւ Մոնթրէօ՝ Էնկիւրի իրեն նեցուկ ունեցաւ Մոսկուան: Յետպատերազմեան առաջին միջպետական գործակցութիւնը եղաւ սովետ եւ թուրք կապը, որ շարունակուեցաւ անընդհատ, եւ որ, հետեւաբար, բնաւ պէտք չունէր նոր փաստերու թէ «ամուր է ու անխախտ»:

Մասնաւորապէս թուրք մամուլը այդ ընդգծումին շարժառիթ ցոյց կու տայ «տասը չարակամ ու շահախնդիր տարրերու տարածած այն լուրը թէ Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի միջեւ ցրտութիւն մը յառաջ է եկած»: Եթէ միայն զրոյց կամ լուր ըլլար՝ երբեք հարկ չկար, անշուշտ, զոյգ պատուիրակութիւն մը ղրկելու, — այն ալ վարչապետին այցելութենէն քիչ վերջ — քանի որ ենթադրեալ բնաւ պէտք չունէին ուրիշներուն «չարակամ ու շահախնդիր» բառ - բառերու մասին զիրար լուսաբանելու:

Կասկած չկայ, ուրեմն, որ իրապէս երկու երկիրներու միջեւ ծնունդ առած է քաղաքական տարաձայնութիւն մը: Անկէ առաջ, խօսելով առեւտուրի եւ անգլեւթուրք մերձեցումի մասին, թուած ենք այն բոլոր պատճառները որոնք դժգոհեցուցած են Մոսկուան: Մեզի անծանօթ է թէ Էնկիւրիի զոյգ ներկայացուցիչները ինչ բացատրութիւններ տուին, Մոսկուան ինչպէս մեկնաբանեց զանոնք, եւ երկու երկիրներու յարաբերութիւնը ինչ վիճակի մէջ մնաց կամ մտաւ:

Դատելով, սակայն, քաղաքական ընդհանուր պայմաններէն, կը տարուինք եզրակացնելու թէ երկու մամուլին արտայայտութիւնները կը ձգտին աւելի շատ իրողութիւն մը ծածկելու, քան ճշմարտութիւնը ըսելու: Մասնաւորապէս կապի, ամրութեան, գործակցութեան կամ անխախտ բարեկամութեան մասին եղած ընդգծումները աւելի կը շեշտեն մեր այս ենթադրութիւնները:

Ծանօթ է, որ սովետաքեմալական բարեկամութիւնն ու գործակցութիւնը ծնունդ առաւ Զինադադարի առաջին օրերուն: Ոչ Ռուսիա կար այն ատեն, ոչ ալ Թուրքիան մասնակից էր այդ կապին: Կար, ինչպէս որակեցինք, սովետաքեմալական գործակցութիւնը: Այդ գործակցութիւնը արդիւնք էր, բնականաբար, այդ օրերու պայմաններուն: Երկու շարժումներ, որոնք, թէեւ տարբեր շարժառիթներով ու նպատակներով, բայց հաւասարապէս կը պայքարէին միեւնոյն թշնամիներուն դէմ: Խորհրդային իշխանութեան համար Արեւմուտքի պետութիւնները գաղափարական թշնամիներ էին: Քեմալականներուն համար՝ քաղաքական: Մոսկուան, բոլորովին կղզիացած, ուզեց վերականգնել Թուրքիա մը՝ զէթ մէկ քաղաքական ուժ ունենալու համար իր հետ եւ զինական ուժ մը ունենալու համար իր թշնամիներուն դէմ: Ու յաջողեցաւ: Սկսաւ նոր շրջան: Անոնք երկուքն ալ յեղափոխական էին, թէեւ հակադիր գաղափարաբանութիւններով: Բայց, կը կարօտէին փոխադարձ բարեկամութեան ու վստահութեան՝ ներքին ճակատներու համար եւս: Այդ գործակցութիւնը, սակայն, պայմանաւորուած էր Թուրքիոյ կողմէ եղած պահանջով մը, — երկու երկիրներու վարչաձեւերը կը յարգուին փոխադարձաբար:

Կասկած չկայ, որ այս երեք կէտերուն մէջ օգտուողը, առաւելապէս, Թուրքիան կ՚ըլլար: Թուրքիան, այո, քանի որ քեմալականութիւնը զարգացած էր շարժում մը ըլլալէ երկրին մէկ մասին մէջ, ու դարձած էր ամբողջ երկրին յատուկ վարչաձեւ մը:

Անկէ յետոյ սկսաւ երրորդ շրջան, — սպառազինումի եւ ճարտարարուեստականացման: Ն. Ռուսիան՝ Թուրքիոյ հանդէպ մնաց նոյն նեցուկը: Ու առաւ փոխարէն ապահովել, անշուշտ, քաղաքական նպատակներ:

Հիմա, սակայն, չկան սովետները: Կայ տագնապեալ Ն. Միութիւն մը՝ բոլորովին անստոյգ ճակատագրով: Չկան աշխարհակալներ: Կան քաղաքական նոր ճակատներ: Ու չկայ Արեւմուտքէն վտանգուած Թուրքիան.

Եւ կայ Անգլիոյ հովանաւորութիւնը վայելող ու անոր գործակցութիւնը ապահոված Թուրքիան: Անգլիա մը, որուն դեսպանը, Էնկիւրիի մէջ փոխարինած է երբեմնի Սուրիցը (Ն. Ռուսիոյ Էնկիւրիի նախկին դեսպանը՝ քաղաքական ու տնտեսական մարզերուն մէջ: Աւելին, — Թուրքիա շրջապատուած է երկիրներէ, որոնց գրեթէ բոլորին հետ ուխտեր ու դաշինքներ ունի: Ունի քաղաքական նպատակներ գիրք մը: Ցեսուին թէ բացայայտ նկատումներով գրեթէ ամէնքէն փնտռուած է իր բարեկամութիւնը: Անհամեմատօրէն զօրացած է: Ու եթէ միշտ մտահոգ է իտալական վտանգէն, այդ վտանգէն քաղաքականօրէն եւ հաւասարապէս կը մտատանջուի նաեւ ցարական, պոլշեւիք թէ ժողովրդապետական Ռուսիան՝ Թուրքիոյ հետ բարեկամ եղած ըլլայ, գործակից թէ թշնամի ....

Ահա, ուրեմն, քաղաքական, ներքին թէ ուրիշ նոր պայմաններ, որոնք բնականաբար պիտի ազդէին թուրքռուս յարաբերութեանց վրայ, զանոնք դնելով նոր հունի մը մէջ:

Իսմէթ Ինէօնիւ, վեց ամիս առաջ, Լէնինկրատի մէջ խօսած իր ճառով կ՚ըսէր.—

«Միջազգային մեր յարաբերութեանց մէջ միայն Ռուսիոյ հետ շըփում չունինք: Մեր քաղաքական ուղղութեամբ՝ հօս, որ եւ է մէկին ներքնելու կանխածէն բոլորովին ազատ, բացայայտօրէն կրնամ ըսել թէ ուրիշ ազգերու հետ մեր խօսակցութեանց ընթացքին Սովետներու մասին մէկ հատիկ ոչ - բարեկամական բառ չենք ըսած: Այսպէս շարժելով՝ մենք կասկած չունինք թէ օրին մէկը Ռուսիա եւս նոյնը պիտի ընէ»:

Ինչո՞ւ այս ճշդումը: Այն ալ՝ վարչապետին կողմէ՝ Լէնինկրատի մէջ:

Պարզ է, — որովհետեւ Մոսկուա կասկածներ ու փաստեր ունի թէ Թուրքիա քաղաքական նոր հակումներ ու քայլեր կը փորձէ, որոնք հակառակ են Ռուսիոյ շահերուն:

Մանաւանդ որ, այժմ երկու երկիրներու կապը, կ՚ըսէինք, իր բնոյթը հիմնովին փոխած է: Առաջ անոնք կը գործակցէին փոխադարձ պաշտպանութեան համար իրենց ընդհանուր թշնամիներուն դէմ: Այսօր, անոնց բարեկամութիւնը ունի բոլորովին ուրիշ իմաստ մը, — խաղաղութեան պաշտպանութիւնը: Իսկ Թուրքիա կը գիտակցի թէ աշխարհի մէջ, չկայ երկիր մը որ արտաքին ու ներքին ճակատներուն վրայ այնքան անստոյգ կացութեան մատնուած ըլլայ, որքան Ռուսիան: Եռնուս Նասիր, «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ (3 Յուլիս) ի զուր կը փորձէր քօղարկել այս պարագան, Թուրքեւսովետբարեկամութեան նուիրած իր երկար խմբագրականին մէջ փորձելով ապրեցնել — այն ալ ընդգծուած — հետեւեալ տողերը — «... Աշխարհ նոյն աշխարհն է, կեանքը՝ նոյն կեանքը: Հետեւաբար, Սովետներու բարեկամութիւնը, որ օր օրի աւելցող ուժով մը կը շարունակուի, զգացողական բառէ մը բաղկացած չէ»:

Ուշագրաւ է, սակայն, որ թուրք մամուլը այժմ կը ապրեցնէ նաեւ ուրիշ պարագայ մը: Թէ՝ երկու երկիրներու միջեւ «ոչ մէկ գիտակցութիւն գոյութիւն ունի»:

Ա՜յլ:

Լանջ Էնկիւրիի պաշտօնաթերթ Ուլուսի խմբագրապետը՝ տեսարան Ֆաւեհ Բըֆերն (15 յուլիս, «Ուլուս», խմբագրական) — «... Այս բարեկամութիւնը անցեալին մէջ երկու երկիրներու ազգային ազատագրութեան անհրաժեշտութիւններէն մին էր: Այսօր, կը հաւատանք թէ կը ծառայէ համաշխարհային խաղաղութեան, որուն սպառնացող կապուած են երկու յեղափոխութիւնները»:

Զգացում չէ, բայց սրտի կապ.

Համադրելով այս բոլորը, կը տեսնենք թէ իրապէս բաւական հեռացած են իրարմէ Ռուսիան ու Թուրքիան: Ու անոնց միջեւ ստեղծուած է կապ մը որ կը ծառայէ երեւոյթները փրկելու եւ յարգելու այն գործակցութիւնը զոր ունէին Սովետներն ու Քեմալականները: Երկու տասնամեակները իրենց թաւալումին հետ պատմութեան յանձնեցին եւ Սովետ — Քեմալականները եւ անոնց կապը: Այժմ՝ Ռուսիա ու Թուրքիան կը ձգտին ոչ թէ իրար հովանաւորել, այլ իրար հետապնդել: Մասամբ կամ դիմակով: Էնկիւրի կը ջանայ բոլորովին ազատիլ յանձնառութիւններէ ու թելադրանքներէ: Երէկ վարչաձեւի յարգանք կը պահանջէր: Այսօր՝ կ՚ուզէ երաշխաւորութիւն մը որ քաղաքական հակազդեցութենէ ու կայանքէ ազատ ըլլայ ..

Իսկ Մոսկուան հիմա առաւելապէս կը ցանկայ իր հետ ունենալ այլեւս զօրացած Թուրքիան.

Ու տագնապալի թէեւ՝ Սպիտակ Արջը կասկածով կը նայի Գորշ Գայլին, որ զուգէ չունի տակաւին մշուշոտ տաքթի(?) մը ցանկութիւնը, բայց ունեցած է ոչ - վստահելի շարժումներ երեւան բերել.

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՕԴԱՆԱՒԻՆ ՀՐԱՇՔՆԵՐԸ

— · —

ՓԱՐԻԶ - ՆԻՒ ԵՈՐՔ

Օդանաւորդութեան զոհերու շարքը օրէ օր կը բազմանայ: Շատեր կ՚իյնան կամ կը կորսուին առանց հետք ձգելու, ինչպէս սա կրակ ու բոց Ամերիկուհին, Տիկին Էրհարթ, որ առաջին կինը եղաւ Ատլանտեանը մէկ շունչով անցնող, անհամար թռիչքներ կատարեց ծովերու վրայ եւ վերջերս անհետացաւ ովկիանոսին մէջ, երբ երկրորդ անգամ ըլլալով աշխարհի շրջանը կը լրացնէր:

Հակառակ վտանգներուն, եւ ճիշդ ատոր համար թերեւս, օդային ասպարէզը կը մնայ միշտ արդի երիտասարդութեան համար, շատ հրապուրիչ ճամբայ մը, ուր կարելի է տիրանալ եթէ ոչ հարստութեան, գոնէ տեսակ մը փառքի կամ աւելի ճիշդ, ապահովել կեանք մը, տարբեր ատոր անոր ապրած կեանքէն:

Բայց, կամաց կամաց, օդանաւը կը դառնայ արդէն սովորական բան մը: Ինքնաշարժին նման, սաւառնակը եղած է պարզ փոխադրութեան միջոց մը եւ պատերազմի ժամանակ, քաղաքներ քանդելու, մարդ սպաննելու ազդու գործիք մը. Մեծ արշաւներու շրջանը վերջանալու մօտ է: Ու եթէ մեծ արշաւներ իսկ ըլլան, անոնք ալ հետզհետէ պիտի նկատուին սովորական ճամբորդութիւններ:

Անցեալ ամսուան լրացաւ տասնամեակը Լինտպէրկի Նիւ Եորք - Փարիզ թռիչքին: Ամէն մարդ կը յիշէ այն մեծ խանդավառութիւնը զոր երիտասարդ ամերիկացի սաւառնորդը տարածեց աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը, երբ յանգեցաւ, այդ ժամանակ բոլորովին անկարելի նկատուած թռիչքով:

Լինտպէրկէն ի վեր շատեր անցան, այր կամ կին, միեւնոյն ճամբէն: Եւրոպայէն Ամերիկա թռիչքը, որ աւելի դժուար կը նկատուէր, յաջողութեամբ կատարուեցաւ նաեւ բազմաթիւ անգամներ:

Ինչ որ տասը տարի առաջ կը համարուէր գրեթէ անկարելի, այսօր եղած է եթէ ոչ շատ սովորական, գոնէ բացարձակապէս կարելի ճամբորդութիւն մը: Տասը տարի ... Գիտութիւնը շատ շուտ կը քալէ քսաներորդ դարու մէջ: Կ՚երթանք արդեօք դէպի լուսաւոր օրեր, թէ դէպի անդունդ: Ահա հարցում մը, որու շուրջ կարելի է երկար վիճաբանիլ թեր ու դէմ, առանց որ եւ է վերջնական արդիւնքի հասնելու.

Հիմակուհիմա մէկ բան անվիճելի է. Ամէն ազգ, ինչ մարզի մէջ ալ ըլլայ, իր դրացին գերազանցելու ճիգ կը թափէ:

Զանազան երկիրներ, զոր օրինակ, խոր մրցակցութեան մէջ են այս միջոցին Հիւս. Ատլանտեանի վրայէն, Ամերիկայէն Եւրոպա կամ Եւրոպայէն Ամերիկա, օդային սպասարկութիւն մը հաստատելու ճամբորդներու եւ թղթատարի համար: Շատ հաւանական է որ քանի մը ամիս կանոնաւոր օդային ճամբայ մը հաստատուած ըլլայ մէկ կիսագունդէն միւսը: Ուրիշ խօսքով, կարելի պիտի ըլլայ ճամբորդել օդէն Փարիզէն Նիւ Եորք, ինչպէս այս միջոցիս կարելի է ճամբորդել Փարիզէն Լոնտոն կամ ուրիշ վայրեր:

Վերջերս կատարուած փորձերը յաջողութեամբ պսակուեցան: Բրոշեայ ժամուն Անգլիայէն եւ Ամերիկայէն մէկ մէկ ջրասաւառնակ ճամբայ ելան եւ երկուքն ալ առանց արկածի անցան ովկիանոսը: Այս կերպով Նիւ Եորք Անգլիա ճամբորդութիւնը կարելի է կատարել երեք չորս օրուան մէջ: Ինչպէս կը տեսնուի, արագ շոգենաւերու հետ եղած տարբերութիւնը մեծ բան մը չէ դեռ, բայց ատոնք առաջին փորձերն են տակաւին:

Բնական է ճամբորդները չորս օր անընդհատ օդին մէջ չեն: Ահաւասիկ, վերջին փորձին մէկուն մանրամասնութիւնները:

Անգլիական Cc[illegible] ջրասաւառնակը Նիւ Եորքէն 12 յուլիսին դէպի Մոնրէալ, Պոտուուտ, յետոյ 13ին հասաւ Պոթուուտ եւ անկէց մեկնելով 15ին սլացաւ ուղղակի ովկիանոսին վրայ, 16 յուլիսին կը հասնէր Անգլիա: Միջին արագութիւնը եղած է ժամը 264 քիլոմեթր.

Երբ ճամբու օդային պայմանները ամբողջովին ուսումնասիրուին, անշուշտ կարելի պիտի ըլլայ աւելի քիչ ժամանակի մէջ կատարել այս ճամբորդութիւնը:

Պէտք է աւելցնել որ գերմանական ցէփելինները քանի մը տարիէ ի վեր ունին արդէն բաւական կանոնաւոր սպասարկութիւն մը Գերմանիայէն Նիւ Եորք, բայց վերջերս տեղի ունեցած մեծ արկածէն ի վեր, ուր բազմաթիւ անձեր այրեցան հսկայ օդապարիկին մէջ, ցէփելիններու արժէքը շատ իջաւ: Անշուշտ ապագան կը պատկանի սաւառնակներուն: Ցէփելինը աւելի վտանգաւոր է:

Հիւս. Ատլանտեանի վրայէն Եւրոպայէն Ամերիկա օդային սպասարկութիւն հաստատելու հարցը զանազան երկիրներու առաջնակարգ մտահոգութիւններէն մէկն է, ինչպէս ըսինք: Հիմակուհիմա Անգլիա եւ Մ. Նահանգները առաջին գծին վրայ են, բայց Իտալիա եւ Գերմանիա եւս միեւնոյն նպատակը կը հետապնդեն Ֆրանսա՝ նմանապէս:

Հարցը դրամ շահիլ չէ: Այդպիսի սպասարկութիւն մը, մանաւանդ առաջին տարիներու մէջ, պիտի ըլլայ կորսատաբեր նիւթական տեսակէտով: Եթէ զանազան ազգեր իրարու հետ մրցակցութեան մէջ են, պարզապէս ազդեցութեան պայքարի եւ փրոփականտի համար է:

Հիւս. Բեւեռի հերոսներէն ռուս Կրոմովի հաստատած նոր մրցանիշին մանրամասնութիւններու տալու միջոցին, համայնավար թերթ մը կը գրէր «Խորհրդային սաւառնորդները կ՚ուզեն յաջողիլ, պիտի յաջողին որովհետեւ չկայ որ եւ է պատնէշ որ կարենայ դիմանալ բոլշեւիկներուն»:

Այս բացատրութիւնը անշուշտ ծիծաղելի երեւցաւ շատերու. Ծիծաղելի է արդարեւ: Սակայն այդ ըսել չէ թէ Ռուսերու շահած թռիչքը անարժէք բան մըն է: Ընդհակառակն:

Կրոմովի եւ իր երկու ընկերներուն կատարած արշաւը կը դնէ կ՚անցնի ինչ որ կատարուած էր մինչեւ հիմա: Ռուս սաւառնորդները ճամբայ ելան Մոսկուայէն, անցան Հիւսիսային Բեւեռէն եւ 61 ժամ անընդհատ ճամբորդելէ վերջ, վար իջան Լօս Անճըլըսի մօտ միայն, կարենալ անցնելով մէկ անգամէն տասը հազար երկու հարիւր քիլոմեթր, աշխարհի շրջանին մէկ չորրորդը գրեթէ:

Այսպէսով Ռուսերը կոտրած եղան Ֆրանսացի Քոտոս եւ Ռոսիի 1933ին հաստատած մրցանիշը (9104 քիլոմեթր) Նիւ Եորքէն Ռայաք (Սուրիա) ճամբուն վրայ:

Կրամոֆի կատարած թռիչքին արժէքը աւելի կը բարձրանայ, եթէ նկատի առնենք որ սաւառնորդները անցան Հիւս. Բեւեռին վրայէն, ցուրտ երկրամասերէ, այնպէս որ շատ անգամ, օդանաւին թեւերու վրայ ձիւն եւ սառի խաւեր կը գոյանային:

Սաւառնորդներու համար ամէնէն դժուարին հարցը մթնոլորտի փոփոխութիւններն են: Ամէնուն համար ալ առաջին հոգը ճամբան շատ դէշ օդի չհանդիպիլն է, ինչ որ երկար թռիչքներու համար գրեթէ անկարելի է:

Նիւ Եորք — Փարիզ գիծը շատ դիւրին պիտի հաստատուէր անշուշտ, եթէ ովկիանոսին վրայ օդի փոփոխութիւններ չըլլային: Ատոր դէմ միջոց մըն է բարձրէն թռչիլ:

Օրինակի համար, եթէ կարելի ըլլար դիւրաւ ճամբորդել տասը հազար մեթր բարձրութեան մը մէջ, օդանաւին արագութիւնը ինքնին պիտի շատնար, որովհետեւ ամառը 8000 մ՚ բրէնուելի վեր՝ օդի փոփոխութիւն այլ եւս գրեթէ չկայ, երկինքը միշտ պայծառ է: Իսկ ձմեռը 5000 մեթր բարձրութիւն մը կը բաւէ շատ անգամ:

Հիմակուհիմա այդքան բարձրէն թռչելու կարող ճամբորդի մեքենաներ կարելի չէ մէջտեղ հանել: Բայց, ապագայի՞ն ... Տասը տարի՞ն թէ աւելի առաջ ...

Վ. ՍՈՒՐԷՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՐԱԾ ՃՐԱԳԸ

»»»» o ««««

— Քեզի պէս հովին, քեզի պէս արեւին ծակը գոցուի, բան չեմ ըսեր: Արդե՞ւ կ՚ուզես, առ քեզի փորձանք ..

Երկինքը աւելի մթնեց: Հովը կրկնապատկուեցաւ: Տեղատարափը կը ծեծէր պատերը: Նազլու շուարեցաւ: Վրան գլուխը թրջուած՝ փորձեց ետ դառնալ: Սակայն հովը գլխուն շըպարը առաւ տարաւ: Թրջուած մազերը, օձի պէս պլլուեցան՝ քթին ու բերնին: Յուսահատ, կեցաւ ծողի մը քով, բերանը բաց.

— Տունդ ու տեղդ աւրի, դուռդ գոցուի, Աստուած: Ալ հերիք է, ալ հերիք ..

Կարծես խաւարը ճեղքուեցաւ ու կրակէ սիւն մը ահաւոր որոտումի մը հետ ուղղակի իջաւ Նազլուի վրայ: Նազլու կայծակնահար, բռնկած սարբինաներու քով, մահուան վերջին հոնդիւնը կ՚արձակէր:

Յանկարծ անձրեւը դադրեցաւ: Հովն ալ չկուժուրատայ: Երկինքի երեսը կուտակուող ամպերու տակերէն՝ աստղերը սկսան փայլիլ: Խաղաղութիւն:

Հիմա թահն ու բրինչը առնող գիւղացիները դէպի հրդեհին վայրը կը վազէին.

— Հասէ՛ք, կրակ կայ, կրա՜կ.

— Աստուած տայ Արամ վարպետի եւ հարսին բան չըլլայ, կը խօսէին գիւղացիները: Բայց թող սատկի կնիկը որ փորձանք դարձաւ խեղճին տունը.

Արամ վարպետ դողդղալէն երբ տանիք ելաւ, տեսաւ որ քանի մը կորիճներ բռնկած սարբինաները վար կը նետէին: Ցուիցին մէկ մասը քիչ մը փլեր էր: Ու հոն կիսապատին տակ ցնցոտիներու դէզ մը դեռ կը մխար:

— Արեւը քեզի, տղոց ու հարսիդ, վարպետ, կայծակը Նազլուն զարկեր է ..

Արամ վարպետ ձեռքերը աչքերուն մօտեցաւ: Ուզեց բռնել, շոշափել:

Բայց դրացիները չձգեցին եւ իւրաքանչիւրը մէկ թեւը բռնելով՝ առին ու տարին ...

Լուրը ցնցեց Սառան: Ցուղուեցաւ: Լացաւ.

Նազլուի մահէն քիչ օր վերջը, Սառա Գարեգինին երկրորդ նամակ մը եւս ստացաւ:

«Սիրելի Սառա,

Մարսէյլ հասած օրս, մեր երկրացի հայու մը հանդիպեցայ: Այս մարդը տասը տարիէ ի վեր հոս է: Երեւոյթէն աղէկ մէկը զատ: Առաջին օրը բաղնիք գացի: Հագուստներս որ ձեռքովդ ծալեր էիր, մէկիկ մէկիկ, դարձուցի նայեցայ: Մեր երկրին, մեր ջուրին, մեր տանը հոտը, անուշ անուշ կը բուրէր: Ձեռքերուդ հոտը ալ աւելի: Հոգ չընես Սառա, այսօրուընէ սկսեալ օճառագործ պատին վրայ օրական խաչանիշ մը կը գծեմ: 730րդ օրը հող կ՚ըլլամ.

Եթէ գործս հարցնես, շաքարի գործարանի մը մէջ կ՚աշխատիմ ... Գարեգին»:

Սառա քանի մը անգամ կարդաց նամակը, դէմքն ալ դրաւ կուրծքին վրայ ու պառկեցաւ: Բայց աչքերը գոցելէ առաջ մտացի ակնարկ մը նետեց 730րդ թուանշանին վրայ ու հառաչեց.

— Օ՜, երկու տարի անտէ՞ր ... Ուրիշին ակնարկներուն ենթակայ .. Քաշուելիք բան չէ:

Անկողինը քաշեց գլուխը եւ փորձեց քնանալ: Անօգուտ: Մտածումներու ծով մը պարզուեցաւ աչքին: Մանաւանդ կեսրոջը մահը, որ ծանր խնդիրի պէս կը ճնշէր գլխուն: Ի՞նչպէս իմացնել: Գրե՞լ թէ կայծակնահար եղաւ:

— Ոչ, արդար ըլլալու համար պէտք է իրական մահը պատմել, որպէսզի ինքնիրեն: Ու պատկերը մտքին մէջ լաւ մը պատուարելէ յետոյ, քնացաւ:

Արեւածագէն առաջ արթնցաւ: Տանը գործերը կարգադրեց, յետոյ, նստաւ պատուհանին առջեւ ու սկսաւ գրել.

«Սիրելի Գարեգինս,

Ստացեր եմ նամակներդ: Ամէնէն շատ վերջինը սիրեցի: Հիմա, այլ եւս համոզուեցայ որ, երկու տարի այս պէս, սրտերնիս թուղթերով պիտի հասկցնենք իրարու: Գարեգին, այս աշխարհի վրայ ամէն ինչ կուգայ ու կ՚անցնի: Ուրեմն ամէն բանէ առաջ կեանքի առողջութիւնը թող ըլլայ: Արդ'օք բան մը հասկցա՞ր, սիրելիս, այս ցուրտ բառերէն: Ձեզ գիտեր Պատմեմ ուրեմն: Արեւը քեզի, Նազլուն թաղեցինք: Շատ ողբալի մահով մը գնաց: Իրիկուան մը կայծակը զարկաւ:

Հիմա հայրիկին հետ ենք: Շատ կը մտածէ: Ինծի ըսաւ որ, գրէ Գարեգինիս թող շուտ գայ: Շուտ գալ, լսեցի՞ր Գարեգին:

Յիշէ վերջին իրիկունը ... Սառա»:

Գարեգին խորթ մօրը մահուան լուրը առնելուն ազդուեցաւ, տաքութիւն մը եկաւ վրան եւ, հակառակ քննոտ բաժնուելուն, զգայուն հեռագիր մը քաշեց —

«Գոյժը այրեց զիս: Սրտանց կը ցաւիմ»:

Սառա ամիսներու դանդաղ քայլին հետ լուռ, հետզհետէ վարժուեցաւ իր տխուր ճակատագրին:

Տղուն բացակայութեան հետ Նազլուի մահը նաեւ, խորապէս ազդեր էին Արամ վարպետի ծերացած կեանքին վրայ: Առնէ մը ի վեր անհանգիստ երեւոյթ մը ունէր: Երեսը չէր խնդար: Բարեւները տժգոյն էին: Տեղ մը երկար նստիլ չէր ուզեր: Գրեթէ շատ անգամ կ՚առանձնանար սենեակը ու կը մտածէր: Մարդ չէր գիտեր թէ ի՞նչ է վիճակը: Սառա քանի մը ձեռքի շարժումներով բան մը չէր կրցեր փրցնել: Սակայն երեւոյթը բարենշան չթուեցաւ.

Ձմեռը երբ ձիւնը գետին իյնաւ, առաջին անգամ հարբուխի պէս բան մը ունեցաւ: Քիչ մըն ալ հազաց: Քանի մը օր ալ պառկելէ վերջ դարձեալ ոտքի ելաւ: Դեկտեմբերի վերջաւորութեան, նոյն բանը կրկնուեցաւ: Բայց այս անգամ լուրջ կը կարծուէր: Բժիշկը ըսեր էր որ, «ցուրտէն զգուշացէ՛ր, շատ մի մտածեր, կ՚անցնի»: Ու չանցաւ:

Յունուար ամիսը անցաւ, փետրուարի ալ կէսը, նորէն նոյն երեւոյթը նոյն վիճակը ունէր: Շատեր կ՚ըսէին «իջուածք» է, ոմանք ժանտատենդ կը կարծէին: Բայց երբ հազը աւելի շատցաւ, նիհարցաւ, հասկցան որ հիւծախտ է:

Գիւղացի տարեկիցները ամէն անգամ ալ կ՚ըսէին որ, «վարպետ բան մը չունիս, կ՚անցնի»: Սակայն հիւանդը միշտ գլուխը երերցնելով.

— Այս անգամ ճամբորդ եմ:

ՄԱՏՈՒՐ ՊԷՐԳԷՐԵԱՆ

(6)

ԺԻԲՐԱԼԹԱՐԻ ԱՐԺԷՔԸ

— o —

Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմը առիթ դարձաւ նորէն որ հանրային ուշադրութիւնը, մասնաւորաբար Անգլիոյ մէջ, ուղղուի Ճիպրալթարի վրայ:

Արդարեւ թերթերը գրեցին թէ Ճիպրալթարի կռնակը զետեղուած են թնդանօթներ, որ կը սպառնան Ճիպրալթարի բրիտանական ամրութիւններուն: Անգլիոյ խորհրդարանին մէջ հարցադրուած կառավարութեան այդ մասին,— ինչո՞ւ զետեղուած են այդ հսկայ թնդանօթները, որո՞ւ կողմէ (կը կասկածին Գերմանացիներէն):

Բրիտանական կայսրութիւնն է որ ձայն կը բարձրացնէ վրդովուած: Վասնզի Ճիպրալթար դուռն է այդ կայսրութեան, անառիկ ամրութիւն մը, ռազմագիտական անգնահատելի դիրք մը:

Հինէն ի վեր ծանօթ է Ճիպրալթարի արժէքը: Հին պատմութեան մէջ Ճիպրալթար ծանօթ է «Հերակլեան սիւն» անունով,— լեռ մըն է, ապառաժեայ բլուր մը, 425 մեթր բարձրութեամբ, որ սուրի մը նման կը հսկէ Միջերկրականը՝ երկարելով դէպի Ափրիկէ, կարծես [illegible] ըլլալ Ովկիանոսի դրան,— ու վիթխարի [illegible] մը կը նմանի վեր, Ալճէզիրայի լեռներուն քով մրցակից: Ճիպրալթարի այս լեռը ունի 5 քառ. քմ. տարածութիւն,— Թերակղզիին կռնակը, 500 մեթր լայնքով աւազուտ գօտի մը, չէզոք հողամաս է յայտարարուած եւ կը մնայ անմշակ:

Ճիպրալթար ծանօթ էր Կարթագենացիներուն, Փիւնիկեցիներուն եւ Յոյներուն, բայց ամէնէն առաջ Մաւրիտանացիներն էին որ բռնած էին այս ժայռին դիրքը: Թարիք ալին Սայիտ ալ էքպէր աշխարհակալն էր, որ իր անունը տուաւ անոր, կոչելով «Թարիքի լեռ» (Ճէպէլ Թարիք, որ աղաւաղուելով դարձաւ «Ճիպրալթար»): 1704ին Անգլիացիները գրաւեցին զայն, ու գրաւումէն վերջն էր որ Եւրոպա հասկցաւ թէ ի՛նչ մեծ կորուստ մը ունեցաւ: Սպանիա եւ Ֆրանսա քանիցս յարձակեցան վերագրաւելու համար զայն, մանաւանդ 1779—1783, ամբողջ չորս տարի, սպանեւֆրանսական բանակը ծովէն ու ցամաքէն պաշարեց Ճիպրալթարը, [illegible] Ճիպրալթար [illegible] անառիկ. Այնքան որ Նափոլէոն չհամարձակեցաւ յարձակիլ: Ընդհ. պատերազմին մեծ դեր խաղաց Ճիպրալթար, որովհետեւ դրան մը պէս կը փակէր ու պատով մը կը բաժնէր կարծես Ովկիանոսը Միջերկրականէն: Ատոր համար է որ Ովկիանոսի Դուռ կը կոչուի այս բերդը: Այսու հանդերձ գերմանական սուզանաւերը կ'անցնէին նեղուցէն, մտնելու համար Միջերկրական, (նեղուցը 450 մեթր խորութիւն ունի): Ճիպրալթարի կռուցէն մինչեւ ափրիկեան ցամաք կամ Ջէութայի հրուանդանը 20 քիլոմեթր երկարութիւն ունի, Ալճեզիրային՝ 15 քիլոմեթր:

Բուն քաղաքը, Ճիպրալթար, նեղ բնակավայր մըն է, տուները իրարու վրայ ինկած, այնքան որ օդի պակասութիւն կը զգաս: Պէտք է ըսել որ Ճիպրալթարի մէջ բնակելու իրաւունք ունին միայն Անգլիացիները: Իսկ բարձունքը ամրացուած է ամէնէն արդիական սպառազինութեամբ,— ժայռերուն ծերպերէն դուրս կը ցցուին թնդանօթներու անհամար բերաններ, ստորերկրեայ ճամբաներ իրարու կը միացնեն ամրութիւնները, երկաթաթելէ ցանց մը կը պաշտպանէ [illegible]:

Վերջապէս Ճիպրալթարի այս ժեռուտ դիրքը անառիկ վէմ մըն է ինքնին,— մեքենական հրաշք մը, որ երբ [illegible] ու մէկ մարդու եւ ոչ մէկ բանակ կրնայ մօտենալ: Պաշտպանութեան յատկացուած են միայն 2930 զինուոր եւ 540 նաւազ:

Սակայն արդի սպառազինութեան պիտի կարենա՞յ դիմադրել,— օդանաւային յարձակումներուն ու քիմիական զէնքին (թունաւոր կազ) պիտի կրնա՞յ տոկալ: Այս է հարցը ներկայիս:

Ըսինք թէ հինէն ի վեր գոյութիւն ունեցած է Ճիպրալթար եւ իբրեւ բնական ամրութիւն՝ ծառայած է աշխարհակալներուն: Սակայն կը հաստատուի որ «ի սկզբանէ» Ճիպրալթարի նեղուց գոյութիւն չունէր այստեղ,— թէ Ճիպրալթարի եւ Ալճէզիրայի, թէ ափրիկեան եզերքի կապիկները կը պատկանին նոյն ցեղին, վերջապէս այս երկու եզերքներու ժայռերը երկրաբանական նոյն կազմութիւնն ունին, այնպէս որ կը հետեւցուի թէ նեղուցը վերջէն կազմուած է:

Ովկիանոսը ուժգին հոսանքով մը իր ջուրերը կը թափէ Միջերկրականի մէջ, բայց Միջերկրականի ջուրը շարունակ կը շոգիանայ արեւին կիզիչ ճառագայթներուն տակ: Ովկիանոսի եզերքներուն վրայ կը նշմարուին մակընթացութեան եւ տեղատուութեան երեւոյթներ, բայց Միջերկրականի եզերքներուն վրայ ոչ:

Ահա Ճիպրալթարի երկրաբանական աշխարհագրական եւ ռազմագիտական պատկերը: Անգլիացիները շատ զբաղած են վերջերս օգտագործելու համար այդ ժայռին աշխարհագրական, երկրաբանական եւ ռազմագիտական արժէքը,— դէպի արեւմուտք, Ալճեզիրա ունի նոյնքան բարձր եւ ժեռուտ լեռներ, խորխորատներով ճեղքուած, ուր կարելի է թնդանօթներ զետեղել եւ այդ թաքստոցներէն կրակել Ճիպրալթարի ամրութիւններուն վրայ: Ըստ այս Ալճեզիրայի բարձունքները ունին սարահարթեր, ուրկէ կրնան թռիչք առնել թշնամի օդանաւերը, ռմբելու եւ կազով քանդելու համար Ճիպրալթարը, որ թէեւ տեւաւոր չափով մը սպառազինուած՝ չի կրնար պաշտպանուիլ այնքան ուժեղ, որքան հին դարերուն:

Ատոր մասին է որ կը մտածեն Անգլիացիները, իրենց կայսրութեան ապահովութեան կասկածով

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏԷՐՍԻՄԸ «ՃԶՄԷԼ»Է ՎԵՐՋ..

— . —

ԽՄԲ.— Ատենին գրեցինք, որ վարչապետ Իսմէթ Ինէօնիւ մեկնեցաւ քրտութեան շրջանակը, իբրեւ թէ «շինարարական ձեռնարկներուն ուղղութիւն տալու համար», մինչ զինքը հոն տանողը թուրք բանակին կրած դժուարութիւնն էր: Ինք իր ձեռքով ու իր այցելութեան առթիւ գրուած թղթակցութիւնները այնպէս ցոյց կուտային թէ Տէրսիմը ճզմուած է ու թուրք բանակը քանի մը կորուստներ ունի միայն: Եւ սակայն, Ճումհուրիյէթ հրատարակած է նոր թղթակցութիւն մը, եւ ցոյց կուտայ նոյն Ինէօնիւի այցելութեան հետ կապուած նկարներ՝ Էլազիգի հիւանդանոցին մէջ, օդանաւորդներուն հետ եւն.: Այդ թղթակցութենէն երեւան կուգայ թէ բազմաթիւ վիրաւորներ կան: Կը թարգմանենք կարեւոր մասը:

«... Յետոյ բաց դաշտը գնաց եւ օդանաւերը աչքէ անցուց, լսելով անոնց ունեցած շարժումներու մասին բացատրութիւններ: Երիտասարդ օդանաւորդները իր շուրջ հաւաքեց, առանձին առանձին հարցումներ ուղղեց եւ հրամայեց որ Թուրքի տպաւորութիւնները խօսին: Մանաւանդ երիտասարդ օդանաւորդի մը տպաւորութիւնը շատ յուզիչ էր: Ան դպրոցէն վերջ առաջին անգամ կարեւոր պարտականութեան մը կոչուողներէն մին էր:

— «Շարժումի շրջանակին վրայ կը սաւառնէի, կը գտնուէի գիւղի մը վրայ, ուր ըմբոստներ կը բնակին: Շատ ցածէն, գետնէն 10 մեթր բարձրէն կը թռչէի: Ճիշդ այդ պահուն, տանիքին վրայ կեցող չորս յելուզակներ յանկարծ ինծի ուղղեցին իրենց հրացանները: Անմիջապէս շարժման մէջ դրի գնդացիրը եւ սկսայ հնձել: Աւարտեցիր առաջին անակնկալ խոռովքը այս էր»:

Յետոյ ինքնաշարժներով գացին զինուորական հիւանդանոցը: Վարչապետը հոն ցոյց տուաւ մեծ խնամք եւ իր շահագրգռութիւն. Պտտեցաւ ամբողջ հիւանդանոցին բոլոր մասերը, հիւանդ զինուորներով ու սպաներով հետաքրքրուեցաւ եւ հօր մը պէս ամէն մէկ հիւանդի գլխուն վերեւ կանգ առնելով անոնց երեսները շոյեց ու ամենածանր վիճակի կամ ջերմութեան մէջ եղող հիւանդներն անդամ:

— Ողջ եղիր, Ինէօնիւ, գոչեցին

Ուժգնօրէն կը հաւատամ որ հիւանդներուն ամենալաւ եւ ամէնէն արագ դարմանումը Ինէօնիւին ցոյց տրուած խոր շահագրգռութիւնն է:

Անոնց ընդհ. աշխատասենեակները եւ այլ հաստատութիւնները եւ, հիւանդանոցին պարտէզին մէջ դրուած սեղանին վրայի տետրակին մէջ ստորագրեցին ինք ու ռազմաճակատային գործավարը: Իսկ բժիշկներուն շնորհակալութիւն յայտնեց:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

— o —

Վիէն, 26 Յուլիս (Յառաջ)— Այս տարի եւս դաշտային հանդէսով մը տօնեցինք Խանասորի արշաւանքին մասնակցող մեր անմահ հերոսներու յիշատակը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէին:

Հանդէսը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի, տեւելով մինչեւ իրիկուն: Հանդիսականները առաւօտէն խումբ խումբ եկած հաւաքուած էին Գ. Փէլէի դաշտը, կանանչ բարտիներու տակ, պաղ աղբիւրին գլուխը, իրենց հետ բերելով կէս օրուան եւ իրիկուան ճաշերը: Հազիւ թէ բազմութեան մէկ մասը հաւաքուած էր դաշտ, երբ սկսաւ նուագը: Երիտասարդներ հաւաքուեցան մասնաւոր սեղաններու շուրջ, սկսան խմել եւ երգել, իսկ կիները ճաշ կը պատրաստէին: Շատ չանցած դաշտը վերածուեցաւ ուխտավայրի մը:

Կէս օրուան ճաշէն վերջ, սկսան մասնաւոր պարերը եւ երգերը նուագածութեամբ Գ. Ա. Ալեքսանեանի: Վանեցի, Մշեցի, Կարնեցի, Տիգրանակերտցի, Խարբերդցի եւ Սեբաստացի բոլորը իրար խառնուած, կը պարեն եւ կ'երգեն մեծ խանդավառութեամբ: Բազմաթիւ ձայներ իրարու կը յաջորդեն — կեցցէ՛ Դաշնակցութիւնը, կեցցէ Խանասորի արշաւանքին մասնակցող հերոսները: Քիչ անդին նստած մեր փափկասուն աղջիկներն ու օրիորդները բարի նախանձ գրգռուած մէջտեղ կը նետուին եւ տասնով քսանով իրարու ձեռքէ բռնած իրենց հեզաճկուն պարերով եւ երգերով պահ մը մեզ կը փոխադրեն մեր հայրենի բնաշխարհը: Այս տարի մասնաւոր բանախօս չունէինք, բայց ինչպէս ըսի, ներկաներուն խանդավառութիւնը այնքան բարձր էր որ, հազիւ թէ քանի մը վայրկեան ժամանակ տուին ընկ. Ս. Գալուստեանին, որպէսզի բացատրէ Խանասորի արշաւանքի արժէքը: Հայ հերոսները եւ անոնց նուիրուած բազմաթիւ երգերը կ'ապրին իւրական Հայուն սրտին մէջ: Այդ օրը Դաշնակցականներէն հետ միաբերան կ'երգէին Հօկը, Հնչակը եւ ռամկավարը պանծացնելով անմահ հերոսները իրենց նուիրուած երգերով: Վա՜յ այն ժողովուրդին որ երգ ու հերոս չունի: Այս տօնակատարութեան առթիւ խումբ մը չէզոք հայրենակիցներ որոշ գումար մը նուիրեցին հայ հերոսներուն յիշատակին: Եւ յատկապէս խնդրեցին որ ծածուկ պահուին անունները:

Այս առթիւ չմոռնամ ըսելու որ այսպիսի դաշտային հանդէսներու մէջ, գրեթէ միշտ կռիւ տեղի ունեցած է քանի մը գինեմոլներու պատճառաւ: Բայց ինչպէս մեր կազմակերպած բոլոր հանդէսները, այս հանդէսն ալ վերջացաւ առանց շշուկի եւ ներկաները ուրախ զուարթ վերադարձան իրենց տուները, ճամբան երգելով

Գաղունի

ՄԱՄՈՒԼ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն կ'առնէ յունիս 22ի խմբագրականով.

«Երեք տարի առաջ, Գորտոպայի մեր թղթակիցը, առաջին անգամ ըլլալով, հրապարակ դրաւ հայ հիւծախտաւորներու համար սեփական բուժարան մը հիմնելու հարցը, միաժամանակ նկարագրելով թոքախտաւորներու անկարելի եւ տխուր վիճակը:

Ապա՝ Գորտոպայի մէջ սեփական բուժարան ունենալու խնդիրը մանրամասն քննուեցաւ Հ. Կ. Խաչի առաջին պատգ. ժողովին մէջ, ուր դրական որոշում առնուեցաւ եւ յանձնուեցաւ ի գործադրութիւն:

Այդ առթիւ եղան դրամական փոքրիկ նուիրատուութիւններ եւ այդ անունով ալ ֆոնտ մը հիմնադրուեցաւ:

Ձեռնարկը մեծածախս ըլլալով, բնական է, Հ. Կ. Խաչը չէր կրնար իր լումաներով ի գլուխ հանել:

Հ. Կ. Խաչի երկրորդ պատգ. ժողովը նորէն վերաքննեց բուժարանի հարցը եւ գտաւ, որ այս բարեսիրական ձեռնարկը լայն ժողովրդականութիւն գտած է եւ պէտք է զայն իրագործել գաղութիս միահամուռ ջանքերով

Եւ հանուեցան հետեւեալ երեք բանաձեւերը.—

1.— Եթէ որ եւ է կազմակերպութիւն նախաձեռնէ բուժարանի կառուցման գործը եւ դիմէ Հ. Կ. Խաչի աջակցութեան, սիրով պէտք է ընդունիլ:

2.— Եթէ այդ գործը երեսի վրայ մնայ եւ նման առաջարկութիւններ չըլլան, Շրջ. Վարչութիւնը կրնայ բանակցութեան մտնել միւս կազմակերպութեանց հետ՝ միասնաբար յաջողելու բուժարանի կառուցումը:

3.— Եթէ առաջին եւ երկրորդ կէտերուն մէջ մատնանշուած միջոցներ անյաջողութեան մատնուին, Հարաւ. Ամերիկայի Հ. Կ. Խաչի կազմակերպութիւնը ինքը կը ստանձնէ Գորտոպայի բուժարանի կառուցման նախաձեռնութիւնը՝ գործին շուրջ համախմբելով այդ ձեռնարկին համակիր բոլոր տարրերը

4.— Եթէ այս մատնանշուած միջոցներէն դուրս բուժարանը կառուցուի մեզմէ անկախ, մեր համակրանքը միշտ այդ ձեռնարկին հետ պիտի ըլլայ եւ ապագային ջանալու ենք բուժարանին մէջ Հ. Կ. Խաչի անունով յատուկ սրահակ մը ունենալ, հոգալով պահանջուած ծախքերուն մէկ մասը:

Իսկ անցեալ օր, Հ. Ա. Ե. Հոգաբարձութեան ընտրութեան առթիւ, նորընտիր վարչութեան կը յիշեցնէինք երեք կարեւոր խնդիրներուն լուծումը,—եկեղեցին, որ արդէն կը շինուի, Գորտոպայի բուժարանի կառուցումը եւ դպրոցներու մատակարարումը եւ կանոնաւորութիւնը:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Արամ Եղիազարեան, որ երեք տարիէ ի վեր կը հետեւէր Փարիզի ատամնաբուժական վարժարանին, մեծ յաջողութեամբ աւարտեց վարժարանը եւ 90 աշակերտներու մէջ, ֆրանսացի ընկերոջ մը հետ միասին, տարաւ առաջնութիւն:

ՕՐ. ՇԱՔԷ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

եւ

ՍԱՐԳԻՍ ՊԱՐՍԻԿԵԱՆ

Ամուսնացած

Մարսէյլ, 25 Յուլիս 1937

Եւ ահա բարեբար Հրանդ Նիկօթեանէն յետոյ, ազնիւ ժեստ մը կ'ընէ տիկին Կիւլիս Աղնուրեանը, յանձն առնելով Գորտոպայի մէջ հիմնել հայ թոքախտաւորներու համար սեփական բուժարան - ապաքինարան մը, առ այժմ այդ նպատակին յատկացնելով 8000 արժանթինեան փէզօ. Իսկ Գասպարեան եղբարք խոստացած են նոյն բուժարանին մէջ շինել տաղաւար մը, նուազագոյն 2000 փէզօ տրամադրելով:

Ուրեմն, Աղնուրեան եւ Գասպարեան ընտանիքները միասնաբար այդ նպատակին կը յատկացնեն՝ 10.000 փէզօ, որ միանգամայն կ'ապահովէ թէ հողի գնումը եւ թէ շէնքի կառուցումը:

Առ այժմ բուժարանի ամսական ծախքը կը նախատեսուի 350—400 փէզօ: Այս առթիւ լայն հանգանակութեան պիտի ձեռնարկէ Տիկն. Օժանդակ Յանձնախումբը եւ բնաւ կասկած չունինք, որ մեր ունեւոր հայրենակիցները, ինչպէս նաեւ բարեսիրական եւ մարդասիրական միութիւնները առատաձեռնութեամբ պիտի մասնակցին հանգանակութեան»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ - ԲԺԻՇԿ ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, թիւ 34 (յուլիս), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Աղցանը սեղանի վրայ (ՓՐՈՖ. Ա. ԳԻՐԳԻՐԵԱՆ)— Բեղմնաւոր կիներ (ՏՈՔԹ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ)— Ինչպէս ծածկել սխտորին հոտը (ՏՈՔԹ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ)— Կառագութեան դէմ (ՏՈՔԹ. Ց. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ)— Ակռաները [illegible] եւ անօթները (ՏՈՔԹ. ԳԵՂԱՄ ԱԾՎԱԶԵԱՆ)— [illegible] (ՏՈՔԹ. ՓԷՆՆԷ). — Ինչպէս կը բժշկէին Շահին - Գապահլարցիները (ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ). — Քիմիական պատերազմ (ՏՈՔԹ. ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ)— Ինչո՞ւ սիրտը կը բաբախէ (ՏՈՔԹ. Շ. ԱԾՎԱԶԵԱՆ). — Հարցարան (ԽՄԲ.):

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ԹԻՒ 35 (ՕԳՈՍՏՈՍ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Ցեղի կնոջ առողջապահութիւնը (ՏՈՔԹ. Կ. ԽԱՆՃԵԱՆ)— Կ'ուզէ՞ք նայել դանդաղ (ՓՐՈՖ. ՎԻՆՔԼԵՐ)— Ինչպէս երիտասարդ մնալ (ՏՈՔԹ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ)— Խաղողակերութիւն (ՏՈՔԹ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ)— Վահանագեղձը սեռային հարցի մէջ (ՏՈՔԹ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ). Քիմիական պատերազմ (ՏՈՔԹ. ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ)— Հարցարան (ԽՄԲ.):

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են տարեկան Ֆրանսա 25 Ֆր. արտասահման 30 եւ 35 ֆրանք: Դիմել 17, Rue Damesme, PARIS.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (419)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

[illegible] բոլորովին խաղաղ սրտով կը դիմաւորեմ մահը: Ես իմ պարտքս կատարեցի: Սրտագին կը համբուրեմ ընկերները կը սեղմեմ անոնց կոչուած ձեռքերը, ուժ եւ եռանդ կը մաղթեմ անոնց՝ շարունակելու մեր սրբազան կռիւը, որմէ այնքան անակնկալ կերպով կը բաժնուիմ ես:

«Իմ անգին Լեւոն, կը յիշե՞ս երբ առաջին անգամ, մենք հանդիպեցանք իրարու դուն նորահաս պատանի մը այն ժամանակ, անփորձ նոր սկսնակ մը Ինծի համար այդ բարերախտ հանդիպումը բաւական եղաւ գնահատելու քու արժէքը, գուշակելու քեզ վերապահուած դերը: Ես չէի սխալած: Այսօր դուն տիրական դէմք մըն ես Վասպուրականի մէջ ու ծանր պարտականութիւն մը ունիս ուսերուդ վրայ: Ինչպէս մինչեւ այժմ, ամուր պատուանդան մը եղար գործին, շարունակէ միեւնոյն ճանապարհը: Մարդու անգնահատելի յատկութիւնը տալու կարողութիւնն է տալ առանց սակարկութեան, առանց փոխարինութեան մը ակնկալութեան: Իսկ այդ առաքինութեան ընդունակ են միայն հոգիով հարուստ քիչերը: Դուն այդ քիչերէն մէկն ես: Մնացէք հայ ժողովուրդին, եղիր ժողովուրդին հետ, ահա քեզի ուղղած իմ վերջին խօսքը: Ջերմօրէն կը համբուրեմ քեզ» ...

Լեւոնի ձայնը հազիւ կը լսուէր: Սոնիան դէմքը թաշկինակով ծածկած լուռ կ'արտասուէր: Քանի մը բոպէ վերջ, աչքերը սրբելով միամօրէն հարցուց.

— Ո՛չ մէկ խօսք Խաթիճէի մասին:

— Այո գրութեան մը կայ,— նոյն ձեւով պատասխանեց Լեւոնը,— երկտող մը միայն: Լսեցէք.

«Ներփակ նամակը ինքդ անձամբ յանձնէ տիրոջը, ինչպէս եւ ծրարի մէջ գտնուած իրեղէնները: Ինծմէ մնացած վերջին յիշատակներ են առանց անուանական յիշատակներ, որոնք թերեւս աւելի պիտի [illegible] զայն: Միակ գանձութիւնը, որ ամբողջած է հոգիս, այդ՝ հարազատ զաւակիս ապագայ վիճակն է: Ձեզ գիտեմ, թէ ի՞նչ կը լինի անոր կեանքը, բայց իմ սիրելի Լեւոն, եթէ երբ եւ իցէ կարողանաս զաւակիս եւ մօրը օգտակար լինել, ես վստահ եմ որ դուն ուրախութեամբ պիտի կատարես այդ, մեր ընկերութեան սիրոյն համար: Այդ մասին վստահ եմ: Քու հաւատարմութեան կը յանձնեմ զանոնք»:

Տիրեց երկարատեւ լռութիւն մը: Կարծես ոչ մէկը կ'ուզէր խօսիլ: Ատեն մը վերջ, Սոնիան արցունքոտ աչքերը սրբելով, շնչելով հարցուց.

— Ուրեմն, կ'ուզէք Խաթիճէին հանդիպիլ: Ի հարկէ, այստեղ

Լեւոնը դրական իմաստով գլուխը շարժեց

— Այդ պարագային, ես առաւօտեան կը հանդիպիմ նախապատրաստելու համար զայն: Իսկ կէս օրէ յետոյ ինքը կը լինի այստեղ:

— Կարգադրեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք: Այժմ խօսինք գործի մասին: Ես մէկ երկու օրէն քաղաքէն պիտի մեկնիմ, պիտի անցնիմ Շատախի կողմերը:

— Ինչո՞ւ համար,— ակամայ դողացած հարցուց Սոնիան ու անմիջապէս ինքզինքը հաւաքելով՝ սովորական հանդարտութեամբ շարունակեց,— մի՞թէ ձեր երթալը անհրաժեշտ է:

— Կարծեմ: Վաղէն իրաւունք ունի: Քաղաքի մէջ պատահած փոթորիկը անցած կարելի է համարել: Ոչինչով օգտակար չեմ կրնար լինել այստեղ այժմ: Այն պահեստները, որոնք կառավարութեան ձեռքը չանցան, փոխադրուած են ապահով վայրեր. իմ հոս մնալս աւելորդ է: Այս պահուս կառավարութիւնը մեծ թափով գաւառներու մէջ խուզարկութիւններ կը կատարէ: Ժողովուրդը տանջելով ու սարսափեցնելով՝ [illegible] բռնաւոր հրացաններ ձեռք անցուց: Ժողովուրդը սարսափահար վիճակի մէջ բոլորովին բարոյալքուած, ընդունակ է յիմար քայլեր առնելու: Հարկաւոր է անձամբ ժողովուրդի մէջ գտնուիլ, աշխատիլ բարձրացնել անոր տրամադրութիւնը, եւ ամէնէն կարեւորը՝ կորուստէ փրկել մնացած ժողովրդական զէնքերը: Այս աշխատանքին լծուած են Գէորգը, Գիծան, Մուօն, բայց անոնք միաժամանակ ամէն տեղ չեն կրնար գտնուիլ, պէտք է օգնել անոնց: Հետեւաբար ես ալ փոքր խմբով մը պէտք է երթամ գաւառները շրջելու:

— Որ այդպէս է, ի հարկէ պէտք երթաք: Բայց չէ՞ք կարծեր, թէ քաղաքը չի կարելի առանց մարդու թողուլ: Չէ՞ որ մինչեւ այժմ գաւառները իրար կապողը քաղաքն եղած է: Հիմա, դուք ալ դուրս երթաք, չեմ հասկնար թէ այդ կապը ի՞նչպէս եւ ո՞վ պիտի պահէ:

— Դուք, օրիորդ Սոնիա ...

— Ե՞ս, կ'երեւի, կատակել կ'ուզէք. եւ ի՞նչպէս կրնամ օգտակար լինել ..

— Շատ պարզ կերպով: Որ քաղաքը առանց ղեկավարութեան պիտի մնայ, անշուշտ ցաւալի է, բայց անխուսափելի անհրաժեշտութիւն մը: Պէտք է գոհանանք լաւագոյնն ընելով: Մօտ երեք ամիս եղաւ ինչ այստեղ էք: Որոշ չափով ծանօթացած էք ժողովրդին, շատ կապեր ստեղծած էք: Իսկ ամէնէն կարեւորը ձեր անձին հանդէպ ըլ[illegible] ստեղծուած վստահութիւնն է: Կուսակալէն սկսած մինչեւ յետին ռամիկներ ձեր վրայ կը նային որպէս անվնաս ուսուցչուհի մը, որ յեղափոխականներու հետ որ եւ է կապ չունի: Պէտք է օգտագործել այդ վստահութիւնը:

— Բայց ի՞նչպէս, այդ է որ ես յստակօրէն չեմ տեսներ ... Անշուշտ, դուք կը հասկնաք, որ ես պատրաստ եմ ծառայելու ինչով որ կրնամ, բայց ...

— Հիմա պիտի բացատրեմ ...Նախ՝ պէտք է անկեղծօրէն խոստովանիմ, որ ձեզ համար վտանգաւոր հետեւանքներ կրնայ ունենալ այս գործը ...

— Անցնեմ, վտանգի մասին մի խօսիք, ես ուրախութեամբ կ'ուզեմ աջակցիլ ընդհանուր գործին, եթէ դուք միջոցը ցոյց տաք ... Անձնական ապահովութեան մասին մտածելու ժամանակը չէ ...

— Ճիշդ է, իրաւունք ունիք: Դուք պիտի դառնաք գաւառները իրարու միացնող ներքին կապը, իմ բացակայութեան ժամանակ: Ցակոբը կը լինի ձեր խորհրդականը, ան շատ լաւ կը ճանչնայ գաւառը ու գրեթէ բոլոր գաւառական գործիչները: Ուրեմն, ձեր գլխաւոր գործը կը լինի կապ պահպանել գաւառներու եւ մեր միջեւ: Անձնապէս պէտք է խուսափիլ երեւան գալէ, Ցակոբը կը լինի դրսի մարդոց հետ յարաբերութեան պահող անձը: Սուրհանդակները եւ տեղական վստահելի ընկերները մօտէն կը ճանչնայ, պէտք եղած պարագային գործի կը դնէ յարմարաւոր մարդը: Անկէ զատ, արտասահմանէն մեզ համար ուղարկուելիք դրամը ձեր անունով պիտի գայ: Հեշտութեամբ կրնաք այնպէս մը կարգադրել, որ դրամը գանձելով՝ հասցնէք ուր որ թելադրուի ձեզ: Կը մնայ բանտարկեալներուն օգնութիւն հասցնելու խնդիրը: Այդ մասին ձեզ պիտի օժանդակէ մեր վստահելի ընկերներէն Նըշանը ... Բայց անհրաժեշտ է, որ ձեզ ճանչնայ ...

— Որպէս յեղափոխական,— ժպտելով Լեւոնի միտքը լրացուց Սոնիան,— քանի որ վստահելի ընկեր մըն է կ'ըսէք, ես անպատեհութիւն մը չեմ տեսներ: Ինքս միջոց կը գտնեմ անոր հետ յարաբերելու. Ուրի՞շ ...

— Առանց կասկած հրաւիրելու, աշխատիլ կուսակալի միջոցով բանտարկեալներու անտանելի վիճակը թեթեւցնել տալ: Զարհուրելի պայմաններու մէջ կը գտնուին, ամէն օր ծեծ ու տանջանք ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Մ. Նահանգներուն յանձնելու խնդիր մը ծագած ըլլալով, Անգլիոյ վարչապետը յայտարարեց թէ կառավարութիւնը երբեք միտքէն չանցըներ ուրիշին փոխանցել իրեն յանձնուած պաշտօնը։

«ՄՈՐՆԻՆԿ ՓՈՍՏ», Լոնտոնի Թունդ պահպանողական օրկանը, որ առաջին անգամ հրատարակուած է 1772ին, «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի որոշ ծախուեցաւ 170000 անգլ. ոսկիի։ Մինչեւ օգոստոս 27 այսպէս շարունակուելով, այնուհետեւ պիտի ձուլուի «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի մէջ։

Ermitage de Longchamp

ԿԻՐԱԿԻ 1 ՕԳՈՍՏՈՍ ԺԱՄԸ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՄԷՆԷՆ ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կազմակերպուած ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ — ՃԱԶ ԵՒ ԹԱՆԿՕ, ԽՄԲԵՐԳ, ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ. ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԳԻՒՂԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Porte Maillotէն առնել 44 հանրակառքը, եւ իջնել՝ **Ermitage de Longchamp.**

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՁԷՆՆԻԼԷՐԻ ԵՐԿՍԵՌ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտ ժամը 7.30էն մինչեւ երեկոյեան 8ը

Գրնուայի փիամիտ անտառը։ Անձրեւի պարագային պատսպարան ապահովուած է։

Նուագ, արտասանութիւն, երգ. եւլն.։ Հայկական եւ եւրոպական պարեր։

Բացի խմիչքէն ճաշը միասին բերել։

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով։

Օթօքառ՝ 6.50 ֆրանք. մինչեւ 8 տարեկան փոքրիկները ձրի։

Հաւաքատեղի՝ 29 bis, rue Etienne Dolet, Ալֆորվիլ։

Մեկնում՝ մէկ անգամէն ժամը 7ին, իրիկուան մեկնում՝ 7ին եւ 8ին։

Հ. Յ. Դ.

Կոչ առ

ԳԱՄՈՆԻ «Զաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 30 Յուլիս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

Օրակարգ՝ Շրջանի նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւնք։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէին կողմէ 30 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սոսիէթէ Սավանթի GF սրահին մէջ, 28 Rue Danton։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱԿՆԵՐԸ։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՅԻՍ – ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1937

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՈՎ, ՕԴԱՆԱՒՈՎ, ՇՈԳԵՆԱՒՈՎ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԶԵՂՉԵՐ։ ՏԵՂԵԿԱՆԱԼ ԲՈԼՈՐ ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ոսկի Գըճրեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Սինոպցի Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920 1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային վարժարաններու։ Քէմալական շարժման ժամանակ Ամերիկացիներու միջոցաւ փոխադրուած են Գավալայի (Յունաստան) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է։

Ծանօթ լուր առնողին մէկ տարուան «Յառաջ» նուէր պիտի տրուի։ Գրել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjirian, née Baharian, 56 rue de Bas Meudon, Issy les-Moulineaux. France (Seine)

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Խաչէնտէր Քալփէճեան Այնթապցի (Պոլիս), որ մինչեւ վերջ ամիս առաջ Լիոնի մէջ կը բնակէր եւ հետեւեալ հասցէն ունէր.— 65 rue Nior։

Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն տեղեկութիւն տալ Դանիէլ Սվազեանին. German Colony, Jaffa—Palestine։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տ. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Նշանեան ընտանիքէն 100 ֆրանք իր զաւկին Արայ-Արմանի մկրտութեան առթիւ։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 40րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻՆ

ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

1 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ. Շաթօ Կոնպէրի ճամբուն վրայ, Camp. La Baronne, Պ. Յարութիւն Գրմպլեանի ագարակին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Յ. ԱԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Սէն Լուի «Վահան Խորէնի» Թատերախումբը կը ներկայացնէ «ՄԱՇԴԻ ԻԲԱԴ»

Երգ, արտասանութիւն եւայլն։

Ժամը 5էն վերջ եւրոպական պար. ընտիր ճազ Պ. Զէօրէքճեանի ղեկավարութեամբ։ Փափաքողները կրնան առաւօտէն գալ, ջրի յորդառատ ակունք ջուրի աւազանին մէջ։ Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ, ութ տարեկանէն վեր պզտիկներու 1 ֆր.։

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԻՍԻ-ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԴՐՕՇԱԿ» ԱԿՈՒՄԲ-ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Մէօտոնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ (Tapis Vert)։

Գեղարուեստական բաժին, ընտիր ճազ՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆԻ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՏԱԻՐՕՍ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Կուսէնվիլ Սուրսի անտառին մէջ, պաղ ջուրին մօտ։

Կը նախագահէ Ընկեր Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսի Ընկեր Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Ընտիր ճազ։

Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել

ԿԱՌՔԵՐԸ.— 12.6, 13.17, 13.27, 14.40, 15.17։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, Կիրակի ամբողջ օրը, հայրենակից Պ. ԼԵՒՈՆ ԽՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆի պարտէզը, Սէն-Լու, Կրան Բէն։

Կէսօրէ վերջ գեղարուեստական բաժին։ Կը մասնակցին Ս. Լուի Պատանեկան Միութիւնը, Կ. Խաչի սանուհիները, Պ. Թիւթէլեան եւլն.։

Կը նախագահէ Տիկ. Ն. ՔԻՒՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի Պ Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

«Ազատեան» Թատերախումբը կը ներկայացնէ «ԽԵԶՈՅԻ ԹՈՒԶԸ»

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ, ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՈՒ 1 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Հանրակառք Թիւ 17 եւ 18, իջնել Սէն-Լու

ՌԱՆՕԹ.— Հանդէսին օրը, կիրակի առաւօտ, ՍԷՆ ԼՈՒ ԿՐԱՆ ԲԷՆԻ եկեղեցիին մէջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Ուրֆայի նահատակներու յիշատակին։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզահայ Շոֆէօրներու Ընդհ. Միութեան կողմէ Կիրակի 1 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր Ռապէնսոնի **Maison Fiquet** պարտէզին մէջ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին փարիզահայ արուեստագէտներու կողմէ. ապահովուած է մեծ օրքէսթր, ճազ Թանկօ, անակնկալներ.

Կը նուագէ Թառիսթ ԱՐԹԱՐ

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։

Անձրեւի պարագային գոց սրահ։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակցութիւն.— Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ օթօպիւս եւ իջնել terminus Porte de St. Cloudէն, Issyէն եւ Clamartէն առնել EU օթօպիւսը եւ իջնել Plessuris Robinson։

Վերադարձը ապահովուած է հայ շոֆէօրներու կողմէ։

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵԼԻՔԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԸՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 30 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 30 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3485 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿՈՒ ԵՐՐՈՐԴԸ ԴԱՒԱՃԱՆ...

Ոչ միայն անըմբռնելի, այլեւ անչափելի։ Անճառելի՛։

Հակացաք անշուշտ.— հարցը կը վերաբերի Խ. Միութեան մէջ կատարուած «մաքրագործում»ներուն, որոնց ոչ սկիզբը ծանօթ է, ոչ ալ վախճանը կարելի է գուշակել։

Ինչ որ կատարուած է մինչեւ այսօր, կը տանի մէկ եզրակացութեան,— բոլշեւիկեան կուսակցութեան եւ Խ. Միութեան հիմնադիրներուն, կազմակերպիչներուն, ղեկավարներուն, գործիչներուն, վարչական թէ մարտական դէմքերուն, դիւանագէտներուն թէ արհեստակցական վարիչներուն երկու երրորդը դաւաճան եւ լրտես։— Անմուազն մեղսակից Թրոցքիի եւ ուրիշ «հակայեղափոխական»ներու...

Կրնայի՞ք երեւակայել այսպիսի պատկեր որ եւ է երկրի մէջ եւ որ եւ է ժամանակ։ Նոյնիսկ ամէնէն մոլեռանդ յեղափոխութեանց, քաղաքական կամ ընկերային փոթորիկներու ընթացքին։

Եւ պէտք է չեշտել որ լուրերն անգամ կիսկատար են։ Կա՛մ շատ ուշ կը հասնին, կամ կը ծածկուին, եւ կամ կը հաղորդուին չոր ու ցամաք գեկուցումներով։

Այս տեսակէտէն, չափազանց պերճախօս է «Թան»ի Թղթակցին հետեւեալ դիտողութիւնը (29 յուլիս).

— «Ցաւալի դժուար է ճշդել թէ այժմ ինչը արձակուած է, տեղափոխուած է, ձերբակալուած է, դատապարտուած է, աքսորուած է, գնդակահարուած է կամ անյայտացած եղած։ Մամուլը շատ քիչ անգամ բաղձալի ճշդումներ կը հաղորդէ։ Միայն «ժողովուրդի թշնամի»ներու թիւը զգալի ընդարձակուած ատեն է որ մարդ քիչ-շատ գաղափար կը կազմէ։ Այն ատեն կրնայ վստահ ըլլալ թէ փոքր բանտն է եւ իր հաշիւը փակուած։ Բայց, առելի յաճախ, մայրաքաղաքի մեծ թերթերը կը խօսին անծրեւի կամ զեղեցիկ օդի վրայ, եւ լռութիւն կը պահեն մաքրագործման ընթացքի մասին։

«Այս տեսակէտէն առելի պերճախօս է գաւառական մամուլին ընթերցումը։ Ի զուր «Փրավտա»յի կամ «Իզվեստիա»յի մէջ կը փնտռէք լուրեր՝ Թաս հեռագրական գործակալութեան անօրէնին՝ Եաքով Տոլէցքիի մասին. բայց Սվերդլովսքի «Ուրալսքի Ռաբոչի»էն կ'իմանաք որ ժողովուրդի թշնամի մըն է, իսկ օրուան գրոյցներէն կ'անիցնին թէ անյայտացած եղած է։ Նոյնպէս, Մոսկուայի մամուլը լռութիւն կը պահէ Ծայր. Արեւելքի երկաթուղիներու պաշտօնեաներուն գնդակահարութեանց մասին։ Երկու ամսուան միջոցին, այդ գնդակահարութիւններ հասած են պատկառելի թիւի մը, 238։ Եւ գաւառական թերթի մը մէջ, Քրոնիկ խորագրին տակ, վերջին էջի մը վրայ է որ կը գտնէք մահաշուէ ցանկը»։

Տակաւին կան անոնք որ «Սարաթով ղրկուած են»։ Կամ «տարձակուած սառագած»...

Մէկ խօսքով, շատ բան պէտք է պրպտել գտնել, զանազան աղբիւրներու միջոցաւ, ուրիշներ՝ ալ տրամաբանօրէն հետեւցնել։

Այս պարագան ճիշդ է մանաւանդ Կովկասի եւ յատկապէս Հայաստանի համար, որ կը մնայ միշտ աչքէ հեռու։

Արդարեւ, բազմաթիւ միջոցներ կան, ուշ-կանուխ տեղեկութիւններ ստանալու համար խորհրդային կեդրոններու կացութեան մասին։

Իսկ Երեւանէ՞ն,— աւելի քան մէկ տարի կամ վեց ամիս անցած է զարմանազան «մերկացում»ներէն ի վեր։

Արդ, գիտէ՞ք թէ ինչ եղած են Ա. Խանջեանը, Ալազանը, Դր. Սիմոնեանը, Թոթովենցը, Ա. Եսայեանը, Շահվերդեանն ու Փիրումովը, Երզնկեանը, Եղիազարեանը, Արխեանը, Մակինցեանը կամ Կասեանը,— ամբողջ չքախումբը այն 40-50 երեւելիներուն որ Խ. Հայաստանը կը կառավարէին 15 տարիէ ի վեր...

Եթէ Խ. Միութեան մէջ երկու երրորդ հաշուենք «ժողովուրդի թշնամիներ»ուն համեմատութիւնը, Հայաստանի բաժինը ապահովաբար կը դառնայ երեք չորրորդ։

Իսկապէս անըմբռնելի, անչափելի եւ անհասանելի։

Շ.

Ամբողջ առեւտրը պետութեան ձեռքին տակ

Գերմանիոյ հողագործական նախարարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն արմտիքի բոլոր արտադրիչները պարտաւոր են պետութեան յանձնել իրենց հնձած հացահատիկները, որպէսզի կարելի ըլլայ ապահովել ժողովուրդին ամենօրեայ հացը։ Հրամանը կը վերաբերի ոչ միայն ցորենի եւ գարիի հունձքին, այլ եւ ուրիշ արմտիքներու։

Արմտիքը պետութեան յանձնելու պարտաւորութիւնը անցեալ տարի ալ կը գործադրուէր, բայց սահմանափակ։ Հրամանագրին տրամադրութեամբ, գիներն ալ կառավարութիւնը պիտի որոշէ։ Արգիլուած է իբրեւ կեր անասուններուն տալ հացի յատուկ արմտիքները եւ մանաւանդ առեւտուր կատարել։ Շատ ծանր պատիժներ նախատեսուած են թերացողներուն,— բանտարկութենէն մինչեւ հարիւր հազար մարկ տուգանք։ Մանաւանդ ծանր պարագաներու մէջ, դատարանները կրնան բռնագրաւութեան պատիժ տալ կամ դատապարտել ծանր տուգանքի մը, որուն գումարը չէ ճշդուած։ Նոյնիսկ զանցառութեան յանցանքները պիտի պատժուին, մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեամբ։ Միեւնոյն ատեն պետութիւնը պիտի գրաւէ զանցառուներուն արմտիքները։

Նոյնքան խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, երկաթի պաշարը ապահովելու համար։

ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՕԴԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ՄԸ կնքուեցաւ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, զուգընթաց՝ առեւտրական պայմանագրին հետ։ Դաշնագիրը կը վերաբերի Եւրոպայի, Հարաւային Ամերիկայի, Արեւելքի եւ Հիւսիսային Ատլանտեանի։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ՓԷՔԻՆԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՔԱՂԱՔՆԵՐ

»»»» o ««««

Ճափոնական հետեւակազօրքը եւ օդատորմիղը յուլիս 28ին լայն յարձակողական մը ձեռնարկեցին Փէքինի շրջակայ դիրքերուն եւ արուարձաններուն վրայ։ Առաջին անգամ 21 օդանաւեր Թիէնցինէն ճամբայ ելլելով, կրակ տեղացին զանազան դիրքերու վրայ, 9էն 25 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ։ Չինացիները ծանր կորուստներ կրեցին։ Իրենց զօրանոցները քարուքանդ եղան։ Քիչ յետոյ ճափոնցիները գրաւեցին երեք քաղաքներ։

Ապա ճափոնական օդանաւերը թռան Փէքինի վրայ եւ թռուցիկներ ցրուեցին, որոնց մէջ կ'ազդարարէին թէ ամենախիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, եթէ Չինաստանի գլխաւոր բանակը գործէ ճափոնական ուժերուն դէմ։

Չինացիներն ալ իրենց կարգին յաղթանակներ կը ծանուցանեն։

Փէքին՝ Չինաստանի նախկին մայրաքաղաքը պաշարուած ըլլալով, եւրոպական եւ ամերիկեան զօրամասեր կը պաշտպանեն օտար թաղամասերը։ Ճափոնական իշխանութիւններն ալ միջոցներ ձեռք առած են, օտարականներու պաշտպանութեան համար։ Այս առթիւ Ճափոնի արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ խաղաղասիրական բոլոր յոյսերը ի դերեւ ելան։ «Չինացիները քուրջի կտոր կը նկատեն իրենց գրաւոր յանձնառութիւնները։ Միայն վճռական միջոցներով կրնանք պաշտպանել մեր իրաւունքներն ու շահերը»։

Վերջին լուրերու համաձայն, կռիւները այնքան սաստկացած են որ, թնդանօթներու ձայնը կը լսուի Թիէնցինի մէջ։ Ճափոնական ծանր հրետանին անխնայ կ'ռմբակոծէ Փէքինը։ Օտար թաղամասերը լեցուած են փախստականներով. Խրամներ բացուած են գլխաւոր փողոցներուն մէջ։ Կռիւներու ընթացքին սպաննուած են երկու ամերիկացի նաւազներ։

Չինական թերթերը կը գրեն թէ 29րդ զօրաբանակին հրամանատարը վերջնագիր մը ուղղած է ճափոնական զօրքին, պահանջելով քաշուիլ հիւսիսային Չինաստանէն, այլապէս պիտի ջարդուին։ Չինական առաջին յաջողութիւններ մեծ ուրախութիւն պատճառեցին Չինաստանի մէջ։

•• Փէքին գրաւուեցաւ երէկ։

Եգիպտական թագաւորին գահակալութիւնը

Երէկ, հինգշաբթի, 29 յուլիս, գահը բարձրացաւ Ֆարուք Ա., իբրեւ առաջին թագաւորը անկախ Եգիպտոսի, հաւատարմութեան երդում կատարելով սահմանադրութեան, ազգին եւ երեսփ. ժողովին։ Թագադրութիւն չկատարուեցաւ, որովհետեւ արդի Եգիպտոսը չունի թագ եւ համապատասխան ծիսակատարութիւն։

Ֆարուք Ա. աշխարհի ամէնէն երիտասարդ արքան է։ Եգիպտական օրէնքով, թագաւոր չափահաս կը համարուի 18 լուսնային տարիքին։ Եւ որովհետեւ լուսնային տարին 11 օր պակաս է արեւային տարիէն, Ֆարուքի բուն տարիքը կ'ըլլայ 17ուկէս։ (Ծնած է 1920 փետրուար 11ին)։

Թագաւորը Գահիրէի գլխաւոր փողոցներէն անցնելով, գնաց խորհրդարան եւ աւանդական երդումը կատարեց երկու ժողովներուն առջեւ։ Խորհրդարանին անդամներն ալ երդում կատարեցին։ Հազարաւոր ժողովուրդ խռնուած էր փողոցներուն մէջ։ Իրիկուան դէմ թագաւորը մարաջախտի գաւազանը ընդունեցաւ, ի ներկայութեան Եգիպտոսի նորահաստատ բանակին։

Գասանի թագաւորը իր կրթութիւնը առացած է Անգլիոյ մէջ։ Եգիպտոս Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պիտի ըլլայ յառաջիկայ սեպտեմբերին։

Ծանր խռովութիւններ Իրլանտայի մէջ Անգլիոյ թագաւորին այցելութեան առթիւ

Չորեքշաբթի առտու կանուխ, երբ Անգլիոյ թագաւորն ու թագուհին Պէլֆասթ կ'երթային արքայական զբօսանաւով, իրենց առաջին այցելութիւնը կատարելու համար, կարգ մը յարձակումներ կատարուեցան Ըլսթըրի եւ իրլանտական ազատ պետութեան սահմանին վրայ, խումբ մը ահաբեկիչներու կողմէ։ Աւելի քան հարիւր քիլոմեթր երկայնութեան մը վրայ, 24 մաքսային գրասենեակներ օդը հանուեցան ուժանակներով կամ հրկիզուեցան հրձիգ ռումբերով։ Կարգ մը պարագաներու մէջ, շրջակայ շէնքերն ալ, առհասարակ տուներ, խանութներ եւն. կրակի տրուեցան ահաբեկիչներուն կողմէ, որոնք սարճանակներու սպառնալիքին տակ, փողոց կ'իջեցնէին վարձակալները։ Ամէն անգամ որ ոստիկաններ կ'երեւային, ահաբեկիչները կը ջլատէին զանոնք։

Ահաբեկիչները միեւնոյն օրը օդը հանեցին կարեւոր կամուրջ մը։ Կը թուի թէ դաւադիրներուն նպատակն էր թոյլ չտալ որ Իրլանտայի ազատ պետութեան ժողովուրդը Պէլֆասթ երթայ, մասնակցելու համար արքայական թափօրին։ Կամուրջին տակ երեւան հանուեցան երեք ականներ, որոնք չէին պայթած։ Երկու Իրլանտաներու ոստիկանութիւններ միասին կ'աշխատին, երեւան հանելու համար բոլոր դաւադիրները, որոնցմէ չորս հոգի ձերբակալուած են արդէն։

Այս խռովութիւնները շատ կը յիշեցնեն 1921 թուականը, երբ Ճորճ թագաւորն ու Մէրի թագուհին Ըլսթըր գացին, խորհրդարանին բացումը կատարելու համար։ Այդ առթիւ ալ Իրլանտացի ծայրայեղ տարրերը ռումբ նետելով, սպաննեցին շատ մը քաղաքացիներ։

Զրահապատ կառքեր հսկողութիւն կը կատարէին Պէլֆասթի փողոցներուն մէջ, 4000 զինուորներով, եւ ոստիկաններով։ Ուրիշ արտակարգ միջոցներ ալ ձեռք առնուած էին, երբ արքայական թափօրը ճամբայ ելաւ։ Աղջիկներու ձեռքի պայուսակներն անգամ խուզարկուեցան, իսկ այրերուն արգիլուած էր որ եւ է ծրար տանիլ։ Գաղտնի ոստիկաններ ուշադրութիւն կ'ընէին գրպաններուն, իսկ ճամբուն վրայ բոլոր տուները խուզարկուած էին, զէնք փնտռելու համար։

Թագաւորն ու թագուհին նոյն գիշերն իսկ Լոնտոն վերադարձան։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

14 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ օդանաւային աճռելի արկածի մը մէջ, Պրիւքսէլի հարաւակողմը։ Հոլանտական նաւը կրակ առնելով գետին ինկաւ եւ ջախջախուեցաւ։ Փոթորիկի բռնուած էր եւ կը կարծուի թէ կայծակէն զարնուած է։ Ունէր տասը ուղեւոր եւ հինգ ծառայողներ։

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՇԱՏ ԿԱՐԵՒՈՐ ՓՈՐՁԵՐ կատարուեցան Լիոնի եւ ուրիշ եօթը նահանգներու մէջ, անցեալ գիշեր։ Արդիւնքը գոհացուցիչ կը համարուի։ Աւելի կարեւոր փորձ մը պիտի կատարուի մօտերս, ծովեզերքի շրջանի մը մէջ, զաշտերը ցրուելով ամբողջ քաղաքի մը բնակիչները։

Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՏԻԿԻՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔԸ.— ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՆԵՂԱՑՈՒՑԻՉ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ.— ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐ.— «ՇԱՏ ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ, ԱՆՀԱՍԿՆԱԼԻ ԲԱՆ ՄԸ ԿԱՅ ԱՅՍ ԲՈԼՈՐԻՆ ՄԷՋ»։

Ինչպէս գրած էինք, չորեքշաբթի կէսօրէն վերջ ժամը 1ին Սէնի Եղեռնադատ Ատեանին առջեւ սկսաւ դատավարութիւնը Տիկին Բրաքիոն Սարաֆեանի, որ անցեալ դեկտեմբեր 7ի իրիկունը իր զարմանատան մէջ սպաննած էր ընկեր Սեդրակ Սասունին։

Կը նախագահէր Պ. Օպրի, ընդհ. դատախազն էր Պ. Կիւյընօ։ Դատախազ կողմի (Կարօ եւ Արմէն Սասունի) փաստաբանն էր Պ. Հանրի-Ժապրի, որուն մօտ նստած էր Արմէն Սասունի, իսկ ամբաստանեալի պաշտպանութիւնը ստանձնած էր Պ. Լէվի-Ուլման։ Մամուլին յատկացուած բաժնին մէջ կային բազմաթիւ Ֆրանսացի լրագրողներ, «Յառաջ»ի կողմէ ալ՝ Հրանտ Սամուէլ։ Դատախազ կողմէն կանչուած էին քսան վկաներ, իսկ ամբաստանեալին կողմէ՝ երեսուն։ Բացի բազմաթիւ Հայերէ, դատարանին մէջ ներկայ էին նաեւ Ֆրանսացիներ։

Առենական գործողութիւններէն վերջ, տրուեցաւ փոքրիկ դադար մը, որու ընթացքին դատարան բերուեցան ամբաստանեալը, 12 երդուեալ դատաւորներն ու երկու փոխանորդները։

Նախագահը ճշդելէ վերջ Տիկին Սարաֆեանի ինքնութիւնը (ծնած Իզմիր 1896ին), երդուընցուց երդուեալ դատաւորները։

Յետոյ կարդացուեցաւ ամբաստանագիրը, որ մանրամասնօրէն կը նկարագրէր Սասունիի սպանութեան պարագաները, պատասխանատու կը նկատէր Տիկին Սարաֆեանը իր արարքին համար եւ կը հաստատէր թէ ոճիրը գործած է կանխամտածութեամբ։

Վկաներուն ցանկը կարդացուելէ վերջ, երկու կողմի վկաներն ալ դուրս հանուեցան, հետզհետէ ներս կանչուելու համար։

Ժամը 1.40ին սկսաւ բուն դատավարութիւնը։

Նախագահ Օպրի նախ հարցաքննեց սպանիչ Տիկին Սարաֆեանը, որուն ետեւ երկու ոստիկան-զինուորներ կը հսկէին։

Նախագահը մանրամասնօրէն նկարագրեց Տիկին Սարաֆեանի կեանքը։ Անահիտ Փաստրմաճեանը ծնած էր 4 յունուար 1917ին, հօրը սպանութենէն վերջ։ Նիկողոս Սարաֆեանը ճանչցած է Պոլսոյ մէջ։ Փարիզ եկած է 1923ին, երբ Նիկողոս 17 եւ ինք 27 տարեկան էին։ Անահիտը վեց տարեկան էր։ Այս վերջինը Նէօյիի վիշերօթիկ դրուած էր։ Տիկին Բրաքիոն Պլէնվիլ փողոցի մէկ պանդոկը կը բնակէր, նոյն սենեակին մէջ կը բնակէին նաեւ տաղը եւ Թաշճեան։ 1925ին նշանուած է դերձակ Բ. Տարայեանի հետ, որուն մօտ ապրած է քանի մը շաբաթ։ Անհամաձայնութեան պատճառով, Տիկինը հեռացած է՝ հետը առնելով հագուստներէն եւ 2000 ֆրանք արժէքով մատանի մը։ Ոճիրը ոստիկանութեան յանձնուելով, մատանին ի վերջոյ գտնուած է Թաշճեանի գրպանին մէջ կարուած։ Անկէ վերջ, սպանիչը երբեմն Փաստրմաճեանին, երբեմն Թաշճեանին, երբեմն ալ երկուքին հետ ապրած է սենեակի մը մէջ ուր մէկ անկողին միայն կար։ 1926 փետրուարէն սկսեալ Պ. Նիկ. Սարաֆեանի հետ ապրած է, առանց պսակի, 1929ին Անահիտն ալ եկած է միասին բնակելու իրենց հետ. 1931ին պաշտօնապէս ամուսնացած է Պ. Սարաֆեանի հետ եւ անկէ ի վեր կը բնակին Վէնսէն։

Նախագահը յետոյ աւելցուց.

– Տիկի՛ն, դուք մասնաւոր արհեստ մը չունիք. կայ կը կարէք։ Զղային եւ էքսալթէ նկարագիր ունիք։ Ձեր վարմունք նոյնիսկ խուզարկելի դատաւորին եւ ձեր փաստաբանին ներկայութեան մահուան սպառնալիք ըրել վկայի մը դէմ (ակնարկութիւն դերձակ Պ. Տարայեանի)։ Ի՞նչ ըսելիք ունիք։

Տիկին Բ. Սարաֆեան յուզուած երեւոյթ ունէր։ Կիսատ Ֆրանսերէն մը կը խօսի եւ կրկնութիւններ կ'ընէ։ Ըսաւ թէ 1918ին մինչեւ Հալէպ գացած է՝ ամուսինին պատճառաւ։ Փարիզի մէջ ութ օր մնացած է Թաշճեանի հետ։ Տարայեանի մատանին նշանուելքի համար էր եւ պարտաւոր չէր վերադարձնել։

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Երբ ձեր աղջիկը անհանգիստ տեսաք, թոքախտի սկզբնաւորութիւն կարծելով ուղեցիք բժիշկի մը երթալ։ Դեկտեմբեր վեցին կիրակի տունէն ելաք բժիշկի հասցէն առնելու եւ կէս գիշերին վերադարձաք։ Ձեր ամուսինը Անահիտէն հասկցաւ որ յղի է։ Թմրեցուցիչի պարագան անհասկնալի է։ Անահիտ նոյեմբեր 12ին, 20ին եւ 30ին գացեր է Սասունիին, որ յանձնարարեր է քինին առնել եւ «փէրմանկանաթ» ներարկել։ Բայց աղջիկը բան չէ ըսեր ոչ դէպքին օրը, ոչ ալ յաջորդ օրերուն։ Եթէ գլխու պատոյթ ունէր, պիտի հասկնայիք դէպքէն վերջ։

ՏԻԿԻՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆ.— Նկատեցի որ աղջիկը կը տառապէր։ Ջղային էր, չէր ուտեր։ Կ'ուզէր որ բժիշկի մը տանէի, բայց ոչ թէ հասարակ բժիշկի, այլ մեծ փրոֆէսէօրի մը։ Տիկին Բաբիկեանին գացի, որպէսզի կէս գինով փրոֆէսէօրի մը տանի։ Կիրակի վեց դեկտեմբերին գացի ժամադրութիւն առնելու։ Տուն դառնալով ո՛չ ամուսինս ճանչցայ, ո՛չ աղջիկս։ Նախ ըսին թէ ամուսինիս մօրը մահուան տարեդարձն է։ Յետոյ խոստովանեցան ճշմարտութիւնը։ Աղջիկս երկու ամիսէ ի վեր կը տառապէր։ Ամուսինս խորհուրդ տուաւ երթալ բժիշկ Շաւարշ Նարդունիին։

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ եօթը դեկտեմբեր երկուշաբթի առտու ո՛չ դուն, ո՛չ ալ ամուսինդ բացատրութիւն չէք պահանջած Սասունիէն։ Յետրեկին դուրս ելեր էք. ի՞նչ ընելու։

ՏԻԿԻՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆ.— Ամուսինս ամէն մարդ կը ճանչնայ։ Պարսկական հպատակ է։ Կ'ուզէր պարսիկ հիւպատոսարանը երթալ եւ անցագիր առնել, որպէսզի բոլորս ալ Ֆրանսայէն մեկնինք ընդմիշտ։

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Ժամը չորսին վերադարձեր էք։ Աղջիկդ ըսեր է որ դուրս պիտի ելլէ։ Պայուսակին մէջ ատրճանակ մը ունէր։ Ուսկի՞ց եւ երբ առած էք ատրճանակը։

—— Տիկին Յարութիւնեանէն, 1926ին։

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Ատրճանակը պայուսակէն առիք, առանց ձեր աղջկան գիտնալու։ Դուրս ելաք ոչ թէ օրինակէ թնելու, այլ Սասունին սպաննելու համար։ Վօժիրար փողոցը հասաք ժամը հինգին, ըսելով որ մէկուն կը սպասէք։ Զգեցիք բոլոր յաճախորդները որ դուրս ելլեն։ Ժամը 8.45ին մտաք Սասունիին մօտ։ Այդ պահուն պէտք էր որ խիստ, ուժգին, անողորմ կռիւ մը սկսէր երկուքիդ միջեւ, բացատրութիւն պահանջելու համար աղջկանդ դէպքին համար, մինչդեռ անիկա իր նոր կահ-կարասիները ցոյց կուտայ ձեզի, յետոյ ալ խմիչք մը առնելու եւ ճաշելու կը հրաւիրէ ձեզ։ Ժամը 9ին վերադառնալով կը հագնի եւ գլխարկը կը դնէ դուրս ելլելու համար։ Հետաձայնի առտ թիւ մը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

»»»» ◦ ««««

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՀԱՐՑ.— ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Բ. Միջազգայինի Ֆրանսական պատուիրակութեան տեղեկագրին քննութեան առթիւ, նկատի առնուեցաւ սպանիական հարցը: Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւները մեծ տպաւորութիւն են առաջ բերած ոչ միայն Ժողովրդական Ճակատի կազմակերպութեանց, այլ եւ միեւնոյն կուսակցութեան ծոցին մէջ: Լ. Պլումի ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը ընկերվարական կուսակցութեան մէջ ունի շատ մը հակառակորդներ, ինչպէս եւ շատ մը ջատագովներ:

Զափաւոր ընդդիմադիրներու պետ Զիրոմսկին, կատաղի պաշտպան մըն է սպանիական դատի: Պէտք է խոստովանիլ, որ Զիրոմսկիի թեւը, առհասարակ, մտահոգիչ կարեւորութիւն կը ստանայ ընկերվարական կազմակերպութեան մէջ: Եւ, ի հարկէ, հասկնալի պատճառներով: Պլում-Փօլ Ֆօրի միահեծան հեղինակութիւններ կարծես ատրճանաբար կը տկարանայ դէպքերու ճնշման տակ, մանաւանդ Սէնի եւ Սէն է Ուազի ուժեղ դաշնակցութեանց մէջ:

Ի՞նչ է Զիրոմսկիի եւ իր կուսակիցներու պահանջը Սպանիոյ վերաբերմամբ:

Քանի մը տողերու մէջ աշխատինք խտացնել իր միտքերը:

«Ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը, կ'ըսէ Զիրոմսկի, ցոյց տուաւ իր բովանդակ անանկութիւնը: Քաղաքականութիւն մը, որ աւելի շատ ծառայեց հակառակորդին, քան մեր պայքարի ընկերներուն: Ժողովրդավար պետութեան մը համար անընդունելի է վարել նման քաղաքականութիւն մը: Ես միշտ պայքարեր եմ եւ պիտի պայքարիմ այդ քաղաքականութեան դէմ, որովհետեւ այդ քաղաքականութիւնն էր որ սպանիական ներքին պայքարը դարձուց միջազգային պայքար: Ֆաշական պետութիւններն էին որ խախտեցին այդ քաղաքականութիւնը, այլազան ծովային միջադէպեր ստեղծելով եւ պատերազմական առիթներ փնտռելով: Արհեստ. Դաշնակցութեան Միջազգայինը եւ Բ. Միջազգայինը, դէպքերու ճնշման տակ, վերջապէս որդեգրեցին առողջ քաղաքականութիւն մը: Նախ՝ պէտք է ըսել անյապաղ մեր կառավարութիւնը: Մեր չեխ ընկերներու համագումարին՝ Պլումի յանձնարարութեամբ Լուի Լէվին յայտարարեց «Չեխօսլովաքիոյ սահմանները Ֆրանսայի սահմաններն են»: Ինչո՞ւ նոյն բանը պէտք չէ ըսէ նաեւ Սպանիոյ մասին: (Ճիշդ այդ պահուն Լ. Պլում սրահէն ներս կը մտնէ խանդավառ ծափերու տակ: Զիրոմսկի կը կրկնէ իր մեղադրանքները): Չէ՞ որ Սպանիոյ պայքարը մեր պայքարն է եւ անոր հանրապետութեան պաշտպանութիւնը՝ մեր երկրի պաշտպանութիւնը: Մենք նոյնքան քաջութիւն պէտք ունենանք ըսելու — «Սպանիոյ սահմանները մեր երկրի սահմաններն են»: Անշուշտ Սպանիոյ պարտութիւնը ընկերվարութեան պարտութիւնը չի նշանակեր, որովհետեւ ընկերվարութիւնը երեւոյթներու բնական ընթացքին մէջ է, սակայն մեծ նահանջ մը կ'ըլլայ բոլորիս համար»:

Կրիւմպախ, Լոնկէ եւ Պրաք Սպանիոյ մարտնչող հանրապետականներու դատը պաշտպանելով հանդերձ, կը գտնէին որ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը այնուամենայնիւ ունեցաւ իր առաւելութիւններն եւ, երբ Անգլիան ճզմեց իր դիրքը եւ կանգնեցաւ Ֆրանսայի կողքին: Այլապէս Ֆրանսան պիտի մեկուսանար եւ ֆաշական ուժերը գերակշռութիւն պիտի ստանային: Ի հարկէ մենք շատ բաներու կը հանդուրժենք նոյն իսկ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեանց օրով, ինչպէս ազգային պաշտպանութիւն, զինուորական երկամեայ ծառայութիւն, ապառազինութեան..., որ չեն համապատասխաներ մեր դաւանանքին: Սակայն ատրճանաբար պիտի կրնանք հասնիլ մեր նպատակին: Դէպքերը մեզ թունաւորած են, բայց տակաւին բանտարկած չեն: Մենք կրնանք մեր կառավարութեան եւ Բ. Միջազգայինի քաղաքականութեան միջեւ ստեղծել զուգահեռականութիւն մը Սպանիոյ վերաբերմամբ: Մենք վերջ պիտի դնենք անարդարութեանց, ինչ ձեւի տակ ալ ըլլան եւ ուր որ ալ ըլլան:

Սպանիական հարցին քննութենէն վերջ, նախկին ելմտական նախարար Վ. Օրիոլ, թիւերով ու փաստերով ծանրաբեռնուած ընդարձակ զեկուցում մը տուաւ Ֆրանսայի ելմտական կացութեան մասին: Ան ներկայացուց հարկային, խնայողական եւ այլ բազմաթիւ բարեփոխութիւններ, որ կատարուած են Պլումի իշխանութեան օրով: «Մենք կ'ապրինք դրամատիրական վարչաձեւի տակ եւ երբ իշխանութեան գլուխ անցանք, թուղթի վրայ, պետական ելմտացոյցը 12 միլիառ յաւելուած ցոյց կուտար, մինչդեռ 8½ միլիառ Ֆրանք բաց ունէր եւ այդ բացը մեր ժենեւն օրն ալ գոյ տանք: Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել այն ձեռնարկները որ մեր կառավարութիւնը կատարեց, ինչպէս 10 միլիառ 400 միլիոն Ֆր. շինարարական աշխատանքները: Եթէ թուենք տնտեսական ծանր տագնապը, զէնքերու անկումը, Պանք տը Ֆրանսի թշնամական դիրքը, ազգային պաշտպանութեան համար մեր պիւտճէի 72 առ հարիւր ծախքերը, պարզ կ'ըլլայ մեր տարած ժառանգութիւնը: Դիւրին չէր այս ընդհանուր խառնաշփոթ կացութեան մէջ երկրի մը խախտուած ելմտական վիճակին հաստատուն կերպարանք տալ: Ի՞նչ ըրինք մենք: Անմիջապէս կարգ մը միջոցներ ձեռք առինք: Փոխեցինք նախ Պանք տը Ֆրանսի վարչութիւնը, բարձրացուցինք երկրագործական արտադրութիւններու գինը, երեք պետութիւններու հետ դրամական արժեզրկման համաձայնութիւն կնքեցինք եւ ձեռք առինք այն բոլոր հնարաւոր միջոցները որ կը նպաստեն մեր քայքայուած տնտեսութեան վերականգնումին [illegible] սահմանեցինք դրամագլուխի մաքսանենգներուն դէմ, որ կարեւոր գումարներ կը փախցնէին դէպի Հոլանտա եւ Զուիցերիա: Այս բոլորը ըրինք եւ պիտի շարունակէինք, եթէ մնայինք: 15 Յունիս 1937ին, 2 միլիառ 450 միլիոն Ֆր. կար տակաւին Պանք տը Ֆրանսի գանձարկղին մէջ, իբրեւ պահեստ: Մէկ բան պարզ է, որ մինչեւ զինարշաւը կանգ չառնէ, ոչ մէկ երկիր կրնայ հաստատուն պիւտճէ ունենալ: Եւ այդ ալ կ'ըլլայ միմիայն միջազգային ուժերով:

— Ես հին ընկերվարական մըն եմ, ըսաւ Օրիոլ: Երբ մեր հակառակորդները մեզ կը հարուածեն, չեմ զարմանար եւ նոյն իսկ բնական կը գտնեմ, բայց իմ ընկերներուս կողմէ եղած քննադատութիւնները չեմ կրնար անպատասխանի ձգել: Եթէ դուք զիս չհասկնաք, կը նշանակէ թէ մենք արժանի չէինք ինչ որ ըրինք երէկ եւ ինչ որ կը յուսանք ընել վաղը»:

Վ. Օրիոլի ճառով սկսած էին արդէն վիճաբանութիւնները ընդհանուր քաղաքականութեան մասին:

Յաջորդով կը ներկայացնենք համագումարի երեք հոսանքներու տեսակէտները:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐ...

ԽՄԲ.— «Յուսաբեր» վերջերս շարք մը խմբագրականներ հրատարակեց մեր հարեւաններու եւ մանաւանդ հայ-վրացական յարաբերութեանց մասին: Նկատի առնելով կովկասեան ճակատին աշխուժացումը, անհրաժեշտ կը համարինք արտատպել մէկ մասը:

«Իրական եւ հաւանական վտանգները միեւնոյն գծին վրայ կը գտնուին, եւ պայքարը հողմաղացներու դէմ ցոյց կը տրուի իբրեւ իրական քաղաքականութիւն»,— կը գրէ վրաց ազգայնական կուսակցութեան օրգանը՝ «Բրձոլիս Խմա» Դաշնակցութեան հասցէին: Իրական վտանգը՝ Ռուսաստանն է, մինչ հաւանականը՝ Թուրքիան. այս վերջինի դէմ ճակատիլ, կը նշանակէ հողմաղացներու դէմ պայքարիլ:

«Ռուսաստանը գրաւած է Կովկասը եւ ոչ Թուրքիան: Մեր նպատակն է ազատել այդ գերին Ռուսաստանի գերիշխանութենէն»:

Ուրեմն, իրական վտանգ չէ «Բրձոլիս Խմա»ի համար, որ Թուրքիա եկած եւ Պաթումի շրջանէն ընդարձակ հողեր գրաւած է:

Իրական վտանգ չէ, որ ան եկած եւ տիրացած է Կարսի ամբողջ շրջանին:

Իրական վտանգ չէ, որ իր թաթը դրած է Սուրմալուի վրայ, հակառակ որ այդ հողամասը չի մտներ Ազգ. Ուխտով գծուած Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ:

Իրական վտանգ չէ, որ Թուրքիա Կարսի դաշնագրով (1921 Հոկտ. 13) պարտադրած է Ռուսիոյ՝ Նախիջեւանի «հանրապետութեան» ստեղծումը հայկական հողերու վրայ, զայն, այդ «հանրապետութիւնը» նախադուռ նկատելով իր ապագայ տեղաշարժումներուն համար դէպի Անդրկովկաս:

Իրական վտանգ չէ, որ Թուրքիա լռութեան մէջ սպասական ամէն նախապատրաստութիւններ կը տեսնէ՝ հաւանական քաոսի մը պահուն Անդրկովկասի հետ վարուելու ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ վարուեցաւ 1918ին.

Այլ եւս չենք խօսիր Թրքահայաստանի բռնագրաւման մասին, որ, ըստ Իլիայի, Անդրկովկասին չի վերաբերիր:

Յիշեցնել այս վտանգներու մասին, կը նշանակէ հողմաղացներու դէմ պայքարիլ:

Եւ որովհետեւ թէ մեր եւ թէ համայն Անդրկովկասի ազատութեան համար մենք հաւասարապէս իրական վտանգ կը նկատենք ոչ միայն հիւսիսը, այլ եւ հարաւը, ուստի մեր այս «յանցանքին» համար մենք «Բրձոլիս Խմա»ի կայսեր գէշին տակ կը դառնանք ռուսական քաղաքականութեան անուղղակի գործակալներ Անդրկովկասի մէջ...

Շատ է անյուսիք այս ամբաստանութիւնը. օրինակ՝ նոյնքան արդար պիտի ըլլար, եթէ երբեք մենք անուղղակի «թրքասէրներ» հռչակէինք վրացի մենշեւիկները: Մինչ գիտենք, որ այդպէս չէ. անոնք նոյնքան «թրքասէր» են, որքան մենք «ռուսասէր»ներ: Պոլիտիկոսութիւն, կեղծ քաղաքագիտութիւն է այն, ինչ որ կ'ընեն վրացի մենշեւիկները: Զոյգ վտանգներու՝ հիւսիսի եւ հարաւի ահուորութեան առջեւ անճրկելով՝ անոնք կը խորհին մոլորանքի մատնել հարաւը՝ անոր հասցէին քանի մը կեղծ բառեր շռայլելով:

Քաղաքականութեան մէջ անհնար է նման կեղծիքներով շահեր ապահովել: Պատմութեան մերկած պահերուն ինչ որ մեզի բաղդատմամբ աւելի շահած է մեր հարեւանը, շահած է ոչ թէ առաջնորդներու այս պոլիտիկանութեան շնորհիւ: Միայն եւ բացառապէս աշխարհագրական նպաստաւոր դիրքն է, որ Վրաստանին ապահոված է որոշ առաւելութիւններ: Հայկական յաւելեալ արիւնը Վրաստանէն բաղդատաբար հեռու պահած է թրքական վտանգը՝ յաճախ պատրանքի մատնելով անոր առաջնորդները. անոնք իրենց փրկութեան մէջ մեր յաւելեալ արեան հետքերը չտեսան, այլ տեսան միայն յաղթանակը իրենց կեղծ դիւանագիտութեան:

Այսպէս էր նաեւ Քիւրտը, հարաւի մեր արիւնակից հարեւանը. ան եւս չըմբռնեց մեր արժէքը, մինչեւ որ թափուր չմնաց մեր տեղը. կ'ըմբռնէ այսօր, բայց, աւաղ, ուշացած:

Որոշ իմաստով վրացի մենշեւիկները մեր հիւսիսի Քիւրտերն են. եթէ պատմութիւնը անհաւրապէս դաժան ըլլայ մեզ եւ իրենց նկատմամբ, օր մը Քիւրտի նման անոնք եւս պիտի ըմբռնեն մեր արժէքը, երբ թափուր մնայ մեր տեղը, պիտի ըմբռնեն, դարձեալ ուշացած:

Չենք հաւատար խոհեմութեանը մենշեւիկներու կեղծ քաղաքագիտութեան: Ու չենք կարծեր, թէ մեր բացայայտ հակառակութիւնը Թուրքիոյ զինք աւելի կը վրդովէ, քան մենշեւիկներու կեղծ սիրաբանութը: Համարձակութիւն ունինք յայտարարելու, որ Թուրքը մեր թշնամանքը աւելի կը գնահատէ, քան մենշեւիկեան այս հրապուրումները: Գէշ պիտի չըլլար, եթէ մեր մենշեւիկ դատախազները քիչ մըն ալ մեզմէ դասեր առնէին, փոխանակ մեզի դասեր տալու շարունակ. հին ժողովուրդ ենք նաեւ մենք, բազում հուրերէ եւ ջուրերէ անցած եւ որոշ իմաստութեան տիրացած: Մեր բազմադարեան հարեւանը, Թուրքը, մենք կը ճանչնանք վրացի մենշեւիկէն ոչ նուազ աղէկ: Զայն դժուար է խաղի բերել՝ «շրթունքներու վրայ մեղր կուտակելով, իսկ հոգիի մէջ՝ մաղձ», ինչպէս որ խորհուրդ կուտար Օստրովսկիի հերոսներէն Գըլումով:

Թուրքիոյ կարկառուն վարիչներէն Ճէմալ փաշա — ան որ անծանօթ դաւադիրներու տակ զոհուեցաւ Թիֆլիսի մէջ, Չեկայի դաւերուն առջեւ — իր յուշերուն մէջ կը գրէր.

«Մենք, երիտասարդ Թուրքերս, անպայման աւելի կը նախընտրենք Հայերը, մտաւորապէս հայ յեղափոխականները, Յոյներէն եւ Պուլկարներէն: Հայերը — այդ երկու ազգերէն աւելի արի են եւ աւելի լաւ. անոնք բաց եւ ազնիւ ժողովուրդ են, յարատեւ իրենց բարեկամութեան եւ իրենց ատելութեան մէջ» («Յուշեր», ռուս. 1923, Թիֆլիս, էջ 197):

Այսպէս կը խորհի մեր թշնամին, մինչ մեր մեր բարեկամը՝ Նոյ Ժորդանիա՝ վստահութեամբ կը բացագանչէ Դաշնակցութեան հասցէին.

— «Սակայն այդ կուսակցութիւնը ե՞րբ է ունեցած բաց, անկեղծ քաղաքականութիւն իր հարեւաններու հանդէպ. որ ունենար այսօր»...

Ոչ, արդար չէ Ն. Ժորդանիա. կեղծիքի մէջ ամբաստանել Դաշնակցութիւնը, կը նշանակէ բնաւ եւ բնաւ չճանչնալ զայն:

Բայց դառնանք իրական եւ հաւանական վտանգներուն, մեր խօսքը եզրափակելու համար:

Թուրքիան հաւանական վտանգ յայտարարելով՝ չի դադրիր իրական վտանգ ըլլալէ:

Քաղաքականութեան մէջ երեւոյթները քօղարկել կը նշանակէ կանխապէս վտանգել:

Անդրկովկասեան ազգերը մեծապէս պիտի շահէին, եթէ երբեք հաւասարապէս իրական վտանգ տեսնէին թէ հիւսիսի եւ թէ հարաւի մէջ: Այսինքն տեսնէին այն, ինչ որ իրապէս կայ:

Համոզուած ենք, որ առէկ պիտի շահէր նաեւ Թուրքիա: Ամբողջացած տեսնելով մեզ, ան թերեւս հրաժարէր մեզ պառակտելու փորձերէն ու թերեւս ակամայ «բարեկամ» դառնար մեզի՝ միացեալ Կովկասի մէջ — ապահով եւ անկախ — լաւագոյն պատուարը իր եւ հիւսիսի միջեւ:

Այսպէս չըրաւ Թուրքիա եւ այսպէս ալ պիտի չընէ նաեւ յառաջայէն, որովհետեւ Անդրկովկասի մէջ ան միշտ [illegible], որոնք վտանգի պահուն կը սիրեն իրենց գլուխը աւազներուն մէջ խոթել՝ ջրասոյզներէ պաշտպանուելու համար:

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«[illegible]» ԵՆԿԻՒՐԷՆ

ԽՄԲ.— Թուրքերէն Թանի աշխատակիցը, Քէմալ Զէքի, Էնկիւրիէն իր տպաւորութիւնները կը գրէ: Ստորեւ հատուած մը.—

Նոր գիւտերը արդիւնք են նոր պահանջներու: Ասոր կենդանի ապացոյցն է Զանկըրըն: Մինչեւ նախորդ տարի, Էնկիւրիցիներուն զբօսավայրերուն համար բաւարար էին Մամաքը, Քայաշը, Օրման Չիֆթլիկին, Հաթիպ Զայը: Բայց, երկու ամառ է, այդ վայրերը անբաւարար կուգան, եւ Էնկիւրիցիք տաք օրերուն նոր վայրեր փնտռելու ստիպուած են: Փնտռողը իր մէվլան ալ կը գտնէ, պէլան ալ: Զանկըրըն գտնելով չեմ գիտեր թէ Էնկիւրիցիները իրենց «պէլան»ը գտած են թէ մէվլան... Ատիկա միայն անոնք գիտեն, որոնք զբօսանքի շոգեկառքը կը նստին:

Այն շոգեկառքը որ, կիրակի օրերը, Զանկըրը կը մեկնի, ժամը 7.45ին ճամբայ կ'ելլէ: Հոն տեղ գտնել ուզողը, ուրեմն, 15 վայրկեան առաջ երթալու է: Բայց, փորձով հաստատուած է որ այդ շոգեկառքին մէջ տեղ գտնելու համար մարդիկ, զոհելով իրենց առտուան անուշ քունը, տղաքը, ձայնալարերը, ուտեքը, ջութակները, անհրաժեշտ քանակութեամբ շիշերը առած ժամը 5ին կը տեղաւորուին շոգեկառքին մէջ: Ընտանիք մը կամ 4-5 բարեկամներ անմիջապէս կը բանան վակոնին դուռը եւ դեռ այգը չբացուած կը սարքեն իրենց «լիփինկի սոֆրասը»: Երբ դուք ժամը 7.30ին կայարան կուգաք, հանրութիւնը եռանդութեան մէջ կը գտնէք: Եթէ կարենաք տեղ մը գտնել, օրուան երջանիկներէն կը գտնուիք: Իսկ եթէ տեղ չգտնէք, ձեր ձեռքի թերթը եւ կամ գրպանի թաշկինակը անկիւն մը կը փռէք գետինը ու կը բազմիք:

— Ասոր ալ փառք, Աստուածս, ըսելով:

Տեսէք թէ ես ինչերու ականատես եղայ նման զբօսապտոյտի մը ընթացքին:

Կ'անցնէի վակոնէ մը որուն մէջտեղը բաց էր: Դռնէն հազիւ մտած՝ սափորի հոտ մը, գլխու պտոյտ տուող տաքի հոտ մը առի: Այդ վակոնին մէջ առնուազն 50 հոգի թխմուեր էին, ու ամէն ոք երանութեան մէջ էր. Քրքիջները աստառադ կը բարձրանային: Առնե առնե ական ծակող Անադարաներ, բարձրաձայն խնդուքներ, որոնք անմիջապէս մոռցնել կուտան թէ շոգեկառքի մը մէջ էք, ու կը կարծէք թէ քաղաքի մը չեմ գիտեր որ վայրը կը գտնուիք:

Պահ մը բոլորին աչքերը յառեցան մէկ կէտի վրայ: Ես ալ հոն նայեցայ: Ի՞նչ տեսնեմ ...

Սափրիչ մը իր մէկ ընկերը կ'ածիլէ: Ածիլուողը գրպանի թաշկինակը [illegible] ձեռքին է անցուցեր, ողջակէզու [illegible] խարի նման, կը նայի սափրիչին:

Երկուքն ալ կռնծած են ... Շոգեկառքը կը շարժի եւ սափրիչը իր ձեռքի ածելին մարդուն երեսին վրայ կը պտտցնէ կը կենայ ...

Քովի վակոնին բազմութիւնը այլապէս շահեկան էր: Բոլորը մէկ բերան՝

— Հաֆըզ էֆէնտի, ո՞ւր է շարքի մը կար, ճանըմ, ո՞րն էր.

Կը հարցնեն: Բայց ոչ ոք կը [illegible] այդ շարքին անունը: Վերջապէս, մէկը, նման անոնց որոնք կը հրապարակեն իրենց յիշողութեամբ:

— Հաֆըզ էֆէնտի, ըսաւ, «պիր պաշ աթըրմ փէնչէրէյէ բիք տէտիմ» շարքի մը անունը ըլլալու է... Բայց, Հաֆըզ էֆէնտին պատասխան չտուաւ անմիջապէս:

«Օ քըզ չըքտը աննէմ էվտէ եօք տէտիլ»: Հաֆըզին այս պատասխանը քրքիջի հեղեղ մը ստեղծեց:

— Պրավօ, Հաֆըզ էֆէնտի:

— Ա՜հ, դուն, Հաֆըզ էֆէնտի ... եան..:

Շոգեկառքը կանգ կ'առնէ կայարաններէ, կրկին ճամբայ կ'ելլէ. կրկին կը կենայ ... ոչ ոք կ'անդրադառնայ այդ բոլորին: Միայն, երբեմն, ուժգին զաղարներու առթէն.

— Նախո, ո՞ւր հասանք, Զանկըրը՞ն ենք... արդեօք հոս խնձոր, ծիրան եւն. կը գտնուի՞ ... [illegible] վերջացաւ ... եւն..

Կը հասնինք Զանկըրը: Կայարանը [illegible]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՐԱԾ ՃՐԱԳԸ

»»»» ◦ ««««

Ուէսը ի զուր կը փորձէր անուշ խօսքերով մխիթարել հիւանդը: Հազը, երբ կուրծքը ճեղքելու չափ սաստկանալէն կը թեթեւնար, Արամ վարպետի շրթները կը շարժէին:

— Իմ տեղս հոն է, հոն միայն պիտի առողջանամ, հոն վերջ պիտի գտնէ հազս, ձեռքովը ցոյց տալով դէպի հայրենիքը:

Վերջին պահուն հարկ եղաւ որ, քանի մը բարեկամներ հսկեն անոր մօտ: Հիւանդը, երբ այլ եւս զգաց իր վախճանին մօտալուտ ըլլալը, նշան ըրաւ որ ուէսը մօտենայ.

— Մեռնելէս վերջը հարսս, տանս եւ արտիս հող տար, մինչեւ Գարեգինիս վերադարձը:

Հիւանդը կերպարանափոխուեցաւ: Դեղնորակ գոյն մը ծածկեց դէմքը: Աչքերը հետզհետէ մէկ ուղղութեամբ նայիլ սկսան: Ու աջ ձեռքը քիչ մը շարժելով հազիւ մրմնջեց.

— Մնաք բարով:

Անարին մօտ հսկող բարեկամները լռեցին: Սառա հեկեկալէն թմրած իջաւ ու սկսաւ լալ: Բոլորին աչքերն ալ թաց էին:

Յաջորդ առաւօտ, ամբողջ գիւղը Արամ վարպետը ճամբու դնելու եկեր էր:

Կեսրայրին մահէն վերջ, Սառա անել կացութեան մը մէջ գտաւ ինքզինքը: Տանը չորս պատերուն մէջ մինակ, անօգնական մնալը, տարբեր խորհուրդներու մղեցին զայն:

— Ի՞նչ պէտք է ընել այսպէս, պարապ տան մը մէջ անտէր, վերջապէս հարց տուաւ ինքնիրեն: Որքան որ ուէսը խօսք տուաւ ձեռնելէն թէ պիտի հսկէ տանը վրայ, սակայն այդ բանը չի կրնար թեթեւցնել բեռը: Մայրիկս արդէն ծեր, հայրս նոյնպէս հոգերով բեռնաւորուած: Պէտք է խնդիրը իմացնեմ Գարեգինիս: Բայց ի՞նչպէս: Գրե՞լ թէ հայրիկն ալ մեռաւ: Ոչ, այդ բանը չեմ կրնար ընել: Չեմ կրնար կեսրայրիս մահը ամուսնիս իմացնել: Առակներ հարկաւոր են:

Սառա ելք մը չկրցաւ գտնել: Եւ վերջապէս որոշեց տեղեկատուական նամակ մը գրել, երկիր վերադառնալ անհրաժեշտ սեպելով:

«Սիրելի Գարեգինս, ի՞նչ պատահեցաւ որ չորս ամիս է նամակ ալ չես գրեր: Չե՞ս ուզեր պատճառը գրել Սառայիդ, որ հոս, պարապ տան մը սեւ պատերուն մէջ անտէր, գիշեր ցերեկ արցունք կը թափէ: Ճրագին ձէթը հատաւ: Պատրոյգը մնաց միայն: Կը վախնամ թէ օր մըն ալ երդիկէն չարաչէս հով մը մտնելով՝ վերջին կայծն ալ մարէ:

Կը կարծեմ թէ, մէկուկէս տարուան ընթացքին ինքզինքդ ժողվեցիր: Ալ կը բաւէ, երկիր վերադարձիր: Տունը մեր հանգուցեալ հայրիկին, որուն իղձահատ ճրագը մարելու դատապարտուած է:

Հասկցա՞ր Գարեգինս, շուտ եկուր, եթէ չես ուզեր մարած տեսնել տանդ ճրագը: Սառադ»:

Նամակին պարունակութիւնը երկու բան մտածել տուաւ: Ըրե՞լ թէ չըրել: «Ես նամակ էջ ըսելով, ատոնց փակելու դրան բարձին տակ»:

×

Յանկարծ դուռը զարնուեցաւ:

— Մտէք, ձայն տուաւ Գարեգին:

— Ծօ, տնաշէն, ո՞ւր էիր երէկ գիշեր, հարցուց հայրենակիցը՝ Ստեփան:

— Ինչո՞ւ:

— Երկու հրաշալի կտորներ ձեռք ձգեր էի: Եթէ կ'ուզես, այս իրիկուան համար կրնամ ժամադրութիւն առնել, բայց .

Գարեգին չպատասխանեց:

— Ինչ կը մտածես, կի՞նդ որուն ոչ ձեռքը կը հասնի եւ ոչ ալ ոտքը: Հոս որո՞ւ ինչուն պէտք, ըրանդ քեզի շահ կը մնայ:

Իսկ եթէ չըլլաս, անօթի կը մնաս, տէրդ բաց:

Գարեգին կարմրեցաւ: Երեսը կախեց: Ստեփան հասկցաւ որ կ'ամչնայ:

— Հը, առէ տասը տարի առաջ ես ալ քեզի պէս էի: Մէկու մը երես չէի կրնար նայիլ: Ամէն մարդ վրաս կը խնդար: Բայց հիմա, ես այն բոլորը մատիս վրայ կը խաղցնեմ: Հոգ մի ըներ, քանի որ ես հետդ եմ: Այս գիշեր պէտք է այցելենք:

Փողոցի վրայ նստող մը պէս, Գարեգին անհամբերութիւն ցոյց կուտար: Բայց վերջապէս առաջին անգամ ըլլալով, իր մաքուր շրթներէն թոյլ, տժգոյն «այո» մը թռաւ:

— Այդպէս կտրիճ եղիր, ձեռքը Գարեգինի ուսին զարնելով, պատասխանեց Ստեփան:

Քիչ մը սա գիւղացիի բնաւորութիւնդ ձգէ:

Ու կամացուկ մը ձեռքը Գարեգինի երկարելով՝

— Օր ռըվուար, միսիէ:

Գարեգին ձեռքերը գրպանը, մտածելէն քանի մը անգամ գնաց ու եկաւ: Խորհուրդներու շարք մը պար կը պարէր մտքին մէջ: Սակայն ոչ մէկ եզրակացութիւն: Տարտամ, անկողնին վրայ երկնցաւ: Բայց յանկարծ, տարօրինակ միտք մը պաշարեց զինքը:

— Ըլլա՞յ թէ այս լակոտը ինծի հետ խաղայ:

Այս գաղափարը յարմար չգտաւ, որ մեծ ճիգով մը ցատկեց մահճակալին վրայէն: Թեւերը արտակարգօրէն կ'ուռէին: Երակներուն մէջ մեծ ուժ մը կը զգար: Բազուկներ կ'ըսես, բռնւէք չունէին: Հպարտացաւ:

— Ամօթ պիտի ըլլայ ինծի եթէ՝ այսպիսի կառուր մը հետս խաղայ: Հակառակ պարագային այդ իմ գիտնալիք բանս է: Բայց մէկ մը փորձեմ.

Ժամը եօթնին, [illegible] կ'ուզէր: Անցաւ հայելիին առջեւ, հագաւ նոր շապիկը, նոր հագուստը, ածիլուեցաւ [illegible] փողկապ ու նստեցաւ, ականջը դրան:

— Թըք, թըք:

— Մտէք:

Դուռը բացուեցաւ եւ, Ստեփան երկու ընկերուհիներուն հետ ներս մտաւ:

— Ահաւասիկ ընկերս միսիէ Գարեգինը... ու օրիորդները աշխատանքի ընկերուհիներս են, մատմազէլ Անժէլ եւ մատմազէլ Լուլու ...

Ձեռքի տաք սեղմումներէ վերջ, իրենց տեղերը գրաւեցին:

Ստեփան արդէն սկսած էր զուարճանալ, ու աչք ըրաւ որ ինքն ալ ընէ: Բայց Գարեգին ամէն անգամ որ կը նայէր Լուլուի գծուած աչքերուն, ներկուած շրթներուն, մանաւանդ այտերուն, որ կարծես ջաղացպանի մը փոշոտ երեսներուն կը նմանէին, կը զանէր: Ու երբ պատահմամբ ընկերուհիին փափուկ ձեռքերը իրեն կը դպչէին, սարսուռ մը կ'զգար.

ԽԱՏՈՒՐ ՓԻՐՂԻՓԵԱՆ

(8)

առեղ ձգելիք տեղ չկայ: Արտակարգ բազմութիւն մը. Չկրցայ հասկնալ այս բազմութեան պատճառը:

Այս բազմութիւնը լցուած է կայարանի ճամբուն վրայ, տեսնելիք բան է, իրապէս: Կայարանի մեծ հրապարակին վրայ ցրուած բազմութիւնը նեղ ճամբուն վրայ թափեցաւ: Դրսեցիները տեղացիներուն կը հարցնեն.

— Ո՞ւր կարելի է նստիլ, ո՞ր կողմը զով է:

— Հոս խորոված հաւը ամա՞ն է եղեր: Ո՞ւր կարելի է գտնել:

— Սազը պաղչէն ո՞ր կողմն է:

Ես, «Թանձի Ջանըրըքի» թղթակից Քասիր Քուրմանի առաջնորդութեամբ պտտեցայ: Անոնք մը հանգիստ առինք Սազը Պաղչէի մէջ ալ:

«Մուսա Սազը» մեծ ճիգով ֆոքս-թրոթ, թանկօ, ռումպա, վերջապէս ալաֆրանկայէն ինչ որ խելքին փչէ կը նուագէ:

Ընկերոջս մեղմօրէն հարցուցի.

— Ինչո՞ւ պարողներ չկան:

— Հոս պարելու տեղ չկայ, բառ: Ճագին առջեւ աթոռի մը վրայ լայնանիստ բազմած է կին մը եւ, ձեռքի ափերը ծունկերուն զարնելով, դէմ կը բռնէ իր եռեւ նուագողներուն:

Անկէ ելանք ու՞ քաղաքը պտտեցանք: Ջանըրրբի մզկիթը տեսնել կ'ուզէի: Լսած էի թէ Սինանի գործն է: Գացինք մզկիթ: Գոց էր: Անցեալ տարի սկսեր են նորոգել: Բայց, վարպետները կէս ձգեր են ու գործը մնացեր է երեսի վրայ. Ցայտնի չէ նաեւ թէ երբ կը բացուի կրկին:

Ետեւի կողմը բաց մաս մը ունէր: Տեսանք վայն. Ուշադրութիւնս գրաւեց մեծ ժամացոյց մը: Նայեցայ 7ին քսան կար: Իսկ իմ ժամացոյցս 2.30 ցոյց կուտար: Ենթադրեցի թէ կեցած է: Բայց, սլաքը կը շարժէր: Կրկին նայեցայ.

— Կարծեմ սխալ է ժամացոյցը:

Ընկերս պատասխանեց.

— Ոչ, սխալ չէ, այլ ալաթուրքա է... Հոս ժողովուրդը ալաթուրքա ժամ կը գործածէ..

Թուրքիոյ մէջ, ժամանցի, ժամու օրէնքը 1925ին ընդունուեցաւ, իսկ Ջանըրրըն Էնկիւրիին ամէնէն մօտ նահանգն է...

Ժամը 19.10ին նոյն բազմութեան հետ Ջանըրրըէն բաժնուեցանք: Առաւել ուրախ ճամբորդներուն քով նստելու մնացած չէր այլ եւս: Ջայները աւելի յոգնած եւ աւելի խեղդուկ էին: Բայց, կային նաեւ չյոգնողներ. Զայնալարները ... բարբար տրամադրութիւն կը ստեղծէին.

— Այվա կլիցի սարայտում
Ցիթ խմամ եօ՞ք մը սէնտէ.

ՏԱՍ ՄԸ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ համաձայն են այն տեսակէտին թէ՝ Հայերը նախքան Հայաստանի սահմաններուն մէջ հաստատուիլը, դարերով ընկեր եղած են Թրակիոյ: Հայ ցեղի բաղկացուցիչ հիմնական տարրերէն հայախօս Արմէններու խումբը, Քրիստոսէ 4000 տարի առաջ, Հնդեւրոպական մայր հայրենիքէն ճամբայ ելլելով անցած է Սեւ ծովու հիւսիսային ափէն, մտնելով Մոլտավայի եւ Վալաքիոյ դաշտերը, ուրկէ Դանուբի գծով եկած հաստատուած է Պալքաններու մէջ:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 40ԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆՑ ՇԻՐԻՄԸ

—.—

ՇԱՎԻԼ.— «Ցառաջ»ի մէջ հրատարակուած ազդը բաւական եղեր էր որ Փարիզէն ու իր բոլոր արուարձաններէն, ընկերներ թէ հայրենակիցներ, ծեր թէ երիտասարդ, հայրենասէր Հայերու երկսեռ ընտրեալ բազմութիւններ փութան Շավիլի անտառը, որուն գերեզմանատան մէջ կը հանգչի 12 տարիէ ի վեր, հայ յեղափոխութեան ականաւոր դէմքերէն մէկը՝ Խանասորի արշաւանքի հրամանատարներէն Իշխան Յովսէփ Արղութեան, իսկ 7 տարիէ ի վեր իր հաւատարիմ կողակիցը, Սաթենիկ Արղութեան:

Այս տարուան տարեդարձը աւելի տպաւորիչ էր անոր համար որ Շավիլի «Արղութեան» խումբին ընկերները լաւ մտքով յաջողեր էին կանգնել գեղեցիկ շիրիմ մը Արղութեաններու հողակոյտին վրայ. Անոր հանդիսաւոր բացումը պիտի կատարուէր միեւնոյն օրը, «նոյնիսկ անձրեւի պարագային», ինչպէս կ'ըսէր ազդը: Բարեբախտաբար գեղեցիկ օդ մը ունեցանք, մինչեւ իրիկուն

Նորաշէն տապանաքարը նախընթաց օրը արդէն ընկեր ու համակիր երիտասարդներու կողմէ ծաղկազարդուած, սեւ շղարշով ու մեր նուիրական եռագոյնով ալ ծածկուած էր, երբ ընկ. թժ. Տէր Դաւթեան իբր Արղութեաններու մտերիմը եւ միանգամայն Արղութեան խումբի երէց ընկերը վերցուց սեւ շղարշը, սկսաւ կրօնական արարողութիւնը, առաջնորդութեամբ Շավիլի հոգեւոր հովիւ Հմայեակ Ծ. վրդ.ի եւ մասնակցութեամբ դպիրներու: Այս արարողութենէն վերջ, ընկ. Ա. Ջամալեան խօսք առնելով պատկերացուց Իշխան Արղութեանի գործունէութիւնը, թէ իբր ուսուցիչ, Հ.Յ.Դաշնակցութեան գործիչ, յեղափոխական ղեկավար, հայդուկ, կամաւորական գունդի հրամանատար եւ յետոյ Հայաստանի Հանրապետութեան զինուոր, բացատրեց նաեւ ընկերուհի Սաթենիկի դերը ... ոգեկոչեց անոնց յիշատակը եւ խորհուրդ տուաւ երիտասարդ ընկերներուն ընթանալ Արղութեաններու գծած շաւղով: Շավիլի երգչախումբը երգեց «Խանասորի քայլերգը»: Ցետոյ շատ յուզուած բանախօսութիւն մը րրաւ Իշխանի մտերիմներէն Հ. Հ. նախկին դեսպան Գ. Տիգրան Բեգզադեան:

Ժողովուրդը երկիւղածութեամբ հեռացաւ գերեզմանէն եւ հաւաքուեցաւ մօտակայ անտառը, ուր Արղութեան խումբի ընկերները սարքած էին դաշտահանդէսը: Այնտեղ եւս շարունակուեցաւ հանդէսը, այս անգամ նախագահութեամբ ընկ. Ս. Վրացեանի: Հանդէսին եկած էր նաեւ ընկ. Վարդգէս Ահարոնեան, որ Ամերիկայի մեր ընկերներու սիրալիր ողջոյնները հաղորդելով մեզի, խօսեցաւ անոնց եւ մեր սրտագին ողջոյնները տանիլ Հայկական վշտի եւ յեղափոխութեան անմահ երգիչին, իր սատարախտ հօր՝ ընկ. Ա. Ահարոնեանի: Ապա ճառեր խօսեցան գնդ. Տ. Բաղդասարեան, յանուն Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան, փառաբանելով Խանասորի մարտական արժէքը եւ ընկ. Շ. Միսաքեան, որ բացատրեց արշաւանքին խորհուրդը: Օրուան անոնց յարմար արտասանութիւններ ըրին ընկ. Արիս Գարայեան եւ փոքրիկն Օր. Շաբալախանեան:

Հանդէսի այս պաշտօնական մասէն վերջ, սկսան կերուխումը եւ ուրախութիւնը, ընդարձակ դաշտը լեցուեցաւ ընտանեկան սեղաններով: Ժողովուրդը խուժեց պիւֆէն: Մեր ընկերները համակիր երիտասարդներու հետ հազիւ կը հասնէին սպասարկութեան: Յեղափոխական ու ժողովրդական երգեր, նուագախումբ, եւրոպական եւ հայկական պարեր մինչեւ երեկոյ: Հին երէց ընկերներ խառնուած երիտասարդ ընկերներու, Հ.Յ. Դաշնակցութեան յիսուն տարուան դառն ու քաղցր օրերու տպաւորութեան տակ, յիշատակելի պահեր ապրեցան այդ օրը, մինչեւ ուշ ատեն, եւ շնորհաւորելով Արղութեան խումբի ընկերները, ակամայ բաժնուեցան հանդիսավայրէն.

Գ. Վարդունի

Ց. Գ.— Հ.Յ.Դ. Արղութեան խմբի ընկերները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որ իրենց աշխատանքի բաժինը բերին հանդէսին: Մասնաւորապէս շնորհակալութիւն Շավիլի Եկեղեցասիրաց Միութեան եւ Հոգեւոր հովիւին:

Շնորհակալութիւն նմանապէս «Ալ... լէքթ» ճաշարանի տէր վարիչ Գ. Շ. Ինճէեանի, որ ազնուաբար նուիրեց այնքան ճաշ որքան կրցանք սպառել:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Յուլիս 25ին Գ. Լ. Եօթնեղբայրեանի ագարակին մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Լեգէոնական Միութեան դաշտահանդէսը: Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը:

Ժամը 3ին խումբ մը ընկերներով կը հասնինք դաշտավայր, եւ անմիջապէս մեր աչքին կը զարնէ դրօշներու պակաս,— ոչ ֆրանսական, ոչ ալ հայկական: Ընկերներէն մէկը հարց կուտայ.— Ասոնք ի՞նչ դրօշի տակ կռուեցան...

Օրուան նախագահ եւ բանախօս Գ. Յ. Նշանեան հանդէսը բացուած կը յայտարարէ, ձայնասփիւռով կ'երգուի «Մարսէյեզը»: Բոլորը ոտքի են: Կը վերջանայ ֆրանսական քայլերգը, կը սպասենք հայկականին, «Բամ փորոտան» կամ «Յառաջ նահատակ»: Ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը:

Ուրիշ երիտասարդ մը,— Ասոնք երգ ալ չունին, ի՞նչ պիտի գրես «Յառաջ»ին:— Կ'իմացնենք եղելութիւնը, թող ինքը պատասխանէ:

Գ. Նշանեան երկու խօսքով բացատրեց Միութեան նպատակը եւ դերը այս օտար հողի վրայ: Եւ ճառը վերջացուց իր կամաւոր ընկերներուն ուղղուած ազդու կոչով մը:

Անկէ ... գեղարուեստական բաժինը: Եղան երգեր եւ արտասանութիւններ, ներկայացուեցան երկու գնահատանքներ, դերասան Գ. Ղազարեանի կողմէ, որ մօտ երկու ժամ զուարճացուց հաւաքուած բազմութիւնը:

Միութեան կողմէ աճուրդի դրուեցաւ պատի ժամացոյց մը, որմէ գոյացաւ 370 ֆրանք: Ժամացոյցը շահեցաւ թաղիս արճարանատէր Գ. Վ. Փիլօեան: Օրուան նախագահը խօսքը տուաւ Գ. Կ. Խրայեանի (Լէոնէն), որ կուռ բանախօսութեամբ մը պանծացուց հայ կամաւորին արժանիքները:

Վերջին խօսքը եղաւ միութեան պատւոյ նախագահը՝ Գ. Տ. Թէքէեան, որ իր ուրախութիւնը յայտնեց Միութիւնը քաջալերողներուն: Եւ ըսաւ, — Ինչպէս անկէ առաջ, նոյնպէս այսուհետեւ միշտ պատրաստ եմ օժանդակութիւնս բերելու մեր ժողովուրդին, երբ հարկ ըլլայ:

Հանդէսը կը վերջանայ առանց երգի, եւ կը սկսի թրքական «Ջիֆթէ-թելլի»ն

Տասնեակ մը հայորդիներ ի տես այս անակնկալին, կը պոռթկան արդար զայրոյթով: Ու բոլորը մէկ կը սկսին երգել,— «Զմեռն անցաւ, գարուն է սրտէն», «Կամաւոր հայ զինուոր ենք»: Ժողովուրդը մէկ մարդու պէս կ'ունկնդրէ ազգ. երգերը որոնք իրարու կը յաջորդեն,— Հերոս մռնչեց, Մենք անկեղծ զինուոր ենք, Կարկուտ տեղաց: Խումբը կը բազմապատկուի եռանդն ալ հետը, ոտքի է բոլոր երիտասարդութիւնը, կը սկսի հայկական շուրջպարերը:

Ժողովուրդի մէջէն կը լսուի,— ապրի՛ք, տղաք: Տրանշացողներ ալ գտնուեցան, բայց առանց ձայն ծպտուն հանելու մեկնեցան: Ուրախութիւնը տեւեց մինչեւ ուշ ատեն: Պէտք է խոստովանիլ որ կարգադիր յանձնախումբը թերացած էր իր պարտականութեան մէջ, ոչ կարգ կար, ոչ ալ կանոն: Միւս կողմէ ժողովուրդի աչքէն չվրիպեցաւ Բարսեղ Գազանճեանի ճիգը: Մէկ ոտքը կարուած, անթացուպերու վրայ, այս կամաւորը կ'երթեւեկէր մէկ կողմէն միւսը, գոհացում տալու համար հանդիսականներուն:

Սիրելի մեծ եղբայրներ, կը յուսանք թէ ուրիշ առթիւ կ'անդրադառնաք ձեր թերութեան: Նոր սերունդը այդ կը պահանջէ ձեզմէ:

Գ. Փիլիկեան

Ց. Գ.— «Անկումի» կոմիտէն շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Գ. Վ. Փիլօեանին, որ աճուրդին շահած ժամացոյցը նուիրեց ակումբին:

ԱՊՐՈՒՍՏԻ ՍՂՈՒԹԻՒՆԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն (21 յուլիս) —

Ինչպէս գիտեն ընթերցողները, վերջին 5—6 օրուան ընթացքին ֆրանքը նոր արժեզրկման մը ենթարկուեցաւ: Հինգշաբթի առտու օսթերլինը կ'արժէր 128—129 ֆրանք. ուրբաթ առաւօտ սկսաւ բարձրացումը, որովհետեւ սուրիական դրամատուներ մեծաքանակ սուր. ոսկի հանեց հրապարակ: Շաբաթ առաւօտ արդէն 132 ֆր. կ'արժէր օթերլինը:

Շուկաները յանկարծ ցնցումի ենթարկուեցան եւ դադրեցան դրամական գործառնութիւնները: Անգլիական ոսկին ծախուեցաւ մինչեւ 670, իսկ օսմ. ոսկին 980—985 ս. դահեկանի:

Այս դրամական փոփոխութիւնը պատճառ դարձաւ որ բոլոր ապրանքներու եւ ուտեստեղէններու գիները նոր յաւելումներ կրեն: Դժգոհութիւնները սաստկացան մանաւանդ գործաւորներու դասակարգին մէջ: Բոլորն ալ սկսան յաւելում պահանջել: Լիբանանի միւս շրջաններուն մէջ եւս սկսած են ծայր տալ դժգոհութիւնները: Թռուցիկներ ցրուեցան, հրաւիրելով աշխատաւորները ընդհանուր ժողովի մը:

Նկատելի է մանաւանդ որ, դրամական այս փոփոխութիւնը շահագործողները շատցան: Գիները աւելցան հարիւրին 20—30 համեմատութեամբ: Եւ դժբախտաբար կառավարութիւնը ոչ մէկ հսկողութիւն չի կատարեր:

ՍԱՆՃԱԳԻ ԽՆԴԻՐԸ

—o—

Յուլիս 16ին, Սանճաքի պատուիրակ Գ. Տիւրիօ Գրըդ Խան հասաւ, հրաժեշտի իր վերջին ողջոյնները տալու համար ժողովուրդին եւ արժանացաւ փայլուն ընդունելութեան մը: Րիհանիէէն, Պէյլանէն եւ շրջակայ գիւղերէն բազմաթիւ պատուիրակութիւններ եկած էին: Քաղաքապետ Գ. Սուփան Ֆարաճեան ուղերձ մը կարդաց, ջատագովելով Գ. Տիւրիոյի 14 տարուան թանկագին ծառայութիւնները Սանճաքին: Խօսեցան գայմագամը ուրիշներ:

Ամէնէն վերջը խօսք առնելով Գ. Տիւրիոն ըսաւ.

— «Իմ հասցէին շռայլուած գովասանքներուն համար շնորհակալ եմ եւ զանոնք կը գտնեմ չափազանցուած: Սանճաքի սահմանները պիտի մնան անփոփոխ: Վարչաձեւը արդէն պատրաստուած է Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, յարգելով բոլոր ազգերու եւ տարրերու հաւասարութեան ու արդարութեան իրաւունքները: Հոս հիմա ամէնքդ ալ մէկ էք. ո եւ է մէկը իրաւունք չունի ըսելու «մենք շահեցանք, դուք կորսնցուցիք»: Շահող կորսնցնող չկայ: Սանճաքի շուրջ Թուրքիոյ հետ համաձայնութեան եկած ենք. եթէ երբեք ձեր մէջէն մէկը Թուրքը եւ Թուրքիան կը սիրէ, թող երթայ Էնկիւրի. եթէ Արաբ մը գոհ չէ այս վարչաձեւէն, թող երթայ Իրաք. եթէ Սուրիացիք դժգոհ են թող Դամասկոս երթան: Այսուհետեւ անոնք որ իրենց գործերով չեն զբաղիր, ծանրապէս պիտի պատժուին»:

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՐ ՈՒՐ ԵՆՔ ԳՆՈՒՄ

—.—

Թէհրանի Ալիքը կ'ողբայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ

— «Օր չի անցնում, որ ապահարզանի, մի նոր բնտանիքի լուծման լուր չառնենք. Աղմուկ, հայհոյանք, մեղադրանք ու ամբաստանութիւն, քաշքշուկ եւ զանգատներ, բողոք ու դատավարութիւն —՝ահա մեր, Հայերիս հասարակական կեանքը լցնող այն ահաւոր երեւոյթը, որ նախընթաց չունի, որ այլանդակ է, ահաւոր է, անարգիչ է եւ առոքացուցիչ:

Բառերը պակասում են, գրիչն անզօր է արձանագրելու, պատմելու, բնորոշելու եւ ձաղկելու այն խայտառակ վիճակը որին մատնուել է այս գաղութը, բայց մասնաւորապէս Թէհրանի հայութիւնը:

Ո՞ւր ենք գնում, ո՞ւր, երբ բովանդակ Իրանը աննախընթաց յառաջդիմութեան հեւքով է բռնուել, միանգամայն կերպարանափոխուել, քաղաքակիրթ երկրի տեսք է առացել, մի հզօր կամքի եւ կարող ձեռքի շարժումով տապալուել են հին ու փտած կարգերը, ազգային վերածնութեան տենդով տոգորել զանգուածներին, արթնացնել թմրածներին, վճռականութեան, հպարտութեան, հայրենասիրութեան գիտակցութեամբ օժտել մինչ այդ անտարբերներին եւ լծել եռուն, ստեղծագործական ու շինարար աշխատանքի

Նախկին, այլասերող բարքակնութեան վերջ է տրուել եւ նոր օրէնքներով կանայք պատուի եւ իրաւունքների տէր են դարձել: Աւելի ամրօրէն կառչել բնտանիքին, որ հիմքն է, ամենակարեւորը եւ թանկագին հիմքը հասարակական կազմակերպութեան:

Մենք ինչո՞վ ենք տարուած. եթէ չասենք գիտակցաբար, գէթ անգիտակցաբար, թեթեւամտութեամբ եւ անմտած՝ տարուել ենք կրքերով, հաճոյքով եւ բնտանիքը լուծելու մոլուցքով բռնուել:

Կանգ առէք, այլ եւս բաւական է: Այս անարգ եւ կործանարար ընթացքին վերջ պիտի տալ: Այլ եւս հերիք է ի չարը գործ դնել պարկեշտ քաղաքացիների, օրինակելի բնտանիքների համբերութիւնը: Մեր խօսքն ուղղում ենք բոլոր այն բնտանիքներին, կին ու ամուսիններին, թշուառ զաւակների «ծնողներին», որոնց յարկի տակ անհաշտութիւնն ու երկպառակութիւնն են բոյն դրել, քանդանում որդն է տողոսկել եւ կրծում է, ուտում հասարակական սրբազան միաւորի՝ բնտանիքի հիմքը. Կանգ առէք եւ ուշքի եկէք, սթափուեցէք, դիտեցէք եւ դատեցէք ձեր ընթացքը, որ միայն ձեզ չէ որ վնասում է, այլ եւ ձեր անմեղ զաւակներին, պարկեշտ հասարակութեան եւ առաջինի ազգին:

Եւ գիտեցէք, թէ ինչո՞վ են պատճառաբանում այդ «երեւելի ծնողները» իրենց ընթացքը. «Ամուսինս շատ խանդոտ է, ինձ հանգիստ չի տալիս», ասում է մէկը, «աշխատանքը չի բաւականացնում մեր պէտքերին», ասում է միւսը. «արգիլում է պարել», առարկում է երրորդը, «հետս շատ կոպիտ է վարւում», վանդատւում է մի ուրիշը: «Դեռ զուգէ ես այսինչի պէս հագնուէի եւ պահանջկոտ լինէի»: Ծոյլ է, խաղամոլ է, ծխող է, իր հաճոյքների ետեւից է ընկած, հոգատար չէ, անտարբեր է, աչքը դուրսն է եւն եւն.»:

ՕՐ. ԷՎԼԱՆԹԻՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ԵՒ

ԸՆԿ. ԿԱՐՕ ԿԻՆՃԵԱՆ

Նշանուած

Լիոն, 25 յուլիս 1937

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (420)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

— Կ'աշխատիմ, թէեւ յաջողութիւնս այնքան ալ վստահ չեմ: Թերեւս կուսակալի կնոջ միջոցով կարողանամ աղեկութիւն բանեցնել: Ուրի՞շ...

— Քաղաքի անցուդարձերու մասին երբեմն գրել Գրիգորին,— աւացած լուրերը ան կրնայ մեզ հաղորդել:

— Այդ մէկը հազիւ թէ կարողանամ,— ժպտելով պատասխանեց Սոնիան,— ես հազիւ թէ աշակերտի նման հայերէն կրնամ գրել:

— Իսկապէս, ես զարմացած եմ որ այսքան սահուն հայերէն մը սորված էք.— առանց մտածելու ըսաւ Լեւոն եւ յանկարծ զգալով որ այդ խօսքերը կրնային զինք մատնել՝ լռեց.

— Դուք... զո՞ւր ինչպէս գիտէք, որ միայն վերջերս սորվեցայ հայերէն,— զարմացած հարցուց Սոնիան:

— Ես ... շատ պարզ է, շփոթած կմկմալով պատասխանեց Լեւոնը՝ աշխատելով ելք մը գտնել ու յանկարծ անսպասելի գիւտ մը ընողի ուրախութեամբ արագ արագ վրայ տուաւ.— Ես Վահէէն լսած եմ ... կը պատմէր թէ անգամ մը Թիֆլիսի մէջ ձեզ հանդիպած է ...

— Օ՜ ... ճիշդ է, Արուէնեաններու տանը, ժամանակ հանդիպած մըն էր

Ինքզինքս այնքան յիմար կերպով պահեցի, որ հիմա կ'ամչնամ յիշելու

Հազիւ քանի մը վայրկեան մնացի ու Վարդանի հետ միասին դուրս ելանք ...:

— Այդ ա՞յն երիտասարդն է, որու համար կ'ըսէիք, թէ դուք սպաննեցիք.— իբրեւ թէ միամտօրէն հարցուց Լեւոնը:

— Այո՛,— չոր կերպով պատասխանեց Սոնիան, որ ակներեւ դժգոհութեամբ վերջ կ'ուզէր տալ այդ խօսակցութեան:

Անցեալի վերյիշումը ջղայնացուց Սոնիան: Մտայլուած կծկուեցաւ ու գլուխը կախեց կուրծքին, պատեանին մէջ քաշուած կրիայի նման. Ո՛րքան կ'ուզէր ազատուիլ իր կեանքը խորտակող այդ անցեալէն, որ իր կեանքին մղձաւանջն էր դարձած, երկաթէ ծանր թաթ մը, որ ճզմելով իր ճահիճ կեանքը, խորտակած էր իր երազներն ու ապագայի յոյսերը: Ա՛խ այդ թաթը, որ այնքան անողոքաբար կերպով երեւան կուգար, երբ Սոնիային կը թուէր, թէ անցեալը թանձր մշուշով մը վարագուրուած է, թէ այլեւս նոր կեանք մը պիտի սկսի իրեն համար: Ու ահա յանկարծ մշուշի մէջէն անկուշտ վիշապի նման գլուխը կը բարձրացնէր հին պատմութիւնը: Նորէն կը բացուէր հին վէրքը, կարծես աւելի խորացած, ալ աւելի արիւնոտ վիճակի մէջ:

Լեւոնի հանդէպ, վերջին ատենները Սոնիայի հոգիին մէջ մեծ յեղաշրջում մը կատարուած էր: Այդ անհրապոյր չոր երիտասարդի նկատմամբ զգացած սկզբնական խորշանքը, անոր հետ մօտէն շփուելէն վերջ, տեղի տուած էր համակրանքի, որ անհարթօրէն կը զարգանար իր մէջ: Այդ անհարթութեան գլխաւոր պատճառը Լեւոնի հանելուկային բնաւորութիւնն էր, երբեմն անմարդկային լինելու աստիճան դաժան ու կարծես մարմարէ կտորէ մը կերտուած, իսկ երբեմն ալ այնքան քնքոյշ եւ ջերմութեամբ հեգուն:

Լեւոնի բնաւորութեան փոփոխականութիւնը բնականաբար կ'անդրադառնար Սոնիայի վրայ՝ անկանոն եւեքէջ մը տալով անոր զգացումներու զարգացման: Երբեմն Սոնիային կը թուէր թէ Լեւոնը կրնայ նոր Վարդան մը լինիլ իրեն համար, անցեալը մոռցնել տալ, ու հին վէրքը բոլորովին սպիանալով՝ ինք կ'ապրի նոր կեանք մը այդ երիտասարդին հետ, որ տիրական դէմք մըն էր, ամեհի, գաղափարական ու հաւատաւոր հայրենասէր մը: Երբեմն ալ, երբ Լեւոնը կ'երեւար դաժան ու անխիղճ չորութեամբ, Սոնիայի հոգւոյն մէջ անորոշ վախ մը ծնելով սարսափի կը փոխուէր: Իսկ այդ սարսափը սանձահարած կը պահէր Սոնիայի զգացումները, որոնք ջերմաչափի սնդիկի նման վեր ու վար կը շարժէին:

Բայց ամէն բանէ աւելի անցեալ պատմութիւնը, միշտ կենդանի, կը թունաւորէր Սոնիայի հոգեկան անդորրութիւնը

Երբ դիւանի վրայ կողք կողքի նստած այնքան մտերմօրէն կը խօսէին գործի մասին, անցեալի նկատմամբ Լեւոնի ակնարկութիւնը բաւական եղաւ, որ Սոնիան ցուրտ զգար ու հոգիին մէջ նորէն զարթնէր անդիմադրելի սարսափը:

Հոգեկան այս վիճակին մէջ, Սոնիան առանց կողքը նստողին նայելու, կը զգար սուր՝ Լեւոնի հայեացքին ծանրութիւնը իր դէմքին վրայ: Ինչո՞ւ, ի՞նչ իրաւունքով Լեւոնը այդպէս կը նայէր իրեն, կարծես թէ ... ու ինքն իր վրայ ճիգ մը թափելով Սոնիան սառն ձայնով սկսաւ խօսիլ.

— Խնդրեմ, խօսինք գործի մասին.. Ինչ կը վերաբերի գրելուն, կ'աշխատիմ լաւագոյնս ընելու ... Եթէ ուրիշ պատուէր չունիք տալու ... Անշուշտ հանգստանալ կ'ուզէք, ձեր անկողինը իր տեղը մնացած է... Առաւօտեան կ'երթամ Խասիճէի եռեւէն... ես ալ յոգնած եմ ...

Լեւոնը բարձրացաւ տեղէն, ու «գիշեր բարի» ըսելով անցաւ կողքի սենեակը ու երկնցաւ անկողնի վրայ: Սոնիայի յանկարծական սառնութիւնը, խօսակցութեան ստացած կտրուկ ձեւը չզարմացուց Լեւոնը: Թերեւս ուրախ էր Սոնիայի հետ ունեցած յարաբերութեան պաշտօնական ձեւ առնելուն համար: Ի՞նչ օգուտ չոր յոյսերով ապրելէն, կը մտածէր Լեւոնը, երբ անանցանելի անդունդ մը կը բաժնէր զիրենք: Լեւոնը հաւատացած էր, որ ոչ մէկ միջոց կրնայ այդ անդունդը կրկին լեցնել: Վերջ ի վերջոյ Վահէն իրաւացի է, խորհեցաւ Լեւոնը, երբ կ'ըսէ, թէ «մենք անձնական կեանք չենք կրնար ունենալ»:

Երբ յաջորդ օր Ցակոբը ներս մտաւ ձայն տալու Լեւոնին, ժամը տասը անցած էր արդէն: Սոնիան չկար: Առտու կանուխ դուրս ելած էր Խասիճէին այցելելու համար:

Երկու հին ընկերները իրարու կողքի նստան: Լեւոնը բացատրեց գործերու ընթացքը, զուտ անցնելու անհրաժեշտութիւնը, ու յայտնեց, թէ իր բացակայութեան՝ Սոնիան գործերը պիտի տանի եւ թէ Ցակոբը պէտք է գործակցի անոր:

Սոնիան վերադարձաւ կէս օր չեղած: Ցուզուած կ'երեւար: Բակի մէջ խմբուած հիւանդներն ու աղքատները բաւարարելէ ու ճամբելէ վերջ, անսպարեց սենեակը բարձրանալ:

— Կարելի՞ է,— Լեւոնի սենեակի դուռը թխկացնելով հարցուց Սոնիան,— կ'ուզէի ձեզ կարեւոր տեղեկութիւն մը հաղորդել:

— Անշուշտ, անշուշտ,— լսուեցաւ ներսէն տղու ձայնը ու մէկ երկու վայրկեան վերջ դրան սեմին վրայ երեւցաւ Լեւոնը,— ի՞նչ պատահած է, յուզուած կ'երեւիք ...:

— Այո, հանելուկային դէպք մը պատահած է երէկ գիշեր: Խնդրեմ, նստէք,—ու Սոնիան աթոռ մը ցուցուց ու ինք դիւանի վրայ տեղաւորուեցաւ.— Երեւակայեցէք, որ երէկ գիշեր բանտապետը սպաննուած է ...

— Ի՞նչ կ'ըսէք, հաստա՞տ տեղեկութիւն է,— ու Լեւոնը զարմացած սկսաւ մտածել այդ սպանութեան մասին, որմէ ինք բոլորովին տեղեկութիւն չունէր:

— Բոլորովին հաստատ: Հիւանդներ պէկի տունը կը պատմէին՝ սպանութիւնն ալ վերագրելով յեղափոխականներուն, թէեւ այնպիսի պարագաներու մէջ կատարուած է, որ մարդ կը դժուարի հաւատալ ...

— Այսի՞նքն ...

— Երեկոյեան բանտապետն ու ինչ որ Մէհմէտ Աղա, կ'ըսեն կարաւանները պետն է այդ մարդը, միասին դուրս կուգան բանտէն՝ իրենց տուները երթալու համար:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

կուտայ եւ աուրՁէն օդատւելով կը ապաննէք զինքը։ ՃԻ՞շդ են այս բոլորը։

— Այո՛ ։

— Ետոյ տուն կը դառնաք։ Ցաջորդ օրը բարեկամի մը խորհուրդ կը հարցնէք եւ փաստաբանին հետ հարցաքննիչ դատաւորին կ՚երթաք յանձնուելու, երբ արդէն ձեր հետքերուն վրայ էին։ Հինգ գնդակ արձակած էք ձախ կողմէն, մինչ նախապէս աջը կը գտնուէիք։ Սասունին ապանեցիք առանց բացատրութիւնը չէ թիւն պահանջելու։ Բայց կը թուի թէ ձեր աղջիկը ամբողջ ճշմարտութիւնը չէ ըսած։ Նախ հարցաքննիչ դատաւորին ըսած է որ դէպքը պատահեցաւ 17 — 19 տարեկան էր, մինչ Սասունի օրատեօրէն հաստատուեցաւ որ իրեն քով գտնուած է հոկտեմբեր 13ին։ Փետրուարի սկիզբը Անահիտ վիժում ունեցած է (3 ամսու եւ 27 օրուան մանչ մը)։ Բայց շատ տարօրինակ, անհասկնալի բան մը կայ այս բոլորին մէջ Սասունի Առամնաբուժարանին մէջ գտնուած բոլոր դեղերը քննուած են մասնագէտներու կողմէ եւ ոչ մէկ թմրեցուցիչ գտնուած է։ Ուրեմն պէտք է ենթադրել թէ ձեր աղջիկը իր կամքով յանձնուած է Սասունին։ Ուզէն իր մեղքը թեթեւցնելու համար այդ թմրեցուցիչի պատմութիւնը հնարած է։ Ըսէ՛ք երդուեալներուն թէ հաւատացի՞ք ձեր աղջկան ըսածներուն ։

— Աղջիկս լաւ կը ճանչնամ։ Աղջիկս առանց ինծի կէս ժամ չէր մնար ։ Առանց ինծի դուրս չէր ելլեր ։ Ամէն մարդ կը ճանչնայ զինքը։ Աղջիկս մինչեւ հիմա չէ ստած, ինծի հնազանդ եղած է։ Բացարձակ վստահութիւն ունիմ իր վրայ։ Ես էի որ կը ստիպէի զինքը դուրս ելլել։ Մարդ չէր ճանչնար։ Սասունին է որ մեղ ապաննեց։ Բան մը չեմ ծածկեր, ամէն ինչ ըսի։ Չէի կրնար հարցնել Սասունինին թէ ինչու անպատուեց աղջիկս։

ՆԱԽ.— Բայց Սասունի մասին լաւ տեղեկութիւններ կան։

ԸՆԴՀ. ԴԱՏԱԽԱԶ.— Ամբաստանեալը ըսաւ թէ աղջիկը երբեք առանձին դուրս չէր ելլեր, մինչդեռ 3 անգամ (12, 20 եւ 30 նոյեմբերին) Սասունինին գացեր է, դուք միասի՞ն էիք ։

ՏԻԿ. ՍԱՐԱՖԵԱՆ.— (Շուարած) · Կէս ժամուան համար միայն դուրս ելաւ ։

— Ուրեմն առանձին դուրս կ՚ելլէր։ Ի՞նչ յարաբերութիւն ունէիք ատամնաբոյժին հետ։ Կը ճանչնայի՞ք զինքը եւ բարեկամական յարաբերութիւններ ունէի՞ք։ Սրճարան չէ՞ք գացած հետը։ Դուք եւ ձեր ամուսինը շատ յաճախորդներ չէ՞ք ներկայացուցած իրեն ։

— Իրիկուն մը գացեր էինք.

— Ձեր իրիկունը ճաշի եւ խմիչքի հրաւիրեր է ձեզի, ճի՞շդ է։

— Կը զարմանամ որ ի՛նչպէս համարձակեցաւ այդ առաջարկին ընել։

ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՀԱՆՐԻ ՑԱԳՐԻ.— Սասունին ամուսնալուծուած ըլլալով ազատ էր։ Տիկին Սարաֆեան բացատրութիւն չէ պահանջած Սասունինէն։ Կրնար ամուսնութիւն առաջարկել՝ դարմանելու համար իր արարքը ։

— Այդ բանը չէր կրնար ընել։ Այդ խմ ուժէս վեր էր։ Ո՛չ դրամ, ոչ ամուսնութիւն կրնայի առաջարկել իրեն։

Հ. ՑԱԳՐԻ.— Հայերուն մօտ սովորութիւն չէ՞ այս տեսակ պարագաներու մէջ քահանայի մը դիմել՝ կարգադրութիւն մը ընելու համար։ Դիմա՞ծ է։

— Բայց այդ իմ ուժէս վեր էր Կարելի՞ էր Աղջիկս մեռաւ, ես ալ մեռայ ։

Գաչտպան փաստաբանը կարգ մը ճշգումներ ըրաւ, բուռն վէճի բռնուելով ընդհ. դատախազին հետ

Տիկին Սարաֆեանի հարցաքննութենէն ետք, ներս բերուեցաւ առաջին վկան՝ դատական բժիշկ Տոքթ. Փօլ, որ դիագննութիւն կատարած էր։ Բժիշկը պատմեց թէ Սասունին ստացած էր հինգ գնդակ, մէկը ձախ այտոսկրէն մտած էր, երկրորդը՝ ձախ ծնօտէն, երրորդը ծոծրակէն մտած ճակատէն ելած էր, չորրորդը եւ հինգերորդը աջ ուսէն։ Հինգի վրայ չորս գնդակը գտած է. բոլորն ալ ձախէն աջ ուղղուած, մէկը շատ մօտէն քաշուած։ Բոլորն ալ հանդիպած էին՝ ձախէն աջ եւ ետեւէն առջեւ ուղղութեամբ։ Զոհը կը ներկայացնէր հին Փրանկախտի եւ հին ջերմախտութեան նշաններ։ Սերնդագործելու կարողութիւն ունէր։ Անահիտ առաջինէն չէ վարակուած, բայց երկրորդին նշանները ցոյց կուտայ։ Վիժումը առաջին հիւանդութեան մանրէներն ունէր։ Դաւանիւ քննած է Անահիտ։ Թմրեցուցիչի պատմութիւնը անհաւատալի է։ Նիւթ մը կայ որ չկայ ու եւ է դեղ որ լինտերուն քսելով կամ բերանը ցօղուելով թմրեցնէ ենթական։ Անահիտ մանրամասնօրէն պատմեր է սեռային յարաբերութեան պարագաները։ Իր պաշտօնակիցը Գ. Մէցկէր յայտներ էր թէ սխալ է աղջկան յայտնած օրը, դատելով յղութեան ատենէն։ Ետքէն վիժումը հաստատեց իր ըսածները։ Գ. Սարաֆեան երակները կտրելու փորձ ըրած է, բայց ատիկա աննշան բան է։

ՀԱՆՐԻ ՑԱԳՐԻ.— Տոքթ. Փօլի տեղեկագրին մէջ ըսուած է թէ սպաննուած ատենը երկու հիւանդութիւններն ալ վարակիչ հանգամանք չէին ներկայացներ։ Ետոյ Տոքթ. Մէցկէրի եւ Փօլի տեղեկագրին մէջ ըսուած է թէ Անահիտին քննութիւնը ցոյց կուտայ որ անիկա բազմիցս սեռային յարաբերութիւններ ունեցած է ։

Այս հարցումներուն գոհացուցիչ պատասխաններ չտրուեցան։

Նախագահը հրաւիրեց դուրս ելլել բոլոր անոնք որոնց ականջին անախորժ կը հնչէին կարգ մը բացատրութիւններ։ Ո՛չ ոք դուրս ելաւ։

Երկրորդ վկան էր Տոքթ. Քոհն-Աալրէխթ, որ քննած էր Ատամնաբուժարանին դեղերը։ Հաստատեց թէ իր գտած դեղերը բոլորն ալ կը գտնուին ամէն ատամնաբոյժի մօտ։ Այս դեղերէն ոչ մէկը գլխու պտոյտ եւ թմրութիւն առաջ կը բերէ։

Ետոյ ներս կանչուեցաւ Տոքթ. Թրիւէլ, մտային հիւանդութեանց մասնագէտ, որ քննած էր Տիկին Սարաֆեանը։ Բժիշկը հաստատեց թէ Տիկինը կատարելապէս ողջ է իր իմացականութեան։ Ո եւ է թերի չունի։ Հետեւաբար եւ պատասխանատու է իր արարքներուն համար։

Հոս տրուեցաւ կէս ժամուան դադար մը, որմէ վերջ ժամը չորսին սկսան կանչուիլ վկաները, եւ ամէնէն առաջ աղջիկը ։

ՀՐ. ՍԱՄՈՒԷԼ

(Շար.)

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՈՒՄԷՆՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՏԱԻՐՈՍ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն, Կուաէնվիլ Սուրսի անտառին մէջ, պաղ ջուրին մօտ։

Կը նախագահէ Ընկեր Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսի Ընկեր Լ. ՁՈՐՄԻՍԵԱՆ

Հայկական նուագ։

Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել

ԵՐԹԵՒԵԿ.— կառ. տփւ Նուէն 12.6, 13.17, 13.27, 14.40, 15.17։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԴՐՕՇԱԿ» ԱԿՈՒՄԲ-ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Մէօտոնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ (Tapis Vert)։

Գեղարուեստական բաժին, ընտիր ճաշ՝ ղեկավարութեամբ Գ. ՍԱՐԳԻՍ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆԻ։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Էնվալիտէն ջոգեկառք, իջնել Մէօտոն Վալ Ֆլէօրի

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն իր Ակումբին մէջ։

ՇԱՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի ժողովը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

Գաւառ

ՊՈՄՕՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 30 Յուլիս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին

Օրակարգ՝ Սրահի նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւնը։

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆի «Վարուժան» խումբի ժողովը 31 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին ծանօթ հաւաքատեղին.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի «Եզնկայցի» կոմիտէին կողմէ 30 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սոսիէթէ Սավանթի GF սրահին մէջ, 28 Rue Danton։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Գ. ԲԸԼՈՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ը. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱԿՆԵՐԸ։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 43ՐԴ- ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻՆ

ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

1 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Շաթօ Կոմպէրի ագարակին վրայ, Camp. La Baronne։ Գ. Յարութիւն Գրմպլեանի ագարակին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Թ. ԱԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Սէն Լուի «Վահան Թոթովենց» թատերախումբը կը ներկայացնէ «ՄԱՇԴԻ ԻԲԱԴ»

Երգ, արտասանութիւն եւայլն։

Ժամը 5էն վերջ եւրոպական պար։ Ընտիր ճաշ Գ. Ջէօրէքճեանի ղեկավարութեամբ։ Փափաքողները կրնան առաւօտէն գալ։ Զովլ լոգանք անուշ ջուրի աւազանին մէջ։ Զով պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ, տասը տարեկանէն վեր պզտիկներու 1 ֆր.։

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակի։

"ՎԷՄ"

Լոյս տեսաւ ՎԷՄի ժթ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.

ՎԱՀԱՆ ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր։ Ե. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Հայ եւ Արար Ցուչատեսնադոյն յարաբերութիւններ։ ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ Ցուչատեսնադոյն յարաբերութիւններ։ ՀՄ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ՝ Դէպքերը րէն, Հայ — հայկական բանակցութիւնները ։ Ս. ՎՐ.՝ Հայ եկեղեցու միանձնավարութեան, Մի քանի ճշգումներ։ Ս. ՎՐ.՝ Հայ եկեղեցու միանձնավարութեան, Ջ. կանութիւնը, Ընծայեցի, Անգեւաչ. Սարդիս. Հայաստան Գէորգեան, Ջ. կանութիւնը, Մաթիկեան, Կեանք եւ Մշակոյթ, Գրականութեան վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի յոբելեանը, Մուրատ Ռաֆայէլեան վարժարանի հարիւրամեակը, Քաղաքային Թանգարան Երեւանում, «Մարքան» օպերա։ Գիրք եւ մամուլ, Հրատարակութիւնների վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի երկերը, Նուպար-եան մատենադարան, Գրախօսական, Մ. Օրախելաշվիլի՝ «Ս. Օրջոնիկիձէ», Ն. Բաղալեան, Ն. Հանգոյց՝ «Մեր կանոնադիրը», Ս. Վ. յաւելուած, Վահրամ Եպ. Մանկունի, «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը» ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՁԷՆԿԻԼԷՐԻ ԵՐԿՍԵՌ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտ ժամը 7.30էն մինչեւ երեկոյեան 8ը Գրնուայի Փիւամիտ անտառը։ Անձրեւի պարագային պատսպարան ապահովուած է։

Նուագ, արտասանութիւն, երգ եւայլն։ Հայկական եւ եւրոպական պարեր։

Բացի խմիչքէն ճաշը միասին բերել։

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով։

Մուտք 0.50 ֆրանք. մինչեւ 6 տարեկան փոքրիկները ձրի։

Հաւաքատեղի՝ 29 bis, rue Etienne Dolet, Ալֆորվիլ։

Մեկնում՝ մէկ անգամէն ժամը 7ին, իրիկուան մեկնում՝ 7ին եւ 8ին։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզահայ Շոֆէօրներու Ընդհ. Միութեան կողմէ Կիրակի 1 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր Ռոպէնսոնի **Maison Fiquet** պարտէզին մէջ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին փարիզահայ արուեստագէտներու կողմէ։ Ապահովուած է մեծ որքէսթր, ջազ Թանկօ, անակնկալներ։

Կը նուագէ Թառիբ ԱԲԳԱՐ

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։

Անձրեւի պարագային գոց սրահ։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակցութիւն — Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ օթոպիւս եւ իջնել terminus-Porte de St. Cloudէն, Issyէն եւ Clamartէն առնել 89 օթոպիւս եւ իջնել Plessuris Robinson։

Վերադարձը ապահովուած է հոյ շոֆէօրներու կողմէ։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Dameame — PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

Դաշտահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ «ՖՐ. Կ. ԽԱՉ»Ի ՎԱԼԱՆՍԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, 1 Օգոստոս, Սէն-Բէրէյի անտառը։

Նուագ, պար, բանախօսութիւն եւլն։

Խմիչք մատչելի գիներով։

Նուագահանդէս Լիմանիչիսա Ռուբէնի

Ուրբաթ, 30 Յուլիս երեկոյեան ժամը 8.30ին Սալ Ժանիւէլի մէջ (Գուրս տիւ Թրավայի դիմաց), Սէնթ-Էթիէն։ Մասնաւորապէս հրաւիրուած են պաշտօնեաները։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ — Պատուոյ աթոռ 7, Ա. կարգ՝ 5. Եօթը տարեկանէն մինչեւ 14 տարեկանի համար 2 ֆրանք։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, Կիրակի ամբողջ օրը, հայրենակից Գ. ԼԵՒՈՆ ԵՕՓՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆի պարտէզը, Սէն-Լու, Կրան Բէն։

Կէսօրէ վերջ գեղարուեստական բաժին, կը մասնակցին Ս. Լուի Գատանեկան Միութիւնը, Կ. Խաչի սանուհիները, Գ. Թիւթէլեան եւլն։

Կը նախագահէ Տիկն. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի Գ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

«Ազատեան» թատերախումբը կը ներկայացնէ «ԽԵՉՈՅԻ ԹՈՒՂԸ»

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ, ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՈՒ 1 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ — Հանրակառք թիւ 17 եւ 18, իջնել Սէն-Լու

ԾԱՆՕԹ — Հանդէսին օրը, կիրակի առաւօտ, ՍԷՆ ԼՈՒ ԿՐԱՆ ԲԷՆի եկեղեցիին մէջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Ուրֆայի նահատակներու յիշատակին։

ԵՐԵՔ ՄԵՆԵՐԳ դաշնակի ընկերակցութեամբ

1.— ԾԻԾԱՌՆԻԿ 2.— ՊՍՐՈՒՆ 3.— ՄՐՄՌՈՒՆՉՆԵՐ

Երաժշտութիւն՝ Ա. Գ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑԻ (Մելքոնեան)

Գին՝ (փոստի ծախքով) 15 ֆր. 50

Ցանկալով համար դիմել՝ A. K. Melkonian, Restaurant Burdigala, 96 rue du Pas St. Georges, Bordeaux (Gironde), եւ Librairie Samuel 51 rue Mr-le Princ Paris.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ — ԹԻՒ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՑ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի դէպքերու պատմութիւնը։ Մօտ 300 էջ, մաքուր թուղթի վրայ, պատկերազարդ, գեղեցիկ հրատարակութիւն։

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ 10 ֆր.

Միւս երկիրներ 15 ֆր.

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ, R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès. Paris.

ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian-29 Atelerilor. Constantza (Roumanie)

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» հրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie)

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20 A.RueVouli. Athènes (Grèce)

ԻՐԱՔ Գ. Սիւրմէեան, New Street, Bagdad (Iraq)։

ՀԱՐԱՒ ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմենիա»յի խմբագրատուն. San Salvador 4..., Buenos-Aires (Argentine)։

Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51, Rue MonsieurLe Prince. Paris. որուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չէ տրուած.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԸՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	36 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	[illegible] »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 31 ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI 31 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3486

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ՁՈՒԼՈ՞ՒՄ

»»»» ο ««««

Այն օրէն ի վեր որ ձուլուեցան Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու Թեւերը, կազմելով մէկ ընդհանուր միութիւն, Ֆրանսայի կարմիրները անընդհատ կը յիշեցնեն, նաեւ, միւս ձուլումը, — ընկերվարութեան եւ համայնավարութեան միացումը, իբրեւ մի եւ անբաժան կուսակցութիւն ։

Ընկերվարականներն ալ սկզբունքով համաձայն են այս տեսակէտին, բայց ոչ նոյնքան խանդավառ։ Եւ, ամէն անգամ որ համայնավարները աւետաբեր լուր մը կուտան այս մասին, ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ մարմինը կամ պաշտօնաթերթը կը փութան եթէ ոչ հերքումներ, գոնէ «ճշդումներ» կատարել ։

Այս անգամ ալ կը գտնուինք այդպիսի կացութեան մը առջեւ։ «Իւմանիթէ», համայնավարներուն պաշտօնաթերթը, հինգշաբթի օր յայտարարութիւն մը հրատարակած էր առաջին էջին վրայ, շնդալից խորագրով մը, — «Միակ կուսակցութիւնը գըլուխ պիտի հանուի»։

Խօսելով երկու կուսակցութեանց պատուիրակներու վերջին ժողովին վրայ, պաշտօնաթերթը կ'աւելցնէր թէ իրարու մօտեցած են երկու կուսակցութեանց տեսակէտները՝ բանաւորական միակ կուսակցութեան մը հաստատման մասին ։

Այս առթիւ, թերթը կը յիշէր թէ ընկերվարական կուսակցութեան վերջին համագումարը հետեւեալ սկզբունքները հռչակած է, միացման համար, — «Ժողովրդավարութիւն կազմակերպութեան բոլոր աստիճաններուն վրայ, գերիշխանութիւն ազգային եւ միջազգային համագումարներու, կուսակցութեան անկախութիւնը՝ ամէն կառավարութեան հանդէպ »։

Եւ անմիջապէս ծափահարելով տեսակէտներու նոյնութիւնը, հետեւեալ առաջարկները կը ներկայացնէր, երկու կուսակցութեանց խառն ժողովին.—

1. Այսօրուընէ սկսեալ, ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ մարմինը եւ համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն կանոնաւորապէս ժողով պիտի գումարեն ամիսը երկու անգամ եւ հաւաքաբար, կացութիւնը քննելու, անհրաժեշտ որոշումները տալու եւ գործադրելու համար։ Նոյն բանը պիտի ընեն երկու կուսակցութեանց մասնաճիւղերու վարչութիւններն ալ։

2. Երկու կուսակցութեանց երեսփոխաններն ու ծերակուտականները, նահանգային եւ քաղաքապետական խորհրդականները պիտի գործեն համախորհուրդ, խառն ժողովներ կազմելով։

3. Քարոզութիւնը (պրոպագանդ) այսուհետեւ պիտի կատարուի միացեալ ուժերով։

4. Համաձայնութիւն մը պիտի գոյանայ, որով ընկերվարական ընկերները պիտի աշխատակցին «Իւմանիթէ»ի եւ համայնավար կուսակցութեան գաւառի թերթերուն, իսկ համայնավար ընկերները՝ «Փօփիւլէռ»ի եւ ընկերվարական կուսակցութեան գաւառի թերթերուն։ Նոյն պայմաններով փոխադարձ աշխատակցութիւն պիտի հաստատուի երկու կուսակցութեանց տեսական օրկաններուն մէջ։

5. Մինչեւ երկու կուսակցութեանց վերջնական ձուլումը, անդամները պիտի շարունակեն իրենց տուրքը վճարել իրենց պատկան կուսակցութեան։

Այս հրապարակային յայտարարութիւնը հազիւ լոյս տեսած, ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը կարճ «ճշդում» մը հրատարակեց իր պաշտօնաթերթին մէջ, մանրամասնօրէն չեշտելով.

— Ճիշդ է որ համայնավար առաջարկը ներկայացուեցաւ խառն ժողովին, բայց ընկերվարական պատուիրակութիւնը անմիջապէս դիտել տուաւ թէ այդ առաջարկը հակառակ է Մարսէյլի համագումարին որոշումներուն։ Ընկերվարական կուսակցութիւնը, համաձայն նոյն այդ համագումարին որոշումներուն, կը վստահի Համաձայնութեան Կոմիտէին եւ միացման Կոմիտէին, շարունակելու համար իր աշխատանքները։ Անկէ զատ, կուսակցութեան վարիչ մարմինը իր յառաջիկայ ժողովին մէջ պիտի քննէ համայնավար առաջարկը։

Այսպէս ուրեմն, անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ, մինչ համայնավարները կ'աճապարեն օր առաջ գլուխ հանել ձուլումը, ընկերվարականները միշտ պատճառներ կը գտնեն յետաձգելու։ Ամէն պարագայի մէջ, յախուռն քայլեր չառնելու։

Քանի մը ամիս առաջ ալ, համայնավարները փորձեր էին մեծ ձեւով հաստատել շրջանէ շրջան եւ մասնաճիւղէ մասնաճիւղ. ալ ինքն միացումը սկսիլ վարի խաւերէն, — շարքերէն։ Բայց ընկերվարականները անմիջապէս դիտել տուին թէ այդ մեթոտը կը հակասէ գոյացած համաձայնութեան եւ լրջութեան հրաւէր մը ուղղեցին։

Դժուար չէ բացատրել երկու Թեւերու միջեւ տիրող այս տարակարծութիւնը։

Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը առ այժմ մէկդի դրած է իր տեսական, հեռաւոր ծրագիրները, եւ կը հետեւի աւելի գործնական քաղաքականութեան մը, մասնաւորապէս ժողովրդական ճակատի կազմութենէն ի վեր։ Կարելի է ըսել թէ Մոսկուա Ֆրանսայի յատուկ ծրագիր մը մշակած է, «դետը անցնելու համար»։ Այսպէս էր որ յաջողեցաւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու Թեւերուն ձուլումը։ Առաջատարները վար իջեցնելով, կարմիրները կը ճգնին ամէն գնով հարթել նաեւ բուն կուսակցական ձուլումը, որ այլ եւս ցնորք մը չէ, հակառակ բազմազան դժուարութեանց։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ԿՐԱԿ ԿԸ ՏԵՂԱՆ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

»»»» ο ««««

Առժամեայ կառավարութիւն Փէքինի մէջ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, ճափոնական զօրքը Փէքին մտաւ հինգշաբթի օր, դուրս քշելով չինական բանակը։ Անմիջապէս առժամեայ կառավարութիւն մը հաստատուեցաւ, նախագահութեամբ ճափոնասէր զօր. Չանկ ցէ Զունկի։ Արդէն իսկ բանակցութիւններ կը կատարուին։ Կ'ըսուի թէ ճափոնցիները պահանջած են իրենց յանձնել Փէքինի դրամատուններուն մէջ եղած ամբողջ ոսկին եւ արծաթը։

Միեւնոյն օրը ճափոնցիները զարհուրելի ռմբակոծութեան մը ենթարկեցին Թիէնցին քաղաքը, թէ օդէն եւ թէ ցամաքէն ։ 12 օդանաւեր հրձիգ ռումբեր արձակեցին որոնց հետեւանքով 8 հրդեհներ ծագեցան քաղաքին մէջ։ Բոցերը մինչեւ երկինք կը բարձրանային։ Աւելի քան 30 ռումբեր ինկան երկաթուղիի կայարաններուն եւ համալսարանին մօտ։ Չինական գնդացիրները կրակ բացին ճափոնական օդանաւերուն դէմ։ Հեռագիր մը համաձայն, հազարաւոր մարդիկ սպաննուած են այս ռմբակոծութեանց հետեւանքով։ Քանդուած կամ հրկիզուած շէնքերուն մէջ կը գտնուին նամակատունը, համալսարանը, կեդրոնական կայարանը եւ չինական ոստիկանութեան կեդրոնը։ Ճափոնական մարտանաւերն ալ մասնակցեցան ռմբակոծութեան ։

Օտար գեսպանները բողոքեցին Թիէնցինի ռմբակոծութեան դէմ։ Ճափոնական բանակին հրամանատարը պատասխանեց թէ Չինացիները խախտած էին 1901ի համաձայնութիւնը, զինուոր կեդրոնացնելով այդ քաղաքին մէջ եւ դաւեր սարքելով ճափոնցիներուն դէմ ։

Զօր. Զանկ քայ Շէք, Չինաստանի վարչապետ - սպարապետը, յայտարարեց թէ Չինաստան վճռած է «կռուիլ մինչեւ վերջին մարդը»։ Առաջին անգամ է որ այսպիսի վճռական յայտարարութիւն մը կ'ընէ ճափոնի դէմ ։

Օտար հիւպատոսները ժողով գումարելով, միջոցներ խորհեցան իրենց հպատակներուն ապահովութեան համար ։

Պաղեստինի խնդիրը Ազգաժողովին մէջ

Հինգշաբթի օր արաբական եւ հրէական պատուիրակութիւններ հասան Ժընեւ, Ազգաժողովի հոգատարութեանց յանձնաժողովին գումարման առթիւ։ Անգլիոյ գաղթային նախարարը յանձնաժողովին քննութեան ենթարկած է Պաղեստինի բաժանման ծրագիրը ։

Արաբական պատուիրակութիւնը, որ եօթը հոգիէ կը բաղկանայ, անմիջապէս խնդրագիր մը ներկայացուց հոգատարութեանց յանձնաժողովին։ Խնդրագիրը կը բաղկանայ վեց էջէ եւ մասնաւորապէս դիտել կուտայ.— «Արքայական յանձնաժողովը իրաւունք չունէր Հրեաներուն յանձնելու Պաղեստինի ամէնէն արգաւանդ մասը ծովափին վրայ եւ հիւսիսային շրջանին մէջ եւ Հրեաներու լուծին տակ դնելու 300000 Արաբներ»։ Հրեաներն ալ մասնաւոր յուշագիրներ կազմած են, իրենց տեսակէտները պաշտպանելու համար ։

Կարեւոր կրճատումներ ելմտացոյցին մէջ

Նախարարական խորհուրդը կարեւոր ժողով մը գումարեց երէկ, նախագահութեամբ Հանրապետութեան նախագահին, որ արձակուրդի պիտի երթայ։ Այս առթիւ, նախարարները մասնաւոր զեկուցումներ ներկայացուցին, իրենց աշխատանքներու մասին։ Ամէնէն կարեւոր խնդիրը կը կազմէր ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը։ Ծրագիր մը մշակուած է, 1938ի ծախքերը 17 միլիառի վերածելու համար, որուն 11 միլիառը պիտի յատկացուի ազգ. պաշտպանութեան։ Որոշուած է նաեւ կրճատել հանրօգուտ շինութեանց վարկերը, 2 միլիառ 600 միլիոնի փոխարէն ծախսելով 700 միլիոն ֆրանք, մինչեւ ներկայ տարուան վերջը ։

Ոչ-միջամտութեան խնդիրը

Սպանիոյ գործերուն չմիջամտելու եւ օտար կամաւորները ետ կանչելու համար ծրագիր մը մշակուած էր Լոնտոնի մէջ։ 27 պետութեանց պատասխանները հասած են արդէն։ Ֆրանսա համաձայն է, Լեհաստան կ'ընդունի անգլիական ծրագիրը, բայց վերապահումներ կ'ընէ կարմիր կամաւորներու վերադարձի մասին։ Խ. Միութիւնը շարք մը վերապահումներ կը ներկայացնէ, մասնաւորապէս պահանջելով իբրեւ օտարականներ նկատել Մարոքցիները եւ ետ կանչել Սպանիայէն։ Իտալիա այս անգամ աւելի մօտեցած կը թուի Անգլիոյ։ Կ'ըսուի թէ երկու պետութիւնները համաձայն են վերահաստատելու միապետութիւնը Սպանիոյ մէջ, վերադարձնելով Ալֆոնս ԺԳ.ը կամ ուրիշ իշխանազուն մը։

Մինչ այս մինչ այն, կռիւները կը շարունակուին Մատրիտի առջեւ եւ այլուր ։

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ - ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ ճեպընթացը գիծէն դուրս ելաւ առջի օր, ժամը 22.45ին, Վիլնէօվ Սէն Ժոռժ կայարանը անցնելէ վերջը։ Առաջին առթիւ դուրս հանուեցան 27 դիակներ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ։ Հանրօգուտ շինութեանց նախարարը արկածին վայրը գնաց ։

ՊԷԼԿՐԱՏԷՆ կը հեռագրեն թէ նոր խռովութիւններ ծագեցան, Սերպիոյ պատրիարքին յուղարկաւորութեան առթիւ, մայրաքաղաքին եւ Սէրայէվոյի մէջ։ Այս վերջին քաղաքին մէջ 100 հոգի վիրաւորուեցան կամ սպաննուեցան։ Եօթը հարիւր յիսուն հազար յուղարկաւորներ կը հետեւէին թափօրին։ Կառավարութեան անդամներէն 8ը բանադրուած ըլլալով չէին հրաւիրուած։ Բազմութիւնը մերժած ըլլալով ցրուելու, զօրքը կրակ բացաւ։

ԴՈՆՓԱԿ ՆԻՍՏԻ ՄԸ ՄԷՋ, մէկ տարի բանտարկութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցաւ կին լրագրող մը, Օր. Մալկա Ֆոնթանժ, որ փորձած էր սպաննել Հռոմի նախկին դեսպանը, կոմս Շամպրէօն։ Վճիռին գործադրութիւնը յետաձգուած է ։

ՎԵՐԻՆ ՃԷԶԻՐԷԻ մէջ (Սուրիա) պատահած խռովութեանց առթիւ, կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է։ Որոշուեցաւ հաւաքական տուգանքի մը ենթարկել Հասիչէ քաղաքը, որ ըմբոստութեան կեդրոնն է։ Միեւնոյն ատեն պիտի յանձնուի որոշ քանակութեամբ զէնք։ Կ'ըսուի թէ միայն Ճէզիրէի շրջանին մէջ 200000 զէնքեր կը գտնուին ։

*** Ապրուստի սղութեան առթիւ խռովութիւններ ծագած ըլլալով Դամասկոսի մէջ, 100 հոգի ձերբակալուեցան։ Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ, Հայերն եւ ուրիշ ուխտեւորներու զէնքը առնելու համար ։

Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Տիկին Սարաֆեան ազատ արձակուեցաւ

Սէնի Եղեռնադատ Ատեանը հինգշաբթի օր վերջացուց Ս. Սասունիի սպանութեան դատավարութիւնը, ազատ արձակելով մարդասպանը՝ Տիկին Բրաքիօն Սարաֆեան, բայց դատապարտելով մէկ ֆրանք հատուցում վճարելու զոհին եղբայրներուն, ինչպէս եւ դատական ծախքերը ։

X

*** Երէկ հրատարակեր էինք Եղեռնադատ Ատեանի առաջին նիստին մէկ մասը։ Ստորեւ շարունակութիւնը.—

Դադար մը ետք, Եղեռնադատ Ատեանը ժամը 4ին վերաբացուեցաւ ։

Առաջին անգամ ներս բերուեցաւ Անահիտ Փաստրմաճեան, որ վազելով մօրը վիզը փաթթուեցաւ, եւ երկուքը միասին փղձկեցան վայրկեան մը։

ՆԱԽԱԳԱՀԸ.— Անունեիդ է Անահիտ Փաստրմաճեան, 20 տարեկան, ծնած Պոլիս, առանց արհեստի, կը բնակիք Վէնսէն։ Ի՞նչ ըսելիք ունիք ։

— Ի՞նչ պէտք է ըսել։ Ամբողջ ճշմարտութիւնը մէջտեղն է եւ ծանօթ է բոլորին։ Ես այլեւս մեռած մէկն եմ ։

ՆԱԽ.— Երդուեալները չեն գիտեր թէ ի՛նչ պատմած էք ձեր մօրը եւ հարցաքննիչ դատաւորին ։

— Շաբաթ օր մը երեկոյ միասին Սասունիին գացինք՝ խորթ հօրս պնդումին վրայ, 1936ի արձակուրդէն առաջ ակռաս դարմանելու։ Վերադարձին կրկին գացի ։

— Ո՞ր թուականին գացիր, սեպտեմբերի՞ն թէ հոկտեմբերին ։

— Առաջ կը կարծէի թէ 17 կամ 18 սեպտեմբերին գացեր եմ, բայց ետքէն հասկցուեցաւ որ հոկտեմբեր 13ին էր։ Երբ Սասունիին քով մտայ, լինդերուս վրայ դեղ մը քսեց։ Գէշ եղայ։ «Բան մը չէ», ըսաւ, յետոյ սենեակը տարաւ թեւէս բռնելով։ Անցանք սպասման սրահէն, ուր կին յաճախորդ մը կար։ Տասը վայրկեան վերջ եկաւ։ Կոնակի վրայ պառկած էի, կիսովին խելակորոյս վիճակի մէջ։ Յանկարծ մեծ ցաւ մը զգացի։ Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ պատահած էր։

— Չպոռացի՞ք, բան մը չըսի՞ք։

— Ձեռքս գլուխս չէր, այլապէս ուրիշ բան կ'ընէի։

— Բայց հարցաքննիչ դատաւորին ուրիշ բաներ ըսած էիք։

— Սասունին ըսաւ որ ուրիշին բան մը չըսեմ, «այս բաները մարդու չեն ըսուիր», աւելցուց։ Զիս երդուեցուց։ Հետօ այնպէս խօսեցաւ, որ կարծես թէ ներողութիւն կը խնդրէր ինծմէ ։ (Մայրը գլուխը ցնցեց, քունքերը ծունկին զարնելով):

— Երեք անգամ գացեր էք Սասունիին։ Ինչո՞ւ գացիք։

— Գացի վիճակս բացատրելու։ Ըսաւ որ վեց ամիս ապրեցայ կնոջս հետ, յղի չմնաց, պատճառ մը չկայ որ դուն յղի մնաս ։

— Ինչպէս կը բացատրէք ձեր խորթ հօր յուսահատական շարժումը ։

— Անիկա շատ գէշ եղաւ, «պարզելի է բարեկամիս ըրածը, ալ չեմ կրնար խօսիլ հետը» ըսաւ ։

— Եթէ կամովին յանձնուած ըլլայիք Սասունիին, այն ատեն հասկնալի կ'ըլլար որ բան մը չըսէք ձեր մօրը։ Բայց քանի որ դուք զոհ մըն էիք, ինչպէս կ'ըսէք, ի՞նչու չյայտնեցիք ։

— Չհամարձակեցայ ։

— Ինչո՞ւ ձեր խորթ հօրը պատմեցիք։

— Ես չըսի, այլ իր պնդումներուն վրայ է որ ստիպուեցայ պատմել ։

ԸՆԴՀ. ԴԱՏԱԽԱԶ.— Օրիորդը յուլիսին Օր. Գաբօ Իվոնի հետ գացեր է Սասունիին։ Ի՞նչ վերաբերում ունեցաւ Սասունին ։

Յետոյ ներս կը կանչուի Գ. Նիկողոս Սարաֆեան, ամբաստանեալին ամու- երբեք անպատշաճ դիրքի մէջ չգտնուեցաւ մեզի հանդէպ։ Ինծի հետ եզակի կը խօսէր, «պզտիկ Անահիտս» կը կոչէր, բայց ընաւ գէշ արարք մը չունեցաւ։

ՓԱՍՏԱԲԱՆ Հ. ՖԱԳՐԻ.— Ճի՞շդ է որ Տիկին Սարաֆեան դեկտեմբեր 7 երկուշաբթի առաւօտ է որ առաջին անգամ իմացաւ դէպքը ։

ՏԻԿԻՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆ.— Այո՛, անկէ առաջ բան չէր ըսած ինծի։ (Տիկին Սարաֆեան կը ճօճուի եւ գետին կը փռուի։ Տոքթ. Սիքարը կանչուելով կը խմցնէ զինքը։ Քանի մը վայրկեան նիստը կ'ընդհատուի)։

Յետոյ ներս կը կանչուի Գ. Նիկողոս Սարաֆեան, ամբաստանեալին ամուսինը ։

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Ձեր կինը կը ճանչնաք 1919էն ի վեր։ 1926էն ի վեր միասին ապրեր էք եւ 1931ին ամուսնացած։ Երդուեալներուն մանրամասնութիւններ տուէք թէ ի՛նչ պատմեց ձեզի Օր. Փաստրմաճեան ։

Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ.— Սենեակը տարեր եւ բռնաբարեր է։ Մէկ վայրկեանի մէջ տեսայ որ տարիներու աշխատանքս ի զուր գացած է։ Անպատուուած բոլորս։ Ասոր վրայ յուսահատական շարժում մը ըրի՝ անձնասպանութիւն փորձելով ։

— Բայց աղջիկը յանցաւոր չէր, անպատուութիւն չկար, քանի որ աղջիկը զոհ մըն էր, Սասունին ալ ձեր բարեկամդ, ինչո՞ւ չգացիք Սասունին տեսնելու ։

— Զզուեցայ զինքը տեսնել։

— Ոճիրին գիշերը երբ ձեր կինը ուշացաւ, ինչո՞ւ Վօժիրար փողոցը գացիք, ուր հանդիպեցաք ձեր կնոջ եւ Անահիտին, ինչէ՞ն գիտէիք որ ձեր կինը Սասունիին գնաց ։

— Զինքը շատ ջղային տեսեր էի մեկնած ատեն։

ԸՆԴՀ. ԴԱՏԱԽԱԶ.— Գ. Սարաֆեան վէպ մը չէ՞ գրած, ուր հերոսը իր կնոջ աղջկան սիրահարած է։

Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ.— Վէպը գրած եմ 1928ին, երբ Անահիտ 11 տարեկան էր եւ վէպը երեւակայական է ։

— Վէպը թէեւ գրուած է 1928ին, սակայն մէկ մասը միայն։ Շարունակութիւնը հրատարակուելու վրայ էր, երբ դէպքը պատահեցաւ։ Ձեր կինը չէ՞ արգիլած վէպին շարունակութեան հրատարակութիւնը։

— Այո՛, ես ալ խոստացայ եւ շարունակութիւնը չհրատարակուեցաւ։ Հրատարակիչին ըսի որ շարուած մասը ջնջուի ։

— Կը ճանչնա՞ք բժիշկ Շաւարշ Այվազեանը։ Բժշկական խորհուրդ հարցնելու չգացի՞ք անոր ։

— Յաճախ կը տեսնէի զինքը։ Գացի «Յառաջ»ի խմբագրատունը։ Իրեն հետ խօսեցանք գրականութեան մասին։ Յետոյ, յիշեցի թէ կինս ըսած էր ինծի որ Անահիտը դաշտան չունենար, որով, ի մէջ այլոց, այդ մասին խորհուրդ հարցուցի ։

— Սասունիին հետ միասին սրճարան չէ՞ք գացած ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ Է ԿԱՏԱՐՒՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Զ.

ՈՒՐԱԽ, ԵՐՋԱՆԻԿ ԿԵԱՆՔ

Հիմա Խորհրդ. Միութեան մէկ ծայրից միւսը հնչում է Ստալինի հռչակած կարգախօսը՝ «Ուրա՜խ երջանիկ կեանք»: Հրամայուած է ապրել ուրախ ու երջանիկ, ուրեմն՝ պէտք է լինել ուրախ ու երջանիկ ...

Բայց ի՞նչ պայմաններ կան ուրախանալու եւ երջանիկ լինելու: Ի՞նչ են ասում առարկայական փաստերը: Ահա մէկ-երկուսը:

Խորհրդային իրականութեան հետեւողը կը յիշէ, անշուշտ, որ հինգ-վեց տարի առաջ ի լուր աշխարհի յայտարարուեց, թէ որոշուած է վերջ տալ անգրագիտութեան: Այդ առթիւ ահագին աղմուկ ու հարայ-հրոց բարձրացուեց եւ քիչ անցած յայտարարուեց, թէ Երեւանում այլեւս անգրագիտութիւնը վերացուած է, իսկ ամբողջ Հայաստանում վերանալու վրայ է: Բնականաբար, կոմունիզմի բարիքները վայելել կարողանալու եւ ուրախ ու երջանիկ ապրելու համար պէտք է նախ եւ առաջ գրել-կարդալ իմանալ: Բայց տեսէք, թէ 14 մայիս, «Խորհրդ. Հայաստանում» ինչ ենք կարդում.—

«Վերջերս Հ. Կոմ. Կուս. Կենտ. կոմիտէն քննութեան առաւ անգրագիտութեան եւ կիսագրագիտութեան վերացման վիճակը Հայաստանում եւ պարզուեց, որ «մենք դեռ չենք կատարել Համ. Կ. Կ. կենտկոմի որոշումը, այսինքն՝ 1936 եւ 1937 թուերի ընթացքում լրիւ կերպով վերացնել մինչեւ 50 տարեկան աշխատաւորների անգրագիտութիւնը»: Պարզուեց նաեւ, որ Հայաստանում կայ մինչեւ 50 տարեկան 104,000 անգրագէտ եւ 100 հազարից աւելի կիսագրագէտ: Ու դեռ պէտք է ասել, որ հաշուառման գործը լաւ չէ կազմակերպուած եւ շատ թուով անգրագէտներ դեռ հաշուառման չեն ենթարկուած»:

Անգրագէտների այս բանակը միայն հասարակ մահկանացուներից բաղկացած չէ. նրանց մէջ քիչ թիւ չեն կազմում եւ կոմունիստ. կուսակցութեան անդամները: Խորհրդային մամուլը այս ուղղութեամբ բազմաթիւ փաստեր է արձանագրում Հայաստանի զանազան կողմերից: Ասել է «երջանկութեան» տարրական նախադրեալը առնուազն դեռ ընդհանուրի սեփականութիւն չէ դարձած: Երբ երկրի վարիչ տարրը անգրագէտ է կամ կիսագրագէտ, ի՞նչ պահանջ կարելի է ներկայացնել հասարակ մահկանացուների համար:

«Ուրախ ու երջանիկ» լինելու երկրորդ — ըստ հերթի, թերեւս, եւ առաջին — նախադրեալը կեանքի նիւթական պայմաններն են: Բնակարանային բնագաւառում տեսանք արդէն թէ այս տեսակէտից ի՞նչ փայլուն նախադրեալներ գոյութիւն ունին: Պակաս փայլուն չեն եւ ապրուստի պայմանները: Ահա, օրինակ, ինչ էին, յունիսի վերջերին, բանջարեղէնի եւ պտուղի գները Հայաստանի մայրաքաղաքում, ըստ Երեւանի քաղաքային խորհրդի սահմանած սակերի. («Խ. Հ.» 23 յունիս) —

Էքիա՝ հասարակ տեսակը՝ 1 րուբլի 30 կոպէկ քիլօն, լաւ տեսակը՝ 1 ր. 80 կ., ծիրանի հասարակ տեսակը 1 ր. 89 կ., միւս տեսակները՝ 2 ր. 80 կ., կաղամբ՝ 1 ր. 50 կ., խնձոր՝ 1 ր. 80 կ., սալոր՝ 2 ր. 20 կ., դդում՝ հատը 20 կ., վարունգ՝ 1 ր. եւ 70 կ.: Սըրանք դեռ կառավարական գներն են, իրապէս ամէն ինչ աւելի թանկ է:

Ի՞նչ են ասում այս, ըստ երեւոյթին, անմեղ թիւերը: Եթէ յիշէք, որ այսօր, պաշտօնական սակագնով, մէկ րուբլին 4 ֆրանք արժէ, կը տեսնէք, որ Երեւանի բնակիչը, ամառուան կէսին, մէկ քիլօ կաղամբ առնելու համար պիտի վճարէ առնուազն վեց ֆրանք, կամ սա մեր խեղճ ու կրակ առիքօ վէրին՝ 5,20 — 7,20 ֆրանք: Եօթը ֆրանք մէկ քիլօ կանաչ լուբիա — բաւական չէ՞ ուրախ ու երջանիկ կեանք ունենալու համար:

Կարող են ասել թէ, գուցէ, Հայաստանի բնակիչները այնքան առատ դրամ են ստանում, որ մթերքների սղութիւնը նրանց համար զգալի չէ: Միջին գործաւորի միջին ամսականը Երեւանում, կլոր թիւով, 180 րուբլի է, նոյն սակագնով, 720 ֆրանք, այսինքն՝ ճիշդ 100 քիլօ լուբիա: Պետական պաշտօնեաների եւ ժողովրդական դպրոցների ուսուցիչների ռոճիկը դըրանից էլ պակաս է:

Ֆրանսացի աշխատաւորը առնուազն երկու անգամ աւելի աշխատավարձ է ստանում եւ իր ապրուստի պայմանները 3—4 անգամ աւելի աժան են ու դարձեալ երջանիկ չէ, բողոքում է եւ պայքարում աւելի լաւ վիճակի համար, խորհրդային աշխարհում մարդ իր ընտանիքի համար միայն 100 քիլօ լուբիա ունի, բայց ապրում է «ուրախ ու երջանիկ», ի՞նչպէս չհաւատալ...

Թերեւս առարկուի, թէ՝ ոչ միայն լուբիայով կ'ապրի մարդ: Ճիշդ է: Բայց ահա հացի գինը — համեմատութիւնը, ինչպէս ասում են, աւելի ակնբախ է, Երեւանում մէկ քիլօ սեւ հացը, այն որ Փարիզում արժանապատուութիւն ունեցող շներն անգամ չեն ուտում, արժէ 2 րուբլի, այսինքն 8 ֆրանք: Մէկ զոյգ հասարակ կօշիկը՝ 50 րուբլի, այսինքն՝ 200 ֆր.:

Մէկ ձեռք հագուստ ... բայց խորհրդային աշխարհում երջանիկ լինելու համար, ըստ երեւոյթին, հագուստ պէտք չէ, որովհետեւ գները բոլորովին աստղաբաշխական են ...

Ի՞նչ են խնդրում հիմա Հայաստանի բնակիչները իրենց արտասահմանեան բարեկամներից — շապիկ, գուլպա, սանր, ածելիի շեղբ, թել, ասեղ ...

Ահա մի կտոր բոլորովին պատահական մի նամակից, որի նմանները հազարներով են գալիս, երբ գրաքննութիւնը թոյլ է տալիս... «Մեզի հետ բերած բաներէն մաս մը ծախեցինք ու կով մը առինք. հիմա մեր պզտիկները ամէն օր կաթ ունին ու երջանիկ են, բայց հիմա ալ կովը կերակրելու միջոցներու մասին կը մտածենք. պզտիկները կաթ կ'ուտեն, կովն ալ զմեզ կ'ուտէ: Դուք աղէկ հոգեր չունիք... Հապա՞ սա բնակարանի խնդիրը, հագուստի ցաւը, ուտելիքի մտմտուքը, ա՜հ, Հայաստան, երկիր դրախտավայր» ...

Եւ այս գրողը կէս-համայնավար հոգի է, որ այնպէս խանդավառուած գնացել է Հայաստան: Գրում է իր մտերիմներից մէկին արտասահման:

Ես դիտմամբ ոչ բարձր քաղաքականութեան մասին խօսեցի, ոչ Չեկայի անունը յիշեցի — բաւականացայ միայն մանր, կենցաղային աննշան բաներ արձանագրելով, բայց կեանքը հէնց մանր բաներից է բաղկացած: Երբ բնակարանդ անտանելի է եւ ապրուստի նիւթերը անմատչելի, երբ միտքդ ու հոգիդ ամէն օր բռնուած են լուբիայի ու սեւ հացի հոգսերով — ծաղր ու հեգնանք չէ՞ ուրախ ու երջանիկ կեանքի մասին խօսք անել: Բնական չէ՞, որ տարիներ շարունակ այդպիսի դժոխային պայմաններում տառապող մարդը, վերջ ի վերջոյ, անդրադառնայ իր դժբախտութեան պատճառներին եւ ելք որոնէ ազատուելու: Ինչո՞ւ զարմանալ, որ «ուրախ ու երջանիկ» խորհրդային քաղաքացին դառնում է «տրոցկիստ» ու «Դաշնակ» եւ իր «հարազատ հայր» Ստալինի գլխի վրայից ձեռք է մեկնում Հիթլէրին եւ «ճապոնական իմպերիալիզմին»: Վիճակներ կան, երբ սատանային էլ ձեռք կը մեկնես ...

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

»»»» o ««««

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Պլումի կառավարութեան հրաժարականը ընկերվարական շարքերը մըտահոգութեան մատնած էր: Մերակոյտը, որ դարանակալ կը սպասէր մահացու հարուած մը տալու Պլումի դահլիճին, չթերացաւ երբ առիթը ներկայացաւ: Եւ ահա ծայր տուաւ ընդհանուր դժգոհութիւն մը, մանաւանդ ընկերվարականներուն մէջ:

Համագումարին մէջ ի յայտ եկան երեք հոսանքներ, որոնք թէպէտ գոյութիւն ունէին քան Պլումի դահլիճին կազմութիւնը, բայց աւելի ձեւ ու կերպարանք առին անկէ վերջ: Այդ երկու ընդդիմադիր թեւերը կատարեալ «ամբաստանագիր» մը կազմած էին Պլումի քաղաքականութեան դէմ:

Ի՞նչ կը ներկայացնեն այդ հոսանքները եւ ի՞նչ է իրենց պահանջը: Սկսինք ծայրայեղներէն՝ Մարսօ Փիվէրի խմբակէն:

Փիվէր նախ կը բողոքէ որ իր հոսանքը կ'ուզեն ներկայացնել Թոլսթոյական կամ Թրոցքիական: «Մենք դէմ ենք նամանչի, դէմ ենք ցնորքներու եւ չափազանցութեանց, կ'ըսէ Փիվէր: Ոչ համբերութեամբ եւ ոչ ալ ճարպիկութեամբ մենք կրնանք դրամատիրութեան կոկորդէն բռնել: Ուղղակի միջոցներով միայն պէտք է մուրճի հարուածը իջեցնել դրամատիրական կարգերուն: Մեր կառավարութիւնը չկրցաւ խուսափիլ նոյն իսկ դրամական արժեզրկումէն: Ի հարկէ, մենք չէ որ պիտի ժխտենք ընկերային օրէնքները, որ Ֆրանսայի դիմագիծը փոխեցին, բայց պիտի չմոռնանք որ այդ բոլորը միայն մեր կառավարութեան շնորհիւ չեղան, այլ եղան զանգուածներու ուղղակի գործունէութեամբ եւ ազդեցութեամբ: Ժողովրդական ճակատը խորհրդարանական fամբէղ մը չէ, այլ զանգուածային շարժում մըն է: Մեր կառավարութիւնը արժեզրկման պիտի չդիմէր, եթէ ելմտական վարկերը մերժէր: Երբ առիթը ընդունեցինք, կը նշանակէր թէ այլ եւս անխուսափելի էր արժեզրկումը: Մենք զիջումներու ճամբան բռնեցինք: Նոյն իսկ ազգային պաշտպանութեան փոխառութեան առթին կարգինալ Վէրտիէի աջակցութեան դիմեցինք: Մոռցանք ժողովրդական ճակատի ծրագիրը: Այսօր, անգամ մըն այս համագումարի շէնքին վրայ, կարմիր դրօշներու մէջ կը ծածանի նաեւ եռագոյնը, որ ցարդ երբեք տեսնուած չէր մեր ժողովներուն: Որդեգրած ենք ձեւեր, որ խորթ են ընկերվարութեան համար: Երբ Սթալինը համայնավար ժողովներէն ներս կը մտնէ ցոյցեր կ'ընեն, խոյս երբ արմատականներու ժողովին կը ներկայանայ, խանդավառ կերպով կ'ողջունեն անոր մուտքը: Մենք չենք ընդունիր որ նմանօրինակ կարգեր տեղ գտնեն նաեւ մեր կուսակցութեան մէջ»: Եւ Փիվէր բացին յորդակոչներ ըրաւ Շօթանի կառավարութեան եւ իր ընկերներու մասնակցութեան վերաբերմամբ: «Մենք չենք ըսեր թէ վաղը առաւօտ իսկ յեղափոխութիւնը պէտք է ծայր տայ ամենուրեք, բայց պէտք է հանգրուաններ ստեղծենք յեղափոխութիւնը պատրաստելու համար: Պայքարի ոգին պէտք է արթուն մնայ մեր կուսակցութեան մէջ, որ պէտքի երբ ժամանակը գայ, ընդունակ ըլլանք այդ «հաշուեյարդարը» կատարելու: Կը յիշէք նաեւ տասը տարի առաջ Պլումի մէկ ճառը, էսիդը դահլիճի անկման առթին, երբ Պլում պատրաստակամութիւն կը յայտնէր «պայքարը փոխադրել ժողովրդին ծոցը»: «Տասը տարի վերջ, երբ ժողովրդական հսկայ ուժ մը ունինք մեր ետեւը, պայքարը փոխադրած ենք ներքնանցքներու մէջ, փոխանակ ժողովրդին մէջ փոխադրելու: Պլումի անկումը հետեւանք է շարք մը նահանջներու որ կատարուեցան: Մենք կ'ուզենք ոչ թէ վեց ամիս յետոյ, այլ անմիջապէս պայքարի կառավարութիւն մը ստեղծել, որ կռթնելով արհեստակցական միութեանց, համայնավարներու եւ արմատականներու վրայ, ծառանայ դասակարգային թշնամիին դէմ: Մեր նշանաբանն է՝ նախ յեղափոխութիւն եւ ապա ընկերվարութիւն ամէն տեղ»:

Աւելի չափաւոր է Զիրոմսկիի հոսանքը, բայց Փիվէրէն Զիրոմսկի տարածութիւնը այնքան ալ լայն չէ:

Զիրոմսկի կ'առաջնորդուի կուսակցութեան գերագոյն շահերէն եւ Պլումի կառավարութեան ու Շօթանի դահլիճին մասնակցութեան հարցը այդ անկիւնակէտէն միայն կը դիտէ:

«Շօթանի դահլիճը, կ'ըսէ Զիրոմսկի, ժողովրդ. ճակատի իսկական կառավարութիւն մը չէ ոչ միայն իր կազմութեամբ, այլ եւ իր ծրագրով: Ան արգիւնքն է Մերակոյտին առջեւ Պլումի պարտութեան: Յունիս 20ը փառքի օր մը չէ մեզ համար, այլ պարտութեան: Շօթանի դահլիճը վատ էրզաց (նմանակ) մըն է ժողովրդական ճակատի: Մենք ոչ ժամ եւ ոչ օր կը նշանակենք, որ մեր ընկերները քաշուին այդ դահլիճէն, բայց մենք պարտաւոր ենք զանգուածներու ճնշումով նախապատրաստելու եւ փութացնելու Շօթանի դահլիճին հրաժարումը: Յունիս 20ը մեզ համար այն օրն էր, երբ ուղղակի պիտի դառնայինք դէպի զանգուածները, դէպի Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, համայնավարները եւ գիւղացիները, չէզոքացնելու համար Մերակոյտի եւ դրամատիրութեան ուժը: Ի՞նչ պիտի ըլլայ ապագայ կառավարութեան կազմը: Անտարակոյս այդ դահլիճը պիտի կազմուի ժողովրդական ճակատի բոլոր տարրերէն, որպէսզի մենք միասնական ուժերով կարենանք մաքառիլ մեր թշնամիներուն դէմ»:

Լեւաքէն Հէրար եւ Լաֆոն կը մեղադրէին ընկերվարական նախարարները, պատճառաբանելով թէ անոնք որքան կը մասնակցին կառավարութեան, այնքան կը հեռանան մեր կուսակցութենէն: Անոր Ֆիլիփ յատկապէս կը ծանրանայ Պլումի «դադարի» քաղաքականութեան վրայ, որ շարքերուն մէջ հիասթափութեան առաջին թոյնն է սրսկած: «Դադարը» մեզի համար իրական դադար եղաւ, մինչդեռ մեր հակառակորդին համար կազմակերպութեան եւ եռուզեռի անդադար շրջան մը եղաւ: Մենք գիտենք բոլորս ալ թէ ի՞նչ ըրաւ ժողովրդական ճակատի առաջին կառավարութիւնը, բայց ինչ որ անհրաժեշտ է այժմ, պէտք է ժողովրդական ճակատի երկրորդ ծրագիր մը պատրաստենք եւ պահանջենք բոլորին մասնակցութիւնը ապագայ կառավարութեան»:

Փակելու կարգը եկած էր Լ. Պլումին: Նախորդ վարչապետը բեմ բարձրացաւ ժողովականներու եւ հանդիսականներու յոտնկայս եւ երկարատեւ ծափահարութեան տակ: Մէկէն ամբողջ սրահը քար լռութեան դատապարտուեցաւ: Ոչ մէկ շշուկ, ոչ մէկ ընդմիջում, ոչ մէկ ձայն: Միայն լուսանկարիչները կը շարժէին: Հեռուէն, մօտէն, դիմացէն ու բեմէն այլազան ձեւերու եւ շարժումներու մէջ կը նկարէին զայն: [illegible] հռետորին անժխտելի հեղինակութիւնը առանձնաբար կը գրաւէր ունկնդիրները:

Ի՞նչ կ'ըսէր Պլում:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

— · —

Սիրելի Արազ.— Մեր լեզուին յատկանիշներէն մին է Ն վերջաւորուած բառերու գոյութիւնը, ինչ որ աւելի հետաքրքրական կը դառնայ, երբ ըսենք որ արդի գրականին մէջ ինկած է այդ տառը: Տանք հոս ամփոփ փոքր ցանկ մը այդ բառերէն.— անձն, կաթըն, մատն, տուտն (պոչ), դասն, պուտն (հողէ աման), դուռն, սառն, թոռն, ձմեռն, ամառն, մառն (մթութիւն), հիմն, մուկն, ձուկն, ժառն, ոտն, որոմն: Ասոնք ամէնքը գոյական են եւ կը կորսնցնեն իրենց վերջին (ն) տառը երբ առանձին գործածուին նոր գրականին մէջ, այսպէս.— անձ, կաթ, ձմեռ, ամառ, որոմ, հիմ, մուկ, ձուկ, ժառ, ոտ (ք), թոռ (մատն առանձին չի գործածուիր, անկէց ունինք բարդ մատնամատ (արեւմտեան): Անշուշտ կը յիշես մեր հետեւորդները, թէ այս ծանօթութիւնները մեր մասնաւոր դասերուն նիւթ կազմած են ասկէց առաջ:

Բայց վերի բառերը «անպատճառ» կը պահեն իրենց Ն տառը բարդ եւ ածանց ձեւերուն մէջ: Այսպէս՝ անձնասէր, կաթնասուն, մատնիկ, տուտնաւոր (տուտ, տառուն, պոչաւոր), դասնուկ, հիմնական, պուտնարդ (պուտկի ձեւով — արդ, ձեւ — խոզոր աման), մկնիկ, ձկնորս, մատնիչ, ոտնալուայ, որոմնացան, թոռնիկ:

Իսկ Ն ունեցող այն բառերը, որոնք ածական են, իրենց արմատական այդ գիրը կը պահեն առանձին (ոչ — ածանց, ոչ — բարդ) վիճակով: Այսպէս՝ խառն, դառն, խուռն, յախուռն, բուռն (սաստիկ) — խառն դասակարգն, դառն իրականութիւն, խուռն բազմութիւն, յախուռն ընթացք, բուռն թափ:

Այս այսպէս մանրամասնելէ վերջ՝ դառնանք մատնանշենք սխալներ, աններելի զանցառութիւններ: Այսպէս՝ ներելի՞ է միթէ ըսել — անմաս (անմասն), անդուռ (անդուռն), անհիմ (անհիմն): Ներելի՞ է միթէ ըսել — կաթնաու (կաթնատու), ձմեռային (ձմեռնային), մկագդի (մկնագդի), այլովքն հանդերձ: Կ'ըսենք՝ ոտաման, ոչ թէ ոտնաման, բաւական է որ Ն պահուած է: Կ'ըսենք՝ ստնաւոր (թէեւ բառին յոգնակին միայն կը գործածենք իբրեւ գոյական — ստինք: Այսպէս է նաեւ քծինք — քծնիլ):

Այս առթիւ, թոյլ տուր ինծի, սիրելի Արազ, մատնանշել սխալ մը նոյն ուժգնութեամբ, որով ասկէց առաջ կ'ըսէի սառցարան: Լեզուական տեսակէտով բարբարոսութիւն է այս: Բառը թող չխրտչեցնէ ձեզ: Ֆրանսերէնի մէջ barbarismeր կայ, գիտէք, եւ աւելի թեթեւ coquilleները համար: Բթամիտներուն համար անգամ մըն ալ կրկնենք — բանաւոր եւ գեղեցիկ լեզու մը — ինչպէս Հայերէնը — պէտք է ընդունակ ըլլայ իր գանձերը, իր բառերուն ազոյցը, ասկերշութիւնը ամէն յանգիման պարզելու, ձոյլքը հայելու, վերլուծելու, ինչ արուեստով որ համադրեց, բաղադրեց: Ուրեմն — սառցարան: Այս բառին մասնիկը՝ արան ծանօթ է ամէնուս, «տեղ» ցուցնող իմաստով. արմատականն ալ է սառ: Կը մնայ օտար մարմին մը — Ց — ծառին եւ կեղեւին մէջտեղ մտած, բանք՝ միսին եւ եղունգին միջեւ: Չենք կրնար զայն հոն թողուլ, սաստիկ ցաւ կը պատճառէ, միտքդ բեր միսը եւ եղունգը եւ ... օտար մարմին մը: Պէտք է շուտ գործողութեան դիմել: Դիմենք: Հանենք այդ օտարամուտը, Ց: Կը մնայ սառ ... արան: Մինչեւ հիմա եթէ անփոյթ գտնուեցանք, գոնէ կը յիշէք անցեալ դասը, ուր «սառ» եղած էր իր արմատական վիճակով «սառն», Ն նոնոշիկ տառով պարեկատուած: Ուրեմն պէտք է ըլլայ սառնարան, եւ օտար մարմինը, ախտանշ Ց տառը, ինքնին կը վտարուի սառնարանէն: Բայց «սառցարան» թիմողները պատահօրէն տեղէ մը իբրեւ կողոպուտ առին բերին զայն ու բեւեռեցին միսին ու եղունգին միջեւ: Մենք դարմանը գտանք, նշդրակով նետեցինք զայն ու զովացուցինք մեր արտմաղրութիւնները ամառնային այս տաքերուն սառնարանով ... Վերջը կ'իմանանք թէ Ց գիրը գողցեր են սառոյցէն: Բայց դուք, անձէկներ, ո՞ւրկէց ուր, անվարան եւ անզգուշ, Ց կը տանիք կը կպցնէք սառին, կը զովացնէ՞ք թէ դժոխքի կը վերածէք ամառը: «Ոյ» մասնիկը բարդութեան հարկին տակ կը դառնայ կ'ըլլայ ու եւ յաջորդ Ց գիրը կցեցէք ուրիշ, եւ ահա սառուցարան, եթէ սառնարանը կը նեղէ ձեզ: Օրինակ մը՝ փոքր բառը առէք եւ բայ մը շինեցէք անով: Չէ՞ որ վերի մեր օրէն-

---

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՐԱԾ ՃՐԱԳԸ

»»»» o ««««

— Օրիորդ Լուլու, միւսիւ Գարեգինը քեզի անծանօթ ըլլալուն, կ'ամչնայ: Ես ալ առաջին օրը այդպէս չէի՞: Բայց հիմա ...

— Դուք սատանայի կը նմանիք, ընդմիջեց Անժէլ, մինչդեռ պարոնը լուրջ է: Եւ ան իրաւունք ունի:

Բարկանալթ խնդուք մը փրցուց Լուլուն: Անժէլ ինքն ալ սկսաւ: Պահ մը սենեակը փոթորիկով մը օրօրուեցաւ:

Գարեգին առնուեցաւ, գլուխը կախեց ու կարմրեցաւ:

— Օ, ոչ պարոն, խօսք առաւ Լուլու, քեզի համար չխնդացինք, այդ չարաճճին էր: Ներողութիւն: Օ, Անժէլ հոս նայէ, որքան աղուոր է պարոնը:

— Դուրս ելլենք օդ մը առնենք, երկրորդեց Անժէլ, քիչ մըն ալ կը պտտինք, թող պարոնը չնեղուի:

Լուլու եւ Անժէլ իրենց դէմքին աւուած արդուզարդին փայլ մը տալէ վերջ, թեւ թեւի մտած՝ դանէն դուրս ելան: Անցան Բուլ Պեյզոնի ծառազարդ պողոտայէն ուղղակի Քանըպիէր, յետոյ, դարձան աջ եւ մտան ուրիշ փողոց մը, որ զիրենք տարաւ փայլուն սրճարան մը: Հոդ անկիւնը, ապսպրեցին մէկ մէկ խմելիք ու նստան: Վերջապէս Ստեփան կերպով մը Գարեգինի հասկցուց թէ հոս տեղն է զուարճանալու: Եթէ չկրնանք, պիտի ըսեն թէ օտարականները սիրել չեն գիտեր: Ու ինք սկսաւ շարունակել...

Ընկերոջը շռայլ համբոյրները լուրջ չէին թուիր իրեն, եւ ոչ ալ ձեռքի կատակները որ քրքիջներու աղմուկին մէջ տարբեր ձեւ ու գոյն կ'առնէին: Բայց Գարեգին դիւրութեամբ չկրցաւ հաշտուիլ օրուան հաճոյքին: Քանի մը թեթեւ փորձերը ապարդիւն անցան իր Արեւելցիի բնաւորութեան առջեւ: Կարծես դեռ կը զգար հայրենի տան օրհնութիւնը, ժամանդ Սասուի համն ու հոտը:

Ու այսպէս, ընկեր ու ընկերուհի, լուրջ բարեկամներու պէս նստան կողք կողքի: Գարեգին պատմեց, եւ Լուլու ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ արեւելեան գիւղերու կեանքը, մինչեւ որ Ստեփան եւ Անժէլ աժան համբոյրներէ յոգնած, կանգ առին:

Ժամը 12ը զարկաւ: Գարեգին առաջարկեց թէ վաղը կանուխ գործի պիտի սկսիմ, հետեւաբար մեկնինք:

Թեւ թեւի տուն ճամբան ձեռք առին: Բաժնուելու առեն, Լուլու Ստեփանին յայտներ է, — եթէ Գարեգին կը փափաքի առժամանակ պատրաստ եմ:

Լուլու, այս գիւղացի տղուն սեւ աչքերէն հրապուրուած, այդ գիշեր չկրցաւ քնանալ: Գարեգինի այդ աչքերը խենթ ըրեր էին զինքը:

— Ամէն գնով պէտք է ձեռք ձգել այս տղան, մտածեց ինքնիրեն, եթէ ոչ ...

Ու անմիջապէս ցատկեց տեղէն, առաւ թերթ մը թուղթ եւ սկսաւ գրել. «Պարոն Գարեգին, երէկուան ձեր շարժումներէն այնպէս մը հասկցայ որ չէք սիրեր այդպիսի հաճոյքներէ: Կարծեմ ըմբռնեցիք որ, ես ալ ձեր սովորութիւնը ունիմ: Հետեւաբար ձեզի գաղափարակից եմ:

«Շատ ուրախ պիտի ըլլայի, պարոն, որ բարի ըլլայիք, այս իրիկուն, գործարանին առջեւ վայրկեան մը ինծի հետ խօսելու պատիւն ընել: Ձեր առանձին ըլլալը նախընտրելի է: Լուլու»:

Նամակը կարդալով Գարեգին գործի գնաց: Տարօրինակ հարցում մը մտատանջեց զինքը: Արտակարգ բան մը ծայր տուաւ կուրծքին տակ: Տաքցաւ: Սակայն քաջասրտութիւնը չը կորսնցուց: Ելլէին, աջ կողմի վրայ, անկիւնը, Լուլու ժպիտով մը դիմաւորեց, յետոյ մօտենալով թեւը՝ ճամբան շարունակեցին:

Քանի մը առօրեայ զրոյցներ, քիչ մըն ալ հրապուրիչ խօսքեր, վերջապէս մտան սրճարան մը:

— Կը տեսնեմ որ առանձնութիւնը շատ կը սիրէք, այնպէս չէ՞, պարոն:

— Այո, օրիորդ:

Լուլու, գաւաթը ընկերոջ գաւաթին զարնելով՝ ումպ մը քաշեց: Կը մտմտար: Սիրահար հարցերու շարք մը միտքին մէջ իրար կը խաչաձեւէին: Կը վարանէր ծայրը քակելու:

Գարեգին, հայրենի երկրին, դաշտերուն, ծառերուն, ծաղիկներուն, օդին եւ ջուրերուն գովքը հիւսելով՝ հեղհեղէ կ'ոգեւորէր: Կը հպարտանար: Բայց Լուլու յանկարծ ընդմիջեց.

— Միւսիւ Գարեգին, եթէ չէք սիրեր այդ ըմպելին, ուրիշ մը ապսպրեցէք, կը տեսնեմ որ չէք ախորժիր անկէ: Այո՞:

— Օ, ոչ օրիորդ, շատ աղուոր է, արդէն ըմպելի շատ չեմ գործածեր:

Լուլու աւելի մօտեցաւ Գարեգինի: Սեղմուեցաւ: Գրեթէ իր աջ ծունկը մեղմօրէն դպաւ ընկերոջ ոտքին:

— Իրապէս սքանչելի ըլլալու է ձեր երկիրը: Ես ալ, թէեւ գիւղացիի զաւակ, տեսեր եմ դաշտեր, ծաղիկներ, լեռներ, բայց ոչ ձերինին պէս: Շիտակը կ'արժէ այդպիսի երկրի մը մէջ ապրիլ:

Գարեգին ումպ մը քաշեց: Ումպ մըն ալ Լուլուն: Եւ յանկարծ մէկ վայրկեանէն միւսը նիւթը փոխեցին: Խօսքերը տաքցան, հրահրեցան, այս անգամ տարբեր գոյն առնելով:

— Ի՞նչ գեղեցիկ մազեր ունիք, պարոն: Այդ գանգուր մազերը պէտք է որ մենք աղջիկներս ունենանք:

— Ձեր մազերը ի՞նչ պակաս են իմինէս:

— Իմինս երկաթի ուժով եղած է, բայց ձերինը բնական է: Շիտակը նախանձելի պատկեր մը ունիք:

— Կը սխալիք, օրիորդ, դուք աւելի գեղեցիկ էք:

— Բայց ոչ ձեզի չափ, Գարեգին: Օ ներողութիւն, միւսիւ Գարեգին, ու ձեռքը դրաւ անոր ձեռքին վրայ, յետոյ ծունկին վրայ, ու կամացուկ մը սեղմեց:

— Գեղեցիկ էք:

Գարեգին թէեւ կարմրեցաւ, բայց ձախ ոտքը հեշտանքի պահ մը կ'ապրէր: Արիւնը կ'եռար, սիրտը կը բաբախէր: Կը դողար:

— Օ, պարոն, պէտք չէ ամչնաք եւ ոչ ալ նեղուիք: Հոս ազատ երկիր է: Արգելք չկայ, երբ մանաւանդ երկու երիտասարդ սիրտեր իրար կը գտնեն:

Ու ձեռքը երկարեց Գարեգինի վիզին: Եւ Գարեգին փոխադարձաբար ձեռքը դնելով ընկերուհիին ծունկին, վայրկեան մը լուռ, պիշ պիշ նայեցան իրարու:

ԾԱՏՈՒՐ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

(9)

քով կ'ըլլայ «փութոյ»: Լեզուին բուեռները միայն կրնան... չինել... վիթալ, ինչպէս կը չինեն ատո...ց... արան: Ունինք «մատուցարան» (սպասարանի խորան) մատոյց արմատէն: Բարենիներուն քիթով պէտք է ուրեմն ըսենք ... մատցարան: Արդարեւ աւելի քան բարբարիկ: Ունինք ազոյց. Մեր լեզուին օրէնքով պէտք է ըսենք՝ ախուցիկ, ազուցուած: Բայց բոլորներէն ըսելու ենք եղեր ... ազցիկ, ազցուած, ըսելու ենք Անչաւան ոչ թէ Անուշաւան:

Այս արդարեւ տխուր այլ բարեպատեհ առիթով, կրկին հրաւէր կարդանք, միբելիԱթրայ, որ մեր գրողները զգուշանան (բարենիները իրենց սառցարանին օրէնքով պիտի ըսէին՝ «զգշանան») պառացող սխալներէ, թօթափելով ամէն յաւակնութիւն: Կը բաւէ մեր ամէնուս անուշադրութեամբ ամէն օր բրած զանցառութիւնը: Ջանանք գոնէ հիմնական գիտելիքները պահել, մեր լեզուին գործածական կանոնները:

Անժպիտ մասնագէտներուն թողլով իրենց խուզարկու հայեցողութիւններու ոլիմպական լքումերը, մենք թարթափինք գալարուտին, մեր փոքրիկ ածուին մէջ, չարաչարելով նմանավերջ բառերու խումբ մը —այսպէս չար, յար, լար, կար, եղխար, դալար, պալար, ճամբար (բանակատեղի), տաճար, զամպար (լամբար), թաղար, կամար, արդար (ուղիղ ձեւով — «արդ»), զարդար, յարդար, ղալար, յարմար («յարդ» բառը կրկնուած, ինչպէս ազխամաղի — կաբասի, բեռ): Արդեօք ար մասնաւոր գեր մը կը կատարէ՞ բոլոր այս եւ նման բառերուն մէջ:

ՏԱՐԱԶ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՒՐՈՊԱ ՂՐԿՈՒԱԾ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ

— o —

Թուրքերէն Թան կը գրէ.—

Եւրոպայի զանազան երկիրներուն մէջ ունինք հարիւրաւոր ուսանողներ, որոնք կ'աշխատին իրենց ուսումը լրացնել: Այդ ուսանողներուն մեծ մասը պետական օժանդակութեամբ կ'ուսանին: Հակառակ տըվիզի դժուարութեան, կառավարութիւնը ատոնց ամէն ամիս իրենց պէտքերուն բաւարար չափով դրամ կը ղրկէ:

Բայց, երէկ Պերլինէն ստացանք նամակ մը որ մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ: Այդ նամակը մեզի ղրկած են ուսանողներ, որոնք Պերլինի մէջ կ'ուսանին: Անոնք կ'ըսեն թէ ուսանողներուն մեծ մասը պարերուն եւ հաճոյքի վայրերու մէջ կը գտնուին, մէկ մասը սրճարաններու մէջ նարտ կը խաղան եւ դասերուն չեն հետեւիր, փոխանակ երեք տարիէն աւարտելու համալսարանը՝ 7 տարի կը մնան Պերլին եւն.:

Ըստ այդ երիտասարդներուն, Եւրոպա ղրկուած ուսանողներէն ոմանց 800 մարք, իսկ ոմանց ալ 400 մարք կը տրուի: Երբ ուսանողներուն ձեռքը այսքան շատ դրամ կը հասնի, անոնք բնականաբար այդ դրամը հաճոյքի կը յատկացնեն:

Չենք գիտեր թէ որքան ճիշդ է այս տեղեկութիւնը: Բայց, եթէ ճիշդ է լուրը, պէտք է իրենց տալ ճամբէն փրկել այս երիտասարդները, որոնցմէ, երկիրը մեծ գործեր կ'ակնկալէ եւ որոնք կը պատրաստուին ապագային համար:

** «Ճումհուրիէթ»ի մէջ եւս նոյն մարզով թղթակցութիւն մը կար քանի մը օր առաջ: Եռնուս Նատի խմբագրական մըն ալ գրած էր, յայտնելով թէ հին ցաւ մըն է ասիկա: Նէյմի, իր Պերլինի թղթակիցը, իր կարգին կը խօսէր ուրիշ ցաւէ մը,— Թուրք կառավարութիւնը շատ կ'ուշացնէ իր նիւթական յատկացումները, ուսանողները կը ստիպուին իրենց հագուստ կապուստը ատանց ծախել, կը մատնուին թշուառ վիճակի ու «մեծ ազգի մը արժանապատուութիւնն է որ Գերմանիոյ մէջ այս ձեւով կը նսեմանայ»....

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

—o—

Մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ, պատմութեան յառաջիկայ համաժողովին համար: Այս անգամ պատմական ցուցահանդէս մըն ալ պիտի սարքուի: Համաժողովին պիտի մասնակցին բազմաթիւ պատմագէտներ, որոնք հրաւիրուած են Թուրք կառավարութեան կողմէ: Համաժողովը տեղի պիտի ունենայ 20 սեպտեմբերին: Համաժողովէն յառաջ Տրոյադա, Պրուսա եւ Պէրկամա պիտի երթան բոլոր մասնակցողները: Գերմանիայէն պիտի երթան, ի մէջ այլոց, Տքթ. Տէորրֆէլտ, գերման թանգարաններու ընդհանուր տնօրէն փրոֆ. Հարթման, Ամերիկայէն՝ Պլէկէն, Աւստրիայէն՝ փրոֆ. Մէնկին եւ փրոֆ. Աէլկովսկի, որ պիտի կարդայ ուսումնասիրութիւն մը «Թուրք արուեստը, իբրեւ բանալի Թուրք պատմութեան» խորագրով:

Անգլիայէն փրոֆ. Կարսթանկ, փրոֆ. Լէմ:

Եգիպտոսի թանգարանի տնօրէնը, ինչպէս նաեւ Պելժիայի, Ֆինլանտայի, Շուէտի, Պուլկարիոյ, Իտալիոյ, Հունգարիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Յունաստանի, Ռումանիոյ, Զուիցերիոյ եւ Եուկոսլավիոյ ամէնէն ծանօթ գիտունները, կը գրեն Թուրք թերթերը: Ինչպէս ծանօթ է, Թուրքիա պաշտօնապէս կը դիմէ զանազան երկիրներու, որպէսզի ներկայացուցիչներ ուղարկեն: Այս առթիւ մեծ գումարներ ալ կը յատկացնէ, մասնաւորաբար անհաշտապէս հրաւիրուած մեծանուն դէմքերուն:

Բերուած է շատ նոր ցոլարձակման մեքենայ մը, որուն ընկերակցութեամբ դասախօսութիւններ պիտի տրուին: Տրուած դասախօսութեանց համապատասխան՝ ուրիշ սրահի մը մէջ պատմական իրեր (արձան, դամբան եւլն.) ցոյց պիտի տրուին:

Համաժողովին նպատակն է «ցոյց տալ այն ազդեցութիւնը զոր ունեցած է Թուրք ազգը մարդկային մշակոյթի զարգացման մէջ (?), նաեւ մեծ դերը, եւ Աթաթիւրքի համաշխարհային պատմական բարոյականը ... ժողովի եւ ցուցահանդէսի մէջ պիտի պարզուի թէ Թուրք ազգը մարդկային պատմութեան ամէն մէկ շրջանին ինչ տեղական դիրք ունեցած է եւ ինչ մեծ դեր կատարած է:

Ցուցահանդէսի դուռը զետեղուած պիտի ըլլան երկու մեծ հիթիթական առիւծներ: Սրահին ճիշդ դէմը Աթաթիւրքին արձանը, կանաչ կրանիթ քարէ մը, պատրաստուած գերման քանդակագործ Թորէքի կողմէ: Արձանը բերուած է Լայփցիկէն եւ կը կշռէ 1390 քիլօ: 10 ու կէս մեթր երկարութեամբ աշխարհի մէկ քարտէսը կը պատրաստուի: Թուրքիոյ յատուկ մասը ճիշդ արձանին առջեւ պիտի գայ: Ալիքներ ցոյց կուտան թէ պատմական բարգաւաճումը Կեդր. Ասիայէն (... Թուրքերէն) անցած է Եւրոպա:

Ապակեփեղկերու մէջ պիտի զետեղուին Աթաթիւրքի յատուկ իրեր: Նաեւ յեղափոխութեան յատուկ բաժին մը պիտի ըլլայ: Աթաթիւրքի մէկ ճառախօսութիւնը ցոյց պիտի տրուի, երբ Ազգ. ժողովը կ'ունկնդրէ: Նաեւ անոր բերնէն ելած նախադասութիւններ՝ զանազան առիթներով:

** «Ճումհուրիէթ» խմբագրապետը, Եռնուս Նատի, թերթին վերջին թիւերէն մէկուն մէջ (18 յուլիս) հարկ զատած էր ճշդում մը ընել: Անկէ առաջ յօդուածագիր մը Տէրսիմէն իր տպաւորութիւններն էր տուած եւ Քիւրտերուն թրքական ծագումը մէջ մխած էր: Կ'երեւի ենկիրի դժգոհ մնաց այդ ճշդումէն, քանի որ ան կը ճգնի Քիւրտերը եւ Տէրսիմը ծագումով Թուրք ցոյց տալ: Եռնուս Նատի, յօդուածագրին այդ արտայայտութիւնը կը նկատէ «վրդովանքի արդիւնք» եւ ըսելէ վերջ թէ Քիւրտերը եւ Տէրսիմը Թուրք են ծագումով, կ'աւելցնէ թէ յառաջիկայ պատմութեան համաժողովը ուրիշ բաներու կարգին պիտի հաստատէ նաեւ այս պարագան ...

ՀԱՅ ԳԱՂԹ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

— — —

Ինչպէս յայտնի է, Յուլիս 7-9 Փարիզի մէջ գումարուեցաւ համագումար մը, նախաձեռնութեամբ Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին: Այս տարի մեզի ղրկուած զեկոյցէ մը կ'իմանանք թէ հրաւիրուած 21 ազգ. եկեղեցական եւ ամենօրինակ հաստատութիւններէ ներկայացուցիչ ղրկած են միայն 12 մարմիններ:

Նոյն զեկոյցէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Համաժողովը իր հանգամանքը ճշդեց հետեւեալ բանաձեւը քուէարկելով միաձայնութեամբ.—

«Համաժողովը նկատելով որ պատգամաւորները նշանակուած են այն եկեղեցական, ազգային եւ նմանօրինակ հաստատութիւններէն, որ, ըստ ազգային աւանդութեանց, ներկայացուցչական հանգամանք ունին, եւ թէ ներկայ պայմաններուն մէջ գործնականապէս անկարելի է ընդհանուր իրաւական ներկայացուցչականութիւն մը ի մի բերել, եւ միւս կողմէ նկատելով որ Ազգ. Պատուիրակութիւնը եւ ժամանակին իր կարգադրած համագումարը եւ իրմէ ծնունդ առնող Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը վերոյիշեալ հիմանց վրայ գոյութեան իրաւունք ունեցած են, ինքզինքը իրաւասու կը նկատէ Յանձնաժողովին համարատուութիւնը ընդունելու եւ անոր ապագայ կազմին եւ գործունէութեան մասին ծրագիր մշակելու»:

«Ստոյգ է որ համաժողովը, պատեհութիւն ընծայելով հանդերձ պատգամաւորներուն որ անվերապահօրէն իրենց կարծիքը եւ դիտողութիւնները յայտնեն Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովի գործունէութեան եւ համարատուութեան մասին, առաւելապէս ձգտեցաւ անցեալը պարզ հաշուեյարդարի ենթարկելով, յառաջիկայ գործունէութեան համար ուղղութիւն տալու, որպէսզի Յանձնաժողովը յաւագոյն պայմաններու մէջ կատարէ իր պաշտօնը»:

Համաժողովը,

1.— Կը վերահաստատէ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը իր ներկայ կազմով, եւ կը հրահանգէ ինքնալրացումի դրութեամբ ներկայ անդամներուն թիւը 11ի բարձրացնել:

2.— Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին կողքին կը կազմէ յատուկ արտակարգ Յանձնախումբ մը, հինգ անդամէ բաղկացած, որ կը լիազօրուի ներքին կանոնագրի պատրաստութեան, նոր ուղղութեան եւ գործունէութեան ծրագրի մշակման, յառաջիկայ համաժողովի գումարման, ինչպէս եւ կարեւոր բողոքներու քննութեան մասին համահաւասար ձայնով գործակցիլ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին, (այս վերջին պարագան առաջարկողն իսկ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովն է):

3.— Այդ Յանձնախումբին անդամ կ'ընտրէ Գ. Գ. Գ. Խաչերեան, Լ. Կիւմիւշկէրտան, Բ. Տամլամեան, Տօքթ. Ա. Փօլատեան եւ Ն. Գամերեան, իսկ փոխ-անդամ Գ. Գ. Գարկիրճեան եւ Հ.—Ա. Քիպարեան, ի հարկին եւ Յանձնախումբը արտօնեալ ըլլալով ինքնալրացումի:

4.— Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովի գործունէութեան ծրագիրը իր էական գիծերուն մէջ կը պահէ ինչ որ եղած է վերջին 12 տարուան ընթացքին: Յանձնաժողովը քաղաքական հանգամանք ունեցող գործեր եւ դիմումներ եւս կրնայ կատարել այն չափով եւ այն պարագաներուն մէջ որ կապ ունին հայ գաղթականներու շահերուն եւ իրաւանց պաշտպանութեան հետ:

5.— Պարտք կը դնէ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին վրայ ամէնէն կանոնաւոր ձեւով գործադրել հաշուետուութիւնը եւ իր ծոցէն դուրս ընտրել հաշուեքննիչ մարմին մը, որ պարտաւոր է իր տարեկան հաշուեքննութիւնը հրապարակաւ զեկուցանել:

6.— Կ'որոշէ որ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը պէտք է յարգէ այն սկզբունքը որուն համաձայն թոշակաւոր պաշտօնեայ մը չի կրնար Յանձնաժողովին անդամակցիլ, իսկ թոշակները պէտք է որոշուին հասոյթներու քանակին մէջ սահմանափակելով:

7ա— Վերջապէս, կը հրաւիրէ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը, իր յառաջիկայ գործունէութեան համարատուութիւնը ներկայացնելու համար 1938 տարուան ընթացքին, աւելի լայն սահմանի մէջ գումարել նոր համաժողով մը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՌՈՒԲԷՆԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

—.—

ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, 28 Յուլիս.— Քէմանչիստ Ռուբէն չմոռցաւ նաեւ մեր գաղութը այցելել, հայկական երգը ծանօթացնելով թէ Հայերուն եւ թէ օտարներուն: Յուլիս 24ին վարձուած էր Սինէմա Ռուեալի սրահը, ուր տեղի ունեցաւ նուագահանդէսը, ընտրեալ բազմութեամբ: Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին նաեւ օտարներ՝ Ֆրանսացի, Ռումանացի, Չեխ եւն.: Ռուբէն յայտագրէն դուրս նուագեց նաեւ քանի մը կտորներ: Իր կախարդիչ գործիքին վրայ նուագեց մեզի 15 կտորէ աւելի հայ եւ օտար երգեր, եւ յայտնի հեղինակներու գործերէն, ընկերակցութեամբ իր նոյնքան համակրելի տիկնոջ, որուն ճարտար մատներուն տակ աւելի հրապուրիչ կը դառնար հայկ. երգը՝ ինչպէս մեզի, նոյնպէս եւ օտարներուն: Նոյն օրը Լիոնի մէջ եւս նուագահանդէս ունենալով, արուեստագէտ ամոլը վերադարձաւ Լիոն:

Գէորգ Գարիպեան

ԼՈՒՐԵՐ Խ. ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ

—o—

(Մոսկուայի «Իզվեստիա»յէն)

Աբէլ Աղիղեան քարիւղի հոր բացող սարքաւորման (դերարատաղրող) բանւոր է Բագուի մէջ: Ղարաբաղի Շահումեան շրջանէն է եւ մանուկներն անգամ կը ճանչնան զինքը եւ պատուակալ պետ է այն տեղի կոլխոզներուն: Անցեալ սեպտեմբերին իր կատարած աշխատանքի յաւելեալ վարձատրութեամբ գնեց բնակարանի ինքնաշարժ մը եւ մեքենաշարժ արօր մը եւ նուիրեց Թարխանութ գիւղին: Այս յուլիսին հայրենիք գալով Բագուէն, բերաւ գիւղին մէջ հեռախօս հաստատելու անհրաժեշտ նիւթերը: Այժմ կը պատրաստէ նոր նուէր մը,— ներքին Հաքքենդ-Հերան գիւղին մէջ, ելեկտրական հոսանք հաստատելու հողը սահմանելով:

** Թիֆլիսի «Զարիա Վոստոկա» թերթի 15ամեակին առթիւ, խմբագիր Վ. Գրիգորեանին տրուած է կարմիր դրօշի աշխատանքի շքանշան:

** Յուլիսի 9ին Վրաստանի ժողովրդ. գործավարներու խորհուրդի նախագահ է ընտրուած Բ. Բաքրաձէ:

** Խորհրդային միջնակարգ դպրոցներն այս տարի աւարտած են աւելի քան 100 հազար պատանիներ եւ աղջիկներ: Ուսումը շարունակել կարելի է 552 բարձրագոյն դպրոցներէ որ եւ է մէկուն մէջ (119 արդիւնաբերական, 90 գիւղատնտեսական, 88 մանկավարժական, 67 բժշկական եւն.): Կուսակցական, թատերական եւ երաժշտական բարձրագոյն դպրոցները չեն մտներ վերոյիշեալ ընդհ. հաշիւին մէջ: Մինչեւ յեղափոխութիւն միայն 9 քաղաքներ կրնային կոչուիլ համալսարանական, այժմ անոնց թիւը 150 է: Քանի մը քաղաքներ, որոնք մինչեւ յեղափոխութիւն չունէին որ եւ է բարձրագոյն դպրոց, այժմ ունին մէկ տասնեակէն աւելի: Բարձրագոյն դպրոց է բացուած նոյն իսկ չոգեկառքի կայարանի մը մէջ, որ կը կոչուի Ուզլա: Բարձրագոյն դպրոցներու այս քանակական մեծութիւնը շատ ատոր վիճակի վրայ է ձգած անոնց որակական մեծութիւնը՝ իբրեւ հետեւանք պատրաստուած դասախօսներու պակասին:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

(Ա. մրցանակ 1000 ֆր. եւ
Բ. մրցանակ 500 ֆր. պարգեւ)

Փարիզի «Սիփան - Կոմիտաս» երգչախումբը 1937 տարուան համար կազմակերպած է երաժշտական մրցում մը, նիւթ ունենալով խմբական երգեցողութիւնը: Մրցումը կազմակերպուած է հետեւեալ ձեւով եւ պայմաններով:

1.— Բոլոր հայ երգահան-երաժիշտները կը հրաւիրուին յօրինելու քառաձայն խմբերգ մը, սոպրանոյի, ալթոյի, թէնորի եւ պասի բաժիններով, առանց դաշնակի ընկերակցութեան, որուն տեւողութիւնը պէտք է ըլլայ նուազագոյն երկուքուկէս եւ առաւելագոյն չորս վայրկեան:

2ո— Երգի բանաստեղծութեան ընտրութիւնը ազատ է: Պայման է սակայն որ երաժշտութիւնը ըլլայ զուարթ տրամադրութեամբ եւ ունենայ հայկական դեղջուկ նկարագիր, առանց սակայն նմանութիւն ունենալու արդէն իսկ լսուած որ եւ է տոհմիկ երգի հետ, եւ կամ յիշեցնելու ծանօթ երգի մը այս եւ այլ մասերը:

3.— Երգը կրնայ ունենալ միակտուր յօրինուածք եւ կամ քառեակով ու յանկերգով, ըստ ուրեմն ընտրուած բանաստեղծութեան ձեւին: Ի հարկին կրնայ ունենալ դանդաղ սկզբնաւորութիւն եւ յետոյ աւելի զուարթ վերջաւորութիւն:

4.— Ձեռագիրները պէտք է ղրկուին յանձնարարական ծրարով (ռըքօմանտէ) Յանձնախումբի քարտուղարին հասցէին Պետիկեան 83, Ավընիւ տ'Իթալի, Փարիզ: Անոնք պէտք է հասնին ամէնէն ուշ մինչեւ սեպտեմբեր 30:

5.— Հայ եւ օտար երաժիշտներէ կազմուած քննիչ յանձնախումբ մը նախապէս պիտի ուսումնասիրէ ղրկուած ձեռագիրները (էլիմինասիոն) եւ անոնցմէ որոշ թիւով գործեր պիտի ընտրէ իբր մրցանակ շահելու հաւանականութիւն ունեցող նիւթեր:

6.— Վերջնական ընտրութիւնը պիտի ըլլայ հետեւեալ ձեւով: Յանձնախումբի կողմէ ներկայացուած ընտրելի գործերը պիտի ուսուցուին Սիփան Կոմիտաս երգչախումբին, որ զանոնք լաւ մը իւրացնելէ վերջ 1937ի դեկտեմբերին տրուելիք հրապարակային համերգի մը մէջ պիտի երգէ, Արա Պարթեւեանի ղեկավարութեան տակ: Իւրաքանչիւր կտոր պիտի երգուի քանի մը անգամ (հեղինակին անունը միշտ անծանօթ մնալով): Ներկայ հասարակութիւնը գաղտնի քուէարկութեամբ պիտի ընտրէ Ա. եւ Բ մրցանակ շահող գործերը որոնց հեղինակներուն պիտի ղրկուին խոստացուած գումարները:

7.— Մրցանակ չշահող գործերու հեղինակներուն անունները գաղտնի պիտի մնան, եւ երբեք չպիտի յայտարարուին:

8.— Ձեռագիրները պէտք է կրեն մասնաւոր ծածկանուն մը իբրեւ ստորագրութիւն: Հեղինակը պարտի ղրկած ծրարին մէջ ներփակել նաեւ գոց պահարան մը, վրան գրելով նոյն ծածկանունը եւ մէջը՝ իր բուն անունն ու հասցէն, որ պիտի բացուի միայն վճիռը տրուելէ յետոյ:

9ո— Հեղինակ մը ազատ է ղրկելու մէկէ աւելի գործեր եթէ կը փափաքի: Այդ պարագային իր բոլոր ձեռագիրներն ու պահարանները պէտք է կրեն միեւնոյն ծածկանունը:

10.— Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբի ղեկավար Պ. Արա Պարթեւեան չպիտի մասնակցի այս մրցման:

11.— Ձեռագիրները պէտք է ըլլան մելանով եւ շատ որոշ կերպով գրուած ըլլան նաեւ նրբութեան եւ արագութեան բոլոր նշանները:

12.— Յաջողութիւն գտնելու պարագային նոյն երաժշտական մրցումը տեղի պիտի ունենայ ամէն տարի, նպատակ ունենալով Ա.— Զարգացնել Հայ Երաժշտութեան երգացանկը: Բ.— Քաջալերել հայ երգահանները: Գ.— Փորձի ենթարկել հայ հասարակութեան գնահատելու կարողութիւնը:

(Կնիք)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (421)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

Ճանապարհին երկուքը միասին կառավարչատան քովի սալիկանատունը կը հանդիպին: Քանի մը բաղէ միայն մնալով՝ բանտապետը կը մեկնի: Քիչ վերջն ալ Մէհմէտ աղան: Դեռ տուն չհասած, փողոցի մէջ յանկարծ դաշոյնի երկու հարուածներ ստանալով բանտապետը անշնչացած կ'իյնայ: Բանտապետի տունը Շամիրամի թաղին մէջ կը գտնուի, ուր Հայեր դժուար թէ երթան, այն ալ այս խառնակ օրերուն ... Դուք թերեւս նախօրօք տեղեկութիւն ունէիք:

— Ո՛չ ոչ տեղեկութիւն ունէի եւ ոչ ալ նման որոշում մը կար ... Ինչ ալ որ ըլլայ, խորհրդաւոր սպանութիւն մըն է, ճիշդ Վահէի կախաղան բարձրանալու օրը ... Հետաքրքիր է շատ ...,— ու Լեւոնը սկսաւ մտովի խորհիլ, թէ արդեօք ո՞վ կամ ովքե՞ր կինային այդ սպանութիւնը կատարել:

Սակայն, այդ խորհրդաւոր գաղտնիքը այսպէս ալ գաղտնիք մնաց մինչեւ վերջը:

Բանտապետի սպանութենէն վերջ անոր տեղը Սալը Մէհմէտ աղան բանտապետ նշանակուեցաւ: Ան շատ աւելի մարդկային վերաբերմունք մը ցոյց տուաւ հայ յեղափոխական բանտարկեալներու նկատմամբ: Մէհմէտ Աղան Վահէի տուած քսակը այնպէս ալ պահեց, առանց դրամին ձեռք տալու: Երբեմն, երբ տուն կուգար, եւ աչքը կ'իյնար պատէն կախուած քսակին վրայ, սրտի խորքէն օ՜ֆ մը կը քաշէր, սիկարէթ մը կը պլլէր, ու երազկոտ տրամադրութեամբ բարձրացող ծուխին կը նայէր:

Անգամ մը Մէհմէտ Աղայի փոքր երեխան, Վահէի քսակը կախուած տեղէն վար առնելով՝ հետը կը խաղար: Երբ հայրը տուն դալով տեսաւ տղու ձեռքին Վահէի նուիրած քսակը, փառաւոր ապտակ մը քաշեց եւ քսակը նորէն տեղէն կախելով պատուիրեց տղուն.

— Անգամ մըն ալ այդ քսակին ձեռք չես դպչեր: Հասկցա՞ր, շան լակոտ, քու ոսկորներդ իրար կ'անցընեմ: Այդ մարդու մը յիշատակն է, որ նահատակ եղաւ: Ես Ստամպոլէն մինչեւ Վան, քաղաք չէ մնացեր պտտած եմ, բայց երբեք անոր նման իգիթ մարդու չհանդիպեցայ: Անգամ մըն ալ ձեռք չզարնես այդ քսակին:

X

Կէս օրէ վերջ եկաւ Թամինէն: Եթէ Լեւոնը չգիտնար, թէ եկողը Թամինէն է, հազիւ թէ ճանչնար զայն, այնքան որ փոխուած, մաշած էր մանկամարդ կինը: Հարուստ եղբօր մը ջերմութեամբ Լեւոնը, ինքն ալ սաստիկ յուզուած, դիմաւորեց զայն եւ անոր ձեռքէն բռնած նստեցուց դիւանի վրայ իր եւ Սոնիայի մէջտեղը:

— Ծանր տառապանք մը վիճակուեցաւ ձեզ,— կարեկցաբար խօսեցաւ Լեւոնը՝ զգալով որ այդ պահուն ընդունուած մխիթարական խօսքերը ծիծաղելի կրնային հնչել:

— Աստուծոյ կամքը,— գլուխը ա՛լ աւելի ծռելով՝ պատասխանեց Թամինէն, որու մարած ձայնը կարծես դատարկութեան մէջէն կուգար:

Թամինէն երեւութապէս հանդարտ նստած էր, նոյն իսկ Սոնիայի ներկայութիւնը կարծես թէ՝ կ'անդրադառնար: Դէմքը բոլորովին տժգոյն, միայն աչքերը կը նայէր, բութ, գրեթէ անկենդան հայեացքով: Զարմանալի կերպով շարժումները ծանր հանդարտութիւն մը տուած էին:

— Օրիորդ Սոնիան յայտնած պիտի ըլլայ, որ ձեզ յանձնելու ծրար մը եւ նամակ մը ունիմ,— ազդուած Թամինէի պահած լռութենէն, մեղմօրէն շշնջաց Լեւոնը:

Առանց պատասխանելու, գետնի կինը դրական իմաստով գլուխը մեղմօրէն վերէն վար շարժեց: Այո, գիտէր, ծրար մը ու նամակ մը, նամակ մը Վահէէն ... ու կարծես ուսերուն վրայ ահագին բեռ մը ծանրացած՝ ընկճուեցաւ Թամինէն, որ զգացած ցաւէն երկու տակ եղած կ'երեւնար:

Գրպանէն Վահէի նամակն ու թաշկինակի մէջ ծրարուած իրեղէնները հանելով՝ Լեւոնը զանոնք երկարեց Թամինէին: Առանց դիրքը փոխելու, Թամինէն արձանի նման մեքենաբար ձեռքը երկարեց, առաւ Լեւոնի երկարած ծրարն ու նամակը, եւ կարծես այդ ընչին շարժումէն տառապիկ յոգնած, ձեռքը ինկաւ գոգին մէջ:

— Թամինէ, աղաւնեակս, սիրելի քոյրս ...

Թամինէն եւ ոչ իսկ կը լսէր Սոնիայի փաղաքշական խօսքերը: Հայեացքը կեդրոնացուցած առջին, աչքերը խոշոր խոշոր բացած, ան անյայտնի սարսափով կը նայէր առջին բռնած ծրարին վրայ: Յանկարծ ամբողջ մարմնով ցնցուեցաւ եւ ինքն իր վրայ կծկուելով՝ սկսաւ հեծկլտուր հեծկլտուր արտասուել այնքան արտաճմլիկ հեկեկանքով, որ Լեւոնը անզօր էր որ եւ է կերպով օգնելու՝ տեղէն բարձրացաւ ու սկսաւ սենեակի երկայնքով մտն գալ, մինչ Սոնիան գրկած մանկամարդ կինը՝ կ'աշխատէր հանգստացնել զայն:

— Վահէ՛, Վահէ՛,— նամակը շրթունքին տարած ողբագին կը հեծկլտար Թամինէն:

— Թամինէ ... անգինս ... ու Սոնիան ալ, այլ եւս ինքզինքը պահելու անկարող, փաթթուած ընկերուհիին, սկսաւ արտասուել:

Արցունքը վշտի ամոքանն է, կ'ըսէին մեր պապերը: Հոգւոյն մէջ լճացած ցաւը, որքան ալ ահագին, կը նմանի ձմեռուան դիզուած ձիւնին, որ գարնան անձրեւներէն կը սկսի հալիլ: Այդպէս ալ Թամինէի անչափ տառապանքը, որու հոգեկան ու ֆիզիքական ուժերը մինչեւ որոշ սահման մը կրնային տոկալ, անկէ անդին արդէն փլուզումը պիտի յաջորդէր: Թափած յորդառատ արցունքը կարծես մեղմացուց տառապանքը, ու երբ աչքերը սրբեց, աւելի կենդանացած կ'երեւնար: Յուզումէն դողացող ձեռքով բացաւ Վահէի նամակը, կարդաց ու առանց բառ մը արտասանելու՝ ծրարին հետ միասին ծոցը դրաւ:

Սոնիան սփոփիչ ձայնով կը խօսէր Վահէի մասին, պատմելով անոր հետ ունեցած առաջին հանդիպումը, երբ Թիֆլիս էին: Վերջէն, երբ ակնարկեց Լեւոնին գրած նամակի մէջ զաւկի ապագայի մասին գրած տողերուն, Թամինէն գլուխը բարձրացուց, աչքերուն մէջ զարմանալի կրակ մը վառուած, ու ձեռքը դնելով Սոնիայի ուսին՝ վճռական ձեւով մը ըսաւ.

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

— Այո՛, Քաֆէ տ'Արքուր գացած ենք անգամ մը: Սասունիին հետ յու բաբեկամ էինք: Ամէն անգամ որ Սէն Միշէլ երթայի, կը տեսնէի զինքը:

ՓԱՍՏԱԲԱՆ Հ. ՏԱՊՐԻ.— Գ. Ց. Տարայեանը կը ճանչնա՞ք:

— Անձնապէս ոչ, բայց իմացայ որ նախապէս կնոջս հետ նշանուած էր:

— Տարայեան նշանտուքը ետ բրած է՝ անոր համար որ իմացած էր թէ այդ կինը կասկածելի յարաբերութիւններ ունէր ձեզի հետ: Ցետոյ ձեր կինը մատանին զրկեր է:

— Կինս պարկեշտ է, երբեք գողութիւն չէ բրած: Ճէնթըլմէն մարդ մը ետ չառներ մատանին եւ կինս ետ պէտք չէ տար մատանին:

— Մատանին ի՞նչ գործ ունէր Թաշճեանի բանկանակին գրպանը:

— Թաշճեանը Պոլիսէն կը ճանչնամ, մեռաւ 1936ին, բարեկամս էր, եղբօր պէս էր ինծի հետ:

— Ճի՞շդ է որ Փարիզի մէջ Թաշճեանին հետ նոյն սենեակը կը բնակէիք:

— Այո՛, որովհետեւ միջոցներ չունէինք:

Լէվի - Ուլման, պաշտպան փաստաբանը, հոս կրկին վէճի բռնուեցաւ ընդհ. դատախազին հետ, պաշտպանելու համար Գ. Սարաֆեանը, որուն բարոյականը կասկածի կ'ենթարկուէր ծանօթ վէպին պատճառաւ, (հրատարակուած «Զուարթնոց»ի մէջ):

Տիկին Սարաֆեան եւս պաշտպանեց իր ամուսինը, խօսքն ուղղելով Արմէն Սասունիի.— « Թուրքերը ամուսինս սպաննեցին առկայն աղջկանս պատիւը յոռնաբարեցին»: Արմէն Սասունի բողոքեց Տիկ. Սարաֆեանի խօսքերուն դէմ:

Այնուհետեւ լսուեցան զանազան վկաներ, երկու կողմէն ալ: Ֆրանսացի կին մը՝ Տիկին Ժիւժ եւ Տիկին Մարի Սէվոայեան ի նպաստ Սասունիի արտայայտուեցան:

ՄԱՆՈՒԷԼ ՌՈՍԿՐԻՋԵԱՆ.— Սասունին կը ճանչնամ 1909էն ի վեր, մանկութեան ընկերը եղած եմ: Հիանալի ընկեր էր: Ամէն օր միասին կը ճաշէինք: Քաղաքական եւ ընկերային հարցերու մասին կը խօսէինք յաճախ, բայց մեր միջեւ բնաւ խօսք չէր ըլլար կիներու մասին: Երիտասարդութեան առեն ճիշդ է որ կիներու ետեւէն կը վազէր, ինչպէս այդ տարիքի բոլոր ուսանողները, բայց եթէ երիտասարդները դատարպարուին ատոր համար, մարդ չի մնար չդատապարտուելիք:

ՀՐԱՆՏ ԲԱԼՈՒԵԱՆ.— Կը ճանչնամ Տիկին Սարաֆեանը: Կը ճանչնայի նաեւ Սասունին, որ շատ խելացի, զուարթ եւ զգայուն էր: Գ. Սարաֆեանն ալ կը ճանչնամ 1926էն ի վեր: «Զուարթնոց»ի մէջ իր վէպը հրատարակուելէ վերջ, ինծի բսաւ թէ այդ վէպը քիչ մը կը մօտենայ իր իրական կեանքին: Տիկին Սարաֆեան հակառակած էր այդ յօդուածին հրատարակութեան, քանի որ կ'ենար աղջիկը անպատուուիլ, անոր վրայ գաղրեցուցինք հրատարակութիւնը: Ա. մասը հրատարակուած էր 1929ին:

ԽԱՏԻՍԵԱՆ.— Սասունիին ներքին կեանքին ծանօթ չեմ, կը ճանչնամ իր ընկերային կեանքը: Հանրային բազմաթիւ աշխատանքներ կատարած է եւ կուսակցական լաւ գործունէութիւն ցոյց տուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ: Բ. Միջազգայինի մէջ կը ներկայացնէր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Հռետոր էր, հանրային հաւաքոյթներու մէջ իր ֆրանսերէն ճառերով գնահատուած:

Այստեղ Տիկին Սարաֆեան հարցուց որ Սասունիի հանրային գործունէութիւնը ներկայացնող Ա. Խատիսեանը կրնա՞յ քիչ մը տեղեկութիւն տալ նաեւ Փաստորմաճեան ընտանիքին մասին, որուն հարս գացած է ինքը, Տիկին Սարաֆեան, առաջին ամուսնութեամբ: Խատիսեան լաւ տեղեկութիւններ տուաւ Փաստորմաճեաններու մասին:

ՏԱՐԱՅԵԱՆ.— Տիկին Բրաքիոն ինծի Սարաֆեանը ներկայացուցած էր իբրեւ իր ընկերը, երբ նշանուեցաւ հետս: Տակաւին մատանի չէի տուած իրեն, այդ մատանին պիտի տայի ամուսնութեան օրը: Բայց երբ մեր խզումէն վերջ մեկնեցաւ՝ մատանին ալ միասին տանելով, ետ առնել տուի դիմելով ոստիկանութեան:

Ցետոյ Տարայեան աւելցուց որ Տիկին Սարաֆեան, հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ, մահուան սպառնալիք բրած է իրեն:

Ցաջորդ վկաներէն Տիկին Սարաֆեանի մասին նպաստաւոր վկայութիւն տուաւ նաեւ Տիկին Բարիկեան: Ապա կանչուեցաւ Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ վարչութեան քարտուղարը, Գ. Գառնիկ Բարունակեան:

ԲԱՐՈՒՆԱԿԵԱՆ.— Առաջները անունով կը ճանչնայի Սասունին, յետոյ իր ամուսնալուծման առթիւ ճանչցայ անձամբ: Շատ ընկերական, քաղաքավար, համակրելի, պարկեշտ երիտասարդ մըն էր, իր անհատական ներքին կեանքին ծանօթ չեմ: Ցուղարկաւորութեան ներկայ էին 600 հոգի: Նշանտուքը կրօնական արարողութիւն մըն է մեր մէջ, այդ արարողութենէն վերջ մատանին կը մնայ նշանածին: Նշանտուքը ետ ըլլալէ վերջ՝ մատանին ալ ետ տրուելու է:

Ցետոյ վկայութեան կանչուեցաւ Շ. Նարդունի, որ հրաւիրագիր ստացած էր երկու անունով, Տոքթ. Շ. Այվազեան բժիշկ եւ Շ. Այվազեան գրագէտ,— տարբեր հասցէներով եւ անունի տարբեր հնչումով: Դատական գործակատարը հաստատելէ վերջ վկային ինքնութիւնը, առեան կանչուեցաւ Տոքթ. Շ. Այվազեան, որ յայտարարեց.

— Սասունիի սպանութենէն 3 օր առաջ, ուրբաթ կէսօրին, Սարաֆեան եկաւ «Թառաջ»ի խմբագրատունը: Խօսեցանք գրական զանազան հարցերու մասին: Այդ միջոցին Սարաֆեան հարցուց թէ ի՞նչ կարելի է ընել՝ երբ կ'ուզես ձեռնայ աղջկան մը դաշտանը: Սովորական ու ծանօթ քանի մը դարմաններ յիշեցի: Սասունիի սպանութենէն վերջ, երբ իմացայ թէ Տիկին Սարաֆեանն է որ սպաննած դայն՝ իր աղջկան ծանօթ պատմութեան համար, ընկերներուս բսի որ ուրեմն Սարաֆեան իր աղջկան համար էր որ բժշկ. խորհուրդ կը հարցնէր ինծի քանի մը օր առաջ: Ընկերներս դիտել տուին որ Սարաֆեան կրնայ վիժումի նպատակ ունեցած ըլլալ եւ ատոր համար ինծի դիմած, պատասխանեցի որ իմ վրաս այդ տպաւորութիւնը չթողուց:

Ցետոյ կարդացուեցան գրաւոր վկայութիւնները Տիկիններ Պասոյի եւ Ղարիպեանի, որոնք անպաստ կ'արտայայտուէին Սասունիի մասին:

Առեան կանչուեցաւ դատական ոստիկանութեան գրասենեակի պետերէն Մէզօ, որ յայտնեց թէ իր կատարած քննութիւններէն նպաստաւոր տպաւորութիւն կրած է Սասունիի մասին: Պատմեց դէպքը այնպէս ինչպէս կրցած է պատկերացնել: Եւ բսաւ թէ Սասունի եթէ յետին նպատակ ունենար, Օր. Փաստորմաճեանը չէր տանէր սպասման սրահէն, ուր յաճախորդ կը սպասէր, այլ ներքնագոյն դուռէն:

Սասունիի մասին նպաստաւոր վկայութիւններ տուին նաեւ դատական ոստիկանութեան երկու պաշտօնեաներ:

Եասյի Մխիթարեան թարգմանի միջոցով պատմեց, որ ինք ներկայ էր Սասունիի գրասենեակին մէջ այն պահուն՝ երբ Տիկին Սարաֆեան կը գտնուէր հոն: Տիկին Սարաֆեան, որ երկար առենէ ի վեր կը սպասէր, Մխիթարեանի կ'բսէ որ ինք պիտի սպասէ տակաւին, ուստի կրնայ իրմէ առաջ գործը վերջացնել Սասունիի մօտ: Մխիթարեան, որ բարեկամական այցելութեան մը համար եկած էր Սասունիի մօտ, ի վերջոյ կը ստիպուի մեկնիլ, եւ իր մեկնումէն վերջ տեղի կ'ունենայ սպանութիւնը:

Ն. Աճէմեան եւս, որ դէպքին օրը կը գտնուէր Սասունիի գրասենեակին մէջ, կարգ մը տեղեկութիւններ տուաւ եւ նպաստաւոր արտայայտուեցաւ Սասունիի մասին:

Ժամը յառաջացած էր: Նկատելով որ վկաները նորութիւն մը չէին բերեր, վկաներու տողանցքը աւելի արագ կատարուեցաւ այնուհետեւ:

Առաքել Զաքըրեան, նկարիչ Շահնազար եւ Ս. Զարմանեան նպաստաւոր տեղեկութիւններ տուին Գ. Նիկողոս Սարաֆեանի մասին: Ֆրանսացի քանի մը կիներ նոյն ձեւով արտայայտուեցան Տիկին Սարաֆեանի մասին: Ամէնէն վերջ լսուեցաւ Գ. Ծիրմէքճեան, որ բսաւ թէ Սասունիի ամուսնալուծման առթիւ սուտ վկայութիւն տուած է եւ հիմա կը զղջայ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն իր Ակումբին մէջ:

ՇԱՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի ժողովը այս երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ժողովը 31 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 40ՐԴ- ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «Վրէժ» ԽՈՒՄԲԻՆ

ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

1 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Շաթօ կոնպէրի ճամբուն վրայ, Camp La Baronne. Գ. Յարութիւն Գրմպլեանի ագարակին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Յ. ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Սէն Լուի «Վահան Խորէնի» թատերախումբը կը ներկայացնէ «ՄԱՇԴԻ ԻՍԱՅ»

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՈՒՐԲԷՎՈՒԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՏԱՒՐՈՍ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Կուռէնվիլ Սուրսի անտառին մէջ, պաղ Ջուրին մօտ:

Կը նախագահէ Ընկեր Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսի Ընկեր Լ. ՉՈՐՄԻՍԵԱՆ

Հայկական նուագ:

Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել

ԵՐԹԵՒԵԿ.— կառ. տիւ Նոռէն 12.6, 13.17, 13.27, 14.40, 15.17:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԴՐՕՇԱԿ» ԱԿՈՒՄԲ-ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Մէօտոնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ (Tapis Vert):

Գեղարուեստական բաժին, ընտիր ճաշ՝ ղեկավարութեամբ Գ. ՍԱՐԳԻՍ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆԻ:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Էնվալիտէն ցոգեկառք, իջնել ՄԷՕՏՕՆ ՎԱԼ ՖԼԷՕՐԻ

Դաշտահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ «ՖՐ. Կ. ԽԱՉ»Ի ՎԱԼԱՆՍԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, 1 Օգոստոս, Սէն-Բէրէիի անտառը:

Նուագ, պար, բանախօսութիւն եւլն:

Խմիչք մատչելի գիներով:

ՀԱՆՐԱՃԱՆՕԹ երգչուհի

ՏԻԿԻՆ ՄԱՌԻ ԹԵՐՉԻ

Պիտի երգէ Ռատիօ Մէտիթէրանէ Ժուան Լէ Բէնի կայանէն այսօր, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.13ին:

"ՎԷՄ"

Լոյս տեսաւ ՎԷՄի ժԹ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ:

ՎԱՀԱՆ ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր: Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Հայ եւ Արաբ հնագոյն յարաբերութիւնները: ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ Յուշատետրէս, Հայ — հայկական բանակցութիւնները: ՀՄ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ՝ Դէպքերը Վասպուրականում, Մի քանի ճշգումներ: Ս. ՎՐ.՝ Հայ եկեղեցու միասնականութիւնը, Ընծայեցի, Անցեալէ, Առբյետ, Հայաստան Գէորգեան, Զ. Մաթիկեան, Կեանք եւ Մշակոյթ, Գրականութեան վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի յոբելեանը, Մուրատ Ռաֆայէլեան վարժարանի հարիւրամեակը, Քաղաքային Թանգարան Երեւանում, «Մարջան» օպերա: Գիրք եւ մամուլ, Հրատարակութիւնների վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի երկերը, Նուպարեան մատենադարան, Գրախօսական, Մ. Օրախելաշվիլի՝ «Ս. Օրջոնիկիձէ», Ն. Բաղալեան, Ն. Հանգոյց՝ «Մեր կանոնագիրը», Ս. Վ. յաւելուած, Վահրամ եպ. Մանկունի, «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»:

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ.— Ֆրանսա եւ Թուրքիա 60 ֆրանք, Ամերիկա, Բրիտանական կայսրութիւն, Եգիպտոս 4 տոլար, Մնացեալ երկիրներ 3 տոլար:

Կանխիկ վճարող նոր բաժանորդներու համար Նախորդ տարիներու թիւերը կէս գինով: Դիմել՝

S. VRATZIAN, 13, Rue des Platanes, Cité Jardins de Plessis-Robinson (Seine)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

ԸՆԴՀ. ԴԱՏԱԽԱԶԸ.— Կը շնորհաւորեմ քեզ սուտ վկայութեանդ համար: Երբ Ծիրմէքճեան կ'ամբաստանէր Սասունին, ընդհ. դատախազը զայրոյթով բղաւեց եւ բսաւ թէ Սասունի նիւթապէս օգնած է իրեն: Ծիրմէքճեան փորձեց աղմկել, բայց նախագահը լռեցուց զայն:

Ցաջորդով փաստաբաններու ճառերը:

Հ. Ս. եւ Շ. Ն.

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզահայ Շոֆէօրներու Ընդհ. Միութեան կողմէ Կիրակի 1 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր Ռապէնսոնի **Maison Fiquet** պարտէզին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին փարիզահայ արուեստագէտներու կողմէ: Ապահովուած է մեծ որքեսթր, ճազ-թանկօ, անակնկալներ:

Կը նուագէ թառիսթ ԱԲԳԱՐ

ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

Անձրեւի պարագային գոց սրահ:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակցութիւն.— Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ օթոպիւս եւ իջնել terminus. Porte de St. Cloudէն, Issyէն եւ Clamartէն առնել EU օթոպիւսը եւ իջնել Plessuris Robinson:

Վերադարձը ապահովուած է հայ շոֆէօրներու կողմէ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, Կիրակի ամբողջ օրը, հայրենակից Գ. ԼԵՒՈՆ ԵՕՓ. ՆԵՂԲԱՑՐԵԱՆի պարտէզը, Սէն-Լու, Կրան Բէն:

Կէսօրէ վերջ գեղարուեստական բաժին. Կը մասնակցին Ս. Լա Պատանեկան Միութիւնը, Կ. Խաչի սանուհիները, Գ. Թիւթէլեան եւլն.

Կը նախագահէ Տիկն. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի Գ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

«Ազատեան» թատերախումբը կը ներկայացնէ «ԽԵՉՈՅԻ ԹՈՒՋԸ»

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ, ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՈՒ 1 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Հանրակառք թիւ 17 եւ 18, իջնել Սէն-Լու.

ՄԱՍՆԱՒՈՐ.— Հանդէսին օրը, Կիրակի առաւօտ, Սէն-Լուի Կրան Բէնի եկեղեցիին մէջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Ուրֆայի Նահատակներու յիշատակին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՉԷՆԿԻԼԷՐԻ ԵՐԿՍԵՌ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտ ժամը 7.30էն մինչեւ երեկոյեան 8ը

Գրնուայի Փիւամիտ անտառը: Անձրեւի պարագային պատսպարան ապահովուած է:

Նուագ, արտասանութիւն, երգ եւլն.: Հայկական եւ եւրոպական պարեր

Բացի խմիչքէն ճաշը միասին բերել:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Օթօքառ 0.50 ֆրանք. Մինչեւ 6 տարեկան փոքրիկները ձրի:

Հաւաքատեղի՝ 29 bis, rue Etienne Dolet, Ալֆորվիլ:

Մեկնում՝ մէկ անգամէն ժամը 7ին, իրիկուան մեկնում՝ 7ին եւ 8ին: